

IOHANNES ANGELIVS WERDENHAGEN. I.C.C.

Ætat. Sue An. 49. Anno 1630.

ANGELII faciem si vis novisse IOHANNIS;
WERDHAGIDVM decus. hac. cernis, in effigie.
Andr. Cræmerus Ion. Magdeb.

LUBECA

LUGDUNI BATAVORUM,
 Ex officina IOANNIS MAIRE. MDCXXXI.

*Jo Maximilianus de Jure
 Hamb. 1631. J. C. M.*

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a date, rendered in a dark, stylized script.

CONTENTORVM

In hoc generali tractu
conspēctus.

1. *I*dea vera & vivida totius Imperii Romano-Germanici cum omnibus membris suis.
2. *S*ocietatis cuiusvis universitas & communio unde sit, quid sit, ac quomodo inter se differant.
3. *S*ocietatis privatae & publicae diversarumque utriusque specierum enumeratio cum necessaria declaratione.
4. *Q*uot Politicorum in his inveniuntur errores, & in quantum à scopo veritatis fundamentalia eorum deviant.
5. *L*ibertas vera & falsa quid? Sic & servitus vera & falsa quid? Ac num servitus sit à natura?
6. *Q*uinam primi servitutis in Germaniam introductores & auctores eius?
7. *Q*uam fortiter per tot secula Saxones suam defenderint & suorum Libertatem.
8. *H*istoricorum nonnullorum errores deteguntur in plurimis.
9. *I*mperatoris in definitione iusta servitutis defensio.

19. De iustitia belli & servitute eius
examen.
11. Defensio Platonis iusta & eius Rei
publice cum Christianismo compara
tio solida.

In parte Secunda.

12. Contenta locorum, & varia eorum
appellationes ac determinationes se
dium.
13. Respublica quid propriè sit, & quo
modo ab Universitate & corpore dif
ferat.
14. Civitas quomodo effectum Reipubl.
exprimat & quod eius dentur vera ac
solida species.
15. Privilegia quid sint, ac quod species
eorum.
16. Fœderis explicatio solida 12. con
tinet capita, quibus variè etiam de
Civitatibus Hanseaticis inseruntur
quæstiones, & documenta antiqua.
17. Mercatura & negotiationum in
commerciis ratio.

INTER INCLVTAS RESPV-
BLICAS HANSEATICAS

Maximè principalium & ce-
leberrimarum quatuor
Metropoleon ,

LUBECCÆ, }
COLONIÆ, } Dnn.
BRUNSVIGÆ, } Consuli-
 } bus, Syn-
 } dicitis ,
 } Camera-
 } riis , ac
 } Senato-
DANTISCI, } ribus ,

Viris generis , munerisque

NOBILITATE , EX-
perientia , doctrinæ ac
rerum usu

Clarissimis , eminentissimis ,

Dnn. FAVORIBVS AC
Amicis insigniter colendis.

S. C. P.

IOHANNES ANGELIVS
WERDENHAGEN,
I. C. C.

N G E N S qui-
dem, viri, Am-
plissimi mune-
ris dignitate cō-
spicui, & Fauto-
res optimi, glo-

ria semper virtutis venditur;
nec ipsis sapientibus Ethnicis
quidquam preciosius in aesti-
mio fuit, si verba & tot splen-
dida eius encomia respicia-
mus: nec optatius aut dulcius
quippiã inveniri, aut dici po-
terit, præsertim si piè hæc & ju-
stè in quavis regiminis forma
refulgeat. Verum ut nunc sunt
tempora, & mores id ferunt
perversi mortalium, in aprico
medii diei foro meritò quis
Diogenes prodeat novus, &
investiget cum lucerna; quas
ita sincerè applicet studio vir-
tutis, ut cum pietate verè Chri-
stiana congruant. Ita omnis
integritas ex cordibus recessit

DEDICATIO.

hominum, ut saltem tot lin-
 guæ pigmenta confecerit, quæ
 perpetuos blateratione vana
 fucos passim coloret. Si quæ-
 ratur, Virtus ubi sit? Quilibet
 in eius commendatione glo-
 riosum Pyrgopolinicum se
 protenus ostentabit. Si Chri-
 stianos expetamus; nemo non
 eius tituli salutiferi sectato-
 rem strenuum se profitebitur.
 Ergo, quantum in fronte appa-
 ret huius theatri, & Virtus &
 Pietas nusquam non locum
 apud omnes suum sortita est.
 Ex verbis & sermocinationum
 crepitaculis, qui mundum
 censere velit, ille cogetur pro-
 fectò confiteri, templum ubi-
 vis eius obvium in pomposis
 picturis videriet. Namque ita
 magnificè, si ad aulicas cere-
 monias & manuum osculatio-
 nes politicas spectantur oculi,
 se extollunt omnis elegantia
 fastuo-

D E D I C A T I O.

factuosæ expliciti censores; si æmulatores eorum noverentur nobiles, non minorem sibi illius adscribunt usum; si civici commeatu dispiciantur, quis est talium, qui non virtutis præcellentia commendari se magnoperè adamet? Sic nunc ædium expolitâ munditiem, nunc contractuum firmitudinem, nunc honestatis accuratioris culturam venditant. Nec coloni & infimi generis plebs hanc gloriam sibi inæqualiter attribui somniat. Præ reliquis cunctis tamen summæ & omnium rerum primas partes sibi attribuunt sacri ordinis artifices, qui se propterea à politicorum sorditie exemptos putant, quod aliis diversas exactè vivendi regulas præscribere aut communicare noscant. Quis non omnium vitia penitus fastidire & extrême,

DEDICATIO.

mè odisse se dicat? Vbi igitur sumus illepidi? Vbi hæremus inquinati, si omnes ex virtutis studio adeò cultissimi splendeant? Quisnam è plebe Christianæ pietatis nomen exhorrescat? Quis non indignetur, si neget? Quisque in eo honore vult magnus haberi, ubi virtuti & religionis culturæ laudes altiores adscribuntur. Taceo, *inquit Scrib. in Politico-Christ. lib 1. cap. 21.*, dignitatum nomina, nescio, è qua barbaria mutuata. Sed taceo: præcipitia heic imminent: & rusticus habebor, si non integrum nomen Calendarium memoriæ imprefero. Non opus pluribus. Sciunt, qui norunt. & qui vocari volunt. Cave, vel transversam acum decedas; si peccatum. --- Turgescit vitrea bilis. Ac nimis heû multa, &c.

Ita

DEDICATIO.

Ita undiquaque ex titulo virtutis quisque sibi splendorem deputat, & colligit. Verum si lucerna Christi adhibeatur, *Matth. 5.* quæ itimè perlustret corda mortalium, adeò densæ erunt tenebræ, ut ne quidem umbra minutissimæ lucis uspiam queat admitti. *Luceat, ait Salvator, lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem vestrum, qui est in cælis, Matth. 5. 16.* At si cor tantis tenebris sit obrutum; quomodo possit inde splendor alicuius exultare luminis? Indumento se pellis rapinæ tam comiter omnes indui amant, ut solummodo inde cæseri velint habiles virtutis ministri. Ideoque rectè nuper mecum vir præclaræ experientiæ, quum nobis de vera pietatis solidæ informatione esset sermo, hoc mihi

D E D I C A T I O.

mihi responsum dabat. Ah, res quidem sancta est vera virtus; sed ubinam eius vestigia integrè apparent? Nullibi, amplius eam invenias, nisi in verbis, aërem inanem spirantibus, & in libris aut chartis calamo & atramento delineatis, usque adè ab omnibus hominum exulat cordibus. Ideoque qui hypocrisi se nescit vestire, cunctis se statim exponit nudum variarum persecutionum periculis, præsertim si veritati aliquod subministrare velit patrocinium pertinacius. Mundo enim & mundanis nihil acerbius obiici potest, quàm quod veritas ipsa docet, & docendo monendovè exprimit. Continuò videas homines in furorem furentem adigi, si minutissima eorum tangas vitia; nec tunc rabies talis suis caret calumnijs inju-

DEDICATIO.

injuriis, & nugis invidiosis.
 Nec rarò videbis facies fingi,
 & ad austeram quandam ma-
 turitatem compositas, intus
 libidine, crudelitate, invidia
 inæstantes. Si quid simula-
 tur, ut simulationes hodiè hy-
 pocritarum sunt omnium, ca-
 veas maximè. Gratia enim ma-
 lorum, tam infida est, quàm
 ipsi, ait *Plin. 1. epist. 16. Et Cicero*
Ver. rectè sentit, ubi dicit:
 Nullæ sunt occultiores insi-
 diæ, quam eæ, quæ latent in
 simulatione officij, aut in ali-
 quo necessitudinis nomine.
 Nam eum, qui palam est ad-
 versarius, facilè cavendo vita-
 re possis; hoc verò occultum,
 intestinum, ac domesticū ma-
 lum non modò non existit,
 verum etiam opprimit, ante-
 quam perspicere, atque explo-
 rare potueris. A nullis igitur
 insidiarum cuique bono &

simplici tenditur, quam ab his, qui se simulant amare maxime. Nec minus perniciosi sunt, qui omnia ad nutum cuiusvis approbant; sic pars non infima apud Principes & Respubl. per scelera viam sibi ad magna sternit, quum per virtutem solidam non possit, quæ etiam pridem evanuit: Imò pars per laudata principum crimina, ait *Scrib. d. l. 2, c. 18*, ad dignitates conscendit; improbitatis facti auctores, quia laudatores: pars etiam improbitatem suam probitatis pallio regit: pars sub ementito publici boni zelo, publici boni interitum velat. Et quando publicam fortunam bonam valde inclamant, privatam streunt. Detrahunt omnibus, dignissimi in quos securibus (castigationibus ego dicam) insurgant omnes: & quum sceleribus

D E D I C A T I O.

tanquam rupibus integantur, raram præ se modestiam ferunt: Impietatem emendicatâ quadam vultus pietate vestiunt; libidinem nocendi, frontis maturitate, & verecunda oculorum deiectione contegant; simul subrident clanculariè, si quid sit ridendum, & fucaram gravitatem supercilio paululum compresso præ se ferunt, ut eò rectius malitiam occultent sub specie pietatis. Sunt etiam alii tam impudenter maligni, ut ex malitia non vereantur quævis confingere mendacia & calumnias. Quid? an testimoniis, vel exemplis opus? Quid frequentius in hoc mundi theatro? Examinemus saltem tacitè nobiscum nostram ætatem; repetamus parum, quæ turbulentissima hæc tempestas nobis detegerit, videbimus af-

DEDICATIO.

fatim exemplorum, quibus quasi virulentissima peste infectæ, atque penitus corruptæ sunt actiones omnium. Vidi; atque idem partim ita nostratum vestratiumque aliiprehenderunt mecum, quod novi, præcipuum sic quendam à plurimis quoque digiti demonstratione sæpius indicatum esse, qui tanta sibi ex boni publici nomine confecerit commercia. An non perpetuus audiebatur ex ore eius sonus de bono publico ita extremè periclitante? An non Evangelica res ipsi usque adeo in agone iam iam expirando ultimū ducebat halitum? An non se satis volubilem præstitit observantibus intimiora? An non etiam subrisit sæpius ad sanguinum tot sævas effusiones, & clades publicas? Quàm circumcurrunt tales sæpius, ut

tur-

D E D I C A T I O.

turbatum rerum statum in
 cōfusiones inextricabiles præ-
 cipitent ? Nec tamen eo no-
 mine salutari volunt , quum
 omnes pietatis zelo possint
 palliari machinationes. Ac ne
 videantur, se quid sinistri tra-
 ctasse, suam in alios , per sæ-
 vissimas calumnias & menda-
 cia, detorquere laborant cul-
 pam & noxam. Nunquam cer-
 tē tam impudenter nugaces,
 mihi imaginari potuissem
 magni nominis viros, nisi id
 experientia me cum damno
 extremo nuper docuisset. Nec
 pudet ipsos taliū, qui ad clavū
 sedent? Nimum est detestabi-
 le. Obstupui haud rarò ad im-
 pudentiam talem, & linguam
 plusquā nugatoriam alterius,
 quoties vera submiscere non
 verebatur. Notoriè quæ con-
 stant omnibus, sic tamen ad si-
 lentii tenebras condemnata

D E D I C A T I O .

fuerunt. Idiotæ si quid ex ig-
 norantia peccent, merentur ju-
 re veniam, quum dolus absit :
 at si quis publicæ auctoritatis
 stipendium merens bonū pu-
 blicum sub eius specie propriū
 lucri, aut invidiæ causa sic mi-
 serè flagellet, non impunè id
 auferet, licet aliquo usque res-
 perfida tot possit colorari &
 distrahi calumniis. & aliorum
 suppressionibus. Prudentis &
 pii Magistratus tamen offi-
 cium est, rectè omnia dispice-
 re, ne veritati vis inferatur.
 Calumniarum enim tanta est
 potentia, ut innocentissimus
 fictione criminis possit sæpius
 sub mole tanta confundi. Et-
 iam heic exempla vidi satis a-
 trocia. Sed quales in Republ.
 moderatores sunt, tale quo-
 que regiminis specimen edāt.
 Omnis prudentia politica fal-
 lax est, nisi subsit pietas, &
uni.

D E D I C A T I O.

unicus ad Deum ex Verbo eius respectus. Ita facilè in nostris confundimur negotiis, quamvis magisterium sapientiæ nobis adscribamus temerarij. Pietas enim unica vera & solida informatrix est omnium Virtutum, si cordiales & verè vividæ ac minus fucatæ esse debent. Aliàs prorsus idololatricâ deformatæ jacent hypocrisis, nec veritatis basi nituntur. Etenim veritas comes assidua & inseparabilis est veræ virtutis, ita, ut fundamentum solidum pietati substerнат, & quicquid eidem superstruitur. Ideo quoque Regius Proph. David nolebat unquã in statu regiminis deprehendi absque ductu & tramite Jehovahæ, à quò hoc toties anxie sibi exoptabat in Psalmis, ut nusquam gressus aut pedes moveret, vel ad dextram aut fini-

D E D I C A T I O.

stram, nisi vestigia viæ testi-
monium cœlestē illud & jus-
sio Iehovæ monstraret. Et ta-
men exclamat, Ah quis novit,
quoties in errorem concidat?
Quis possit numerare devia-
tiones suas! Quantò magis
his periculosissimis temporibus id
cuique Christiano Magistra-
tui cōpetet, ut cautelam hanc
in pietate debita observet!
Tanta enim passim est rerum
discordia, ut bellorum tot tu-
multu omnia in ruinam de-
trudier meritò videātur. Quis
heic non in infinitos abripia-
tur errores & lapsus gravissi-
mos? Præsertim quum tot pe-
riculosæ & perplexæ hodiè
formentur quæstiones, quæ
meras inferant conscientias
torturas & morsus. Tum quo-
que turbatores Christianismi,
non tantum obstruunt aures, si
quis belli rabiem dissuadeat,
sed

D E D I C A T I O.

sed etiam tales proisus continuo condemnant , tanquam ordinis politici osiores infensissimos. Nolunt enim bellum esse contra pietatem : sed miras heic confingunt & confarciunt distinctionum subtilitates , ut eludatur illud Christi: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Quasi amor charitatis Christianæ (ex quo unicum signum & notam veræ Ecclesiæ ipse Christus facit *Ioh. 14.*) in sanguinis cruenti amorem truculentum possit converti. Sed , exclamant, quid? An non Deus peculiaria mandata dedit Moyfi , Iosuaë, Gedeoni, Samueli, Davidi de suscipiendis & gerendis bellis? *Num. 10. & 31. Deut. 2. Ios. 6. 8. 10. 11. Iud. 1. 6. 7. & 11. 1. Sam. 17. & 25.* Abigailnè ad Davidem ait ; Prælia Domini præliaris. Certè mandata Ie-

B E D I C A T I O.

honoræ sunt servanda: Sed quis fuit Moyses? Iosua? &c. An nostrates sunt illi Patriarchæ qui tunc vixerunt, & quibus speciale impositum est tale mandatum? Sanctitas & crudelitas, quomodo cõveniunt? Quo medio duo contradictoria conspirant? Regnum iræ & regnum gratiæ Christi quomodo conglutinantur? Quæ illatio aut consequentia à specie ad genus? ut ipsi confitentur, quod nulla sit. Nihilominus ita argumentantur & concludunt illi Logicales sophi contra proprias regulas. Qui concidit in regno iræ Dei; an ille hoc furore collapsus transeat in regnum gratiæ, & recipiatur à Christo, proximi necator? Quàm metuo arboris casum, ceu factus est? Ita gladium à D. Paulo ad Rom. 13. 4. magistratui pro vindicta exer-

D E D I C A T I O.

exercenda attributam male interpretantur. Sed videant glossatores tales, quomodo scandalis seductionum talium se exolvant, ait ille, qui *Idam* seculi egregiè descripsit.

Nulla salus bello, pacem te pos-
cimus omnes.

Melior, inquit, certa pax, quàm sperata victoria. Quid enim miserius, quàm vili salario jugulare hominē, à quo nunquam sis læsus, & capitis quoque tui periculo, &, siquid est manubiatum, nequiter profundere, in luxus & aleam. Obiiciunt porrò: Pium est tamen, & dulce pro patria mori & pro tranquillitate publica &c. Imo multi tamen (sic pergit ille) heic præcipites ruunt in exitium, nec parentum, nec liberorum rationem habent; sed mercedula conducti in militiam proficiscuntur. Si-
le:

DEDICATIO.

le : (sic concludet)

— *Pax optima rerum,*

Quas homine novisse darum ;

Pax una triumphis

Innumeris potior.

Quippe in pace liberi parentes sepeliunt ; in bello parentes plerumque liberi. Sic meminisse oportet, Patres patrię, nulla re propius ad Deum accedere, quàm salutem hominibus dādo. &c. Sed quid prodest, frustra se defatigare monitis? Tamen hoc cuivis competit, ut symbolon suum ad communẽ conferat usum Republicę ; quod etiam maximè incumbit Christianis. Quę aliter nequeunt corrigi, votis piis voluntati Iehovę ritè committimus anxij.

Ad vos autem, viri Amplissimi & Fautores optimi, nunc heic revertor, ut paucis explicem, quę rationes me convincerint,

D E D I C A T I O.

gerint, ut V. A. & F. hunc in-
scripturam libellum. Illi, qui-
bus ex tot annorum conversa-
tione vera cognitus sum, qui-
que boni naturam non abnue-
runt, mirum videri non potest.
Namque quum pars ante hac
ex pluribus aliquot annis con-
siliorum Hanseaticorum fue-
rim, coactus sum gratitudinis
tandem aliquam significatio-
nem demonstrare. Varia qui-
dem dispicere non desii; sed
tamen materiam vestro statui
accommodatam seligere de-
bui. Ideoque animi causa, in
isto meo exilio satis duriter
adverso, colligere volui hoc
opusculum, cuius materia non
adeo ingrata A. V. & F. esse po-
terit, quum satis reminisci
queam, quoties hoc in pleno
confessu deliberatum fuerit,
ut tandem aliquis esset, qui
Hanseatica vestra specie ali-
qua

DEDICATIO.

qua historiarum & transactio-
rum suis cum Iuribus &c. de-
linearet. Veluti memini anno
1607.8. Aug & postea an. 1611.
non tantum per publicum pla-
citi communis conclusum eam
commissionem Clarissimo vi-
ro Dn. Iohanni Dauthio Sen.
Consiliario tunc Magdeb. Rei-
publ. & amico meo singulari
oblata esse, qui etiam per
octennium in eo magnopere
desudavit, & peculiare opus
de Iuribus Civitatum Infe-
rioris Saxoniae pro usu publi-
co, & maxime Camerali deci-
sionibus solidis applicato, cō-
scripsit, quod suam aliquando
videbit lucem, ut maxime à
plurimis expetitur: sed etiam
vidi tunc postea, quod expres-
sè simul quid ea in re deman-
datum fuerit Clarissimo viro
Dn. Iohanni Domanno Socie-
tatis Hanseaticæ Syndico, qui
idem

D E D I C A T I O:

idem simul quid conscribere
 attentârat: ac nisi in Legatio-
 ne incluti Fœderis huius Han-
 seatici ad Illust. Ord. Con-
 fœd. Belgii anno 1618 Hagæ-
 Comitum diem suum obiisset;
 iam pridem telam inceptam
 pertexisset. Hunc animum
 quum vestrum noscam ex cõ-
 muni placito certum; aggredi
 tale quid ausus fui. Præterrim
 autem mihi heic stimulo fuit
 amor Patriæ & solida affectio
 ea, quam semper erga Bonum
 publicum gessi promptissimã.
 Non curo, quicquid alij ina-
 nis alicuius gloriæ aut vanæ
 ostentationis causa suscipere,
 & inde paginas complere stu-
 dent. Etenim integri hominis
 est, ea percolere, quæ ad veri-
 tatis promotionem faciunt, &
 boni publici ædificationem
 solidè curant. Quippe nemo
 sibi natus est; sed quicquid
 sumus,

D E D I C A T I O.

fumus, id Deo, & proximo debemus nostro, si verè Christiani id est Christi imitatores dici velimus. Ethnici suo more vivant Ethnico, nos Christianos id exprimere re, verbo, & facto decet, quod Magister noster Sancta Crucis morte & effusione sanguinis largissima, pro redemptione nostra, meritus est nobis. Id nos maximè omni tempore dispicere seduli debemus: ac ne ignari simus officii nostri, propterea quoque ad exempla maiorum nostrorum nobis recurrendum est. Invidi sunt, qui in eo nefas aliquod committi putant, si ea inquirantur, quæ non semper gustum virtutis præbeant. Historiæ quasi speculi faciem nobis porrigunt, ut inde discamus maiorum & parentum facta, qualia fuerint, aut miranda, aut maximè cavenda.

enda. Etenim si speculum rugas & maculas frontis cuique proponit in conspectum, quare non eadem vis sit historiæ? Imò in eum finem scriptæ, & quoque in ipsa S. Scriptura connotatæ sunt historica imagines, ut regulas præbeant nobis, quibus exactius nos ipsos ad exempla majorum metiri discamus, & omnia in melius corrigere. Et quare etiam non dulce sit posteris, maiorum perscrutari acta & facta? Utinam modò nobis omnia ritè constarent! Sed vix corticem lambimus, ita veritas omnis suppressa est, ut vix aliquid debitè prodere queamus. In hac priori autem tractatu, quæ vobis, Viri Amplissimi, dedici, maximè ea continentur fundamenta, quæ ad defensionem tam antiqui & incluti sæderis vestri faciunt, quum tot osores

D E D I C A T I O .

potentes semper & etiamnum
 fortè invenerit tam nobile in-
 stitutum, ut videant omnes
 cum ipsa natura hoc congrue-
 re, nec a iusta corporis dige-
 stione esse alienum, ceu id par-
 tim ex præfatione, & ipsa spe-
 cialis tractatus applicatione
 satis patet. Utilitatem tanti
 fœderis, quâ non tantum Im-
 perio Romano toti, sed etiam
 omnibus vicinis regnis, & pro-
 vinciis circumiacentibus, ac
 in ultima terra apud antipodas
 distitis regionibus inservit,
 qui rectè intelligit, facilè cle-
 mentius iudicium de re opti-
 ma hac concipere poterit. Cui
 minus quid in hoc placet, ille
 prodit liquidissimè invidiæ
 suæ importunitatem. Hac spe
 & favore A. V. fratris, laudabi-
 le hoc stadium decurrere vo-
 lui, invitante me petitione si-
 mul amicorum, quibus con-
 stabat,

stabat,

D E D I C A T I O.

habat, quod plurima mihi es-
 sent in ea re cognita. Non ta-
 men omnia, quæ in medium
 adferri poterant, attuli, sed
 quorum in virtutes quoque col-
 locet Fabius, quædam nescire;
 ita in his diligentiaem partem
 putavi, nonnulla præterire.
 Vos, Amplissimi viri, & Fau-
 tores exoptatissimi, si munus-
 culum hoc benevolè accipia-
 tis, non tam me, quàm vosmet
 ipsos in eo exaltabitis: nihi-
 lominus vestrum nomen cla-
 rissimum, velut amuletum,
 ad averruncandam invidiam,
 quosvis malevolentium morsus
 venenatos pro tali oblatione
 excubabit. Æquanimittati ve-
 stræ omnia sint commissa, cui
 etiam mei defensionem obni-
 xè devoveo. Si quid sit, quod
 in pluribus A. V. Servitiis
 meis gratum præstare possim,
 in eo nunquam vobis aut ve-

D E D I C A T I O.

fratium cuiquam deero. Va-
lete, & Respubl. vestras hisce
periculosissimis temporibus
feliciter & providè in pietate
Sancta ad gloriam Iehovæ re-
gite; sic extra omnem sortis
vicissitudinem certum in cœ-
lo locum post fata hujus vitæ
constituetis, quod vobis ex
animo precor fervidus. Da-
tum Lugduni Batavorum 24
Junij anno 1629.

Stoli.

N. B.

Stolidum quis corrigat Orbem?

Nihilominus tamen

Pietas ad omnia utilis. (1 Tim. 4. 8.)

Si nescis: addit D. Paulus;

*Namque ea est, ut quæ promissionem
habeat vite presentis & futurae.*

Ergo Symbolum unicè optimum,

IEHOVA SALVS MEA.

*** 3 COR.

CORDATO ET
BENEVOLO LE-
CTORI S. & A. C.

A Mice Lector, Societatis
Hanseaticae nomē qui-
dam iam ab aliquot se-
culis celebre admodum,
& gratiosè clarum fuit: sed per-
quam sepius edidit fragores, quum
tam nobilis Societas tot potentum
nō rarè tempestatum impetus va-
stos pertulerit, & feliciter tamen
evicerit. Non omnes eius intelli-
gunt commoditatem & usum,
pauci sentiunt, quod ex ipso natu-
ræ dictamine illos sentire fas esset.
Ideoque non mirum, quod tam
varias huius Societatis inclusæ in-
terpretationes multi inscitè ven-
ditarint. Si quis communis patriæ
& Germanici Imperii commodum
ritè censere velit, præsertim quod
ex communi commercio libertim

P R Æ F A T I O

in omnes incolas abundè profuit, an non is meritiò succenseat iis, quò nihil boni de usu civitatum proferre solent, sed jemper calumnias de tam charis & claris Rebus-publ. , quas tanto cum ardore & solido pietatis zelo erigi, edificari, condique Imperatores summi curarunt, & tot privilegiis insuper laudatissimè ornarunt? Nonnè ipsum Imperium pulchris suis desistere fulcris externis, si membra tot tam nobilibus Fœderis Hanseatici paululum conciderent, seu multis iniqua illis incogitanter imprecantur fata? An non ipsi Imperatores tales urbis & civitates suis egregiè obduxèrè & obiocèrè hostibus? Nonnè propterea suis ditariū maximè privilegiis? Quaso, unde tot incursiones & crudelissime invasionis diversarum gentium potuissent repelli, aut ad minimam retardari, nisi tales civitates in isto coiissent fœdere pri-

* * * 4 miles,

P R Æ F A T I O.

missus, & se cuius fortiter oppo-
 suissent devastatori? Quum igitur
 necessum esset, ut populos di-
 versis in locis in talibus viverent
 fortalitiis, etiam alimentorum
 causa ipsis patrocinium susten-
 tandi vitam porrigere debuit. In-
 de commercium & commercii exi-
 mia libertas tantam iisdem peperit
 coniunctionem, ut inde utilitas
 eius in omnes sese effunderet par-
 tes & membra primitus, & inde
 in totum derivaretur imperium
 & omnes eiusdem fines. Non at-
 tinet talia pluribus explicare,
 quum res ipsa id satis testetur, nec
 quisquam id negare audeat, quod in
 oculus est omnium. Nihilominus
 ea est perversitas huius seculi ca-
 lumniosissimi, ut nusquam desint,
 qui etiam optimè facta & gesta
 non in ignominiam & probrum
 nobis convertere audeant. Etenim
 duo sunt semper malorum invido-
 rumque extrema, ad que tanquam

P R Æ F A T I O.

ad anchoras firmas confugere solent; persecutio clandestina, aut contemptus virulentus, quas tamen nequitias, omnis generis colore fucatas egregiè noscunt opprobriare, ne quis sit, qui technas malignitatis aut iniuria perfida sentiat. Si quid minus placet, aut alicubi veritati nimis propè accessum est, & ulcus conscientia alienius inde forsitan dolorem acriorem non nihil ex nimio percepit contactu, continuo aperta aut insidiosae persecutio remedium exhibet, quod ultimo quem maeret malo, aut damno non minimo quem afficiat. Si verò id nequeat obtineri, & vires vel auctoritas alterius technas malevolorum exuperent, contemptus & calumniae magis speciosae adornatae subsidium improbis praestant promptissimum. Mundi nequitiam tanta malitiositati nunquam accensere potuisssem, nec unquam tam perditam

*** 5 . putas-

P R Æ F A T I O.

putassem horribilitatis monstrum, nisi experientia me in hoc doctorem reddidisset. Ita enim singuli propè ab omni pietate absunt, ut nihil magis odio sit cunctis, quàm veritatis solidum studium & amor. Nihilominus omnes & singuli eius maxime cupidi videri satagunt; ac nisi quis in eo numero talem comprehendere velit. hostilitas illi extrema denunciatur. Interim tamen sunt, qui usque ad eam magnificè veritatis divæ testimonium extollere possunt, ut, si saltem homines ex tono & sono verborum pomposo & blandiloquo censere velis, cogaris confiteri, hominem esse quantumvis precii qui ipsius pietatis mereatur fastidium. At si paulò ad mentem eius penitus introspicias, vix quid vanis in ipso invenias factum, sic, tibi necessitas id requirit, quidvis simulare & ad cuiusvis autum se compè componere gestiant. Num igitur

P R A E F A T I O.

tur in talibus amor veritatis inveniat? Veracis certe est, nuspiam in loco veritatis confessionem negligere. Etenim qui, postulante id ita occasione, veritati aperta fronte patrocinium prestat syncerum & verum, is eius coronam cum victoria meretur. Non itaque Christianum est, in gratiam alicuius magni aut potentis viri id culpare, quod nunquam non sua singulari gloria extollendum venit. Abusum rei bonae taxare quidem licitum est, & iustum hoc censetur ab omnibus: at tamen propterea non ipsa res condemnari debet. Sic etiam Civitatibus Hanseaticis multa imputantur ex invidia, odio, & suspicione prava. Qui concitatiori stimulo offensiones inde sibi irritatas putant, sepius ingentem illis adiciunt superbiae molem. Quid verò non imaginatio vana sibi fingit? Quas nos consuetis dolis connectis tunc impor-

P R Æ F A T I O.

*importunitatis sagittas, si semel
 in quem tela veneni sui proicere
 decreverit pertinacius? Si quid
 heic ausim ingerere, id rogo, ne
 quid nimie imputetur confidentia.
 Sed homo sum, nec expeto hoc, ut
 mihi quid, præter veritatis amo-
 rem aliquem, attribuantur. An
 vero hominem me appellem, quum
 ipse David regius Propheta ver-
 mem se dicat? Profectò in tali um-
 bra vilissima spiraculo latitare
 gestio: nec aberrabit, qui me inter
 vermiculos ad postremam in hac
 mortalitate reiiciat partem. Ni-
 hilominus hoc affirmare non ve-
 reor, quantum ego terrigenarum
 acta & consilia non è longinquò, sed
 tanquam vicinior quis, tam apud
 Reges & principes rerum potentes
 aut alias Respubl. intrespexi, hoc
 attestari liquidò possum, quod
 suspiciam moderatiora & pro nata
 verum occasione, ut fert hæc mor-
 talitas varios casus, æquiora con-
 silia,*

P R Æ F A T I O.

filia, quoties saltem sepositis par-
 tium proprii commodi studiis af-
 fectus reprimi potuerunt, nun-
 quam viderim nec deprehenderim;
 ita ad communem hominum uti-
 litatem & tranquillitatem dulcissi-
 simam respexerunt semper plera-
 que civitates. Ipse memini, quæ
 sapius intercepta & averfa fue-
 rint damna ex adiumento consilii
 moderatius formati. Ut plurimum
 enim eventum futuri rectius ex-
 aminant, quam se temerè preci-
 pitare velint, licet sint, qui nonni-
 bil haud rarò obstinatius suum
 intendant lucrum, unde multa
 dissolvuntur aut in maturitate
 sua impediuntur, quæ longè felicio-
 ri usu in praxin suam dirigi po-
 tuissent. Nam quam actiones
 hominum lite careant sua? Et
 quis ab impuritate ita purus, ut
 nihil omnino macula inveniat?—
 Ideoque quod comparative infer-
 ent, absoluti nominis cultura nihil
 ponis.

P R A E F A T I O.

ponit. *Æquus rerum aestimator* hoc semper ubique agere studet, ut ne transeat nimum limites. Proinde etiam D Petri Bertii sententiam ab equitate tali, præ reliquis cunctis scriptoribus, non deviam inveni. Quamvis vir ille optimus ex aliorum commemoratione ea conscripserit, nec ipse vivum spectator aut consultor interfuerit, tamen non sine laude veritati hoc fert suffragium, ubi in commentarii sui lib. 3. cap. 4. de Urbibus Ansesticis tale introducit testimonium postquam nomina Civitatum Hanse relesuerat: Harum omnium, foedere inter se iunctarum, dici non potest, quanta sit potentia. Multarum illarum reclarè gesta refert Crantzius: Hoc constat, illarum ope gravis bella olim fuisse composita, discordias vicinorum regum Principumque sopitas, pacem restitutam, quod magnam crederetur momentum ipso-

P R Æ F A T I O.

rum potentia allatura, si se alteri
 parti adiunxissent: merito ut So-
 cietas Teutonica sequestra pacis,
 publica que per Germaniam tran-
 quillitatis procuratrix multis iam
 seculis habitasit. Earundem ope ad
 Belgas, Anglos, Gallos, Hispanos,
 Italos merces deferuntur necessa-
 rie, triticum, secligo, lana, cera, co-
 rium, canabis, linum, pix solida &
 liquida, chalybs, ferrum, pisces
 aridi, salsamenta, trabes querna &
 & ab abyegena, mali, & quicquid
 preterea terre septentrionalis ad
 usum humani generis benignè
 suppeditant. Utque commodior
 esset mercium istarum per reli-
 quum orbem distributio, impetra-
 runt diversis in locis seu instito-
 rium, extractis illic ad commercia
 agendam ingentibus aulis, & ob-
 tentis variis privilegiis. En ha-
 bes, Amice Lector, quasi in tabula
 depictam Societatis huius nobilissi-
 ma utilitatem omnibus commu-
 nem.

nem. Et tamen acris invidie aut malevolentie ventus hanc quare Societatem bono publico inservientem non desit. Atque quum fundamentum ipsum huius foederis acutiores aliquoties pridem subvertere tentarint, coactus sum paulò accuratius & altius rem, à principio usque arcessere, praesertim quum viderem, quod multa Politicorum scripta in plurimis & quidem fundamentalibus aberrassent, ex quibus alii non desierunt adeò firma sibi conficere axiomata, ut error errorem procreavit in gravioribus. Inde tot enata sunt scandala in politicis actionibus, ut propè vitia ipsa & crudelitates in virtutum castra palliatis speciositatibus deducta appareant. Nec aliter fieri potest, ubi opiniones humane veritati coelesti praefertur, & omnia caeca rationis involuntur blandimentis. Sic enim impudentia in gloriosis disputa-

P R Æ F A T I O.

bonibus, qua omnem vera lucis
 hodiè splendorem abstrulerunt, si-
 ni semper imperii primas attribuit
 artes. Diu mecum hæsitaui, an
 aliquo usque inter ingeniorum tor-
 tuos prodirem cœtus, in primis
 nunquam antea expertus fuisset,
 quantum periculum subsit, si quis
 veritatis cultorem strenuum se-
 xerere vellet: sed, ut quodres est,
 liberè ac ingenuè dicam, patrie
 charitas, Hanseatici nominis glo-
 ria, & amicorum meorum consi-
 lium verecundiam meam expu-
 gnarunt, & invicem huc propu-
 lerunt, ut iudicium tam variis me
 exponere coactus fuerim. Erat in-
 ter precipuos, qui generalis huius
 tractatus consignationem suam
 offerebat. Quamquam materia
 fundamentalis accomodatam de-
 prehenderem, cum hoc beneficio uti
 volui, quod instanter quoque ur-
 gebat. Namque ea continebat
 cuncta, que ad Societatis Hansea-

P R Æ F A T I O.

tica fundamentum in universum
 ita facerent, ut etiam ex illa quæ
 libet obiectiones Cavillatorum
 omnium, quotquot non nihil in
 consideratius & ferventius tam
 nobilis Societatis consuetudines &
 fœdera impugnarunt, facillime
 possint refutari. Tum quoque in
 memoriam mihi revocabam, Societatis
 Hanseaticæ conclusum
 quod anno 1607. 8. Aug. quædam
 Andreas Knichius in gratiam
 Ducis Guelphici ex odio erga civi-
 tatem Brunsvicensem conceptis
 usque perulanti calamo eas perstringere
 susceperat, huic optimo cor-
 pori nil aliud nisi metas conspira-
 tiones, factiones, & molitiones per-
 versas adscribendo, in publicum
 Recessum pleno consensu coniecerant.
 Illius Decreti Hanseaticæ
 verba in Latium translata, ita
 habent: Vltimò in communis
 consultatione hoc ventilatum
 fuit; Utrum conducibile sit

P R Æ F A T I O.

t Andreæ Knichen publicis
 ypis divulgatorum Tracta-
 um & calumniosarum char-
 arum, (in quibus Civitatum
 Hansæ privilegia, libertates,
 & jura multis modis in du-
 ium vocantur) à civitatibus
 refutationes & detersiones a-
 quæ suscipiantur, vel non?
 bi hoc conclusum, quod ex
 omine communi Civitatum
 Hanseaticarum ille Knichius
 non debeat ulla refutatione
 dignus censi. Si quis verò
 privatus esset, qui onus confu-
 rationis contra hunc tracta-
 um subire vellet, quod com-
 muni Civitatum sumptu huic
 recompensatio refundi debe-
 et, &c. *Vbi simul in commissio-
 ne hoc propter Ioh. Dauthium
 Seni. aut alium quemcumque ido-
 neum civitati Magdeburgensi &
 Brunsvicensi conceditum fuit, ut
 hoc quam citissime expeditum red-
 derent.*

derent. Audacia aut temeritas nimia mea hoc quidem adscribere posset, quod rem tanti momenti subierim. Imò iudicia, præiudicia, obtractationes, reprehensiones, confertim, quasi sub signis, in prociuctu undique me circumstare prospicio. Fortè etiam alii curiositati alicui vana hæc adscribent. Sed talium auctoritatem siue inanem prudentiam non magnopere cure, nec admiror. Nec mihi rationes desunt, quibus bonis & cordatis, qui communi patriæ salutis rectè cupiunt, hoc institutum facile probare, & oblectationem libero homine non indignam docere possim. Si qui vero in commodo suo hospites domi, & in patria sua peregrini, aut potius in speculationibus futilibus & terministicis subiles, ac cognitione solida rerum & actionum pueri esse adoptent, per me illi sibi vigilent aut dormiant, sibi placeant; cum tali-

P R A E F A T I O.

us nihil mihi erit negotii. Intere-
m tamen hoc quivis noscat, quod
um nemine mortalium in litem
llam sim proditurus; nec aliter
uid, in hoc priori Tractatu gene-
ali profertur, quam quod ad in-
ormationem faciat ita, ut ali-
uando ipse quis controversias
mnes, quae temerè toties & iisdem
autologicis scriptis Civitatibus
Hanseaticis à Knichio & aliis
notæ sunt, diiudicare queat; si
pant fundamentalem informatio-
nem partim amici partim meam
tè penetrare didicerit. Etenim
continetur heic nobilissima mate-
ria, quae toti Societati mortalium
in Fœdere aliquo aut extra Fœdus,
in Republ, aliqua, aut in liberta-
te plena, vel semiplena, in servitu-
te verè censenda, aut privilegiis
nec non aliis in communi vita &
commerciorum negotiis, aliis vè
actionibus humane competat. Vix
aliquid nobilibus & libero homine

* * * * 3 dignitas

P R Æ F A T I O.

dignius explicari poterit. Omnia heic perspicis, quasi in delineationibus synceris depicta, ut preparationem solidam percipias, si de re ipsa huius antiquissimi Fœderis verum tibi conficere iudicium, citra calumnias aliorum, velis. Ideoque fieri non aliter potuit, quam ut interdum aliorum depravatae opiniones removerentur è medio. Unde & necessum fuit, ut Platonis diuini illius Respublica non aliter, quam vivis suis coloribus tibi describeretur. Namque quum essent, qui tantum Philosophum, quo nemo unquam rectius de Amore sincero & vita Christiana accomodando statui quid scripsit, non veriti fuerint usque ad impudentiam insolentius refutare, & suas ipsi affigere nugas, vindicavert hunc à tot perversis oportuit calumniis: quod tamen omne eò vergit, ut cuius & maxime inventus in tempore sanioribus doctrinis

iudi-

P R Æ F A T I O.

iudicium informare discat. Absie
 iuria omnis, & venia sit prola-
 ta. Exempla sunt clara, que pro-
 ponuntur alicubi, quando inve-
 nies, quod etiam sint, quos ipsius
 Imperatores in optima sententia
 & definitione Libertatis non pu-
 nit refutare, & eidem optimo
 Capite nostro (qui tamen ita bene
 suis cupit subditis, ut servitutem
 maximè libertati nature contra-
 riam dicat) mendacia in os refur-
 dere non dubitant. An non etiam
 tatis crassus est error, quod tot po-
 sitici non viderint, cuius nature
 sit Civitas? Si populo alicui Res-
 publica sua ritè inducatur, an non
 tunc confestim Civitas inde profi-
 cit? Quomodo igitur inter se dif-
 ferunt? An non ut causa & esse-
 tus? Quis verò Civitatem Esse-
 tum antehac dixit, aut peca-
 vit? Quis non subiecti aut fidei
 locum ipsi attribuit? Et tamen res
 tam manifestè heic incurrit in

P R Æ F A T I O.

oculos omnium, ut nemo nisi pro-
 fus pudorem cunctum eius viderit,
 aut protervis insanas dici velit, id
 queat negare. Sic olim quoque
 illis ultra pilos subtilissimib; &
 phiisophis falsis, monstravi aper-
 tè, quod neque primas neque se-
 cundas Notiones, aut Noëmata de
 quibus tot cõfingebant gloriationes,
 post lapsum Adami in suis fucili-
 bus invenirent terminis, quum nec
 internum Esse rei, animam, spiri-
 tum, nec in commistione ele-
 mentari graduum differentiam in-
 telligerent: Unde nunc nulli tan-
 dem alia ratione philosophari inci-
 piunt, quum tam diu se inaniter
 in logomachis pnanestics fru-
 strà seductos deplorent. Sed, A-
 mice Lector, te ad probam & sa-
 nam cognitionem huius tractatus
 remitto. Videbis, ne precipites te-
 met ipsum in præiudicio illo pro-
 cacius formando. Fortè inveni-
 es, quod te olim inuare possit, &
 maxi-

P R Æ F A T I O.

maximè inde expedire poteris felicius
 quæstiones, Civitatibus Hanseaticis ab adversariis suis oppositas,
 quas propterea in ultima parte collectas invenies, ut ipse illas
 ex Generali hoc tractatu eò commodius refutare possis. Ipse
 censor Index & decisor eis rei Hæc sunt,
 benevole Lector, quæ te præscire volui,
 ubi simul memineris, quod hominem verè Christianum
 heic requiram, & qui noscat, quæ vera pietatis
 studiosum deceant. Vale, fave, & in Christo risè
 fuisse tali labore.

*** 5

Iohan.

Ioh. Angelio

WERDENHAGEN,

I. C. C.

Quùm ex gravi Hamburg
persecutione & vitæ peri-
culis Liberatus es,
set.

Gratul.

I O H A N . S C H V L T E T V S
*Eq. Divi Marci & Potentiss.
Reg. Dan. Consilia-
rius &c.*

Q Vis, ANGELI, te funeris
& tuum
Tantis periculis expediit ca-
put?
Cunctum, quis, amissum
per ævum
Iâ propè, restituit salutis?

& Nam

Nā sic subactus terribili manu
Tot improborum visus es om-
nibus,

Et morte cōdemnatus atra,
Crederet ut tibi nemo
viam.

Tenere captum num socios ita
Hansæ decebat, non decus ul-
timum

Quēis gesseras, te tot per
annos

Cōsiliis animoq; rectum.

Sed qui supremo Numine tem-
perat

Orbem, revulsi vim violentiæ,
Custode, dū iussit, remoto,
Ritè patere tibi viam Al-
bis.

Sic liberatum, nunc precibus
piæ

Gentis sodalem reddit ama-
bilem,

Vxoris & charum redonat
Fletibus innumeris mari-
um.

Divi-

Divina virtus nîl habet in-
vium,

Perrumpit acris per remoras
suas,

Nullique non vivo peracti
Præmia restituit laboris.

Nempè illa sancti pectoris in-
doles

Suæ recordans semper origi-
nis

Insueta tentat, eque duris
Ad decus æthereum resul-
tat.

Vultus minaces, atque calum-
nias,

Nugasq. sævas tu facias nihil;
Ceu quisque vindictam Ie-
hovæ

Nequitia ipse sua reponit.

Hinc cura Christo es, seu ro-
seo dies

Arridet ortu, seu medio magis
Incandet æstu, sive cœlum

Nox tacitis operit tene-
bris.

Tc,

Te, si voceris per iuga Caucasæ
Christi favor, vel torrida soli-
bus

Per tesqua Maurorum, per
æquor

Puppibus indomitum se-
quetur.

Hic te sequetur candidus un-
dique,

Torumque habebis, perge
modò pius,

Curare nec velis nefastos,

Quos satagit decorare
mundus.

Sic magna reddes commoda
patriæ,

Ihovæ supremæ auctus hono-
ribus,

Amore juris quando sancti,

In pietate fideque, ferves.

Tritas popello currere semitas
Spernens, viarum diligis as-

pera;

Supraque mortales caducos

Exeris ingenii vigorem.

Te

Te cura Christi provida re-
creat,

Reddēs solutū dissidiis malis
Ut dissipetur quisque tech-
nis

In propriis, tibi quas mi-
natur.

Tū, qui potenti Numine sup-
plices,

Iniusta rumpens vincula, libe-
ras,

Serva benignus restitutum

Angeliū patriæ, Iehovah

Serves ministrū porrò, Deus
tuum,

Calūniatores ut videant mali

Quā turpiter nugace lingua

Se dedit rabies mali

gna.

Ad Eundem.

Calumnias, injurias, & persecu-
tiones multiformes & plus
quam diabolicas in & cum
Christo fortiter per-
ferentem.

JOHANNIS SCHERBETI
Doct. Med. Lubecens.

EPIGRAMMA.

*Alma virens velut ipsa magis
se attollit in auras,
Quò magis impositum ponderis
urget onus ;
Sic Tu; vipereis quò Te mage mun-
di iniquus
Atque Sathan linguis, viqued o-
lisque suis
Tundere iam satagit; maiores sus-
cipe vires
In Christo, à Christo nec mo-
veare tuo:*

Sed

IGNAVVS AH NON est sopho-
rum in atrijs ;

Sed Veritatis veriori in semi-
tal:

Nec est Dices Ignavus in con-
fictibus;

Ast quæ Iehovæ comprobatur
legibus.

Inde ELEGANS-VERE SI-
LENTIARIVS

Nunc incolis vocatus à Mag-
deburgicis,

Et perpetim vivace lucet Glo-
riâ.

Mittebat Halâ xi. Cal. Mart. ann.

Te, DeVs ó, præstet san VM,
aspera qVæqVc repeLLat.

II. *Anagram.*

OH, VERNAS È LAVDE INGE-
NVA INGENS.

&

OH INGENS INGENVA LAV-
DE ENERVAS!

ING enua ingenui LAVDE ē
candoris es INGENS;
DOCTRINA OH-VERNAS judi-
cijque fide!
Invidia sputum sic atque Ca-
lumniæ amarum.
ENERVAS, NERVOS dat tibi
Ihova suos.

M. IOHANNES BERGERVS
Hal-Sax. P. L. C.

Eidem.

Quum Legarum apud inclutas Ci-
vitates Hanseaticas ageret,
Annis aliquot.

VItâ, IANĒ, tuâ gaudent nunc
Elmus & Albis,
Eloquioque tuo, consilioque tuo.
Ab tecum pariter colerent sacra cœ-
lica cuncti,
Sanctior inde foret gloria Par-
thenopes!
Balthiacis quod enim Cothmannus,
Grothius oris

***** 2

Bil-

Belgarum, Italia quod Sadoletus
erat;

Hoc tu Saxonia præstas feliciter, illud
Vt Te vix nostri sanguinis esse
potes.

ANGELUS, ritè places, Decuse es
que manes que piorum.

Tutorem nè ferat Clara ea VIR-
GO parem?

M. IANVS VICOSTADIVS
Hamburgi F.

Aliud Eidem.

Quum legationes publicas
subiret toties,

Per Anagramma,

IOANNES ANGELVS
VVERDENHAGEN.

Eheu; Ingens Iason, dignus Lauream

FINDERE tetricas Symplega-
das ausus Iason

Æsonides, fulvæ vellera vi-
citoris,

U, VVERDENHAGIDA, ð pa-
trix studiose salutis,
Ad loca præsidij, i, peregrina-
na bonis.

uspiciis iuuet ire bonis, si
postulet usus,
Pro patria felix res qua salu-
te subit.

at cinor, vinctes ingentia
monstra laborum,
Sæpè viatori quæ remoram
pariunt.

NGENS DIGNVS, EHEU! vi-
ctrici LAVREA IASON,
Vellere cum fulvo laudis
aroma feres.

HYBERTVS SPRIMONTIVS
Belga Iur. Stud.

*****;

Aliud

Aliud de eodem

*Et Eius studijs sacris ac Poë-
si sacra.*

**Si Deus pro nobis, quis
contra nos.**

Q*uid fastuosus mundus, & inferi
Orcus vè seruus cogitet, omnibus
Nos viribus petens, remittas
Quarere; nec trepides ad astra
Tardantur eui Sacra. Fugit retrè
Ditis potestas, & Deus excubat,
Pellente custoditi amore
Agminis ex oculis soporem.
Non usque vanis est tenor impijs
Idem; nec uno fors facilis nitet
Vultu. Quid infectis paventes
Consilij animi fatiscunt?
Quar non sub adis fornicibus sacris
Commune votũ fundimus, aut domi
Pœnas ruentes deprecamur,
Dum licet, ac pietate corda*

*Quædamis uleed. Oratio dissipat
Curas edaces. Sed tibi cœlitus
Largitur ardorem Iehouas
Pectoris, & cytharã Davidis.
Tot malis finẽ hinc dabit: ultimum
Aduentũ ab alto Dux Michaël polo
Maturet, ac contra malignum
Christicolas tueatur agmen.
Nos Iehouam supplicibus modò
Roscamus imi pectoris è sinu,
Vivã Fide ardentes, minus quid
Insidijs suberit pericli !*

I E H O V A

Arx fortis piorum .

Ex Psalm. Davidis.

TE Satan frendens rabide
canum vi

Cingit? infestat? sua tela vi
brat

Dira? Proh! quantum est Sa
tanæ furcæ

Vellere barbam!

Sed fremat Dis, Styx, ruat or
bis axis;

Ignis absumat mare, flammæ
terram:

Quid times gestans valido re
postum

Corde Iehovam?

I. SCHERB. M.D.L.

DE REBUS-PUB-
LICIS
HANSEATICIS,

Et earum

CELEBERRIMÆ CON-
FOEDERATIONIS
SOCIETATE,

Tractatus primus, generalis.

CUR IOHAN. ANGELI WER-
DENHAGENI, I.C.C. editus.

INTRODVCTIO SIVE
PROOEMIUM.

*De Imperij Romani Germanici duratio-
ne, fundamentis & columnis veris, eius-
demque ornamentis illustrioribus, &
munimentis.*

SI IMPERII ROMANI
MAIESTAS, etiam juxta
hodiernum statum Germani-
cum maxime, quæ in eius
auctoritate, dignitate, poten-
tia, amplitudine, regalibus, firmitu-
dine,

dine, qualitate loci, divitiis, munitionibus, sapientia & virtute incolarum consistit, rite oculis acutioribus perspiciatur, examineturve; aut quis cum aliis mundi Regnis & partibus cum eadem comparationem iustam, absque affectuum perturbatione iniquiore, instituat; is profecto huic præcunctis aliis gloriam splendidam & felicitatem primariam adscribere, atque simul ingenue (modo solido non careat iudicio, & rerum humanarum in hoc seculo haud plane sit imperitus) confiteri cogetur, quod nullius Imperii aut Regni æquidurabilis aut invincibilis, iuxta internam & essentialem eius dispositionem, ratione omnium Statuum, connexus aut constitutio inveniri possit. Etenim extra controversiam est omnem, quod huic Verbum Dei unice quartam attribuerit monarchiam talem, quæ extremum mundi sit consecutura terminum. Velut etiam exinde divinus ille Propheeta Daniel, cui soli cum Divo Esdra inter omnes istorum seculorum vates Ichovæ summus cœli & terræ Dominus summorum Imperiorum orbis usque ad extrema tempora, quæ nunc prope consecuti sumus, ordinem successorum

ium in visionibus sanctis revelavit, hoc ultimum Regnum vere ferreum, in explicatione Imaginis & Statuæ, esse futurum pronunciat; *Dan. 2.* Quicquid heic ex opinione aliorum Pezel. in *Mellificio suo ad Sleid. lib. de monarch. pag. m. 292. part. 1.* obiicit ex questione Nabuchodonosoris Regis, quasi ille solummodo de suo, non alieno & longissime remoto regno sollicitus fuerit: Quum tamen non tantum Propheta, in *dicto cap. 2, vers. 29, 44, & 45,* liquidissime de futuris temporibus cuncta hæc explicet; adeo, ut etiam ea omnia usque ad Christi adventum ultimum sive Iudicij extremi diem, quo Christus ex cælo quasi ex monte summo delapsus, propria maiestatis suæ auctoritate, quæ ipsi à Patre cœlesti data est, cōminutus & consumpturus omnia illa regna sit cum ipsa statuâ in secula, *v. 45,* extēdat; sed etiam ipse Salvator noster Iesus, *Marc. 13, vers. 14,* in prænunciatione ultimum temporum ad Danielem Prophetam hunc manifeste se referat: Ut clare inde pateat, quam latissime se exporrigant vaticinia huius insignis Prophetae, veluti etiam ad accuratam attentionem talium non.

frustra ibidem à Christo exsuscitamur singuli. Nec enim Iehova ad sollicitam quæstionem alicuius mortalis ita stricte alligatus est, ut non profundiora & penetrantiora in revelatione sua per Prophetas retegere debeat, quàm cor cæcum & in cogitationibus suis vana mens assequi possit. Imo si Iehova in omnibus oraculis suis Ecclesie, tanquam Sponse Filii Dei, maxime satis facere cupit, ut ipse ibidem confiteretur Pezelius, atque is scopus perpetuo Spiritui S. stet propositus: quare non maxime vaticinia talia universalia ad Ecclesiam Christi in novo Testamento excurrant? quum novum Testamentum finis sit veteris; atq; propterea in Novo *ειδικώς* & efficaci demonstratione exprimatur, quod in Veteri *τυπικώς* adumbratum nude fuerat? Velut proinde sparsim in Prophetis ea nobis præfigurantur, quæ in regno Christi nunc consummationem suam adipiscantur vel accipiant. Tum quoque Nabuchodonosoris insomnium non ex naturali influenza Spiritus Syderei profluxit, sed ex diviniore infusione in eo concitatum fuit. Alias Sophi aut Magi Ægyptiorum facile interpretationem eius assequi potuissent.

sent. Omne enim, quod naturali influxione communicatur animæ corporis, hoc facile pertingit aut invenit Magia, sive Sophia illa realis, quæ minus verborum inutilibus terminis & phantasticis obscurata habetur conceptibus. Quum vero insomnium Regi hoc supernaturale esset, atque ætatem sive sublimiorem originem ex æternæ naturæ regno, à quo vera Ecclesia Christi sive populus Dei sanctus regitur, traheret, non erat hoc in potestate Magorum aut sapientum eorum positum, quo insomnium hoc mysticum aut reperire sive explicare potuissent. Quippe nullatenus eius principia in Firmamento nata aut scripta inveniebantur. ut ait Daniel, v. 27; Mysticum sive Arcanum hoc, quod Rex petit, non Sapientes, Astrologi, Magi, Hatuspices possunt indicare Regi: Sed est Deus in cælo revelans arcana, qui notum facit Regi Nebucadnetzari id quod futurum est consequentibus temporibus, &c. Quoniam enim Daniel, velut olim quoque Ioseph, Cabalisticæ scientiæ gnari erant, id est, Spiritus Iehovæ: hic utrumque, theodidactos effecerat: quare & sublimiora ex Spiritu sapiebant, ita ut vera & cœlestis lux in

iis resplenderet. inde oblivione extinctum in somnium uterque resuscitaret. secum in Spiritus cœlestis virtute poterat; quod aliàs nullatenus in viro hominis extra regenerationem divinam cadit. Vndè patet, quanta sit differentia inter eos, quos divus Paulus sapientes carnis vocat, & qui Spiritu regenerationis in diversis donis sanctis ornati sunt. Quare tria omninò luminum dona & munera inter se distinguenda sunt, non tantum habitualiter, ut communis incompta fert opinio, sed vivide secundum efficaciam Spiritus. Magia enim sive vera Sophia exprimit verum lumen naturale ejusque Spiritum: Cabala vero supernaturale lumen Spiritumque in Angelica domo: Theologia continet in se lumen divinum munere Spiritus sancti expressum. Quas tres ambitu suo Theosophia complectitur. Quemadmodum igitur Iehova vero Theologo sui colloquii aut eloquii genuinum communicat intellectum per Spiritum S.; quod etiam secù talis revera percipit Theologus: ita Natura in omnibus rebus creatis externis per suum Spiritum vero Sophico, quem prisci illi Magum dicere soliti sunt, se ostendit, ipsi signaturas suas rerum

& firmamenti per influentias congruas ostendens. Ita quoque Cabala per virtutis angelicæ angelicum lumen Sopho suo idem præstat, quod ad hanc facit sapientiam: veluti per tale lumen Moses suum à Jehova accepit responsum. Tria hæc insignia regenerationis dona & lumina Spiritus, quæ tamen uniformiter se habent in suo centro, & Sacrosanctam Trinitatem egregie repræsentant, non ita præcipitanter confundenda sunt, ut communis fert Habitualistarum error; sed longe sanctiorem & sublimiorem merentur reverentiam. Quod ideo à principio heic statim monemus, ne quis temerè ita sua fanatica opinione amplius profanet cœlestia Dei Effata, quemadmodum in hoc cernimus factum sensu. Vti Sacra Scriptura sive Eloquium Dei manifestè proponit, & nobis omnibus sanctè sui dispositionem muneris retegat: sic etiam longè sanctiora exponit mysteria, quæ cœca hominis ratio cœcâ suâ habitualitate neque percipere neque censere ritè poterit. Sibi ipsi noxium præparat Iudicium Dei, qui carnali arbitrio divina ita leviter æstimat iuxta propriæ phantasiæ terminos. Simplicissima locutio-

§. R E S P U B L I C A

ne non raro profundiora contineatur & sacratiora, quàm sapientissimum mortalium in abstrusissimis percèserit noscat. O quanta profunditas sapientia ! merito exclamat divus Paulus. Quemadmodum quoque libri Moysi interna alia, quæ totius mundi & Ecclesiæ Christi cursum præfigurent, continent, uti B. Teutonicus egregie in suo Commentario, quem Magnum Mysterium (quo libro nihil dum vidi in eo genere absolutius, & propterea in manibus omnium vere Christianorum optarem) vocat, hoc luculenter demonstrat. Nec hucusque inventus est, qui talia unquam in Mose deprehenderit, quod meritò omnes, eruditissimam qui sibi tot habitualibus profanis vendicant arrogantiam, pudore afficiat. Sed hoc etiam propterea dico, ut cernant omnes, quæ duratio cœlestis in ipsa sua imbecillitate adiecta sit à Deo Imperio Romano, quod certe nemo suis viribus convellet externus; sit, quicumque velit. Iehova huic Monarchiæ suum terminum usque ad montem Sionis extendit. Licet lutum mysteriale huius Regni cum ferro sit commixtum; tamen firmiter persistabit sustentum suis adminiculis, quæ

que ipsi non sine singulari Iehovæ
 edita sunt beneficio & misericor-
 dia gratiâ: Etenim quos non sæpius
 pertulit hoc Imperium motus, quot
 concussiones, quot perturbaciones &
 assidia interna! Ex Iehovæ tamen
 benignitate singulari semper inventa
 sunt talia remedia, quæ robur no-
 vum ipsi addiderint,

*Mutationes & paroxysmi Imperij Ro-
 mani.*

SI quis saltem ad notabiliora recur-
 rat tempora, quibus translatio Im-
 perii Romani ad Germanos deputa-
 tur, an non ingentes concusserunt
 hoc tempestatum procellæ? an non
 odio, invidia, persecutionibus inter-
 nis & externis mire sæpius dilacera-
 tum fuit? an non toties idem armo-
 rum violentia & belli tumultibus va-
 riis terribiliter distractum senserunt
 maiores? Quas non incursionés gen-
 tium aliarum, & proprias rebelliones
 cum diris seditionibus pertulit? Verum,
 ne ita facile expugnari aut in ruinam
 aliquam præcipitari posset, firmi &
 iusti inventi sunt Ordines & Status,
 quibus semper in quavis adversa for-
 tuna constanter niteretur. Quorum

alii principales fundamentalesque
-sunt, alii ornamenta conservantia
& necessaria habeantur huius corpo-
ris.

*Comparatio Imperij Romani cum corpo-
re humano generalis.*

NA M veluti viridum corpus hu-
manum non tantum ex suis par-
tibus essentialibus integris internis &
externis, solidisque membris, nervis
ac ossibus constat: sed etiam totius
-universi & inacrocosmi centrale re-
-ceptaculum atque ideam vividam te-
fert: ut merito homo extractum fir-
-miraculum mundi, ac proinde mi-
-crocosmus, à sanioribus & veris phi-
-losophis appellatur: Ita quoque Im-
-perium Romano-Germanicum, quod
unicum aptissimis suis constitutioni-
bus & commodis dispositionibus se-
tis æquabilem temperiem duratiori
-ni temporum maxime convenien-
-tem refert, respectu omnium Regno-
rum mundi vere centrale illud mira-
-culum repræsentat. Unde merito mi-
-crocosmicum appellites illud regno-
rum Regnum. Quod in his paulodi-
-lucidius explicari & percipi poterit.

Comparatio Imperij Romani cum corpore humano specialior.

A Principio igitur, homo ex spiritu, siue spiraculo vitæ (ut non frustra S. Scriptura loquitur) & corpore suo constat. Sic etiam Imperium hoc Romano-Germanicum ex spiritu animæ suam ducit: & propterea in corpore suo ita radicaliter vivit: Corpus ibidem sua membra siue partes internas & externas iuste continet & alit. Quemadmodum autem deinde anima tribus essentialibus operationibus suum domicilium & vitam inde profluentem exhibet, quas vulgo trium facultatû nomine exprimere solent: Ita quoque tria sunt, quæ vitam aut spiraculum vitæ huic Imperio insigniter suppeditant. ut sunt: 1. Christiana Religio, in vera Verbi cœlestis cultura & vitæ sanctitate solida, aut imitatione Christi consistens; propter quam unicâ maiestas monarchiæ ipsi in sacris Litteris tam curiosè cum duratione sua, si Christo modo non reponat ingratitude, attribuitur. 2. Leges fundamentales. & 3. Iustitiæ solidæ forma. Singula hæc adeo multa in se continent, ut unumquod-

que

que eorum vix singularis libelli: descriptione explicari possit: sed nec e huius loci, quum talibus & his sunt aliquando Ichova auxiliante medicum locum.

*Membra Imperij Romano-Germanici
alia interna, alia externa.*

QUOD ad Corpus ipsum attinet compositum rite est ex suis partibus internis & externis, quas Statu sive Ordines communi nomine vocant. Isti autem sunt Electores septem, Principes & qui eorum accensentur ordini, ac Civitates. Veluti autem in corpore humano tres partes maximè internæ principales, quæ etiam in ipsa generatione hominis iuxta omnem Medicorum sententiam primitus se exerunt, cernuntur, sicuti sunt Cerebrum, Epas & Cor: Ita etiam Electores merito membro principali Cerebro, Principes, & ii, qui huic Statui nobilitatis causa annuuntur, Epas, & demum Civitates Cordi non incommode officii & vigoris ratione adsimilari possunt. quod suo loco plenius explicabitur cum fundamento. Electores enim officio suo proprio constituunt.

Caput

apud certum, tam tempore interre-
i, aut vacantia, quam in electio-
s constitutione. Principes cum re-
quis in suo generositatis statu sup-
ditant quidem robur, succum &
anguinem in dignitatis auctoritate;
tamen maximæ vires fortitudinis
munimentis Civitatum insignio-
m & earum fidelitate sitæ sunt.
nde apparet, quam graviter illi pec-
rint in publicum bonum & com-
unem totius Imperii salutem, qui
nto studio, & conatu malevolentia
duo, hucusq; discordias inter Prin-
pes & Civitates serere, & extrema
lia fomentare ausi sunt, amula-
onem nescio quam inanem con-
ngentes: Quum tamen in his om-
ibus nil effecerint aliud, quam
ad communis calamitatis, qua
m misere Germania disiecta fuit,
omotores fortes & Juris exemptitii,
taint, olores invidiosos se prodi-
erint. Rectius Imperator in *Novell.*
Const. urbium & civitatum eictio-
em ac munionem quasi vit, quum
opterea quoque ita severè præcepit,
e facile eius intentio in conserva-
one Imperii dirueretur, ne tales qui
vitates solo iterum adæquatas cu-
erent, audirentur. Pulchrum qui-
dem

dem est, ut ille Imperator dicere solitus est, Regibus imperare, (sic vocavit suos Principes:) in quo etiam omnibus vicinis prætulit: sed longe pulcherrime, pietatem cum fundamento in duratione conservare; quam munitio civitatum exhibet, ut regnum excursionibus hostis cuiusvis & devastationibus minus sit obnoxium.

Membra externa Imperij quæ?

EX istis igitur partibus principalibus, ut iam dictum est, procretae aut editæ sunt partes externæ, corpus hoc solidè integrantes. Hæc iterum ita sunt dispositæ, ut aliam fundatam prærogativam in ordine suo præ reliquis habeant à Capite suo determinatam, quum earum ministerium fulcra externa exhibere quædam Imperatoriæ maiestati videantur, ceu rectè eas Matth. Stephanus lib. 2, part. 1, cap. 4, num. 10 & seqq. enumerat, ordine singulas proponens, quas tamè priori loco propterea hec ponimus, ut inde nobis anfa sit, reliqua rectius deducèdi. Verba eius sunt: Priusquam autem de Statibus plenius dicatur, illud præmittendum est, et
 Singulis

gulis ordinibus Imperii quatuor-
 tos constitutos; adeoque Imperium
 Romanum super certis gradibus no-
 litatis, nec non etiam communita-
 tus opulentis, provida sagacitate
 fundatum esse; de quo ita post sui in
 Germanos translationem convenie-
 rit, ut maior Sacri Romani dignitas
 maiestas esset, & ne status & virces
 eius paulatim labefactarentur, sed
 specialibus munitum praesidiis, prin-
 cipibusque firmatum, iisque ut firmis
 columnis innixum, adversa tempe-
 ratis procellis & turbinibus validius
 consistere, & suae potentiae mucronem
 longe lateque vibrare posset.

Et quidem primo fundatum est su-
 per quatuor Ducibus. Primus, est Dux
 Suevoiae. sed cum haec domus primi-
 tus defecerit in ultimo duce Contra-
 rino, Friderici II Imperatoris filio;
hus, in annalib. Suevic. l. b. 2, par. 3,
p. 19: postmodum titulum Suevoiae
 Ducatus Serenissima Domus Austria-
 ca usurpat. Secundus, est Dux Brun-
 vicensis in Saxonia. Tertius, Dux
 Lotharingiae in Gallia. Quartus,
 Dux Bavariae, qui hodie dicitur Pa-
 latinus Rheni, de magno Palatio Tre-
 virensi.

Deinde fundatum est super qua-
 tuor

tuor Vicariis. Primus, est Dux Brandenburgiæ. Alter, Dux veteris Saxonie cum equulo albo. Tertius, Dux Westerreich. Quartus, est Dux Siciliae.

Tertio super quatuor Marchionibus præ eminentioribus. Vt est Marchio Brandenburgensis: Marchio Maraviensis: Marchio Misnensis, & Marchio Badensis.

Quarto fundatum est Imperium Romanum super quatuor Illustribus Comitibus Provincialibus, qui vulgo appellantur Landgravii. Primus est Landgravius Thuringiæ: Alter, Landgravius Hassiæ: Tertius, Landgravius Alsatiae: Quartus, Landgravius Lichtenbergensis.

Sunt & quinto Generosi Comites Castrenses quatuor: qui vulgo Burggravi dicuntur. Primus, est Burggravius Nurnbergensis: Alter, Burggravius Magdeburgensis: Tertius, Burggravius Strombergensis: (Hodie est ditionis Palatinae:) Et quartus, Burggravius Reineckensis, qui hodie in Comitum Hannoviensium ditione.

Insuper fundatum est Imperium super quatuor Magnificis Comitibus. Maiores quidem in suo gradu, sed inter Principes minores. Primus est,

Comes

Comes Schwartzburgensis : Alter, Comes Clivensis ; qui hodie est Dux : Tertius , est Comes Ciliæ , cuius Domus defuncta in Prælustres Austriæ Duces, de anno Dom. 1456 , feudali iure devoluta est : Et quartus, est Comes Sabaudix , qui in Constantiensi Concilio ab Imperatore Sigismundo, Ducali titulo est insignitus. Hodie autem sola Domus Schwartzburgica titulum & nomen Sacri Romani Imperii Comitum gerit.

Nec non super quatuor nobilissimis Baronibus. Primus , est Baro Limburgensis : Alter, Comes Westerbουργensis ; quem Leimugenses iam representant : Tertius . Comes Aldewaldensis : Quartus est Baro Tuffensis, sive de Dous ; (dictus est de Kar.)

Itemque quatuor Strenuis Militibus. Primus, est Miles de Andlo in Alsatia : Alter, Miles in Strandeck : Tertius , miles de Meldingen : Quartus, de Froyenberch , in Bavaria. At quoniam agnatio Militiæ Meldingensis extincta & mortua est ; in eius locum per Maximilianum Regem in comitiis Augustæ surrogatum esse Wolfgangum de Weissenbach , notat Henningus Gæden, *conf. 1.*

Præterea sunt quatuor Insignes.

B. Civi-

Civitates. Prima, est Augusta: Altera Moguntium: (quidam ponunt Metim:) Tertia, Aquisgranum: Quarta Lubeca.

Itemque sunt quatuor Magnificæ Villæ. Prima, est Bambergæ: Altera Schletstadia: Tertia, Hagenovia: Quarta, est Ulma.

Et denique, ut nullus gradus prætermisus videatur, accedunt præmissis quatuor Famosi Rustici: ut sunt Colonia, Ratisbona, Saltzburgum & Constantia.

De aliis Comitibus, Baronibus & Nobilibus Sacti Romani Imperii, & hæreditariis Officialibus, eorumque ministeriis, plura tradit aurea bulla Caroli I V. Qui Principes, Comites, Barones & Nobiles ad Imperii assistentiam potissimum quidem sunt electi: Sed tamen omnis Germanorum potentia totis viribus eo contendere debet. Et, si Germani Principes Imperatori fideliter assisterent, prout olim facere consueverunt: tunc non solum Græcia, sed Ægyptus & Chaldæa contremiscerent, ac ultimæ regiones Saracenorum trepidarent. Nam ut aves inter se volantes & cantantes ad aquilæ intuitum silent & fugiunt: sic omnes barbaræ nationes, alio-

iorum insignia vexillaque despiciunt, Romanorum vero ac Germanorum aquilas timent naturaliter, & abhorrent. Protendente nempe Aquila Romanorum ab Europa alas suas, nec gryphones Asiae atque Africae tutae erunt. *Sunt verba Pet. de Andlo in d. Tractatu lib. 1, cap. 16, ita*

Vires Germaniae.

QUAE TENVS Dn. Stephanus, quae ita se verissime habent. Praesertim hoc, quod ille heic inserit, bene advertendum de potentia & vitibus internis Germaniae, &c. quae tam naturalia loci, quam solida membrorum connexio abunde satis Imperatori & Capiti summo suppeditarent, si ita infirma sua conglutinatione nervorum perpetuo ad amissum fundamentum legum operationes fideles se sekerent, nec tam multi in contrarium pro dissolutione continui laborarent.

Situs & natura Germaniae.

QUAE TENI N quod ad naturam loci attinet; in Germania ea omnia,

quæ ad vitæ sustentationem & splendorem eiusdem faciunt, non tantum pro necessitate ubertim inveniunt, sed etiam singulorum copiam in tanta abundanti numero genitrix ea se effundit, ut quæ natura sparsim per diversas regiones terræ dissipavit, hæc in unum congestisse cumulum videatur. Ceu nec ulla prope datur in terris hodie natio mortalium, quæ sic ita contenta viribus in tranquillitate vitam transigere possit, veluti hæc gens optima, & maxime industriosa, modo satis sua agnosceret bonam, nec nimium indulgeret genio, una tanta dissipatio ingenii, rerum, actionum & negotiorum oritur; ceu tale exemplum non sine causa nobis in descriptione egregia Constantinopolitanarum deliciarum Iohan. Boetius, in *secunda parte Cosmograph. seu sap. de Imper. Romano & imprudens transgressionem ac divisionem Imperij Constantin.*, proponit. Rerum omnium tanta est affluentia, ubique per omnes Germanicæ provincias dissipantur, ut nihil non propè sit, quod non in magno cumulo ad externos & vicinos inde per commercia mutua transportari possit: nisi quod duæ tantum res sint, quarum penuriam quidem

ete observavit & indicat D. Boter-
 us; nimirum quod nulla oliveta in
 illis reperiantur, & minus feraces sint
 combycutn, ut sericatarum possent quo-
 que dici: sed talia non tam ad neces-
 sitatem, quam potius ad mollitiem
 & splendorem vitæ superbæ faciunt.
 Proh dolor tamen hodiè nimis olife-
 ri & sericati in iis conspiciuntur ho-
 mines! quod utinam nunquam esset
 introductum! quum duæ res sint ad-
 pestiferæ, ut inde non tantum suo
 exuantur auro & argento, & earum
 commercio nimis importuno suas
 dilapident imprudentissime divitias
 inque alias effundant regiones; sed
 quoque illi iisdem mediis velut olim
 Constantinopolitani in delicatissi-
 mam & omnis generis superbæ de-
 ditam vitam pelliciantur, cumula-
 timque abripiantur. Sed iuvat hec
 audire Boterum, *lib. 1. Geograph. de
 Germ. pag. 94.* Multitudo ingens e-
 quorum est in Germania, quorum
 usus maximus aratro & agriculturæ
 destinatus est. Tum quoque omnis
 generis pecora ibi inveniuntur; sicut
 etiam omnigena animantia aëris,
 aquæ & terræ. Grana superflua pro-
 ducit. Vini proventus maximus in Al-
 satia, ad Neccarium fluvium, ad Rhe-

num conspicitur, & se extendit usque ad Coloniam Agrippinam, & in Aestriam. Serica haut profert hæc terrarum velleris, & tamen crassi facili nec est olifera Germania. Abundant metallorum fodinis: quippe ferrum, chalybem, stannum, plumbum, cuprum ubertim profert. Auri & argenti fodinæ putantur in provinciis suis quotannis ultra decem milliones excurrere. Multis etiam locis sulphur, sal nitri, & vitriolum effoditur: velut etiam in multis locis speculum eximie in magna copia salinae habentur, &c. Hæc quidem Boterfatis accurate ita recenset: quamvis item in eo aberret, quod parum notat velleris; quum copia eius tanta sit undique, ut magno commercio ea ad externos transportetur: unde eximii conficiuntur omnis generis panis; velut in maximo habetur precio propter subtilitatem, quod ex Pomeranicis condetur & colligitur gregibus. Eodem modo divitias varias Germaniæ nostræ commendat, *part. 2. cap. de Imp. Rom. viribus*; ubi sic dicit: Maxime abundat frugibus, pecudibus, piscibus: id experientia comprobatum sæpe fuit. Carolus enim Quintus, ut Turcis resisteret, habuit sub

Sgnis

ignis ad Viennam 90 peditum, & 35
 equitum millia ad Tavarinum con-
 tra eosdem Turcas; nec tamen cari-
 tas ibi experta fuit. Bello inter Caro-
 lum V & Protestantes per aliquor
 annos abunde se sustinuerunt in
 campis fere 150 militum millia. Di-
 ces quoque est mineris auri, argenti,
 omnisque generis metalli, superat-
 que alias Europæ provincias: natura
 quoque largita est ei in regionibus
 longissime à mari distitis fontes &
 puteos aquæ salis, ex quibus exco-
 quitur sal perfectum. Nec minus
 mercatrix est, quam fertilis. Indige-
 re enim, plusquam ulla alia natio,
 vacant opificiis, faciuntque artificia
 miratu digna: estque Germania tam
 probe à natura dolata, ornataque
 magnis fluminibus, quæ ubique na-
 vigantur, ut comineatus & merces
 faciliter ex uno loco in alium deve-
 hantur. Fluviorum omnium maxi-
 mus est Danubius; ab illo Rhenus,
 qui Germaniam à meridie ad septen-
 trionem transgreditur; sicut Danu-
 bius ab occasu ad ortum: Albis oritur
 in Bohemia, lambit Misniam, Saxo-
 niam, Marchiam antiquam: Oder
 oritur in Moravia, lavat Silesiam,
 duas Marchias, Pomeraniam, Wesera,

Neccarus, Mosa, Mosella, Isara, Oenus, Varta, Mœnus. Hic Germaniam in superiorem & inferiorem dividit. Superior est, quæ à Mœno ad Alpes usque se extendit. Inferior, quæ à Mœno oceanum versus excurrit. Germania in plures provincias divisa est. Sed præcipuæ sunt, (loquor de iis, quæ viva membra Imperii sunt,) Alsatia, Suevia, Bavaria, Austria, Bohemia, (quamvis hæc multis privilegiis gaudeat, quæ eam ab oneribus exemptunt,) Moravia, Silesia, Lusatia, duæ Marchiæ, Saxonia, Misnia, Thuringia, Franconia, Hassia, Westphalia, Clivia, Megapolis, Pomerania. Ex quibus singulis apparet, quanta sit Germaniæ & Imperii huius uberrima fertilitas, quæ etiam ab optimis quibusvis terræ partibus non poterit vinci in tali beatitudine sua, ut nullo prope externo adiumento indigeat. Luxuria tamen Incolarum quum nimia sit, fit inde, ut novitate rerum omnium semper ibi homines præ reliquis vicinis populis gaudeant; Et quum voluptuosæ vitæ studio nimium accurato attentoque diffuant, attripuere ex hac causa circumiacentes gentes occasiones miras & varias, quibus Germanis suas subducere divitias,

vitiâs,

tias, & omnem vim auri aut argenti-
 ario commerciorum prætextu & ar-
 ificio in se transferre possint. Quam-
 ob rem olim Div. Carolus V. Impera-
 tor Augustus, anno 1530 cum Statibus
 imp. egregiam reformationem poli-
 tice communis, in publicis comitiis
 Augustanis constituit & publicavit,
 quæ laudatissime omnem vitæ luxu-
 riam in victu & amictu perstringit,
 & normam iustam cuivis Statui &
 privatis singulis præscribit. Quod non
 tantum idem Imperator in Comitibus
 August. anno 1548 repetivit severif-
 sime; sed etiam optimus Imperator
 Rudolphus II in reformat. Polit.
 constitutionibus Francofurti anno
 1577 confirmavit, additis corre-
 ctionibus & monitis. Utinam tales
 leges publicæ rite in usu observaren-
 tur debito; res Germanorum longe
 meliori essent positæ loco, & vita un-
 dique sanctior reviresceret in gratia
 Jehovæ, rectiusque quisque, Chri-
 stianismo animæ & vitæ puritate ad-
 dictus, vivere possit.

Status Imperij quid & quis?

VERVM, ut ad Status Imperii
 nunc revertar; Tenendum hîc se-

dulo est, quid Status propriè sint, & quæ eorum differentia, tam in genere quam speciatiim distributa, ratione officii, honoris, dignitatis & loci five sedis, & possessionis ac domini.

Vocantur autem & sunt Status Imperii, ait *Steph. lib. 2, part. 1, cap. 4, num. 28*; qui solum Imperatorem recognoscunt immediate, & Cæsaris communique præcerum consensu in album five matricem Imperii recepti, ea lege, ut imperio, occurrente necessitate, certum censum, in albo five matricula expressum, pensitent, vel subsidiû militare præstent. *Sec. And. Gall. lib. 1, obs. 21, n. 2.* At propriè Imperii Status esse & dici, qui cum Imperatore *als ein Christlich corpus und versammlung*, [id est, tanquam Christianum corpus atque congregatio,] vel, eo defuncto, soli, statuendi de republ., vel ius fessuræ & dicendæ sententiæ, in comitiis vel conventibus Imperii habent, notat *Tob. Paurmeister. lib. 1 de Iuridict. cap. 8, num. 5.* vulgo *Stände des Reichs*; *Decreto August. anno 1555 Dieuveil aber. E'v πλάτῃ* tamen τ' δ'ωάμειος, sive potentiæ ratione, etiam in collegium Imperii cooptati, licet nullam adhuc in comitiis

mitiis actu sessionem consecuti sint, Status dicuntur: *Decreto comit. Ratisbon. anno 70, Nach dem auch, Petrus Denaisius in iure camerali, tit. 287, verb. Sessio, num. 3.*

Numerus Statuum in generali distributione.

IN Statuum numero, imprimis post Imperatorem & Regem Romanorum, continentur Electores tam seculares quam ecclesiastici. Deinde omnes Principes Germaniæ, tam seculares quam ecclesiastici, Abbates, Prælati, Comites & Barones. Idem quidam statuunt de Nobilibus Imperio immediate subiectis, quod, conjunctim maxime, possint dici Status Imperii, cum nimirum feuda regalia ab Imperio Romano recognoscant, & in album Imperii prædicto modo & fine sint adscripti. Quin & easdem peculiare suas *Austriacis* habere, patet ex *Ord. cam. par. 2, tit. 3, & 5, & sup. hœc lib. 2, part. 1, cap. 3, memb. 3.* Constitutiones quoque Imperii de arreftis, de pignorationibus, item super litigiosa possessione, nec non de pace religionis fracta; Nobiles istos Imperio immediate subiectos expresse perstringunt.

stringunt & comprehendunt; *d. Ord. cam. §. Und in solchen Frieden. Ruland. de commiss. pag. 1, lib. 5, cap. 4, lit. P. sub. num. 51; Meland. in process. cam. part. 1, pag. 487.* Sed sessuræ & dictionis sententiæ actuali communicatione, non tantum Nobiles de feudis ligiis investitos, ac præter Imperium alios superiores non agnoscentes, sed Barones quoque, Comites & Principes, (licet hi sint variores,) sive mediate sive immediate Imperio obediunt, nullum tamén suffragii ius in senatu Imperii obtinentes, distingui, ex decretis comitialibus, in quibus nobiles immediati non censentur, Comites autem & Barones complures comprehenduntur, ostendit Paurmeister *d. loc. num. 4.*

Tertio loco civitates Imperiales liberæ etiam inter Status merito referuntur, vigore autem bullæ Caroli I V. ubi civitates liberæ suam sessionem & vota in iudiciis habuerunt, sub Friderico Imperatore, in reformatione Francofurtensi, & deinceps iuxta ordines Imperii Moguntia expressis. Hinc & hodie adhuc ad omnia Imperii comitia vocantur civitates; itemque earum legati unacum Imperatorum, Electorum, & Princi-

Principum legatis, ad exteros Reges vel Principes in causis gravissimis mittuntur. Denique civitates liberæ, eadem incommoda ferunt, quæ Electores & Principes. Georg. Obrecht. in tract. de iurisd. cap. 6, num. 77. & seqq. Præterea illæ habent iura territorialia, non etiam iura Principis; de quo inferius, suo loco, tit. de Civitatibus liberis. Qui autem in album seu matriculam Imperii est relatus, ille imperii Status habetur, donec exemptio probetur: nam pro matricula præsumitur. l. matriculam, Cod. de agentib. in reb. lib. 12, ubi Bart. Et matricula probat quem esse de numero qui debent immatriculati. Bart. in l. petit. C. de advoc. diu. Ind. Alciat. de præsumt. reg. 3, præf. 17. Gail. d. observ. 21, num. 6, & 7. Et in specie, quod feudum probetur per registrum Principis, in quo bona descripta sunt, tanquam feudalia, tradunt Barbatia, cons. 18. num. 38. l. 2. Cravett. 27, 6. in pr. Grammat. decis. 77, num. 12. & alii, quos refert Menoch. lib. 3, præsumt. 91, num. 42. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 768. num. 10. Idem num. 65 ita pergit:

*Differentia Statusum Imperij
generalis.*

S E D generatim Status Imperii constituantur in duplici differentia. Alii enim sunt ecclesiastici; ut Elector Coloniensis, Moguntinus, & Trevirensis; itemque Abbates & Praelati; Alii sunt seculares; ut Electores & alii Principes seculares, itemque Comites & Barones. Omnes hi absque differentia subsunt Imperatori ratione bonorum feudalium, eademque Regalia in suis terris obtinent Episcopi, quæ Principes, Marchiones, Duces. *Mod. Pift. conf. 49, num. 3, vol. 2.* Unde à sententia Archiepiscopi vel Episcopi devolvitur appellatio ad cameram. *Geil. 1. obs. 30, num. 2.* & condemnantur ob fractam pacem, *ibidem. Geil. lib. 1 de pac. pub. cap. 1, num. 13.* Sane illud constat, seculares Principes & Status Imperii plus iuris habere in suis territoriis, pleniorique administratione frui, quam ecclesiasticos; ut qui suos Ducatus, Marchionatus, Comitatus ad primogenitos deserunt, ob constitutionem Friderici, qua dividi prohibiti sunt. *cap. Imperialem, §. præterea, de prohib.*

lib. feud. alien. per Frid. & ibi DD.
 Licet moribus nostris Germaniæ in-
 ter liberos dividantur. *Henn. Goed.*
cons. 19, n. 163. Gail. 2, obs. 153, n. 2.
 ut unusquisque in sibi obtenta
 provincia iurisdictionem iuraque
 Imperii in solidum habeat & exer-
 ceat. iurisdictionio quippe tanquam
 res incorporalis per se dividi nequit;
 adeoque ad plures successores in soli-
 dum transit. *Hieron. à Monte de s-*
nib. reg. cap. 11, num. 13. Hart. Hartm.
lib. 2. obs. tit. 1, obs. 15, num. 1. Andr.
Knecht. in com. ad ius Sax. verb. Du-
cum Saxonie, cap. 3, per tot. Covar.
pract. q. 40. in pr. & num. 1. Schneid.
in §. 20. num. 30. seqq. Inst. de ad. & c.
 Ex quibus patet, seculares Principes
 & Status Imperii transferre Ducatus
 & Comitatus suos ad liberos succes-
 sores; quibus non nisi legitimis caus-
 sis privati possunt. At secus est in
 ecclesiasticis, qui, quando renun-
 ciant Capitulo, sive morte decedunt,
 protinus in eorum locum alius eligi-
 tur; qui tamen non electione tali fit
 Episcopus, nisi quatenus Regalia
 ab Imperatore obtinuerit, ut homa-
 gium sive fidelitatem præstiterit, &c.
 Quin etiam seculares feuda habent,
 ac plenius administrant: Ast eccle-
 siastici

fiastici vere nudi sunt tantum dispensatores & fructuarii. Chopp. de dom. lib. 3, tit. 13, num. 7. Dilect. de arte testandi, tit. 1, caut. 3. Knich. ad ius Sax. verb. Duc. Saxonie, cap. 2. &c.

Differentia Statuum specialis iuxta dispositionem classium.

ATQUE hæc est generalis differentia Statuum. quorum series specialis ex parte (uti idem Steph. ibidem etiam ponit) hæc est:

Primo septem Principes Electores. Ex Archiepiscopis tres: Moguntinensis, Trevirensis, Coloniensis. Ex Principibus politicis quatuor: Rex Bohemiae, Comes Palatinus Rheni, Dux Saxonie, Marchio Brandeburgensis.

Secundo præter Electores quatuor Archiepiscopi: Magdeburgensis, Saltzburgeris, Bremensis, Vefontinus.

Tertio Episcopi: Augustanus, Basileensis, Brixienfis, Constantienfis, Cameracensis, Eichstadenfis, Freisingensis, Hildesienfis, Halberstadenfis, Leodicensis, Lubecensis, Metensis, Mindensis, Monasterienfis, Osnaburgensis, Passaviensis, Padebornensis, Papæbergensis, Ratisbonensis, Spirenfis,

sis, Strasburgensis, Schuerinensis, Tulliensis, Tridentinus, Wormatiensis, Wirtzburgensis, Verdunensis, Verdensis, &c.

Ecclesiasticis hisce Principibus ex veteri Prælatorum ordine ascripti sunt, Abbas Fuldenfis, Abbas Hirsfeldensis, Abbas Murbacensis, Abbas Campidonensis, Abbas Corbeiensis, Abbas Purmenfis, Abbas Stabulensis, Magister ordinis Equitum Teutoniarum sive Marianorum, Magister ordinis Equitum divo Ioanni sacrorum, Præpositus Elhangensis, Præpositus & Archipresbyter Berchtelsgandensis.

Quarto Principes politici: Archiducum Austriæ utraque linea, Austriaca & Burgundica: Ducum Bavarix itidem utraque linea, Bavarica & Palatina: Duces Saxonix, Marchiones Misnix, & Landgravii Thuringix: Marchiones Brandenburgenses, Duces Brunswicenses & Lunenburgenses, Duces Iuliacenses, Duces Pomorania, Duces Megapolitani, Duces Wirtebergenses, Landgravii Hassix, Marchiones Badenses, Duces Saxonix inferioris sive Lavenburgenses, Duces Holfatiæ, Landgravii Lichtenbergenses, Duces Sabaudix, Principes Anhal-

hini, Duces Lotharingæ, Comites Arnbergii ab Imperatore Maximiliano inter Imperii Principes suscepti.

Quinto Prælati: & primo Abbates & Præpositi secundum matriculæ ordinem: Reichenaviensis, Weissenburgensis, Præpositus Weingartenensis, Salmens-Weilensis, Walckentiedensis, Weisenaviensis, Schuffenritensis, Roggenburgensis, Ochsenhusanus, Gengenbacensis, Marchalensis, Odenheimensis, Elchingensis, Irfinensis, Werthusanus: Præpositus Petershusanus, Keisersheimensis, Heimerani, Ratisbonensis, Monasterii Vallis Gregorianæ, Munchenrodensis, Monasterii Corneliani, Werdenensis, Vespergensis, S. Vlrici, & Abbas Artæ, Augustanus, & alii adiecti.

Abbatissæ sunt, Quedlenburgensis, Essensis, Herverdensis, Monasterii inferioris Ratisbonensis, Monasterii superioris Ratisbonensis, Lindaviensis, Gerentrodensis, Rotmunsteriensis, Heckbacensis, Gutten-Cellensis, Beinrensis.

Prælati annumerantur Commendatarius Provincialis Confluentinus, item Alsatix & Burgundiæ.

Sexto loco sequuntur Comites & Barones, de quibus agit *ausf. Ste. lib. 2.*

lib. 2 de iurisd. part. 1, 6, num. 210, usque ad finem.

Septimum & ultimum locum occupant liberæ Imperii civitates, de quibus mox inferius agemus plenius.

Enumeratio autem hæc statuum Dn. Stephani non est vere secundum ordinationem Imperii & matriculæ dispositionem absolute composita, nec omnes in plena enumeratione continet status; veluti alicuius matriculæ docet copia, quam in Atlante minore descripsit suo auctor ille, pag. 352. Quippe Episcopi numerantur 47, quum Dn. Stephanus tantum 28 recenseat. Ita etiam matricula 26 Duces & Principes cõtinet, quum heic solum 22 ponat. Sic & in serie reliquorum ecclesiasticorum, quibus dignitas *Illustris* adiecta est, ultra 33 numerantur, quorum vix dimidiam partem hic recenset: Velut eodem modo in ordine Comitum & lib. Baronum (qui in duobus subselliis Imperii, Suevico & Wetterovico, sessiones suas habent, & suffragia publica duos suggerunt) ultra 144 nomina in matricula continentur, quos obiter heic tantum tetigit, dum suo loco eam certam reservavit. Conferatur huc.

*Reinh. König. olim amicus meus sum-
mus, in pol. sua, part. 1, cap. 25, pag.
428, 429, &c.*

*De Civitatibus, tanquam tertio mem-
bro.*

QUOD autem ad tertium mem-
brum matriculæ attinet, in quo
describuntur civitates liberæ; earum
numerus quidem ponitur ibi 83. Ve-
rum, quum in iis non exigua sit con-
fusio; & multæ ab Imperio secessum
fecerint, ut sunt maxime Helveticæ,
& finibus Galliæ adiacentes; atque
ad annum 1525 non exiguus error
refertur; Nicol. Reusnerus in *Elogio
suo liber. civit. & urbium Germa-
niæ* tantum 65. congescit, quas ordi-
ne ibidem recenset. Interim tamen
nos ductum matriculæ merito sequi-
mur: Ac, quum duo in sessionibus
publicis habeantur subsellia, scamna,
sive latera; quorum prius dicitur
scamnum Rhenanum; alterum, sub-
sellium Suevicum: iuxta eorum dis-
positionem ita recensebimus, uti pri-
mum locum in scamno Rhenano ha-
beant.

Enumeratio Civitatum iuxta subsellia Imperij.

COLONIA Agrippina, Aquisgranum, Wormatia, Spira, Turckheimium, Hagenovia, Weisbergium Sebusiorum, Argentoratum, Ober-Eberhæmum, Roshæmum, Selestadium, Colmatia, Altachium, Basilea, Cæsaris Mons, Mulhusium Suntgovix, Monasterium S. Gregorii, Metis, Toula, Verduna, Landavia, Kaufmans Sarpruckia, Befancona, Camericum, Francofurtum ad Mœnum, Fridberga Wetterovix, Gelnhusa, Wetzlaria, Ala; Lubeca, Hamburgum, Dortmund, Mulhusium Thuringix, Northusium, Gossaria, Gottinga, Brakelium, Wartburgum, Lemgovia, Duyfburgum, Dantiscum, Elbinga.

In latere Suevico sequuntur istæ Civitates : Ratisbona, Norimberga, Rotenbutgum ad Tauberum, Weisburgum Norici, Donawerda, Windeshæmia, Schweinfurtum, Wimpina, Heilprunna, Hala Swevix, Nordlinga, Duncelspiila, Vlma, Augusta Vindelicorum, Gienga, Boptinga, Gemunda Swevorum, Eslinga, Reutlinga, Wila, Pfulendorfium, Kaufbenrum.

beurum, Northusa, Vberlinga, Wangena, Yfui, Leukircha, Memminga, Campidonum, Buchorna, Ravensburgum, Bibracum, Lindavia, Constantia, Rotwila, Offenburgum, Gengenbachium, Cella in Hamersbach, Schafhusium, S. Gall, Buchavia.

Maximus est ita quidem amplissimum & opulentissimum in Germania civitatum numerus; sed hoc omnino observandum est sedulo, quod matricula non omnes contineat; sed patet, ait recte *Matt. Steph. in lib. 2. de iurisd. part. 2. cap. 1. num. 62*, in Imperio Romano Status reperiri, qui iuxta stylum & observantiam Imperii atque camerae indubitanter Status sunt; sed tamen ad conventus Imperii non vocantur, licet eo ipso, quem Statum Imperii esse, dictum sit *supra, lib. eod. cap. 4, num. 46*.

Vera divisio Statuum ex dignitate privilegiorum desumpta.

QUOCIRCA omnis Status Imperii recte dividitur in Statum privilegiatum & non privilegiatum. de quo late in consul. collegij ICTorum Tribonensium, nuper Typis excuso. Er-

ror maxime tamen inde iudicatur, quod mutatio matriculæ anno 1525 facta sit.

Civitatum vera divisio, iuxta modernam Imperij Germanici formam.

IDEoque cōstat hinc, nō simpliciter duo, ut vulgariter antehac factum est, sed tria genera maxime civitatum dari; quum iuxta modernum Imperii Romani Statum etiam civitates distinguendæ sint. Alia enim & nova existit Reipublicæ forma à tempore Imperii in persona Caroli Magni ad Germanos translata; *asseverante id ita Steph. lib. 2 de iurisd. pag. 2, cap. 1, num. 17.* Proinde aliæ civitates sunt liberæ Imperiales & francae, aliæ Imperiales tantum, aliæ mixtum statum obtinentes. Imperiales liberæ sunt, quarum aliæ solum Imperatorem immediate recognoscunt, & ab eo plenam & omnem concessam vel præscriptam iurisdictionem habent, neque quenquam alium præter Imperatorem Dominum suum agnoscunt. Imperiales vero quæ sunt civitates, & iure exemptio quodam gaudent, partim Imperatorem quoad Regalia, quæ ab eo-

dem habent, partim Electores, vei
 Duces Imperii, quoad territoria, in
 quibus sunt sitæ civitates, recognos-
 cunt, quas tamen à principaliori ci-
 vitates Imperiales rectius dicimus.
Geil. 2, obs. 54, num. 10, & obs. 57,
num. 8. quum non nisi certis cum
 pactis territoriorum Dominis sub-
 sint. *Myns. Resp. 13. num. 10.* Muni-
 cipales autem, seu mere provincia-
 les, sive Ducales, sunt, quæ in totum
 territoriorum Dominis parent & sub-
 sunt. *Myns. d. loc. & Matt. Steph. d.*
loc. Quæ distinctio civitatum illu-
 stri præiudicio Caroli I V Imperato-
 ris confirmatur inter Duces Holsatiæ,
 & civitatem Hamburgensem. *ut no-*
tat ex Crantzio Hotom. in disput. de
Feud. cap. 24. ceu litem hanc direm-
 ptam dicit Crantz. *lib. 10. cap. 2.* Qua-
 le præiudicium quoque Camera Im-
 perialis exercuit in causa Brunsvi-
 censi contra Ducem Henricum Ju-
 lium, anno 1599, die 27. Septem-
 bris, *in decreto aperto.* Quemadmo-
 dum idem in civitate Magdeburgensi
 videre est, quæ sua Regalia solum-
 modo ab Imperatore recognoscit, nec
 ulla in parte alligata est ad Archie-
 piscum, nisi quod iuramentum emen-
 dæ, propter singularem casum anno

1333, inque Burchardum commiffum; præftet ei tum, quum Regalibus Imperii fit investitus, & ab Imperatore receptus, ut ita commiffarium Imperii agat. Ex quibus & fimilibus fatis luculenter convincitur, non imperfecta n modo hanc effe divisionem; fed & sacræ Cæfariæ Maieftatis & Imperii supremam auctoritatem ea convelli; atque acceptas iurium theoreticas de Regaliis, à fola Cæfariæ Maieftate dependentibus, everti; nifi tertium, de civitatibus mixtum ftatum obtinentibus, membrum addatur. *Matth. Steph d. loc. num. 46.* Velut etiam Nicol. Reufnerus, *in d. lib. de Eleg. civit. Imp. pag. 24*, id fedulo inculcat, ita id fecundum gradus in omnibus difponens: Ex civitatibus vero, ait, quædam funt municipales, quæ fuis Dominis parent: veluti, quæ Principum, Ducum, Marchionum, Comitum aliorumque Procerum ditioni fubiectæ funt; de quibus alias dicendi locus. Quædam vere civitates funt liberæ, & à iurisdictione alterius, præterquam Imperatoris, immunes; quæ in ditione ac potestate funt Imperii Germanici; unde & Imperiales dictæ. Ex his rursus aliæ funt liberæ, quæ fuis utun-

tur legibus ad morem rerumpublicarum; cuiusmodi sunt civitates ple-ræque Helveticæ; & Saxonix in ex-tremis oræ illius partibus Oceanum usque. Aliæ vero sunt Imperatoriæ, quæ sunt veluti quoddam patrimo-nium Cæsaris & Imperii, statimque creati Imperatoris ditioni subiectæ esse intelliguntur. quarum sane nu-merus seculo superiore haut parum est imminutus: non paucis ex his vel à Cæsaribus magna vi pecuniæ oppi-gnoratis: nonnullis etiam vel bello devictis, vel alio modo à ditione Im-perii Germanici alienatis, ut vix ulla spes earum recuperandarum reliqua esse videatur. Sunt ex earum nume-ro præcipuæ Metis, Vesontia, Con-stantia, Verodunum, Tullum, Came-racum, Bodobriga, Noviomagum, Vesalia, Daventria, Swolla, Brisacum, Rhenifeldum, Neoburgum Rheni, Mosbachium, Oppenhæmia, Ingelhæ-mia, Cæsaris Lotharia, Lavingia, Groe-ninga, & aliæ nonnullæ. Hactenus Reusnerus. Sic etiam Boterus, *lib. 2 cosm. suæ, cap. de Imp. Rom.*, lucu-lenter ostendit, unde orta sit tanta mutatio, quod tempore Rudolphi prope tota Italia in viribus suis sur-togandis defecerit ab Imperatore, adco

adeo ut illi nihil nisi nomen prope remanserit. Atque quum alii Domini aut Principes Vicecomitesque sibi sua taperent dominia; tamen maxime civitates, precio licet interdum satis exiguo, libertatem plenam redemerunt; velut Lucensibus non plusquam decem millibus aureorum, Florentinis sex millibus, ea constat. Quamvis autem ita partim vi, partim clancularie, partim titulo aliquo specioso, tam Principes quam civitates Imperio se subtraxerint, ita ut Imperium præsentì tempore fere in Germania conclusum sit; tamen, per leges fundamentales & interna iura sua ac potentiam communicatam invicem, ita arcte per membra sua cohæret, ut non tantum solidum corpus iuste referat capiti suo devinctissimum, sed & propter religionis conscientiarumque libertatem unice ferme & solummodo veram reipublicæ Christianæ formam repræsentare præ cunctis aliis appareat; licet hodie Belgium & unitæ Provinciæ Imperio Germanico prope palmam in hoc summo bono præcipere, & proinde omnem fortunam prosperitatemque in se derivare videantur aut cupiant, modo non nuper inutili discordia

cordia ab hac laude parum devias-
sent.

*Optima & boni Imperij nota, ex Distinga-
vio.*

ET ENIM regnis alias & imperiis aut
rebuspubl. nihil æque inimicum
est, quam conscientias mortalium
contra mandatum Christi constringere
velle, ait Distingavius; quum
Christus solus pastor sit anima-
rum unicus, & ille sibi soli iudi-
cium cum pleno dominio in eas re-
servarit, ut aperte id declarat erga dis-
cipulos suos, quum nimis fervidos
evulsores zizaniæ præstare se cupe-
rent. *Matth. 13.* ideoque inhibiti-
one seria illis hoc imponit, ne colli-
gendo zizania, eradicent simul cum
eis triticum, atque propterea vult, ut
utrumque simul crescat usque ad
messem, quum ipse tunc iudicium
condemnatorium cum executionis
mandato sit exercitaturus; ut habet
v. 29, & 30. Sicut & ipse Christus ple-
nius id ita expressis explicat verbis ad
petitionem discipulorum, eodem in
loco, *vers. 37, 38, usque ad 44.* ubi di-
sertam interpretationem talem addit,
quod filius hominis missurus sit an-
gelos

gelos suos, qui ex ipsius regno omnia offendicula; & eos qui dant operam iniquitati, colligere debeant, ac pœna æternali eosdem mactare, &c. quod adeo verum quoque pronunciat, ut nec ipse pater cœlestis quenquam propterea iudicare velit; sed omne iudicium filio commiserit; *Ioh. 5, vers. 22, & 23.* ideoque eum honorem non concedit alii ulli: sed, quum discipuli ex Samaria revererentur, & de infructifero doctrinæ suæ labore conquererentur, vindictamque peterent, propter duritiam populi, ut ignis cœlestis consumeret tales incredulos; revocat eos ad pacem & mansuetudinem, dicens: An nescitis cuius Spiritus filii sitis? *Luc. 9, vers. 54. & seqq.* filii enim secundum Spiritum, *Gal. 4, vers. 29,* sunt filii pacis. *Luc. 3, v. 6.* & Christus neminem cupit perdi, sed ut omnes serventur ad vitam; *Luc. 9.* velut propterea vitam suam impendit pro cunctis; *Matth. 20, Marc. 10, Luc. 22.* Vnde nemini mortalium heic alia iurisdicctio, quam doctrinæ competit; non iudicii. velut ipse Christus sedulo & serio id præcipit, inquiens: Nolite iudicare, nec iudicabimini. *Matth. 7, vers. 1.* Nolite condemnare, nec condemna-

demnabimini; &c. Quippe Christi regnum non est huius mundi; *Matth.* 26. sed est regnum occultum & spirituale; in quo Spiritus Dei in suis fidelibus operatur suo modo sancto. Proinde Ioh. Nordermannus, in *disser.* sua de iure Principatus, talibus verbis hanc formavit quæstionem, *ib.* 26; ubi ita eam ponit: Ergo, inquis, Princeps habebit imperium in conscientias? Nequaquam. Nulla enim maior tyrannis est, quam quæ hominum conscientias sibi imperare præsumit. Iudei ad Pilatum contra Iesum ita clamabant *Ioh.* 19, *vers.* 12: Quicumque se regem facit, contradicit Cæsari: Multo magis igitur is, qui conscientias imperare cupit, se Deo loco constituit, ac se Deum facit. An non igitur Deo & Christo contradicat? O absit talis idololatrica vis ab humano corde! Qui licet se potius potens Christo inferiorem agnoscat, ne similis sit Nebucadnezar. Conscientiæ enim libertas Dei & Christi opus manet: in operatione Spiritus Dei. Mentium enim rex, Deus est. *Curt.* lib. 8. Quis mihi imponat necessitatem credendi (inquit *Lactant.* lib. 5, cap. 14. *Institut.*) quod nolim, vel non credendi quod velim? Fides sua-

suadenda est, non imperanda; & magis tollitur vana opinio, quæ sensibus infidet, docendo, quam iubendo; monendo, quam minando. *Aug. in Epist. Mons. de Lansac. in orat. sua, habita nomine Caroli IX Reg. Gall. in Trid. Concilio.* Nulla commodior est via, inquit *Carolus V Imperator in proem. legum publ. iud. §. 7,* à fide Christi alienos, aut in avia delapsos, in viam reducendi, & ad spontaneum Dei cultum revocandi, quam si verbo & spiritus potentia hæretes convincantur, errantes sanabilesque cum mansuetudine tractentur. Minime vero quisquam vi, carcere, tormentis, flagris, ferro, fune, flumine, flamma ad colendum numen, cui non nisi voluntaria mentis nostræ & labiorum ac pectoris victima, non thuris neque hecatombes sacrificium probatur, à nostris iudicibus cogetur &c. *Vide infra, thes. 27, lit. b. ubi reliqua verba Imperatoris citantur.* Errat, (inquit *Rex Navarre, in epistol. ad Ordines Gallie Chastelraud, 41. Martij anno 1589 data,*) ita me Deus amet, & res ipsa clamet, si quis credat, vi & minis à nobis aliud extorqueri posse. Sæpe me religionem meam mutare voluerunt; sed quomodo? Adhibitis semper

per minis, tanquam sub carnificis manu. Etiam si meæ conscientia: nullam habuissem rationem, honoris tamen mei respectus, quo minus id facerem, deterruisset. Quis unquam fando audivit, Turcam vel Ethnicum aliquem, propter religionem, priusquam an posset converti tentatum eilet, occisum fuisse? Non puto; hostium quenquam esse, qui me longius à vero Dei cultu & cognitione, quam Turcæ abesse existimet: Severius tamen in eum, quam cum barbaro agitur. Iam pridem edoctus: veram & unicam rationem populos ad cultum Dei conciliandos, pietatem stabiliendi, esse clementiam, pacem, salutaria exempla: non bellum, neque omnium rerum promiscuam confusionem, ex quo omnium scelerum & flagitiorum propago redundat. Huc etiam referri potest Constitutio Imperii sub anno 1555, §. *Setzen demnach, §. vndt damit solcher, §. damit auch obberührte. 7 erf. So soll die Geistliche &c.* De illo igitur qui simpliciter errat ex humano morbo, non loquor. Hic enim in minoribus remediis, ut convalescat, curandus. l. 3. *C. de apost.* Hunc itaque misericorditer corripiat ut hominem, & id quod.

quod potest lugeat. *August. lib. 3. cont. Parmen. Cyprian. ad dictum Christi Matth. 13, 19. Calv. lib. 4, cap. 12, sect. 11. Instit. D. Lutherus de formula Missæ, tom. Ien. & in adfert. omnium artic. per Bullam Leonis X. damnatorum, fol. 326, a fert. 33. Neque de infidelibus, qui sunt extra Ecclesiam, aut hypocritis, vel etiam hæreticis latentibus, (qui omnes Dei iudicio sunt relinquendi;) sed qui blasphemia impietate, Dei maiestatem & concordiam Christianam violant, pœnas sumere licet. Constitut. Imper. sub anno 1530, §. Darouff ordenen. v. und ob zum drittenmahl. & in d. proœm. constitut. crim. Carol. V, §. 9.*

Velut igitur Christus sui interni & æterni sive spiritualis Regni Imperator est assiduus & unicus, atque manet; Ita quoque in externo Christianus Imperator & corporeo huius mundi regno, quod alteri habitaculum suum tutum præbet, dominus viget: unde Imperatoris gloria eo maior est undique, & apud omnes terræ incolas habetur, ut nemo eum dignitate vel auctoritate hac superet. Et quidem, ait *Steph. lib. 2 de Iur. part. 1, cap. 1, memb. 1, num. 3*, debet Imperator, & ita Imperio præesse, & consulere,

sulere, l. 2, §. novissime. ibi, reipublicæ, cons. D. d. orig. Juris, eiusque curam gerere, & subiectorum commoda ad instar tutoris investigare, d. l. qui fund. 7, §. si tutor 27. l. tutor 27. D. de adm. & peric. tut. l. interdum 56. §. pen. D. de furt. C. monemus. ibi. ne Ecclesia Dei ad nihil redeat, 12. q. 2. ut imperii utilitas maxime incorrupta persistat; ut eleganter Fridericus Imperator prefatus est in tit. de prohib. feud. alien. per Freder. Videatur heic Bened. Carpz. in pulcherrimo libello suo de leg. Reg. German. cap. 3. num. 17, 18. usque ad. 23.

Imperium Rom. Germanicum unda in Circulos divisum.

SED ut ad descriptionem ordinariam revertamur, id ulterius heic observandum est, quod, quum cura Imperii huius summa sit, & eius libertas in singulis membris cum tanta amplitudine dispersa, ut prope cuique provinciæ suæ mores in regalibus competant, & nihilominus ad mutuam Germaniæ defensionem ac pacem constringantur, divisæ sint Provinciæ in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sint particulatia Imperii consilia.

Circuli

Circuli sive Provincia quæ.

ATQUE primo omnium eorum hoc Imperium Germanicum sex fuit descriptum provinciis, ait *Rouen. lib. de Urb. Imp.* quas Orbes sive Circulos vocant: Nimirum in Franconiâ, Bavariâ, Sueviâ, Saxoniam, Westphaliâ & Rhenoniâ. Quod factum est anno Christi 1500 Augustæ in Comitibus, imperante D. Maximiliano I Cæsare. His finibus omnes ubique Principes ac Civitates in Imperii comitiis antiquo more censentur: post, eodem Imperatore regnante, Colonia anno 1512, §. *darauß haben, cñ §. sequent.* Saxonia superiori per divisionem in Superiorem ac Inferiorem, ac deinde adiecta Belgica provincia sive Burgundia & Electorali Rhenana, & Austria, decem Regionibus seu Circulis Imperium circumscribi cœptum: quod & à Carolo V Imp. in comitiis Wormatiæ anno 1521, & Norinbergæ anno 1522, consentientibus omnium Imperii statuum suffragiis, confirmatum est. *Erklärung des Landtfridens zu Nurmberg, anno 1522.* Ex his Imperii Germanici Provinciis Senatus sive Consilium

filium Imperii XXI I virotum, quibus summa Reipub. ob conveniendi difficultatem commissa est, subinde legitur singulis trimestribus fere Norimbergæ (nisi aliud suaderet rei necessitas) haberis solitū hactenus: Cuius Princeps est Imperator eiusve Legatus: senatores sive adfessores sex Electores: principes Imperii duodecim partim ecclesiastici, partim seculares: Ita scilicet, ut singulis trimestribus ex Electoribus singuli, sex Principibus bini, per vices intersint Consilio. Aditi sunt his ex cæteris statibus Imperii Senatores duodecim: Imperatorii duo: duo item Austriæ & Burgundiæ provinciæ nomine Legati. Præterea ex quatuor Prælati selectis singuli, singulis trimestribus more Principum invicem sibi succedentes: Comes item, vel Baro unus nomine Comitum & Baronum Imperii: Bini quoque Senatores ex octo liberis civitatibus, similiter per trimestria mutuas vices subeuntes. Denique sex Equites aut Doctores ex totidem Imperii Circulis singulariter destinati; Nempe ex Franconia, Bavaria, Suevia, Rhenana, Westphalia & Saxonia. Qui autem Principes, Episcopi, Prælati, Comites, Barones, Civitates, quibus

bus Circuli Imperii subiecti sint, sequens docebit recensio. Namque in dignitatibus dispositionibus is nunc ordo observatur, ut *Const. habet Ne- rimberg. Paurm. lib. 2. de Iur. cap. 2.*

Circuli cuiusque contenta quæ?

1. **S** V B Circulo Austriaco sunt, Austriae Exarchatus, & Tirolis Comitatus; cum omnibus subditis regionibus ac Episcopatibus, Tridentino, Brixiano, Viennensi, Secavien- si, Labachien si; Comitatusque Har- deck, Wolkensteyn, Losensteyn, Rogendorf.

2. Burgundico subsunt tota Bur- gundia, cum omnibus ditionibus subiectis ultra Mosam citraque; ac provinciæ Belgii, & Comites Eg- mundt, Nassau, Breda, Iarme, Isel- steyn, Bergen, Walen.

3. Rhenanus superior Electoralis continet quatuor Electores ad Rhe- num, cum Prælatibus, Comitibus, Baro- nibus, & Civitatibus sub iisdem se- des suas habentibus.

4. Saxonicus superior complecti- tur duos Electores, Saxonicum, & Brandenburgicum; Episcopos septem, Misnensem, Mersburgensem, Naum-
D 3 burgen-

burgensem, Brandenburgensem, Havelbergensem, Libufiensem, & Caminensem: Principes, Saxonix, Pomeranix, Anhaltinos; una cum Prælatiſ, Comitibus, & Baronibus horum ditionibus ſubiectis. Abbates ſunt, Salveldeniſ, Walkenrideniſ. Abtiſſæ, Quedlinburgeniſ, Gerintodeniſ. Comitatus, Schwartzburgeniſ, Mansfeldeniſ, Holbergeniſ, Honſteinenſiſ, Regenſteinenſiſ, Barbyeniſ, Gleicheneniſ. Barones, Schonbergeniſ, Tautenbergkeniſ.

5. Saxonici inferior habet ſub ſe Archiepiſcopoſ Magdeburgenſe & Bremenſem. deinde Epicoſoſ Hildesheimenſem, Halberſtadenſem, Lubecceſem, Ratzeburgenſem, Suerinenſem, Mindenſem, Werdenſem, &c. Duces Brunſvicenſem, Lunæburgenſem, Megapolitanum, Holfatiæ, & Lowenburgicum; una cum Prælatiſ, Comitibus, Baronibus, & Civitatibus, Lubeca, Mulhuſia, Northuſia, Goſlaria, &c. uſque ad Mare Balticum.

6. Francici continet Epicoſoſ tres, Bambergeniſem, Wurtzburgeniſem, Aichſtadienſem: Magnum Magiſtrum Teutonicum: Burggravium Noribergeniſem: Prælatoſ Cambergeniſes: Comiteſ Hennenbergeniſem,
Caſtel-

Castellanū, Hohenloensem, Schwartzenbergensem, Erpachensem: Barones, Civitatesque liberas eius circuitus, Nurnbergum, Rotenburgum Taub., Winsheimum, Schweinfurtum, Weissenburgum Neccariz.

7. Bavaricus ambit Archiepiscopum Salisburgensem; Episcopos tres, Ratisponensem, Frisingensem, Passaviensem; Duces Bavariz utriusque; Landgravios Leuchtenbergenses; Prælatos; Comites Ortenburgenses; Barones; & Civitates liberas, Ratisbonam, &c.

8. Suevicus complectitur Episcopos tres, Curientem, Constantiensem, Augustanum; Duces, Wirtenbergensem, & Teccæ; Marchiones Badenses; Societatem S. Georgii; Equestrem Ordinem Hegaviz; una cum cæteris Prælati, Comitibus, Baronibus, & liberis Civitatibus maxima ex parte vigintisex, quum hic Circulus sit amplissimus.

9. Rhenanus inferior habet Episcopos, Wormaciensem, Spirensensem, Argentinensem, Basileensem, Lusacensem, Metensem, Tullensem, Verdunensem; Abbates Fuldensem, Hirschfeldensem, &c. Duces Bipontinos & Simmerienses; Ducem Lotharin-

giæ; Landgravium Hassiæ; Comites Austrasiæ & Wetteraviæ; una cum cæteris Prælatiſ, Comitibus, Baronibus; Civitatibus liberis circum circa ibi iacentibus, numero viginti duabus.

10. Westphalicus habet sub ſe Episcopos quinque, Padebornenſem, Leodiſenſem, Traiectenſem, Monasterienſem, Osnabrugenſem; Duces Juliacenſes, Bergenſes, Clivenſes, Geldriæ; Comites Naſſovienſes, Seinenſes, Viernburgenſes, Iſenburgenſes inferiores; & cæteras regiones uſque ad Moſellam; una cum cæteris eiſdem dittonis Prælatiſ, Comitibus, Baronibus & liberis Civitatibus.

*Ordinatio Circulorum in quibus
conſiſtat.*

I V X T A eam conſtitutionem, qua hæc Circulorum ordinatio inventa & in ſuas claſſes quaſi diſtributa fuit, æquum quidem eſſet, ut ordinarie ſingulis annis ſemel, vel etiam ſæpius, ſi neceſſitas id flagitaverit, in aliqua Imperiali aut magna alteri ſubiecta civitate convenirent, ac de contributionibus; monetis probandis, vel reprobandis, præſentatione adſeſ-

adlessorum Camera, executionibus contra contumaces à Statibus faciendis agerent: quibus duo Principes vel Duces, qui conventus indicunt per litteras, vulgo *Kreysdags außschreiben*, præficiuntur; vulgo *auschreibende Fürsten*; quorum alter ecclesiasticus alter secularis esse debet.) Verum, quum in aliquot locis res negligentior habita sit, multum decrevit iste mos. In comitiis autem, quando circulariter quid deliberandum concluditur, in sex tantum contrahuntur. *Cammergerichtes Ordnung zu Constentz*, anno 1507. *Rutg. Rul. par 1 de Commis. lib. 5, cap. 4, num. 54. Knich. ad ius. Saxon. pag. 71. Matt. Steph lib. 2. de iur. part. 1, cap. 4, num. 48.* Atque si alicui Circulo bellum inferatur, hoc peculiare ipsis ius est, ut præfectum quendam generalem ceu dictatorem sibi constituent; & si non sufficiat unus Circulus, tenentur proximi aut viciniore, ad sollicitationem alterius, statim in periculis hærenti omni subsidio succurrere, ne facile alicuius partis dismembratio fiat, & ita eo promptius salvari possit. Ad cuius rei expeditionem faciliorem illis concessum est, ut contributiones particulares exigant à suis

statibus: Ac, si quis in mora sit, statutum est ab Imperio, & approbatum, quod debitor possit ad tertium monitoriale emanatum vi aut reprefaliis cogi pro solvendo eo, quod ipse loco fuit expositum, cum interesse & sumptibus additis.

De conventibus & Comitibus Imperii.

DUM heic de conventibus certis publicis agimus aut comitiis, necessum est, ut paucis etiam hunc ordinem Imperii pertexamus; & monebimus paucis, quid comitia, & quotuplicia sint.

Comitia quid & quotuplicia.

Generaliter autem Comitiorum verbum accipitur pro omnium, tam universorum Ordinum, quam partis eorum, ad consultandum aut decernendum de Reipublicæ salute, conventu. Atque is conventus aut est generalis, aut particularis, pro dispositione & necessitate rerû ad quas pertinet.

Universalis Conventus sive comitia in quibus consistant.

Generalis, est Principum & Optimatum pro salute & incremento Reip. convocatio & conventus; unde etiam universalis dicitur, & vulgo *ein Reichs-tag oder gemeyne Reichs-versammlung*. Quæ in constitutione & dissolutione sua consistit. Constitutio continet solemnitates & res tractandas sive negotia; quæ aut ordinata sunt, aut extraordinaria.

Causa & negotia comitiarum ordinaria.

Ordinaria autem negotia, quorum causa comitia haberi solent, hodie sunt omnia, circa quæ potestas politica ordinarie versatur: legum nimirum ferendarum, belli gerendi, fœderum faciendorum; solvendorum tributorum, iniungendorum; iudiciorum exercendorum, & rerum imperii alienationum causæ: item de formanda & constituenda pace, & tranquillitate publica, de monetis, de matriculæ Imperialis redintegratione, ac avulsis ab Imperio provinciis, civita-

civitatibus, & ordinibus recuperandis; aliisque pluribus negotiis ad conservationem Imperii & salutem publicam pertinentibus.

Extraordinaria comitia quæ ?

EXtraordinaria autem haberi solent propter caussarum controversarum cognitiones aut decisiones, item supplicationes, aut Statuum investituras; vectigalium novorum concessiones, aut prorogationes veterum ad certos annos, &c.

Conventus particulares.

Particularia autem Comitia sunt, quibus pars Principum & Optimatum convenit. Suntque duorum generum. Namque aliquando ex universo Imperii collegio quidam selecti conveniunt; aliquando vero certa pars aliqua vel classes, vel certi loci ac regiones Imperii. Ex universo Imperii collegio selectorum & deputatorum olim *conventus* erat *Regimentis*, de quo est *tit. 1 decreti Augusti. Von den zuvanzigē sozue der Konigl. May. und des H. Reichs Regiment geordnet: item tit. vō des H. Reichs Regiment, &c.*

Quum

Quum enim universi ordines Imperii absque ingenti sumptu ac molestia commode pro necessitate occurrente convenire non possent, placuit in comitiis August. anno 1500 Maximiliano & Ordinibus, ut præter Imperatorem & eius Legatum viginti personæ ex Ordinibus eligerentur, qui essent loco Senatus Imperialis. *d. decret. Aug.* Et his ab Imperatore & Ordinibus coniunctim plena potestas data fuit, ius & iustitiam administrandi, ac de quibuscunque subditorum querelis plene cognoscendi ac statuendi, pacem ac tranquillitatem publicam tuendi, &c. *Ordin. Regimenti August. anno 1500, tit. 1, 2, & 10.* Hæc Regimenti constitutio crescente Caroli auctoritate in desuetudinem abiit. *Paur. cap. 2, n. 48, &c.*

Ex eodem genere hodie conventus Deputatorum & Visitatorum Cameræ est, ex Decret. Aug. anno 1551 institutus. qui itidem ordinarius aut extraordinarius, &c. *Paur. d. loc.*

Conven:

Conventus Electorales.

Certæ classis, est Electorum Conventus. cuius caussa habetur & modus in aurea bulla Caroli I V. Qui itidem aut est ordinarius, & propter electionem Imperatoris habetur: vel extraordinarius, iuxta dictam auream bullam. & dicuntur etiam comitia Imperatoria, quæ aut libera aut coacta habentur.

Conventus Circulares.

Sed demum ex certis locis ac regionibus cōgregatorum ordinum sunt cōventus Circulorū; vulgo, ut dicunt, *Kreysdage*. Circulorum vel regionum prima mentio in ordinatione Regimenti *August. Maxim. I, anno 1500, tit. vvic Zuvanzig personen &c. §. fin.* ubi sex circuli constituti sunt, Franconicus, Bavaricus, Suevicus, Rhenanus, Westphalicus, Saxonicus. quorum simul quisque binorum adseforum Camera nominationem habet. *Ord. Cam. Maxim. I Constant. anno 1507, §. 1. & Ord. par. 1, tit. 1, §. deßgleichen.* De horum autem conventuum auctoritate & iurisdictione

ne

ne ac modo exequendo iam ante dictum est. Vnde vere profert hæc Boterus *part. 2. Cosmogr. tit. de Imp. Rom.*, quando ait: Necessitate exigente, contribuit Imperium maximas pecuniarum summas, colligunturque extraordinarie. Ut ex contributiones facilius colligi possint, est Germania in decem Circulos divisa, in quibus fiunt conventus particulares, pro executione edictorum, quæ in diæti Imperii facta sunt, & aliis similibus incidentibus. Sic etiam *idem part. 1, tit. de Germ.*, integrè describit processum comitiorum universalium & electionis in Imperatore novo constituendo, *pag. 95.* additque solemnitates, quæ in actu coronationis atque festivitatis aliis observantur; uti tales ipse oculis annotavi, quum anno 1612 D. Matthias I I cum coniuge coronaretur.

*Officia publica Electorum in comitiis
Electoralibus que.*

VERUM ante omnia hoc loco merito annotandum est, quod officium cuiusque Principis publicum in hisce actibus maxime queat observari; veluti unusquisque Electorum deputatum

tum munus tam tempore interregni, quam electionis cogitur exercere. Namque Moguntino tanquam Archicancellario Germaniæ intra mensis spacium indictio & convocatio cōventus, nō aliter quā ex Principis Electoralis potestate, competit; utpote qui archivum Imperii totius sibi conceditum habet ita, ut præses eius & conservator sit perpetuus: unde etiam aulæ Imperiali Vicecancellarius adest qui nomine huius Electoris, actis Imperii publicis subscribat. Trevirensis & Coloniensis quidem etidem Cancellarii sunt; sed non Germaniæ. Quippè Trevirensis Galliæ, & maxime Arelatensis regni, ad quod Sabaudia & Burgundia referebatur, olim erat; & Coloniensis Italia: quorum officium tum erat in Imperio, ut, quoties Imperator Italiam ingrederetur, Coloniensis diplomata Imperialia subsignaret, eiusque nomine & consensu ederentur: quoties vero se conferret Imperator in Galliam, tunc idem ius esset Trevirensi. Quæ potestas huc usque à Friderici II temporibus fermè acquiescit; nihilominus officii huius dignitas retinetur, ut veteris iurisdictionis vestigia adhuc declarent & monstrant notanda

da in memoriæ testimonio. Atque, quum constet, hosce Principes comitiis à tempore Caroli Magni interfuisse, Electuræ dignitas illis merito mansit; adeo ut in votorum collatione priorē tucantur locum. *Arum. ad a. bul. p. 125.* Ideoque aurea bulla, cap. 4, vocem primam Trevirensi deputat: secundum vero suffragium Archiepiscopo Coloniensi attribuit; qui etiam hoc simul obtinet officium, ut diadema regium regi Romano imponat primus.

Inter reliquos Electores antiquitus Comes Palatinus Rheni primum locum merebatur, quum præter eligendi Regis & Imperatoris potestatem eximium hoc ipsi ius esset, quod, vacante Imperio Romano, Comiti Palatino Rheni, nec non Electori Saxonie, incumberet, ut vices Imperatoris Romani in omnibus & per omnia sustinerent. *Aur. bul. t. 5.* Velut etiam hic usus firmiter adhuc observatur; Quum Vicariatus non aliunde, quam à vi & iure præfecturæ Palatii veteris, sive Maioratus domus, sub regno Francorum descenderit; & præ aliis duo Palatini, Rhenensis, & Saxonicus, (quippe & ipse Palatinus olim appellabatur, ut ex veterum actis apud

Magdeburg. constat) totius Imperii vicariam administrationem, divisus inter se limitibus, meriti fuerint. Nam Imperium Romanum tum divisum erat in duo regna, Lombardicum, & Teutonicum. Istud vero Teutonicum duplici iure regebatur, Francico, & Saxonico. Hoc gentem Saxoniam, usque ad Mare Balticum, & Sarmatiam, sive Poloniam: illud tractum Rheni, Franconiam, Sueviam, Bavariam, Austriam, ad Alpes usque, complectebatur. Conveniens itaque visum fuit, ut duo illi Palatini, ceu proximi à Cæsare, eo absente, vel mortuo, vice sacra Regnum totum Teutonicum gubernarent. Hoc à maioribus institutum Carolus IV in comitiis Imperatoriis Norimbergæ confirmavit, & aureæ bullæ inseruit; & Cæsares tam ante, quam post illum, peculiariibus diplomatis, ut & alia regalia, Palatinis Principibus confirmare consueverunt. *Hædenu Clus. in syll. rer. cot. sh. 24, lit. L.* Quamvis autem olim Rex Bohemiæ esset novissimus, *Krantz. lib. 4. Sax, 28.* ad Palatino dictas ob causas primus, Saxoni medius deberetur ubique locus; tamen Carolus IV, quum videret, Imperii salutem, nisi in usum

Othonicæ

Othonica sanctio revocaretur, consistere minus posse, transmutavit ordinem; & Marchioni Brandeburgensi primario, quia filius, ultimum tribuit. *Clut. d. l. & Joh. Baptist. Egnat. Ven. lib. 3 Rom. Princ. de Ott. 3.* Tertium itaque in electione suffragium per aureæ bullæ constitutionem Regi Bohemiæ, ea de causa, quod is inter seculares ex Regiæ dignitatis fastigio iure & merito primariam obtineret, adsignatum est. Qui enim maiorem dignitatem habet, iure quoque non tantum priorem vocem possidebit, *Fab. de Anna, cons. 47, num. 28. Marzur. cons. 26, num. 4.* Sed etiam Regi Bohemiæ privilegium datum est ab Imperatore Philippo, in comitiis Moguntiæ anno 1200. Alias fuit hæc Otthonica constitutio, ut Rex Bohemiæ præ eminentia quadam prævaleret quidem, & sessura reliquos anteverteret, atque unacum Coelectoribus electioni interesset, sed tantum, si paria essent vota, ipse arbiter & Palæmon existeret. Quo nomine etiam Rex Bohemiæ sibi votum reservavit in præfata aurea bulla. *Clut. d. syll. L.* Dehinc quarto loco succedit Comes Palatinus, qui votum suggerit secundum juramentum

formam. Quinto loco Dux Saxonie sive alter Palatinus. Sexto vero Marchio Brandenburgensis rogandus est. Taliq̄ue ordine votis omnium perquisitis, dicti Principes Moguntinum viceversa requirunt.

Præterea in Curiiis solemnibus, ut & in coronatione Regis vel Imperatoris, comitiis Imperii & aliis panegyricis Conventibus, aliud illis secularibus est munus. Vnde Rex Bohemie Archipincerna sive Pocillator; Palatinus Pomifer, & Dapifer; Saxonie Dux Archimarschallus & Ensisfer; Marchio Brandenburgicus Archicamerarius & Sceptrifera dicitur. Etenim Rex Bohemie in celebratione Curie Imperialis primum potum Imperatori afferre tenetur; quem tamen sub corona regali, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. *Hartm. Maur. lib. de cer. Car. V.* Palatinus Rheni pomum seu globum aureum crucigerum in processu solemnium Imperatori præfere; quod est Imperii insignie præcipuum, & ab omni fere antiquitate globus ille signum universalis imperii; quem etiã Augusti statua manu tenens Romæ visitur, notat *Vid. Cl. d. l. th: 24, lit. L.* In Curia vero cibum afferre tenetur.

Electoꝝ

Electoꝝ vero Saxonix Portitor ensis & Mareſchallus , in proceſſu regio enſem nudatum & ſtrictum Imperatoꝝ præfert , in ſignum iuſtitiæ ; cuius etiam inſigne ſunt duo gladii decuſſatim compoſiti ; uti olim apud Byzantinos fuerunt Spatarii & Protospatarii , atque ceu præfectus prætorio , gladium Imperatoꝝ præferrebat in ſignum meri imperii. Dehinc quoque officium Mareſchalli exercere tenetur , avenam in conſpectu Imperatoꝝ metiendo . Aſt Electoꝝ Brandeburgicus , ceu cubiculi regii cuſtos , ſiſci que præfectus , ſceptrum (olim etiam clavem) in argumentum gubernationis , Imperatoꝝ , quando coronatur , præfert ; & etiam in inſignibus ſuis notam hanc gerit ; ad menſam vero aquæ exhibet miniſterium.

De vicariis Electoꝝrum , qui ſint .

SI vero Electoꝝ aliquis abſit, abſentis officium is , qui vices eius gerit, adminiſtrabit : quod etiam noviffime in coronatione Auguſtiſſimorum Imperatoꝝ Matthiæ & Ferdinandi II factum eſt, ut vidi ipſe.

Sunt autem hodie vicarii & sub-officiarii Principum Electorum: Bohemi R. Pincerna de Limpurg: Palatini Dapifer de Walpurg: Saxonis L. B. de Pappenheim: Brandenburgici Comes de Hohenzollern.

Ex his patet quidem aliquo modo, quanta sit Electorum dignitas, & quæ iura illis præminentiae competant. Sed & alta privilegia obtinent, quæ huius loci non sunt.

De origine Electorum Imperii Romano-Germanici.

Saltem non prætereundum est, quod multi Politici & Historici se mire torqueant de origine huius status, quum tamen non adeo difficile sit, si recte id advertatur, & quis ad veram historiam Saxonicam cognitionem recurrat; ritusque antiquos Germaniæ secum rite reputando examinet. Evidentia rei id facile suggerit, ut non sit opus, adeo sollicite inquirere, quod temporis momentum primam Electoribus originem dederit. Velut Arnisæus in *relect. pol. lib. 2, cap. 6, n. 9, 10, 69, 70, 73, & 74*, in hoc sibi contradicentia statuit: dum mutationem iurium & legum Imperii in

eo potissimum momento quæten-
dam esse asseverat , quo invaluerit
auctoritas Electorum; *num.* 9, & 41.
Et quamvis *num.* 74 expresse confi-
teatur , tempore Caroli I V divisum
esse Imperium inter Imperatorem &
Electores; quum Carolus I V *cap. ult.*
anh. bull. illos in partem sollicitudi-
nis constitutos aiat ; item eosdem
columnas & latera Imperii vocet , *in*
d. c. ult. , quibus basis totius ædificii
nitatur; item palmites Imperiales, &
septem candelabra lucentia in uni-
tate spiritus septiformis, *in Prefat. au-*
reæ bullæ, vocitet , &c. quibus tribue-
rit potestatem in ipsam Curiam Im-
perialem , ut iis incumbat cura & fa-
cultas errores Imperii corrigendi: &c.
Tamen *num.* 69 in præcedentibus po-
nit pro certo , Electorum potestatem
modo invaluisse post Carolum I V.
Etenim quæ mutatio iurium & le-
gum Imperii maior dari potest, quam
si is , qui supremus est , & caput re-
rum omnium refert, auctoritatem &
potentiam suam ita penitus exuat aut
imminuat , ut iura sua summa cum
minoribus dividat, iisve se æqualem
constituat? Nihilominus addit, quod
amplitude auctoritateque magis
per patientiam sequentium Impera-

totum creverint; quum tamen con-
 trarium verum sit, quod ante ea & in
 iis temporibus magis eorum potentia
 & auctoritas floruerit, quam nunc,
 aut in sequentibus seculis tunc po-
 stea, ubi maxime legibus adstricta te-
 neretur. Namque quænam maior po-
 testas? num quæ libera, aut legum
 vinculis impedita? Sic quænam am-
 plior dignitas illis obferri potuit,
 quam quum ab ipso Imperatore in
 dimidiatis Imperii iuribus celebra-
 rentur & confirmarentur æquales?
 Tum etiam quis sublimior locus &
 potentia illis obtingere potuit, quam
 quum duo, inter eosdem, vicarii
 ipsum locum Imperatoris, tempore
 interregni occuparent? adeo, ut tam
 absolute, iuxta consuetudinem vere-
 rem utriusque Palatinatus, etiam an-
 te auream bullam, quam ipse Impe-
 rator, gubernarent. quæ potestas mul-
 tū per intervalla aliquo modo decre-
 vit in posterioribus temporibus. Lon-
 gum foret exempla allegare. Quic-
 quid vero sit, ait *Koning. in pol. sua,*
part. 1, cap. 31, num. 14, illud in con-
 fesso est, vacantis Imperii admini-
 strationem vicariatus iure Comitibus
 Palatinis, ex antiqua & inveterata
 consuetudine, etiam ante auream
 bullam,

bullam, competiisse. ut etiam constat ex confessione *apud Crispin. in vita Ludov.* ubi Ludovicus I V Imperator in Comitibus Francofurtensibus de anno 1339, ante constitutionem A. B. Caroli I V, ita loquitur: Longa & approbata consuetudine inconcussa à maiorum ordinatione hætenus observata, vacante Imperio, ius administrandi Imperii, iura, feuda conferendi, & negotia cætera disponendi, Palatino Rheni debetur. Cuius verba privilegii quoque extant apud nob. dom. Goldast. *in constit. Imper. tom. 3, de anno 1339; & Iohan. Wolf. cent. 16. lect. memor. fol. 650.* Privilegiumque hoc vicariatus confirmavit non solum Carolus I V in aurea bullæ; sed etiam Maximilianus I, &c. Quod etiam merito M. Freherus *de orig. Palat. lib. 1, cap. 15, pag. 109,* adnotat; quum Elector Saxonie non minor fuerit vicarius ex veteri Palatinatus dignitate in suis territoriis, ubi Saxonica iura servantur, ex Bohemia usque ad Balticum mare, quam Palatinus Rheni; quamvis studio quasi nonnihil hæc *ex textu aureæ bullæ,* quod ita nude loquatur, Gerl. Buxt. *ad cap. 5 A. B. th. 56, l. B,* hærete velit. Velut etiam Arnitzæus, *d. l. num. 48,*

ipsi Palatino Rheni suam auctoritatem satis arte constringit ad vetusta tempora. Ast ipsa naturalis rerum & historiarum ratio id dicitur, quod tum longè absolutior fuerit potestas Vicariorum & Coelectorum, quum nondum constitutionibus legum esset alligata, quam postquam determinatum modum ipsis præscripserint leges. uti id *extit.* § *A. B.* apparet, quod quædam regalia iura soli Imperatori sint reservata exercenda, velut in vexillari investitura, & aliis. Videat igitur Arnisæus, quam belle hæc conveniant. Si mutatio iurium & legum Imperii in eo momento quærenda sit, quando invaluerit auctoritas & potentia Electorum; ut *dist.* *l. num.* 9 asserit; atque ea vires tum demum sumpserit post Carolum I V per patientiam sequentium Imperatorum, uti *ead.* *l. num.* 69 expresse asserit: quo loco haberi debet ipsa aurea Imperii bulla, & Electorum origo cum auctoritate eorum? quum tamen egregie confessus fuerit antea, *num.* 42, & 44, quod ætas Electorum ante Caroli I V imperium, & quidem in septenario numero, longe retro excurret. Obsecro, an non tum mutatio iuris veteris & monarchiæ Imperii certa

reddita

reddita est potius ; quum Electorum numerus ad certum & quidem septenarium numerum redactus esset, quam circa illud tempus, quo invaluit eorum potestas post Carol. IV; ut tunc modo vera eorum origo sit statuenda? sicuti ipse *num. 42* ponit. Aut quur non magis origo Electorum possit referri ad ea tempora, quibus cœpit electio invalescere, & successionem supprimere? Alterutrum enim tempus debet constitui, aut quo abrogata per electionem successio, aut quo septem Electorum constitutio subordinata sive introducta est; quum ante Caroli IV ætatem septem Electores prerogativa dignitate usos fuisse præ cæteris Principibus, ipse confiteatur *num. 48*. Nec quid prodest ea distinctio, quam ponit, quod ab initio non iidem extiterint Electores, (quod tamen satis evidenter acuteque Schardius in *tractatu suo de Orig. Elect. c. 6. & 7* refutat;) quum sufficiat scire, quo tempore desierit successio, & quo primum electionis substituta sit forma. Ibi enim vera mutationis novæ origo absque difficultate statuenda est, ubi Imperium statim in primo actu formam successionis deposuit & electionis continuationem

induit, ut absurdum merito habeatur, si quis prius ad momentum, quo Electorum auctoritas post. Carolum IV invaluerit, recurrere, & tum demum exinde eorundem originem censere velit. Tam inanis est hæc subtilitas, & subtilis scrupulositas, quæ temere rem claram involvit, & nodum vanum in scirpo nos quærere docet: ut res controversa æque dubia reddatur, ac si nunquam in disputationem fuisset protracta; nisi quoque magis dubia efficiatur, uti ipse tandem post longas logomachiarum ambages concludit. Quemadmodum etiam frustra Bellarminum ibi peritdet: & tamen *num.* 37 expresse ponit, Pontificibus relinqui laudem introductæ Electionis: quæ tamen rectius Ottoni III sic adscribi posset; quum is ab avo Ottone I didicisset hanc promulgationem, ne Imperator eligeretur, nisi ex Germanis & ab iisdem. *Sigon. lib. 7 hist. Stal. Arn. d. l. num.* 19. Mira sic quidem fuit interruptio formæ in Imperio Romano, ut nunc successio hæreditaria, mox vero electio prævaluerit. Hæc vero quæstio est de originali illa electione, quæ adhuc per Electores continuatur, ex tot seculis, donec numerus plurium

in

in certitudinem septenarii redactus sit ; quum antehac omnes omnino principes æqualiter elegerint. *Otto Frising. lib. 6, cap. 27, & 28.* quæ electio , ceu legitima consuetudine ex naturæ stimulo innata , æquivalentiam legam sortita est, adeo ut nullatenus cum tumultuaria electione illa antiqua militum , qui ne quidem partes erant Reipublicæ , sed precio ad defensionem loci conducti erant, confundi queat.

Quum vero electio, quasi peculiare ius quoddam , apud Germanos ab antiquissimis usque temporibus fuerit, in qua tunc, quum illis, & maxime Saxonibus, nondum rex esset, sed ex satraparum nutu viverent omnes, unice acquiescerent ; semper huic consuetudini optimæ, sub cuius directione maxime virtus se exercere & magis vigescere solet, addicti manserunt. Testis est heic nobis *Ammianus Marcellinus, lib. 13, & 10, pag. Alemann.* Vti quoque de Conventu & electione tali *Wernerus Rolevin. suo tractatu de laudibus antiqua Saxonie* ita scribit : Regem antiqui Saxones non habebant, sed per pagos (id est, tractus ditionum , vel regiones alicuius populi) satrapas constitutos : Morisque
 erat,

erat, ut semel in anno generale concilium agerent in media Saxonia, iuxta fluvium Weseram, ad locum qui dicitur Marklo. Solebant ibi omnes in unum fatrapæ convenire; ex pagisque singulis duodecim electi nobiles, totidemque liberi, & laici. Renovabant ibi leges: præcipuas causas adiudicabant; & quid per annum essent acturi, sive bello, sive in pace, communi decreto statuebant. Unde versus in historia Caroli Magni:

*Sed variis divisa modis plebs omni,
habebat*

*Quot pagos, tot pæne duces, velus
unius artus*

*Corporis in diversa ferent hinc inde re-
vulsi:*

*Sed generalis habet populos divisiote-
nos, &c.*

Quod itidem Cornelius Tacitus, *libro de moribus Germanorum*, his verbis approbat: Eliguntur in iisdem conciliis Principes, qui iura per vicus pagosque reddunt, &c. Quæ ratio & forma electionis usque ad Caroli Magni tempora posset deduci; ubi ecclesiastici simul secularibus sunt additi; nec præteriri potuerunt, quin semper comitiis interessent: ut inter alios ostendit *Gunth. lib. 1 in Ligur. de ele-
ctione*

*Historie Friderici agens; & Guilhel. Brit-
to lib. 3 Philippidos, dicens:*

*Est etenim talis dynastia Teutonico-
rum,*

*Ut nullus regnet super illos, nisi prius il-
lum*

*Eligat una nimis ceteri procerumque
voluntas.*

Quod idem Arum. sentit in *dis. 3 ad
A. B. th. 8.* nec non chronicon Sca-
binat. Magdeburg. , & quidam anna-
les manuscripti, quos Crusius & Dres-
serus allegant. *Col. de iure Imp. Germ.
th. 46.* Proinde hic meus amicus recte
statuit, quod sensim Electores cœpe-
runt; ceu idem ex ipso probat Dresse-
ro. Quemadmodum quoque ante
Othonem I I I Henricus Auceps an-
no Chr. 920 Frislarix in conventu
Principum Franconiæ à Moguntino
& Saxonum Duce, *Penc. lib. 4, fol.
468;* Otto I ab ordinibus Imperii
Franconiæ & Saxonix; Otto I I Wor-
matix anno Chr. 961, electi sunt.
Tanta omni, *inquit Heig. quest. 4, num.
61, lib. 1.*, veterum Principum in Re-
ligione devotio fuit, ut sine Sacerdo-
tibus & Episcopis nihil magnum fe-
liciter absolvere se posse sperarent; &
ita demum omnia recte processura
credere, & religionis antistites suis
confer-

consiliis præsentibus haberent. adeoque zelo religionis in tantam evecti sunt potentiam, ut non tantum amplissimarum ditionum domini sint, verum etiam Archiepiscopi Electores omnibus privilegiis, ait *Lupold. Babenberg. cap. 10 de zelo Germ. vet. Principum*, consuetudinibus & singularibus honoribus, quibus cæteri Principes sæculares, in electione Regis seu Imperatoris Romani ius habentes, qui præ cæteris Principibus Germaniæ multis specialibus privilegiis, consuetudinibus & honoribus sunt muniti, perfrui ac gaudere noscantur. Omnes quoque alii Archiepiscopi & Episcopi ecclesiarum, & Abbates monasteriorum Germaniæ, à regno & Imperio Regalia tenentium, eisdem privilegiis, iuribus & honoribus perfruuntur, quibus cæteri Principes sæculares Germaniæ, in electione prædicta ius non habentes, communiter perfrui consueverunt; &c. Sic consuetudo una peperit aliam, ut tandem Ecclesiasticis Electoribus dignitas Electuræ, non ut Ecclesiasticis, sed tanquam Principibus præcipuis Imperii attributa sit. *Arum. disc. 3 ad A. B. th. 8.* Sicuti pari ratione consuetudo talis insensibilis

lis ius: certum familiis illustrioribus acquisivit; quod assiduis actibus in usu conservarunt vegeto. Quæ, si per imperium aut violentiam introducantur; vix unquam illud robur attrahere possint; si vero cum gratia instillentur, velut arbor, occulto avo longe in fortiores excrescunt vires. Quæ enim paulatim irrepere solent; vix unquam percipiuntur; secus, si conversio fuerit subsequuta; ait Heig.

Quum igitur Carolus I V, in *Auy. B. tit. 2, §. Und dieu veil & c. & tit. 4 in fine, & tit. 5, §. Und vrie vool & c. item tit. 9, ac passim alias*, fundamentum consuetudinis inveteratæ præsupponat, nec de alia sit sollicitus basi aut origine primordiali; supervacaneus labor tam operosæ huic sollicitudini & digladiationi impenditur, qua tot scriptores se mitè divexant invicem. Sufficit enim satis abunde, quod consuetudinis ius dignitatibus & familiis acquisitum, pro evitanda discordia multiformi, & mutatione periculosa ulteriori, per Carolum IV taliquide sit confirmatum, ut in *co secundum Heig.* merito sit acquiescendum. Quippe Consuetudinis hoc proprium est esse, ut temporis diuturnitate,

nitate, & quasi latentibus incrementis, introducatur; unde legis vigorem sortitur. *l. 3. ff. de ll. Eichrod. de iure non script. sh. 6, 7, & 42.* Initium enim huius non solet constare eo, quod in vetustis origo ignoretur. *l. si arbiter 28, ff. de Prob.* Unde regulariter in consuetudine non consideratur, unde sit orta, *VVesemb. in par. de ll. num. 9;* quum eius natura sit, ut ignoretur, *Conn. 1 iur. civ. c. 10, num. 3.* Quin imo iam habemus firmam originis certitudinem, quum legis fundamentalis naturam in Imperio per constitutiones A. B. & auctoritatem Imperatoris induerit; quæ absque convulsione Imperii & eius statuum infringi nunquam poterit. ut iam essentialis, in hoc regnum, consuetudinis & rationis sit concursus. Velut aliam D. Constantinus Imperator ætuationem atque comparationem patrium ita instituit inter consuetudinem, legem, & rationem; ac rescripsit non esse maiorem vim consuetudinis, quam rationis & legis; ut videlicet intelligeremus, illa, quibus æquitas ac ratio contrariantur, & quæ lege induci nequeant, neque consuetudine confirmari posse. *Eichrod. de iur. non script. sh. 303.* Sed tantum

hac vice de Electoribus ; de quorum origine , quum tam mira sit inter scriptores digladiatio , hæc paucula inferere volui , ut agnoscant multæ vanitatem scrutinii non necessarij , dum propriæ nimis student gloriæ.

Verum ut tandem ad scopum perveniamus , Ducum secularium reliquorum status ordine paucis subiiciam. Proximum igitur heic ab Electoribus locum in tali serie merito potentissimi Archiduces Austriæ obtinent ; veluti etiam à dextra eorum proximam habent sessionem in comitiis ; ut primi sint inter Duces ; qui etiam ob id Archiduces appellantur , quasi supra Duces locum summum & principalem ex singulari privilegio sibi concessum possideant ; sicuti Archiepiscopus est supra Episcopos.

Mezz. in tract. feud. t. de his qui feud. dar. poss. num. 16. Don Gars. Mant. de Magist. lib. 4, cap. 4, num. 15. Atque hæc dignitas regalis Domus Austriacæ adeo propria est , ut Duces alij , licet id serio ambire aliqui studuerint , ad eundem præminentis gradum nunquam evahi , aut ab Imperatoribus impetrare potuerint. *Sixtin. de Reg. cap. 4, num. 31.* Quippe habent quædam privilegia ita peculiaria , in

quibus ex parte superiores sunt Electoribus; quum nova vectigalia propria auctoritate instituere, & non solum nobiles, sed etiam Comites & Barones creare, iisque insignia dare possint: veluti etiam ius Archivi habent. *Rutg. Rul. de Commiss. cap. 3, num. 23.* Quod privilegium verborum in cosmographia Munsteri recensetur, *lib. 3, cap. 599, & seqq. Gylm. Recess. Cam. lib. 2, decis. 54, num. 59.* Atque, uti famæ quem restituere, spurios legitimare; ita quoque omnes dignitatibus concessis abutentes privare iisdem possunt. Sic & exempti sunt à iurisdictione Camerae Imperialis. *Munsterus d. l. Thom. Michael. de iurisd. concil. 23.* Fuit autem Austria olim Marchionatus, quum esset eo commodissimo loco sita, ut tutelam Germaniæ exhibere posset. Deinde vero à Friderico Imperatore de anno 1158 Ducatus titulo est decorata. Tandem, quum ad tantas opes & fortunam adscendisset, ut ceteros omnes Ducatus exuperare videretur, dignitate Archiducatus Fridericus secundus eam insignivit. Si tamen Emilio Veronensi *lib. 3 histor. Franc. credimus, ait Don. Gars. Mastri. d. l. 1773, 8,* nomen hoc Archiducis primum

mum Brunus frater Otthonis I Imperatoris adsumpsit; & id deinde Principes Carinthianorum usurparunt; quibus extinctis, ad Austriam primariam familiam una cum ditione pervenit; & inde successu temporis ad Rudolphum I Imperatorem & Comitem Habsburgensem, qui, dum Provinciam prædictam Alberto filio (qui post Imperator factus est) donasset, & Imperiali dignitate fulgeret, Ducatum Austriæ Archiducatum nominavit. & ita communiter habetur ex multis, & præcipue Mart. Cromer. in hist. Polon. lib. 9, in fin. Joh. Candid. in hist. Aquil. l. 5. Carol. Sigon. de Reg. Ital. lib. 12. & novissime Dn. Camil. Borel. de præstant. Reg. Cath. cap. 46, num. 237, & seq. Arum. æ. in disc. 4 ad Aur. Bul. num. 16, pag. 201. Unde etiam Regem Hispaniarum, quum recta linea ab Alberto suam repetat originem, hoc titulo gaudere & uti, affirmat Garf. Mast. d. l. num. 12. Habentur etiam alias Magni Duces, *Grands duçz*, ad imitationem huius dignitatis regalis, quam Cosmus Medices quoque Florentiæ Dux olim in Italia cum habitu, insignibus atque corona regia, cum titulo Serenissimi, à Pontifice Pio V accepit, salvo tamen

iure cæterorum Ducum, &c. ut ait
Garf. Mastr. d. l. num. 19.

Post Archiduces ponuntur regula-
 riter Duces; à gubernando exercitum
 ita dicti; velut etiam Germanica vox
 sonat *Hertzog*, quasi *Dominus copia-
 rum* aut *exercitus bellici*, *cyn-Herr des
 Leugs*. Inter quos non quidem est dif-
 ferentia, nisi quod ordo in sessioni-
 bus teneatur; unde alii *Duces Imperii*,
 alii vero simpliciter *Duces* vocantur.
*Schenbor. 5. Pol. cap. 38. Gloss. ad art.
 58. iur. Sax. De Ducum dignitate cogno-
 scatur. Don. Garf. M. lib. 4, cap. 5 de
 Mag.* Catoli Magni tempore Duces
 erant, quibus duodecim Comites
 subessent. *Heig. part. 1, q. 2, num. 38.*
 At nunc res aliter se habet, quum me-
 rita in Imperium accreuerint. Unde
 Ducum dignitatis quoque participes
 sunt Principes Silesiæ; qui in qua-
 tuordécim Ducatus dividuntur; quo-
 rum singuli nomen à Metropoli sua
 impositum gerunt: 1. Ratibornien-
 sis, 2. Tropaviensis, 3. Teschnicen-
 sis, 4. Oppoliensis, 5. Brigenfis,
 6. Niessensis, 7. Vratislaviensis,
 8. Olsnicensis, 9. Lignicensis, 10.
 Monterbergensis, 11. Sueinidiensis,
 12. Taurensis, 13. Glogovicusis,
 14. Saganensis. Ex quibus tres tar-

tum familiae sunt superstites; Lignicensis, Teschnicensis; & Monsterbergensis. *Tob. Paurm. lib. 2 de iurisdic. cap. 9, num. 9. Dan. Ott. de iur. pub. cap. 18.*

NOTA. Sed hodie quoque Marchiones Brandeburgici Crossonensem & Iegerdorfiensem Ducatus obtinent, & familiam ibi fovent. At Saganensem Ducatum propter virtutes & merita summa invictissimus Imperator noster Ferdinandus II non tantum in Herodem excelsum & inclutum Albertum ex familia celeberrima Walsteinianorum oriundum transtulit, sed etiam Ducem Friedlandiae ipsum creavit, ut ita auctus sit nuncus Ducatum in Silesia.

Dehinc sequuntur Principes. Et quamvis nominis huius varius sit usus in descriptione dignitatum summatarum; quum in Latina lingua arduum sublimitatis mereatur locum; & dicatur *Princeps* ex eo, quod rerum omnium *primus* sit; *Tacit. 1. annal. Tob. Paurm. lib. 2 de iurisd. cap. 9, num. 1*; aut quasi *primas partes capiens*; unde Germanicum illud *Fürst*, quasi *Führstehet*; tum κατ' ἐξουσίᾳ ipse Imperator ita vocatur in *proem. Inst. §. sed. vis. de iur. nat. gent. &c. l. 1. 1.*

ff. de leg. : Et licet proinde transferatur in omnes dignitates eminentiores usque ad statum Comitum, sicut omnis Elector, Dux, Marchio, Landgravius, quoque Princeps quidem sit, sed non è contra: Tamen observandum est, quod ex eorum numero sint, in quos speciali nomine & titulo hæc dignitas absque regali officio collata foveatur. *Landrecht lib. 3, art. 58.* Tales sunt in Imperio Principes Anhaltini, Principes Rugiæ, quò titulo nunc Marchiones Brandenburgici, Ducesque Pomeraniæ salutantur, familia illa extincta. *Ioach. Cint. syll. th. 26, litt. C.* Erant & Principes Hennebergiæ; Et Ernestus Schavenburgicus hac dignitate donabatur ab Imperatore ante aliquot annos; cui se Rex Daniæ opponebat propter Ducatum Holsatiæ, ne iuribus eius inde quid esset periculi, &c. Sunt quoque Comites Palatini, sive Præfecti Palatii Imperialis; quum Palatia ædes Imperatori consecratæ dicerentur. *l. Unica, C. de Pal. & l. 3, C. de privil. cor. qui in sacra Pal. &c. l. ab omnib. C. Theodes. eod. t.* Unde Germanicum *Pfaltz*, & in vetusto idiomate *Pfallentz*; in Speculo Saxonix est; quod sedes solius Imperatoris eo nomine salutaretur.

Atque

Atque hiñc Comites Pálatini dicebantur, qui in Palatio Imperatorio militabant, ac facti Palatii constitutiones publicas pro Imperatore conservabant. *Chass. de glor. mundi; part. 5, consider. 24, num. 125. Marg. Freb. lib. 1 de orig. Pal. cap. 2. Kirch de rep. disp. 11, th. 4, per. tet.* Velut olim Imperatores Palatia sua potiora Romæ. & Constantinopoli habebant. Ita quoque in Germania Magdeburgi & Norinbergæ principaliora erant. Vnde Palatinus Saxonix cum iuribus suis: quæ Speculum Saxonix declarat. *VVeichb. art. 44. & 47, &c.* Alter vero Rhenanus cum iure Franconico in Speculo Franconix. Post hos sunt Landgraviæ five Comites provinciales; qui præfecti erant provinciæ alicuius & iudices. *Penc. Chr. 5, pag. 998. Saxonibus Grif iudex est. VVeichb. Sax. art. 12. Landk. lib. 2.* Adsunt ita quoque Marchiones, five Comites limitanei, quod finibus tuendis Imperii præfecti essent; quemadmodum *Marck* Germanice limitem denotat. *Heig. part. 1, q. 2, num. 57 Crantz. lib. 3 VVandal cap. 16.* Sic etiam Burggravii aut Comites castrenses, erant præfecti five iudices alicuius urbis, arcis aut præsidii, quibus taliû custo-

dia commissa erat. *Clut. Syll. th. 26, l. G.* Comites vero simpliciter ita dicti nomen habent à comitando & sequendo. *l. Item quid Labeon. §. Comitum, ff. de iniur. Turneb. advers. 28, lib. 12.* quod ipsi essent in comitatu Principum; *ceu Turnebus loquitur.* Principes pro victoria; Comites pro Principe pugnant. Postea omnibus magistratibus datum est hoc nomen, sacrum comitatum observantibus, aut qui negotio alicui arduo præponerentur. *Cuiac. ad tit. C. de off. Com. Sac. larg.* Alias Germanis erat *Graef* sive *Grave* nihil aliud quam iudex; & quum variis rebus adhiberentur, appellationes varietate hinc deductæ sunt, ut *Centgraef, Gograef, Freygraef, Dinggraef, Raugraef, Holtzgraef, Saltzgraef, &c.* *Knich. de iur. territ. cap. 4, num. 68. Clut. in Syll. th. 26, l. G.* Sed quum Imperatorum temporibus, non tantum ad singulas provincias, sed etiam civitates Comites ablegarentur; iurisdictio & territorium, cui præficiabantur, *Comitatus* appellati cœpit. Hi postea hominii & fidei nexu, ita ut administratio fruenda etiam ad hæredes pertineret, quibusdam tributi sunt. Unde in consuetudinibus feudorum verbi *Comitis* significatio

ficatio sumitur pro eo, qui de Comitatu investitus est. *Clut. dict. loc. Vid. Don. Garf. Mast. de Mag. lib. 4, cap. 7.* Sunt & Vicecomites, quibus vices aliorum demandatæ erant. *Schrad. in Lex. verb. Vicecom. &c. Don. Gar. l. 16, cap. 9.*

Tandem in hoc ordine Barones & Nobiles supersunt. Barones, qui proximo nobilitatis gradu sunt post Comites habendi, & alias olim *liberi homines, Freyhern*, quasi *liberi domini*, dicebantur, quod eorum maiores nullam serviissent servitutem, nomen maxime sortiti sunt inde, quod in suo genere vitæ innatam quasi libertatem gravitate & animo ostenderent. Ceu non inconvenienter Christophorus Besoldus, *in dissert. sua de Comit. & Baron.*, vocabulum hoc à vetustissima formula loquendi Germanorum deducit, *Bar*; quod pro *libero, franco, frey, ledig, &c.* frequentissime usurpatum demonstrat; ut non opus sit ex Græcismo eius operosam elicere derivationem; præsertim quum Germanicum hoc cum Hebræo *Bar*, quod *filium* denotat, aut *Papa*, quod *liberum* pronunciat, tanquam cum antiquissimo concordet. Et quamvis Barones apud Germanos

Variis nominibus appellentur; tamen nullam esse differentiam, quum Comitibus non sint inferiores, affirmant *Dd. passim. Sixt. in Reg. cap. 4, num. 19, & seqq. Paurm. cap. 11, num. 32, & seq. Ciut. in syll. th. 26, l. 1. ubi plurimos allegat Dd.* Sunt tamen alii Imperio immediate, alii mediate subiecti, pro forma infeudationis; quod alterius loci est, si plenius explicari debeat. *V Vehm. in obs. litt. F.*

Nobiles denique heic supersunt, qui dicuntur quasi *Noscibiles*, & præ reliquis inter mortales propter virtutes maxime *notabiles*. *Tiraquel. de Nobil. Kirch. in Rep. de Nob. disp. 12, th. 1, l. B.* Nobilitas enim olim etiam apud Romanos quasi seminarium officiorum, munerum & magistratum cogatorum militariumque habebatur; unde etiam tribus gradibus distincti erant, patricii, equites, & in specie nobiles dicti. Ita Serenissimi, Illustrissimi, Illustres, Generosi, Strenui, à Nobilibus privatis discernebantur. quem ordinem inturbare sacrilegii instar putatur. *l. 1. C. ut dignit.* Germani vero in Ethnicismo olim nõ dissimili ratione vivebant; quum haberent suos liberos, libertos, & servos; qui illorum lingua *Edlingi, Frilingi,*
&

& *Lassi* vocabantur; quod *nobiles, ingenuos, & serviles* sonat. Pro d: verso idiomate nomina erant *nobilium, Adalinge, Athalinge, Ethelinge, Ed- delinge, Edilinge, Edlinge, &c.* ut *passim* in *gloss. spec. Saxon. notatur*, & *D. Christ. Besol. in discursu suo de ordine Equestris recte notavit.* Si vero ad hodiernum Imperii Romano-Germanici statum respiciamus, quidam directe Imperio patent; alii Principibus & Ordinibus suprascriptis & consimilibus subiiciuntur; ac dicuntur universali nomine *Landsassii. Casp. Ziegler. in concl. ad prax. Calv. §. Lands. num. 14.* Et inter hosce, secundum varias consuetudines regionum, differentiarum quoque variarum existant. Sic quoque in Electoratu Sax. alii obediunt Principi immediate, alii mediate. illos *Schriftsassios*, hos *Ambassios* dicunt. *d. l. Ziegl. §. Ambf.* quia *Toparchis & Prefectis seu Quæstoribus, quos Schofferios* vocant, subiiciuntur. Liberi vero nobiles ii censentur, qui nulli statui, sed immediate Imperio sunt subiecti. *Recess. Imp. August. de anno 1555. & Ord. Cam. part. 2, tit. 5.* Ac tales à loco, ubi degunt, in tres classes distribuuntur; Franconicam; Suevicam, & Rhenanam. *Recess. Imp. Aug.*

e anno 1500. Item Spirens. de anno
 1542. Equites vero Franconia in sex
 loca communiter dividuntur. 1. O-
 denwald. 2. Steigerwald. 3. Ge-
 bürg. 4. Althemüll. 5. Buchenvel
 Baunach. 6. Köhn sive Währen. Sue-
 vi in quinque quaterniones separan-
 tur. 1. Hegow Bodensee. 2. Ad Da-
 nubium. 3. Ad Köcher. 4. Ad
 Schwartzwalt sive Neccarum. 5. Im
 Kreichgow. Sic est quoque Rhenana
 Wetterovica nobilitas, ubi Gonetibi-
 natus viget. Frui autem illos privile-
 giò, quo liberæ civitates; affirmat
 Geilius, 2 *obf.* 62, *num.* 3. Unde etiam
 faciunt statuta sibi propria de succe-
 dendo & consilia. *Rul. de com-par.*
 2, *lib.* 5, *cap.* 4, *num.* 49. *Bisol. dist.*
disc.

Sed tantum de his. Hæ autem &
 tales dignitates maxime ita ab eo
 tempore distributæ sunt in Germani-
 quum Imperium à Carolo Magno ad
 Germanos esset translatum; ut iam
 ex tot seculis tam vacia dignitatum
 munera sint investiti, quibus iura
 maiestatis & superioritatis sunt com-
 municata; ita tamen, ut iura cliente-
 larum Imperio salva & illibata per-
 manserint, & adhuc salva constent.
Int. Pflug. de repub. Germ. Velut hanc
 senten-

sententiam transmutationis : satis commode ita explicat Arnoldus Engelbrechtus , in *disq. de iurid. Imp. th.* 59 , dicens : Cæterum translato postea per Carolum M. in Germaniam Imperio , diversa iurisdictionis forma incepit. Illud quidem communecum Romanis habuit , quod ditiones in provinciæ formam redigeret , & certis Magistratibus gubernandas daret. Quod autem ab ipso , in primis verò subsequitis Imperatoribus , hi , qui antea Magistratus erant , cum provinciis & omni territorii iure hereditarie investirentur ; id quod antea officii erat dignitas , quo temporale perpetuum fieret : id vero longe aliam iurisdictionem & totius Imperii rationem successu temporum invexit. ut taceam , postea simul increbuisse Ecclesiasticam Pontificis iurisdictionem , rem superiori ævo nemini auditam aut cognitam. Item *thesi* 61 : Carolus itaque Magnus provinciis à se devictis Magistratus præposuit , Episcopos & Duces ; utrisque adiunxit Comites , sed ad tempus tantum , & ad arbitrium ; quod iam latius ab aliis monstratum est. Item *thesi* 62 : Posteriores Imperatores , Ottones præsertim , (*Sigon. lib. 5*
de

de Reg. Ital. De Gallia & Anglia vide Camden, in Brit: tit. Ordines Anglie)
 régaliâ & iura quædam superiorita-
 tis communicare ceperunt : & , que
 antea ut Magistratus in Provinciis
 vice facta ius dicere voluerunt, iis e-
 dignitate Ducatus, Comitatus, &c.
 easdem sub fide vasallica hereditarie
 & perpetuo concesserunt, atque inde
 iura territorialia orta sunt. Ab hisce
 vicissim iurisdictionis in inferiores, vel
 sub feudi lege, ut communius, vel
 alio modo, translata fuit.

Vnde evidens est, Imperatores
 fontem esse & originem omnis pote-
 statis, iurisdictionis & superioritatis
 adeoque ea omnino salva in parte
 sollicitudinis adsumpsisse proceres
 suos ; quod & investituræ lex mani-
 festius ostendit. Petere namque in-
 vestituram, est signum devotionis &
 recognitionis. *Beretta cons. 28, num.*
3. Cravet. cons. 61, num. 6.

Quomodo vero hisce officiis pu-
 blicis & summe arduis Ordo Eccle-
 siasticus successu temporis, postquam
 etiam simili modo iura territorialia
 & regalia ab Imperatoribus, munda-
 norum negotiorum plusquam studio
 prætextu pietatis obtinuisent, inser-
 tus fuerit, id nimis iam longum &
 operæ

operosum, forte etiam nostræ intentioni haut adeo gratum foret: tamen hoc aliquousque satis, ubi cuique sit constitutus dignitatis locus, manifestat series classium superius posita. Quæ hac vice sufficiant, ne in imensam compendiosa hæc disquisitio excurrat. Forte de his, & similibus summe necessariis, præsertim de origine officioque talium, ac iuris-dictione Ecclesiastica, alibi agendi patebit campus. Interim ad Civitatem pergeamus.

NOTA. Hæc, quæ ex amici scriptis sumpta sunt, introductionis loco in principio statim pro maiori rerum informatione huc referre volui, ut inde dignitas, altitudo, & præeminentia cum potestate summa S. Romani Imperii Germanici censeri posset. Nec sane uno tempore tam accurate ardua huius formæ constitutio adornata fuit; sed eam ipsa rerum necessitas, durationi perpetuæ manitens, ita compe elaborata inchoavit, & præ cunctis terræ regnis in amplissimo decore, cum successu temporis nitide splendidam reddidit. Verum ut excelsæ mortalium familie, pro temporum & actionum occasione aut sorte varia, mutationibus

obnoxia sunt; ita cum iisdem sæpius ipsa regna varios patiuntur paroxysmos aut concussiones : quod etiam nostræ similiter in hoc grandi motuum tumultu Germaniæ accidit. Namque, quum Fridericus V, Palatinus Rheni, contra Imperatorem Ferdinandum I I coronam Bohemiæ subiisset; atque in variis ac multiplicibus conflictationibus Imperator Maximilianus, Bavarix Dux, auxilium adsiduum & succursum præstitisset; gratitudinis ergo Ferdinandus Imperator in Conventu Ratisponensi anno M D C XXIV, 25 Februarii, post varias deliberationes de condonatione & restitutione Friderici Palatini inter Electores & Legatos habitas, tandem Electoralem dignitatem Bavarico Duci tanquam agnato Palatini, optimè de se merito, assignavit; qui etiam postea 25 Febr. Elector S. Romani Imperii investitus est. Quemadmodum simile exemplum habemus in Electore Saxonix Mauricio. Nam, licet Imperator D. Carolus V, devicto prope Mulbergam ad Albim Iohanne Friderico Electore, & dignitate Electorali privato, Mauricio, qui ab agnato suo jam dicto, gradu tertio, in linea æquali, quum duo-

rum fratrum nepotes essent, distabat, provinciarum Iohannis Friderici maximam partem attribuisset, & Electorum 4 Junii anno 1547 in castris ante Witæbergam in villa Blefern in eundem Mauritium contulisset; tamen sequenti anno MDXLVIII, 24 Februarii, in Conventu publico Augustano, solemnibus ab Imperatore Carolo investitus, ac quasi in possessionem cum fratre Augusto, qui vices suas cum plenipotentiâ Comiti Mansfeldensi Hoicero obtulerat, missus est, totum actum inspectante Iohanne Friderico; quo animo, facile quis diiudicare poterit. Veluti deliberationes tales Electorum atque eas solemnitates integre Sleidanus, *lib. 20, mibi pag. 625*, describit. Sic etiam nuper Ferdinandus II, Imperator noster gloriosissimus & victoriosissimus, anno præsentis 1629, die 6 Junii, stylo veteri, Viennæ Ducatum Megapolitanensem Ducum, propter bene merita, in Generalem exercitus sui Ducem Albertum Friedlandiæ solemniter transtulit; quod litteræ inde scriptæ ita attestantur: Hodierno die simul, circa horam nonam antemeridianam, Imperator Ferdinandus noster Generalem totius Cæsareæ mi-

litia Ducem Albertum Friedlandia in Antecamera sua Ducatu Megapolensi solemniter investivit; sed tamen unicam eius & singularem ita recepit personam. Ducis huius Mandatarii erant, Comes Maximilianus Walsteynensis, agnatus eius proximus, qui medium genibus flexis occupabat locum; deinde supremus exercitus equestris Præfectus, quem hodie Colonellem dicunt, Dn. de Sanct-Julian, qui dicto Comiti à dextris adsidebat; à sinistris vero Iodocus Tillman I. V. L., qui oratione supplex infeudationem petebat. Imperator & Maiestatis nomine autem, & loco Vicecancellarii, respondebat Dominus à Nostitz. His confectis, iuramentum fidelitatis iuxta morem usitatum à Mandatariis præstitum fuit, & peracta simul gratiarum actio, &c.

Sed in libero Imperatoris arbitrio est positum, quibus solemnitatibus & quo in loco conferre feuda velit illustria cum dignitatibus; quum ipse rerum caput sit & dignitatum origo. Omnia enim pro commodo Imperii ex necessitatis ratione disponit libere, & officiis bellicis præficit idoneos Germaniæ defensores; ceu quoque Carolum Magnum id factitasse olim legi-

legimus; quod ita recte adfuerat *Ant. Col. Selt. de iure Imper. Germ. th. 28.* Usque dum Monarchia Romana ad Germanos devoluta est, officiis bellicis viros strenuos, qui incursiones hostium acriter reprimerent, sibi devinctos tenuit; velut olim hoc semper egit, ut certos regni limitibus Carolus primus Germanorum Imperator præficeret. Quum enim, ait, heros ille Sorabos devicisset, Pannoniam superiorem constituit limitem regni sui versus Orientem, contra Hunnos & Avares. Quumque Germaniam Galliarum coniunctam in duo distinxisset regna; illud, quod ad Galliam pertinuit, nominavit Westreich; quod ad Orientem, Ostreich; (unde Austria;) additis præsidibus limitum seu Marchionibus. Sed limitis seu Marchiæ nomen mutatum postea fuit in Ducatum, multo scilicet post à Friderico I Imperatore. *Peuc. lib. 4. Chron. in pr. f. m. 445.* Sic Bavariæ nomen quoque compositum dicit idem Peucerus ex Bojis & Avaris, quos Carolus, devictis ac depulsis Hunnis, regioni Boiorum adiecit. Unde & Bavariam tenuerunt ipsius Caroli Mæ posteri usque ad Ottonem I; qui eam Henrico fratri tradidit, primumque

Ducem Bavarix constituit. Fecerunt autem Avates sive Avari reliquix quasi Hunnotum; qui populi, Noticis pulsus, in ea terra consedere. Unde littera adiecta dicitur, velut *Boiaria*, hæc terra, à Bojis Cisalpinæ Gallix populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur. Et dividitur hæc regio, præter alias divisiones, in Cis-Danubianam & Trans Danubianam; ut hæc Bavaria Natiscorum ora sit, illa vero Norrgovia dicatur; quæ eadem Palatinatus superior appellatur, ad differentiam eius qui ad Rhenum est Palatinatus, & inferior vocatur.

Verum ne in alium hæc prolabamur discussum, redimus ad id, à quo exordium sumptum erat, quod satis ex superioritate Cæsaris Maiestatica, concessione privilegiorum, iuriumque exemptitorum, attributione dignitatum cum plena potestate imperandi, adeoque ex ipsis membris Imperii summis, præ eminentia eius colligere licitum sit: Velut in eiusdem testimonium luculentissimum, merito locum insignem Georgii Schonbor., *ex pol. eius lib. 5, cap. 5*, adducimus, qui ita se habet:

De præ eminentia S. Rom. Imperii.

Cuilibet ἀφθόω: iudicanti obviam esse existimo, S. Romanum imperium maiestatis & dignitatis suæ apice, cæteris omnibus regnis, quæcunque latissima Christiani orbis orbita continentur, esse sublimius. Hoc reuera quantum illud est, quod Daniel propheta, *capite secundo*, de statua agens, collocat in tibiis ferreis, & pedibus ex ferro & luto mistis: de bestiis vero tractans, *capite septimo*, depingit prægrandis & robustæ belluæ imagine, quæ dentibus suis ferreis longelateque sit grassatura. Sicuti igitur ferrum robore & duritie omnia metalla superat, omniaque frangit & comminuit: & ut bestia, quo robustiores habent dentes, eo sunt formidabiliores & nocentiores: Ita quoque hoc imperium reliqua regna fortitudine ac perpetuitate longe vincit: eiusque maiestas hæctenus invicta semper mansit, nec ab ullo enervari penitus potuit. Neque ulli hominum accepto ferenda est huius impetii conservatio: sed solius Dei benignæ providentiæ, à qua dependet illius dignitas. *lib. 1, cap. de veter. iur. consuet. Nov. 28, cap. 4.* Neque assertionem Zoanetti admiserim, *tit. de Rom. Imp. num. 94*, dicentis, Imperii Romani verti-

gem & cerebrum esse Pontificem. Præiudicio, quod alias omne tollit iudicium, bonus ille vir laboravit; neque aliter potuit, quin, exemplo Baldi, in ditionibus Pontificem pro numine colentibus hanc sententiam defenderet. Similiter illorum oculos glaucoma obsedit, ut pariter non videant, qui ideo Romani Imperii gloriam conantur deprimere, quod alia regna sint ampliora & potentiora; veluti Turcicum, Hispanicum. His responsum velim, summum Imperii axionia non æstimandum esse ex regnorum quantitate: sed ex iure partim successionis, partim gubernationis. Successit nostrum Imperium Romano-Germanicum in locum pristini illius Imperii, eiusque iuribus, præ-eminentiis, & privilegiis omnibus fruitur. Gubernatio aut divina est, aut humana: Illa incomprehensibilis & admiranda: hæc prudens & legibus artibusque probe minuta; nullumque superiorem recognoscens, nisi D E V M & eusem; uti communi Electorum Imperii decreto, anno Christi 1338, tempore Benedicti XII P. publicato, pronunciatum est. *Aventin. lib. 8.* Præeminentia itaque Romani Imperii in eo vertitur, quod

quædam

omnes exteri intelligunt , debere se comiter Romani Imperii observare maiestatem : neque enim ullum est in universo terrarum orbe nomen sanctius, *l. fin. 1, cap. 1 de legibus*, nullum vel ipsi remotissimis barbaris venerabilius : &c. Hactenus ille. Quibus hoc addendum , in quo vel solo huius maiestatis radium longe eminentissime in Imperatoribus nostris Romano-Germanis coruscantem in hæc usque tempora vidimus, quod etiam vicini Reges aliquot ex eorum munifica liberalitate se coronatos esse gaudeant. Vix exempla? *ait Ken. in pol. par. 1, cap. 23, num. 131.* Respice ad Hungariam; Nonne huius Regno tempore Ottonis III regia dignitas tributa fuit , & postea ab Henrico III Imp. confirmata? *Peucer. in comp. 177. lib. 4 chron. Car. in vita Ottonis. Ken. pol. par. 1, cap. 14, num. 35.* Nonne Poloniam idem Imperator Otto III similiter ad regium culmen evertit? *Alex. Guagnin. tom. 1 rer. Pol. in vita Boieslai. Peuc. d. l.* Etenim Otto Ruffus , tertius eius nominis Imperator , (dicente ita *Salo. Neugebav. de Codano, in vitis Princip. & Reg. Pol. in vita Bol.*) reliquias novi Martyris Adalberti à Prutenis occisi visi-

tans, hunc Boleslaum Regem solemniter creavit, sociumque & amicum Romani Imperatoris, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum cum posteris immunem declaravit. Et quo arctior inter ipsos & posteros ipsorum esset necessitudo, Richsam Erenfridi Comitis Palatini ad Rhenum filiam, sororis suæ Mechtidis neptem, Mietzislao Regis filio despondit, &c. En quoque Fridericum I, Barbarossam cognomento. Is Petro Daniæ Duci regia stemmata dedit, ac regali potestate beavit. *Tritheim. cap. 17.* Velut etiam Otto Frisingensis hunc ita loquentē introducit: Hominio ac fidelitate nobis facta, coronam de manu nostra Petrus Danorum Rex suscepit: iis tamen legibus regios honores est adeptus, ut in fide ac obsequio perpetuo Imperii Germanici permaneret: &c. Eodem modo Præfecturam Bohemiæ Fridericus I Imperator regia appellatione subornavit; ea tamen lege, ut nihil de maiestate ac iure Imperii Germanici detraheretur. *Bodin. lib. 1 de rep. cap. 9, num. 144. Peuc. lib. 4 chron. Carion. in vita Frid.* Quin & Sigismundus Imp. Adolphum Secundum Cliviæ, & Amadæum Sabaudiæ Comites, in
 publi.

sublimiorem Ducum Imperii sedem collocavit. *Peuc. lib 5 chron. Car. in vit. Sig. Bod. d. cap. 9, rum. 127.* Etiam à Maximiliano I, anno 1497, in comitiis Wormatiensibus Comes Eberhardus Barbatus Wurtenbergenſis creatus eſt primus Dux. *Cuſt. in vit. Max. Matth. Dreſſ part. 4 iſag. Hiſtor. de Duc. VVurteb. &c.* Vt ex his & ſimilibus ſatis conſtet, in quantapotentia gloria ſemper præ cunctis terræ regnis Imperator Romano Germanicus floruerit. Quippe duplici auctoritate magis iam potitus eſt, quam quum olim populus Romanus in Principem ſummum omne imperium ſuum & poteſtatem contuliſſet. § 6. *I N. G. & C. l. 1, ff. d. Conſt. Princ. §. ſed & hoc. verſ. quum enim. ff. de concept.* Namque & Germani, cum Sarmatis, ſuos habuerunt ſemper reges, ex quo à Tuiſcone, qui primus Germanorum Mercurius ſive Nuncius & interpretis deorum, à *Tuiſchen*, ſive *Deuten*, interpretari, dictus fuit, propagationem ſui generis acceperunt; velut per annos 175 regnaſſe, & filium ſuum Mannum Sarmatis ac Germanis ad Rhenum regem reliquiſſe, circa tempora Belochi Priſci & Abrahæ, in hiſtoriis eſt; cuius filius

lius postea Trevir Treviros sive Germanos primos in Gallia Belgica condidit. *Chronol. Hist. de reg. Germ.* Et postquam Mannus per annos 66 regnum tenuisset, Ingævon per annos 45 ipsi successor fuit; veluti sic viginti unus Reges, usque ad tempora Davidis, anno mundi 2890 & circiter, ante Christum natum anno 1081, ab *Alsted. d. l. chron.* numerantur; quorum postremi fuerunt tunc Kels, Gall, & Hyllir, tres filii Wolfheimii. Verum, quinam hinc per quinque prope secula ad tempora Nebuchadnezaris & captivitatis Babylonice, quæ incidit in annum mundi 3365, ante Christi nat. 606, quum simul Tarquinius Priscus apud Romanos regnum teneret, in Germania gubernaverint, de eo nihil certi affirmare quis poterit: quamvis constet Galliam & Germaniam uno coivisse tunc regno. *Alsted. chron. tit. 52, pag. 202.* Attamē hoc testantur historix, quod Landinus, Germanorum Orientalium rex, Darium Hystaspim per suos Scythas, Sacas & Getas evicerit; nec curaverit Darium, quamvis eius filiam in matrimonium petiisset. unde iste monarcha Persarum vindictam sui contemptus quærens, in Darium septima

ptingentis millibus hominum irruere ausus fuit, pontem Danubio imponens. Quo tempore Consules Romæ, eiectione regibus, rerum primas tenebant. Sic etiam de Brenno, filio regis Angilorum in Suevia, hoc constat, quod ille circa annum mundi 3584, ante Christi nat. 387, ianumero Germanorum & Gallorum exercitu Italiam ingressus sit, & Romanos, qui à Clusianis in auxilium advocati erant, prope fluvium Alliam evicerit, posteaque ipsam Romam occupatis; ac, nisi Camillus, quem tamen antea in exilium ingrati eiecerant, patriam fortitudine sua salvasset, & hostem septimo mense repulset, sedem proculdubio figere constituisset. Unde Romani. Germanis & Gallis inferiores redditi, sæpius admodum fervido semet invicem depugnarunt bello, imprimis tempore Fabii Maximi & Scipionis. Nihilominus, quum Germanorum reges ita fortiter pergerent etiam longinquas adoriri terras, tantis Germanici nominis terror undique fuit, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur ab illis. Quis fuerit Ariovistus rex, Germanice Ehnvestus alias dictus, id historici testantur; & ipse

-C. Jul. Cæsar, in lib. suo de bello Gallico, eum in plurimis rebus gestis describit; eidemque simul, quam satis elatum legatis suis responsum dedisset, quod in consulatu suo rex esset à Senatu Romano salutatus, & tamen ipsi colloquium denegaret, exprobrat. At, ut illum circumveniret, prælio satis astute sollicitæque omnia disposuit; unde victoriam quoque reportavit ita, ut Ariovistus vix fuga elaberetur. Et quamvis etiam Belgas, cum Germanis Transrhenanis vindicias agentes, dissipavit; tamen Eburones Germani Cisrhenani inter Mosam & Rhenum legatos Cæsar: & legionem cum quinque cohortibus interfecerunt. Hac itaque clade audita, quum Cæsar compertum haberet, Germanos esse invictos, neque Gallos sine eorum favore in officio quictos contineri posse, trans Rhenum in Germaniam misit, qui animos Germanorum, quos ferro non poterat cohibere, auro sibi conciliaret. Quod quum ita satis feliciter muneribus largis obtinisset: ab ipsis equites peditesque stipendiis accersivit suis, quorum opera Galliam perdomitam felicissime in provinciam redegit. In bello deinceps civili Cæsar opera Germanorum

semper

semper usus est in Græcia, Hispania, Europa, Ægypto, Asia & Africa. Nihilominus post mortem Cæsaris semper Germani laceßere ausi sunt Imperatores. Duos quippe perpetuos hostes, Parthos atque Germanos, hinc Occidens, illinc Oriens, Romanæ maiestati velut obices fataliter obdidant; quum præsertim Germania virtute ut plurimum præpotentes reges ducesque præfessent; ceu fuit Cotisonus, Marobodus, Harminius, Vodenus, Vectius, Vecta, Wetgillus, Hengistus, &c. Item Odoackerus, Hermenfredus rex Thuringiæ, Alboinus, Bertoldus, Sighardus, Ditericus, Edelhardus, Warnekindus, &c. Et quamvis variis modis, nunc connubio, nunc muneribus, nunc fœderibus, Romani Imperatores Germanorum Principes, quorum tunc duodecim erant, ex quibus rex eligebatur, *Bunt. ch. in. Brunf. pag. 14*, sibi devincire studerent; tamen Germani semper ad ingenium reversi, non potuerunt ferre iugum Romanum. Hinc varia orta sunt bella, & admodum dura; puta Dacicum, Gothicum, Saxonicum, & similia, usque ad annum Christi 772. Quo tempore Carolus Magnus cum Rege Wittekindo

fortissimo primum congressus est, & primam victoriam apud Osnabrugam reportavit: indeque ad Eresbergam, five Venerationis Montem, contendit celeriter, ut famosissimum illud tutelare & commune idolon gentis Irmenfulam destrueret; quod rite perfecit, & idololatricos cultus omnino abolevit. Quamvis autem Wedekindus ex eo tempore & loco semper arma reparavit, & ubique vires usque ad annum 786 recuperavit suas, a leo, ut illum variis & inter. dum satis ambiguis præliis suppresserit; tamen tandem, quum solus ex sui Wedekindenburgi obsidione clam aufugisset, & Imperatori Carolo dedere coactus est, pace prius confecta. Quod factum est prope Mindam, ad Visurgim; ubi adhuc rudera arcis monstrantur, & Mindam inde ita nominatam dicunt, quod Witkindus Carolo M. dimittendam eam arcem hac voce, quasi *Meum-Tuum, Mein-Dein*, esse deberet, tradiderit. Non solum ita Carolus M. Imperator gloriosissimus variis bellis attritos Saxonas tandem in ordinem redegit, & ex nimia feritate ad mansuetudinem & humaniorem vitam retraxit; sed etiam eorum iura cum regali sceptro in sese transtulit.

In cuius rei apertum signum & memoriam aviternam de novo Witekindum dignitate Ducali donavit, & insigne clypei eius, equum videlicet nigrum in album, convertit, memoriae & testimonii causa, quod se ad Christianae Fidei confessionem convertisset, ethnicismumque priscum penitus abiiecisset. Insigne hoc equi albi semper Ducum Saxoniae solemne fuit, ultra 400 annos; donec tandem, Heinticus Leo, Dux Brunsvicensis, tanquam principale clypei decus, galeae frontispicio imponendum rectius censuit. *Bunt. in chron. Brunsv. pag. 16.*

Ex his igitur liquet, quanta gloriae autoritate & iure, quanto maior effulserit Carolus Magnus: Eadem quoque hodie merito splendent successores eius omnes.

Conclusio Praemij.

Verum, quum iam ex supradictis satis appareat, quae constitutio sit Imperii Romano-Germanici; iam ad scopum nostrum nos convertimus, ut reliqua, quae ad conservationem & durationem huius Imperii pertineat, in munimentis & ornamentis

H: eius.

eius necessariis , quæ in Civitatum
aut Urbium cultura & earum iun-
ctura consistit , plenius percenseri
queant. Quantum igitur boni in par-
ticulari & famosissima ea civitatum
Hanseaticarum Societate, & eius Re-
buspublicis lateat , id sequens
libellus satis luculenter, pro
temporis iam ratio-
ne explica-
bit.

P A R S P R I M A

De

C I V I T A T V M

H A N S E A T I C A R V M

Fœdere celeberrimo, &
eius fundamentis re-
motioribus po-
liticis.

C A P. I.

*De Universitate, Communione & ori-
gine civitatum. Vbi insignis ex hac occa-
sione locus Platonis ex symposio eius,
iuxta Teutonicum, ex-
picatur.*

VTI Duo maximè sunt,
quæ cuiusque regni aut
reipub. salutem in dura-
tione sui firmiter con-
servant; videlicet mu-
tua subditorum & gubernantis affe-
ctio,

Etio, atque civitatum solida muni-
 tio: ita quoque in Imperio nostro
 Romano-Germanico hæc duo uber-
 tim præ aliis terræ regnis florere, et
 introductione superius allegata con-
 stat. Quæ etiam tanta cum cura
 semper prudentes Imperatores obser-
 varunt, ut nihil æque magna sollici-
 tudine animi dispexerint, quam quæ
 ad duo hæc fundamenta recte dispo-
 nenda facerent. Inprimis semper hoc
 anxie egerunt, ut animos subditorum
 sibi singulari cultura & beneficiis
 variis conglutinatos tenerent, & se-
 quaces usque sibi per quamvis sortem
 traherent. Unde etiam tot dignitatum
 & honorum ac liberalitatum in dis-
 tribuendis bonis exortæ sunt. com-
 municationes. Maximus artifex præ
 cunctis in talibus fuit summus ille
 heroum Carolus, qui etiam propter
 tot incluta facta heroïca vere Magnus
 dictus est. Quippe quum tanto la-
 bore & conatu sibi vincendos esse
 Saxonas fortes cerneret, Witikindum
 eorum regem statim à principio post
 obtentam victoriam, reddita Ducis
 magni auctoritate & dignitate, sibi
 ita denuo devinxit, ut per eundem
 etiam Saxonum animos emolliret, &
 eo tenacius sibi constringeret. Ac nisi

Ducem eorum in tanto habuisset semper precio, seque præbuisse illis placidum, vixdum eos imperio cohibuisset, quamvis viginti sex præliis acerrimis gentem fortissimi cordis debellaverat. Tandem tamen illis consuetudines eorum ad Christianitatem reductis confirmavit. Ita homines, incondita alioquin præditi austeritate, flexibiles redduntur maxime, si in tempore clementiam aut comitatem adhibeat potentior & causæ victor. Velut autem Carolus Magnus hoc artificium sedulo observavit in omnibus gubernationis suæ actionibus, ita etiam eius exemplum sancte sequuti sunt Ottones illi augustissimi, qui propterea ad tantum fastigium evexerunt auctoritatem Germanici Imperii, ut ex sancto subditorum studio & amore sibi invictam conciliarint gloriam & perpetuitatem. Habent enim (*recte dicit Boter. lib. 1 de orig. urb. cap. 1*) humanæ res se invicem ut catenæ circuli, qui mutuo amplexu hærent, seque invicem sequuntur: quod si unum ex eis quemcunque tandem attrahas, rota catena cum suo principio consequetur: Ita etiam in vitæ negotiis tibi sumas; reliqua necessario sequi

ordine continuo succedentia deprehendes. Verbi gratia, si quis agriculturæ studeat. an non oportet prius haberi artem fabricorum lignariorum, & ante illam ærariorum? Quam rursus metalla fodientium ars præcedat, opus est. Item qui fodinis vacant, ruri ut degere possint, corpore tegantur necesse est, ad quod textores ac domus structores requiruntur. Similiter & alia omnia, si quæras & scrutaris, inter se connecti reperies. Quibus verbis optimus auctor non tantum conglutinationem humanæ societatis aut conversationis indicat, sed etiam id intendit, ut inde cognoscatur, quam arcto connexu inter se constringantur mutux cohabitationes mortalium. Cuius vinculi triplicia requisita ponit Thol. *in republ. lib. 1, cap. 3, num. 12*, licet ad duo capita reduci commode satis queant, tamen audiamus eum, cuius verba sic se habent: Tria necessaria in summa colliguntur ad conservationem humanæ societatis & rerum omnium conditarum, quibus omnis civitas & congregatio humana vinciatur & colligatur. Primum dilectio & amor, quo omnia animalia se & suos tuentur, generent, & educunt. Et hoc

complectitur *σφύας φυσικὰς*. Retinet
 coniugium amor: idem facit ex
 duobus corporibus unum quoddam.
 Erunt duo in carne una. (*ait sacra
 Scriptura.*) Et, Masculum & fœmi-
 nam creavit hominem Deus. Ex ho-
 mine mulier facta à Deo. Ut fieri
 non possit, quin inter huiusmodi
 personas non sit quædam naturalis,
 eademque summa amicitia: quum
 nemo seipsum, aut suam carnem odio
 habeat, sed diligat & foveat. Ut etiam
 in ænigmate expresserit Plato, *In Con-
 vivio, vel de Amore*; tria hominum
 genera olim fuisse, non solum quæ,
 nunc duo, mas & fœmina, verum,
 etiam & tertium ex utrisque com-
 positum, cuius nobis nō extat nomē,
 quoniam periit. Nā in Adamo pri-
 mū duplex genus erat, quia ex illius
 costa Eva sumpta est mulier. ex his
 progenies, quæ non potuit non a-
 mari. hincque prima civitas & cœ-
 tus, qui postea in universum mun-
 dum diffusus. Alterum, quod neces-
 sarium, & pariter datum à Creatore
 fuit huic civitati, sive cœtui univer-
 so hominum, ad colligationem &
 vinculum firmissimum, sunt no-
 tiones de moribus, de æquo & bo-
 no, de honesto, omnium hominum

animis insculptæ, ut societates creaturarum rationalium cum propria natura vivere possent, non temere aut instinctu corporearum affectionum, more brutorum. Tertium fuit prudentia indita quædam, qua prospiceret sibi, & necessitatibus quotidianis, præsentibus, & futuris. Et hæc constitutum est ius, quod dicitur ius gentium & commune: ut naturale. cui & C. Cotta addebat, iuris quoque naturæ esse, & commune omnibus rebus natis, vivere & moti. communis etiam omnium possessio, acquisitio eorum quæ terra, mari, cælo, occupantur, & similia, fides, consensus, voluntas, &c. Ex hoc iure gentium cœperunt seorsum fieri alii cœtus, aliæve civitates, & similiter ex illis alia iura, quæ & civilia à seorsum factis & positis congregationibus seu civitatibus legitimis dicta sunt, &c.

Admodum illustris est locus iste, quem Tholosanus hæc ex Platonis symposio adduxit. Sed quum ipse non intelligat, ut ex dictis apparet, quid allegarit, operæ precium omnino faciemus, si ex Teutonico eum explicatum demus. Plato ceterum inter omnes Philosophos, quorum scripta adhuc

adhuc integra extant , solus & unicus est , qui veritatis professionem ethnico more quam proxime secutus est ; nec ora logomachia Stagiritæ vix nomine digna sit præ huius studio ; quum semper realis in sapientiæ cultura deprehendatur ; alter vero nil nisi fumum vendat picta imaginis specie. Quippe Plato sapientiam Ægyptiacam Magorum , qui ductum Abrahami & Trismegisti sequebantur , penitus perspexerat ; unde longe sapientius naturam rerum usque ab origine prima percensere potuit. Quoties ille de mente divina , (quam semper in suis scriptis spirare videtur ,) de angelis , anima hominis , spiritu mundi , &c. verba facit , longe altiora intendit , quam ut possint profanæ mentes eius adsequi sensum. Marsilius Ficinus , qui fidelis Platonis superiori seculo sectator fuit , & prope ad unguem eius sermonem calluit , ipse sapius confitetur , quam arduus sit in discursibus eiusmodi. Proinde cum toties mysteria locutum esse exclamat. velut etiã de libris illis duobus , quos Symposium & Phædrum appellavit , & in quibus de amore agit , quid & unde is sit , asseverat , quod mera mystica ibi pertractarit , quum

in Amore talia admiranda consti-
 tuat , quæ omnis generationis mo-
 dum exuperent. Huius enim Amoris
 officium esse , ait , ut inter Deum &
 homines interpretis & quasi portito-
 ris fungatur munere : mediæ autem
 illius inter divinam & mortalem
 naturæ originem , adhibita imagine,
 repræsentet : Illum videlicet paterno
 & materno genere longe latequedi-
 verso natum , &c. In his & simili-
 bus , dum tam mystice loquitur Pla-
 to , nil aliud ostendit , quam ut re-
 currat ad illam primam generatio-
 nem & propagationem sui, qua Adam
 ante lapsum & conditam fœminam
 donatus erat , ut non ita per coniu-
 ctionem externam sui simile ex se
 procrearet , sed ut magice ex semet-
 ipso, iuxta modum paradisiacum, cui
 à principio creationis deputatus erat
 in æternum, progeniem suam ederet.
 Qui rationi externæ mundi in falsa
 & phantastica philosophia munda-
 na, iuxta elementa eius inservit , hæc
 vix capiet, quum tantum suo tenebra-
 rum & occæcationis spiritu agite-
 tur. Sed potius iuvat , & rectius est,
 ipsum audire Teutonicum. cuius
 verba in libello de incarnatione Filij Dei,
 cap. 4 , sic se habent : Ratio mundi
 externi

eterni hoc omnino obtinere cupit, quod Iehova hominem in creatione ad externum regimen destinavit, iuxta stellarum complexionem & quatuor elementorum. Si hoc verum, idem creatione sua quoque dolori & morti destinatus esset, quippe cœlo stellato suus constitutus est terminus: atque, si hunc assequatur, deserit eam creaturam, cuius ductor erat: atque tunc diffuit regimen & substantia creaturarum, quæ externo huic cœlo subiectæ sunt. Ita cernimus nos satis, quam caduci sumus, & morte absorbeamur, si nos cœlum externum cum suis elementis deserat, ut etiam infans in utero materno sætatis ad moriendum consecutus sit, atque sæpius dissolvatur; quum etiam adhuc absque vita & congelatione regiminis externi corporea sit, priusquam centrum naturæ ignem animæ exuscitet. Veluti sic omnino mortem & obitum in lapsu Adami agnoscimus, quod Adam statim, simulac terrenam imaginem induit, paradiso sit demortuus, atque regno Iehovæ se per mortem privavit. Proinde etiam necessitas ipsa regenerationem nobis imposuit, alias impossibile foret, ut vitæ restitueremur. Quum
 VERO

vero Iehova Adamo terrenum, qui submixtus erat, fructum interdiceret, ne illum tangeret; atque solummodo unicum crearet hominem, virili & fœminica proprietate in utraque Tinctura, videlicet ignis & lucis, in amore, eundemque è vestigio in paradisum traduceret, imo ipse in paradiso crearetur.: ideo nullatenus rationi id concedere possumus, quoties ex instinctu diaboli ita clamat: Quod homo terreno modo creatus sit. Namque omne quod exterrena qualitate solummodo uniceque creatum est, illud animale est, principium finemque habet, nec consequitur æternitatem. Quodcumque igitur non ex æterno productum est, istud corrumpitur, & saltem speculum aliquod refert, in quo æterna sapientia se, tanquam in figura & similitudine creando depinxit. In tali re nihil amplius remanet quam umbra absque qualitate & essentia: transitque sicut ventus, qui se ostentavit, atque iterum mox evanescit. Propter eiusmodi creaturam Verbum Iehovæ non est caro factum. Æternum illud non propter corruptibilitatem introivit in corruptibilem essentiam. Non ita terrenam adsumpsit, ut terrenam

corruptibilitatem in potentiam ma-
 iestatis evehere & introducere veller:
 sed propterea, ut illud, quod ex po-
 tentia maiestatis erat progressum
 quidem, ast in malitiam & terreitatem
 prolapsum, atque ita quasi in-
 morte abolitum fuerat, inde iterum
 vitæ restitueret, resuscitaret, & ad
 potentiam maiestatis denuo extolle-
 ret in ea possessione, veluti erat, ante-
 quam erat creatum. Ideo aliaratione
 homo agnoscendus, quam hactenus
 factum est, dum mere animale
 iudicavimus. Animalis quidem red-
 ditus est secundum proprietatem
 mundi, quum moreretur in Adamo:
 proinde vivebat huic mundo, & nul-
 latenus Deo. Quod si vero spiritu
 voluntatis suæ in Iohannem ingredere-
 tur, tunc in nova creatura & spiritu
 voluntatis iterum nobilem imagi-
 nem obtineret, & in Deo iuxta eam
 imaginem viveret, nec secundum
 animales proprietates huius mundi.
 Ita homo in morte erat, & tamen vi-
 vebat: Atque propterea Verbum Dei
 homo factum est, ut Deo hunc rur-
 sus aduniret, atque denuo totus in
 Deo crearetur. Sic quoque paradisi-
 fiacæ imago nobis consideranda est.
 Dicimus & agnoscimus, quod Adam
 bonus,

bonus, integer & omnis expertus maculæ non minus ac Lucifer cum exercitu suo creatus fuerit. Ille donatus erat oculis purissimis, atque hoc duplici modo. Quippe utrumque in se continebat regnum, videlicet Dei atque huius mundi. Verum quemadmodum Iehova dominus est potens omnium rerum, ita etiam homo in potentia Dei debuisset in mundum extendere dominium suum: Velut Iehova dominatur in omnibus, & omnia pertransit insensibiliter; ita quoque homo internè divinus atque cœlestis omnia permeare poterat & perspicere.

Homo externus quidem in externis vivebat; ast dominium acceperat in externa, & erant ipsi subiecta cuncta; nilque ipsum subiugabat. Is potuisset scopulos confringere proprio motu & viribus naturalibus. Tincturam terræ plane perspectam cognitissimamque habebat: omnia miracula terræ penitus exploraverat. Quippe in eum finem ad hæc externa creatus erat, ut quodlibet figuris suis manifestaret, atque in actum produceret quidquid in æterna sapientia prævisum fuerat. Etenim virginiam possidebat sapientiam. Aurum, argentum,

tum, & pretiosissimum metallum, est quidem ex cœlesti magia cum inflammatione ita inclusum : est aliud quid tamen, quam terrenum. Homo quidem hoc amat, & eo utitur a l vltum suum ; verum eius fundamentum & originem minus intelligit. Non frustra id ab animo ita amatur : eius origo ardua est , si id recte perpendamus. Sed merito in hoc iam muti sumus , quum homo alias eius nimio teneatur desiderio , & se à Spiritu Dei per id separet. Neminem decet corpus potiori fovere amore quàm spiritum, quia spiritus est, & parit vitam. Saltem in similitudine vobis id censendum propinamus ; silentio tamen præterimus materiam cum fundamento eius & origine. Nihilominus hoc noscatis , quod homini lusus & ornamenti causa conceditum fuerit : Ipse ex iure naturæ id possidebat : ipsius erat proprium. Sed subintellige corpus externum ; quia illud cum sua Tinctura, & metallica tinctura, inter se arctissimam fovet cognationem. Quum vero externi corporis tinctura desiderio satanico inficeretur, tunc quoque retro cedendo se metallica tinctura ab homine abscondebat , & hostili odio erga
 cum

etiam afficiebatur. Quippe longe præ ore, quam corrupta in homine natura. Hæc vobis, vos perferutatores metallicæ tincturæ, dicta & detecta sint. Si vestrum quis lapidem philosophorum quaerat, is se ad regenerationem in Christo præparet; alius inventu vobis minime facilis erit. Tinctura enim hæc communicationem ingentem habet cum cœlesti essentia; quod si hæc à facibus suis immixta turbæ liberaretur, & perduceretur ad fixationem iuxta crystallinum splendorem sive perfectionem sui, facile materia illa agnosceretur. Splendor sive illuminatio eius denotat aliquid. Quod si nobis paradisiaci essent oculi, id omne quam facillime agnosceremus. Mens quidem nobis aliquid indicat; ast intellectus & plena cognitio inortua est paradiso: atque id propterea maxime, quod imagine eius nobili in Iehovæ ignominiam & nostri ipsius pernicienti abutamur, neque per hanc Iehovam colamus, aut nostro spiritu in Iehovæ ingrediamur Spiritum; sed relinquamus Spiritum, & in externa hæreamus essentia: inde nobis metallicæ tinctura in mysterium evasit.

Homo creatus erat, ut esset domi-

nus Tincturæ; atque ipsi ad obediendum adstricta erat: ast servus eius fiebat, & quidem alienigenus. Atque ita quærit aurum, sed reperit terram, propterea quod Spiritum deseruerit, & spiritu suo ingressus sit corporeitatem. Inde corporeitas eum captivum trahit, & morti inclusit; ut ex hoc tinctura terræ exclusa iaceat usque ad iudicium Iehovæ, nisi à corporeitate excedat, atque in Deo regeneretur. Namque quum diabolus dominium absolutum cum turba & matrice æterni sui ignis in cœlestem essentialitatem, appeteret; propterea ipsi potentia occludebatur corporalitate elementorum in creatione, quæ propter infectionem eius in terræ crassitiam & lapides meros, tanquam in partem venenatam evasit, ut ita nullatenus dominus, sed captivus iræ suæ permaneat. Atque ipsi nihil prodest essentialitas, quia spiritus est, atque spernit cœlestem essentialitatem, matricemque naturæ venenatam incendit, quæ matrix omnia statim è sensibili & corporali produxit materia, unde talia Spiritus Iehovæ in huiusmodi creationem convehbat. Homini autem ea erant sat cognoscibilia. Quippe tincturam solvere poterat, & no-

bilitatem eius producere ad lusum & gaudium suum , atque simul in honorem Iehovæ & miracula eius, modo in statu permansisset innocentia.

Quod vero ad hominis cibum & potum attinet, quibus ignitæ animæ suæ nutrimentum & essentialitatem præstaret ; hæc ita se habent : Duplicem in sese fovebat ignem , videlicet animæ ignem , & eternum solis atque stellarum. Iam vero quivis ignis suum requirit sulphur aut essentialitatem materiæ ; alioqui subsistere non potest, id est , urere nullatenus valet. Exinde satis percipitur , quodnam hominis nutrimentum fuisset iuxta divinam essentialitatem. Etenim , velut supra dictum est , animæ nostræ ignis Dei amore , mansuetudine & essentialitate cibatur, cum unoquoque eo , quod Deitatis centrum procreat. Quia anima ex æterno igne magico edita est, quæ propterea etiam Magicum expetit cibum, veluti imaginationem. Si imaginem Dei in se continet , imaginationem quoque unice in Iehovæ dirigit amorem, ceu in essentialitatem Dei , atque inde cibum Dei attrahit , quo cibo etiam angeli vescuntur. Sin vero minus ; tunc cibo

bo eo delectatur, in quem imaginatur, aut imaginationem suam proiicit; nimirum terrena & infernali qualitate fruitur, atque in eandem matricem se præcipitat: quamvis non cum substantia in eam irruat; tamen illa matrice repletur, cuius qualitates ebullire cum illo incipiunt, perinde ac venenum quoddam in carne operantes. Sic etiam externi corporis cibus satis cognitus est. Homo externus quidem erat; sed homo iste externus quasi ab interno prope absorptus erat. Quia internus totaliter per universum obtinebat imperium. Atque ita unaquæque vita, suo fruebatur nutrimento proprio, ex quo vivebat. (Vnde Christus vere ait; *Matth. 4.* Non vivit homo tantum ex pane; sed ex unoquoque Verbo, quod per os Dei transit. qui textus nunquam absque huius rei informatione vera intelligi potest.) Videlicet imago Dei in homine, siue animæ Spiritus & Effigies, comedebat cœlestis essentiæ divinitatem; atque corpus externum extra crassitiem manducabat paradisiacum fructum ortenus, nec in corpus transibat. Namque veluti externum corpus quasi ab interno prope absorptum latebat, ita

quoque fructus paradisiacus ad id proportionatus erat. Essentia divina per terrenam evirescebat, atque terrenam illam in paradisiaco fructu absorptam tenebat, ut ita fructus ille nullatenus terrenus agnosceretur. Atque inde paradisi nomen est, quod pulchre per turbam eviresceret, ubi amor Iehovæ in media ira effloresceret, & fructus ederet lautissimos, veluti lingua Naturæ absque ulla interpretationis phantasia opinabili satit aperte hoc percipit. Ex quo ulterius hoc conficitur, ut intelligamus, quomodo Iehova hunc incolat mundum: & mundus in ipso tamen quasi absorptus est. Mundus in eo est plusquam impotens; ipse vero omnipotentissimus. Ita quoque erat homo, & ita simul suum terrenum comedendo nutrimentum convertibat in cœlestem cibum. Unde etiam hoc novimus, quod ita in regenerationem nobis sit redeundum. Velut nec aliter fructus paradisiacus ex ita progeneratus erat essentiæ cœlesti: vel quemadmodum cernimus, quod optime dulcis herba ex terra acerbissima repullulâscat, quam solis calor alia qualitate perfudit. Ita concoquebat homo sanctus fructum paradisiacum

distacum in ore suo, ut ita terreitas
 absorberetur quasi in nihilo, nec ho-
 minem usquam afficeret sensualiter:
 Ceu quoque agnoscimus, quod mun-
 dus hic in ultimo termino suo absor-
 bebatur, nec amplius extabit sensibile
 corpus. Ita simul externus se habe-
 bat cibus hominis: ille ore come-
 debat fructum, nec tamen dentium
 ipsi opus erat attritione, aut dentibus
 ipsis. Namque in ore statim ipsi ad-
 erat separationis & concoctionis vis.
 Duo contra virtutes in ore Adam
 existebant, utrumque appropriatum
 suum attrahebat: terrenum in cœle-
 stes transformabatur qualitates, ve-
 luti inde compertum habemus, quod
 secundum corporis nostri constitu-
 tionem transformari debeamus in
 novum cœlestis virtutis corpus. Par
 modo transmutatio in ore erat, atque
 corpus eius sanctas excipiebat vires.
 Namque regnum Dei in potentia
 consistit. Velut etiam homo in re-
 gno Dei consistebat: quippe immor-
 talis erat, & filius ipsius Iehovæ.
 Quod si vero cibum visceribus ita ab-
 ligurire debuisset, atque tantum se-
 cum in ventre portare fœtorem, velut
 iam gestamus, merito quæreret ratio:
 An hæc paradysus sit? & num Spi-

citus Dei in ea habitet ? quum tamen Spiritus Dei in Adamo habitare deberet , tanquam in Iehovæ conditoris creatura.

Labor eius paradisiacus simpliciter puerilis quidem erat, sed tamen divinae sapientiæ plenus : Concessum ipsi erat plantare arbores , & alias herbas, omniaque ex sancta lætitia peragere: In omnibus ipsi germinabant & edebantur paradisiaci fructus ; singulaque ipsi pura erant. Quicquid ille agebat aut actitabat , in omnibus erat iustus : nec ulli subiectus erat legi , nisi legi de imaginatione aut libidine, quam cum spiritu suo defigere debebat in Deum , atque sic mansisset in æternum . Ac licet Iehova terram mutasset , nihilominus ipse mansisset absque necessitate & morte : Omnia ipsi saltem in cœlestem essentiam fuissent transfigurata.

Simili modo hæc percipiatis de eius potu. Homo internus hauriebat aquam vitæ æternæ ex Dei essentia; externus bibebat aquam terræ. Verum quemadmodum sol & aër aquâ in se abliguriunt , nec tamen ab eâ adimplentur; sic etiam colliquecebat eâ in ore hominis. Utraque recedebat in mysterium. veluti id cognitione adsequi

adsequi possumus, & certo novimus, atque idem ipsa veritas est, quod Iehova omnia ex nihilo fecerit, saltem ex virtute sua; ita quælibet terrena per os hominis reverti debebant in hoc, quod erant ante mundi creationem. Homini competebat enim spiritus & eius potentia, & non terrena moles corporis. Namque Deus ipsi semel addiderat corpus, quod æternum durare debebat. Non indigebat ulterius ulla creatione. Thronus erat principalis; intellige Adamum ex cælo & terra confectum, nec non astris & elementis: tum ex ipsa Dei essentia, ut esset dominus mundi, & filius Dei.

Annotate hoc, ô Philosophi; verum est hoc fundamentum & ipsa summa sapientia. Cavete ne litem ullam scholasticam heic submiscatis. Satis hæc manifesta sunt. Opiniones nihil ad rem faciunt. Verum Spiritus intelligentiæ verus, qui ex Deo progenitus est, ille veritatē novit. Quælibet opinio absque huius cognitione in terrenam abit stultitiam, & terram solū aut quatuor vix Elementa percipit; Imo quatuor in eo latent occultata: Nec tamen quatuor in Adamo regimen obtinere, sed

ab unius imperio quatuor coerceri debebant; nimirum elementi illius cœlestis, dominio cogentis quatuor mundi elementa: Atque sic ad idem reduci cogemur, si paradisi possessores, quam ob causam Deus est homo factus, evadere cupimus. Dicitum hoc vobis sit, ô Scholastici, vos litigatores: Lambitis vos circulum, nec ingredi eum valetis; Non aliter, ac si felis pulcem nimis ferventem ambit; dum adustionem eius timet: ita ignis Iehovæ vos metu & pudore repellit. Et velut felis pulcem talem proorsus attingere nequit; quam saltem oras subolfaciat eius; sic multo minus etiam talis homo fruitur fructu paradisiaco, nisi prius Adami corium, quod usque adeo diabolus corruptione devastavit, exuat, & ad Christi regenerationem se recipiat. Circulum hunc ingredi oportet, & rationis abiicere obvelamentum; sic hominis veri accipit intellectum & divinam agnitionem. Nil prodest doctrinalis habitus, sed regeneratio nova, &c.

In his quidem ex singulari revelatione Teutonicus satis commode intelligentibus primi amoris vim incalpatam cum toto hominis primi

Statu

statu delineavit. Sed, quum etiam dilucidius in *mysterio magno*, & *commentario suo in Genesis caput 18*, de regno paradisiaco, &c. idem explicet; etiam eum hac locum, gratioris informationis gratia, in tam illustri arduæ sapientiæ lumine, quod vix aliquibus cognitum est, adducemus, præsertim quum sanctam primi regiminis faciem, quomodo ea constituta, fuisset, nisi Adam in lapsum incidisset miserabilem, in mundo paradisiaco depingat.

CAP. II.

Ulterior explicatio loci Platonici de fundamentali origine societatis; & de mysterio regiminis paradisiaci, sancta ex Teutonico informatio.

Verba eius sunt: Adam (ante lapsum videlicet) & vir erat & femina; nec tamen quid horum, sed virginea quædam persona, castitate, honestate, & puritate plenus, velut ipsa Dei imago. In se continebat utramque Tincturam, ignis & lucis, in qua coniunctione

amor verus, tanquam virginale centrum, consistebat, quasi pulcherrima paradisiaca rosa & hortus amœnissimus, in quo semetipsum diligebat: Veluti in resurrectione mortuorum tale quid denuo erimus, sicut Christus, *Matth. 22, vers. 30*, ait, quod in resurrectione neque uxores ducamus, neque nuptum demur: sed angelis Dei similes simus. Taliter homo, velut Adam erat ante Hevam suam conditam, resurget, & paradysum denuo occupabit atque possidebit in æternum. Non mas aut fœmina erit; sed, velut sacra Scriptura loquitur, ipsi virgines sunt, & Deum atque agnum sequuntur, similes angelis Dei. At neque mere spiritus, ut angeli, sunt, sed in corporibus cœlestibus, in quibus spirituale angelicum corpus habitat.

Quandoquidem igitur Adam in imagine Dei creatus, & inde æternæ vitæ paradisi destinatus erat, atque Iehova ipsi vitam per spiritum suum inspiraverat; licitum nobis erit, ut eius describamus conditionem, qua indutus fuerit in innocentie statu, & quomodo lapsus, ac quis indone sit, qualisque denuo futurus. Quod si Iehova illum creatione sua,

terre-

terrenæ , fragili huic, miseræ, desolata, morbida & laboriosissimæ vitæ destinasset , non certe eundem in paradysum introduxisset. Quod si animale concubitus impressionem & propagationem eius expetivisset , statim à principio Deus marem & fœminam creasset , & sic uterque sexus in verbo *F I A T* in separationem utriusque tincturæ abiissent , velut in aliis terrenis creaturis id videre est. Vnaquæque creatura indumentum suum ex utero materno secum affert in mundam : At homo miserrime nudus & detectus prodit in extrema paupertatis & imbecillitatis constitutione, nec ullius est facultatis ; sed in suo ingressu huius mundi miserrima & paupertima creatura, inter omni genera eius, existit , quæ sibi nec ipsi auxilio nullo esse potest. Hoc nobis satis indicio est , quod nullatenus huic miseræ in creatione sua deputatus sit à Deo ; sed quod alia eius fuerit perfectio, velut etiam reliquarum in suo genere creaturarum ; quam tamen omnium primus homo per libidinis suæ falsam imaginationem amisit. Unde eum postea Iehova in somno suo demum ad vitam naturalem in maris & fœminæ figurâ iuxta
omnium

omnium terrenarum creaturarum proprietates in externo illo FIAT plasmavit, atque ipsi cadaverosum corpus cum brutalibus membris ad propagationem sui adglutinavit; in cuius rei ignominiam etiam adhuc anima pudore afficitur, quod brutali hac mole corporis affecta sit.

Duæ constantes & fixæ essentia fovebant Adamum; nimirum corpus spirituale, ex amoris essentia cœli illius interni, qui templum erat Iehovæ; atque corpus externum, tanquam limus terræ, quod corpori interno spirituali domunculam & habitaculum exhibebat, quod nullo modo iuxta vanitatem terræ erat manifestatum, quia limus erat purissimus, extractum videlicet optimæ partus terræ, quod in terra in iudicio extremo ab omni vanitate carnis & corruptione diaboli separabitur. Istiusmodi duæ essentia, nimirum cœlestis interna, & externa corporea, inter se quasi firmo connubio combinata, unque corpore consociatae erant, in quo ter sancta Tinctura ex divino igne & lumine, tanquam lætabunde voluptuosi amoris permagnum desiderium, erat orta quod inflammabat essentia eam ita ut duplices illæ substantia

stantia

stantiæ plusquam ardentissime in amoris desiderio inter semet invicem mutua affectione coirent, & sese flagrantissime foverent. Internum illud ardebat immense externum, tanquam sui manifestationem & perceptibilitatem: Similiter externum ardebat internum, tanquam ingentem suam dulcedinem & voluptuositatem, ceu margaritam nobilem & amabilissimam coniugem. Nec tamen duo erant corpora; sed unum; attamen binæ essentiæ; nimirum interna una, cœlestis, sancta; & altera ex temporis progenita essentiæ; quæ æternitatis coniugio confociatæ vigeant.

Interne autem in hoc igneo desiderio mutui in sese amoris consistebat magicus conceptus seminis sancti & partus eius. Namque tinctura pertransibat utramque essentiæ, per internam & externam commeando, atque ita desiderium excitabat, optime id fovendo: ac desiderium illud sanctum erat per illud **FIAT**, quod amoris voluptatem concipiebat, inque substantiam producebat. Atque ita æqualitas imaginis in substantia ista concepta manebat, tanquam spiritalis imago iuxta primum hominem; quemadmodum illud τὸ **FIAT** primam

animam imaginem in Adamo conceperat, & efformatam expresserat: Nec aliter æqualis temperies primum ad propagationem sui concipiebatur; atque in eo conceptu statim aderat magicus partus, ubi in ipso partu editum simul spirituale corpus, confectum in externum exprimebatur. Hoc ita percipite: Quod si Adam in probatione sui ita substitisset, tunc partus magicus ea ratione se exeruisset; non tamen per singularem naturæ egressum ex Adamo corpore, ceniam fit: sed quemadmodum Sol ignem perlucet, & tamen nequaquam hunc perturbat; pari modo spirituale corpus, uti partus eius proprius, egressum fuisset, atque in editione sui substantiam induisset, absque ullo labore & angustis. Quod in mirifice sicera voluptuositate & delicio factum fuisset, iuxta eum modum, velut utriusque semen, viri & mulieris, in coniunctione sua deliciosum occursum sibi invicem præstat. Sic etiam magicus conceptus & partus fuisset virginea imago iuxta primum hominem omnino perfecta, quæ postea, quum Adamo veneris matrix erepta & in fœminam transformata esset, in dolorum anxietates & labores, cruciatus,

viatus, & tormenta, redacta fuit; uti Iehova ipse hoc Evæ imponebat, dicens : Tibi multos creabo dolores, quum gravida facta fueris : In dolore edes tuos liberos, atque tua voluntas subiecta erit marito. Quare autem hoc? Propterea; quia ex voluntate mariti procreata erat. Atque Eva erat dimidiata pars mariti; velut ea pars in qua Adam se amare & concipere debebat. Hæc ipsi ita, quum subsistere nequiret, in somno eripiebatur, atque inde mulier formabatur. Ideoque, quum eam evigilans adspiceret Adam, aiebat : Vocabitur illa virago inde, quod ex viro educata sit.

Homines quoque in terra nudi ambulassent. Quippe cœleste illud pertransibat externum, quod ipsi loco vestimenti fuisset. In summa semper formositate, gaudio, & lætitia exultaret, sed in filiali simul animi ardore erga Deum. Magico quoque more comedisset & bibisset, non quidquã in corpus absorpsisset, veluti nunc fit; sed in ore ipsi erat concoctionis separatio : quia fructus paradisiacus eodem modo accommodata ipsi erat. Omnia ipsi pro lusu suo inserviebant; Nullus eum capiebat somnus : Nox ipsi velut dies erat.

Namque

Namque oculis transfigurata pellucidis omnia perspiciebat in proprio luminis intuitu. Homo internus tanquam oculus internus prospiciebat per externum; sicuti in altero mundo haud ullo solis lumine indigemus. In aspectu enim divino & eius lumine omnia nobis erunt obvia per lucem naturæ eius. Calor nullus, nec frigus ullum affecisset illos. Nec erat hyems in terris manifestatus: Quoniam in paradiso æqualis erat temperies; atque terræ tinctura lusus eius erat. Metalla omnia lufui ipsorum se exposuissent ad illud usque tempus, donec Iehova mundum externum mutasset. Nihil illis timori aut metui fuisset, neque lex ulla a aliquo faciendum aut omittendum. Adam omnium fuisset princeps magnus; ac vixisset in mundo quidem, sed simul in cœlis, atque ita in utroque habitasset mundo. Paradisus quoque per totum floruisse mundum.

Quum vero providentia Iehoræ fati agnosceret, quod Adam non esset constans permansurus; quum terra in perniciem pridem ex malitia principis sui prioris abiisset; ex quo ita Dei se concitaverat: ipsam, ac essentiam eius, in compressione concluserat compacta:

compacta. Proinde Iehova omnigenos fructus & animalia, etiam omnia varia pharmaca aut remedia contra futuros morbos hominum creabat; tum quoque varios cibos, ut homo in hoc mundo victum & amictum inde sumeret. Namque deceverat, quod alium esset missurus Principem, per quem ex morbo & morte hominem liberaret, terramque per ignem Dei probaret & purgaret, atque illam in sanctitatem eam reduceret, in qua erat constituta, quum Lucifer adhuc angelum ageret lucis, priusquam in talem abiret creaturam. Adam ita creatus erat in imaginem Dei, ut æternus esset. Atque licet in ira Dei præcognitum erat, quod homo lapsum esset commissurus; attamen in amore Iehovæ prævisa erat regeneratio, cui hierarchia hæc in regiam possessionem loco Luciferi tradi deberet. Ne autem lapsus ex divina ordinatione initium sumeret suum, propterea Iehova hominem perfectum creavit, & in paradysum deposuit atque constituit; nec non simul severo mandato ipsius libidinem falsam, quam Diabolus per limum terræ in Adami externo corpore cum mendaci sua imagina-

zione & esurienti desiderio concitatur, cohibuit. Atque sic Adā per quadraginta dies ante conditam Evam suam in paradiso vixit in tentatione, priusquam Iehova mulierem ex eo conderet. Si probam hanc supergressus fuisset, Deus æternitatis addictum consecrationi confirmasset.

Quod vero, contra reliquorum scriptorum morem & sententiam, hæc quadraginta dies interponam, eius rei cognitionem & rationes habemus, non ex sola opinione, sed maxime ex certa quadam scientia. in quem finem typos eius figuræ vobis demonstrabimus. I. Apud Moïsen, in monte Sinai, in traditione Legis consumebantur quadraginta dies, & tentabatur Israel, num in obedientia erga Iehovam constanter perseverare vellent. Quum vero vitulum & idolon sibi conficerent, atque à Deo deficerent, cogebatur Moïses priorem Legis tabulam confringere; quod Adamum primum in Lege divina denotat, à qua deviatat, unde etiam ipsi hæc abrumpebatur, & incidebat in corruptionem sui corporis, veluti Moïses tabulam eam discerpebat. Ac sicuti Iehova Moïsi
alijs

aliam scripturam in globo exhibebat, quæ indicat secundum Adam Christum, qui primum restituere deberet, & suam legem in cordis eius globum tanquam in vitam humanitatis introducere atque inscribere vivifico Spiritu in dulcissimo nomine Iesu: Itaque secunda lex scripta erat, quemadmodum Iehovæ amorem constringere cuperet, cuius scædus in Lege imaginem repræsentabat, ceu postea in Moisis explicatione detegitur. II. Secundam figuram Adami in paradiso referunt quadraginta dies in eremo, quum Israel in Lege per cœlestem mannam tentaretur, num Iehovæ obedientiam præstare cuperet, ne tam multos ita absorberet. III. Tertia figura veram exprimit imaginē; ubi Adami durus status cum Christo in eremo comparatur, quum in loco Adami coram diabolo & ira Dei in probatione subsisteret, & per quadraginta dies magico vesceretur cibo, videlicet verbo Domini; in quo etiam Adam tum tentabatur, an ille penitus in voluntate Iehovæ demissus permanere posset. Christus in Adami tentatione tentabatur, & in omnibus singulatim, in quibus tentabatur Adam; uti postea dicitur.

I V. Quarta figura consistit in quadraginta horis Christi in sepulchro, quum Adamum ex primo resuscitaret somno. V. Quintam figuram significant quadraginta dies, postquam surrexisset Christus in ultima proba, quum humanitas ultimo tentaretur, num satis tandem subsistere, & in Deo demissus esse vellet, quum mors contracta, & interna hominis vita in Deo regenerata esset.

Hæ quinque figuræ pertinent ad quinque gradus Naturæ, à primaturæ forma usque ad quintam, tanquam ad centrum sanctum amoris parturientis. Nisi res foret nimis ampla, posset satis clare demonstratis quod suo explicabitur loco. Per hosce quadraginta dies Adamo experimento tentationis fuit exploratus, num vellet & posset sufficiens esse, ut Luciferi sedem possideret tanquam hierarcha & princeps Iehovæ. Sed quum Iehova prævidisset, quod nequirit id adsequi, decrevit per profundissimum amorem in hac Adamica angelica imagine interni sancti hominis, qui in Adamo expirabat, se commovere, atque illum de novo regenerare, velut in semine mulieris, (percipite hoc,) in amoris desiderabili
semi-

femine, in quo Adam se magice concipere atque parturire deberet. In femine isto promissus terminus fœderis cum Christo constituebatur, qui imaginem angelicam reduceret, & divinum hominem; uti factum est. Per quadraginta istiusmodi dies Adam, vel potius anima Adami, in carne inter tria principia tentata est. Etenim unumquodque principium trahebat animam in carne, & imperium appetebat: Quodvis supremam sibi gubernationem vendicabat. Atque in eo vera perspiciebatur probatio, quid libera voluntas animæ perficeret; num cuperet in divina subsistere harmonia; an vero in sui amorem ingredi studeret. Sic ergo in anima & corpore simul ille tentabatur, atque ab ipsis tribus principiis attrahebatur, dum eum singula stratagematis suis vincere conarentur. Non quidem lucta inde erat, quod principia ea in mensura & pondere inæquali viguissent; quum eum omnino æquali foverent ponderis temperie; extra illum tamen non eadem erat ratio: tum & diabolus falso suo desiderio aut libidini iuxta iram Dei in primo principio plusquam omnem impendebat conatum, imagina-

tionem suam introducens in animam carnemque externam, utpote in limum terræ, atque in primum principium velut in animæ igneam proprietatem & æternitatis naturam; ut inde primum principium in anima commoveretur, & se in diaboli imaginatione contempleretur, quasi se in magico partu informaret, quomodo & quidnam malum bonumve ibi esset; quomodoque id essentiam inæqualem saperet & se haberet. Unde libido animæ exsuscitata est. Atque sic in externa parte animæ se exerebat terrena libido, quæ multas varias proprietates qualitatum manducare satagebat. In interna ignea vero parte animæ se exerebat superbæ libido pro cognitione boni & mali, ut eam probaret in æmulatione Dei: velut diabolus idem factitabat, quum artificem agere cupierat in magico partu. Quod idem Adam hæc desiderabat. Attamen Adam non cupiebat primum tangere principium, quod Lucifer factitabat. Etenim eius libido id intendebat, ut bonum & malum olfaceret atque probaret in vanitate terræ. Externa anima exsuscitabatur, ut esuries in massicem suam ingrèderetur, unde pro-

tracta,

tracta, & in aliam qualitatem introducta erat. Quum itaque esuries ista in terram se ingereret, ut ex bono & malo cibum caperet, tum desiderium sive appetitus arborem tentationis in FIAT producebat, atque eam Adamo in adpectum opponebat. Inde quoque strenuum à Deo edebatur mandatum, ut ita alloqueretur Adamum: *Genes. 2, vers. 16, & seq.* De fructu quidem omnis arboris huius horti libere comedes: De fructu vero arboris scientiæ boni & mali, de isto ne comedas: Nam quod die comederis de illo, utique moriturus es. Nec Adam quidquam de eo comedebat in ore, at tamen imaginatione aut appetitu desiderii de eo comedebat. ex quo Cœlestis Tinctura abolebatur, & in principium sui centri recedebat; quæ alias ignito amore in ipso fervebat, & terrena libido in animæ proprietate sese exsuscitabat; unde cœlestis imago Dei occultabatur. Ecce ita misere extinguebatur magicus partus in homine, nec amplius se exercere poterat. licet Adam adhuc in paradiso esset constitutus, tamen nihil ipsi proderat. namque in imaginatione, aut boni & mali desiderio, iuxta libidinem homo ex-

ternus exiguabat, & imperium regiminis obtinebat. propterea eximia illa imago veri Adami in impotentiam sui incidebat, & à propria quiete sua prolabebatur in somnum. Cælestis enim illa Tinctura à terrena libidine captivabatur. Quippe externa illa libido ex vanitate mundana venenum hauriendo sibi imprunebat, unde homo obtenebrabatur, & clarissimi eius oculi verum amittebant visus lumen; videlicet id quod ex divina essentia depromptum, cuius ope antehac in omni lucis vigore omnia perlustravisset.

Merito igitur nunc inde sic ait Moises: Iehovam dixisse: Non est bonum quod homo iste sit solus; faciemus ei adiutorium, ut circa eum sit. Quum Iehova omnes res creatas quidem cum tota creatione absolvisset prius, ait Moises: Et Iehova adspiciebat omnia, quæ fecisset; & ecce hæc omnia erant admodum bona, ut ita unumquodque confirmaret in sui generis propagatione. Hæc vero ita loquitur de homine; Non esse bonum, ut solus sit, quia adspiciebat supra modum miserabilem eius lapsum, quod penitus nequiret se magice propagare, unde dicebat Iehova;

Conf-

Conficiemus ipsi adiutorium, &c.

Hactenus ille B. Teutonicus. Quæ sane non absque singulari revelatione, aut stimulo altiore agitatus protulit. Profundissima est locutio quidem; sed videat lector pius, ut absque præconcepta opinione eam cognoscat & censet, ne inde quid, pro superiori informatione, offendiculi in sui ipsius præiudicium gravius percipiat. Vacuum igitur nonnihil à vanis aut venenatis animi perturbationibus aut cogitationibus si Spiritui Ienovæ se tradat, & eidem tranquillum submittat, proculdubio inveniensem in his reperturus est sapientiæ thesaurum, quæ ipsi postea in cunctis aliis lucem clariorem iudicii præferre possit.

De tribus autem Principiis quod inseruit, in eo consistit fundamentum omnis cognitionis sacratioris. de quo eius extat scriptum. hoc videat quisque ut sibi rite comparet; atque sic sincerius iudicium format de sublimioribus poterit. Veluti etiam de triplici vita hominis insignem inter alios plures conscripsit libellum, ad quem, cum Mysterio magno, remittam piæ lectoris, & indagatoris veræ sapientiæ. Inte-

rim obiter hoc quivis noscat, quod in tria principia ipse reponat omnem veritatis cognitionem, & quod hæc tria semper in unum recurrant. Unde Trinitas sacrosancta Deitatis pernotatur, & triplex mundus in suis naturis. Etenim Natura, alia est æterna, & alia temporalis, quæ ex æterna profuit & inde Originem sumit. Natura vero æterna in se duo continet principia. quorum primum mundum tenebricosum constituit, in fervido calore & frigore consistentem, ceu in Saturno, Marte, & Mercurio, id est, Sole, Sulphure & Mercurio. Hic tamen mundus nihil aliud in se est, quam dura & obscura quædam æternitatis acrimonia, in igne suo omnis luminis expers, & in suadinitate sibi sepulta latens. Alterum autem principium mundum æterne solarem & lucidum cum luce constituit, in spirituali lumine Iehovæ & angelorum consistentem; unde & mundus Angelicus dicitur; qui nihil nisi metam ponit mansuetudinem, & regeneratos suos fovet ministros, Venerem, Iovem, & Lunam, ex Sole æterno quam candidissime prolucentes. Tertium denique est principium, quod mundum visibilem in macro-

cosmo & microcosmo constituit, qui etiam dicto spirituali mundo, tanquam ex profluxa Deitatis potentia, per Tincturam suam productus est, atque obiectum & oppositum recipiens, exhibet spirituali mundo. Spiritualis enim in externo visibili fundamentum exhibet internum; velut etiam visibilis hic mundus subsistit involutus spirituali. Namque mundus hic tertius initium sumpsit cum tempore, quum Iehova utrumque internum mundum commoveret, hunc nostrum visibilem ex eo in formam temporis procreavit. Vnde iste mundus nihil aliud est, quam profluxus septem proprietatum cœlestium ex virtutibus earum per tincturam editus: quia ex sex proprietatibus operantibus creatus est, atque in septima, nempe in paradiso, consistendo quievit; qui æternum quietis Sabbathum conficit, in quo operatio divinæ potentiæ quiescit. Vnde Moyses ait, Iehovam sex dierum spacio cœlum & terram cum omnibus creaturis creasse, & septimo quievissē die, & quietem hanc nobis præscripsisse. In quibus verbis vera late occultata sententia: quippe uno die omnia sua absolvere potuisset.

opera:

opera: tum diei nullius prolatio proprie esset, antequam Solis esset existentia; namque in profunditate abyssu unicus tantum & perpetuus est dies. Verum sententia propria in verbis latet. Proinde in operibus dierum creationem sive manifestationem septem proprietatum cœlestium intelligit, &c. ut suo loco explicatur, ab eodem.

Sic etiam paucis his notetur vocabulum *tinclura*; quod denotat distinctivum illud verbum, ex quo septem iam dictæ proprietates, in emanationem profluunt, quum in eo temperamentum universale lateat omnium proprietatum, per quod potentia Dei mysteria sua rebus communicat cum characteribus litterarum, in distributione quam septem exerunt proprietates. Veluti *T* exhibet triplex *I*; quod patrem Iehovam denotat. *I*, est progenitum illud *I* in nomine *I E S U*. *N* refert triplex *I* in spiritus operatione. *C* significat aperte Christum in receptione gratiæ. *T* secundum, in quinto spacio, est apertura amoris, in quo pater cum Christo regnum gloriæ recludit. *V*, est Spiritus sancti character in tribus apicibus, ubi lux & vita in amore per Christum

stum

flum vivide confluunt. *R* demum repræsentat regium thronum, propter quem luci cum tenebris pugna est, dum Christus & Satan inter se commiscant prælium ingens. lux vero vincit tenebras. unde Christus sanctissimo nomine suo se effundit in mysterium magnum, ex quo mundus ita se visibilem exeruit, ut ait Teutonicus in explicatione Schematis sui.

Sed quæ hucusque in gratiam Platonis & Tholosani nonnihil uberius enucleata sunt, non carent usu evidenti, ut ex sequentibus patebit. Etenim non tantum factum est, ut illi, qui nimis falsa adamant principia rerum ex communi & admodum vulgari Stagirensis opinione, errores suos agnoscere tandem & veritati sanctiori suum honorem, cedere discant; sed ut etiam inde pateat, quam absurde plurimi Politici in suis discursibus, relectionibus, systematibusque aut disputationibus variis, à scopo vero deflexerint, & læpius pietati veritati que confidentius nonnihil contradixerint, axiomata talia confutendo, quæ scandala horrenda actionibus civilibus pepererant; ut inde potius verba opinionum distorta, quam

158 R E S P U B L I C A E
quam vitæ integritas elaborata fue-
rit. Proinde nos ad scopum convet-
tamus.

C A P. III.

Membrum I. *De Societate univer-
sim, quid sit; & eius veris sive generis
speciebus, & quomodo inter sese differant,
opinionum via prius remota, &
re ad veritatem compla-
nata.*

EX quo in tam perplexam corporei-
tatis suæ corruptæ obscuritatem
incidit homo, cogitur ex solis sen-
sibus suum mutuari de rebus iudi-
cium. Atque quam illi ministri in
facultatibus suis undique adeo bru-
tales sint, ut nihil vere apprehendere
possint, quod non tegumentum ali-
quod externum depravato appetui
denunciet, & ita cæcis animum in-
volvatur deliciis; fit proinde, ut in om-
nibus tenebrosa opinio imperium
obtineat, & nusquam prope veritati
locus in mundo amplius concedatur.
Dolendum igitur est, quod potius ex
opinione, quam veritatis informa-
tione vivatur. Fuerunt quidem non-
nulli mortales, qui sibi præ reliquis

acutiorem arrogare voluerunt indolem, ac multos perquisiverunt obscuritatum anfractus : sed viarum latebras aut latebrarum vias invenere invias. Quod adeo anxie quoque agitatum fuit, ut nequirent acquiescere, donec tandem communis omnium, maxime Stagirensium, error, subtilitates terminorum inutiles & vanas approbavit; quæ tot secula hucusque miseretorserunt, & variis opinionum dissensionibus distraxerunt animos mortalium. Res certe miserabilis & perniciosa est opinio; quum non modo totus mundus in sui usque confusione regatur opinionibus; sed etiam prope tot sint opiniones, quot homines, ut ipsum Ius Canonicum confitetur, *t. de consecrat. dist. 4.* Nihilominus non tantum volunt Icti, quod communis opinio excuset, *inst. l. 3, 4, & 5, ff. de SC. Macedon.*; sed quoque tam pertinaciter eidem patrocinantur, ut ipsa ius faciat, *l. 1, C. de testam.* & pro lege habeatur. *Arg. l. si idem, ff. de in iud. O. Iud.* Unde & communis opinio aliquid vere probare dicitur, *l. si mater. C. ne de stat. defunct.* quum vim consuetudinis habeat, *Bald. c. ne invitatis. de Const.* & ista causa sit credendi, *Bart. in l.*

cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. p̄cred. Velut Speculat. in lib. 3;
 eandem illam facit cum credulitate.
 Imo & iudex communē opinionē iē-
 qui iubetur, *l. 1, ff. de off. quest.* quum
 ea in iudicando prævalere debeat, *c.*
novimus. de v. sig. l. 1. de off. quest. quod
 eo usque extenditur, ut hanc rite ve-
 ritati ipsi, præferri, pronunciet Specu-
 lator, propter auctoritatem rei iudica-
 tæ, *Spec. de sent. §. 9. v. circa hoc;* quum
 communis opinio quoque magis
 quam veritas attendatur, favore pu-
 blici instrumenti. *Bald. l. 1. C. de test.*
 sicuti opinio simul, quæ est in fave-
 rem contrahentium, prævalere veri-
 tati, quæ est in odium, pronunciat.
Innoc. c. fin. de rescript. Quod adeo
 firmum quoque habetur ab aliqui-
 bus, ut velint, opinionem Doctorum
 multorum excusare etiam quem in
 foro conscientiæ. *Cast. cons. 19, 3 col.*
 Ast væ iudicantibus, aut foro præsi-
 dentibus illis, qui potius opinione
 & favore, quam veritate niti cupiunt;
 quum opinio nullam non tantum a-
 nimo addat & confirmet scientiam,
 sed etiam sæpius vulneret conscien-
 tiam, nedum quod excusationem ei
 parere queat. Et testatur ipsa S. Scri-
 ptura, quod opiniones & cogitatio-

nes hominum frequenter sint erroneæ. *Levit.* 10, 1. *Num.* 15, 39. *Deut.* 12, 8. & 29, 19. *1. Sam.* 15, 9. *2. Sam.* 6, 6. *Proverb.* 12, 15. & 14, 12. & 2, 2. *Esa.* 5, 21. & 7, 12. & 14, 13. & 55, 8. *Matth.* 3, 14. & 16, 22. *Marc.* 8, 32. *Iohan.* 11, 4. & 13, 8. Ac licet quis vehementius quid opinetur, tamen non est id scire proprie; ut habet *gl. l. 2, §. pen. v. sciant. ff. de aq. plu. arcend. Rom. cons. 235.* quum nemo quid vere scire possit, aut ullam sibi scientiam arrogare aut attribuere valeat, nisi ex ipso veritatis dictamine id profluat. Namque ille saltem opinatur proprie, qui verisimilibus coniecturis credit, *Bald l. cum antiquiorib. 39, C. de iur. deliber.* Proinde etiam opinio motus animi dicitur, elicentis sibi aliquam conclusionem ex aliquibus principiis, *Bal. l. scire. ff. de ll.* At veritatis fundamentum firmum est, & à se omnes excludit errores, nec mentem sinit in tenebris ambulare, sed eius splendorem & radios luce donat. Unde nec decet, neque par est, ut opinio præiudicare possit veritati: *c. cura Bertoldus de sent. & re iudic.* Sed opinio cedat veritati. *C. veritate. dist. 8.* Ceu semper opinioni præferenda est. *C. nuper. de hi-*

gam. non ordin. Veritas enim per nostrum negare vel affirmare non immutatur. *l. assumptio 6. ff. ad municipal.* Quomodo igitur subsistet opinio Speculat. quæ rei iudicatæ potiorē vult auctoritatem; quam veritatis, ut iam dictum est? Quale namque iudicium foret illud, quod præferret opinionem communem veritati? Si omnes homines veritatis studiosi esse teneantur, quomodo non magis in eo omne consistat iudicium, quod velut patrocinium perhibetur veritatis? Frustra foret omnis actio, omnis rei ventilatio, omnis loquela & locutio, si veritati detraheretur victoria in hac contentione iustitiæ. Apertæ starent omnes portæ & fores omnis generis iniuriis & calumniis, nec opus esset, ut leges Rebuspublicis fingerentur tanta cura, si opinio plus quandoque valere deberet aut favor contrahentium, quam ipsa veritas. *l. 15 qui putat. ff. de acq. hered. & Innoc. C. sin. de rescript.* Christus ait: Non iudicate secundum aspectum, sed iustum iudicate iudicium, *Ioh. 7, vers. 24.* Quod si ne quidem secundum aspectum quidquā sit iudicandum, quomodo iuxta opinionem; licet ea sit communis admodum, quid-

quidquã determinandum erit? Fallit igitur sententia Dd. & fallitur, qua docetur, quod opinio, quam nutrit consuetudo, sit servanda. *Decian. cons. 6, num. 13, cont. 2.* Non enim tam eius, quod communis consensus opinio & auctoritas fovet, quam veritatis ubique tenenda sunt vestigia; quin neque ex metu veritas sit retinenda. Recte igitur suos opiniastris exagitat cum Fichardo Knichius ille in *lib. de vestiturar. passionib. part. 1, cap. 3, num. 164, & seqq.* ubi e. regie demonstrat, quod sæpissime gravissimi errores sub prætextu communis opinionis lateant. quam ita quoque reiicit pluribus; dicens: Regulam hanc postquam animadvertit Fichardus non receptam solum ab omnibus, sed etiam canonisatam; confugit eo, ut adierat communem opinionem sæpissime erroris convinci, & à vero quandoque longe abesse; Unde & hanc sub incudem veritatis revocandam putat, *num. 4. & seqq.* Quod sane & nos non imus inficias: Siquidem Pythagorici contenti & securi auctoritate præceptoris, etiam si detractione quid affirmantis, iam olim à Cicerone & eruditis irrisi sunt. *Feder. Scot. resp. 32, num. 5, lib. 5. &*

elegantè resp. 21, num. 6, lib. 6, tit. 1. Joseph. de rustic. an. & quando lib. in condit. posit. voc. cap. 2, num. 55, cum seqq. lib. 1. Ita etiam irridendi sunt Communopinistæ, apud quos, & quidem ignorantes, magnum verbum est, dicere, Hæc est communis opinio. ex Rip. & Caroc. Joseph. Ludov. decis. 28, num. 75, &c. Auctoritas itaque Dd. etiam popularis & recepta non prævalet sententiæ melioribus suffultæ rationibus; quo casu contra communem opinionem & consilium & iudicare possumus & obstringimur. l. 1, §. sed neque. C. de vet. iur. enucl. c. Capellan. v. subtil. rat. de feriis. Soc. iun. cons. 158, num. 72, vol. 2. Barb. cons. 18, num. 23, fol. 676, col. 1. Steph. Bertram. cons. 171, num. 15, vol. 3. Surd. cons. 294, num. 29. Fab. Turret. cons. 6, num. 37, lib. 1. Decian. resp. 83, num. 34, vol. 4. Franc. Viv. decis. 402, num. 3, & decis. 440, num. 15, lib. 3. Paul. de Mont. Pich. cons. 1, num. 33. Schard. de Feud. p. 9, cap. 7, num. 95, t. 1. Ioan. Bapt. Merches. commiss. 6, cap. 2, num. 29, f. 192, p. 1. Petr. Dom. Magd. de num. test. in testam. requis. cap. 16, num. 14, & 51, par. 1. ubi infinitos colligit Sic passim in iure nostro sententia eorum,

rum, qui validioribus niterentur rationibus, semper comprobata fuit. §. 1. *Inst. quib. mod. tut. fid.* §. item *pret. de empt. & vend. l. sin. de contrab. empt. l. 1, C. de sent. pass. l. si quis te. C. de conduct. in deb. cum sim.* Horum itaque adminiculo *Dd.* auctoritas vilescit, caditque. *Soc. iun. conf. 1, num. 144, vol. 1.* præsertim concurrentibus qualitatibus egregie. *Id Soc. conf. 83, num. 28, vol. 3.* Unde contra communem opinionem pro veritate scriptissime consuluerunt maiores nostri; *inquit idem conf. 4, num. 21, vol. 4.* Expendendum igitur, quibus fundamentis *Pichardus* destruat communem opinionem. *Pinellus* enim aut omnino aut funditus evertendas esse receptas sententias, aut relinquendas intactas, dicere solitus fuit. *Garz. de expens. cap. 10, num. 22.* Hactenus *Knichius*, qui cum aliis syncerioribus *Ictis* Opiniasutorum pertinaciam indignatur merito, si veritati, quæ simplicitate gaudet, & eius amica unica est, cedere nolint. *C. veritatis de iure iurand.* Unde recte dicitur, quod speciem falsitatis committat, qui veritatem occultare conetur. *l. presbyteri. C. de Epis. & cler. quum præstigiatas subtilitates vincat omnes. Acad. Ingolst.*

golst. *conf.* 24. *num.* 57. *tom.* 5. nec
 facum quærit verborum. *Coras. l. si.*
palatio. num 3, *ff. de verb. oblig.* veit
 sincera esse debet, nec involuta. *C. à*
nobis. de sent. excom. Quippe veritatem
 qui sequitur, Deum sequitur. *c. qui-*
quis 11, *g.* 3. Nec clarius habetur, nisi
 ex verbo Dei. Verbum enim tuum
 est veritas, ait David in *Psal.* 119. &
 Lucernapedum. Proinde merito in
 tenebris ambulat suis, & frustrator
 undequaque cogunt colliguntque ar-
 gutias, qui ulla in re, sive externa si-
 ve interna, absque spiritus Iehovæ
 ductu & verbi cœlestis dictamine
 quidquam sapere cupiunt. Namque
 nisi quis individuum habeat comi-
 tem, ait *Chockier in thes. pol. lib.* 2, *c.* 22,
 atque sociam, veram illam sapien-
 tiam, quæ non aliunde, quam à Pru-
 dentia illa incorruptibili quæritur,
 vana erit & infelix omnis humana
 undecunque quæsit prudentia. Et
 enim Deus dat mortalibus sapien-
 tiam, & ex ore eius prudentia & sci-
 entia. *Proverb.* 2. Apud ipsum est
 sapientia & fortitudo: ipse ha-
 bet consilium, & intelligentiam.
Job. 11. Hinc virtutum omni-
 um sumitur manifesta cognitio;
 hinc sapientia sapore veritatis
 con-

conditur. *Cassiodorus 6 variarum epistolarum 19.*

Membrum I I. *Verbum Iehovæ minime à politicis negotiis separandum, quum unice veras ipsi supponat conclusiones.*

Quid multa? Ut omnis opinio errores gignit; ita dicterium Græcorum non inscite id comprobat, quando dicunt, *Ἡ δόξα βιάζεται ἡ ἀλήθειαν*, *Opinio vim infert veritati.* Quippe omnes inventiones ingenii humani, quæ non in vitæ actionibus nituntur fundamento Verbi cœlestis, in suas abeunt vanitates & crimina, nec tangunt ea, quæ voluntati divinæ conformitatem apponant; sed homo suis se involvit subinde tricus, nec pervenit ad scopum veritatis iustum. Proinde non mirum est, quod in tot falsitatum anfractus incidant Politi- ci illi, qui, contemptis sacrae Scripturæ principiis, se Christianismum quam optime profanis in politia sua axiomatibus illustrare putant; quum tamen falsa eiusmodi rerum & verborum axiomata sæpius insipientem reddant, qui vel prudentissimum se

sonniat. Maxime autem hoc contingit, quoties in scopulos principiorum impingunt; ubi ut plurimum impii evadunt, quum tamen se omnino pios venditent. Accidisse hoc illis video, qui absque penitioris cognitione & veritatis exploratione solida tam furiose in Rempublicam Platonis invehuntur, & propterea quoquenimis acriter eius defensores vel adstipulatores perstringunt calumniis, inversionibus, cavillationibusque satis absurdis & inhonestis. Si quis fortem calumniatorem agere dedita opera velit, is quoque ipsius Iehovæ sacrosancta eloquia carpere in omnibus non verebitur; ac facile inveniet, quod in ipsa oratione Dominica, in qua omnis Christianismi thesaurus tamen latet, convellere queat. Frustra omnes id impugnant, quod non intelligunt. Veluti certe Plato longe diviniora disquirat, quam pseudophilosophi illi terminales, qui nudis vaniloquentiis omnem suam paganicam venditant sapientiam, assequi possint: imo tamen si multoties eum relegant, quum tot præconceptis opinionibus nugarum repleti sint, non valent tamen quidquam eorum vere percipere quæ in fundamentis Platō

attingit; sicuti etiam recte hoc statuit ille Politicorum antesignanus Bodinus, quod Stagirenses sectatores magis contumelia verborum illum lacerent, quam synceri quid ex eius hauriant fontibus; quum mentem à proprio illius genio prorsus alienam ipsi affingant. Sed moribus suis ita innutriti sunt omnes, qui potius gloriam sui intendunt, quam ut vera cognoscere fatagant. Platonis quidem rempublicam, *lib. 2. de rep. cap. 1, p. 285*, nec aristocratiam nec democratiam, esse ait; sed ex utraque mixtam appellat πολιτείαν. At veteres Academici tradunt, id, quod re ipsa compertum habemus, Aristotelem Platonis sententias aliter, atque scripsisset, protulisse; atque etiam de industria (N. B.) obscuritatem rebus perspicuis attulisse. quo fit, ut, qui ex Aristotelis opinione Platonis sententiam metiuntur; sæpissime tum alios, tum seipsos fallant. &c. Proprium hoc est vitium eorum omnium, qui nimia gloriæ inanis ambitione fervent & turgent, ut etiam recte dicta factaque nimia vehementia perstringant, quo vana in distinctionum & confusionum eruditione tanto subtiliores suis affectis videantur.

Sunt quidem varii, qui satis graviter Marfilium Ficinum, Cypræum, Cornelium Agrippam, Mirandulanum, Ramum, & alios saniores, in hoc culpate ausint; ex omnibus tamen ferventissimum sese exeruit ante aliquot annos auctor Relectionis politicæ; qui summo studio præ reliquis id agere videtur, ut inversionis & contradictionis vane palmam cunctis præripiat. Scandalum igitur quum multi eruditionis veræ cupidi inde sumpserint, quod tam studiose veritas dilucida supprimatur, ipsius candor necessitatem cuique bono hanc imponit, ut, quicquid sit tricarum, nonnihil clementius dissolvatur: quod etiam nos pro nata occasione in his perfunctione aliquo modo perficiemus, ne patrocinium iustum veritati denegasse videamur, ubi opus fuit. Etenim ad veritatem promovendam omnes tenentur mortales, quotquot ingenuitatis alicuius cultu gaudemus. Veritatem enim non libere pronuncians, proditor veritatis dicitur, *cap. 11, quest. 3, C. nolite timere*. Ac veritas quum non defenditur, opprimitur. *c. error 83. dist.* Vnde & mortaliter eum peccate affirmatur, qui veritatem

rem occultet. C. *quiquis* II, *quest.* 3.

Membrum III. *Summaria Societatis enumeratio.*

Ne igitur nobis idem accidat, quod iis, qui in primo limine aberrant, ut eo longius à scopo devient, quo majori passu pergunt in sylva progrediendo: id non nihil luculentius explicatum dabimus, quid inter societatem, collegium, & universitatē, &c. ex quibus primitus, tanquam ex causis originariis, respublica conflatur, intersit, & quid proprie in suo determinant ambitu: unde quævis contraria opinio per se evanescet, aut conticescere cogetur.

Inter omnes autem, qui hodie politica conscribere themata aut systemata, nemo est, qui rem acu rectius & concisius tangat, quam Christophorus Besoldus *in polit. sua, cap. 12, §. 2,* & Schonhornetus, *lib. 1, cap. 4.* ubi sic eorum se habent verba: Quemadmodum ex personis familia, collegia, pagi, municipia: sic ex rebus immobilibus, earumque universitate, territorium: Et denique ex his omnibus civitas sive respublica
con-

constituitur. De quibus singulis breviter aliquid dicendum erit.

Simplices societates (γαμικὴ nempe, πατρικὴ, καὶ δεσποτικὴ) si advenentur, societates exurgunt ortæ: quæ vel sunt particulatæ, & cœtus paucorum; vel universitatis. Particulatæ societas, familiam, & synagogam seu sodalitatem, quæ proprie & magis communiter collegium dicitur, complectitur.

Schonbornerus autem ita rem eandem proponit: Dixi, naturaliter homini esse inditum, ut simili cohabitaret: Nunc videndum, quomodo ceteris gradibus Societas illa creverit. Primo omnium sola* fuit maritalis conjunctio: deinde tota domestica societas coaluit: ex illa integræ familiæ gentilitiæ; quibus extraneæ accesserunt. sic ut distinctis locis habitantes, primo vicos, deinde pagos, post oppida, & urbes, denique provincias & regna constituerent. Vicus est communio ex paucioribus domibus collecta: pagus ex pluribus: Ex multis vero pagis oritur civitas, in uno loco collecta, & commoditatibus maioribus ac ampliori securitate instructa & munita. Ex pagis & urbibus longo interv'allo inter se distitis

constat districtus sive territorium. Sic & Danæus, in *pol. Chr. lib. 1, c. 3, pag. 23*, eadem prope habet; quæ facilio-
 ris cognitionis gratia, & ut inde quo-
 que eorum deum, qui servitutem
 maxime naturalem faciunt, crassissi-
 mus pateat error, paulo fusius per
 species & exempla deducendo expli-
 cabimus, ut factis credant, si no-
 lunt alteri alicui evidentia adhibere
 fidem.

Membrum I V. *Plenior Societa- tis & solidior explicatio.*

Socii putandi sunt, quos inter res
 communicantur, ait *Cic. 5 act. in Verr.*
 Item: Tecti ad alics esse possumus:
 Socium vero si metuimus, ius officii
 ledimus. Unde maiores cum, qui
 socium fefellisset, in virorum bono-
 rum numero non putarunt haberi o-
 portere. *Pro Rosc. Amer.* Adeo enim
 amabile atque amicabile nomen est
 Latinis Socius, ut individuæ fortunæ
 comitem, quem omnis facultatis, in-
 cepti, laboris, & periculi nostri par-
 ticipem facimus, denotet. Proinde
Sociare pro Adiuvere dixit Iustinus,
 in 1 *epist. Dig. preposita.* Atque hinc
 est

est quod Societas ita late accipiatur à Iuris, ut alia publica, alia privata illis sit. *Florent. in l. 3 de iust. & iur. Vultei. ad pr. Inst. num. 3 & 4. Heig. num. 2, 3, 4. Man. par. 4, dist. 4, num. 3, & consil. 5, num. 1.* Quæ tamen rectius in naturalem & civilem sive congregativam dividitur. Naturalis iterum vel communis & communiter ita accepta est, vel privata (ut Iuris verbum retineamus) sive magis propria est & conventionalis. Naturalis communis, quam alias Iuris improprie publicam faciunt, ea est, quam natura inter omnes homines constituit, ut nihil aliud sit, quam naturalis omnium hominum cognatio. Unde egregie potest ostendi, quomodo propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnesque actiones, ac totius iuris sanctio, quæ non alio spectare debet, quam ad conservandam inter homines naturæ societatem. Unde etiam merito & rectius Naturalis Societas dicitur, cuius conventio inter omnes mortalium functiones ad naturalem illam charitatem proxime accedit. Illa enim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus inter nos constituit,

stituit, ut res nostras alter alteri gratis communicemus, nihilque proprium existinemus: sed esse κοινὰ τὰ πάντων φίλων πάντα. *Briff. & Schar. in lex. ad verb. h. 501.* Qualem societatis communionem maxime in sua expetit & requirit republica summus ille sapientum Ethnicorum Plato; quicquid hęc calumniose in eius discursibus de rep. & ll. taxare conantur inverfores bonę mentis, aut inter eos quispiam luscus sive myops, cum naso crispante. Non enim optimus ille philosophorum tam absurdus fuit, uti cavillatores eiusmodi ipsum sibi somniant; quum omnia ex mutuo amore in publicam salutem profuere & devolvi cupiat, ut harmonicus ille membrorum omnium consensus corpus solidum integre suis partibus constans constituat; uti mox in sequenti aliquo capite patefcer. Quo nomine etiam recte Ficinus præ cunctis aliis hanc formam regiminis commendat, quod omnes patres quasi fraterno amore in ea cohætere videantur; quasi imitamen singulare Christianismi syncerioris hęc nobis præfigurare voluerit.

Membrum V. De Societate pri- vata.

Privata seu potius propria & con-
ventionione submixta, iterum duplex
est; bonorum scilicet vel vitæ. Illa
non plena, sed limitata & ad bona
restricta est: Hæc vero plenior ad vi-
tam & quæcunque ad illam necessa-
ria. *Alth. in diceol. lib. 2, cap. 48, num.*
3. Conventionalis proinde hæc bo-
norum (quæ sic jam propter modò
dicta sequatur) societas est, quæ civi-
li hominum auctoritate in quandam
contractus formulam producta gi-
gnitur, imitatione communis aut na-
turalis societatis: ut, quum duo plu-
resve sic contrahunt, ut lucrum &
damnum inter eos commune sit,
de una re, aut negotiatione, vel de
omnibus bonis præsentibus & futu-
ris, ut quæstus aut damnum ad
unumquemque eorum communiter
pertineat. Quam Græci *καὶνὸς
ἐξία* vocant. Et hæc societas con-
ventionalis, seu contractus bonæ fi-
dei est, dicitur. Hinc differunt quo-
que in jure, *societas, communio, & con-
sortes fratres*. Namque hi proprie sunt
fratres

fratres cohæredes, de quibus Cuiac. 5. *obs. cap. 10.* Communio autem fit sine contractu, ut est inter cohæredes & collegiatarios; quæ quasi contractus est. vulgo *Gemeinschaft. §. item. Inst. de obl. qua ex quest. cont. nas.* Cuiacius, 10. *obs. 25,* vocat illam necessariam. Ast societas hæc & socii non fiunt nisi interposita conventionem; unde etiam Voluntariam Cuiacius, *ibidem,* dicit. Societas igitur bonorum quæ sit, ex his iradiectis fit constat. ubi tamen notandum, quod in eo contractu duplex se exerat obligatio, ad quam socius socio obstringatur, ut prior sit de communicatione, altera de separatione rerum communium. *l. 67, l. 74. & seqq. l. 4, §. 1. l. 14. l. 63. ff. pro socio.* de quibus alibi.

Vitæ autem societas est, qua *συμ-
βίωσις* contrahitur, & res, operæ,
ministeria ad symbioticam conver-
sationem sive cohabitationem illam
conservandam conferuntur à sociis.
Hæc societas iterum vel est domesti-
ca simplex, aut publicè orta. Simplex
ista, quæ & privata nunc rectius, iux-
ta *Alth. d. lib. 1, cap. 79, num. 2,* quam
antea, dicitur, est, quæ inter quas-
dam certas personas domestica *συμ-*

Bivocis contrahitur: Estque vel coniugalis, vel familiaris.

Membrum VI. De Societate Coniugali.

Coniugalis societas rursus aut primaria est & principalis, aut proximè consecutiva. Illa est, quæ inter marem & foeminam contrahitur, de mutuo coniugii officio præstando, & coniunctione in unam carnem pro generatione sobolis. *Gen. 2, v. 23.*

1 Cor. 7, vers. 4, 5. Vocatur matrimonium, cõsociatio, *1 Esra 10, v. 14.* ætissima coniunctio duorum, & vinculum, *Matth. 19, v. 5.* consortium vitæ, *l. 1, ff. de rit. nupt. fœdus, Prov. 2, vers. 17. Malach. 2, vers. 14.* tropice etiam nuptiæ, contubernium, connubium, torus iugalis, &c. *Donel. lib. 13 Com. cap. 18, 20, & 21.* Quæ vero & quales, aut cuius conditionis personæ hæ, quæ contractum hunc inire queant iuxta dispositionem legis divinæ & civilis, esse debeant, unde coniugium legitimum aut illegitimum pronuntiatur; id suo loco docetur: non id iam huc pertinet. Saltem hoc constet, quod
marito

marito potestas in uxorem iure divino, naturæ, & positivo competat: quum non tantum in statu primævo, marito mulier, ut capiti, subiecta fuerit; sed etiam ratione originis Tinctura ignis in viro, in fœmina vero aquæ Tinctura manifesta sit, ut superius ex Teutonico annotatum est. Vnde etiam naturalis amor, Tinctura ignis sui succensus, aqueam illam generationis sociam ardentem appetit. Veluti quoque post lapsum inde maledictio, mariti dominationi subdidit uxorem. *Gen. 3, vers. 16.* Attamen maritus sive paterfamilias in se imaginem & similitudinem habet non tam Regis, quam civis & confoc. i potius. *Kicker. disp. pract. 28, presb. 8.* unde & verbum *dominus* à nomine *domus* Hent. Alstedius deducit in *lex. theol. f. 115*, quod in unius domus cohabitatione amabile hoc dominium exercere debeant. Et quia nullum imperium sine potestate cogendi existit; facile inde colligitur, quod viris quoque facultas concessa sit vel invitæ in ordinem redigendi. Ast tyrannicum est, si vis vitæ & necis in has sibi velint sumere auctori; velut apud quasdam gentes in usu fuisse Forsterus, in *hist. Rem. ad*

l. Romuli 5, refert, & Lyclam. 7, cap. 27.

Namque vir nō aliud sibi ius, nec vel
 per naturam (si ad fontem verum hu-
 ius coniunctionis maritalis recutta-
 mus) in coniugem suam vindicare
 potest, quam ipse status originarius
 in paritate concedit. Quippe, quum
 homo ante lapsum utramque ignis
 & luminis Tincturam in sese conti-
 neret, atque ita esset (iuxta Teutoni-
 cum) creatus, ut viveret in virgineo
 perfectionis statu, atque inde in sese
 suum reflecteret sanctum amorem,
 qui magicum ipsi exinde ederet pat-
 tum; ipse vero imaginatione sua se
 ad terrenam animalitatem ex vero &
 sancto amore Iehovæ converteret, &
 penitus à Iehova recederet: in hanc
 sui incidit ita ditemptionem, amissa
 penitus imagine Dei, ut diviso nunc
 iure in generatione & conservatione
 sui generis uti cogatur, quum ani-
 male regnum cum vita tali pro cœle-
 sti sortitus sit. Factus itaque est in
 compare sui ipsius alter compos. Un-
 de duo nunc in carne una esse de-
 bent, nec in sese mutuo sævire: velut
 sancte id inculcat Sacra Scriptura,
 quod nemo propriam suam carnem
 odio unquam habuerit. *Ephes. 5.*
 Nam Deus ipse inter Adamum &
 Evam,

Evam, primum illud societatis hu-
 manæ vinculum instituit. *Gen. 2, v.*
13. Dan. in pol. Chr. lib. 1, cap. 3. Ex
 quibus facile convincitur, quana
 frustraneus sit ille auctor *in relect. suis*
polit. lib. 1, sect. 4, ubi decisionem suam
 interponit vanam & inutilem inter
 Ictos, qui potius ex iure naturali
 quam ex iure gentium matrimo-
 nium descendere volunt: & ipse ta-
 men decernat pro more, quam ani-
 malia bruta, suæ libidini relicta, nul-
 lus honesti, sed utilis tantum, ratio-
 nem in instinctu naturali habeant,
 & ab honestate aliena sint, quod à
 iure naturæ minus id derivari queat.
 Verba eius sunt: Proinde, ait, matri-
 monium proprie acceptum, pro eo,
 quod vocabulum præ se fert, seu pro
 legitima iustave maris & fœminæ
 coniunctione, ex iure gentium deri-
 vandum est. *cum Paul. Castrens.* quo-
 niam consensus, in quo consistit ef-
 sentia matrimonii, *l. nuptias. de R. I.*
 ex iure gentium traducitur. *c. tue fra-*
ternit. de sponsal. in. 6. solus autem in-
 stinctus, qui libidinis nomine in-
 brutis à Cicerone indigitatus fuit,
 communis est homini & brutis, &c.
 An sano satis iudicii modo Relectio-
 nes tales relectæ sint, vix homo vere

Christianus, cui prior est sacra Scripturæ quam profanorum auctorum dignitas, mecum credat. Etenim ubi tunc ullum reperiri potuit ius gentium, quum Adam cum sua Eva cisset solus, & non tantum ex sopore resuscitatus conditam ex se Evam agnosceret; sed etiam confestim in eius conjunctionem à Iehova oblatam consentiret? An non dicebat; Hac demum vice adest os ex ossibus meis, & caro ex carne mea: Hæc vocabitur vira, eo quod ex vito desumpta est. Idcirco relicturus est vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ &c. & erunt in carne una. *Gen. 2, vers 23 & 24.* Tantus fuit Adamî consensus, & ex eo omnium posterorum, quum insita natura utriusque & inter se dilectionis Tincturæ id ita exigat, & homini ex generationis virtute & necessitate imperet, consensumque hunc imprimat. Mirum igitur, quod Icti penitus remponderando introspexerint, quam Medici tales, qui tamen naturæ indagatores se semper fortes & assidui proclamant. Sed queinam ex falsis principiis Stagirensium quis vera agnoscat, quum in erroribus suis vix Tincturæ nomen admit-

admittant? Sic etiam egregiè idem non tantum fallitur eodem in loco, sed quoque sibi contradictorius est, dum brutis, omne ius adimit ex auctoritate Ciceronis, quum ratione & oratione careant: & tamen, *cap. 1, sect. undec. num. 20*, confitetur ex Seneca, Quod feræ quoque ipsæ Veneris evitent nefas, generisque leges inscius servet pudor. Unde constat, quod feræ turpis & honesti discrimine non adeo destitutæ sint, ut ille, contra Galenum suum *in princ. Exhort. ad disc. art.*, statuit. Quin ipse, *ex hist. animal. Arist. 9, cap. 47. Alian. lib. 4 & 5 histor. animal. Plin. lib. 8, cap. 42. Nic. Lyra in Matth. cap. 19*, aliquot exemplis comprobat; ac, iis recensitis in zelo camelorum & elephantorum, in equo Scythico, & alio, cuius Ioh. Lupus *in tract. de martim.* meminit, qui genitalia sibi motu abruperit, luiturus in ea parte pœnam, qua peccaverat; tandem hæc verba expresse addit: Fluxit igitur in generalioribus animalibus facula quædam eius iuris, quod expolire & ad perfectionem suam deducere debuisset humana ratio, nisi infra brutorum conditionem degenerasset, &c. Conciliet iam quis dicta,

& videat, quomodo hæc conveniant inter sese, quod nihil iuris cadat in bruta, & tamen faculam iuris simul ipsis adscribere propter carentiam rationis non vereatur. *Nihil & aliquid simul eidem inesse*, nescio sane quomodo hæc inter se conveniant, nisi novus sit modus, & forte Stagirenſis. Rectius longe Galenus ſentit, qui *in dict. lib.* rationem ita reconditam in animalibus adſerit, ut etiam ex natura artes quaſdam callere ite ſtatuat. Velut quoque omnium Medicorum anteſignanus ille Crollius luculenter id *in libello ſuo de Signaturis internis rerum* demonſtrat, quod homines quam plurimas ſuas ſignaturas vitiorum & virtutum multarum ex ipsis animalibus ſumpſerint. *pag. 75 & 78.* uti ſimul illuſtre exemplum caſtitaſis, fidei, & conſtantis amoris conjugalis, in palumbis & columbis proponit. ubi ex *Æliano* adſeverat, quod mas & fœmina, tanquam nuptiis alligati, mutua conſenſione adeo ſtabili, cetero connubio per ſummam caſtimoniam adhaereſcant, ut neuter alienum cubile attingat: ſi impudico amore capti, ad alienam uxorem oculos adiecerint, quod eos reliqui circumſedentes diſcer-

discerpant, & fœminæ i cœminas, &c. ut animalia inter se quoque lingua propria uti clarum fit, quamvis non articulata voce, ut homines, eam exprimant. quod idem in ciconiis verum esse, nobis certus nuper retulit amicus, & naturæ ad modum Crollii acutus indagator. unde merito in pudorem sui coniicit Spinæus homines ex meliori brutorum informatione. *lib. de tranq. animi*. Tanti est, ex opinione vel affectibus quid iudicare, & Naturæ ignorasse arcana, quæ sane cunctos latent, nisi mature aniles terminorū opiniones exuant, & ad verum philosophandi modum, cum Theophrasto se recipiant. Sic longe aliud est, quod coniugio ex iure gentium adhæret, quam iste putat: de quo suo loco. Sed hæc de societate conjugali primaria monuisse sufficiant.

Sequitur nunc secundaria, sive ex antecedentis sine principali orta societas, quæ propagationis intuitu ita ex coniunctione mariti & uxoris exurgit, ut *συμβιωτικὴ* cum liberis procreet parentibus.

Membrum VII. De societate
paterna & filiali, & utriusque
officio.

Quum matitale coniugium (ait *Besold. in pol. 5, d. l. §. 2.*) sic natura sic comparatum, ut humanogeneti perpetuitatem largiatur, & ex filiorum procreatione iugiter maneant genera renovata, Dei clementia, quantum possibile est, immortalitatem donante naturæ: recte parentibus hoc incumbit, ut in hac societate regia sui sint officii memores. Naturalissimum quidem est, sibi simile procreate; sed non tantum eo reverenter utendum, (*Lemn. 1 de mirac. nat. cap. 3,*) ut in ipso matrimonio castitas sit observanda; verum etiam sedula educationis & paterni imperii aut officii cura ubique tenenda est, atque ita exemplariter vitæ sanctimonia conservanda, ut liberi nusquam scandalum accipiant. Vnde væ, ait *Christus*, qui uni ex istis pusillis scandalum erit; rectius foret, ut in profundum maris appenso ad collum eius molari lapide submergeretur. *Matth. 18.* Parentes enim sunt, à quibus liberi nacti

nacti sunt secundum Dei dispositionem vitam, & sustentantur, ac quibus liberi vicissim debita obedientia obstricti tenentur. Liberi vero sunt, qui omnia naturalia accepta parentibus ferre, iisque debitam observantiam in pietate vera præstare debent. Parentum igitur nomen tam sanctum est, ut simul dominium aliquod includat in liberos, determinetque potestatem quandam, quam patriam *Sci* dicunt. Ac licet ipse amor ex natura sanguinis insitus limites satis constituat, quomodo parentes cum liberis suis conversari, eos alere atque defendere debeant, veluti non datur amor ferventior & solidior quam parentum in liberos, quum ii sint pars parentum, *ut velle Imper. Iust. exclamat, l. ult. in pr. C. de cur. furios. : quis talis affectus extraneus inveniatur, ut vincat paternum? Et è contra, quum neque filium patre meliorem amicum invenire posse, aiat gloss. in l. quidam. ff. de hered. inst. : tamen, quum natura hominis adeo sit depravata, ut naturali huius storgæ aut ignorantia aut effervescencia sæpius maxima creent incommoda, adeo, ut prope eam extinguat; ideo ipsis tam parentibus*

quam

quam liberis toties ad sua recurrendum erit officia. Sæpius enim accidit, ut ira modum superet vindictæ; & velut amor paternus conjugalem longe excedit, ita fit quoque, ut ex summo amore summum nascatur odium; velut & secundo nubentes plærumque obliviscuntur liberorum & proprii in eos muneris. Officium autem utriusque partis in mutuo consistit iuris debito. A parte parentum alii id triplex, alii quadruplex alii quintuplex faciunt, prout quæque principalia dicunt considerati in homine libero; ut sunt, bona quæ possidet, operæ, corpus, libertas, & vita. Verum rectius hæc ad tria ab aliis retrahuntur puncta; non ut Stagirensis vult, qui ad generationem, nutritionem, & institutionem omnia adstringit; quum ex generatione iam liberi in lucem sint editi, & ad ampliora vitæ necessaria hæc sint extendenda. Consistit itaque munus parentum proprie in educando, defendendo & imperando. Primum officium iterum triplex rite statuitur; in educatione naturali, quod alimenta postulat; morali, ut bene vivat; & spiritali, ut religiose vivat, & pie educetur, nec minus pro

iisdem

hisdem preces effundantur. Secundum est defensionis, quod dilectionem & evitacionem scandali requirit. Tertium est imperii, quod correctionem, elocationem, & procuracionem necessariatum rerum aut patrimonii exigit. Proinde imperium hoc nequaquam est absolutum, sed certis suis cancellis circumscriptum viget. Solus enim Deus absolutum habet imperium, quum lex inferior merito cedat superiori; ceu Deo semper magis obediendum est quam hominibus. Unde non competit parenti ius vitæ & necis in liberos, ut barbarorum mos fert. Non etenim in atrocitate, sed pietate & humanitate consistit patriæ potestas. *l. 2. ff. adl. Corn. de Sic.*

Sed nusquam rectius quid hæc de re, quam in ipsa sacra Scriptura legitur, quæ omnes huius officii partes absolute satis depinxit. Sic quomodo erudiendi sint liberi, habetur in Exodo & Deuteronomio. *Prover. 13. 24. & 19, 18. & 29, vers. 15, 17. Hebr. 12, vers. 8, 9. Exemplus Iacobi, Genes. 33, 5. Iosephi, 48, 9. & passim. Quomodo diligendi, Genes. 42, vers. 36, 37. 2 Sam. 12, vers. 16, 17. 1 Reg. 3, 26. Tob. 5, 23. & 10, vers. 1, 2, &c. Quomodo*

in pietate infermandi, *Exod.* 12, 27. & 13, 8, &c. *Deut.* 4, 10. & 6, 7, 20. & 17, 19. & 32, 46. *Ios.* 4, 6, 7, 21, 22, & 22, 24. *Psal.* 78, 4, 5, 6. *Esa.* 38, 9. *Ioel.* 1, 3. *Ephes.* 6, 4. *Quomodo corrigendi*, *1 Sam.* 3, 13. *Proverb.* 13, 24, & 23, 23. & 29, 17. *Hebr.* 12, 7. *Coloss.* 3, 21, &c. Possent heic quam plurima de profana educatione filiorum Christianorum, qua non sine gravissimo æternæ salutis periculo tam studiose in Ethnicum sinum abripiuntur, monetier, atque simul demonstrari, quam detestabile malum sibi parentes concilient, & ex amere Iehovæ ac pietate vera se excludant ipsos: ex quo fons omnium corruptelarum, calamitatum, & maiorum in mundum horribilis profluit. Verum, quum calamitas hæc epidemica maior sit, quam ut paucis queatiam deplorari; & quoque hæc ad reformationem publicæ educationis pertineant; in his modo acquiescimus, & nos ad liberorum partes convertimus.

Officium autem è contra liberorum, quo parentibus adstricti naturali iure tenentur, maxime consistit in obsequioso honore iis exhibendo, ut ex decalogo facile constat. Honori

ris hoc verbum quidem breve est, sed tam multa in sese complectitur, ut omni amoris & obedientiæ fide vix id assequi possint liberi. Etenim eorum longe maior est obligatio & arctior, quam parentum, & tamen vix amor ita vivide adscendit cum gratitudine debita ad parentes. Nihilominus utrumque nomen, quo & filii & liberi dicuntur, qui ex nobis sunt nati, satis manifeste indicat, quo vinculo naturali adstricti heic teneantur. Veluti filios ἀπὸ τῆς φιλίας sive amicitia non incite dictos aliqui volunt; quum omnia mentis cogitata & cordis motus nihil aliud in filiis ostendere debeant, quam amabilem decentiam, & suavitatem, quibus parentes suos unice cum reverentia foveant. Nec minus inde liberti appellantur, quod in libertate paternæ affectionis acquiescere, & ipsi liberali ingenio præditi esse debeant, omni libertatis favore digni, si parentes fideli amore honorent: alias barbari sunt & servi, id est, barbaro & servili ingenio præditi, imo ἀμαρτήματα τῆς φύσεως, hoc est, naturæ monstra appellandi sunt. Parentes enim maxime post Deum sunt honorandi, unde de honore Iehovæ,

tabula

tabula prima; de honore autem parentum, tabula secunda statim in principio agit. Idcirco si eveniat, ut in eadem causa ad contraria vocentur, tum Deo magis quam parentibus obediendum est: sicuti etiam alias in omnibus officiis honestas limitem ponit, nec turpia mandata exaudienda sunt; quum nihil in præiudicium, Dei, iuris divini, & naturæ, torqueri possit aut debeat. Quod etiam in ipso Rege ita verum est. Nam licet Rex quidem sit Princeps Reipublicæ; tamen civis & subditus est naturæ, ac multo magis servus Iehovæ. Qui hoc ignorat, se omni imperio indignum rediit, & semetipsum hostem Dei, ac tyrannum sic declarat.

Sed quodnam filiorum erga parentes in cunctis officium sit, id quam optime verbum Dei explicat. *Genes.* 9, 23. & 22, vers. 7. & 27, 1. & 3, 7. & 37, vers. 14, 15. *Exod.* 20, 12. & 21, 17. *Levit.* 19, vers. 3, 32. & 20, 9. *Deut.* 5, 16. & 21, vers. 15, 18. & 27, 16. *Iud.* 4, 1. *1 Sam.* 2, vers. 11, 18. & 3, 1, 7. & 8, 1. & 18, 5. *1 Reg.* 2, 10. *2 Reg.* 2, 23. & 12, 2. & 22, 1. *2 Paralip.* 34, 3. *Ecc.* 3, 7. 1, 8. & 6, 8. & 7, 29. & 8, 7, 11. & 22, 3. & 2,

18. & 25, 10. & 32, 24. *Tob.* 4, 1. & 14, 5. *Iob.* 1, 4. & 8, 4. & 32, vers. 4, 6. *Proverb.* 1, 8. & 4, 1. & 6, 20. & 10, 1. & 13, 1. & 15, 20. & 19, 26. & 20, vers. 11, 20. & 22, 15. & 23, 19, 25. & 28, 24. & 30, 17. *Jerem.* 35, 16. *Ezech.* 22, 7. *Matth.* 4, 20. & 10, 35. & 15, 4. & 19, 19. *Marc.* 10, 19. *Luc.* 2, 4. & 18, 20. *Altor.* 7, 14. & 22, 3. *Ephes.* 6. 1. *Colos.* 3, 20. *1 Tim.* 5. 1. *1 Pet.* 5, 5, &c.

Quamvis autem hæc & similia officia perpetua sint, & cum natura durent; cum ex eius iure profluant: tamen, quod patriam potestatem concernit domesticam, ea quinque modis expirat: morte, amissione civitatis, servitute, quæ mortuo adsimulat aliquem, emancipatione, & magistratus dignitate, quum rempublicam representet. Alias violationi huius officii filialis, pro diversitate delicti, suæ destinatae sunt pœnæ. utpote, maledicentes morte mori cogebantur. *Exod.* 21, v. 7. sic & parricidæ gravissimo supplicii genere mactabantur. Velut etiam in immorigeros apud Romanos parentibus vitæ & necis potestas competebat. At hodie, si delictum est leve, parentibus castigatio incumbit; si gra-

Membrum VII I. De Societate
familia, & eius notatione.

Atque ita se habet conjugalis & paterna Societas, sive consecutiva eius ex iure naturæ unice orta : sequitur nunc ea, quæ est de familia, & ius naturæ imitatur, vel æmulationem ipsi, ad sociando annectit ex iure gentium. contrahiturque duplici modo: aut adoptione ; aut conductione servorum vel ministrorum ; quæ herilis dicitur.

Antequam autem de duabus istis speciebus societatis agamus , necesse est ut vocabulum familiæ, quomodo id accipiatur, & ea quid sit, hoc loco rite explicemus. Famuli origo, inquit *Pomp. Festus*, ab Oscis dependet (populis Campaniæ,) apud quos servus *famel* nominabatur: unde & familia vocata. Addit & hoc: *Famuletium* dicebatur, quod nunc servitium. Ceu quoque *dehil* apud Ennium legi & *subtil*, affirmat *Taubmannus in annot. suis ad Plaut. pag 361*. ubi duplici modo id, *famel*, & *famil*, pronunciatum fuisse dicit. Unde recte:
Alciat,

Alciat. *all. l. 195, ff. de V. S.* secundum antiquam Oschorum locutionem, quidem familiaræ vocabulum à *familiari* derivat; at tamen usum eius tam late Ictus Vlp. in *d. l.* extendit, ut sex significationes ipsi applicet, (quas ordine in *commentario suo* Goddæus explicat;) quum tam rebus in familia herciscunda; & corpori, possessorisque iuri, quam personis accommodetur. Ad personas autem nomen familiaræ relatum, quatuor sortitur significationes, ait *Godd.* Aut enim ad singulares personas dirigitur, aut ad plures. Si ad plures referatur, tripliciter iterum fit ordine. Primo, quando ad liberas personas & servos sive mancipia pertinet; ubi simul corpora duplici modo exprimi, auctor est Goddæus. Namque & servorum est familia; & ipsi servi sunt in familia. *l. 40, §. fin. ff. de V. S.* Deinde ad solas liberas personas refertur, quæ sub eiusdem potestate sunt naturali aut legitima. Demum ad universam agnatorum gentiliūque cognationem, seu ad omnes ex eadem domo & gente prodeuntes excurrit. Hæc vero penultimam atque antepenultimam maxime retinemus in hac distinctione, quatenus partes integran-

tes herilis imperii in una domo patrifamilias personæ subiectæ constituuntur. Alias enim familia totum corpus unius domus, id est, caput cum suis membris collectivè complectitur; quum talis familia imaginem quandam reipublicæ privatæ repræsentet, & æque ac collegium per unum principalem conservetur: diciturque proinde societas mixta, & composita ex diversis membris; utpote quæ effectum primariæ & originalis societatis exprimit, si conjugialis societas tanquam simplex cum herili coniungatur. Ex quo patet, quantum illi aberrant in politices tractatione, qui exordium eius à familiæ declaratione, tanquam causæ explanatione sumunt; quum per naturam rerum fieri non possit, ut effectus producat causam; sed contra est, quum causa sit origo, ex qua resultat effectus. Quod ideo heic monetur, ut inde constet, quam duplici modo peccet & se præcipitet Arriæus in suis *relect. pol. cap. 1, sect. 6*, dum tam temere Vlpianum in *d. l. 195* perstringit, & methodi suæ rationem inutiliter deducit. Non una vice enim Vlpianum iniuria afficit, dum aliis persuadere conatur, quasi ille

illud. l. 3. definitionem familiæ in-
 stituere voluerit ; quum tamen nu-
 dam tantum significationis inter-
 pretationem in acceptatione talis vo-
 cabuli indicare voluerit ; ut ipse
 Godd. d. l. n. 3, satis manifeste id de-
 clarat. An indicatio significationis
 idem est quod definitio ? Patrem-
 familias quidem paulò post definit,
 at non familiam. Deinde non can-
 didè cum Icto agit in eo, quod tan-
 tæ ignorantia reum ipsum convin-
 cere laboret, quasi nesciverit inter
 materiam & formam distinguere, &
 personas loco depravati generis con-
 tra omnes bonæ definitionis leges
 posuerit : quum tamen de pluribus
 personis hanc significationem prædi-
 cet, quod unius potestati aut natura
 aut iure subiectæ sint. Quid vero
 aliud hoc est, quam si tales personas
 potestati unius subordinet, & loco
 subiecti habeat personas tanquam
 materiam, quibus formâ potestatis
 unius sit superinducta ? Quæso quid
 clarius à Icto potuit dici aut pro-
 nunciari ? An non igitur ille po-
 tius sententiam Ulpiani depravata
 mente accipit, & diffamat ? Tum
 quoque Ictus non enumerat partes
 huius significationis omnes, sed tan-

tum exempli causa subnectit notationem patrisfamilias, matrisfamilias, &c. velut quoque expresse innuit, dum adiicit verbum, *Et deinceps*. Quare in hoc etiam paulo iniquior est ICRO, quasi definitionem latiore definito protulerit. Simili modo frustra præoccupare studet accusationem, qua illi potest obiici, quod omnino contra bonæ methodi dispositionem egerit, effectum causæ præmittendo. Etenim causa undique prior est effectui; velut ipse quidem confitetur, sed tamen oblique illud quod contrarie commisit, diluere studet in acceptione generali familiæ. Ait: Exurgit enim ex societatibus, tanquam ex partibus; quæ dum conspirat in unum, producunt novam societatem; reliquas omnes sub se complectentem. In quibus semetipsum captivum ducit, atque expresse declarat, quod totum hoc caput *De familiis in genere* non suo iusto collocat ordine; quum familia ex societatibus tanquam ex partibus exurgat. Ergo societates merito priori loco ponuntur, quum effectum redoleat familia, etiam secundum propriam eius confessionem. Nec quidquam ad rem facit, quod hunc erro-

rem

rem obtegere cupiat aut dissimulare nova societatis plenioris productione: quippe si unumquodque secundum causas & principiorum rationem ordinari debet, ut eo rectius intellectui & rerum cognitioni inserviat; inconveniens est, si effectus causæ præponatur; quam tamen seriem se in his sequi ostendit. Simplex enim natura prius est suo composito aut mixto. Et ipse confitetur *sect. 5, num. 6*, quod origo nominis familiæ comprehendat tantum famulos & servos, quæ tractatio anterior esse debuisset; tamen si *capite tertio, & in pul. syst. cap. 4*, eam postea subnectit. Longe rectius Timplerus, & Christianus Mathæus id præstiterunt; quorum hic iustum procedendi modum in simplicioribus explicandis à principio observavit quidem; sed alter adhuc perfectiori modo, & inter politicos scriptores omnium optimè, rationes cognitionumque gradus, pro facilitate & doctrina, ordine tradidit, ut sat concinnam declarent connexionis seriem. Vnde *capite quarto* ad partes compositas populi (qui vere & proprie subiectum politicæ exhibet, non civitas, ut idem erraticè *cap. aliis docet, & infra mox cap. 4*

explicabitur plenius) partim familias, partim collegia refert. Alii nec incite, secundum partes constituentes Rempublicam, ex quibus constat, doctrinam politicam disponunt, quumque sit potestas imperandi una, & altera subditorum aut parentium numerus; & ex capite rectius dignoscantur membra: eius methodi ductum in tota compositione sequuntur. *ceu ex Besoldi & Kirchneri disquisitionibus id luculentius apparet.* Sed hæc dictas ob rationes obiter inferre volumus, ut iuniores eiusmodi scopulos rectius evitare discant, ne illis multorum vaniloquentia quid imponat erroris. Iam redimus ad scopum, unde paulò antè digressi sumus; quum constet iam, quid per familiam hoc loco maxime intelligamus.

Membrum IX. De Societate herili, & eius potestate.

Herilis autem societas, quæ inter dominum & servum intercedit, quum sit frequentior adoptione, meritò eam præponimus; quum etiam tertium gradum iuxta communem
opi.

opinionem in hac societatis necessitate, qua coniugium in conservatione sui indigere dicitur, mereatur; quum paterfamilias habere & possidere debeat, qui manus ipsi commodent. *Arn. lib. 1. rel. cap. 1, sect. 4, num. 12.*

Dominus igitur, est persona servis sive ministris imperans, in eosque potestatem exercens. Veluti inde dominatio, potestas cum iure imperandi iubendique dicitur, dominanti competens, cui ius alium regendum & defendendum subiecit. qui ideo dominus appellatur, servientis respectu, *l. 1, §. 1. l. 2, ff de his, qui sunt &c. Exod. cap. 21, vers. 20.* qui dominium in subiectum eiusque iura exercet: *Matth. 18, 25, & seqq. 2 Reg. cap. 4, 1, 2, 3. Exod. 21, 7, 8. & 22, 4, 29. Dent. 15. Levit. 25, 39. Genes. 29, 18 & seqq.* consistens in gubernatione & directione pia & fideli; *1 Pet. 2, 13.* cura & providentia pro subiecti bono & felicitate; *Rom. 13, 4. 1 Tim. 5, 8.* cum facultate inobedienti infligendi pœnam, coërcitionem, castigationem; *Proverb. 20, 30. tit. C. de emend propinq. 1 Pet. c. 2, 19, 20. tit. ff. de pœn. Alsh. pol. cap. 1, num. 13, & seqq.*

Potestas autem hæc, & talis quam homo in hominem sibi in regno ite Dei arrogavit, duplex est: privata & publica. *l. 21 §, de verb. sign.* Potestas hæc publica quum ex universitatis & totius populi confluxu & eius iure exurgat, hac vice de ea iam non agemus; sed alius ipsi deputatus manet locus. Proinde nos ad alteram convertimus. Privata igitur potestas, quum ratione originis quoque prior sit, & publicæ imitamen, aut præfigurationem aliquam proponat, ea hoc loco attendi debet. Diciturque ea, quæ privatam dominantis privati utilitatem & onus respicit. Estque duplex: prima, quæ tribuit ius & potestatem in personam & rem eiusdem: altera, quæ tantum ius in personam. Priorem rursus domesticam vel administratorem rite facit Alth. *in d. c. lib. 1, cap. 27, num. 5.* Domestica est, quam Princeps & caput familiæ habet in personas domesticas familiæ, cui præest. *1 Tim. 1, v. 8. Prov. 27, 23. l. 195, & l. 196, ff. de V. sig.* Dicitur potestas familiæ, *l. 10, C. de sum & leg. h.* habetque sui commoda & onera in præstandis alimentis. Hæc vero iterum vel plena vel minus plena est, respectu absoluti alteri.

alicuius domini. Ista autem, quæ in moderamine aliquo iuris & æquitatis consistit, eiusmodi est usus personarum domesticarum, ut iuxta conductionis modum herus sive paterfamilias earum obsequio & operis utatur cum quodam iure proprietatis. *Inst. de noxal. act. l. 1, §. 1, de rei vind.* Obsequia consistunt in obedientia, exhibitione honoris, in reverentia, observantia & pietate, &c. *Eph. 6, 5, & seqq. 1 Tim. 6, 1, 2. Coloss. 3, 2, 3, &c.* Operæ vero consistunt in servitiis & ministeriis præstandis, &c. Unde dominus, tanquam onus, pro modo facultatum, eos, quos ita conduxit, alere tenetur, disciplina domestica regere, & nomen familiæ ac ius civitatis suæ cum defensione communicare. *l. 19, ff de stat. hom. Genes. cap. 30, 4, 5, &c.* Continet autem hæc minus plena potestas iterum in sese ius herile sive patrisfamilias, & ius patronatus.

Membrum X. *De iure patrisfamilias & patronatus.*

Ius enim sive potestas herilis, sive patrisfamilias, in eo maxime differt à iure patroni, quod illud sit generalius, & conductione-locatione consistat, atque circumscriptum tempus habeat, quo omnis generis homines pro usu loci & facultatis quid conducere possint, & pro operis præstitis tunc teneatur paterfamilias solvere mercedem aut precium, quod inter illos convenerat; nec amplius tunc illis in libertate sua derogatum possidet, sed cum ipsa dimissione aut temporis expiratione plenam libertatem ipsi recipiunt, quam eousque cum operis suis elocarant domino: Unde etiam rectius famuli, vel famulæ, ministri seu ministræ, mercenarii ministrantes, ancilla, &c. quod ministrando famulitium suum præstent, quam servi aut servæ, vocantur; quum libertati nihil æque inimicum sit, quam in duriori acceptione ad servitutem tenerent.

Patroni vero ius specialius quid
sub

subiecto suo imprimis, & versatur circa libertum. Atque dicitur patronus is, qui servum suum manumissit. Libertus autem, qui servus fuit, & sui ipsius potestatem à domino seu patrono suo accepit per manumissionem. *tit. C. de ing. & manum.* Unde manumissus appellatur; quum manumissio nihil aliud sit, quam libertatis datio. *tit. Inst. de libert. Cuiac. in parat. C. de man. vindict. & C. de Latin. libert. tollend.* Velut etiam apud Iudæos olim manumissi plenam libertatem consequiebantur. *Exod. 21, 2, 3. Deut. 15, 12, & seqq. Levit. 25, 40. Ier. 34, 14. exceptis dedititiis. Ios. 9, v. 21, & seqq. item, cap. 2, 3, & seqq. 1 Reg. 9, 20, & c. Nehem. c. 7, 60.* Quamvis autem libertus ita egredere-
retur potestatem domini, & suus sibi in libertate communi restituere-
tur; tamen manebat respectus obligationis, in iure patronatus; ut patrono eiusque liberis in bona defuncti, aut tota, aut dimidiata, aut partem, pro ratione dispositionis, & eius operas, competere, atque teneretur pro modo facultatum ipsi, liberis, & parentibus eius præstare. *l. 5, §. 10, & seqq. l. ult. ff. de lib. agn. & alend. Vide etiam 117. Inst. de success. libert. & tit. de bon.*

bon. libert. Plena vero potestas domestica est, qua quis dominium universum in hominem & eius bona exercet. *l. 4, §. 1, & l. 5, ff. de stat. hom. Levit. cap. 25, 44, & seqq. §. 1, Inst. de iure pers.* Dicitur servitutis dominium, *l. 7, l. 8, l. 9. l. 23, l. 24, l. 42, ff. de lib. caus.* possessio servitutis, *l. 1, l. 12, §. 1. l. 25, §. ult. ibid.* Unde homo talis, qui ita subiectus & libertate sua omni privatus est, dicitur servus, à servando, vel serviendo; quod ita utrinque servetur ad servitium obligatoriè in servili statu, omni exclusus libertate, præstandum. Cui nomini agnatum est mancipium. *tit. C. de mancip. & colon. lib. 11.* Namque domino in talem servum etiam ius vitæ & necis competeat, ut interdum quoque levissimam ob causam occiderent. *Senec. lib. 2 de ira, cap. 40. Tacit. lib. 14. Cic. pro Rosc.* Verum crudelitas illa, quum vindicta privata ea maxime sit, merito rejicitur, nec in Republica honesta toleranda est. Nihilominus in pleno dominio, proprietate & usufructu domini, servus esse dicitur. *l. 4, ff. de stat. hom. Exod. 21, 1, 2, 3, & seqq. Levit. 24, 45. l. 10, ff. de acq. rer. dom. §. 1. Inst. de iur. person. §. 4, per quas pers.*

pers. l. 21, ff. de usufr. veluti inde & servus in commercium ita incidit; Exod. 21, 7, 32. & Levit. 24, 17; 25, 44, & seqq. ut æstimationem recipiat, Exod. 21, 32. l. 32, ff. de minor. qui nihil proprii habeat, Inst. de stipul. serv. quadrupedi æquiparetur, l. 2, §. 2, ff. ad l. Aquil. Genes. 30, 43. c. 47, 25. imo & mortuo comparetur, l. 209, ff. de R. I. & l. 32, ibid. qui nullam iuris habeat communionem. l. 20, §. 7, ff. qui testam. fac.

Membrum XI. De servitutis speciebus apud Romanos.

Tam apud Iudæos, quam Ægyptios. Græcosque olim, maxime tamen apud Romanos, multiplex servorum species fuit; ut alii bello capti, alii testamento relictæ, alii ære redempti, alii alia ratione aut prætextu iuris acquisiti dicerentur. Qui ex servo & ancilla prognati erant, vernæ vocabantur. Omnes tamen sub nomine mancipii comprehendebantur simul. tit. C. de nud. iur. Quirit. toll. Deditii servi erant, qui se ex obsidione dederant in potestatem victoris; quorum alii libertini, alii peregrini nominabantur.

bantur. Nec à servis multum distabant adscriptitii, *Cuiac. ad tit. C. de agr. & cens. & lib. 12 obs. cap. 35.* servi conditionales, *l. 7, C. de iur. fisci. cens. liti, glebæque adscripti; qui cum agro una domino serviebant; & una cum fundis mancipabantur, alienabantur. Pignorius de serv. fol. 1, 2, & 252.* Sic erant olim coloni Palæstini, coloni patrimoniales, saltuentes, emphyteuticarii, burgarii, colonarii, inquilinarii, coloni rei privatæ, dominici, fiscales, servi ramiaci, marileguli, monetarii, &c. *tit. C. de col. Palæst. Thracens. Illyrican. lib. 11 de mancip. de fugit. col. patrim. &c.* Ac veluti præsci suis necessitatibus vitæ inservientes habuerunt; sic etiam rebus sacris & cultui sacro peragendis habuerunt addictos. ut Levitæ; *Exod. 19, 22. & 24, 5. Num. 8, 16. & 18, 5. nazaræ; Num. 6, 2, 3, & seqq. 1 Sam. 1, 11, & seqq. Iud. 11, 33.* homines talliabiles; *Fab. iurisp. tit. 5, illat. 7. Alth. dic lib 1, cap. 27, num. 15.* Nec minus Romanis suis deliciis & luxuriosis admodum conviviiis habuerunt destinatos servos, qui dicebantur structores, scissores, diribitores, chironomantæ, trapezonomi, &c. *Sen. epist. 47. Corn. Rosin. de ant. Rom. lib. 5, cap. 29, in paralip.* Alii sunt

sunt servi lautiores, alii acriores; sed tamen servi æquè actu. *Cic. in par. Borch. ad §. servi, Inst. tit. 3.* Nulla est differentia, ait *Imp.* Ita libido imperandi, quæ omnibus innata est hominibus, varia sibi effinxit servitia, ut ditiores luxuriam vitæ suæ rectius pro voluptatis nutu explerent. Quæ pernicies in publicam quoque profudit calamitatem, ut inde miseriæ humanæ variis adauctæ fuerint modis, donec etiam progressi sint violenti superiores usque ad conscientiarum persecutionem, ut simul ipsas hominum animas Iehovæ imperio eriperent, & sibi redderent servas.

Membrum XII. *An servitius sit à natura?*

Verum quum ipsi ethnici & gentes barbaræ ex conscientiaæ stimulo in ipso tenebrarum suarum regno tandem deprehenderent, quod iustum naturæ dictamen nimis inveterundè ac crudeliter convulsiissent; sed tamen ut auctoritate aliqua se ex eo summæ detestationis vitio exolverent; varios remissionis & moderationis huius servitii modos excogita-

tunt pridem antea. Quorum præcipuus est, cuius mentionem paulo superius fecimus, manumissio. *Donell. lib. 2 ; cap. 15.* Proinde Florentinus Ictus, postquam definiverat libertatem, quod sit facultas naturalis; recte invehitur in servitutem, quod constitutio iuris gentium sit, qua quis dominio alieno contra naturam subiciatur: *l. 4, ff. de stat. hom.* quum iure naturæ non solum homines, §. *ius antea. l. de iur. nat. gent. & civ.* sed etiam res quæque, quas rerum natura gratia hominum comparavit, *l. 28, §. 1, ff. de usur. §. in pecudum. ff. de rerum divis. liberæ sint.* Etenim homo ab origine à Deo in integritate sua iuxta regnum gratiæ ad liberum dominium conditus & in hunc mundum creatus erat: utpote qui eius imaginem sanctam in omnibus exprimeret, ceu microcosmus. ac postquam lapsus est Adamus, omnes in eadem paritate constituti sunt, & manent; ut, quoad naturæ conditionem, nemo sibi quid potius in vigore naturali arrogare aut vindicare præ altero queat, quam quod sit servus peccati redditus, *Rom. 6, 17,* & sub peccato venditus, *ibid. Gal. indeque morti corporali, ac quoque æternæ destinatus; unde nemo seli-*
berare

berare aut extricare potuisset, nisi Christus Iehova nos ex regno hoc iræ & mortis liberatione sua gratiosa & restitutione meritorum suorum exsolvisset, Patrique Iehovæ mirabiliter reconciliavisset ita, ut nunc filii libertatis æternæ & regni cœlestis dicamur. Quamvis autem consue non pervenerint ethnici, ut talia secum rite examinare, aut diiudicare potuerint; tamen quasi conscientie in sinu hanc ob causam convictos se sensere: atque proinde libertatis modos constituerunt secum. velut id in primis apud Romanos videre est, qui id manifestis relaxationibus servitutum demonstrant. Status libertatis igitur varius olim apud illos fuit. Maior videlicet sive iustus, minor, & infimus. Erant enim cives Romani, Latini, sive Iuniani, & dedititii. de quibus agitur §. 3, *Inst. de libert. Gai. lib. 1, tit. 1. & Ulpian. tit. 3. Conna. lib. 2, c. 6, & seqq.*

C A P. I V.

*De servitute; quomodo libertati sit op-
posita natura, quod exemplum
declaratur.*

I. Romanorum.

Republica Romana, iuxta com-
munem opinionem, uti erat liber-
tima, ex libero populo, ita quoque
merè liberos continebat cives. nec
civis verè dici poterat, qui non esset
in libertatis statu constitutus. velut
etiam Carolus Sigonius, *lib. 4, cap. 1,
de antiq. iur. civil. Rom.*, incolae eius
sic describit, quod sint homines li-
beri, qui urbem agrumve Romanum
inhabitant. Et post; Optima, in-
quit, lege is mihi civis Romanus vi-
detur, qui domicilium, qui tribum,
qui bonorum potestatem est adeptus.
Etenim civis Romanus multis privi-
legiis erat donatus: esset cuiuscunque
ordinis vellet, unam ex triginta quin-
que tribubus habere cogebatur, nec
de capite eius nisi in centuriatis co-
mitiis agebatur, ut neque iniussu po-
puli Consules sententiam talem fette
possent: candidis vestibus incedebant,
quoties

quoties solemnitatem peragerent : alias togati, &c. gestare aureos annulos illis licitum erat. *l. penul. de iur. an. an. I.* Ius habebant suffragii & ingenuitatis ; quibus licitum erat ea peragere & possidere, ad quæ libertus nullus poterat aspirare. *Rosin. lib. 1 de antiq. Rom. cap. 20, in paralip.* Et in principio huius capituli ait : Sæpe mentio fit in veterum scriptis libertorum, libertinorum & ingenuorum : quorum tamen vocabulorum propriæ significationes non omnibus obviæ sunt, &c. non eodem (tamen) semper modo hæc vocabula accepta sunt. Primis enim temporibus ita fuerunt distincta, ut ingenuus diceretur is, qui ex duobus ingenuis sive libertinis natus esset : libertinus, qui ex duobus libertis · libertus, qui aliquando servitutem serviisset, & ex illa manumissus esset. Aliquanto autem post Appii Cæci Censuram, liberti & libertini pro iisdem accepti fuerunt ; & tum ingenui dicti, qui vel ex libertis vel libertinis, id est, iis, qui aliquando servierant, & manumissi erant, fuerunt nati. Vbi tamen hoc discrimen inter duo ista liberti & libertini vocabula observatum fuit, ut liberti dicerentur respectu patrôno-

rum; libertini, respectu ingenuorum: & ita vocabulo liberti privatus quidam respectus; libertini, autem vocabulo publicus respectus, videlicet hominis conditio, significaretur, &c. Ita accurati erant in distinctione graduum & ordinis, ut non omnia omnibus in libertate plena competere. Poterant quoque libertini ius annulorum petere; quod signum ingenuorum erat; sed tamen non poterant natalibus restitui. Proinde donati annulo imaginem solam ingenuitatis, non autem statum habebant. *l. 1 C. ad l. Vescelliam*. Annulorum quoque distinctio hæc erat, ut ferreis servis, argentei libertinis, aurei vero ingenuis attribuerentur. *Isid. lib. 19 Etym. cap. 32*. Præterea liberti non admittebantur facile in curiam, quod tamen concessum erat certo respectu libertinis: nec ad publicum illis munus aut officium erat accessus, nisi apparitoris aut coactoris. Sic & libertini filius aut liberti nepos iure meliore uti poterat, quum ipsi suffragium in tribu rustica concederetur: at pronepos adhuc meliore iuris conditione fruebatur, utpote qui Eques Romanus effici valebat. Nihilominus liberti ad maiorem lib-

bertatis statum admissi dicebantur, quum publica solemnitate vel testamento manumissi essent, cuius tres modi erant, *ceū notat Sigon. d.l. & Rosin. d.l.* ac numero Civium Romanorum, cum patroni tamen respectu, accensebantur. Latini autem Iuniani solummodo minorem assequerantur libertatem ex lege Iunia Norbana, quum minus publice aut iudicialiter in prætorio, sed vel per mensam, aut epistolam, aut inter amicos, à patronis obtinuissent manumissionem. quos tres modos Icti naturales dicunt. Dedititius vero libertus, ex lege Ælia Sentia, infimam accipiebat libertatem, nec dignus censebatur altiori gradu, si forte servitutis tempore propter delictum aliquod in carceres publicos fuisset coniectus, aut stigmatis alicuius nota in fronte perustus. *Cuiac. lib. 5 obs. cap. 13. & lib. 7, cap. 20. Ravard. lib. 4 variar. cap. 9. & lib. de auctor. Prud. cap. 7.*

Sed neque hoc prætereundum est, quod libertate donati vestitu omnino ab ingenuis & patriciis non tantum fuerint discreti; utpote qui uterentur prætexta, ac raso capite pileum gestarent, *ceū in signe libertatis: sed interim quoque auribus pertusis.*

signa ferre coacti sint ; veluti Romæ venalium servorum notæ fuerunt ; sub corona stare ; octreatos habere calceos , & aures perforatas ; strobilis aut rotulis aureis ornatas pro vendibiliore modo , &c. *Ros. in paral. d. l.*

Eo usque nimia semper & invidiosa accreverat Romanorum superbia , ut civitatis suæ iura , libertatis admodum duro , imò durissimo laboris & vitæ precio communicarent servis , nec etiam facile alios vicinos in libertate natos reciperent . Civis enim nemo ipsis erat idoneus , qui non aut Romæ esset natus ; aut in tali municipio , quod non modo munere honoratio cum Populo Romano uteretur , sed & civitate & suffragii ratione adæquatus . Qui mos ad annum 662 duravit . ubi populi Italici , primum Asculani , Vicentes , Vestini , Marssi , Latini , Peligni , Umbri , Marrucini , Lucani , Samnites , coss. Sex. Iulio Cesare , & L. Martio Philippo , bellum vehementissimum contra senatum populumque Romanum , inde , quod lege Licinia ius civitatis & eius dignitas , pro qua tot labores & certamina plenis periculis sustinuissemus , denegaretur , suscitabant . Quum enim multi ius Romanæ societatis

appeterent, L. Licinius Crassus, & Q. Mutius Scævola, Coss.; legem tulerunt, qua cavebatur, ne deinceps ulli civitati Italiae tribueretur ius Romanorum civium; sed ut singulae suo iure essent contentae. Quod quum in contumeliam suam & extremum contemptum vergere putarent Itali; detestantes tam inauditam superbiam, noluerunt indignissimo servorum loco haberi; & sociali convenire foedere ac bello, & tam diu continuo certamine enervarunt superbiam Romanorum, ut non tantum exercitus eorum multis in locis funderetur, sed etiam usque ad saga iretur, paulatimque obtineretur, quod petebant; proinde quoque maximae parti Italiae civitas aperta data fuit. Tandem innumerabiles peregrini senatores facti sunt. Quippe C. Caesar quosdam à semibarbaris Gallorum recepit in curiam. *de qua re vide Suetonium de bello sociali. vide Flor. lib. 71, & seq. Appianum lib. 1 de bell. civ. Plin. cap. 63, 75, de vir. ill. Aug. de civit. Dei lib. 3, cap. 23. Plin. cap. 1, lib. 3; natur. hist. Eutrop. lib. 5, cap. 1. Oros. lib. 5, cap. 18. Strab. lib. 5. Plut. in Sylla. Ioh. Ros. in virt. Rom. p. 152, &c.* Ex hac & aliis pluribus historiis con-

stat, quam insatiabilis libido subiugandi gentes semper tenuerit Romanos, quantum etiam vicinis, qui tamen quam optime de illis meriti fuerant, opimiorum libertatem cum dignitate inviderent. In omnibus terrarum partibus, ubi victores erant, homines penitus libertate exuebant, & servituti destinabant satis crudeli. Vestigia eius suppressionis adhuc passim extant, ut, ubi modi non fuerint ulli ita inconuenientes, tamen moruarii & mire excogitati prodierint ad ipsorum informationem. Quod si saltem Germaniam, relictis aliis regionibus & provinciis, in exemplum pertrahere velim, satis manifeste apparebunt vestigia huius infectionis.

LI. Germanorum mores, antea semper libertati addictorum, à Romanis infecti.

Etenim Germaniam nostram veros servos nunquam priscis illis temporibus habuisse, satis ex victus ratione & facie regiminis constat, *velut testis est Cornel. Tacit. de morib. Germ.* quum tamen apud cæteras gentes
omnia

omnia servorum essent plenissima. *Vult. ad § servari. Inst. num. 3.* Quod etiam rite adfirmat Knichius, *de vest. Pact. part. 2, cap. 3, num. 3, & seq.*, dicens: Germaniam servitutis à Romanis in vectæ nesciam fuisse, veluti per manus traditum, nostrates adserant. Etsi enim servi quoque dominis addicti fuerant; attamen tanta non erat potestas, tantusque nexus: verum ipsis agricultura, nec non armentorum pecorumve greges demandabantur veluti colonis, quorum conditio adhuc in usu. *Jacob. Vill. in Tacit. p. 1, cap. 33. quem sequitur Beuth. in eund. cap. 43.* Quod autem Tacitus tradit, victum alea servituti fuisse mancipatum; pervicaciae indicium est, & ipsi victori quoque probrosum extitit. Subiiciens enim se servituti spontaneè, indignus libertate existimatur. *l. 3. ff. quibus ad lib. proclam. non lic.* Eiusmodi ferinam pervicaciam referunt hodie Sclavi ad tritemium ergastula condemnati, qui, dum ipsis quandoque liberum permittitur abire, alex se committunt, victusque ad illa redit. Constat itaque caritas servitutis apud Germanos, eaque erat satis tolerabilis. Numerus vero Romanis reperitur,

tur, ut fidem nostris moribus furcileret. *Lips. lib. 3 annal. Taciti, f. 172. ubi ex Plinio notat, Cælio cuidam Isidoro quinquies mille servos tributos; & ex Athenæo, viginti millia, imo plures, quosdam habuisse.*

III. Franci maximè primè servitutis introductores in Germaniam.

Cæterum Clodovæus primus Francorum rex, quum Alemannos, id est, Helvetios, Suevòs, Bavaros, Tyrigetas, Cattos, Misnenses, ad Tolbiacum in Vbiis, circa annum Chr. 499, debellasset, non solum hi, modo ne perirent, servitutem polliciti sunt perpetuam, *Trib. lib. 1 annal. Franc. f. 40, ad fin.*, verum etiam ille, ut nunquam resistere possent, arma ipsis ademit, servitutique mancipavit. *Paul. Æm. Clodov. I Reg. lib. 1 f. 7, cum seqq. Iohan. Tilius, chron. de Reg. Franc. ad dict. ann. 499. Guliel. Pæadin. annal. Burgund. lib. 1, f. 81. Nicol. Vignier. chron. Burgund. ad ann. 499, fol. 18. Iohan. Stumpf. chron. Helvet. lib. 3, cap. 57, & lib 4, cap. 27. Munst. cosm. lib. 3, cap. 17.* Et licet postmodum pluri-

mi libertatem pristinam consecuti sunt meritis, prece, precio; attamen aliqua ex parte remansit seruitus. Reges siquidem Francorum aliis concesserunt non tam pro donato, quam beneficiario titulo fiscalinos, hoc est, Regis homines proprios re & corpore, *des Königs geeignete knechte, deren lob und guet Königlicher kamer unterworfen Stumpf. d. cap. 27.* In cuius testificationem unum referre sufficit: Ludovicus Caroli filius Einhardo Cancellario patris sui contulit prædia Michlenstad cum servis Regis propriis quatuordecim, & uxoribus suis & liberis tredecim. *Chron. Laurish ad an. 805, fol. 64.* Cuius sanctione Aldiones vel Aldianæ simili lege vivere tenentur in Italia in servitute dominorum suorum, qua fiscalini vel lidi vivunt in Francia. *Ansegis. lib. 4, cap. 102, &c.* Quamvis autem proprii homines quoque vocitentur vasalli feudatarii, vel etiam subiecti feudi Regis, qui eius ditioni subiiciuntur; *d. auct. de pact. his vest. cap. 5, num. 64:* Attamen nemo est, qui nesciat, vasallagium, cuius intuitu vasalli sic dicuntur, à mancipiis prælibatis longè lateque discerni; ut puta, quæ annexa sunt fundo, eiusve partes. censen-

sive sit compositum; *die freyen Antiken*, id est, liberi coloni: sive simplex; ut *frey & franck*, quod liberum significat.

Quod vero Clodovæus hunc modum subiugandi ex Romanis didicerit, non solum ipsa res & tot diversæ servitutium species in eadem similitudine monstrant; sed etiam testatur Lehman; *in chron. Spir. lib. 2, cap. 10*; ubi ait: Quandoquidem Clodovæus apud Romanos observarat consuetudinem; quod illi victis servitutem imponerent, atque hoc modo omnia illis belligerandi media abscinderent; simili ratione severitatem & atrocitatem hanc suscepit, & Alemannos omnibus armis suis privavit, nec non loco eius, quod mares, feminas & liberos eorum vita donaret, simul omnes in servitutem redegit, atque cum vitæ & bonorum potestate sibi appropriavit. Unde ex antiquissima illa Germanorum libertate in tantam ruinam eos præcipitavit, ut nec vel ipsi vindictam exercere bellicam, nedum vel ad officia bellica apti aut magistratus ullius munere digni judicari possent; sed servi & libertate armorumque jure prorsus exuti moesti cogerentur. Plena fuit servis & servitutibus

virtutibus Alemannia nostra , cuius magna pars hodie Helvetia est. nec est, quod sciam, montanus pagus aliquis Helveticus , qui , rebus Francorum florentibus , durissimam illam servitutem non servierit. Extant enim tabulæ veteres , quæ hanc rem clarissimè testantur. *Vad. in epist. apud Goldast. tom. 2 antiq. Alem. fol. 84.*

Ex. in plura hoc postea Carolus Magnus secutus est , *Æmyl. lib. 2, sub Carol. M.* quum Saxonas & Westphalos evinceret; quorum regionibus servitutem hanc sic propriam fecit, ut non tantum disarmarit simul , sed etiam pro diversione novæ conspirationis nobilissimos eorum ultra triginta millia. è Saxonia extruserit , & usque ad Coloniam Belgiumque expulerit , ibi sedes quæsituros sibi atque constituturos.

Ex Clodovæi temporibus, & circiter annum Chr. 500 , durissimæ & improbissimæ servitutum hæ species magis magisque accrevêre, ac se latissimè pedetentim effudêre. Velut etiam mancipati tales servi ingenti multitudine ultra Rhenum transplantati sunt ; alii donationis munere aliis oblati , & undequaque in servitutem adeo distributi , ut oppida, &

urbes, pagos & villas expleverint, &c.
Hactenus Lehmannus ille.

*I. V. Historica delectio, quomodo
Saxones per aliquot secula liberta-
tem conservarint suam contra
quamvis vim fortissimi: cum
correctione aliquot Hi-
storicorum.*

Non igitur Saxones quoque ab hoc
maliveneno, tam latissime serpentis,
cui esse potuerunt. Namque licet
populus iste ita obstinate subiectio-
nis iugum excuteret à se, ut ad liber-
tatem quasi natus diceretur; *iuxta*
Crantz. lib. 1 Sax. cap. 7: tandem ta-
men idem, post tot exantlatos labo-
res & damna, eiusdem sortis rigorem
subire coactus est. Mira fortitudine
libertatem suam tam contra exteros
quam vicinos per aliquot secula de-
fendere non desierunt: subierant
etiam pro vicinis multifaria pericula
boni publici & communis libertatis
Germanicæ causa. Ante tempora
Atiovisti septies se Cymbris (qui ve-
teri Gallorum lingua Latrones voca-
ti sunt, quasi ex Vandalis, Danis &
Saxo-

Saxonibus collecti, *Crantz. lib. 1 Sax. cap. 8, & 9.*) submiscuerunt, & transcenderunt Alpes; totamque inuasere Italiam incredibili cum exercitu. Iul. Cæsar ipse describit satis, qualem defensorem patriæ & adiutorem vicinorum se Ariovistus ille cum suis Saxonibus præstiterit: sic & Harminius heroem expertus est Quintilius Varus, astutum & fortissimum inter Amesin & Lippam fluvios. *Bunting. in chron. Brunf. p. 6.* Quale Samsonis opus invicto animo Swertingus Princeps Saxonum, quum ex morte Hanesi vectigales Danis Saxones redditi essent, pro liberanda patriâ ex servitute subierit, ut se simul & Regem Frothonem Daniæ; paratis omnibus ex composito quæ conflagrandæ domui inservirent, fortiter comburendos tradiderit, id constat ex historiis. *Crantz. lib. 1 chron. Sax. cap. 11, & 12. Bunt. d. l. p. 8.* A qua parte Germaniæ hostis ingrueret aut immineret aliquis; illi socios se conterminis suis fideles obtulerunt, adeo, ut propterea quoque ferme per tria secula, ceu homines integre solidæque fidei, simplices, & nullius gloriæ cupidi, qui solummodo publicæ somnibus patriæ salutem in confer-

vatione sui liberi status respicerent, atque in bonum hoc omnem conferrent opem, absq; privato ambitionis aut commodi respectu, suis nomine tali vicinis & congentilibus adscripti fuerint, velut etiam plærumque sub Cættis simul sunt comprehensi; ut re-
Et hoc annotat Krantz. d. l. cap. 13.
 Namque aliàs, quoties in quiete vitam illis transigere datum fuit, modestè in summa castitate absq; luxurioso vestitu & æquitati unicè additi inter sese vixerunt. *Buntin. d. l. p. 4.*
 Vigilantissimi tamen interim suæ libertatis semper fuerunt vindices, qui omnino nequirent jugum alterius ferre Domini. Proinde, quum raro essent absque motu, & congentiles lubenter eorum uterentur auxilio, paratos se exhibuerunt iis ex omni parte, maximamque coluerunt cum amicitiam cum Francis. Unde temporibus Diocletiani, Imperatoris illius ultra mortalitatem truculentissimè superbi, circa an. Chr. 300, Franci cum Saxonibus mare per Armoricæ & Belgicæ tractum infestarent. *Am-Elvres sunt Eutrop. lib. 9. Oros. lib. 7, cap. 25.* Dehinc cum Francis partim Romanorum beneficiis deleniti, partim cladibus fracti, continuerunt se
inter

intra fines suos usque ad Valentini-
 ani Imperium circa anno Chr. 370.
 Tum enim, cum Francis renovata so-
 cietate pristina, coniunctis viribus
 terra marique Galliam depopulati
 sunt, quod Alemanni & consortes
 illorum ex ea parte mire infestaren-
 tur ab Imperatore. ubi & Saxonum
 nomen iterum inclarescere cœpit ob-
 fortia facta, ut prima irruptio Saxo-
 num in Romanos limites ducta fue-
 rit. *Amnia, Marc. lib. 27. Büchel-
 chron. p. 218.* Sic etiam quum Attilæ
 ille, Hunnorum Rex ferocissimus, to-
 tius orbis terrarum imperium men-
 te concepisset, & ex oriente circa an.
 Chr. 451 in occidentem venisset, nec
 non Germaniam spe prædæ & subiu-
 gationis obruere totam tentaret, ex-
 ercitu ad septingenta millia militum
 coacto, properaretque in Galliam,
 quam prope occupasset, nisi fortissi-
 mus ille Romanorum Consul Aë-
 tius, auctoritate Theodosii Impera-
 toris, inter alios Theudoricum Go-
 thorum Regem quoque in auxilium
 contra communem omnium regno-
 rum hostem advocasset; tum maxi-
 me Saxones Attilæ & Hunnis, tan-
 quam potissimi zelotes & vindices
 libertatis, in prima acie oppositi fue-
 runt.

unt. *Krantz. l. d. cap. 23. Bunting. d. l. p. 10.* Clodovæus Rex Franciæ, anno Chr. 514 mortuus erat; & quatuor reliquerat filios; Theodoricum, qui Metis regnabat annis 27; Clodomirum; Clotarium; & Childebertum Parisiis gubernantem: quippe diviserant inter se amplissimas regni provincias. Primus horum Theodoricus alebat discordiam cum Rege Thuringo Ermenfrido, quem quum non ita facile expugnare posset, ac, ne Saxones in societatem belli Thuringis accederent; ex consilio Procerum Saxones ante omnia cum magna agrorum promissione in suas partes pertraxit, qui nec difficulter iavitati promissa quidem arripuere: at, si non cautiores fuissent, clanculatiã pacem in exitium eorum cum debeatulo Ermenfrido iniisset. Nihilominus Theodoricus promissam Saxonibus terram cedere coactus est; & urbem, quam expugnaverant, perpetuo habitandam donavit; ubi postea arcem ad montem eum, quem *Ynstruda* aluit, in perpetuam rei memoriam, & ut ea termini discriminati utriusque regionis indicarentur, erexerant; quã adhuc Elector Saxonie tanquam prefecturam in ditione sua possidet.

Dum

Dum in hoc rerum statu (*ais Krantz. d. l. cap. 29*) Saxones agerent, Francis pacati, Thuringis (quibus Franci præerant) non molesti; quod terras à Francis permissas incolerent; Albuinus Longobardorum rex, iam diu in Pannoniis sedens, per Narsetem Italiæ Præsidem, quem Sophia Iustini Imperatoris coniux insigni eunuchi iniuria affecerat, vocatus fuit. Atque is ex Saxonibus, Longobardis, Gepidis, Bulgaris, Sarmatis, Pannoniis & Suevis quum ingentem exercitum anno Chr. 568 collegisset, felicique successu Italiam prope totam excepta Roma occupasset, Saxonum ope potissimum floruit, & regnum novum sibi ibidem, quod per 206 annos usque ad Caroli Magni tempora duravit, quidem constituit. Verum Saxones (*verba sunt Krantz. cap. 30*) quum aliquandiu sub Longobardis in Italia militassent, pertæsi alieni imperii, qui se ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam respexere. Accessit Francorum Regum non obscura suggestio: Quid vellent in Italia servire, qui in libertate nati. iam aliis (si satis niterentur) imperarent. Verebat quidem Francos gloria Longobardorum, quod

occupletena: provinciam, & dominam gentium tam facile cœpissent, imminerentquè terrore vicinis gentibus. Quocirca volentes Longobardorum Franci potentiam minuere; tale aliquid Saxonibus per submissos instillavêre. Facile persuaseris homini libero, suo iure vivere. Non surda aure Saxones acceperè, in quod sua sponte propendebant, &c.

Interea autem, quum per 15 annos abfuissent, ex conniventia & approbatione Regis Francorum totam prope Saxonum sedem occuparant & suis posteris destinârât Suevi rursus; & sui quoque reditus iter omne illis præcluserat armata manu Ennius Mummulus Romanus. Unde, prius repulsi ex via, coacti sunt fœdus inire cum Sigeberto Regè Francorum Metensi sive Austrasiæ, ut ita non sine difficultate ad suam redirent per tot aspera damnâ patriam. Imo quum Suevi ita plane cedere nollent, ut etiam alio titulo Sueviæ Saxoniam nominarint, & confictioni acerrimæ succubuissent Saxones, donec tandem adiumento novo Regis Francorum non sine oppignoratione libertatis expulerint Suevos; ex rancore se converterunt ad novas leges patriæ con-

Angendas, quibus inter alia muliebri
 sexui imposuerunt, ne ulla cuiquam
 ex Suevorum natione nuberet, sub
 pœna exclusionis è paterna hæredita-
 te. Unde Saxonici iuris aut speculi ori-
 go pro parte emerfit, quod postea ex
 consuetudinibus Francorum, quum
 ipsis tandem quoque vectigales red-
 derentur, variis modis adauctum &
 demum ex variis opinionum anfra-
 ctibus conflatum fuit. ubi simul
 mulierum conditio in multis dete-
 rior facta est. Qui cerè primus la-
 pius, quod cœperint à libertate de-
 viare, & posteros suos ad gradum ali-
 quem servitutis propria adstringere
 culpa. Atque ista heic eum in finem
 moventur, ut iuris Saxonici, quod
Speculum dicunt, & *Landrecht*, vera
 origo, in qua omnes prope Commen-
 tatores, ac Historici, ipse quoque
 Glossator, ut recte sensit *Krantz. d. l.:*
in fin. cap. 30. mire hallucinatus est,
 clarius percipi queat. Quamvis au-
 tem ex eo tempore novæ successionis
 suæ in patria firmiorem sedem nova
 constitutione Reipublicæ per 50 an-
 nos prope adornate studuerint: acci-
 dit tamen, ut, postquam Clotharius
 Rex Franciæ, quem alii Lotharium
 recte vocant, Dagoberto, an. Chr. 624,

regni sui eam partem quæ Austrasia dicta fuit, maximam Germaniæ partem complectens, ex Metensi Regia tradidisset regendam; Bertoldo, sive Beroaldo, quem etiam Regem Frisiæ alii dicunt, (*vide. Seth. Calvis. in Chronol. h. an.*) Duci Saxonum, vicini Regis potentia, utpote qui etiam Thuringiam possidebat, suspecta videretur, atque occasionem omnem imminuendi vires eius quæreret.

Ortum est igitur bellum anno Christi 630 inter vicinos de finibus, velut quoque antehac discordiæ fuerant ex terminis Thuringicis. Dagobertus copiis validis in Metensi regione perarmatis Rhenum traiecit, ducturus eas in hostem. Nec segnis Bertoldus Saxonum Dux, ad arma vir impiger, iam dudum quoque bellum sitiens, iuveni Regi Dux veteranus occurrit. Conferuntur manus, & gravi utrinque prælio multi cadunt. Dagobertus acri certamine premitur ab opposito Saxone, ut, decussa galea, partem cutatam capitis cum adherentibus capillis in terram demitteret, &c. Ergo attritis exercitus sui viribus, paulatim se retraxit Dagobertus, victoriam permittens hosti. *Krantz. d. l. cap. 31.* Mittit igitur ad patrem.

patrem Clotharium, qui auxilio ad-
 venit filio, & ad Ingelheimium acer-
 timo prælio cum hostibus pugnans,
 Beroaldum Saxonum & Frisiæ regem
 obtruncat; Adeoque pertinaciter per-
 secutus est victoriam, ut omnem Sa-
 xoniæ provinciam igni ferroque va-
 staret; nec abiit donec prodeuntes ob-
 viam proceres de pace agerent. Sum-
 ma fuit, ut Saxoniam, annuo Francis
 penso tributo, dominos ac maiores
 suos agnosceret. Regnaverat Bertol-
 dus annis sexaginta. cui, beneficio
 Clotharii, Adgillus successit in Frisia:
 at Saxones sibi postea elegerunt Re-
 gem Sieghardum. Verum, quod ita
 Franci tributarii redditi essent, mor-
 debat acriter Saxones. Proinde capta
 occasione, quum Winuli ex gente
 Vandalorum, quos alii Winnidos di-
 cunt, tum in ea habitantes provincia
 quæ hodie Brunsvicensis est, in Thu-
 ringiam irrumperent, Saxones mise-
 runt ad Dagobertum, sese offerendo,
 quod essent Thuringiam ab omni in-
 cursione liberaturi, si ipsi à tributo
 liberi & amici Regis in reliquum
 tempus scriberentur. Quum itaque
 Francis per Saxones reddita esset sua
 Thuringia, Saxones non tributarii, sed
 Francis fœderari habiti sunt anno
 Chr.

Chr. 640. Tum vero Saxones iterum, quum tot periculis edocti essent, ut eo rectius suum stabilirent regnum, ad comportationem legum, iuxta consuetudines Francorum ac Longobardorum, ex quorum plurima didicerant moribus, se converterunt. Etenim necessitas hoc exigebat, ut eo rectius cum Suevis, qui non penitus expelli potuerant antehac, convenirent. Namque Suevi iam pridem moribus Francicis se accommodaverant, & introduxerant multas talium iurium consuetudines, à quibus olim penitus Saxones abhorruerant, utpote qui semper magni libertatis filii & vindices dici expetebant. Quare, velut inter alia multa, etiam heic errat Pomarius, in *chronico suo Saxonia*, pag. 14, quod sub Iustini annos, circa annum Christi 526, statim post obtentionem partis Thuringicæ terræ, Etmenfrido interempto, Saxones suum ius in tranquillo vitæ statu confecerint. Quamvis non incompte iisdem honestam adscribat vitam, quod secundum legem naturæ adeo decenter vixerint, ut inter sese unice æquitatis normam respexerint: Attamen statim idem inculcat, quod nimium studio Romanæ divinationis & idolatriæ

solariæ addictus ipsorum fuerit genius: Vnde etiam ipsorum admodum corrupta sint iura, & leges, quas sibi in ea vanitate confixerant. Intercessit autem totius seculi spacium, & ultra, priusquam ad tranquillitatem aliquam pervenerint: Quam tot à tempore Theodoricæ Regis Francorum Austrasiæ, & longè plures, quæ ob defectum Scriptoris non annotatæ sunt, intervenierint historiæ.

Error Chronici Buntingi.

Sic quoque Buntingus non levem errorem in chronico suo Brunsvicensi duplici modo committit; dum ita inconsideratè in annorum supputatione Saxoniam Reges Sieghardum & Theodoricum connectit, ut alterum anno 630 à Saxonibus, continuo post cladem à Lothario & Dagoberto Regibus Franciæ acceptam, electum, & hunc tanquam eius filium substitutum, qui anno Chr. 723 à Carolo Martello captus sit, faciat; quasi hi bini Reges totius seculi cursum in gubernationibus compleverint. Testatur autem historia de vita Switberti Episcopi Westphalorum & Ultraiectionis, quod Saxones Duce Brunone ad-

admodum atrociter vicinos suos
 Bructuarios persecuti fuerint, gravi-
 terque eosdem afflixerint, quod reli-
 gioni Christianæ nomen dedissent.
 Velut quoque ex suis, tempore Chil-
 deberti, quum Iustinianus I crudel-
 is Imperium, auxilio Bulgatorum,
 recuperasset, circa an. Christi. 708, ex-
 pulere ditioribus, quotquot Christi
 nomen professi fuerant. Vnde Sui-
 bertus, quum locum nullum am-
 plius propagandi religionem haberet
 reliquum, Coloniam ad Pipinum
 Caroli Martelli patrem reversus est.
 Constat igitur ex hoc, quod alius ad-
 huc Bruno fuerit ante Warnekindi
 filium Brunonem; qui frater fuit Wi-
 tekindi, & ante huius ex Wigberto fi-
 lium Brunonem, quem huius nepos,
 Bruno videlicet quartus, secutus est;
 qui in clutam urbem Brunsvicensem
 anno Christi 861 condidit, & eidem
 ex se nomen dedit; quum solummodo
 Buntingus trium mentionem faciat.
 Sed ipsa computatio annorum sat
 eius errorem detegit. Fortassis hoc
 ipsi imposuit, quod Krantzius, *lib. 1*
Sax. cap. 32, inter historiam Thu-
 ringiæ Dagoberto Regi Franciæ à Sa-
 xonibus restitutæ, & Caroli Martelli,
 tam exiguum relationis interstitium
 inter-

interponat, atque omnia tam concise constringat, nec non statim capite ultimo tam insignis Herois, quem malleum hostium vocat, facta stupenda subnectat; quum tamen à Dagoberto I, quem Magnum dixere populi, usque ad Theodoricum Dagoberti II filium, decem Reges Franciæ mortui sint, & pene totius interea consumptum sit seculi tempus. Nec omnia de Saxonibus constare potuerunt, quum eorum non fiat mentio, nisi us motus cum talibus fuerit vicinis, qui clariores consecuti sunt scriptores. Paucis itaque persequitur hoc quod ad continuationem faciat eius discordiæ, quæ prope Saxonibus perpetua fuit cum Thuringis. Ait: Assiduum deinde bellum Saxonibus intetcessit de Thuringia, Francorum Provincia; in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæstetant, cotidiana de terminis erat quæstio. Sed & Francis Christianis Principibus odiosum erat Saxonum nomen, quod adhuc gentili sorderent errore. Quocirca Carolus Martellus, Pipini Brevis filius ex Alpiade licet pellice natus, (quem merito Krantzius, *lib. 1, cap. 33*, virum illi seculo felicissimum vocat; qui nisi

conti-

contigisset, actum fuisse de Gallis, aulae praefectus, (qui Maior etiam domus dicebatur,) pacatis in occidente rebus; quum Saracenos suis & Romanis provinciis expulisset; conversus in alterum latissimae ditionis angulum, etiam illum purgare sordibus constituit. Saxones erant ea tempestate daemonicolae, & qui Christianam religionem adspernarent. ait *Krantzius*. In eos conversus Martellus, bellum instituit, & bellum inchoavit, quod demum nepos eius ex filio Caroli Magni peregit. Tanta molis erat, Saxoniam gentem a patris viribus avertere. Magno tamen bello pressi Saxones, & exhausti, Carolo quidem Martello manus dedere, componentes cum illo per quassibet conditiones pacem; sed leges Christianas accipere necdum consenserunt, &c. quae peracta sunt circa annum Christi 740. Ita quoque post obitum huius patris sui Carolomannus, Princeps religiosus, circa an. 745 in Saxonas exercitum duxit, & eos quidem tam perdomuit; ut legibus seculi parerent ad aequabilitatem: Sed Christi religionem neque verbis suadere nec armis inducere poterat. Proinde etiam Pipinus, simul-

ac Coronam regiam obtinuerat, anno 751, pro prima expeditione hoc suscepit, *iuxta Krantzium*, ut arma in perfidos Christo Saxones verteret. Magna igitur in eos apparatu ducens, bellum iis gravissimum intulit; sed tanta fuit gentis moles, ut non statim ad mutandam religionem armis cogi posset. Ea igitur expeditio frustra fuit, licet repetitis vicibus idem tentarit. Peracta talia sunt sub Ducibus Theodorico & Edelhardo; qui, strenui & fortes, adeo se communi accommodare populo, ad iugum alterius ferendum prorsus insueto, ubique cogebantur. Quamvis igitur recte dicat Krantzius, *d. lib. 2, cap. 21*, (ubi merito compilatorem & glossatorem speculi Saxonici, propter ignorantiam temporis & suggestionem plutimarum falsitatum, quæ evidentiam suam undique produunt, reprehendit & exagitat) quod exigua satis civilitas gentis huius fuerit, nec tempore Caroli Magni leges ab initio quæserint; utpote qui contenti iis vivere poterant quæ universo orbi satis essent: tamen res ipsa loquitur, & tanta multiplex fortisque reluctatio, quod nullatenus in confusione vixerint, qui toties dissipati tam faciles potuerint

recolligere vires , & bono edere semper ordine. Quin & tacitis moribus imbibebant ex tot calamitatum & persecutionum informatione, ac conversatione Francorum, Longobardorum & domesticorum Suevorum, quod non diu potuissent inter se tunc convenire, aut servitutem toties ipsis destinatam à se propellere , nisi ordinationem & legum & hominum observassent. Ita enim pridem inter eos convenerat, ut essent inter sese bipartiti : quum alii dicerentur Nobiles, qui primarii erant in expeditionibus , incursionibus aut defensionibus ; alii Ignobiles. Distributi vero omnes erant in duodecim ditiones vel pagorum provincias; atque unusquisque locus designatus suum habebat Directorem aut Principem , quibus demandata erat boni publici curatio. Ideoque singulis mensibus, aut quoties rerum necessitas hoc exigeret, inter se conveniebant deliberationis ergo, ut ea in tempore disponerentur, quæ ad status conservationem facerent. Cui conventui olim, velut etiam universo regimini, unus quis eorū per anni spacium alternatum præsidebat , & iudicabant etiam ipsis ex Adelungis adiuncti lites controversas.

Quod

Quod si vero hostilitate aliorum premere-
rentur, ut: Iurimum ille, sub cui-
us præsidio Saxones infestarentur,
aut quem maximè virtute animi
prevallere noscerent, eligebatur in Re-
gem, ut Dictaturam quasi & expedi-
tionem totam perficeret, quam diu
duraret periculum, aut res in dubio
erant positæ. Unde factum est, quod
non facilis mutatio sit admisi., pro-
pter experientiam rerum, & clarita-
tem nominis. Quod tamen diversi-
mode Buntingus in *chron. Brunsv. pag.*
14, f. 2, & Ponietanus in *Saxonia*
chronico, pag 50, & sibi nec ipsis
contradictorie recensent. Sed quod
mutatio non adeo facilis fuerit, ipsi
in antecedentibus, & familia Theo-
dorici, consentunt: velut etiam eius-
modi morem Saxonicae genti in li-
bertatis suae administratione, insignis
ille & historicorum Germanorum
antesignanus Reynerus Renecius,
in *comment. suo ad Annal. Poet. de Ca-*
rel. Mag. lib. 1, pag. 13, adscribit. cuius
verba notatu dignissima hæc sunt:
Duces provinciis præerant, & rem
militarem curabant; Comites ius di-
cebant, & Ducibus parebant. Docu-
menta omitto. Interim utrique ex
Adelungis creabantur. Hac voce No-

bilitas intelligenda; ea, inquam, quæ nunc *die Herrschaft*. nam Equestris, quæ vulgo *Ridderschaft*, aliis olim appellationibus veniebat. quæ ex annalibus, diplomatis, aliisque id genus instrumentis & monumentis petenda. Neque vel Duces vel Comites, ulla hæreditaria successione gaudebant, sed pro Regum arbitrio creabantur, sic, ut dignitates illæ Nobilitati communiter paterent, nec ad familias restringerentur. Atque inde tot in annalibus Comites, plerique etiam Duces, absque locorum mentione relati, etsi merita interdum huic consuetudini derogarunt. quæ de re Agilolfingorum è Lege Boiatica exemplum in medio. Eadem multarum aliarum Domorum fors extitit, donec *καθόλου* exempla in legem versa. Unde ius feudale, & inde rursus hæreditariæ successiones, tandemque hæreditarii tituli, qui per Germaniam hodie in usu. Nam ut exteræ gentes variant, notum est. Hactenus ille. Mos sane eiusmodi non improbandus fuit; quum hoc modo omnes viæ, portæ, & fenestræ ad virtutes apertæ steterint cunctis simul mortalibus istius nationis, & quisquis stimulo accitiori concitatus fuerit ad

honestatenu vitæ rectius decurrendam. At nunc vix amplius locus patet pietati, iustitiæ, integritati, fidei, & veritati; dum sic præclusæ sunt iis fores qui ex ingenuitate & candore pio vitæ normam sibi conficere gestiunt; atque vix ita veriori culturæ quid restat: ut omnia ad scopulos adstricta hæreant suos, & inde libertas vera servituti captiva ducatur. Vnde tum quoque apud Saxonas ea magis decresci recæpit, quum nimium affectate moribus alienis sese accommodarent, & plures servitutum species, Romanorum imitatione, induerent.

Locus notabilis Reyn. Reneccii.

Quare idem Reyn. Reneccius, *d. l. 4, p. 59. fol. 2, & 60*, in illos proprium retorquet defectum, quando tacitam sic insinuat exprobrationem iisdem. Quatuor, ait, differentiis Saxonum genis consistit, Nobilium, Liberorum, Libertorum, & Servorum. Totidem lege Saxonica inculcantur; sed pro Libertis Liti memorantur. Totidem à Witichindo Monacho, *lib. 1*; nisi quod is denominationes omisit. Ac Nichardus, *in historia de dissensionibus filiorum Ludovici Pij*, tantum tres ad-

Qui struita

struit : Edlingos, Frilingos, Lazzos, Res tamen eodem re: t. Ut enim rericam, Lazzos (*die Lassen*) etiam ab auctore Speculi Saxonici, *lib. 3, art. 44*, non ignorari; Lex Boiatica, *cap. 11, tit. 10*, derivavit inde Fridiatzos. Sunt itaque Lazzi Servi; Fridlatzi Liberti sive Liti. Quanquam de his nova *ἔνστασις* nascatur. Sed definita res legis Ripuar. *tit. 64, §. 1*. Vbi Litus tributarius exponitur. Hinc Litos concipio servos manu missos, sed interim patronis certis conditionibus obligatos. Stabilis eam coniecturam talis Ludovici Pii Constitutio apud *Ansegisum lib. 4, c. 102*: Aldiones vel Aldianæ ea lege vivant in Italia in servitutem dominorum suorum, qua Fiscalini vel Lidi vivunt in Francia. Stabilis lex Saxonica; *tit. 10, §. 1*: Quicquid Servus aut Litus iubente domino perpetravit, dominus emendet. Stabilis Frisiorum, *tit. 11*: Si litus semet ipsam propria pecunia à domino suo redimetit, &c. Attexamus dehinc cætera, ad scholam hanc pertinentia. Nobiles eodem modo assignantur Frisis lege ipsorum, Burgundis Gundobadi, Longobardis Rotharis & Luitprandi legibus. Nam Paulus Diaconus, *lib. 1, cap. 14*, Lon-

gobardicos Adelingos dixit. Et idem nomen de Anglicis invenias in Anglorum & Thuringorum lege. Re autem & veritate Nobiles sive Adelingi ii erant, de quibus Comites nonnulli in hunc usque diem vocantur *die edlen Herren*. Etenim ut Saxones ex us Magistratus suos, id est, Principes, legebant, & belli tempore è Principibus sive Regem sive Ducem desumebant; ita Franci, Saxonum domini facti, ex iisdem Comites & Marchiones designabant. Exempla subministrant quæ sequuntur. De liberis id ἐν πλάτῃ teneatur, qui quatuor mansos (hac appellatione certus iugerum numerus veniebat) possiderent, ipsosmet militare: qui pauciores, certa proportionem coniungere se coactos. Consulenda ad Longobardorum legem Caroli magni appendix, *cap. 3*. Prodiète igitur hinc, qui καὶ ἐξοχλῶν dicti Liberi, seu Liberi domini, ut speculum Saxonicum, *lib. 3, art. 45, die Freyen, vel Freybern*. Prodiète Milites, *die Ritter*: & inde Militares, *die Ritterschaft, chronica Saxon.* Ast Gutemanni, hodie proprie Nobiles; *die Ionckern*. et si hoc nomen aliter eadem chronica usurpent, inde, qui volet, repetat. Postremo de servis

addo, eos lege Lombardica duplices
 indicari; Ministeriales, & Rusticos.
De illis agit tit. 32, & seq. de his tit. 44.
 Et Rustici quidem servi etiam nunc
 in Westphalia superant; ii videlicet,
 qui vulgo *die Eygene* vel *Eygene leut* di-
 cuntur. Ut Litos quodammodo re-
 præsentent, qui tam per Ostvalorum,
 quam per Westvalorum Saxoniam,
 vicos & oppida incolunt, &c.

In his satis luculenter monstrat
 optimus Historicus Reneccius quis
 status Adelingorum sive Nobilium
 fuerit à principio, & quomodo suc-
 cessu temporis etiam is in varios gra-
 dus diremptus sit. Ita quoque gradus
 servorum ordinati fuerunt quidem:
 verissimum tamen est & manet, quod
 quacunque servitutis appellatione
 omnes omnino species subiectionis
 veniant vocandæ, quæ juris aliquid
 ac potestatis in persona producant;
 sicut & Libertatis appellatione om-
 nis conditio accipienda est, alieno
 iuri non subiecta. Secundum ex prio-
 re fluit, &c. *Frid. Husanus de hum.*
prop. cap. 2, n. 35. Quum itaque servi-
 tute nihil durius, neque hominis na-
 turæ quid magis in ingenio contra-
 rium sit; proinde quidem tam sæpe
 pro calamitatum & temporis ratione

Saxones tum cum Carolo Magno pacem inierunt. at propter averfationem & metum fervitutis, quod ignobile onus & contemptuosum sibi putarant, sæpius ruperunt vinculum hoc, & pristinam anhelarunt libertatem; quamvis neque eam amplius, ut iam dictum est, integram obtinerent. Vt plurimum igitur quum ducerentur inclinatione in suos genuinos, & quos ipsi sibi electione sua præfecerant, Principes & Reges, exinde minus adsue fieri poterant exterorum inigo, præsertim eorum, quos ita impensius semper odio persequabantur, ut superius notatum fuit. Ac nisi Carolus Magnus se ingenio populi huius accommodasset paululum, ac Witekindum sibi reconciliasset prudentius, æmulationes sustulisset, & separationem atrociorum instituilset; inclinationem maioris partis vulgi non ita facile, neque vi extrema, lucratus fuisset. Sine dubio enim (ait *ibid. Renecc.*) tanti viri exemplum non modo apud Abbonem, sed & apud cæteros Procetes valuit plurimum. Sic paulatim illis placatis, condi etiam Episcopatus per Saxoniam cœpere, &c. Interim ut æmulos & invidos rei bene gerens nemo effuge-

rit; ita & in Saxonum Principibus reperti sunt, qui Witkindo inviderent. de quo argumento supra. Cum iisdem multorum capitum bellua multitudo facere, inprimis pertinaciter adversari, atque in armis perseverare, quibus bello bellicue licentia opus est, solita fuit: donec Carolus Transalbinos, vel, ut alii, utramque Albis ripam accolentes, cum uxoribus & liberis in Franciam migrare coegit, seu, ut Eginartus in vita Caroli loquitur, huc atque illuc per Galliam atque Germaniam multimoda divisione disperfit, pagosque eorum Obotritis Sclavis attribuit. Eadem severitas forsitan reliquos tebelles fregit, & ita fregit, ut communi consensu arma deposuerint, iisque, quæ partim Caroli Bremensi diplomate, apud Albertum Stad. pag. 81, & seq., Adamum Brem. lib. 1, cap. 10, Craniz. Sax. lib. 2, cap. 15, Metrop. lib. 1, cap. 7, partim ab auctore Annalium, exponuntur, conditionibus compositionē admiserint. Tempus non, ut auctor ille iam dictus, annum DCCC III, sed DCCC V, appono. Quum enim bellum adversus Saxones decretum & inchoatum sit anno DCC LXX I I; duravit annos

XXXIII; quod utrumque ab auctore *Annalium* adseritur, repetiturque alteram ab *Aimonio*, l. 5, cap. 4, *Adamo Brem.* lib. 1, cap. 12, *Crantz. Sax.* lib. 2, cap. 9: finis cadat, necesse est in annum DCCC V. Hucusque Glossa *Renecii* in auctorem *Annalium*. *Carmina* vero eius sic se habent, lib. 4, *Indict.* x:

Tunc subiudicibus, quos Rex impone-
ret, ipsis,

Legatusque suis, permisi legibus uti

Saxones patrijs, & libertatis honore.

Hoc sunt postremo sociati fœdere

Franci,

Ut gens & populus fieret concorditer

unus,

Ac semper Regi parens equaliter u-

ni, &c.

Hac igitur pacis sub conditione fide-
ies

Se Carolo, natisque suis, stirpique ne-
potum

Ipsius, iuraverunt per secula futures.

Quos per ter denos & tres tam duri-
ter annos

Linguere protracti penitus conamina
belli

Plus Regis pietas & munificentia se-
cit,

Quam

*Quam terror, Nam se quisquis com-
miserat eius*

*Egregia fidei, ritus spernendo profa-
nos,*

*Hunc opibus ditans ornabat honoribus
amplis.*

C A P. V.

*De callida & secreta quadam servi-
tutis dura suggestione, & e-
ius effectibus diris.*

QUOD igitur Romanorum nemo
aut Imperator aut Heros omnium
contra Saxones vi & armis à tempo-
ribus usque Ariovisti (quem tanti
censet Julius Cæsar ipse *in lib. 1 de bell.
Gall. anno ante Chr. Sal. nost. nat. 58*)
obtinere potuit ad annum 805; ut
ita in lucta libertatis, priusquam ad
servitutem abripi potuerunt, 863 an-
nos consumpserint Saxones: id tan-
dem post tot secula non sine ingenti
labore & artificiis variis perfecit ma-
gnus ille heros Carolus. Vnde illi
merito quidem insignis adscribitur
æternæ laudis gloria. Nihilominus
tamen speciem aliquam & vestigia
admodum dura truculentia alicuius
in eo reliquit, (ut aiunt historici)
quod

quod nova prorsus inauditaque forma contra ius & æquitatem naturalem constituerit quoddam Iudicium occultum in Westphalia & vicinis ei locis, quod ita inhumano prorsus modo erat conceptum, ut absque ullius causæ cognitione homines suspecti, tanquam conscii, obtorto collo statim, cum iniectione laquei, à Scabinis (iudices sub præsidio alicuius Comitis ita vocabantur) ad patibulum vel potius deputatam aliquam arborem abriperentur. Namque tum demum cuiusque crimina iudicio illi retegebantur, quum præpostere in executionem essent rei abducti, & è medio pridem sublatis; & simul à *Freygravio* sive Comite libero pronunciata est sententia talis absque ulla vera propositione criminis, quod secundum intra solida occulti bani, homo ille malitiosus rite, iuxta meritum, supplicio iusto affectus fuerit. Vocabatur autem iudicium illud cruentum *Vcem-gericht*; velut propter hanc crudelitatem subditi cogerentur illum Germanicum dolorem *VVe* exclamationibus indignis exprimere, quasi *va ve*, nobis ex hoc iudicio quod ortum est. Pomarius, in *chron. Sax. pag. 19*, & alii, ex suggestione

stione Leonis Pontificis id ita institutum aiunt. Unde & Iurisperiti dixere iudices eos Bantellos, & Viemaros. Quod etiam Visurgim transierat; & per aliquot secula dirissime exercitatum fuit. Propter moderationem vero administrationis non tantum Archiepiscopo Colonienfi eius inspectio est concedita, sed etiam Fridericus III Imperator castigationem & correctionem adhibuit. Nihilominus avaritæ hoc flagellum crudele adeo torfit homines, ut non desierint Bantelli sub specie tyrannidem exercere suam. unde publicæ querelæ in Comitibus Imperialibus aliquoties propterea institutæ fuerunt, quum iurisdictionem non veriti sint illi iudices ultra terminos extendere, & ad suam ex alieno territorio retrahere executionem. Ex quo factum est, ut etiam aliq̄ confusiones iudiciorum introductæ sint, quæ multis concusserunt terricula-mentis subditos Magistratum. *Iniquitatem & vehementem atrocitatem vide apud Pom. d. l. & Munst eosm. lib. 3, cap 45.* Ut vero tandem remedium aliquod inveniretur, & confusioni iustitiæ rite applicaretur; aliquot civitates sua cõportarunt grãamina, &

in magno illo & diuturno distracto-
 que satis Concilio (quod D. Impera-
 tor Sigismundus , Caroli filius , Con-
 stantiæ instituerat, anno 1414, cir-
 ca mensem Maium , ac per integrum
 quadriennium duravit) cum supplici
 singillatim exhibuerunt libello. Fa-
 ctum itaque est , ut civitates tales
 singulari-privilegio donarentur , quo
 interdicebatur cunctis magistrati-
 bus , ne cives aut subditi civitatum
 talium in alienum trahi aut avocari
 deberent iudicium , excepta Camera
 Imperiali , aulicaque. Velut etiam
 tum temporis Italicæ sic vigilantunt
 civitates. Quin, vero pluribus hi-
 storix ac privilegia huiuscemodi in-
 cognita sint , & , ex ignorantia mul-
 tos in ea peccare aulicos & Principes,
 eorumque consiliarios, ipse viderim;
 exemplum Brunsvicensis Privilegii
 huc referam , quod ipsa urbs , anno
 1597, in Exceptionibus repetitis, ar-
 tic. 70, in causa Homagiali, contra
 Ducem Hent. Iulium Brunsvicen-
 sem allegavit , & Spiræ in Camera
 Imp. 21 Ianuar. an. dicto copialiter
 produxit.

Privilegium Sigismundi Imperatoris contra nimiam subjugationem iudiciorum, &c.

SIGISMUNDVS, Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, &c. Rex; Ad perpetuam rei memoriam. Licet circa universorum quietem promovendam quodam fervore regio nostra continuo versetur intentio, ad illorum tamen libertates ampliandas, & novas gratias concedendas nostri culminis adspirant interna, quos in nostris & Imperii sacri fidelitate & constantia novimus singulari affectione perstitisse, ut tandem ipsorum fidelitates regio benigne respectu praeventi, etiam pro Reipublica, pervigili meditatione sollicitos se exhibere possint & fructuosos. Sane pro parte honorabilium proconsulum, consulum, incolarum, & universitatis oppidi Brunsvicensis, Hildensemensis, & Halberstadenensis diocesios, nostrorum & Imperii sacri fidelium dilectorum, nostrae Celsitudini oblata petitio continebat, qua-

tentis ipsis, Ne in ullis causis mere civilibus, vel etiam criminalibus, extra dictum oppidum Brunsvicense ad alia forensia & secularia iudicia, siue publice siue privatim, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis Curia & Iudicio, evocari vel trahi possint, de speciali nostræ Maiestatis clementia indulgere & auctoritate Romana regia concedere clementissime dignaremur. Nos igitur dictorum preconulum, consulum, incolarum & universitatis sinceræ fidei affectionem, adprobatæ constantiæ integritatem, & sedulæ devotionis puritatem, quibus dicti proconsules, consules & incolæ ac universitas in nostræ Maiestatis oculis propitios sibi meruerunt suffragari favores, debita consideratione revolventes; ipsorum supplicationibus favorabiliter annuentes; eisdem proconsulibus, consulibus, incolis & universitati Brunsvicensi, animo deliberato, non per errorem aut improvide, sed sereno & maturo Principum, Comitum, Baronum, Procerum & Nobilium ac aliorum sacri Imperii fidelium nostrorum accedente consilio, ex certa nostra scientia, Ne in ullis causis mere civilibus, vel etiam criminalibus,

bus, extra dictum oppidum Brünsvicense, ad alia forensia & secularia iudicia, quæcunque seu qualiacunque ea fuerint, publica vel privata, in specie vel in genere, excepta nostræ Maiestatis audientia, trahi seu evocari queant: quin imo ibidem in dicto oppido, si, & in quantum, actori vel actrici iustitia manifeste denegata non fuerit, iuxta dicti oppidi municipalia iura & Imperialia statuta, iuri & definitioni stare debeant, indulgemus, & autoritate Romana Regia de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis concedimus per presentes. Volumus tamen, & eadem autoritate decernimus, ut unicuique coram sibi competente iudice & non suspecto ius, prout æquitas & ordo dictaverit rationis, administretur, obstaculis semotis quibuslibet, nostris & Imperii iuribus semper salvis. Mandamus igitur universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus & Clientibus, æ quacumque Civitatum, Oppidorum & Communitatum Rectoribus, cæterisque nostris & Imperii subditis & fidelibus, Ut ne dicti proconsules, consules, incolæ & uni-

veritatem Brunsvicensem, contra nostras concessionem & gratiam, ac indultum supraddictum, alio pacto coram ullis iudicibus, nullisque in iudiciis, seu publicis seu secretis, extra dictum oppidum ad causam vel litem trahere præsumant; sub pœna indignationis nostræ gravissimæ, & quinquaginta marcarum auri purissimi; quas ab eo, qui contra fecerit, exigi, earumque medietatem Imperiali æratio sive fisco, residuam vero partem iniuriam passorum usibus, volumus applicari. Et id quidem sub nostræ Maiestatis sigilli litterarum testimonio. Datum Constantiæ, anno à nativitate Domini millesimo quadringentesimo quinto decimo, prima die Februarii; Regnorum nostrorum anno, Hungariæ vigesimo octavo, Romanorum quidem electionis quinto, coronationis vero primo.

Eodem modo & iisdem quoque verbis simile privilegium ab Imperatore Sigismundo obtinuerunt Magdeburgenses quidem; sed quum iudicii illius rigorosi auctorem Papam Romanoscerent, noluerunt in hoc acquiescere; quin etiam ab ipso Pontifice Johanne XXII, quum adesset Constanz

·tia , tale eodem tempore obtinuerunt, quod ita se habet:

Iohannes episcopus , servus servorum Dei , dilectis filiis , proconsulibus, consulibus , & communitati civitatis Magdeburgensis , salutem & apostolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur quod paci & honestati convenire dignoscitur, animo nos deest libenti concedere, & devotorum petentium desideriis effectum congruum impertiri. Hinc est quod propter amorem & fidelitatem quam erga nos & Romanum geticis Ecclesiam , vestris in hac parte supplicationibus nos inclinati , vobis (quibus , ut asseritur , dudum felicitis recordationis Alexander Papa quartus, prædecessor noster, per quasdam suas duxerat indulgendum , ut locorum ordinarii & delegati, subdelegati, executores , seu conservatores, à sede apostolica vel eius legatis dati, vos consules qui essent pro tempore civitatis Magdeburgensis, & vos communitatem, extra muros vestræ civitatis, ad ecclesiastica iudicia evocare non præsumerent , absque mandato sedis; eiusdem speciali de hac re indulto, plenam & expressam ac de verbo ad verbum mentionem facien-

te; dummodo ipsi consules ac communitas parati essetis coram Archidiacono vestro, qui foret pro tempore, omnibus qui de vobis conquerentur, iustitiæ plenitudinem exhibere; Decano Ecclesiæ Magdeburgensis, qui esset pro tempore, earundem litterarum per ipsum prædecessorem ex-
 ecutore deputato: quas quidem literas, cum omnibus & singulis clausulis in eis contentis, quondam Bonifacius Nonus submisit cōpellatus, etiam per suas literas ad singulares personas prædictæ civitatis extendit; prout in ipsis literis plenius dicitur contineri) ex abundanti cautela, auctoritate apostolica, tenore præsentium indulgemus, ut ordinarii, nec non delegati, subdelegati, executores, seu conservatores prædicti, à sede vel eius legatis dati & dandi pro tempore, vos proconsules, consules, officium eiusdem civitatis, successores, nec non easdem singulares personas qui erunt pro tempore, & vos communitatem, extra ipsos muros ad prædicta iudicia nequeant evocare, absque mandato dictæ sedis speciali, de indulgentia nostra huiusmodi plenis & expressis ac de verbo ad verbum mentionem facienti; dummodo vos,

aut prædicti successores & personæ quæ sunt & erunt pro tempore in eadem civitate, parati sitis coram eodem Archidiacono iis qui de vobis conquerentur stare iuri, ac iustitiæ plenitudinem exhibere, non obstantibus quibuscunque literis seu indulgentiis à sede prædicta impetratis aut etiam impetrandis, per quas huiusmodi iuris concessio valeat quomolibet impediri. Decernimus etiam irritum & inane, quicquid contra eiusdem concessionis nostræ tenorem, à quoquam, quavis authoritate, scienter vel ignoranter, continget attentari; omnisque excommunicationis suspensæ & interdicti sententias, siquæ contra dictam concessionem nostram, etiamque privilegium forsan, suppeditabunt, nullius esse firmitatis. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum indignationem se noverit incursum. Datum Constantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto.

Iohannes episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, abbati in Berga extra Magdeburgenses, & sancti Iohannis extra Halberstadenses muros, ac in Litzka, per præsides solitorum gubernari Brandenburgensis diœccesis præpositis monasteriorum, salutem & apostolicam benedictionem. Hodie dilectis filiis proconsulibus, consulibus, & communitati Magdeburgensium, nostras literas concessimus in hæc verba: Iohannes episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, proconsulibus, consulibus, & communitati civitatis Magdeburgensis salutem & apostolicam benedictionem. Quotiens à nobis petitur &c. Datum Constantiæ, anno 1415, nono kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto. Volentes itaque ut prædictæ literæ nostræ debitum sortiantur effectum, discretionis vestræ per apostolica scripta mandamus, ut vos sive ambo, sive alteruter vestrum, ipsimet vel per alium aliosve, supra nominatis proconsulibus, consulibus, singularibus personis, & communitati, super dicto privilegio contra eiusdem concessionis nostræ tenorem à quoquam immerito vim inferri prohibeatis;

nilla re cunctis quæ in iisdem literis nostris expressa sunt obstante, quidquid tandem à sede prædicta aliquibus indultum sit; ita ut accessi, suspendi, vel excommunicari non possint, literis apostolicis non facientibus plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulgentia huiusmodi mentionem: contradictores per censores, ecclesiasticis appellationibus postpositis, compescendo. Datum Constantiæ, anno 1415, nona kalendas Ianuarii, Pontificatus nostri anno quinto.

Ex his & eiusmodi exemplis varia & multa quidem possunt colligi, quæ ad rerum & historiarum veritatem penitus introspicendam faciunt: Sed nos in præsentiarum duo hæc maxime respicimus. Quorum primum est, quod Imperator ipse nimiam libertatis suppressionem agnovit, & propterea privilegii huius concessionem indulserit fidelibus suis subiectis, ut inde culminis sui celsitudo & dignitas magis resplenderet, si auctio quædam, vel, sicut ipse loquitur, ampliatio libertatis eis accedere possit qui pro reipublicæ suæ cura sollicitè vigilarent. Deinde maxime improbat & detestatur:

hoc, quod iustitiæ sanctæ prætextus in tantum abreptus sit abusum, ut potius libidini mortalium, quam causatum solidæ inspectioni patto-
 cinari cogatur. Proinde non tantum secreta illa absurdissima, sed etiam quævis alia, quæ fascinationem tantam exinde sumpserunt, acriter taxat, & repudiando severe prohibet; adeo, ut pœnam, quæ tamen longe graviori pondere digna erat, pecuniariam abutentibus imponat. Vere itaque conquestus fuit Lehman, *chr. Spir. lib. 2, cap. 20*, ut supra ostensum est, de nimia Caroli Magni libertatis privatione, & servitutis durissimæ propagatione; quum tot & tanta mala inde tot seculis post eum propagata fuerint. Idem privilegium aliæ quoque tum civitates obtinuerunt, inprimis Magdeburgensis; qui hanc simul adhibuerunt prudentiam, ut impetratint una protectores & executores illius. Etenim, quum unicuique legi aut privilegio ab invidis plerumque sua fraus aut maligna interpretatio annectatur, ut vigor genuinus derogeretur eius observantiæ; secundum illorum petitionem Imperator Sigismundus Episcopo Halberstadenſi, Abbati Bergensi, & Principibus

bus Anhalдинis, iniunxit, ut auctori-
 tatem & vigorem huius Imperialis
 concessione non tantum conserva-
 rent, sed etiam eiusdem perpetuo es-
 sent defensores; & Magdeburgensibus
 contra quoscunque violatores huius
 privilegii auxiliatricem præstarent
 manum. Quod officium protecto-
 rium etiam inviti nuper imploranti
 civitati Magdeburgensi in diversis
 actibus anno 1622 & 1623, contra
 Hildeshemiensem & Halberstadien-
 sem præstare coacti sunt, quum ali-
 quot cives, quibus crimen corruptæ
 monetae imputabatur, ibi incarcerati
 detinerentur: velut quoque huius
 privilegii metu petulantiam tum alii
 tum Helmæstadiensis quidam Poly-
 phemus, quum clandestinam incar-
 ceratoriis litteris à Principe Guelpho
 obtentis vim bono alicui vito
 intentaret, ipse cohibere coactus
 est. Quamvis autem omnis iustitiæ
 abusus per se condemnabilis; tamen
 maxime natura ipsa abhorret tale iu-
 dicialium occultum banfellaticum,
 quum metam importet tyrannidem.
 Ideoque ex consilio Iustini Gobleri,
 Icti optimi, recte illud tandem in
 suo Ducatu Ericus senior Dux Brun-
 vicensis penitus abolevit. Etenim non

tantam plane barbaricos mores & servitiam talis absurditas gignit; sed etiam omnino contra naturam humanam pugnat, & plusquam irrationale servitutis iugum denotat, quod auctori suo summum addit dedecus. Nihilominus tantæ molis fuit, ut absurditas hæc tyrannica vix in tot erui potuerit seculis. Memini, quænam hæc aliquot male politicorum frivola & incomptæ soleant esse excusationes, aut effugia vanissima, quod interdum necessitas, propter gentis duritiem aut feritatem nimiam, id postulet remedium, quod alias populis mature in viam redeuntibus non esset applicandum, &c. An vero mala propterea sint facienda, ut inde bona eveniant? An cruenta crudelitas & vis tyrannica procreet iustitiam? An iniustitia mater iuris sit & æquitatis? An hoc necessitatis extrema est, quod mansuetudinis exigit moderationem? An talem processum exigit Christianismi propagatio? An iubet Christus ita informari & institui suos, ut evellantur? An non potius omni petitionis modo cupit eos adduci (*Luc. 14*) ut impleatur domus Iehovæ? Non sane Christi regnum sanguinis effusione truculenta, aut si

homi-

homines simul anima & corpore priventur, implebitur. Ipse iudex suum perficiet in extremo die iudicium. Ideoque hominibus, sive maxime Christianis suis, nullam aliam hoc amplificandi potestatem concessit, quam amoris, charitalis mutuae & ædificationis, & doctrinalis comminationis; aut adhortationis, & ut abstineant demum ab eorum conversatione, si prorsus nequeant converti. Quæ etiam vera & genuina solummodo Ecclesiæ Dei sunt Regalia; quum hæc unice ex operatione Spiritus sancti profluant; veluti quisque in Regno Christi, sive supremus sive infimus sit, perfectionem eam, quæ in dilectione proximi & mansuetudine consistit, ambire debet; ut Christus ipse tot nobis præceptis *Matth.* 5, 6, 7, &c. inculcat. Atque sic vere infranè populum religionem contineri, si armis placari non possit, oportet. *Krantz. lib. 2 Sax. cap. 23.* licet eo loco aliter id accipiat, sibi contrarius: Ecclesia enim, sive Regnum Christi, quum civitatem illam Dei beatam, *iuxta Apostolum*, in his terris representet, nullatenus sanguinis conspuenda est effusione ferociori. Saepe etiam præciditur ita iniquissime &

crude;

crudelissime animæ alicui terminus, quæ longe mitiori via potuisset ad Christum deduci. Videant igitur sanguinolenti illi consiliarii & sufflatores truculenti, quas clades æternæ damnationis suis suggerant dominis, dum se salutis publicæ maxime succurrere arbitrantur. Extra verbi cœlestis expressam auctoritatem, & genuinum eius intellectum, nullam verum, etiam in politicis negociis, subsistit consilium.

Sed ad servitutis durissimæ conditiones, cum natura & libertate hominis ipsa pugnantes, quibus tota Germania tot seculis exposita & flagellata fuit atrocius, revertimur. Huius status difficillimus, ait *Lehm.* & *l. 2 chron. cap. 20, pag. 96.*, ex sequentibus articulis percipi potest: 1. Vir & fœmina cum liberis & omni suppellectile ac sumptu una cum operis venales fuerunt, & ita ad possidendum emptori & successoribus traditi sunt. 2. Non licebat servo aliam sibi matrimonio copulare, nisi coæqualem, hoc est, servam; nec quamlibet, sed eam solam, quæ eiusdem dominii esset, nisi aliud conventionem paciscentium dominorum licuisset. 3. Quæcumque labore & sudore

dore suo comparaverant, ea omnia domino eorum fuerant lucrati, ita ut nihil proprii in iis possiderent; & licitum erat dominis impune illi stalla eripere. 4. Sic nec colono aut fiscalino licitum erat traditiones facere, aut per testamentum iustum aliquid in liberos, nepotes, aut Ecclesias transferre; sed competebat ius dominis optimum quodque prius ex bonis sibi seligendi & appropriandi. 5. Ita quoque quotannis cogebantur certas pensiones ex hortis, arborum fructibus, panibus, piscibus, carnibus, pullis, gallinis, & eiusmodi generibus, quasi pro usufructu solvere, qui redditus in dominos redundabant. 6. Quod si quapiam persona serva nimiam obturbationem, aut torturam, aliamve ob causam in alium concessisset locum, non tantum à quovis revocari poterat, sed etiam Magistratus statim, ad indicium fugæ factum, expellere eam ultro cogebatur: unde lex hæc: Servi fugere, latitare, statum dissimulare, in famia nota & amplioris pœnæ irrogatione vetantur. *Vad. de colleg. & monast. Germ. fol. 75.* 7. Quod si quoque vir, mulier, famulus, aut ancilla, à domino aut hero suo esset interfectus, quocun-

cunque modo id quoque fuisset perpetratum, exilem solvit multam : ac si non statim post facinus obiisset, sed ante obitum aut expirationem læsi intervenisset spacium diei, nulli pœnæ subiectus est herus, quum tanquam proprium possederit, &c.

Hem, quo redacti sumus ? merito quis cum Comico exclamet. Quis enim excelsa animo ac forti mortem oppetere non malit, quam ita turpiter servire ? ait *Bod. lib. 1 de rep. cap. 5.* Germania nostra, iuxta *C. Tacitum de moribus Germa.*, nunquam quidem antea veros servos agnoverat ; nunc tamen tanta distrahitur libertatis iactura, in ipsa libertatis gloriofa venditione & iactantia vana. Quamvis enim iura veteris servitutis, in quinque illis generibus, quæ *Bodin. d. l. cap. 5 in principio ponit*, inter Christianos hodie abolita prorsus censeri queant, iuxta *Bod. & Christi. Besol. pol. 1 cap. 10, num. 54*, quum Christianismus, postquam aliquos ritus paganismi in externis deposuit, maius quid humanitatis & æqualitatis consecutus sit, ut *idem Bes. affirmat*; attamen passim per orbem Christianum vestigia adeo eius manifesta supersunt, ut vix servitutis conditiones tantæ

272 R E S P U B L I C A E
tantæ in gradibus mitigatæ appare-
ant.

Quippe attestatur Bodinus, *d. l. pag. 66*, quod Lusitani in Hispaniâ adhuc Mahumetistarum exempla sequantur, quum venalicios ex Africa religionem Mahumetis eiurare, ac nihilominus Christiana imbutos cum liberis & nepotibus perpetuam servitutem servire compellant; ita ut servorum greges tota veneant Lusitania, & quidem publice, pecudum iam morem. Ac tamen si Carolus V Imperator servos omnes Americarum insularum liberos esse iussisset, anno 1540; nihilominus, seditione coacta, propter avaritiam ac libidinem potentiorum, Gonzalam Pizarrum, regionis Præsidem, à Carolo decessisse.

Muscovitæ non cupiunt ultimi inter Christianos dici: attamen barbarica servitus nusquam magis floret; quum tota gens ad nutum sui Principis ita brutaliter adstringatur, et etiam aliquando nefanda, detestanda, & execranda adorent & excolantur; sic omnes iuxta politicos & spirituales durissima servitute suis subditos atque subiectos habet. Et vero (ait Mich. Neand. in expl. *vol. III.*)

rer. p. 220) talis tantaque est, ut nulla gens in genere humano similem servitutem sustinere existitetur, quæ paratam illam gentem facit & promptam ad omne Principis arbitrium imperata facientem; etiam tum, si dicat, Abi cito, (quod apud Comicum scriptum est,) & suspende te. quum tanta præterea sit armatus auctoritate, potentia, tanto militum robore, tanto satellitum atque prætorianorum numero, ut ne, si velit quispiam refragari eius cruentæ voluntati, facile possit, &c. In tam profunda subditi servitute sepulti iacebant ante pauculos annos, ut tempore Basiliens nemo sibi proprietatis quidquam in ulla re, etiam vilissima, adscribere auderet: Si quis quærebatur; Cuius hoc vel illud est? nisi respondebat; Est in dominio & possessione Dei ac Ducis; ille putabatur ingens commissibile crimen læsæ Maiestatis. *Heinr. Kötlen. in vita Basil. par. 3.*

Sic & Lithuanorum durissimam conditionem describit Alexander Guagninus, *tom. 2. rer. Pol.* Ut quisque dominus famulorum cæterâ stipatus, domum coloni alicuius ingreditur; impune quidvis facere, res quascunque rapere, absuñere, & co-

S lonum

lonum etiam verberibus crudeliter
 cædere potest. Nec colonis ad do-
 minos suos sine muneribus aditus
 patet : & admissi illico ad officiales
 reiiciuntur; qui, nisi donis mitigea-
 tur, nihil iuste decernunt. Et profe-
 cto in Lithuania quodlibet iudicis
 verbulum, aurum est. (ubi non et-
 iam alibi ?) Præterea singulæ septi-
 manæ in operas ita distribui solent,
 ut coloni quinque aut sex dies nego-
 tiis dominicis impendant; die vero
 lunæ res privatas curent; & sic ple-
 runque diebus solis (nam ne festis
 quidem diebus sunt feriati) quodvis
 opus absolvant, arando, occando,
 tuncando, pastinando, metendo, tri-
 turando, & id genus. Adeoque, si
 quis Roxolanis interrogaverit; Que-
 re Dominico die laboras ? continuo
 is respondebit; Quia & Dominico
 comedere oportet. ut post Gangui-
 num refert Lansius *in consult. de Præf.
 Europæ.* & affirmat simul, quod No-
 biles in servos, quos kmethones ve-
 cant, ius vitæ & necis habeant pæ-
 sim, & si quis ex his forte captus
 damnatus fuerit, tum de seipso, in-
 bente domino, supplicium sumat,
 suisque manibus se suspendere, vi-
 nis, lotis & fustibus impellat.

Sal. Neugeb. lib. 1 rerum Polon.

Poloni quoque Nobiles olim, dum iter faciebant, diripiebant villas rusticorum, & eorum sumptu proficiscebantur. Sed Casimirus I illud corripuit, anno 1180, & possessiones knezthorum tutas à vi dominorum reddidit: ex quo cœperunt bonis suis pro arbitrio, salvo iure domini, uti, & possessionem ad hæredes transmittere. *lib. 1 Stat. Pol. cap. 17, art. 3.*

Crem. lib. 6. hist. Pol.

Eandem esse conditionem rusticorum apud Russos, Sigismundus Baro *hist. Muscov.* refert: quum non tantum sex dierum operas perpetuo debeant hæris suis, & tantum septimum suæ vitæ necessariis impendant; sed etiam ita adstricti hæreant diviti Dominorum, ut neque alio se conferre, nec liberam voluntatem in contrahendo matrimonio exercere queant. &c.

Nec Germania ab istis vestigiis ditæ servitutis huius prorsus libera est, quum reperiantur quidam aliis strictiore iure devincti, ad servorum proprius, quam liberorum conditionem accedentes; qui quum revera servi non sint, novo nomine homines proprii, *Leibeigenen*, appellantur. Quorum

tamen omnium non eadem est ratio. Quibusdam enim in locis, ut in Westphalia, & Holsatia &c. deteriori iure habentur, quum illi, quorum hi proprii sunt, his ipsis defunctis succedant in semissem, & extra consortium priorum hominum hi liberos suos elocare nequeant, nisi ab illis, quorum utilitati parent, impetraverint. Sic aliquot exempla tyrannica quoque ante paucos annos vidimus in Holsatia, ubi Nobiles mire torquent suos proprios. Velut etiam in aliquot locis Marchiae Vandalicae tales vivunt servi. Alibi sunt paulo conditionis melioris, qui haec secus, atque reliqui proprii, minus liberam bonorum suorum habent administrationem. Atque ut defuncti quodammodo videantur fuisse proprii, liberi aliquid solvunt ex bonis quod consuetudo aut pactum fecit. Quare Gæddæus *de contr. stip. cap. 7, concl. 6, num. 76*, Germaniae eiusmodi servos non proprie servos, sed instar colonorum conditione sua colentium & adscriptitiorum esse tradit. *And. Geil. de pig. obs. 7, num. 1. plerisq. Hus. in tract. de hom. prop.* In Gallia sane adhuc hodie plebs pene servorum habetur loco. Non tantum op-

ras ab iis domini exigunt, sed etiam & domicilium originis sine domini venia mutarint, capistro domum reducere sibi licere contendunt. *Bedin. i de repub. cap. 5.* Quales historias crudelitatis etiam in Holsatia vidimus nuper dire perpetrare Nobiles.

Apud Wandalos in superiori Lusatia rustici nobilibus suis corpore fortunisque toti sunt addicti, usque adeo, ut quoscunque labores illis gratis exantlate, agros colere, peregre excurrere, fruges demetere, & omnia alia, quæ ad rem familiarem & œconomicam pertinent, negotia expedire teneantur, neque solum commutare pactum sine consensu voluntateque suorum Nobilium audeant, *ut refert Meland. in Idea sua, fol. 27.*

Quin & Bohemiarum Ordines & Nobiles rusticos suos (*scilicet*; quos & *Klappen* vocant) pro mancipiis habent: nec in alterius territorium vel occasione matrimonii se conferre eis integrum est, nisi impetrata venia dominorum, & litteris dimissoriis. Sed & ad cæteros annos seu tempus domini invicem eos locant, permittant, & donant.

In Ducatu Brunsvicensi paulo liberiores agunt conditionem; vitæ

quidem, ut propria bona possidere & emere, atque testamenta facere queant; sed tamen ad operas præstandas per certos aliquot dies singulis septimanis teneantur: Mellis vero tempore cotidie alligati sunt ad quævis necessaria præstanda. Erat in aula Guelphica quis principalis Woberen nomine, quem nimia sibi minus dure servitutis huius libertas occulte mordebat; à quo audivi ipse, minime illam rusticis aut civibus, quum plane indigni essent etiam minutissima possessione, competere. Omnia enim, aiebat, ad unicum nobilitatis statum sunt referenda, adeo ut nemo ulterius quid in ulla re proprietatis sibi vindicare debeat, qui extra hunc equestrem vivat ordinem. Reliquis igitur mortalibus cunctis assignabat sola tria *k*, quibus tria hæc verba notabat, *cyn kniep, kittel, & knaust broot*, id est, quod nihil proprii in bonis terræ huius externis unusquisque, qui non esset nobilis, ulterius possidere deberet, quam *cellum, tunicam, & frustum panis*, unde vivere posset. Atque, quum Principis cor quasi in manu teneret, ita tyrannico plane conatu & inimitate insatiabili subditos iterum et

extremam fatagebat redigere servitutum, ut ita antiquum servitutis ius in vigorem revocaretur. Sed Iehova potentior fuit in excelsis, & miro genere mortis illum ex terra sustulit.

In Germania tamen nusquam clementiore servitute tractantur rustici, quam in Misnia & Thuringia; ubi pactitii habentur subditi ea ex gente, nec amplius obligati tenentur domino aut nobili suo, quam quotannis ad tria potissimum anni tempora, ut sationem & messem conficiant, & certam lignorum vecturam præstent. Si quis ulterius quid postulet precario aut cum aliquo rigore, continuo ad eorum petitiones inhibitione iudicij provincialis retrahitur, & in ius vocatur: quales actiones sæpius subire coactus sum: namque omne precarium illis suspectum est.

Ita undique mortalibus nomen servitutis detestabile & horrendum apparet, ut nemo omnium id lubenti animo sustinere, nemo humeris onus hoc imponi suis velit; quum id contra naturam libertatis, cui quisque se natum dicit, pugnare recte putetur:

Quare non hæc penitus circa annum
S 4 Christi

Christi 1250, aut paulo ante sub Frederico Imp. II, qui anno 1210 electus est, servitus antiqua sublata est; ut *Besol. d. l. pol. cap. 10, num. 54*; ex mente *Thom. Smith. 3 d. rep. Angl. cap. 10*; & *Lyclam. 4 memb. eccl. 11*; *Bar. tol. in l. hostis, ff. d. capt. & postl.*; & *Laur. Pignor. d. servit. fol. 195*, & alij, asseverant: quamvis ita non amplius venalitii haberentur, ut olim ante aliquot secula, quam Christianorum mutua dilectio & humanitas religionis consortes a servitute propius liberare inciperet. Deseruit enim iste zelus pietatis adeo, ut quisque ferme ex proximo servum facere satagat suo magis, quam ut liberum cernere velit. Exempla sunt odiosa.

Priusquam vero ulterius progrediamur, necessario inserenda heic venit quaestio, quæ sæpius Imperatori & Ictis de servitute contra naturam movetur, qua quum illi tam misere dilacerentur, paucis id enucleandum erit. Res quippe digna est notatu.

CAP. VI.

An iuste Imperator in Florentino restituatur ab aliquibus, quod servitutem contra naturam statuat?

ADmodum heic acere se ICTis aut potius Imperatori ipsi movisse præ cunctis bellum, auctor ille Relectionum polit. existimat, si illis neget, Quod servitus non sit contra naturam; quum eam sententiam non immerito cum Florentino, *l. 4. ff. de stat. hom.* omnes defendant. Nec minus hoc sibi plane persuasum habet, se perquam nitentem abstulisse victoriam, si eos vanis vel captiosis Stagirensium eluserit terminis. Sat ambitiosa eius sunt verba: Juvat incipere à primordiis naturæ, & cum ICTis manum conferere; An non servitus iustissima prodeat ex iure naturæ? *in Relect. pol. lib. 1, cap. 3, sect. 3, num. 1.* Atque ut ICTos omnes, cum Imperatore in Florentino suo, & Cothmanum, penitus in ruborem cogat & confundat, Florentinianæam servitutis descriptionem, quam ille exactam facit, hic mirifice exagitat: S 5 quum

quum in ea quidem definitione verbum nullum sit, iuxta eius effatum, quod non possit vellicari. Nimirum hic stylus est communis Stagirensum omnium, quod etiam naturæ eorum insitum est adeo firmiter, ut nihil nisi vellicationes & maledictiones consuere adament, quoties vident, quod terminali illi futilitatum magistro suum infringatur alicubi censorium tribunal. Etenim singuli eius alumni in hoc unice omnes impendunt mentis, cordis & virium labores ac nisus, & hoc cavent maximè, ne alicubi ipsius flagelletur auctoritas. Si quis sit, qui non nihil huic contradicere velit, & veritatis limen propius pandere exoptet; is certe non sine leoninis unguibus notatus abibit: ad minimum haud à moribus iniuriosissimis erit liber. Vbi nec parcunt iis, quibus omni reverentiæ honores debent; quum se pro aris & focis fortem hanc depugnare luctam arbitrentur, si Stagirensis uspiam sint diluendæ culpationes aut distractionum suggestiones. Sic etiam servitutis naturalis nimis operosum amatorem hunc non pudet in verecunde ipsum perstringere Imperatorem, quem in Florentino agno-

scit

scit præsentem sibi: nec dubitat hunc terre dominatorem potentem cum vanitatum venditore suo conferre inconsideratus, *d. l. num. 16*. Multum illi de cognitione naturæ gloriantur quidem, & hanc sibi totam perspectam putant, quum omnia in substantiam miseram & accidens dirimere, simulque huic furo pallium terministicum conceptivum superinducere didicerint; At in quantum ipsi ab omni naturæ perlustratione absint, id notorie constat; quum nil nisi inanes terminos loco scientiæ consingere noscant. Ac ne quis cautior hæc introspiciat, vah quanta tela syllogistica cum calumniis ferventissimis in huiusmodi fuci detestorem evibrant? Cerebrosus autem quilibet facile invenit, quod sugillet. Unde etiam hodie in medio Christianorum numero, titulo hoc ceu glorioso tumentes inveniuntur, quibus minus peccatum vitiumve videtur esse, si in gratiam Stagirensis sui sacrae Scripturae, adeoque ipsi Spiritui sancto, etiam directe contradicere queant. Iehova vero verbi sui vindex severus & potens quum sit, ab istoc peccato cavere sibi prudentiores opto. Sed quomodo hæc res sese habeat,

beat , id nunc heic explicandum erit.

Agit ille suarum opinionum Rector ubertim de hac materia in novem sectionibus. quæ sane omnes erroribus, nec paucis contradictionibus, abundescant, uti hoc admodum affine cunctis, quibus nunquam verum principii fundamentum attingere, multo minus penetrare conceditur, esse solet. Sic etiam heic temere flagellat definitionem Imperatoris; quum tamen potius decisionem eius cum reverentia agnoscere deberet. Definire enim in iure nil aliud est, quam in genere iuxta legis modum quid constituere. *l. 4, §. puto. ff. de hered. instit. l. regula, ff. de iur. & fact. ignor. Vide Erenb. 2 de fact. cap. 1, num. 2, 3, 4.* Nihilominus perpendemus argutias hominis, & videbimus, an non potius semetipsum quam Imperatoris verba tam inique perstringat. Primum omnis illusio consistit in terminis aut vocabulis istis, libertatis, domini, facultatis, licentiæ, potestatis, servitutis, violentiæ, & naturæ: quæ ita, temere, sive studio, inter sese convolvit, ut vera significatio aut acceptio ferme auspiciam recte applicata videatur.

Velut

Velut autem talis philosophiæ secta-
 totibus usitatum esse solet, ut com-
 muniter distinctiones faciant inter
 vocabulorum noëmata sive acce-
 ptiones, ita quoque heic factum ab
 illo oportuisset non nihil evidentius,
 quam in antecedenti sectione id præ-
 stiterat. Titulus quidem 2 *sect.* hanc
 habet inscriptionem, quod monstra-
 re velit, Quid sit libertas, & huic op-
 posita servitus; sed si quis totam se-
 ctionem perlegat, nihil potius in ea
 & in proxima sequenti inveniet,
 quam quod verba Imperatoria, l. 4. §.
de statu hom. cum glossatoribus &
 Dd. suis cavillatorie perstringat; ni-
 mirum illud egregie præstat, quod in
 se perquam animose non sine exagi-
 tationibus susceperat. Mos alioqui
 vulgaris est eruditorum, ut verbi ali-
 cuius ambigui significata, statim à
 principio disquisitionis, exacte, &
 cum perspicua declaratione quid in
 iis determinatum velint, explanent.
 Velut in philosophiæ suæ exordio id
 facere solent. Vbi vocabulum istud
 duobus modis accipi affirmant; ἀκρί-
 ετος vel κρείωτος. & ἀκρίετος vicissim in
 duplicem modum abripiunt; ut ali-
 ter late, aliter anguste accipiatur.
 Latissima eius significatio, aiunt, in

eo consistit, quando pro omni doctrina & scientia, quæ homini non innata, sed studio & industria acquisita est, habetur. atque ita non tantum philosophiæ partes reales, verum etiam intentionales, imo omnes facultates superiores, theologiam, iurisprudentiam, medicinam, &c. adeoque omnes artes mechanicis complectitur; *sicut videre est apud Stagiritam. eth. cap 7.* Postea angust accipitur quintuplici modo; ut etiam pro sola metaphysice venditecur interdum. *vid. Gecl. & Chr. Mat. disp. 1 metaph. disp. 2.* Sic & vocula Naturæ plurima denotat: illud autem hec natura vocatur, quod est principium & causa motus, quietisque, eius in quo est primo, per se, & non per accidens, *ait Corn. Mart. in disp. 2 phys de nat. anno 1612 Helmsst. excusa.* quum tamen in his nullatenus Naturæ verum esse tangatur. Quod si eodem modo ita candide cum Imperatore ex mente eius, ut verba eius se habent, *scilicet 3, num. 15,* & non cavillatione aut sophisticè, agere voluisset; debuisset quoque illud, quod in sectione præcedenti, & in hoc titulo, in se suscepit, prius rectè expeditum reddere absq; perpetua amphi-

phibologia, neque in tam diversis libertatis & servitutis significatis tam firma in rerum veritate confuse eludere summam Imperatoris mentem & auctoritatem. Etenim utrumque hoc verbum, ut ipse toties in antecedentibus, sed satis tamen involute, innuit, polysemon est; & nunc strictè sive proprie, nunc improprie, sive latissime, multo pluribus modis, quam ipse indicat, accipitur. Iam ille igitur primum omnium examinare rite debuisset, de quanam acceptione libertatis & servitutis Imperator perICTum suum Florentinum *in d. l. 4* ageret; videlicet de ea, quæ mutuam oppositionem in iure determinat; quatenus etiam in naturalibus facultatibus externis se mutuo infestant & oppugnant maxime videntur; quum eousque servitus nature hominum iniqua sit, & propterea simul sub considerationem legum civilium merito utraq; veniat. Si hoc solummodo rite pensitare voluisset, inanem suæ verborum & sarcasmodum vartiorum copiam in pluribus restringere, & candidiorem sinceræ veritatis indagatorem præstare potuisset. Ideoque Montecatinas satis scite Iureconsultos excusavit,

favit, quod omnimode ad insur-
 gium respexerint, quum inde maxi-
 me talis oppugnatio libertatis in sua
 natura profluxerit, quæ adiumento
 ill. civilium corrigi debebat; ut si
 homines cum iniquitate summa let-
 vi redditi ad liberum statum reduce-
 rentur, qui ipsis iuxta naturæ dispo-
 sitionem in communi dominio, ad
 quod omnes nati erant, competebat.
 Nam, ut ipse id confitetur, *sect. 3, n.*
10, nec abnegare potest, in prima
 creatione, quum lex naturæ implan-
 taretur, datum est homini imperium
 in universam terram, in omnia ani-
 malia, quæcunque vel in terra, vel
 in aëre, vel in aqua degunt; *Gen. 1.*
Psalm. 8. & hoc imperium naturæ
 competit homini, etiam si animalia
 illud non agnoscant, propter imper-
 fectionem animalium & hominis
 sublimem perfectionem, &c. Quæ
 tamen hoc naturale imperium, & li-
 bertatis dominium commune, quod
 cum lege naturæ in tam subli-
 mi perfectione hominibus statum
 principio implantatum agnoscit,
 adeo contemptum habet, ut hoc cum
 omni libertatis dominio, in gratiæ
 Stagiritæ sui, servis prorsus in antec-
 dentibus abscindat? *sect. ead. n. 4, &*
sect.

seqq. Ait enim : Iam constat experientia, duas hominum classes ubique inveniri, quarum alii nati sunt ad serviendum, alii ad dominandum. Rationes item contra semetipsum has addit : Alios instruxit natura magnis animis, & provida solectia : alios abiecit (N. B.) usque ad ignominiam brutorum, solius patientiæ & laborum gloria superbos, &c.

*Fertur quippe Prometheus addere
principi*

Limoco actus particulam undique

Defectam,

(*Hor. lib. 1, od. 16,*) & pro conditione suam cuique indolem distribuisset, &c. Quod & planius expressit Homerus, *Odyss. 17.*, dum ait : Iovem auferre dimidium mentis illi, quem in servitutem destinavit. quem versum ad servos natura accommodavit Plato, *lib. 5 de rep.* Nam & idem *lib. 2 de repub.* cives inter se differentes, & singulos ad singula opera paratos, à natura produci affirmat. Et *lib. 3 de il.* septem ordines imperantium & parentium ex intentione naturæ deducit, &c. Item *num. 5* : Ex æquitate naturali ; quando præstantius, quod universo semper prædominatur, incumbit deteriori, &c.

Adeo unanimi consensu gentium imperium defertur meliori & præstantiori, &c. Vnde idem *num.* 6 servitutem naturæ legi iustitiæ convenire affirmat, &c. Nasci enim quosdam usque adeo impotentis animi, ut nec suis commodis prospicere, nec in longitudinem consulere possint, indigos ad omnia consiliis; quis non in mediaplebe & manipulis rusticorum cotidie advertit? &c. Tandem *scilicet. ead. num.* 9, hunc locum ferme ita concludit; (quod majusculis notetur litteris:) Quantum vero cognitionis est in animalibus brutis, tantum & in iis hominibus, quos natura servos vocavit Aristoteles. Itaque non magis ad libertatem facti censentur, quam bruta, quæ naturaliter homini subiecta facit Aristot. 1 *pol.* 3, & *Ovid.* 1 *Metam.*

*Sanctius his animal, mentisque capere
cuius alta,*

*Deerat adhuc; & quod dominari in
cetera posset*

Natus homo est.

Quæso, quid heic aliud agit auctor ille, quam ut ipse sibi sit contradictorius, imo & in totam humanæ vitæ societatem iniuriosus? Confiteatur enim, homini cuius, id est, uni-

verso

verso huic generi, datum esse impe-
 rium in universam terram, & qui-
 dem in sublimi perfectione, licet ani-
 malia reliqua propter imperfectio-
 nem imperium hominis non agnos-
 cant: Et tamen interim ita in duas
 abripit classes genus idem humanum,
 ut non tantum usq; ad ignominiam
 brutorum abiiciat unam eius par-
 tem; sed etiam vix tantum cognitio-
 nis eidem nationi servorum attri-
 buat, quantum in animalibus brutis
 superest. Rogo iterum quemvis can-
 didæ libertatis amatorem; vel potius
 iudicet quivis, etiam is quæ talis co-
 gnitio in animalium imam sortem
 & fellam transposuit; an Imperato-
 rem heic & eius Ictos, vel potius se-
 metipsum refutet? Affirmat enim &
 negat idem de eodem. Si hoc philo-
 sophari est, nil prohibebit quin &
 ipsa brutorum notitia tantidem præ-
 stet; idque fortasse dexterius, si modo
 perinde liber ipsis ac eiusmodi blate-
 ratoribus linguæ usus concederetur.
 Etenim, num genus humanum men-
 tiscapax, & sublimi in universam
 terram imperii perfectione absolu-
 tum, concipi potest, quod tamen
 propter imperfectionem & defectum
 cognitionis adsimiletur simul brutis,

quæ luce aut vi mentis omnino carent? An non hæc quoque sublimis aut insignis est iniuria quæ in Deum & homines effunditur? Stagirita olim dicebat, animum hominis se habere instar rasæ tabulæ, cui nihil esset inscriptum: sed tamen omnia possent inscribi. Si hoc verum; seruos certe tum non habuit in numero hominum: aut fortasse sui oblitus est: aut iste impugnator præceptis Imperatoris non idem observavit, & fumum pro veritatis indagacione nobis obtrudere conatus est. Verum error talium inde est, quod ipsi ex falsa adulterina Stagiritæ philosophia, quæ nihil nisi logomachias concoquere, eas in mundo disseminare, controversiarum ambiguitates vendere, & terminales congestiones rerum veritati obducere novit, nunquam ad veræ philosophiæ principia, tam cæco detenti ductu, pervenire queant. Etenim, an non in lapsu Adamico primo omnes nos in eadem incidimus conditionem naturæ, ut, quod ille amiserat in imaginelethoræ, id quoque nos omnes, ereo nati cum tota progenie, similiter amiserimus? Nonne inde imago Dei, Adamo per creatorem impressa, in

suum divinitatis, ex qua efformata
 erat, centrum rectorium abiit, & ceu
 lumen extinctum in sui principii pe-
 netral recessit penitus, adeo ut non
 nisi per Christum & eius regenera-
 tionem in nobis resuscitati, & cum
 lumine suo sancto ex Spiritus Ieho-
 væ gratia reddi nobis & restitui va-
 leat? An non inde legis naturæ debi-
 tores facti sumus omnes in eodem
 gradu cum Adamo, ut nemo potioris
 iuris præ altero dici aut fingi possit?
 Annon Adamus hoc lapsu purum a-
 morem sanctamque cupiditatem,
 quam imaginatione sancta in Ieho-
 vam unice dirigere debebat, in terre-
 stris fœditatis libidinem turpem &
 monstruosam nobiscum transforma-
 vit, ut inde omnes in eodem perditæ
 naturæ luto hæreamus monstrofi †
 Quum igitur omnes ad unum, ne-
 mine excepto, ex lapsu Adamico
 eiusdem conditionis filii aut propa-
 go simus; certe aut erimus omnes si-
 mul domini, aut servi, iuxta creatu-
 ræ seriem in naturalibus facultati-
 bus. Quid vero vetat, quin ponam
 utrumque? sed non ex eo fundamen-
 to, velut servitutis ille nimis rigoro-
 sus adsertor & amator facere gestit.
 Etenim domini sumus secundum

hominem internum, qui in Adamo ante lapsum tunc manifestatus erat, quum adhuc externum illum secum occultatum & quasi ab imagine sua divina absorptum sive sepultum teneret: servi vero secundum hominem externum, qui postea in lapsu ex carcere suo cæco in manifestationem huius externi prorupit, & hac crassitie palpabili se imbuat, non sine macula suæ turpitudinis. Quare falsus & nugatorius omnis est ille discursus, qui futilibus paganis gentilibus terminis deformatus, duas illas classes mortalium, propter nudum complexionis externæ instinctum, aut incitationis indolem naturalem, ita contradistinguit, ut inde imperantes & parentes, aut domini & servi dici mereamur. Longe deterius, vel multo iniquius illud est, quod bestiali numero censeri ii mortales debeant, quibus clementior ingenii favor præstātorve genius in procreatione insitus nullus est. Sed beneferes habet: Quod si inde aut liberi aut servi censeri debeant; quæso quous quisque non ex throno potestatis suæ vel rex aut princeps ad numerum brutorum deturbandus erit: quum ex historiis quoque pateat,

quod

quod inter mille imperantes vix decima pars inveniatur, qui digne satis suum administraverint locum. usque adeo rarissime influenza illa solatis, quæ principatum rebus & regiminibus maximopere applicat, regentes benignitate sua beat? E contra maxima pars fervorum, quos iniquitas fortis malignæ aut potius terrogenarum improbitas in servilem detrusit conditionem, ad summa rerum fastigia foret evehenda, ut primas capesseret in statu regiminis. An vero non inde cuiusvis regno aut reipublicæ maxima extimescenda esset confusio; si secundum generositates animorum aut domini aut servi censendi & suo loco habendi venirent? Platonem iste, *cap. 1, sect. 10, num. 2*, exagitat satis proterve, quod ideam suæ reipublicæ confingat quæ nusquam locorum in terris possit dari; quum ab omni hominum conditione amota sit. Nunc certe longe acriori censura notandum se exhibet, quam Plato, qui optimam reipublicæ formam ex amore sincero progenitam delineare voluit, dum iste in talibus abortivis pigmentis plane confusam eam in proscenium mortalitatis protrudit. Etenim ubi non

servos, quos ita homines servos faciunt, potius bonos, & è contra liberos aut ingenuos malos vel etiã pessimos invenias? Si permutatio esset instituenda in dignitatibus, totus commoveretur mundus, nec ullarite sibi constare posset Respublica. Sed glossatores tales sibi ipsi sunt oneri in tot refutationibus amphibologicis, dum aut vere distincta non distincte suis applicant locis, aut distinctiones fingunt, quæ rem magis involvant. Inde error unus parit alterum, ut ex una ignorantia in alteram & longe crassio rem incidant. Quod heic etiam factum, facile saniores & veræ philosophiæ cernunt alumni. Quare non dubito, quin cautius in his suum ostentasset iudicium, si ipsi verioris philosophiæ lux affulisset clarior. Qui ex illuminatione mentis sanctiori nescit septem proprietates æternæ naturæ, & quomodo ex eiusdem tribus principiis se naturæ temporali & huic mundo insinuant, ac tandem centraliter in microcosmum confluant, quomodo etiam spiritui mundi submissus sit Adamicus homopost lapsum, illi nec de naturæ veræ constitutione, neque de eius processu & cõplexionibus sibi quidquam

quam cognitionis aut iudicii polliceri rite poterit. Etenim heic non sufficiunt nude conficti termini phrasium, quum realis rerum exploratio vera veram menti addat sapientiam, ut sic inde sanum de re quacunque possit ferri iudicium. Nam licet homo ex lapsu suo, ex quo ita spiritui sydereo mancipatus, nunc vitam hanc trahit, in eam se præcipitaverit corruptibilitatem, ut inde influentiis superiorum maxime sit obnoxius, quæ illi iuxta prædominationem constellationis instillent naturalem instinctum, secundum quem suam naturæ huius corruptæ, si maneat extra Christianorû regenerationem, traducat vitam; tamen multiplex hæc influentiarum constellatio tam varia atque infinita est, ut nullaratione ad duas classes solas illa constitutio mortalium in hoc mundi externo regno redigi, & eate nus ita inter se distingui iuxta internam suam essentiam possit aut debeat; sed si mortales iuxta prædominationem influxus ex septem proprietatibus naturæ censerentur, potius ex generationis suæ virtute, ad eam complexionem forent redigendi, quæ prædominium in uno-

quoque hominum obtinet. Veluti philosophi ii, qui philosophiam saniore vel à primo salutarunt lumine, rectissime intelligunt, & comite faciunt omnes, qui astrologiam naturalem penitus introspererunt, sine qua nemo quidquam in natura sapere aut rite cognovisse dici poterit. Videatur & consulatur modo insignis Sendivogdii tractatus de tribus principiis vere naturalibus, & longe excellentissimum libellum de spiritu universali mundi omnia plene vivificante, qui ita inscribitur: *Traicté de l'harmonie & constitution générale du vray sel, secret de philosophes, & de l'esprit universel du monde, suivant le troisiésme principe du Cosmopolite: Recueilly par le sieur de Nuisement, receveur general du Comte de Ligny en Barrois. Paris. edit. anno 1621.* qui libellus mox latinitate donabitur. Iniuria igitur non levi, imo summa, non tantum genus humanum in universum, sed etiam ipsos naturales influxus, quibus suum ita proprium infringit officium, temere afficit, quando tales servos naturæ constituit, qui ne quidem ad ullius victus studium idonei aut apti dici queant, quum prorsus brutis adsimile-

tur, qui nec aliam vitam vivere possint, quam quæ brutis sit æqualis; ut toties *sect.* 3, n. 4, 9, & *sect.* 7, n. 15, repetit. Et in primis hoc valde iniuriosum apparet, quod maximam partem hominum huic sorti durissimæ deputer, & ad has absurdas extremitates reiiciat; quum ex mente ipsius Stagiritæ, alios propter magnitudinem animi & providam solertiam solos imperio natos, alios ex defectu talium virtutum, quum illos natura non adeo firma instuxerit, sed duraiis extiterit noverca, servos prorsus faciat; imperantium vero, respectu cætus universi in mortalitate hac, admodum sit exiguus numerus; & è contra maximus semper parentium, quibus servitutem naturalem assignat: *sect.* 3.

Sic etiam maxime scandalosum, nec sine absurditate, *sect.* 1, num. 10, hoc ab ipso Arnisæo prolatum est, ubi dicit: Virtutis studium in servis natura frustra quæsieris, qui parum absunt à brutis: sed tamen & secundum hoc, & secundum cultum divinum, dum sibi consulere nesciunt, directioni domini subiacent.

Vix ita aliquid discriminis inter bruta animantia & homines admit-

tit tales. velut in sequentibus id clarius adhuc detegit, ubi ait : Reliqui, quos servitutis cœno immergit fortuna quædam iniquitas, etiam si libertatem animi perpetuam retineant, & inviolabilem, nec in extrema servitute desinant velle quodlibet; tamen contra naturam voluntatis liberæ coguntur aliud agere quam velint, & arbitrium alienum in medium animum recipere, non quod voluntas, quæ semper in sinu suo libera manet, & suæ spontis, per se subiiciatur arbitrio domini, sed quod actus voluntatis; dum non licet ipsi agere, quod vult.

Quæso, an igitur nulla alia est differentia inter tales homines & brutæ? Etenim si cœno tanto iniquæ fortunæ adeo profunde immergi hærent, ut contra naturam voluntatis liberæ cogantur aliud agere, quam velint, & per se subiiciantur arbitrio domini; tum etiam frustra quærat in iis virtutis studium; profecto nihil differunt ab animantibus brutis, quæ eodem modo suis inserviunt dominis, si imperentur similiter; præsertim si hoc accedat, quod etiam vitam, animam & quicquid denique suum possident, domino debeat.

Ast omnis eruditorum tamen schola, homini cuius animam rationis compotem attribuit, & inde à brutis ita distare dicuntur singuli ut etiã in ea dominium ipsi competat. Quod si vero iam omnis virtutis studium in capacitate interna aut facultatibus genus servile amiserit, aut particeps nunquam sit, aut fuerit, ut contra naturam voluntatis liberæ aliud agere cogatur, quam velit; quid prohibet, quin ipsi longe deterior status naturæ infra bestias adscribatur? Quippe notorie constat, & experientia cotidie ante oculos mortalium id testatur, quod vel nutu quoque circumdata animalia, absque violenta cohibitione, possint regi. Num igitur adeo penitus exclusi sint tales naturæ servi ab omni rationis consortio, ut importunis solummodo ducantur affectibus, nec quid profit ulla educationis informatio? Si hoc verum iuxta mentem huius auctoris, certe nec homines erunt, nec anima rationali præditi, sed monstra prorsus in sua edigie humana inutili, & animam habebant cum brutis mortalem, ac cum ipso corpore extingui- bilem. Nam, si virtutis studium frustra in iis quæritur, ne quidem fa-

cult-

cultates habebunt eas , quibus id recipiant , aut exerere queant. atque si hæ non adsint , nil distant à bestiis, animasque fovebunt evanidas, nec alius locus illis ad signari inter mortales poterit in conversatione civili quam animantibus : soli autem domini erunt veri homines. quod absurdorum absurdissimum. Tum etiam hoc inde sequitur , quod necessitati fati incorrigibili adstricti & alligati hæreant , quum ita à facultatibus animæ rationalis sint prorsus exclusi , ut contra naturam voluntatis liberæ , cogantur aliud agere , quam velint; quod non tantum itidem absurdum , sed etiam Christianismo vel potius sacræ Scripturæ prorsus contrarium est, quæ undique nobis viam planam ad gratiam Iehovæ explicat, modo quis se pœnitenti vita pietati veræ devovere velit. Imo ipse sibi est contrarius , dum eam curam in dominum servorum reiecit , ut operam det, ne animi cultus & perfectio illis desit. *sect. 1, num. 10.* Quod si vero dominus ipse in tali excellentia naturæ natus non sit , qualem ille in omnibus necessario præsupponit , & pro liberalitate naturalis libertatis constituit, quam ipsa natura suo proprio

prio iure ex imperiali necessitate cunctis dominis impertire debet ; sed tali communicatione primæ classis inter homines careat : tum aut servus domini locum merebitur, quem ipsi cedere cogetur vi distinctionis adductæ, *sect. 3, num. 4* ; aut uterque ad secundam classem relegandus erit , ut patili utantur fruanturque bestialitatis miseria , & fortunæ iniquitate, in hoc cæno servitutis. Verum neque tunc res hæc nova carebit difficultate, quum sic totum hoc loco relationis prædicamentum in nihilum redigeretur. Etenim servus non potest dari aut esse nisi respectu domini, nec dominus esse absque servo ; quum relata æque nota ac ignota sint, & in suo fundamento fundanda ; quippe nugæ sunt, si quis definiat cū Ramo (ait iste auctor, *sect. 2, heic, num. 20*) subiectum, quod habet adiunctum, & vice versa, aut patrem qui habeat filium. Qui enim nescit, quid sit servitus, nec is quidem sciet, quid sit dominium ; præsertim si talis confusio naturæ inter dominum & servum intercedat, ut uterque ad sibi quam aliis vivendum ineptior sit, *Id. sect. 2, num. 20, & sect. heic 7, num. 15*, & nesciant natura ferre

liber-

libertatem. *Id. sect. 3, num. 7.* Adeo unanimi consensu gentium imperium defertur meliori & præstantiori: semperque verum est, quod de agris dixit Vlpianus, *l. 1, §. fin. ff. de aq. pluvi arc.*, inferiorem servire superiori naturaliter: id quod non tantum ordini naturæ, quem ubique deprehendimus, sed & iustitiæ ex naturæ fontibus haustæ summopere convenit. Tum demum enim (pergit ita iste auctor suo modo philosophari, *sect. 3, num. 6*) officia & dignitates iuste distributæ sunt, quando quisque obtinuit quod conditioni naturæ suæ congruit, *§ eth. cap 3.* Nasci autem quosdam usque adeo impotentes, ut nec suis commodis prospicere, nec in longitudinem consulere possint, indigos ad omnia alieni consilii, quis non in media plebe & manipulis rusticorum quotidie advertit? Quotus quisque est ex infima vulgi fæce, qui, nisi serviat, & ex quotidiano labore vivat, propria industria victum sibi parandi copiam habeat? &c.

Sic videlicet plusquam egregie iterum auctor hic confundit, atque dum pro dominis adeo operosam acquisitionem se instituere putat, mai-

mam certe præstat opem servis con-
 tra ingeniorum aliorum naturam .
 Namque si tum demum, nec unquam
 aliter , officia & dignitates iuste dis-
 tributæ dici debent , quando quis-
 que obtinuit quod conditioni &
 naturæ suæ congruit; vah, bone Deus,
 quam necessum omnino erit , ut
 mundo alia distributio dignitatum
 imponatur mature , quum adeo
 naturæ conditio iam passim inve-
 niatur inversa aut vacillans , ut nec
 ex iustitiæ fontibus quid haustum
 videatur ; Adeo naturæ servitio ni-
 mis impotenter omnes laborant,
 (qui tamen sæpe summos , unde
 directorium regni dependere debeat,
 occuparint locos,) ut nemo non pro-
 priam duplicitate conscientiæ impu-
 gnet libertatem. Ceu ego ipse olim
 & plenus senatorum confessus quo-
 dam ex consule , qui ex advocatura
 ad eam dignitatem vix antea evectus
 erat , audire cogebamur, quum non
 postremam in hac licentiæ petulan-
 tia sibi quærebat gloriam : quippe
 putabat, quod quam optime sibi pro-
 desse posset , si ad commoda & utili-
 tatem naturæ se ita alligaret, ut iux-
 ta Senecam in pravitates se solertem
 mōstraret. *c. 5 de vit. beat. Id. scilicet, 3, n. 9.*

Tam inique igitur quum semper in hoc mundi perversi regno comparatum sit, ut illi in libertate magis & potestate dignitates occupent, qui ab omni integritate & conscientia pietate absunt, profusque inepti apparent; atque è contra optima quæque ingenia contra naturam servitute dira supprimantur, quibus cura rerum satis tuto committi sapienter possit, nec respectus sit ad illos, quibus regalis solis influenza status regiminis adiudicat: merito Ica violentos proprii commodi exactores, iuxta S. Scripturæ præscriptum abhorrent, & servitutis iniuriosos inventores acerrime detestantur. Eodem ut inhumanum est, optimaque ingenia perpetua servitute iniure premere; ita incommodum est reipublicæ, ut hebes quisque, & cuius virtutem depasta est inevitabilis egestas, ad noxiam libertatem protrudatur; *ut ipse relector confictur* *l. sect. 3, n. 13.*

An non ergo rectissime Vasquez in præfat. illustr. contro. num 5, Stagite illius profani sententiam; profane condemnat ut impiam? Merito etiam id repetit *lib. 1. contr. cap. 11, num. 4.*
Et quum non omnes hodie sani & r-

tæ libertatis Christianæ amatores, cum Imperatore, atque Florentino, & Vasquio, eandem huius, servitutis iniquissimæ defensoris, qui ad brutorum consortium in naturæ servitute abiicit mortales, & eos omni virtutis studio & stimulo privat, sententiam condemnent, atque impiam pronuncient? Sed restat, ut paucis percurramus adhuc eius examinationem, quæ Imperatoris descriptionem, in servitute contra naturam determinanda, vellicat; ac quibus tandem rationibus Ictos, talium Imperatorum verborum *in d. l. 4, ff. de stat. hom.*, interpretes repellat.

C A P. VII.

In quo servitutis definitio, ut ab Imperatore est promulgata, & à Ictis explicata, iuste defenditur, & à calumniis vindicatur.

Imperatoris verba sunt: Servitus est constitutio iuris gentium, qua quis domino alieno contra naturam subicitur. Hæc primum vellicat vocabulum constitutionis. quod in tribus non recte positum existimat vi-

tiis, quum non tantum sit genus ni-
 mis longe remotum, & potiusius
 constitutum dici debuerit, sed etiam
 cum libertate æquale genus ex con-
 trarie opposito requirat. Verum eo
 ipso demonstrat, quod ille significa-
 tionem voculæ huius non recte in-
 telligat. Etenim constituere servitu-
 tem singularis est locutio in iure,
 quod non est simpliciter cedere, sed
 re ipsa eam imponere alicui, quum
 servitutes constituantur per pacien-
 tiam vel per traditionem, *l. 13. §. 1.*
ff. de Pub. l. 3, ff. de usufr. l. fin ff. de ser-
vit. iust. veluti patientia quoque et
 pro traditione habetur. *Id arg. l. per.*
ff. de servis. Qui enim servitutum de-
 bet, pati debet; *affirmant ex l. quæritur*
15, ff. eod. tit. quæ quidem patientia
 est de natura servitutis. *d. l. quæritur.*
 Ideoque patientia etiam pro consti-
 tutione habetur. *d. l. 15.* Unde talis
 constitutio non adeo remotum genus
 exhibet aut designat, ut ille censeat; sed
 ex propria locutione id sibi ita for-
 mat. Proinde constitutio talis servi-
 tutis ius dicitur potius, quam res
 constitutum; quum constitutæ ser-
 vitutes, *vigore l. 10, ff. si serv. vent.*
 et vocentur, quæ pactionibus, sti-
 gulationibus, legatisve imponun-

ius. Præterea etiam, quum ex iure gentium haud dubie servitus, ut iam satis patet, & quemadmodum id nobiscum ipse auctor relectionum, *d. sect. 1, num. 12*, expressis verbis confiteretur, deducatur; constitutionis vocabulo omnino heic uti debuit ICtus. Quippe hæc vox non caret singulari emphasi, quum simul iussum ex consensu gentium importet cum ipso iure. Namque istudius est quoque constitutio; *Don. cem. lib. 1, cap. 5*: licet & differentia quædam ponatur, ut ius veteres leges appellent ICti; constitutiones vero, posteriores, quæ aut aliquid benigne aut severe contra ius introducant. *l. falsa. ff. de condition. & demonstr. l. 4, §. contra. ff. de doli except. Cuiac. 7, obs. 19*. Quod vero servitute non cum communi genere libertatis comprehendere ICtus & facultatem hæc dicere voluerit; id multo minus potuit: quum libertas in opposito suo contrario longe se latius extendat quam servitus; adeo ut ipsi non tam servitus, quam violentia opponatur; velut ipse auctor istud in *eadem sect. num. 15* confiteretur his verbis: Iam vero constat, quod vis actum facultatis ubique impediatur, & proinde in tantum

libertatem tollat , in quantum dominatur. Violentia enim opponitur libertati, 3 *eth. cap* 1. Vis autem infert violentiam, ideoque tollit libertatem. Quid enim est servitus, aut unde orta, vel ICTis ipsis iudiciis, nisi ex vi bellica, qua contra naturam alter alterius dominio per vim subvertitur ? l. 4, ff. de iust. & I. &c. Quum ipse igitur ita egregium patronum ICTis heic contra voluntatem propriam præstare cogatur, & non tantum confiteatur expresse, quod oppositum libertatis non tam fit servitus quam violentia, & servitus rectius dominio disquiparati relatum exhibeat, ut in ead. *sect. num.* 20 posuit ; quur, quæso, tam temere tamen eos vellicat aut cavillatione sua non nihil acius perstringit ? Eo ipso enim servitus nil aliud est, quam instrumentum violentiæ, quo utitur vis, ad retundendam aut tollendam libertatem. Instrumentum vero non potest cum re ipsa per naturam suam coincidere ita, ut ad unum redigantur genus ; quia re utens, non est idem cum instrumento, quum toto genere differant, cæcæ securis & faber. Præterea quoque ingens est discrimen inter libertatem

animi, & eam quæ in corpore & externis actionibus consistit; velut hoc ipsa etiã glossa agnoscit, & *ad d. l. 4* satis id explicat; simul innuens quæ servitus non potuerit per facultatem describi; quum eius propria origo ex iure gentium dependeat; libertas generalis vero animi facultatibus naturalibus inhæreat adeo, ut etiam quivis in sua conditione possit facere quæ velit, inspecto iure animi naturalis, nisi vi, id est, de facto, aut iure quolibet prohibeatur, *d. gl. ad h. l.* Nam servus (ait ipse Relector) facultatem retinet æque liberam; *scilicet. 2. h. l. num. 18*; (ubi captivum, non naturæ, intendit:) quum vinculus propter vincula non perdat libertatem. *l. 23, §. item quæro. ff. de acq. poss.* quod innuunt verba Icti, ubi ait: Si vinxeris hominem liberum, eum te possidere non puto. Ut enim possideatur aliquis, & acquiratur domino, ad ius pertinet, non ad nudam facultatem agendi, vel non agendi. *d. l. num. 19*. Vnde etiam tale ius in facultate sive (ut gl. loquitur) possibilitate iuris naturæ non simul latet, nec in sese id dicitur complecti. Quate, quum libertas sit fundata in facultate naturæ, con-

trarium eius obtinere locum eundem non poterit, quod tanquam inimicum instrumentum ipsi proscindenda ea facultate opponitur. Eodem modo etiam voculam domini satis cavillatorie heic taxat, quasi ignotum explicetur per ignotum. Quum enim dominus & servus sint correlata; putat, necessum esse, ut quoque heic debeat explicatio fieri domini aut dominationis: quod tamen præter rationem solidam expetit. Etenim domini explicatio suam habet locum, & servitus suam sedem; nec commisceri debent tales definitiones aut descriptiones, præsertim quum de eo agatur tot titulis, *ff. de acquir. rer. dom. l. servo 13. C. de pœnis. l. potestatis. ff. de verb. sign. l. cum heredes. ff. de acq. possess. & passim* *Dd ad dist. tit. præsertim Vvesenb. ad tit. de acq. rer. d.* Nec tantum ex præsuppositis, sed etiam per se constat, & cuique conscientia sua hoc dicitur, quid dominium importet, quum quisque quasi naturali instinctu ex amore libertatis affectet dominium aliquod. Sed tamen recte monet Besoldus, dominationem ex iure gentium introductam esse; quod tum iuris nostri conditores, §. 2, *Inst. de iur. nat. & l. 4. ff. d.*

ff d. iust. & iur tum alii, quos laudat Christ. Coler. *parerg. cap. ult.* voluerunt. *ait Bes. pol. cap. 2, num. 51.* Atque in tali quoque significatione maxime heic accipitur dominium, quum ita illi servitus correspondeat, quæ ex iure gentium originem sumpsit suam. Vnde apparet necessitas, quod nulla ratione dominiæ mentio heic propter talis essentia constitutionem omitti potuerit. Velut etiam proinde non frustra positum est, quod talis subiectio servitutis fiat contra naturam. Quippe iis verbis maxime specifica differentia exprimitur, ut inde pateat, quod dominium & quænam servitus heic describatur, quibus iuris civilis constitutionibus esset obviandum, & alia quaerenda medela.

Sed quum has obiectiunculas (ut vocat) ad scholas remittat, & tria ulterius tamen in his Imperatoris verbis, quæ definitionis nomine comprehendit, deſideret; etiam hæc paucis in Imperatoris gratiam, cuius honor merito nobis in Romano Imperio venerandus semper existit, examinando declinabimus. Primum conſideratur valde de eo, quod in tota definitione servitutis, superius posi-

ta, non specificè expressos potuerit invenire servos, de quorum iure heic agitur. Quod certe mirum alicui merito in tam acuto, ut se venditar, philosopho videatur. Non tantum enim personæ servorum omnium luculenter in particula *quus* (id est, *quicquis, quilibet, aut omnis, sive unusquisque*) sunt expressæ; ut omnes ea vocula *quus* contineantur, quicunque dominio alieno, id est, ab æquitate & charitate proximi averso, & propriæ ambitioni avaritiæque dedito, obnoxii aut contra naturam devincti tenentur; sed etiam manifestissime specificam differentiam depromit, ea forma verborum, ubi ponitur, quod illi omnes heic intelligantur servi, quos ius gentium contra naturam in subiectionem abripuit. An vero hæc servitus exacte in omnes quadrat cives, & corruptæ alicui ex tribus formis reipubl. obnoxios, id iudicet æquus censor. Qui sibi plures fingit muscas, quam capere possit, exactiorem suscipiet de retibus amplificandis curam. Nec ad hoc examen pertinet, quænam forma reipublicæ sit sincerior aut competentior; & num apud Turcas, Tartaros, Persas & Muscovitas, aut alios Europæ incolas, sit quaerenda.

tenda. Sit ubicunque velit corrupta; nusquam sincera aut vera apparet, multo minus solide Christiana, ubi servitus tanquam contrarium libertatis privativum, & carentia illius facultatis quæ hominem universi iuris concreati expertem & incapacem reddit, introducta viget. *ad. Donnell. com. l. 2, cap. 9. Osvv. Hill. h. litt. H.* Etenim & iura & respublicæ ibi contra naturam pugnant, quum dilectionem proximi penitus tollant & extinguant. Velut lex ea naturæ universalissima est, quæ dicit: Quod tibi non vis fieri, alteri nefeceris. Nec opus est, ut de bello aut eius vano vel crudeli iure heic multa subnectamus. Etenim quod ferro subigitur, alienissimum est ab omni dilectione proximi, & multo magis ab amore Dei aut pietate Christiana. Ideoque, an ferri imperium contineat in se vere dominicum officium, id belli sufflatores discant ex Teutonico nostro, cuius verba in *Mysterio magno sive commentario ad Genesin Moysis cap. 33*, in quo de initio secundæ monarchiæ, & fœdere Iehovæ cum Noacho omnibusque creaturis agit, sic se habent, quæ cunctis, præsertim hoc bellicoso tempore, bene notanda sunt. Vnusquis-

quisque, ait, miles, iræ Dei est virga, qua in furore suo nequitiam mortalium affligit, & absorbet; nulloque pacto ad ordinationem naturæ referri potest aut debet; sed locum in cupiditate Turbæ magnæ obtinet; in eo videlicet sitibundo furoris ordine, per quem ira Iehovæ populos cum regnis subvertit. Ordinatio hæc propria est tenebricosi mundi in natura sua, quæ violentiam suam tempore malignitatis humanæ exerit, Iehova id ita permittente; atque tunc omnia secundum voluntatem furoris succedunt, donec is satis se exsaturavit in sanguinis humani effusione. Namque hic furor ipsissima iræ Dei vindicta est; de qua habentur verba, quod velit sanguinem vindicare hominis. Inde sæpius hic furor alterum protrahit mortalium, atque in furoris huius ira per unum alter interimitur, quum meriti sint ambo suam pœnam. Siquando enim potentes terrarum tyranni in innocens sanguinis effusionem irruunt, tunc se exerit ira Dei cum præfectis suis, & rursus eorum hominum sanguinem effundit, & enses turbæ in illos recondit. Exinde bellum exurgit; minime vero ex ordinatione Divina in-

tęgrę naturę , in qua Iehova cum sapientia sua gubernator existit. Sapientia Iehovę nullum profus expectit bellum; sed ira Dei, secundum tenebricosi mundi naturam , illud semper sitit , & peragit idem in vanitate hominum & malitia. Si inter nos invicem velut filios decet Iehovę , viveremus ; nusquam indigeremus bello. Belligeratio igitur nostra omnis manifestum nobis exhibet testimonium quod solummodo filii huius mundi simus : dum absurde gerimus tot bella, & præliamur inter nos propter hæreditatem alienam, quę paulo-post nobis derelinquenda est. Hac itaque malitia tantum irę Dei inservimus in nostri ruinam , tanquam ei obligati servi. Et enim nemo militum omnium valet hæres esse regni Dei , quam diu talis existit ; sed regeneratus filius in Spiritu Iehovę amore, qui mundi huius vanitatem deserit , verus hæres erit. Hactenus ille veritatis vates , ex quibus quisque suum sibi examen in conscientię penetrali colligat. Sed interim ad secundum refutationis membrum nos convertimus.

Deinde offensionem valde quidem mordacem inde arripit , quod
origo

origo servitutis reiiciatur ad ius gentium tantum ; sed tamen solito more sibi in ipsa stomachatione contrarius est. Vult enim, mox quod ex iure civili servi oriantur ; & tamen in eadem linea confitetur statim , quod et iure gentium servi prodierint. Ita uno halitu oris efflate calida simul frigidaque novit ; non aliter ac pinula in summitate templi ventis diversis exposita circumvolvitur. Quae tamen confessione ingenua , ipse sibi cornua decutit , quibus tanto conatu verba Imperatoris in Florentino oppugnatum iverat. Mire heic sese torquet , & mirabilis est eius locutio. ait : Quanquam primitus servi prodierint ex iure gentium ; tamen definitionem concipi fas fuit secundum rationem temporis , quo celebratur. Tum vero non solum ius gentium ; sed & nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerat , &c. Non duplex sane ; sed triplex heic hominis lapsus est gravissimus. Sic scilicet fit , ut dato uno inconvenienti , sequantur plura. Etenim an decet quenquam ita philosophari , ut definitiones rerum , quae firmum suum veritatis habent iudicamentum , à quo non nisi per vim

retrahi queunt, secundum temporum
 mutationes sint conficiendæ? An
 ullus eorum, qui sibi alicuius sapi-
 entiaë eruditionem singularem inter
 mortales vendicant, extitit unquam,
 qui ita res naturales secundum tem-
 poris rationem definiendas putarit?
 An non definitio debet exprimere
 unumquodque sicuti in sua natura
 est constitutum? Nonne expressis
 verbis ita statuit, *supra cap. 1, sect. 2,*
num. 4, quod res pro conditione sub-
 iecti tractanda sit? Unde nunc sibi
 contradictorius? An vero tempus est
 genuina genitrix rerum, aut subie-
 ctum? An potius res ex suæ naturæ
 matricæ ita procreatur, ut eam in-
 duat essentiam ex qua subsistere sibi
 queat? O amice! Amice, quis te ar-
 dor nimius servitutes ita temere con-
 ficiendi decipit? Fortasse autem obli-
 tus est, quod Stagitita ex tempore
 commune fecerit accidens in physicis
 suis? Quantum igitur distat acci-
 dens commune ab ipsa substantia
 rei? Num vero accidens tale est? vel
 num producit substantiam? Mirum
 nî omnes in eum involent Stagiritæ
 sectatores aut alumni, & hæreseos
 convincant reum, quod tam proca-
 citer ipsissima aut sit eorum principia

& axiomata universalialia subvertere. Tempus quid est? An non duratio corporis naturalis? Sive id cum Stagirita, numerum motus, ex cœli conversione observatum & definitum, appellatione velis: utrumque fit: non tamen res ipsa esse potest, cuius definitionem ponas; alias quidvis quovis tempore satis compe & commode definire posses, licet rem ipsam nunquam in essentia sua tangeres. Ac vero ita rerum definitiones mutare oportet, ut tempori pro te nata sicut nummi serviant? Non certe bonum consilium, quod nunquam veritatem rerum largiri novit.

Alter vero lapsus in nullitate sane nequaquam minoris est considerationis; quum apertam vanitatem proferat; nisi peccet etiam ex ignorantia historiarum. Etenim tota clamor antiquitas, uti partim ex historiis in antecedente capite adductis satis manifeste apparet, quod severitates supra modum duræ passim in usu fuerint, priusquam ius civitatis Romæ natum esset, & anno Christi quingentesimo trigesimo quarto in Iustiniano publicatum.

Tum quoque egregie demonstrat quod iura nullatenus cognoveris

(qui tertius eius est lapsus) sed plane hospitem novum in iis agat ; utpote qui collectoris sui primi mentem, quem iuxta suam opinionis dispositionem frustra corrigere studuit, non recte perceperit ; quum adseveret , quod nudum ius civile Romanum servitutis novam constitutionem introduxerit. Toto certe cælo errat. Itaque in sua opinione decipitur , nec unquam Imperatoris veram agnoscit mentem : cuius unica intentio est , non ut in servitutum iniquitate novi quid introducat : sed ut potius illas malignas consuetudines , contra æquitatem omnem , & ipsum Christianismi amorem, ac statum verum ecclesiæ libertatemque eius pugnâtes, aut è medio tollat, aut mitiget ; mediaque monstret, quibus huic malo cura quædam iuris melior adhiberi possit. Unde etiam in ipsa hac descriptione servitutis id declarat aperte ; quum servitutem dicit & appellat eiusmodi constitutionem, quæ contra naturam sit introducta. Tantum abest , ut approbet servitutem ullam contra libertatem naturalem, ut etiam maxime noxiam naturæ & eius libertati asseveret.

Nec satis scite ab eodem heic va-

pulat Cothmannus ; quem ita tractum tangit propterea, quod in *diss. 2 sua, th. 6*, dixerit, ius civile subiurgentium comprehendit. Quæso, an hoc peccatum est, si quis dicat, quod genus includat speciem suam ? an quod est prius, continere in sese quoque posterius ? Vel, an non totum quoddam in sese suas comprehendat partes ? Si hoc verum ; certe iste Aristæus nunquam à tali peccato liberit, sed cogetur semetipsum condemnare toties. Etenim *sest. §, num. 68*, ait: Quicquid totum peccat, partes coguntur luere. Item, *num. 67*. Quin etiam licet subditi nihil propriè peccarint, tenentur tamen de facti reipublicæ. *l. 27, ff. de reb. cred. l. 1. C. de navicul.* Sic etiam *d. l. h. sest. §, num. 2*, optimum Ictorum Donellum ita misere traducit, quasi concedat, ius naturale tolli posse ex parte, licet totum tolli sit impossibile. *com. lib. 1, cap. 12, lit. C. D.* Adde hanc glossam multis non placere: quia de parte iudicandum, ut dicto; quum eadem sit de parte rationis quæ de toto. Tam enim (ait pontifex) à Deo naturæ implantata est pars quam totum: tam contra ius & bonum agitur, qui particulam iustitiam

Inonesti. supprimit, quam qui totum. Unde Iustin. in §. *sed naturalia*, *Inst. de iust. & iur.*, non de toto iure naturali, sed distributive de iuribus quibuscunque naturalibus affirmat, quod semper firma sint & immutabilia. Nam si particula quævis, sive ius quodvis in particulari possit tolli; per ius gentium introduci posset, ut indicta causa occidere impune innocentem liceret, utque fas esset latrocinari, furari, aliisve illicitis rebus & à natura prohibitis operam dare; quod esset absurdum, &c.

Pergit ita porro, & ex Stagirita suo id confirmat, ut eo solidiotti fundamento & auctoritate scilicet authentica suam corroboret sententiam, eamque invincibilem demonstrat omnibus. Dicetis: Ipsum quidem ius nunquam degenerat in iniustum, nec in sua natura ullo modo mutatur. Sed tamen hominum, qui ius accipiunt, & in actum deducunt, opiniones variantur. Quemadmodum in scientiis, quatum apud omnes gentes eadem est veritas, eadem certitudo, infinitas subnasci sectas, & errores videmus: nec tamen error induit naturam iuris; nec falsa opinio, veritatis. Hæc autem quæritur,

utrum ius naturæ, iure tolli queat, quod fieri posse negamus, &c.

Locum heic plenius allegare debui, ut inde appareret, quam candide ageret cum Donello. Ideo etiam eius verba erunt audienda. Totum hoc caput inscripsit Donellus & insignivit titulo, *de Mutatione iuris*. Vbi statim rotunde in prima consideratione eius ad principalem quæstionem hæc producit; inquiens; Ius civile mutationem quidem recipit, non naturale. §. *pen. Inst. de iur. natur.* §. *ult. deleg. agn. tut. l. 8, ff. de cap. min.* In illo enim, ait, utilitas, in hoc æquum & bonum spectatur. *l. pen. ff. de I. & iur. Mattheac. 1 de via iur.* cap. 1, num. 5. Quam sententiam etiam pluribus enucleat exemplis. Sed si obiiciatur, (ait:) Libertas iuris naturalis est; & tamen iure gentium & civili tollitur: Ad instantiam hanc liquide respondet ita: (N.B.) Ius naturale aboleri in totum nequit: (N.B.) Temperari tamen & ex parte mutari, non tamen nisi ex iusta causa, potest. Et hoc est, quod dicitur *in l. 6, ff. de iust. & iur.* ius civile non per omnia naturali servire. Quare nec libertas universis adimi potest, nec paucis sine causa; qua-

les sunt, captivitas, delictum, &c.

Quæso, quid heic agit aut statuit Ictus de sublatione patris in iure naturæ? Num ipsi unquam in mentem venit, quo vel minimam particulam iuri naturæ absque læsione totius sustollere aut suffurari vellet? Et tamen ita acriter eum incusare audet Relector ille. Num *Tollere* & *Abolere* est idem quod *Temperari* & *Mutari*? Illud omnino negat Lopez. *in animad. suis, cap. 4.* Nunquam, inquit, ius civile naturale tollit; sed interdum ad eius observantiam non cogit. Quæ diversissima sunt, & hoc est, *non inservire*. Illud *Tollere*, non potest ius civile: hoc *non inservire*, potest; imo facere sæpe necessarium est. E. G. Scottatio iure civili impunis, & lupanaria multis locis tolerantur, ut ab aliis peccatis homines abstrahantur: Nec tamen minus peccat contra ius naturæ, scortatione se polluens, &c. Exemplum est Lopezii. licet commodius afferre potuisset. Adducitur autem, ut inde pateat, quam inique Donellum culpet, dum eidem affingit, quæ proffus ab eius mente sunt alienissima. An ea candoris illius facies, quam in principio promiserat? Sed spiritui

Stagirensi hoc usitatissimum est, ut quidvis pro tempore & loco sui commodi definiat aut fingat potius. Velut id passim videre est : & nuper quoque virulentissima quædam & maledicentissima lingua tale quid in academia Julia, sine ullo pudore commisit. Scripserat libellum de processu disputandi. in quo, cap. 6, num. 4, non minus nugis & mendaciis, quam acerbis iniuriis & calumniis, amicum mihi optime cognitum, non theologice, sed plane diabolice & è centro peccati traducit; ut videlicet unguibus suis demonstret habitualista ille, quam longe sit à Dei centro alienatus. Calumnias eas, & mendacia apertissima, nuper quoque quidam eiusdem spiritus habitualista, Genevæ, in Rationali scilicet suo theologico, schismaticistixosis peridoneo, & bonis viris pietatique ipsius veti Christianismi directe opposito, cū applausu attripuit, & detestatione maligna vitum optimum & integerrimæ vitæ deditissimum adortus est. Famofus ille libellus, quum mihi censendus traderetur nuper, & in eo quamplurima invenirem hominibus quidem qui se theologos mundo venditate au-

dent gratissima, veris autem Dei cultoribus indignissima; amici mei causa in negotium inquirere non destiti. Animum enim huius ab omni impietate adeo noveram alienum, ut etiam propter studium veri Christianismi quævis pericula adire non veritus fuerit, dummodo iuventutis & proximi cuiusvis animam Christo lucrari posset: unde etiam Christianum Israëlitam se dicere solebat, ut monstraret nomine sancto, quod homini Christiano nullo pacto sine verbi Dei assidua lectione, & Christi imitatione vera, in terris esset vivendum. Scripta cius ad manus habui; inveni locum; perscrutatus sum sedulo; Ecce vero, tum quoque deprehendi verissimum illud adagium, quod vulgo dici solet, *Calumniare audacter, semper aliquid habet*. Ideoque exclamavi continuo: Itane vos agitis, ô sycophantæ? Ergo,

Quid domini faciant, audent si talia fures!

Etenim ita mala fide cum eo actum erat; ut prorsus ipsi mens atque sententia alio & plane quidem contrario sensu esset inversa. Tum quoque nuspian talis verborum contextus repe-

riebatur; sed, quæ verba olim fuerant Cornelii cuiusdam Martini contra insignem theologum Daniele Hoffmannum, ea huic, & quidem in manco & mutilato corruptissime modo, adscripta erant vito. Nihilominus corneus ille & venenatus famosi Processus scriptor miris nugis, figmentis, & sophismatibus ausus fuerat viti boni torquere verba & famam conspurcare. Res ita se habet. Erat Balthasari Melsnero cum quodam Cornelio Martini tum controversia de mysteriis divinis; & quaestio agitabatur, ut memini, An ea nõ aliter, quam per formam syllogismi, rationi humanæ credenda applicari possent? Cornelius importunissime affirmabat; alter vero negabat id constanter. Grawerus quidam factitaret quoque hoc antea, statuendo clamandoque quod mysteria quam optime beneficio profanæ logicæ possent cognosci. Scandalum hoc ingens quum ita temere moveretur iuventuti academicæ, & quamplurimos fascinaret animos; ille meus amicus monstrabat utrique absurditates, & blasphemias in Spiritum sanctum locutiones. Ut itaque eos ad officium retraheret, sua Cornelio in
 omni

omnibus regeſſit verba, ut inde turpiſſimum lapſum agnoſceret. Explicavit ſimul, quod adeo ratio hominis eſſet cœca, ut extra gratiam Spiritus Dei & fidem, quam ſingularem & gratioſam Spiritus ſancti dicebat operationem, nequaquam ea poſſet conceptiva cognitione apprehendere quæ myſteria cœli denotant; quum talis ſapientia carnalis, & prorsus profana, non poſſet, *iuxta D. Pauli eſſatum*, ea cognoscere quæ ſunt Spiritus; imo ne quidem terrenis percipiendis eſſet ſatis idonea. Confirmavit hæc verbis Chriſti, *Iohan. 3, verſ. 12*, & Davidis, *Pſal. 139, verſ. 5, & 6, &c.* Adſiit hoc etiam, quod, niſi Spiritus Dei myſteria iuſtitie in Chriſto nobiſcum obſignet, omnis cognitio fruſtranea ſit; quum homo nude naturalis nullum ſpiritualitatis principium ante regenerationem ſecum habeat, peccati corpori poteſtatiſque totus mancipatus. Sic mutua ſemper manet pugna, ut ex principiis nobiſcum natis nihil inferre poſſimus ad ſpiritualia in quibus plane ſtulti ſumus. &c. Hic viri illius eſt ſenſus, & non alius; ut in toto loci talis contextu nuſpiam verba eiufmodi de contradictoriis duobus in

ea serie connexa reperiantur ; velut impudentissimus ille scriptor ea allegat. Et quamvis per ironicam quaestionem Cornelio suam reposuerit axiomaticam elegantiam ; tamen non tantum totam eius viri corruptit sententiam ille Profectionarius , sed etiam potissima & explicatoria omisit verba , quæ conditionem ab ipso Cornelio adductam interpretarentur. An hoc theologum , qui optimus debebat dici Christianorum , deceat , id iudicet quisvis. Nihilominus contra conscientiae stimulum verba Christi *Matth. 7, vers. 12*, in suum advocate patrocinium audet : *Quaecunque vuleritis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Utinam talium falsificorum cordibus rite dictum hoc inscriptum esset, ut in vitam quoque verbum Christi, uti par esset, converterent, nec unquam amplius falsitates similes protruderent, aut calumniatores agerent impudentiores. Iehova convertat convertendos, ne sui ipsorum iudices sint in extremis. Hi vero sunt fructus scholæ Stagirensis. Quod exempli loco superioribus obiter adicere volui, quum ambo eiusdem patroni sint cuius & alumni, qui eandem ita egregie tractare didicerunt.*

cerunt attem. Atque hoc ideo dico, ut caute quisque bonus tales legat scriptores, nec facile decipiatur verbis falso nitentis Philosophiæ gentilis, quæ nihil prorsus in vera & interna rerum cognitione potest aliud, præterquam inanium litium logomachias disseminare. sed ad Donelli vindicationem ulteriorem reverti cogimur.

Quamvis autem Relector *dicto loco*, *sect. 5*, *num. 4*, satis acriter reprehenderit Donellum, quasi ille ius naturæ ex parte mutare voluisset, ut superius demonstratum est: tamen durus ille censor in omnibus cum Donello facit, & semetipsum refutat tandem his verbis: Contra ius enim nulla iusta causa excogitari potest, qua tollatur; licet ex causa declinari queat, si scilicet sub ius naturæ factum, de quo agitur, non cadere evincamus. Ex quo sequeretur, servitutem, si introducta fuerit contra naturam, utut multis gentibus visa fuerit bona, per multitudinem errantium tamen ab extrema iniuria excusari non posse.

Sic etiam ibidem *num. 8* hæc repetit, dicens: Quamquam, si verum fateri velimus, non aliud ius naturale

tale poni aut defendi potest, quam quod ex principiis naturalibus fluit. Principia hæc quum eadem sint apud omnes gentes, nisi erroribus obfuscantur, eadem iurapariunt. Accidit nihilominus, ut, licet dextra pars natura fortior sit & principium motui præbeat, ita demutetur inclinatio naturalis, quo sinistra palmam præripiat dextræ. Quod quando fit, prava consuetudo superat naturam; sicut opiniones præconceptæ delent naturæ nota principia, ex quibus ius debebat elici. Deletis vero aut depravatis principiis, quicquid inde extruitur, falsum evadit, aut corruptum, licet verum & sincerum videatur iis qui per errores de eo iudicant. Nam quicquid recipitur per infectum colore oculum, colorem, dum recipitur, mutat: Et pleræque gentes de iure iudicant, non, secundum quæ sentit, principiis naturæ, sed præconceptis erroribus, &c.

In tota hac disputatione, quam adeo severe movit Donello, quælibet libertatis ille osor aliud agit, quam ut totum velit ita defensum, ut nequeat suas excludere partes, sed eas arctissime in se contineat, & ut superius quoque inferius suum comple-

plectatur, aut ut prius, suum simul posterius, & non è contra. Idem quoque in aliò exemplo *eadem sect.* 5, n. 36, & 37, probat in iure gentium, quod hoc maneat semper inviolatum, nec à corruptis moribus, sed immotis principiis dependeat: Ideoque quærendum est, ait, vel apud cultiores, vel apud omnes gentes, &c. Quod si ad hanc regulam, servitutis ius excutias; non dubium est, quin victoriæ palmam sit reportaturum: quum & cultissimis populis, & toti orbi terrarum usu receptum fuerit. Nec refert, quod Christiani secus senserint, ait, servitutisque maculam, *ut ait Iust. l. sancimus. C. de infant. exp.*, ab omnibus promiscue delere aggressi fuerint; quam & affectatam misericordiam contemptim vocat. *sect. ead. num. 38, &c.* Hui, quid audio! An nil refert, aut valet, quod Christiani secus sentiant de servitute, & eam promiscue deletam cupiant? Dic sodes, num potius ad mandatum Christi, & imitationem absoluti magistri, an secundum consuetudines gentium, vivendum erat? An rectius est libertatem in Christo omnibus restitutam affectare & anhelare, quam mancipium se exponere mundi

mundi regno? Num potius est, vix
 reipublicæ Christianæ studere, an
 varia servitutis inventione se adsi-
 milare Ethnicorum formis? Vtrum
 magis pium est; inclinare in miseri-
 cordiam, an sævitiem? Vtrumnam
 audiam heic potius; Christum; an
 servitutis obstinatum efflagitatoreml
 Ah utinam homines errores tam cras-
 sos & absurditates summis cæcitati-
 bus obtenebratas, in profana sapien-
 tia carnis agnoscerent? Miretur qui
 merito, quod tam sedulus ille sit ser-
 vitutis confector, quum tamen ipse
 tanto odio eam habeat, ut etiam ca-
 lami libertate quasi solus vigere, &
 omnes reliquos ea suppresserè aut in
 opinionibus suis convellere laborat.
 Sic solus sapientiæ dominium affe-
 ctat, ut ex ignorantia servitute præ-
 dem omnibus emensus videatur. Ve-
 rum ne abeamus longius; quum et
 ipsa rerum natura, propriaque sa-
 lium falso glossatorum confessio
 iam constet, quod is, qui totum po-
 nit, aut aliquod universale, etiam
 partes vel particularia simul inclu-
 dat; manebit quoque Cothmanti
 supradicta sententia, quod ius gen-
 tium simul includat ius civile; &
 quod is, qui adstringit aliquid ad

ius gentium, nullatenus excludat ius civile, tanquam inferius quid & specialius in suo ordine; licet non simul includat ius naturæ, tanquam generalius quid, & superius in suo ordine positum; cui nimirum iura specialiora & particulariora nonnihil heic derogant. Vade merito quoque Imperator, data opera heic, publicaque auctoritate sua interposita, sententiam Iustini Florentini, ut veritati unice conformem, stabilivit; ut ostenderet, secundum naturam omnes esse liberos. Ad quam libertatem quoque omnibus Christianis adspirandum foret: Quicquid heic ipsius Stagirensis sectatores vani, tanquam tenebrarum servi, sui que magistri & mūdani Regni amatores perpetui, cōtra ogganniant. Ideoque Ictorū omnium, imo ipsius Imperatoris, invicta manet veritas, quando docent; Servitutem primum introductam fuisse à iure gentium; *l. 4, ff. de iust. & ius. l. 4, ff. de stat. hom. l. si id quod. ff. de cond. indeb. §. servitus. Inst. de iur. pers. in pr. Inst. de libertin.* deinde ius naturæ fuisse à iure gentium suppressum, & constitutam servitutem contra naturam, *dd. ll. & l. 1, ibi*, contraque naturalem libertatem. *C. de Sc.*

Claud.

Claud. toll. Cuius ratio ubique adicitur, quia natura omnes homines nascuntur æquales, *l. quod attinet* 32. *ff. de R. I.* id est, æque liberi. *cap. 1. l. natura. cap. 9*, verb. *sicut enim*, *l. Novell 89*. Ut & Philo ait, *in lib. de vit. contemp!*, servitutem cum natura summopere pugnare. Ea enim liberos omnes genuit: sed avaritia, legum naturæ contemptrix, servitutem induxit. Proinde frustra eorum veræ libertatis osor ille Ictorum sententiam omnibus distinctionum argutiis eludere heic studet, & illa substituit sophisticaciones. Etenim ipse, *cap. 3. vel. pol. sect. 1, num. 8*, tædurissimam servitutem naturalem ex suo Stagiritæ, *1 pol. cap 3*, contra libertatem genuinam conficit, ut docet: Prolixè & rectè Aristotæ *1 pol. 3*, distinguit inter mercenarios & servos. Mercenarii enim secundum quid subiiciuntur domine, non toti sunt ipsius domini, sed & sui. Servi vero secundum (N. B.) omnia & in universum subiiciuntur domino: nec tantum sunt (N. B.) ipsius domini; sed toti sunt ipsi quia possessioni & familiæ affectantur, ut partes. Partes vero non referuntur tantum ad totum secundum

dum quid ; sed in illo , secundum totam sui substantiam , includuntur : quemadmodum cetera sive animata , sive inanimata , universim domino subiiciuntur . Vnde fit , ut , licet dominus & servus referantur ad invicem , & eo respectu id , quod sunt , sibi mutuo acceptum referre necesse habeant ; ut est natura relatorum que vocantur secundum esse , in *Categ.* 2.º *cap.* 1 , & *5 metaph. cap.* 15 , *text.* 20 : tamen , quum servus sit etiam pars possessionis domini , præter hanc relationem æqualem , inæqualiter se habeat . Dominus enim servi quidem dominus est : at servus non tantum respective subiicitur domino ; sed (N. B.) vitam , & animam , & quicquid denique suum possidet , domino debet , *1 pol.* 3 , propterea , quod est *κῆνος* & pars familiæ , &c . Hætenus ille . Diabolica certe hæc prorsus vox est & locutio ; non hominis . Ah calami pudeat quo tales litteræ sunt depictæ . Si hoc non impugnet imo & subvertat naturæ libertatem , nescio quid sit , rem liberam impugnat velle & subvertere . Et tamen non veretur Stagiritam suum misera aliqua distinctiuncula defendere , *num.* 10 ; dum facit servos scilicet na-

tura, & servos contra naturam. Vtrumque falsissimum & absurdissimum; ut *supra ostensum est*. Natura enim subicitur domino, ait, propter imperfectionem; quia animi gerunt imperfectum, cuius gratia applicant se ad id unde perfectionem sperant. Quod ipsa falsitate & absurditate longe falsius & absurdius. Namque primo omnes, quotquot a Adamo nati extant mortales, imaginem Dei in creatione prima hominibus insitam per lapsum eius amiserunt; ita, (*velut superius dictum est*) ut nemo penitus sit omnium, neque summus vel sapientissimus secundum elementa mundi huius, ut ait *D. Paulus*, neque minutissimus, qui hac imperfectione animi proflatus laborat, atque sic ex parentibus in hunc mundum procreetur; licet complexio externa; quæ ex influentia superiorum luminarium & spiritu mundi calcetur, propter diversitatem constitutionum in corpore externo, quid impedimenti secundum magis & minus accipiat, ut minus prompte aut expedite in hoc vel illo virtutes aut res facultatum per externa corporis membra exerere queat. Unde etiam sæpius potentissimi reges & principes

inhabiliori & incapaciori natura afficiuntur, quam mortalium pauperimi. Interim tamen quoad animæ essentiam omnes mortales inter se iuxta generationis modum eadem profus conditione conveniunt, nec ulla est dissimilitudinis talis aut imparitatis imperfectionisve ratio. Ast in statu regenerationis res longe aliter se habet; quum Christus in nobis imaginem suam merito suo resuscitaverit, & ea realiter nos restaurarit in fide & operatione sancti Spiritus; quæ etiam omnibus competit vere credentibus. Ideoque error talium hominum inde est, quod omnino naturæ internam constitutionem & essentiam ignoent, nec per falsam illam philosophiam eiusmodi res indagare queant. Si enim distinguere hæc rite noscerent, ubi vere quid secundum distinctiones proprias & genuinas ex fundamentis internis eruendum & inveniendum est, facile eiurarent tam inutiles & profanas terminorum logomachias, quibus se & alios decipiunt. Quippe alias inter animam & animum, mentem & spiritus diversus, eorumque facultates & vires; velut etiam inter naturam internam spiritalem atque exter-

nam, accuratissime distinguendum est: quæ sapientia vera cum suis genuinis principiis, à talium falso eruditorum mente & oculis plane abscondita est; nec conceditur ulli, nisi cui in centro suo per Iehovæ gratiam imago, ad quam Adamus primus creatus erat, nova Christi regeneratione exsuscitetur; quam in ea, divina illa vera & vivida sophie aut philosophia subsistat, quæ nobis & naturæ universæ & rerum cœlestium detegit monstratque cognitionem, ut inde ad sanctum Dei intuitum in fide elevemur clarissima: de qua sophia Salomon in suis libris, & ipse Rex David in psalmis, summa cum lætitia passim agunt. Deinde ipsa falsitate & absurditate quoque hoc falsius & absurdius est, quod natura servus à domino sive heros suo mortali perfectionem suam, quæ animæ essentialis est, ut ipse monstrat Relector noster, acquirere aut sperare possit, ut eius gratia se ipsi applicare cogatur, & in hanc servitutem absurdam dedere. Etenim quæso, an in ullius mortalium est potestate positum, ut pro facultate animæ brutalis, quæ illi talibus hominibus impie adscribit, quidquam sibi assumere possit, quod

quod perfectionem essentiæ internæ in ulla aliqua tali parte superaddat? Pueri quidem addiscunt studia, linguas & artes, virtutesque alias externas, fucoso habitu indutas & vestitas; quod etiam faciunt adulti: at tamen neutiquam in perfectiori anima quam ii, qui se talibus adsuefecere accidentibus habitualibus, quæ qualitates ipsis dicuntur, quoad essentiam internam propterea gaudent. Nihilominus tales humanas capacitates & facultates omnino libertatis communis hic turbator istis natura servis abnegat; dicens; Virtutis studium in servis natura frustra quaeris, qui parum absunt à brutis. Quasi talis habitus, fucis variis palliatus, & interne nusquam vivide correctus, sed suis nitens simulatis pigmentis, tam ardua res sit! Si ad tale studium non fuerint ullo modo apti, multo minus ad verum cultum divinum quem Spiritus Dei præstat, poterunt adsuefieri; sed prorsus erunt ab hominis natura eiusque capacitate alieni; id est, brutales, nec spiritum ex æternitate profluentem immortalemve habebunt. Verum nec domini possunt cuiquam animam perficere; quum soli Christo

Longis opus est disputationum am-
 bagibus ; sed dictamen spiritus Iehova
 credentibus suis facile modum
 præscribit , ut non tam mire diductis
 opus sit legibus , ex corrupta natura
 petitis. Nam qui Christum vere di-
 ligit ex toto corde renato , ille quo-
 que diligit proximum suum , & ex
 inde iuxta normam verbi cœlestis
 & quod unice in precio habet nocte
 dieque) omnes callet vivendi , co-
 versandi , serviendique cuivis ratio-
 nes. Is regit , imperat , & servit simul,
 ac quilibet status ipsi aptus venit.
 Quod puri puri illi naturalistæ in
 regno tenebrarum constituti nequa-
 quam intelligunt , ac ne possunt
 quidem ; quum ius naturale suum
 ubique exigant , & interim tamen
 undiquaque sibi metipsis contrarii
 sint , quoties ad modum determina-
 tionis in quaque re progrediuntur.
 Velut etiam noster tantæ servitutis
 formator in naturæ modo sibi ambi-
 guus hæret , *d. l. 3, sect. 3, num. 10.* ubi
 affirmat modo , quod iura gentium
 pro conditione personarum rem ali-
 ter atque aliter definiant , salvo iure
 naturali ; quum natura modum non
 determinet : mox sibi contrarius ibi-
 dem asseverat , quod modus ex præ-
scripto

scripto naturæ definiri debeat. Ita modo ait, modo negat, semper anceps in opinionibus suis. Ita quoque in libertatis descriptione, mox ponit quod nihil ei detrahi possit, quum nec vincetus propter vincula eâ perdat: *sect. 2, n. 18, & n. 14*: mox ait, *n. 15*, quum vis inferat violentiam, quod ideo tollat libertatem, &c. Sic & de natura hominis ita loquitur. Quando in homine libertatem, appetitum, opinionem, & tale quid consideramus, non est ad corruptos mores cuiusque progrediendum; sed restringenda consideratio ad hominem naturæ conformem, qui est mensura cæterorum & totius generis humani. *ibid. num. 11*. Nihilominus libertatem servi natura, ad bruta animalia & eorum ignominiam reiicit. *sect. 3, num. 9, &c.* Veluti nec in distinctione libertatis sibi semper idem constat, dum mox eam facultatē voluntatis facit; mox potestatem agendi ut velis, mox politicam, *sect. 2, num. 6*, nec non contradictionis & coactionis, *num. 2*; mox pro facultate naturali aliqua, mox iuris, *num. 17*, mox facti simul accipit: veluti alibi quoque de iusta & iniusta servitute agit. *sect. 5, cap. 3, num. 54*. Verum quis mutabilitates

texere velint, aut Pontificii; dicemus, affectatam ignorantiam neminem excusare. Omnis autem ignorantia, contra ius naturale & divinum, affectata est. *Grat. & gl. in h. notandum* 1, q. 4. *Alciat. de præsump. reg. 3, præf. 10.* quia, quod omnes scire obligantur, id ignorando nemo excusatur. *Alphons. à Cast. lib. 2 de per. leg. fœn cap. 14, ex Bonavent. 2 sent. dist. 20, art. 2, quæst. 2, ad 4.* Et Paulus, *ad Rom. 1*, inexcusabiles, ἀναπαλογήτως, pronunciat omnes populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoscere, gloriam eius cœlestem in humanum cultum seu apertam blasphemiam demutarunt; idque tanto magis, quanto evidentius ex verbo divino patet veritas, quantoque pertinacius ab iis contemnitur.

CAP. VIII.

*De iustitia belli, & servitute
eius, disquisitio & exa-
men.*

AN igitur nunquam possunt Turcæ pro sua religione bona fide bellum gerere, nec Christianos in servitutem vendicare? Respondet: Non certe, ex hoc capite: quia Christiani, dum ab idololatria eos abstrahere legitime cupiunt, nunquam iniuriam eis faciunt si cæde aut servitute vindicare queant: nec ignorantia, in quam se data opera, contra manifesta documenta veritatis, conjiciunt, excusatos eos unquam reddit: Sed illi partim ius in armis ferunt, & patientiam nobis necessitate exprimunt; partim ex iure civili nostrum consensum, & ultroneam subiectionem, modo illa ad servitutem constituendam sufficiat, (*ut sect. 6. videbimus,*) allegare habent. Nam quia de vi Turcarum constat, nec tamen parcimus nos in discrimen agere; non alia quam nostra voluntate perimus. quemadmodum Diocletianus & Maxminianus consolantur eum, qui

qui contracta defraudatus est, &c.
 & damnum, quod quis sua culpa
 sentit, sibi debet, non aliis, imputare.
c. damnum 8, de R. l. in G. l. 4, infra.
C. de fideic. liber. & c. Quid est omnium
militantium vita, quam rapina? Sc.
vian. lib. 3 de guber Dei. & c.

Quicquid unquam mali in munda
 do suscitari & in unum globum
 quasi convehit potest, id sane in bello
 confluit, ut nihil horribilius & de-
 testabilius hoc malo fingere possis.
 Nihilominus sunt homines, qui à
 ipsa hominis natura & cognitione sui
 in ipso Christianismo tam aliena in-
 veniuntur, ut absque conscientiae re-
 spectu ullo plusquam confidenter
 destructionem generis humani ap-
 probent, deque execranda illa vio-
 lentia mortis, qua animæ mortali-
 um crudeliter & in magnis copiis
 ad infernum rapiuntur, iuxta naturam
 maxime conformia conscribere non
 vereantur. Imo ita acriter defendunt,
 ut etiã omnia dicta sacræ Scripturæ,
 & ipsius Christi præcepta de am-
 sancto, *Matth. 5*, invertere, & vanis
 aliquibus, ex proprio cerebro effictis,
 eludere audent gradibus. Quod ideo
 satis fervide agunt, ut ipsi iniustitiam
 æquas leges & jura naturalia auti-
 buant,

buant, ne bellum his repugnare dici possit. Atque ut eo magis potentum animos sibi concilient, pia bella proclamant; quasi pium infernum, albam nigredinem, bonum diabolum, iustam iniustitiam, piam defraudationem, lucidas tenebras vocare velis; & ipsum iræ fervorem in dulcissimum amoris favorem convertas. Vide *Hug. Grot. de iur. bell. ac pac. lib. 1, cap. 2.* En tanta est affectata mortalium in medio Christianismo ignorantia, ut nihil aut parum discriminis inter pium & impium, regnum diaboli & Christi, vitiave & virtutes, improbitatem & vitæ sanctimoniam habeatur; quando temerarii illi cruentam crudelitatem liberrimæ licentiæ pervicaciter ascribere non dubitant, si adsit saltem belli prætextus. Quæso, agnoscite hoc, mortales; an non iam consecuti sumus ea tempora, de quibus nos præmonuit Christus, dicens: Imo veniet tempus, quum, quisquis vos interemerit, putabit se cultum præstare Deo. *Joh. 16, vers. 2.* Eousque enim omnes prope in tyrannica processerunt vassania, ut effusio sanguinis humani & internecciones rebus licitis accenseantur, modo iure belli possint aliqua-

tentis colorari, quum illud nihil iniustitiæ in sese continere à sanctorum talium effectoribus dicatur. At væ, ait Propheta, trahentibus iniquitatem funibus vanitatis; & , veluti denso fune plaustrum, peccatum. *Esa. 5, vers. 18.* Væ dicentibus de malo, bonum esse; & de bono, malum esse: statuentibus tenebras pro luce, & lucem pro tenebris: statuentibus amarum pro dulci, & dulce pro amaro. *Ibid. vers. 20.* Obfuscationum rationes quidem heic in contrarium afferuntur quam plurimæ; ut videre est apud *Timpt. pol. lib. 4, cap. 10, q. 1, & 2.* *Schonborn. pol. lib. 6, cap. 1.* *Bocer. de bell. lib. 1, cap. 6.* *Althus. pol. cap. 29.* Sed nemo omnium est, qui ita accurate collegerit omnes quam Hugo Grotius, in *d. lib. 1 de iur. bel. & pac. cap. 2; & 3, cap. 3.* An vero temere verbum Dei possit ad forum contentiousum retrahi aut repelli, ut Vasquius, *lib. 1 contr. cap. 9, num. 15,* hoc à foro conscientiae dirimit & separat: id Tertullianus, *tract. de idolatr.,* & Lanctantius, § *Inst. divin. 22 & 29,* & omnium maxime ipsum æternum & immutabile verbum Patris Iehova Iesus, *Matth. 5, & 6,* diiudicet: quum bene examinandum sit, quid deser-

sioni naturali competat. Recte ait
 Cominæus, quod bella inceptu &
 prima facie læta, exitu vero difficilia
 sint. Atque ea propter nemo suadere
 hodie bellum audeat, quasi res levis sit,
 quæ facile detergi possit. Christus
 dilectionem exigit. Væ, qui hanc
 turbant! At iustas confingunt caus-
 las. Quasnam vero? Alias videlicet
 apertas sive manifestas: alias occul-
 tas, quæ semper primario intendun-
 tur. *Schon. lib. 6 pol. cap. 3, & 4.* Ma-
 nifestæ continent repetitionem per
 violentiam ablatorum, defectionem
 contra vim & iniuriam, defensionem
 religionis, & conservationem
 pacis, iniustam denegationem tran-
 situs per provinciam, ac rebellionem
 subditorum. *Menoeh. lib. 6, præf. 96.*
Pet. Mart. lib. 2. quas Althusius in
pol. cap. 29 ad duas redigit: defenso-
 riam, & vindicatoriam. quarum
 utraque aut publica aut privata est.
 Occulta vero sunt, quæ semper dire-
 ctorium obtinent, nimirum avaritia,
 ambitio, propriaque gloria, &c. An
 vero hæc & similia iuri Evangelico,
 ut ait *Grotius*, competant, id mox ex-
 plicabit Teutonicus noster; modo
 prius examinaverimus ex nostro Re-
 flectore politices paulo ante adductas
 Z binas

bias illas quaestiones de Turca &
 Pontificiis negotium hoc bellic
 servitutis attinentes. Interim auctor
 ero cuius, nequis opinione suava.
 na profanaque in hoc tam serione-
 gotio temere Christi verba distrahat
 torqueatve; quom summum Christi
 despectum impertent. Cui monit
 ipse Christus, dum ait, *Iob. 12, v. 48:*
 Qui adspernatur me, nec recipit ver-
 ba mea, habet qui condemnet ipsum.
 Sermo quem locutus sum, ille dam-
 dabit eum ultimo die: Quia ego et
 me ipso non sum locutus; sed, qui
 misit me, Pater, ipse mihi praecipit,
 quid dicam, & quid loquar. Quae
 nemo heic tentet, dolo aut falsa in-
 terpretatione argutiisve ratiocini-
 profani expressa Christi verba pallia-
 re. Vindex iustus est, eritque semp
 in eum qui abuti eius integro cupit
 sermone, quem absolute adeo sim-
 plicique forma proponit. Quae
 autem, quis sit? Eius sinceram mor-
 tem *Matth. 5, 6, & 7*, atque perfecti-
 simam legem, summamque omnium
 consulito. Quarenti legis peritior
 respondet Iehova Iesus, *Matth. 22, v.*
37, & 39: Diliges Dominum Deum
tuum ex toto corde, & ex tota vi-
ma tua, & tota mente tua. Illud est
primu

primum & summum præceptum. Alterum huic simile est : Diligas proximum tuum sicut te ipsum. Quod autem per proximum non tantum Hebræus Hebræo intelligatur , ut vult Grotius , *d. l. pag. 38*; satis in similitudine de Samaritano id explicat ipse Christus, *Luc. 10, vers. 36. & 37*. Sicut etiam Propheta ait ; Homo , dilectum est tibi, quid sit tibi agendum : nempe , Præceptum servare Dei, charitatem exercere , & humilem te præbere coram Deo tuo , &c. *Hos.* Ita D. Paulus : Estote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti ; & ambulate in charitate , sicut & Christus dilexit nos , & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam Deo. *Ephes. 5 , vers. 1 , & 2*. Hæc norma cuius facile decisionem largietur in consultationibus belli , num regno amotis sancti , regnum belialis & præ cruentè possit includier. Satis scite quidem has quæstiones de Turca & Pontificiis formatas quilibet iudicabit incautus , qui non vim penetrare novit. Sed si rectè rem iuxta conscientia testimonium ex verbo Dei petitum examinemus , facile patet, quis error subsit. Namque præpositum id falsissimum est , dum

statuit, propter religionem Christianam bellum iuste subiri posse, quoniam Christus hoc iudicium sibi reservavit soli; ut *sup. ex Ioh. 12, & Matth. 26, 13, v. 30*, patet. Imo nec persecutionem aut vindictam mortalibus concessit propterea, veluti discipulos facit inhibet, *Luc. 9. v. 55*, ne ignis vindictam è cælo postulent; quoniam tantopere pigeret eos, quod ab terminibus in itinere Hierosolymitano non reciperentur: dicens; An nescitis cuius spiritus filii sitis? Filius hominis non venit ad perdendum animas, sed ad servandum. Sic etiam *Matth. 10, v. 14*, mandat discipulis, ut exeat è domo illa, ubi non recipiatur. Tantum abest quod hominibus velit religionis causa persecutionem concedere. Unde & *Matth. 13, v. 30*, ait: Sinite crescere utramque usque ad tempus messis: & tunc ego vobis dicam; Colligite prius zizaniam, & in fasciculos coniicite, ut comburatur. Hominibus atque discipulis profus non vult id concedere, ne propter ignorantiam utramque averruncet. Itaque non tantum ignorantiam nullum factum atrocius est admittendum, sed etiam quia est expresse prohibitum. Vobis

etiam Christus reprehendit Petrum
 gravi comminatione, quum se
 gladio licetoribus opponeret, quum
 Christum ex hortu captivum addu-
 cebant, *Matth. 26, v. 52*: dicens; Qui-
 cunque acceperint gladium, gladio
 peribunt. An igitur gladio aut bello
 possit regnum Christi propagari? Spi-
 ritus sancti est opus & sancta opera-
 tio, ut ille in veritatem ducat mortua-
 les; *ut ait Christus, Ioh. 16*. At Chri-
 sti Spiritus, non est spiritus sangui-
 nolentiae, sed gratiae, & dilectionis,
 qui omnia in amore sancto perficere
 cupit. Quare gladio proprio se in-
 vicem iugulantes, in infernum præ-
 cipites ruunt, quicunque loco verbi
 celestis, gladii volent uti iure, &
 eius vigore convertere homines. ve-
 lut non adeo pridem legi alicuius
 præcipui epistolam, qui dictum su-
 perius positum Christi, *Matth. 13,*
 ita perversè ausus est allegare, quasi
 Christus mandarit hominibus, ut zi-
 zanas (quos hæreticos vocabat) fas-
 ticulis colligatas comburere debe-
 rent; quum tamen expresse id prohi-
 beat, sibi que hoc reservavit, ipsosque
 angelos messorum faciat. *vers. 39*. Sic
 pessime Dei verbo illi mali abutun-
 tur. Tale vero remedium omnino

abhorret Christus, & prohibet unice. Proinde propter infidelitatem populi alicuius, contemptum aut abnegationem fidei Christianæ, iusta gerendi belli causa in æternum nunquam allegari poterit, nedum propterea bellum ullum suscipi, quicquid heic alii suggerant. *l. 6, C. de paganis, cap. dispar 23, quest. 8. c. Iudæi, Extr. de Iudæis. c. de Iudæis. c. qui sincera 45 dist. Quod etiam tradunt Dec. in c. que in Eccles num. 110. Extr. de consuetud. & in c. consuluit 29, num. 10, & 11, ff. de appell. Rainold. Cors. in add. ad Oldrad. consil. 72, & cons. 264. Covar. in c. peccatum. 2 part. Relect. §. 10, num. 1, & 2. De reg. iur. in 6. Bos. d. l. de bell. cap. 6.*

Deinde, si Turcæ ignorantiam veritatis aut Pontificii (ut ait) prætexere nequeant; multo minus Christiani, sint cuiuscunque sectæ velint: quum hos minus deceat crudelitatem & cædes sequi: aut merito dici poterit, quod multo magis affectata sit ignorantia eorum, quum contra statum regenerationis, verbi cælestis præscriptum, conscientiam ipsam, & officium Spiritus sancti, Christianitatisque virtutes omnes pugnet hoc immane facinus. Etenim queñam poterit

poterit ille converti, & ad veram Dei cognitionem pietatemque Christianam allici aut deduci, quem gladio persequi, & tandem ante diem crudeliter è medio tollere cupimus? An iste modus est licitus, quo quis ab idololatria possit retrahi? An sic documenta veritatis rite producuntur, dum cæde & morte quis perimitur? An ita ius Spiritus S. in armis gestandum est loco amoris & verbi cœlestis? Quisque suam examinet conscientiam, an ius, an vero iniuria hoc pacto exerceatur.

Tertio, si novit, omnium militantium vitam nil aliud esse quam rapinam; quei ergo Christianis conditio hæc persuaderi possit? Num possint in cæde & rapinis vivere, & nihilominus manere Christiani? Nemo potest certe dominis servire duobus, ait ipse Christus. Quomodo Christus & Belial inter se conveniant bene? Dicat alius; quia meum exuperat captivum. Attamen & ipse fatetur, *sect. h. num. 55*, quod contrariæ causæ nequeant simul veræ esse, nec simul iustæ esse, quum inter contradictoria medium nullum detur. An vero ignorantia talem excusare neutralitatem, & exinde fidem bonam,

qualem ibidem vult, absque expul-
sione alterutrius interponere queat,
id probet ille cui maiores probandi
vires suppeditant. Ius Evangelicum,
iuxta Grotii locutionem, quum lucis
iustitiam communicet; talia non
concedit; quum ex amore Iehovæ
inter mortales, meros gratiæ, man-
suetudinis, dilectionis & patientiæ
dispergat radios. Si quis in ignoran-
tiæ nebulis hæreat, an propterea in
rapinas, cædes, furta, & eiusmodi
extrema flagitia sub specie iustitiæ
proruat? Hocne diabolicum est, an
Christianum? Num nox possit esse
dies? Exemplum litigantium de iu-
ramento calumniæ, quod utraque
pars bonæ fidei dicatur usque ad de-
terminationem sententiæ, certe ni-
mis fragile est. An usus iste non vul-
neret conscientiam, decidant Chri-
stus & D. Paulus; *Matt. 5, 33; & 23,*
16, 20, & c. 1 Cor. 6, vers. 7. O quam
multa ex tali iure in præiudicium
veri Christianismi profluunt? Quam
multis modis eiusmodi ethnica fo-
rent corrigenda, si veritati locus am-
plior patefceret? Securitas mortalium
nimia est, adeo ut in iis nullum
dent conscientiæ locum quæ maxi-
me tamen eam tangunt. Forte nil in-
de

de provenit aliud, quam ut in duplici conscientiæ monstrosa virtute, velut ille nobis Consul M. B., homines excellere cupiant. Sed de his quum etiam superius ad iniquum iudicium Basëlicum Caroli M. sic actum pluribus, non opus est ut diutius tam manifestis inhæreamus.

Decisionem huic negotio adiiciat ille Teutonicus, cuius *ad 14 cap. Genesis de bello Abrahamico* insignis commentarius, *capite 38 sui tractatus*, ita habet: Ex his igitur luculentissime perspicitur, ait, quodnam mortaliū studium, labor & intentio, ab incunte usque ætate fuerit; quomodo ex imagine Dei se in semidiabolicas proprietates intromiserint; utpote in superbiam, avaritiam, ambitionem propriæ potentiæ; quemadmodum etiam ipse diabolus talia expetebat, & proinde ex suo deturbabatur regno. Namque gentes & Chami posteræ Sodomæ & Gomorrhæ, atque in omnibus vicinis regionibus, dominati incipiebant. Inter quos Abraham adventitium agebat, & in Hain Mamre tanquam in deserto aliquo habitabat. Ethnici vero in perpetua concertatione ob mundi huius regnum fervebant, at-

que inter sese disceptabant (propter
 externam dominii potentiam) qua
 ratione populus populum imperio
 subiugare posset. Atque huius vo-
 luntatis corruptæ libido seu insatia-
 bile studium regnandi usque in hunc
 perduravit semper diem, & originem
 suam ex ethnicis & Chami filiis tan-
 quam ex divisis Babeliæ linguis, in
 quibus vires formati verbi latebant,
 traxit. Quum igitur proprietates na-
 turæ in tot divisiones abirent, atque
 inaquæque aliquid proprii sibi ven-
 dicaret; tunc prælia & mutæ con-
 flictiones inde emergebant inter eas.
 Namque centrum naturale tenebri-
 cosi mundi prædominium in lapsu
 Adamici proprietate obtinuerat;
 quoniam homines omnino regno
 Dei, velut in amore & humilitate,
 mortui erant, atque exinde astris ex-
 ternis & quatuor elementis subditi
 vivebant. Tum quoque diabolus in
 serpentino ente hominis sibi arcem
 deprædatoriam erexerat. Ideoque
 solummodo istud ambiabant, quod
 ad potentiam & dominationem ex-
 ternam eos evehere posset, quod ex-
 eo manifeste apparet, quia diabolus
 cunctos in ira Dei misere elusit, ita
 ut mutua cæde invicem sese confo-
 derat,

derent, & temporarias voluptates in maiori precio quam vitam ipsam haberent. quum summa hæc sit stultitia, quando non dubitant ob futillissimam superbiam in extremum se vitæ periculum præcipitare; haut-attendentes, an quispiam pro comodo eius rei, propter quam cædes & interneciones subit, vitam sit conservaturus. Ex his satis liquido constat, quod diabolus in invidia & insolentia sua occupatos eos omnes sibi abripuerit. Namque totus latissimi mundi campus & universitas ad inhabitandum nationibus illis exposita erat: tum quoque quamplurimæ regiones insulæque adhuc à nemine occupatæ patebant. Nihilominus prælia funesta inter semetipsos concitabant, ut alter alterum dominio subiugaret, & exspoliaret simul. Atque sic diabolus, tanquam hostis mortaliū acerrimus, in suam detrucebat superbiam omnes, ut sibi servitute sua devinctos teneret. Non igitur illum frustra Christus mundi huius principem appellat. Certe ille est princeps secundum proprietatem furoris in tenebroso mundo vigentis; quum sic iuxta eam proprietatem imperio suo hominem in corpore, anima,

anima, voluntate atque spiritu pre-
 mat. Etenim quodvis bellum ac
 praelium ex tenebricosi illius mundi
 natura & proprietate, tanquam ex
 quatuor elementis irae Dei, quae in
 creaturis superbiam, invidiam, ava-
 ritiam & iracundiam causantur, ori-
 ginem sumit. Atque haec sunt vere
 quatuor illa elementa irae Dei, &
 elementa quatuor tenebricosi mun-
 di, in quibus diabolus cum malis
 cunctis creaturis degit. Vnde sic ex
 quatuor illis elementis bellum exur-
 git. Namque licet Iehova populo
 Israëlitico expulsionem ethnicorum
 iniungeret, & arma induere eos iu-
 beret; tamen omne hoc ex ferventi
 ira Dei, tanquam ex ignis propieta-
 te, iussum proficiscebatur. Namque
 gentes nimis peccatis furorē eius
 concitarant, qui devorare illas fata-
 gebat. Iehova autem, quatenus ipse
 Deus vocatur, plane averfatur bel-
 lum. neque potest quid mali aut cor-
 ruptibile expetere; quoniam iuxta se-
 cundum principium, quod ipsam
 lucem edit, semper benignus largitor
 est, omnibusque rebus semetipsum
 communicat. Ast iuxta tenebricosi
 mundi naturam est iracundus zelo-
 tes Deus, & ignis consumens. Quod
 si in

si in hoc tenebricoso mundo furor eius concitatur, quidquid circumcirca est, altius in eo ebulliens, ac inflammando sese exerens, absorbere id omne expetit. Atque ex ea proprietate præcepit Israëli bellum movere, & gentes delere. Ipsius enim ira in illis inflammata erat; instar ligni, quod igni additur, & tunc ignis absumere gestit. Proinde furor Iehovæ huic populo alterius extinctionem demandabat, ut ex eius furore penitus deleteretur; alias iræ suæ ignis sese inflammasset, veluti Sodomæ & Gomorrhæ quinque illis regnis factum erat. Sic refocillabat furor Iehovæ in vita impiorum, ut in ipsismet eos absorberet, dum alter alterum interficeret. Vti in hunc usque id perficitur diem, ubi sæpius homines Iehovam invocant, pro obtinenda sorte victoriæ contra hostes suos, ut eos cæde mactent sua: Verum Iehova non illis victoriam in hoc concedit, sed potius ensen iræ suæ, quem preccatione & voluntate sua concitarant. Quod si veri essent homines, & filii Iehovæ, non ullo unquam indigerent bello. Quippe Spiritus sanctus non bellatorem agit; sed ille amator est & benignus dator.

Ast secundum iræ proprietatem devorat omnem rem impiam, & tamen eo magis exstimulatur. Nam quo plura igni signa adiiciuntur, hic ipse item stimulatnr, eo magis vigescit, donec absumat quæcunque arripere valet. Similiter & hoc de ira Dei intelligendum est. Ille furor iracundus Dei in Adamo inflammatus erat, atque ipsi imaginem sanctissimi mundi absumpserat, & inde ex Adamo in omnes depravatio pertransibat. Namque illi in linea tæderis, secundum primum principium, velut iuxta animam atque corpus simul, inflammatum furorem pariter in sese continebant: **E S S E** illud serpentinum, iuxta inflammatam animam, crassamque animale mortalis hominis proprietatem, tam Abrahamo quam eius filiis cæterisque nationibus inerat; excepta linea Christi; quæ peccantis hominis nullatenus existebat subsistentia, sed in Dei erat potestate; velut cælum in mundo viget, nec tamen alterum alterius **E S S E** ingreditur; aut velut cælum in inferno & infernum in cælo hæret, nec tamen alterum alterius identitatem sustinet aut complectitur; sive uti nox in die & dies in nocte; sive ve-

In natura lux splendore suo in tenebris viget & eas inhabitat. Ita hoc quoque nobis percipiendum est, ad quemnam modum filii sanctorum bella contra turbam impiorum formaverint sua, eosdemque dissipaverint; videlicet in iræ proprietate, quæ gladio suo illos pertransibat, ad gentes & Chami delendum genus. Namque Abraham gentibus illis, qui fratris sui filium Lothum ceperant, & secum abduxerant, cum tota domo in armis occurtebat, eumque ex manibus illorum, cæsis gentibus, liberabat. Hoc ita in furore Dei peragebatur, qui filios suos per potentiam iræ suæ liberare solet. Quod enim impiis exitium affert, istud sanctis salutis & liberationi est. Quod vero illi, qui Christi non gaudent nomine, tales vocari, & quos oportebat cum Christo iræ & furori Dei in Christi morte mortuos esse, bella gerere volunt; hoc certe non ut Christiani faciunt, sed tanquam meretricii. Nemo vere Christianus belligerat. Namque si verum Christianum agat, tunc in quatuor elementis iræ Dei, in radice cordis, in & cum Christi morte denatus, & è contra in Christi amore vivo, ceu novus homo,

mo, renatus est, qui in iustitia, in dilectione, & patientia vivit, nec sibi soli, sed Deo patri in Christo. Quippe verus Christianus conversationem & voluntatem in cœlis transigit, atque in spiritu Christi vivit, ut S. ait Paulus: Conversatio nostra in cœlis est. Quod vero Christiani bella gerunt, hoc ex ethnica, & non ex Christi proprietate agunt. Namque verus Christianus non est ex hoc mundo: regnum eius in cœlis est; atque ille in Christo mortuus est mundo, secundum novum in eodem hominem. Ethnicus ille, tanquam semi-diabolicus homo, qui regnum suum in hoc mundo possidet, in Christianis exercitium desiderat armorum, bella severe cupiens, atque cedes; cui nullus terræ locus satis amplus videtur, quum in quatuor elementis iræ Dei vivat, utpote in superbia, avaritia, invidia & iracundia. S. Paulus ait; Exponite membra vestra armis iustitiæ. Quare vero bella suscipiuntur? Nonne propter regnum huius mundi? Et tamen Christus ait, quod regnum suum non sit de hoc mundo. Iam igitur si corpora nostra & animas armis exponimus iræ Dei, & per talem conatum

saltem nosmetipsos quærimus, atque propter regnum huius mundi tantam stragem edimus; hui quam egregios nos probamus Christianos ! Iactamus quidem nos tales ore; at corde & anima intus ineri sumus ethnici, neutiquam ex Spiritu Christi renati. Abraham quum ethnicos obtunderet, nihil quidquam ex gentium rapinis sibi expetebat; sed regi Sodomæ omnia restituebat, quæ ab gentibus ipsi erant crepta; & zelotem Domini solummodo agebat. Non ille propter provincias aut subditos & regna arma induebat, sed ut liberaret fratrem suum. Zelus iste veritatis erat, quem Iehova in eo urgebat, ut liberaret suos. Non exurgebat armatus propterea, ut regionem aut civitatem inde lucraretur: ac licet obtinere eiusmodi potuisset, nihil tamen eorum quærebat, sed retro in suum revertebatur locum.

Admodum mirabiliter porro spiritus in Mose heic loquitur; & dicit, quod, reverso Abrahamo ex prælio, Rex Sodomæ illi sit obviam egressus, & Melchisedech rex Salem protulerit panem & vinum; qui fuerit sacerdos Iehovæ excelsi, qui cælum & terram possidet; & bene-

dixerit Abrahamo; & quod illi Abraham decimas persolverit. Ac licet de hoc sacerdotio alias nihil in sacra Scriptura inveniatur; tamen verissime de Christo typus fuit. Namque spiritus Dei alio in loco de Christo testatur, quod sit sacerdos in ordine Melchisedech. Ita plane occulte spiritus Iehovæ figuram Christi in Abrahamo depingit, & vocat eum regem Salemi, & simul sacerdotem Iehovæ altissimi; quasi diceret, Sacerdotem salutis & chrismatibus; quem admodum in sensuali lingua sonus eius exprimitur: id est: Christus ipse benedixit Abrahamo, & obtulit ipsi panem & vinum, videlicet carnem suam & sanguinem; atque ita ille ipse fuit sacerdos, qui Abrahamum cum filiis suis Deo reconciliavit. Namque Abraham gladio iræ Dei adversus gentes usus fuerat: proinde nunc Melchisedech adveniebat, & dento benedicebat Abrahamo, ne gladius Turbæ illum deprehenderet; & obferebat ipsi panem & vinum. hoc est, cœleste ens, quod in semen Abrahami introducere cupiebat, inque carnem & sanguinem mutare: unde Patris iram in fœderet tanquam in typo reconcilians complacat ei.

Nam sacerdos iste verissime spiritualem exhibet hunc intellectum nobis. Licet enim Abraham simili modo secum habuerit talem sacerdotem, sub figura Christi; tamen ait Moyses, quod fuerit sacerdos Dei, qui dixerit ad eum, Benedictus sis Abraham altissimo, qui cœlum & terram possidet, & hostes tuos in manus tuas traderit conclusos. Id certe de nemine alio, quam de Christo intelligi potest, qui sæpius Abrahamo in tali figura se exhibuit, & toties ipsi benedixit. Namque spiritus in Moise illum quoque regem Salemum vocat, quod nil aliud significat, quam regem salutis; cui Abraham decimas persolvit. Procul dubio secum in sacerdotali ordine is vixit cui persolvit decimas: Ast hic rex & sacerdos erat ille, de quo concionabatur, qui cum illo contraherebatur ita quod esset æternus eius futurus sacerdos; cui Abraham decimam, tanquam decimam proprietatem humanæ proprietatis, in ignita lingua animæ devovebat; & sacerdos in eum conferebat panem & vinum suum, cum benedictione, tanquam amoris ignem; tincturam videlicet luminis cum essentia divinæ

ut Abraham in hoc pane & vino tincturam lucis in ignita anima reciperet, atque ita imago Dei in illo redintegraretur. Proinde quoque Christus eidem mulieris tincturam in lucis ente, ut viri & mulieris proprietates in unam redirent imaginem, reddidit. Atque istud hoc loco indicat spiritus sub specie regii sacerdotis Saleminis. Esdra enim, qui amissa Biblia ex cognitione spiritus Dei scribis suis dictavit ad calamum, satis hæc perspexit, & propterea spiritus Dei hæc ita refert. Unde satis commode perspicitur, quo pacto Esdra ex visione spiritus historiam hæc Abrahami conscripserit. Namque tota historia Abrahami sub Christi persona præfiguratur, quum sit typus Christi. Hunc sacerdotem Salemi Abraham in spiritu vidit. Quoties Abraham sacrificabat, statim sacerdos iste in victima eius apparebat, & sacrificabat Deo, quia mundum sacrificio suo reconciliare debebat. Inde erat sacerdos Dei. Ipse Abrahami voluntarium sacrificium, velut eius preces fideique vota, in sanctum Iehovæ ens introducebat; in quo ente, tanquam in essentia divina, panis & vinum porrigebatur animæ Abrahami

hami ; ut ita in mensa Iehovæ saturaretur ; donec iste Abrahami fieret sacerdos, id est, se Abrahamo in cœlesti corpore, velut animæ cibo, in veropane & vino, manifestaret, &c.

Item *cap. 47* ait : Inter omnes res gestas Abrahami, quas consignavit spiritus Moisis, duplex intelligenda figura est : exterior nimirum quædam historia, quæ ita peracta sit ; sub qua historia figuram suam Spiritus Dei in fœdere suo tam apposite interferit, quasi meras ageret in ea delicias.

Item *cap. 46* : Quare ita pronunciamus omnia ut Iehova nobis agnitionem largitur. Inde adeo, si quis res gestas veteris Testamenti rite perlegere, & intelligere solide velit ; necessum est, ut binas ille sibi proponat figuras ; nimirum, in externis Adamum, tanquam hominem terrenum ; in internis vero Christum. Si binas istas figuras in unam transformer, continuo intelliget quidquid Moises & Prophetæ in spiritu locuti sunt. Caveat omnino, ne cæcorum more quidquam aspiciat ; ceu Iudæi & Babylonia fecerunt, qui ex historiis istis rationales conficiunt conclusiones, &c.

Porro, quum eadem haut dissimiliter, sed lucidioribus tamen verbis, *cap. 33. eiusd. lib.*, explicet; non incommode heic & iste annectetur locus. Sic igitur ait: Si quis nature præfectus viro iusto vitam adimit suam; eum sane, qui hoc facit, Iehovæ iudicio natura destinat ad audiendum sententiam. Quorsum igitur tyranni illi effugient, qui Verbi sapientiam in mendacia transformant, & Filios Dei propter eiusdem ægnitionem & confessionem turpiter suppliciis afficiunt, nec non bello & pernicie regiones & populos subvertunt? Hi omnes referuntur ad Turbam magnam, iudicio Iehovæ destinati. Namque gladium Turbæ in propriam voluptatem ingerunt; nisi speciali mandato Spiritus Dei illos instiget tunc id officii ratione exsequi omnino tenentur; velut Israël in gentibus hoc prestitit. Quidquid ex propria libidine, ad potentiam suam extollendam, absque necessitate, aut mandato singulari Dei, sanguinem profundit, hoc à furore Iehovæ ad id existimulatur & concitatur, & tandem regno huic appropriatur. Vnusquisque miles est iræ Dei vitæ, qua furor eius malitiam mortalium

lium ita punit & absumit : nec ullo modo pertinet ad ordinem naturæ, sed ad appetitum Turbæ magnæ, videlicet appetentem furoris ordinem, per quem Iehovæ ira regiones & regna subvertit. Ordinatio illa proprietatem naturæ in tenebricoso mundo concernit, quæ potentiam suam tempore malignitatis humanæ exercit per Iehovæ permissionem ; atque tum omnia ad furoris libidinem succedunt, donec illa se satis recreavit in sanguine humano. Namque hæc eadem est Racha sive vindicta Dei, de qua dicit, quod ipse vindicare velit sanguinem hominum, &c.

Qui locus ex iis, quæ in proximo antecedenti capite allegata sunt ita contineri sive compleri potest, ut non sit opus pluribus heic eadem repetere. Distinguant igitur, quousque volent, illi iuris bellici tam insolentes commentatores, & privata quoque prælia concedant, quasi licite ex iure naturæ propter iniuriarum propulsionem (*Grotius lib. 1 de Jur. bell. cap 3, num. 1*) gerantur : reverentia, quæ Iehovæ præceptis & præscriptis debetur, nisi rectius observetur, cuique suum imponet malum ; & iudicem nimis sero inveniet qui

mature in viam non redierit. Sed forte quis obiiciat ; (ut humana ratio semper potiores suarum inventionum partes agit , ac , ne quid culpæ ferre videatur , strenue defendit magis , quam ut sese ad mandata hœvæ retrahi patiatur ;) obiiciat , inquam ; quod Christianorum non tantum cœtus , respectu omnium , passim admodum exiguus sit ; sed etiam inter ipsos Christianos esse vix aliquos , qui rem ita intelligant : velut ille quoque clamat : Quid poterunt hi tam pauci numero conficere contra totius mundi præiudicia ? *Arn. rel. lib. 1, cap. 3, num. 36.* Item : Una hirundo non facit ver. *God. l. 42, ff. de V. S.* Nec ad paucarum gentium mores corrigendus est universus orbis ; imo nec ad multarum. *Id. sect. 5, num. 36.* Effugium quidem magnum videtur : Sed uti sola hominum opinio nihil iuris extruit veri , si iuri naturæ contradicat ; ita multo minus tanti erit ponderis , si verbo Dei quid audeat derogare. Nam veritas religionis non ex principiis corruptæ naturæ , multo minus ex iure gentium , sed ex revelatione divina pendet ; dicente eodem , *d. l. num. 41, Relectore.* Quamvis etiam iure se præ-

cipitat, dum excelsare gentes conatur in hoc quod non tantum uno impetu omnes, ex defectu revelationis, quæ paucis obtigerit, aberrarint, & superstitioni alteri post alteram se implicuerint; sed etiam ex iure belli servitutes pœnæ loco iustas constituerint. Quippe, quum bellum iustum statuat, non curat obiectionem, quam Bodinus ex hostiis humanis aut ipse sibi mover; nimirum, quod ex luce naturæ gentes potuissent intelligere, contra naturam esse, humano sanguine delectari. Sed respondet ita: Quid tum postea? An non auctor naturæ potuit naturæ detrudere, & multa contra naturam vel ipsis Iudæis concessit? Velut exemplum adducit in Abrahamo, cui à Deo deman data erat immolatio filii unici. Et addit: Ut autem hic constanti fide putavit, obtemperandum illi, quem errori alicui obnoxium cogitare nefas sit: Ita superstitione ethnica, persuasione numinis dementata, eo sibi sequendum credidit quo raperetur à falsis oraculis, etiamsi in ignem ire iuberetur, in foveam salire cum Curtio, aut in tela ruere cum Codro & Deciis. Adde, ait, quod duo Deorum genera crediderit

simplicitas ethnica; alios, qui nocent; alios, qui beneficiant. *Gell. lib. 5, cap. 12, &c.*

Quænam vero hæc excusatio blasphæma? An nõ in: g. s. est sui ipsius accusatio & refutatio gravissima? Nunquid culpam idololatriæ ethnicae cum tyrannica crudelitate Christianum tam aperte in Deum reiicere decet? quasi ille contra naturam quid sanguinolentum mandet? Quor verba, tot prope errores; nec sine blasphæmia; quæ nec absque scandalo quis legat pietati veræ deditus. An summus Iehova peccati tam atrocis auctor, aut stimulator occultus insinulari debet, si quando naturæ luci nonnihil detraxerit, vel contraturam quid præceperit? In tantumne ab oraculis falsis dependere debebant, ut inde persuasione numinis dementarentur, & in ignem aut foveam profilirent? Quid hoc? Num hæc potest aut debet dici ethnica simplicitas, si tot fingant deos, ut in duo genera bonorum & malorum distribuant? An quæso hæc simplicitas aut malitia debeat dici, & sapientiæ profanæ argutia? Vel potius arguta arrogantia & superbia? An non hæc directe Christianismo Pauli oppo-

opponuntur ? *ad Rom.* 1, & 2. qui
 expressè *à dixit* hanc, impietatem &
 iniustitiam vocat hominum, quod
 veritatem in iniustitiâ detinuerunt,
 & eam in mendacium transmuta-
 runt; unde manifestata sit ira Dei ex
 cœlo? *vers.* 18, 25, &c. An non ipsi
 in ratiocinationibus suis vani facti
 sunt, & cor obtenebrarunt suum,
 mutaruntque gloriam incorruptibili-
 lis Dei in efformatam imaginem?
vers. 21, 23, &c. Nonne Dei verita-
 tem transmutarunt in falsitatem?
vers. 25. Quæso, an hæc sit simplici-
 tas gentium? num vero malitia?
 Decetne ita turpiter quenquam, has
 summas blasphemias & peccata in
 virtutes convertere? Cuiam potius
 fides sit habenda; an Spiritui Dei in
 Paulo; vel homini vanissimo, qui
 sibi tot consuit contradictiones, quot
 ipsi lubet? Pudeat merito, Christia-
 nismum profiteri velle, & tamen
 Christo & sibi ipsi contradicere. Sed
 non opus est pluribus verbis: Ipse
 sibi sit refutator iterum contradi-
 ctorius binis in locis. Etenim *paulo*
ante, num. 30, 31, 32, & 33, recte pro-
 nunciarat, quod errore communi
 gentes & nationes quam plurimæ
 peccarint; adeo, ut inde ne ius qui-
 dem

dem induci posset. Quoniam iure igitur heic quid constituunt, ubi tam graviter etiam in ipsum Deum impeterunt malitia sua & inversione rerum? Deinde, *in eadem sect. num. 57*, recte cum D. Paulo, *inexcusabiles, ἀνεπολογήτες*, omnes pronunciat populos, qui, quum potuerint Deum verum ex luce naturæ cognoscere, gloriam eius cœlestem in humanum cultum, seu apertam blasphemiam demutarunt; idque eo magis, quo evidentius veritas ex verbo elucet divino, & ab iis pertinacius contemnitur, &c. quæ verba etiam superius allegata sunt. Ecce, quomodo hæc iam ethnica potest dici simplicitas, si inexcusabiles sint, si blasphemii idololatræ sint, si pertinaces contemptores verbi sint, si ipsam naturæ lucem despectui habeant, omniaque convertant in mendacium pro lubitu?

Eodem modo, quo ex simplicitate maligna & blasphemia innocentiam ethnicis adscribit, etiam cunctis, ipsique Christianis, bellum perimit iustum, ex cuius victoria servitutes iustas constituent. *Ibid. num. 60.* Nihilominus quidem rapinas & caedes damnat, quum belli sint accidentia.

Quasi

Quasi vero bellum aliud quid sit in proprio totoque esse suo, quam rapinae & caedes? per quas victoria obtinetur, & bellum perficitur. Vide heic Costerium *in pol. lib. 10, cap. 8, §. 6*, recte de bello, & quomodo omnis ab eo exulet iustitia, loquentem. Dehinc quoque ulterius iste reiicit hos, qui statuant, victos cadere nequaquam esse licitum, ac proinde nec in servitutein eos abduci debere; quum sit potius, servos facere ex dedititiis, quam eos occidere. Quippe, ait, caedes & servitus non sunt paria. Quae tamen duo crimina, *vix antea, num. 56*, paria fecerat his verbis: Caedes enim & servitus pari passu ambulant. ut in contradictoriis terminis perpetuo sibi conscius maneret. Quasi vero non aliud sit remedium clementiae aut misericordiae, quo curari possit dedititius, & ille, qui se dederit victori, nisi aut servitute aut caede sit mactandus? Ast, obiicit, duo sunt genera bellorum: aut tendunt ad internecionem; aut pugnatur pro imperio, gloria, ditione, aut alio aliquo interesse. in illis à caede non est abstinendum; in his distinguendum est interius summum & aequitatem. nam quod ultravi-

ctoriam

toriam non sit progrediendum, æquitas suadet; sed iustitia haud prohibet. Quid audio? An æquitas & iustitia ita dissident inter sese, ut quod æquitas non permittit flagitium, id iustitia licite patrari sinat? N. mis liberalis est, in puniendis hominibus & constituendis serviantibus. Merito igitur audiat hoc: Exeat aula, qui volet esse pius. Nimia enim pietas aut misericordia dedecet virtum strenue bellicosum, & servitutum compactorem. Sed an alio, dicitur, num iustitia possit ita licite ab æquitate resilire, ut illud exequi audeat citra culpam suam, quod æquitate non redoleat; id est, ut quod iniquum sit, committat? O absit talis iustitia procul, quæ iniustitiæ patrociniū sufferat. Alias enim ius & æquitas iustitiam procreant, ut illa utriusque dicatur effectum; quum æquitas omnino formæ instar sit iustitiæ. Quare si tollas rei formam, sine animam, merito in monstrosū abortum illud corpus rude atque mutilatum. Veluti bellum quoque illud utrinque iustum evadit, iuxta eius opinionem, quod veritæ & iustitiæ caret in cognitione causæ iustæ, & ex ignorantia committitur.

ent; ut olim Andabatarum erant pugnae & digladiationes. quod quidem, *sect. 5, num. 55*, verum perinde statuit; Sed idem *sect. 4, num. 17*, vix possibile putat, his verbis: Vix enim fieri potest, ut bella, unde procedunt servi, utrinque iusta sint. & indignum est, ut nati altissimo loco & ingenio in vilissimam servitutem deiciantur, &c. Quare autem hoc? Fortasse, quia transcendit limites honestatis in iustitia belli. Nulla enim iustitia vetat hosti nocere; modo non excedatur modus, nec transcendantur limites honestatis. *ait id. sect. 5, num. 65*. At quinam heic limites vere constitui possint, ubi arma furorque vigent, nec locus est dilectioni proximi, nedum cognitioni causae, id non attinet multis demonstrari. Experientia est ante oculos. Nam quis causam cuiusque disceptabit, quando strepitus armorum non sinit voces exoptulantium exaudire, nec ira & cupiditas vindictae locum facit tribunali rationis? *ait idem*.

Sed haec de servitute & iustitia belli. quumque ibi libertati non detur locus, eam nunc paucis in Christianismo quaeremus.

C A P . I X .

*De libertate vera, & servitute Chri-
stiana; quomodo hæc accipien-
da, & quid proprie
sit.*

REcte Bodinus, *lib. 1. pol. cap. 5,*
& Montecarius, *1 pol. schol. text.*
64, agunt, quod tam accurate de-
monstrant, in multis adeo rebus gen-
tes & nationes communi errore una-
nimiter peccasse. Etenim ipsa Scri-
ptura S. attestatur toties, quod omnis
homo mendax sit, & ex corrupta sua
natura proclivissime ad mendacium
feratur. quum simul ipsam imagi-
nem Dei in tale portentum transfor-
matint, ut supra ex divo Paulo osten-
dimus: qui exinde quoque omnem
hominem mendacia proclamatur
Psal. 62, 10; & 115, 11; ad Rom. 3, 4.
De quo etiam ipse Iehova Christus
conqueritur, idemque profanitatis
crimen sui in os ingerit Iudæis, qui
tamen filii regni cœlestis ex semine
Abrahami, patris credentium, unice
salutati volebant; *Ioh. 7, 29; & 8, 55.*
Quum itaque in cardine salutis
ipsius etiam ipse electus populus Dei
aber-

aberravit sapius, & vix æque se in fa-
 morem mentem reduci passus fuerit;
 quid mirum, quod gentes tencbra-
 rum meliora sapere noluerint, aut
 non studuerint unquam? quicquid
 heic pervicaces ethnicorum & pro-
 fanitatis tantæ patroni, veræque sa-
 pientie vani suppressores, ac perverse
 servitutis perpetui commendatores
 obganniant. Ne quid illis desit pro
 captivis & mancipis bello abducen-
 dis, ita exclamant nonnihil altius;
 nec id absque indignatione animi
 graviori: Nam si ius naturæ convellit
 hæc servitus, & nulla valida ratione
 probati, vel ab antiquitate extrema
 excusati potest, qua ratione probatur
 sacris litteris, teste *August. no. quest. 57*
in Exod. & Rom. an. consil. 288: u' i
Mantos, & sub interminatione edi-
citur servis Christianis, ne dominis
 suis se subtrahant propter conscien-
tiam? ut scilicet. 4, in pr. dixi. Aut quo
 errore apud omnes omnino gentes,
 quasi in unum & eundem stuporem
 concitatas, tanto consensu potuêre
 præcipua naturæ exculpi, ut, quo-
 cunque verteris oculos, omnia servi-
 tutum plena deprehendas? Absit veto
 ex sola opinione hominum ius gen-
 tium extruamus. &c. *Arn. in relect.*

pol. cap. 3, sect. 5, num. 29, & 30. Nam Aristoteles *5 eth. cap. 7* non aliud ius gentium agnoscit, quam $\varphi\upsilon\pi\alpha\kappa\acute{\iota}\tau\eta$, nec definit illud ex omnium opinione; sed ex eo, quod conveniat principis à natura omnibus hominibus implantatis. *Id. ibid. num. 31.* Satis fortissimum scilicet obicit heic argumentum nobis, iuxta suam opinionem, ut eam defendat variis quibus aduersatus est contradictionibus. Sed quam elumbe id sit, ad veritatem sacrae Scripturae & verbi celestis patulo accuratius examinetur. Namque iuste Adam post lapsum incepit stertina lucem sive adspectum Dei & veritatem fugere; ut non veritas fuerit, se Deo subducere, & culpam suam simulatione ignorantiae velamine obtegere, accusando falsam mulierem. *Gen. 3.* Atque hoc est illud principium, corruptae naturae implantatae, quod adeo propagavit ille primus omnium patens in cunctos posteros, ut cuncti tenebris inhæreant, nec quid à priori amplius cognoscere possint: quum imaginem divinam amiserunt singuli, ut supra ostensum est: nec possint ne in rebus naturalibus quidem ad cognitionem internae essentiae aut eius virtutum

penetrate, licet ante pedes sint ; *ut ait Sal. Sap. 9.* Vnde quoque statim in primo mundo , qui longe sincerior fuit , quam iste præsens , adeo graviter de mortalium cæca malitia , nimirum quod omne figmentum & cogitationes cordis sui ad deteriora in dies singulos conferrent , Iehova ipse conquestus est , ut etiam cogere-
tur diluvio submergere mundum, quum nemo præter Noëchum (propter lineam Christi) omnium inter tot milliones hominum inveniretur, qui ereptione dignus haberi cum suis potuisset. *Gen. f. 6, vers. 5, 6.* Si igitur tunc in unum eundemque stuporem tanto consensu conspirare potuère homines, tantique gigantes, & tam longæ vitæ; qui tam insignes habuère doctores verbi , patriarchas videlicet divinos ; an non etiam hoc semper factitarint , quum eiusdem malitiæ & cæcitatæ exemplum in ædificatione turris Babylonicæ habeamus ? *Gen. 11.* Quid non factitarunt Israëlitiæ, quum ipsi miraculose per mare rubrum à Deo ipso ducebantur , inque ignea nube ductorem cotidianum viæ adspicerent ? qui & selectus erant populus. An non inde recte quoque David regis pro-

pheta ait? Detecerunt omnes; nec est, qui bonum optetur, ac ne quidem unus. *Psal. 14, v. 3.* Qualia proinde tales opituaſtri ſibi ſomniant principia naturæ, quæ proſus ignorant, nec audite expectunt aut cognoscere ex verbo Dei; quum profanitates ſuarum cum ſanctis Iehovæ oraculis tam temere commiſceant, ſpiritumque Iehovæ à ſe proſus repellant blaſphemi, nec ad agnitionem veritatis pervenire poſſint, propter inutiles logomachias? *ut id D. Paul. 2 ad Tim. 2 deteſtatur.* Uſque adeo ethnicismi & naturalis cæcitatſ ſervi omnes elſcapiunt, ut proſus averſentur libertatem, quam Deus homini contulit primitus, & poſtea, perdita ea, per Christum recuperatam nobis donavit. An non cæci ſint homines, qui oculos adverſus verbum Dei nequiter obſtinent quum ne quidem id, quod apertiſſimis adſpiciunt oculis, in veritate ſpectare optent, aut agnoſcere velint? Exemplo res ſatis erit clara quid lucidius ſplendidiuſque mundum univerſum adſpicit lumine clarifſimo & amabiliſſimo ipſius Solis: Nemo non ſplendore eius & irradiatione ſe quam iucundiſſime ſentiri affici. omnes eius lucem deſiderant

quoties nox est , & diem votis exoptant anxiiis. Nihilominus omnes in eius loco & motu hallucinati sunt turpissime. Nonne in unum eundemque stuporem tanto consensu heic conspirarunt omnes? quem etiam firmis demonstrationibus stabilire conati sunt summi artifices, quos sapientes nominamus; inde, quod terra tanquam in centro universi quiescat, & sol circa eam cum luna & reliquis planetis moveatur? Nonne à temporibus Ptolemæi mathematici, qui maxime circa ann. Christi 141 floruit, per tot secula hucusque tot scripti sunt libri, qui hanc quasi firmissimam imo & demonstrativam defenderint sententiam? Omnes Dd. Academici mordicus nec sine acrimonia in hanc conjuravêre mentium opinionem, ut anathema fuisset habitus, qui contradixisset. Et quamvis summus ille astronomiæ artifex Copernicus ante seculum abhinc ferme, qui natus est in Regione Borussia, anno 1473, die 19 Febr., & obiit 1543, die 20 Ian., tam clausum & supinum errorem omnium in triplici motu terræ demonstravit, & revolutionibus conspicuis id declaravit; ut inde satis ma-

nifestum sit, quod soli non alius
 quam centri locus respectu totius
 universi competat: tamen ille audiri
 non potuit. Ac nisi tam oculares ad-
 hibuisset demonstrationes, quibus
 revolutionum suarum libros sex il-
 lustravit; certe pridem ex orbe toto
 expulsus fuisset. Quare? Quia com-
 munem academicorum patrum, &
 omnium ex ore talium dependen-
 tium virorum, ac inde constituti iu-
 ris gentium & Christianorum opi-
 nionem impugnavit & pudore affe-
 cit? Quam etiam ob causam veritas
 tam aperta haecenus identidem
 quam acerrime suppressa fuit. Novi-
 quidem fuisse viros bonos etiam in-
 ter academicos, qui hac de re recte
 sentirent; & inter eos ipsemet affi-
 nem habui Magistrum Henricum
 Scaperum, virum longe in mathesi
 exercitatissimum, qui ultra 30 annos
 academiae professorem egit Helma-
 stadii. (cuius scripta quoque dignis-
 sima sunt, ut tandem edantur, quum
 prorsus singularia in tota mathesi
 contineant.) hic toties mihi confes-
 sus est, quod nulla verior esset sen-
 tentia, quam Copernici. & ita quo-
 que informavit suos discipulos; velut
 ego anno 1597 talia ex ipsius pra-
 lectio.

lectionibus observatum. Sed ipse cum aliis propter conspirantes omnium opiniones non ausus fuit aperte illa explicare. Tandem ante annos aliquot Teutonicus noster id etiam, sed alio dictamine, sancto & Eddæo, *in libro suo de triplici vita hominis, capite 9*, ex fundamento naturæ plenissime explicatum dedit. Cuius verba emphatica hæc sunt: Qui asseverant, quod sol cursu moveatur aliquo, illi loquuntur tanquam cæci de colore, nec unquam centrum naturæ agnoverunt. &c. Item: Mundus ex lapsu Adami huc usque monoculus fuit: quia sub sex illis sigillis, id est, sex planetis illis, vixit cum sua cognitione: At septimum sigillum perspicuis solis oculis videbitis mox. Loquimur heic, ut veritatem agnoscamus. Hoc igitur percipite; vobis difficilem complexum enucleabimus. Videte, & anima vertite id modo. Tota constitutio & universitas regiminis huius mundi in omnigena vita ex astris tum sese in cunctas res, bonas tum malas, insinuat. Nam & astra quoque causæ sunt, quod quatuor elementa, utpote ignis, aër, aqua & terra, exsuscitentur: alias in hoc mundo om-

nia plane placata quiescereat. Ideoque præcipue in septem planetis agnoscite imperium superius : hi quippe nobis spirituale regimen exhibent ; & id quidem duplici modo. Obtinent Tincturæ imperium, tanquam igneam vitam ; nec minus & aëris imperium , tanquam aqueam vitam. Tres planetae , supra solem constituti , una cum sole, igneam vitam & dominium possident : atque tres infra solem positæ , egressum igneæ Tincturæ exhibent, eiusdemque simul descensum , & una cum sole aëreum imperium fovent, atque femineum genus continent in sese, quia matricis essentiam repræsentant, superiorisque matricis Tincturam. Isthæc Tinctura autem animam in sese comprehendit ; & altera, matrix, veneris, animæ spiritum. Atque ita quod superius est, inferius appetit, & è contra inferius hoc appetit illud superius. Unde porro unum conficitur corpus, quippe sol est cor, & splendorem maiestatis principii huius continet. Atque inde percipi facile potest uterque sexus, masculinus & femininus. Mas caput repræsentat, & in se imperium dominationis conjunct cum Tinctura sua

ignis; ac, quum Tinctura hæc animam comprehendat, inde venerem appetit, tanquam matricem corpoream. Namque anima appetit spiritum & corpus; quod possidet matrix fœminæ. Atque ita inferius regimen est fœmineum, & totum eius imperium lunæ obnoxium viget. Sol enim cor addit eis, & venas Tincturam; non vero igneam, sed aqueam; unde ille largitur spiritum aëreum. At huius Tinctura non in intellectu consistit. ex quo ipsa viri subiacet imperio. quippe Tinctura ignis acriter probat res omnes. Mercurius excusciator est Tincturæ huius. Inde in facundiam volubilitatis inclinatur. Et luna obtinet huius matricem, quæ ex omnibus participat planetis, & metæandam terræ se exhibet. inde ita festinat, & in circumvolutione rotæ suæ ex planetis & stellis haurit vires ubicunque potest. maxime appetit solem: inde quoque eius splendorem attrahit, quemadmodum luna solem anhelat; quoniam terrenus est, & appetit cor cœleste. Ita quoque fœminea matrix anhelat anxie cor mariti, eiusque Tincturam, tanquam animam: quia anima æternum illud affert bonum. Atque sic

natura æternitatem appetit, seseque ex vanitate exsolvere cupit. Unde patet, quæ causa sit movens acerrimi desiderii in utroque mavis & feminae sexu per universam creaturam, quod utrumque alterius mixturam tam ardentem ambiat. Namque corporea moles illud non intelligit, neque spiritus aëreus; sed tantum binæ illæ Tincturæ noscunt hoc, quæ iam mutuo urgent sese, quum illud verbum F I A T in se contineant, ut inde magnalia cuncta Iehovæ manifestentur. Etenim Spiritus Dei incumbit aquæ matricis in venere & in jovis matrice, tanquam in cerebri matrice, & gestat illud F I A T. Namque corpus possidet veneris matricem, & cerebrum jovis matricem. Atque sit Spiritus Iehovæ alis quoque venturum incumbens fertur in suo principio; & tamen à patre & filio procedit in creatione; manifestatque magnalia summa, quæ in sophia sancta ab æterno sunt provisæ. Proinde ipse est fabricator seu opifex rerum omnium, & à Deo ad id opificium missus, &c.

Eodem modo, *cap. 10 eiusdem libri, quod de creatione omnium essentialium, & quomodo homo semetipsum inve-*
stigare

figare ac invenire debeat; ac quomodo omnia secreta nature, usque in novenum numerum, non vero ulterius, perscrutari queat, inscribitur, inter alia hæc habet: Iam ratio hominis quaerit; Quum diabolus huic ita incolat mundum, & in eodem principis dominium obtineat; ubinam ille habitet? In tota abyssu non plures circuitus sunt aut circuli, quam septem; illi se movent atque circumvolvunt instar rotæ, vel quemadmodum vita circa animam circumfertur, & cor in medio tanquam in centro quiescit. Ita quoque sol se habet, atque circuitus illi circa solem sunt septem planetæ, tanquam spiritus ab eo centro dependentes; & septimus circuitus est terræ, quæ spacio 24 horarum circumvolvitur, & simul cum reliquis planetis suum anni spacio cursum citra lunam circa solem absolvit, quod reliqui simul peragunt, sed tamen longe dispari temporis spacio; veluti saturnus in 29 annis, propter nimis longam distantiam: excepta luna, quæ retrogrediendo perficit cursum singulis mensibus, atque ita duodecies in anno, & paulo ulterius transgreditur. Iam igitur hoc omne rotam generationis conficit, in qua

verbum F I A T consistit. Atque hoc diabolus ex hoc circulo expulit, ut habitet extra hunc circulum, ubi ingentes sunt tenebræ, ex aduerso contra coronam stellatum sive zodiacum, in firmamento; unde quoque multæ stellæ nequeunt conspici propter tenebras eas. quod etiam alias ingentem significationem importat propter mortales: quod indicare cuperemus, nisi mundus tanto furore corruptus esset, & potius diaboli seruitio se exponeret, qui omnes irritet revelationes, ut eo facilius mirifice excæcate queat mortales. ultimis temporibus tamen aperta erunt omnia filiis eorum, qui binis singula dignoscere oculis noscent. Atque ita latius vicinus nobis est diabolus; & tamen simul principis dominationem longe profundiores exercet, propius ad astrorum situm in medio, ubi densissimæ sunt tenebræ. Namque proximitatem splendoris stellarum ferre nequit. unde captivus est, nec audeat septem regimina verbi F I A T attingere, nec quid in iis potentia habeat. Est ita miserima creatura sub corona sive zodiaco. Hoc certe haud ullo circino delineari potest. Namque sol in intimo intus fixus perstat circulo;

& reliqui omnes longius ab extra distant ab eo ad coroaam atque sive zodiacum; qui concludit ambitu suo cœlum externum. Atque istud non potest intelligi, nisi spiritus id concipiat secum; quippe velut ipse spiritus est, ita quoque circulus iste se habet. Non tamen potest rite describi. Quemadmodum enim vita sese in intum involvit usque ad solem; sic etiam illi spiritus vitæ in homine sese animæ insinuant; veluti de tribus principiis meditationes concipere poteritis; ubi extremum, simul intimum omnium est. quod externus (sive sidereus) spiritus rationis nostræ nullo pacto percipere potest: quia solummodo unitatem constituit, nec ternarium numerum assequitur. ac animæ spiritus, si regeneratione de novo convertatur ad Deum, ut internum esse introspiciat oculis genuinis, & oculis huius mundi externum, is intelliget. Nam istud detegit visionem Ezechielis de spiritu cum internis & externis oculis, ubi spiritus simpliciter rectè procedit quocunque procedit. Ac licet sapientes magi & mathematici cōfinerint spheram; & rotam eam aliquo usque declinarint; tamen hæc non sufficiunt

ciunt. Id. otis quidem sic præparatur via quædam ad considerandum mysterium magnum: verum rota ea longe subtiliorem intellectum continet, nec unquam in tali ratione circiter delineari potest. Namque in semetipsum retro tendit ad cer. solis, & contra ex se egreditur ad figuram essentia. Propellatur ad exteriora & interiora simul. Etenim spiritus Intelle. turæ, tanquam vere ignea vita, urgendo tendit sursum ad libertatem Dei, & appetit spiritum essentia. qui se deorsum impellit, utpote sine quo non subsistit ignea vita. Inde igneus spiritus reconvertit quasi in latus, & iemper apprehendere conatur spiritum essentia, & spiritus essentia fugit ignem. Quum vero et vita ignea progeneretur, nec possit a eo separari, proinde ille cum igneo spiritu circumgyratur. Quando enim igneus spiritus se in dextrum latus per obliquum convertit, & apprehensionem dirigit in spiritum essentia, tunc spiritus essentia retrocedendo ibidem in obliquum ex interiori parte à latere altero sinistrecter se elevat. Atque hoc parit involu. tionem, & alter alterum insequitur. Quippe essentia fugit ignem, & ta

men ex igne ortum sumit suum, ceu videtis, si observetur, quemadmodum aër ex igne expiret, & ex aëre gignatur aqua, quæ substantiam illam determinat. Ita ignis in anxietate sua appetit mansuetudinem aquæ, & libertatem extra anxietatem eam, atque apprehendit aquæ scaturiginem, inde mansuetudo tanquam aquæ scaturigo expetit corpus, ut ab igne tuta & obnubilata sit. Hinc ignis festinat ad aquam, & aqua fugit ignem. Namque si ignis sursum evaporaret, & aqua per inferiores partes efflueret, tunc longissimæ distantie separatio inde exurgeret inter utrumque, ac cuique mors sua esset parata, ita ut evanescerent ambo aut in nihilum abirent. Dum vero se ignis aquæ ad sociare cupit, & in ea se recreat, conservatur ipsi vita, & sic spiritum aëris ex se producere potest, ut ita vita subsistat. Ecce ita indicamus tibi mysterium magnum, ut inde cognoscere discas, quousque intellectu tibi sit progrediendum; addiscasque numerum cognitionistuaræ, & in quo iste finiatur. Namque ignis octavum determinat numerum post septem spiritus illos naturæ, & causa est septem spirituum. Iam vero nulla

creatura in corporeitate sua potest
 sustineri e probam ignis; quia ignis co-
 sumit eam; in qua subsistit vita natu-
 ralis. Ignis præterea Tincturam effi-
 cit; eamque duplicem: Vnam, in sese
 apprehendentem æternam libertatem
 placidæ mansuetudinis absque essen-
 tia externa: Alteram, extra sese ap-
 prehendentem externam substan-
 tiam; veluti oleum, quod ex aqua
 producitur, & ex venere oritur. In
 quo externus eius splendor & lumen
 resultat; & ex interna Tinctura in æ-
 ternæ libertatis appetitu exoritur
 maiestas libertatis. Quod cum nobis
 percipietis hoc pacto. Ignis octavum
 complet numerum, & interna Tin-
 ctura numerum novenarium deter-
 minat. Eo usque nobis est progredi-
 endum. Namque denarius numerus
 ipsum ponit æternum Dei ignem: at-
 que in medio sui, crucem ✠ expo-
 nit generationis; quæ centrum æte-
 næ naturæ in duo dividit regna, ut
 antea id explicavimus. Quæcumque
 vero creatura penetrando hunc ignem
 perumpere cupit, illa regnum Dei
 pervadens, in extremitatem à Deo
 alienatam, & in centrum ignis quæ
 est extra hunc mundum, tanquam
 æternas tenebras, relabitur: ubi ignis

niger & æterna esuritities viget. In-
 censio ignis luminaris solummodo
 in cruce ☩ consistit, in manūe-
 tudine novenarii numeri, id est, in u-
 no numero. Nam denarius numerus
 dualitatem exprimit ad procreationē
 angelorum hominumq; complecten-
 dam: sed nil ulterius in centrum
 crucis ☩ redigendum est: quippe
 ante crucis ☩ Ternarii sancti faciem
 omnes subsistere, & mentes suas sub
 se retro reflectere coguntur in Tin-
 cturam humilitatis, usque ad nove-
 narium numerum; ut ita in dena-
 rium numerum non sine trepidatio-
 ne mentis prospiciant; ne create quid
 velle aut appetere videantur in hoc
 denario numero: ne sic in centrum
 ignis Dei cupiant ingredi, sed potius
 ante denarium hunc gaudium con-
 cipiant æternum, læto concentu glo-
 riosæ laudis cantantes, *Sanctus. san-
 ctus. sanctus sit Iehova noster dominus
 Deus Zebaoth.* Atque iste cantus re-
 præsentat cibum divini ignis, ex quo
 progrediuntur in divinis essentis mi-
 racula, paradisus, elementa, & cœ-
 lestes substantiæ. Velut & ante Ter-
 narium sanctum adstat cœca virgo
 quædam æternæ sapientiæ Dei. at-
 que hæc est divina illa Sophia. Nam-

quæ in ea Sophia omnium divinarum
 essentiarum substantiæ formales cõ-
 parent. Ad cuius miraculi expressio-
 nem nulla nobis seu lingua seu cala-
 mus sufficiens esse potest. Solummo-
 do vobis indicamus, quousque eius-
 modi revelationes sint indagando
 penetrandæ. Nam usque in novena-
 rium numerum omnia vobis in in-
 tuitu sunt obvia; quia cœlestis vitæ
 heic adest Tinctura: Conspicitis heic
 centenarium numerum, & etiam
 millenarium maiestaticæ coronæ:
 sed prorsus heic abstinete à perscru-
 tatione denarii, ubi merus abyssi
 lustratur: Alioquin extra Deum pro-
 gredimini, velut Lucifer qui in dena-
 rio creatorem agere conabatur, &
 ignem ibi æternæ originis quærebat:
 unde ibidem, ceu in morte tenebra-
 rum extremarum sepultus, permanet
 æternum cogitur. Ideoque lector
 huius sit monitus, ne in his profua-
 dis scriptis ulterius quid pervestiget
 aut voluntatem suam in interiora
 intromittere tentet, quam ipse posse
 assequi. Quisque in huius conceptu
 solo acquiescat semper. Namque dum
 conceptu adhuc viget tali, subsistit
 simul in substantiæ perceptione; et
 de non aberraturus est, licet spiritus
 ille

illum ad longe profundiora velle deducere. Vni enim multo plura præ altero conceduntur. Verum meta & scopus heic est certissimus, ut quisque semper in humilitate erga Iehovam subsistat, atque in eafe Iehovæ dedat, ut hoc velle & facere perficiat quod Iehova vult. Si hoc peragas, in te- met ipso es quasi demortuus: quia nil expetis, quam quod Iehovæ vo- luntas poseit: & hæc voluntas Ieho- væ vita est tua, quæ in semet ipsam ad millenarium utque numerum re- greditur, & profunditatem Deitatis cum mirabilibus cunctis perquirit. Ille tuam tibi consecratam volunta- tem in virginem deducit Sophiae suæ, ut ibi mirabilia cuncta perspi- cias. Ast noli ab ipso imaginationem retro in mirabilia divertere. Simulæ hoc feceris, ex Iehovæ voluntate ex- cidis, quæ æternam libertatem de- terminat, & in propria tua imagina- tione tibi captivus hæres. Hoc dili- genter observandum. Namque una- quæque imaginatio substantiam gi- gnit, in qua tibi fixus subsistas, unde mox retro gradus agaris, ne Iehovam videre possis. Ideoque hanc ob cau- sam Christus nos docet humilita- tem, amorem, puritatem cordis, &

miseriçordiam; & iubet severe, ut quisque nostrum voluntatem Iehovæ quærat, atque in eâ se intromittat penitus. In Iehovæ enim voluntate omnia nobis sunt possibile. Nil natura nostra propria perficiat: sed Iehova ipsemet in nobis zeloten agens, est nostrum perficere, si quid miraculose operemur. Nulla enim hominis anima dicat aut cogitet; Ego miracula edam. Omnino hoc non debet esse. Quippe miracula externam naturam exuperantia ex centro terre profluunt naturæ, ex denario numero illo, cuius per se nulla compositio creaturarum. Ast si in voluntate Iehovæ demissa penitus introeat, tunc Iehova miracula in ea operatur, quoniam ipsius unica est lætitia: imbecillis se manifestare; quum factis perpetuo in sua voluntate oblectetur, eamque Deo nolit prout est submittere. ipse suo semper condidit intellectui; unde ipsius voluntas extra Deum vagatur, & nihil presentia habet. Quod si igitur eximet ipso de Dei essentia & voluntate loqui volet, insipiens nugator erit, quia non ex Spiritu Dei & voluntate eius loquitur, sed ex semet ipso opinione sua: in qua perpetua est

tatio manet. Unde quoque lites fidei & cognitionis Dei exoriuntur, cum quisque Deum in sua propria voluntate & scientia quatit. Hominum perversitas ea est, quod Deum in sua propria voluntate investigare & invenire velint, quam tamen in ea non sit; quia simpliciter habitat in eius voluntate, qui omnimode sese illum cum tota ratione & scientia sua submittit; atque huic ille largitur cognitionis omnis gratiam & vires, ut e sententiam suam cognoscere possit. Ergo sustollite capita vestra, & attendite: Nulla his est, nulla controversia in voluntate Iehovæ; sed in hominis & diaboli voluntate. Hæc est iræ divinæ voluntas. Ne patiamini seduci vos per blandiloquentias adulatorum carnalium, qui in historiis vanis pompose incedunt, &c. *Hactenus ille.*

Ex his igitur patet, quid essentia essentiarum sit, quid eius spiritus atque vita, & quæ matrix generationis creaturis detur, ac quomodo sol omnia illustret ex centro suo, cunctisque rebus creatis oculum vivificum in splendore & calore subministret; atque ut hoc eo rectius perficiat, quomodo circa eum, tanquam universi

centrum, omnes circuli exteriores cum terræ triplici motu sphaerice circumgyrentur; isque in medio acquiescat, suum officium omnibus communicans.

Nuper etiã vir insigniter in astronomia doctus, dominus Philippus Lansbergius, pastor Middelburgensis, et motuum cœlestium observationibus suis idem protulit, & ipse Copernici sententia maximopere inductus. Et quamvis priscorum & communis omnium consensus errorem nonnullum Tychonis de Brahe pridem etiam deprehenderit; in plurimos tamen alios longeque crassiores, quam illi sphaeræ Copernicanæ ordinationem inverteret, lapsus est errores; ut optime illud explicat dictus ille Lansbergius, & eosdem in sua *consideratione idiome ut Belgicæ lingua conscriptæ* refutat. Fuit quidem, ait idem in *præfatione huius libelli*, ante 1890 annos in Græcia quispiam Aristarchus Samius, qui itidem affirmare ausus fuit, quod sol in medio universi staret: sed simulac hanc protulit sententiam, statim pessime à Græcis condemnatus est, quod communi opinioni contradiceret. Proinde non potuit rectius eandem cum Lansber-

gio Guilielmus Iansonius Cæsius, Amstelrodamensis typographus & mathematicus solertissimus, exprimere sententiam Copernici, quam ut spheram universalem in sensuali artificio depingeret, quam quisque oculis & tactu manuum palpare posset, ne quis id condemnaret auditu quod mente conceperat; quum tanta sit malevolorum negantiumque impudentia. Ipse quoque simile instrumentum mechanicum vidi Harlemi apud quendam, non litteratum quidem, sed in arte sua satis exercitatum, Rudolphum Iansonium nomine; qui adeo apte omnia confecit, ut etiam quisque designationes aspectuum in singulis annis invenire queat. Nonne & similiter per tot secula medici in suis impurorum medicamentorum compositionibus crasse satis aberrarunt, & adhuc satis infeliciter cum prolubio quodam animi in erroribus pergere satagunt; dum contra apertam veritatem & ipsum conscientiaæ stimulum in cognitione rerum spiritualium, & earum, quæ veram naturæ essentiam constituunt, contra chymicos pugnant. Pudeat merito præ reliquis Sennertum illum sui scripti, quod tam turpiter

edidit de differentia medicamento-
rum chymicorum & Galenicorum,
Quercetanus, Hartmannus, Crollius
& Nollus, palmam huic sæculo post
Theophrastum merito præcipiunt, ut
reliqui, qui alia non didicerunt, in
ruborem suum abeant. Egrègiam rela-
tionem Michael Meyerus & Salmuth
de novis inventis & repertis conscri-
psere, quæ cotidianum rerum usum
miris augetunt undique modis, ut
inde constet, quantum ingenii hu-
manis in cæcitate & imbecillitate
sua fidendum sit, quum sæpius uni-
mortaliū, & maxime quem indi-
gnum omnes censent, tantam largia-
tur sapientiam, qua toti mundo veri-
tatis asserendæ causa contradicere
cogatur. Quare communi opinioni
in nullis profus rebus nimia fides est
habenda, nisi fundamentum ex ver-
bo Dei pateat, aut id ipsum Spiritus
sancti dona in homine singulariter
ad id electo confirmant. Sophia enim
cœlestis, quæ ex Spiritu Iehovæ est,
sola scrutatur & detegit veritatem,
etiamq; profunditatem deitatis, ut et
D. Pauli. 1 Cor. 2, v. 10. An igitur qui
ex natura quid rite probare possit, qui
ipse naturam ne quidem in minutis-
sima superficialium parte intelligit

Velut ait Arn. pol. cap. 3, sect. 4, num. 1.
 A natura pergimus ad ius divinum.
 quare non potius à iure divino ad na-
 turam? nempe cœci adeo sunt omnes
 habitualistæ, ut ne quidem intelli-
 gant quid magia naturalis in nomi-
 nis significatione sui impertet; multo
 minus, quid cabalistica in mysticis
 possit explicandis, audierunt. Inco-
 gnita pro veritate venditant, modo
 syllogistica locutione, vanisque lo-
 gomachiis, atque technis constringere
 quidlibet possint. Miserrimum est in-
 strumentû, quod nihil veri intuitive
 cognitioni aut rationi applicat, ut ta-
 les nihilominus vanissime gloriari
 solent. Verum insignis est veritatis
 contemptus, si una cum mendacio
 colatur; ait *A. M. p. 43, in expl. prim.*
præcept.

Sed nunc propius iterum ad rem
 accedemus. Sic ait nostræ libertatis
 osor & hostis, *sect. 3 d. c, num. 25*:
 Dominium vero & libertas non con-
 venit iis quos ad serviendum natura
 generavit, & proinde inique iis at-
 tribuitur. Quod si matrem æqui &
 boni, publicam utilitatem, legislator
 respicere potest, hæc contueri velit;
 An quicquam utilius hac servitute,
 & incompetente libertate detrimen-

rosius, introduci à primis Christianis potuit, dum promiscuo favore vindicias secundum libertatem in universum orbem Romanorum proclamant. Pro ergastulis enim privati publica coacti fuerunt excitare nosocomia, ne recens manumissi per vicos & compita epidemica fame emorerentur. Nam, qui sibi de victu prospicere sua industria non possunt, quid ex libertate sperare habeant, præter famem & inediam? Quid prodesse queunt publico, nisi, ut, postquam ad liberum matrimonium accesserunt, & miserorum parentibusque similibus liberorum post se trahant globum, inutilibus fucis onerent civitatem, qui nihil nisi numerus sint, & fruges consumere nati? &c.

Talis locutio sarcastica multis certe scætet vitiis. Adeo enim absurditatum est studiosus, ut nusquam prope vacet locus, qui non naturalem impugnet æquitatem. Nimirum semper inclamat servos natura, & eos ubique exigit. At naturæ homini nihil æque competit, quam ut id appetat & sequatur, ad quod natura creatus est? Quid vero hoc erat? Nonne dominium? utrum vero nunc con-

sultius erit? brutescerene, an vero libertatis anhelare suæ possessionem? Idcirco plusquam inique agit profecto cum maxima parte mortalium, quod eos ad servitutem naturæ abiciat. Quoniam ille abutitur vocabulo dominii, & solos principes, reges, &c. ad hanc sortem seligit; ideo tam multos confundit servitutis cumulos, ut ita suam salvet Stagiritam. Ast tantæ absurditati quoque se Dn. Costerus *in pol. sua lib. 10, cap. 8, §. 2*, rectissime opponit, quando dicit: Hæc sententia tum falsa, tum generi humano perniciosa est. Hinc enim superbissima Græcorum sapientia ius putabat, barbarorum nationes imperio subdere, iustumque esse bellum, ut deteriores perirent melioribus. Se se vero meliores iudicabant. Quum tamen constet, multas barbaras nationes innocentius modestiusque vixisse Græcis. Verum magnos præstitisse se arbitrati sunt, cum Lydos, Sarmatas, Scythas, Indos in potestatem redegerunt, & se, uti sapientes, stultorum, ut putabant, dominos fecerunt. Ac primum quidem nimium hoc arrogans est, tantum se extollere, tantum alios deprimere, &c.

Sic etiam nimium arrogans est,
 quod

quod suæ auctoritate profanæ sapientia, noster inutilis Relector, tam multas hominum myriades ad brutorum stabula relegare velit potest, quam ipsis concedere primatum suæ finem creationis. Nimirum propterea ad matrem æqui & boni, publicam utilitatem, provocat euphoræ gratia & nimiam Christianorum humanitatem in abroganda servitute graviter accusat. Quænam vero ipsi publica dicitur utilitas? Videlicet hæc ei publica utilitas dicitur, ubi quam minimū Christiani amoris erga proximum exercetur, ita ut nō necessarium sit, publicas facere impensas pauperibus; quum talis libertas sit incompetens, & illa nihil possit introduci detrimentosius. Verum quæso, an non ibi cohabitatio & conversatio sit promptior, ubi liberalitas largietur & mutua beneficentia? An non ibi pietas florentior? Forte ait; Hæc illi ad utilitatem publicam faciunt; que unice spectanda. At pereat talis publica utilitas, quæ pietatem & mutuam benevolentiam in opere consistentem in exilium agit, liberamque singulorum salutem posthabet. Abeat longe à bona republica tam dærus legislator. Verum Jehovah sit grati

tia, quod in Christo longe beneficentio-
 rem nacti sumus legislatorem in
 suo regno, qui nos tanquam libera-
 tor theanthropos & solide unicus ab
 huius & æternæ servitutis carcere li-
 beravit. Illum potius audire iube-
 mur à patre Iehova, *Matth. 17, Marc.
 9, Luc. 21*, quam tales perpetuæ ser-
 vitutis consarcinatores. Is enim nos
 vult liberos, uti solus liberator est
 mortalium omnium. Sic enim ait:
Job. 8, v. 36: Si filius vos liberaverit,
 vere liberi eritis. Vindex is est & re-
 stitutor veræ libertatis, quæ à princi-
 pio nobis erat destinata, & quam per
 lapsum Adamicum à deo misere per-
 didimus, ut propter peccata servitu-
 ti captivitatis temporalis & æternæ
 obnoxii & vincti traditi fuerimus.
 Etenim servos peccati nos fuisse, te-
 statur D. Paulus *ad Rom. 6, v. 16, &
 20*. Atque ipse Christus idem mon-
 strat; dicens: Amen amen dico vo-
 bis, quisquis operam dat peccato, ser-
 vus est peccati. Servus autem non
 manet perpetuo in domo, filius ma-
 net perpetuo. *Job. 8; v. 34, & 35*. Tan-
 topere peccatum & servitus paria
 sunt, ut verissime pronuntiati de
 utroque possit, quod pari passu am-
 bulent; non autem ea ratione qua
 Rele-

Relector, sibi contradictorius, *d.l.c.* 3, *sect.* 5, *num.* 56, & 61, de eade & servitute turpiter stabuebat.

Recte igitur Augustinus, *lib.* 19, *cap.* 15, *de civit. Dei*, in mortalium pœnam servitutem omnem reiicit; utpote quæ nos vera libertate naturali privat. Conditio quippe, inquit, servitutis, peccatori iure intelligitur imposita. Proinde nusquam Scripturatum legimus servum, antequam hoc vocabulo Noë iustus peccatum filii sui vindicaret. Nomen itaque istud culpa meruit, (N. B.) non natura. Origo autem vocabuli servorum in Latina lingua inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli possent occidi, à victoribus, quum servabantur, servi fiebant, à servando appellati; quod etiam ipsum sine peccati merito non est, &c.

Idem paulo post: Sicut prodit humilitas fervientibus; ita nocet superbia dominantibus. Nullus autem natura, in quâ prius Deus hominem condidit, servus est hominis, aut peccati, &c. Veluti etiam id plenius D. Paulus, *ad Rom.* 6, *vers.* 17, explicat, atque, quum inde per Christum liberati simus, & ex servitute liberati restituti, ita exultanter lætatur; Ge-

cia autem sit Deo, quod fuistis quidem servi peccati: id est, non amplius tales sitis, &c. Qui enim (ita pergit) servi eratis peccati, liberi sitis iustitiæ. *vers. 20.* quum alias conquerratur, quod venundatus esset peccato, *Rom 7, vers. 14.* Velut olim Iosephus in typo Christi venundabatur in Ægyptum, & inde in servitutem eius posteri incidebant, eo usque donec per Moysen miraculose ex illa sava carceris domo per mare rubrum educerentur. Quemadmodum ipse Iehova ad Israëlitas suos id attestatur, quod eos ex domo servitutis eduxerit. *Deut. 8, vers. 14.* In qua figura Ægyptiacæ captivitatis nobis egregie quoque describitur nostra in Christo & per Christum liberatio. Quod merito heic considerandum venit. Totum enim genus humanum, peccato serviens, uti inciderat in regnum potestatemque tenebrarum, id est, Satanæ, quem ob id Christus principem huius mundi vocat; ita quoque duplicem heic invenimus servitutem: peccati videlicet unam, & satanæ alteram. Utraque sane Ægyptiacam gravitate sua multis nominibus excedit. De servitute peccati extat testimonium Christi, iam dictum, *Ioh. 8,*

Iob. 8. De servitute Satanæ mentionem subiicit Paulus, *2 Tim.* 2; ubi dicit: Ne quando det illis Deus resipiscentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. Et *Ephes.* 2, in principio incipitis. Ab utraque servitute liberati sumus à Deo per filium eius Christum Iesum, servatorem ac dominum nostrum. De liberatione à peccato dixit angelus ad Iosephum, *Matt.* 1: Ipse liberabit populum suum à peccatis eorum. Et *Iohan.* 8 Christus ipse. Velut etiam, de liberatione è re, Satanæ, *Luce* 11: Quam fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Quum autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa armæ eius auferet, & spolia eius distribuet. Et Apostolus *Coloss.* 1: Qui eripuit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filii dilectionis suæ. Quare caveat unusquisque ne viliora hanc liberationem nostram ipsa Ægyptiaca censeat. Quanto enim deterior est peccati & Satanæ servitus quam fuit servitus Ægypti; tanto illustriori argumento nobis constat habere nos Deum redemptorem è

servatorem. Quapropter & nobis proposita sunt liberationis nostræ monumenta, non solum in verbo Evangelii, sed etiam in omnibus pietatis negociis, ne tanti beneficii obliviscamur: deinde, ut liberatoris nostri voluntati ac cultui perpetuo sumus addicti, nec unquam revertamur in Ægyptum, nevanque nobis servitutem caussemur; ceu faciunt illi, qui tam inconsultam distantiam interponunt inter tales aliasque servitutes, ubi nulla viget pietas Christiana. Ubique certe omnia ad voluntatem Dei sunt disponenda & peragenda. Frustra enim colunt me, repetit Christus ipse ex Esaia, docentes doctrinas & mandata hominum. *Matth. 8, vers. 9.* Et, Omnis planta, quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur *Matth. 15, v. 13.* Etenim servire Deo, nihil est aliud, quam voluntati illius (quam ille nobis non è cerebro nostro comminiscendam, sed in verbo suo infallibiliter cognoscendam proposuit) se obedientem præstare. Hic cultus ille gratus est, in quo vera libertas Christiani hominis consistit. Velut certe iniquissimum foret, si quis servus herosuo, secundum quod ipsi videtur,

& non secundum illius voluntatem, fervitet. Deus vero est liberrimum agens, ut *Relethor* in *sua metaph. testatur*. Ideoque illum in vera libertate hic imitatur, qui voluntati eius se dedicat devovetque tantum. Atque hoc est vere servire Deo, si toto corde huic quis sit deditus, & eum, ceu filius parentem diligat. Vti passim talis locutio in sacra Scriptura habetur. *Ecc. c. 4, v. 12, 13, & 15*, dicitur: Sapientia exaltat filios suos, &prehendit manu eos qui quaerunt ipsam. Qui diligit eam, diligit vitam, & qui mane incumbunt in eam, lætitia explebuntur, &c. Qui servant illi, ministraturi sunt sancto: Nam diligentes illam, diligit Dominus, &c. *Item, c. 10, v. 28*: Servo intelligenti servient liberi, &c.

Ita quoque elementis mundi in servire quis dicitur, & affectibus, qui nondum in regeneratione spiritus plene vivit; ut D.P. infantibus eos adsimilat, *Gal. 4. vers. 3*; nec nos servitus pro conjugalis vinculi obligatione sumitur, *1. Cor. 7. vers. 15*; ac servitus legum est, circumcidit. *Gal. 2, v. 4*.

At Christus propterea servi nomen accepit, *Esa 42, 1*; *Matth. 12, v. 18*

uti per eum libertatem filialem coram Iehova patre nancisceremur. Unde Paulus ait, *Gal. 4, v. 4, 5, 6*; Postquam venit tempus, emisit Deus filium suum, factum ex muliere, factum legi subiectum, ut eos, qui legi erant subiecti, redimeret; ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamentem, Abba, pater. Itaque non amplius es servus, sed filius; Quod si filius, etiam hæres Dei per Christum, &c. Unde etiam in amicitiam suam ita nos omnes adoptat Christus ipse, ut nolit, nos amplius dici servos, sed amicos, *Iob. 15, v. 15*, his verbis: Non amplius dicam vos servos; quia servus nescit, quid dominus ipse facit: Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audivi à patre meo, nota feci vobis.

Quum itaque ea libertas plene restituta sit nobis, per quam omnes, quotquot obsignati esse cupimus eras, qui nos liberavit, spiritu, pristinae statum libertatis sumus consequuti; annon eandem libertatem cum omnibus communicare debemus inter nos? Si maiora possidemus, quare in minoribus adeo sumus iavidi, ut per ea iterum maiora amit-

tamus? Namque qui ita imperare coepit proximo suo, ut non in amicitia dulci concordiam quarat, sed quæ pro mancipio eum habere malit: solvit amabilissimum vinculum, quo in unum illud corpus, cuius caput Christus, omnes quasi membra æqualiter constricti tenemur. Vnde Christus ad talem æqualitatem omnia sua membra redigit, nec ullam præminentiam in suo regno æquam admittit: Imo, *Matth. 20, 27*, dicit: Quicumque inter vos voluerit esse primus, esto vester servus. Quo ipso suum imperium omnium gentium & mundano regno separat, quando ita dicit: Scitis, Principes gentium in eas dominari, & magister potestatem exercere in eas. Vnde non ita erit inter vos: Sed quicumque voluerit inter vos magnus factus, esto vester minister. *Ibid. v. 25*. Proinde D. Paulus nos ita comminet, ne quis in servitutem hominis se dedat. Preeio, ait, empti estis: estote servi hominum, *1 Cor. 7, v. 22*. Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Iesu, &c. Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, nec liber, &c. Quod si vos estis Christiani, nempe Abrahami semina istis, &c.

cundum promissionem hæredes. *Gal. vers. 26, 28, & 29.* An non in hac norma nobis ubique sit ambulandum? an non in eo regno vivendum, ubi Spiritus Domini in vera libertate præsidet? Nam Spiritus sanctus ibi est *ὡς ἐργός. 2 Corinth. 3, 17; Col. 1, 14; 1 Pet. 1, 18.* Vbi Spiritus enim Domini, ibi libertas; qui idem eiusdem testis & arthabo est. Non decet igitur quenquam indepedem reflectere; ut monet acriter Paulus, simul nos convellens. At nunc, ait, quum noscatis Deum; imo potius cogniti sitis a Deo; quomodo convertitis vos retrorsum ad infirma & egena elementa, quibus ad superiora regressi servire vultis? *Gal. 4, v. 9.* Quasi diceret, si ad elementa mundi vos convertatis, non poteritis Deo ite inservire. Servus enim Dei esse nequit, qui quærit hominibus placere. *Gal. 1, vers. 10.* quum talis servitus non ex vero & sincero amore cordis renati proficiscatur, in quo libertas iucundissime cum servitute liberali conspirat. Namque libertas Christiana charitati, non carnis libidini, vel avaritiæ aut ambitioni, subiecta est; *1 Cor. 8, vers. 19.* Vnde tandem ita concludit D. Paulus: In libertate igitur, qua

Christus nos liberavit, perstate; neque egredientes denuo implicamini servitutis iugo. *Gal. 5. v. 1.* Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres, ait; tantum ne libertatem arripiteur datam carni occasionem: sed ex charitate servite alii aliis. Nam tota lex uno verbo completur; isto videlicet: Diliges proximum tuum ut te ipsum. *v. 13, & 14.*

Quicquid inde non veras agitradices, nullatenus cum voluntate Dei congruit: Nec prodest quid bona intentio, quæ passim proclamari solet. Nulla enim est bona intentio, quæ contra Dei verbum, ex solo humane rationis ductu, aliquid in Dei cultu aut constitutione regni eius statuit. Ne facitote quisque quicquid rectum videbitur in oculis suis: sed quæcumque vobis præcipio. *Deut. 12, 8: & 11, 8.* Velut nec ipse Christus ex proprio locutus est; sed quæ Pater mandavit. Quod & ipse Spiritus Dei agitur cum Christus dicit; Ille quem venerit, ex meis sumet, & vobis annuntiabit.

CAP. X.

De fructibus Christianæ servitutis, libertatem demonstrantibus genuinam; deque occulte subreptibus servitutis speciebus aut modis.

EX his igitur meridiana luce clarius constat, non tantum duplicem esse servitutem; internam & externam; sive spiritualem, (quæ bona aut mala extat; quarum hæc aut peccati aut satanæ est) & corporalē sive carnalē: sed etiam quomodo utraque libertati, tam spirituali & corporali, opponatur. Spirituālis servitus, sive interna, quæ sua natura mala est, ita extreme contradicit libertati internæ, ut etiam in æternæ condemnationis præcipitium sua vi penitus hominem abripiat: ipsumque Dei filium humanam massam induere, suaque morte nos è dicta redimere condemnatione oportuerit. Servitus autem ea, qua Deo renati, ductuque Spiritus sancti viventes, nos in Christo & fide consecramur, quum idem præstet quod libertas in Christo recuperata expetit; id est, libere Deo in
D d 5 sancti-

sanctitate fidei & amore Dei atque proximi seruiat : inde cum libertate Christiana coincidit , & eius virtute sancta vestita incedit ; uti sic rite in hac seruitutis Christianæ forma filii, hæredes , amici & cohæredes Christi dicamur. Vnde triplex iste fructus in nobis evidens est. Primum , ut sciamus , conscientias nostras exemptas esse omnium hominum potestate. *1 Cor. 6, 1; & 7, v. 23.* Deinde , ut caveamus , ne damnemus fratres alihuc rudiores : quam domino scire aut cadant. *Rom. 14. v. 4.* Tertio , ut veris , id est , spiritualibus cultibus , in integritate fidei vividæ , non mortuæ & verbalis solum , nec in creaturis vanis , Deo seruiamus ; sed tanquam Christo induti ; nec nobis aliterve ad malum simus faciles. Atque hoc est propterea , quod D. Paulus , *1 Cor. 7, v. 20, 21, 22, 23, 24; & 1 Tim. 6. v. 1 & 2,* docet ; ubi seruitutem carnalem , ob necessitatem temporis & consuetudinem eius , submisceat ; ut eos , qui coacti iugum hoc peccati & iniquitatis portant , ad patientiam eruscitet , ne indignatio ipsis subrepat ; tametsi indignum sit , cum seruitute premi , qui tanto precio sanguinis Christi est redemptus. nam

hæc addit; ut caveant, ne servi
 fiant hominum; aut, licet sint, ne ta-
 men ob id magnopere contristantur;
 interim ut adspiret quisque ad liber-
 tatem externam; quamquã, si quis sit
 Christi servus, nihilo futurus sit ceterã
 Deo melioris deteriorisve conditio-
 nis, siue nunc inter homines domi-
 nium habeat siue servitute affligatur.
 Sic Paulus pro temporis ratione lo-
 cutus est; & admonitionem eam
 tam dominis quam servis dedit pro-
 pterea, ne nomen Dei & doctrina
 eius blasphemaretur, si scandalum
 inde exurgeret. Doctrina enim Chri-
 sti est verbum pacis, amoris, concor-
 diae, & humilitatis, quod ab omni
 abhorret tumultu & discordia. Pro-
 inde de facto quod locutus est, id ne-
 quaquam de iure accipi aut intelligi
 debet aut potest. Nec obstant, quæ
Exodi 21, 2; Levit. 25, Deuter. 15, de
 venditione in servitutẽ Hebræis ad se-
 ptimum usque annum permissa, tum
 voluntaria, tum ob paupertatem pro
 abigenda fame facta, leguntur; quam
 quoque Imperatores Diocletianus &
 Maximianus, *l. 1; C. de patr. qui fil.
 distrah.*, sanciverant. Namque ea-
 dem hæc ratio, quam Christus de di-
 vortio adducit, videlicet ob cordis

duritiem talia contra naturam permissa fuisse, habebit locum. *Matth.* 19, *vers.* 8; *Marc.* 10, *v.* 5. & merito quidem leges tam acriter eorum ulciscabantur proterviam, qui libertatem, tanquam rem inæstimabilem, *l. libertas* 106, *ff. d. R. l.* & extra commercia humana remotam, *l. liberi* 72, *ff. de contrah. empt.* quamque damni causa intercidere iura non patiuntur, *l. 17*, *§. cum existim.* *ff. de legat.* 11. *l. 1*, & 2. *ff. de comm. serv. manum.* parvi faciebant. Unde non immetto paria habentur, semet ipsum interdicere, ac vendere; quum non tantum improbitate facti, sed & furto sui ipsius lædat rempublicam. Quod legibus adeo Imperatores voluerunt coërcere aut punire, ut venditio talis non tradat emptori dominium; quia membrorum suorum nemo est dominus; *l. 13*, *in pr. ff. ad l. Aquil.* nec cuiquam licet in detrimentum reip. civitatem eiurare, & ex libero se servum constituere: quia libertas res est publica. *l. si quis* 53, *ff. de fideic. libert.* Unde Imperatores negaverunt servos fieri qui se servos professi fuerint. *l. 6*, *l. 39*, *C. de liber. caus.* *l. 22*, *in pr. C. de agric. cens. lib.* 11. Ceteram Adrianus Imperator pœnæ sub-

ficit qui se castrandos dederint. *l. 4, ff. ad l. Cornel. de Sec.* Imo nec pacta quidem, quibus se sponte quis in servitutum tradidit, subsistunt; *l. post 36, C. de lib. caus.* quia quæ contra bonos mores fiunt, contraque utilitatem publicam, atque in ruinam paciscentium, nullo iure robur ac valorem acquirere valent. Ut inde pateat, quantopere ius externum etiam tali resistat violentiæ libertatis.

Sed ante omnia hoc loco illud bene notandum occurrit, quod tria principalia tempora, quibus mundi totius periodus (quamvis quatuor in sacra Scriptura annotentur) contingatur, veteres constituta dixerunt. Vt pote, primum, quod fuit ante legem, secundum sub lege, tertium post legem. & tandem his accedit apocalypticum. *Daniel. cap. 12, v. 7; & Apocal. cap. 20.* Duo millia annorum ad tempus ante legem referuntur; quibus includuntur & maxime seculi primi tempora, quando mortales in æquali dominii statu omnes libertini simul vixere. ubi nec talis forma reipublicæ superiorum & inferiorum, nec ulla species servitutis cognita fuit; sed omnes naturali

rali libertate æqualiter fruebantur, velut etiam omnes eandem linguam naturalem locuti sunt citra corruptionem; quæ postea in turris Babilonicæ ædificatione, nova comminiscendo statuum genera, ingruere cæpit. Quum vero libertas ea mortali in tantum abiret abusum, ut nulla amplius superesset pietas, nec homines correctionem spiritus Iehovæ admitterent; coactus est Iehova terris diluviu[m] immittere, ut *Gen. 7. apparet*; quandoquidem & pravam libertatem (*Iob. 11, vers. 12; Jerem. 34, v. 15; Ose. 7, v. 16; 2 Petr. 2, v. 18*) quoque improbat Spiritus Dei. Factum hoc est anno mundi 1657. Ac post ingruentem cataclysmum anno 61 incepit regnum Nimrod, sive Babilonicum; cuius incrementum & tyrannidem egregie describit *Ioseph. lib. 1. ant. iud. cap. 5.* à quo usque ad annum mundi 1757, homines ita inceperunt vires ostentare suas, ut tandem in ædificationem turris mirandæ altitudinis erumperent. & quum hic annus centesimus post cataclysinum fuerit, & iubilæus, eum Sabbathicum dicunt, quo Deus linguis confusis dissipavit agmen Nimrodicum. *Seth. Calv. in chron.* Fuit
 turris

turris illa artificiosissime constructa; ut videre est apud Herodotum. Inde usque ad mortem Noachi, qui prioris mundi amœnitatem & lætitiã admiratus erat, & alterius undis dilacerati vastitatem & miseriam ingemuerat, numerantur anni 248, quum ætatem suam annis 950 complevisset. Anno autem decimooctavo statim post obitum Noachi Abraham primum iussum accepit à Deo, ut peregrinaretur cum uxore sua & tota domo ad locos ignotos terræ Canaan & Ægypti, quum esset annos natus 75; post diluviam anno 366; sub Ninivæ regno, qui successerat Semiramidi. Ita iam succreverant servitutes, ex quo Noach filium suum Chamum atque Canaanum diris imprecationibus, ob contemptus crimen & perviciaciam erga parentem, ad servitutem devovisset, ut maledictione illa, *Gen. 9, v. 25*, gentes in gentem mutuis belli & iubiugationis conflictionibus insurgerent. Unde principes arbitria sua pro legibus venditare cæperunt; ut ait *Iust. lib. hist. in pr.* Cuius etiam verba de Nino sic se habent: Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum
 acces-

accessione virium fortior ad alia
 transiret, & proxima quæque victo-
 ria instrumentum sequentis esset; ta-
 tius Orientis populos subegit. Tanta
 crudelitas non modo nihil remissum,
 verum etiam cum insatiâ in regnan-
 di libidine eousque accrevit, ut ille-
 licet quoque Semiramis viri naturam
 transcendere conaretur. Adeo de-
 mutata fuit inclinatio naturalis, et
 sinistra palmam dextræ præcipere ar-
 deret. An igitur non inde prava ces-
 suetudo potentior evasit natura, eam-
 que superavit? Hinc videlicet opinio-
 nes præconceptæ deleverunt naturam
 nota principia, ex quibus elici iam
 debebat; eoque crudeli protervia
 tantum sibi vires maiores acquisiverunt
 quotidie, ut servitus perpetua
 gravior sub prætextu rationis huic
 erroneæ introducta fuerit, & libertas
 vera cum iure naturæ apud omnes
 ferme profus pessum ierit, exceptis
 his, quos tyrannidis potentia ad for-
 mam evexerat fastigium domina-
 tionis. id quod exempla in regibus
 Sodomæ & Gomorrhæ, Gen. 14 c.
 19, nec non in Israëlitarum servitu-
 te durissima in Ægypto, in qua
 obitu Iosephi usque annos 142
 ferre vixerant, clare satis dem-
 strat.

strant. Postea anno mundi 2453, quum intervenissent ex obitu Noachi huc usque 448, à diluvio vero 696, id est, ante natum Christum 1495, quo Israëlitarum exitus & promulgatio legum Mosaicarum insecuta est, quumq; Deus probasset corda hominum nimis perversitati adsecta & indurata, tum quoque ut typum mysticum in liberatione filii Christi Iesu in his præfiguraret, relinquendo illis leges adsectas, confirmavit quæcunque ita impensius amarent. Velut *Exod. 21* servitutem quidem illis stabilit, sed tamen ad tempus eam, in quam quis ob inopinam famem fuit coniectus, à perpetua servitute separat, cui mancipabantur emti ex peregrinis: tum beneficium liberationis iisdem applicat. Si vero quis septimo anno libertatem oblatam recuperare nollet, iussit hunc iudicibus sisti, eique ad postem applicato, perforata aure, perpetuam servitutem imponi, ut ita turpitudinis nota illis esset infamis, quod libertatem à lege indultam tam turpiter respuerint. (quem etiam morem Romani addidicere postmodum, ut *supra cap. 3. diximus.*) Nulla enim servitus turpior, quam voluntaria,

ait

ait *Sen. epist. 47.* Quum igitur homines temporibus illis, quibus sub Lege vivendum erat, minime desisterent suos propagare mores malitia, & deviantem semper, tandem in aliam servitatem Babilonicam præcipitaverunt, ut novus inde elucesceret typus futuræ liberationis, ad quam reme-
tebantur, ut in Messia totius mundum ferventius eam anhelare, & desideria sanctiori ambitu inciperent: Deinde demum tertio tempore Christus in mundum veniret, legem complectens suumque plane novum aperiret eis regnum, in quo gratia Patris esse quidem cunctis reddita, modo ingratitudo mortalium semet ipsam tantæ salute non indignam censeret.

Exuperavimus nunc igitur hoc quoque tempus, quod post Legem vocant, usque ad hanc inclinationem diei sexti. &, si singulos millenarios iuxta vere sapientum computationem, & mysticum sacræ Scripturæ intellectum, ad singulos referamus creationis dies: iam mox insub-
apocalypiticum illud optationis & suffusionis tempus, & plenioris lætæ gratia in terris his, quum Christi regnum propter multas servitutis confectas formas, § & tenebrarum
iara

involutiones, vera libertate sua hucusque tam direprivatum fuerit, ut non raro vix vestigia Christianæ concordiae & dilectionis reliqua extiterint. Namque ubi omnia sacra in superbam dominationis formam convertuntur, num ibi vera Ecclesia ædificari queat? Religio quidem vulgo prætextitur; si tamen res ipsa examinetur, imperia quaruntur, & iurisdictionis amplificatio; *rel. sect. 7. d. e. num 8, ait nos. cr.* Quomodo igitur per Christianorum humanitatem eo devenit, ut inter eos servitus iam prorsus exspiravit, excepto eo vestigio, quod in hominibus propriis seu animis mortuis adhuc elucet? *ut idem sect. ead. num. 1. dicit.* Non certe bene agit, qui misericordiam iniustæ reos convincere laborat qui ne quidem fundamenta servitutis in abrogando attingere potuerunt. Nam si causa una tantæ humanitatis fuit, ut proposita libertate multos allicerent ad amplectendam religionem; & altera, quod indignum putarent servire hominibus, qui tam precioso sanguinis Christi lytro redempti essent; *ut ille asseverat iuxta c. 1. de lud. Sarrac.*: fieri omnino non potuit, ut modum ulla misericordia inique

excederent. Quippe propositam habuerunt libertatem, & liberationem à servitute; quam non per se respexerunt, sed propter quid, quod indignū putarent, si Christiani aliis ad servitia obstricti essent. Quod sane nihil aliud arguit, quam studium alicuius gloriæ propriæ; quam affectant in eum finem, ne Christus esse principalis scopus, hominumque salus independere videretur; sed ut illi possent solummodo sui studii in hoc declarare industriam. Velut etiam statim à principio in eo graviter aberratum fuit, quod distinctio & differentia talis inter Christianos sita sit, tanta, ut alii spirituales, vel ecclesiastici, alii mundani laicique dicerentur. Quasi vero Christianorum status aliud quidvis esset, quam vita in spiritu; quæ ipsis regeneratis est regnum Christi, nemoque regeneratus dici potest, qui in spiritu non vivat. Dona quidem sunt varia; sed tamen omnes qui ad Christum pertinent, eius sunt membra, in fine pariter atq; supremus, *ut supra dictum est*; ut inde nulla sit differentia. Acque hoc est, quod neque inter nationes Paulus distinguat, quum omnes undique sint in Christo tanquam in

capite uniti, *uti ait; ad Eph. 5, & Gal. 4*; quum omnibus eadem Christi communicetur iustitia & salus; qui nullatenus ita inter se distare possunt, ut alter habeat spiritum, qui ipsi spiritualitatem adiiciat, alter vero ab eodem sit alienatus. Imo qui non habet Spiritum Christi in se habitantem, is nec Christi est nec spiritus eius. *Rom. 8, 9, 15, 26; 1 Cor. 3, 16; item 12, v. 3, 13; 2 Cor. 4, 13; & 6, 8; Gal. 5, v. 16, 18, 22; Eph. 1, 13; & 2, 18; & 5, 15; Phil. 1, v. 19, 27; & 5, 19.* Quippe sanctificamur spiritu omnes; *2 Thess. 2, 13; & 2 Tim. 1, 14; 1 Pet. 1, 2.* Ex quo simul hoc patet, quod non tantum Relector *sect. 7, num. 9* frustra quærat, an eadem lex omnibus sit Christianis observanda, sed etiam recte contra suam opinionem inferat: Si argumenta ab unitate ecclesiæ petita prohibent, quo minus possint esse inter Christianos servi; eadem consequentia extinguant omne ius belli, quia bella sciunt unitatem. & maxime Christianorum bella quid differunt à civilibus, quum omnes sint eiusdem civitatis cives?

Vnde quoque recte agunt, qui servientes inter Christianos in univer-

sum damnabiles statuunt. *Bart. in l. hostes ff. de capt. & postl. Salyc. in l. de hostib. col. 2. C. de captiv. Aiciat. in l. hostes. vers. at cum. de V. S. Ioh. de terr. rubr. contr. rebell. tract. 3, artic. 10. Duar. t. 3, c. qui testam. fac. poss. Covarr. part. 2 relect. c. peccatum, §. 11, num. 6, de R. I. Doncl. lib. 1. com. iur. civ. c. 12. Alb. Gent. de iur. bell. lib. 3, c. 9, §. 3. Arn. relect. pol. c. 3, sect. 7, num. 7. Sic & frustra expetit à Christianis unam civitatem politicam, & perniciosam contra expressam Christi: verbum supponit distinctio: quæ quod bella gerantur non à civibus ecclesiæ, sed à civibus rerumparum mundanarum, & quod salva veritate spirituali ius gentium colat ac servos ita confratres efficere quæquam pietati & iustitiæ contrarium videatur, ut habet *ibid.* num. 7. Christus vero ait; Regnum Dei dicit vobis. & , Nemo potest duobus dominis servire. Non potestis calicem Dei & calicem simul diaboli bibere, addit Paulus. Ergo si quis reip. mundanæ quis sit & bellum gerat, eo ipso se excludit ab ecclesiâ ac proinde in bello si occurrat quoniam abiturus est, qui regnum Dei servit?*

Sed ne latius evagemur, redeamus ad scopum. Iura veteris servitutis inter Christianos hodie abolita censentur prorsus, ait *Christ. Besol. in pol. cap. 10, num. 54.* Verum si remianis intueamur oculis, adeo heic aberratum est, ut cernamus duplicem maxime superesse in ipso Christianismo servitutem. Alia est occulta, alia manifesta.

Occulte latens, passim per omnes tacitis pedibus serpit respublicas, imperia, & regna, quam non adlo sentiunt subditi neque vulgus, ut solummodo hæc species cognita sit aut legislatoribus, aut magistratibus, nec tamen omnibus membris, quum arcana summa in se contineat. Unde quoque non miror, quod hanc non inter arcana sua, quæ rebus publ. applicavit Clapmarius, retulerit; ne nimium innotescerent quæ invidiam nimiam conflarent. Hæc mihi praxis per viginti annos variis in locis occurrit, ubi talem observavi apud omnes summo studio tanquam secretum secretorum occultari, cuius quippe energia in autione gloriae & privati commodi quam potentissima sit. Quoties deprehensum id à me viderunt, ii quorum gloriae & utili-

tati cum maxime intererat, statim summo repressus sum odio. Sed videat, ut quisque suæ consulat conscientiae; ego cupio innoxius heic reperiri. Tamen hæc res alibi aliter aliterque pract. catur, pro loci, geniorum & temporis conditionumque ratione, &c. Absit, ut cum periculo vitæ talis non sit tuta cardinalis militiæ patefactio ulterius progrediatur.

Manifesta autem servitus, quam in usu a thuc passim cernimus, duplex est, alia familiaris & genuina, alia et antiqua barbarie aliquid adhuc redolens.

Familiaris est ea, sine qua nulla prope domus sibi & conservationi suæ recte constare potest. Quumque longe sit usitatissima, & unicuique obvia, non opus est, ut pluribus eam describamus, modo id constet, quod sit ea, quæ locationem & conductionem ingrediatur. Unde eatenus ius civile incidit, quum personæ liberæ, ministri, famuli, aut ancillæ operas suas heri aut patrifamilias ad certum tempus pro certa mercede elocant. Proinde dicitur contractus facti, dum locator operam suam conductori in re vel persona et

præstat § item queritur. inst. h. l. § l. 2. ff. col. l. 19. §. si quis, ff. h. t. l. 20, l. 65, ff. de contrah. empt. Hic locator est, qui inchoat contractum, & se alicui prior offert; conductor, qui placitum offerentis accipit. l. 13, §. 1. l. 21, §. qui columnam. l. opus 6, l. 38, ff. h. t. Cuiac. obs 28, lib. 2 Borcholt. de pact. c. ult num. : 8. late Gæd. ad l. 5, §. 1, n. 2, de V S. Quamvis alii heic distinguant inter personas urbanas aut rusticas, res tamen eodem redit, quoad hanc contractus formam.

Altera servitus, quæ adhuc antiquam duritiem repræsentat, prope est ad rusticam plebem redacta. Besold. d. l. pol. num. 58. ubi ita ait: Porro servitute quia vix possumus carere, ideo ea etiam nunc ab usu haut plane discessit, sed in rusticis quibusdam fere hæret & agricolis, &c. Præctici homines proprios vocant.

Sic & Frid. Hus. in tract. de hom. prop. cap 2, num. 5, id affirmat, dicens: Servitus apud nos potissimum hæret in rusticis, agricolis, censitis, colonis, & id genus aliis hominibus rem rusticam tractantibus.

Quamvis autem horum omnium appellationes promiscue vulgo accipi soleant, tamen quum ipsa rei

significatione variant non nihil, rite ea distinguendo is explicat. unde eius libellus consulatur, satis scite conscriptus, si res non ad aliam dispositionem reduci queat. Consilii quoque heic alii possunt, qui eadem erronea sunt opinione, iuxta Platonis sententiam; qui putat, Christianos illaesa conscientia scelerum opera uti posse. *inter quos est Don. lib. 1. com. cap. 12. Bronck. 1. i. i. eel. adf. 4. Velst. cent. 9. pol. dec. 3. te. ult. Jac. Mart. coll. phil. 1, disp. 10, consp. ult. & c.* At longe rectius Lehmann. *chr. Spir. lib. 1. cap. 20.* ubi abunde disquirit. Igitur valeant illi turpi barbarici revocatores, qui affirmant audent, quod reipubl. expe'iat, si antiquum ius servitutis, herilisque potestas, denuo in vigorem reducat. Sed hanc barbari statum talium opinionem detegemus mox *in cap. de republ. Plat. male intellecta.*

Interim non inconveniens est Frid. Hufan. *in tract. de hom. prop. cap. 1, num. 34*, super hanc quoque audire quaestionem. quam ita formavit. An vetera captivitatis & servitutis iura, quibus alii alios ferarum in merem & contra naturam subiiciunt, hodie inter populos Christianos ob-

tineant.

lineant? Respondet ipse sibi, tali modo: Ac latis quidem adpatet ex *l. figuris 21, §. 1, ff. de capt. & postl. rev.*, eos, qui in dissensione civili capiuntur, in servitutē redigi, quum ne hostium quidem numero habendi sint. *l. 24, ff. eod.* Sicuti nec ii servi sunt, qui à latronibus vel à confœderatis capiuntur. *l. 7, ff. eod.* Itaque quod quis in latronum potestate fecit testamentum, ratum est. *l. 13, ff. qui test. fac. pos.* Quum autem orbis Christianus una quasi sit resp. civitasque filii Dei, domini nostri Iesu Christi, *l. ad mens. 11, §. 3*, interque se & fœdus & societatem & hospitium habeat, argum. *l. 5, §. in pace 2, ff. de capt.* consequens est, eos, qui in dissensionibus civilibus & intestinis lanienis (quæ atrocina potius quam bella esse putantur, *Fab in §. item, ff. de rer. div. fac. text. in l. si quis, §. fin. ff. de capt.*) in potestatem alterius partis veniunt, in servitutem non incidere; sed libertatem retinere. Idque lege divina sancitum est. Nam *Levit. 25, v. 29, Dent. 24, v. 7; 2 Paral. 8, v. 9*, cautum esse legimus, ne populus Dei, seu gens Israëlitica, cives tribulesque suos, utpote fratres, servituti subiiceret. *D. Chyt. in Exod. cap. 2 Bær. in*

consult. *Bitug. §. 1, in gloss. n. 1, de scru-
stumes, &c. Ferr. l. all. num. 25, fol. 3;*
Hinc videmus antiquissima consue-
tudine introductum, ut captivi pre-
stita pecunia in redemptionis pre-
mium, quam Græci λύτρον appellant,
veniam abeundi impetrent. *Covaris
c peccat. pag. 2, §. 11, num 6, de R. l. 2
6. & in relect. 4 decret. pag. 2, cap. 3.
num 13. Alciat. in l. hostes 18, num. 1,
de V. S. Quare nec in eos iure bel-
lici faciendum, &c. idem tradit. &c.*
Verum de hac re & iure belli quidem
ratione sit statuendum in Christia-
nismo, ex superioribus plenius patet.
Id iam hac vice satis est, ut nosce-
mus ex verbo Dei, quod pietas stu-
dium pacis unice in omnibus expe-
rat, & proinde ei talia inserviant mi-
nisteria, quæ servitutein barbarorum
revocari nolint; ut non adeo sit ne-
cessarium in Christianismo moribus
absurdis vivere, aut Sclavonicam
ducere consuetudinem, quam passim
etiam ipsæ civium tribus abhorret.
Ac propterea usu receptum est, ut re-
mo admittatur in mechanica arte li-
bere exercenda, nisi prius publicis li-
terarum documentis à magistratu
sit approbatus, quod ex tali genere
non sit natus. uti hoc passim accipit

tissime observatur, licet minus sit
 probandum. Odiosum hoc illis vi-
 detur nomen, quum Germanis di-
 ceatur *slavus* ex nomine gentis, quæ
 ultima in servitutem aut subiugatio-
 nem potius à maioribus eorum reda-
 cta fuit: quemadmodum etiam à de-
 victis gentibus Getas, Dacos, Syros,
 &c. suos cognominabant servos
 antiqui. Alias proprie *slavony* no-
 bilem denotat. *Bibland. tract. d.*
commu. rat. ling. fol. 13. Servi vero in
 multiplici variant differentia, pro re-
 gionum more, ut præstent varia onera
 de prædiis; quæ praxis potius ob-
 servat, quam heic referri queant.
 D. Augustinus vero *de civit. Dei lib. 19,*
cap. 16, optimum præscribit modum
 cuius patrifamilias æquo iure do-
 minandi, quando ait: Quia igitur
 omnis domus initium sive particula
 debet esse civitatis: omne autem ini-
 tium ad aliquem sui generis finem,
 & omnis pars ad universi, cuius pars
 est, integritatem refertur: Satis appa-
 ret, esse consequens, ut ad pacem ci-
 vicam pax domestica referatur; id
 est, ut ordinata imperandi obedi-
 endique concordia cohabitantium, re-
 feratur ad ordinatam imperandi o-
 bediendique concordiam civium.

Quod

444 R E S P U B L I C A E
Quod ex verbo Dei supplendum est
Christianis; non aliunde.

Sed ut absolvamus hanc societatis
tenorem, revertimur ad id undecum
diu digressi sumus.

C A P. XI.

*De residuis privatae societatis spe-
ciebus accidentalibus &
accessoriis.*

Q Uum omnes hominum actiones,
& rerum gerendarum negotia,
quævis, siue publica siue privata, e
libertate aut necessitate agendi pro-
fluant, & inde maximam in conse-
sionem patiant cunctis, difficultates
que creent, qui libertatem nimia sa-
vitate supprimunt, & ius illud natu-
ræ amabilem constrictiōibus totius
quis & adversis siue contrariis com-
muni societati mortalium eripe-
conantur: exinde coacti sumus, in
paulo fusius explicare, ut eos tere-
deremus, qui fundamentum or-
naturalis conversationis ipsum in-
misere nobis oppugnant. Quæ
enim calamitas inde exorta sit si-
pius, non tantum historiæ uberrimè
testantur, sed meminisse quoque, quæ
tristitia

tritium hinc miseriarum in Germa-
 nia atque alibi fuerim spectator. Ve-
 lut id quoque superius exemplo Sa-
 xonum declaravi. Iniquus est, &
 naturam ipsam impugnat, quisquis
 libertatem eam, quæ communiter
 hominibus competit cunctis, vanita-
 tis artificio sub specie iuris ficti ab-
 scindere & in regalia convertere an-
 nititur. Etenim libertas domini, ad
 quam nascuntur singuli, si ex universo
 populo ad certam quendam loci aut
 regionis præsidem coarctetur, is ex
 tali consensu dicitur omnium po-
 tens, & tanti iuris, dignitatis, emi-
 nentiæ, cum viribus quas huic sin-
 guli tanquam capiti rerum sugge-
 runt, et ex hac omnium constriçtio-
 ne maiestatem sibi conciliet, & inde
 verendas atque metuendus merito
 omnique honore dignandus veniat.
 Ex hac igitur maiestate si regalia iura
 dependeant, nihil aliud obtinent,
 quam ut id suis subiectis communi-
 cent iterum, quod salutis omnium &
 conservationi singulorum cum com-
 modo cuiusque profit. unde & com-
 mune bonum recte appellatur. ut
 privilegiorum longe alia ratio sit,
 quam vulgatis id fert interpretatio.
 namque aut in gratia bene meriti,

aut loci commoditate taliter quidem fundatur privilegium, ut tamen nihil aliud à superiori retribuatur alicui quam quod & antea tacito quodam naturæ iure illi debebatur. de quo alibi rectius agitur. Interim tamen id agere potissimum heic volui, quo nimii illi libertatis suppressores renitius hæcce considerarent, nec ut acri cohabitantium invidia ducerentur; à perniciosis quin etiam consiliis abstinere melius discerent.

Verum ex iis quæ *cap. 3, memb. 5, superius* producta sunt, restant adhuc duæ societatis accidentariæ species, videlicet adoptio, & administrationis alicuius competentia. quas nunc paucis explicabimus.

Adoptionem autem, quum nec tantum accidentaria, sed etiam ratio sit in usu, huic loco reservavimus. Etenim nihil aliud est, quam imitatio quædam naturæ, qua illi utuntur in solatium vitæ suæ, qui libertis & progenie naturali destituti sunt. Unde ex æquitatis favore iure civili recepta & solemnî constitutione confirmata fuit; atque etiam ab aliis nationibus usurpata. ut *Exod. 2, v. 10,* filia Pharonis regis Ægypti, Thermistis nomine, non tantum Moschi sive

Mosæ hoc extractionis nomen, quod cum in scirpea arca ex flumine extrahi iusserat, imposuit, sed etiam in filium suum adoptavit; quum alioquin germanis liberis careret, *ut ait Iosephus*, quem successorem regni faceret. Mirabile certe nominis omen! Nam velut ipse Moses ex aquæ submersione extractus, à morte instanti per hanc adoptionem liberatus erat; ita quoque ipse à Deo electus & adoptatus fuit per filiam regis illius, ut populum Israeliticum ex servitute sævissima extrahendo, per medios maris rubri fluctus perduceret, ac è contra tyrannus ille tyrannici edicti sui, quo omnes Israeliticos puerulos in flumen proici mandarat, ipsemet in aquarum submersione pœnas daret. *Act. 7, v. 22. Ioseph. in antiq. Jud. l. 2, cap. 5.* Similiter adoptionem talem monstrat Plutarchus in *Theseo*, Demosthenes in *orat. τῶν εὐεργετῶν*. ut ita apud Iudæos, Græcos, Ægyptios, aliosque populos in usu fuerit. Et licitum erat, tam ex consanguineis, quam extraneis, sibi quempiam eligere. ceu Moises fuit extraneus Thermuthidi: at Mardochæus erat patruus Hadassamæ sive *Esthræ*, quam moriente patre eius &

matre

matre in filiam sibi adoptaverat.
Esth. 2, v. 7, & 15.

Adoptionis autem nomen generale quidem est; sed latius accipitur, quam Wesembecius, *parat. ff. ad l. num. 3*, aliique Icti volunt, & factiorem, quam vulgo traditur, originem habet. Etenim nos quoque tanquam alienigenæ, per Christum patri Iehovæ adoptitii sumus facti, quum legi mortis & condemnationis vixissemus subiecti, nec non seculi elementis mundi in servitutem reducti essemus; ut *D. Paul. loquitur ad Gal. 4. v. 3, 4, & 5*. At postquam venit plenum tempus, ait, emisit Deus filium suum, factam ex muliere, factum legi subiectum; ut eos, qui fuerant subiecti, redimeret: ut adoptionem acciperemus. Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum suum in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Inde merito etiam laetanti animo ita exclamat: Benedixit esto Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali, in cælis, Christo: Sicut elegit nos in ipso: iactum mundi fundamentum, ut simus sancti & inculpati in conspectu eius cum charitate: Qui predestina-

vit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum in se, pro benevolenti affectu voluntatis suæ, ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratis acceptos sibi fecit in illo dilecto. *Eph*, 1, v. 3, 4, 5, 6. Ut ita adoptio apud Deum I. h. ovam nostrum sit electio gratuita, qua hominum salus tanquam ex vero & nativo fonte promanat. Namque sicut voluntas illa æterna fons est promissionum, ita est & fidei nostræ fundamentum. Et nisi constet nobis illius voluntas, non poterimus ex eo de fide nostra certificari quod omnipotens sit Deus. Vbi de voluntate eius constiterit, ibi nulla nobis relinquitur ratio dubitandi de gratia & potentia eius. Quippe ob signat nos in Spiritu filii, quod eius simus filii; ceu Paulus ad *Rom.* 8 id adseverat his verbis: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis rursus ad metum, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba, Pater. Et ipse spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. v. 14, 15, & 16. Tum addit; Quod si filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, & cohæredes Christi; si modo cum

eo patimur, ut & cum eo glorificemur. *vers. 17, &c.* Ideoque adoptio non tantum est actus imitans naturam, sed maxime gratiam Iehovæ, & veluti per adoptionem talem exteris transimus ad hæreditatem cælestem, quam nobis Christus acquisivit; ita quoque gratum est imitamentum hoc, quo filius familias à potestate sui parentis egeni in alienam familiam fortunæ splendidi-
oris transit. VVesemb. d. l. num. 1, & 2.

Alias quoque adoptatio quasi assumptio dicitur. veluti apud Plautum, *in Cist. act. 4, sc. 2*, servus ille ita ancillam alloquitur; Sed ego rem meam magnam confabulari tecum volo. Sociam te mihi adopto ad meam salutem. quasi diceret, miserum esse in salute aliqua aut felicitate vivere, nec tamen habere quenquam, cum quo aut cura qua possis partiri prosperitates tuas. Felicitas enim absque socio, cum quo communem eam possideas, nulla absoluta dari potest. Quod si igitur non sit aliquis tibi domi natus, necessum, ut ad aliud medium recurras; quod tibi ius adoptionis suppeditat. Inde Romani quoque exemplo aliarum ge-

etiam adoptionem introduxerunt, & iuris constitutione singulari rite ordinarunt, ne cuiusquam hereditas in detrimentum sui & Reipublicæ frustra distraheretur.

Nec tamen res hæc fuit absque singulari sollemnitate; sed tam in persona adoptantis, quam adoptari, iuxta requisita cõplexi sunt. A superiori etiam sive iudice, præsentatione facta, etiam extra locum iudicii, confirmari debuit. Quemadmodum Iosephus historiam Moisis satis egregie describit; eiusque in adoptione Thermuchis Ægyptii regis filia rite istuc observavit. Tanta, inquit, erat pueri gratia (in Mose,) ut inviti homines ab hoc spectaculo discederent. quo factum est, ut Thermuthis hunc sibi filium adoptaverit, cum alioquin germanis liberis careret. atque patri ostendebat, dicens: De successore se cogitare, etiamsi Deus illi nullum filium gignere dederit. Hunc puerum, inquit, ego educavi, non minus indole, quam pulchritudine divina excellentem; quem Nilus ipse in sinu meum tradidisse videri potest; quem decrevi adoptare filium mihi; tibi vero in principatu ac imperio successorem, & cum dicto

patri infantem in manus imposuit. Ac ille postquam acceptum ad patris appressisset; filiae gratificaturus, comiter diadema suum eius capiti imposuit. Moses vero, capiti pueriliter detractum, prolabi in humum passus, pedibus etiam calcavit. Id quod mox ominosum, nihilque regno boni portendere visum est. Sacerdotum enim antistes, qui nativitatem eius Ægypto cladem allaturam prædixerat, occidere puerum volebat, vociferans: Rex, puer iste, per cuius necem nobis securitatem Deus pollicetur, vaticinium iam confirmavit, insultando tuo regno, & diadema calcando. Hoc interempto, tam Ægyptiis metum, quam Hebræis spem & fiduciam adime. Thermuthis vero confestim eum eripuit, rege quoque, cui Deus, Moses salutem providens, talem animum incidere, non invito. Itaque educabatur quam accuratissime. Quamobrem Hebræi quidam felicitatem suo generi sperabant; Ægyptiis vero suspecta erat hæc educatio: Sed quum nemo extaret vel ex cognatis regis, vel ex aliis optimatibus, qui, etiam si Moses sublatus esset, magnopere videretur procuraturus Ægyptiorum commoda, abstinerunt

ab eius cæde. Itaque sic natus, & sic educatus, postquam adolevit, brevi suæ virtutis specimen edidit. &c. Historia isthæc uei notabilis est, ita lepida certe & vividam in hac adoptionis materia continet ac exprimit effigiem. Namque non solum liberæ voluntatis motu Thermuthis Mosem elegit, patrique tam consensus quam confirmationis gratia obtulit, & eum sibi nominavit; sed etiam pro hærede & regni successore declaravit, & in defensione vitæ, periculi averfione, atque educatione sollicita, ea præstitit quæ parentes ipsi tam fideliter præstare vix potuissent.

Sic Romanis quoque solemnitates suæ fuerunt heic singulares. quas Aul. Gellius, *lib. 5, cap. 19*, plene satis describit; dicens: Quum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumuntur; aut per prætorem fit, aut per populum. Quod per prætorem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur; atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur ii,

qui quum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores sunt. Sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur, &c. Etenim neque pupillus, (ait Cuiac. in parat. C. lib 3, t. 47) neque mulier, quæ in parentis potestate est, arrogari possunt. Vna negatio deest, quia nec mas, qui in parentis potestate est, arrogari potest. Verum hodie omnes eæ solemnitates obsoleverunt, & in adoptione acta publica sufficiunt; in arrogatione rescriptum Principis. Duo vero sunt casus, quibus patria potestas adoptione non acquiritur. Si mulier aliquem adroget: quia à patre, cui soli competit hæc potestas, assumit applicationem, quæ: avita & proavita continetur; non materna; quæ nulla fuit unquam: cum filium mulier habere potest, non filium familias. Item, si pater naturalis filium extraneo in adoptionem det. *quem casum Iustinianus introduxit l. pen. h. t. &c.*

Adoptionem autem talem non eodem modo I Cti definiunt. Aliter Ceterius, Ulpianus, Schneidewinus, Velleius, Giphanius, & Dd. communiter. Verum quum illorum definitiones ex veteri potius formula adoptio-

nis natæ sint , quam quod iuri hodierno respondeant ; suam unicuique relinquimus ; saltem hoc in præsens adserentes ex Theophilo, quod sit actus legitimus , quo cognatus aut extraneus in familiam loco filii solemniter adsumitur. Nam tria potissimum heic considerata veniunt : personæ ; quoniam adoptare & adoptari queant : modus ; quo constituentur , quique species exprimit : & quis sit verus adoptionis effectus.

Quod ad personas attinet, adoptare possunt, quibus potestas vel à natura vel lege non prohibita est. Natura arcentur, qui in perpetuum generare nequeunt , & sunt prorsus inepti ad procreationem ; §. *sed & illud. Inst. hic.* deinde qui non in plena pubertate constitutus est. §. *minorem.* & l. 40, §. 1. ff. *eod. t.* licet aliter quoad illos introduxerit Leo Imp. *Novel. 27.* Lege arcentur scæminæ. §. 10. & l. 5, C. *h. t.* Quoad quasdam tamen iterum dissentit Imperat. Leo, *Nov. d. 27.* Prohibetur deinde adoptionis reiteratio. l. 37, §. 1, ff. *h. t. Cuiac. 5 obs. 19.* Tertio non potest pater filios adoptare suos naturales. l. 7, §. *in posterum*, C. *de natur. lib. Nov. 74, c. 3. Nov. 89. cap. 11, §. adoptionis.* Demum , quando ma-

ior natu masculus annam decimum octavum excedens , minorem natu quemvis , vel plures , in locum filii filiaeve vel nepotis , neptisve , & deinceps , ad imitationem naturalis patriæ potestatis, solemniter suscipit; & contra adoptandus adoptantem patrem agnoscit; ut nullus in mutuo consensu sit defectus. §. 4, 5, 6, 7, 10, *Inst. de adop. l. pen. C. t. eod.* Loco autem fratris , quum nemo naturæ talem gignat , nullus adoptari potest. *l. 7, C. de her. instit.* Sufficit hoc , si tempore adoptionis adoptans pater esse queat, & quidem eius pater quem adoptat; ideo nec æqualis æqualem ætate ritè adoptabit. Olim civis Romanus quivis, non autem peregrinus, & civis Romanus masculus, non fœmina , nisi ex indulgentia Principis, ob solatium liberorum amissorum, §. *fœmine, Inst. eod. l. 2, ff. eod. l. mulier. C. eod.* (quo casu fœmina filium adoptat, non filiumfamilias) & rursus civis Romanus masculus qui ipse in potestate patriæ non sit , adoptandi ius habebat. Furiosum quoque, quominus adoptet , morbus impedit. In eo autem , qui adoptatur, tam accurate non distinguitur, fœminæ an sint vel masculi ; extranei sint an conjuncti;

uncti; modo cum illis legis fit actio.

Vult. iurisp. R. lib. 1, c. 22.

Modus adoptionis quum sit diversus, inde duæ exoriuntur species: videlicet arrogatio, & adoptio specialis.

Adoptio igitur specialis est, qua filiusfamilias alterius potestati subiectus, non contradicens, sed patre auctore, & magistratu competente interveniente, ac post contestationem actum adoptantis & adoptati approbante, ab alio coram adoptatur. *Donell. lib. 2 com. cap. 22. Althus. dicaol. lib. 1, cap. 80, num. 18.* Adoptio hæc iterum vel fit ab ascendente, vel extraneo. Quæ ab ascendente fit, firmior & efficacior est, & ius patriæ potestatis & agnationis plene transfert ac communicat. *l. 7, l. 23, l. 44, ff. de adopt.* Ab extraneo autem facta non item; quum hic adoptatus maneat in potestate patris sui naturalis, & patri adoptivo tantum ab intestato succedat. *l. pen. Cod. de adopt.* Extraneus enim est, in quo nulla iura naturalia, quæ ad patrem referantur, concurrunt: cui, si à patre naturali filius in adoptionem datus sit, adoptatus filius quidem eius fit; sed non filiusfamilias: hoc est, id qui-

dem ex adoptionis actu adoptans consequitur, ut adoptatus filius eius dicatur. sed non ut in ipsius sit potestate; haud secus atque si ex rescripto Principis aliquem adoptasset foemina; sed adoptatus manet in patris sui naturalis familia & potestate, nec quidquam acquirit ex eo, nisi ius succedendi in bonis patris adoptantis. *d. l. pen. §. sed hodie.*

Adrogatio vero, ita à *rogando* dicta, (*Denell. lib. 2. com. cap. 23.*) est, qua, causæ cognitione interposita, & rescripto Principis magistratui insinuat, is, qui sui iuris est, ab alio coram adoptatur, & rogatur, an filius adoptantis fieri velit: posteaque rogatus cum capite fortunas suas in familiam & domum adrogantis transfert. Vocatur hic actus translatio in familiam. *Atq. d. l. & l. num. 10.* Hæc olim lege Curiata fiebat apud populum Romanum; hodie lege Regia apud Imperatorem dicto iam modo. *Vult. I. R. d. l. 1, cap. 22.* Atque quum hæc cum causæ cognitione faciat, quatuor solemnia, conditionibus adiectis, observantur. .1. Arrogatus tenetur cavere magistratui, quod bona arrogati nolit dissipare ulla specie; sed si moriatur is, quod de-

fanti

functi successoribus ab intestato restitueret vellet. 2. Caveret, quod in quocunque casu expulsionis ipsi quartam partem bonorum sit relicturus, præter ea, quæ ipsi attulit. 3. Si sit arrogatus minorennis, quod illum non aliter acceperit, quam si auctoritas tutoris intervenisset. 4. Quod arrogatio non fiat ex causa turpi, ideo eius vita inspiciatur. *Vite Gast.* 2, *obs.* 125. & *iur. Sax.*, *Landrecht*, *lib.* 2, *artic.* 3. *Zobel.* p. 3, *diss.* 15, *num.* 7.

Horum tamen, qui quæve in potestate parentum sunt, videtur & testamento fieri recte adoptio, si quis sit institutus hæres sub ea conditione, ut nomen testatoris ferat. *l.* 63, § *si vero* 10. *C. ad SC. Treb. de quo modo latius Thesaurus decis.* *Pedemont.* *ult. Cuiac.* 7, *obs.* 7. Vbi tamen recte monet, confirmatione prætoris ad illam opus esse, quod legati verbo in *l.* 12 *tab.* adoptio non comprehendatur. *l.* 120, *ff. de V. S. l.* 38, *h. t. l.* 31, *ff. de rit. nup.*

Sunt & alij modi quatuor; per baptismum, per arma, per capillum, & per matrimonium, quod contractum ad Morganatica: *Sed de his consilatur Giphani, ad pr. Inst. in h. t.*

Effectus

Effectus adoptionis utriusque, qui olim fuit, etiam hodie valet, & manifestus est tam in adoptante, quam adoptato. Adoptans suscipiendo patris, & adoptatus filii nomen nanciscitur. *l. 23, l. 31, ff. de adopt. quod agnatis patris adoptivi eodem iure adnascitur; & ius agnationis cum adoptantis patris liberis cognatisque consequitur, etiam sine consensu agnatorum suorum; excepto nepote, cuius patris consensus exigitur & in adoptato, qui est in potestate patris. Hinc pater adoptivus in bonis talis filii ius & patriam potestatem acquirit. Filius adoptatus è contra in familiam patris adoptivi transit, eius nomen adsumit, & gerit ac proficitur. *Gen. cap. 48, 16.* quamvis à naturali filio adhuc differat, cui dicitur adsimilari. & commodis patriæ potestatis fruitur, dignitatis paternæ particeps. Sed tamen non ius ei confertur sanguinis. Nam illud iure civili nec dari, nec adimi potest. *l. 8, ff. d. R. I.* Sed ius agnationis inducit. *l. 28, l. 26, l. 34; ff. eod.* Ac obtinet hoc, si facta sit adrogatio à masculo. Si mulier aliquem adroget; quia à patre, cui soli competit, ea potestas sumit appellationemque*

idem arrogationis est effectus; qui adoptionis factæ ab extraneo. Servus item adoptatus consequitur ius libertatis: sed arrogatio servi fieri non potest. §. *fin. tit. cod.* Succedunt etiam illi solummodo secundum testamentum ab intestato, &c. Si tamen pater adoptans plures habeat filios, neli interveniat, & iura snorum hæredum consequatur, atque antiqua adoptioni vis constet, solent patres, in adoptionem liberos hodie daturi, prius eos emancipare, atque ita sui iuris factos deinceps tradere arrogandos. Quæ cautela iuris est. Ac velut olim iure Iudaico filius adoptatus patris nomen adsumebat, & nomen sanctum habebat; *Gen. 48, 16. Exod. 2, 10. Deut. 28, 10. 4 Esdr. 4, 25. Dan. 9, 18. Estr. 2, 7. Esr. 3, 28. Ierem. 7, 10. Num. 6, 27*: sic in dulcissimum nomen Christi Iesu baptizamur, & Christiani, vocamur; quia à Christo adoptati sumus. *Roman. 6, 2, & seqq. Act. 11, 26. 2 Cor. 10, 7. 1 Iohan. 1, 7. & 2, 3. Gal. 4, 5. Eph. 1, 5. Rom. 8, 23. & 9, 4.* quod certe omnium optatissimum in hac mortalitate accidit. Ideoque iure Iudaico etiam femine adoptare poterant. *Genes. 30, 3, & seqq. 17, 18, 19. Exod. 2, vers.*

vers. 10. *Alth. d. l. cap. 80, num. 9.*

Sed nunc ad administratoriam societatem pergimus, accessoriam sive accidentalem alteram. Administratoria socialis conversatio, frequentior quidem est, quam antecedens; commodum tamen eius, si bona fide officium hoc curetur, admodum exiguum est. si molestias respicias cotidianas, onus & labores longe excedunt lucrum. *Exod. 22, 22. Gal. 4. auth sicut. C de legit. tut. l. tria onera. ff. de excus. tut.* Est autem administrationis vocabulum in sua significatione valde diffusum, ut multa intus contineat, etiamque rebus sacris applicetur. ut *Num. 15 legitur & 1 Pet. 4. v. 10.* Deinde administratio est liberta rerum; qualem dominus habet, quam alii altam & bassam dicunt. *Oldend. Spieg.* Unde & is administrator dicitur qui rerum publicarum seu temporalium curam gerit, & magistratus; qui iurisdictionem exercet. *secundum Azon Cod de determin. resp. lib. 10, in rubr. Nih. lomica* & magistratus maiores dicuntur, quod illi solam meri imperii administrationem habeant. quae vox etiam comprehendit, qui alieno nomine non proprio, id agit; ut attestatur *A.*

curf. in rubr. de admin. reip. C. 11, tit. 31.
 Vnde & administratores civitatis,
 curatores dicuntur. *l. praeses, C. de
 transact. per l. 3, ff. de administ. rerum
 ad civit. pert.* Atque hi sunt, qui civi-
 tatis negotia gerunt & administrant.
*quorum officium explicatur ff. d. t. de
 adm. rer. ad civ. & C. t. d. eod.* Admini-
 strare enim nihil aliud est, quam
 ipsius principalis munus & ministe-
 rium subire: qui omnia ex conscien-
 tia agere debet. Verum uti rerum pu-
 blicarum est administratio & cura,
 ita quoque privatarum, & ex con-
 fluxu privatorum publica conficiun-
 tur. Proinde administrativa hæc
 societas, quæ initium aut fundamen-
 tum cum reliquis supradictis specie-
 bus universitati & societati publicæ
 substernit, eousque non extenditur,
 sed eam heic intelligimus, quæ circa
 curam privatam occupata est, & ibi
 commissionem impositam exigit.

Consistit igitur administratio talis
 in officio, quo quis loco principalis
 ea perficit, quæ ad personæ unius
 pluriumve & rerum eiusdem curam
 pertinent. *l. 12, §. 3. l. 18. l. 43, §. 1, ff.
 de adm. tut. §. 17. inst. de excus. Galat.
 cap. 4, 2.* Vnde inspectores admini-
 stratoresque appellantur, & informa-
 tores,

tores , qui talem curam sobent.
 Namque cura hæc nihil aliud est,
 quam diligens & fida gubernatio, in-
 formatioque & moderatio personæ
 eius, quæ quidem est sui iuris, sed in
 vita recte commodeque institutenda,
 ætatis aut alterius defectus ratione,
 sibiipfi consulere & præesse nequit,
 unde alieno ductu & administratio-
 ne indiget. *Gal. 4, 4. §. 4, Inst. de Cur.*
l. 12, §. 13, de adm. tut. l. 14. ff. de off.
pres. l. 12. ff. de tut. & cur. dat. ab ex.
&c. Cura eiusmodi in educatione,
 institutione & defensione; *l. 2 c. ff. de*
rit. nupt. l. 1, 2, 3. ff. ubi pupill. cau.
 educatio in victu , amictu , locoque
 honesto, ubi pro conditione & statu
 persona sustentari debet , consistit.
l. 1, §. 2. ff. ubi pupill. ed. l. 1, 2. C. de
alim. pup. præst. Institutio, quæ fun-
 damentum vitæ & Christianismi
 concernit, idoneis præceptoribus &
 doctoribus, quos probatæ pietatis,
 eruditionis, & modestiæ quisque
 noverit, est committenda. Etenim
 hoc si peccetur, quicquid superstru-
 xeris, corruet per totum vitæ cuti-
 culam; quum ab ineunte ætate ad-
 sue fieri melioribus, adeo rei capax
 sit, ut secundum felicitatis gradus
 cuivis mortalium exhibeat. Nam

que à Christianis parentibus nasci, ordine primum est, secundum ab hoc, rite in pietate Christiana informari, & tertium, omnem hinc vitæ normam ex verbo Dei quibusvis in actionibus desumere. Ex quibus patet, quod cura formandæ pueritiæ ac juventutis non solum ad privatos parentes, tutores, administratoresve, sed etiam, & quidem maxime, ad magistratus pertineat. quippe in teneris annis spes & seges est futura civitatis; ut recte ait *Cas. in spha. civ. lib. 4, cap. 9*. Proinde quidem quatuor ponit requisita talis educationis: nempe victum, vestitum, artem, & exercitationem corporis. & quod in talium moderatione magna requiritur magistratus prudentia. Verumtamen nervum non omnem tangit; quum sola externa respiciant hæc, & tamen omnis cura potissimum & ante omnia ad interna sit convertenda. Velut hoc longe rectius percenitet Teutonicus ille in *lib. de tripl. vita. lib. 1, cap. 15*. ubi mores modernos nostri sæculi describit. ex quibus correctio omnis facile colligi potest. quod necessitatis causa heic interseriam, ut ex insitæ cognitione malitiæ meliora addiscere omnes discant; quod

alias suo loco plenius reperemus, Pueritia siue tenera ætas (ait) omnium primo diaboli addiscit opificia, priusquam alia necessaria discat, tam in fœmineo quam masculino sexu. Contumeliosa, insultatoria & perversa superbia, primario addiscitur. quod fideliter parentes, & ii qui ipsorum loco sunt, approbant, & politico mundanoque exercitio adscribitur, imo artis & elegantiae loco habetur. Quod si adultiores fiant, brutalis libido lasciviae simul accrescit, & secundum opus disciplinae est, ad quod mutuo se invicem concitant ephēbi. Ita adolescentia diabolo statim in primo flore ætatis ceterum consecrat, ut nidum in eo conficiat sibi; atque sic unius abominationibus capiat alterum; masculum videlicet fœmella, & masculo femellam irretiendo. Si quis filium in academias dimittit, ut pietatem ibi addiscat, & artes bonas, in iis Dei & hominum conversationi inseriturus, nihil aliud discit, quam superbam elationem atque astutias, quibus simplicem aliquem bonis & fide exuant suo: quæ argutiae puerilio velantur, Iuris appellatione insignito. Verum enimvero diaboli

prætextus ille est, & cor istud vitiatum ipsius dominio mancipatur. Quod si forte exoticas linguas aliquonſque caſlet, tametſi non amplius iam ſimplicitati ſtudens, bene audit: ſuperbia ſurſum evibrationes quaerit: putridi corporis cadaver mire ſimbriatis ſciſſuris, faſciis, fibulis, limbis, ligulisque atque panniculis obſitum ſcatet: Græcari, & puellas violare, apud eos ars politica habetur. Hi tam ſubtiles norunt blanditias vendere, ut multarum filiabus matrum conſcientiæ morſum in cordis ima deſigant. Tales eccleſiis atque ſcholis præficiuntur, & paſtores Chriſti ſalutantur; quamvis in cordis latibulo diabolum geſtitent, & hoſpicio ſuo foveant. Nec minus iſti tales mundi huius regimini inſinuantur; qui poſtea ita gubernant prout cordis hoſpes eos informat. Atque ita ſuperior operatur malignitates peſſimas, inferior autem has ipſas ab eo diſcit. Ille excogitat calliditates, quibus inferioris bona ad ſe traducat. Tributorum exactiões commiſcitur, eaque boni publici veſtit nomine. Ille ſimplici & miſero ſervitutes duras imponit, ut ita ſuperbiam ſuam exſaturet. Nec raro acer-

bissimis minis compellit incautum, ut ipsum fortunis emungat, & vinculis corporis eundem constringit. Omnia mancipio rapit, ipsemet praeter unicam animulam peculiare nil possidens. & , quanquam fragilis tantum hospes in hoc ipse degat mundus nihilominus tamen egea servitia illius omnem in servitute sudorem absumere coguntur, &c.

Quis est mortalium, qui tot ærumnas, & calamitates, multipliciæque damna non ante oculos videat? Quis est miserorum hoc iniuriosissimum tempore, ubi omnia crimina virtutis loco habentur, & zelo pietatis obteguntur furiosissimo, qui id expertus non sit? Cum probitate pietas omnis toto orbe excluditur. Undenam vero id? Nonne hæc nocentia sanctioris profluunt educationis neglectu? Ex hac profecto scaturigine ubertim se ista in totum mundum effundunt. Et nihilominus tamen facile saniora possent inveniri remedia, & huic applicari malo. Verum si quis perniciosam eam consuetudinem informationis ethnicæ castigari saniore ductu studeat, statim medio dirissimis technis removersur.

Si vero scholarum nostrarum fœditatem accuratius contemplemur; quid in iis strenuius excolitur quam impurus ethnicismus, quo mens, cor, lingua & voces ætatis teneræ fascinantur turpissime? Nihilque recte dictum putatur, aut ullam sapientiæ micam referre, quod non ab ethnicismo fuerit approbatum. Tanto nobis Christus pudori est, cum verbo suo & sinceræ sanctimonix præceptis; quæ tamen ex sinu Iehovæ patris nobis attulit, atque revelavit, volens; ut omnes singulique, nemine excepto, ex iis informantur; nec non ad eiusmodi sanctissimas regulas, actiones vitæ componant. Namque non sufficit audire doctrinam Christi; opere etiam atque vita exprimendum est quod ille præcipit: alias nemo beatus erit. Ceu ipse testatur: Si feceritis, beati estis; *Iob.* 13, 17. & *Matth.* 7, 12: Non omnes, qui dicent, Domine, Domine, regnum cœlorum ingredientur; sed qui voluntatem patris qui in cœlis est facit. Item, *v.* 24, solus exsecutor prædicatur sapiens. Et *Matth.* 12, *v.* 50, factores verbi & voluntatis Dei, amicos & fratres suos vocat Christus. Item: Si manseritis in sermone meo,

mei estis discipuli, & agnoscetis veritatem, & veritas hæc liberos vos efficiet. *Joh. 8, v. 31.* Quia verba, quæ ego loquor, (ait Salvator,) sunt spiritus & vita. Qui me diligit, ille servabit verba mea. *Joh. 15, v. 13.* At quomodo Christum homines ament, sui patris voluntatē faciāt, in sapientia illius educantur; si eiusdem verba statim à principio tenellis non modo non implantantur animis; sed ethnicis fabulis & omni profanitatis veneno è contra fascinantur? Omnia et amore pio in Deum & proximū proficisci debent: At quomodo aures suscitabitur in corde hominis, nisi tenellis animis verbum Dei adsidue instilletur? Gentiles ibi generentur oportet, ubi tales incantationes gentilium vanitatum, procul oculis atque auribus non arcentur, ne ad corda penetrare queant. Videant igitur & parentes, & administratores, & magistratus omnes, quam multas Christo animas eripiant, & in profanitates detestandas præcipitent, de quo nemo in hoc laborat, quo scandala huiusmodi perniciosissima è schola extirpentur. Doctrina certe omnia quæ Christum non tota sapit, & eius imaginem nobis integram ac

adumbrat, sine peccato addisci non potest, multo minus sine labe in vitæ exercitium converti. Commendant quidem multi multas quas vocant Christi virtutes, & verborum lenociniis vanissimis per totos venditant dies: sed quales virtutes? nimirum ἀνυποστάτες; & habituales tantum, in meris opinionibus suam habentes substantiam, vitiorum autem substantiæ ne minimam quidem particulam ex radice cordis eyellere valentes, omnique fidei & pietatis carentes fructu; per quas meri hypocritæ & Spiritus S. contemptores efficiuntur. Sed hæc alibi possent demonstrari & explicari luculentius; nos iam ad officium tertium administratoris revertimur, quod in defensione consistere diximus.

Defensio nil est aliud, quam protectio, qua vis omnis & iniuriæ illatæ propulsantur à persona, quæ fidei alicuius, hanc in se suscipientis curam & administrationem, concredita est. l. 30. l. 10. ff. de adm. tut. unde & specialiter tutela dicitur. l. 1. ff. de mino-rib. l. 7, §. 16. ff. de sol. matr. l. 14. ff. de ff. præsid.

Administratio igitur hæc univer-

sim est bonorum, rerum, & negotiorum utilium ac ipsi personæ commissæ necessariorum susceptio atque expeditio, quæ administratori hæc tanquam patrifamilias & domino incumbit. *l. 27. ff. de adm. tut. l. 7, §. 3. ff. pro empt.* Succedunt enim hi administratores in locum patris; unde rerum & personarum sibi commissarum domini quodammodo dicuntur, & quasi patresfamilias. *Alt. diceol. lib. 1, cap. 31, num. 7, & seqq.*

Administratorium hoc officium duplex est; aut tutorium, aut curatorium. *ut ex dictis apparet.* Tutorium sive tutelare spectat ad pupillum vel impuberem invitum etiam tutandum, & res eius universas administrandas. *l. 3. C. de tut. vel curat.* Curatorium vero proprie & principaliter ad eos pertinet qui minorum vigintiquinque annis res administrarent; si consentiant, aut velint, aut petant; vel si necessitas ita requirat, propter imbecillitatem eorum, &c. *§. item invit. Inst. de curat.* Curatorium hoc aut plenum, aut minus plenum est. Plenum, quo quis bonorum, corporis, & salutis personæ curam & administrationem sustinet. *l. 48, ff. de adm. tut.* Atque hoc duplex

iterum est; vel correctorium, vel clientelare.

Correctorium hoc ad morum vitæque inspectiõnem emendationemque in monendi & docendi cura pertinet; quum ante viginti quinque annos vix quispiam ad vitæ prudentiam & confirmatum iudicium perveniat; uti invitis quoque propter fervorem juvenilem pro cohibendis cupiditatibus moderatio asponitur. In Abrahamo habemus exemplum, quod ministrum mediante iuramento præferit etiam filio obedientissimo, quum ipsi concederet eum in itinere ad coniugium conficiendum. *Genes. 24.* Adeo fidelis omnium in tenera iuventute semper habenda cura est. Porro correctorium hoc officium aut in propinquos aut in discipulos sese exserit. In propinquos quidem propter *συνωλήν* naturalem & necessitudinis coniunctionem, ut eo facilius minores duci se atque flecti patiantur. De hoc vide *1 Pet. 5, 5. 1 Timoth. 5, 4, 8, 9. Matth. 7, 9. Tit. 2, 3, 4, 5. Num. 8. 26. Exod. 8, 17, 19, 24. Proverb. 23, 13. l. ult. C. de offic. official lib. 12. Num. 11, 16. Deut. 21, 2. Matth. 15, 2. Syrac. 25, 6.* Quæ vero functio sit præce-

prorum apud discipulos suos, eam passim colligere licet ex verbo Dei. *Dan.* 13, 3. & *cap.* 2, 27. *Matth.* 5, 19. *1 Tim.* 5. *2 Tim.* 4. *1 Cor.* 4, 19, 20, & *segg.* *Prov.* 13, 24. & *cap.* 22, 15, & *cap.* 23, 13. *1 Petr.* 5, 5. *Hebr.* 12, 7. &c.

Clientelate demum est, quod competit dominis protectoribus in clientes, quorum patrocinium in se susceperunt. *l. 89. ff. de furt. Val. Max. lib. 2, cap. 1. tit. C. ut nemo ad suum patron. lib. 11. Gail. lib. 2, obs. 54. Gellius lib. 15, cap. 13.* Clientes autem tales sibi eligere solent, quibus se & res suas defensionis aut promotionis cause offerant; unde etiam dicuntur *homines ligii.*

Denique non plena administratio est, quæ rerum sibi creditarum custodiam solummodo commissam habet, & prospicit ne distractione vana res deterior alicuius reddatur. *l. 2. ff. de curat. furios.*

Atque hæc de societatis naturalis & privatæ quasi speciebus sufficient. quæ propterea non nihil prolixius fuerunt explicanda, ut errores aliorum in talibus principiis rectius caveantur. Priusquam autem ad civiles & publicas societates progrediamur, proptæ

propter insignes iniurias & exagitationes, quibus ex errore nonnulli, plurimi ex ignorantia, alii vero ex malitia, afficiunt Platonem, quasi bonorum, mulierum, &c. turpem communionem, aliaque vitia maxime enormia suæ inseruerit reipublicæ ideali, & profus naturæ repugnanti: paucis de republica Platonis agemus; & videbimus, an illi iuste an vero inique cum tanto philosopho, quo Græcia nullum excellentiorem & sapientiorem vidit aut habuit, (quantum constat de illis temporibus,) agant.

C A P. XII.

De republica Platonica: quod illa proxime ad Christianismum accedat, & præ reliquis quam commodissime ad veram caritatē reduci possit.

VT salutaris herba inter spinas non crescit; ita veritas errorum vinculis suppressa non lucet; ait *Cas. in spher. civit. lib. 2, cap. 1.* Quare ut spinas radicibus evellere, si terræ fertilitatem; ita errata funditus extirpare debes, si veritatis speciem ac pulchritudinem

rudinem intueri velis. Axioma hoc quidem vere protulit Casus, utinam vero ipse suorum verborum & effecti huius observator sedulus fuisset, non certe ita turpiter cum aliis & sui similibus se præcipitasset in premenda & oppugnanda veritate, dum quam iniquissime Platonis rempublicam dilacerare conatur. Socios is in hoc calumniandi & nequiter traducendi studio plures habet, quibus veritas tanto odio est, ut nihil æquum aut verum putent, nisi quæ communis ille totius mundi irrisor Stagiritæ, quem merito D. Lutherus diabolum incarnatum olim proclamavit, et phantasticis opinionibus suis conficta prius approbarit. Dum igitur tam ad auctoritatem vanissimi hominis tam temere sese homines adstringunt, non mirum eos in tot turpissimorum errorum labyrinthos incidere. Etenim ipse Casus statim in sequentibus confitetur, invidiosum illum Stagiritam, & insidiosum impostorem, Platoni, Phalæ, Hippodamo, aliisque nonnullis, qui novas civitatis administrandæ formas invexerant, indicere quidem bellum; intentionem tamen eius in hoc prodi manifeste, dum ad lædendum Platonis famam

famam aditum sibi duntaxat aperit, qui tum temporis propter opinionis novitatem, & nominis divinitatem, per hominum ora volitabat. Ecce egregium certe institutum, quod suo cum auctore detestari, & ad infernum, unde ortum maled:centia sumpsit, relegare omnes merito deberent. Idipsum & sectatores eius; nempe divinitatem singularem in Platonis sententia agnosci; propter novum tamen dogma, & nominis claritatem, tam acerbe eum impugnatum fuisse, aperte satis confitentur. Taliæne veritatis studium representant? Num ob ista petulans ille veritatis inversor tam atrociter cum suppressione recte sentientium est defendendus?

Cæterum, quod plerique solent qui rerumpublicarum inter se invicem collationem instituerunt, id agit & cum Casu nostro Relectionum ille compilator multoties iam dictus, dum videlicet variis eum modis misere torquet atq; dilacerat. Quum igitur Platoni iste præ reliquis multa partim affingat, multa invectat, partim absurditatis reum agat; ceu forma ipsius non tantum naturæ adverteretur, eiusque storgas naturales tol-

lat,

lar, & impossibilia proponat ; sed etiam verbo Dei contradicat : opera precium facturi sumus , si paucis talia crimina , quibus tam misere flagellatur, diluamus, & ab iniuriis non nihil eum vindicemus. Hoc autē cum maxime mihi contendendum video, ut liberetur à blasphemia, contradictione, & impietate, qua contra verbum Dei nonnulla ardua statuisse dicitur. Et ut eo rectius id obtineatur, & quisque maiori cura Platonem lustrare discat ; mentem eius in reip. solidæ iuxta captum humanæ constitutione, & qualem ille expectat, prius perspiciemus : si fortassis multiplicibus calumniis offensam capere, & è manibus eum idem seponere nonnulli cessabunt, priusquam eius sanam doctrinam evolverint riteque perceperint. Etenim hec summum diaboli semper artificium fuit, ut ansam omnem, omnemque modum arripere, quo non modo suspectum aliquem, sed etiam profus detestabilem redderet, cuius scripta nollet legi, ne veritatis auctoritas planior clariorque invalesceret. A principio illi perpetuus hic mos fuit, ut quicquid vi aut insidiis argutis non posset, id calumniis expugnare cogitaret.

taret. Merito Græcorum autem primus sapientiæ adsertor Plato audit; adeo omnia ex informatione philosophiæ verioris, quam in Ægypto à secretis veræ philosophiæ patronis acceperat, ut plurimum produxit. Quod etiam Piccolominæus præ cunctis aliis Stagiritanis confitetur, *eth. lib seu grad. 10, cap. 25.* ubi ita ait: Accipio secundo, Platonem & Aristotelem vario modo consuevisse res considerare. Plato elevabatur ad ideas rerum: inspiciebat rerum conditionem secretam, seiunctamque à cæteris, ac (N.B.) ut refulget in primis causis. Ille vero contra, neglectis ideis, per sensus (N.B.) philosophabatur, resque materiatas considerabat iunctas cum affectibus suis, ut in materie existunt & subsistunt. &c. Magnam Piccolominæus distantiam inter utrumque innuit; sed tamen non omnem. Etenim Stagirita ille ne hoc quidem attigit in ipsa rerum cognitione materiatarum, ut potuerit affectiones recte diiudicare, & res considerare uti in corporeitate sua existunt. Namque ita totus sensualis fuit, ut ad internum *F S S E* naturæ, unde affectiones prosuunt, ne quidem in minutissimis pertingere potuerit; sed
omnia

omnia in phantasticos speculationum inanium terminos solummodo abripuerit : ex quibus distinctione tot futilitates terminalium ingeniorum profluxerunt ; ipsique & doctes & discentes vitam misere in idem conterunt, nec tamen eorum quidquam in ipsa natura perspicere valent : quin, ut D. Lutherus ait, *agricola & ferrarius faber, quam talis Stagiritanus physicus, in arte sua detiores sunt.* Interim tot intervare doctos litigia diabolus ridet, deo tempus & sumptus cum exquisito animi labore utrinque tam inane absumuntur. Quod passim in scriptis suis monstrat Plato, & vanos tantum conatus ingeniorum sophisticorum qui reipublicæ in fundamento tuæ concordia, unitatis meta, qua cum publica salute omnes confluerent debent actiones hominum unice non conducunt. Hinc est quod ociosi illi futilitatum magistri, qui semper in profanis terminis speculativis summum quaerunt gaudium, ab omni virtutis veræ cultura, operibus exprimentanda, abhorrent, mensuram suam Platonem exosum habeant, novitatis auctorem proclamant. qua gravissima profecto accusatio

ipsa sunt nugaces admodum. Etenim ipse Piccolominiæus *d. l.* attestatur expresse, quod primus huiusce sententiæ Plato non fuerit; sed etiam à Masagetis, iuxta Halicarnassæum, longe ante fuisse receptam: à sapientibus item Persarum, qui Brachmanes dicti; qui communibus uxoribus usi (non abusi) fuerunt: Garamantes etiam in confinibus Africae, secundum Pomponium, omnia communia habuerunt. &c.

Inter omnes acerrimus innocentissimi Platonis castigator est ille politicorum Relector, qui *in polit. doct. cap. 2* ex Serrano acerbissime exagitat optimum auctorem, quasi sacris oraculis repugnans, familias & rerum discrimina ipsasque storgas prorsus tollat, quas non tantum hominum sed & brutorum animalium animis insculpsit natura. &c. Item, paulo post ait: Est hoc quidem in republ. Platonis satis magnum absurdum, quod naturæ ius oppugnet, cui nulla constitutio præiudicare debet. *dist. 9. in prin.* Sed alterum maiori laborat abiurditate, quod incestos introducat concubitus, tam naturæ, quam pietati inimicos. &c. Sic & *in relect. pol. cap. 1. sect. 10, num. 2.* talia repetit; &

H k addit

addit quoque, quod non tantum ipse suæ reipublicæ formam huic mundo impossibilem faciat, *lib. 6 de repub. & lib. 9 de repub. in fin. item lib. 5 de ll.* sed etiam (*asserit aperte num. 5, ibid.*) Platonicas ideas adeo esse ab hominum conditione amotas, ut, nisi deos aut meras ideas illos faciat, nullam in societatem introduci queat. Idea enim (inquit) Platonica prorsus repugnat naturæ humanæ, adeo ut homines oporteat prius curare naturam, quam subigi possint sub regimen talis reipublicæ. Idem *num. 6* ita cum austeritate quadam reicit Piccolominatum & Bellarium: Nescio enim (ait) quei possit à Piccolominato & Bellario naturalis hæc vocari respublica, quæ tot machinis oppugnat naturam humanam; tam ex amussi contraria est iis, quæ præscribit inclinatio animalis, &c. Item, *num. 9*, in hanc erumpit quæstionem: Quonam igitur pacto communicatio Platonica consentit cum naturæ dictamine? Aut quænam est tam crudelis natura, quæ velit sibi omnia conformia reddi cum præsentanea pernicie? &c.

Nimia profecto est vehementia istius glossatoris politices, cui tanto odio est talis hominum status & condi-

conditio, quæ aut solidioris quid
 sapientiæ, aut pietatis sanctioris in
 civitatibus & republica sapit. Unde
 tam sollicitè summoque conatu ad-
 olescentes & eruditos à vera perscru-
 tatione reipublicæ Platonice atcere
 laborat, ne quis penitus rem intuea-
 tur & consideret. Verum si non tan-
 tum cum Marsilio Ficino, viro Pla-
 tonice eruditissimo, demonstramus,
 quod Platonis nostri mirifica inge-
 nus humanum charitas fuerit; adeo
 ut nihil in informationibus suis in-
 termiserit quod ad hominum salu-
 tem quavis ratione conducere videat-
 ur; *Fic. in lib. 2 Pl. de ll. in pr.* diligen-
 tissimus generis humani pædagogus
 existens, & ad legalem iustitiam, id
 est, universam virtutem, per ipsam
 iustitiæ pulchritudinem genus ho-
 minum provocans, atque ab iniusti-
 tia per iniustitiæ turpitudinem eos-
 dem deterrens: *Fic. in lib. 10 de rep. in
 prin.* sed etiam ex ipsa verbo Dei ma-
 xime clarum faciamus, quod à Chri-
 sti & D. Pauli regulis eiusmodi con-
 stitutiones tanti philosophi non
 multum distent, atque in plurimis
 conveniant: Patebit sane, quam lon-
 ge à veritate, imo & ipso Christianis-
 mo absint, & brutali è contra natura

ducantur , in eaque suarum idearum turpes imagines cum propriis larvis conglutinent, qui de industria ita turpiter, & absurde se Platoni opponant. Id vero omne satis dilucide constabit , primum ex ipsius Platonis intentione, dum rempublicam suam veram remotione vitiorum & introductione virtutum depingit, quibus illam tam curiose vestitam cupit : deinde ex ipsius verbi cœlestis cum huius philosophi, inter ethnicos summi, proposito collatione.

Plato igitur , de omni societate humana , quam eam tot calamitatibus cotidie confundi, & varia bestialitate in plures pluresque extrudi miseras cerneret , quam optime mereri studens; satis acutis oculis varias hominum vices & ipsas corruptions perspiciebat ; & examinatis morbis, quomodo sanitas integra, aut saltem aliqualis , in corruptissimæ societatis corpus per communem cohabitationem reduci posset , percensebat alacrius. Nec sane hoc ex nudis rationis ethnicae inventis addiderat ; sed, *ut ipse dilucide aliquoties in suis ostendit scriptis*, tum in Ægypto à magis & sapientibus, secretiorisve sopheria doctoribus, (penes quos Abrahami & Iosephi

phi sapientia relicta erat; ut *David Propheta Psal. 105 testatur*,) tum ex ipsis cognoverat sacris literis; ut in *Timeo, Menone, Alcibiade, Politico, &c.* id expresse indicat; præsertim in *Politico* aperte, re paulo altius repetita, confiteretur, hominem à Deo è terra conditum esse, & primum infelicissima ac vere aurea conditione (in paradiso videlicet;) quæ tamen ex optimo statu in pessimum prolapsa fuerit; ac proinde humanum genus, quum in has angustias deciderit, adiumento opus habere ad illa ἀναρμωσίας (qua ipsius animus involvatur, & universa vita referta sit) incommoda propulsanda. His explicatis, imperandi modum & rationem præscribit; & docet, non esse infinitum regis seu politici imperium, ut pro arbitrata quidvis agat: sed oportere, ut pie, iuste, sapienter impeter, ex legum præscripto: non ut summo strictoque iure agat; & eodem modo leges omnes omnibus accommodet; sed ut habita rerum, personarum, locorum, temporum, ratione, legum mentem finemque (quum leges veritatis imitationem expriment) iusta moderatione recte respiciat. Veluti in medico sapienti, exercitato, &

fideli, videre est, quod ille cum prudentia & accurata circumspeditione medelis instrumentisque suis apud ægrotos utatur, quum his eum uti omnino oporteat. Unde etiam perfectam administrationem regiminis non multitudini, sed uni aut paucis, & iis maxime vult conceditam, qui pietatis & virtutis, temperantiaque, ceu matris virtutum, & civilis sapientia, præpolleant studio.

Virtus autem quid sit, & quomodo nobis vere adsit, id in *Menæe* luculenter explicat; & demonstrat, quod ea non aliter se in homine habeat quam sanitas solida. Si alicui sive viro sive fœminæ sanitas insit, eam in recto robore suo exercere sese atque exercere: idem quoque virtutem præstare debere, ut se exercitam declaret; alioquin nihil prodesse. Exercet autem se, quando ad finem suum dirigitur. Hinc virtutum species plures enumerat, pro vitium animæ actuunque diversitate: ut sunt, sapientia; quæ ad mentem: scientia; & prudentia; quæ ad rationem: opinionis sagacitas; quæ ad phantasiam: iustitia & liberalitas; quæ ad voluntatem: fortitudo & pedisse quæ eius; quæ ad vim irascibilem:

bilem : continentia & temperantia; quæ ad concupiscentiam referuntur. Hæ vero omnes virtutes diversis modis acquiruntur : sed ita tamen ut nulla succedat , nisi divini numinis efficacia , quæ sola homines vera instruit virtute, accedat. quasi dicat, nisi sine pietatis veræ ductu solerter agi posse. Idem quoque in *Theage suo obstericio* de sapientia affirmat ; rem esse adeo præclaram , ut merito omnium scientiarum princeps existat; quippe non tantum circa iuventutem , quæ seminatum omnis reipublicæ facit , recte excolendam , sed etiam in universa generis humani societate continenda occupetur ; ex eaque omnia iusti & moderati imperii instituta promanent ; atque adeo illius ope omnis intemperies , quæ præsentissimum populiorem exitium, evitetur. iam vero, illam quidem civilem sapientiam sapientum usu & consuetudine addiscet ; veram tamen efficacemque illius consequendæ rationem pendere à Deo; qui solus nimirum efficiat, ut illa etiam hominum prudentum conversatio & consuetudo possit esse fructuosa.

Quum vero nemo ad ullius rei

cognitionem pervenire possit, qui semet ipsum ignoret; sui cognitionem omnibus identidem fideliter inculcat: velut in *Amatore suo* cum quadam emphasi adseverat, minime illum sapere, sed prorsus desipere, qui semet ipsum ignoret; e contra autem qui semet ipsum noscat, hunc vere sapientem esse. Sic & in *Alcibiade prioris* ait; Sciemusne unquam qua arte meliores evadamus, quamdiu nos ipsos ignoramus? A *Socrate* impossibile est; respondet Alcibiades, Virum vero (pergit Alcibiades) res levis se ipsum cognoscere? an ardua nec cuivis homini concessa? &c. Sed si res levis sit, ait, ô Alcibiades, siue difficilis; nobiscum certe sic comparatum est, ut, hanc intelligentes, simul intelligamus qua ratione curari possimus. Ignorantibus vero hoc, omnino impossibile est, &c. Ignorantiam autem talem non aliunde proficisci, quam ex nimio amore sui, qui tanopere obsecrat homines, ut suis semper affectuum importunitatibus servi vivant, idem passim docet. Proinde in *Alcibiade eodem* adhortatur quemvis, ut ante omnia curam sui ipsius recte inerat, & quidem veram, non falsam; ne nos ipsos falsamus,

iamtis, non curantes nosmetipsos, quum belle curare putamus; alias enim nemo nec sui nec suorum curam rectam habere poterit. At corporis amor impedit omnia. Unde hominem aliud quid esse quam corpus dicit, quando nihil aliud eum quam animam esse contendit. Cuius amatorem unice in omnibus requirit. Etenim ait; Nonne tui corporis amator, quum prima species deflorescit, abiens te deserit? At vero qui animam tuam diligit, nunquam te deserit usque adeo donec ad meliorem frugem pervenias. Ita sane longe penetrantiorum amorem in quovis requirit, quam ipsi vulgares Christiani hodie intelligunt & exercent. Propterea tales ethnici certe in extremo die iudices Christianorum erunt; ut *Christus Matth. 12, 27; & Luce 11, 19; & Paulus Rom. 3, de Iudæis pronuntiant*. Nihilominus, ut ad animæ cognitionem quisque eo rectius perveniat, & inde ad amorem ferventiorum erga Deum & reliquos mortales concitetur; modum & similitudinem ab oculo sumit. Quemadmodum enim per reflexionem facies hominis, in oculum alterius intuentis, in oppositi visus reluceat, simulacrum

aspicientis existens, &c. oculus item, ita cernens seipsum cernens, quando in alterius oculum intuetur, in id præterea quod oculi optimum est & per quod oculus ipse videt intendat: &c. Sic quoque, num reperire, inquit, possumus quidquam in anima divinius hoc ipso circa quod intelligentia sapientiaque versatur? &c. Id igitur in anima divinitati simillimum est, in quod sane qui intuentur, Deum & sapientiam agnoscunt, itaque semet ipsos simul agnoscunt, &c. Quod si vero quæ nostra sunt ignoremus; nonne & quæ ad hæc pertinent, intellectum fugient nostrum? &c. Unde qui sua ignorat, ignorat itidem & aliena. Nonne igitur, qui aliena, etiam quæ reipublicæ sunt ignorabit? Omnino necesse est; *respondet Alcibiades. Οὐκ ἔστι ἀγέροισι τὸ ἢ τοιοῦτος ἀγὴρ πολιτικός.* Nunquam ergo vir istiusmodi civilis erit. *Οὐ δὴ τα.* Nequaquam certe. &c. Nec, quod agit, intelliget. Ignorans autem nonne errabit? Qui aberrat, an non male aget, & privatim & publice? &c. Nemo itaque felix esse potest, nisi sapiens sit atque bonus. Sequitur, ut mali homines miseri sint. &c. Si recte igitur & præclare civita-

tem gubernaturus es, *inquit porro,*
 virtute imbuendi erunt cives. &c.
 Num dare vero quis potest aliis quod
 ipse non habet? Ergo virtute prius
 ornatus ipse debet esse, quicumque
 non sibi tantum ac suis, sed reipubli-
 cæ etiam, & iis, quæ ad eam spectant,
 imperaturus est. &c. Nec igitur prin-
 cipatus, neque licentia quidlibet fa-
 ciendi, verum iustitia potius & pru-
 dentia, tibi atque reipublicæ com-
 paranda sunt. Iuste enim ac pruden-
 ter agentes, & tu simul & tua respu-
 blica Deo gratum opus facietis, &
 sic, quemadmodum supra diximus, in
 divinum splendorem intuentes age-
 tis. Quin etiam illuc respicientes,
 vosmetipsos vestraque bona perspi-
 cue discernetis. Nonne sic rectam fe-
 licemque agetis vitam, beatique eri-
 tis? Contra, si iniuste vixeritis, in-
 tuentes in tenebras, divinitatis exper-
 tes; con similia tenebris opera, quem-
 admodum necesse est, facietis, vos-
 ipsos penitus ignorantes. Quasi cum
 ipso salvatore nostro Christo Iesu lo-
 cutus fuisset, ita ex eius ore hæc om-
 nia produxit quæ in ista continentur
 similitudine: *Matth. 6, 23*: Si ocu-
 lus tuus improbus fuerit, totum cor-
 pus tuum tenebrosum erit. Ergo si
 lumen,

lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? *Vide Iohan. 3, 19. & 8, 12. & 12, 35, 46. Rom. 2, 19. & 13, 12. Eph. 5, 11. I Iob. 2, 9, 11. &c.* Sed ita pergit Plato, (qui non frustra Ethnicis fuit *divinus ille dictus*), ut omnium hominum, etiam societatis civilis actiones, in Deam retrahat; dicens: Cui enim, ô amice Alcibiades, potestas adest quidlibet faciendi; is vero si mente captus sit, ad quidnam pietas illi continget; seu nunc privatus, seu in republica ille sit? Veluti, si ægrotanti cuidam libera licentia sit medicinæ rationem habendi nullam; sed tanquam tyrannidem eam repellendi, in tantum etiam ut hominem abstergere nemo valeat; quid illi eventurum putas? Nonne verisimile est, corpus interiturum esse? &c. Nonne omni reipublicæ omnique imperio & dominationi, cui virtus deficit, contingit, ut male agat? &c. Tyrannis ergo, optime Alcibiades, neque nobis neque reipublicæ paranda est; sed virtus, siquidem felices esse volumus, &c. Cæterum antequam virtus adsit, à meliore regi, non puero solum, sed & viro, quam regere, conducibilius erit, &c. *Ne sine quo pacto id, quod*

quod nunc te occupat, fugare queas? Nolim enim istud in claro homine nominare. *Al.* Novi equidem. *Soc.* Quomodo igitur? *Alc.* Si ipse volueris, ô Socrates. *Soc.* Haud recte loqueris, Alcibiades. *Alc.* Quomodo ergo loquendum est? *Soc.* (N.B.) Si Deus voluerit. &c.

Ita omnes actiones externas, sint quæcunque velint in politicis, ad Deum refert, & ubique eius amorem ante omnia concitari in hominum pectoribus cupit, ut ei prius unice invigilent, & inde amicitiam suam in mortales obvios derivent. Fons enim in origine limpidus, limpidas quoque communicat aquas rivulis, & sibi inde amicabiles reddit. Velut amore legitimo puri cordis nihil conducibilius ad beatam huius vitæ possessionem adipiscendam inveniri, ait in *symposio pag. 331*. Quamobrem, amorem ab omnibus hominibus honorandum censeo, inquit *ibid.* Etenim amatoria hæc colo, meque summo opere in his exerceo, aliosque ad ea exhortor; quum amor sit verum amicitiae medium, *uti explicationem hanc addit Ficinus*, quoniam amor iste circulus est bonus à bono in bonum perpetuo se evolvens; dum quasi circulo

circulo quodam in idem, unde manavit, iterum remeat. Circulus itaque unus & idem à Deo in mandum, à mundo in Deum, tribus nominibus nuncupatur, ait *Fic. in cora. ad sym. orat. 2, cap. 2.* Nam prout in Deo incipit, & allicit, pulchritudo: prout in mundum transiens, ipsum rapit, amor: prout in auctorem remeans, ipsi suum opus coniungit, voluptas dicitur. Amor igitur à pulchritudine incipiens, in voluptatem desinit. Quumque ita virtutem veram pariat foveatque, Deo amicus efficietur qui omnia ex amore vero ager. Namque, ait *in symposio*, huius amoris officium est, ut inter Deum & homines interpretis, & quasi portitoris fungatur munere: mediam autem inter divinam & mortalem naturam, adhibita imagine idealis, representet. Velut etiam amorem aviditatem angelorum dicit *ibidem* Ficinus, quum quoddam desiderium sit iucundum. At simplex & mutuus esse debet, si in amicitiam, & maxime publicam, quæ societatis omnis conservatrix altrixque recte dicitur, abire debeat. Vnde quoque *in Lyfide* amicitiam societati generis humani tantopere commendat, & veram à
falia

falsa ſeparat ; ſtudiorumque conſenſionem , omniumque aliarum rerum communitatē ab omni invidia liberam & immunem (utpote quum eius cauſa efficiens Deus ſit) in eadem demonſtrat : præſertim quum non cadat in improbos ; ſed ſemper æqua iuſtaque poſtulet quippe iuſtus nunquam lædit , ſed unicuique ſemper prodeſſe cupit ; *uti in Clitiphone loquitur.* Opus iuſtitiaꝝ proprium, *inquit,* nullius alterius facultatis eſt, quam amicitiam in civitatibus parere ; quum amicitiam nil aliud quam iuſtitiaꝝ bonum eiudemque effectum eſſe, conſeſſerit : velut idem & *lib. 2. de rep.* ita aſſumat , quod iuſtitia concordiaꝝ & amicitiaꝝ genitrix ſit ; quum è contra iniuſtitia, meras ſeditiones , inimicitias & contentiones procreet. Proinde etiam homine vere iuſto nihil Deo ſimilius pronunciat *in Theateto* ; utpote qui iuſtitiaꝝ unum omnem in ſe complectatur, nec ullo modo uſquam iniuſtus dici poſſit.

Quum igitur hiſce binis columnis , mutuo nimirum & vero amori, ſolidæque iuſtitiaꝝ , quibus Deus ipſe ſemper fundamentum ſubſternit, omnem reipublicaꝝ molem ſuperſtruet

struere conetur ; nec aliud quidquam , quod ad talem conglutinationem non faciat , admittere velit ; Ideo libros suos decem de republica conscriptos , simul titulo *de iustis* , *de iusto* , insignire voluit ; quod veræ & solidæ reipublicæ nihil magis quam iustitia in proprio suo officio competat ; & id quidem tunc maximopere , quando amoris radix putrescere paulatim aut decrefcere & in lassitudinem abire incipit. Quum vero impossibile sit , ut ait in *Theæteto* , mala penitus extirpati ; quum bono semper oppositum quoddam esse necesse sit : propterea etiam instrumenta iuris , quæ leges constituunt , reipublicæ statim apponenda esse censuit. hinc factum , ut propter res admodum in republica diffusas duodecim de legibus libros conscriberet. ex quibus scientiam & civilem peritiam sibi merito quisque comparare debet , qui gubernationem eius vite subire volet ; *uti passim in politicis suis scriptis docet*. quamvis illi , qui rectæ gubernationis formam intelligant , non semper legibus astringantur ; si nimirum civilis societatis rationi , quæ sæpenumero moderatione habet opus , quoad iustitiæ amorem , sapientia

piencia sua satisfacere possint : quæ pluribus ab eo in politico suo explicantur. Quare etiam eos , quos præfides reipublicæ expetit , philosophos , non vero sophistas & inutiles rerum disputatores aut glossatores dicit ; in *Theæteto* atque *Protagora suo* hos ipsos reiiciens. Præclare se habent eius verba *lib. 5 de rep. p. 466* : Nisi vel philosophi civitatibus dominantur , vel hi , qui nunc reges potentesque dicuntur , legitime sufficienterque philosophentur , in idemque civilis potentia & philosophia (*vera, non falsa*) concurrant , neque (*quod nunc sit*) à diversis duo hæc tractentur ingenii ; non erit civitati , vel , ut mea fert opinio , hominum generi ulla malorum requies , neque talis respublica , qualem proponimus , ante orietur vel solis lumen adspiciet.

Atque id ipsum est quod ego iam dudum dicere vereor , quam fidem dictum vix inveniat. Nam ægre persuaderi potest nullam aliam gubernationem privatam vel publicam felicem futuram , &c. Hoc itaque conqueritur , quod nulli sunt tales philosophi reales , qui solidum amorem in Deum , & inde in homines , fo-

li veant,

veant, ac rite propterea iustitiæ ad-
 dicti sint, eiusve sanctam intelligant
 informationem. Quum itaque nul-
 la sine legibus respublica dari possit,
 ne illa quidem quam ipse Plato ex-
 petit: amorem ita sincerum (maxime
 autem in regentibus) requirit, (uti
 mox subiicit,) qui non sic in seipso
 divisus, ut partim aliquid diligat,
 partim minime; sed erga totum to-
 tus afficiatur. Verum ita querelam
 suam *lib. 5 de ll.* pertexit, inquit:
 Omnium certe maximum quoddam
 malum in multorum hominum ani-
 mis est innatum: Cuius quidem,
 quum facile sibi invicem id condo-
 nent, remedium nullum excogitant.
 Est autem hoc, quod dicere solent,
 (N. B.) Quod natura quisque sibi a-
 micus est. Recteque id ita sese habet:
 Sed revera nimius in se ipsum amor
 (N. B.) omnium omnibus peccato-
 rum perpetuo causa est. Obcecatur
 quippe circa rem amatam qui amat.
 Quapropter, qui semetipsum quam
 veritatem magis colendum putat,
 quid iustum, bonum, pulchrumque
 sit, male diiudicat. Eum sane, qui
 magnus vir futurus est, (N. B.) neque
 seipsum, neque sua, sed iusta, sive a
 seipso, sive ab alio quovis gerantur,
 diligere

diligere semper decet. Ex hoc ipso delicto accidit omnibus, ut suam ignorantiam sapientiam esse opinentur. Hinc porro fit, ut, quamvis nihil, ut ita dicam, sciamus, scire tamen omnia arbitremur. Quum vero nec aliis permittamus facultatem agendi; in iis, quæ ipsi agere ignoramus, agendo errare compellimur. Quamobrem nimium sui amorem fugere quisque debet, & meliores se sequi, nullo rubore verecundie impeditus. &c.

Quam ahortationem in inferioribus ita pertexit: Quo quidem nihil civitati melius, quam videlicet ut cives & alios invicem, & seipso cognoscant. Vbi enim non lux sed tenebræ inter cives in eorum moribus vigent, ibi nec honores pro dignitate, neque magistratus recte dantur, neque ius suum cuique tribui poterit. Nihil est autem, si unum vai conferas, in quo maius studium in omnibus civitatibus ponere quisque debeat, quam hoc, ut nec ipse cuiquam alii, nec alius sibi, fraudulentus unquam, sed (N. B.) simplex semper atque verus, esse comperiatur. &c. Ac quæ maior aut gratior membrorum tum imperantium tum pa-

rentium harmonia dari in republica potest, quam si ita mutuo amoris vinculo inter sese amicissime vincti & constricti teneantur. Merito hæc laudes primas cum felicitate summa aufert. *uti id in sequentibus idem exprimit*: Recte sane agetur, si optima respublica, & secunda, & tertia, proponatur; & optio cuique pro arbitratu suo quamlibet detur eligendi. Id nunc similiter & nos agamus. Et quæ primam in virtute republicam, secundamque, & tertiam, exposuerimus, Clinia, & unicuique hæc suo mori deligenti, patriæque suæ, quod sibi placet, tribuenti, optionem concedamus. Prima igitur civitas atque respublica, optimæque leges eæ sunt, ubi quam maxime per universam civitatem priscum illud proverbium locum habet, quo vere asseritur, (N. B.) Amicorum omnia esse communia. Certe in hoc præcipue virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit; si ullibi videlicet istud aut fit; aut unquam fiet; ut communes mulieres sint, communes & liberi, communis quoque omnis pecunia; omnique studio, quod proprium dicetur, undique è vita remorum sit; usque adeo, ut

ea etiam, quæ propria singulis natura sunt, communia (N. B.) quodammodo, ἀμνηστέον, fiant; ut & oculi & aures & manus communem in usum cernere, audire, agere videantur; laudentque & vituperent eadem similiter omnes, eisdem rebus gaudentes, eisdemque dolentes; ac denique pro virili sub his vivant legibus quæ unam quam maxime civitatem efficiunt. Talem utique civitatem sive dii alcubi, sive deorum filii plures una viventes, eamque conservantes, excolerent; omni certe referti gaudio cohabitarent. Quapropter reipublicæ (N. B.) exemplar non aliter quam hac inspecta considerate, maximeque talem pro viribus indagare oportet. Ea vero, quam hic nos aggressi sumus, si fiat, proxime quodammodo ad immortalitatem accedet, atque, si non primo, saltem secundo loco erit. Sed de tertia postea, si voluerit Deus, determinabimus. Nunc vero, quænam hæc sit, & quo pacto totalis fiat, consideremus. Primum igitur domos agrosque fortiantur; nec agros communiter colant. Nam maius hoc est, quam hæc generatio, nutritioque & educatio ferre possit. Sed hæc mente distri-

buant , ut putent singuli sortem suam toti civitati esse communem. Quippe quum ea regio patriæ sit, magis eam colere debent , quam filii matrem. &c.

Ideoque vult , ut æqualitatis normam sequantur , nec ullus illiberalis admittatur quæstus aut lucrum , quod mores generosos atque animos avaritia inquinet, & ambitione corrumpat : velut in sequentibus commonet , exclamans ita : O virorum omnium optimi , similitudinem & æqualitatem , identitatem , & consensum , honorate secundum naturam : neque unquam id transgrediamini, siue secundum numerum, siue secundum potentiam bonarum atque pulchrarum rerum. Et nunc quidem in primis per omnem vitam, numerum , quem prædiximus , conservate. Deinde census modum. &c. Alioquin neque Deus ipse , fortis distributor , neque legis conditor , vobis favabit. &c. Quæstus in hac civitate non multus. neque enim illiberali quæstui quenquam in caincumbere , neque mechanicum illud & infame quærere lucrum quod mores generosos inquinat , neque ullo pacto vilibus turpibusque rebus

rebus pecunias cumulandas existimare oportet neque licet. Accedit ad hæc & alia lex, quæ iubet, ne quis privatus vel autum habeat vel argentum, &c.

Quod ideo dicit, quoniam omnia in publicum bonum converti debeant, ut ibi adsit rerum copia & abundantia, inde ad necessitatem quamvis depromenda. Ex quibus demum facile colligitur, quamnam tertiam faciat rempublicam; quam videlicet durior & insolentior procreavit ætas tot legum cumulo, quibus in improbitate sua restringenda fuit. Plato igitur, cœu fuit è sacris Israëlitarum & Ægyptiorum informatus, & cum Socrate sapientissimus Græcorum dictus; (utpote qui & ipse multa rerum mysteria cognoverat, & in plurimis profundius, quam lector percipere possit, penetrat;) quam optimam reipublicæ formam quidem dispiceret, & sedulo eam examinaret secum; ex mysteriis autem magicis quidem eandem facile beneficio amoris elicere nosceret; sed quum maximus labor in eo consisteret, quomodo pravitati mortalium esset applicanda: non certe unam sed triplicem primitus invenit ideam

five modum reipublicæ certis suis gradibus distinctum ; velut ipse satis dilucide id *in loco superius allegato* adseverat & aperte confitetur ; quibus ad solidam reipublicæ constitutionem ita societas humana reduci possit , ut beate inter se & feliciter viverent singuli , vitamque suam usque ad mortis articulum in tranquillitate iucunde in hoc mundo transigerent . Omnibus autem ideis eum prætulit modum , qui mutui amoris haut fucati unice niteretur fundamento ; cui normam perfectionis præ reliquis , si rite accipiatur , ex fundamento utriusque Tincturæ (ceumagorum naturalium non postremus fuit) adscripsit . Amor enim verus , uti in omnibus actionibus vitæ sibi metipsi lex est , & honestum iustumque in communicatione suicum curæ respicit , omnesque abhorret turpitudines & absurditates ; itaque quoque ultro & sua sponte omnia expellit à se vitia & crimina quæ felicitatem vitæ propositam in communi salute devastare aut impedire queant . quod & ipse exemplis variis amantium & amoris explicat . Vnde etiam omnis discordiæ occasiones , cum vitiorum tota cohorte , seditio-

ne, inimicitia, invidia, ignorantia, amore sui, metu incomposito, pudore vano, adulatione, avaritia, lucristudio, ambitione, suspicione, intemperantia, superbia, iniustitia, injuria, contemptu, calumnia, maledicentia, torvitate, falacitate, impietate, adulteriis, stupro, fraude, dolo, & id genus aliis, ab ea republica omnino removeret, & ex amore sincero eives suos per mansuetudinem, pietatem, humanitatem, iustitiam, & in primis per temperantiam, ad omnes virtutes recipiendas quam aptissimos reddit. utpote, qui propter amoris mutui studium, in quo semper ad Deum recurrant, omnia inter se perficere, & absque ulla remora appropriationis ad se, absque omni item invidia, singulari cum animi voluptate & alectitate, secundum iusti dispositionem, quidvis inter sese communicare possint.

Verum quum propter malitiam hominum difficile hoc inveniret: ne impossibile videretur, amoris exere scintillulas; aliam prioris loco substituere normam ordinandæ reipublicæ voluit; quæ quidem in amoris fundamento radicata maneret; sed tamen, multarum imbecil-

litatum causa , legibus æquis non careret ; ita ut æqualitatis libertas in cunctis observaretur, & in bonū publicum, tanquam omnibus membris commune aſylum, omnium conspirarent intentiones. Ac, ne duæ illæ omnis boni pestes, avaritia & ambitio, locum ullum aut occasionis spacium obliquum invenirent ; omnis avaritiæ possessiones prohibuit, publicæque divitias utilitati adscripsit; aliis tamen maiores, aliis minores, pro rerum usu admittendas esse censens. Ac, ne ibi quoque ullus superbiæ aut iniquæ distractioni pateret locus; regia peritia & integritate, id est, vera sapientia civili præditos, unum pluresve, regno & reipubl. præfici voluit, qui iuxta leges administrarent omnia. *cen illud in Politico accurate delineavit. ubi inter alia hæc habet verba :* (quæ extremitatem quandam quoque respiciunt in auctoritate utenda :) Arbitror autem iuxta hunc sermonem, rectam gubernationem, si quando recta sit, circa unum vel duos, vel paucos, esse quærendam. &c. Eos vero civiles ac regios esse homines, existimare oportet, qui arte quadam imperant. volentibus autem nolentibusve, secundum scripta

scripta seu absque scriptis & institutis ac legibus , pauperes an divites imperitent, nihil refert. nam & medicos nihilominus tales appellamus; seu nunc invitisi seu volentibus , secundo aut urendo , aliumve dolorem afferendo , sive scriptis , sive ex usu, denique pauperes ipsi an divites , sanitatem procurent ; modo arte quadam in corporibus curandis, purgandis, extenuandis , replendis , augendis que utantur. &c. Necessè est igitur , eam maxime solamque rectam existimare rempublicam, in qua, qui magistratibus fungantur, legibus adhibitis seu non adhibitis , revera gubernare sciant , nec scite solummodo videantur. &c.

Tertium autem modum sive ideam reipublicæ , quam summa necessitas ipsi expressit , ad leges non inconvenienter redigitur ; quando quidem in extremam depravationem paulatim progressi mortales , vix aliter quam violentia quadam ad virtutis & concivium amorem , pietatisque sanitatem , retrahi possint. Similitudine egregia id declarat , 4 *de rep. circa fin.* ubi ait : Salubria quidem sanitatem inducunt , insalubria morbum. Similiter quoque iusta agere, iustitiam

gignit.

gignit in animo ; iniusta facere , iniustitiam. Est autem sanitatem afferre, ita, quæ in corpore sunt, disponere, ut secundum naturæ ipsius ordinem inter se superentur , & superent. Morbum autem, contra naturam imperare & patere. Eadem ratione , iustitiam præstare , nihil aliud est, quam animi partes in ordinem redigere , ut ad naturæ ordinem pareant imperentve : Iniustitiam vero , ut contra naturam. Virtus igitur , ut apparet , sanitas est quædam , & pulchritudo, & bona animi constitutio: Pravitas contra morbus , turpitudine & imbecillitas. &c. Natura vero eius, quo vivitur , perturbata atque corrupta , num viventi aliud quidlibet agendum erit, quam hoc unum, quo pacto ab improbitate & iniquitate liberari queat ; iustitiam vero & probitatem adipiscatur? &c.

Tam multum pravitatum est, ut tota societas humana , quasi mortuam & amplius quam vicina , perpetuoque gangrænæ malo laborans, curationibus indigeat ; ita ut nullo tempore seu medicis seu chirurgis, qui , cum instrumentis acriter vellitantibus, noxiæque rescindentibus, violenta adhibeant medicamenta,

eare possit. Hinc corpori cadavero-
 roso & putrido, non insolens erit,
 varia methodo curam adhibere,
 quamdiu finis idem restitutionis
 manet. Sive unus sit, sive plures, qui
 curam administrant, perinde est; mo-
 do recte & prudenter ab iis, quibus
 id competit muneris, medicamenta
 applicentur. Tandem his alios mo-
 dos subordinat; *ut videre est in fine*
lib. 4 de rep. Errant illi igitur omnes,
 qui Platoni aut unam tantum rei-
 publicæ ideam, aut duas affingunt;
 quod cum P. Ramo tamen Bodinus
 & pauci alii probe agnoscunt atque
 faciunt. Admiratus fui, quod non
 penitus tantum introspexerint au-
 ctorem; quem tamen econtra male
 feriat adeo obstinate refutare non
 veriti sunt, & temere repudiare stu-
 duerunt; juventutique, propter Sta-
 giritam vanum & plane terminalem,
 exosum reddere; quem ipsi in minu-
 tissimis non intéllexerunt. Velut et-
 iam rerum publicarum suarum ideas
 hæc tres, non in uno specialiter, sed
 in omnibus simul libris, sparsim ex-
 plicavit; ut mos est talium philoso-
 phorum, qui scriptis suis mysteria
 profundiora submiscant. De rebus
 enim occultis, arduis, prorsumque
 eccle-

cœlestibus quum agant ; non à quibusvis semper, & præsertim ab iis nõ qui carnali suo iudicio sacra atcana in abusum & libidinem carnis abripere solent, intelligi volunt : illis econtra, qui puriori mente rem secretam intuentur, manifestare se solent. Velut inde quoque divinus dictus fuit, quod ad sublimiõra in omnibus respexit, id quod certe *in ideis suis, & maxime in amoris puri descriptione, quem fundamenti loco binis prioribus suis serumpubl. formis substernit*, egregie præstitit. Talium enim in præfiguratione sive idea ad prima mundi sæcula ipsamque eius originem respexit. uti id manifeste colligere est ex *Critia sive Atlantico eius, & lib. 3 de legib.* ubi primævi sæculi commemorationem ex Ægyptiorum & Zoroastris monumentis, *quod in Alcibiade 1 quoque innuit*, non tantum deducit; (quamvis in gloriam suorum Atheniensium, ut pallium cognitis rebus obiiceret, eam aliquo modo detorse- rit; quum se *ἀντὸς ἄλλων* iactitarent;) sed etiã *l. 4 de ll.* docet, quando, & quo tempore ferme, & quibus de causis, inceperint homines leges ponere. Quarum Incunabula non frustra ab eo tempore deducit, quod extitit
 post

Post univērsū quoddam diluviū, quū hominū societas, univēso terrarū orbe aquis circumfuso atque obruto, pene deleta fuisset, & se tamen recollegisset ex tanta vastitate, in exiguis reliquiis mortalium conservata. Ante diluviū autem, quū sibi omnes mortales eam vendicarent libertatem, ut quisque suo viveret placito, in eam prolapsi tandem sunt protervā malitiosamque licentiam, ut nec ipsi Spiritui Iehovæ obedientiam præstarent. Proinde formæ regiminis, quæ amorī suo primo renūciarat & fundamentū disiecerat, in dissolutam concessit petulantiam ac Dei contemptum; quamvis omnes tum una conformitate uterentur linguæ. Sed hunc blasphemum contemptum Spiritus Dei, cataclysmo univērsali punivit Iehova. Ex hoc autem mundi renascentis miraculoso primordio, quū quoque amor erga Deum reviviscere incepisset, ait, simplicitatem quandam & æquitatem fuisse pro sanctissima lege, quū nec penuria ad inferendam iniuriam quenquam incitaret, nec copia & ubertas ad avaritiam. Crescente vero indies genere humano, cœpisse adhiberi leges, tanquam vincula

cula, ut & potentiorum intemperies reprimereur, & tenuiores in officio continerentur. Ita toto hoc libro necessitatem cum malitia causam statuit legum componendarum & constituentiarum politicarum: varias autem occasiones & libidines peccandi, variarum legum & politicarum dedisse primordia. Quæ si quis ad historiam sacrae Scripturae conferat, satis exacte inveniet, quam congrue Plato triplicibus ideis rerum, suarum triplicia tempora accommodet; ut merae nugæ sint, quas heic expuit Relector noster, dum nullibi dari reipubl. Platonicæ ideam asseverat. Imo in natura est secundum correctam virtutem; & in ea fuit à primordio; nec extra eam datur: modo homines sibi ipsis non essent latrones, & bestiali feritate contrarii, aut non ab impostoribus suis tam perverse seducerentur, qui eos recte monitis aures surdas præbere docent. Quin imo etiam hodie, iuxta Christi præceptum, coniungi cum Christianismo deberent nisi perversi eam retunderent oppugnatores, pervicaci patrocinio malitiôsæ hypocrisis præceptis Christi Deique verbo in carnis lenociniis resistentes; nec præter regalia & servi-

tutés quidquam crepantes aliud; talibus quoque adulationibus immensa volumina opplentes. De mundi ætate vero ante diluvium, egimus supra; quæ suas habuit temporum in hoc ternorum regiminum cursu periodos. Sic & post diluvium sincerior fuit reip. modus, quam postea Nimrodus adornavit, ubi arbitria Principum pro legibus erant; *ut loquitur Iustinus*. Post ædificationem turris Babylonicæ tandem, legum accreverunt coactiones cum servitutibus; posteaquam homines quam longissime ab amore mutuo recessissent, pietatem omnem exuti, crudelitatem ferinam è contra induentes. Sicuti etiam apud nos hodie nulla pietas, fides, integritas, nulla virtus magis vulgo nota est quam quæ literis depinguntur; divinis illis muneribus corda averfantibus mortalium, nullasque iam nostris politicis agnoscere alias cupientibus rerum publicarum constitutiones, quam quæ vero amoris & prorsus sinceritati sunt ignotæ. Iniquum enim esse clamant, & naturæ contrarium, exemplar divinum exprimi in humanis, neque ex communi natura corrigendam esse privatam. Item, errorem primum esse

Platonis, dum viam quandam philosophandi sequatur altiore[m] quam eius respublica in Utopia valeat adsequi. *Arn. d. vol. lib. 1, cap. 1, sect. 10, num. 2, 3, & seqq.*

Tantumne, ô vani philosophi, flagitium vobis, & tot absurditates is committit, qui cum Platone amorem in Deum & proximum pro fundamento reip. optimæ substernit? An inde Plato tot crimina totque monstra edidit, quod rerû communionem amori proximi adscripserit? Eho, mi Case, an inde tot evêta sint portêtofa expectanda, ut tu narras? nimirû, negligentiarerû, negligentiamorû, oscitantia civium, ruina civitatum, horribilis deniq; uxorum, liberorum, omniumque in Republ. confusio ac perturbatio? An hinc tot lites, iurgia, clandestina consilia, bella, tumultus, cædes, aliaque sexcenta mala, quibus veluti magnis terræ motibus fundamenta civitatum concutiantur? Credo certe, cælum cum terra con-turbatum iri, si res ita sese haberet. Sed admodum largi estis vos ambo, tu Case cum Relectore illo, in enumerandis iniuriis, & disseminandis calumniis. An Plato in eam rempublicam, quam optimam ipse putat,

tot execranda coacervavit extremæ perditionis vitia , quæ tamen sanctissimo efficacis amoris & mutuae dilectionis clypeo omnia inde expellere piissime conatur ? Sed unicum illud vocabulum *amor* sive *charitas* omnia vobis figmenta funditus subvertit & pessumdat. Si enim amare Deum , & diligere concivem suum , ac iustum æquumque unice expetere , tantam perniciem reip. secum afferret , & iuri naturæ tantam vim infereret , tot ei contradictiones & scelera infligendo ; nescio sane , quomodo Salvator mundi , qui propterea cœlo descendens mortem subivit atrocissimam , ut amorem declararet suum , & amori Dei nos & nobis eum reconciliaret , heic vobis possit excusari , quod tot beneficia ex amore suo in mundum ingratum contulerit. Vah uti metuo , ne nimis vos in Christum blasphemi , & in vos iniuriosi , in totum denique piorum cœtum invidiosi heic comperiarnini. Vos vobismetipsis consulite , & ad saniora in tempore revertimini : Quid Christus Iesus ipse in verbo cœlesti per Apostolos suos insultui huic vestro opponat , id paucis percipite. Etenim , propterea ne Plato graviter

culpandus sit ; num, inquam, gravi-
 zereret, quod ex communi amo-
 ris vinculo communem exædificat
 salutem ; id iudicent alii. Verbum
 Dei est veritas, & manet in æternum.
 Si Plato vobis ita durus videtur, vi-
 dete num Christus molliora heic pro-
 ferat. Heic videte, utrum ab eius
 dulcissimis præceptis abhorreatis, an
 vero Christiani veri, Christique par-
 ticipes spiritus fieri tam alieno ab-
 reпти impetu queatis. Nonne absur-
 dum est ex ficu spinas colligere velle?
 Ex melle venenum conficere, more
 araneorum, extremæ est malitiæ,
 dementiæque. Sed audiamus Chri-
 stum,

Doctissimus quidam inter legum
 Mosaicarum interpretes, quum ex
 Christo tentationis ergo quærebat,
 quodnam esset summum legis præ-
 ceptum, respondit Christus eidem ex
 Mose *Deut. 6. 5* : Diliges Dominum
 Deum tuum ex toto corde, anima,
 & viribus tuis. quod est summum
 & maximum præceptum. Alterum
 vero huic simile est : Diliges proxi-
 mum tuum sicut teipsum. *Matth. 22,*
37, & seqq. Marc. 12, 31. Luc. 19,
18. Quod doctor tentationis, quasi
 in conscientia victus, ipse statim
 confi-

confiteri, & adeo approbare tenebatur, ut etiam affirmaret, dilectionem & amorem, non sui, sed Dei & proximi, summa devotionis sanctissimæ opera, id est, omnia holocausta & sacrificia, exuperare: proinde hoc etiam addit cum singulari affectione: Veritatem certe dixisti, inquit, *Marc. 12, 32.* En tantæ virtutis est amor & dilectio, ut etiam irritos compellat ad veritatem confitendum, & eos in conscientia victos constringat. Ideo etiam iubet Christus, quod inimicos diligere debeamus, & iis benedicere, qui nos execrantur, atque benefacere iis, qui nos oderunt. &c. *Matth. 5, 44.* At, clamant isti, hoc repugnat naturæ, & contractusius est. (Quur itaque id à nobis requirit Christus?) Talis non datur res publ. in terris, aut, Vbi est talis civitas? Nihilominus præcipit hoc ita Christus, & quidem propterea, Vt sitis filii patris illius vestri qui est in cœlis. v. 45. Nam, si dilexeritis eos, qui vos diligunt; quam mercedem habebitis? Nonne & publicani idem faciunt? Et, si complexi fueritis fratres vestros solum; quid amplius facitis? Nonne & publicani ita faciunt? Estote igitur

tur vos perfecti, ut pater vester ille, qui in cœlis, perfectus est. *v. 46, 47, & 48.* Sic & *Luc. 6. v. 32,* ait: Quod si diligitis eos qui vos diligunt; quæ vobis erit gratia? Nam peccatores diligunt eos à quibus diliguntur. &c. Nimis durum est, *inquiunt Platoni- mastiges,* quod natura hominis non fert. An igitur cœnitis, vos domini, in quo regno vivatis? & cuinam republ. tam fervens præstetis patrocini- um carnale? Quam charitatem, amicitiam & harmoniam Christus in regno evangelii sui, & Plato in sua republica, *ut in Lyside videre est,* es- flagitare audet, tametsi nullius com- modi respectu fiat, legitimam ta- men eam hic vocat, utpote ex liber- tatis suæ profluentem ingenuitate, neque propterea, quo paria recipiat, sese exerentem. *Luc. 6, 34.* Amicus enim verus nullius rei gratia est ami- cus. *Plat. ibid. pag. 113.* Proinde a- micitia quoque vera nil aliud præter animum in amico diligit, & cum il- lo se adunit; *ut idem Plat. dicit in Al- sibi.* Sicuti D. Paul. charitatem ita extollit, ut eam impletionem legis appellet; quum neminem malo affi- ciat. *Rom. 13, 10. & Gal. 5, 14.* Nam revera per charitatem serviunt alii

aliis. *Ibid.* Atque inde profuit quod Christus iubet *Matth.* 7, 12. & *Luce.* 6, 31: Quaecunque volueritis, ut faciāt vobis homines, ita & vos facite re eis. Ista enim est lex & prophetæ. At quisnam sibi ipsi molestus aut iniurius esse velit? Ceu & Christus adolescentem, qui veræ salutis opera ex eo sciscitabatur, ad dilectionem eam, quam ex amoris naturalis lege omnibus debebat, remisit. *Matth.* 19, & *Marc.* 10. Imo eo usque hoc dilectionis mutæ præceptum extollit Christus, ut pro vero symbolo & nota sui regni hoc ponat. *Ioh.* 13, 34, 35. quod severissime repetit *Ioh.* 15, 12. Ita etiam. D. Paulus, dum omnes virtutum vires induere suos iubet auditores, tandem ad fundamentum omnium recurrit, & ait: Super hæc autem omnia, induimini charitate, quæ est vinculum perfectionis. *Col.* 3, 14. Namque finis mandati est charitas ex puro corde, & ex conscientia bona, & fide non ficta. *1 Tim.* 1, 5. Imo omnia dona atque virtutes pro nihilo habet nisi charitas adsit. quod his verbis testatur: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum

tinniens. Et, si habeam prophetiam, & noverim inysteria omnia, omnemque notitiam, & si habeam totam fidem, adeoque ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. *1 Corinth.* 13, 1, 2. Ideoque sic exhortatur secum omnes, *Ephes.* 4, 15, 16: Syncere nos igitur gerentes in charitate, profus adolescamus in eum qui est caput, nempe Christum; ex quo totum corpus congruenter coagmentatum & compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente, pro mensura uniuscuiusque membri, incrementum capit corpori conveniens per charitatem. *velut id pertexit & 1 Cor.* 12, 12, 13, &c. Sed tandem cum D. Paulo concludamus hunc locum istis verbis: Estote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti, & incedite cum charitate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. &c. *Ephes.* 5, 1, & 2. An non igitur optima sit respubl., quæ ex amore istoc vero possit componi? Num Plato in eo erravit? Ergo Christus? &c. Absit tam blasphema conclusio. Plura heic testimonia adicere non libet. Cui placet, addat *Exod.* 23, 4. *Lev.* 19, 18. *Deut.* 22, 1.

Proverb. 15, 17. & 24, 11. & 31, 8.
Syr. 25, 2. *Esa.* 1, 17. & 58, 6. *Matth.*
 22, 39. *Ioh.* 13, 34. *1 Cor.* 14, 1. &
 16, 4. *2 Cor.* 2, 8. & 6, 6. *Galat.* 6, 2.
Ephes. 3, 17. *Phil.* 2, 1, 2. *Col.* 2, 2.
1 Thess. 3, 12. & 4, 9. *1 Tim.* 1, 5. &
 2, 15. *2 Tim.* 1, 13. & 2, 22. & 3, 10.
Tit. 2, 2. *Hebr.* 10, 24. & 13, 1. *Iac.*
 1, 27. *1 Petr.* 1, 22. & 2, 17. & 3, 8. &
 4, 8. & 5, 14. *2 Petr.* 1, 7. *1 Iehan.*
 2, 10. & 3, 11, 14, 16, 18, 23. & 4, 7,
 11, 21. *2 Ioh.* 5. *Iud.* 21. & c.

Sed Casus cum Relectore illo obii-
 giunt, quod unio & communio
 coniugum, liberorum, & bonorum,
 maxime in republ. Plat. detestabiles
 sint; adeo ut natura quoque abhor-
 reat eas, quum incestus pariant, pro-
 hibitionem divinam impugnent, pu-
 dorem & morsum conscientię ini-
 ciant, storgen extinguant, viam par-
 ricidiis aperiant, gradus cognationis
 tollant, studium se & suos conser-
 vandi suffocent, p̄incipia virtutum
 eradicent; quod talis unitas destruat
 civitatem, comunio bonorum se-
 ges sit litium; quod concordia inter-
 na sola felicem republ. haut præ-
 stet, inducat neglectum rerum publi-
 carum, & publica demum hinc post-
 ponantur privatis. Tot calumniæ &

phantasiæ inveniuntur apud Casum;
Sph. civ. lib. 2, cap. 1, & 2. Arnif. in pol.
cap. 2, p. 40, 41, & seqq. Item in rel.
p. 1, sect. 11, num. 1, 3, 6, 9, 11, 15, 19,
29, 42, 43, 45, 46, 47, & 49. sect. 12,
per tot. Item cap. 7 rel. num. 4. Sed
 hæc atque similia per meram calum-
 niam colligi & torqueri in Plato-
 nem, ex superioribus patet satis;
 quum nihil aliud ipse intenderit,
 quam quasi ignarus reipubl. Chri-
 stianæ ansam alicui in manum por-
 rigere. velut etiam ait, quod reipubl.
 hæc diis, aut filiis deorum, (quos
 Christianos esse, & Christianorum
 filios, Christiano denique subditos
 regimini, præter *Gen. 6, 2. Matth. 5, 9.*
Ioh. 1, 12. Rom. 8, 7, 16, 17. 1 Ioh.
3, 9. cum primis ex Psal. 82, 6. & Ioh.
10, 34, apparet,) rectius competat;
 quum hominum depravatio indi-
 gnam se hac sorte faciat, & ut iam
 crebro dictum, ab omni amore iu-
 stitiæ & veritatis penitus prolapsi
 sint. Porro, qui Platonem publicæ
 privatæque conservationis negligem-
 tem faciunt, ii totam eius intentio-
 nem pervertunt. Etenim quare ideam
 reipubl. delineare voluit? An non
 propter conservationem mortalium?
 & quidem talem, qua omnes in uno

corpore perennarent ? An non , qui publicum intendit , privatum intime simul curat ? Qui corpus ad sanitatem curando reducit , an ille possit membra reliqua negligere ? An non inde harmonica unionis consonantia ita se prodit ut aperte & evidenter perspiciatur ? Num talis sanitas delictum putatur medici curantis ? An ille , qui virtutum omnium cumulum in suam colligere cupit rempublicam , earum principia eradicat unibit ? An non propterea politiam iustitiæ epitheto insignivit , quod nisi iusta & amoris plena in ea exerceri expetat ? An communia ministeria coniugum , sint commixti concubitus ? Num ministerium cum concubitu idem ? An non pœnas stupris , adulterio , &c. decernit ? An non cuique suam propriam à custodibus civitatis vult assignari coniugem ; & quidem accurata selectione coniugum , ne contraria mixtura seminis fiat ? An non cuiq; coniugio suas deputat nuptias ? An non in his ipsis adeo accuratus est , ut etiam *lib. 6 de ll.* plene disponat quales esse debeant ; quod tempus , ætas , sumptus , impense , locus , quæ personæ ad eas contrahendas requirantur ? Nonne etiam

fatis

fatis evidenter *lib. 7 de ll.* de educatione pnerorum agit, ita ut dilucide illius circa hanc sententia intelligatur? Etenim, quæ *lib. 5 de rep.* Socrates ex propria opinione immiscet, pro suis accipi non vult. Quem etiam ita loquentem introducit, ut qui non tantum invitus hæc & à collocutoribus plane eo adactus, admodum tamen trepidanter, protulerit; sed etiam, quæ de mulieribus & earum filiis obiter prioribus aspersa fuerunt, quasi cum protestatione, & diffidentia sui, prorsusque de alia republica, non sine magnis ambiguitatibus affirmatit. Proinde Plato quoque excusationem apertam his verbis interposuit, ne scâdalum quis forte inde arriperet. Vis ergo, ut nos pro (N. B.) aliorum causa, ait, nobis ipsi adversemur, ne sine defensione, quæ sunt (N. B.) rationes alterius, oppugnentur? Dicamus igitur sub eorum persona hunc in modum, &c. Ex quibus satis manifeste apparet, quod in his omnibus Plato non ex se, sed sub aliorum persona loquatur. Quare, quoties suspensiones culpæve malevoli in hisce accipiuntur; non tantum ambiguitatibus id omne laborat; sed etiam aliorum, & nul:

nullatenus Platonis, ab istis refelli-
 tur sententia. Nihilominus obscuræ
 hæ locutiones sapientem & perquam
 eruditum requirunt lectorem, cen-
 soremque longe cautiorem, quam hi
 tam importuni iudicii auctores.
 Quod vero tandem Plato philautiam
 tam atrociter semper impugnat, &
 cives suos in sua republ. ita à donis
 & bonis mortalibus retrahit, ut ea
 cum fratribus communiter partici-
 pari velit; idem ferme agit atque
 is qui ad veram Christianitatem
 allici omnes suos exoptaret cives.
 Etenim an non & ipse Christus in
 verbo suo nostri nostrorumque bo-
 norum abnegationem nobis adsidue
 inculcat? *Matth. 16, 24. Marc. 8, 34.*
Luc. 9, 23. & 14, 26. Roman. 6, 4.
2 Cor. 4, 10. & 5, 17. Gal. 5, 16. Eph.
4, v. 1, 2, 22. & 5, 2. Tit. 2, 12. Hebr.
4, 10. & 12, 16. 1 Pet. 1, 22. & 2, 5,
24. & 4, 1. 1 Iob. 5, 19. Iob. Arn. de
ver. Christ. lib. 1, cap. 28, & cap. 30.
lib. 3, cap. 10, & cap. 21. Præclara est
 heic illa sententia Pauli *ad Phil. 2, 1.*
 quæ omnia hæc continet. Si qua
 consolatio est in Christo, ait, si quod
 solatium charitatis, si quæ commu-
 nio spiritus, si quæ viscera ac mise-
 rationes: Explete meum gaudium,

ut itidem sitis affecti, eandem charitatem habentes, unanimes & sententiis uni: nihil gerentes per contentionem, aut per inanem gloriam; sed ex modestia alius alium se præstantiorem existimans. Ne sua quisque spectare; sed unusquisque etiam quæ sunt aliorum. *vers.* 2, 3, 4, & 5. Quod etiam accurate repetit *1 Cor.* 10, 24: Nemo quod suum est querat; sed quisque quod alterius est. &c. Ac ne quis mundo ita prave abutatur, addit ulterius: Hoc autem aio, fratres, quoniam tempus contractum est in posterum; ut & qui habent uxores, sint ut non habentes: & qui flent, ut non flentes: & qui gaudent; ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes: & qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes: Præterit enim species huius mundi. Velim autem vos absque sollicitudine esse. *1 Cor.* 7, 29, 30, 31. In quo sanctissimo dicto divus Paulus causam malorum omnium quasi uno complexu quam artificiosissime exprimit, radicatum detegen-
 go fundamentum, simulque fratres amicabiliter omnes Corinthios suos vocitando. quod etiam Christus facit, *Matth.* 12, 47. & 13, 55. *Marc.* 3, 31. &

31. & 6, 3. *Ioh.* 2, 12. *Matth.* 18, 21.
 & 23, 8. *Rom.* 14, 15. *Luc.* 17, 4. Sic &
 Iohannes fratres & filios Christianos
 omnes vocat, 1 *Ioh.* 1, & 2, & 3. Ut
 inde Platonica analogia satis elu-
 cescat, quæ vult, ut uniores loco pa-
 rentum seniores venerentur atque
 compellent. &c. Quum autem om-
 nis malitia ex hac pullulet philau-
 tiæ radice, & quidem ea quæ in tan-
 tam vitiorum arborem porro ex-
 crescit ut univertsum terrarum obte-
 nebret orbem; eo quod unusquisque
 ex innata philautia sibi quodvis ob-
 iectum appropriare, & in hoc appeti-
 tus sui voluptatem carnisque delicias
 deponere satagit: id rite examinan-
 dum est nobis hoc loco. Plato,
 ceu vere realis philosophus, id qui-
 dem omne penetravit. at hominum
 pervicacia quum nullum horum my-
 steriorum agnoscere velit, & tamen
 Platoni Teutonicus noster in eo ma-
 num egregie porrigat: eius explica-
 tionem melioris informationis gratia
 subnectere heic lubet. id quod & æ-
 quitas ipsa postulat. ea desumpta est ex
 eius *Mysterio magno, sive commentar. in*
Gen. 33, de exordio secunda monarchiæ,
& de fœdere Dei cum Noacho.

CAP. XIII.

*Illustratio reipublicæ Platonica, ex causis
politiciæ Teutoniciæ; unde speculum
& comparatio generalis reli-
quarum rerum publica-
rum peti queat.*

QVUM İchova Noacho & liberis
eius per sacrificium ex fœdere
cum illo compacto benediceret, &
fœcunditatē illis demandaret suam;
in libero dominio iisdem universam
rursus concedebat terram, cum omni
exercitu eius; adeo, ut, quodcunque
vita frueretur, illis subiectum &
proprium esset. Omnia illis in com-
munem usum tradebat: nec discrimen
ullum inter Noachum & libe-
ros eius in hoc interponebat. Nemi-
nem ad proprietatem domini aut ser-
vi, sed ad paritatem omnes destina-
bat. Nullum præ alio nobilitate aut
ignobilitate donabat: Sed, quemad-
modum ex arbore una multi rami
excrevant, & tamen omnes solum-
modo unicam arborem repræsen-
tant; sic etiam constituebat huma-
nam arborem in terris, & cunctis si-
mul illis absque ullo discrimine aut
pro-

prohibitione omne genus animalium, piscium, & avium, submittebat; excepto eo, quod carnem cum sanguine non deberent comedere, ne vita bestiali denuo in monstrositatem inciderent. Iehova iubebat quidem, ut omnibus animantibus & creaturis dominarentur; ipsis vero nullum imperium singulare hoc loco inter se invicem committebat. Namque omnis dominatio, qua alter alterum deprimat, oritur ex Ararat tanquam ex ordine naturæ secundum aëtherum & sub astris dominantium proprietates: At imago Dei non aliud imperium in membra sua obtinet, quam arbor in suos ramos: animalis imago ex astris & quatuor elementis sibi conficit dominationem iuxta matricis suæ formam, ex qua emerfit, & in qua vivit. Velut etiam leges omnes & externæ præceptiones, quas Iehova homini demandavit, ad ordinationem naturæ spectant, tanquam in effatum & formatum inde verbum; quod Deus homini in proprietatem addixit, ut in eo secundum sophiam Dei cum homine interno spirituali dominetur, atque sibi metipso secundum spiritum sapientiæ inde ordinem conficiat. Quidquid ho

spines in ordinatione sua heic sibi
 conficiunt, in hoc se iudicem consti-
 tuit, & ultimum sibi reservavit iudi-
 cium, falsitatem à veritate separandi.
 Omne, quod non ex veritate, iustitia
 & charitate siue amore procedit, in
 hoc iudicium Dei censuram agit. nam
 id per falsos spiritus tenebratum in
 Turba magna procreatur, & in hu-
 manas proprietates infunditur, velut
 in falsam astutiam, & mendacem sa-
 pientiam, quæ regni Dei hæres nun-
 quam erit. Regiæ & principales di-
 gnitates omnes, omnibus cum domi-
 nationibus & jurisdictionibus, ex
 ordinatione naturæ proveniunt. In
 imagine autem Dei nulla est coactio
 aut vis; sed libera cupidissimi amoris
 servitus: veluti membrum in huma-
 no corpore, & frutex in arbore, alte-
 rum alteri libentissime servit, & gau-
 dia inter se mutua participant. Quum
 vero homo in externe formatum ver-
 bum se malum & bonum intulisset,
 regnum naturæ inde sanctū ipsi do-
 minium eripuit, seq; ipse proprietati
 humanæ violenter insinuavit. Quod
 si vero illud recuperare homo debeat,
 ex Deo necessum est ut nascatur; at-
 que ita illi in nova regenerata vita
 standum Dei Spiritum ipsi imperare.

naturæ.

naturæ conceditur. In spirituali quidem mundo existunt ordines, & angelorum principatus; verum omnes absque ulla violentia in amabili amoris officio & voluntate; cœu membrum corporis unum alteri officia præstant. Quidquid homo sub regno naturæ in suam rapit potestatem, eo per superfluitatem abutens, membrisque suis congenitis id subducens, ut inde in egestatem redigantur, & iure libertatis simul suo priventur; illud omne in Turbam magnam, cœu naturæ abominationem detruditur, iudicio Dei ad diem extremæ sententiæ sistendum. Natura nil præter ordinationes exigit; differentias autem & officia singulorum ipsa subministrat: at Turba abominationem suam ex mundi tenebrosi libidine submisisset huic; id quod superbia, invidia, cum iracundia, & fraudulentia, abunde testantur. Quinque hæc vitia meretricium partum suum in naturæ regno producant, nunquam ad regnum Dei hereditario nomine transitura. Hoc naturæ regnum Ichova loco ordinationis suæ tener, atque homini in manus id tradidit, ut illius ope bonum à malo discernat, & perversi appetitus ac voluptatis

malignitati iudicem seligat : quia ait ; Qui effundet sanguinem hominis , per hominem eius sanguis effunditor ; nimirum per ordinationem naturæ , non vero per propriam vindictam ; per naturæ ordinem , inquam , id est , per Dei legem , cui soli ultio competit. Quippe Iehova ait ; Sanguinem animatum vestrum ulciscendo repositam. per quod ordinationem legum suarum intelligit , & earum administratores. Nullatenus autem propterea princeps aut terræ dominus potestatem ullam effundendi sanguinem extralegem Dei habet. Quod si hoc agat , statim eadem lex Dei eundem ad mortem condemnat. Certe nulla omnino potestas ulli in sanguinem humanum heic competit , sive rex sive princeps sit. Omnes enim nudam administrationem in ordinationes legis divinæ repræsentant. Unde & nemini quam absque singulari Dei mandato potentiam licet ulterius extendere. Lex naturæ quidem illis concessa est ; sed tanquam eiusdem ministri , iuxta veritatis & iustitiæ normam , non autem secundum proprium appetitum. Namque Iehova condidit hominem ad imaginem suam. in

hanc divinam imaginem regnum naturæ in suo ministerio nullam potentiam illius interficiendi sibi arrogare debet; sed solummodo externam naturæ formam officium hoc divinæ ordinationis concernit. &c.

Item *cap. 74 eiusdem commentarii, ubi de Iacobi ad Pharaonem adventu agit*, hæc verba leguntur: Hæc figura Iosephi, ubi Ægyptum emptione sua Pharaoni in proprietatē redegit, atque subditos mancipia effecit, nihil aliud significat, quam, quod Christus nos in summis angustiis & fame exitii nostri pereuntes, ab ira Dei, per gratiam mancipationis suæ, proprio sanguine ac morte redemerit; atque inde nobis verbi sui semen largiatur, ut eo vitam hanc nostram naturalem, tanquam ipsius coemptum agrum, conseminemus, atque ex huius seminis fructu quintam ipsi partem, videlicet partem amoris, seu quintam proprietatem vitæ, (id est, amoris,) reddamus. Namque in quintâ proprietate hac (*septem proprietates, ex numero planetarum petitas, explicat alibi: heic autem venerem intelligit*) consistit fides, quam filii ipsius eidem reddere tenentur. Hanc convertit in horreum parentis sui, eam

æternæ vitæ atque manifestationi divinæ miraculorum suorum destinando. Quod vero terreni homines talem servitutem commenti sunt, qua sese invicem in mancipatione detinent & torquent, angendo alter alteri sudorem exsugentes, ut inde superbiam fovere queant; hoc imaginem iræ Dei refert, qui etiam iuxta cœlestem figuram se ita depingit. Omnia enim iuxta verbum Dei figurationem adsumunt: quanquam nonnullæ res in malum, tanquam ad iram Dei, sive iuxta infernales proprietates, figuram recipiant; nonnullæ in bonum, regno Christi accedentes. Sanctis enim sanctum se exhibet Dei verbum, perversis autem in furore Dei manifestatur. Qualem populus sese exhibet, talem quoque Deum sortitur: ait *S. Scriptura*. Terreni homines imaginem suam in iram Dei detrudunt, dum mutua servitute terribiliter se invicem discruciant, affligunt, & enervant: atque hoc iuri tamen adscribere non verentur. In naturæ quidem & iræ Dei furore ius sibi talia invenit, & figuram inferni inde repræsentat: at tamen figuram simul regni Christi in cœlesti proprietate declarat. Nam quid

quidquid homo terrenus in dolore & mœrore peragit, id Christus in suo regno in liberis per gaudium, amorem, humilitatem, & virtutem operatur. Terrenus homo fratrem suum labore, genio, sudore victuque fraudat. Christus itidem filiis suis voluntatem malam & conflictus, dum in Deo operantur, & in dolore multaque anxietate eo tendunt, adimit. Hunc laborem, inquam, omnem Christus ab illis aufert, atque in thesauri sui conditorium colligit. &c. Et quandoquidem veteris Adami onager semper refugit divinum subire opus, proinde sæpius ita compellitur, ut nil nisi pœnas sentiat pungentes, quando Spiritus Christi gehennam & iram Dei conscientie eius minitatur: Sicuti etiam terreni domini in mundo subditis suis onerati sunt, & geram Christi quidem, munere tamen inæquali, exprimentes. Christus enim parenti suo per operationes filiorum suorum multos cœlicos fructus colligit; qui reddentur homini, ut inde in æternum exaturatur. at mundanus ex afflictorum sudore ingentes opes congerit, in arcamque suam honori proprio recondit. qui labor equidem nunquam re-

tro in afflictos exundat in hoc mundo; sed Christus magnum iis præmiuin ipse est, eo quod huic figuræ iræ Dei heic in miseria operam hanc navate cogebantur. Cæterum in fine, ubi terrena officia & dignitates in horrea atque repositoria sua, quibus hanc præstitere servitutem, recepta erunt, ibi inæqualia promptuaria aperientur. Longe plurimi erunt, qui in regno iræ Dei infinita congesserunt, è quibus in æternū alimoniam sibi sument. uti sunt egenorum imprecatio, dolores, timores, cruciatus, & inquietudines miserorum. Quidquid illi per coactiones suas in subditos propetrant, hoc ipsis post hæc tempora in æternum nutrimentum sedet. Nam quod heic seminatur, ibi in æternæ vitæ horreo invenietur repositum. Omnia huius mundi officia, Dei sunt, & omnes offic. atq; Cæsare usque ad infimum, Dei sunt. Verum imparibus ministeriis defunguntur. Hic in amore eius ipsi servit, tanquam servus Christi, alter vero in ira eius ipsi servit, tanquam in ancipium inferni. Quis quis mortalium in mundanis istis ministeriis appropriatione sua sibi multa convehit, neque Deum neque ordinationem
 eius

eius respiciens, neque hominibus
 inserviens; is servitute[m] servit iræ
 Dei, & inferno colligit messem. Nam
 omnes principum thesauri & poten-
 tum opes in utilitatem publicam
 fratrum pro sustentatione ordinis
 boni, officiorum, egenorum, & ægro-
 tantium conveyi deberent. Quemad-
 modum paterfamilias in bonis suis
 negotiatur, & manuum labores in
 κειμήλιω recipit, unde tamen omnes
 eius ministri alimenta percipiant;
 quod vero abundat, in communem
 usum liberorum conjugisque, aut a-
 liam necessitatem adservetur: eam-
 dem quoque officiatorum collectio-
 rationem habet. Omnia in commu-
 ne bonum conferri debent; alioqui
 tale gazophylacium iræ Dei subie-
 ctum, & iudicio illius expositum
 manet. Quando hodie potens dyna-
 sta nihil honoribus, voluptati, super-
 biæ non vendicatum sinit; ad eam
 confercendam graviore[m] subditos ex-
 actione opprimens & exsiccans; vix
 etiam egenum canis loco habens; sic
 porro in corde secum loquens; Hæc
 jure mihi debentur: sunt empta; hæ-
 reditate acquisita: Omnia istæ in-
 ira Dei peraguntur. In hac appro-
 priatione omnes serviunt satanæ, tan-

quam in figura iræ Dei: &c. Quælibet appropriatio hæc opus gehennæ est, ut ut agas. Nullum coram Deo valet exceptionis refugium. Quidquid eorum est, id omne gehennæ colligitur. Iehova cordis radicem exigit, & sibi fideles postulat administratores. Ast miser & egenus discat, quod in dura hac servitute (si absque murmuratione fideliter ea defungatur) Christo suo serviat, dum in hac miseriarum domo thesaurum cælestem sibi acervat, quum alias in voluptate carnis sibi pereundum fuisset. &c. Ideoque illis, qui Deo servant, cuncta in bonum cedunt. Sic figura in historia Iosephi hoc loco intelligenda est: quamvis eius acta singulari prorsus cura, secundum dictamen Spiritus Dei conscripta sint; quia omnibus semper potiorem regni Christi, quam externæ historiæ cum cura consignandæ rationem habuit. Historiæ enim biblicæ non tantum propterea annotatæ sunt, ut inde nobis veterum res gestæ & vita innotescerent, ut Babel somniat; Minime Christi, ut & orci regnum, undique in iis nobis est depictum. Visibilis figura semper indicat intætam sive invisibilem, quæ in spiri-

rituali homine manifestabitur. &c.

Proinde quoque idem autor *in lib. de triplici vita* talem nobis præscribit politicæ vitæ & Christianæ normam, ut ex sequentibus id rectius patescere potest. *Cap. 12. Quomodo semita vitæ per hunc mundum ducens in regnum Dei inveniri possit.* Ex ratione, spiritu carnali videlicet, egrediendum est omnibus, & quisque cordis ac mentis sensus omnino in voluntatem Dei deponere debet, atque suam voluntatem voluntati Dei prorsus insinuare; ne quis peculiarem viam commentis rationis aut perscrutationibus sibi excogitet, quærendo, Vbi est Christus? Dirigite semitam omnem in Christum, & certo estote, quod ille corda vestra inhabitet. Huic consecrate vos in plena humilitate; in eius voluntatem & arbitrium omnes vestras actiones & proposita conicite; nihilque aliud singulis momentis cogitate, quam stare vos perpetuo coram ipsius clarissima facie; Christum autem in vobis iridi insidentem à dextris esse Dei. Hæc omnino assidua sit meditatio vestra, quod singulis momentis sanctæ Triadi sistamini, & Iehova semper cordium vestrorum, triada in abisso quoque suo
 prober

probet & perspiciat. Quin etiam hoc date operam, ne ullam in profunditatem penetrare conemini, præterquam ut in unum eius amorem & misericordiam vos penitus immittatis, nec inde ullaparte recedere, potius autem inibi in perpetuum manere & subsistere cupiatis. Secundo hoc quoque apud vos concludite, quod summum Iehovæ beneplacitum omnino expleatis, si fratres ac sorores vestras in hoc mundo, sint quiqui velint & cuiuscunque opinionis, per amorem vestrum quæratis, & visceribus vestris complectamini, proque iisdem preces effundatis; pro expugnatione diaboli denique subeatis luctam; eosque, quantum fieri potest, in humilitatè informetis: Si vero hoc non admittant, induite vestitū Christi, & exemplo vestro illis doctrinam vividam exhibete. Prompti illis sitis in servitio præstando: remittite iisdem, si in vos quid deliquerint. Quod si vos calumniis proscindant, benedicite eis: Si vim vobis inferant, nisi id molliter avertete queatis, & fugere, nil curetis, & cogitetis, quod heic hospites duntaxat sitis. Nulli mortalium amorem vestrum subducite: quippe Deus vester, qui in vobis

vivit,

vivit, nemini se sub luce qui illum
 querit. Sis promptus adversario tuo,
 si quando se forte convertat. In
 commerciis & negociis rerum diligi-
 te iustitiam: cogitate, quod omnia
 opera Deo operemini: digne nobis in
 hoc mundo vivendum est, tanquam
 iis, quorum operationibus & com-
 merciis omnibus vitæ huius miseræ
 & ærumæ adhærent. Non debemus
 nos in latebras & claustra angulosve
 abscondere; quia Christus ait; Luceat
 lux vestra coram hominibus, ut vi-
 deant opera vestra bona, ac pater ve-
 ster cœlestis inde celebretur. Omnia
 ex toto corde peragite, & sincera
 mente: Cogitate, quod Christo ea
 faciatis, & quod Christi spiritus in
 vobis ea operetur. Parati sitis singu-
 lis horis, & expectetis sponsum ve-
 strum. Nullam cordi vestro, ad aliam
 amplectendam sententiam, aliave
 præter Christum meditanda, interca-
 pedinem concedite. Multa scire non
 expedit vobis. Quisque suum opus
 curate pernoscat, ut inde alimenta
 corpori procuret, seu nunc illustris sit
 seu idiota. Illustris iustitiã & falsum
 à puero addiscat discernere, quia ad-
 ministrator Dei est. Quidquid agit,
 iudicatur, Deo iudicat, Deusque per
 illum.

illum. Idiota sit humilis & bene moratus, ut coram ordinatione Dei. Si vero iniuria ipsi fiat, nec ea possit emendari; consideret, quod iniuriam hanc propter veritatem perferat, & sibi summus in Christo sit honor coram Deo. Semper in omnibus actionibus, negotiis, vitæ usu, & commerciis, ante oculos vobis obversetur iudicium Dei, dispicientes vobiscum, qui innocenter vivatis. Namque temporis huius mora brevi elabitur. In agro accretionis. heic florescitis; videte, ut Deo bonum edatis fructum, in quo omnes angeli & exercitus cœlestis latentur. Neminem odio persequimini; Nam, qui alium odit, diabolum excipit convivio. Estote sobrii & temperantes. nec vobis mundi huius libido persuasionem suam imponat, ac si vere alicubi existeret: pauxillum ei ne immoramini, singulis horis è morte in vitam concedite. vosmetipsos cruce pœnitentiæ affligite seria, malumque deserite. Quod si propter pietatem contumeliose vos persequantur alii, & calumnientur, ac mendaces in eo sint; lætitia summa exultate, quod digni facti sitis propter Christi gloriam aliquid perpeti ignominie. Quod si calamitas

quædam sit superanda, absit desperatio; sed cogitate, quod in voluntate Dei vivatis: non ille plura vobis imponi sinet, quam possitis perferre. Avertite oculos vestros ab avaritia, & superbia, atque fastu; ad illane respiciatis: quippe diabolus per hæc superbix artes, retia sua exponit: nolite eius incurrere casses. Sæper estote prudentes, nec unquam securi; quia auceps ille circumit vos undique, & investigat qua ratione capere quem valeat. Vbi boni exagitantur, nec accedas, nec eorum in flagitiis capias partem: neutiquam talia vestras tangant aures, ne diabolus risibili stultitia vos titillet, & ita veneno hoc inficiamini. In summa, Iehovæ in Christo vos totos consecrate, & adorate Patrem in nomine & promissione Christi, & poscite vobis spiritum eius sanctum ex pollicitatione Christi. Sic accipietis eum; quia ipse verax, qui illum promisit nobis: nullus ille mentitur: certo accipietis. Huic soli totos vos dedite; quod omnium maximum præcipuumque est. Omnia in eius deponite voluntatem. Quod si istum habeatis, is satis vos informabit quid sit agendum. Ille docet vos loqui; Ille suggerit ani-

num & intellectum, quomodo vos gerere debeatis. Nolite curas concipere propter res, quæ vobis apud homines gerendæ incumbunt. Sed committite ipsi omnes actiones vestras; ille in vobis perficiet quod Deo sit gratum. Quod si zelotem agat, & ignem ex cælo à Domini Domino advocet in improbos; hoc ei placet ita, quia impius hunc concitavit. Solummodo in virtute Dei incedite; atque sic omnes actiones vestræ Deo placebunt: Nam si quis in necessitate periculi se ab hoste suo defendat, absque aliqua cupiditate; non adversatur Deo: quia, cuius ardent ædes, is extinguit flammam. Annon Israël concepit defensionem sui? Qui belli initium facit, ille est administrator diaboli. Omnia enim bella urget ira Dei, in qua diabolus habitat. Iehova nullius belli auctor est, quia nos in amore creabat, ut paradisi in mutua & amabili charitate coniunctim, velut filii optati, incoleremus: At diabolus invidet hoc nobis, & nos in spiritum mundi deducebat; qui bella & omnis generis mala in ira Dei exsuscitat, ut invicem nos odio persequamur, & mutuo interficiamus. Quandoquidem igitur in hac

miseriarum valle tantis inimicitiis
 circumdati sumus, & inter perpetuas
 spinas & aculeos excrescimus; sum-
 mam certe nostri curam habere
 debemus: omnium autem maxi-
 me ab eo nobis cavendum est ho-
 ste, quem in sinu nobiscum circum-
 gestamus, exitialem nostri perditio-
 rem; animum dico nostrum cum
 sensibus suis, in quibus arcem depræ-
 datoriam diabolus sibi delegit. ne-
 que exiguo labore inde expelli po-
 test. Sæpius ille subrepens animum
 nostrum occupat, & in infidiosas vias
 nos blande seducit, ut existime-
 mus, nullo in errore viventes, totos
 in Dei viis nos incedere. Tunc ne-
 cessum est, ut statim nobis Lydius
 ille lapis adsit, id est, dulcissimus ille
 erga Deum & proximum amor, con-
 scientiæ dictitans, quousque in veri-
 tate ambulemus. Et omnium maxi-
 me hoc cavendum est, ne quis sibi
 sit amicus philantos; opera autem
 laudanda, ita ingrediamur, ut Deo piis-
 que hominibus nostras in beneplaci-
 to virtutes probemus. Atque tunc
 demum, quando in amore Dei, iusti-
 tiaeque & obedientia fidei, ita ince-
 dimus, tunc, inquam, Christum in-
 duimus, qui coronam ex meritis mat-

garitis concinnatam, coronam scilicet mysterii magni, nobis imponit. Ille coronat nos sophia sua, ut mirabilia eius agnoscamus, in quibus antehac cœci viximus. Velut huic contigit manui, quæ ante tempus denarii numeri, quam adhuc in primario hæretet, in simplici ignorantia mysterii, tanquam ultimus inter minimos hallucinabatur. Verum, quod auto, quando per ignem probatur, id ipsum & huic evênit. Non sane putrefactio ulla defuit. Vnusquisque pedibus conculcare hanc studebat, quum ipsi primitus corona porrigeretur, quantum laboravit tunc diabolus, ut commacularet eam, aut prorsus conscinderet! Opstupefcens ad talia, gratias habere cogor Iehovæ meo, quoties recordatio machinationum talium mihi subit. Tot instigationes fiebant apud summos. &c. Confidite vero, ô amabiles filii Dei, & ad hanc perficiendam luctam fideliter pergitte. Namque omnes hanc luctam in vita hac propter angelicam coronam subimus, quam olim in capite suo gestabat dominus Lucifer. An vero ille non in furorem abeat, qui ditiores & regna amisit? perinde ac alius quis veniat, & alii eripiat coronam suam,

suam, eundemque ad ima detrudat, captivumque detineat arctissime. Luctamini vero confidenter dulcissimi filii Christi; Tempus adhuc breve restat, dum sceptrum cum corona obtineamus. Melior Dominus est, quam mancipium vincitum. Afflictiones huius mundi, si quidem ita tolerandum est, ab omni proportione longissime absunt, si cum venturis gaudiis, quæ in nobis manifestabuntur, comparentur. Constituti heic sumus inter cælum & orcum, in agro fertili; aut angelus aut diabolus ex nobis nascitur. Cuicumque igitur cælum arridet potius, & angelicam appetit formam, vigilans ille sui sit custos; homo facile in momento fatiscit: liberam habes voluntatem; quocumque eas, ibi eris; quale semen eiicis, tale & metes. Hæc sic dicta tibi sunt. &c. Hactenus Teutonicus.

Si iam igitur quis pius & vere sapiens non tantum semetipsum hoc modo & sua secum vitæ acta examinet; sed etiam omnes ad infallibilem hanc reipubl. Platonice normam reliquas compareret politias, & commoda ab incommodis, quæ ex huius ad alias iam constitutas applicatione pridem subnata sunt, abstra-

hat : profecto vix vestigia aut Platonice aut vere Christianæ inveniet politicæ. Etenim, quum omnes adulatorum carnis, & qui in huius servitute ætatem degunt, à fundamento vero, quod in regno amoris & regno iræ Dei consistit, aberrant, & solummodo fucatæ nescio cui applaudant honestati & salutem, ad quam oblique tanquam ad ipsum bonum publicum declinant: fit, ut tales constitutiones abusive ad pristinum amoris gratiosi statum reduci nequeant. Memini optime, quæ ipse à puero in aulis passim & rebus publicis observavi & annotavi sedulo: quanto per fucata sint omnia, & eminentis coloribus depicta: ab amore autem omnes adeo sunt alieni, ut nec amplius constet quid is sit; adeo sinceritatem qui amat, pro ludibrio habetur. Carnales illi adulescentes & fora & subsellia undique possident; nec ad aliud superioribus vacat, quam talibus ambas aures ut præbeant apertas. Si quis sit, qui vitia interna vel leviter tangat, camarinam certe non movet tantum, sed etiam pardes & leones cum uris stimulare, imo & in cavernam formicarum inspueas videtur. Expertus multa perspexi,

acta & facta cum damno perdidici :
 novi summos, medioximos, & imos:
 spectator fui pro mediocritate mea
 plurimorum casuum. Namque om-
 nes tantisper boni apparent, dum oc-
 casio sese aperiat malitiam diu inter-
 ne occultatam exerendi. Pessimos
 amicitiae defraudatores novi, qui ul-
 tra triginta annos celare malitiam
 potuere, donec desineret lucrum : Ita
 cum commodo evanuit amicitia. Et-
 iam luporum catulos nutriti saepius;
 & plerumque eos, qui Christi nomen
 religiosissime venditare videbantur,
 hostes sum nactus se viores. Ita nus-
 quam propemodum veri amoris ve-
 stigia patent. Quæ causa? Educatio
 Platonica nullibi cernitur, ne quidem
 Christiana. Etenim ubinam tenera
 ætas amorem erga Deum & dilectio-
 nem proximi addiscat? quum semper
 in cæco ethnicismo ad philantiam
 retrahatur, & occinatur ipsi illud
 malorum semper caput; Proximus
 sum egomet mihi : item; Ordinata
 charitas incipit à semetipsa : quum
 tamen D. Paulus huic falso axiomati
 ita se opponat; dicens : Nemo, quod
 suum est, quærat; sed quisque quod
 alterius est. 1 Cor. 10, 24. & Ph. 2, 4.
 Quum igitur non amor Dei, sed sui

ipſius, in maledicta appropriatione propagetur paſſim, nec dum de remedio cacoëthi huic Iſraëlis applicando ſpes ſit; dum omnes non ex Deo, ſed ex regno mundi, & quidem eius ethnicismo, perverſas doct̄inas promunt, quibus ſe longe ſapientiſſimos eſſe ſibi ſomniant: Hinc ira Iehovæ merito ſuam exerit ultionem tantæ perverſitatis, & tot atrocibus malis malos confundit; nec deſinet, quamdiu malum hoc non curatur aut ſecurati non fert. Utinam homines ad iſtud Platonis ſpeculum in reip. forma tandem aliquando recurrant; nec nimium credant tam loquacibus ſeductoribus, & ethnicismi commendatoribus perperuis, qui Chriſtum cum verbo ſuo tam immaniter extenuant, & fact̄o ipſo contemptim habent; aures, inquam, præ iis tandem obturent: tunc ſpes foret alicuius correctionis, fortisve melioris. Nequaquam homines in eo confirmandi erant, quo ſuapte ſponte plenis abripiuntur velis, à philautia peſſime dementati; ſed prorsus contraria cura adhiberi debebat. Et quamnam potior aut ſanior, quam quæ ex ipſo ore Chriſti & verbo cæleſti petitur? Huic, huic à teneris

unice assuefaciendi erant omnes. Sic, sic ad se venite & adduci, ac non aliter infantes iubet. *Matth.* 18. A quicquid non inde petitur, seductorium est, & amoris Christi contrarium, nec ad naturæ sanctiorem cognitionem quidquam facit. Sic falsæ philosophiæ specioso veneno undique vera inducitur, & suam huic illa eripit palmam. Væ autem talibus, qui vel minimam remoram tenellis animis obiiciunt, scandalaque rot creant.

Verum hæc de reipubl. Platonicaæ meliori deformatione, occasione aliorum, qui in politicis suis scriptis oppugnationem Platonis male primo loco & quasi in frontispicio ponere solent, heic ad calcem eorum quæ de societate privata commentati sumus, inferere voluimus: quamvis & aliæ subsint rationes; quas suo loco reservamus, ubi de triplici republica Platonis plenius cum Deo agemus: ut tandem agnoscant plures, quantum errorum & calumniarum in summum philosophum commissum fuerit. Etenim in naturæ lumine ea vidit, quæ nulla terminalis phantasia Stagirensium assequi aut intelligere potest. Digne & in vero sensu acci-

pito verba Piccolomini, *eth. grad. 10, cap. 25*. ubi ita ait : Iure itaque optimo Plato, imitatus Deum, naturamque secutus, in optima id ipsum (quod arctiori amoris & charitatis nodo constringitur) esse servandum censuit. Nec Plato huius sententiæ primus auctor fuit ; sed longe prius id servarunt alii populi. &c.

Quid attinet igitur tam studio futuri eum oppugnare, quem potius omnibus viribus cuique commendare deberet sapientior quilibet ?

Sed ex instituti nostri ratione nobis nunc ad partem secundam transgrediendum est ; ubi de societate civili, & maxime publica, ut & fœderibus, nec non in specie de laudabili societate Hanseatica, & eius confœderatione, accuratius agemus.

FINIS PARTIS PRIMÆ.

I N D I X

INDEX CAPITVM.

Introductio sive Proœmium. Pag. 1.

Contentorum in hac introdu-
ctione conspectus.

D E Imperij Romani Germanici du- ratione, fundamentis & columnis veris, eisdemque ornamentis il- lustrioribus, & munimentis. Pag. 1.	
Mutationes & paroxysmi Imp. Roma- ni.	9
Comparatio Imperij Romani cum cor- pore humano generalis.	10
Comparatio Imperij Romani cum corpe- re humano specialior.	11
Membra Imperij Romano-Germanici al- ia interna, alia externa.	12
Membra externa Imperij quæ?	14
Vires Germaniæ.	19
Situs & natura Germaniæ.	Ibid.
Status Imperij quid & quis?	25
Numerus Statuum in generali distribu- tione.	27
Differentia Statuum Imperij genera- lis.	30
Differentia Statuum specialis iuxta dis- positionem classium.	32
De civitatibus, tanquã tertio mēbro.	36
M m s	Enu-

<i>Enumeratio Civitatum iuxta subsellia Imperij.</i>	37
<i>Vera divisio Statuum ex dignitate privilegiorum desumpta.</i>	38
<i>Civitatum vera divisio, iuxta modernam Imperij Germanici formam.</i>	39
<i>Optima & boni Imperij nota ex Distinguo.</i>	44
<i>Circuli sive Provinciae quot?</i>	52
<i>Circuli cuiusque contenta quae?</i>	53
<i>Ordinatio Circulorum in quibus consistat?</i>	56
<i>De conventibus & Comitibus Imperij.</i>	58
<i>Comitia quid & quotuplicia?</i>	Ibid.
<i>Universalis Conventus sive comitia in quibus consistat?</i>	59
<i>Cause & negotia Comitiorum ordinaria.</i>	Ibid.
<i>Extraordinaria comitia quae?</i>	60
<i>Conventus particulares.</i>	Ibid.
<i>Conventus Electorales.</i>	62
<i>Conventus Circulares.</i>	Ibid.
<i>Officia publica Electorum in comitijs Electoralibus quae?</i>	63
<i>De vicarijs Electorum, qui sint.</i>	69
<i>De origine Electorum Imperij Romano-Germanici.</i>	70
<i>Conclusio Proœmij.</i>	113

Prima pars tractatus generalis de Rebus publicis Hanseaticis.

C A P. I.

DE universitate, communiōe & origine civitatum. Vbi insignis ex hac occasione locus Platonis ex symposio eius, iuxta Tentonicum, explicatur. Pag. 115

C A P. II.

Ulterior explicatio loci Platonici de fundamentali origine societatis; & de mysterio regiminis paradisiaci, sancta ex Tentonico informatio. 137

C A P. III.

Caput hoc membra continet duodecim.

Membrum I. De societate universis, quid sit; & eius veris sive genuinis speciebus, & quomodo inter sese differant, opinionis via prius remota, & re ad veritatem complanata. 158

Membrum II. Verbum Iehovs minime à politicis negotiis separandum, quoniam unice veras h̄s supponat conclusiones. 167

Membrum III. Summaria Societatis enumeratio. 171

Mem-

- Membrum IV. *Plenior Societatis & solidior explicatio.* 173
- Membrum V. *De Societate privata.* 176
- Membrum VI. *De Societate coniugali.* 178
- Membrum VII. *De Societate paterna & filiali, & utriusque officio.* 186
- Membrum VIII. *De Societate familiae, & eius notatione.* 194
- Membrum IX. *De Societate herili, & eius potestate.* 200
- Membrum X. *De iure patrisfamilias & patronatus.* 204
- Membrum XI. *De servitutis speciebus apud Romanos.* 207
- Membrum XII. *An servitus sit à natura?* 209

C A P. IV.

De servitute; quomodo libertati sit opposita natura? quod exemplis declaravit

- I. *Romanorum.* 212
- II. *Germanorum mores, antea semper libertati addictorum, à Romanis infecti.* 218
- III. *Franci maxime primi servitutis introductores in Germaniam.* 220
- IV. *Historica deductio, quomodo Saxones per aliquot secula libertatem conservarint suam contra quamvis vim forti manu: cum correctione aliquot*

C A P I T V M. 557

quæ Historicorum. 226

Error Chronici Buntingi. 237

Locus notabilis Reyn. Reneccij. 245

C A P. V.

De callida & secreta quadam servitutis
dura suggestione, & eius effectibus di-
vis. 252

Privilegium Sigismundi Imperatoris
contra nimiam subiugationem iudicio-
rum, &c. 256

C A P. VI.

An iuste Imperator in Florentino resu-
retur ab aliquibus, quod servitutem
contra naturam statuat? 281

C A P. VII.

In quo servitutis definitio, ut ab Impe-
ratore est promulgata, & à ICtis ex-
plicata, iuste defenditur, & à calum-
nijs vindicatur. 307

C A P. VIII.

De iustitia belli, & servitute eius, disqui-
sitio & examen. 349

C A P. IX.

De libertate vera, & servitute Christia-
na; quomodo hæc accipienda, & quid
proprie sit. 284

C A P. X.

De fructibus Christianæ servitutis, liber-
tatem demonstrantibus genuinam: de-
que occulte subreptibus servitutis
speciebus aut modis. 423

C A P.

C A P. XI.

*De residuis private societatis speciebus
accidentalibus & accessoriis.* 444

C A P. XII.

*De republica Platonica: quod illa pro-
xime ad Christianismum accedat, &
præ reliquis quam commodissime ad
veram caritatem reduci possit.* 475

C A P. XIII.

*Illustratio reipublice Platonice, ex caus-
fis politie Teutonice; unde speculum
& comparatio generalis reliquarum
rerumpublicarum peti queat.* 528

F I N I S.

SVMMA PRIVILEGIIS.

Illustrium & Præpotent. D.D.Ord.
 Fœderatarum Belgicæ Provinciarum
 decreto cautum est IOHANNI
 ANGEL. WERDENHAGEN I.C.C. ne
 quis præter illius voluntatem toto
 septennio proximo, his in regionibus
 excudat, aut alibi extra Provincias
 excusos inferat, vendatve libros hos-
 ce, quibus titulus *Tractatus diversis in
 Imperij Romano Germanici constitutio-
 nem eiusque Politiam Universalem, &
 hinc Speciatim maxime in celeberrimum
 Fœdus Hanseaticum eiusque Civitates &
 Respublicas omnes directi.* Quod si quis
 contempta autoritate D. D. Ord.
 directe vel indirecte, libros hosce to-
 tos vel partem eorum excerptim, hoc,
 sive alio modo, extra dictum tempo-
 ris intervallum typis mandare, vel
 impressum alibi in has oras inferre
 & vendere præsumperit; confisca-
 tione exemplarium, multaque infu-
 ret, uti latius patet in ipso Privilegio,
 damnatus esto, dato Hagæ in conven-
 tu D. D. Ord. Gen. 9. Septemb. 1630.

A. PLOOS A THIERHOVEN.

Ad Mandatum DD. Ord. Gen.

CORN. MVSCH

*Privilegium hoc Ioh. Angel. Werden-
 hagen I.C.C. transfudit in Ioannem
 Heare Typographum & Bibliopolam.*

Ioh. Angelij
WERDENHAGEN,
I. C. C.

De

REBUS PUBLICIS
HANSEATICIS,

*Tractatus generalis pars
secunda.*

1631.

1631.

*Jo. Maximilianus Fürst
Jung. 1631.*

PARS SECVNDA.

De

CIVITATVM

HANSEATICARVM

Fœdere celeberrimo, &
eius fundamentis remo-
tioribus politicis in
genere.

CAPVT PRIMVM.

*De vicis, villis, castellis, & pagis, deque
eorum differentia ac distinctio-
ne propria.*

AMICABILE illud so-
cietatis nomen quod late-
fese, imo latissime, exten-
dat, & quam multas suo
ambitu complectatur spe-
cies, id *in parte anteriori, cap. 3.* satis
indicatum est & ostensum. Nam,
N n 2 ~~quum~~

quum in ea rite explicanda tam varix politicorum distractiones inveniuntur; multique partim ex errore & ignorantia, partim ex natura contradicendi, ingeniis nonnullis scripto & sermone contentiosis insita, veris falsa commiscuerint: non nihil plenius istæ omnia, hac occasione data & nata, in gratiam eorum qui maiores in pietate profectus adepti sunt, ex veris fundamentis eruere & enucleare sum coactus; præsertim expertus ipse toties, in quantas tenebra iuventus profanas hominum depravatorum abriperetur opiniones, ex quibus ægerime se paucissimi, plurimi vero nunquam per totum ætatis spacium expedire poterunt. Veræ sapientiæ seu philosophiæ propter bonos despicientia excitatur. & id quidem magno conatu boatuque agunt illi, qui perpetuis disputationum clamoribus infausta falsæ suæ terminalis philosophiæ semina passim dispergunt: Vnde fit, ut non tantum adolescentum animi male fascinentur, & à veritatis solidæ studio abhortere discant; sed etiam venenum hoc pestiferum cum ineffabilibus corruptelis sensim per omnes civitates, respublicas, & regna, in quibus

bus tam male edocti sapientes locum muneris alicuius obtinent, dilateur. Ideoque non mirum, quod tam diu veritatis amor conticescat. Nisi casu forte aliquo quispiam in saniozem incidat Auctorem; pseudophilosophorum nullus erit, qui selectum quempiam scriptorem iuventuti commendet; ne nimis mature ad penitiora admittantur arcana: qui autem intentius litteraturæ vacant, ii omnes ad magnos & inanes commentatores remittuntur; ne quis facile deprehendat quo infringere auctoritatem illis possit. Si quandoque hoc invidorum secretum levissimo contactu detegere conatus eram, incredibile est quantas calumnias & persecutiones, non absque periculis sustinere fuerim coactus. Sic & mihi Platonis scripta in cunctis suspecta fiebant primum, & tamen nunc pridem inveni in eo, qualia ex institutione Ægyptiorum & lumine naturæ ipsi cognita fuisse, vix unquam satis mirabor. Proinde nullam fidem tuto haberi illis posse video, qui quolibet scriptores sine modo calumniari aut condemnare non verentur. Quo magis hoc factitari animadverto ab iis quorum fides à cunctis habetur pro

N a ; facta,

facta, eo mihi vehementior excitatur ardor ad veritatem penetrandi.

Egimus autem hæctenus de societatis naturalibus, & quæ iis quam proxime adherent; & errores plurimum, (qui nil aliud agunt quam ut servitutes perpetuæ hominibus ac totis corporibus sociorum imponantur,) & maximopere quidem ad aureæ libertatis emolumentum, (cui profecto res est plane inæstimabilis,) deteximus atque reiecimus. Proximum nunc est, ut in præsentia de societate civili agamus. Quæ nihil aliud est, quam voluntaria plurimum hominum, ex aliquot familiis constantium, inque uno loco congregatorum, coniunctio aut unio; qui eum in finem, ut statum publicum rectius inter se conforment, & rempubl. constituent, conveniunt.

In hac autem societate duo sunt annotanda, quæ ad eiusmodi constitutionem requiruntur; videlicet, continens, & contentum. Locus enim omnino requiritur, ubi hominum talium unio & coniunctio institui queat. In hoc autem non tantum continens illud & spaciæ amplitudo, sed etiam eius circumferentia & fines, sive termini, considerandi veniunt;

veniunt : quæ ordine iam pertrahantur. Atque hinc , quæ olim familiarum, ex quibus ea constat, ratio fuerit, percipiendum est; uti recte & docte Bruning. *de var. univ. Spec. th. 1, l. A.* id explicat. Quum adnascantibus, inquit, indies liberis uno recto omnes non continerentur, plures commodis in locis crexerunt habitationes, pluresque necessario facta secessione familiarum duces extiterunt; qui omnes tamen à communi parente tanquam capite dependebant, ipsiusque nura atque arbitrio regebantur. Summo familiarum principe extincto, cum pat in parem imperium non haberet, uti quisque inter suos ætate prævalebat, ita principio quidem (humanis scilicet animis insana dominandi libidine necdum infectis) imperium autoritatemque facile obtinebat. Hi & ipsi, rerum suarum usu & necessitate exigente, vel cum omni familia, vel certa eius parte, alio migratum ibant. Hinc, ut dictum, varii pagi variæque (ut tum quidem ferebant tempora) conditæ sunt urbes. Sic Cain itam divinam fugiens urbem sibi suisque condidit, quam à nomine filii sui Hanoch appellavit; *Gen. 4, 17.* Assur

Niniven : *Gen.* 10, 11. Posterius Noach, diversas in partes sibi abeundum metuentes, ut gloriosa nominis sui monumenta iis in locis relinquerent, ingentem urbem & turrim constituerunt; *Gen.* 11, 4, & *segg.* Alii etiam quibus in tam ampla hominum societate vivere grave erat, urbibus vicisque relictis, cum suis rus secesserunt, ac rei rusticæ pecuatiæque à tumultibus urbanis remoti operam dederunt. *Gen.* 4, 20. Extincto vero in urbibus, in quibus plures erant familiæ, summo principe, quum partibus iam prope omnibus administratio non difficilis modo, sed pene impossibilis videretur, quem probatæ cæteris modestiæ & iustitiæ opinabantur, sibi elegere; qui nullis primo legibus, sed naturalis tantummodo rationis acumine instructus iura suis redderet. *vid. Pulchre Iohann. Baptiste Asin. in practic. iudic. proem. cap. 2 de instant.* Civitates vero ipsæ quum multitudine inhabitantium nimium onerata sibi viderentur, flore incolarum electo, parte sui se exonerantes, novas remotiores in locos deduxerunt colonias. Nonnunquam etiam faciem populi alio transferre, & , ut quodam in loco

loco Cicero ait , sentinam urbis exhaurire studentes, promiscuam multitudinem alio ablegarunt. Crescente vero cum multitudine humani generis eiusdem nequitia, atque insatiabili illa imperandi cupiditate, ut quisque populus potentior, ita vicinos imbecilliores opprimendi licentiam sibi sumebat, nonnunquam etiam oppressos solum vertere alioque veteres colonos migrare cogebat. Quas iniurias ut evitarent, id facere recusantes, ab aliis vicinis, armatis precibus ferratisque argumentis (quo persuadendi genere Theseus Plutarchicus usus est) ad id faciendum compulsi sunt, ut novorum incolarum accessione potentiores redderentur civitates. Urbes vero singulae cum plurimum potentiae se impares fore, multumque insuper commodi ex mutuo commerciorum usu rebus suis accessurum cernerent, non de firmiori tantum amicitiae foedere in eundo, sed & in unum quasi corpus coeundo, cogitarunt: quod corpus quum sine capite consistere non posset, electus est qui pluribus praeset civitatibus, iisdemque ius diceret. Duplicem itaque rerum publ. constitutionem, voluntariam unam, coactam

alteram, esse, è superioribus consequens est. Coacta fuerunt initia regni Babylonici, Persici, Alexandrici; *uti de hoc testantur Gen. cap. 10, Iustinus, Quint: Curt. & alii.* Voluntaria regni Romulei. *secundum Livium lib. 1. & Halicarnass. Dissent. Bodin. lib. 1 de repub. cap. 6, num. 4°.* quem supra citati, erroris satis superque convincunt. Non tamen omnibus populis eadem arrisit gubernandi ratio. His monarchia, illis aristocratica, aliis democratia potior visa est. *qua de re elegantes apud Herodotum in Thalia, & Halicarnass. lib. 2, orationes extant.*

Successu itaque temporis factum est, quod migrationes variae gentibus varias locorum conditiones monstrarunt; unde sibi unaquæque pro re nata paravit sedem suam.

At illud continens merito dicitur receptaculum personarum civilium, quas in uno loco civiliter congregatas in sese comprehendit. Illudque ex institutione conversationis aut cohabitationis, qua inter se coiêre, duplex est; vel primum, aut à primo ortum.

Continens primum est, quod in primo naturæ momento uti invenitur, ita incolitur & excolitur; unde
etiam

etiam postea dependent reliqua, & ut plurimum nomen desumunt. ut sunt: vicus, villa, arx sive castrum, & pagus.

Vicus dicitur locus, ubi multorum ædes cohabitant: tum ita sunt dispositæ, ut via sit intermedia, qua transitus patet. Vnde etiam in urbe platea dicitur: uti Cicer. pro Mil. innuit, quando dicit: *Nullum in urbe vicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Niloni non esset conducta domus.* Quippe olim Romæ urbs in regiones, tanquam in maiora membra, & vicos, tanquam in minora membra, dividebatur; ut ait Ros in ant. Rom. lib. 1, cap. 12. Et dictus est vicus, quod vias circum haberet. Germani vero id dixere *vwieck*; quasi alter alteri in transeundo in eo spacio comode cedere, id est, *vvescken*, posset: vel quod familiæ ampliata ita cederent sibi invicem. Neque ex Latino usum accepit, ut Meib. vult. in Bardovico suo; quum Germanis, & præsertim Saxonibus à Sacis oriundis, nihil commune fuerit cum Latina lingua, imo plane incognitam habuerint; ut ex iis apparet quæ in superiori huius lib. parte de Germanis adduximus. Proinde etiam non admodum prudenter ab

eo Cranzius noster refutatur, qui in *Sax lib. 2, cap. 30; & Metropol. lib. 2, cap. 3*, wieck sinum excurrentis fluminis aut stagni dictum fuisse affirmat; quum tamen non adeo incongrue ad *similitudinem cedentis* pronunciatum figurate hoc sit. Velut idem quoque Beatus Rhenanus & Andr. Althamerus in *comment. suis ad Tacitum, lib. 3 rerum German.* recte inculcarunt; dum à similitudine huius rei non procul aberrant, secus quam Meib. frustra suspicatur. Et ex situ locorum apparet, ubi eius nominis Civitates & oppida aut pagi conditi sunt, & hodie visuntur, hanc illa significationem insinuare. Sic Brunswieck, ad flexum Vcri fluminis urbs condita, & quod arci in plateis erectis cedebat. Coswieck ad Albis flexum & sinum, non procul à Vitæberga, in Principum Anhaladinorum ditione sita. Item Osterwieck in ditione Halberstad.ensi. Sleswieck in Holsatia ad Sliam sinum maris. Holtzwieck & Gutterswieck in Westphalia; quod sylvis cedant. Sic & in Batavia, ad eum locum, ubi Rheni antiqui fluvius se in mare exoneravit, Cattwieck, & non procul inde in maris alluvio Noortwieck, visuntur.

tur. Sext. Pomp. Festus *de verbor. sign.* vicis triplicem attribuit in Latina lingua significationem. Vici, inquit, appellari incipiunt ex agris, qui ibi villas non habent; ut Masi, aut Pcligni. Sed ex vicis partim habent rempublicam, & ius dicitur: partim nihil eorum, & tamen ibi nundinæ aguntur, negotii gerendi causa; ut magistri vici, item magistri paucique pagi; quum priscis sic annis fuerit. Altero, quum id genus ædificia, quæ continentia sunt, iis, oppidisque, itineribus regionibusque distributa distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita. Tertio, quum id genus ædificiorum definitur, quæ in oppido prive in suo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit, quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum; qui tum dicuntur vicarii; ut hi qui in agris sunt, vicani appellantur. Vicinia vicinorum conversatio, &c.

Quemadmodum vicinus is dicitur, qui vel in eodem vico cum suis, aut certe non procul ab eo, habitat, ut eius frequentia uti possimus. Varro quoque vicus est, (*lib. 1 de ling. L.*)
quod

quod in eo ex utraque parte viæ, domus certis spaciis distinctæ sint. Unde & duplices, urbani & pagani, postea dicebantur: Illi quidem, qui ædibus aut ædificiis connexis conærebant; Hi vero, qui ex pluribus villis domibusque rusticis, spacio aliquantulo ab urbe remoti, nullis mœnibus cincti, coagmentabantur.

Villa autem, modica congeries domorum dicebatur, in quam convehantur fructus. quasi vehilla est. *Tholosano lib. 2. reipub. cap. 1, num. 4. velut id recte ex Columella allegavit.* Unde villanus vocatur, qui conditioni colonariæ addictus est, in villa habitans. Et villicatio ipsam negotiationem rusticam determinat, sive villæ dispositionem; *velut Colum. lib. 11 officium illud describit.* Errat hec iterum Meib. in *diss. hist. Bardov.*, qui Germanicum *vvelen* à villa vult dictum, & quod deinde pleniore sono hinc enuncietur *vvedeln*, quæ mirabilis foret transformatio; quum tamen Germanicæ linguæ usus nihil prorsus commune habeat cum Latina, & sibi ipsi sit originalis; adeo, ut per hanc in Italia transformatum sit ipsum Romanæ locutionis idioma,

quum

quum irruptiones in eam Germani fecissent. Præsertim autem illis priscis temporibus, quum nihil dum commercii Germanis cum Latinis unquam fuisset, (utpote quibus penitus ad id usque temporis incogniti erant,) nulla Germani ab his vocabula mutuari potuerunt. Ideoque *vullen* non ex alia, sed ex sua lingua, videlicet à *vullen*, id est, à migratione incerta, originem duxit. De loco enim in locum incertis migrare modis, sive palari, est *vullen* Germanis. unde & *vvedeln*, quasi *stabello vacillare*. Si vero contigit, ut sedem alicubi locarent, adiecerunt palantes loco illi prædictum *vullen* aut *vvedel*. uti sunt composita ea, quæ invenias in Borchwedel, Steynwedel, in agro Lunæburgico; Soltwedel in veteri Marchia Brandeburgensi; Langenwedel in diœcesi Bremensi, &c.

Qui autem Duces erant aut principales in ducendis familiis, illi suos locos munire præ cæteris vallo solebant, aut sepibus, ut eo tutiores essent ad vim propulsandam. Inde arx dicta est ab *arcendo*; quod irruptiones & iniurias aliorum ita præcavere possent.

Ita etiam castrum munimentum præsi-

præſidiariorum erat , quæ excubias agebant , ſi locum non tutum putarent , ubi etiam caſte illis & temperanter vivendum erat ; ex quo caſtra quaſi caſta appellari volunt. *Stevvich. in comment. ad Vegetium, lib. 1, cap. 3. Et Iſidor. in lib. 9 etymol. ſeu orig. cap. 3.* Caſtra , inquit, ſunt, ubi miles ſteterit. Dicta autem caſtra quaſi caſta, eo quod ibi caſtraretur libido. Nam nunquam iis intererat mulier: ut eo rectius munere cuſtodix absque fallacia fungi poſſent. Et , *Tacitus lib. 2 annal.* ; Iuvenem , ait , urbano luxu laſcivientem, melius in caſtris haberi. Sic perperuo ſcriptores militarem caſtitem & caſtrenſem notant, tanquam firmiſſimum diſciplinæ & fortitudinis vinculum. Et maxime Germani ab omni laſcivia & luxuria aberant , vivebantque parce & duriter. Caſtra autem, ait *Stevv. in com. ad Veg. lib. 1, cap. 22* , quidam triplia faciunt: Temporanea, id eſt, momentis mutabilia : aut ſtataria, quibus hoſtem , dum ſe in munio loco continuerit , occupare inſtituas : aut ſuſtentoria, quibus hoſtem urgentem & laceſſentem ſuſtineas. *de quibus multa lib. 5, cap. 20, & ſeq. Leo Baptiſta.* Hinc colligitur, caſtra commu-

dite,

nire, locoque idoneo disponere, summi semper Imperatoris fuisse opus; unde pendeat plerumque totius exercitus seu clades, seu salus. Maxime autem requirebatur pabulatio, lignorumque copia; atque ante omnine aqua deesset. Nam quum tota hyeme interdum in castris stativa haberentur; obsessi exercitus siti in deditionem compellebantur. Ideo, vel ipsis castris ut flumen includerent, vel in vicinia haberent, summa cura prospiciebatur. *in paral. ad Ros. antiq. Rom. lib. 10, cap. 12.* Formam vero castrorum Romanorum varie discussit Julius Barbaranus *off. Prompt. tom. 1, pag. 51.* Castrum autem villiam mutatum dici posse Latinis, auctor est Tholosan. *lib. 2 de rep. cap. 1, num. 7*, si casæ & villæ, antea rusticæ, concludantur, ut illarum conclusio vallo vel muro facta vicum magnum conclusum, determinet: at vicus parvus castellum dicatur. Idque fiebat, ait, maxime in agris & pagis limitaneis; quo loci tantum milites castris & castellis præerant; non alii; donec, productis finibus principatus, castra etiam aliorum habitationi cesserunt. *Herod. lib. 4, & Athen. lib. 5, norant,*

quam assidui in bellis gerendis fuerint Scythæ ; cum quibus vixerunt Sacæ , quos & Ptolomæus in Scythia collocat. His propter frequētes migrationes usus castrorū in metatione castrorum maxime est observatus. Vnde & manifesta evadit differentia inter castella & arces. Etenim, quum modus bella gerendi propter diversitatem armorum , & maxime machinarum bellicarum , longe alius esset quam hodie , (quando ex unica inventionepulveris tormentarii totum genus belligerendi mutatum est,) & potissima vis militaris hostium oppugnantium in arietibus & balistis esset sita : proinde arces montibus imposuerunt custodiæ & violentiæ causa ; castella vero in plano campo sorgebantur, ut iam dictum est. Atque arces muris muniabantur variis modis , pro loci cuiusque conditione ; ut partim receptaculum tempore necessitatis exhiberent circumhabitantibus , partim quoque inde directio dependeret regiminis. Maxime autem castra vallo cingebantur in planitie, & vallum nihil aliud est apud Thelofan. d. l. quam propugnaculum & munitio castrorum ; quod ex vallis, id est, palis, fieret. Hinc villa etiam, quasi

quasi vallata dici potest in Francia. quibus *une ville* opidum hodie est; *village* autem, diminutivum, vicus, villa, &c. Vallo autem accessere & fossæ, quibus vallum circumdatur; postea & muri: unde oppida vallata & murata intelligi possunt, ut mox dicemus.

Pagus vero est receptaculum societatis politicæ ex duobus vel pluribus vicis collectæ, absque munitionibus & muro, suntque nil aliud quam rusticanae domus in unum coagmentatæ absque munitione sufficienti. Vox pagi maxime hodie ita accipitur; quamvis olim eius longe alia ratio fuerit, ut *supra quoque innuimus*, ubi toti districtus & præfecturæ ad pagi constitutionem relatæ sunt; velut in antiquo Saxonum regimine id clarum est, & Iul. Cæs. *lib. 1 de bell. Gal.* indicat de Helvetiis. Sunt autem pagi, ut Festus attestatur, dicti à fontibus, quod eadem aqua uterentur. Aquæ enim fontes lingua Dorica *ωαγαι* appellantur. (est autem magnam partem lingua Latia ex Dorica & Æolica prognata.) Inde pagani à pagis dicti. Quamvis latius vocabulum accipiatur apud Ictos, ut is vocetur paganus, qui non sit miles, & non

militiæ teneatur sacramento. *Modest. tit. locat. ff. l. si ignorans.* Receptius tamen est, paganum dici omnem, qui est privatus, ruri vivens, à villa ita vocatus; quod (*iuxta Servium*) circa fontes villæ condi solebant; sicque paganos dictos quasi ex eodem fonte bibentes. Itaque pagani proprie militibus opponuntur, ut togati sagatis, cinctisque. Sunt autem rustici à pagis appellati, quod domi ad ruris culturam exercendam, & necessaria vitæ procurandum, relinquebantur. *Vigli. in tit. Inst. de mil. testam.* Et quia pagus locus erat, in quo rustici propter commoditatem alicuius fontis convenerant; nomen hoc postea ad omnem societatem politicam ex duobus vel pluribus vicis constantem traductum est. Quum vero isti homines ita superstitiose gentilismo addicti viverent, ut vix inde retrahi possent; pagani Ecclesiasticis scriptoribus sunt, qui Christi pietatem non colunt. *& ita sumantur in rubr. C. de paga.* ea nempe ratione, qua Christi non sunt milites. Nam in hoc posteriori significato nomen paganorum usurpari cœpit sub Constantio Constantini M filio, Imp. in Oriente, qui circa annum Christi

sti 337 Imperator factus est. Hinc enim milites non Christianos exautoravit, & in pagos remisit. Unde & paganum peculium castrensi opponitur. *l. ult. C. de inoff. testam.* Et in *lib. feud. 2. tit. 68, §. 2.* pagenses dicuntur pagi eiusdem incolæ. Παγάρχοι apud Iustinian. edicto 15, & in *Novell.* aliquoties, sunt qui *l. 49, C. Th. de decurion. l. 1 C. Th. de pignor. præpositi* pagis vocantur. Hinc *l. de success. præpositura pagorum.* &c. Vicus proinde & pagus sic distant, ut vicus proprie nihil aliud sit, quam locus publicus utrinque ædificiis cinctus, per quem incolæ transeant; quum ædes suas ita ad invicem erectas inhabitent, ut domus sint vicinales. *l. . . ff. qui ex vico ad mun.* pagus vero constat ex pluribus vicis, nulla munitione circumdatis. Paganalia autem erant fætiæ paganæ, & ludi aut festivitates. *Rosin. de ant. Rom.*

CAP. II.

De oppido, urbe & civitate, in vulgari acceptione, earumque differentia.

Tantum de continentibus primis. Inde autem ortum continens est, quod à continente primo originem trahit. Estque receptaculum minus, vel maius. Minus vero est oppidum, & urbs, &c.

Oppidum quidem nonnulli cum urbe confundunt; sed tamen multis nominibus ab ea distat, si respiciamus primam eorum originem, primamque fundationem, & finalem intentionem. Etenim ex vicis ac pagis minime longo labore conficiebantur oppida; at non tam brevi urbes. veluti exempla in Germanorum historiis passim occurrunt. Et inde fit, quod hodie Germanis communiter *eyn fleck*, Saxonibus vero *eyn pleck*, non est urbs, *eyn stadt*; sed solummodo receptaculum, quod quidem muro aut vallo est circumcinctum, at tamen non tam plene, quin iterum, si minus foret commemorati idoneum, desereri possit ab incolis, præter-

præsertim autem tunc quando maior violentia superveniat. Velut etiam oppidorum copia satis ingens est in Germania, urbium autem sic dictarum non perinde: tamen non plenis quoque oppidis iura sint quam urbibus haut deteriora. Quo facit & ipsum vocabulum *stadt*; à *stāt. firmus, stabilis, frequens*, factum; quasi firmitudinem ibi certam frequentia sua stabilissent. Quippe & illæ dicebantur urbes (*städte*) ubi plenam sedem fixissent populi. At oppida succursus causa erant; ut opitulatiorem in principali statione inde acciperent. Atque sic in iure quoque l. 239, §. 6, & 7 ff. de V. S. distincta inter se vocabula urbis & oppidi inveniuntur. & l. 2, d. t. Quum enim inter Ictos non conveniret de origine vocabuli oppidi; aliis id ab oppositione murorum, (*iuxta Isidorum,*) aliis vero ab opibus reconduendis, nonnullis ab ope, quod inde opem contra hostes habere possent defensores patriæ, nomen habere contendentibus; atque post longam examinationem inveniretur, quod oppidum minus esset sufficiens ad vim omnem sustinendam: obtentum hoc est tandem, quod merito ex respectu rei

ipsius oppida denominationem suam ab ope ferenda & sustinenda accepissent. quod Pomponius I Crus *in ea lege* testatur. & *ex Cicerone* Festus, quando dicit : Oppidorum originem optime refert Cicero *libro primo de gloria*, eamq; appellationē usurpata esse existimat, quod opem darent, &c. Item: Oppidum dictum est, quod opem præbet, &c. vel, quod ibi homines opes suas conferunt. Oppidum dicitur & locus in circo, unde quadrigæ emittuntur. Sic & M. Varro *lib. 4 de ling. Lat. sect. 32*: Oppidum, inquit, ab ope dictum; quod munitur opis causa, ubi sint, & quod opus est ad vitam gerendam, ubi habitent tuto. vel oppida; quod opere munibant mœnia, quo munitius essent. Vbi Godd. *in comm. ad d. l.* hoc addit: Ideo enim, *ait*, civitates muris cinguntur, ut ipsarum ope hosti resistamus, & ab incursionibus hostium aliisque malis tuti simus. Hanc opem ipsa etiam Romæ ferunt. Munitum quippe à tergo hostem relinquere, & ipsam urbem invadere, tutum non est. Hæc igitur notatio à fine & usu oppidorum promanat, eoque merito obtinuit, & cæteris, utpote verior, prælata est; *ait Pomponius.*

Ex quibus satis evidenter convincitur, proprium oppidorum munus & officium esse, ut principali loco, qui urbis nomine determinatur, opem, succursum & opitulationem præbeant. Sicuti differentiam quidem aliquam simul Tholosan. *in lib. 2, cap. 1, de rep. num. 4* agnovit, quando ait: Inter hæc annotari dignum videtur, quod inter oppida & urbes hoc interesset; quod oppida non essent solemniter aatro cincta; & quando cincta sunt, dictæ sunt urbes. Tutior tamen erat locus oppidi, quam villæ. &c. Et videtur oppidum ex pluribus ædificiis constituisse. &c. Nec obstat, quod Isidorus varie de eo differat, aut potius hinc obiiciatur, urbis nomine omnem munitum locum insignitum fuisse, qui ducto aatro solemniter in circum ita conclusus fuerit, ut tum ex eo actu, quem sacrum putant, statim urbs appellaretur. Magna quidem solemnitas hæc dicta fuit; sed tamen non omnibus gentibus; sed tantum Etruscis nimium superstitiosis. *de quorum idolelatrico ritu plura cognosci possunt apud Rosin. de antiq. Rom. lib. 1, cap. 3, & in paralip. ibid.* Proinde quoque Matth. Steph. *in disc. acad.*

part. 1, d. 6, num. 12, non nihil à scopo aberrat, quando quidem eadem facit cum urbibus, quum oppidum &que muris & fossis cingatur ac urbs: Sed quæ continuo sequuntur, rectius ab eo dicuntur; dum coniuncte ait: Urbs nobilior; oppidum vilius, & parva urbs existimatur. Sic quoque Romani Romam per excellentiam urbem appellarunt; (ut olim Hierosolyma, civitas Davidis vocabatur. 2 Sam. 5, 7, 9, 1 Paral 11, 7. Luc. 2.) Cæteras urbes & civitates dixerunt oppida. &c. Et hinc urbs Germanice dicitur *cyne stads*; quum in urbe hominibus firmissima sit statio, propter societatem & mutua auxilia, tum in necessariis rebus comparandis, tum in adversis depellendis. Oppidum autem à v.lla ita distinguitur, quod villa muris non circumdatur sicut oppidum. &c. Dum ita vitæ optimus usum diversum & operationem utriusque subiecti agnoscit, recte facit quod mentem explicet: sed tamen, quum hæc causa non sit ultima, ex qua differentia sumi debeat; non recte idem oppidum cum urbe confundit. Tum etiam ex situ & commoditate loci magna sumi debet differentia, ut mox patebit. Parira-

tione

tionem. ergo illi urbs ab oppido, ac oppidum à villa, discernitur; quam hoc loco pro vico aut pago habet. Quod discrimen tamen & superius notatum est. Etenim oppidum sic medio loco se habet inter utrumque; ut auctore, iuribus, usu, officio, fine, commoditate situs & loci, variisque præterea modis, ab urbe non minus ac à reliquis differat. Quemadmodum enim liber Baro, aut Comes, non est Princeps, neque eum repræsentat, quamdiu suo est loco; ita multo minus urbis nomine oppidum venire potest. Sed ex hoc gradu oppidano, nunc ad urbis descriptionem pergemus.

Urbs est receptaculum societatis civilis, ex vicorum pagorumve aut potius oppidorum multitudine constans; communibus munimentis, securitate, & ornamentis publicis, ac privilegiis, exornata. *Cic. lib. 1 de rep.*

Nomini huic urbis, alii ab orbe, alii ab urbo sive urvo, derivationem deducant & imponunt. quorum hoc posterius auctoritate legis confirmatum est. *l. 239, §. 6. ff. de V.S. & l. 2. ff. t. ced* Nam, inquit *Godd. in comm. ad banc l. d. num. 16.*, ut urbs muris finiatur, omnibus urbibus commune est;

est; cum, auctore Varrone in *distam l. pupillus &c.* ab urvo sive urbo nomen, tanquam à communi omnium urbium forma, &c. acceperit. &c. In quo tamen ille aberravit. Etenim notatio huius vocis non à forma, sed à causa instrumentali, videlicet à curvatura aratri, nomen habet. velut ipse Ictus confitetur his verbis, dicens: *Urvum sive urbem est curvatura aratri, & urvare sive urbare est arare aratroque definire. d. l. pupill.* In condendis enim urbibus olim aratro utebantur, quo futuræ urbis magnitudinem, proportionem, situmque muro cingendum, definebant; (*Cælius Rodin. lib. 14, cap. 5:*) iisdemque destruendis inductum eodem modo aratrum adhibebant; ut eodem quo definitæ essent urbes modo, *iuxta l. nihil. ff. de reg. I.* rursus delerent, expungerent, everterent, destruerent. quod & Carthago (*l. 21. ff. quib. mod. susfr. amit.*) & Mediolanum expertæ sunt. *Nauclet. Gunther. & Sebast. Franc. in vita Friderici Barbarossæ. &c. Varro, lib. 4 de ling. Lat.* Alias autem urbs in secunda denominatione non incommode, & forte rectius, ab orbe, tanquam à causa formali, dicitur; quod orbis fieret, & circuli instar circum-

circumscriberetur in circuitu suo; vel etiam ovalem formam induerent ut plurimam, prout situs loci id admittebat. Formam autem rotunditatis maxime, ob perfectionem suam, amabant; quod defensionis & regimini accommodatior talis videretur.

Consideratur autem situs urbium dupliciter: & physice & politice. Si ergo populi frequentibus commerciis sociandi sint; quum rerumpubl. fundamenta in duobus his consistant; necesse est, ut ante omnia salubritas & clementia cœli aërisque temperies recte observetur; & quum huic rei maxime inserviant venti, omnino ratio plagatum mundi habenda erit. Urbes enim, quæ orientis septentrionisque ventum excipiunt, humidis & pestiferis qualitatibus minus sunt obnoxia; quum corpora diutius cōservent & hilariora reddant, quam quæ se versus occidentem & austrum extendunt: quãvis tamen diversa sit terræ ratio; ut in India orientali perspicitur; ubi ventus aut orientalis aut occidentalis semper habetur; ceu experientia docet, & Belgarum historicæ Indicæ id loquuntur. Quare ad aëris puritatem respiciendum est maxime. Deinde,

ne desit aqua, fluviorum gratissima
 alluvies est, quæ quamplurima se-
 cam affert commoda. Si enim aqua
 sit abundans, purior & perennis, non
 vero putrida & palustris, urbem non
 tantum purgat à sordibus, & vapores
 nebulosos minime inducit, ut corpo-
 ra ita hominum minus subito cor-
 rumpantur aut conficiantur; sed et-
 iam negociationes adauget: cum
 quoque non poterit hostis urbem ta-
 lem facile ad penuriam aquarum
 adigere, &c. Politice vero requiritur
 talis considerationes, quæ partim
 qualitatem, partim quantitatem
 concernant. Qualitas maxime in eo
 latet, ut locus sit civibus in egressu
 facilis, hostibus vero accessu & inva-
 su difficilis; nec non civibus tam
 tempore pacis quam belli ad civi-
 lium actionum omnium maxime
 accommodatus. *Tholos. lib. 2 de rep.*
cap. 1. Schonb. lib. 1 pol. cap. 14. Hippol.
à Coll. lib. de increm. urb. cap. 2, 3, 4.
 Deinde observandus est locus in am-
 plitudine sua, ut à principio quoque
 capacitas circumscriptiois non ni-
 mis sit diffusa, tamen ita disposita, ut
 in necessitate possit extendi aut am-
 plicari. Ideoque non nimis vicina
 mari erit, aut vasto flumini, neia-
 uada-

undationibus facile sit obnoxia, aut etiam nimia colluvies hominum eam obruat. Inprimis vero locus eligendus est fertilis, ut alimenta suppetant civibus, potentioresque effecti inde, violentiæ externæ rectius se opponere valeant. &c.

Huc referri plura quidem deberent, de moribus civium; ut ad communem amorem, concordiam, pacificationem & mansuetudinem essent revocandi. sed de his alibi. Item de ædificiis, tam privatis quam publicis, quæ vel ad usum religionis, commerciorum, defensionis, aquæductus, vel iucunditatis & exornationis spectarent. *Verum de structura tali urbium insignem scripsit tractatum Hippol. à Coll. Et tit. 11 & 12 C. lib. 8, de iur. agunt, & Schonbor. d. cap. 14. quibus possunt heic consulti.*

Quæ autem iura & privilegia urbibus accommodentur, de iis variæ sunt quæstiones; nec est iam nostri instituti quidquam de talibus movere. Solummodo hoc non prætereundum, quid civitatis heic nomine veniat; quum sæpius urbs, oppidum, civitasque, hodie communi hoc vocabulo confundantur. Cui annexendum, quid metropolis; municipium;

pium, colonia & suburbium, proprie vocentur.

Quum nomen civis, qui recte à *Tholosan. lib. de rep. cap. 3, num. 19*, socius politiæ & morum & legum dicitur, tam late accipiatur, ut omnes illi dicantur cives qui non sub rusticorum aut servorum gente comprehenduntur: factum est inde, ut etiam civitatis nomine tam oppida & municipia, quam urbes, vulgariter donatæ sint, ut ita communis sit illi applicatio. Quamvis etiam in genere *Ulpianus l. in orbe. ff. de stat. hom.* cives Romanos omnes vocet, qui in orbe Romano sunt; idque *Div. Antoninus* constituerit, (*Alciat. lib. 2 disputationum, cap. 21*,) ut civis dicatur inde, quod in unum cœtum coëat & sub legibus vivat politicis; ut *Cicero idem asserit*: tamen civium appellatione continentur maxime ii, qui utuntur iisdem privilegiis, & similibus civitatis actibus, ac ad civiliorem morum conversationem vivunt, etiam suburbiorum incolæ. *l. 2. ff. de V. S. & Alex. Imel. rubr. ff. de sol matr.* Exinde membra civitatis, cives dicuntur. Qui variis modis dividuntur quidem, ut aut *nativitas, l. 1, §. 2. ff. ad municip. & l. 38, §. 3. d. tit.*

manumissio, *l. 7. de tit. adoptio, l. 15, §. d. t. aut adlectio, l. 7. C. de incol. cives reddat* : Sed tamen optimo modo cives ita dividuntur, quo vel plene & proprie cives, vel ex parte, quadamtenus & improprie dicuntur: *uti id recte annotavit Matt. Steph. in discurs. acad. part. 1, cap. 6, num. 13. ubi ita ait* : Plenus civis iterum est vel originarius vel assumptus. Originarius est, qui iure nativitatis suæ civis est; qui ideo necessarius civis dicitur & naturalis. Assumptus civis est, qui non plenum & integrum ius civitatis habet; sed uno aliquo pleni civis iure, non autem omnibus, in civitate uti potest. qualis est incola. *l. 20. ff. ad municip. qui in aliqua regione domicilium suum constituit. l. 239. ff. de V. S.* Is enim tantum emit, vendit, contrahit, foro utitur. *l. 27, §. 1 d. tit.* Ita quoque apud Romanos (ait *Tholos. lib. 1 de rep. cap. 3, num. 21*) cives erant illi, qui domicilium, tributum, & honorum potestatem essent adepti. Non ita, qui tantum domicilio, tribu, aut potestate solum honorum, civitatis ius habebant. Domicilium enim etiam inquilini, & tributum libertini obtinuerunt; sed non honores. Qui autem è municipiis fuerunt,

P p qua-

quanquam tribum atque honorum petitionem essent adepti, tamen, quia domicilio caruerunt, non ingenui, seu pleni cives Romani, sed municipipes dicti sunt. Quod si curæ rebus suis migrassent Romani, pleni & perfecti cives efficiebantur. Hinc pleni & partialis civis distinctio adhuc, ut recte affirmat *itidem Matth. Steph. d.l.*, in quibusdam locis comprobatur, ut plenum ius civitatis *das groosse burger recht*; partialis, *das kleine burger-recht*, vocetur. Civis itaque partialis extraneus, est vel honorarius, vel confœderatus, vel forensis.

Civis honorarius est, cui civitatis ius, honoris ergo tributum est: qui tamen ideo non tenetur ullo imperio civitatis illius cuius est civis honorarius. Ita Regi Galliarum, Helvetii ius civitatis dederunt. & Imperator Romanorum, seu summum caput & perpetuus consul reipubl. & urbis Romæ, etiam hodie in superioritatis signum cives Romanos creat, pro arbitrio & libitu, quos dignos putat, velut quoque Dux Senatusque Venetianus, longe disitis civitatis suæ iura donant; quæ non minoris dignitatis loco, ac Romani olim, habent.

Civis vero confœderatus est, qui in civitate ex fœdere in quibusdam consecutus est. Sic mutuum fœdus inter Gentenses & Bernates obtinet, ut, qui ex fœderatis sociis suam deserens civitatem sociorum civitatem a lire volet, ipso momento civis ac subditus fiat sociæ civitatis, sine cooptatione & rescripto singulari. *Boed. lib. 1 de rep. cap. 6, num. 69.* Cuius rei in fœdere quoque Hanseatico videmus imitationem, ut is ad simile commercii ius admittatur & habilis putetur, qui in huius fœderis consorti civitate sit natus; alii vero non perinde facile ad principale negotium admittantur, priusquam durissimi usus mores in Contoris expleverint: ut postea explicabitur.

Forenses vero cives de utroque, inquilino videlicet & extraneo, participant. Forensis vero inquilinus est advena, qui aliunde adveniens, habitationem in civitate constituit: discessurus tamen, & foro, nundinis & commerciorum iure frui potest, secundum mores & ieges civitatis. Forensis extraneus est hospes adveniens, iure hospitii utens pro mercede iusta, quiescendi & reficiendi sui causa in alienæ reipubl. caupona, taber-

na, vel hospitio publico, vel privato, pro pretio, vel ex tessera hospitalitatis. *Alth. pol. cap. 5, num. 18.*

Exinde igitur facile colligi potest, unde sit, quod civitatis nomine communi ita urbes, oppida, municipiaque, & suburbia, hodie appellantur, licet eius significatio longe extendatur latius, ut admodum in tam multis notationibus sit ambigua. Etenim si recte examinetur, vocabulum hoc dupliciter accipitur; *ἐκύργος*, vel *κλειός*. *Ἀκύργος*, vicissim dupliciter; nimis late, vel nimis anguste.

Nimis late; ut non tantum ad civiles conversationes hominum eorumque iura, sed etiam ad cœleste regnum extendatur. unde etiam fideles omnes cives cœlestis regni dicuntur à S. Scriptura, & concives sanctorum in cœlestibus. *Eph. 2, 19. Phil. 3, 20.* Atque civitas cœlestis à Deo fundata prædicatur; *Hebr. 11, 10, 16. & 12, 22. & 13, 14. Apoc. 3, 12. & 21, 2. & 2 Cor. 5, 6.* Qua ratione quoque civitas adpellari sæpe solet ecclesie, hoc est, cœtus, vel congregatio, non qualiscunque, sed conciliata in unam societatem communemque fidei. unde D. Paulus, *ad Corinthios,*

phios, Ecclesiæ Dei, inquit, quæ est Corinthi. &c. In externa vero conversatione, pro omni multitudine indigesta; quæ rationem rudis materiæ, & respectum habet ad ordinem aliquem, quo redigatur in melius. *ut videre est apud Laurent. Valent. concl. lib. 3 pol.*

Nimis anguste & abusive accipitur iterum novem modis. 1. Pro republ. civitatem usurpant Scholastici. 2. Pro populo *sunt Cic. in som. Scip.* quod sit concilium cœtusque hominum. 3. Alii urbem & ædificia civitati dedicata opera abstrahunt. *quod Relestor de sententia Stagiritæ ita affirmat. lib. 1, cap. 5, sect. 5, num. 1.* 4. Alii sub eius notionem urbem & populum absque reip. forma contrahunt & concludunt, *ut Stagiritam, 3 pol. cap. 2, § 6, se. esse affirmat Relestor; quod rempubl. dixerit esse animam & ordinem. sect. 5, cap. 5, num. 2.* 5. Civitatis appellatio alias accipitur pro iure civium ac libertate, qua cives utuntur. Unde dicebantur olim civitate Romana donari. *quorum exempla multa commemorat Cic. pro L. Cornel. Balbo.* 6. Item comprehenduntur horti. *arg. ff. de procur. l. presens.* 7. Vocantur etiam civitas, quæ habet Episco-

pum, ut So *distinet. in illu. & seqq.*

8. Civitas quoque potest appellari, quæ non habet episcopum. *Alciat. in cap. perniciosam. de off. iud. ordin.*

9. Civitas etiam solet usurpari pro mœnibus duntaxat & ædificiis, ut communis id fert hodie loquendi usus.

Kvêres vero accipitur vocabulum civitatis apud politicos & historicos maxime pro ea societate civili, quæ in republica rite conformata constat iusta cohabitatione mortaliû. Quod fit dupliciter, aut *ἄμικως*, aut *εἰδικώς*. *Τεμικώς* à politicis accipitur pro multitudine hominum qui unitate in hoc sunt collecti, ut iure societatis optime & commodissime vivant. *Car. si civitas. de sent. excom. lib. 6. Zaf. l. 2. ff. de orig. iur.* *Εἰδικώς* vero, à communi usu, cuius ita *Montecatini* in *arg. schol. 10, text. 3 pol. recte ad stipulat.* accipitur ita, ut simul urbs, populus & republ. proportione iusta in eius notionem concludantur & contrahantur. Unde etiam vulgo sub civitatis nomine intelligimus urbanos, cives seu populum muris inclusam, qui civiliori vita se invicem colunt, & iusta conversatione observant. Atque sic signa-

civitatis talis tria dicuntur ; area communis , l. 1, § 1. ff. quod cuiusque univers. nom proprium sigillum, c. significat 48 de appel. curia , tanquam locus publicus , in quo negotia tractantur. c. certo loco. ubi Dd. de prob. Matth. Steph. dis. acad. lib. 1, disc. 9, num. 10. Quod si civitas talis augenda sit, magnus certe adhibendus est defectus. Nam admittere passim omnes, qui ad eam undique confluunt, populosam quidem, non autem magnam civitatem facit. Quare Socrates non frustra lege cavit, ne parva esset civitas, nec magna, sed una & sufficiens: ut refert Zasius, l. 2, in princ ff. de orig. iur. Quamobrem Cicero in orat. pro L. Flacco eleganter adventitiam illam ociosorum hominum multitudinem appellat faciem civitatis ; ut quæ nulli profit, multos autem oneret, & paupertatem inducat.

Verum quum hæc civitatis notatio, quatenus ita accipitur *Νομῆς*, non sit huius loci ; quum non tam continens quam contentum quid ponat: paulo post ponenda erit. Interim in his variis significatis civitatis iam acquiescere cogimur. Nihilominus tamen hoc bene notetur, quod utrobique & prope in omnibus significatis,

ficatis, vocabulum civitatis, (maxime ubi *κυρίως*,) siye genericè siye proprie & specificè accipiatur, nequaquam ita sumi possit, uti omnibus curiose Relector, tam in Politica sua quam in Relectionibus intricatis, passim persuadere cupit; Quod nimirum ea se materię loco habeat. Acciter enim propterea Keckermanno toties insultat: quem etiam prorsus inscite loqui dicit, & confundere civitatem cum republica, quod non inter subiectum & finem distinguere potuerit. *Rel. de rat. ord. in pr. num. 6. & cap. 5, sect. 3, num. 2.* Ita civitatem subiecti, & reimp. finis ac formę loco habet. Nam (*ait pol. cap. 6*) civitas est quasi materia, in quam respubl. tanquam forma inducitur. &c. *in Rel. cap. 5; sect. 3, num. 7.* In quo tamen longe crassiozem errorem errat, quam Keckermannus aut alius quispiam qui errare potuit. Etenim civitas nullatenus est subiectum reipublicę, sed effectum eius præstat, atque illud repræsentat quod ex republ. oritur. Nec enim prius civitas ulla vere dici potest quam sit erecta respublica, & in multitudini hominũ siye populum introducta. Vnde etiam crassissimam committit lapsus, dum

ipse

ipse tot accuratas conficere & ex aliis auctoribus confirmare studet civitatis definitiones, quas *Rel. cap. 5, sect. 5, num. 30* producit; nec tamen in ipsis definitionibus seipsum convinci videt. Inter alias ex *Sigon. lib. 1 de ant. iur. civil. Rom.* talem conficit; dicens: Civitas est societas plurium vicinitarum perfecta, quæ habet omnia quibus opus est ad vitam beatam. Cui annectit & hanc, quod sit multitudo eorum, qui iudiciorum & imperiorum sunt participes, & vitæ usibus necessariis instructi. Quæso ubinam rectius effectum reipubl. exprimere potuisset, quam in talibus definitionibus? Ait enim, quod civitas sit illud perfectum aut productum ex societate plurium vicinitarum, quæ habeat iam, id est, possideat omnia, quibus opus sit ad vitam beatam. Si habet igitur, quæso unde habet? nimirum ex perfecto illo, quod respublica introducta in societate vicinitarum perfecit in iis quibus sit opus ad vitam beatam. Nonne proinde satis clarum est quod societas vicinitarum sit materia & subiectum, cui ea perfectio sit ita addita aut introducta ut hinc effectus ille, quem civitas representat, possit ea habere quibus

opus sit ad vitam beatam? Ita & in altera definitione iam adducta multitudinem ponit eorum, qui iam uibus necessariis vitæ sunt instructi. Si sunt instructi, iam profecto patet effectus, quem procreavit sic respublica; ut inde sit orta talis, quæ dicatur civitas. Procreans enim non est procreatum, nec esse potest. Alias duo essent idem. Non igitur bonus ille Relector tam Keckermannum quam semetipsum refutavit. Sed de ulteriori civitatis notatione quid in sua republica sit, paulo post agemus.

Quare quum iam pateat, quamam acceptione urbs & civitas inter se differant, & quomodo inter se quoque conveniant; restat, ut de speciebus & adiunctis urbis agamus. Urbs autem sive civitas talis duplex est: metropolis, aut urbs communiter sic dicta.

Metropolis dicitur quasi mater urbium, duplicem ob causam. Primo, quod coloniæ ex hac in alia loca tanquam filia deducuntur. dicta à *μήτηρ* & *πόλις*. Dan. lib. 4. pol. cap. 2. Pet. Greg. Tolos lib. 2. de rep. cap. 1, num. 9. & lib. 1. syntag. cap. 11, num. 4. Veluti Vlpianus l. 4, §. 4. ff. de offic. i. procons. Ephe.

Ephesum metropolim appellat, & Modest. l. 6. ff. de excus. tut. Deinde, quod vel caput provinciæ alicuius referat, uti *l. 1. C. 11, de metropol.* Berg. id apparet, uti expresse dicunt Imperat. Theod. & Valent., quod metropolitanum nomen dignitatem referat, quæ virtuti civium adiiciatur, veletiam ex commoditate alia sumpta sit. Sicuti Christ. Lehmannus in *chr. Spir. lib. 2, cap. 18* annotat, quod multæ urbes dignitate metropolitana donatæ sint propter aulas Imperatorum aut Regum; dicens: Quandoquidem etiam Regibus Germaniæ & Imperatoribus consuetudo ea fuit, quod raro per anni integri spacium in certo loco vixerint; sed quotannalia comitia iuxta morem antiquum permutare coacti sunt, & nunc in Galliam mox in Germaniam transtulerint aulas; similiter annuas festivitates in Episcopalibus Imperii urbibus celebrarent: inde singularia palatia erigi sibi curarunt, in quibus degerent per id tempus; utpote Aquisgrani, Coloniae, Trevisti, Moguntiae, Wormatiæ, Spiræ, Argentorati, Augustæ Vindelicorum, Ratisponæ. &c. Inter Imperii urbes Romani maxime prædicarunt & in authoritate habuerunt

buerunt eas, in quibus ipsi Cæsares vixissent, aut ipsorum Duces aulæ instituisent; velut in Italia Romam, Ravennam, Mediolanum; in Germania Moguntiam, Coloniam, Trevirim: atq; tales vocarunt metropoles. Unde etiam factum est, quod Episcopi in talibus civitatibus, propter præsentiam Cæsarum, aut gubernationem eorum Ducum illustrium, pro primariis Episcopis agniti & cæteris prælati sint. &c. Sed de horum officio, alibi dicendi locus erit. Ita varias ob causas eiusmodi urbes dictæ metropoles. & nactæ sunt hanc dignitatem, vel ratione originis, quod suas haberent colonias; vel directionis, quod præessent reliquis; vel ratione defensionis, quod propugnacula præstarent aliis; vel honoris, quod essent præcipuæ, ex communique sorte exemptæ. Talis metropolis in Iudæa erat Silo Samariæ, *Ios. 12, 5. Iud. 32, 1, 2. &c.* Hebron. Postea Ierusalem. *Sigon. lib. 1 de rep. Iud. cap. ult.* Apud Romanos erat Roma; postea Constantinopolis. Apud Græcos Athenæ. *Zwinger. in theat. vol. 18, l. 2.* Apud Germanos septem fuerunt olim; Moguntia, Colonia, Treviris, Magdeburgum, Salisburgum, Brema,

& Riga : quarum Episcopi quoque propter præminentiam & inspectio- nem illis attributam Archiepiscopi dicuntur. atque inter hos iterum Magdeburgensi Archiepiscopo prima- tas & suprema iurisdictio in omnes Germaniæ Archiepiscopos ab Ottho- ne I Imperat. commissã fuit. *Reusn. in Germ. p. 18.* Sed hæc de metropo- li. Vrbs vero communiter dicitur ea, quam supra descripsimus, & dignita- tis huius non est particeps.

Adiunctum autem urbis aut est contiguum, aut remotiori situ eam concernens, sive discontinuatum. Contiguum, suburbium vocatur; quod quasi ab urbe dependet: quum ab una quidem parte suo proprio am- bitu circumscribitur; ab altera vero, qua urbs finitur, non propriis pome- tiis separatur, sed tutelæ murorum urbicum se submittit: unde & sub- urbium dicitur, quod patrocinio & defensionis urbis innitatur. Germa- nice vocatur *vorstadt*, quasi *vor der stadt*. Latinis quoque vici urbani di- cuntur, & plerumque communibus civitatis iuribus utuntur. Hodie autem, quum damnosa videantur à belli calamitas ingruat, com- modo tempore aut muris vallisque simul

simul includuntur, aut alia ratione removentur. ut; Exemplum est in Hamburgo, & Magdeburgo. &c.

Remota sive dissita, sunt municipia, & coloniae. Verum quum talium respectus & constitutio non tam in situatione loci quam potius iuribus consistat; rectius civitatis loco reservantur: licet etiam ex superioribus satis colligatur, quænam earum conditio esse possit: velut etiam ipsum indicat nomen, quum municipium à munere capiendò dicatur. Vide Gell. lib. 16, cap. 13. maxime autem Rosin. de antiq. Rom. lib. 10, cap. 22, 23, & 24.

Tantum de receptaculo societatis civilis octo minori; sequitur nunc Maius.

CAP. III.

De pagis, districtibus, sive territoriis, provinciis, regionibus & regnis: quomodo inter se differant.

MAius societatis civilis receptaculum est, quod ex pluribus vicis, pagis, & oppidis, urbibusque compositum est, ut eas in sese contineat. Sunt autem alia diffusa, alia latissime extensa, cum regalitate potentiae, sive pleno dominio.

Diffusa sunt, quæ quidem in amplitudinem aliquam excurrunt, sed non cum tanta potentia, ut nationem certam absolute complectantur. ut sunt pagi, & districtus, sive territoria.

De pagis autem in strictiori significatione, quando sumitur pro certa vicinitate hominum, qui circa fontis usum in cohabitationem coiverunt; *supra cap. i* egimus, nunc de latiori & latissima acceptione nobis nonnihil quoque dicendum erit.

Licet Germani inter Europæ populos antiquissimi sint, tamen in urbibus constituendis posteriores fue-

RUAR.

runt. *Knich. de iur. super. territ. cap. 4, num. 127.* quum in fortitudine absque splendore semper per aliquot secula vixerint. At, ne regnum ipsorum esset absque ordine & discretione certa, in pagis distributi vitam transigebant.

Erat autem pagus tractus sive districtus unius ditionis aut præfecturæ, vel regio quædam, adeoque populi alicuius pars. Germanis veteribus *eyn gövv.* unde *Gëvvgraef*, hodie corrupte *Gograef*, Præfès pagi vel regionis alicuius. Helvetiis *eyn Ort.* Communiter *eyn Pfläge*, ceu *plaga*: *Revier*, ceu *riuis*: *Strich*, ceu *districtus*. Saxonibus Magdeburgensibus *eyn Borde*, locus planus & uber. Etymon nominis, affirmante Henrico Bebelio in *Spicileg.*, cum quo facit Georg. Fabricius, *commentario ad pœtas Christianos*, à fontibus; ut *supra indicatum est.* Unde & accolæ pagani dicti. Eadem voce Augustino, Orosio, & aliis patribus, appellati gentiles, quod apud fontes sacra peragerent: Quemadmodum iidem nostris *Heyden*, quod in ericetis sacrificarent. Moris autem fuit tam Saxonibus quam reliquis Germanis, quoties loci alicuius situm exprimere volebant, describere, in quo

quo pago & ad quem fluvium is situs esset, & pagus in quo Comitatu. Sic in diplomate Henrici IV. pagus Angeri collocatur in Comitatu Ottonis Ducis. Erat enim tota etiam Saxonia in Comitatus divisâ; quorum Dynastæ, vel Regum Francicorum, vel post, Cæsatum Saxoniorum, aliorumque ipsis succedentium Augg. nomine ius per pagos dicebant, ipsi in burgo aliquo, id est, oppido arcem impostam habente, residentes, in quo *mallus publicus*, id est, auditorium & tribunal esset. Non autem parvis fuere magnitudinis hi pagi; sed alii aliis porrectiores. Appellatio usurpata desit circa annum Christi M^o, quum pagi in Ducatus, Landgraviatus, & Burggraviatus migrarent, ac hereditario iure possideri inciperent. Spangenbergius in *chron Querfurt cap. 2. fol. 10, lib. 1. & Enest. Brotuff. chron. Marsburg. lib. 1, cap. 4*, coniciunt, iuxta computationes pagi Gyselæ, ubi nunc Marsburgi constructum est, quod in lata significatione XXIV vicini unum constituerint pagum minorem. Sed dein, ait *Knich. d. l. de iur. territ cap. 4. num. 127*, concessit in latissimum significatum, ut sumeretur pro regione, tractu, ditione, territorio,

rio, agto, marca: Postmodum *Landvogtiam* dixerunt Alemanni. *Lazius de migr. gent. lib. 8, fol. 357, lin. 48.* Hinc postea inter ipsos pagos talis fuit distinctio interiecta, ut alii minorum, alii maiorum gentium dicti fuerint; ceu isti fuerunt Alemanniæ, Belgii, Rhetix, Curiensis, Alsatix, Austriæ. *Laz. com. resp. Rom. lib. 12, fol. 912.* Austria in diplomate Otton. III nominatur pagus Boiarix. *Avent. lib. 5.* Flandria dicitur pagus totalis; atque in ipsa Flandria pagus Felthem. *Duza annal. Holl. lib. 8, fol. 407.* ac Menapiscus pagus in capitulariis Carols Magn. pro Flandriæ comitatu sumitur. *Scalig. de notit. Gall. fol. 107. epusc. var.* Sic totum Belgium frequentius inferioris pagi nomine indigetatum fuit, à situ, quod nulli ferme montes in eo sint, & fluvii prono cursu in mare ferantur. *Thuan. lib. 40, fol. 889.* Sic pagus tota Hassia dicta fuit. *Aimon. lib. 4, c. 72.* Velut etiam Misniæ pagorum trium, Niseni, Dalamincii, & Glomaci, Dittmarus mentionem facit, *libr. 4. fol. 35. & lib. 5, fol. 56.* Sclavonia amplissima in duodeviginti pagos dispersita fuit. *M. Adam. Brem. lib. 2, cap. 17.* quos recte enumerat Meib. in tract. de

de pag. antiquæ Sax. 7 & 8 fol. Antiqua enim Saxonia, ut gentes plurimas continebat, ita maxime in pagos maiores & minores distributa fuit; ut idem Meib. recensuit quamplurimos, quorum nomina præter idem exoleta aut penitus corrupta sunt, quum facies totius Germaniæ ab eo tempore toties immutata fuerit. Iul. Cæsar, *lib. 1 de bell. Gall.* scribit, Helvetiam totam in quatuor pagos divisam fuisse. In qua vestigia quidem pagorum adhuc supersunt minorum gentium. Unde hodie tredecim numerantur: 1. Tigurini. 2. Bernates. 3. Lucernates. 4. Vrani. 5. Smitenses. 6. Vnderwaldi. 7. Tugiani. 8. Glareani. 9. Basiliensis. 10. Solothurii. 11. Friburgii. 12. Schaffhusani. 13. Appenzellenses. Qui arctissimo fœdere inter se conglutinati cohærent, & æquali iure utuntur; ut ita communem æqualiter administrant rem puhl. *Sleyd. lib. 3 comm. p. 65.* Similem prope formam hodie etiam in confœderato Belgio cernimus; sed, pro moderna loquendi forma, *univ.* dicunt *provincias*. Ita ex imitatione rerum, status quoque sumuntur vocabula, quæ pro temporis usu & ratione rem expriment. Velut idem in

aliis synonymis observari datur, & iam in voce territorii ac districtus explicandum est; ad quam nunc progredimur.

Postquam ditiones cum commisionibus in populos ex benignitate maxime Imperatorum transierunt in aliquem hæreditatis modum, ut, qui officiis & dignitatibus præfuerint, cum terræ eius parte, in qua dominium & iuris cognitionem ceu Comes exercuerant, in hæredes suos possent transmittere; inde quoque maioris auctoritatis vocabula, ut eo magis essent cum status mutatione in observantia apud subditos, sibi sumpserunt & mutuati sunt. Ditionis vox maxime latinam redolet, à *dito* descendens; ac significat potestatem & imperium. *l. 2, § cap. ff. de orig. iur.* Huic cognatum est nomen districtus, à *distringendo*, quod in feudisticis libris pro *coërceo* sæpe sumitur; ut in *cap. Carol. Magn.* Interdum quoque pro territorio usurpatur. *Ant. Florent. hist. part. 3, tit. 20, cap. 8, §. 13.* velut *districte* idem est ac *precise*. Et omnino se res ita habet. *l. 7, §. ff. de minor. & l. 13. ff. de procur.* Unde districtus, seu districtio, ita à *ICTIS* defluitur, quod sit coërceandi potestas, sive

sive iurisdictio, quæ magistratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac territorii fines conceditur. Sic iuris potestas cum regionis aut certæ terræ parte in districtu connectitur. Quamvis Saxones voce *Strych*, tractum quendam terræ loco certo assignarunt, qui ea locutione determinatus fuit, ut supra dictum est. Vult quidem Knich. in comment. suo de iur. Saxon. non prov. cap. 4, num. 63, quod iurisdictio, feudum, castrum, territorium, nihil inter se ad fine habeant, quum diversa sint. tamen, cum Cancell. & aliis, num. 66, ibidem, ita concludit: Quantum inter se dissideant vel convenient, certam doctrinam dari non posse, idcirco communem usum in provincia attendendum. Hippol. de Mars. tract. bann. verb. civis. num. 19, 107, & 152. Sunt enim, ait, quatuor. puta: territorium, districtus, provincia, comitatus. eiusdem significationis & mutui usus. Beraz. cons 252, in add. litt. 4. Crimin. Chop. de ll. Andura, lib. 1, cap. 42, num 6, &c. Et quamvis videatur territorium aliquid amplius censerî, quam diœcesis, (iudices enim ecclesiastici exilium dictare nequeunt, quod territorio prorsus destituantur,

licet non diœcesi vel districtu desti-
 tuantur. *Clem. de Romani. §. sine. de*
Blebb. Chopp. de ll. And. cap. 39, num.
5, ad fin.) attamen illud procedit, ait:
 quando ecclesiastici non fruuntur
 duplici iure, ecclesiastico & civili,
 scilicet Præfulis & Principis. quo ca-
 su diœcesin & territorium obtinent.
Berett. cons. 3, num. 27. Sic regio, di-
 sio, provincia, cutia, æquipollent, &
 accipiuntur pro territorio & distri-
 ctu, *Schrad. de feud. p. 10, sect. 7, num.*
21, cum seqq. Quamvis de provinciis
 paulo aliter se res habeat, ut mox in-
 dicabimus. Territorii autem etymon
 triplici modo conficitur. Namque
 alii à terra, quam Varro ab eo dictam
 vult quod recatur, quasi *terra* sit, uti
 in *Angurum libri scriptum invenitur.*
 alii, ut *Siculus Flaccus*, à *terrendo*, quod
 ab agris occupatis terrentur hostes.
 alii, ut *Isidorus*, territorium quasi *tan-*
torium vocatum aiunt, id est, tritum
 tauris, vel à bobus & aratro, quasi
terribovium; opinante *Catone in origi-*
nibus, lib. 5: quandò quidem olim pos-
 sessionum territoria limitibus desig-
 gnabantur. *Luc. de penn. l. 53, num. 2.*
C. de decur. lib. 10. Vbi vero non ex-
 coli potuit, sicuti loca sylvestria, pa-
 ludosa, saxosa, montosa, & sterilia,
 nullis

nullis necesse fuit limitum regulis obligati. Hinc in legali disciplina (ait *Knich. de territ. orig. cap. 1, num. 198*) sumitur pro universitate agrorum. Nihilominus etiam huic annectit ius *terrendi*, quod magistratus inter suos fines hoc exercuerit. *l. pupill. 239, §. territorium. ff. d. V. S.* Hinc *Flaccus de cond. agror.*, inquit; Bellis gestis populi victores terras omnes, ex quibus victos eiecerunt, publice atque universaliter territorium dixerunt, inter quos fines ius dicendi esset. *Camill. Borell. cons. 86, num. 7, fol. 138, edit. Ven.* Itaque territori vocabulo intelliguntur ii qui intuitu iurisdictionis terteri possunt. *Beroius cons. 22, num. 20, vol. 3 Cont. de feud. tit. de orig. & lib. feud.* Ius illud *terrendi*, id est, potestatem dicendi ius, vel administrandi iurisdictionem, Romani per Magistratus suos expediebant: quod postea, constituta Monarchia, & translato Imperio, aliam quoque, cum mutatione dignitatum, pro more cuiusque seculi, figuram pedetentim induit. ut docet *Knich. d. l. Vide iund. in comm. de Sax. non prov. iur. cap. 4, num. 71, & seqq. quomodo tripliciter consideretur. De territorio oppida-*

rum & civitatum, item iudicium, extat l. 3, §. non perpetua. ff. de sepul. viol. l. 1, §. si quis. ff. de leg. 1. l. final. ff. de iurisdic. Non vero incommode hodie ad limitata territoria referuntur dynastia, baronatus, comitatus, & abbatia inferiores. Chr. Matth. lib. 1 pol. p. 180.

Nunc itidem vox *Provinciae* cum eius descriptione examinanda nobis venit; quum plenius quid dicat, & merito ducatus principatibusque adsimiletur, ut hodie eius fert usurpatio. *Provinciae* igitur usus & nomen maxime Romanis proprium fuit; quod ex ipsa vocis huius etymologia apparet. Namque inde, *inquit Festus*, appellantur *provinciae*, quod *populus Romanus* eas, *provincit*, id est, *antevicit*. Alii quasi *provincul vietas* volunt. *Knich. encyclop. cap. 1, num. 131*. Sed postea factum, ut non tantum eas regiones, quas debellabant penitus & subiugarant, *provinciarum* nomine salutarent; sed etiam in quibus Imperator Romanus publico nomine bellum administrabat. Attamen non omnes regiones, civitates, & populos, cum quibus Romanis res fuit, eadem subiugationis dicitur tractant; sed prout

prout se adversus popul. Romanum gesserant, ita pro suis quisque meritis leges accepit: Ac, ne vincendo prodigerent ius suum, sane non sine maturo consilio, certam cuique loco & regioni gratiæ aut pœnæ constituiebant portionem. Etenim quum omnis beneficii ac honoris arbitrium esset penes Senatum, imperator aut administrator belli tenebatur, de superatis hostibus, atque regione in potestatem adducta, omnia integre litteris explicare Senatui: tum hic ipse de mulcta ac præmiis eorum, qui victi erant, secum consultabat, ac, quid sibi placeret fieri, Imperatorem admonebat, decem aut quinque legatis Senatoribus ad eum missis, ut ex eorum sententia de hostibus & eorum regione aut civitate statueret. Quibus mandatis acceptis, Imperator aut ex cetera Senatus, si ita præscriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum sententia, victis gentibus vel ignovit, aut in provinciæ formam redegit. Quibus culpa ignoscebatur gentibus, libertate donabantur, relicto iure constituendi magistratus iuxta propriam consuetudinem, iuxtaque leges autonomicas, at tamen ut tributum certum

exolverent. Tributum autem duplex fuit : unum pecuniæ ordinarium; quod in caput atque in solum impositum quotannis exigebatur : alterum extraordinarium ; quod aut ex lege , aut ex Senatus consulto , pro usu provinciæ aliquando imperabatur. &c. Cuiusmodi inventiones variæ erant ; æque aut apertæ , aut secretæ : qualis hodie supra modum argutas in Belgio reperias ; quæ nemini aliter quam secretorum instar cognoscenda permittuntur. Immunes quidem & libertate donatæ tales dicebantur regiones, reges , aut civitates ; nihilominus fœderis pacta inire cum victotibus cogebantur , atque prout fœderis leges æquiores aut iniquiores fuerunt , ita quoque diversa fœderum genera invexerunt. Cum Regibus tamen ut plurimum benignius transegerunt. Sic Attalus Asiam testamento legavit populo Romano, hac conditione, ut legibus suis uteretur , neque in provinciæ formam redigeretur. *Florus lib. 2, cap. 20.* Iudæa quoque hoc beneficio donata fuit, ut autonomiam religionis , quam flocci pendebant Romani, imo & pro stulta habebant superstitione, sibi reservarent ; ut in *Act. Apost. apparet, cap.*

cap. 18, 14, 15. & 25, 19. & 26, 24.
Marcellin. lib. 14. In provinciæ autem
formam illa redigi dicebatur terra,
cuius incolis Imperator omnes adi-
mebat immunitatis leges, magistra-
tui Romano, quotannis ab urbe mit-
tendo, eos plenarie subiciens, ac ve-
ctigalia conventusque constituens,
interdum etiam alias imponens ser-
vitutes; qua ratione simul & iure
magistratus sui spoliabantur. Qua de
causa in singulis provinciis diversæ
diœceses, sive diversi conventus, at-
que diversa fora constituebantur, eis-
que suæ civitates attribuebantur,
quæ eo, iuris à magistratu Romano
poscendi causa, convenirent. Ex quo
intelligi potest, universam provin-
ciarum rationem fuisse, ut vectigalis
esset, atque magistratui Romano po-
puloque obœdiret. Quæ penitus in
servitutem redactæ erant regiones,
aut civitates, stipendiariæ; quæ ali-
quid penderunt Romanis, immunes;
quæ libertate donatæ, fœderatæ præ-
cipue appellatæ sunt; sed sic ex fœde-
requid debebant. Libertæ autem di-
cebantur, quæ nil omnino solverent.
Sed tamen provincia nulla fuit, quæ
non Romanum Prætorem ac Quæ-
storem habuerit: illum, qui ius di-
ceret;

ceret; hunc, qui vectigalia & pensiones procuraret. Nec non & ipsarum provinciarum duplex hinc divisio fuit. Nam stante republ. aliæ consulares, aliæ prætorianæ fuerunt. Imperio vero constituto, aliæ populi Romani, aliæ Cæsaris factæ sunt. Provinciæ consulares erant, quæ ab iis, qui in urbe consulatum gesserant consulari imperio obtinebantur, & proconsules dicebantur. idem etiam in prætorianis provinciis sic se habet. *Vide Rosin. de ant. Rom. lib. 7, cap. 42.* Et, quum officia provincialia maxime essent proficua, adeo ut cotidie novas comminiscerentur munerum mutationes, legationes, missitationes, quas agnatis, consanguineis, affinitate propinquis, aliis identidem alias deputarent; factum hinc tandem est, ut ist. usmodi provincialia munera vulgo ab acutioribus in proverbium traherentur, quodvis proficuum munus *provinciam* appellando, quod facile colligere est ex *Ros d. l. cap. 42*; tale quid etiam inveniunt ubi de *Comitatu adiutorum* agit. Hinc quæ tertia significatio provincie adiecta est, quæ ab administratione provincie desumitur, ita ut tale munus determinet, quod sit cum insigni

lucro

lacro & dignitatis existimatione coniunctum. Velut etiam hodie exempla satis evidenter sunt ante oculos omnium, quæ nemo negare audebit. Etenim unde tot Provinciæ, Principatus, Ducatus, Electoratus, Superiores Abbatix, Episcopatus, Archiepiscopatus, emerfissent, nisi tam pronus fuisset populi favor, & Imperatorum splendida munificentia, quæ cum provinciis summa iura possessoribus suis concessit ?

Ex his iam satis patet provinciarum ratio. Superest, ut de regionibus sive regnis, & imperio, pauca agamus, tamquam de receptaculis latissime diffusis, & nulla limitatione domini coangustatis aut constrictis. Verum quum ex iam dictis satis pateat, quantum distet provincia à regione; non opus erit pluribus id explicatum dare. Etenim regio provincias & districtus in se continet libere, nulla cum limitatione restricta, supremum simul dominium sceptri suis terminis inclusum tenens; adeo ut incolæ capiti suo libera præstent membra à quo dependent: quod in provinciis aut territoriis non est absque respectu. Regnum enim, ait

Don. Garf. Masfril. de Mag. lib. 4, cap.

13, num. 4, f. 42, dicitur caput dignitatum; Ducatus vero, & similes, appellantur illius membra. Quamobrem etiam Rex tam multum potest in regno suo, ac Imperator in Imperio; quum respectu suorum subditorum sit tanquam imperator & monarcha. *Idem lib. eod. cap. 1, num. 3, & 4.* Rex loco domini habetur, & regnum magis adsimluatur dominio, quam simplici regimini; ut voluit *Bald. consil. 271, num. 3, volum. 1. Mars. d. lib. 1, cap. 4, num. 6, & 7:* quum auctoritatem primæ originis in se contineat. Principio enim rerum gentium & nationum penes reges imperium residebat, ait *Pet. Greg. Thol. lib. 6, cap. 8, num. 4.* quos populus ad fastigium huius maiestatis exexerat, unde iura regiminis distribuabant & communicabant suis. Maiestas enim nihil aliud est, quam potestas summa regendi rempublicam. *Barn de fundand. stat. resp. cap. 1, & 2. Eynsidel. de Regal. cap. 1, num. 26.* Quin ipsum regere nil aliud est, quam rem agere, scilicet populi, ut affirmant *ICsi.* velut inde metaphoricè fines dicuntur regi. Atque ex hoc satis manifeste, *regionis* nomen unde *Et,* clucescit, quod, priusquam provinciam

PARS SECUNDA. 62;
vinciæ fierent , regiones sub regibus
essent, atque ab iis regerentur. Postea
vero , à similitudine eorum regio-
num , in quas orbis dividitur, maio-
res in urbe partes *regiones* appellari
cœptum est. *Rosin. de ant. Rom. lib. 1,*
cap. 12. Quam similitudinem quo-
que medici sequuntur, & , ad imita-
tionem macrocosmi, etiam micro-
cosmum, hominis videlicet corpus,
in suas distribuere solent regiones :
quod non fit aliter, quam parabolice.
Mirum igitur, quod Alth. in *di-*
caol. lib. 1, cap. 33, num. 3, regionem &
provinciam secundum propriam lo-
cutionem ; provinciam item &
quamlibet civitatem, habentem di-
stinctum & separatum regimen &
territorium, eadem esse voluerit ;
quum tamen in his & ipse tantam
differentiam statuatur, ut neque in
origine, nec amplitudine modo
regiminis, nec iuribus potestatis &
dominii, cum provincia convenire
asserat : *ut ex iam dictis patet.* Nec
certe circulos Imperii Knich. in *comms.*
de Sax. non prev. iur. provinciis adsi-
mulat, *cap. 2, num. 2* : quum propter
amplitudines & regalitates iis inhæ-
rentes, melius regionibus æquipa-
rentur ; quum Electores Imperii Re-
gibus

gibus dignitate non cedant, *iuxta* *Dd. consensum*; & ipse Kn. *ibid. cap. 3, num. 35, & 36*, Electorale fastigium augustius quam Præfectorum prætorio faciat. Quippe in ipsorum potestate est leges fundamentales Imperatori proponere & conservare: unde multo magis in suis ditionibus constitutiones promulgare, contrarias mutare, abrogare; novas constituere; etiam iura communia tollere possunt. *Knich. de territ. orig. cap. 1, num. 397*. Non immerito igitur Circulos imperii regionibus adsimulamus. Vbi simul hoc bene notandum, quod inter regionem & ipsum regnum, multum interfit. Regio enim territoria, provincias, & districtus, localiter in amplitudine sua complectitur; Regnum vero effectum totius regiminis in constitutione sua declarat, velut civitatem reipubl. effectum suæ determinare superius diximus.

Restat nunc omnium latissimum receptaculum continens, quod merito universale territorium, sive communi nomine imperium dicimus Romanum; quod omnes regiones, districtus, provincias in se continet, adeo, ut etiam eius termini non possint semper eodem modo circum-

scribi;

scribi ; sed , velut de universitate hoc verè pronunciant , quod semper maneat ; ita quoque imperium semper permanet in terris externè. *Knich. in tract. de vest. pact. 1, cap. 2, num. 208, & 209.* In cuius rei signum Imperator globum gestat cum cruce aurea ; ut *supra in introductione à nobis dictum est.*

C A P. IV.

De terminis, finibus, & limitibus cuiusque circumferentis & loci continentis; deque eorum iuribus & privilegijs.

DE spacio contento plagæ terrestis, quot nam regiminis modi heic introducantur, quibus & definiantur terminis, quibus item reipubl. figuris receptacula sua implicite illa præbeat, hætenus equidem regimus pro temporis ratione : verum quum nullus circuitus aut circulus absque peripheria detur, & expressione sui ambitus, necessum est , ut termini vel limites , sive potius fines eiusmodi, breviter heic etiam perspiciantur. Etenim sæpius inde tot lites, discordiæ, & concertationes emergunt, ut

Rr ingen

ingentia bella non raro concitent, & varias difficultates atque confusiones pariant. *Besold. pol. cap. 12, n. 76.* Dum igitur regiones & territoria varios suos terminos habent; cognoscendum est, qualesnam esse possint. Sunt vero aut industriosa & hominum labore signa apposita; aut quæ natura interferuit, & quibus terram à terra ita discriminavit. Et heic eatenus Hieron. de Monte, *tract. d. fin. regund. cap. 1*, intelligendus est; quando ait: Territoriorum divisiones de jure gentium introductæ sunt; quia genus humanum eas conservent, propter jurisdictionum divisiones in publicis, velut etiam in privatis, ad denotandam possessionis distinctionem, sunt inventæ. Ideoque terminus, limes, vel confinis; dicuntur signa demonstrantia finem. *l. 2, in princ. ff. de term. mor.* Unde fines regi dicuntur, quando propriis ager quisque finibus terminatur; inde, quod ad terminos constituendos, vel fines dirigendos, inter eos, qui confines agros possident, datur judicium finium regundorum, & de regundis finibus. *ut C. & ff. de fin. reg.* Quam ob causam olim collegia agrimensorum fuerunt instituta, qui fines regerent,

& limites dirigendo dignoscere; ut liquet ex constitutione Theod. Valent. Imp. l. precipimus. ff. de sepul. & Imp. Const. l. 3. C. de fin. reg. qui mensores Vlpiano dicuntur. l. si irruptione. ff. d. s. Ruyg. Rul. de comm. lib. 6, cap. 3, n. 16, 17. Mos est vetustissimus, tam in publicis quam privatis, ut eius origo ex Sacris pateat litteris. Etenim Gen. 28 dicitur, Iacobum erexisse lapidem notationis suæ, & infudisse simul oleum. Ita Iosu. 2, & 24. Iehova mandat erigi duodecim lapides. Prov. 22, 28, ait Salomon; Ne moveo terminum antiquum, quem aptarunt maiores tui. Item, Prov. 23, 10. Ne moveas terminum antiquum, & agros pupillorum ne invadas: nam vindex eorum potens est. Velut ipse Iehova id præcipit per Mosen, Deut. 9, 14; & 27, 17. Quem modum etiam antiqui Romani habuerunt, & adeo sanctè observarunt, ut quoque ex Termino idolon sibi fecerint, quod in Capitolio suo coluerunt. Ros. de ant Rom. lib. 2, cap. 20. Singularesque leges constituerunt, quas agrarias vocarunt; ut idem Ros. lib. 8, cap. 9, eas recenset. Qui mos etiam Græcis fuit, ut ex Plat. lib. 8 de U. cognoscere licet; qui non solum magnos lapides, sed etiam

parvos in consideratione fuisse testatur. Plin. l. 18. & Dion. Halicarn. lib. 2 de ant. Rom. & Serv. ad lib. 12 Virg. heic consuli possunt. Hinc nomina terminis varia, pro cuiusque gentis consuetudine, indita sunt: maximè vero eos vocarunt lapides finales, ad distinguendos agros. §. fin. Inst. de off. Iud. Paucos autem, territoriales terminos dixere, Boët. lib. 2. Geometr., prout eum citat Cuiac. 10 obs. 2. Coras. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Quandoque saxa, quæ terminales lapides vocantur, sunt pro limite; Landgrenz-Stejn.

Porro, & civitates vel castra, provinciæ aut regiones, varios terminos habent: videlicet aut mare, vel ripas fluminum intercurrentium, vias regales, montes, aut muros, stipites, speculas, valles, fossas, aggeres; *land-vebren, landgräben; velut Hieron. de Mont. d. tract. de fin. reg. per 14 cap. ubertim de ijs agit. & Rul. d. lib. 6 de com. cap. 1. usque ad fin.*

Tum, qui termini interpositi fuerunt studio, ii vel privatos vel publicos fines constituunt & discriminant: Velut omnium optimè ex Germanica lingua patet. Etenim vulgo & generaliter, indifferenti locutione,

tione, præsertim etiam Saxonico iure, vocantur *mahlstejn*; quod à Germanico *mahl*, id est, signum, & *stejn*, id est, lapis, compositum est. Sic dicuntur & *bannstejn*; quum *bann* extremitatem denotet; velut *banniti* dicuntur ii, qui finibus excluduntur; *Gail. 1 de pa. publ. 1.* vel à vocabulo *bahn*, quod semitam significat, quasi lapides secernentes agros. *Londrecht art. 50. item 59. Sachsenpiegel passim. VVehn. pract. obs. lit. G.* Alias si publicus territorii aut regionis terminus notetur, sunt vocabula *grentz*, *landgrentze*, *marck*; unde *Grentzstejn*, *landstejn*, *landuvehr*, *marckstejn*; & terminatus, *marck-scheydung*; integri districtus, *veldmarkung*. *Petr. Heig. q. 2, n. 57. &c.* Eiusmodi lapides publici & signa tanta cura positi sunt, ut signa ex carbonibus, lateribus, ovibus, &c. quasi in rei testimonium, alia ipsis sint adiecta; ceu Iacob oleum infudit iis lapidibus; ut *supra notatum est*. Hisce consimiles sunt lapides aut pali, quibus discernuntur termini venationum, & iuris lignandi; vulgo *iaght & forstgrentzen*. Item lapides decimarum, *zehendgrentzen*; & termini præfecturarum, *amptgrentzen*. Et hæ species inter publicos.

referuntur terminos .

Privatorum autem lapides dicuntur *Scheydsteyn* , limites , vel *guettersteyn* ; qui aliquando cruce, aut caractere aliquo, aliave nota, signantur. Sunt etiam lapides angulares, *ortsteyne* ; qui principium & finem indicant; qui utrinque notas gestant, & expriment indigetationem dominiorum. Quoties lis oritur, signa eiusmodi accurate observantur. *Rul. com. part. 2, l. 6, c. 3, &c. Gilhaus p. 2, c. 6, art. 2, §. 10. vide Rosin. lib. 8, cap. 9, circa finem.* ubi quoq; de pœnis agit cuiusque qui cōtra illa deliquerit. Velut etiam egregie de hoc utroq; agit Knich. *in tract. de iure superioritatis, cap. 4, n. 265, & seqq.* qua solemnitate limites, ut auctoritatem publicam & fidem mererentur, ex auspiciis Centurionum per designatos apud Germanos constituti fuerint. Unde illos olim apud Romanos ex sacra rei determinatione, qui terminos movissent agrarios, licitum fuerat ex Numæ Pompilii sanctionibus impune intermittere. *Connan. lib. 1, cap. 12, n. 3.* Verum, talem rigorem legumlatores postea temperarunt, ut ratione amotionis, avulsionis, mutationisve pœna condigna irrogaretur delinquenti. *l. 2. & passim.*

*passim ff. de term. mot. Saison. de consul. Turon. tit. 1, §. 1. gl. 3. Damb. cap. 127 pract. crim. Constit. Caro'in. 114. Ex variis statutis varias pœnas deducit Bonifac. de furt. §. 9, n. 79. Nostrate iure violatoribus terminorum constituta est pœna exilis xxx. solid. sin autem scienter & dolose delictum committatur, arbitraria multa obtinet. Gloss. vero *sup. art. 28, lib. 2,* in violentum & temerarium terminorum amotorem capitis supplicio animadvertendum esse adserit. *Fachf. diff. 65. & c. Coler. autem decis 145, n. 6,* arbitrariam pœnam statuit. *vide Alth. in Dicaolog. lib. 1, cap. 117, num. 35.**

De fluminibus autem publicis & mari idem dici & affirmari omnino nequit, quotum ratio plane diversa est. Iehova quidem terram hominibus dedit incolendam, *Psal. 115, 16:* Terminum vero ipse circumdedit aquis, donec lux & dies transeant. *Iob. 26, 10.* Ita & ipse Iehova loquitur, *Iob. 38, 8, & 10:* Ego obstruxi mare portis, quum fluctuaret ex ventre matris suæ egrediens. Posui autem ei terminos, circumponens claustra, & valvas. Velut etiam post diluvium omnibus simul hominibus cômune

rerum dominium & possessionem tradidit. Quare simul omnes gentes id, quasi in conscientia convicti, heic confiteri coguntur, quod rerum inanimatarum communium occupatio atque proprietatis vindicatio nulla sit earum, quas natura communes esse voluit, quæque ex his natæ sunt. Ac ut confessioni huic nihil subduceretur, Icti in §. 1, *Inst. de rerum divis.* legi divinæ & naturæ subscribere coguntur. Distinguunt quidem inter res singulorum, & res communes: ac aërem, aquam profluentem, & mare, nulli appropriant. Audiatur antelignanus omnium Ioh. Borch. in *com. ad Inst. lib. 2, §. 1*, Paulus, ait, littera nullius esse tradit. & l. 1. ff. de rer. divis. Ibi Caius publicas res in nullius bonis affirmat. Inter communes autem res primum ponitur aër, quia ita dictus est, quod, quæ circa terram sunt, ἀέρ, hoc est, elevat; vel quia ἀείρει, hoc est, semper fluit, &c. Aquam autem intelligimus profluentem; hoc §. n. l. 2, ff. de rer. div., quia aqua non profluens communis non est. Ac recte Theophilus τὸ ὑδωρ τὸ ἀέριον vertit. Et debent hæc duo, aqua profluens, conjunctim legi, non separatim, ut quidem male tradide-

runt. Ac differt aqua profluens à flumine in hoc, quod aqua profluens commune nomen est, flumen publicum. Usus vero utriusque communis. Et in eo communia & publica conveniunt. Ac quidem usus aquæ profluentis communis est, quatenus eam sumere & uti eadem; fluminis, quatenus in eo piscari, & per ipsum navigare. cuique liberum est. *Jacob. Cuiac heic.* Tertio inter res communes Imperator numerat mare, & ideo nemo in mari piscari aut navigare prohibetur, & adversus prohibentem competit actio iniuriatum. *l. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco publ. l. iniuriarum, §. ult. ff. de iniur.* Denique littora quoque communia sunt, *d. l. 2, ff. de rer. div. &c.* quia accessorium sunt maris, & accessorium sequitur naturam principalis. *l. 2, ff. de pecul. legat. c. accessorium. d. R. l. in 6.* Ad litus igitur maris accēdere quivis potest, non piscandi tantum gratia, sed etiam ædificandi & occupandi causa. *l. quod in litore. ff. de acq. rer. dom. l. an litore. ff. ne quid in loc. publ.* Et quod in litore quis ædificat, ipsius efficitur. *d. l. quod in litt. & l. quamvis. ff. eod.* in tantum, ut & soli dominus constituat, qui ibi ædificat; sed quam

diu ædificium manet; ædificio col-
 lapso, quasi iure postliminii, reverti-
 tur locus in pristinam causam, & si
 alius in eodem loco ædificaverit, eius
 fiet. *l. in tantum. ff. de rer. div. & d. l.*
quod in litt. ff. de acq. r. dom. Quare
 videant illi qui contrarium heic sen-
 tiunt, quomodo se in falsa opinione
 defendere queant. De fluminibus pu-
 blicis, ait *Besol. in pol. cap. 12, n. 78*, si
 limites (hoc est, si inter duas iurisdic-
 ctiones seu in confinio duorum terri-
 toriorum) sint, id est observandum,
 ut in dubio præsumantur esse com-
 munia; & proinde iurisdictionem
 cuilibet territorio competere in ipso
 flumine, usque ad medium. *arg. l. 19.*
ff. com. divid. l. sin. ff. pro socio. l. arbor.
ff. de rer. div. Bart in trakt. de fluminib.
vers. acquiritur. num. 8. Capoll trakt.
d. servit. rust. c. 13, n. 14. Sicut etiam
 ad mare si provincia sit, territorium
 dicitur habere in mari. *Capoll. d. l. c.*
26, n. 26. &c. Præterea si flumen pu-
 blicum duo dividat territoria, & id
 alveum mutet impetu aquarum, ob
 id territorii fines non mutantur. *arg.*
l. 18, §. 4. ff. de dam. infect. l. 1, §. illud. l.
3, §. 2, ff. d. aqua cotid. cum simil. Nec
 alluvionis ius in iurisdictione vel
 territorio vindicat sibi locum: hoc
 est,

est, iure alvei derelicti, territorium
 haud augetur. &c. Verum etsi (in-
 quit *Rub. lib. 2 de comm. cap. 9, num. 1.*)
 piscatio omnibus sit communis; §.
sum. Inst. de rer. div. l. nemo ff. eod. post
Fabr. Purpur. p. 1, cons. 140, num. 6;
 & prohibens, iniuriarum teneatur:
l. 2, §. si quis. ff. ne quid in loc. pub. &
l. 13, §. si quis. ff. de incur. Moer. de ve-
nat. p. 1, cap. 6, n. 2, & 12: tamen ea
 ad regalia hodie referuntur. *l. unic.*
quæ sint Regalia. Petr. à Petr. de potest.
Princ. c. 7, n. 13, & de fidecommis. g.
13, n. 574. Knich. in com. Jur. Sax. fol.
135, in §. vvasserfischerrey. Moer. de
venat. p. 13, c. 6, n. 6, &c. Sed erret
 quis studio, quantum volet; nihilo-
 minus auctor ille, sive Hug. Gr. sit, si-
 ve alius, qui ante annos aliquot in-
 signem tractatum de mari libero, Lu-
 gduni anno 1609 impressum, edidit,
 quam optime libertatem & commu-
 nitatem maris defendit. in primis,
cap. 5, quum fuse satis & argutissime
 veram sententiam explicasset, paulo
 ante refutationem Lusitanorum ita
 concludit. Mare igitur proprium om-
 nino alicuius fieri non potest; quia
 natura, commune esse hoc, non per-
 mittit, sed iubet: imo ne littus qui-
 dem; nisi quod hæc addenda est in-
 terpre-

terpretatio, ut, si quid earum rerum
 per naturam occupari possit, id eate-
 nus occupantis fiat quatenus ea oc-
 cupatione usus ille promiscuus non
 læditur. Quod merito receptum est.
 Nam quum ita se habeat, cessat utra-
 que exceptio; per quam evenisse dixi-
 mus, ne omnia in ius priorum
 transcriberentur. Quoniam igitur æ-
 dificatio species est occupationis, in
 littore licet ædificare, si id fieri po-
 test sine cæterorum incommodo; ut
Pomponius loquitur. Et c. l. riparum. §. 1.
ff. de rer. div. l. fluminum. ff. de dam in-
sect. Ex quibus etiam satis patet,
 quid sentiendum sit de controversia,
 quam adeo inter Regem Daniæ &
 civitatem Hamburgi hodie de terri-
 torio in Albis flumine ferret; ubi po-
 tissimum ius sibi Hamburgenses ad-
 scribunt, propter vasa, quæ navigan-
 tibus semitam profunditatis mon-
 strant, quæ vocant, *die Bæcktonnen*;
 unde iurisdictionem in mare usque
 extendere cupiunt, quousque sum-
 ptus iis impendere in commodum
 suum cogantur. Ità quoque patet,
 quid de terminis maris Orientalis ac
 Baltici sit statuendum; velut etiam
 de reliquis undiquaque partibus O-
 ceani septentrionalis, meridionalis
 &

& occidentalis; simul de mari mediterraneo, & Indico. Decisiones quisque sibi colligat ex dicto libello de mari libero, qui certè non sine iudicio legendus est. *vide quoque Albus. Diceol. lib. 1, cap. 36, n. 27.* Mirum, quod quis sibi velit ibi dominium constituere territoriale, ubi Deus ipse prohibuit terminos, imo & prorsus per naturam hominibus abnegavit terrestres constituere limites. *vide Betsium de pact. famil. Ill. pag. 648. & Clut. syll. th. 12. ut notetur error Alber. Gentil. lib. 1 Hisp. ad cap. 8; & de maris acquis. Modestiores sane fuerunt Imperatores, qui dominium maris ad se non spectare passi sunt, quamvis essent omnium gentium & terrarum vel universi mundi domini. l. 9. ff. ad l. Rhodiam de iactu. Bets p. 648.*

CAP. V.

De collegiis, sodalitatibus vel sodalitiis, consortio, & ordinibus in republ.

Satis haec de continenti & eius proprietate constitutiva egimus. sequitur iam, ut contentum similitudine perscrutemur. Quod duplex est; minus, & maius. Minus, est respectu universitatis non adeo multorum hominum, qui ob certam consociationem inter sese mutuo consensu coiverunt. Eius diversa propter differentes professiones & studia actionumque intentiones habentur species. Quamvis sint, qui omnes communi nomine Collegii insignire velint, & ita quoque popularis mos loquendi ferat; tamen, si rem ipsam intueamur, & obiectorum rationem penitus exanimemus, nemo non confitebitur, discrepantiam satis immensam dari. Quum itaque se ita late extendat, ante omnia percipienda est nominis ratio. M. Varro lib. 5 ling. Lat. vult, quod a colligatione societatis, non ab eligendo sit dictum, ut Alciato placuit;

placuit : Magna enim vis est mutuæ
 conglutinationis animorum, in mo-
 rum, studiorum, & opificiorum si-
 militudine, unde talis amicitiae
 complexus recte colligatur. Quod,
 iuxta Plutarchi testimonium, Numa
 Pompilius, qui primus auctor huius
 inventi apud Romanos dicitur, recte
 observavit. Ut enim æmulationes &
 factiones inter diversæ nationis ci-
 ves tolleret; quum se alii Romanos,
 alii Sabinos, hi Romulos, illi Ta-
 tios dicerent: hunc modum invenit,
 quo homines eiusdem studii cupidos,
 in societatis arctioris vinculum co-
 geret: suaque divisione hoc conse-
 cutus est, ut omnibus cum omnibus:
 rectius conveniret, ac commercia in-
 tercederent. *Res. de ant. Rom. lib. 8,*
c. 6, n. 41. Sed quum res quæque
 abusu non careat suo, ideo factum est
 quoque ut huius vocis significatio
 non una manserit. Proinde duplici-
 ter accipitur; pro collegiis licitis, &
 illicitis. Isthæc sunt, quæ non iu-
 stis & legitimis coiêre legibus, sed
 contra quæ lex Licia olim lata fuit.
*ut ait Duar. in com. de colleg. & cor-
 por.* Illa vero, quæ mandatis, Con-
 stitutionibus, & Sctis, permittun-
 tur, *Duar. ibid.* Licitum porro Col-
 legium

legium aut propriè aut improprie ita vocatur. Proprie vero sic dictum, vel in genere sumitur, vel in specie. In genere, quando in schola Ictorum Collegæ dicuntur i. magistratus, qui eiusdem sunt potestatis; *l. 173. ff. de V. S. ab eo quod una lecti sint. 11.* Contutores Concuratoresve collegæ dicuntur. *l. 14. l. 46. §. cum testam. ff. de adm. tut. 111.* Collegæ dicuntur, qui eadem legatione funguntur. *l. 2. ff. de legat. lib. 10. 1v.* Quia imo cohæredes collegæ dicuntur. *l. 101. ff. de solition.* In specie vero Collegium significat legitimam trium pluriumve personarum eiusdem conditionis, professionis & ordinis consociationem. Quæ significatio huius loci est propria. *l. 4. ff. de colleg. & corp.* Eaque iterum duplex est: aut liberalibus studiis, aut aliis negotiis accommodata. Impropiè vero accipitur, quando ita latè extenditur, ut consortibus quibusvis etiam in imparitate studiorum applicetur. Vellut inde eorum error patet, qui etiam ipsis universitatum speciebus Collegii notionem superinducere solent. Et quamvis collegium, quod sæpius multis consociationibus inæqualibus accommodetur improprie, exinde

PARS SECUNDA. 641

exinde variis synonymis exprimitur, ut dicatur societas *κλι' ἐξουλιω*, cœtus, sodalitas, synagoga, synodus, concilium, consortium, commilitium, fraternitas aut fratria, ut ait *Duarenus*, amicitiae vinculum, *ἔπει-εἰς*, coitio amicorum; &c. tamen nunquam cognationes, familias, ordines, aut civitates ipsas, & ecclesias, parœcias &c. complectitur sicut errant ii, qui confundere contentum cum iuris ordine ex ignorantia non verentur. Ut vero eo rectius cuiusq; rei proprietas etiam ex impositione nominis appareat, ordine quam potest fieri brevissimo id expediemus. Collegium itaque propriè acceptum *Duarenus* vocat societatem hominum, ita contractam, ut ex pluribus personis quasi una persona & unum corpus fiat. *in Com. de hered. instituend. c. 2, p. 335. & in tit. 22 de coll. & corpor.* Sed rectius ita definitur, ut supra indicatum, quod sit legitimum aut plurium eiusdem professionis & ordinis consociatio, publica auctoritate magistratus permessa approbatave, ad commune quid habendum. *l. 1, §. 1. ff. quod cuiusque univ. l. 1. C. de sacros. eccles. l. 173. & l. 193, §. 4. ff. de V. S. Bod. lib.*

de rep. c. 7. Quum in politia communi usu ita receptum sit, ut & ordines & collegia in ea dentur; non tam hoc ex absoluta necessitate factum est, quam ut magistratus eo faciliore modo rempub. in tranquillitate conservare possit. Quum enim iste nequeat omnia observare & disponere semper ad nutum pro commo-
modo reipublicæ, præsertim si singula artificia, negotiationes, commerciorum rationes, tum liberalia & mechanica, spectaverimus: commoditatis causa merito collegia talia instituuntur. At ne in abusum quilibet abripiatur, id sedulo cavebunt legibus, ut censuram & præsidium sibi reservent, & auctoritas omnis à superioris concessione dependeat. Quot autem personis unumquodque collegium ad minimum constare debeat, id pridem iuxta commune Ictorum axioma decisum est, quod tres quidem collegium faciant, *l. 85. ff. de V. S.* at unus ius collegii tueri possit. *l. 7, §. 2, ff. quod cuiusque univers.* Nam plures non sunt pauciores quam duo. *l. ubi numerus. ff. de testib.* & multi, non sunt pauciores quam tres. *l. 1, §. hoc. ff. ad Ictum Syllan.* Bart. in *l. 4, n. 1. ff. vi bon. rapt.* Potissima autem facultas
&

& energia consistit in forma collegiorum, quam legitima communicatio suggerit. Etenim absque tali legitima communicatione, & mutua auxiliorum officiorumque obligatione, omne collegium invalidum est; quum necessum sit, ut collegis omnibus inter sese quid sit commune, quod propositum vitæ secundum pacta conventa iuvet. Quæ ratio communionis facit, ut omnes collegæ, iuris collegialis participes, non ut singuli, sed velut unum corpus considerentur. Communicatio igitur, ut ex iam dictis & illatis apparet, est quadruplex. 1. legum sive pactorum, 2. animorum fraternorum; 3. operarum sive officiorum; & 4. honorum. Communio legum aut pactorum inter collegas ea censetur, qua collegæ legibus & iure inter se devinciuntur eodem, & in corpore collegii vivunt, reguntur, obliganturque ita, ut, qui obedire ritè nolit, iuxta pacta puniatur. Deinde, communio animorum, est reciproca inter collegas seu mutua benevolentia cum singulari concordia affectu coniunctio, qua idem nolunt, & idem volunt, ad communem collegii utilitatem, sine dissidio. *Rom. 12, 16.* Nil

enim magis probandum est in collegiis, quam concordia & conversatio amica, in fide & honestate fundata, atque ut eo rectius talis conservetur, necesse est, ut communi consensu sæpius de communibus rebus instituunt deliberationes, in quo maxime benevolentiam mutua consistit. Nam, separatim si deliberationes instituantur, invidia & suspicio æmulationes continuo gignent, unde factiones simul suborientur, atque hæc quum in perfidiam & turbamentatandem erumpant, exitus infelix omnia dissolveret. Communio vero operatum aut officiorum consistit in æqualitate promovendi collegiorum commoda, & eorum incommoda avertendi, iuxta mutuum collegatum consensum sive conventionem. Ratione equalitatis quidem omnia collegii membra sunt eiusdem conditionis: sed tamen ratione potestatis aut ordinis necessum est, ut dentur superiores & inferiores, ut inter seniores aut superiores unus habeat primatum, & potestatem quandam potestatis aut iurisdictionis, ut convocatio pro negotii necessitate fieri, & iuris modus in omnibus observari queat, alias vera confusio fieret, nihilque rite

expediri aut examinari posset. Nostrates, hodie præsides aut magistros tribuum vocant, *zunftmeyster, grootmeyster*, &c. Communio denique bonorum, in possessione & fruitione eorum consistit, quæ à singulis collegii membris contributa aut aliàs acquisita fuerunt. Etenim omne collegium ut requirit pacta, aut præcepta, quæ in certas tabulas aut libros conscribantur, quos vocant *zunftbuecher*, ita etiam res pro sustentatione corporis, arcam & actorem sive syndicum expetit. Possunt enim collegiati tales statuta condere circa rerum suarum administrationem, nec non quoad artem & professionem suam, (*Capell Tholos. q. 406. ibi Aufrer. n. 3. Laur. Sylvan. cons. 1, num. 73. Schurf. consil. 79, n. 10.*) quatenus ius superioris non tangunt, (*l. 51. C. de iurisd. om. iud. Novell. 4, in fin.*) nec indigent eius confirmatione, ut ait *Knich. de territ. orig. c. 1, n. 269.* quia ius commune indulgens iurisdictionem illam suppeditat. *Beroius cons. 7, num. 10, cum seqq. Item cons. 158, n. 1, 2, &c. vol. 3.* Tū etiam finistalium collegiorum est, aut esse debet, rerum publ. commodior conservatio. Unde recte loquitur *Bodin. lib. 3 de*

rep., quod nihil ad popularia imperia tuenda ac retinenda potentius sit, aut melius excogitari potuerit unquam, quam collegia eiusmodi. Si quidem maxime collegiorum & corporum sunt utilitates in tributorum collectionibus, in pecunia cogenda, in exercitu conscribendo, inque reliquis reipubl. necessariis & cotidianis negociis conficiendis. Nam quæ nulla ratione possunt à singulis, omnium optime ab universis conficiuntur, in fratribus aut tribubus, &c. Collegia autem firma maxime sunt, quæ auctoritate Magistratus instituuntur. Vnde etiam Icti dicunt, ad probationem collegii, si quæstio status illis moveatur, requiri litteras foundationis, & privilegia à superioribus data. *c. porro. extr. d. privileg. vid. Matth. Steph. d. c. 6, n. 79, & seqq.* Collegia vero antiquitus fuisse apud alias gentes, sacra Script. indicat aliquoties. *Gen. 37, 25. Num. 4, 34. Matth. 9, 18. Marc. 5, 22. Luc. 8, 41. Act. 18, 8. &c.* Velut etiam constat ex iis locis, quod suos habuerint præsides aut præfectos, assessores, seniores, &c. & apud Romanos fuerunt primicerii, secundicerii, &c. *vid. tit. Cod. de primicer. & secund. & c. Collegia*

gia autem sunt duplicia : aut officia-
 lia, aut communia. Officialia, di-
 cuntur, quæ unius sunt officii. ut in
 magistratu sunt consulum, & sena-
 torum, ac camerariorum, &c. Com-
 munia iterum sunt aut liberalia, lit-
 teratorum, aut commerciis addicto-
 rum. Liberalibus studiis appropriata
 sive litteratorum varia sunt, ut Theo-
 logorum, Philosophorum, Ictorum,
 Medicorum, quæ tamen in Acade-
 miis & facultates dicuntur. *de qui-
 bus cognosce Lans. de Acad. & Bisöld.
 pol. cap. 12, §. 3, n. 31.* Quæ porro heic
 monenda forent, suo rectius refer-
 vantur loco. Negotiantium collegia
 itidem varia sunt, pro diversitate ma-
 teriæ. & quum illorum collegia om-
 niuin vetustissima ex S.S. possint pro-
 bari, *Gen. 37, 25* : merito huic nu-
 mero adsociantur. Reliquæ autem
 confociationes, quæ circa mechanica
 versantur, quum servilioris sint na-
 turæ, & raro sine comestationibus
 aut computationibus, rectius sodali-
 tates aut sodalitia vocantur. Festus
 enim sodales dictos affirmat, quod
 una sederent & essent : vel quod ex
 dapibus vesci soliti sint : vel à sua-
 dendi particula *sodes, est si audes*; quod
 inter se invicem suaderent quid utile

& proficuum esset, suis commodis
 ubique confidenter destinati. &c. Et
 sunt hodie talia sodalitia aut fratriæ,
 pistorum, sartorum, coctorum cere-
 visiarum, fabrorum, architectorum,
 agricolatum, mercenariorum, suto-
 rum, laniorum, naviculariorum, &c.
 Magdeburgi sunt XVI tribus, quos
innungen vocant, ex quibus magistra-
 tus componitur; quorum novem
 potestatem eligendi consules populi
 habent. Romæ olim quoque fuit Ti-
 tiorum sodalitium, & Augustalium.
de quibus vide Ros. de antiq. Rom. l. 3,
c. 14. Consortium autem vel confor-
 tio, ut *l. 96, §. 3, ff. de solut. habet*, ceu
 ipsa derivatio vocabuli designat, si-
 militudinem obtinet collegii qui-
 dem; sed quum sorti magis submit-
 tatur quam certo & prædeliberato
 consilio, nec ex iis requisitis constet
 quæ iustum collegium fovet aut po-
 stulat, conjunctionem eam denotat,
 quam aut necessitas aut singularis
 intentio temporis ita iuxta proposi-
 tum conglutinavit. Veluti Icti con-
 sortes litis dicunt, qui in una actione
 cohærent. Consortes & socii glorio-
 si laboris, periculi, lucri, &c. vocan-
 tur, qui eidem studio incumbunt.
 Eodem modo commilitium, (*l. 19. ff.*

de castr. pecul.) est commercium & facultas ipsa , ceu ius quo una militant ; *iuxta Alciat. lib. 4 dispunct. c. 17.* quum denotet societatem militiæ quam inter se milites habent.

Sed hæc de collegiis licitis sufficiant. Sequitur nunc eorum oppositum , quod aut reipubl. incommoda creat, & in collegiis illicitis consistit; aut licita corrumpit & subvertit. Collegium igitur illicitum , est improba contio , seu parasynaxis & conventus plurium , sine consensu magistratus susceptus, ad damnum vel iniuriam alterius institutus. *l. 85. l. 173. ff. de V. S. l. 1. l. 3. §. ff. de colleg.* *Farinac. de crim. les. mai. q. 113, n. 237, & seqq. Aith. Diceol. lib. 1, c. 133, n. 26.* Equidem ex perpetam institutis talibus collegiis , ac sodalitiis, gravissimæ in reip. sæpius irrepsere pestes & subversiones : sed tamen accuratè heic distinguendum est , ne id pro illicito habeatur , quod libertati Christianæ non contradicat; velut experientia in Apostolis clara est , qui occlusis foribus ex metu conventum habuere. *loh. 20, 19. Luc. 24, 33, Act. 1, & c.* Ita etiam hodie piorum conversationem impii maxime persequuntur , conventicula illicita vocitando, quæ

boni tamen in gloriam Dei dirigunt. Proinde Mascardus, *concl.* 40, & 1129; Fatin. quoque, *d.l.*, recte monent, & volunt, quod contra vim & iniuriam, ad defensionem vel alium finem legitimum, collegium tale concessum sit. Prohibita autem collegia sunt comotationum, libidinum, comestationum, factionis, monopolii, alexæ, aut delicti alicuius perpetrandi, quæ est conspiratio. *Decian. lib. 7, c. 20. tit. C. de monop.* *Petr. Gr. Thol. lib. 13 de rep. cap. 2, 3. l. 15. C. de Episc. & cler. Num. c. 16. Act. 17, 5. & 23, 14. Matth. 2, 3. & passim de Pharis.* Videant igitur Schonb. *lib. 1 pol. c. 11*, & Besold. *pol. c. 12, n. 29*, quale conscientias Christianis patrocinium exhibeant, dum causæ religionis & pietati suam abscindunt libertatem. Qualis fuit quæso Apostolorum cōgregatio, reipubl. Iudæorum respectu? Futilis est ratio, quod inde facile seditiones & turbæ nasci possint. Vera pietas nil commune habet cum talibus, delictis; sed humilitati studet, & Deo reddit quæ sunt Dei, Cæsarique aut magistratui cuivis quæ eidem sunt solvenda, quum noscat, quod iuxta doctrinā Apostolorum omnino potestati subiecta esse debeat, cui

competit imperium. *Rom.* 13, 1, 2. Quod si Belgæ olim tam malum consilium voluissent sequi, nunquam certe tam florentes respublikas adornassent, ut ex *Miter. recte indicat Bened. Carfzov. tract. de capit. Cas. c. 3, n. 21*. Potissimum enim ex conscientiarum suppressione, ac flagellatione æmulationes, odia, dissidia, cæteraque opera carnis oriuntur, ut mutua inde irritatione sæpius ea concitentur mala interna quæ non precul à ruina absint. Sed vidēt proh! sero tandem non pauci magistratus, quidnam sit id quod humanas superat vires, quando videlicet præcipuum dilectionis favorem amittunt in populo. Quis enim dominus est animæ & conscientiarum? Nonne is qui *Matth. 28, 18*, aperte de se testatur, quod sibi sit tradita omnis potestas in cœlis & terra? Quis vero nollet talem toto corde amare magistratum, qui Iehovæ Patri, Filio, & Spiritui sancto suum in hominum cordibus renovatis relinquit imperium? Res non est humana, quam Spiritus sanct. in cordibus hominum creat. Ergo nec homini in Spiritus operationem competit imperium. Spiritus fiat ubi vult, ait *Salvator Iesus*

ſus ipſe, *Iob. 3.* Conſcientiis igitur & Spiritui Dei imperare velle, eſt diabolum imitari, & officium ſive po- teſtatem Chriſti ſibi adrogare; quæ arrogantia non poteſt non æternam accerſere condemnationem. Nonne iudicium de conſcientiis Chriſtus prohibuit? *Matth. 7, 1, 2.* Unicus eſt ſcrutator cordium Deus. *Pſal. 7, 10.*

Pœna autem conventiculi illiciti hodie uti eſt arbitraria; *l. 1. ff. de colleg. Meno. l. caſ. 597, n. 3, & 4;* cum collegii diſſipatione; *l. 3 de colleg. ill. Thol. 15 lib. in ſyntag. c. 33. l. 3. l. 5. l. 14. C. de heret. Novell. 132. tit. C. de pag templ. Dan. c. ult. 1 Reg cap. 9, 6. Matth. 3, c. 7, c. 21:* ita auctores coitionis pernicioſæ maiori pœna puniuntur, quam complices. *Farin. de crim. leſ. mai. q. 113, n. 140.* Patiter licitum collegium abuſu ſui, ius conveniendi amittit: beneficia & privilegia extinguuntur. *arg. c. tuarum 3. extr. de privileg. Kirchn. diſp. 14, coroll. 4. Beſold. pol. cap. 12, n. 30.* Attamen collegiorum diſſolutiones ubi ſunt in uſu, non leve damnum capiunt reſpublicæ, quod pro maxima obſervandum.

Sed & de ordinibus, ex quorum
imi-

imitatione collegia profuxerunt, pauca quædam nunc subiungam. Et enim quum in toto hoc Universo nihil constet absque ordine; qui propterea proprium naturæ effectum dicitur; *Schenb. lib. 1 pol. c. 4*: ad eius æmulationem aut imitationem collegia instituta fuerunt & inventa. Est vero ordo, cuiuslibet rei suo loco concinna digestio & apta dispositio. Sic & in personis omnium maxime per iustitiam distributivam apta quædam collocatio exigitur. Idcoque in republ. ordines dicimus sicut & in acie distributiones hominum, pro unicuiusque status qualitate, ut singulæ functiones eo commodius intelligantur expedianturque. Ordinem talē politicum omnino servandum esse, non tantum necessitas requirit, sed etiam apes naturali quadam inclinatione nobis id præfigurant & ostendunt; quarum unumquodque examen suum sequitur regem. Sic populus Iudaicus distributus erat in duodecim tribus ratione familiæ. *Ios. 24. c. 7, 14. Num. 6. & 26. Exod. 1. & 1 Thess. 2, 14.* Tribus rursus suas habebant familias; quarum quælibet suos habebat principes & phylarchos. *Num. c. 1. s. 7. cap. 36.*
Ios.

Ios. 14. & 21. *Deut.* 29, 10. 2 *Sami.* 9. & 10. *Sigon. lib.* 7, c. 5. *de rep. Hebr.* Habebat quoque populus suos præfectos millenis, centuriones, decuriones, &c. *Exod.* 18, 21. *Deut.* 1, 14. 1 *Chron.* 28. Velut & aliæ distributiones populi eius fuerunt, pro rerum & temporum conditione. *vide Petr. Greg. Thol. lib.* 4 *de rep.* 6. 1, 2, 3, & 6. *Item Theod. Zuinger. theat. vol.* 28, *lib.* 2. *Carol. Sig. lib.* 5 *de rep. Hebr.* Ita quoque, *referente Dion. Halicar. lib.* 2, populus Romanus suos partium habuit ordines: In tres partes, *inquit*, divisa universa multitudo, Romulus singulis præclarum aliquem virum ducem præposuit. Deinde unamquamque rursus in decem partitus, totidem fortissimos viros eis præfecit. Has curias, illas tribus vocari voluit. &c. Factum hoc propterea, ut per eas commode rogaret sententias singulorum; sicque reipubl. curam talibus sententiis expediret. A quali cura, honestissima curiæ appellatio imposita est; quum Cura sit sollicitudo & anxietas animi, quæ cor merito exerceat propter salutem reipubl. *l.* 2, *in princ. ff. de orig. iur.* Et profecto tali conatu atque diligentia temp. administrare & iuvare oportet. Unde

& Festus curiam locum facit, ubi publicas, curas gerebant. &c. Ex quo patet, quod curiæ vocabulo prætribus prærogativa debeatur; quum historiographi in hac assignatione adeo dissideant; de quo *Ros. de ant. Rom. lib. 6 consulatur.* Nostris vero temporibus in singulis civitatibus ejusmodi ordines extra collegia observare licet, quæ aliis atque aliis nominibus exprimuntur; vulgariter autem dicuntur quaterniones, paræciæ, &c. Sunt etiam alii ordines populi, ut unus dicatur continere cives, alter incolas; de quibus *vide Templ. pol. lib. 1, cap. 5. & Matth. Steph. dis. acad. part. 1, d. 9, n. 10. l. 7. C. de incolis. velut quoque ex sequenti capite poterunt cognosci.*

C A P. VI.

De civitate, sive reipublicæ effectu proprio, & utriusque discrimine; in quo tam multi ita graviter hallucinati sunt: deque civitatum vera divisione, iuxta Imperii Germanici iura.

HVcusque de minori hominum confociatione egimus. Sequitur nunc maius contentum. Quod duplex fecimus, ex sententia rectiora sentientium; civitatem videlicet, & universitatem. Quam multi vero in hac propria & vera eius significatione aberrarint, in *supradictis*, uti de *differentia urbis & civitatis altum est*, satis explicavimus. Etenim reperio, quod magni quoque politici scriptores heic à Relectore illo, quem *precedenti parte* quamplurimorum errorum reum esse monstravimus, sibi passi sunt imponi; dum non vident, quid ac quomodo subiectum & effectus rei inter sese distent. Qui vulgatissimus error & ipse cum cura indicandus est. Relector ille in *cap. 5, sect. 3, n. 4*, dum Stagiritam suum admodum

modum acriter defendit, adeo eum culpam tetricè, ut in sex lineis eum contradicentem sibi faciat. Namque ait, quod 3 *pol. c. 3* temp. vocet vitam; mox ex 3 *pol. c. 1, & c. 4, & lib. 4 pol. c. 1*, probat, quod ille taxin sive ordinem vocet, quam ipse formam facit ad materiam informem. Iam quisque prudens hoc examinet, vel is, qui sensibus saltem uti velit; num vita & forma idem sit? Isocrates in eo longè omnes exuperat gloriose selectæ philosophos, qui temp. ingenue appellare audent animam. At anima quid est? Num vita? Ergo anima & vita idem? quod absurdum. Nam principium motus, uti non est ipse motus; ita multo minus effectus motus. Stagira semper animam, statit principium motus. Quanta igitur distat ab effectu. Ita quoque si respubl. est forma, non potest esse effectus, aut vita. Namque anima & corpus in mutua operatione procreant vitam. Si separet à corpore animam & spiritus, certè evanescet aut desinet potius vita in corpore. Accernit igitur ille Relector, quantis cum erroribus relegerit politicam? Adeo perpetuis undique scatet contradictionibus, ut munda ab his pa-

gina prope nulla reperitur, quoties quoties ipse de suo, & non ex alieno loquitur, & facile differentia possit agnosci, quid primus, quidve secundus protulerit. Quemadmodum se quoque paulo post, n. 6, in definitione rei publicæ, ipsummet prodit. Ait, quod dicatur ordo potestatum (N. B.) in subditos. Addit rationem: Quia, inquit, ubi potestas imperat per leges, ibi civitas iam est repub. informata. Si respublica dicatur esse ordo potestatum in subditos; necessum est, ut subditi subiecti loco se præbeant rei pub., tanquam ei, quæ ordinem in eos velit introducere vi potestatis suæ. Itaque in potestate residet imperium; atque hoc imperium utitur instrumento legum. Quibus gradibus caussarum indicat, quando tandem civitas exoriatur. quod attestatur aperte, tunc civitatem effici asseverans, quando respublica ita sit informata. Quid clarius potest pronuciari de effectu? Quare, si est effectus, non poterit esse subiectum. Ita quoque maiestatem & leges non sine contradictione facit partes rei publ. n. 7 *ibid.* & nihilominus n. 9 civitatem ab omni maiestate, legibus, iurisdictione, & cæteris partibus rei publ.

publ. abstractam cupit. Quid hoc? Nimirum ex absurditatum suarum genio vitam hominis vult considerare absque anima & spiritu, eiusque facultatum operationibus; effectum sine causa. Et tamen, *in n. 6 antecedenti*, magna studii industria, redditionem, que fiat, quod civitas per republ. defini debet; dicens: omne enim instrumentum per finem suum, ad quem redigitur, defini debet: omnis materia per formam, à qua recipit unitatem & existentiam. Sic civitas, quoniam tota religetur ad republ. eius respectu omnino defini debuit, &c. Mox tamen subnectit; Potestas vero & leges ad civitatem non pertinent; sed ad republ. &c. Ita in vertiginositate sua sibi semper contrarius est, & absque motu saltum in gyrum ducit. Mirum inanis gloriæ artificium. Prisci mortales semper eum felicem proclamare ausi sunt, qui res per causas potuit cognoscere. At is civitatem absque causa & republ. essentia audet fingere. Antehac valdè toties idem Platonice iniquus fuit: nunc vero, quales hæ sunt idæ monstrosa? Non certe Platonice, sed propriæ phantasiæ. Videlicet verba sine rebus conquitit

& offundit, ut in vanitate subtilis
velut æs tinniens; loquax tamen de
prehendatur; *ut ait D. Paul.*

Quare in his omnibus non tam
Keckermannum exagitat, quam se
metipsum graviter culpando refutat.
Præterea calumniosè eundem in se
ctatur. Quippe Keckermannus in
præcognitis politici systematis se
non tam de civitate, quam potius de
republ. loquitur, & eam prudenti
politice obiectum statuit. Proinde
sic ait: Politia & republ. (quod ille
omittit verbum) est cœtus seu mul-
tudo, ex pluribus familiis domesti-
cis certo ordine collecta, & directa
ad felicitatem publicam. Non certum
heic civitatem, sed rempublicam, de-
finit; cuius obiectum & finem cum
proprio & genuino officio suo deter-
minat. Etenim eius officium est, ut
certum ordinem introducat in mul-
titudinem. Unde neque respublica
taxis est aut ipse ordo, ceu falso cum
Stagirita somniat: sed eius officium
est ut per legitima media ordinem
constituat; atque sic ex mediocri
applicatione exurgit ordo. His igitur
ita bene constitutis, tunc eorum pro-
dit effectus, quem civitas declarat &
exprimit; ubi civitas sese in ea con-

atione, quam ipsa formavit respu-
blica, ceu filiam ex parentibus pro-
genitam, sese nobis aspiciendam ex-
hibet.

Eodem modo nec Besoldus in om-
nibus audiendus est; quando quidem
pol. c. 12, n. 79, confitetur, quod ex
societatibus & rebus civitas proprie
ita dicta oriatur. Sed dum republ.
cum ea confundit, & tamen popu-
lum ipsam civitatem constituit pro-
pria dictam, ut inter se non dif-
ferant; in duplicem incidit errorem.
Respubl. enim & civitas quod tan-
quam causa & effectus, non tantum
inter sese, differant, toties iam di-
ctum & demonstratum est. neque
populus est civitas proprie; ut *eundem*
errorem Timplerus lib. 1 pol. cap. 4, q. 2,
committit. Plura quippe requisita pri-
us, & quidem essentialia, expetit po-
pulus, quam quod ita ruditer possit
dici civitas. Quomodo enim potest
cadaver mortuum & indispositum
homo dici? & quomodo eius vita
detur, nisi id ab operatione animæ
& informatione spirituum &c. pro-
fluat?

Civitas igitur heic accepta, est col-
lecta & per reipubl. informationem
ite composita multitudo civium,

sub iisdem legibus viventium , eodemque iure utentium ; ad vitam feliciter transigendam in pace. Ut cum Scholasticis heic loquamur ; causam efficientem exprimit respublica. Materia vero civitatis duplex est ; remota , & propinqua . Remota , est multitudo sive congregatio familiarum reipubl. subordinata. Propinqua , est civis ; qui iam informationem accepit suam secundum leges & constitutiones comportatas. & triplici modo consideratur , ut *supra cap. 2* explicavimus , & ino*x inferius* porro dicemus. Finis patet. Forma vero ex iusta informatione legum & iuris iuxta ordinis solidam rationem dependet , ut iam iisdem legibus eodemque iure omnes pro felicitate sua utantur. Unde paucis etiam ita definiti potest : Civitas est effectus reipublicæ , ex eius informatione , vi potestatis & iuris eius procreatus.

Rempublicam autem hinc si separatim definire velis , nihil aliud ea erit , quam , vivida potestas , consensu populi seu omnium in eam redacta summitatem , ut ipsos imperantes , cum subditis , eorumque res , ordinationis suæ vi & legibus iustis , beatitudinis

rudinis & tranquillitatis causa, in civitate constringat, aut connectat. Sed & hæc brevius expediri potest; quod nimirum sit potestas populi adunita, cuius virtute ad iustam regiminis normam procreetur civitas. Hæc causa efficiens est consensus populi, ex communitate coniuncta ortus; qui formam aut informationem sui defert potestati, quo fit, ut potestas merito genetis loco sit; non taxis, aut ordo, tam insolenti gloria ab omnibus celebratus. Ordo autem est officium reipublicæ, quo iusta regiminis norma populo accommodatur, ut inde felicitatis moderamen nanciscatur civitas. Reipublicæ itaque praxis unicè patescit & exercetur in civitate per cives, ceu genetricis virtutes per actiones gnatæ in lucem perveniunt.

Civis autem unde dicatur, *ex cap. 2 superius* patet; & certe vinculo quodam societatis cives in unum cœtum coeunt, ut sub iisdem legibus bene vivant. In duplici tamen sunt consideratione, vel proprie ita aut vel analogice. Proprie sic vocatus iterum civis tripliciter consideratur. 1. Ratione principiorum sive causarum efficientium civis alius est origina-

rius, alius receptus : ille iterum vel patricius, vel plebeius, 2. Ratione causatum formalium, est vel plenus, vel semiplenus : qui iterum vel honorarius, vel confœderatus, 3. Ratione locorum, vel sunt cives universales, vel particulares : & hi vel urbani, aut suburbani. Analogicus autem civis dicitur inguilinus. Qui iterum est vel liberior vel adstrictior. Liberior, est studiosus, vel miles, aut peregrinans. At strictiori iure tenetur quivis, ministerii aut opificii negotiationisve causa cum cive habitans.

Vti vero civium, sic etiam civitatum varia est consideratio. ut, verbi gratia, à loci capacitate alix maiores, minores alix dicuntur. à situ loci vel maritimæ, vel terrestres. à numerositate incolatum populosæ, aut minus. à natione Franconicæ, Sævicæ, Saxonicæ, Belgicæ, alixque erunt. denique ex alio accidentaliter, ut ex fœdere Vandalico Hænsaticæ, denominantur. Omnium tamen optima est; quæ à iure & privilegiis civitatum sumitur. Proinde alix ex iuribus Imperii dicuntur imperiales, alias ducales sive provinciales. Imperiales iterum aut sunt liberæ, vel

mixtæ conditionis. Liberæ Imperatorem immediate recognoscunt. Mixtæ vero partim Imperatorem, quoad regalia, quas ab eodem habent, & partim Electores aut Principes, quoad territoria, in quibus sitæ sunt, recognoscunt. Merè provinciales eæ sunt, quæ territoriorum dominis subsunt. Quæ civitatum differentia fundatur tum in evidenti notori etate, tum in historica veritate. *Myns. resp.* 13, n. 10. *Matth. Steph. disc. acad.* p. 1, dis. 9, n. 3.

De hac distinctione civitatum mira erat inter Knichium & Dauthium cõtroversia. Dauthius civitates alias liberas dicebat, & alias servas: Knichius vero eas Imperiales & Provinciales commodius nominari asseverabat. Dauthius subdistinctionem aut divisionem liberis subnectebat, hisce verbis: Quod inter liberas quædam essent liberrimæ, quæ libertate plenissima fruerentur; quia etiam immunes à præstatione onerum & fidelitate, hoc est, subjectionis symbolo, superiori Imperii obnoxie essent: Nonnullæ vero libertatem quidem obtinerent, quæ non tantum civitates imperiales essent, sed etiam, propter iura regalia,

T t 5 propter

propter merum mixtumque imperium & omnimodam iurisdictionem, liberæ imperiales civitates, *die* (proprie loquendo) *freye reichs-stätte*, iura Principum obtinentes, non autem propterea, quod partim immediate, videlicet iurium regalium, & meri mixtisque Imperii respectu, partim mediate, ab Imperio dependere. Ac propterea civitatibus mixtum statum habentibus triplicem addebat differentiam, his verbis; Quod aliæ sint pactitiæ; quia liberæ fuerint, pactis tamen quibusdam se submiserint Principibus subiectione pactitia: exemptitiæ aliæ; quum fuerint municipales; at contractibus aut præscriptione, quoad certa iura, exemptæ sint, & ad subiectionem exemptitiã referantur: aliæ sint quæ privilegia obtineant, ut illatum cives privilegiarii habeantur: atque hos Dauth. subditos privilegiarios faciebat *in tract. iur. civ. Brunsv. sect. 7.* Tum demum ex auctoritate Ducis Henr. Iulii Brunsvicensis Knichius contra partitiones has subdistinctionum, qua civitates pactitiæ, privilegiariæ & exemptitiæ introducuntur, acerrimum tentavit certamen; & non tantum partitiones

proffus

profus cothurnatas dixit, sed etiam magno conatu universale, omnigenum, purum absolutumque superioritatis & dominii axioma Principi suo dictare, & è contra civitati Brunsvicensi hæreditariam peculiariter deducendo subiectionem denunciare statuit. *in Eposf. hypotyp. Dant. n. 197, & seq.* Bellerophonæ enim (ut verba eius sonant *ibid.*) arte Chimæram Dauthinam interimendam putavit. Proinde quatuordecim *τεκμήρια* infallibilia subiectionis colligit. quorû 1, dicit iuramenti exhibitionem subdititii, ubi simul inter iuramentum subiectionis & homagium distinguit. 2, quod privati loco civitas in camera censeatur, & coram Principe conveniatur primo. 3, quod comparëat in conventibus provincialibus. 4, quod constitutionibus provincialibus subiecta sit. 5, quod coram iudicio auctiasterio provinciali citata compareat. 6, quod provocent ad Principem tanquam Dominum territorii. 7, quod Princeps ius affigendi mandata sua in civitate habeat. 8, quod Princeps privilegia eius confirmet & concedat. 9, quod collectas Principi solvat. 10, quod sequelam in
 itine-

itineribus præsent duci. 11, quod salvus conductus per civitatem eidem competat. 12, quod certis in partibus Ecclesiastica iurisdictione Principis sit. 13, quod sita sit civitas in fundo principis & eius insigni utatur. 14, quod armati in solempni adventu cives tum excipere teneantur. 15, annexa quasi habetur oblatio xeniorum, & quod capitalis animadversionis rei gratiam tunc indulgeat. &c. *Knich. in d. Epops. usque ad n. 300.* Simillimas quoque rationes & argumenta subiectionis contra civitatem Magdeburgensem & Administrator Christianus Wilhelmus, quum Archiepiscopum adhuc ageret, in primo regiminis sui aditu, & quum per legationem cum capituli auxilio à div. Imperatore Rudolpho I I p. m. Imperialem investituram frustra (quæ tamen in solempni ritu non bene contra veritatē in factis festivitatibus & concionibus simulabatur) peteret, anno 1608, publice Imperatori dicto iisdem cum fundamentis proponi curavit, velut tum inde ex aula Imperatoris relatum est. quorum series in eodem numero sic se habet. 1, quod ipsi ac capitulo, cui iurium conservatio esset deman-

demandata, confirmatio collegiorum in civitate aut tribuum (*der Innungen*) competeret. 2, quod sede vacante quoque appellationes reciperentur. 3, quod inhibitiones & executoriales etiam in causis regimen civitatis concernentibus emittere posset. 4, quod Prætor & Scabinatus adfessores mediante iuramento investituram Imperialem ab eo acciperent. 5, quod civitati supremam jurisdictionem sive merum imperium criminale antehac concessum confirmaret; (*Bluetbann* dictum.) 6, quod ad comitia provincialia comparere cives Magdeburgenses tenerentur civitati. 7, quod contributiones Imperii & collectas provinciales immediate ipsi solverent pro quota parte. 8, quod ipse concederet nundinas. 9, quod jus stapulæ confirmaret, quum ita emptum teneret civitas. 10, quod confœderationem nullam absque eius consensu inire possent. 11, quod vectigal sive accisias in teloniis per eius concessionem acciperent: 12, nec absque consensu eius capitulique munire civitatem possent. 13, quod homagium præstare teneretur Magistratus cum civibus. 14, quod salvus conductus ipsi competat.

15, quod

15, quod nulla privilegia valoris alicuius sint, nisi ipse cum capitulo confirmet. &c. Cæterum Dauthius tunc civitatum nomine non tantum publice ex parte respondit, sed etiam in causa saltem Brunsvicensi editus est libellus anno 1620, titulo hoc, *Discursus rerum publ. inf. Saxon.* qui tamen si omnia iura civitatum inferioris Saxoniae in statu libero defendat, Consiliarios Hallenses tamen postea in confessione ipsosmet audiemus. nunc Dauthii responsionis capita, paucis è *d. libro* repetemus. Is pag. 16 ita ait: Quæri ab illis (civitatibus) perfectum regimen, videlicet munimina cum suis regalibus pertinentibus, item liberam & senatoriam administrationem; ut qui consules & magistratus suos, nemine aut concurrente, aut approbante, eligant, etiamque omne merum & mixtum imperium cum suis gradibus liberrime exerçant. Quæri, an unquam talia & similia iura ab ullo principe recognoverint? Maiores esse illatum *ἰσχυρὰς* & præcellentias, quam multæ imperiales civitates habent, quas tamen & Principum iura obtinere, & Principis generica definitione contineri, certissimum sit.

Si autem eiusmodi regalia, quæ apud illas illustres respubl. reperiantur, ab aliquo inferiore recognoscenda essent, (quod illæ civitates non faciunt,) de regalibus non fore. Sub sacra ergo Cæsarea Maiest. Principes, Comites, civitates regalia, ut TALIA, habere posse. A Statibus autem, & sub Statibus Sacri Rom. Imperii, nemo regalia, ut REGALIA, tenet, nisi ab Imperatore singulariter ad aliquem commissarium remittatur, cui potestatem Imperator cômiserit. &c. Egregie quidem ictu hoc capitali adversarios civitatum in genere cõn-
tundit, sed tamen *pag. 19, 20, 21,* speciales mox subnectit satis plausibiles & in fundamento palpabiles refutationes, *quæ ibi cognoscantur.* In primis vero notatu digna sunt, quæ *pag. 28 & 29 repetit distinctius,* ubi ita loquitur: Noster hic Discursus ad genericam Regis aut Principis definitionem, & ad perfecta illustrium civitatum Saxonicarum regimina pertinet. Nihil enim illis per unum, duo, tria, plura secula aliquid eorum, quæ ad perfectum regimen tetrarchicum pertinent, defuisse, aut de præ-
senti (ad quod cum primis respectandum) deesse, constat. Statum enim
illarum

illarum præsentem in totius orbis oculos continuo incurrere videmus. Iam, si is spectetur, constabit 1, vallis atque munitionibus, prope inexpugnabilibus : 2 armamentariis instructissimis : 3 præsiidiis fortissimis, omnibusque ad perfectum atque plenum ius defensionis spectantibus, coque etiam pertinentibus regalibus : reipublicas Saxonicas ita esse decoratas, ut non tantum imperii Comites, sed & Principes quosdam longopost se intervallo relinquant. 4. Nullus prius apud illas in civem cooptatur, aut, et si originarius sit, pro cive reputatur, nisi se & satis armatum esse ostendat, &c. Hæc sunt Civitatensia præsidia, &c. Qui enim in aliquo loco merum & mixtum imperium habet, ei, ut subditos ad arma vocet, liberum est. &c. 5. Constat, Consulatus illarum civitatum plenissimam, perfectissimam, libertinamque Senatoriam gubernationem competere, atque cum omni mero & mixto, communicabili imperio per multasæcula competiisse. 6. Et horum iurium quidem respectu capita provinciarum, tribunalia, & emporia etiam iure gentium semper fuere immediata. 7. Ad quod ius vetustissimum

præsidibus Imperialibus (quoad capita provinciarum) sublatis. reditum est, quando Reges & Cæsares Germaniura provinciarum illis Rebuspublicis ita constituerunt, ut, quemadmodum provinciæ per Præsides aut Præfectos regios atque Imperiales administratæ fuerunt, ita postea per Proconsules, quoad consilia & iudicia, administrarentur. quæ forma adhuc hodie apud Imperiales liberas & nostras republ. viget. &c. De nostris autem Saxonice rebuspubl. expendendum, quod, *auclere Sigonio*, Otto primus anno 973 in multis Italicis civitatibus eandem regiminis formam, pluribus ante Henricum V annis, introduxerit. &c. 8. Ad hasce *vieregæ* principaliter & primum, ius capitis pertinet. Sunt enim eiusmodi civitates, quoad ius fori, provinciarum capita, eoque immediata. Quare ab illis iure Saxonicæ ad Cæsarem vel ad ius Palatii appellatur. cuius rei illustria exempla in civitate Bremensi & Hamburgensi adhuc apparent. Quicquid autem in aliis provinciæ Saxonice capitibus, quoad appellationes, innotatum est, id totum pactitium est, & suas strictissimas habet metas. &c. 9. Illis

cohæret ius Magistratum libere cre-
 andorum, cum mero & mixto im-
 perio. &c. 10. Huc pertinet ius Li-
 gatum; quod civitatibus Saxoniciis
 ante multa secula competiisse, & ad-
 huc competere, ex variis constat fœ-
 deribus: quale est Hanseaticum;
Crautz. lib. 4, c. 3; 8. lib. 10, c. 5. lib. 13,
c. 14; quale fuit vetustissimum fœ-
 dus civitatum nostrarum cum Bel-
 gis; qualia etiam multa civitas Brun-
 vicensis cum Ducibus Brunsvicensi-
 bus, & cum aliis fecit. &c. 11. Præ-
 terea huc advocati potest ius consti-
 tutionum Civitatenſium super statu
 ecclesiastico, & causis meri & mixti
 imperii, aliisque omnibus quævis
 faciendi libertine. 12. Pertinet ad
 rem præsentem jus *des geleyts*; quo
 per civitates & per territoria utun-
 tur. 13. Item ius salvi conductus.
 14. Denique multa, ut alia regalia
 omittamus, huc pro coronide referi-
 mus maritima atque fluviatilia iura
 regalia. 15. Iura monetæ. 16. Ve-
 ctigalium. 17. Mulctarum atque
 pœnarum compendia. 18. Munerum
 ordinariorum & extraordinariorum
 indições. 19. & utriusque pri-
 mæ & secundæ instantiæ iura, quæ
 apud nostras civitates reperiuntur; à
 quibus

quibus immediate ad Cæsarem iure Saxonico appellatur, nisi iuxta præmissa pactis sit aliquid innovatum.

Huc usque Dauthius satis dilucide rem explicuit contrarie Knichto oppositam. Atque ut eo clatior & firmior eadem innotescat cunctis, Confessionem totius Collegii Consiliatorum Hallensium adiicere libet. Nullam enim, ait *Knich. in Epop n. 237*, maiorem in mundo Dd. constituunt probationem ac proprii oris confessionem, eamque superlativam aliarum probationum statuunt. Ita simul patecet, quæ veritatis specie Capitulares illi informarint Legatos suos, ad Imperatorem Rudolphū I I, p.m. investituræ perendæ causa missos. Itane veto publice quid proponendum? Historiæ fundamentum in eo consistit. Per aliquot annos tentatum erat, num civitas Magdeburgensis posset induci ad hoc, ut præstaret homagium Administratori; quod tamen solummodo assècurationis aut emendæ est, non subiectionis, ut nunc invidiosè interpretantur. Civitas negabat ex eo capite, quod Administrator non esset regali-
bus Imperii investitus, nec ab Imperatore receptus, aut matriculæ in-

scriptus, ut posset Commissarius Imperatoris in communicandis iuribus agere, aut iuramentum accipere. Semper, & merito, in terminis iustis se conservantes, in hunc modum respondebant, Se prius qualificatum Imperio redderet; tunc se paratos esse, ad præstanda ea, quæ Commissario Imperii tali deberent. Nihil autem se aut Capitularibus aut Administratori concedere posse superioritatis; quod maxime ambirent Capitulares. Plures in his tractatibus consumpti sunt conventus. Tandem impositum est Consiliariis, anno 1618, mense Septembri, ut ipsi de transactione intermedia deliberarent. Vbi propositio talis est formata; in qua ingenue confitebantur 1, Quod merito Senatus Magdeburgicus, tam toti Archiepiscopatu, quam D. Admin. & Capitularibus, superioritatis ius nullum concederent, sed simplex pæstitia esset subiectio, & quidem talis quæ nihil obligationis inferret. 2, Nolleenim homagium præstare, inquiebant, quum dicant ex pacto fieri ita, ut prius gravaminum instituaturs cassatio: Nisi hoc prius fiat, nec subditos dici eos posse. 3, Nolunt in Comitibus provincialibus compa-

tere. Velut 4, anno 1614, propterea
 in conventu protestationes publicas
 insinuarunt. 5, Inde neque quotam
 contributionis, vel Imperialis aut
 provincialis, solvant. 6, Velut ne
 triplam quidem de anno 99 enume-
 rare voluerunt. 7, Noluerunt ulti-
 mam postulationis intimationem
 accipere. 8, In Ecclesiasticis suam
 habent autonomiam. 9, Dispensa-
 tionem in matrimonialibus ipsi per-
 faciunt. 10, In causis justitiæ suam
 exercent iurisdictionem. 11, Prætor
 ac Scabini ab illis dependent. 12, No-
 lunt introducere quos Administrator
 quatuordecim annis confirmavit.
 13, Inde Scabini ad Cæs. Mai. con-
 fugiunt, ubi ad Electorem Saxonie
 rescriptum obtinere. 14, Usurpant
 iure proprio supremam & crimina-
 lem iurisdictionem. 15, Non sistunt
 Prætores Principi hoc rerum statu,
 sed ipsi propria auctoritate deman-
 dant iudicium. 16, Vectigalia & ac-
 cisas pro lubitu augent & extendunt.
 17, Nihil in iuribus superioritatis
 restat, nisi nudæ appellationes: ta-
 men neque inhibitiones neque com-
 pulsoriales curant, sed pro benepla-
 cito edunt acta. 18, Quod iustitia
 involuta hæreat, actiones Nicolai

Schmidii & ædium aureæ galez demonstrant. 19, Tentarunt quoque sæpius appellationes tollere. Inde concludendum, quod civitas Magdeburgensis mox se penitus exemptitiam redditura sit, (id est, in pristinum primæ foundationis Ottonicæ statum redditura.) Quare deliberandum iam est: An non potius tolerabilibus remediis civitas Magdeburgensis ad Archiepiscopatum retrahenda, quam nimium disputando & subtilisando omnia iura perdenda sint. Alias in libertatem se vindicabit, quum tamen ipsum homagium, si hoc præstet, testari posset, quod universaliter subiecta esset, & sic ad reliqua omnia per consequentiam reverti simul cogeretur.

Ad hanc propositionem decretum tunc fuit ex consensu omnium præsentium Consiliatorum, (excepto uno. D. A. Sch., qui Capitularibus in elatione addictus semper fuit,) quod quibuscunque modis & conditionibus super homagio cum civitate esset transigendum; velut etiam sex illi cum propria manus subscriptione sub dato 18 Septembris eiusdem anni hanc sententiam ad Capitulares perscribere, eos ad transactionem

nem talem maximopere hortantes. Callidum certe consilium, id ipsum tamen nimia argutia dicti hominis, aut potius invidia, Capitulariumque ambitione, qui superioritatem absolutam affectabant, plane disruptum fuit. Unde totus hic conatus, super canis illius Æsopici avaritiam fundatus, in eiusdem fabulæ nervum erupit adeo, ut nec Administrator, nec Capitulum in proposito suo quidquam obtinuerit, quum ita temere utraque pars inter se dissiderent. Quanti mali discordia hæc causa fuerit, id nunc in oculis est omnium. Eadem civitatum insana persecutio passim in aulis Germanicis viguit ferme per seculi spacium, & quidem in tanta sapius vehementia, ut in sanguinolenta tragicaque exempla detrusa fuerit, non sine ingenti Principum ipsorum damno & extrema ruina. Nec certe adultores aulici aut consultantes à culpa tam exitiosa cerebralitate se poterunt. Historiæ adsunt, eventusque rerum calamitosissimi, qui testimonium rei apertum exhibeant. Etiam multorum consilia & suggestiones in autographo mihi sunt ad manum. Exhorresco ad talia, quoties percurrere & pensitare hæc

mecum soleo. Nihilominus inventi sunt Icti candidi, qui suprascriptam civitatum distinctionem doctissimis & integerrimis pro conscientiae ingenuitate approbarunt & celebrarunt scriptis. Mihi instat omnium sunt D. Matth. Stephanus, & Ioh. Sibrandus, cum Besoldo, qui materiam hanc secundum iuris & historiarum cognitionem, in qua potissimum omnis vis diiudicationis consistit, post Dauthium, quam optime intelligunt.

Vt ergo patriæ tranquillitatis illi & pacis clancularij turbatores saniora nunc ex publicæ, & quidem tantæ calamitatis experientia, ex ipsa item saniorum auctorum doctrina; discere assuescant, in gratiam publici boni, cui prius unusquisque pro conscientiae viribus addictissime studere debet, notas & requisita talium civitatum, unde vera distinctio illa confirmatur, ex dictis auctoribus summam connotare & his annectæ operæpretium erit; præsertim quum talia scripta non sint in manibus omnium. Blateratores non curo.

C A P. VII.

*De veris & genuinis requisitis atque no-
tis libera reipublicæ in civitatibus ,
& servæ: cum elucidatione e-
videnti introductæ distin-
ctionis de ijs-
dem.*

Veritatis durissima semper gratia
est: præsertim apud eos qui man-
cipati affectibus vivunt. Et tamen,
cuius monita sana sunt, is ex ipsissimo
amore prodesse cupit singulis. Quis
etiam non libenter audiret, aut cum
gratia exciperet eum, qui libertatem
iustam omnibus commendat. Om-
nes enim, (*recte ait Sibrand. in urb.*
Lub. iur. pub. par. 1, sect. 2, n. 23,)
libertatis iucunditate demulcemur,
& per paucos invenias veros ac opu-
lentos mercatores civitates aut regio-
nes dura servitute pressas inhabitare.
Caveant itaque (*ita pergit n. 24*) ci-
vitatum mastiges, ne, tam de privi-
legiis, iisdem concessis, imminuendis,
quam augendis, sint solliciti. Vtri-
que enim tam domino quam servo,
consiliis suis perversis, civitatum in-
perniciem iactis, extremum exitium

accelerant. Licet autem sumamus
 eam quam Knichius ita mordicus
 defendit distinctionem, qua aliæ ci-
 vitates imperiales, aliæ provinciales
 dicuntur; nihilominus, *uti recte sen-
 tit Stephan. noster*, res eodem recidit.
 Namque imperiales aliæ liberæ in
 statu absolutiori, aliæ vero minus
 inveniuntur, sed mixti quid habent,
 ceu esse Knich. tergiversando, *Ency-
 clop. c. 10, n. 20*; confitetur, quod
 in ipso collegio Hanseatico civitates
 inveniuntur quædam nec Imperio
 directe, neque statibus subditæ. Sic
 etiam, *Encyclop. c. 13, n. 19*, civita-
 tes non simpliciter imperiales, sed
 liberæ agnoscit, contradistinctas à
 reliquis in hoc ordine. Eodem mo-
 do nec abnegate potest, (*Encycl. c.
 16, n. 10*,) quod dentur civitates
 quibus ius liberi territorii sub certa
 formula concedatur. An non igitur
 ad seriem imperialium erunt refe-
 rendæ? Namque alias dicit, *d. c. 16,
 n. 53*, quod nullum dubium sit, quin
 civitas, non recognoscens superio-
 rem, omnia possit, quæ Princeps.
*Steph. Austr. ad decus. Capell. Thol.
 406, n. 6, apol. velit. n. 32*. Et ta-
 men sibi contradictorius, (*Encycl.
 c. 1, n. 256*,) in odium civitatis
 Brunf.

Brunswicensis asseverat, quod nulla
 detur civitas in Imperio, acephala.
 Quid aliud est non recognoscere su-
 periorē, quam in acephalia hac suum
 proprium habere statum? Acephalia
 enim respectu Principis dicitur, cum
 quo in eadem puritate propter iuris-
 dictionem in suo territorio est con-
 stituta, ceu Princeps in suo: Nulla-
 tenus autem respectu Imperii: Alias
 iniuriosa foret hæc interpretatio. Un-
 de etiam illud communiter falsum,
 quando adseverat idem Knichius, in
tract. de investit. part. 1, c. 2, n.
146, quod civitates communiter
 iurisdictione destituantur. *id. in En-*
cycl. c. 16, n. 61. Etenim hoc veræ
 originationi civitatum ex natura
 contrarium. Ipsæ historiæ testan-
 tur, & natura hoc docet, quod nul-
 lus Princeps ex se potestatem aut iu-
 risdictionem Imperii sui habet; sed
 quod populus communi consensu
 eam in primatum suum contulerit.
 Ita quoque populus, quamcunque
 condidit civitatem, iura sua regimi-
 nis causa primitus in caput cōtulit.
 Quod adeo verum, ut nulla civitas
 dari potuerit tum, quæ non societa-
 tis suæ iura habuerit, & ea hinc Prin-
 cipi aut Regi communicarit suo. *Ve-*

lut etiam superius in gentis Saxonica moribus primis hoc delineavimus; & Bouter. in lib. de orig. urb. c. 2, & 3, idem monstrat. Quod vero ex postfacto Principes ex suo potentiae commodo civitates erexerint sibi, & eas beneficiis sive privilegiis donarint, vel etiam ex titulo oneroso talia ipsis concesserint; id certe non talem absolutam parit locutionem, ut Knichius ex usus est. Ideoque distinguenda sunt tempora, & foundationum instituta: tum etiam illud respiciendum est, quae ratione hæc vel illa civitas se in libertatem adseruerit. Exempla Bodin. de rep. l. 1, c. 9, n. 125, in Lubeca, Ulma, & Brunsviga recte allegavit. quem Knichius, *Encycl. c. 1, n. 237, & seqq.* frustra refutate conatur; Sibraado etiam, *de iur. Lub. part. 1, sect. 2, n. 5*, clare id notante, quomodo urbs Lubeca anno 1226, annuente Imperatore Frederico II, singulari stratagemate jugum iniusti dominatoris Woldemari Danici Regis excusserit, & copiis Episcopi Bremensis, Ducum Saxoniae, & aliorum, adiuta, libertatem recuperatam defenderit. Et Crantzii, *Vand. lib. 7, c. 9*, sanguine & gladio privilegia Lubecam acquisivisse affirmat, quod in allegatione sua

Crantzius Knichius ibidem plane diffimulat & obtegit. Propter hanc virtutem Fridericus & quod ibi Lubecam limitem Imperii Romano-Germanici designaret, aliosque ob respectus, Lubecæ plenam libertatem Imperialem attribuit, & Imperii Statibus eam adscripsit. Cuius rei, & quomodo Lubecenses Imperatori discessuro illinc fidem iurato dederint, in ipso ingressu portæ Molinatæ firmam statuerunt memoriam: ubi binis clypeis, tanquam symbolo sancto, quorum in uno aquila Romanorum, in altero erecti duo digiti cum pugno cernuntur, mutuæ obligationis historia spectatori exhibetur.

Quæ autem liberæ civitates vocentur, id Sibrandus *d. sect. 2.* variis exprimit rationibus. 1. Quod libertatem sibi constituerint ab origine, aut reservant, aut se in libertatem vindicant. 2. Quod à capite libertino, Imperatore, dependeant. 3. Quod, *iuxta Scipi. Gentil. de iurid. lib. 3, c. 23*, hæc Germaniæ civitates iure cum rebus publ. Italicis compatentur, ac proinde in suo populo ac territorio tantum, quantum Imperator in suo Imperio, possint, nec aliter de tali civitate, quam de ipso Principe
&

& Cæsare, judicandum sit. 4. A diversa reipubl. forma, quod in suis territoriis utantur liberi status regimine, unde & respUBLICÆ appellentur, & haud nudæ civitates. 5. Quod earum cives & incolæ in toto Germaniæ Imperio secura libertate eundi ac redeundi fruantur, ac libero commercii iure gaudeant. 6. Quod ipsi maiora & eminentiora privilegia ab Imperatore concessa fuerint, unde quoque ab ipsismet Imperatoribus *Nobiles ac Nobilia sacri Romani Imperii membra* appellitantur. *Author Grundleichen berichts de Imperiali civitate Friedberga, part. 1, punct. 15, n. 4.* Matthias Stephanus autem, in *disc. Academ. part. 1. disc. 9*, catalogum ferme integrum recenset requisitorum & notarum, ex quibus distinctio civitatum facile cognosci, & earum libertas aut servitus dijudicari possit. Eorum autem nonnulla statum primario concernunt, reliqua ex his consecutiva & quasi propria sunt libertatis. Verba eius ita habent: Et quidem civitates liberas Imperiales esse Statum Imperii, non dubitandum est. 1. Quia ut civitates Imperii feudatiæ, neminem superiorem præter Cæsarem & Imperiam recognoscunt. 2. Quia

matriculam Imperii relata sunt. *Gail. 1 obs. 21, n. 2. 3.* Quia eadem ferunt
 incommoda cum reliquis Statibus,
 Electoribus, aliisque Principibus.
 4. Imponuntur eis collectæ in comi-
 tiis. *Recess. Imp. de anno 1541, August.*
§. vvañ auch. Gail. d obs. 21, num. 9.
 5. Quia ab Imperatore ad comitia
 vocantur. 6. In iis ius suffragii ha-
 bent. *Recess. Imper. Aug. de anno 1548,*
§. vvañ auch. 7. Quia in camera Imp.
 prima instantia conveniri possunt.
Gail. 1 obs. 1, n. 17. Hisce modis fere,
 aliquem statum Imperii esse, probari
 potest, ex *Georg. Obrecht. lib. 2 de iu-
 rid. c. 7, n. 9, & seqq.* Quibus vero sub-
 nectēda sunt sequentia: scil. 8. Quod
 vi regaliū, civitatibus Imperialibus
 competentium, eadem liberum &
 publicum religionis exercitium in
 territoriis suis instituunt. 9. Velut et-
 iam hoc in posterum absque pertur-
 batione in iisdem permitti debet, nec
 molestandi sunt uspiam. *Recess. de an-
 no 1555, §. Und damit, & §. Nachdem.*
 10. Habent itidem ius salvi condu-
 ctus æquè ac Duces. *Recess. de anno*
1442. tit. Von reyfigen. 11. Habent ius
 confiscandi. *c. unic. que sint regal.*
Ceshm. resp. 29, n. 534. 12. Item ius
 iudicendi collectas suis civibus.
Ceshm.

Cothm. d. l. 13. Item vectigalium. *d. c. unic. 14.* Item Episcopalis audientia. *l. 1. & tet. t. Cot. de Epis. aud. 15.* Recognoscunt flumina navigabilia ab Imperatore. *d. c. unic. 16.* Quia & eiusmodi civitatibus competitus Ducibus Imperii similibusvè iter per suum territorium facientibus gratulandi, eosque excipiendi, comitandi, & ad fines territorii deducendi. *Cothm. d. l. n. § 31.* 17. Easdem habere archiva, probat Rutg. Roland. in *tract. de com. part. 2, lib. 5, c. 4, n. 21, & seqq.* 18. Habent itidem ius bona vacantia occupandi. *l. 1, & 4. C. de lon. vac.* 19. Item indicis relicta confiscandi, & alia. Civitates Imperii ita omnia jura habent regalia Principum, licet eius dignitatis gradum non obtineant; ideo privilegiata austregarum instantia excepta sola manent. *Gail. 1. obs. 1, n. 21, & c.* His Annectenda sunt notatu dignissima, quæ Besoldus in *dissert. de iur. & imp. civit.* notavit, *n. 8, 10, & 12.* Certe, inquit, *num. 8,* civitatibus haud nudum nomen Status cessit; virtute sua amictum venit, ornamentaque ac iura sua secum trahit. Ac status essentia (præter suffragii ferendi jus, ut modo dixi) in eo quoque consistit

(20.) ut Casatem in suo territorio representet : & , tanquam Imperii membrum , participet de eminentia iureque totius. 21. Præterea civitates Imperiales propria territoria habent, & Imperatorum ea nomine immediate recognoscunt. 22. Habent ergo & ius territorio adnexum; quod aliud nil nisi superioritas est ; *die lands-obrigkcyt*. Cui enim territorium competit proprie sumptum , (puta, ut Imperii statui,) eidem quoque competit ius territorio cohærens. In pace constantiæ , multa passim privilegia & autocraticum ius civitatibus tributum videmus: Idque non pertinet ad Italicas solum civitates , sed & jam tum ad eorum normam aliæ complures in Germania fuerunt. Et ante Rudolphum primum (à quo ex libertatem habeat ; *Lehman. 5, cap. 106*) non liberæ magis Lombardiæ fuerant civitates, quam hodie Imperiales. Quod & docui *in discursu d. mundi q 17*. Accedit, quod Germanicæ civitates complura regalia, jam per multa secula, sine contradictione habent : imperium nempe merum ac mixtum, plenarium beneficium religionis ; contra iunt item fœdus ; *Mys. 6 observ. 2*. 23. Item mittunt

legatos. 24. Et bella gesserunt se-
 pissime cum libertatis suæ inimicis;
 nec crebrius fere aliud in historiis in-
 venit quam civitatum bella & fœ-
 dera. *Num. 10 autem*: In specie nam-
 que (25.) civitatum Imperialium (*in-*
quit) securitas elucet ex reformatione
 Imperatoris Sigismundi , de anno
 1436. qui eas non solum (26) *die*
vvürdige reichs-städte appellat, & li-
 bertatem suam à Christianitate habe-
 re dicit; (*in der geystlichen reforma-*
tion, cap. 3, vers. 113) verum etiam ex-
 presse easdem indigetat (27) *heylig.*
(in der vveltlichen reformation, c. 10.)
 Sanctum autem, *auktore Martiano*
I.C., est, quod ab iniuria hominum
 defensum atque munitum existit. *i.*
8. in pr. D. d. rer. divis. & qualit. quod
 sacrilego conatæ violatæ attentantii,
 qui civitatum libertatem, iura ac
 privilegia, quavis arrepta occasione,
 quantum possunt, imminutum vel
 etiam profus abolitum eunt; eorum-
 que cives, tanquam rusticos muro
 indutos, alto supercilio despectant,
 hisque iniuriosè insultant: cum ta-
 men nihil æquius sit, quam omnes &
 singulos Imperii ordines atque sta-
 tus, sese invicem, secundum cuius-
 que gradum dignitatis & qualitatem,
 pacis

pacis publicæ conservandæ gratia, comiter atque officiose observare, humaniterque sustinere. *Denique n. 12*: Quinimo, si civitas Imperii (*inquit*) certa lege, pacto vel conditione, subdita alicui principi sit; aut in ea princeps iura quædam singularia (merum puta imperium, vectigalia, salvum conductum, item *den forst*, vel similia) ex præscriptione vel conventionione habere comperiatur: extra eam tamen conditionem, atque iura, istæ libertate sua, iureque quod ut Imperii status habet, placidè frui potest: nec ipsum territorium, aliaque regalia, principis esse censentur. Sic in Goslaria Dux Brunsvicentis insignia quædam obtinet jura: licet ea Imperii civitas libera sit. Eiusmodi quoque conditionis fuit Norimberga, cum in ea Marchio Brandenburgensis Burggraviatum sibi adhuc vendicaret: ut & Magdeburgum, in quo Dux Saxonix similiter Burggraviatum sibi ascribit. Sic & ex jure Advocantiæ (*schutz vndt schirms gerechtigkeit*) die *Landsfürstliche Obrigkeit* non potest introduci: licet dicantur *die Obersten*, vel etiam *Erbschirm-herrn*. Ideoque dominus pro hisce, tanquam subditis, in Camera supplicare non potest.

Quæ præiudiciis Cameralibus roborat Ruland. *de interrogator. lib. 2, cap. 3, 11, 12, & seq.* Imo nec homagium semper subiectionem inducit; Certum enim est, Coloniam Agrippinensem illustrem esse sacri Romani Imperii atque liberam, & aliarum, ut supra deductum, præcipuam ac nobilem civitatem; & Archiepiscopo tamen homagium præstat. *Vide heic Thom. Mich. de iurid. th. 57, l. c. d. Et Brun. de univers. th. 33.* Signis autem illis sive notis 27 ordine hæctenus enumeratis, unde vel libertas vel subiectio civitatum arguatur, hæc etiam ex Dauthio adijci possunt: videlicet, (28.) Magistratum libera creatio. 29. Ius condendi leges & statuta. 30. Ius armandiæ. 31. Mœnium erectio. 32. Fortalitiorum extensio & ædificatio arcium. 33. Ius cudendi monetam. 34. Ius immediate pensitandi Imperio; alias enim solutio collectarum magna subiectionis testis habetur. *Vide Brun. de univers. th. 38.* 35. Ius collectandi cives. 36. Augendi vectigalia pro compensatione, quod in viis publicis, pontibus, fluminibus sustentandis sustinent civitates. *Vid. Br. d. l. th. 24.* Item piscationum & salinarum redditus. &c.

Vid. Br. d. l. th. 26. Verum omnium signorum talium demum firmitudinem addit (37.) vigilantia, quæ adhibetur in confirmationibus, à Cæs. Mai. singulis casibus petendis, quoties novus in Imperio electus est Cæsar, quod certum argumentum suggerit, civitati cuique libertatem in salvo ita contineri.

De differentia autem Imperialium & liberarum civitatum consulat quis *Besold. d. diff. de iure & imp. civit. Imp. n. 4.* Sic etiam de pactitiis, exemptiis & privilegiatiis agit luculēter *Clut. in syll. rer. cot. th. 27,* & ex eodem *Bruning. de variis univ. spec. th. 15.* Quum vero ille hæc quasi in compendium liquidum redegerit, iuvat me ipsius huc referre verba. quæ ita se habent: Duo ad statum pactitium necessaria sunt. Primo requiritur, ut se submittens respectu illius cui se submittit, vel in totum, vel pro parte, liber sit. Secundo ut submissio illa fiat certis tantum capitibus; in cæteris vero integra servetur libertas. Notabilis est doctrina *Gail. 2. ofserv. § 4, num. 10;* ubi sic scribit; Singulater observandum esse, castrum vel civitatem, certis pactis & conditionibus alicui Principi vel alteri civi-

X x 3 tati

tati subiectam, solum subditam cense-
 ri quoad illa pacta & conditiones;
 in reliquis liberam permanere. Vbi
 & hoc subdit Gailius, in Germania
 nonnullas esse civitates quæ certa
 lege & conventionem superiorem ag-
 noscunt, & extra pacta conventa pla-
 cide sua fruuntur libertate. *Facit hoc*
l. 2, ff. de iur. immunit. l. nō dubito 7. §. li-
ber populus. ff. de capit. & post. revers.
 Exemptio duplex est: originaria,
 aut accidentaria. quemadmodū enim
 Ecclesia quæ libertatem à sede catho-
 lica ante Episcopum obtinuit, ori-
 ginariam exemptionem habet; ita ci-
 vitates quædam sunt, quæ concessis
 ab Imperatoria Maiestate territoriis
 & dignitatibus, quoad Principes post-
 modum investitos, exemptione ori-
 ginaria gaudent. *Quod non obscure in-*
dicat Dn. conferens in causa Fiscalis con-
tra Beyer & Ortè-urgk, decis. Mic' sn.
tom. 3, decis. 6, 1, 61, pag. 89. Exem-
 ptio accidentaria ex præscriptione,
 cōtractibus, pactis aliisque fontibus,
 scaturit. Sed, inquires, cum etiam pa-
 ctis & contractibus conciliari possit
 exemptio, anne tum exemptitia &
 pactitia eadem erit civitas? Nega-
 mus: Pactitia civitas pacto liberta-
 tem, quam ante ampliorem habebat,
 minuit,

minuit. Exemptitia civitas pacto libertatem, quam ante non habebat, acquirit. Et sic, quæ ante libertate fruebatur uberiore, pacto certo iam fit subdita civitas; quæ vero ante graviore premebatur onere, per pactum illo onere vel in totum vel pro parte eximitur. Unde pro pactitia civitate præsumptio libertatis militat: exemptitia servituti subiacere creditur, nisi exemptionem doceat; quod & in privilegiaria obtinet. Sed hoc inter exemptitiam & privilegiariam civitatem interest, quod exemptitia in casibus exemptis pro libera reputetur; privilegiaria vero subiectio, subiectio notam non eluit. quemadmodum in simili actio exempta tum dicitur, si actor agere posse desit; non item si ex privilegio vel per exceptionem actio reddatur inutilis. Ita *Meichsner. tom. 2, lib. 1, decis. camer. 9. In caussa Mentz contra Erffurt, num. 19, pag. 146.* Non tamen negamus, certis etiam modis exemptitarum & privilegiatarum & pactitiarum civitatum nomina confundi posse. Illud certissimum, ex alia quam privilegiorum scaturigine promanari posse. Nam propter nimiam dominorum servitiam subditi ab eorum iurisdic-

risdictione eximi, imo impune discedere possunt, ita ut à domino repeti & revocari nequeant. *Luc. de penn. in l. si coloni 12, quest. C. de agricol. & censit. Gail. obs. 17, lib. 1, per tot. ubi expresso hanc questionem tractat.*

Proinde etiam ex ipso usu civitatibus ea distinctio manet; & præsertim Saxonicae urbes hanc prærogativam sibi vendicant, quum eam libertatis specie usque à Carolo Magno obtinuerint, utpote, qui Saxoniz toti, præ aliis populis, antiquis legibus vivere concedebat. *Quod recte censet Matth. Steph. lib. 2, part. 2, cap. 1, n. 15, de iurisd.* Civitatum alia, inquit, ratio apud Romanos ex instituto veteri fuit, quam iuxta modernum statum. Ibi enim duplicis generis habebantur: Unum earum, quæ propriis legibus vivebant, quarum cives vocabantur municipes, quasi munerum cum populo Romano participes, nullis aliis necessitatibus neque alia lege constricti: Alterum earum, quæ Romanas leges vel incolæ acceperunt; & coloniae dicebantur, de quibus *Lazius in comm. reip. Rom. sect. 1, & 2.* Hæ distinguuntur in minores, & maximas, quæ metropoles appellantur. *l. si duas, §. si minores ff. de excus.*

l. excus. tut. &c. Alias in maximas, minores, & maiores, pro ratione privilegiorum maiorum minorumvè, quibus fruebantur. Decet autem, inquit *Modest. in l. si quas 6, §. 2, in fin. ff. de excus. tut.*, maximo quidem numero immunitatum uti metropoles gentium: secundo autem, quæ habent vel forum caussarum, vel loca iudiciorum: tertio vero reliquas. At iuxta modernum Imperii Rom. statum aliter distinguuntur civitates. Alia enim & nova existit reipubl. forma à tempore Imperatoris Caroli Mag. ad Germanos translata: Et alia est inter eas differentia, &c. Velut iam dictum est.

Sed de his tunc pluribus agendum erit, quum specialioreni cuiusvis civitatis faciem delineabimus. Nunc ad finem societatis completæ tendimus.

C A P. V I I I.

De corpore & universitate societatis publicæ.

ATque ita ad illud societatis humanæ fastigium perventum est, ut corpus se universitati sistere possit. Sic enim tempus transcendit æ-

vum, quo inter homines magistratus politici potestas apparuit. Statim atque naturæ impulsus homines vagantes palantesque conciliavit, ut in unum coirent locum, magistratus emerfit. Idcirco, ait *Don. Gars. Mastr. de magist. in præl n. 21*, quemadmodum civitatem à familiis ortum habuisse compertum est; sic, à magistratu œconomico politicum fluxisse liquidissime patet. Assueti etenim homines uni patrifamilias obsequi, moremque gerere, illiusque imperata facere, in civitatem transficientes, et omnibus sibi unum constituere qui munera magistratus obiret: Hucus principatum & monarchiam originem referre suam credimus; pronunciareque possumus, magistratum à natura originem duxisse; quemadmodum civitatem, quæ societas politica, maximeque ad vitæ commoditatem instructa dicitur, ab eadem naturæ primordia sua recognoscere, satis perspicuum est.

Utque tandem id exprimamus, in corporisatione, quæ iam restat, satis dilucide apparebit, quomodo se hoc universitati involvat, ut inde vitæ in plenitudine vigendi sibi sumat. Corporis autem notio licet decem
possi-

possit accipi modis, tamen omnia significata ad duo possunt redigi; ut vel numericè vel collectivè intelligatur. Goddæus *ad l. 130, §. d. V. S. iuxta sententiam Pomponij Icti*, tria eius facit genera: Vnum, quod uno, inquit, continetur spiritu; alterum, quod ex contingentibus exurgit; tertium, quod ex distantibus constat. Primi generis, ait, hominem, lignum & lapidem esse: secundi, ædificium, navem, armatum: tertii generis constituit populum, gregem, legionem, &c. Sic & corpus politicum est plurimum collegiorum, pagorum, familiarum, hoc est, personarum diversæ familiæ, diversique ordinis & possessionis coniunctio. Atque tale corpus huc proprie pertinet. Veluti hanc ob causam rectè Dn. Melch. Goldastus, *in collectionis constitutionum Imperialis. tom. prim. statim in limine*, Ordines Imperiales omnes cum dignitatibus suis in corpus certum redegit, corpus membrorum Imperii Germanici id adpellans, & secunda vice idem sacri Imperii corpus in sua membra & officia quadripartitum producens; ut inde augustissima eius amplitudo præ cunctis terræ regnis appareat, *quod ibidem qui voluit consulat.*

lat. Quemadmodum vero corpus humanis vires & soliditatem cohaerentiamque medio nervorum & ambientis cutis acquirit; ita quoque politicum ex universitate & eius complexu continuitatem cum firmo vigore nanciscitur. Baldus enim *in l. 5, num. 11, C. de exec. rer. Jud.*, affirmat, universitatem nihil aliud esse, quam homines ipsiusmet universitatis collectivè sumptos. Nam homines separati & singuli non faciunt universitatem & populum. Ideo universitas non dicitur homines, sed hominum collectio in unum corpus mysticum & abstractivè sumptum; cuius significatio inventa est per intellectum. *Cacheran. decis. 17, n. 14.* Verum talis universitas à collegio & corpore, quod est coniunctio plurium collegiorum, ita differt, ut universitas dicatur respectu alicuius territorii. *Timpl. pol. lib. 1, cap. 4, § ult.* Quare ratione universitatis nomen est nomen iuris, non personarum: Patiter ut hereditatis nomen differt à rebus ipsis, quarum denotat universitatem. *Medit. §. plebiscitum. decis. 2, num. 7. Losa. part. 1, c. 1, l. item. §. non. ff. de pet. lat.* Hinc Castrensis, *in l. 7, n. 1, ff. quod cuiusque univers.*, scribit; Universita-

tem quandam esse personam fictam, ex pluribus singularibus personis constantem. Etenim universitas, quamvis non animum, non intellectum, nec etiam corpus habere videatur, si abstractivè sumas; attamen legitime congregata atque convocata, sustinet ac repræsentat vicem unius personæ, quæ est aliquid diversum ab hominibus universitatis. *l. mortuo. ff. de fideiuss. Moditius, §. plebiscit. dubit. 148.* Unde maxima est differentia, an actus aliquis fiat ab universitate, seu vero à pluribus ut singulis. *l. 1, §. quibus. l. sicut. §. siquid ff. quod cuiusque univers. nomine.* Hinc liberatio facta universitati, non afficit singulos homines universitatis; nec è contra. Idem videmus de bonis Universitatis. namque bona non dicuntur bona singulorum; & è contra. Sicque jus universitati legatum, singulis non competit. Nam quod est universitatis, unius corporis est. Ideo plurium seu singulorum non existit, quoniam universitas est persona per se repræsentata. *l. 6, §. univers. ff. de rer. divis. sed si. §. qui man. ff. d. in ius vocan.* Et alijs pluribus exemplis explicat Losæus, *l. c. 1, n. 16, & seqq.* Ac porro, quod aliud sit universitas, & aliud singuli

de

de universitate, apparet etiam ex eo, quod universitas eadem maneat, licet variæ mutantur personæ. *l. 7, §. in Decur. ff. quod cuiusque univers.* Et sic populus idem manebit hodie, qui fuit iam à centum annis; licet omnes, qui tunc erant, mortui sint, & alii subrogati. Propter eandem etiam rationem ius & nomen universitatis conservatur in uno solo qui remansit de universitate. *Bald. & Castr. in d. l. 7, §. ult. n. 1 ff. quod cuiusque univ.* Universitatis enim nomen manet & durat, etsi ad unam personam reciderit. *l. 7, §. 5, ff. quod cuiusque un.* Etenim in hominum universitate tria considerantur: ipsi scilicet homines, res, & iura eorum. Unde licet homines extinguantur, remanent tamen nihilominus res & iura ipsorum hominum, quæ nempe propter mortem hominum non extinguuntur. Ac propter illa iura representatur tota universitas in uno, *l. sicut in §. ff. quod cuiusque un.*; etiam omnibus de universitate extinctis. Nam donec quis superest, res non potest carere iure & administratore. Atque ita universitatis privilegia durant, mortuis omnibus de universitate. Nam quod universale est, perire nequit. Sicut ho-

mo in genere non moritur. Proinde universitas actu perire potest, sed non habitu, ut loquuntur, in quo generis conservatio superstes est. Sic & privilegia & iura alia conservantur eidem. Postea renovata universitate, omnia iura resuscitantur; interim autem transeunt ad fiscum. *Modet. §. plebiscit. q. 85. Besol. pol. c. 12, n. 60.* Bona autem & res in communi universitates habere possunt; sicut & hoc cuilibet personæ singulari concessum est, prata, nemora, pascua, piscinas, salinas, ædes, &c. item pecuniam in ærario, bursam communem, proveniunt, &c. *l. 1, §. quib. ff. quod cuiusque vni. l. bona civitatis. l. inter publica ff. d. V. S.* Sed de his, quomodo possideantur & amittantur, vide *Lofæum, de univers part. 3, & 4.* Nam bona ea si adimantur universitati & civili sociationi, desinit esse publica. *Mencei, lib. 2 arbit. cas 598. Petr. Greg. Thol. lib. 35 Synt. 1. Gail. lib. 2, obs 61. Vid. Alth. diceol. lib. 1, c. 21, n. 33.*

Academiæ etiam alias specificum universitatis nomen attribuant. In quo consule *Matth. Steph. dis. acad. par. 1, disc. 8, n. 3, & seqq. Besol. pol. c. 12, n. 3, & seqq.* De tam constricta enim nimium significatione heic non
 agi-

agimus; sed potius *cum* *Aleth. Gold.* facimus, ut supra dictum est; quum hac ratione universitas sit plurium collegiorum, familiarum, & corporum, juris communione sociata multitudo. l. 2, l. 7, §. 1, ff. quod cuiusque un. l. 30 ff. de usufructu. Sed in pluribus consideratur *Alth. pol. cap. 5. Bod. lib. 3 de rep. c. 7. Losæus de iur. univers. per tot. Horom. quest. ill. 42. Deut. 13, 12, & seq. Gen. 34, 15. Exod. 11, 2, & seqq. tit. Cod. de colleg. lib. 11. & tit. de privat. corp. urb. Rome.* Nos ad locum tendimus.

C A P. I X.

De republica, & maxime in statu Christianitatis, quid sit.

Absolute iam & demonstrato universæ societatis corpore, & quomodo membris suis ordine in universitate detecta coherere; Necessum est, ut quoque nunc paucis animam eius perlustremus. Non etenim sufficit, corporis novisse situm, & compositionem membrorum; sed etiam ipsius internam intelligere essentiam, ex qua profuant eius actionum facultates & operationes, quibus se

in hoc mundo vividum ostentat. Prout Respubl. est, ita quoque nobilitatem corporis politici sui arguit in vita sive effectu suo, quam civitatem diximus. Vbi simul de vera Reipubl. definitione, quam adeo multos penitus ignorare cerno actum est; ut non opus sit in h's diu se torquere amplius. Sed tamen quum omnes, quot de repub. scripserunt, parum solliciti sint, ex quo fundamento, & quid, ac quibus scribunt; paucis etiam in his ipsorum errores detegendi sunt.

Profitentur se quidem Christianos & quod Christianis sua scripta cederent; ut plurimum tamen res proponunt Christianis haud probe convenientes. Etenim non putant ex ipsa sacra Scriptura, & maxime ex novo Testamento, reipublicæ constitutionem esse desumendam; ita semper luxuriant in Ethnicorum placitis, atque omnia ex ipsis determinant. Nul- lum heic usum habere opinantur, imo ridet, quæ Christus, quæ Apostolus, aut Spiritus Iehovæ per Apostolos illis loquuntur. Quis non deplorat extremam perversitatis malitiam? Namque eiusdem sunt fortis homines quales tunc olim erant ante cataclyf-

mum ingruentem. Posteaquam igitur nunc iterum mortales suam in ira Dei tantoperè tanta obstinacia concitarunt Turbam, perinde ac Spiritus Dei etiam ante diluuium ludibrio habebatur; quis non intelligat, similis ultionis, tam pertinaciter à Turba magna irritatæ, tempus etiam num acceleratum iri? Vnus inter omnes Danæus vix ægrè invenitur, qui titulum politicæ Christianæ tangere vel in medium producere fuerit ausus. Reliqui propè omnes hoc à sanctiori conatu, ac si in summam alicui cedat ignominiam, indignos faciunt; dum tantum censetur nefas, si alicubi ab ethnicismi usû celebriori sit deviandum. Quin ipse non adeo pridem ex ore magnorum virorum non absque horrore audiui, qui extremæ stoliditati aut vesaniæ hoc adscribere solebant, si quis decisione politicas aut juridicas ex ore & Verbo Dei petere aut desumere vellet: quum non tantum nimis esset durum; sed etiam nec elegantie nec temporum rationi talia competere. Quasi is, qui ipsa est sapientia Patris, & in quo vivere, moveri, & esse debemus, quique sui imagine in Spiritu suo nos donare cupit, non verba vitæ

miora & solidiora protulerit, quam quæ fluitanda & vana somnia hominum confingunt. Verum enimvero verba Danæi, quam oppido sint oportuna & rei huic accommodata, paulo infra adducam : Audiamus modo prius, quid reipubl. Christianæ nomine revera nobis censendum veniat, ex quo patebit facile, quantum omnes in suis rerum publicarum constitutionibus à via declinent.

Est igitur Respubl. Christiana nil aliud, quam populi Dei adunita sancta potestas, quæ ex delectatione proximi iuxta pietatis virtutem procreat civitatem eam, in qua pacificè vitam huius ævi ad gloriam Dei unicè transigatur. Hæc, hæc, vere est Respubl. Christiana ; & ita conformatam esse oportet, quam Christus ipse, legibus suis ex sinu Patris nobis revelatis, præscripsit. At enim quis est, qui reum vitæque autorem atque æternæ reparatorem salutis digne curet? Licet ille civitatis ædificationem omnem sibi destinari cupiat unicè, tamen nemo audit ; sed unusquisque suas sequendas sibi vias eligit, ideoque pravitati cordis eorum tradite eas, ut in consiliis vanis ambulare pergant, ut querat graviter ipse Iehova *Pf. 81,*

12. Talis enim Reipubl. formatio, qualem sibi homines confinxerunt, non est ex Iehovæ viis aut statutis ad voluntatem divinam adornata; sed ex cordis pravitate, imo Ethnicissimi meditullio, progenita.

Atque hoc est in quo quidem Danæus veram quoque mentem expræsit. Veruntamen, quoniam miseris nobis mortalibus nil crebrius est, quam à Dei vestigiis levissime diverti, & quæ una manu ædificamus, mox altera destruerere; præclate autem dicta, quibus ad communem amplificandam rem cum primis indigemus, nimium iterari, si vel ad naufragam inculcentur usque, non possunt: idcirco, quæ in hoc negotio divinæ veritati præcipue congruentia prædidit Danæus, heic audiamus. Politicæ præcepta (*sic in præmio*) scriptor Varii, cum homines philosophi, tum alii & veteres & novi auctores: sed qui ad purissimum Dei verbum exigeret, nemo, meo quidem iudicio, adhuc repertus est. Atqui, si quo alio in loco gravissime peccati ab hominibus potest, dum à Dei voluntate discedunt; maxime in hac re una. Nam, cum à Deo opt. max. mundum hunc regi, felicesque rerum omnium successu

successus expectandos esse fatendum
 sit; certe omnium tum urbanarum
 tum militarium actionū (unde Reip.
 summa pendet) felicitas ab uno eo-
 dem Deo est speranda. Verum ab eo
 sperari quī poterit , si Remp. ipsam
 totam , aut quid in ea , contra Dei
 ipsius expressissimum mandatum, vo-
 luntatem ac consilium, instituimus
 aut suscipimus ? Certe nullus ex eo
 felix exitus expectari poterit. Quam-
 obrem erat cum æquius , tum etiam
 optabilius, ac omnino magis necessa-
 rium , ut præ cæteris hæc una præce-
 pta (quæ politica nominantur) ex il-
 la divini verbi regula maxime sume-
 rentur, id est, ex ea quam Deus nobis
 de rebus omnibus (quæ in actionem
 vitamque humanam cadunt) in ver-
 bo suo præscripsit. Quum sit enim
 politicè non modo ars quædam & præ-
 cipuis una; verum etiam cæterarum,
 quibus hominum inter se societas
 colligatur conservaturque , facile
 princeps, & , ut loquitur Plato , *πα-
 ρὰ τὴν ἄλλαν* , aut , quemadmodum
 Aristoteles , *παρὰ τὴν ἄλλαν ἀρχιτεκτονικήν* . e-
 quidem ad eam vere, tuto, utiliterque
 itadendam , fuit estque divinæ lucis
 fax ac veritas verbi Dei præferenda,
 qua duce neque aberrant homines.

Υγ ; neque

neque inania & vana pro solidis, ve-
 lut Ixion (ut est in fabulis) nubem
 pro Iunone , amplectuntur. Neque
 vero verbi divini adjumento ad eam
 scientiam copiose luculenterque cõ-
 plectendam & describendam politici
 scriptores carebant , si modo ad illud
 attēdissent: Sed homines, etiam Chri-
 stianum nomen profitentes , profa-
 norum autorum libris literisque ab
 ineunte ætate semel instituti , in his-
 que postea diutius innutriti, nihil ex
 divina Scriptura sumi tradivè posse
 crediderunt quod ad eas artes perti-
 neret quas profani philosophi tra-
 ctassent. Ex quo evenit, ut & ethi-
 cen, & physicen, & politicen, ex Ari-
 stotelis, Platonis, Taciti, Senecæ, Plu-
 tarchi, aliorumque similium scripto-
 rum monumentis discerent potius,
 quam ex Dei verbo; id est, lacunas, &
 eas quidem sæpe putres, potius quam
 ipsum aquæ salutatis vivum fontem,
 mallent consecrari. Inde tot in qua-
 vis philosophiæ parte errores nati,
 quos etiam nū hodiè mordicus Chri-
 stianæ quæ vocantur scholæ nihilo-
 minus tuentur, ac retinent: Inde tot
 inter Philosophiam & veram Theo-
 logiam contentiones ortæ. Quas
 omnes facile vitarent homines, si ex

uno Dei verbo sapere, non ex humanis commentis, didicissent, ac nunc etiam discerent. Mihi quidem hoc fuit perpetuo propositum, ut philosopharer; & quidem non paucis, ut Neoptolemus ille apud Ennium voluit; verum ut vere philosopharer. Ecquæ enim est falsæ e mentitæque scientiæ & doctrinæ utilitas? Itaque, quantum quidem potui, singulas philosophiæ partes ad verbum divinum semper revocavi, velut ad verissimam omnium veritatis atque omnium rerum (de quibus illud verbum agit) normam: Contra quod si quid extet scriptum, istud & falsum, & blasphemum, & execrandum iudico, à quocunque tandem fuerit traditum, & de re quacunque affirmatum. Est enim divina Scriptura non tantum *πιστῆν*, id est, rerum quæ credi, verum etiam *ἠρεσκῆν*, quæ agi debent, regula certissima & immota. Quare ut, quæ sit optima civitatis regendæ ratio, intelligatur, (quæ res *πλιτικὴ ὀπιστήμη*, politica scientia, nominatur; estque pars potissima rerum omnium quæ in hominum actiones cadunt, quibusque pietas ac iustitia hominum inter se continentur,) est, inquam, politicæ scientiæ

præceptio recteque gubernandæ civitatis ratio vera ex ipso Dei verbo, quantum fieri potest, ducenda. Augustinus, *epist. 3 ad Vilufianum, de S. Scripturaloquens*, Hic etiam, ait, laudabilis est Reipubl. salus. Neque enim conditur & custoditur optima civitas, nisi fundamento, & vinculo fidei, firmæque concordie, quum bonum commune diligitur, quod summus ac verissimus Deus est, &c.

Non inconvenienter hæc prolata sunt. quæ merito omnes excitent & informent politicos. Proinde qui in tali sententia constanter perseverat, nec ab eadem facili deflectit motu; egregium certè præstabit opus, & homine Christiano dignum perficiet. Fac hoc, & vives, ait Christus. Nec enim verba sufficiunt, ubi facto opus est. Sed uti nostræ rationis miseranda fert cæcitas, quando in suas toties relabitur vanitates; ita fit, ut, quam diu profana divinitus miscentur, eaque præ cælestibus mandatis in potiori habentur loco, omnes ab eodem semper devorentur errore, & cæcus cum cæco in eandem abripiatur tenebrarum foveam. Utinam mortales, corruptissimæ suæ naturæ corruptionem verè
intelli-

intelligerent, nunquam ita temerè cœcis rationis inventis aut syderei illius Spiritus impressionibus se submitterent. Verum quis stolidum in sua protervitate corrigat mundum? Quis est in tantis tenebris qui non suam sibi excelsè nitidam constringat lucem? Tum quoque quid non communiter receptus habitualitatis suæ dicitur usus? Deus venter est, & in diem vivitur: & sanctior est ille, qui ditior est, ait *D. Hieronym. ad Chromat.* Sic ducit sepeia percam. Nec opus est, ut surdaster cum surdastro litiget amplius.

Quum igitur ex supra illatis constet, quod reipubl. cuiusvis consummata constitutio ex duabus confletur & in ordinem iustum redigatur partibus; internis & externis; unaquæque autem earum hoc habeat officium, ut vel auctioni vel conservationi incumbat: effectum talem iustum præstare tenetur. Sic internæ conservationi maximè inserviunt libertas, leges, virtus, industria, potentia &c. mortalium; sed imprimis divina gratia; sicut etiam huc referri potest ærarium publicum, cui septem genera conficiendæ pecuniæ apponit *Bod. lib. 6, de Rep. c. 2.*

Internæ auctioni, quæ aut naturalis aut industrialis est, & hæc iterum aut voluntaria aut coacta; ei primus inservit, propagatio populi; huic rursus libertas, unio vicinitatis aut proximorum, arrogatio, adoptio, affinitas &c. omnium autem maxime & fundamentaliter heic conducunt negotiationes & commercia, nec minus & fœdera huic intentioni inservientia. Sic & externæ pattes internis correspondere debent, ut aut stabiliendo profint, in munitione, fortificatione, ædificiorum erectione, propugnaculorum ordinatione &c. aut amplificando in legitimis mediis per privilegia, concessiones aut fœderum compactiones; aut violentis, quod fit per bellum. Verum quum ultimum hoc ad scopi nostri intentionem nil iam faciat; id, quod in privilegiis & in fœdere iusto consistit, paucis subnectimus. Ita enim inde patebit, quanto cum fundamento necessitatis & muniminis, nec minus ornatus atque utilitatis Germaniæ, Fœdus Hanseaticum in tantam tot seculorum extensum sit durationem, unde merito hæc ipsi debetur celebritas, & observantia.

C A P. X.

*De Privilegijs, unde & quid sint,
ac quomodo iure conce-
dantur suo.*

EX quo mortalium consensus omnem libertatis suæ facultatem in superiorem quandam potestatem transtulit, ut ita dominationis nutui viveret subordinata; necessum quoque fuit ut disciplina legum se simul submitteret, quas æquali iure distributum exciperent. Verum, ne vis potentior ab ingruentibus, aut ab æquitate ipsa deviantibus aliis, immineret, vel disturbaret universitatis corpus, haut raro autem ipsa dispositio loci ac commoditas rerum negotiorumque exegit aliquam libertatis translatae restitutionem & prerogativam præ reliquis subiectis: orta inde est quædam legum & iuris communis exemptio, quæ pro loci, rerum, personarumque necessitate assignata fuit plurimis, boni publici causa. Atque hoc peculiare ius, quum, respectu & comparatione communis iuris, aliquid singularitatis inferret, & commodum iis, qui

qui expeterent, adiceret; nuncuparunt id *Privilegium*: quasi nova lex privatim addita fuerit aliis, ob causam specialem. *gloss. in l. 21, §. idem. ff. ad municip.* unde etiam alii privilegium, quasi privans legem communem, dictum volunt. *Tasson. in l. fin. n. 27. ff. de constit. princ. Mozz. de contr. §3, n. 25. Perus. in c. 1 de constitut. Eneck de privil. lib. 1, c. 1, n. 6, & 7.* Quamvis autem interdum latius, interdum strictius accipiatur, ut idem notat pluribus *Eneck*; adeo ut etiam *Gellius*, *lib. 10, c. 20*, scribat, quod veteres, privilegia leges appellabant: tamen ita, ut iam dictum est, proprie privilegium accipitur. Unde privilegiati dicuntur, qui à iure communi excipiuntur. *l. de curionibus. C. de silent. lib. 12.* Et privilegia ita interpretanda sunt, ut aliquam contineant gratiam contra ius. ut est *in c. sicut Romanos. de rescript.* privilegium enim ius dicimus tale, (ait *Eneck. d. l. n. 10,*) quod adversus generale ac commune ius exceptionem & relaxationem, eoque privationem legum, certo in casu, seu suspensionem, introducat; quo nixi quibus illud datum est, legibus in illo casu communibus soluti intelliguntur. ut

statu describit *l. 14, C. de usufr. & habit. l. 9, C. de testament.* Quod rectius alii ita definiunt : Privilegium est ius, quod contra communem civium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa constituentium auctoritate introductum est. Unde apparet, quod privilegia contra ius nature vel utilitatem publicam, non magis sunt privilegia quam tyrannis lex est; ut Cicero de *ll. differens* probat. Et hic est verus sensus *l. ult. C. si contra ius vel utilit. publ.*

Multa & varia huic in iure civili nomina imponuntur. Ut ; Beneficium interdum dicitur. *l. penult. ff. de constit. princ. l. ult. ff. de adopt. & c. Item iur. in l. 2. l. 7. ff. de testam. Lex. l. 5. ff. de testib. Prærogativa. l. 4, §. 5. ff. de offic. procons. Consuetudo. l. 4, §. ingressum. ff. de off. proc. Rescriptum. l. 6. ff. de iur. fisc. Concessio. l. 1, in princ. ff. de testam. mil. Indulgentia, Benivolentia. l. 52. ff. de acquir. vel emitt. Constitutio. l. 1, §. item. ff. que sent. sine appell. Sanctio. l. 2. C. de locat. præd. Exceptio. l. 7. C. de vestigal. Germanicè *Freyheyt, Handvest*, in iure Sax. dicitur. Hebræis *Perah* vel *Perahot*, quod libertates, privilegia est;*

est; à verbo *parab*, id est, *privare*, *eximere liberum facere*, unde vox *Parbo*, olim cognomen regum Ægypti: quasi rex sit homo singulariter privilegiatus, & numero communi exemptus. *Eneuk. d. l. 1 de privil. c. 1, num. 14.* Ideo verum est, quod nemo sibi propria auctoritate privilegium adogare possit; *c. 25, q. 2, c. 22.* Sed hoc competit illi, qui principem locum obtinet, *Bod. lib. 2, c. 2, de Reptub. solus etiam sit conditor & interpret. l. 6. ult. C. de ll.* Solus enim dare potest privilegia. *per novel. 6, c. 2.* Principem enim hec excipiunt *ICti*, qui summam habet potestatem. Nec refert, siye unus sit, siye plures. unde etiam *Rebuspubl. licitam*, quæ superiorè non agnoscunt. *l. scitote 2, c. 6, q. 3, c. 18, de iureiur.* Velut etiam concedere videtur Princeps privilegia tacitè indulgendo. quod fit in more & consuetudine antiqua. *§. 7, de conceptione digest. c. mos antiq. 6, dist. 6, c. conquestus §, 9, q. 3.* Vbi communis præscriptio etiam tacite operatur. *c. audientiam. de præscript. c. 15, d. t.*

Subiectum autem, quibus inhaerent privilegia, sunt personæ & res. *l. ult. C. de fruct. & litis expens.* Perso-

narum ratio dupelex est: vel enim Principes sunt, vel subditi. Principi competunt regalia in signum supremæ præeminentiæ & potestatis. Quæ, quoniam non sunt aliis communia, sed eius propria, merito ita dicuntur. Hæc si tite cognoscantur, facile poterimus perspicere, in quibus prærogativæ aliis concessæ fuerint. Ideoque regaliū Principis quædam commodum eius pecuniarium recipiunt, ut est ius fisci, mulctarum, pœnarū &c. deinde pertinent ad Principem bona vacantia, vectigalia, collectæ maiores Imperiales vè, portorium, ripatica, reditus piscationum, salinarum; parangariarum præstationes, dimidium thesauri inventi, &c. Sic & personis habet ius conferendi vel dignitatem, vel officium, beneficium, vindictam, vel quidpiam huiusmodi quod eam ab observatione legum communium liberet. *de quibus vide facil. Frid. de privil. th. 31, & seqq., longum referentem catalogum.* Modus autem concedendi privilegia olim in Comitibus centuriatis fiebat solummodo, quod etiam ita lege 12 tabularum cautum erat. *Cic. pro domo sua, & pro Sextio.* At nunc in potestate est eius vel illorum, in quos regalia summa devoluta sunt. Ac licet

tenor privilegiorum ad unguem servandus sit, *l. 1. §. 10. ff. de exercit. alt. c. porro, de privil. l. prospexit. ff. qui & a quib. manumiss.*; tamen causa impulliva maximè declarat & restringit privilegia. *l. 77, §. 20. ff. de legat. 2. l. ult. ff. de test. mil.* Unde reale privilegium intelligitur, si descendit ex contractu. *l. 8, §. 4. ff. de pig. act. l. in iugent. §. 8. ff. de pact.* Si vero ex statuta, personale est. *l. 5, §. 4. ff. de iure iurur.*

Finis autem privilegiorum est, consulere bono publico, succurrere infirmitatibus, avertere futura mala, & præcavere incommoda Reipubl., nec non fortitudinem præmiis afficere. & bene meritos remunerari. *l. 26. ff. de testam. mil. l. 1. ff. si ventris nom. l. 58. C. de decurion. l. ult. C. de statutis.*

Unde effectus quoque privilegiorum est, quod tantum operentur, quantum consuetudo & præscripserit. *l. 1, §. ult. & l. seq. ff. de ag. & ag. plur. arcend.* Veluti & privilegia realia perpetua sunt, & ad hæredes transmittuntur. *l. 3. C. de censib. l. 42. ff. de admin. & per. tut.* Maximi vigoris sunt, quæ corporibus, collegiis & civitatibus generaliter dantur; quia firmiter ad posterorū extenduntur. *l. 4. §. 3. ff. de cens.*

emf. At personalia sunt temporaria. l. 12. C. de prox. Sacr. Scrin. l. 3. C. de excus. mun. nisi specialiter transitio ad hæretes indulgeatur. l. 5. C. de silent. Maxime durabile & inexpugnabile est, quod titulo oneroso est comparatum.

Ex quibus patet, quod variæ species privilegiorum dentur. & præsertim decem d. v. siones refert Erenk. lib 2, c. 1 qui ibi consulatur. Saltem hæc vice ad monendum putamus, quod privilegiiis contraria sint: iniquitas. l. 4 C. de eman. mendacium. l. 5. C. se contra ius. &c. l. 29. ff. de falsis. dolus. l. 51. ff. de re iud. delictum. l. 1. C. ubi Senator. &c. l. 2. C. de priv. schol. abusus l. 11. C. de iudic. Nov. 8, c. 13. & non usus. l. ult. ff. de excus. iur. item reuocatio. l. 46 ff. de pactis. item si cesset causa. l. 43 ff. de vulg. & pu. & mors privilegiati. l. 25. ff. quando dies leg. S. c. re extincta, reale privilegium extinguatur. l. 5. ff. ut legat. nom. cau. l. 59. ff. de condit. & demon. Unde civitate destructa, privilegium moritur. l. 4. ff. de censib. l. 21. ff. quibus modis usufr. amitt. Si vero opus reparationis sit, suspen ditur & non extinguatur. l. 59. §. 1. ff. de condit. & dem l. 83. §. sacrum. l. 4. v. o. Nam etiam bello capta ci-

vitas, si vindicetur in libertatem, iura sua pristina recuperat. *l. 12. §. 6. l. 20. §. 1. ff. de capt. v. l. 26. ff. quib. modis usufr. &c.*

Ex his autem patet, unde sit, quod in iure civili sæpius exemptio occurrat, cuius supra mentionem fecimus; velut immunitas à muneribus, oneribus, operis, collectis; & cur hodie tam exosum sit nomen illud, quando nonnullæ civitates præ aliis à tributis & oneribus exemptæ & liberatæ sunt. *Rul. de com. l. 5. p. 2, 6. 4.* Aiunt enim: Salus publica flagitat, ut recisa sit exemptio, quam fieri potest maximè, onusque non imperio, sed stituti eximenti accrescat. *Uict. de caus. exempt. concl. 19. & Schonb. lib. 5. pol. c. 7.* Non incongruum quidem consilium, sed dum nimis exacerbatos reddidit animos, & lites ex litibus gignit; rectius foret æquitati suppetias ferre. Omnes enim inclinant in hoc plerumque, ut interpretationem ex periculosa illa clausula petere velint, quæ privilegia saltem rebus sic stantibus concessa cupit. Ast quantam segetem malorum diffeminavit in mundum hæc locutio, id tot strages & clades testatur apertè. Veinam tandem melior adesset respicientia omnium, & ho-

mines agnoscerent , quod non in-
 comptè nonnulli proferunt politici,
 qui pœnæ loco Respubl. in genus hu-
 manū statuunt introductas. Oleum
 flammis infundunt , & securitatem
 nimiam cordibus protervis sugge-
 runt, qui hoc negare audent. *Vid. Chr.*
Matth. in pol. lib. 2 , sect. 3. Etenim
 intermorta charitas satis indicio
 est, quam Deus sit à tali forma regi-
 minis alienus. An non inde tantus le-
 gum humanarum culumus profuxit?
 Num talis Resp. possit esse grata Deo,
 quæ sibi ipsi in tantis flagitiis & do-
 lis oneri est? An id amoris Dei possit
 adscribi, quod is non potest non sum-
 mo odio prosequi? Odio habet om-
 nes verbi transgressores sui. Alius au-
 tem non est præter Chr stum, qui le-
 gem compleverit. Quicquid igitur in
 Christo non fuerit, ab ira Dei cer-
 te neutiquam est exemptum. Si uni-
 ca omnium legum lex in Rebuspubl.
 observaretur, quam Christus *Luc. 6,*
41, & Matth. 7, 12, nobis inculcat;
 Quæcunque volueritis, ut faciant
 vobis homines, hæc & vos eis facito-
 re; &c. propius certè omnis Respubl.
 accederet ad amorem Dei, & statum
 Deo amicū referret. Verum quum
 omnes ab eo absint, & potius multi-

724 R E R V M P. H A N S.
plicitatem ament quam unitatem,
ideo magis etiam in profunditates itæ
Dei se præcipitant. Et hinc est, quod
natura vel creatura, sive totus mun-
dus, tantopere suspirat, quo tandem à
servitute corruptionis huius liberari
possit; seque in libertatem vindicari
anhelat; ut D Paulus ait, *Rom. 8, 20,*
21, & 22. Ita natura inq. illimo
pondere actionum humanarum &
malignitate victa ac suppressa jacer,
ut penitus abhorrescat à vinculo
eius, cui implicata hæret. An non igitur
pœnæ loco sibi tales Respublicas
impositas dicemus, quæ à Dei &
proximi dilectione sunt alienissimæ,
& in quibus nil nisi violenta legum
conglutinatio, fœderumque con-
strictio, cum acri disciplina, vel de-
mum lucri aliqua indulgentia, que
in privilegi auctoritatem, talem, ut
iam dictum est, redundet, animos
conciliare possit? O turam necessi-
tudinis vinculum, ubi ferreis quid
coagmentatur clathris!

C A P. XI.

*De fœderis natura propria in genere ,
varisque eius acceptioni-
bus , & definitione
vera.*

QVemadmodum societas publica & civilis in formam symbioticam coëat, & quomodo, si nimium legibus constricta sit, aliquam inde relaxationem iurium pro maiori favoris mutui gratia acquirat, huc usque dictum est. Sed quum ad conservationem & amplificationem Reipublicæ non satis sit, ut inter se iuris al quo vinculo concatenetur; sed etiam firmitudinem sæpius externam & augmentum sibi quærere à vicinis cogatur; atque nil ibi æquè idoneum & conciliabile inventatur, quàm fœderum confociatio: postulat jam rei evidentia, ut eam quoque paucis perlustremus. Qui enim in regimine absque certo vitæ externæ munitamento res prosperas adversasque experti sunt, fatentur, quam sapissime periculis expositos se vixisse, & vix potuisse à se propulsare vires hostium, nisi fuissent ab amicis & confœdera-

tis adiuti. De Germaniæ regulis scribit Iovius *lib. 32 histor.*, quod in tua ope & sanctissimo liberalis amicitiae iure seiplos ab iniuria & superbia potentiorum facile defendant. Auxilia enim humillima consensus firma facit, ut ait *Publius*: & vel Scyluri tela documento sunt, quanta difficultate iuncti fasces dirumpantur, qui octoginta generosis suis filiis, *referente Plutarcho*, firmam animorum & virium coniunctionem hac similitudine adumbravit. Hoc pacto coniuncta fœdera in animorum morumque similitudine magis atque magis confirmantur, quando quidem pietatem pro duce, & prudentiam consulticis loco adhibueris. Fœdera igitur merito inventa fuere ab omni ævo, ut amicorum usu potentiaque terrene hostes, tuos autem patriamque tueri posses. *Vide Ubertum Folietam de fœd. cels. Mancen. lib. 6 de iure princip. c. 13. Erenb. lib. 1 de fœd. c. 2, n. 232. Alex. ab Alex. lib. 5. Gen. e. 3. Camer centur. i succis. cap. 6. & cent. 2, cap. 78. Bod. 5 de Rep. c. 6. P. Greg. Thol. lib. 11. de Rep. c. 11. Comin. lib. 2, p. 360. Pariticam. lib. 27 de sacis. convent. t. 7, n. 7.*

Conspirationes equidem improbe & coitiones turbulentæ iure vetan-

ent; l. 3. ff. ad l. Iul. de vi. publ. *Auf. Bul. tit. 15.* Verum in legitima fœderum cognitione, constitutione & pactione, ritè hæc considerantur sequentia: 1. nominis ratio. 2. quid fœdus sit. 3. quæ fœderum species aut genera. 4. cum quibus probabiliter incunda. 5. qui icere possint. 6. sub quibus conditionibus, & quæ cautelæ. 7. quis modus. 8. quod officium confœderatorum. 9. quæ solemnitates. 10. quæ duratio, & quis effectus eorum. 11. eorum cognata quænam. 12. quomodo dissolvantur.

Quantum igitur ad primum, nominis rationem, attinet, Festus apud Latinos fœdus ab eo appellatum dicit, quod in paciscendo fœdere hostia necaretur, & cæsa porca iungèbant fœdera. vel quia in fœdere interponatur fides. unde & Varroni fœdus quasi *fidus* dicitur, quod fœdere tali certa fides pacis nitatur. *Bod. 5. de rep. c. 6. & Erenb. 1 de fœd. c. 3. Z'pper. 4. de leg. Mosai c. 6.* Fidei enim proprietas essentialis est, quod nihil ambigui, fucati, aut dolosi admittat; quum talia cuncta fidem subvertant penitus. Ideoque ipsi quoque Ethnici pactionem adeo sanctam fœderis habuerunt, ut sin-

gulari cum solēnitate nec sine victimis celebrarent eam. quod sanè non ethnicorū fuit inventū; sed ex sanctorum patriarcharum historiis illud in abusum gentilem fuit abreptū; ceu diabolus semper apud suos fraudulentus Iehovæ imitator esse cupit. Iehova enim ipse post cataclysmū statim auctor fuit fæderis, quod tū cū Noacho, & filius, nec nō posteris eius, pepigit; ubi in æternum huius fidei testimonium, in idem, adiecit, ut sit si num fæderis inter Iehovam & terræ incolas. *Gen. 9, v, 13.* Magni sanè mysterii arcus ille imaginem refert, quod antehac nemo in mystica sua explicatione affectus est, præter Teutonicum; cuius verba in *myst. mag. si ve comm. in Gen. cap. 33*, sic se habent. Fædus hoc cum hominibus initum figuram refert trium principiorum essentia divinae, velut essentia essentialium: Nam arcus ille signum est fæderis huius, ut Iehova reminisceretur & intimè secum recoleret, homini in tribus istis principiis, ex quibus ad sui imaginem procreatus est, vivendum esse. Sed ut tamen respuerit ad hominis imbecillitatem, & periculositatem ingentem: inde imaginis huius formam obiciebat, ne
 amplius

amplius furor eius ex suscitaretur, & vitam omnium pessumdaret. Iris enim colores omnium trium principiorum continet. quippe primi color est rubeus & fulvo-fuscus, qui significat tenebrosum & igneum mundum, tanquam primum principium iræ Dei. Secundi vero color est albidus & flaveus, qui color est maiestaticus, indicans imaginem sancti mundi, & amoris Dei. Tertii denique color est viridis & cæruleus: Cæruleus ex chao est, & viridis ex aqua aut sulphure. ubi in fulminatione ignis, sulphur & mercurius ab invicem separantur; ibi distincti prodeunt colores, qui nobis internum spirituales indicant mundum in quatuor elementis contentum iacentem. Arcus iste figuram extremi exhibet iudicii, quatenus interni spirituales mundi rursus manifestabuntur, & quatuor elementorum mundum absorbent in sese. Ideo gratiosum fœderis signum est, quod iudicem mundi in fœdere denotat, videlicet Christum, qui in omnibus tribus principiis in fine dierum apparebit. Velut iuxta ignis signum iudex severus in Turbam, & in cuncta, quæ in ea deprehendentur,

igneum iudicium exercebit, & inflammabit Turbam. unde primum principium in sua ignea proprietate apparebit. omnes res enim huius mundi in igne primi principii, tanquam in centro æternæ naturæ, probabuntur; ubi Turba omnium rerum in igne absorbebitur. At iuxta lucis signum in medio igne tanquam amabilis facies omnibus sanctis apparebit, & suos sub amoris & humilitatis umbraculo ab omni ignis flamma innocuos conservabit. Demum secundum externæ naturæ mundi huius regnum in assumpta humanitate apparebit; & coram illo externum mysterium quatuor elementorum, tanquam iuxta sulphur, mercurium, & sal, iuxta omnes proprietates miraculorum in effato & forinato verbo, videlicet iuxta lucem & tenebras, manifestabitur. Huius imaginem & figuram exhibet itis; quia est contrafactura aut resplendentia obiecta soli, ut inde constet, quæ proprietates in proprietate lateat. &c.

Ita quoque fœdus solemne Iehova iniit cū Abrahamo, quum ipsi & posteris eius terram sanctam promitteret: tibi victima ex vitula triennali, trien-

ni capra, ariete triennali & turture; cum pullo columbarum iussu Dei sancita fuit. *Gen. 15. v. 10.* Cuius explicationem hieroglyphicam ita Teutonicus *cap. 36 in myst. mag. comment.* introducit. Heic, ait, vera figura de victima Christi pro humano genere; ipsius passio, mors, & persecutio, tum quoque ipsius victoria, depicta est: velut simul hominum peccata & vanitas. &c. Tria enim animalia, puta vitula triennalis, capra & aries, significant partem externæ humanitatis temporalem, ex limo terræ comparatam. Quod vero triennalis esse debebat, indicat totum externum hominem triplicem, ex sulphure, mercurio & sale constantem; velut tres proprietates trium principiorum, quæ in terra quasi in una latent essentia. Dilectio Abrahami significat duplicem limum terræ, videlicet crassam proprietatem ex tenebroso mundo, & subtilem limum ex cœlestis mundi proprietate; quæ ab se invicem morte separandæ veniunt; quam Adamî cupiditas introduxit; ut inde lucis & tenebrarum comparatio appareat. Turtur vero significat miseram animam in animali proprietate captivam; velut & pullus columbæ imaginem

ginem Dei in homine defunctam, quæ in victima renovari debet tanquam nova regeneratio. Quod vero columbæ istæ binæ non disseccantur; sed integrè in victimam offerrentur; indicat, quod animæ & homini interno nihil de limo cœlesti adimendum sit, sed in essentia sua integri mansuri sint, & iracundo igni Dei in Christo toti in sacrificia cessuri, atque ita per ignem iræ seu mortem tanquam per ingentes tenebras, mortis & inferni terrorem, traducendi. &c.

Ita quoque Iehova, *Gen.* 17, v. 2, 3, & 4, repetit hoc fœdus & id cum Abrahamo renovat, ipsi simul nomen Abrahami in signum firmi fœderis imponens, quod fœcundaturus esset seminis multitudinem eius. Tanta est Iehovæ nostri in genus humanum benignitas & clementia, ut undique ad fœdus promptissimum se exponat. *Cum Gen.* 6, *Exod.* 6, 4. & 19, 9. & 24, 7, 8. & 34, 27, *Levit.* 26, 55. *Deut.* 4, 23. & 5, 2. *Esa.* 59, 2. & 61, 8. *Ier.* 11, 3. 4. & 24, 7. & 30, 22 & 31, 1, 31. & 32, v. 38. *Ezech.* 11, 20. & 14, 11. & 34, 29. & 36, 28. & 37, v. 26. *Ose.* 2, 18. *Zach.* 8, 8. & 13, 6. *Rom.* 11, 27. 2 *Cor.* 6, 16. *Heb.* 8, 8. & 10, 6. *A-*

roc. 21, 3. &c. Stupendum sanè est, quod æterna maiestas, cuius voluntatem & potestatem convenit esse omnium libertissimam, ad normas sese pactorum obligare & obstringere dignatur, quum nulla necessitate adacta esset, nec spe commodi alicuius illecta faceret. Bonus ipse est solus; *ut ait Christus.* At poterat bonitatem suam liberè absque ullo fœdere satis declarare : tamen voluit nobis esse cognitum, quod de illa nobis polliceri debeamus. Potuit efficere hoc simplici verbo, & promissis, absque iuramentandi obligatione. Verum consilium fuit eius, animos nostros in fide erga se & omnimoda fiducia, obligatione fœderis & iuramento confirmare. Hoc enim pacto immobilitatem consilii sui erga nos testatam facere ad hoc voluit, ut per duas res immobiles, promissionem ac iuramentum, (quandoquidem impossibile est, mentiri Deum,) solatium haberemus omnium firmissimum, ad quod in omnibus tentationibus tuto confugeremus, speiq; nostræ ad finem usque retinendæ corroboracionem quaereremus.

Fœdus hoc aliud est generale, aliud speciale. Generale, quod pepigit cum
 uni-

universa terræ machina, omnibusque
 inhabitantibus eam, ut *Gen. 6, 8. Jer.*
33. Speciale, quod cum credentibus
 sancire dignatus est. Quod fœdus a-
 liud antiquum, aliud novum est, in
 Christo renovatum. Antiquum lan-
 guine consecratur. *Exod. 24, 8.*
Hebr. 9, 20. Ex hoc factum, quod
 Ethnici imitati sint hunc modum in
 juramentis & sacrificiis; ut *Rosin. an-*
t. q. Rom. lib. 10, cap. 5. ex Festo refert;
 quod porci quoque effigies inter mi-
 litaria signa quantum locum obti-
 nuert; quia, confecto bello, inter
 quos pax fieret, cæsa porca fœdus fir-
 mare solebant. *Vide Rosin. ant. Rem.*
lib. 10, c. 2, & 22. Liv. æc. 1, lib. 1. &
lib. 9, p. 218. Unde etiam alii fœde-
 ris nomen, quasi à fœdè mactando
 aut cædendo victimam, dici volunt;
 ut notat *Erenb. lib. 1 de fœd. c. 3, n. 20.*
 cum mortalis optabatur ei qui à pa-
 ce facta temere resiliit. *Alber. Gent.*
lib. 1 de leg. c. 13. P. Mart. lib. 1 Sam.
c. 18, 3. Sed verior est & magis pro-
 pria ratio fidei, unde fœdus & feudum
 eodem modo sumptum dicitur. *c. 6,*
§. fin. de feud. per quos fiat invest. *Cu-*
iac Sobf cap. 14. Borch cap. 1, num 2,
de feud. Unde vassalli fideles. cap. 3, §.
de qui feud. dat. &c. Erenb. de
fœd.

fœd. lib. 1, cap. 3, num. 15, 16.

Quamvis autem ex ipsa notatione nominis satis cõstet, quid fœdus sibi velit; tamen non tantum homonymias secum ducit; sed etiam improprias habet interdum acceptiones. quod rectè, ex *Erenb. d. l. num. 37*, innotuit *Keckerm. pol. lib. 1, cap. 24, pag. 589*. ubi dicit: Fœdus vel propriè, vel impropriè accipitur. Impropriè iterum vel laxius vel strictius. Laxius est inter principem patronum sive defensorem, & eius qui sunt sub eius defensione. Sic civitas Erfuttensis, Mulhusium Imperiale, cum Northusia, tutelarem habent Dominum Elect. Saxonix: Imperialis vero civitas Goslaria Ducem Brunsvicensem. In superiori Germania maiores civitates Imperiales protectione sustinent minores. &c. Item sic laxior acceptio hæc est inter Principem & eius tributarios. &c. *Vide Bodin. lib. 1, c. 9*. Arctius autem fœdus impropriè dictū, dedititiis adscribitur, qui quum antea liberi essent, postea sub pacti certa ratione aut fœderis sese dedere victori coacti sunt. Licet rectè statuatur, quod confœderati minus dici queant. *Keck. d. l. p. 392*. Alias quoque (ait *Erenb. d. l. n. 37*,) accipi-

tur

tur fœdus pro induciis, five treuga,
 pro coniugio, ut fœdera lecti, tori,
 &c. pro amicitia inter sanguine con-
 iunctos, pro conciliatione rerum
 controversarum, pro conventionem,
 pacto, liga, unione, irenico, contra-
 territate, concordia, &c. *Arum. in
 disc. ad aur. bull. dis 6 th Cels. Mans.
 Raven. lib. 6 de iur. princ n. 2. 0*

Proptèr autem fœdus acceptum
 variè describitur apud auctores *Bot.
 lib. 5 de Republ. c. 6, circa pr. Diffusum
 nonnihil. Erenb. lib. 1, c. 1, n. 4 Kœ-
 kerm. d. 1 p. 89 Zep. dell Mosaic lib.
 4. Hockenshaff in discipl. mor. lib. 2, cap.
 ult. n. 2. Ex quo Hœnon-us, disp. pol.
 ult. th. 2, talem conficit definitionem.
 Est autem, inquit, fœdus Rerumpl.
 nihil aliud quam obligatio seu po-
 titus pactum solemniter factum de re
 quædam sibi mutuograndanda. Quæ
 ita quoque acceptat *Arumæus. in du-
 curs. acad. de iur. publ. dis. 28, th. 27, in
 verbis: Est autem fœdus pactum pu-
 blicum inter Principes aut civitates
 liberas, de mutuis auxiliis aut alia
 quapiam re sibi præstanda solemniter
 conventum. arg. l. 5. ff. de pact. Bernit.
 lib. 2 part. pol. p. 112. Quam eodem
 modo quidem & Cammannus, in
 vi. p. de iur. maiest. disp. 5, th. 82, ter-**

mat; nisi quod paulo enucleatioribus verbis, quæ fundamenta essentialia fœderis concernant, eam exprimat; inquit: Fœdus propriè dictum est pactum publicum, quo diversarum Rerumpubl. capita, maiestate prædita, salvo utrinque maiestatis jure, sese mutuo solemnter obligant, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam. In huius definitionis enodatione tria maximè sunt observanda. Primò quod publicum pactum dicatur quia, licet publica pacta ferè ex iisdem proficiscantur causis, ex quibus privata; tamen hæc distinctio, qua fœdus comprehenditur, divisionem juris publici & privati exprimit. *l. 1. ff. d. l. & l. Heig. in §. l. u. iu. Inst. Arum d. disc. 28. th. 28.* Deinde statim nobis hec occurrunt personæ, quibus & cum quibus iuxta cõmunem hodiè locutionem fœdera ferre licitum sit; nimirum, qui iuribus maiestatis gaudent. qua ratione merito illi, qui privatorum loco habentur, à tali iure excluduntur. *secundum vniuersam opinionem arg. l. 1. ff. de Senat. Bod. 1 de Rep. c. 7, n. 77. Greg. Thol. 23 de Rep c 3, n. 8. Kirchn. disp. 14 Resp. th. 1. Clapm. 1 de arc. Reipub. 13, in fin.* Demum in fine ipsius tæ-

deris id demonstratur, quod populi inter se amici, vicini, dedititii, ad rem quampiam sibi mutuo præstandam obligantur. ita ut induciæ, pacificationes, quæ sine totoque genere à fœderibus differre videntur, quum in simplicibus iuris naturæ & gentium terminis subsistant, ne alter alterum lædat, his verbis sub fœderibus comprehendi non possint. Quippe fœdus aliquid amplius habet, & singulatia pacta auxilii mutui & fidei certæ cum certi subsidii determinatione continet; quum è contra induciis nil nisi offensio prohibeatur. Sic etiam amicitia & concordia inter privatos concessa est, & ipsa iucunditas consociationis hoc postulare videtur. Quo autem discrimine fœdera & sponsiones pactionesque inter se distent, consule in hoc Huz. Grot. *de iur. bell. & Pac. lib. 2, c. 15, n. 2, 3, &c.*

CAP. XII.

De fœderum varijs generibus, & licitorum requisitis necessarijs, securitatis causa.

CONSTAT Christianis omnibus, quibus saltem aliqua sacrae Scripturae lectio & cognitio in usu est, quod trita admodum sint vocabula fœderis, pacti, & testamenti. Vnde etiam patet, jure divino & naturali esse concessa fœdera; quod ita abunde probat Erenb. lib. 1, c. 2, de fœd. Atque duo hæc, notationem inquam nominis, atque definitionem rei, satis superiori capite explicavimus. Proinde ad tertium ac sequentia progredimur membra huius disquisitionis.

Divisio autem fœderum & generum eorum maximè ex conditionibus pactorum exurgunt. Summatim tamen alia licita à politicis & jurisc. ; alia illicita ponuntur. Illicita fœdera dicuntur conspirationes, factiones aut coniurationes. Et partim iniquitate & iniuria, partim crudelitate laborant. Namque eas aut personæ ineunt, quibus nullas in publicis

competit status. quare privatis machinationibus clanculariè ea subeunt, ut inde vel lucra in detrimentum aliorum, vel gloriolam aucupari queant. Aut sibi finem in iis propositum habent perniciem aliorum. atque tum maximè religio prætenditur, velut egregiè Nordermannus, in *dissertatione sua iuridico-pol. de iure Principatus*, th. 65, de hoc agit, cuius verba adscribere libet: Non minus detestor, inquit, divisionis monstra, quæ subditorum scelestas factiones quocunque modo factas. Inmò & ligas sub prætextu religionis initas, ut virtutum viduas, rebellionis matres, & omnium scelerum operecula, cum suis auctoribus ad orcum ablego. Turbare enim pacem, & Rempubl. in discrimen adducere, est summum Maiestatis crimen, & severe prohibitum. *l. quisquis. C. ad l. Inl. Mac. Paul. 5. Act. 29, §. 2. Constit. Imper. sub an. 1521, ferè per totum; & an. 1526, §. Zum andern; & an. 1530, §. dergleichen. Clar. 5 sent. §. las Mai. 11. Myns. respons. 5. 44.* Carthaginem eiusque imperium factio Hannoniana & Barchinianorum subvertit. Romanæ Reipublicæ interitum causata factio Syllæ, Marii, & aliorum. Galliam exercuit extre-

mè factio inter domum Aureliana-
 nensem, & Burgundiam. *Comis. lib. 1.*
 Angliam vero domus de Lancaſtre &
 Iorgk; ubi in ſeptem conflictibus pe-
 rierunt 80 Principes regalis ſanguinis;
 ut *Angliæ annales teſtantur*. Non mi-
 nus exagitavit Italianam Guelforum &
 Gibellinorum factio, juſtè tamen &
 ſuo merito. Oriſo Guelforum eſt à
 Welſo, fratre Heinrici Superbi, Saxo-
 niæ & Bavarix Ducis, qui propter
 crimen Maieſtatis & affectatum Im-
 perium ſuis Provinciis ab Imperatore
 fuit exutus. Hinc G. Welſo mittebant
 auxiliates copias Innocentius Papa,
 & Sicilia Rex, ut legitimum ſuum
 dominum Imperatorem, ne Italianam
 & Calabriam cum Sicilia vindicaret,
 more conſueto bello implicarent. His
 teſſeræ loco erat nomen ſui ducis,
Welf. Cuntadi vero Imperatoris mi-
 lites teſſeram habebant *W A Y B L I G*;
 à pago Sueviæ in quo erat nutritus.
 Verum juſto Dei iudicio dignum re-
 bellionis & perfidiæ militiæ præmiũ
 ſecum reportarunt. Hæc enim factio-
 num nomina in Italianam tranſtule-
 runt. unde poſtmodum infinita ex-
 orta incommoda. Extra caſum rebel-
 lionis, diviſio procerum in defenſio-
 ne Reipub. admodum quoque peri-

culosa. Et indubitatum interitus præludium, à sociorum fœdere discedere, ac separatim negotia tractare. *Comin. lib. 2. Micipsa apud Salsust. de bello Jugurth. Quinimo & partialitas. in Republ. lib. 3. n. 13. ubi ex Baldo partialitatem dicit esse tanquam verum in caseo.* Notatu denique dignum, quod omnes, qui belli cunicula ad Reip. fundamenta evertenda adhibuerunt, hos plerunque ruina oppressit. Sic factionum vigor in Gallia extitit causa omnium malorum hisse postremis temporibus, ac florentissimum regnum fere ad finem periodi perduxit. Hoc scelus impium, pietatis zelo palliabant rebelles. *Rex Navarra in epistol. ad Ordine Gallia. Au-tor des moyens & abus du Pape Six. V. Armis, vi, dolo & proditione aggrediuntur, quod verbo Dei, Spiritus potentia, mansuetudine, humanitate esset peragendum. ut ex Invidiis. Imperatoris Caroli V præcem. constitut. criminal. §. 7. patet; de quo supra, thes. 26, & alibi, dictum.*

Vnde aurea bulla, cap. 15, reprobat, irrita pronunciat, & condemnat, omnia illicita conventicula, conspirationes, colligationes & confederationes, quas ipsæ civitates, vel alii subditi,

subditi, prætextu parentelæ , receptionis in cives, vel cuiuscunque alterius coloris , absque dominorum auctoritate, iisque nominatim non exceptis, faciunt & ineunt. Sicuti præterito sæculo conspiratio rusticorum fuit. *Vide recess. Imp. de an. 1526, & ann. 1529. Sleyd. lib. 4, & seq.* Tum etiam omnes subditorum & inferiorum colligationes illicitæ & prohibitæ præsumuntur. *in Const. pac. publ. de an. 1548. l. 1. & 2. ff. de colleg. l. 1. & 2. C. de sedit.* Subditi igitur absque Dominorum auctoritate nec conventicula celebrate, nec colligationes confœderationesvè inire queunt. *l. 15. C. de Epis. l. 5. C. de his qui ad Ecclis.* Lauderius, *de confœd.* 9. 20; Barones, inquit, vel civitates, si faciunt legem absque principis auctoritate, non valent tales conventiones. *Farinac. in præf. crimin. q. 113, n. 35. Vide tractatus des Landfreidens, de ann. 1490; ubi Imperatores promittunt, se omnes illicitas subditorum, nobilium & populi confœderationes, conspirationes, & seditiones contra Electores, principes, & alios initas, sublaturus & abolituros esse. Nihilominus ipsa aurea bulla, d. c. 15, confœderationes admittit, sed iustas, æ-*

quas , & legitimas; maxime quas
 Principes, civitates, & alii, pro gene-
 rali provinciarum pace & quiete, in-
 ter se firmanunt. Eas enim suæ de-
 clarationi specialiter reservans, in suo
 vigore relinquit. Inde patet Politi-
 corum non nullorum inanis tortura,
 quando volunt, quod in universum
 fœdera sint evitanda, quum de illicitis
 quidē sine dubio verum sit; de li-
 citis haut perinde, quos ob id non
 immerito Arumæus refutat. in *dis-
 curs. acad.* 28, de *iur. pupl. th.* 33, &
seqq. Vide *Buxdorf. diss. ad. aur. bul. c.*
15. Quid proprie licitum & illicitum,
 vide *Nord:rm. in disp. de iur. princ. th.*
74, per. tot. Fœdus autem licitum &
 legitimum quid sit, in superiori ca-
 pite dictum est; & potissimum quo-
 que ex hinc apparet, ad quem in pa-
 ctione sua destinantur. Nam si respi-
 ciant publicam regni aut Reipubl.
 salutem, patriæ, libertatis subdito-
 rumque conservationem, defensio-
 nem licitam; iudicantur licita & le-
 gitima. *Hortled. in discurs. ad Sleyd.*
th. 24. ubi plures allegat. *Dd. Gold. in*
pol. Imper. part. 31, fol. 1374. *Myn-*
singerus Cent. 6, *Obs.* 2. Vbi inter alia
 scribit, quod in Camera imperiali,
 1553, fœdus inter Episcopos Wurtz-
 burg.

burg. & Bamberg. ac civitatem No-
 rimberg. adversus Albertum Marchio-
 nem Brandenburg. ex hac causa &
 ratione pro licito iud. catum fuerit,
 licet prædictus Marchio hoc ipsum
 fœdus tanquam illicitam conspira-
 tionem contra se factam in Camera
 graviter impugnasset.

Ex licitis iterum varia & diversa
 constituuntur genera. Aut enim vel
 ratione causæ consideratur; vel ra-
 tione temporis. Ratione causæ a-
 liud est simplex, aliud compositum.
 Simplex est, quod unicam tantum se-
 paratim intendit causam. Atque
 hoc aut est defensivum, aut com-
 merciorum. Fœdus defensionis est,
 quod contrahitur propter mutua au-
 xilia & succursum præstandum. Fœ-
 dus hoc iterum ratione contrahen-
 tium, *iuxta Proculum, in lib. 7, ff. de*
captiv. & postlim. revers., est vel
 par, vel impar. Par fœdus, *iuxta*
Reckerm. syst. pol. lib 1, p. 390, vocatur
 quando fœderati sunt æquè pates,
 vel penè æquales. Impar vero fœdus
 est, quo altera pars confœderatorum
 dignitate vel potentia est superior,
 altera inferior. Ita etiam P. Faber,
1. semestr. c. 7, talem quidem appro-
 bat distinctionem fœderis; sed tamen

maxime ad vires potentiaē respicit, & conditiones, quæ unicè in fœdere considerandæ sunt; quando inde fœdus vel æquale aut inæquale conficit. Aequale censetur, quum una Respubl. ab altera confœderata tantum expectat, quantum se ei præstituram in auxilio promisit. Quale fœdus initur inter Respubl. bonis & viribus æquales. Estque hoc fœdus iterum in eadem re, vel in consimili æquipollente, ut quum una Respubl. defensionem, altera pecuniam & comineatum subministrationem in eadem paritate promittit. Fœdus inæquale dicitur, quum non tantè, quantum ab una parte promissum est, ab altera expectatur. quæ fœdera inveniuntur ab iis plerunque Rebuspubl. quæ viribus & bonis sunt inæquales. In fœdere impari aliquid subiectionis & deditiois deprehendi, putat Erenb. *lib. 1 fœd. c. 4, num. 3.* Verum quum hoc contra naturam fœderis sit propriè ita dicti, non potest id ita simpliciter accipi. Etenim confœderatorum ea est conditio, ut ab omni subiectione in hoc sint exempti, & non nisi socii aut collegæ habeantur, quamvis viribus sint impares. Proinde quota pars contributionis

tionis ita instituitur, ut proportio vera ad scopum quadrat. Si vero subiectio aut servitus submisceatur, tunc naturam fœderis propriè dicti amittit, & in aliam speciem regiminis commigrat, nec amplius fœdus appellari meretur; *ut supra monuimus*. Tunc enim exurgit illud improprimum fœdus, clientelare quod Icti dicere solent; quod inter patronos, sive protectores, ac defensores, & eorum clientes, erigitur. Germanicè *Schutz-berrn*, & *Schutz-zerrvante*. Atque hoc propterea omnium periculosissimum putatur, quum patroni tales facile domini formam induere possint, nisi bene accurateque libertati caveatur. *Bod. lib. 5 de Rep. c. 6, n. 584*. Quamvis vero inter subditos & clientes magna sit differentia, & magnum in controversiis subiectionum adferat momentum; tamen tam clientes quam subditi & vasalli fideles nominantur à principibus; quod hac formula strictè observatur, *Unserer liebe getreyve*.

Fœdus commerciorum est, quando sanciantur fœdera in negotiationis commercio, ut nempe omnes, qui in eo fœdere continentur, ultro citroque ius commercandi & res varias transportandi

portandi habeāt. Velut eiusmodi fæ-
dus Hanſæ Teutonicæ habent in aliis
regnis, ubi ipſorum emporia viſun-
tur; *de quibus inferius*. Belgæ quoque
hodie ſimile colunt cum Turca, &
Venetijs.

Tantum de fædere ſimplici. Com-
poſitum autem fædus, quod ex de-
fenſione & commercijs ſimul con-
ſtat, dicitur, quando ſancitur tum ad
præſtanda ea, quæ mutuam exigunt
ſubſidium aut auxilium, tum etiam
ad commercia liberè exercenda inter
confæderatos. Tale eſt fædus cele-
bertimum hodie Hanſeaticum; *de
quo in ſequenti tractatu ſpeciali age-
tur*.

Tantum de fæderibus ex ratione
cauſæ ſumptis. Ratione temporis,
fædus iterum duplex eſt. Aliud enim
vel indefinitè componitur; & eſt
perpetuum: aliud temporarium; quod
ad certum ſtatumque tempus con-
trahitur. Perpetua veto tam diu du-
rant, quam diu gentis & Republ. no-
men erit. *Kirch. de Rep. diſp. 17, lit. b.*
Iis tamen opus eſt renovatione, ne
temporis diuturnitate & reticentiæ
amicitiæ refrigerant. *Bod. d. l. n. 615.*
Temporaria fædera aut ſunt absolute
ſumpta, aut conditionata. Absolute
ſumpta

sumpta dicuntur reciproca, quod quisque sociorum causam communem pro sua fovet; & quæ uni inferatur iniuria aut vis, quod ea quoque alteri illata videatur: unde omnes quasi unam repræsentant personam. Conditionatum vero iterum est duplex: Aut enim ad certum denominatum tempus extenditur; ut eo elapso, etiam fædus expiraverit: Aut ad unius partis è vita excessum statim vigorem suum amittit.

Vt autem fædera hæc ritè sibi constare possint, eorum requisita attentè observanda sunt. Quorum primum est, ut utrinque status sint liberi, qui jure regali id perficiant, & propterea inter sese maneant socii & collegæ, nec ullam agnoscant unquam iurisdictionè alicuius in sese; quæ ipsum alias statim subvertit fæderis fundamentum. Deinde ut causam communem in solida amicitia cultura & mutua animorum conjunctione radicatam foveant; parergos autem utilitatem respiciant. Alias, si utilitas in potiori habeatur cura, (quæ tunc in causa erit, ut nihil ex fide & amore mutuo fieri possit;) inverso modo omnia procedent, & suo carbit res successu. Tertio, ut gentium, & iure
 civ. li,

civili, constitutionibus etiam Imperii, licitum, ac ita iure validum sit. Quarto; Sed antequam quis ad fœdera procedat, necessum est, ut intimè & integrè conditionem atque affectionem eius Reipublicæ, cum qua alter contrahere volet, noscat; ne malum pro bono sibi conciliet. Quinto; Nemo debet facilis aut præceps esse in contrahendo fœdere; Siquidem nihil promptius aut magis obvium, quam ut hac ratione facillimè quis alienorum se peccatorum faciat participem, unde alienas quoque in se contrahat pœnas. Sexto, Cum manifestè impiis, aut qui in damnis hærent & calamitatibus, quas ex prozectis sibi creatunt, dubia sunt & periculosa fœdera. Septimo; Periculosa & dubia esse fœdera cum nimis remotis, est quidem verum; sed nolle nimis miseris & afflictis, aut valde periclitantibus, quidquam auxilii præstare, inhumanum, & multo magis inchristianum est. *B. sold. pol. lib. 2, c. 6, n. 16.* Attamen quomodo cum illis in fœderis vinculo sit coëundum, nisi subsit commune periculum, magnæ est considerationis, si nullus inde fructus salutis expectari queat. Octavo; Qui utilitatem &

commodum proprium ante omnia urgent, eorum fœdus sempertibi sit suspectum. Nono; Priusquam fœdus ineatur, ponderanda sunt intentio, potentia anteaçta, similitudo morum, ingenium, & indoles eorum, cum quibus fœdus paciscendum est, ne in leoninam incidas societatem. Decimo, Fœdera sint temporaria primitus. Vnde & ea, quæ conditionem primæ violationis & vacillationis adiectam habent, præsertim inter eos, qui sorte pates sunt, præ reliquis acceptabilia apparent. Proinde, undecimo, quisque id primum dispiciat, ut libertatem illatam contineat & conserve, nec ulla in re indefinite in longum tempus consentiat. Duodecimo, Quum fallax sit mortalium fides & lubrica, in primis autem eorum quibus Deus cum verbo suo ludibrio est; nihil tutius erit, quam, si obsides aut pignora vel fideiussio aut tale quid intercedat securitatis causa. Decimotertio; Caveatur, ne patroni clientum arces vel oppida præsidio militari teneant. Decimoquarto; Periculosum etiam est, impotenti potentem iungi; quoniam occasione & prætextu fœderis impotens facile poterit à nimis præpotenti penitus oppri-

opprimi, ut hac occasione amici sui fiat servus. Decimoquinto: In fœderibus æternis sæpius fiat renovatio, ut incommoda & futura mala possint præcaveri, animorumque resuscitetur fervida coniunctio. Decimosexto, Dehinc fœdera, cum populo libero quæ fiunt, magis firma esse quam quæ cum Principibus incurrunt, non incomptè autumat Machiavellus, 1 *Cem.* 59. & Polybius, *lib.* 11; quum (ut ibi *Aratus loquitur*) Reges à natura suis utilitatibus amicitias & inimicitias metientes, viliores fieri quemcunque facile contemptui habeant, & servilem præ sui dignitatibus putent. *Besol. d. l. fol.* 2, *cap.* 5. *num.* 17. Decimoseptimo denique; In fœderibus constituendis nihil æquè necessarium est, quam ut director aliquis detur & præses, tum quoque arbitri controversiarum, sed absque iurisdictione, ut socii manere possint.

C A P. XIII.

*De ijs, qui fœdera icere possint, & cum quibus fœdus in-
eundum.*

Licet fœderis conjunctio maximè naturalis sit; ceu in coniugii effigie & specimine id manifestum est; tamen in ius regale id ita abscelsit penitus, ut in summitate & culmine regiae maiestatis non ultimè promereatur locum, sed *uicinis* Imperatori propter absolutam libertatem potestatis adscribatur. *Nov. 105. pr. Erenb. 1 de fœd. 2, n. 29. Peregr. de iure fisci, t. 1, n. 15.* In quo iusta etiam causa fœderis contrahendi semper præsumitur. *Gail. 1 de pac. publ. 4. Alb. Gent. 1 de iur. bell. 3, f. 31.* Unde, ex huius concessione, expressa aut tacita præscriptione, ius hoc competere Electoribus & reliquis imperii membris, patet. *Zaf. lib. 2, cons. 1. Erenb. lib. 1 fœd. cap. 2, n. 228. & Dn. communiter ad l. 7. ff. de captiv. & post-
lim. recv. Born. de iur. Mar. c. 25. Besol. disp. 6 pol. th 6.* Velut etiam civitatibus Imperii, ius regale habentibus, id liberum est. *Gail. 1 de pac. publ. c. 16.*

754 R E R V M P. H A N S.
n. 14. *Erenb. 1 de fæd. c. 4, n. 12. & lib. 2, c. 1, n. 35. Mynf. 6, obs. 2. Ord. Cam. p. 2, t. 9.* At civitates illas, quæ loco privatorum habentur, & aut negligentia aut violentia iura ad eò libertatis suæ penitus amiserunt, fœdera illicitè contrahere, juxta constitutiones Imperii. omnium prope est sententia. *arg. l. 1. ff. de senat. Bod. 1 de Rep. 7, n. 77. Thol. de Rep lib. 23, c. 3, n. 8. Kirch. disp. 14 de Rep. th. 1. Clap. 1 de arc. Rer. 13, in fin.* quamvis cautio maxima adhibenda sit, ut postea patebit. Interim tamen heic ingens quæstio de reliquis Imperii membris agitur & controversitur acriter: Num Principibus & civitatibus præmissum sit, sine consensu Imperatoris inire fœdera? Vbi Dd. id maximè licitum affirmant, modo non quid sit in præiudicium Imperii aut Reipubl. communis; sed potius omne molimen paci publicæ & conservationi eius destinatum sit. *Menoch. lib. 1, cons. 32. n. 3. Erenb. 2 de fæd. 2, fol. 192.* Velut etiam id *supra ex auct. bull. tit. 15 probatum*: constat, quod fœdera inde licita maximè dicantur, quia id continent, quod Reipubl. nullum damnum gignat. Ideoque rectè sentit heic Bodinus, 1 de Rep.

s. 7, quod summum Imperii caput & superior quivis ipso effectu ab omni infestatione tacite exceptus jure ipso intelligatur; licet non expressè in confæderationis autographo nominatus sit. Tametsi, *cum speculo Sax. lib. 2, art. 1*, potius cura adhibenda sit ut ritè nomina exprimantur. Velut hoc accuratè observatum est à confæderatis Hanseaticis, tam in communi corporis fædere, quam etiam reliquis particularioribus & qui ab iis dependent; *ut in sequentibus apparebit*. Similiter quoque excipiendi, sunt nati & confæderati Cæsaris; qui non offendendi; quum alias, si hi offendantur, crimen Maiestatis committi putet. *Menoch. cons. 99, n. 37. Bod. § de Republ. 6. Erenb. 2 defæd. 2, f. 94. & lib. 1, c. 3, n. 9*. Ac ut eo melius in officii sui ratione contineantur omnes, solet tale quid in transactionibus publicis & quavis compositione belli observari, ut simul quilibet status singulariter se obliget, quod nullum fædus contra Imperatoris, natorum eius, & reliquorum statuum salutem atque commodum inire velit. Exemplum est in Magdeburgensium banni absolute & receptione aut reconciliatione curæ

Imperatore Ferdinando I , de anno
 1551, die 9 Novembris, *artic. 2 capi-
 tulationis* ; ubi non tantum renuncia-
 runt omnibus confœderationibus ad-
 versis , sed etiam promiserunt , quod
 nullum unquam fœdus sub quocun-
 que prætextu aut specie inire velint,
 nisi prius S. Cæs. Maiestas , reliqua
 membra Imperii & Status , utraque
 domus Austriaca & Burgundica, &
 cæteri Imperatoris Ducatus atque
 Provinciæ expressis verbis excepti
 sint. *Merkel. de obsid. Mag. pag. 2, lit. O.*
 Imo generalis est conclusio , quod
 fœdera contra superiorum regulariter
 nullo jure fiant. *Quetta. consil. 6.* quia
 alias fœdus eiusmodi per se sit inva-
 lidum & nullius efficaciam. *Erenb lib.*
1 de fœd. cap. 2, n. 235. Nihilominus
 ex antiquissimo libertatis jure, quod in
 superiori libro satis explicavimus , privi-
 legioque fortitudinis, concessum esse
 videtur Romano-Germanici Impe-
 rii membris, ut sui juris, pacis publi-
 cæ , libertatisque communis causæ,
 vel inter se, vel cum exteris l.ædus in-
 cant. *Aur. bul. tit. 15. Rec Imp. anno*
1495, §. Auch sollen. Clut. fasc. th. 7.
Besold. lib. 2 pol. c. 6, n. 9. König pol.
par. 1. cap. 5. n. 67. Verum est, ut credi
 observavit *Besold. in discurs. de civit lib.*
Imperij,

Imperij, quod in historia Germanica nihil frequentius occurrat, quàm fœdera Principum & civitatum. Vnde satis manifestè constat, quam non tantum studiosi fuerint libertatis, sed quod etiam illis conditio status minus stricta fuerit; præsertim Saxonum generosior animus extitit; qui odio habuit extremo iugum illiberale servitutis: Et quãvis jus confœderationis Dd. libenter membris Imperij iustis attribuunt, tamen inventi sunt hoc potissimum tempore, qui civitatibus aliquot Hanseaticis mixti status novam intentarint litam, & non dubitarint, ipsum quoque Hanseaticum corpus non nihil atrocius convellere, idque culpam alicuius conspirationis, quum tales civitates in complexu suo contineat, quibus ius confœderationis non competat: Imo eousque audent ascendere, ut antiquissimo & celeberrimo huius fœderi titulum conspirationis affricare non dubitent. Quod haud obscure quidem, quamvis perplexæ loquelæ studens, ille Erenb. *de fœd. lib.* 1, c. 2, n. 44, innuit. Quem non incongruè Keckermannus perstringit *in curs. pb. disp.* 33, q. 18, pag. 688. Ibi deinde subiungit aliquid, inquit, quod & periculosum

valdè dictu scriptuque est , & tale omnino , quod valde optem ab isto viro vel non scriptum , vel maioribus argumentis dedisse evictum. Accusat enim Hanseaticas civitates conspirationis. &c.

Quod ille quasi oblique tangere voluit; id sane aliquis anonymus ab aulicis G. subordinatus non sine magnis & acerbissimis protulit iniuriis. Scriptum vero illud quod sub persona illustri eiusque prodiit tegimine, pasquillo non est absimile ; adeo refertum scetet passim calumniis & maledicentiis. Etiam ipsum nomen libelli quo *flabellum muscarum* , sive *Fliegenvedel*. inscribitur, satis acrem ignominiam Aristarchici & Archilochici stili redolet, & admodum vehementem calamum repræsentat. Si quem temporis illius utcunque lapsi cura non pænitet & absque scandalo quid censere se fortè posse arbitratur, cognoscat illud scriptum , & conferat cum eo locos aliquot in *secunda repartitione actorum Brunsvic. Historia; in primu. Examen illustre persone illustris* , pag. 77, 161, 199, 286, 350 ; & *Refutationem defensionum Brunsv. p.* 1158, 1195, 1201, 1205, 1217, 1223, 1239, 1252, & *seq.* 1306, 1363,

1363, 1484, 1448, 1674, &c. Alias quoque materiam hanc ubique sparsam talibus in actis inveniet. Auctori anonymo, qui tamen *in alijs, & præsertim in Retorsione contra Brunsv.* non adeo incognitus vult videri, calculum suum satis importunè addit Knich. *in velitatione apoleg. item in Encyclop. c. 10, n. 196, & seq. Et Erenb. d. n. 44.* Sed recte non, respondet Dauthius, quod materia talis Rerum publ. earum non admodum cognita fuerit multis. Aliud ergo, inquit *Besol. in pol. lib. 2, c. 6, n. 10,* respondendum esse probabile quibusdam videtur, de civitatibus, quas mixti vocant status. *Brunsv. diss. d. iur. univers. th. 17. Gail. 2 obs. § 4, n. 10.* Idq; posse probare, aiunt, celebre civitatum Hanseaticarum, maritimarum, & aliarum Teutonicarum fœdus; cui cohæret fœdus civitatum Vandalicarum. Non ergo ferendum (*ita pergit Besol. d. l. n. 11*) esse videtur, quod scribit *VVarem. Erenb. 1 de fœd. 2, n. 44;* si penitus examinaverimus huius fœderis naturã, vix negari posse, quin sapiat (quoad nonnullas civitates) specimen coniurationis: quum multæ civitates comprehendantur aliorum imperio

subiectæ. Ast huic adsertioni plusquam sufficienter respondet unitarum civitatum Hanseaticarum necessaria Responsio apologetica de diso. Luleck 24 Aprilis, an. 1609. Adde Bets. tract. de famul. fol. 53. Bart. Muscul. tract. d. confrat. th. 15. Clut. paradox. th. 8. Arxma. in discurs. 6 ad aur. lull. concl. 9. fol. 262, & seq. Matth. Steph. lib. 2 de iurisd. p. 2, c. 4, n. 4. Hieron. disp. ult. th. 3. pol. ad lit. 6. Cam. disp. 5 de Reg. th. 103. Thesoro pol. part. 3. Louis Serv. tom. 2, plaid. 11, fol. 299. Seuck disp. Inst. in exeg. iurisd. concl. 7, fol. 527, & seq. Confer. Gilra. in symphor. p. 1, t. 2, de reconu. vot. 1, in caus. Arch. Mog. contra Erfurt. f. 90, n. 97. Ruland. de commis. p. 2, lib. 5, c. 4, n. 47. Tum, si ad extrema recurratur, multa vetustas receptionis non tantum excusat, sed etiam patientia superiorum & approbatio publica omnes culpationes tollit, quæ tanto cum fervore in aëlis Brunsv. urgentur passim, ceu sit quoque in Repartitione tertia p. 342, 407, 454, 457, 460, 586, 655, 853, 854, 863, 854, 1174, 1167, 1200, 1201, & seq. 1207, 1225, 1232, 1292, &c. Consensus enim tacitus etiam supplet aliquid pro decreto. Bald. l. fin. C. si maior. fact. Ceu etiam consensus

sensus patrum facit perverti ordinem iuris. *gl. c. cum olim. de caus. poss. & propr.* Et facere factio plus est quam verbo. *Arch. cons. 173, n. 5.* Vni facere dicitur, qui, cum possit, non prohibet. *l. adigere. in princ. ubi gl. ff. de iur. patron. l. quid ergo. ff. de his qui inf. not.* Consensus enim facti perditus suum. *Bald. l. si pater 10. C. de inst. & suost.* Tum, pati idem est quod facere. *l. 3, §. dare. ff. de usufr.* Ac, velut patientia est actus successivus; (*Zas. l. de vort. n. 8. ff. solut. ma- tri.*) ita patientia longa superioris habet vim privilegii quod sibi inferior acquisivit iure. *Bal. l. 2. C. que sit long. consal.* Patientia quippe facit præsumi contractum. *Cast. cons. 161.* Imo patientia habetur pro præcepto. *l. liberorum. ff. de infam. aut mandato. l. qui paritur. ff. Mandat.* Sicut & patientia taciturnitate absque ulla exceptione consensum importat. *Dd. l. si filius C. de pet. her. quum sit rati- hibitio. C. fin. de iureiurand. lib. 6.* Unde tacens & sciens rem suam præscribi, videtur præsumptionem confirmare. *Dd. c. auditis. de præscri.* Confirmationis autem quantavis sit, id *l. legem obvenire. ff. de V. sig.* satis explicatur; quum confirmans dare quid

dicatur; uti & cōfirmatio vim decreti habeat. *Bald. l. quæcunque. col. 1. C. de bon. quæ lib.* Namque illa supplet defectum solemnitatis, formæ & personæ. *Bald. l. fin. ff. de test. tut.* Sed de his alibi pluribus.

Nunc dispiciendum quoque est, cum quibus fœdera licitè & utiliter contrahantur. *Bodin. lib. 5 de rep. c. 6, n. 579, & 589*, perquam doctè quidem ea de re agit; velut etiam *Althusius, pol. c. 20. f. 276, & Arumæus, disc. 28 acad. de iur. pub. th. 42, & seqq.* Sed longè sapientius ipse Iehova verbo suo diversis in locis commonet. *Exod. 23, 32. & 34, 15. Dent. 7, 3. & 20, 13. 1 Reg. 20, 36, 42.* Aut enim cum amicis, aut cum hostibus, aut cum iis, qui nec amici nec hostes aperti sunt, nobis res est; ubi certè magna opus est circumspectione. Nec minus & id considerandum venit, quod aut Christiani sint Principes sive Republicæ, aut à Christianisimo alieni. Utrobique nec hoc negligendum, quæ potentia & fortunæ commoditas, simulque animi dotes adsint. Potentes enim quidem sunt quærendi securitatis maioris causæ; verum sæpenumero in confœderatis prudentia potius & virtus quam opum,

pum & divitiarum cumulus desideratur. Quid enim prodest, si opem in opibus frustra requiras? *Vid. Lips. lib. 1 de magnit. Rom. Imp. c. 3.* Sed & ab egenis, præter condolentiam communem, quam loco subsidii tibi persolvant, interim te domum cum inani responso amandantes, nihil adiuventi in rebus adversis, solatii parum accipies: qualium rerum ipse spectator & auditor non semel fui. Priusquam ergo ad negotiorum communitatem deveniatur, cum quibusnam tibi res sit futura, diligenter ponderato. Maxime quoque periculosa sunt fœdera, quæ cum iis ineuntur, qui sub diversa politia & sub diverso vivunt climate cæli. *Iun. p. 2. q. pol. 70. Alth. c. 20 pol.* Circa ethnicos & manifestè impios quid sit notandum, id iupra monuimus: Habes certè, quod caveas. An vero Christianis eum Ethnicis contra Christianos fœdera contrahere licitum sit? Quis hoc suadeat, absque necessitate extrema? Non mihi hoc vendico. Imo Christiani nominis suavitatem omnino amittunt, & larvam diaboli induunt, quoties alter alterius spirat sanguinè. *Vide tamen Arum. d. disc. 28, th. 51.* An autem consensus in religione re-
 quirat-

quiratur in confæderatis, id est, An-
 cum impiis vel infidelibus, ut Tur-
 cis, Sâracenis, Tartaris & id genus a-
 liis, licetè fædera contrahantur, ad-
 modum arduæ quæstionis res est.
 Iterum verbum Dei suam heic inter-
 ponat decisionem. *Exod.* 34, 12. *Jud.*
 2.2. *2 Paral.* 16, 7. & 18, 31. & 20,
 37. *Nehem.* 13, 23, 25. *Ose.* 12, 1. Vbi
 omnino hoc prohibetur, adeo ut et-
 iam pæna affecti sint cõtra id delin-
 quentes. *2 Paral.* 20, 37. *Jud.* 1, 24, 27.
 & 3, 5. *1 Reg.* 20, 36, 42. Affirmat
 hoc tamen Bod. d. c. 5, n. 599. & de
Rep. 7, n. 27, in fin. Jun. 9. pol. 74. fol.
 170. Erenb. 1 de fæd. 2, n. 81, & sum.
 125. & 243. Kirch. disp. pol. 17, cor. 2.
 Quam difficilis autem ea res sit, id
 fat doctè declarat Kecker. pol. c. 24, f.
 389. Hoen. disp. ult. pol. th. 3, a. Vide
 Arum. d. disc. 28, th. 53. & Schonb. pol.
 lib. 4, c. 6. qui omnino negativam
 statuit potiore; qui a serpunt vitia,
 & in proximũ quemque transibunt.
ex Exod. 14, *Deut.* 7, *Amos.* 5, *Esa.* 31,
Jud. 2, *Gen.* 43, *Matth.* 10, etiam
 pluribus hanc probat sententiam, quæ
 sanè non exigua est aut levis cen-
 da. Vide omnino Norderm. de iur.
 prin. th. 78. Eandem pluribus quo-
 que ex Celso Mancino de iur. prin.
 lib. 6,

lib.6, c. 17, deducit König. in pol. par. 1, c. 4, n. 84, usque ad n. 149. Sic & Besold. in pol. lib. 2, c. 5, n. 13. Cui subnectit quæstionem; An hæreticorum fugiend. sint fœdera? Quis vero propriè est hæreticus? An ille, quem ita clamant opiniastri & habitualistæ? An ex constitutionibus humanis tam arduum negotium dependeat? Annon omnis opinio hominis fallax? Sed ampla nimis est materia; quam alibi Deo volente, trutinabimus. Interim maneat sententia *Bisoldi d. l. n. 26.* Nec minus difficillima & ea est quæstio. An quoque, si vicini duo Principes vel civitates potentes mutuis bellis se divexent, consultum sit alteri eorum sese adlocare, aut planè ab iis abstinere? Neutralitas quam sit res periculosa, docet Lips. 4 pol. 9, n. 49. Keck pol. 3, 1, in fin. Erenb. 1 defœd. 1, n. 182. & c. 212. Clap. de arc. Rerump. 7. Alth. c. 20. Hoen. disp. pol. ult. th. ult. Quomodo vero in omnibus casibus se quis heic gerere possit, de eo singularem tractatum confectus sit Neumeyer de Ramsala; Vbi potissimas quæstiones, cap. 12 & 13, ponit de bello civili, & iis, qui ob religionem armis infestantur. In necessitate vero constitutio extrema suadet

suadent politici, ut in potentia viribus pares aut impares quis observeat, & inter pares illum, qui optima sit naturæ & ingenii. *Lips. d. l.* At si de tyranno sit quæstio, an quis sibi non potius ab eo prorsus cavendum statuatur? Quis ardentibus ignis flammis se concedat temerè? *Cic. 3 offic.*

C A P. XIV.

De conditionibus fœderis, & modo contrahendi aut constituendi pactioes firmas.

P LUSquam ampla & diffusa hæc est materia, & gravissimæ considerationis, cum quibus & quam caute fœdus ineas; quæ hoc loco ne plene explicari poterunt, præsertim si exempla declarationem illustrare deberent. Sed tamen quum conditiones & modus contrahendi, pactioesque fœderum constituendi, id sitis expeditum enucleatumque reddant, tanquam sextum & septimum huius disquisitionis membrum, nunc paucis duo hæc examinando perstrabimus. Interim bene observeatur monitum Bodini, *de rep. lib. 5, pag. 552*

9; 2, de differentia sponſionis, fæderis, pacti & pacis, nequis in eorum confuſionem temere incurrat. verum iſthæc alibi accuratius explicabuntur.

Conditiones igitur id propriè exprimere debent, quod æquum, honeſtum, utile & poſſibile ſit. Nam quum fædus in mutuæ amicitiaæ fundamento ſubiſtat, pari iure & lege in fædus atque in amicitiam venit & descenditur. Proinde nunquam cum pietate aut ulla virtute politica pugnare debent; ſed potius ad harum præſidium faciant; *ut rectè ait Hæn. d. d. ult. th. 29.* Sed è contra maximo-perè cavendum eſt, ne quis utilitatis & privati commodi, vindicandæ iniuriæ, aut alius leviuſculæ cauſſæ gratia, vel reſpectu occulti honoris vani, ambitionis, voluptatis ludicræ, ludi iocique gratia, vel ſecuritatem in carnis mortalis brachio quærens, fædus contrahat. Niſi enim ad Dei gloriam, proximi dilectionem, conſcientiæ patriæque libertatem, ſubditorum ſalutem & conſervationem reſpiciatur, & ut cæleſtis verbi maietas aut ſtabiliatur aut amplificetur, is finem & effectum fæderis uti non conſiderat, ſic quoque nec cauſam

sam principiumve illius intelligit.
 Veluti o' dictas rationes fœdera im-
 probata sunt omnino in rege Aſa Iſ-
 rael. 2. Chron. 16, 7. Nam licet Aſæ
 pietas admodum prædicetur alias in
 eo, quod fecerit quæ recta videren-
 tur in oculis Iehovæ, ſicut David pa-
 ter ipſius; 1 Reg. 15, 11, imo & ani-
 mus eius integer fuerit erga Iehovam
 omnibus diebus ſuis; v. 14: tamen
 multiplex in eo, quod adeo temerè,
 & cum profaniffima prodigalitate
 profuſioneque divitiarum ſacrarum,
 adverſus confratrem Regem Iſraëlita-
 rum Bahſchamum, cum Syria Rege
 Benhadado fœdus inierit, commiſit
 peccatum. Cauſſam quidem iuſtam
 prætereſſe poterat, & talem, quæ ra-
 tionem ſtatuit, ut hodie loquimur,
 maxime concerneret, quoniam Ba-
 hſchamus ipſi fortalium ingens,
 Ramæ muniendæ cauſſa, ex adverſo
 oppoſuerat, ut regi regnique totius
 ſubditis omnem intercluderet com-
 meatum: Nihilominus Chananites
 à Deo miſſus ipſi ad oculum de-
 monſtravit, in hac defectione à Ieho-
 va, proprii cõmodi reſpectu, graviſ-
 ſimã cum peccata turpiſſime cumu-
 laviſſe; non tantum Benhadadum ad
 diripiendam aliquot civitates Iſraël-
 itarum

litarum & totum tractum Cinnereth, ac totam terram Naphthali, concitando; sed etiam lapides ac ligna omnia, quæ ad muniendam Raman magno laboris conatu Baeschamus eo convehi curarat, per subditos deportari mandando ad condendas urbes Benjaminitarum Gebahum & Mitzpam; ut ita in suum talia converteret lucrum. Quibus flagitiis etiam hoc crimen adiecit longè gravius, quod veritatem exprobrati lapsus noluerit agnoscere aut corrigere; sed potius è concepto in sanctum vatem odio, in carcerem Cippi illum conici iusserit; ut cœlesti huic viro id obtigeret, quod dici solet, Veritas odium patit. Abrahamus Patriarcha quidem olim quoque in fœderis pacto cum tribus fratribus Hanæro, Eschole & Mamæo vixit, quum ipsorum esset incola: Verum tamen illud amicitiae mutuae pactum in talem abusum neutiquam abripuit, sed vere reciprocum cum iisdem fœdus excoluit. Nam, quum ipsi annuntiaretur, quod Cedor-lahomerus Rex Helami sive Persiæ, cum suis quatuor adsociatis regibus (qui expoliatum irruerant & expugnatam Regem, Berahum Sodomæum; cum tribus eius

confœderatis, propter rebellionem & denegatam contributionem, quam ipsi tamen hucusque per duodecim annos præstiterant, agnatum suum Lothum cum facultatibus omnibus captivum abduxissent; ille confestim, recognita, cum ministris suis & confœderatis, liberandi & eripiendi agnati causa, arma quidem induit; sed non ea intentione, ut ullum inde sibi questum faceret, licet Rex Sodomæus liberali manu eum ipsi offerret; sed potius eum in finē, ut proximi sui salutem etiam cum dispendio vitæ, absque proprio commodi respectu, rite recteque curaret. Abraham (ait Teutonicus in commentario suo ad Gen. cap. 38,) quum Ethnicos obrueret victoria sua, nihil ex bonis raptis sibi petebat; sed omnia Regi Sodomæo reddebat, quæcunque illi eripuerant Ethnici, & solummodo zeloten agebat in Domino. Non ille arma inducibat propter regiones & regna, sed ut liberaret fratrem suum ex manu hostium. Hæc certè vera erat zelotypia, quam Iehova in eo urgebat. Nea consurgebat, ut bellum propter terram aut civitatem occupandam subiret. Et quamvis obtineret talia, nea tamen quidquam eorum sibi expecta-

bat : sed re confecta, in suum locum pacificus revertebatur. Verba eius & promissio erga Iehovam sane notabilis est *Gen. 14, 22, 23, & 24*. Sed ne quis putet, conatum hunc & factum hoc bellicum absque peccato fuisse, aut gravi aliqua caruisse culpa ; certe miraculosam prorsus Iehova reconciliationis adhibuit misericordiam ; & Abrahamum in ipso momento ex irę regno in regnum gratiæ retraxit ; mittendo Melchisedechum suum, qui ipsi panem & vinum, novę promissionis & testamenti in Christo pignora offerret, ut illius benedictione in integrum restitueretur. Non certè Melchisedeck iste filius Noachi Sem fuit , ut Hebræorum fert interpretatio erronea ; quam etiam ipsa epistola D. Pauli *ad Hebræos cap. 7, 3*, satis evidenter declarando refutat, ubi scriptum est, fuisse hunc sine patre, sine matre, sine genealogia, sine initio & sine : quippe mysterium illud typicum efficaciter Spiritum Iehovę in Christo representat.

Quod idem Teutonicus in *d. l.* graphicè depingit ? Veluti enim heic in persona Melchisedeci ei sistere se voluit ; ita quoque in triplici figura postea, quum ad ostium tentorii ibi-

dem Abrahamus federet, eidem apparuit in planitie Mamræi. Sed ita se habent Teutonici verba: Admodum mirifica est hæc Spiritus locutio in Mose, ubi dicit: Postquam reversus fuerat Abraham à eæde, quod tunc Rex Sodomæ in occursum ejus egressus sit, & Melchisedec Rex Salem protulerit panem & vinum: qui fuerit Sacerdos Iehovæ altissimi, qui cælum terramque possidet; atque is benedixerit Abrahamo; cui etiam Abraham decimas persolverit ex omnibus. Licet alias in S. Scriptura de hoc Sacerdotio nihil inveniatur, tamen verissimum fuit, in figura Christi. Etenim Spiritus in alio loco ita de Christo testatur, quod sit Sacerdos in seculum secundum ordinem Melchisedeci. *Pf. 110. 4.* Ita planè typicè, Spiritus Iehovæ figuram Christi proponit nobis apud Abrahamum, & vocat illum Regem Salem & Sacerdotem Dei altissimi, tanquam Sacerdotem salutis æternæ & Chriſtians, qualiter id ipsum in Sensuali lingua sonat. Id est: Christus Abrahamo benedixit, & ipsi panem vinumque obtulit, tanquam carnem & sanguinem suum, & ipse Pontifex summus est coram Deo, qui Abrahamum liberorque

berosque eius reconciliavit. Nam Abraham gladium iræ Dei contra Ethnicos gestaverat : Ideo iam Melchisedeck apparebat ei, atque benedicebat, ne gladius Turbæ illum deprehenderet ; ac protenus ipsi panem & vinum, id est, cæleste ens, apponebat, quod in ipsum introducere cupiebat, ac in carnem & sanguinem transformare, ut ita Patris ira in fædere hoc tanquam in typo vivido complanaretur. Etenim iste Sacerdos omnino verissimè spiritualiter est accipiendus. &c. Sic Rex iste & Sacerdos, erat ille, de quo ipse prædicationem instituebat, qui cum eo fædus hoc iniebat, quod æternus eius esset mansurus Pontifex summus, cui Abraham decimas, velut decimam proprietatem proprietatis humanæ (*id est, portam in Ternarium sanctum, ubi angeli & anima exsuscitati & in essentia cælesti corpore induti sunt ; ut alibi, in lib. de 40 quest. anima, q. prima, circa finem, idem docet*) persolvebat, & Sacerdos simul panem ac vinum exhibebat, cum benedictione sua, tanquam amoris igne, videlicet Tinctura lucis, una cum essentia cælesti, ut Abrahamus in hoc pane & vino Tincturam lucis in ignita anima reciperet,

peret , & imago Dei in eodem redintegretur , quę in Adamo cum fæmina disrupta erat. Inde Christus ipse cum fæminæ Tincturam reddebat Ens lucis, ut virilis & fæminea proprietates in unam rediret imaginem. Hęc ita Spiritus Iehovæ sub regio Sacerdote in Salem indicat nobis. Nam Esra, quum perdita Biblia in cognitione Spiritus Dei de novo amanuensibus suis ad calanum dictaret, cuncta hæc apertè vidit: ideoque hæc ita Spiritus Iehovę ponit. Ex quo satis dilucidè perspicitur, quamadmodum Esra in effigie spiritus historiam Abrahami conscripserit. Quippe tota historia de Abrahamo sub Christi persona præfiguratur , quum typum Christi demonstret. Hunc Sacerdotem de Salem , vidit tunc Abraham in spiritu: Sic etiam, quoties Abraham sacrificabat , adstabat ipsi hic Sacerdos in sacrificio , & sacrificabat Deo : quia mundum sacrificio reconciliare Patri debebat. Inde erat Sacerdos Dei. &c. Quanta igitur mysteria sub paucissimis illis lateant verbis sacre Scripturæ , ex his satis patet. quod & exinde constat; quoniam Abraham non tam in pietate & sanctitate debita, quam sub regno itæ Dei, tantum perfecit actum

actum bellicum; non inquam, in amore Iehovæ, cui per dulcissimum & sanctissimum ministerium Christi prius cum reconciliari & restitui oportuit, quàm Deo se gratum exhibere filium denuo posset. Quapropter non ita leviter de fædere & armis Abrahami judicandum est, ceu vulgus interpretum id in vili æstimo, habere, & suas enormitates atque crudelia vitia hoc exemplo palliare solet, qui putant, hoc factò Abrahami multa magna & dura facinora excusari posse: quum tamen Christus in persona Melchisedeci, Sacerdotis alicuius sancti, cælitus ei comparere, & suo corporis & sanguinis testamento aut sacrificio Patri eum reconciliare coactus fuerit; etiam si Abraham ex amore agnati & eius liberationis bellum hoc subierit.

Sed ad conditiones fæderis redimus; quas diximus in quatuor illis proprietatibus consistere. Fædes enim omne sive in eadem re, sive in simili conficiatur, utrobique suam requirit honestatem, æqualitatem, utilitatem, & possibilitatem; alias & fructu & effectu carebit suo. Ideoque inæqualitates, quantum fieri potest, in consarcinandis conditioni-

bus evitentur, & omnium maximè illud dispiciendum est, quomodo præcaveatur quicquid speciem subiectionis inducere queat. Velut supra diximus, quod inæqualitas potissimum ex clientelari, tributario & dediticio fædere, impropriè ita dicto, exoritur. Vbi summæ certè adhibendæ sunt cautelæ, ne iurisdictioni quis ac potentia suæ præiudicium aliquod creet in ullo actu aut negligentia culpa; præsertim quum ius protectionis primum plerumq, subministret gradum iis ad iurisdictionem adquirendam, qui in finibus extendendis & propagandis perpetuo sunt occupati.

Quæritur heic, si quis ex alterius iurisdictione & territorio sit eiectus, aut relegatus, an ille in confederati regionē commigrare queat, aut recipi ibi possit? Affirmativam statuit Menochius, nisi expressis hoc pactis cautum sit, ne alterius ob maleficia relegatum accipiat. *Men. de arbit. iud. q. 1. o, n. 6, & seqq. An. n. a. de iur. publ. disc. 28, th. 67, & 68.*

Hactenus de conditionibus considerandis; sequitur nunc de modo iungendi fædera. Quis est inter prudentes

dentes politicos, qui, ignoret, fæde-
 radiuturna salutaria esse, non posse,
 si fiducia virium & potentiaæ pro-
 priae ac fæderum spe, non necessaria
 suscipiantur; si dispares sint confæde-
 rati; si non unum & solum publicum,
 sed privata sub prætextu publici quæ-
 sierint? Si ullo unquam seculo in
 usu hoc pessimum fuit defraudatio-
 nis & depeculationis studium, certè
 hoc tempore quam maximè apud
 omnes prope viget atque floret. Ete-
 nim ipse vidi & audivi sæpius, non
 absque dolore, quomodo sub præ-
 textu pietatis & religionis quamplu-
 rimi ex nomine sancto boni publici
 sibi non tantum commercium con-
 fecerint, sed etiam amicis integerri-
 mis, qui hisce blandimentis specio-
 sis se nimium credulos exposuerunt,
 extremas consarcinatint calamitates.
 Quod subtilissimi, præ aliis id facti-
 tare solent, quo videlicet nusquam
 verum candorem demonstrare iuxta
 tenorem concepti fæderis cogantur,
 aut cogi queant. Ideoque ambigua
 verba maximè enucleare discunt, &
 generalis schemate omnia contegunt.
 Verum, qui acutioribus rem intueri
 oculis cupiunt, talibusque negotiis
 arduis destinati sunt, duo heic ante

omnia bene dispiciunt. Quorum primū est, ut res de quibus tractaturi sunt, prius recte disponant, casusque eius speciales cum circumstantiis dilucidè depingant, prout ipsa rei necessitas requirit: & ut omnia scriptis publicis concipiantur, inque iis clarè ac discertè exprimatur, cum qua persona, corpore, populo vè communitas sit instituenda. Deinde, ut ambiguitates & captiunculæ in generali forma loquendi evitentur, & omnia clatis, perspicuis, apertis, & expressis verbis cōcipiantur; ne iusti iniuste specie, periurio latebra decipiendq; occasiō quærat. *Bod. lib. 5. de rep. c. 6, n. 594.* Quum enim tantæ fiat hominum fraudes, dicente eodem d. l. n. 607, tot in mentibus latebræ, tantique recessus, ut fidei violandæ occasiones etiam ex rebus quibusque levissimis quærantur; formulæ fæderum erunt cautè conscribendæ, ut, quicquid non sit in formula, illud neque sit in fædere & re ipsa. *Arum. de iur. publ. disc. 29, th. 80.* Quamquam perfidia nemini, perfidie latebras quærenti, desse possit, si quis in eum crudelis impudentiæ rigorem inciderit, ut nihil recte dictum aut factum censere velit, quod eum for-

tuna in proprii commodi studio non conspitet. Crudelis enim talis astutia triplex sibi ut plurimum consuecere solet fraudis pallium.

Sunt primo, qui manifestè perfidiam committere non verentur, dum sententiæ suæ malitiosam interpretationē affragunt. Quale exemplum de Soly-manno Turcatum Imp. & Abraimo Bassa refert Bod. *lib. 5, c. 6*, qui nihilominus Bassam eo tempore, quo dormiret, necati iussit, licet iureiurando ante confirmasset, quod non esset mortem illi illaturus, dum viveret. At postea mentem hac interpretatione explicavit, quod dormientes non pro vivis sed defunctis habeantur. Quale exemplum etiam nuper tetulit vir integræ famæ, qui mediator fuerat inter milites præsidarios & magistratum sat notæ Republicæ, quum milites propter defectum salarii, priusquam solutum esset debitum, ulterius obligationem sequi recusassent. Magistratus vero quum tandem post multas obligationes promitteret solutionem, simul hanc abnegationem officii pro specie rebellionis aut seditionis allegare voluit, ut, soluta mercede, sub prætextu criminis admissi, ultimo eos afficeret

ret supplicio. Hoc audito, noluerunt milites quidquam isto nomine accipere, priusquam condonatione facta penitus essent reconciliati superioribus. Quod itidem sub æquivocatione quidem illis fuit promissum; & tali conditione, ut, accepta solutione, se sisterent in territorio magistratibus: ubi concluderant, quod principales eos, qui solutionem petierant, è medio tollere vellent. Sed hanc fraudem quum Mediator ille perciperet, in faciem magistratui illi contradixit, adiecitque, quod nollet in publica fide fallax deprehendi, quin statim militibus id detegeret, quum boni viri non sit, aliquid duplici proferre conscientia, aut tali æquivocatione ludere, nedum quod hoc boni magistratus indicium esse possit, cui omnis fidei concredita est custodia. Quo verbo in pudorem coniecit singulos adfessores, & obtinuit integritate sua privata, ut etiam publica fides illius magistratus, salva perstaret. Simile exemplum antea tene-
 num ipse vidi, quum inter Principem & civitatem quandam, P. sub fidei certique silentii juramento, pacta constituerentur æqua secreto modo; quæ non tantum propalavit magi-
 stratus

stratus commodo suo studens, sed etiam cum damno alterius penitus negocium subvertit; prætendens, rebus sic stantibus id ita esse intelligendum, &c. Quum eiusmodi diræ Sophisticationes passim in usu fuerint, adagiis aliquot, de Phœnicum pactis, Thessalorum commentis, pacto Locrænsi, & commento Thracum, locus (proh dolor) factus est. fraudes nescint? *Vid. Erasm. in chil. tit. de inconstantia. &c.* Præclaræ certè interpretandi rationes, ex Diabolischola haustæ. *Arum. de iur. publ. disc. 28, th 82.*

Sunt alii secundò, qui non tantum verba, sed & syllabas aucupari noscunt. Ceu de Ludovico V Reg. Franciæ historia est, quod Ludovicum Luxeburgensem, magistrum militum, sub verbo hoc, Se capitis tanti viri egere plurimum, ad capitale supplicium abripere studuerit. *Comines de reb. Gall. Bod. d. l. num. 607.* Simile quoque in Sleydano *lib. 19.* legitur exemplum de incarceratione Landgravii Hassiæ.

Tertiò, sunt etiam alii, qui veteratotiè, & nimis callida iuris interpretatione fidem fallere non dubitant, pacemque violari negant. Ut, si quis pactus sit, ne offenderetur, & tamèn

tamen furto aut alio velamine criminis res possit auferri . &c. *Arum. ibid. th. 83*. Velut etiam de Legato Romanorum, qui cum Antiocho de divisione navium egerat, exemplum refert Bod. *d.l.* Ita fidei subversio quavis sophisticatione facilè comminisci potest, si verborum perplexitates non rite explicentur .

Proinde modus prope omnis in fide consistit, quæ etiam fundamentalem formam exhibet confæderationis contractui . Perniciosior hostis non est , quam qui sub specie amici duplex est, inque verbis alius apparet ac in corde sepultum tenet. At fides bona non patitur hanc ; sed verborum tunda exigit cum effectu , quem nec utilitatis publicæ, nedum privata ratio ulla violare debet. Etenim, abrogatæ vel violatæ fide, omnis inter homines societas concidit, quæ nec fœdere, nec ulla conditione pacis potest recuperari. Ipsemet Reipubl. Princeps fiet omnium exul , qui erat omnium Præsul. *ut loquitur Bald. in l. Præcepti. §. de U.* Proinde Saxonum is mos tunc antiquus , ut quisque secundum promissa & verba obligatoria cogereetur strictissimè vivere. Ac si quis vacillaret, eum non testes , non vicini to-

lerarunt. Aut enim excludebant talem ex omni consortio convivali, aut nemo ipsi propinabat. Vnde proverbium exortum, quod talem *de klapkanne vorbey gelin mueſte*: quasi non esset dignus, qui cum honesto cœnaret, si fidem non servasset. *debit*. Nec raro compellebantur ad obſtagium præstandum. Vid. *Monach. de iurisd. part. 22, c. ult. Moll. in const. Sax. p. 2, tit. 22. & 3 semest. cap. 3. Kopp. 9. 3.* Constantia & integritas hæc Saxonum in servanda fide adeo famosa olim reddita fuit, ut etiam ad exteros proverbii loco emanarit, & firmissimum putaretur, si quid Saxonica fide esset promissum.

Sed ut in fœderibus compangendis modus dictæ fidei eo syncerior appareat, cautelæ binæ erunt. 1. Ut, si quid discordiæ antea fuerit inter pacificos, id penitus amnestia consopiat, & rancor omnis omnino tollatur è medio; certæ cum pœnæ constitutione exprobratur irrogandæ. Deinde, si quid discordiæ inter membra exoriat, hoc ad arbitrium compromissum alicuius remittatur. Sic etiam, si verba dubia inveniuntur, id selecti ad hoc & è confœderatis deputati examinent, æstiment, declarent, ac

concludant. &c. Quibus de causis non tantum esse oportebit fœderum protectores aut directores; sed etiam omnino consultam erit, ut statis temporibus conventus communes atque deliberationes instituantur; quo iustus semper vigor conservetur, damna autem in tempore, ne inveterescat malum aliquod, è medio tollantur. Cæterum, director ille vel protector & ipse socius erit, nil ultra: neque juris quidquam in cæteris obtinebit.

Quæritur heic, num rupta fides videatur, si socii partem fratresvè, fœderibus non comprehensos, violaveris? Causa quidem inquirenda est; sed malè negativam vult Bod. *d. l. 5, c. 6. Vide quoque Arum. d. d. f. 28, th 84.*

Sic arduam quoque hanc questionem hodie duo inter se confœderatorum corpora ventilant: An teneantur confœderati ad ea præstanda, quæ in Notula autographi aliter fuerunt subscripta, quam in expressa reservatione protocolli & explicatione eius sint memoriæ causa annotata? Una pars verba fœderis vult strictè observari; altera vero, ad reservata cum protestatione recurrit. Si quid censendum foret secundam strictam ju-

ris regulam ; certè , quod altioris est indaginis , cum eo quod probationis est liquidæ & manifestæ , atque in continenti documentis publicis confirmatur , haut , comparari , nedum confundi potest. Etenim probatio in continenti , secum importat executionem paratam , aut processum summarium requirit ; & excludit exceptiones , quæ sunt de Juris apicibus. *Col. de proc. execut. p. 1. cap. 10 , num. 308.* quum alterum ex longè petitis adducatur , & prius ordinariam exigat rei abstrusæ per notissima jura cognitionem. Imprudentia est , dicere , Non putaram. Res magnæ consequentiæ , providum præsupponit consilium ; præsertim ubi tam multa tot vicibus ex intervallo confluunt ingenia , quæ primas inter prudentes sibi partes vendicant. Litem suam ipsi inter se dicimant. Alias notorii ordo est , ut ordinem juris non requirat. *Col. de pr. execut. p. 1, c. 1, v. 22.*

C A P. X V.

De solemnitatibus & ceremonijs fæderum : dequè officio confæderatorum , & quam in re id propriè consistat .

VT nunc sunt mores hominum, fædera humana ut plurimum præter nomen nihil habent quidem; nihilominus sæpius tertriculo sunt vicinis aut hostibus. Atque hanc auctoritatis gratiam ut sibi eo magis concilient confæderantes, idcirco ita res & conatus splendore suo ceremoniisve non caret.

Ritus autem celebrandi aut sunt de fæderis sanctione, vel de eius confirmatione & approbatione, vel de eisdem publicatione.

Quoad primum, ante omnia de pactis conventis agi oportet, quibus fædera tanquam firmamento innitantur. Deinde vero olim variis ceremoniis quidem fædera sanciti solent. Veluti *supra cap. 11* ostensum est, quod Patriarchæ atque Reges victimis & iuramentis ea confirmant. *Bod. d. l. 5, cap. 6, solemnitates aliquas recenset.*

recenset. Veterum alii, ad modum sanctorum Patrum, cæsis victimis, alii jactu lapidum, fædus iniebant; ubi simul hi ista verba submiscebant: Si sciens fallam, ita me Diespiter, salva urbe arceq; honis eiiciat, ut ego hunc lapidem. *Ros. de ant. Rom. lib. 3, c. 6; & lib. 10, c. 2, plures recenset ritus.* Reges Parthorum & Armeniæ iunctos pollices & eodem nexu colligatos leniter vulnerabant, cruoremque expressum exugebant. *Bod. d. l. & Arum. d. disc. 28, th. 95.* Sic veteres nostri Germani manuum implicatione fædera contrahere solebant. Qualis solemnissimos stipulationis etiamnum apud nos in usu est; iuxta illud vulgatum: *En, dextra fidesque.* Saxones monstrato & erecto in cælum pollice cum nutu capitis confirmabant simul verba promissoria. Quem ritum adhuc seniores nonnullos observasse vidimus. Alii ferro candente aquæ frigidae immerso, lira carniū execratione fædera sanciebant. *Bod. d. l. pag. 95: ubi & addit ex Casare, quod Galli veteres collatis signis sanctissimè fædera iunxerunt.* Nonnulli victimarum sanguine gladios tingebant, veluti Clearchus Lacedæmonius & Tisaphernes Persæ talē conjunctionem

inter sese coiêre Qui arctissima con-
 spirationis fide coniurabant, pecula
 vino ac sanguine, quem inflictô sibi
 vulnere expresserant, temperata, si-
 mul absorbendo evacuabant. quales
 levitatis mores etiam imitari hodè
 solent juvenculi nostri, qui dissolutè
 vivunt. *Vide Camerar. 2. medit. c. 78,*
& c. 59. Abraham quum fœdus cum
 Abimelecho pangeret, greges & ar-
 menta ei dabat. *Gen, 21, 27.* Alii con-
 iubio stabiliri rectius fœdus putant,
Bodin. l. d. & Arum. d. d. th. 97.

Sed iurisiurandi ratio, in fœderi-
 bus ineundis vetustissima, quæ &
 nostris quoque moribus confirma-
 tur, procul dubio Iudaicæ genti ac-
 cepta ferenda est. Sic Abimelech &
 Isaac iurato ineunt fœdus. *Gen. 26, 31.*
 David & Jonathan. *1 Sam. 18, 3. &*
20, 16. & 23, 18. Ioiada & præfetti
 militum. *2 Reg. 11, 4. 2 Paral. 23,*
1. & c.

Porro, divina lex (*sic Hæn. disp.*
ult. fol. th. 10, l. f.) alterius, quàm Dei
 æterni nomen ac numen iureiurando
 obtestari vetat. Si enim solus est, qui
 numinis sui contemptores & perfidos
 ulcisci potest. *Deut. 19. Isai. 12.*
& 5.

Qualis formula esse debeat pro-
 missionis

missionis fidelis, tradit S.S. *Deut.* 6, 13; *Apoc.* 10, 6, *Daneii eth. Christ.* 2, cap. 9, fol. 152. Idque Christus plenè explicat *Matth.* 5, 33, & seqq. Christianorum verbum non debet esse frustraneum: Quod non in veritate firma consistit, à malo ortum traxit. Hinc à clausulis, quæ magis sapiunt imprecationes & execrationes, quàm solidum veritatis servandæ respectû, abhorrendum est penitus: nec nimis arctum obligationis vinculum inter veros Christianos efflagitare oportet. Sed ubi tales invenias? Ideo necessariò recurrendum est ad illud, quod Dei testimonium cordi cuiusque interponat. Si Christum audiamus ritè, sat habemus in ipsius præscripta formula a^lterationis. Quid vero de horrenda (ut ait *Rittersb part.* 9, in *Novell.* cap. 2, n. 1.) formula arisurandi sit tenendum in *Novel.* 8, id quilibet cognoscat *i. i. em* apud *Ritt.* & *Quac. in recit. suis ad rit. de iure iur.* lib. 2, decr. c. 26. Iuramentum ergo (dicit *auct.* apud *Arum in iur. pub. d. d. th.* 100.) quum præcipuus sit confæderatorum nexus, ut hoc Iudæica gens probè intellexit, (*Gen.* 1. *Ios.* 9.) valdè requirimus. & quamvis inter Christianos nulla debeat esse.

differentia inter simplicem loquelam & juramentum; (*Cuias. 22, o/s. 7i*) tamen metu divini nûminis (*l. 8. ff. de cond. instit.*) plus operatur iuramentum, quam simplex promissio. *debitores. de iureiur.* Licet nonnulli, quod dolendum est, apud Christianos contemptu religionis faciles inveniantur. *d. l. 8.*

Præstat autem juramentum aut à principalibus ipsis: aut, quod hodiè usitatus mos obtinuit, ab iis, qui singularem ad id commissionem sive mandatum speciale habent: velut sunt etiam legati; (*cap. 1, §. sed utrum. §. per quos fiat invest.*) quod in confæderatione Hanseaticarum & Belgicarum anno 1617, ceu plenum mandatum id requirit, observatum vidi. Verum quod per procuratorem non fieri possit, vult quidem Erenb. *lib. 2 de fœd. c. 1, n. 129, pag. 83*; atque id affirmat partim ex auctoritate Bod. *lib. 5 de Rep. c. 6. & Bald. in l. unica. C. de caducis*; partim quod iusiurandum adeo arctè cum persona cohereat ut ab ea divelli nequeat. Sed si actus iudiciales per plenipotentiam possunt exerceri; quare non etiam talia extrajudicialia? præsertim quum data fides Christianorum idem operari debeat

beat quod iuramentum ; *Cuiac. lib. 22, obs. 7* ; imo & iuramentum invalidum sit servandum ; *Dauth. in cap. quamvis. de pact. in 6. n. 29* ; ac pietas, cui simplex sufficit promissio , periuria nesciat.

Binæ heic agitari solent quæstiones. Primò ; An iuramenti loco æquipollens sit admittendum ? ut , si quis fidem honoris, nominis, dignitatis & famæ adiiciat : *Bey höchsten eeren ; & , Fürstlichen treu ven.* videatur *Myns. cent. 1, obs. 17. & Gail. 2 obs. 59* ; qui pro iuramento id haberi volunt. Quibus adstipulatur *Besold. d. l. 2 pol. 6. 6, n. 33.*

Secundo quæritur ; An sufficiat, si quis recuset iuramentum, & tamen iuramenti loco se obstringat ? Licet iuxta Christi præceptum eandem vim obtineant, quo iuramentum censeri possit ; unde & *Beust. de iuretur. & Myns. d. cent. 1, obs. 17*, implicite id contineri dicunt : tamen, quum causa sit publica ; & nominis divini invocatio maxime sit de essentia iuramenti ; tum quoque secundum ius commune res sit iudicanda, in quo solemne iuramentum promissioni simplici præfertur ; & ut quoque fraudis suspicio aut elusio perfida.

evitetur, æquipollens admittendum non putant. *Erenb. lib. 2 de fæd c. 1. Arum. dict. lo. th. 101. & 103.*

Ad confirmationem fæderum maiorem etiam hoc facit, si dubia fides sit, ut præstito iuramento, pro servando fædere obsides dentur. *Gail. lib. 2 de pac. publ. c. 21. Dd. in l. obsides ff de testam. Sleyd lib. 24 com. Besold d. l. n. 34.* Obsides autem quid sint, explicat *Arum. d. l. th. 105.*

Atque ne quid mutuis promissis facilè immutari, aut verba obligatoria inverti, aliterque ac dicta sunt accipi in interpretatione possint; quavis sit contractus iuris gentium, ut non sit de essentia eius Scriptura; tamen non tam usus, quam negotii necessitas, notulam certam postulat, ut contractus probatio eventualiter inde cò rectius constet. *l. 20, §. sed. C. de testib.* Tum etiam sæpius plures sunt articuli, quam ut nuda possint conservari memoria. unde prudentis officium hoc quoque requirit, ut negotiorum custodiam litteris benè conservet. *l. 4. ff. de fide inst. l. cum tu ff. de prob.*

Si igitur litteris demandati sint articuli pro solidioris confirmationis robore; necessum quoque est, ut

manu

manus propriæ subscriptio addatur cum subſignatione ſigilli. velut hoc communis tot ſeculorum conſuetudo approbatum ſervat. *l. ſicut. §. non videtur. ff. quib. mod. pig. vel hypot.* Vbi duæ iterum ſuccurrunt quæſtiones : An ſubſcriptio etiam per mandatarium aut legatum fieri poſſit ? Si dominus non ſit in vicinia, res autem morã non ferat, atq; in ſtructio cum mandato id ita explicet; poterit quidem loco principalis ſui ea omnia perficere, ad quæ ipſi plena poteſtas data eſt; ſed neceſſum eſt, ut eius inſtructio cum mandato actis incorporaretur, & cum originali ſubſcripto adſervetur. Ita etiam Secundò quæritur; Num ſubſignatio ſubſcriptioni, an ſubſcriptio ſubſigillationi ſit præferenda; & quænam ſit potioris iuris, ſi alterutrum ſit omiſſum? Caſum novi in aula Electoris Saxonix aliquando ita fuiſſe, ut ſola ſubſcripta produceretur manus; & deciſum fuit, *iuxta Gailium*, quod manus ſubſcriptio prævaleret.

Absolute itaque modo & ſolemnitate confederationis in contractu, nunc pauca quædam de officio confederatorum quoque erunt attingenda.

Porro, nervus iste consistit maximè in eo, ut omnia secundum articulos pactiōnis fideliter præstentur, & ritè fædus, in placitis suis conservetur. Vnaquæque enim res, quo maioris est utilitatis & amplitudinis, eò citius quoque ad extrema pericula prolabitur, nisi bonis consiliis in quovis tempore suffulciatur, & simul suis certis communiatur limitibus. Ideo qui in uno hærent fædere, videant, ne promiscuè se aliis simul implicent, & eorum occasione etiam inviti ad negotia iniusta & perniciosarapiantur; quum non raro ruina unius confæderati omnem reliquam secum præcipitet multitudinem. Etenim, dum impliciti fæderibus sequi alienis futores cogantur, facilè concidunt omnes. Non opus est, ut hoc tempore turbulentissimo ex longinquis seculis aut historiis perantur exempla. An non ante oculos est totius Germaniæ status tristissimus, & in ruina sua involutus pessimè? Quæ causa? quis Auctor? Peccatorum quidem seivi perdit in natura nostra sumus omnes, & quisque suam patitur noxam; Sed quisnam mala sua etiam in alios & vicinos coniecit? Quis huic vel illi fuit stimulo,

mulo, sub specioso boni publici titulo, & Evangelicæ religionis pallio? Nonnè auditi sunt passim tales disseminati nunci? Vix per aliquot annos antehac circulatorum, regionum, provinciarum, publici & privati, subornabantur conventus, ubi non subministrarentur cruentæ irritationes & exacerbationes quam plurimæ. Sed ex qua plaga mundi effluebant? Per quos ventus infusurabatur? Quænam erant miserationes creberime? Nonnè conclamabatur, O mortales, mortales, Evangelica nunc maiestas petitur, Evangelica libertas carceri æterno mancipatur! Evangelicus splendor penitus supprimitur! O socii, in unionem coite; ac ferro & armis vos ab hoc iugo liberate! Socios habetis amicos, fideles, fortes, & gratos adiutores!

Nunc opus est animis, & cordis pedore firmo.

Stare viri, atque videte, fiet que causa malorum.

En, ad sunt tenebræ, tenebrarum dira propago!

Ita magno & perpetuo semper conamini ausu hocce urgebatur. *Civiliu in viribus artis.* Ἀλλὰ μὲν γὰρ τὸ νόστος num illud nostis? Salsuginosa vicinia si-
miles

miles eiicit hamos. Sed quamvis cur-
 rant aliqui, ne pluvia madescant, in
 fovea tamen præfocati hærent; nec
 adhuc Acesias (quod dici solet) me-
 dicatus est. Memini, quæ vidi, &
 quorum auditor atque spectator fui.
 Accidit nimirum, quod in testudine
 fieri cernimus: si una chorda discre-
 pet, tota illico harmonia turbatur;
 Sic si unus confæderatorum prema-
 tur, secundus, tertius, & reliqui con-
 tinuò idem experiuntur. Quod in
 tragico hoc Germaniæ tumultu cer-
 ninus, quantopere vallis vitem de-
 ceperit, & nunc scipioni arundineo
 innitantur, qui ad Charetis mare au-
 reum respiciebant. Ideo quam fidem
 quis fæderi destinavit, recte agendo
 servet providus, nec ad alios respi-
 ciat eventus, aut ad novas se incesca-
 rier patiatur cales. Deinde statis
 temporibus si fuerint indicti, aut
 alias necessarii, conventus sine inter-
 missione visitet, ut suæ fortunæ sit
 sedulus observator. Nam facilè quid
 occurrit, quod informet & doctio-
 rem te reddat in cautelis observan-
 dis, licet sæpius propositi articuli ta-
 les appareant, qui te non tangunt.
 Præsertim, si quis fæderis director
 aut protector sit, visitentur sedulo
 deli.

deliberationes & consultationes communes. Tum quoque universalis huius officii regula talis est, quam olim Wolfgangus Palatinus suo agnato Friderico Electori testamenti loco, inter alia salutaria præcepta vitæ reliquit, (*referente id Clytræ in vit. VVolfg.,*) iusta & necessaria modestè semper agere. quod fædus optimum & firmissimum ille putavit. Quod si fortè quoque fædera sint pacta, quæ aliis invidiosa appareant, & loca silentio sint involvenda, aut res ipsæ; id quoque sanctè præstandum est. Alias, si res aperta sit & honesta, & ita sit constitutū, ac maxime necessum sit; si cum consilio subditorum & eorum consensu sit initum; (velut nec decet quenquam superiorem in fraudem aut præiudicium subditorum fædus aliquod pangere. *Dd. in c. 1. §. præterea de prohib. feud. alien. VVesemb. cons. 2. Erenb. c. 27 n. 223:*) sit merito fæderis solemnibus publicatio. Vbi interdum astutiam quandam supponere solent callidi auctores, ut suppressis veris articulis, intermisceant quædam ficta, quæ populi favorem vel adaugeant, vel etiam externos in terrore aut metu contineant, ac rei verè gestæ ca-

pita

pita invidiosa innotescant. Vulgus
 enim sæpius plurima absque consi-
 deratione spargit, quæ magis ob sint,
 quàm utilitatis quid creent fæderis
 intentioni. Præterea danda est ope-
 ra, ne fæderis articuli facile autte-
 merè mutantur, aut violentur ali-
 cubi. Nam sunt haud raro, qui pro
 cõplexione ingenii levissimas ob cau-
 sas, vel offensiones à sociis acceptas,
 ruptis fæderibus, statim ad extrema
 profluiunt; velut in Scotis exemplum
 est, qui adversus Pictos, cum quibus
 tamen per 600 fere annos societatem
 coluerant, ob canes ereptos, gravissi-
 ma gesserunt bella. Omnia prius con-
 silio communi tentare sapientem o-
 portet, quàm ad arma, aut alias vio-
 lentias profiliat. Tum quoque multa
 sunt dissimulanda. Amici enim vitia
 noveris, non odetis, in proverbio est.
 Itaque si controversiæ incidant inter
 confæderatos, eæ ita apud arbitros
 componendæ sunt, ut supra diximus.
 Quod ideo tenendum, ut ab utraque
 parte sint pares: quod si dissideant,
 tertium aliquem adoptent, aut illis ex
 communi partiumvè consensu adda-
 tur, qui ex æquo & bono, vel etiam
 iustitia pactorum fæderis, lites diri-
 mere possint. Quod in veterum fæ-
 deribus

deribus accurate observatum esse cō-
perio, quoties præsertim civitates Sa-
xonix arctiori vinculo se congluti-
narunt. Legi aliquot pactiones, in
quibus arbitri nominati fuerant civi-
tates aliquot Imperiales superioris
Germaniæ; inter quas etiam Norin-
berga erat; ut suo convenientiori loco de
hac materia agetur. Denique tota sum-
ma huius officii in eo consistit, ut fi-
des data, quæ neque in hoste, nec erga
hostem violanda est, ut in sequenti ca-
pite plenius explicabitur, salva conser-
vetur.

C A P. XVI.

*De duratione & effectu fœderum, nec
non solemnitatibus, quæ in mo-
do contrahendi adver-
tende sunt.*

QUOD ex temporis respectu fœdera
alia sint perpetua, alia verò tem-
poraria, id superius illatum est. Heic
autem Dd. tam I Cti quam Politici in
diversas abeunt partes; dum alii cum
fœderibus æternis & hæreditariis, alii
cum temporalibus, & maximè iis quæ
certum & determinatum numerum
habent annorum, faciunt ut quæstio
sit;

fit; Vtrius melior conditio sit, & num temporatio fæderi, an vero æterno siue perpetuo potiores partes & firmiores sint adscribendæ? Est certè res non levis momenti, & perquam dubia, quid pro laude æternifæderis potius quam firma decisione temporatii constituendum veniat. Quanto enim iucundius id, quod soltam firmitudinem, & præsertim æternitatis quoddam fundamentum, subternit, quam quod mutabilitati & fluctuabundæ hominum opinioni & inconstantiæ committitur; tanto maiorem laudum omnium prædicationem id meretur, cui tuto etiam posterì se cum fortuna concedere possunt; quum noscant, amicitia tali, quæ certis vinculis legum concatenata rite cohæret, non facilè se posse privari. Et, quid vera atque haud ficta amicitia in mundo utilius? Veluti nec inconcinna est eorum locutio, qui affirmant, quod amicitia magis quam ignis & aqua sit necessaria; idque mortalibus equidem omnibus, ait *Vincent. Castell. lib. 1 de off. reg. c. 63*; & omnium maximè regibus, aut Rebus publicis. Etenim, ait *idem d. l. c. 62*, hoc firmiter ita tenendum est, regum amicos, esse verum

PARS SECUNDA. 807

ac perpetuum ætatum, quod etiam de quavis Republ. intelligendum est. Idcirco, Ex semet (ait *Manilius, lib. 2. Aron.*) non quod natura creavit, Pe-ctore amicitiã maius, nec rarius unquam. Et, *Ovid. de Pont.*

Scilicet heic etiam, qua nulla ferocior-ora est,

*Nomen amicitiã barbara corda mo-
vet.*

Et, (*Com. Pl.*) Nihil homini amico est opportuno amiccius. Nam sane, ait *Castel. d. l. c. 62*, ex omnibus rebus, quas sibi mortales parant, ut confirmat *Socrates apud Xenoph. apomne. lib. 2*, nihil est amico præstantius. ut non sine ratione *Cic. in lib. de amic.* scripsisse videatur, Amicitiatum suam cuique permanere stabilem & certam possessionem. Quum enim cætera scè omnia sint quasi dona fortunæ; amicitia, Virtutis, quæ æterna est, opus, altissimis robustissimisque defixa radicibus, nulla vi tempestatis, nulla temporum iniuria potest convelli. Quod sanè longè rectius de ea amicitiã specie ad severari valebit, quæ perpetuis conjunctionis legibus, & quidem talibus constat, ut nullus fucus, nulla simulatio metuenda sit, qua temerè quid dissipari queat; vel

E c c aliquid

aliquid erroris aut culpæ interveniat, quod ex iure confæderationis & pactorum consopiri ac tolli protenus non possit. Tum quoque fœdera perpetua longè esse preciosiora, patet ex exemplo Dei, qui arcum propterea in nubes constituisse se profitetur, recordaturus fœderis perpetui (generalis) inter Deum & omnem animantem initi ex omni carne, quæ fuerit super terram. *Gen. 9, 16.*

Tale æternum fœdus Iehova & cum Abrahamo ac semine illius specificè pepigit, *Gen. 17, 7*; dicens: Stabilio autem fœdus meum inter me & te, ac semen tuum post te, per ætates tuas, ut fœdus sit perpetuum; me esse tibi Deum, & semini tuo post te, &c. Cui etiam hoc sacramenti testimonium cœu firum sigillum adiecit, *v. 13*, his verbis: Omnino circumciditor natus domi tuæ, & emptus pecunia tua: Sic erit fœdus meum in carne vestra, in fœdus perpetuum.

Velut etiam æternitatem talis fœderis in sale depingit *Levit. 2*, ubi ait: Omnem autem oblationem munetis tui sale salito; neque cessate finito Salem fœderis Dei tui à munere tuo, cum omni oblatione tua offerro Salem. Nam veluti sal cibum ab omni putre-

putrefactione conservat, & tutum reddit, suaque natura durabile est, & quasi matrix naturæ, quum ex ea in creatione producta sit terra, lapides, aqua, & metalla cuncta, ita tamen ut simul reliqua principia, videlicet sulphur & mercurius, submixti fuerint: (*Teuton: de trip. vit. c. 2, in exp. 3 princip.*) Ita quoque oblationes omnes in fœdere Dei sempiternum vigorem precum & devotionis, ab omni putredinis impuritate cōservare debent, ut perpetim vita novi fœderis nobis sit in Christo purificata. *Vide Croll, in Basil. Chym. de Spir. sal, pag. 209.* ubi ait; Sal simplex, &c. quum putredinem nesciat, maximè omnia à putredine vindicat, & naturali corpori salutaris, humanæ naturæ adeo conducibilis, ut sine eo vivere nesciamus; corporibus inditus, quicquid adest humidum, absorbit, & quod reliquum est solidæ substantiæ adstrictione contrahit. &c. Hæc igitur virtutes quum crudo insint sali, quanto potiores spiritui eius convenienter præparato? Eodem modo memoriam fœderis sempiterni, celebrandam quovis die Sabbathi, manda: Iehova. *Lev. 24, 8. Num. 25, 12, 13.* ita loquitur Deus: Ecce do ei pacem

S e c : fœderis

fæderis mei, & erit tam ipsi, quam semini eius, pactum Sacerdotii sempiternum. Et quomodo fædus hoc omnes concernat, docet Moser. *Deut.* 5. 2. Iehova Deus noster, ait, pepigit nobiscum fædus in Chorebo. Non cum patribus nostris pepigit Iehova fædus istud, sed nobiscum, &c. Ita & *Deut.* 29, 1, 15. & *1 Reg.* 8, 21. *2 Chr.* 23, 3. *Psal.* 89, 35, 40. *Esa.* 24, 5. & 56, 4, 6. & 57, 8. & 61, 8. *Ier.* 34, 13. & 50, 5. &c. Præterea semper ea confidentiores reddunt mortales; quæ Constantiam durationis declarant, quàm quæ mutabilitati variz sunt obnoxia. Et quis ei quid credat, qui diversa sentit, alia quidem nunc, alia dudum, & alia mox? *Zuing. in mer. phil. lib.* 15, c. 5. Nam in dubio qui est animus, parvo momento huc illuc impellitur, ait *Corn.* Quin, Mens instabilis, iniqua utique res est, & non certa amicis. *Zuing. d. l. de inconstant.* Sed & varias clades eadem patitur faciliè, & calamitatibus suis obruitur. Exemplum sat sunt obvia, vel in solis Iudæis, qui toties expositi fuerunt hostium direptionibus, aliisque miseris, quoties à pacto deviarunt, quod cum Iehova inierant. Fædus autem hoc sempiternum ab Hebræis ideo fæ-

ius salis vocabatur, (Num. 18, 19,) quoniam instar salis incorruptum præstare deberet amorem in Deum, citra omnem mutabilitatem; ut supra dictum est. *Vide Clut. in parad. th. 20.*

Eodem modo & Romani imitati sunt hanc rationem; qui, quum apud omnes gentes terræ hoc potissimum, nomine celebratissimi & notissimi esse studerent, quod in omnibus actionibus suis honestatis atque fortitudinis benignitatis mansuetudine constantiam cum integritatis & præferrent; omnibus suis fœderibus æternitatem imponebant; teste *Sabellico, lib. 8 ennead. 2.* Cuius sancienti formulæ hæc ibi legitur: Romanis atque omnibus Latinis inter se pax esto, donec cælum terraque eundem habebunt statum. Magna certè hæc est arrogantia, & ambitiosum effatum, quo, ceu edicto, sibi summam non tantum potestatem præ cunctis terræ populis adscribunt; sed etiam, quasi cælitus essent supra humanas vires aliquem terrorem & metum mortalibus incussuri, ostentant. Pax quidem effectus verus omnium confœderationum propriè esse debet; sed tam gloriosa jactantia non tam acquiritur, quam magis subtrahitur, quum

E c c 3 funda-

fundamento eo careat, quod solida pietas largitur.

At in fœdere Hanseatico longè gratiosius quid est, quum infirmitudine sua per tot secula duret propter mutuam necessitatem commercii; non quod superbam sibi arroget potentiam; sed suis se contineat terminis: unde etiam maximè suam sortitur durationem, & summum amicitia respectum apud omnes. &c.

Optandum quidem foret, concordiam perpetuam his confœderationis modis conglutinari, posse; quippe amicitias immortales, inimicitias in momento mortales esse conveniat. *Heig. part. 1, 9. 11, n. 4.* Sed experientia cotidiana & ipsa hominum perversissima malitia suspicionem facit, ægre hæc à nobis unquam sperari posse. Etenim quum homines ii, cum quibus ipse Iehova locutus est, quæque sibi in selectum populum adoptarat, & quibus præcepta sua tot miraculosis factis & tempestatibus ex monte Zionæo confirmarat, quique ipsi Iehovæ toties, etiam iurati, (*Is. 24., 25. 2 Reg. 23, 3. 2 Cbren. 15, 12. & 23, 16. Nehe. 10, 29.*) sinceram promiserant obedientiam, quum, inquam, ii toties fœdifragi facti sint

in Deum; quid non mortales reliqui committant, qui tot affectuum importunitatibus victi collabascendo cotidiè cedunt? Proinde Bodin. *lib. 5, c. 6, n. 615, & n. 713, fol. 962; & Erenb. lib. 2, c. 2, n. 45, pag 35*, non incongruè locuti sunt, quod non sit absque pernicie & damno, si quis æterna fœdera meditetur in consociatione Principum & populorum. Quare talibus sempiternis fœderibus, in populari & optimatum imperio, merito circumstantiarum accuratum moderamen adhibent Kitch. *disp. 17 de rep. th. 1, litt b Clut. in fss. p. rator. th. 20, a^d lit a. B. sol. lib. 2 pol. c. 6, n. 38*. Sed hæc cum conditione, ut æquissimis non tantum legibus consocietur aut componatur, sed etiam assidua renovatio semper accedat; quæ nihil tam stabile & firmum sit, quod non diuturnitate laxetur, & in mutationem vergeat. *vide Erenb. lib. 1, de fœd. c. 2, n. 104*. sicuti in consociationibus exempla adducunt I Cti. *de quibus mox dicemus in sequenti capite*. Sed assidua renovatio quoties suscipitur, quid aliud importat, quam quod perpetuitas interruptionem hanc novo actu immisceat? subiectis certè suis hæc

sempiternitas nunquam quadrat. Iehova quidē est immutabilis, *Epi. Jac. c. 1*: Sed constantiam eam fidei & observantiæ nunquam satis, etiam durissimis pænis, inculcare populo suo potuit. Audi Iehovam ipsum, per os & calamum Davidis sui Regis ita graviter queritantem. *Psäl 81, 14*: O si populus meus auscultasset mihi; si Israëlitiæ in viis meis ambularent, vel momento inimicos eorum fuisset depreffurus, quum in hostes eorum convertissem manum meam. Ofores Iehovæ mendaciter se dedissent ei, & futurum fuisset tempus istorum in seculum. Denique cibaturus fuisset eum adipe tritici; etiam ex rupe melle fuisset satiaturus te. Sed verbum nullum admittunt, nihil animadvertendo, dum in tenebris indefinenter ambulant: ideo omnia fundamenta terræ corruunt. *Ps. 82, 5*. Quare correctione mitiori propius ad sententiam boni reflectit se *Besold. d. l.* dum statuit, quod periculosam sit, indefinitè in longum tempus fædus inire, propter incertam longi temporis definitionem. Melius itaque est, ait, certum tempus determinare, quam se concertationibus *Dd. committere; quum nec ipsi in-*

ter se consentiant, quæ sit locatio ad tempus longum. *Pinel. ad l. 1, part. 3, n. 63. C. de bon. mat. Soar. ad Gom. tit. d. loc. & cond.* Quæ mens quoque non adeo diversa est Bodini, dum rationem periculi in perpetuo sedere ita subnectit. *d. l.* Nam, cui fœdus iniquum videtur, ait, occasione oblata fidem faller propter perpetuam fœderis iniquitatem. (quæ mutari possint tempora cum rebus.) Sin breviori temporis intervallo finitur, etiam si grave cuiquam ex sociis videbitur, in eo tamen permanens est. Facile est autem tempore finito societatem emendare, aut novo fœdere antevertere ac præoccupare. &c. Quare nec illud fœdus, quod ad beneplacitum contrahentium initur, probandum est. Quis enim tutum esse dixerit in fœderibus, alicuius mero arbitrio aliquid committere? Et quis ergo sic dubitabit, temporaria fœdera, quæ ad certum tempus, vel ad confœderati Principis excessum, vigorem suum extendunt, perpetuis illis dictas ob causas præferenda esse.

In his quum auct. apud Arum. *in disc. acad. 28, th. 88*, optimam foreveat sententiam, eius heic lubet ad-

scribere verba: Temporaria igitur fœdera ita constituuntur, ut vel ad certum tempus durent, quo elapso cessant penitus, aut renovantur seu immutantur; vel tam diu vim habeant, quam diu socii confœderati vixerint. Moribus nostris non immerito nobiliora facio fœdera certo temporis spacio, cum pacto, ū placuerit, de renovando, inclusa; per eaque tradit Bodinus *lib. 5, cap. 6. Dissent. Kirchner. d. loco.* Potissimum autem propterea, tum quod eadem vis sit fœderis decennialis ac centum annorum, si modo sit relictum arbitrio fœderatorum renovare ad decem annos fœdera; tum quod satius sit, ut fœdera mutuo consensu de novo renoventur & confirmentur, quam ut invitum in fœdere in perpetuum serves, & vel tu, vel ipse, scelestatè ac fœdè irangas fœdus invitum. Invitum qui servat, idem facit occidenti; *inquit Publius Syrus in mimis.* Sæpius tamen contingit, ut Principes pro se suisque filiis societatem ineant. Exemplo est fœdus Smalcaldicum. Nam, cum confœderati Smalcaldici Mauritium Electorem post mortem patris de fœdere interpellarent, propterea quod Heinticus pater pro se filioque minorenni

fœderi

fæderi nomen dedisset; respondit; se
vinculo patris non teneri, ac fædus
abouit: *teste Sleydano, 15. lib. Quæsi-*
tum an rectè? quod iure factum, cum
Heigio, quaestio. 11, n. 41. part. 1, affir-
mare non erubesco. &, licet alias
contractus antecessorum ad succes-
sores principes transeant; l. 2. l. s. u. l.
de quadr. præscript. tamen id in socie-
t. te non obrinet. obl. 35. l. 4 c. & pas-
sim. ff. pro socio. ne aliquis inuius ef-
ficiatur socius ei, cuius esse non vult.
l. 65, §. 11, d. t. quod recte itidem defen-
dit cl. D. Præses in prælect. polit. Atque
hoc ita in principibus viris obtinet,
ut eorum successores fædere non te-
neantur, nisi fæderis cum antecessore
contracti conditiones ratas habue-
rint. Si enim omnes Principum con-
tractus bonæ fidei sunt, docente Al-
ciaro, lib. 8, c. 45. In primis erunt fæ-
dera. Quare consensus interveniat
necessè est. Nihil enim sibi cum pa-
ternis fæderibus commune esse, &
Romani amicitiam ac societatem co-
lere vellent, prius de pactis conventis
agi oportere, dicebat Rex Macedonum
Perseus. Bodin. Cuius rei optima ra-
tio est, quod iusiurandum, seu reli-
giosa illa affirmatio, qua societas ac
tætera veluti firmamento innitun-
tur,

tur, ita personæ iuranti cohæret, ut ab ea divelli non possit. Quo igitur modo ad posteros transferetur? *Bald.*

Sed hæc hoc loco sufficiant, dum ad effectum fæderis deproperamus. Sæpius accidit, ut finis cum effectu confundatur etiam ab iis, qui se politicorum eruditissimos venditare solent, ut supra crassum illum multorum errorem in civitate explicavimus, quam alii pro subiecto, alii pro fine venditant, quum tamen se præ omnium oculis pro ipsissimo effectu Reipubl. palpabiliter exhibeat. Ne vero eundem heic errorem committant alii, proinde superius in definitione fæderis finem ita constituimus, ut effectus non exprimeretur simul, sed duo ista inter se distincta & separata manerent. Finis vero & maxime internus, tum dictus fuit, quod præstationem fidelem & indubitatam rei necessariæ pro modo pactio-
expressæ requireret. *Vide Erenb. d. l. c. 2, n. 224.* Externus vero per se patet, quod ad conservationem Reipubl. tendat. Quod si igitur pro conservatione status aut rerum cuiusque, aut Re. publ. quibus pericula imminent, præstetur, quod fæderis conditione pro liberatione vel auxilio postulant,

tunc necessario resultat inde effectus is quem nunc intendimus. Iste vero num alius esse possit, quam ille ipse quem Iehova definiuit, quæ est pax & securitas vitæ piæ. Vbinam, quæris? Locus superius allegatus est integre, *Num. 25, 12.* ubi Iehova ipse determinat id, quod ex fædere resultare debeat, nimirum pax & tranquillitas. Hanc ideo dat, quod Pinchas ex-candescentiam eius è filiis Israëlî averterat. Vnde consolando Mosea ipsi pacem quidem denuo promittit, sed pacem talem, quæ ex fædere pro-creetur. Iccirco (ita alloquitur Mo-sen) dicito: Ecce, do ei meum fædus, fædus pacis. quasi diceret, Pax mea tunc certa erit, quando? si fædus me-um in omni observatione ritè præce-dat; & hoc vobis pacem progenera-bit.

Eodem modo *Gen. 21, 23*, Abime-lechus Rex Gerari cum Abrahamo fædus ultroneum pepigit, ut pacem in benignitate pati & mutuæ vitæ colerent. & impulsivam causam Rex addit, quare tale fædus cum illo icere cupiat. dicendo, *23, & 24*; Deus te-cum est in omnibus, quæ facis. Nunc itaque iura mihi per Deum heic, (di-ta tibi imprecans, si mentitus fueris
 mihi

mihi, aut filio meo, aut nepoti meo; fore, ut benignitatem parem hanc, quam exercui erga te, exerceas etiam me, & erga regionem hanc, in qua peregrinaris. Cui dixit Abraham; Ego iurabo. &c.

Quæ formalia fere eadem idem Rex reperit in renovata confœderatione illa quam cum Isaac Gen. 26, 28, & 29, crexit. Vbi tamen his disertis verbis explicatur reciproce, quid ex mutua benevolentia fœderis procreetur, ait Abimelech; dimissimus te cum pace; ut tu nunc à Iehova benedictus es.

Solemnitates hæc quæ fuerint, & quis modus contrahendi, v. 30. & 31 adiiicitur his verbis. Quum itaque (Isaac) fecisset eis convivium, comedissentque & bibissent; surgentes mane iuraverunt alter alteri, deduxitque eos Isaac, & abierunt ab eo cum pace. In qua confœderatione amicabili, omnes ferme circumstantiæ, quas hucusque deduximus, cum suis causis, quasi summatim in una effigie egregiè conspiciuntur enumeranturque. Hæc enim concordia amico animo conficitur, cum grata beneficentia lautaque convivii exceptione. Pacta, quæ mutuo pro-

ponuntur, tam firmiter acceptantur, ut iuramento confirmantur, & quidem (uti hoc hoc quoque Erenb. *lib. 2 def. ed. c. 1, n. 32*, seriò inculcat,) tempore observato antemeridiano. Et heic renovatur fœdus; *iuxta eiusdem Erenb monitum d. 1 pag. 325*. Sic in deductione eorum, manifestavit Isaac publicationem & approbationem. Quemadmodum etiam hoc omnino observandum est, iuxta hodiernum Imperii nostri statum, ut illi, qui firmiter confœderationem cōpingere volent, id faciant cum approbatione imperatoris; quãvis ille exceptus videatur, quum regulariter in omni generali oratione persona loquentis excipiatur per se. *l. 30, in fin. ff. locat. c. petit. de iur. iur.* Finis etiam fœderis innuitur, quod sit mutua coniunctio animorum. Cui tandem effectus apponitur; in pace. Quod ipsum quoque Erenb. *in dict. lib. 1 def. ed. c. 2, n. 229, & 237*, dilucide explicat quando fœdera in Imperio statibus Germaniæ nulla alia concedi debere aut posse affirmat, præterquam quæ respectum habeant ad pacis constitutionem: quod si veto ita conficiantur, nullatenus prohiberi posse. *l. percipimus. C. de appellat.*

Myns.

Mynf. 6 obser. 2; quum congregationes, quæ in bonum sunt finem, non debeant improbari, nedum quod aliquo iure pœnam mereantur. l. 12. *C. de off. rect. prov. Bald. cons. 119. Schrad. de feud. p. 10, sect. 10^a, n. 26. specul. Saxon. lib. 2, art. 1. l. 12. C. de ll. las. cons. 86, n. 1, lib. 3.* Possent hæc pluribus explicari quidem, atque ex ipsa sacraScriptura deduci plenius: sed attentus lector in supra citatorum locorum veram cognitionem ipse inquirat; quæ hac de re doctè satis eum erudire possunt. Nobis iam duæ quæstiones huc necessar. ò facientes enodendæ erunt, quum errores aliorum hæc extorquere nobis videantur explicationem. interim tamen hoc obiter heic noteret, quod Schonb. lib. 4 *pol cap. 37*, effectum fœderum, quem in discrimine successum esse putat, cum officio eorum prorsus confundat. de quo alias.

C A P . X V I I .

*Num fas sit quandoque Principi aut
Reipubl. fidem violare; præsertim si
iniquæ conditiones, quas iniire
coactus est, & temporis
commoditas id ius-
beat?*

Pacis exoptatissimum nomen tantæ
est dulcedinis, ut omnes pii & sa-
pientes eius amore & desiderio meri-
tò ducantur. Nam ut ait ille Poëta,
*Pax & amor Deus est, sancti Deus
auctor amoris.*

Vari & sancti videlicet amoris, non
illius falsi, qui brutali impetu aut
furo formositatis rapitur, & perpe-
tua inquietudine iactatur sua. Facet-
sat talis hinc furor cæcorum affectuum.
Nihilominus id frequentissimum esse
videmus, quod homines, instinctu
diaboli subacti, eorum, ad quæ natu-
ra boni quam promptissima est, nihil
perpendant; imo sæpius neque cu-
rent, quæ in pietate constanter præ-
standa, fide sancta, in se receperunt.
In eum finem varias sibi met ipsis in-
genii elusiones confingunt, & in quo-
estionibus variis effugia quærunt.
F f f Etenim

Etenim quoties contra pacti aut confœderatorum alteram partem odium rædium, vel invidiam, aut æmulationem &c. concipiunt, vel actionum priorum eos pœnitet; quærunturrimæ, quibus sub specie iuris aut tituli honestatis elabantur: Et tunc prima solet esse quæstio; An infidelibus fides sit habenda? Idem propositum de hæreticis concipitur; ex quo universale quasi axioma pridem confecerunt. Alii asseverant, ex *Plin lib. 8, epist. 5*, non esse fraudis decipere, sed prudentiæ. Alii ambigunt, An pro moribus temporum in commodum subditorum aliquid comminisciliceat? Sed quum neque in his latebras defraudandi inveniant, quærunt, Liceatne minutas fraudes committere, fraudes ut maiores averruncetur? *Vide Chokier tres. pol. lib. 2, c. 13*. Nonnulli dicunt, sat licitè clandestinum hostem inter confœderatos dolo eludi posse, si fiat in Reipubl. utilitatem. Sed quum neque hoc impietate sua carere videant, tandem relabuntur ad quæstionem, An non illa fœdera, quæ quis iniquissimis conditionibus inire coactus est, pro temporis commoditate frangere possit Princeps? Docet ita *Br. ad l. 5. ff. de pact.*

cum aliis pluribus ait *Arum. d. d. ac. 28, th. 71.* ut sic inveteraverit hic error, *querente Bod. d. loc.*, ut nullum stabile fœdus, nulla fida societas inter Principes contrahi possit. Si victores victis legem dederint, non dubitant legati disceptantes hanc unam violandorum fœderum causam oppone-
re, quod vi aut metu facta, quasi ex edicto Prætorio actionem institu-
erint. Mirum tamen est, hanc novam prudentiam Romanos antea semper latuisse! Quis enim est, qui nesciat, pacis conditiones ferè semper invitis dari, & vi ac metu accipi? Nemo tamen aut Princeps aut legislator unquam, qui, quod victori promississet, exequi recusaret, quasi vi coactus id fecisse dici potest. Et rectè. Quis enim foret bellorum finis, si à transactione, bona fide interposita, liceret recedere? *l. 10. C. de transact.* Tum, an vis est, quæ sit legibus permittentibus? *l. 3, §. 2. ff. quod met. caus.* Ac quænam viro fortè vis potest adhiberi? *Cic. 3 offic.* Tandem quidnam tam congruum est fidei humanæ, quam ea, quæ nobis internos semel placuerunt, servare? *l. 1. ff. de pact.* Unde constat, ait *Kon. in pol. part. 1, c. 5, n. 168,* & infidelibus, & hæreticis,

& hostibus servandam esse fidem semper, absque ullo respectu. Cuius illud optimè approbat Nortm. in *disq. de iur. Princ. th. 77.* cuius verba integrè huc referte lubet: Grave ac indecorum est Principi, uti dolo, fraude, & mendacio, etiamsi id fiat in Reip. utilitatem: Imo non solum contra bonos mores, sed quoque pietatem ac iustitiam esse dico, si quis Principem à se dissidentem veneno, seu aliis mediis insidiosis, tollere tentaverit.

Est enim viva Dei imago in terris, quam periurio fœdare non solum est impium, sed insuper quoque periculosum, & cum æterno dedecore coniunctum. Detestatur enim Iehova orbilingue: Abominatur sanguinolentum & dolosum, ac perdit mendacia oquentes. *Prov. 5, 16, & seqq. 8, 13, 12, 5, 10, 22. & 17, 4. Psal. 5, 7, & 10.* Labium verax autem stabilitur in æternum. *Prov. 12, 18, 21. & 26, 24.* *Comit. lib. 10.* Principes sunt humanarum actionum condimentum, & sal subditorum; quod si infatuatum fuerit, qui poterit constare vitæ privatorum? Absque fide nulla est amicitia, absque amicitia nulla humana societas: absque hac vero nullus Dei cultus. Ergo qui non colit fidem, nul-

sum quoque habet Deum. *Cavrian. fol. 268.* Et certè perjurium, est detestabilius atheismo : quia non tantæ est eorum, qui Deum averfantur, impietas, quam illorum, qui, esse Deum è rebus humanis perspicere fatentur, iuris tamen iurandi simulatione numen irridere non dubitant. Imo qui libenter audit mendacii verba, omnes ministros habet impios. *Prov. 29, 12. Cosmo Bartol. c. 9. discors.* Impium ergo Euphemis aq̄ud Thucydidein dictum reiicimus; Quod scilicet non sit iniustum quod fructuosum. Hos appellat Alexander M. apud Curtium percussores veneficos, inquiens : Verum enimvero quum modo milites meos ad perniciem meam pecunia sollicitet Darius, ad internecionem mihi persequendus, non ut hostis, sed ut percussor veneficus. Alphonsus I, Rex Neapolis, heroicè respondit proditori Rugiero, qui ipsi promittebat occidere hostem suum Regem Castiliæ; Etsi possem lucrari (inquit) totius mundi imperium, nedum Castiliæ Regnum; non permetterem tamen tantû scelus. *Ammir. lib. 2, c. ult.* Sic Senatus improbavit Cæpionis factum, qui Viriatum Lusitanum, latrorem & belli ducem strenuum,

hostem populi Romani, cum vincere cum aliter non posset, per duos satellites pecunia corruptos, humi depositum peremit. Quæ victoria, quia emptæ erat, à senatu non fuit probata, *Sex. Aurel. Victor de viris illust. Humir. d. lib. 2, disc. ult.* Sic quoque non probantur factum Q. Flamini, qui Hannibalis mortem procurabat apud Regem Prusiam. Hostem adversum opprimere, *statu* est hominis, & virtutis opus. Papa Pius III emisit Italos, qui incendio atque veneno per Germaniam damnum darent, *Sleyl. lib. 18.* Rex Hispan. statuit in Principis Oraniæ caput 25000 coronatorum, & quoque Assassino nobile stemma, si nobilis non esset, qui eiusmodi generosum (ita vocat) actum perficeret, cum criminis abolitione, etiamsi atrocissimi esset reus; ut patet ex proscriptione, & quoque Apologia Illustrum Oraniæ Principis contra dictam proscriptionem. Vbi etiam refert, quod Ducissa, eiusque filius Dux Parmensis, sæpius sumpserint sicarios & venenatos, qui illum tollerent. Assassinum huius principis vocat Barclaius pium & animosum iuvenem, à quo optimo jure interemptus, pœnas Deo, Regi & Reipubl. debi-

debitas perfolviſſet : e contra vero deflet mortem Guifiorum. *lib. 3, cap. 56, contra Monarchom.* qui dolor prodit iniquos hominis affectus. Sic ſæpè miſſi ſicarii tum à Papa, tum ab aliis, qui Regem Galliæ, Angliæ Reginam defunctam, & præſentem Regem tolerant, *ut ſuo loco dictum.* Eiuſmodi parricidæ clancularii magis principibus ſunt timendi, quam hoſtis apertus potentiſſimus. Contra hunc enim induſtria eis facilè remedium invenire potèſt; cum nulla humana diligentia declinare poſſit ſceleratum diabolicum impetum, niſi Deus unctos ſuos miſericordiæ alis protegat. Decorum vero & Principe dignum eſt, hoſti, infideli, latroni, hæretico, fidem aut non temere dare, aut datam omnino ſervare. Tuſcum igitur Doctorem non ſolum, ſed & impia Pontificum theoremata, cum æquivocationibus leſuiticis, fugiat, ſi modo Maiestatis vitæ, ac ſalutis naufragium, cum perfidiæ macula, evitate fatagit. Nihil enim tam congruit humanæ fidei, quam ea, quæ ſemel placuerunt, ſervare. *l. 1 de paſſ. l. 1 de conſtit. pec. piclor. l. 2, q. 4, n. 21.* Neque alia virtute Romanum imperium crevit, quam fide erga inimicos

& amicos, quam si Ethnici in tanto honore habuerunt, multo magis & Christiani. *Cavriana lib. 2, n. 1. Tacit. fol. 267. Baz. de imperio virt. advers. Machia. c. 7. Lips. lib. 2, cap. 13 polit. Ciro Spont. lib. 3, c. 2, & segg. di Gover. del Stato. Servemus, inquit ioseph. c. 9, fidem datam, ne Dei præpotentis furorem cire videamur. Et, (Aristot. ad Alex. M.) Cogita ne peieres, sed timeas divinam ultionem & humanam infamiam. Quæ enim laus est Principi, iustitiæ, fidei & bonitatis clarissimo speculo, toti mundo, imperare, & maiestatem suam detestando maculare periurio? Non igitur considerabit, quid hic vel ille fecerit & mereatur, sed quid ipsi promissori conveniat. *Cavriana d. lib. fol. 268.* Aeterna memoria, Principe Germano, (qui nullis mortalium fide & armis cedunt (*Baiacalo teste apud Tacitum*), & Maiestate Imperatoria digna vererat invictissimi Imperatoris Caroli V, ad Eccium, & alios, qui urgebant ipsum ad violandam fidem D. Luthero datam: Etiam si, inquit, fides toto terrarum orbe exularet, tamen apud Imperatorem immaculata manebit. *Bed. lib. 5, c. 7 de Republ. Sic olim in Constantiens. Synodo fides frege.**

fregerunt cōstantissimis veritatis as-
sertoribus, Iohanni Husso, & Hiero-
nymo Pragensi, qui tamen fide pu-
blica eo venerant. *Mart. Clus. 2. s. 13.*
Hic Politicorum & Aulicorum quo-
rundam summus est Pythagoras, quē
non in minori precio habent quam
Turcæ suum Alcoranum, seu somnia
sacrilegi Mahumedis. Inquit autem
cap. 18 de Principe, & lib. 1, in Liv. cap.
42; Prudens Princeps fidem non de-
bet servare, si ei sit damno, & necessi-
tates præterierint, propter quas illam
dedit. Et magni refert, si Princeps
noverit belluinum ingenium pro ar-
bitrio scitè induere, ut, si iure legum
decertando vincere non possit, tum
mores vulpis assumendo & leonis,
conquædiatur. Hoc est, pro arbitrio &
tempore ingenium fingat, ut more
vulpis, quos volet, in insidias pelli-
ceat, & pellectos instar leonis iugu-
let. Et hanc Principis dotem non esse
exiguam existimat. Quam autem
impium id sit, & contra omnem ho-
nestatis rationem, quilibet bonus fa-
cilè animadvertit. Venenat namque
aures Principum, ipsisque suadet, ut
omnia recta negligant, dummodo
potentiam consequantur. Cum ta-
men fides nulla necessitate ad fallen-

dum cogatur, aut præmio aliquo corrumpatur. Seneca, *epist.* 89, inter mortuum illud Euripidis recoquit:

--- *Ius regnandi gratiã*

Visandum est: Alijs rebus pietatem colas.

Et nihil in hominum societate erit firmum & stabile, si hoc impium theorema locum habuerit. Nunquam enim causa deficiet per fidis cur pacto non stent. *Liv. lib. 9.* & semper aliquam fraudi speciem iuris imponent. *Liv. ibid.* Sed de his Antinã. *lib. 3, theor. 21.*

Hactenus quidem ille; sed cognoscantur ea, quæ ulterius ibidem egregiè adiicit. Notoriè vero constat id, quod pacta sint strictissimi iuris. De quo exempla illustria nobis S. Scriptura proponit, ex quibus cernitur, quod nulla ratione violari ea fas sit, sed firmissimè sint servanda. *in Ijs. 6, 25. in David. 1 Sam. 24, v. 22, 23. 1 Reg. 2, 8. & 2 Paral. 18, 13.* Ita quoque Hungaria hodiè adhuc luctatur, plorat tristissimum regis sui Vladislavi exitum, anno 1444; quod ruptis fœderis cum Turca tam gravissima luerit etiam in posteris pœnã; quæ non tantum 30000 hominum miserè rætum perierint, sed etiam adha-

dum incolæ deplorandam calamitatem perpetui belli sentiant. *Crom. lib. 21. Iovi. in vita Amurat. Bonfin. lib. 26. Ciro Spont. lib. 3. del gover. di stat. Callimach. Florent. de reb. gest. Vladisl. lib. 3.* Plura addere non licet, quum sint odiosa nimis. Ita superba arrogantia & elatio, eo graviores pœnas secum importat, quo dignitas alicujus in excelsiori posita est gradu, si ad perfidiam declinet. *De quo crimine vide' al. Max. & Bap. Fulg lib. 2, c. 16.* His adiiicio: Licet de iure verba Principis quidem debent esse firmissima, etiam non iurata; *c. ad Apostolice. ibi. Innoc. de re iud. Myns. 1. cent. obs. 17, n. 2,* quod talis promissio eandem vim in Principe habeat cum iuramento; ut antiqua Germaniæ consuetudine olim receptam erat: tamen firmiore est & manet regula facta Scripturæ; ubi dicitur, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax. *Rom. 3, 4. Psal. 62, 10. & 116, v. 11.*

Nam, proh dolor, in quantum ab eo laudabili veterum more deviatum est, ut ferè pro ignominia habeatur fides, id pridem expertus sum. Et non adeo nuper exemplam minimè amicam, ad quod nunquam non totus horresco,

horresco , in quodam Illustri videre mihi contigit. Qui in eo valdè gloriabatur, sibiq; oppido per quam placebat, quod coram unoquoque duplicitatem suam quam artificiosissime occultare nosset. Aiebat; Egregiè ego nosco tractare homines; ut nemo facile sentiat, quis sim in corde. Namque adsuno quoque eos, qui se mihi totos concedunt, in muscū meum; & compressa dextra illis ultrò inter obambulandum arrideo , quamvis toto corde eos odio habeam. Sic, quum pro assiduo more falsa criminis afflictione alicui insidias etiam vitæ pararet, ille autem ob id à Confiliario honesta revocatione ad pietatis officium corrigeretur, deque iniuriosissimo mendacio admoneretur, respondebat, Novi quidem non esse verum, sed tamen ita dicam, ne homo ille absque vitæ periculo mihi elabatur. Hoc quum iterum in eo reprehenderetur, cum admonitione, quod nihil probaret in iure; respondit iterum, ex falsa adulatorum suorum persuasione: Quid? Principis verbum tantum valere debet, imo & valet, quantum quinquaginta testium aliorum. Addebat, se quoque velle ad conscientie provocare testimonium.

nium. Obiiciebatur ipsi, an id pietatis esset, vel dynastam deceret, contra apertam conscientiae & iuris veritatem, quidquam asseverare? (Etenim supra modum se pium verbis argutissimis simulare didicerat, ut, qui non interiori hominens nosset, profus eum esse Christianum juraret; adeo semper Christi imitationem ore iactabat; audebatque gloriari, se nullius peccati reum erga proximum convinci posse.) Nihilominus, aiebat, se iura nil curare, sed verbo suo niti; quod potius esset, quam plurimorum attestaciones iuratas.

Quum igitur tam falsis persuasio- nibus multi procerum se in tantas praecipitent absurditates, & fraudibus non raro suam potentiam arment; inde rectissimè in iure cautum est, (*l. 9. C. de test. c. 10. c. 23. extra eod.*) quod unius testimonium nullum sit, etiamsi vel ab homine in summa dignitate posito proferatur. *arg. c. ego solus. dist. 9.* Si enim tam multum in testimonio exhibendo valere deberet dignitas, quantum multi sibi hac prerogativa vendicant, Certè vix mortalium quis tutus foret. Proinde quoque is, qui terrigenum omnium viscera & corda perscrutatur, eaque in

in manu tenet sua, testimonium unius absolute validum esse vetavit. *Num.* 35, 30. *Deut.* 17, 6. & 19, 15. *Matib.* 18, 16. Unde etiam Hill. cum *Donell. sup part. 2, lib. 25, c. 15, l. A, & B*, omnes rectè coarguit, qui vulgo ad l. 3. *C de reb. cred.* & ad l. 31. *ff. de iur. iur.* unum testem ad simplicem probationem admittere audent; ubi *Dd.* omnes falsitatis reos agit. velut etiam *d p lib. 24, c. 19. litt. I*, idem facit; ubi tamen ex l. 20. *ff. de questionib.* affirmat profus, quod unius testimonio non sit credendum. Et quamvis *Gilhaus. in arè. iud. de prob. cap. 5, part. 8, n. 14*, nominat Principi, si super enunciativis & narrativis verè se fundarit, credendum putet, ac ad causas aliquot restringat ipsius narrata; tamen *Vmm. in diss. ad process. 16, n. 40*; cum *Donell. & Farinac. quest. 63, in pr. atq; Corar. q. 33, n. 3, v. hu accedit*; sicut & cum *Valer. Max. 4 dict. memor. 1, n. 11*, omnino rectè facit, quod nec Principis solius testimonium sufficiens dicit posse ait; iuxta eandem *Iul. Clar. 5 sent. §. f. quest. 53, n. 21*. Vbi etiam in hac constantia satis prudenter & piè perseverat; dicens: Unicum enim singularem testem, quantumvis excellentis fidei,

ad deponendum planè non admitto. *l. 9. C. d. test.* Tantum abest, ut semiplenè probate queat. Regula enim certè regularum omnium in æternum fixa & firma manet, quam supra ex verbo Dei attulimus, quod Deus solus sit verax, & omnis homo mendax, cui etiam Psalmi 62 versus 10, propter vanitatem Principum, maxime adstipulatur. Carnis enim securitas ubi iam magis in vanitate sua exierit sese, quam ubi potentia propriæ dignitatis enitescere gaudet? præsertim si per titillationem adulatorum maiores acquirat vires? Proinde aureum est monitum, quod *Gail. 2 obs. 5, 6, n. 9*, habet. Pertinet enim (inquit) ad officium Principis boni, curare, ne dilectionem proximi offendat, aut iustitiam violet, ne vè tempestatis potius, quàm potestatis plenitudine utatur. Ut præclarè monuit *Zaf. cons. 10, n. 7, vol. 2.* ubi sic scribit: Scio, boni Principis potestatem ad tutelam subditorum, & ad iustitiam asserendam esse amplissimam. Cæterum ut iniuria subditis fiat, illic Principis potestatem non agnosco; sed Tyranni. Id enim dicimus posse, quod honestè possumus. *text. not. in c. fin. §. 1. de re script. in 6. & c. faciat 22, q. 2,*

gl. in Clem. sepe. in verb. poterit. de U. d. &c. Cognoscatur ibi Gailplenus, quem in manibus plurium novi; prout locus est perquam eximie explicatus.

Quum igitur Principes propter absolutiorem libertatem, qua pollent, potèntioribus, quam reliqui mortales, obnoxii vivant affectibus, proinde exempli huius speculum adducere volui, ut rectius in tam illustri imagine se intueri penitusque cognoscere discant. His cotidiè Aufonius hoc occinit suum : Quanto plus liceat, tanto lubeat minus. Velut igitur mendaces nullatenus dicet esse Principes; ut toto cap. 15, lib. 2, id præclarè explicat *Dn. Carol. Scriban. in polit. sua Christiana*; sic etiam optimè Chocket, in *thes. pol. aphor. lib. 2, cap. 14*, fidem negat ullis ex causis violandam, utlaque ex parte labefactandam esse. Etenim, *ait d. l. c. 15*, inexpiabilis est religionis, fidem fallere, idque factus haut inultum Deo relinquatur; sed celerè poena vindicatur, quod etiam in aliquot declarat exemplis, quæ quis ibi consulere poterit; quum nobis ad alteram quæstionem sit iam procedendum; quæ non vincis est ponderis. Et Scribanius, in *polit. s. 2, c. 15*.

c. 15, lib. 2, ait: Scio, non defuisse, qui dicerent, non servandam fidem, si obstringi se Principi voluntas defuisset; si promissi pœnitentia accederet; si mandati executioni sponsio non posset. Barbaræ hæ mihi semper visæ sunt voces. Nam quid spondere certi mihi possum, si ad tacitam Principis mentem in omni sponsione decurrendum? Quæ fœdera, quæve pœta stabunt? Aut quæ securitas in humanis? &c. Regula certè suorum Princeps est, & exemplar morum. Item: Si in omnium ore turpe mendacium sit, turpissimum in Principis est; cuius verba divinis eo similia esse debent, quo propius ad Deum. Principes dignitate & imperio accedunt. &c. Vide & consule Sribanum, in pluribus optime hæc tractantem.

C A P. XVIII.

*An fœdus & bellum pari passu
ambulent ?*

DVm ita per ambulacra multiformia, & ambages propriæ inventionis ambulât mortales, necesse est, ut etiam sæpius in sui erroris iaci-dant spinas. Nescio, quæ fiat, quod ita homines somnolenter prorepant ad mutuæ concordie, pacis, proximi-que dilectionem, quum tamen Ie-hova in hanc omnis gratiæ suæ fa-vorẽ deposuerit. Et Christus mansue-tos & mites nos imitamine suo reddi-cupit. ideo tam suaviter, *Matth. 11,* ad se omnes convocat, quotquot, modo ipsius blandissimam audite vocem exoptant. Ac quid aliud in-tendat omnis fœderis compactio, quam Iehova nobis toties in Christo offert, inque Verbo suo dulcissimo inculcat ? Non sane hoc fœdus belli indiçtionem importat, nec taleius constituit, quod nos ad arma proli-ciat. Quis est tam audax qui Ieho-væ hanc auctoritatem adscribere ve-lit ? Ille potius ita compellat Abra-hamum, fœdus cum eo initurus; Ne timeas,

tineas, Abrahā; ego sum clypeus tibi, & merces tua ampla valdè. *Gen. 15, 1.*
 Item: Ego sum Deus fortis, omnipotens; Indefidenter ambula coram me, & esto integer: & disponam fædus meum inter me & te; & multiplicabo te quàm plurimum. *Gen. 17, 1, & 2.* Ita quòque pacis in modum fædus inter se confecerunt Abimelech & Abraham, *Gen. 21, 23*; quod etiam cum Abimelecho Isaac renovavit. *Gen. 26, 29, & 30*; ut *supra explicatum est.*

Hæc autē in eum finem dico, ut pateat ex his & aliis pluribus Verbi cælestis locis, quænam propria & genuina seu essentialis natura ac intentio fæderis proprie sit, & quam longe discrepet ab ea, quam nonnulli Icti & Politici, in æquipollentia belli aut eius iuris, ipsi affingunt. Sunt etenim, qui ius belli & fœderum pari passu ambulare, haut verentur affirmare; atque eam sententiam ita disseminarunt, ut pro Maxima prope habeatur. Sicuti Engelbrecht, in *disp. sua de iurisd. Imperij. th. 66, lit. 6*, ius indicendi belli ad absolutam potestatem Imperatoris Romani referens, cum iure fæderum connectit, propter hanc causam, quod uniformitatem hanc

in æquali consilientia habeant. Verba eius sunt : Pari enim passu ambulat ius belli & fœderum. In utroque consistit fere summa totius Reipublicæ. Inde populus Romanus omnia fœdera, omnes sponfiones, iniussu suo factas, nullas pronunciauit : ut ipsius rei exempla multa habet Livius. Ad Augustos translato Imperio penes eosdem solos stetit hoc ius, demonstrat *ex Scto de Imp. p̄rio Vespasiani*. Ant. Vacca, *ad l. 1. ff. de const. Princ. &c.*

Eodem modo Matth. Stephanus, *acad. disc. 16 n part. 1, sect. 1, memb. 1*, fœdera soli defensionis adscribens, hanc approbat sententiam, ubi ait: Quum vero pari passu ambulent iura belli & fœderum, &c. ad paria quoque iudicati debent. *l. 12. l. 13. ff. de leg. l. 3. C. eod.* Quemadmodum igitur bella de rebus, ipsum Imperium concernentibus, Imperator movet; ita etiam fœdera aut ligas, non solum cum extetis, sed etiam cum illis qui inter se Imperii viscera complectuntur, irrequisita statuum Imperii vel ad minimum septemvirorum consensu, prohibetur. *cur. b. tit. 15, Sleyd. d. lib. 7. comm.* Quod affirmat manutentio pacis provincialis *Vermatis*
dat.

data an. 1495. &c. Fœdera tamen publicæ pacis & securitatis causa ferire, non est prohibitum. *d. t. 15 aur. b.* Principes enim accurate tueri debent constitutiones imperiales, & severiter coërcere omnes, cuiuscunque ordinis, status aut conditionis sint, pacem violantes. *Erenb. de fœd. 1, c. 2, n. 230.* Sic quoque, ad legitimam defensionem fœdera iniurata esse, docet *Mynf. cent. 6, obs. 2, n. 4.* Hæc enim fœdera ad bonum & licitum finem tendunt. *Erenb d. l. n. 128, inf.* Nam aperta veritas id docet, & experientia cotidiana testis est ἀξίωμας, quod, velut concatenate annuli in catena, alter alterius vigore coheret; sic etiam status unus alteri tutelam & conservationem contra vim hostium exhibeat &c.

Utriusque viri verba satis apposite prolata videntur. Sed si penitus rem intuearis, ferme similem invenies absurditatem, ac *superius in præfatione*, in eadem loquendi formula, indicavimus, quam *Arundæus* habet, *in rel. pol. lib. 1, c. 3, sect. 5, n. 56*; ubi sic ait: iur. plus quam abunde eadem & servitutem ita essentiali conglutinatione inter sese componere, ut pari passu illi ambulare diceretur;

quum putet, quod bona fide & integra conscientia quisque miles iure interficendi aut cadendi in omni bello uti possit, ob probabilem ignorantiam, licet ipsi non de omnibus articulis iuris constet, cuius intuitu bellum sit inchoatum; quum hoc ex servitute debita, quæ nequeat iniustitiæ accusari, præstet. An vero aliquis integræ conscientiæ, id est, pius interfector proximi sui, absque speciali mandato Iehovæ possit dari; & num tali conscientia, sanguine proximi conspurcata, ac præsertim si causæ suæ bonitatem & iustitiam ignoret, & tantum alterius cruentæ libidinis servû pro conducto precio se præbeat, pius esse, ac ita integrum in iudicio extremo Christi se sistere queat, id præceptum illud decalogi, Non occides, dijudicet. Talis cruenta conscientia, & interficiendi muneri cum cupiditate crudeli dedita, quale præmium mereatur, supradictum est. Duplex ea mundi conscientia & iustitia eius, quæ simul pietatem simulat, & proximû suum occidendo necat, quo nomine censenda veniat, satis ipse Christus iudicio sui determinat verbi; *Matth* 5, 20. & 6, 24. An mala conscientia sit bona?

bona? an falsa, vera? an cruenta, pia? O perversam eam ignorantiam, & crudelitati involutam. Apage ex cœtu Christiano cum bifida illa bifidæ conscientiæ ignorantia. Nil enim aliud ea est, quàm axiomata fallaciarum, quibus totus mundus sub specie iuris proprii confunditur, ipsique dynastæ in altissimam securitatem conscientiarum dilatatarum coniciuntur. Iuris bellici auctores videant ipsi, qualem sibi iustitiam in Iovo Testamento conficiant. O modo intelligerent, quanti sit, *iuxta Osee dict. c. 10, 12, & 13*, vere seminare sibi ad iustitiam! &c. Heic potius in veritate solida illud proferre licet, quod Regnum Dei & iustitia eius pari passu ritè ambulent; & è contra iniustitia sive crudelitas cum Regno diaboli; qui fuit homicida à p̄ncipio, & mendax. *Iob. 8, 44*. Vitium mortalitatis est, prurire nova, ac nauseare præsentem, qualiscunque tandem sit, statum & conditionem: *vide Pierre Charon, lib. 1 de la sagesse, c. 3°, § 2*. Qui in libertate vivunt, regnum expectant: qui in regno, libertatem liberiores. Turbulenta nimirum sub hominibus data sunt ingenia, qui plenam nec libertatem, nec ser-

virtutem, pati possunt, aut rectè intelligunt. *Viet. de caus. exempt. impe. concl. 10.* Præritum hunc præposterum maximè heic promovent, qui fœdera prorsus estimant inutilia, nisi cum bello determinantur; imo & affirmare audent, fœdera non debet esse absque bello. Ideo concludit fat absurdè, utraque eandem in combinatione essentiæ habere extensionem.

An David cum Jonathan fœdus tale contraxit? *1 Sam. 18, 1, & 3.* Verum ut eo clarius atopon hoc deprehendatur, verba locutionis istius prius examinabimus paucis, & inde mox evidentiam erroris detegamus. Omnis enim cognitio non potest melius, quam ab ipsis vocabulis, iacuari; quum eorum perceptio vera ad rerum intelligentiam omnino conducibilis sit; ut ait *Erenb. lib. 1 de fœd. c. 3, n. 3.* Hoc enim pacto possumus significata distinguere, ne in æquivoco procedamus. *l. 9. ff. de off. procons.* Unde Icti tam diligenter verborum significationes sunt persecuti. *l. 204. l. 195. de V. S.* Neglectus talis enim verborum, rerum parit incertitudinem. *Oldend. clas. 4. alt. mand. Erenb. d. l. n. 4.*

Passus igitur, qui à *pandendo* & *extendendo* ita dicitur, quando pedes ad eundem extenduntur, nihil aliud est, quàm actus ille, qui pedum motu in progrediendo denotatur. Ab eo enim, ait Gell. lib. 15, c. 15, quod est *pando*, *passum* veteres dixerunt, non *pansum*. In quo tamen Gifanius contrarium simul defendit, quod recte ab auctoribus *pansum* & *passum* dictum fuerit. quod & exemplo illustrat verbi *scando*, à quo *scansum*. Taubm. in Plaut. not. ad mil. glor. act. 2, sc. 4. Et *passis* manibus, & *velis passis* dicimus, (ait Gell. lib. 15, c. 15) quod significat *diductis* atque *distentis*. Plaut. in Stich. act. 2, scen. 3. Actus ergo ille cū spacio simul extensionem continet; unde *passus* geometricus, qui spacium quinque pedum determinat, conficitur. Ex quo *passim* descendit, quasi in omnibus *passibus* undique. Et Virg. lib. 2 Æn. ait, *passibus æquis*; quibus paritatem progressus denotat, ac si *paribus passibus* dicere vellet; quod in æquitate graduum simul procedant. Si autem *passus* non sunt æqui, tunc deest illa motus mensura, quæ paritatem conficere debuisset; ut idem ait: --- Sequiturque patrem non *passibus* æquis. Ita *par* quoque ad

facultatem mentis accommodatur; uti Cicero loquitur *in clar. orat.* Si par in nobis atque in illo fuisset scientia. Et 2 *de invent.* Scientia par in nobis atque illo est. quasi diceret, æquè sumus docti ambo, ut alter alterum non exuperet, sed, ubi ego subsisto, ille quoque ulterius in scientia progredi non valeat. Unde *par* etiam pro *duobus* accipitur, qui inter se sunt æquales, & convenienti vivunt natura; similes, aut eiusdem generis. Ceu & Taubm. *ad Plaut. pag. 56, lit. C.* notavit. Ac senex *in Trin. act. 2, sc. 2, v. 3*, ita commonet adolescentem filium: Feceris par tuis factis cæteris, patrem tuum si percolles. Sic *in mercat. act. 3, scen. 4, 44*: De ista hac te argutus es, ut par pari respondeas: Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. In *Perf. act. 2, sc. 2, v. 41*: Par pari respondes dicto: Abi iã, quando ita certa res est. Quibus locutionibus rei æquipollentia describitur, ut dicto eadem cuique insit paritas, quæ passibus, & si bona verba proferantur aut facta, eadem responsio ipsi sit.

Simili modo istis rebus planè convenit illud *ambulationis* verbum; quod passibus rite propter pedum motu-

motionem applicatur; quamvis & naves rectè ambulare dicantur; *Taubm. in Plaut. Menech. act. 2, scen. 3*; quia remi sunt appellati pedes; ut ait *Auson. in Mosella*: Remipedes certant medio cum flumine lembi. *Turneb. lib. 18, c. 15.*

Exinde igitur Icti æquipollentia sibi confecere. Et quum æquipollentium eadem sit natura, (*Ruin. leg. Gallus. §. & quid. num. 14. ff. de lib. & posth.*) paritates semper in eodem passu accipiuntur eodem, ut in æquipollentibus nihil intersit, quid fiat. *Thom. conf. 26, n. 105, tom. 1.* Namque velut paria sunt non facere, vel non commodè facere; *Gilhaus. arb. Iud. c. 6, part. 1, de Prob. §. 4. n. 2*: Ita quoque eadem sunt falsum dicere, & veritatem suppressere. *ad. c. 6, part. 2, art. 1, de test. n. 130* *Bald. in l. presbyt. C. de Epis. & cler. Curt. Sen. de testib. n. 30, concl. 15.* Quemadmodum & paria sunt, nominatim quid exprimere, vel per relationem ad aliud. *Myns. 6 obs. 81, n. 8*: aut, manu propria quid scribere, & subscribere. *Pfeil. cent. ., conf. 39, n. 1. l. 1, ff. de const. Princ.* Item . paria sunt, fieri sine lege, vel contra legem. *Toming. vol. 2, conf. 12, n. 28.* Velut etiam, per semetipsum quid facere, vel faciendum mandare.

mandare. Id. Thom. d. vol. cons. 16, n. 6. Paria quoque sunt, *quid non esse, & non apparere*. l. in lege. ff. de contrah. empt. Thom. vol. 2, cons. 7, n. 63. Sic paria sunt, *scire, & scire debere, & nolle scire*. Strasburg. cons. 1, n. 16. Tirag. de retract. ad fin. tit. n. 43. Velut etiam, *nolle, atque non posse*. Id. Strasb. cons. 7, n. 33. Sic, *fieri aliquid tempore licite, & conferre in tempus permissum*: seu, *productum esse, & in productionem directum esse*. l. arrogato. l. adoptare. ff. de adopt. Thom. vol. 1, cons. 11, num. 38. Nam de consistentibus in actu & potentia idem iudicium est interponendum. l. vivere. ff. de stat. hom. l. possorem. ff. de transact. l. foramen. ff. de servit. rust. præ. l. Vti etiam æquipollent, *de lucro iam radicato, & de damno vitando certare*. Thom. vol. 1, cons. 40, n. 30. Paria quoque sunt, *facere aliquid coactè, & timore coactionis*. l. nevissimè. & ibi Bald. ff. quot. fact. tut. auth. Per quem textum dicit etiam Anchar. cons. 159, n. 1, ad fin. col. 2, & 3, quod is, qui scit se compelli posse, dicatur facere coactè, licet se sponte dicat facere. Idemque is cons. 83, n. 3, scribit, iustum esse timorem etiam tunc, quum recessam est ab armis, si eadem adhuc imminet potentia nocendi.

cendi ; utpote quæ idem operatur secundum eum , quod nocere actualiter. *per text. C. Pisonis. de restit. spoliat. & l. Labeo. ff. de stat. liber. Thom. vol. 1, cons. 13, n. 178.* Nam velut parium eadem est potentia , nec maior ; *l. 1, §. veteri. ff. de acq. poss. quum parium eadem sit natura: ita parium paria sunt iudicia. l. servum. ff. de leg. 1.* Unde & paria delicta mutua compensatione tolluntur. *l. viro infid. ff. sol. matr.* Quamvis igitur par, non est idem, tamen paritas rationis , dispositionis paritatem efficit , (*l. illud. ff. ad l. Aquil.*) & ad identitatem quamdam quid reducit , ut pro eodem habeatur : quia paritas rerum , arguit paritatem iuris. *Darab. de simil. & par. in pr.* Ceu paritas vinculi paritatem iuris inducit. *l. si reliquero. ff. de legit. tut.*

Ex quibus iam constat, qualis hæc locutio sit, de paritate fœderis & belli ; quæ nullum fœdus dari possit absque bello ; quum paritas iuris & vinculi naturalis illis inhæreat ambobus, & ex necessitate ea combinari cogantur, ut actus utriusque sit necessarius. Quod si hæc res se ita habet, nullum certè aliud fœdus dari potest, quam defensivum ; & quidem tale quod bellum simul importat.

Iam vero supra ostensum est, *in divisione fœderum*, quod tot eius dentur species, quot fines & conditiones partorum in coëundo fœdere determinantur: quod etiam ita latè se extendit, ut quædam fœdera propriè, de quibus hucusque egimus, & quædam impropiè sic dicta fœdera inveniantur. Num igitur tam latè quoque, bellum excutrat, ut illud in quovis fœdere per naturam eius requiratur, & eidem naturali hac connexionem includi debeat? Absurdum certè, & plus quam absurdum est. Sic enim quot fœdera in facta Scriptura conciderent? Nec ipse Iehova in fœderibus suis, quæ cum Patriarchis & fidelibus pepigit, *ut supra demonstravimus*, satis constaret sibi; quem tamen auctorem unicum legitimorum fœderum omnes agnoscimus. Impium est, hoc affirmare, & blasphemum. Si vero quis fortè in fœderum numero hæc habere nollit, idem gravius in verbum Dei impinget. Ipse enim Iehova quod toties fœdus appellat, cum tantis promissionibus & tam sollicita cura pro suis, id neminem fœdus esse inficiari decet: quia ipse Iehova est, qui loquitur, perficiens etiam quæ locutus est. Cœlû & terra facilius trans-

bunt, quam minutissimum sermonis
 cœlestis verbum; ut ipse Iehova Chri-
 stus testatur. Tum etiam, si principa-
 lis finis est, quem ritè determinat E-
 renb. lib. 1 de fœd. c. 2, n. 229, conserva-
 tio pacis publicæ, iuxta l. precipimus.
 C. de appell. & Myns. cent. 6, obs. 2: quæ-
 so an non possit aliis mediis compa-
 rari, quam bello in fœderibus? Quem
 locum heic merebitur fœdus in com-
 mercis fundatum? Quonam recedit
 fœdus religionis? quum ipse Erenb.
 confiteatur, quod religio nec possit,
 nec debeat armis aut bello defendi
 aut propagari; quum nemo quoque
 vi humana ad religionem cogi que-
 at. lib. 1 de fœd. c. 2, n. 14. (in quo sibi
 contrarius apparet non nihil lib. 2, c. 1,
 num. 14.) Quorsum concedent, quæ
 civilia fœdera facit? Erenb. lib. 1, d. c.
 n. 18, pag. 127. Sed & ipse Matth. Ste-
 phanus, part. 1, disc. acad. 16, sect. 1,
 memb. 1, pag. 201, ait: Huc pertinent
 fœdera, ob consilia varia, calida &
 callida, ad furias hominum reprimen-
 das, ad aïastoras delēdos, ad pro-
 fligandam subditorum rebellionem.
 &c. An vero talibus non potest alio
 succurri pacto, nisi id bellum perfici-
 at? O quanta est virtutis clemen-
 tia, amica benignitas, iustitiæ verus
 tenor,

tenor , pietas , & dilectio proximi? Harum vices si rectè considerarentur, non tot sufflatores belli & incendiarii invenirentur. Sic & Erenb. sibi heic contrarius est, dum affirmat, *lib. 1, c. 2, n. 55, defæd.* quod Christianis licitum sit bellum gerere. Ergo (concludit) multo magis fœdera contra- here. quod tamen *sup. n. 14* admodum improbat.

Sed omnis error huius locutionis, quem in pari passu fœderis & belli tovent, dumque de fœderis natura belli inclusionem esse putant, inde est, quod non rectè distinguant inter suam fœderam universalem & particularem; item quod ignorent quem locum bellum in definitione fœderis defensivi aut vindicativi sibi propriè adscribat. Etenim quod de fœdere in defensione armata dici potest, id certè non accipiendum est indistinctè de omni fœdere. Tum quoque quod loco causæ instrumentali est, non potest dici finis. Erenb. *lib. 2 de fæd.* inter alia errata simul hec quoque ostendit in pacis attributio- ne; quam ita generis loco ponit, ut comprehendat reliqua fœderum ge- nera. *lib 2. defæd. c. 1, n. 27.* & Ser- vius quoque fœdus definit paci-
lib.

Id. lib. 18, cap. 1, *Etym.* Licet hæc locutio definitionem ipsius, quam in *antecedentibus*, n. 14, asseruit, (ubi genus fœderum constituit pactiōnem publicam, & conventionem,) ac semetipsum simul refuter in eo, quod bellum omnibus fœderibus dispositivè iustum attribuerit; *lib.* 1, c. 2, n. 55, & 56: attamen, si ita pacem generaliter accipiat, aut admittat, ut generalem amicitiae, concordiae & fœderis demum effectum denotet; propius veritatem attingere videbitur. Etenim si quid est, quod cum fœderibus pari passu ambulare possit, hoc certè est amicitia & concordia, quæ perpetui comites esse debent fœderum omnium; quum sine harum essentia neque amor sit neque fides. Quippe ex amore & fide, si necessitas alterna accedat, componitur & profluit fœdus; quod simpliciter amicitiam præsupponit, quæ animam fidei ipsi inspiret. Quare etiam in hoc errat Zwingerus, in *moralis philosoph.* lib. 1, cap. 7, tit. de *amicit. spec.*; ubi duas has amicitiae species accidentales facit, amicitiam publicam, & pacem; quum tamen inter accidens speciei & effectum ingens sit discrimen. Christus ipse vult & constituit in.

omnibus amorem proximi, ut inde huius & æternæ vitæ pacem consequantur; quam etiam discipulis suis congregatis, *Luc. 24, v. 36*, sanctissimo voto apprecatus est.

Ideoque cum verbo Dei & Christi potius præcepto heic concludimus, quod amicitia & concordia, non bellum & cruenta vis, (nisi ex accidenti speciali, ut loquitur *Zuing. d. l.*) pari passu cum vero, folido & Christiano fœdere indefinenter ambulare debeant; alias fœdus est falsum & hypocriticum, suo vero destitutum fundamento. Auteum certè Proculi solemne illud fuit; quod propterea quoque tanquam caput generale initiis fœderum apponere consuevit:

AMICITIA ESTO. *cu hoc ex Brissou. lib. 4, fol. 402, Alber. Gentili de iur. bell. lib. 1, c. 13, refert: & Erenb. lib. 2, c. 1, v. 27, id approbat.* Idem & heic quoque firmiter decretum maneto: AMICITIA ESTO; non fucata, sed verè vivida, & integrè sancta.

C A P. XIX.

*De fœderibus improprie ita dictis,
& cognatis eorundem.*

Fœderis naturalis vinculo, quod alias coniugium dicunt, imitamen iucundum exhibent ea fœdera, de quibus hactenus egimus, quæ & propterea proprie sic dicta indigtantur. Alio fuis vero, *Polit. sua c. 7. cum Alb. Gent. 1 de iur. bell. 3; Petr. Greg. lib. 1, cap. 11; Hœn. d. disp. th. 2, c. d. & Menoch. conf. 99, n. 39;* fœderum distinctionem facit plenam, & non plenam, vel ex parte quadam tenas plene factam. Plenam dicit confœderationem, qua alii in alterius regni iura adsumuntur tanquam corporis membra. Non plenam putat, qua diversa regna, salvo iure maiestatis certa fide pactorû coeunt, & se mutuo obligant. Cui adfingi facit confœderationes, protectiones, &c. Sed quum hæc distinctio planè inversa sit, ut merito plena fœdera respiciantur eas confœderationes, quas ille non plenas sive semiplenas vocat, & è contra: nolui in supradicta mentionem huius divisionis face-

te. Etenim nihil magis inimicum est fœderibus, quod eorum naturam ita subvertat undique, quam si quid imperii iis aut iurisdictionis immisceatur: quum non tantum subiectio- nem nullam agnoscant penitus, (Erenb. d. fœd. lib. 1, c. 3, n. 44. & lib. 2, c. 2, fol. 148. Bocer. cap. 1 de crim. les. mai. Cam. de Reg. dis. 5, th. 96;) sed etiam in universitatis formam talem correptosius reculent. Fœderati enim unum quidem corpus, non autem eandem Rempublicam subire & repræsentare possunt. Si imperium & subiectio mutuo inter se concurrant, statim fœdus nomen amittit, & Reipubl. formam induit. Menoch. conf. 99, n. 39. Bodin. 1, de rep. 7, n. 71. Erenb. d. lib. 1, c. 3, n. 9 Cas. 3 spher. civit. 6, q. 2. licet Camerarius, d. 1 th. 97, id non nihil dissimulare frustra conetur. Velut nec fœderati statim iisdem privilegiis eiusdem civitatis aut Reipubl., cum qua fecerunt iurandus, fruuntur. Bod. in method. iur. cap. 6. Ideoque merito, & quidem optimo iure, fœdera ea plena faci- mus cum aliis auctoribus, (si distinc- tio hæc ita acceptanda foret) in quibus hætenus locuti sumus, quæ que ad proprie dicta fœdera referuntur.

mus: quum omnis superioritatis, propter plenam libertatem, cui unicè incumbunt, protus nescia sint, & in capacia dici adament. Semiplena vero relegamus ad ea, quæ impropiè fœderum nomen sibi vendicant. Sunt enim hæc talia, quæ quidem similitudine aliqua repræsentant fœdera propriè sic dicta; sed tamen vel aliquid successionis more testamenti sapiunt, & id ambiunt, vel ex imparitate aliqua virium potentia aut conditionis quidpiam subiectionis patiuntur & tacitè agnoscunt, vel ad tale quid respectum habent. Hinc impropiè dictum fœdus, iuxta *Kecker. syst. pol. c. 24, lib. 1*, iterum laxius est, vel actius.

Laxius huiusmodi fœdus inter patronos seu defensores aut protectores, & eos, qui eorum defensionem se committunt, percussur. Quod genus fœderis (quamvis & sine fœderis clientela aliquando esse possit, *Bod. 1 de rep. 7, n. 68*) Latini patrocinium & clientelam, iuniores advocatiam, *C. ili avoiz. ou avoerie*, vocant. *Bod. lib. 5, c. 6, n. 585. & 1 de rep. 7, pr. & n. 67. & c. 9, n. 108*. Hinc ortum ius patrocinatus, clientelæ, advocatiæ, Germanicè *Schutz & Schirm*.
 H h h 3 gerecht.

gerechtigkeyt, vogtey, appellatur. *Gail.* 2 *Obs.* 54, n. 1, & 2. Dicitur item *Mundeberdium*, vel *Momburgium*. *Knich.* de *subl. terr. iur.* c. 4, n. 328. & de *Sax. non prov.* & c. c. 5, n. 494. *VVe.* *finb. cons.* 28, n. 14. *Erenb.* 1, de *scd.* 4, n. 13, & *seqq.* Patronos advocatos vult dictos *Besoldus*, *lib* 2, fol. c. 6, *th.* 27, non ab *advocando*, sed à Germanico *vogt*; & vocatur alias *scaldus clientelare*. Ius autem eius nihil aliud est, quàm ius defensionis, per patronum clienti, contra iniuriam aliorum, & vim maiorum, præstandæ: pro quo cliens vicissim patrone ad observantiam & annum plerumque honorarium obstringitur. *God.* d. c. 7, n. 68. *Knich.* d. c. 5, n. 494. Estque temporale, vel perpetuum; quod & hæreditarium, Germanis *erbschutz*, appellatur. *Petr. Frid. Mind.* *lib.* 2 de *mand. extrah.* c. 14, n. 2. Item simplex, vel cum aliqua iurisdictione coniunctum. *Knich.* d. c. 4 de *iur. ten.* n. 335. *Thsm.* *Mich. disp.* de *iurisl.* *th.* 55. *Paurm.* 2 de *iurisd.* 9, n. 24. *Mynf. cent.* 2, *decis.* 13. *resp.* 3, n. 9. *Erenb.* 1, de *scd.* 4, n. 16. Alia denique advocatia superior, alia inferior. *Knich.* d. c. 4, n. 733. *Paurm.* d. c. 9, n. 23. Quamvis autem hoc ius advocatiz nullam

nullum patrono in clientes suos iurisdictionem per se tribuat, quum tales clientes efficiantur subditi; (*Gail. 2, obs. 34, n. 1. Tholoz de rep. lib. 11, c. 11, n. 6:*) tamen multis in locis hodiè à subditorum conditione non parum differunt. *Erenb. d. c. 4, n. 15.* quum aliquid iurisdictionis tacitè vel precario iubiniscere soleant potentiores; ceu etiam in aliquot monasteriis clarum est. *Besol. d. l. 1b. 24.* Nam inter reges, & eos, quos illi privatorum loco habent, raro amicitiam & charitatem mutuam subsistere, rectè ex *Petrarchæ dialog. 49, lib. 1, de remed. utr. fort. & dial. 50, 52, Erenbergius lib. 1, de fad. c. 2, n. 22,* probat. Experientia cotidiana quod docet, id rectius censendum venit. Sed de bello & principibus quidquã scribere, non tutum ritè putat *Erenbergius. lib. 1 de fad. c. 2, n. 56, ad fin. pag. 166; & c. 1, n. 74, pag. 62.* Nec addenda sunt huic perduto seculo irritamenta malorum; quod multi temerè faciunt. Nam utriusque nimis actis est severitas, si quãdo ingratum quid ipsis oggeritur. Decet tamen sapientes viros, non ea, quæ ante pedes sunt, curare, sed finem potius prospicere; præsertim quum

non immerito Bodinus, *lib. 5, c. 6*, hoc fœdus periculosissimum esse tradat, si non ex iusta causa & necessitate suscipiatur, utpote quod sæpius fecundissimam belli materiam exhibeat, ex qua imperiorum & civitatũ subversiones sequantur. Patrocinium enim prima fronte ex amicitia & officio originem trahere videtur; sed tamen, quum merces intercedat, quæ amicitia contraria est; patet inde, quod conductio quædam subsit, servitutis speciem quæ patrono officii & protectionis ratione porrigat: unde clientes facilè in subditorum formam transmigrant. Hic plurimæ occurrunt quæstiones: An protectorum electio Rebuspub. proſit? *Eriſt. Mutianus, lib. 2. de manl. extrah. 1. 2, n. 7*, distinguit inter advocatiam perpetuam & temporariam. Deinde, quæritur: An quis se possit in protectionem alterius principis dare, in consulto suo Domino, ut ipsi per hoc non præiudicet? *Vide Gail. lib. 1 de pac. pub. cap. 4. Thom. Mich. disp. d. 10. 138. R. a' subeyd de anno 1540, §. 4.* Quis vero, an proximè superior, eligendus, itidem quæri solet? *6 ex parte. de privileg. Eriſt. Minl. d. c. 2, n. 12. Vvesemb. conf. 48, num. 5, id affirmat.*

An protectio vero iurisdictioni Domini ordinati quid detrahat, dubium est; quum defensionis dignitatem nonnulla iurisdictionis sua natura comiteretur. *Negat Gail. 2 obs. 54, n. 3. Frid. Mind. c. 2, n. 13. Tholosan. lib. 1, c. 11, n. 6. Bod. 5 de Rep. 6, n. 6 10.*

An patronus clientibus ius dicere queat, si subiectionis iuramentum ipsi præstiterint, quaeritur ulterius. *Negat Erenb. 1 de fæd. c. 4, n. 13. Gail. d. 1. n. 8, & seqq. ex l. 2. ff. de his qui sunt sui.*

Improprium deinde, & quidem laxius a hac fœderis genus, & illud est, quod inter Principem & eius tributarios initur; eos nempe, qui à potentioribus victi pacem acceperant; hac tamen conditione, ut iura maiestatis retineant, victoris vero maiestatem comiter observent, eique, ut libertate & pace fruantur, tributum annuum solvant. *Bod. d. 6, n. 582. Casman. c. 66, polit. in fin.*

Tertiò, est adhuc confœderatorum genus, quod improprie ita actius dictam volunt; quod propter libertatem nimis contractam illis flexibile & miserabile appellitatur; quod etiam similitudinem habet cum beneficio cessionis bonorum;

ut ait *Arum. l. 7, l. 3. C. qui bon. ced.* Atque hoc est deditiorum, quando victi in victorum tutelam concedunt, illisque leges dicuntur tales, quæ libertatem eorum planè imminuunt, ad fœdus tamen aliquod cum victoribus admittuntur. *Vid. Erenb. 1 de fœd. c. 4, n. 6.* Licet inter se differant admodum in fidem & fœdus venire; tamen heic ambæ confluunt conditiones, ut exigua inter eos & subditos sit differentia.

Sunt quidem & aliæ genera, ut est fœdus inter homines sanguine iunctos, qui certam ob causam pacta inter se constituunt; quod fœdus Imperator naturale vocat. *in l. cum qui 19. C. de Episc. & Cler.* nec non fœdera inter collegas liciti collegii in *ita. tota t. ff. de coll. & corp.* Quæ tamen quam rectè us ad sequens genus referantur, eo quoque inclusa volumus. Item de fœderibus quæ coniugio contractantur, consule *Coster. in pol. 8, c. 24, §. 6, & seqq.* ac *Erenb. d. l.*

Commodissimè igitur subnectenda heic sunt fœdera hæreditaria, que nostrates confraternitates dicunt. Atque hæc constant ex pactis successionum vicissitudinariis, tam inter diversas familias, quam inter agnatos
civ.

eiusdem familiae. *Bets. de pact. famil. ill. c. 5. ubi plenè de tali materia agit.*
 Quale fuit inter Saxoniae Duces & Principes Hennebergenses, reciproco iure succedendi approbato. *Spangemb. lib. 5. hist. Henneb. c. 53, pag. 272. Erenb. 1, de fæd. pag. 153.* Et durat adhuc tale fædus inter Thuringiae & Hassiae Principes institutum anno Christi 1262; ex bello novennali ortum, quod Henricus gessit cum Sophia S. Elisabethae filia, desponsata Duci Brabantino anno 1268. *In Chronolog. Chytræi.* Atque tales esse de iure concessas confæderationes, probatur *ex l. soda'es. de coll. & corp. Tiraquel. in traict. de primog. q. 6, n. 5. Zas. cons. 1, n. 8, lib. 2. Deci. cons. 516, 645, 524. Alexan. cons. 91, lib. 8. Erenb. 1, de fæd. c. 2, n. 35, pag. 141.*
 Est aliud genus fæderis, quod *unionem prolium* dicunt; quod etiam ad pacta acquitendae successionis facit. Vtrum autem coniunctio hæc vel unio prolium de iure subsistat, *Gailius, 2 obs. 125,* post multas dubitandi rationes, affirmativè satis probat. *Vide Betsium d. l. pag. 131, c. 5.* Ita quoque dantur pacta familiarum illustrium in unionis hoc genere circa matrimonia, ut eorum promiscua libertas, in
 dede.

dedecus earum tendens, statutis pœnalibus coërceatur. *Vid. Bets. d. l. c. 6. ubi plene rē pertractat.* Similiter & talis confœderationis pacta habentur de tutelis illustrium personarum; de quibus *itidem Bets. agit l. d. c. 6.* Talia, & huius generis fœdera plura, recenset *Erenb. lib. 1, c. 2;* ac potissimum in popularibus & optimatum imperiis, quæ ipsa quodammodo sempiterna sunt, locum habent. Nam in Monarchia, principum interitus societates ac fœdera dirimuntur. *auth. disp. 28 apud Arum. disc. acad. 16. 8. Schonb. lib. 2 pol. c. 13.* Ad vigorem autem talium pactorum superioris confirmatio, tanquam feudorum Domini, requirenda est. *Gail. 1 obs. 127, n. 5.* Et sic ritè fœdera ista non tantum ipsos contrahentes, sed etiam ipsorum successores, obligant; quum præsumantur eiusdem esse voluntatis & affectus cum prædecessoribus. *Secund. d. l. factaque, nec non contractus Principum defunctorum, præsertim Reipubl. semper eadem existat. Bell. conf. 326. Exempla unionis fœderum de univ. de apud Cel. de iur. Imp. Germ. 16. 71. & Reinb. Ken. pol part. 1, c. 3, n. 25. Erenb. d. l. c. 2, n. 38, & seqq. Arum. 2 disc. 6,*

disc. 6 ad aur. bull. n. 6. Ubi omnium optimè hac de re agit. Sic etiam descendere fratrum pactionalium, quod heic nunc iidem monemus, consule Erenb. d. l. n. 10, cap. 4, & seqq. & Col. scēt. de iur. Imp. th. 70. Althus. pol. c. 7.

Adfinia autem & cognata fæderibus tandem sunt iudiciæ, Ordinum uniones, correspondentiæ, amicitia, &c. quæ tametsi fæderibus, sed tamen admodum abusivè, à nonnullis adiciantur; rectius tamen iis inter cognata suis adsignatur locus. Nam, quod ad iudicias sive pacificationes attinet, sine & toto genere à fæderibus differunt, quum in fæderibus amici inter se præstant, quod iure gentium sine pactione non tenentur præstare. Iudiciæ verò & pacificationes non tantum fiunt inter hostes, sed etiam in simplicibus iuris gentium terminis consistunt, ne alter alterum offendat. Dicuntur quoque *belli seris* à Varrone, à Virgilio *pax sequestra*, &c. Sunt autem duplices. Vel enim dantur ad longum tempus, sive longissimum. *Gell. lib. 1, c. 25. l. 19. ff. de capt.* Sic dabantur à Servio Tullo ad quadraginta annorum spacium. *Liv. l. 1, & 2.* Ac nuper ante annos aliquot inter Reg. Hispan,

Hispan. & Belgas ad duodecim annos. Vocantur hæc etiam *treuga*; quum securitatem præstitam personis & rebus simul exprimant, quas volunt dici quasi *trahens* vel *scram anguem*, hoc est, inimicum, si tempus definitum finiatur. *Alb. Gent. de iur. bel. lib. 7.* Gellius, *lib. 1, c. 25*, inducias dictas putat; quasi, *Inde, uti iam*; quum pactum earum hoc requirit, ut ex hoc die nihil incommodi detur; sed ex eo die postea, uti iam, belli iure omnia agantur. atque in hoc casu paci & fæderibus quodammodo induciæ annumerantur. Deinde dantur quoque induciæ ad tempus brevissimum, quæ aliàs pax castrensis vocantur. quæ ratione propriè induciæ, *ICto Paulo axtore*, sunt; quum in breve & præiens tempus conveniant, ne invicem hostes se lacestant. *l. 19, §. 1. ff. de capt. & postlim.* Sic quandoque conceduntur in duos menses, ad sepeliendos socios occisos. Et ita distant à verapace, nec minus à fædere.

Vniones sic quod dantur plures, ut sunt quæ causa religionis contrahuntur, de quibus vide *Coler. sect. de iur. Imp. Germ. n. 72, 73, 74, & 75.* His adijunge quoque quæstionem, hæc

hæc fæderum genera cum diversæ religionis hominibus rectè pangantur? n. 76, & 77. Talibus etiam fæderibus Erenbergius, *lib. 1 de fæd. c. 4, n. 11, & 12, fol. 338*, diversos aggregat Equitum ordines; velut est Ordo S. Iohannitarû, S. Michaëlis, an. 1464; Lunæ, an. 1464; aurei velleris, anno 1477, (cuius auctor Philip. Burgundus celebratur;) Mauritianorum, an. 1409; D. Mariæ, an. 1420; Stellæ, 1351; S. Stephani, 1561; S. Spiritus, anno 1589 ab Henrico Reg. Galliæ introductus. Sic etiam Elisabetha Angliæ Regina per casum invenit suum Ordinem, &c. sed hæc instituta titulo confæderationum non rectè exornantur, quin favoris signum sit aut gratiæ, meritisvè locum dignitatis attribuat talem, quem subditi quoque nanciscantur. *vid. Besold. de pol. dis. lib. 2, c. 6, n. 19. & Renh. Kon. pol. par. 1, c. 5, n. 59.*

Habent fædera alias quoque sibi cognatas virtutes; ut concordia amicitia, correspondentia, benevolentia, beneficentia, candor fides, charitas, unanimitas, conversatio, familiaritas, hospitalitas, epichæragathia, communicatio iurium, obedientia, libertas, quies, pax, securitas, tolerantia,

tantia, vicinitas, &c. Sed hæc & talia alibi explicantur. nos ad ultimum huius loci pergimus membrum. De *confraternitatibus consule dissertationem Barth. Musculi. & de securitate lch. Geor. Bechtium, ne nimis longi simus.*

C A P. XX.

De contrario fœderum, & eorum dissolutione.

Sed nunc pauca nobis de ipsa finitione & dissolutione fœderum præratione temporis subnectenda sunt. Confederatio enim perquam res est labilis & fluida, quæ simul cum animi mutatione dissipatur, si fides cum summa cura non observetur; quum tantis connexionum catenanti Republica, non cohercat. Ideo facilius contraria patitur, & venturum variis flabris obnoxia est. Næ enim quis ad Dei gloriam, proximæ dilectionem, patriæ, libertatis, subditorum conservationem, respectu, & ut religio maiestasque salva sit, (quod heic non frustra, ex c. 14 *superius posito, de quâ plurimis a' mediæ sollicitus, repeto; quum homines nimis tam leves sint,) is finem & effectum*

fectum fæderis ut non considerat, sic neque causam & principium eiusdem intelligit. Et ob dictas rationes fædera reprobata sunt in Asa Rege Iudæ. *Er. 1. de fæd. c. 2, n. 84.* Quum igitur firma Reipub. constitutione fædera minimè nitantur, non semel misere deceptos invenient sese, quotquot eorum fiducia nixi, periculosis sese rebus & violentis committent. Dicitum, quod vulgo notum est, *Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem*; heic maximi valoris certè & vigoris summi est; ne absque extrema necessitate incas fædera, nec eorum spe facilè quid gravius cum iactura vitæ & fortunæ tentes. Etenim fædera non tantum debent esse: iusta, sed in primis necessaria. *Eren. 2. de fæd. c. 1, n. 56.* Si dubitandum heic videatur; recentia adhuc ante oculos habes exempla. An ullus est, qui ignoret, & non per totam fermè Europam ienserit, quare tot clades Imperium Romanum cum vicinis regnis passum sit? An quenquam causâ latere queat? Hoc certè benè dispiciendum & unicè curandum est, ne ex falsæ opinionis persuasione confæderati inter se cocant contra superiorem, nec prolest prætextus religionis

quum in causa Dei infeliciter gladius & arma exerceantur. Vti & Eras. Roterod. in *tract. de Princ. inst.* pag. 160, ait : Christi ditionem longè diversa via natam, propagatam, & stabilitam ; quum ob infidelitatem dominio infideles non priventur, (Dan. 2,) & ex præcepto Christi infideli Cæsari debitum tributum sit solvendum. *Erenb. 2 de fæd. c. 1 num. 80.* Eo quoque proposito bellum suscipientes rarò felicem sortiti sunt exitum. *id. 2. l. 2 86.* Velut tragica clades Bohemica exemplo est recenti. An non Bohemi, Moravi, Silesii, cum Lusitanis, anno 1619, die 31 Iulii, Praga, propter defensionem, religionis, centum articulos concluderunt ? *Act. Boh. par. 2, pag. 0 2, 3, 4, & 5.* An non ex hoc capite, & aliorum confederationis fundamento, quam cum Regi magnæ Britanniæ, Belgis, & uniorum Germanicæ membris, (cui tunc vocabantur,) Fridericus V, Elector Palatinus, intercedere sibi existimabat, coronam Regni Bohemici accepit ? An non propterea Dn. Mollatus ultimo Septembris, anno 1619, ante adventum dicti Electoris Palatini ad Bohemiæ status missus est, ut talem confederationem illis explicaret, quorū

quodque propterea maximum heic
 onus subiisset ? *act. Boh. par. 2, p. C. 2.*
 Cavendum maximè , *ait Erenb. 1 de*
fœd. c. 2 , n. 84, ne utilitatis & privati
 commodi , vindicandæ iniuriæ , &c.
 gratia , vel securitatem in carnis mor-
 talis brachio quærens , quis contra-
 hat fœdus . *Tantum religio potuit sua-*
dere malorum ? idem ex pietâ presert
lib. 1 , d. c. 1 , n. 45. ceu sub religionis
 velo multa committuntur . Sed an
 non Religio vera satis sibi vinculo
 est ? Sanctum hoc nomen à *ligando*
 dictum volunt , quum sit quasi liga
 sancta inter Deum & hominem . Ob-
 ligat enim hominem ad fidem &
 obedientiam erga Deum . *Erenb. d. l. c.*
2 , n. 10 ; An non omnes , qui idem
 sapiunt in Christo , eandem charita-
 tem habere oportet , ut sint unanimes
 & sententiis uni ? *ad Phil. 2 , 2.* Vos
 præstate in uno spiritu , uno animo
 concertantes , per fidem Evangelii .
Phil. 1 , 27. 1 Pet. 3 , 8. Qui enim ad-
 glutinatur Domino , unus cum eo
 spiritus est . *1 Corint. 6 , 17. & 12 , 13.*
Gal. 3 , 28. Eph. 7 , 4. &c. Itaque in
 quorum cordibus renatis vera habi-
 tat pietas , pridem in fœdere Dei coiê-
 re . Atque si ita interna conglutina-
 tio in sanctitate firma fuerit , quo-

modo non externum fœdus robotis
 sui firmitudinem accipiat ? Omnia
 enim in pia *ὀλβοία* sita sunt, & fide.
 Si quis hæc duo ritè observet, invi-
 ctum erit talis pudentiæ vinculum.
 At si quis in eam pervertitatis proter-
 viam & impudentissimam rabiem
 prolabatur, ut nullam conscientiz
 amplius sentiat maculam; is sanè
 non faciè curabit fœditragium; præ-
 fertim si potentia aliqua prævaleat,
 & sævam tyrannid s formam induat.
 Quemadmodum ergo fœdus legiti-
 mum sacram secum ducit virtutum
 phalangem & chorum, *ut in superio-
 ri capite dictum est*; & inde amabile
 redditur sanctè confæderationes co-
 lentibus, quippe, *ut rectè dicit Coste-
 rus lib. 8 pol. c. 24, §. 2*, fœdera externo-
 rum principum, domi securitatem
 constituunt, adferuntque auctorita-
 tem, quàm quisque principum aut
 Rerumpubl. fovet, quam ambiunt
 reges & magnates, ad quam crebrò le-
 gationes ventitant: Sic è contra sanè
 pessimam id ipsum vitiorum & fla-
 gitiorum turbam secum per quævis
 raptat crimina, ut perpetuo lapsu ex
 una perfidia, scelere & delicto, in
 aliud flagitium gravius se det præci-
 pitem, donec suum durum exitium in
 horren-

horrenda ruina inveniat. Hæc enim
 cumulativè irruunt æmulatio, ambi-
 tio, avaritia, philautia, curæ, anxie-
 tates, astutia, calliditas, calumnia,
 contemptus, proximi, contentio, lis,
 rixæ, diffidentia, discordia, fraus, do-
 lus, frustratio, impietas, improbitas,
 impudentia, infidelitas, ingratitude,
 inobedientia, inhumanitas, inimici-
 tia, iniustitia, impossibilitas, invidia,
 ira, levitas, libido, mendacium, mali-
 tia, morositas, crudelitas, mutabili-
 tas, odium, negligentia, perfidia, per-
 jurium, perversitas, versutia, seditio,
 simulatio prava, vertumnositas, vio-
 lentia, superbia, sævitia, suspicio, te-
 meritas, timor, tyrannis, rebellio, &c.
 Omnium autem pessima est nequi-
 tia & scelus perfidiæ, quæ nullibi
 quidquam meretur gratiæ. Quia fi-
 dem qui perdidit, nihil potest ultra
 perdere; ait *Coster. lib. 3 pol. c. 7, §. 6.*
 At fæderum sanctissima debet esse pa-
 ctio. Primum ob eam causam, quo-
 niam juramento sancuntur, & mul-
 tæ jurisjurandi cum execratione cõ-
 juncti formæ passim apud historicos
 publicè inveniuntur. Deinde ob hanc
 quoque causam, quia publicè fides
 data magis obligat, quàm quævis
 privata promissio. Vnde si nemo si-

dem servaret, tamen regibus & Re-
buspubl. illa eſſet ſervanda. Nihil
vero magis oſſe regno poteſt, quàm
violatio fœderum. Hinc nemo Tur-
cis amicus eſt, qui fœdera ſola utilita-
te metitur. *Coſt. d. lib. 8, cap. 24. §. 3.*
Ita perfidiæ fructus, brevis eſt, dum
aut omnium bonorum conſortio
privatur, aut mox graviori exitio
ſuccumbit. Quando enim aut ma-
niſeſto perjurio, aut ſceleratis argu-
tiis, quempiam homines agere ani-
madvertunt, non modo illi fidem
nullam præſtant; ſed invicem ode-
runt, cedere ab eius amicitia, in tu-
to ſe ſuaq; collocare non tendunt. In-
ſaniam omnes putant, illi ſe credere,
qui fidem abnegavit. Ita perfidi hoc
ſummum eſt malum quod nemo illi ſit
fidus. Si nemo fidus, non igitur tutus
eſſe poteſt. Eſſi amici ſe ipſi devo-
veant, eſſi exercitus, ad motis ad in-
vicem gladiis, in ſalutem tuam iu-
rent, eſſi ambitioſarum excubiarum
multitudine te valent; ſi ipſe fidem
fallere doces, omnes etiam fidiffimos
ab alienabis, & quum alioqui

--- *Stet nulla diu mortalibus unquam
Fortuna titubante fiant;* ---

Fidem miſero & dubio tibi peni-
tus clauſam invenies; neminem amo-
re,

re, aut mutua fide obligatum tenebis: merces quidem avaritiam accendit, sed non obligabit pectora donanti, si ille perfidus sit. Omnis illa turba fortunæ, non fidei, sacramentum habere se putat. Usque perfidus nec nummis ullis fidelitatem emere valet. *Cost. d. l. 3, cap. 7, §. 6.* Quinetiam fœdifragi ipsi sibi singulis momentis sunt in conscientia pœnit loco & oneri molestissimo. Tum & glaciæ per similes sunt, cui nemo, nisi stultus, inædificat. Ut igitur glaciæ sine domibus: ita perfidus nudus ab amicis. Videmus vero eos, qui constructa gelu flumina transeunt, semper animo esse suspenso atque anxio; si minimum concrepuit, pavidos: quum fragili natura se insistere non ignorent: Incertior est amicitia perfidorum; quæ plerique petiere. *Cost. d. l.* Itaque perfidæ nusquam locus, neque apud eos, quos perdidit, neque apud eos, quibus profuit. Velut egregium exemplum in Lysandro Lacedæmonio, & maximè in eius interitu, habetur. quod alias Fulgos. *lib. 9, c. 6*, quoque inducit; sed exitum omittit, quem Costerus titè heic supplet, *de. l. §. 3;* & ita, §. 4, pergit: Quæ vero per-

fidos, periuros, ἀπειθεῖς, fæderum
 contemptores, mox pœna obruat,
 causa est ipsa Numinis vindicta, quæ
 semper à perfidis irritatur. Qui enim
 falsis promissis alios decipit, Deum-
 que in testimonium vocat; quid agit
 aliud, quam ut aut Deum irrideat,
 aut facinorum ministrum esse in-
 beat? Iraque Sennacherib, quum fi-
 dem fefellisset, primo caesis militi-
 bus fugit; deinde coram idolo suo à
 filiis trucidatus est. Qui enim qua-
 lecunque numen, quod putabat, irri-
 sit, & suos vita privavit, meritò vita
 exutus est. Sedechias etiam impio Re-
 gi fidem violavit, (4. Reg. 24. v. ult. &
 2 chron. 36, v. 13:) sed pœnas tan è ex-
 cidio gentis suæ dedit. Fidei violatæ
 triste Simpl. Antioch. Illust. (: Mach.)
 & filius eius Eupator. &c. Eodem
 exemplo periurii perire Alcimus,
 Bacchides, Nicanor, (1 Mach. 6,)
 &c. Sic neque Alexandro perfidia
 felix fuit, à socero Ptolemæo, per
 nuptiarum fædera in fraudem indu-
 ctus, victusque à perfido Arabe, ca-
 pite plexus est. &c. Nec morata est
 pœnam vindex iustitia, sed ab An-
 tiocho, per Tryphonem prælio fusus,
 regnoque deiectus est. &c. Eandem
 fortunam malitiæ suæ reliqui Antio-
 chi

chi & Demetrii passi sunt. Quid enim annis undecim duo Antiochi priorum filii; alter Gryphi, alter Cuziceni; Seleucus, filius Gryphi; Philippus & Demetrius filii Cuziceni? Nonnè in hos omnium priorum perfidia pervenit? & in eum, qui omnibus duos annos supervixit, Philippum? Tandem victo Tigraue in Romanam provinciam opes Macedonum pervenerunt. *Cost. d. l. quem ibidem in pluribus exemplis quivis consulere potest.* Quis igitur non dicat, eos Rempubl. evertere, qui perfidiam & periuria docent? Quo enim modo commercia, bella, pax, urbes, domus stare possunt sine fide? Si fidem violare Princeps aut Respubl. potest, quis eam servare tenebitur? *Cost. d. l. §. 7, in fin.* Nihilominus hodiè inter Christianos inveniuntur, qui laudem in tali malicia se sibi quærere posse putant. *velut id aliquot exemplis ex Guicciard libr. 6, pag. 550, & Sebast. Franc. chron.; etiam de ipsis Pontificibus & regibus, ex Iovii lib. 11, 16, 18, explicat Erenb. d. fœd. 1. c. 3, n. 120, pag. 215, & 216.* Ubi hæc demum ex Iovio addit verba: Omnium regum fides hæc est, ut pro libidine sanctissimas fœderum leges atrectare violareque non dubi-

tent; quum seinet præsentem tantum
 commodo, atque ipsis temporibus
 esse censeant. Tales vita, si tibi cara
 vita. Generaliter enim sciendum est
 illud *M. Tull. 3 offic. verissimum*. Nul-
 la nobis societas est cum tyrannis,
 sed summa distractio; & hoc omne
 genus pestiferum atque impium ex
 hominum communitate extermi-
 nandum est. Sed & gentibus aliquot
 & nationibus fides olim deluit;
 quod etiam nunc apparet, quum ve-
 stigia quamplurima passim talium
 restent; exempla sunt odiosa. Fue-
 runt autem gentes nonnullæ tanta
 infamia notatæ, ut etiam in publi-
 cum proverbium earum malitia ab-
 ierit. Veluti *Thraciarum commentura*,
 dicebatur in eos, qui certis pactis in-
 ducias promiserant, & tamen inva-
 debant alios; ceteri Thracæ Bœotius fi-
 dem datam incursione nocturna
 frangebant. Sic & *Thessalorum com-
 mentum*, *Phœnicum pacta*, *Locrensium
 pactum*, *Punica fides*, *Ægyptiorum ma-
 chine*, *ars Megarensis*, *Libyca bestia*,
Cretensium & Ligurum dicta, &c. eo-
 dem habentur loco. *Erasm. in chil. tit.
 de perf. ut supra monstratum est*. Ta-
 les verò fœditatos improbosque
 tandem puniri, dicitur S. Scripturæ
 &

& multis exemplis probatur; ex *Livio, Aliano lib. 12, Polyb. lib. 2. 3, 4, 5. Fulgof. lib. 7, c. 3. Anton. Bonfin. lib. 26.* Nonnulli tamen, ut perfidiæ & malitiæ suæ atque tyrannidi tegumentum aliquod super inducere queant, illud proverbii excogitavere; *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Et nuper etiam non nemo politicorum utcunque notus, argutiis suis sarcasticis plerosque huius seculi ordines & status satis acriter mordendo taxans, civitatibus & Rebus publ. Hanseaticis tale adscripsit axioma aut Symbolon; *Synceris synceri, perfidis perfidi*, scilicet sumus, ac si civitates illæ, non tantum quietæ communem spectent calamitatem; sed & tanquam Chij, pro temporis ratione commutent institutum, & inconstantiam ac volubilitatem suam ad fortunæ vultum accommodent. quasi diceret: Omnino polypus naturam induerunt; adeo pro tempore alios atque alios mores & formam sumunt. Exiguam certe laudem encomium illis præstat. Verum enimvero, dum homines isti tanta ludere varietate non desinant, sit ut quæstionem excitent hancce: An violanti fidem, si res conservanda sit? Ad quam recte respondet *Costerus;*

sterus ; *d l. §.* Imo, ait, fœdifragis, & barbaris, servanda est. Cæsar quidem apud Plutarchum, fidem tam perfidis & barbaris servare amentiam ratus, in eos exercitum duxit. Servanda tamen fides, nec perfidia aliena, tua perfidia punienda est. Non enim, si Hannibal contra fœdus Saguntum obsedit, ideo licuit Romanis factam postea cum Carthaginensibus pacem rumpere. Nec, si Romani legati violati à Pœnis, ideo quoque Hannonem in vincula duci oportuit. Multò minus si Lusitani Romanos contra jusjurandum sunt aggressi, ideo quoque Lucillum decuit, Lusitanos impunitatis promissione pellectostrucidare. Quum tamen in eodem pacto hostes fidem fallunt, obligatione solutus ille est, quem perfidia aliena afflixit. Si enim patris induciis Spartanum agrum populantur Messenii, talionem reddent jure optimo Spartani. Qui enim hostilia exercuerunt, pacem communem irritam reddiderunt. Verum quum post violata prima fœdera, novum percutitur, non licet ideo violare quia prima violata fuerunt. &c.

CAP. XXI.

*Questio, de homicidio in Burchardo 29
 Archiepisc. Magdeburg. commisso,
 quomodo sit decisa; & de Er-
 roribus aliquot Pomarū
 in Chronico Sa-
 xonico.*

Sic etiam olim magna erat quæstio,
 & controversia admodum gravis,
 de Magdeburgensium facto atroci il-
 lo; quo 29 Archiepiscopum suum
 Burchardum comitē. Scrapeloyien-
 sem, quem anno 1325 in curia, loco
 iustitiæ & consiliorum, incarcera-
 tum tenebant, interfecerant, & per
 integri anni spacium internecionem
 talem occultaverant; an non fuerint
 fædifragi? Res indiget necessariò hi-
 storica deductione; ut rectius inde
 constet iudicium. Etenim, quum in
 talem culpam inciderent, quæ pro
 fædifragio haberetur publico; non
 tantum in Cæsaris pœnam incurrere
 visi sunt; sed etiam à Pontifice Ro-
 mano damnati excommunicationis
 pœna afficiebantur, donec factum
 debite in omnibus excusarent. In-
 gentis litigii hæc fuit controversia:
 ut

ut qui contra pacta conventa non tantum egissent; sed etiam in loco sacro iustitiæ, contra ius & æquum, non sine rebellionis crimine, inaudita causa, crudeli homicidio Archiepiscopum suum è medio proditoriè sustulissent. Nam mutuum fidem quidè quaternis vicibus & quaternis pacificationis pactis ac transactionibus sibi invicem compromiserunt. unde & inter se in una pactio-
ne constricti tenebantur. quarum prima data est Magdeburgi, anno Christi 1309, pridie divæ Catharinæ virginis: secunda data V Volmerstadii, anno Christi 1314 die mercurii proximo ante divi Thomæ festum. tertia vero data est in arce Calza in Eimera, anno 1315, die veneris in divi Ambrosii feria. Quarta demum facta est multorum intervenientium opera: videlicet, (ut verba sonant,) nobilis Principis, Ducis Ottonis Bruinro-
censis; & nobilium virorum, D. Gardonis de Hadmersleben, Comitis Bussonis de Mansvelt, Comitis Henrici, Comitis Diderici; ut & Comitis Henrici de Honsteyn, Comitis Conradi de VVerdingero da, Dom. Alberti de Hakeborn. adiuvantibus Comite Gunthero Comite Virico, &
Comite

Comite Adolpho de Lindaw, Comite Alberto de Barby, Domino Brunone de Querfurt, Comite Alberto, & Comite Bernhardo de Regensteyn; necnon civitatibus Magdeburgensi, Halensi, & Calbensi, & earum adiuvantibus; &c. sub dato anni 1324, proximo die Sabbathi ante feriam S. Galli. Ipsum factum videtur quidem admodum culpabile; neque res iniqua tanquam æqua excusari potest; ait ille. Verumtamen prudenter satis Magdeburgenses tractarunt & defenderunt causam suam. Non tantum enim usi sunt variis intercessionibus vicinorum & confæderatorum apud Imperatorem Ludovicum V. Bavarum; qui ideo facilius Statibus imperii gratificari voluit, quoniam à Pontifice Romano esset excommunicatus: sed etiam Magdeb. illi causæ suæ deductione & excusatione, tantum obtinuerunt, ut in gratiam ab imperatore reciperentur: quum ad oculum demonstrarent, quam multum ei & Imperii publico interesset, & quantum præiudicium Papa Ioannes XXI per Bernhardum defunctum Imperatori creare statuisset. Imperator quidem omnia cassavit adversariorum attentata. Sed, quum delicti

delicti tã enormis iustificatio præcipuè ad Pontificem Romanũ & Statum Ecclesiasticũ , potissimum autem ad securitatẽ successoribus interfecti illius Burchardi præstandam, spectare videretur; ad talem iustificationem causæ suæ remissi sunt. Habuit ille Imperator præ reliquis imperum certè laboriosissimum inde ab initio eius usque, ad annum 1314, quum ipsi trium Electorum votis in electione opponeretur Fridericus Austriacus, & uterque esset coronatus, Ludovicus in loco ordinario Aquigiani ab archiepisc. Moguntienti, alter in insolito loco Bonni ab archiepisc. Coloniensi. Inde uterque illorum suos ducebat fautores & amicos, atq; omnia aperto dissidio, nec non intestino bello, fervebant, quod annis octo fortuna varia, eventusque incipiti, gestum est, & vix præliis quinque tandem sopitum fuit. Nihilominus dissidebat inter se Germania, quum non tantum Electores in rancore discordiæ pergerent, sed etiam Pontifices Romani, qui Ludovici huius tempore vivebant, præter Nicolaum V, quem ipse, post decreta, in Norinbergen sibus comitiis unanimiter concepta, deiecto Iohanne

XXI è sede papali, elegerat, semper
 ipsi offensi manerent: ut de & ami-
 cissimi sæpius Principes Germani à
 Ludovico abalienabantur, præsertim
 quum bis banno papali iniquissimè
 mactaretur, Nec profuit Ioannis re-
 gis Bohemix ab Imperatore missi in
 Italiam expeditio. Attamen semper
 fidissimo usus est in omnibus actio-
 nibus consilio Archiepiscopi Trevirē-
 sis: Atq; quum solæ civitates in fide
 ipsi persisterent, (*Mell. hist. part. 3, c. 4.*)
 cum iis, & reliquis aliquot
 Principibus, anno 1316 firmum pe-
 pigit fædus, & mutua adfist. ntia au-
 xiliumque utrinque bona fide pro-
 missum est. *Chron. Hedion. fol. 975.*
Mich. Sax. ebron. Imp. de 35 Cas.
Germ. Lud. c. 5. Exinde optimus ille
 imperator Magdeburgensibus publi-
 cam innocentix attestacionem non
 solum dedit, sed quoque pro ipsorum
 in studio reconciliationis apud Pa-
 pam multa præstitit, etiamque per
 amicos sollicitavit: Veit etiam an-
 tihac, ad implorationem civitatis,
 ei plenam contra quoslibet offenso-
 res (quo nomine quoque Papam &
 Burchardum notabat) defensionem
 promiserat, subdato Arensteden,
 Non. Augusti, anno Dom. 1325,

Regini vero an. 9, & talem simul commissionem Marchioni Brandenburgensi obtulerat. Sed remedium melius non potuit inveniri, quam ut prius causam iustificarent ordine, ac successorem Burchardi sibi unice devincirent omnibus modis. Proinde homicidii huius delictum primitus ita excusant, quasi Archiepiscopus Burchardus ille custodes effugio suo eludere studuisset, ac propterea vini invitatione nimia ebrios obruisset; sed quum eruptionem adornaasset, ebriique non adeo compotes mentis deprehendissent eum in hoc conatu, nec impediri se passus fuisset, nimum resistendo iis factum esse, ut ille à furiosis ictum acceperit. Verum quum ipsi propter occultationem occisi litem hanc suam fecissent, non potuit hoc tam facile detergi: sed tamen scidifragium non in ipsum modo retorserunt defunctum Burchardum, sed etiam à primordio tyrannidis, eius pecunina retulerunt plurima; & quod maximè illi benefaciendo ipsius in se invitassent ingratitude, suæque civitatis atque civium suorum summam inde nacti fuissent persecutionem. Ut enim pecuniam, quam ipsi ad pallium & investitu-

ram à Pontifice Romano comparandam mutuo dederant, non cogeretur restituere, iuxta obligationis suæ, hypothecariæ tenorem, sub dato; *Anno Domini 1295, secunda dominica Quadragesimæ, qua cantatur Reminiscere, restituere*, & tamen absque satisfactione suam hypothecam sub specie recti reciperet: inde non veritus fuit, acerbant, omnia non tantum impugnanæ beneficia, quæ illis ab Imperatoribus & primo fundationis temporis, concessa essent; sed etiam illa, quæ postea ab Archiepiscopo 20, Willebrando, Comite de Kiberg Thuringie, sub dato, *Anno gratiæ 1236, decimo Kalendas Aprilis, Indictione nona, & Pontificatus ipsius anno primo*; item ab eodem Archiepiscopo, sub dato, *Anno gratiæ 1241, decima die mensis Ianuarij, Pontificatus ipsius anno sexto*; item ab Archiepiscopo 26, Erico Martione Brandenburgico, sub dato & acto, *Magdeburgæ, anno 1292, XV Idus Februarij*, velut etiam à reliquis Archiepisc. per concessionem legitime obtinuissent; *veluti id ex documentis mox sequentibus & infra positus apparet*. Insuper quoque 37 gravaminibus demonstrant, quemadmodum summa sua iura, possessio-

nes privilegia, concessionem obtentas, & alia bona, mirè flagellaverit : id quod constaret potissimum ex transactione, & fœdere, quod cum illo, sub dato, *Magdelurgi*, anno natusvit. *Christi* 1309, *die divæ Catharinæ*, 25 *Novemb.* feriissent. Quod etiam ex reliquis declaratur plenius transactionibus & confœderationibus, superius allegatis. Verum justificatio talis, & ipsius Imperatoris testimonium adeoque eius cassatio, non tanti fuisset ponderis apud Papam, propter odium inextinguibile, quod in Imperatorem perquam obstinatè conceperat, nisi & alterum consilium feliciter juxta secuti fuissent *Magdeburgenses*. & id quidem præcipuè tunc, quando cum Archiepiscopo ; 1, *Ottone*, ex familia *Landgraviouum Hassiæ* oriundo, (quamvis antecessores eius *Heydecus* ab *Erpes*, qui *Isenaci* captivus mortuus est, & *Henticus* Comes, de *Stolbergk*, & ipse tamen mox ab ipso Papa reiectus, rogati id denegarant) novam correspondentiam inierunt, & statim sub primo introitu arctam cum eo amicitiam contraxerunt unionem ; ita ut intercessorem ageret ad siduum apud Papam *Johannē XXI*, qui in primis huic optimè cupiebat.

piebat. quod promissoriales Ottonis literæ testantur atque docent, subdato; *Magdeburgi, post nativitatem De ultra millesimum annum trecentesimo, vigesimo septimo, die sancti Aegidij, divi Abbatis.* Cæterum casus is fuit, quod dictus Archiepiscopus, civitati se tantoperè devoverat; videlicet, ne Antiarchiepiscopo Henrico Comiti de Stolberg, qui coties instabat, illa ipsa sese associaret; contra verò ut Magdeburgensis civitatis opes hic æquius supprimeretur. Otto ergo quum opem & protectionem, transactionem item seu interpositionem apud summum Pontif. Magdeburgensibus polliceretur, cives cum intramuros suos in possessionem Archiepiscopatus eò promptius contra Henricum Stolbergicum receperunt. Porro, multa licet Otto condixerat, nihil tamen efficere potuisset, nisi alter intervenisset casus, quo Imperator Ludovicus Bavarus, anno 1328 in Italiam perveniendo, & novem menses ibidem subsistendo, in festo ascensionis Christi, consensu quorundam Episcoporum, causa eius contra Johannem Papam disceptata, novum Pontificem Petrum de Corbaria ex familia Columnensium elegit; qui

postea se Nicolaum quintum appellavit, simulque duodecim Imperii Cardinales creavit. *Seth. Cal. in Chronol.* Quamvis autem tunc ipse Imperator prævaleret auctoritate & gratia apud novum ab ipso creatum Papam, & Otto Archiepiscopus quoque suam adideret opem, ut civitas Magdeburgensis ex hanc ex solvi & Papæ reconciliari penitus valeret: tamen causa hæc criminalis in sedis Romanæ unctum tanti ponderis judicata est, ut aliquot anni in hoc tractatu consumpti fuerint. Interim, quum cives in victu acquirendo & commerciis exercendis propter exclusionem Papæ supra modum exhausterentur, varii fuerunt in civitate motus: utpote qui cotidiè Magistratum ob facinus commissum insultarent, & tandem complanationem banni-que exolutionem exigèrent. Id quum cerneret Otto Archiepiscopus, occasionem iura & privilegia, aut libertatem civitatis imminuendi negligere noluit. Quare Senatus & cives in tantis angustiis tam diu constricti hæere coacti sunt; donec se mutuo variis modis prope conficerent, ac seditione sæpius coacta, novam tandem regiminis formam anno 1530 insti-

instituerent. uti constitutio eorum id
 sub dato, *An. 1330, die Martis post
 iohannis Evangelistæ*, luculenter de-
 clarat quæ sedecim sigillis collegio-
 rum artificum sive tribuum obigna-
 ta sit in æternam rei memoriam, &
 simul hunc eiusmodi cives ac Sena-
 tores, qui suspecti habebantur, homi-
 cidii causa urbe exclusi sunt, ac in
 gratiam Papæ & Archiepiscopi in ex-
 ilium acti, *ut eadem testantur litteræ*.
 Quum vero Archiepiscopus superio-
 ritatem quandam hac data occasio-
 ne ambiret, putaretque, hanc novam
 constitutionem in eius præiudicium
 factam esse: iterum fidem aliquo-
 usque retraxit, & hoc obtinuit apud
 Papam Nicolaum V, ut non prius ex-
 solverentur banno, quam homagium
 præstarent ipsi, & aliquot libertatis
 juribus, quæ ab Ottone primo iuxta
 foundationis litteras obtinuissent, re-
 nunciarent. Quibus controversiis
 denuo aliquot anni consumpti sunt;
 donec enervati satis, propius arbitrio
 Papæ & Archiepiscopi accederent.
 Nolebat autem prius Archiepis. in-
 gredi civitatem, quam cives cum Se-
 natu se plenè declarassent, Papæque
 nutui atque suo accommodassent.
 Ideoque primitus per commissarios

Papæ sive Apostolicæ sedis de forma homagii aut iuramenti emendatæ ductum est. quumque de hac inter utramque partem convenisset, quod reciprocè fieri mutua deberet obligatione, tandem conclusæ sunt quoque reversales & devotionales, cum additione & renuntiatione alicuorurum iurium sub dato, Anno Christi 1333, die Lunæ post eum dominicum diem, 1499 canitur, *Reminiscere*, & transmissæ sunt eæ commissariis Papalibus atque Archiepiscopo. unde octava idem ex eo tempore septimana homagii dies indictus est. cuius formalia ita concepta fuerunt, ut attestatio publica commissariorum, autoritate Apostolica (uti verba sonant) deputatorum, (qui fuerunt, Conradus Dei gratia Præsuppositus Monasterii Sanctæ Mariæ virginis Magdeburgensis, ordinis præmonstratensis, & frater Jordanus, Lector Erfortensis, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini,) apertè loquitur: Nos Senatores populusque veteris civitatis Magdeburgensis, iuramus ad fidelitatem & affectionem gratam nostro Domino Archiepiscopo, qui præsent hic adest, præstandam, veluti de iure nobis competit; ita nos Deus in-

vet, & sancti eius. Et hoc ipsum, vice versa idem Dominus; ut verba se habent) eisdem civibus favorabiliter repromisit. In cuius rei testimonium illa coram præsensibus (ita formalia verba id expriment) sunt appensa. Acti sunt hæc anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio, Sabbatho ante Dominicam Iubilate. Casus iste propterea maximè notabilis est, quod ad eam ingenti civitatem Magdeburgensem calamitate affecerit, ut etiam inde tota Republ. forma ipsi immutata sit, & illi, qui antea plenam possidebant libertatem, aliquo modo homagii iam dicti specimine formam quandam maioris constrictionis subire coacti sint, præsertim quum simul aliquibus iuribus privilegiatis resignassent.

Integram vero summarè hanc historiam huc referre volui, ut inde pateat, quam crassissimè heic cõpilatorem illum historiæ Saxonice, quam Ioannes Pomarius cum suis additionibus antehac edidit, pag. 358, & ipsum Pomarium in glossis suis bis, pag. 373, aberrasse. Etenim compilator ponit, quod anno 1309 nulla adhuc Magdeburgensibus cum Archiepisco Burchardo Scrapeloviensi fuerit dis-

cordia; quum tamen in 37 articulis tum fervidissima controvertetur; nec unquam ex eo tempore, quo mutuum suum à debitore reperere viderentur, cum ipso concorditer vixerint; sed quoties fædere aut transactione quid componeretur, statim fides fracta ab eo fuerit. Sic etiam ipse Pomarius errat admodum, quando Papæ Iohanni xxii, quem tamen contra veritatem historicam Iohannem xxiiii facit condonationem homicidii illius, & absolutionem à banno siye excommunicatione, atque id maximè propter interpositionem Cæsaris Ludovici ascribit: quum tamen non tantum ille extremus semper hostis fuerit illius Imperatoris beneficentissimi; sed etiam ante quinque annos ex throno suo papali deturbatus fuerit. E contra laudem istius Imperatoris, quod Imperatoriam maiestatem tam fortiter defenderit, valde commendant hi versus, in curia VVormatiensi expressi & notati:

Astra Deo nil maius habent, nil Cæsare terra:

Sic Cæsar terras, ut Deus astra, regit.

Similiter Pomarius, errat, ex Papæ iussu 36 senatores anno 1330 è civitate

tate fuisse eieetos, quum tamen ex nova Reipubl. transformatione illius annipotius constet, quod motus civium & seditio eos, quos ob interne-
 cionem Burchardi suspectos habue-
 rint, eiecerit, & illi, repenitus transa-
 cta ac consopita, tum tandem resti-
 tuti patriæ fuerint. Tum quoq; tran-
 factio atque condonatio non anno
 1330, sed anno 1333, plenè peracta
 fuit. Cuius rei historia integra faci-
 lè ex infra adiectis documentis, quæ
 in manu civium & exterorum sunt
 plurimum, plenioris fidei causa cogno-
 sci poterit. Quod autem ad causæ
 & quæstionis supra positæ? decisio-
 nem attinet, & ea ita complanata
 fuit, ut non tantum civitas tota in
 integrum sit restituta, & omnimo-
 dè à banno absoluta; sed etiam tan-
 tam simul & Imperatoris cassa-
 tionem & Papæ gratiam obtinuerit,
 ut, si quis propter homicidium hoc
 civitatem aut eius incolas ullo ali-
 quo infami aut iniurioso titulo affi-
 cere studeret, aut illis calumniandi
 causæ crimen inde obiiceret, ille in
 certam millenarum m̄arcarum mul-
 ctam pro exhibita iniuria incidisset.
 quod privilegii loco civitati illi
 concessum est, ne quis temerè probra
 exre

ex retractata in cives congereret.

Ex hac histotia facilè constat, quantum fidei mereantur alii scriptores, qui vel affectibus suis indulgent nimium vel ea describunt quæ ex aliis æquè incertis præsumptionibus aut indiciis superiorum seculorum mutuuntur, atque sine ullo archivorum respectu deducunt. Ita fit, ut nunquam veritas suum proprium & genuinum inveniat locum; sed obteguntur sæpius talia, quæ maximum pretium fuisset ab omnibus bonis publici causa cognosci. Huiusmodi quidem sibi inet ipsi invidem seculum hucusque coluimus in quo stulti sæpius ea in præiudicium sui supprimunt, quæ iuribus ipsis non modo maxima incommoda creant, & iudicium diversum patiunt. Partim ex invidia, partim ex ignorantia, vidi peccare quam plurimos; etiam ipsi Rerum publ. præsides & præfectes, qui minus intelligunt arcanorum naturam. Unde pro arcanis habentur vulgariter, quæ minimè debebat occultari; & è contra publicantur talia, quæ rectius supprimerentur. Quæ ergo ad fundationem status alicuius faciunt, minime gentium silentio sunt involvenda; sed omnibus &

Singulis

singulis meritò nota esse debent. Optimè propterea fecit compilator iuris Saxonici, qui ius *VVeichbildicum* & feudale, seu statuta Saxonum, conscripsit, quod statim in frontispicio privilegium eorum ponit, quod Otto Magnus, Imperator longè gloriosissimus, ad petitionem omnium provincialium, civitati Magdeburgensi, tanquam Metropoli totius nationis illius, sub anno Christi 939, 17 Junii (ubi sphaelma subrepit amanuensis incutia, ut *Neuntzig* pro *drezzig* sit positum) quo tempore simul Magdeburgum Edithæ conjugii suæ in dotem ille dederat, munificentissimè concessit. Quo sanè non leviter retunduntur civitatis eius osiores, qui illi populo statum servum ex eo, quod clam subductum noscunt ex archivis eorum fundationis originale, (uti actio illa, quam Magdeburgici ante annos aliquot in camera imperiali contra gloriatores suos instituerunt, id ad exhibendum testatur) affingere non verentur. Præter quod tamen eosdem Magdeburgenses Ottonis secundi quoque privilegium factos tectos conservat, si quid ex origine sua merito discutiendum veniat. Specimen quoque & exemplar

plac illius privilegii edidit Goldast. *in collect. constit. Imperial. fol. 215.* ubi tamē culpa amanuensium in an. etc. Christianæ aberratum est, quod facile ex annis regiminis suppletur, quum Imp. ille anno Christi 937, electus sit parentis loco.

Optimè sanè de veritate historica meriti sunt insignes illi viri Dr. Frideric. Hortlederus, & Melchier Goldastus quorum alter superævi seculi historiam ex Archivis Vindobonensibus quam proximè ad veritatem rerum accedentem; alter tanto labore superiorum seculorum acta & constitutiones imperatorum, variasque disputationes, cum primis bono publico inservientes conquisivit.

Vtinam hoc quoque olim intellexissent illi, qui thesauro Germaniæ literatæ optimo (bibliothecam insignem illam Heydelbergensem dico) præfuerunt, & saltem à septem seculis usque ad præterlapsa tempora historiarum & politica negotia continuassent, haberet iam tota Germania gratias talibus compilatoribus agere posset. Quid enim præstitit Iacobus Gruterus? Quid profunt vocabularum inanum torsiones & collectio-

nes vanæ? Ad quàm exiguum emolumentum tales vacui phrasiologi tam laboriosam & nimis disiectam conficiunt etiam? Satis docti possent esse Scholasticales vel potius Grammatici tales, etiamsi tot phrasium barbaricarum & obsoletarum congeries carerent, modo rei verum & genuinum depromerent nomen. Res potius pro futilitate verborum exprimere debuissent.

Quid enim prodest thesaurus avaris abditus terris, sinu careat suo? Ideo longe potiores meretur Gratias Hippolitus à Collibus, nec minores Marquardus Freherus, quod ex bibliotheca tali nonnullas intentionis politicæ reliquias disseminarint. Pudeat meritò eos, quotquot optatam illam in rebus gestis, variis modis ab auctoribus descriptis, utiliter lucubranda occasionem tam turpiter neglexerunt. Vana fuit opinio doctrinæ vanæ, quæ probrum merito parit omnibus, qui Reipubl. litterariæ melius inserviendi facultatem aliud agentes perdididerunt, dum non iuci donarunt publicæ ea, quæ multas tenebras illustrare & dissipare potuissent. Quorsum enim talis superstitiosa temporis iactura in studiis, quæ

quæ phrasibus potius , quam rebus
 ipsis impenditur, & præsertim tabu-
 losorum scriptorum interpretationi-
 bus & argutiis? Sed transeat hæc la-
 bes seculi ; propter quam Deus ipsi
 Germaniæ quoque vanam suam glo-
 riam non immeritò evertit. Nobis
 nunc ad confirmationem & illustre-
 tionem historicæ veritatis ex ip-
 sis actis producenda, quæ sunt in mani-
 bus plurimum , progrediendum est ; ut
 purgatio Magdeburgensium co-
 stitius inde elucescat, nec tot variis ul-
 terius prægraventur Magdeburgenses
 ignorantium præiudiciis , sinique
 errores illi in Chronico Saxon. Po-
 marii rectius detergi possint.

*Documentum mutui, quod sub aditu Ar-
 chiepiscopatus Magdeburg. Burchardus
 Scrapeloviensis Comes à civitate
 accepit, ad conficiendum iter
 Romanum, ita se ha-
 bet.*

NOs Burchardus , Dei gratia sac-
 etæ Magdeburgensis Ecclesiæ de-
 ctus , Bernhardus Præpositus , God-
 fridus Decanus , totumque eundem
 Ecclesiæ Capitulum , universis præ-
 sens scriptum visatis , & auditis.
 Salutem

Salutem in omnium Salvatore. Recognoscimus, & tenore præsentium lucidè protestamur, quod honesti Viri, dilecti nostri, Consules & Burgenses de Magdeburgo, pro honore nostræ Ecclesiæ & nostro favore speciali, nobis ducentas marcas Stendaliensis argenti, in Subsidium itineris nostri versus curiam Romanam, quo in præsentibus pro obtinenda confirmatione ituri sumus, accommodaverunt & mutuo præstititerunt. Pro hac siquidem pecunia de consensu & voluntate totius nostri Capituli, officium nostrum, quod in vulgari *Bern amwecht* dicitur, eisdem Consulibus & Burgensibus obligamus; tali nempe modo & conditione, quod si ipsis pro narrata summa ducentarum marcarum antefestum pentecostes, quod erit à dicto festo proximo ad annum continuè subsequens, per nos vel per nostram Ecclesiam non solveretur, quod tunc dictum officium ipsorum Bercentium & civitatis esse debet proprium, cum omni fructu, proprietate perpetuo possidendum. Veruntamen si huiusmodi summa pecunie ante memoratum terminum, per nos, vel per nostram Ecclesiam, si nos virtutu Dei mori contingat, quod absit,

fuerit exsoluta, ex tunc ipsum officium ad nos, & ad nostram ecclesiam liberè revertetur. Sciendum etiam, quod ipsi Consules & Burgenses infra tempus obligationis omnes fructus dicti officii, pro restauratione damni, in usus suos recipient, & convertent. In huius igitur obligationis & facti testimonium evidens, hanc litteram nostro nostrique Capituli sigillis firmiter communivimus. Datum & actum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, secunda Dominica, Quadragesima, qua cantatur *Reminiscere*.

Sequuntur documenta aliquot reliqua, ex quibus probantur gravamina, quibus contra omnem equitatem civitatem Magdeburgensem suppressere, & privilegijs suis exuere conatus erat ille interfectus in curia

Archiep. Bur-
chardus.

Primum est Ottonis Magni, in quo cives Magdeburgenses, tanquam incolæ principalis Imperatoris, Germanici sedis, præcunctis aliis civitatibus Germaniæ privilegio immunitatis & vectigalis in commerciis donantur.

nantur. quod apud alias civitates haud ita invenitur. Ad hoc autem primi Archiepiscopi Adelberti, quem alii Albertum dicunt, intercessione fuerant usi, qui paulo ante est introductus. *Vid. Seth. Calv. in Chronol. ad annum Christi 972. Unde iterum errat Chronici Saxon. Pomarij patet.*

In nomine sanctæ & individuae Trinitatis. Otto divina favente Clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum tam presentium quam futurorum industria, qualiter ob interventum Magdeburgensis Ecclesie Archiepiscopi Adelberti, & ob ceterorum nostrorum fidelium instinctum, Mercatoribus in Magdeburgensi civitate habitantibus, tam ipsis quam posteris suis, tale ius concedimus, quale nosse pater genitor suis temporibus concessit habere. Id scilicet, quod ubique in nostro non tantum regno, nec non mundo in Christianis, sed etiam Barbaricis regionibus, tam eundi quata redeundi licentia sit, sine ullius molestia, & ne ab aliquo cogantur vectigalia persolvere urbibus aliis, pontibus, aquis, viis & inviiis, nostra regni auctoritate penitus interdicti-

mus : His locis exceptis, Moguntia, Colonia, Tiela, Bardovico. Et, nec plura vel maiora exigantur vectigalia quam more illorum sit persolutum. Et, ut ne aliquis nostræ invidiæ causæ pontes destruere aut aliquod impedimentum in viis facere velit; hoc banno nostro sibi à nobis veritum sciat. Sed insuper ne alicui iterum hoc videatur, aut hoc, quod superius interdictum est, dissolvere presumat; eum, quicumque huius audaciæ existit, decernimus Camera nostræ talenta decem auri persolvere, omni dubietate postposita. Et ut hoc nostræ authoritatis præceptum firmum & stabile permaneat, hæc chartam conscribi, annulique nostri impressione Signare iussimus; quam & manu propria subtus firmavimus.

Signum Domini Ottonis Magni & Invictissimi, Imperatoris Augusti.

Folcmarus Cancellarius, ad vicem Villigisi Archicapellani recognovit; anno Domini incarnati DCCC LXX I I; Indictione tertia; anno vero Regni Domini Ottonis xxxv, Imperij autem viii.

Ita modestus fuit hic Imperator Otto Magnus, ut per 26 annos & circiter nudo titulo Regis, propter varias & multiformes difficultates, quæ ipsi in regno à variis hostibus & Pontificibus crearentur, contentus fuerit; donec tandem plenè Papam Iohannem XXI & secūda vice deturbasset, suumque electum Leonem VIII, quietè restituisset. Postea vero sibi titulum Imperatoris adscripsit; Quod in posita subscriptione notandum venit. Vid. *Alsted. in Chronol. pag. 184.*

Privilegium à Cunrado II, Imperatore Magdeburgensibus, concessum.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Chuontadus, divina favente clementia Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum, tam præsentium quam futurorum, industria, qualiter ob interventum Magdeburgensis Ecclesiæ Episcopi Hunfridi, & ob cæterorum nostrorum fidelium instinctum, mercatoribus Magdeburgens. civitat. inhabitantibus, tam ipsis quam posteris suis, tale ius concessimus, quale nostri antecessores suis temporibus concesserunt habere.

Id scilicet, quod ubique in nostro ré-
gno, non solummodo in Christianis,
sed etiam Barbaricis regionibus, tam
eundi quã redeundi licentia sit, sine
ullius molestia. Et, ne ab aliquo co-
gantur vectigalia persolvere utribus,
pontibus, aquis, viis, & in viis; nostra
regali authoritate penitus interdici-
mus: his locis exceptis, Moguntia,
Colonia, Bardovico. Et, nec plura
vel maiora exigãtur vectigalia quam
moris illorum esset persolvere. Et, ut
ne aliquis nostræ invidiæ causa pon-
tes destruet aut aliquod impedimẽ-
tum in viis facere velit, hoc banno
nostro sibi à nobis vetitum sciat. Sed
insuper, ne alicui irritum hoc videat-
ur, aut hoc, quod superius interdi-
ctum est, dissolvere præsumat; eum,
quicumque huius audaciæ existet, de-
cernimus Cameræ nostræ decem ta-
lenta auri persolvere, omni dubietate
postposita. Et, ut hoc nostræ au-
thoritatis præceptum firmum & sta-
bile permaneat, hanc chartam con-
scribi, annulique nostri impressione
signari iussimus, quam manu propria
subtus firmavimus

Signum

Signum Domini Chuonradi,

*Regis invi-
sissimi.*

*Odalricus Cancellarius, vice Aribonis
Archicancellarij recognovi, da-
ta 2 Non. Feb., indictione VII,
anno Dominica incarnationis
1024; anno autem Domini
Chuonradi Secundi regni primo.*

Actum Magdeburg.

*Wilbrandus ex liberali donatione dedit
& concessit Magdeburgensibus duo
iugera pro amplificanda
civitate.*

Wilbrandus, Dei gratia sanctæ
Magdeburgensis Ecclesiæ Archie-
piscopus, omnibus præsentis literas
inspecturis, æternam salutem, & ve-
ram in Domino charitatem. Iustum
est, & à rationis semita non recedit
& aptè bono Domino gloriose ascri-
bitur, & decenter, quando superioris
authoritas propriæ liberalitatis ma-
gnifi-

gnificentia devotis ac familiaribus
 condescendit, ibi maximè, ubi mo-
 dus gratiæ sic impensæ iisdem respo-
 sibus & paribus modis, his quibus
 confertur, utilis efficitur & hone-
 stus, & nihilominus cum laudis præ-
 conio & honoris ad commodum &
 gloriam revertitur conferentis. Hinc
 est quod nos paterno affectu veraci-
 ter intuentes puram fidem ac devo-
 tionem non fictam dilectorum no-
 strorum Burgensium in Magdeburg;
 considerantes etiam, quod eui-
 dem civitatis munificentiæ nobis & Ec-
 clesiæ evidentissimè sit expediens &
 honesta: in omnibus quidem eorum
 petitionibus decentibus & honestis,
 in eis dignissimè, quæ sicut ad ipso-
 rum proficuum, sic ad nostrum pro-
 veniunt etiam incrementum piè ac
 hilariter eisdem censuimus annuen-
 dum. Ea propter instantibus dicto-
 rum fidelium nostrorum supplica-
 tionibus inclinati, concedimus at-
 que damus eisdem duo jugera muro
 civitatis adiacentia, omni eo inte-
 gritatis iure, quo ipsa nos ipsi posse-
 dimus, usque modo, & totum id,
 quod iuris habemus in illis, transfe-
 rimus ad eosdem: ita tamen, ut ipsi
 ad erectionem murorum civitatis ex
 fundo

fundo illo lapides eruant, & domum nostram ad utilitatem honestam redigant & communem. Volentes igitur, ut hæc nostra donatio, ipsis futuris temporibus rata maneat ac inconculsa: Ipsam præsentem pagina inscribi iussimus, & ad robur evidentius veritatis, sigilli nostri munimine roborati. Huius rei testes sunt Ludolphus Cantor, Theodoricus de Dribn, Theodoricus de Patchen, Godfridus de Vveddingen, Bertramus Blandan, & VVernerus frater eius; Bruno filius Ottonis, VVernerus de Schattaw; Gerardus de Gloune, & alii quam plures. Actum anno gratiæ millesimo ducentesimo tricesimo sexto, decimo calendis aprilis; indictione nona pontificatus nostri anno primo.

Litere Domini VVilbrandi Archiepiscopi Magdeburgensis confirmationis privilegiorum.

Wlibrandus, Dei gratia Sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, dilectis suis, universitati Burgensium in Magdeburgk, gratiam suam & omne bonum. Vt libertatis
 LII 5 nostræ

nostra beneficia, quibus vos & nunc & frequenter intendimus honorare, vos ad ferventius serviendum nobis & Ecclesiæ nostræ in præsentiprovoceat, ac nihilominus obligent in futurum; Iura consuetudinis, libertates, quibus ad hæc usque tempora vos & vestri progenitores usi fuistis, quibus etiam ipsa civitas incrementum noscitur habuisse, ac in futurum creditur habitura, præsentiscripto perpetuo jure confirmamus. Nulli ergo hominum huic nostræ confirmationi liceat ausu temerario contraire. Si quis hoc attentare præsumpserit, indignationem DEI ac nostram se noverit incursum. Datum, anno gratiæ millesimo ducentesimo quadragesimo primo, decima die mensis Ianuarii; pontificatus nostri anno sexto.

*Prebendarum impositionum remissio
extra civitatem, quæ ex agri-
cultura solvebantur.*

NOS Ericus Dei gratia Sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus, publicè recognoscimus per præsentis, quod propter favorem specialem, nobis ab honorabilibus viris,

PARS SECUNDA. 907
ris, Alberto Præposito, Bernhardo
Decano, totoque nostræ Ecclesiæ:
Capitulo, nec non à dilectis nostris
Burgensibus de Magdeburgk, exhi-
bitum & ostensum, in eo videlicet,
quod ad præsens, necessitate nostra
requirente, nos circa bona sua peti-
tionem facere benevolè permiserunt,
ipsis placitavimus in hunc modum:
Quod de cætero bona ipsorum pete-
re non debeamus, nec nostros advo-
catos seu nuncios in bona eorum
mittere, ad extorquendam petiti-
onem aliquam ab eisdem. Si vero ter-
ræ necessitas legitima requireret, vel
guerra ingrueret manifesta, ita ut
subsidium ab ipsis requirere cogere-
mur; tunc eorundem honorabilium
vitorum Canonorum ac Burgen-
sium consilio benevolo ac concessu
mediante, talem statuimus petiti-
onem, quæ terræ videatur tolerabilis:
ad quam benevolentiam & volun-
tatem suam dirigent & convertent.
Ad hoc igitur observandam nos præ-
sentibus obligamus literis nostris, si-
gillo firmiter communitis. Datum &
actum Magdeburgk. anno millesimo
ducentesimo nonagesimo secundo;
xv Kalendas Februarii. &c.

Littere resignationis Alberti Ducis Saxonie Burggravionatus & Banni in Magdeburgk.

NOs Albertus, Dei gratia Saxoniz, Angariæ, VVestphaliæque Dux, & Comes de Brena, recognoscimus tenore præsentium, publicè protestâtes, quod dignitatem seu Burggravionatum, & Bannum eiusdem Burggravionatus, intra muros Magdeburgenses, & in novo foro, cum omnibus pertinentiis eorundem, quos tenuimus à venerabili Domino nostro Erico, sanctæ Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopo, ac ipsum de Burggravionatu & Banno, prædictis warandamus, & præsentibus veram warandiam præstamus, pro nobis ac pro omnibus nunc vivis existētibus, & futuris: præsentibus Decano de VVelpia, Ottone Bretzna Canonico Magdeburgensi; Nobilibus viris Frederico de Dorstat, Alberto de Barby, Richardo Dapifero de Alschleve, Hildecone de Nigri &c. Fridelino de Dahmis, Ottone de Kothene, Tilone Marchalko, Iohanne de Bardeleve, Tilemanno Rabilli, VVernero &

Con-

Contado de Sprone, Georgio de Hit-
zacker; militibus, Iohanne de Hoen-
steyn, Beremanno Ditto Konningk,
Lentzemanno Boneke, VValthero
Schlanstede, Burgensibus Magdebur-
gensibus, ac aliis fide dignis. Ne au-
tem super hoc cuiquam in posterum
dubium oriatur, præsens scriptum,
inde confectum, sigillo nostro duxi-
mus robotandum. Actum & datum
in campo, iuxta claustrum Plotzke,
anno Domini millesimo ducentesi-
mo nonagesimoquarto, pridie Ka-
lendas Iulii.

[Hunc Burggravionatum civitas
Magdeburgensis ab Elect. Alberto
Sax. iure emptionis, pro precio 500
marcarum sibi acquirendo compara-
vit; licet Ernest. Brotuff 9000 flor.
inchron. Mersburg posuerit; quod
alibi ipso probatur contractu.]

*Litere defensionis Domini Ludo-
vici Quinti, Imperatoris cir-
ca cives Magdebur-
genses.*

Ludovicus Dei gratia Romanorum
Rex semper Augustus, prudenti-
bus viris Consulibus & universitati
civium Magdeburgensium, fidelibus
suis

suis dilectis. gratiam suam & omne
 bonum. Fidei vestræ puritas & devo-
 tionis constantia indefessa Sereni-
 tatem regiam induxerunt, quod uni-
 versos vos & singulos, atque civita-
 tem vestram, intuitione nostra perpe-
 tua recepimus & recipimus in præsi-
 dium & solamen: sic, quod contra
 quoslibet offensores vestros illicitos
 vos tenemur, & debemus ad iusti-
 tiam defendere. Ad hæc, illustrem
 Ledovicum primogenitum nostrum,
 Marchionem Brandenburgensem, uni-
 versis vobis ac singulis tali liga com-
 mittimus & coadunamus; sic, quod
 vos ad iustitiam contra invasores ve-
 stros quoslibet, quoad vixerit, suo fi-
 deli iuvamine pro suarum posse vi-
 rium adjuvabit. Et id nomine suo,
 quisquis procurator eius in Marchia
 constitutus fuerit, faciet & fideliter
 prosequetur. Vos vero vice parti-
 dum nobis; sed & filio nostro, Mar-
 chioni Brandenburgensi, adstringi-
 mus, ut declarant litteræ nostræ de-
 super nobis datæ. In cuius rei testi-
 monium præsentibus vobis dedimus,
 maiestatis nostrique sigilli munimi-
 ne roboratas. Datū apud Arenstedem,
 nonas Augusti, anni Domini M CCC
 XXIII; regni vero nostri anno nono.

*Litteræ confirmatorie Ludovici Quinti
Imperatoris, super privilegiis
Magdeburgensium.*

LVdovicus, Dei gratia Romanorum
Rex, semper Augustus, universis
sacri Romani Imperii fidelibus, præ-
sentes litteras inspecturis, gratiam
suam & omne bonum. Accedentes
serenitatis nostræ præsentiam pru-
dentes viri cives Magdeburgenses, fi-
deles nostri dilecti, nobis humiliter
supplicarunt, ut universa privilegia,
iura, gratias, libertates, & immuni-
tates, à divis Imperatoribus, seu Ro-
manorum regibus, prædecessoribus,
viris illustribus, ipsis indulta seu con-
cessa & Statuta, per ipsos cives in pro-
fectum civitatis promulgata, appro-
bare, innovare, & confirmare, ex be-
nignitate regia dignatemur. Nos ve-
ro, considerantes, Regiam decere Ma-
iestatem, devotorum suorum iustis desi-
deriis favorabiliter inclinari, ut, qui
prompti fuerint, in obsequiis retine-
antur: expensis beneficiis, promptio-
res, ex innata nobis clementia omnia
privilegia iura, gratias, libertates ac
immunitates, ipsis à divis Imperato-
ribus, ac Romanorum regibus, præde-
cessoribus

cessoribus nostris illustribus, ritè & rationabiliter indulta seu concessa, adhæc bona & honesta statuta in profectum ciuitatis per ipsos edita, approbamus, innovamus, & auctoritate regia confirmamus. Nulli ergo omninò hominum liceat; hanc approbationis, innovationis, seu confirmationis paginam infringere, aut ei in aliquo ausu temerario contraire: Quod qui facere præsumpserit, indignationem regiam se noverit incursuros. In cuius rei testimonium præsentibus ipsis dedimus litteras, Maiestatis nostræ sigilli munimine roboratas. Datum in Arensteden, anno Domini 1323, in die beati Petri, regni vero nostri anno nono.

*Absolutorie eventuales à banno litterarum
Ottonis, xxxi Archiepiscopi Magleburgensis, ex familia Landgrauionum
Hassie oriundi, & à Papa Iohanne xxii,
ipso Avinione Gallie degente, tunc
temporis contra Henricum Comitem
Sollergensem
electi.*

NOs Otto Dei gratia, & sedis Romanæ electus Archiepiscopus sancte Ecclesiæ Magleburgensis, presentibus

sentibus hisce litteris, coram omnibus, qui eas visuri sunt, apertè confitemur & testamur, quod nos, propter singularem affectionis favorem & amicitiam, quam nos deprehendimus pridem & adhuc invenimus in nostris fidelibus & dilectis, scabinis, senatoribus, tribunalium magistris, & civibus communibus civitatis Magdeburgensis, non debemus culpate, aut insimulare, velut nec id nostri causa alicui concedemus, qui aut iuxta ius Canonicum aut mundanum illos nostros cives Magdeburgenses incuset, præsertim & singulariter propter factum, quod in civitate Magdeburgensi perpetratum est, in custodia & morte venerabilis Domini præcessoris nostri, ob fortuitam suam monem Archiepiscopi Burchardi Magdeburgensis, cui Deus propitius sit. Inde renunciamus omni iuris conventioni, quæ nobis in hoc contra illos competeret; & plane ab ea culpa eos absolvimus. Præterea debemus & volumus nos nostram & nostrorum omnium facultatem, etiam amicorum auxilium & consilium in hoc conferre, cum assidua diligentia, absque omnivariis argutiis & effugiis, tam scribendo, quam

precando, tum cabellatorum missionem per proprios nostros sumptus mittendo in aulam Romanam, ut propter sapradictum factum à sancto nostro patre Papa in gratiam recipiantur, & penitus reconcilientur. Tum quoque debemus nos illis relinquere iura sua, privilegia, & consuetudines, quas ex antiquo more possident & obtinent in hunc usque diem; Et debemus illis servare stipulationes, & litteras obligationes, quas à præcessoribus nostris & a capitulo nostro Magdeburgensi habent. Debemus quoque eos defendere & tueri, & auxilio omni illis succurrere, contra principes, contra Dominos, & contra quosvis violatores, pro iure eorum; ubicunque hoc necessitas requirat; velut Dominus suos dilectos viros, & suos devotos defendere, & iis opem præstare tenetur, iuxta iuris vigorem. In huius rei manifestum & apertum testimonium, & eorum omnium quæ supra scripta sunt, illis has præsentis litteras dedimus, atque appenso nostro sigillo corroboravimus, & sigillari curavimus. Actum Magdeburgi, anno post nativitatem Domini millesimo trecentesimo & vigesimo septimo,

die

die Sancti Aegidii divi Abbatis.

[Quomodo vero Archiepiscopi Burchardi illius attentata, contra civitatis privilegia & Imperatoris regalia, quæ eundem in civitatis huius jure concernunt, suscepta, ipse Imperator Ludovicus Quintus vindicavit, & acriter taxavit, defunctum Archiepisc. depopulatorem, & nomine Archiepiscopi indignum vocando: id alibi Ludovici litteris demonstratur & docetur; ubi plenius de cassatione banni talis agitur. Interim *Alus homagialis*, qui primus fuit, quum antehac præcedentibus triginta Archiepiscopis nullatenus obligata fuerit civitas, sic se habet, ut ex sequenti apparet documento.

Nos Conradus, Dei gratia Præsuppositus monasterii sanctæ Mariæ Virginis Magdeburgensis, ordinis Præmonstratensis, & frater Iordanus, Lector Erfurdensis, ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, Commissarii ad infra scripta auctoritate Apostolica deputati, recognoscimus, & præsentibus protestamur, honorum viros Consules, & communitatem civitatis Magdeburgensis, venerabili Patri ac Domino, Domino Otoni, sanctæ Magdeburgensis

M m m 2 Ecclē-

Ecclesiæ Archiepiscopo, iuramentum
 fidelitatis & homagii in nostra præ-
 sentia præstitisse, iuxta mandatum
 Apostolicum, in hunc modum: Quod
 congregati parochiani singuli, per
 singulas eiusdem civitatis parochias,
 Domino Archiepiscopo prædicto præ-
 sentialiter constituto, interrogati à
 nobis, si vellent litteras & mandata
 Apostolica observare, sub his verbis
 vulgaribus: *Syth ihr herkommen, der
 Herrn von dem Rabte, und di gemeyne
 der alten Stadt Magdeburg, daß ihr
 halten vvollet des Pāvsttes briese, und
 sein gebot? (id est: Num huc venistis,
 vos domini ex Senatu, & vos civis vete-
 ri civitatis Magd:burgensi, quod velit
 servare Pape litteras & precepta?)* &
 respondentes, quasi unius vocis cla-
 more, Quod sic: iussu nostro elevan-
 tes singuli manus suas, faciunt iura-
 mentum verbis vulgaribus, sub for-
 ma consensu patrum concepta, &
 utrumlibet voluntariè accepta; quæ
 dignoscitur e. Te talis: *WVy Rachtmanne
 und vvy gemeyne lütche, alle der alten
 Stadt zue Magdeburgk, schuverren un-
 ferm Herrn Ertzbucosen Otten, de hier
 gegenvertig ist, truvve und holt tha
 vvesende, als vvy van rechte sullen. dat
 uns Gott heipe und seine Heiligen.*

(id est : Nos Senatores populusque veteris civitatis Mag'eburgensis , iuramentum ad fidelitatem & affectionem gratam nostro Domino Archiepiscopo , qui praesentibus hic adest , praestandam , veluti iuris est & notis competit : prout nos Deus iuvet & sancti eius .) Et hoc idem vice versa idem Dominus eisdem civibus favorabiliter repromisit . In cuius rei testimonium sigilla nostra praesentibus sunt appensa . *Acta sunt haec anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo tertio , Sabbatho ante Dominicam Iubilare .*

Notabilis certè iste est actus , quamvis non verbis splendidis & pomposis sit descriptus : tamen , qui personas , qui res , & verba tractatus rectè , iuxta vigorem & pondera examinare voluerit , multa inde colligere & discipere poterit . Nam in singulis circumstantiis ea latent , quæ singulari quidem indigerent explicatione ; sed nostrarum partium jam non est , quælibet ad acumen revocare iudicii . Res ita demum transacta quidem fuit , verùm cotidie novis disputationibus & difficultatibus inde exortis ansam præbuit , ut pactum hoc homagiale pactorum quàm plurimorum postea genitrix & mater extiterit ; velut id

M m m ; . quoque

quoque anno 1613, die 27 Novembris, Syndicus Magdeburg. Thomas Francus coram Electoris Brandeburgici & Principum Anhaltinorum Legatis, quos tum utraque pars controvertens tanquam arbitros ad componendum novam homagii discordiam advocavit, in Monasterio Bergensi prope Magdeburgum sito, ingenuè confessus est; ubi post longam huius litis deductionem usus est his verbis: Quod confiterentur, in primis tres fuissent Archiepiscopos, qui civitati Magdeburgensi ingens damnum quoad jura regalia & temporalia creaverint; Burchardum, Guntherum, & Ernestum: Et hos quidem usque adeo nimia dominandi cupiditate urbem suppressere laborasse, ut etiam per Pontificis Romani bannum & excommunicationem in non exiguam precipitarent calamitatem: unde civitas coacta fuerit tria hæc summa in se recipere onera; nimirum, ut Reversales mutuae exhiberentur, juramentum emendæ præstaretur, & pacta accumularentur: quum tamen antea civitas planè liberrima fuerit. Credere se tamen, affirmavit ibidem, quod Pontifex nullus Imperatoris concessa privilegia & regalia infringere

gere possit; quum præiudicium ipsi Imperatori & eius Maiestaticis iuribus id importaret, taliaque pacta & reversales vi & metu extortæ nullum per naturam rei sortiri possent verum & solidum effectum. Verum quum in hac decisione illius Syndici terminetur quæstio superius allata, etiam in ea nunc acquiescendum nobis erit; interea perrecturus ad reliqua, quæ in dissolutione fœderum sunt cognoscenda.

N O T A.

Quum ab amico hæc sequentis Diplomata, superioribus adhærentia, mitterentur eo ipso tempore dum imprimebatur libellus iste, æquum fuit, ut petitioni amici non tantum satisfaceret; sed etiam historicæ continuationi hæc necessaria illustratio subnecteretur.

Diploma privilegiorum ab Imper.

Ottone I V. anno 1208

Magdeburgensibus concessorum.

IN nomine sanctæ & individue
Trinitatis. Otto quartus divina
M m m 4 faventè

faventè elementia Romanorum Rex
 & semper Augustus. Iustum & ho-
 nestum est, ut bene meriti suorum
 meritorum digna beneficiorum præ-
 mii congruo ordine consequantur.
 Unde est, quod nos attendentes præ-
 clara devotionis obsequia, quæ dile-
 ctus Princeps noster Albertus Magde-
 burgensis Ecclesiæ Archiepiscopus,
 ab exordio nostræ promotionis fer-
 venter nobis exhibuit, & Domino
 concedente, in posterum nobis est
 exhibiturus, non immeritò ad om-
 nia ea exequenda, pari animi nostri
 movetur intentione, quæ vel hono-
 rem personæ suæ respiciunt, vel ad
 commodum, vel utilitatem Eccle-
 siæ principalis & demum suffraga-
 nearum Ecclesiarum suarum condu-
 cunt. Cum igitur ex antiqua & an-
 tiquata consuetudine, omnium Epis-
 coporum decedentium, qui de juris-
 dictione sunt Imperii, in quibuscun-
 que rebus, fisco cedere debeant
 Imperiali, ob sinceram dilectionem
 memorati Archiepiscopi, eiusque per-
 sonæ reverentiam, successoribus,
 dummodo à præsentis toga carnis ip-
 so exeunte, & omnium suffraga-
 nearum successoribus, in perpetuum
 concedimus, ut omnes proventus

Episco-

Episcopales, qui, defunctis Episcopis, Imperio cedere consueverunt, deinceps ad usus ipsorum colligantur, & collecta reserventur, statuentes, ut si decedentes Episcopi aliquibus debitis fuerint innodati, ea exinde persolvantur. Per hoc tamen speciale gratiæ nostræ donum, Magdeburgensem Ecclesiam, omnesque eius suffraganeas Ecclesias, cum omnibus eorum familiis, occasione memorati Archiepiscopi, volentes esse specialius honoratas.

Porrò cum Romani Imperatores nostri, in omnibus civitatibus & oppidis Ecclesiarum Imperii, durantibus curis Imperialibus in illis, accipere consueverunt theloneum & monetam, & in suos usus convertere. Nos propter sinceram dilectionem, quam ad memoratum gerimus Archiepiscopum, eandem consuetudinem, eiusque debitum prorsus abolere decrevimus, & tam Magdeburgensi civitati, quam universis oppidis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, illius onus obsequii liberaliter in perpetuum relaxamus.

[Hic notandum, ait Dauth., Magdeburgum fuisse civitatem Imperialem immediatam, & ad intercessionem Archie-

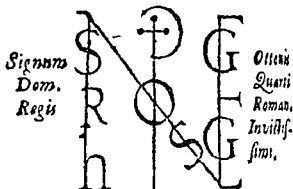
chiepiscopi, vacatione ac immunitate ab
 vneribus realibus Imperio debitis ab Otto-
 ne Imperatore donatam. Sub nomine au-
 tem oppidorũ intelliguntur Hala Saxen,
 Burgum &c. quæ veteri verbo subarbi-
 caria dicta, Metropolim respicientis in
 Iuris ac Iustitiæ imperitione &c.]

In terris quoque, ubi ex antiquo
 Magdeburgensis numismatis, percus-
 sio curiare consueverant, statuimus
 nec theloneum, nec Moneram, aut
 per nos, aut unquam per alium, nisi
 de voluntate & consensu ipsius Ar-
 chiepiscopi, vel successorum suorum
 ponendam. Cæterum ut tam memo-
 ratus Episcopus, quam familia suæ
 dilectæ nobis universitas, plenitudi-
 nem gratiæ nostræ operum recognos-
 cat, nos neque per nos, neque per ho-
 mines nostros, faciemus, vel fieri
 mandabimus, in civitate Magdebur-
 gensi, vel in oppidis, vel in aliquibus
 bonis Archiepiscopi Ecclesiæ, al-
 quam exactiorem nec sumemus ho-
 pitium, quæ vulgariter *herbergia*
 nuncupatur, contra voluntatem Ar-
 chiepiscopi, vel alicuius sui successo-
 ris, per hanc etiam specialem gratiam
 nostram, Ecclesiam Magdeburgensem
 volentes esse specialiter honoratam.
 Ut autem hoc nostræ liberalitatis de-

num sæpe factæ Magdeburgensi Eccle-
 siæ & suffraganeis eius omni ævo
 tutum & inconvulsam permaneat,
 præsentem exinde paginam conscribi
 iussimus, & Maiestatis nostræ sigillo
 communiri: statuentes & Edicto
 Regio firmiter præcipientes, ut nullæ
 de cætero personæ altæ vel humili
 ecclesiasticæ sive seculari, hanc no-
 stræ Donationis divalem paginam
 licitum sit infringere, vel aliquo ei
 temeritatis ausu obviare. Quod si
 quis facere præsumpserit, in vindi-
 ctam transgressionis auri purissimi li-
 bras centum componat, quatum me-
 dietas Camera nostræ, reliquæ pas-
 sis iniuriam persolvatur. (Hæc ite-
 rum Daurh. notat, inquiens: Ergo læ-
 sæ civitati, non autem Arc. iepiscopo
 solvendum manet.) Huius rei testes
 sunt: Hartbertus Hildesheimensis E-
 piscopus. Tidericus Mersburgensis
 Episcopus. Henricus Palatinus Co-
 mes Rheni. Bernhardus Dux Saxo-
 niæ. Hermannus Lantgravius Thu-
 ringiæ. Tilericus Marchio Misnensis.
 Conradus Marchio de Landsperg. Al-
 bertus Marchio Brandenburgensis. Co-
 mes Fridericus de Br. na. Geverhar-
 dus Burggravius Magdeburgensis.
 Comes Adolphus de Scouwenburg.

Comes

Comes Burchardus de Mansfelt. Comes Algerus de Hohinstejn. Albertus & Gevehardus fratres de Arnstejn. Cono de Müntzenborgh. Basilius de Osterode. Gunzillinus Dapifer. Tidericus Rabil, & alii quatuor plures.

Ego Conradus Spirensis Episcopus, Regalis aulae Cancellarius, vice Dni Sifridi Moguntinensis Archiepiscopi, totius Germaniae Archicancellarii, recognovi. Acta haec sunt anno Dominicae Incarnationis M.C.VIII. Indiact. xii. regnante Domino Ottone III. Romanorum Rege glorioso, anno Regni eius duodecimo. Datum apud Braunschwig, per manus Wolteri Regalis aulae Proto-notarii, xiiii Kalend. Iun.

Diploma aliud de an. 1216.

FRIDERICI II. IMPERATORIS.

IN nomine sanctæ & individuæ
 Trinitatis. FRIDERICVS Dei
 gratia Romanorum Rex & semper
 Augustus, & Rex Sicilia. Illud pri-
 vilegium, quod Rex regum & Domi-
 nus Dominantium in memoriam
 Ecclesiasticæ libertatis preciosissimo
 sanguine suo scripsit; ita Regio decet
 custodire favore, ut nunquam in eo
 quicquam appareat, quod illius gra-
 tiæ videatur obtenebrare decorem,
 quæ à tanto procedit Auctore. Ut er-
 go post terreni regni fastigia securius
 expectare possimus ab ipso æternæ fe-
 licitatis coronam, cum nostræ devo-
 tionis ministerio permanserit in suæ
 integritatis gloria Sponsa Christi, gra-
 ta sui status debet à nobis percipere
 potius incrementa, quam ipsius quasi
 sub quadam specie servitutis pro pos-
 se sinamus indumenta discerpi.
 Ideoque veterem illam consuetudi-
 nem detestantes, quam antecessores
 nostri Romanorum Imperatores &
 Reges in Cathedralibus exercuerunt Ec-
 clesiis & Abbatias, quæ manu regia
 petri-

portiguntur, quod videlicet decedē-
 bus Episcopis & Prælatiſ earum, non
 tantum reliquias rerum mobilium
 earundem conſueverunt occupare, &
 convertere in uſus proprios occupa-
 tas, quam etiam redditus & proventus
 per totius anni circulum ita proſus
 auferre, ut non ſolvi poſſint debita
 decedentis, nec ſuccedenti prælato
 neceſſaria miniſtrari. Eadem conſue-
 tudini ſive iuri, vel quocunq; ve-
 cabulo exprimitur, renunciamus pe-
 nitus, ob reverentiam Crucifixi, cu-
 ius in noſtro corpore laudamus Inſi-
 gnia, illud uſdem Eccleſiis perpetuo
 jure donantes, & auctoritate Regia
 ſtatuentes, ut Eccleſiarum omnium
 libertate integra ſemper in omnibus
 permanente, res & redditus huiusmodi
 in ſolvenda debita decedentium Præ-
 latorum, & in alios Eccleſiarum uſus
 vertantur. Obſecramus igitur eadem
 Eccleſias, & in virtute Altissimi con-
 teſtamur, quatenus ob hanc munifi-
 centiæ noſtræ gratiam apud Altissi-
 mum ſupplicare dignentur in poſte-
 rum piis orationibus, & poſt termi-
 num vitæ noſtræ, diva in perpetuū
 commendationis memoria retineat.
 Cum autem Magdeburgenſis Eccle-
 ſia, quæ nonnullas pro exaltatione
 noſtræ

nostra passa est sollicitudines & labores, in subscriptis articulis, à quibusdam antecessoribus nostris in privilegio meruit honorari, nos præfatæ libertatis ipsius nolentes restringere terminos, sed potius ampliare, à preces dilecti principis nostri eiusdem Ecclesiæ Archiepiscopi Adelberti, qui principalis & præcipuus nostræ sublimationis auctor extitit & promotor, eadem auctoritate statuimus innovantes, ut cum in civitate Magdeburgensis Ecclesiæ, vel oppidis pertinentibus ad eandem, à nobis vel successoribus nostris, curias Regales celebrari contigerit universis, quæ in aliis civitatibus atque locis in moneta, theloneis, & cæteris utilitatibus quibuscunque, Imperiali jure provenerint ab eisdem, in præfati Archiepiscopi & successorum eius bonis & fructibus libera semper existant prædictæ Ecclesiæ profutura.

(a.) In omnes etiam homines civitatis oppidorum, seu villarum ipsius, Regales talliæ petitiones, aut exactiones nulla unquam occasione, præter Archiepiscopi & successorum eius exerceant assensum: nec quisquã præter ipsum Archiepiscopum & dictos successores eius, aliquid iuris habeant

habeat in eosdem. (b.) Et ubique percussio Magdeburgensis numismatis hactenus currere consuevit, nullus unquam præsumat eudere de novo monetam, sed præfati cursus numismatis largè per prædictos terminos in suo robore perseveret. Ad hæc eidem Ecclesiæ nostra liberalitate donamus, ut si alicubi in bonitius in quavis specie contigerit reperiri metallum, in usus ipsius Ecclesiæ perpetuo deputetur, adiacentes ut quælibet iura, quæ sæpe dictæ Ecclesiæ à nostris antecessoribus sunt concessa, libera ipsis semper maneat & quieta. Ut autem hæc omnia, sicut à bonæ voluntatis nostræ liberalitate procedunt, perpetuis temporibus maneat inconvulsa, præfens inde privilegium conscribi præcepimus, nostræ imaginis impressione muniti statuentes, ut quisquis contra hæc præsumpserit aliquid attentaverit, centum libras auri pro pœna componat, quarum medietas fisco cedat, & pars altera illis, quibus in iudicio interrogata. (c.) Testes huius rei sunt: Otto Frisingensis Episcopus. Otto Bipolensis Episcopus. Sifridus Augustensis Episcopus. Siboto Harbergensis Episcopus. Engelhard-

Coloniensis Electus. Ulrichus Pataviensis Electus. Henricus Abbas Hersfeldensis. Cono Abbas Eleracensis. Hermannus Fuldenſis Electus. Ludovicus Comes Palatinus Rheni & Dux Bavar.æ. Leopoldus Dux Austria. Otto Dux Merania. Hermannus Marchio de Baden. Fridericus frater eius. Anshelmus Marschalcus, Wernerus Dapifer, Walterus Pincerna, Regales aulae. Et alii quam plures.

Et ego Conradus Metensis Episcopus, Imperialis aulae Cancellarius, vice Domini Sifridi Moguntinensis Archiepiscopi, totius Germaniae Archicancellarii, recognovi. Acta sunt hæc anno incarnationis Dominicæ M. CC. XVI. Induct. IIII. Regnante Domino FRIDERICO Secundo Romanorum Rege gloriosissimo & Rege Siciliae. Datum Herbipolis per manum Bertoldi Regalis Aulae Protonotarii, v. Idus Maii, anno Regni Domini Regis quarto.

(a.) *Ad diploma hoc Imp. D. Dattliu seu olim hæc notavit, rem ita explicando; dum iura civitatis defendit: ad litt. a. Eadem iura Episcopi Argentiniensis, Spirensis, Vermaticensis, &c. in*
N n n suis

sive civitatibus Cathedralibus impetra-
verunt, non imminuto earundem civita-
tum libertatis statu, nec dominio civita-
tum in ipsos Episcopos translato, utcum-
que ipsi hoc semper prætenderint, sed
nec fieri potuit in præjudicium earum,
quæ prius audiri debuissent: vel ut etiam
hodie iste stilus in aula Imperatoris ob-
servatur, ut, quoties extensio privilegio-
rum petitur, id fiat cum consensu inter-
essentium, quibus copis petitionum mit-
tuntur, ut ratione interesse audiantur
prius; aliàs per se nullum est &c. In
pacta stricti iuris non ad alios extensâ
possunt, quum sit res inter alios acta.

(6.) Ergo, ait Daut hius, civitas
Magdeburg. olim immediatè Imperio
contribuebat, à quo onere immunitatem
impetravit, intercedente Archiepiscopo,
ut nec Imperio, nec Archiepiscopo con-
tribuere teneatur, nisi vitro velit. Nam
tallie portiones (bede) & exactiones
imperio debitè hic remittuntur ipsius
civitati, nec Archiepiscopo donantur, cui
ius in cives tribuitur honorarium, non
propriarium aut dominicum: hoc est,
ut Imperator civitatem Magdeburgam,
Hallam, &c. collectare pro arbitrio non
possit per Duces, Comites, Advocatos
suos; sed per solum Archiepiscopum.
Quod privilegium aliarum civitatum
Episcopi

Episcopatum, quæ haud dubiè Imperiales sunt, in promptu est demonstrare. Collecta enim non Archiepiscopo, sed Imperio solvitur & præstatur, vel Archiepiscopo ut Imperatoris Commissario, ceu per tale privilegium nil magis, quam Commissionis perpetuitas acquiritur, ut iura Imperatori mancant integra in civitates suas. An alia sit hodie rerum & Imperij facies?

(c.) *Pœna civitati laesa solvenda, non Archiepiscopo. Unde constat, hoc privilegium commo do civitatis Magdeburgensis fuisse concessum & quidem ad preces & interventionem Archiepiscopi. Tanta fuit olim concordia rerum. &c. Hactenus Davius.*

Sequitur nunc Civitatis Magdeburg absolutio à banno propter occisum Archiep.

Eucharidum, Imperatoris LUDOVICI

BAVARI, velut supra decisionis

caussa in questione illa mentio

eius est facta, cum interpretatio ita se ha-

bet.

NOs Ludovicus Dei gratia Imperator Romanus, semper Augustus, annunciamus reverendis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & reli-

quis Ecclesiæ Prælati & præfecti
 cuiuscunque dignitatis & oroni
 sint, velut etiam generosis Principi-
 bus, Ducibus, Comitibus præfectis,
 civitatibus, oppidis & communita-
 tibus, etiam omnibus personis spiri-
 tualibus & mundanis, nostris & Ro-
 mani Imperii subditis, nostram gra-
 tiam & omne bonum. Dignitas &
 celsitudo sacri Romani Imperii, quæ
 originem ex fonte pietatis suam tra-
 hit, meritò erga omnes & singulos
 Imperii subditos & fideles, peculia-
 rem benignitatem & clementem ve-
 lontatem gerit, ut quisque in suo sta-
 tu & gradu, & præsertim illi, qui in-
 nocentiæ & obedientiæ se dedunt,
 rectè defendatur & conservetur. Quæ-
 do itaque putamus, quod aliquot ci-
 ves & incolæ in Magdeburgo, nostri
 & sacri Imperii Romani fideles ami-
 ci, dum illi gravia admodum & in-
 portabilia onera, quæ ipsis Episcopis
 eorum, modo nomine eo sit digni,
 cum tamen non tanquam noster &
 Imperii fidelis, sed multò magis ini-
 nus alius, quàm violator & spoliator
 sit vocandus, ex malitia imposita
 perferte non potuerunt: sed propter
 ipsius multiplices, iniustas, & violen-
 tas actiones tandem commoti facti

rint, ut eò tenderent, quomodo ex concepto zelo erga iustitiam illum ex mundo & è vita tollerent, & divinum illud dictum, quod malefactor non sit in vita tolerandus, ante oculos observarent. Vnde quoque factum est, quod dicti cives contra voluntatem, ex ipsius Burchardi fraudulentis & pessimis impositionibus convicti & coacti sint illum è medio tollere, & ad meritum supplicium tot delictorum pertrahere. Nos autem post multas & varias deliberationes huius causæ & eventus eius tandem hoc comperti sumus, quod Magdeburgenses & quisque inter eos ob prænominatum factum pro innocenti & impuniti sit habendus.

Quapropter nostra voluntas & sententia est, quod omne illud, quodcunque dicti cives, aut quisquam ex illis cõtra nominatum Burchardum, ex necessitatis & juris iussu, suscepit & perpetravit, ipsis & eorum hæredibus ac posteris in pœnam nullam, sed potius pro beneficio communi, sit imputandum: Veluti etiam nos propter sufficientem cognitionem & constantem scientiam huius causæ ex plenitudine potestatis Cæsareæ illos Magdurgenses ab omni & singulo,

Nnn 3 quod-

quodcumque in toties dictum Bur-
chardum, & omnes ac singulos eius
confortii, verbis aut factis perpetra-
runt, his nostris apertis litteris, tan-
quam sententia judicialiter prolata
manifestè & coram singulis absolvi-
mus & liberos pronunciamus.

Statuimus & firmamus legem his in
perpetuum, quod nemo in posterum
ad ullam accusationem aut actio-
nem huius causæ gratia coram ullo
Iudice Ecclesiastico aut seculari con-
tra Magdeburgenses vel eorum hære-
des & posteros admitti debeat, Veluti
quoque illi propterea neque in aut
extra iudicium vel criminaliter aut
civiliter, neque modò, neque in fu-
urum unquam conveniri, traduci,
aut denunciari & culpari poterunt
aut debent.

Atque si etiam ob prædictum illo-
rum susceptum & perpetratum factum
à quoquam quid inceptum aut inten-
tatum esset, illud omne hoc nostro
edicto annullamus & penitus cassa-
mus, atque Magdeburgenses & omnes
eorum posteros, in omnibus, que-
cumque hoc facto perpetrarunt, in-
noxios pronunciamus. Atque si pro-
pterea à quoquam ex honoris ordine,
officio ac statu lapsum commisisse

ii & horum privatione digni esse
 censeari possent, contra hanc opinio-
 nem omninò eos restitimus & re-
 ponimus undequaque in integrum
 sufficientissimè. Mandamus inde, san-
 cimus & sententionando pronuncia-
 mus, quod, si quispiam per se aut per
 aliam quendam, sit quicumque ve-
 lit, huic nostræ Cæsareæ Absolutio-
 ni, liberationi aut Restitutioni, per
 quamcunque viam aut modum id
 fieri poterit, opposuerit aut contra-
 dixerit, quod ille & illi omnes can-
 ctis privilegiis honoribus & dignita-
 tibus planè exuti, & ad nullas ho-
 nestas & iustas negotiationes ac cõ-
 munitates, aut singularia officia ne-
 quaquam idonei esse & censeari de-
 beant. Eodem modo neque ullum
 scriptum ius tam Canonicum, quàm
 civile huic nostro Edicto in contra-
 rium opponi, aut ulla interpretatio-
 ne id adversum in modum intelligi,
 multo minus L. Cornel. de Sicariis
 allegari vel introduci debet. Delin-
 quens autem & transgressor harum
 nostrarum legum mille libras auri
 puri (id est 726000 aureos) dimi-
 diam partem nostræ Imperiali Ca-
 meræ, dimidiam alteram illis, qui-
 bus iniuria illata est, absque remissio-

ne persolveret. In huius rei fidem & testimonium talia in publicas litteras referri, & easdem nostro sigillo Cæsareo muniti curavimus. Datum à nativitate Christi Salvatoris nostri 1329. Regnorum nostrorum 15, & Imperii Cæsarei secundo anno.

C A P. XXII.

De reliquis fœderum dissolutionibus.

DE fœderum violatione varia dictum est hæctenus; Restat nunc, ut pauca subnectamus in fine huius disquisitionis de mutatione fœderum, expiratione temporis, & defectu contributionis; qui sunt legitimi modi aut corrigendi aut dissolvendi fœdera. Cavendum omninò est, ne temerè secessionem ab invicem faciant, qui fœdere legitimo coniuncti vivunt. Nam, qui sic facile relinunt à pactis conventis, aut se frustra dissipari patiuntur, dubitari amplius non debet, quin paulatim omnes eisdem aliquam sint accepturi. *Comine. lib. 2 de reb. gest. Lud. II Reg. Gall. fol. 360.* Velut etiam omnium maxima ingruit iis calamitas, si is potentior

aut superior sit & auctoritate & potentia, qui incumbat sociis. Quare si controversiæ vel contentiones inter fœderatos incidunt, inter sese ordinent, qui discordiam examinent & componant; *ut supra posita monita docent.* Quod si vero usus rerum, aut novæ quædam temporis & negotiorum circumstantiæ, aliquid moneant corrigendum; omnes prius unanimiter in hoc consentiant, aut non alias facilè aliquid mutant. Etenim inconstantiam quandam & mutabilitatem animorum hæc res arguit, quæ minus decet viros cordatos & integritati deditos. Sed interdum necessitas quædam intervenit, quæ depauperatis legem impossibilitatis imponit. Sic enim deficiente pecunia dissolvitur inculpabiliter confœderatio, quum dolus absit. Quamprimum enim collatio annua vel menstrua in corroborando thesauro confœderatorum cessat, (*daß die kasse nicht kan erklecklich gesterket werden,*) cessat etiam fœdus, vel minuitur, & in nihilum tandem redigitur. Velut etiam lucri inæqualitas fœderum sanctionem reddit difficiliorem, unde eorundem facilè impeditur continuatio. Quomodo vero

id fiat, discatur ex *Kenat. de Lusina*, lib. 3 de in c. rem. conservat. & occas. *Imperior. c. 7*, & seqq. Sed omnium rectissime & justissime fit dissolutio, si tempus præscriptum elapsum sit, & finem exordii claudat. Etenim præfixum & præstitutum tempus legem eam fini imponit, ex qua primitus determinationem accepit. Quod si igitur ad metam eam perventum sit sine difficultate; liberum erit consultare, num quid sit prorogandum, vel minus. Alias vetissimum est, quod in eos, qui per rationem iustam à fœdere compacto discedunt, nihil temerè statuendum sit. *arg. l. 14, 15, & 16. ff. pro soc.* Videat igitur quisque, ut cœderi eam tesseram amicitiae reponat, quæ nihil discordiæ aut offensi animi ostendat, licet res ipsa expirant; ne illud accidat, quod vulgus iactare solet, Adamantem in eas malleo redigi minutias, quæ omnem oculorum aciem excedant.

Iehova faxit, ut fides sit ubique in amore constans, ne mortalitas hac temerè per sui iacturam dissolvatur, & in æternas tenebras se præcipitet. Amor Christi sit vetus nostri amor sic neque ab invicem, nec ab ipso
sepa-

separabimur Christo. Gratia Spiritus, in potenti pietatis veræ amore, nos perducatur per & cum Christo ad Iehovam Patrem.

AMEN.

EPILOGVS

E P I L O G V S,

Seu

A N N E X V M,

*Necessaria informationi
inserviens.*

HActenus in genere ea explicata sunt, quæ fundamenta huius intentionis propositæ accurate lectori satis declarare possint, si ex cætere Hanseatico perplexa curiosa fortè quæstio obiiciatur, ceu esse memini, qui talia parum propitiis oculis pellustrent. Verum si rem optimam penitus introspicere & secum exactius examinare discant; facile ab affectuum suorum importunitate, quæ nunquam commodum admittit hominis corrupti iudicium, se liberare quis poterit. Fæderis Hanseatici nobilis societas & communio illius rerum publicarum, quæ per tot membra in uno corpore repræsentantur, suis certè fundamentis non immeritò innititur atque quam laudabi-

dabilis sit eius consolidatio in tot partibus, id duratio satis detegit. An non enim admiratione per dignum sit, quod ultra quatuor secula ex tam variis concussionibus ita emergerit, ut adhuc in suo se Republicæ omnes laberent integrè conservare vigore? Actum hucusque est de societate, de libertate, servitute, de Privilegiis: (quorum auxilio servitus sat inimicè libertati superinducta paulatim rursus discutitur;) de vera forma Republicæ, de discrimine aliarum; de locis, quibus contineantur, de fœderibus, & eorum complementis atque perfectione. Nam talia omninè constare debent, si quis per veram corporis naturam imbueri velit atque dignoscier; præsertim quum in opinionibus quam plurimis ipsi sæpissimè se heic confundant, ita ut ab erroribus plerumque difficulter revocentur; id quod toties in præcedentibus monitis fuit inculcatum. An non inde corruptum progeneretur apud mortales iudiciû? Imo fit, ut res optimæ tali censura in pessimû haut ratò abripiantur aut præcipitentur Arbitrium. Quapropter, quum constet modo quod societas sit, & quid sit, ac quibus modis liberè con-

SOCIA-

sociari, ac quo iuris medio, & uti confluere in fœdus iustum ac legitimum possit: iam quoque annectendum foret, à quibus, & cui rei induci debeat, præsertim quum amplissima commercii materia se nobis hæc exerat: Verum, quum temporis ratio & fœderis Hanseatici delineatio ipsa nunc exigat hoc, ut ea, quæ generaliter hucusque introducta sunt, ad specificam determinationis applicationem retrahantur; precium erit, ut maturitati & scopo huic nihil amplius obiiciatur moræ. Sic istæ personæ & ipsius materiæ seles omnis luculentius explicabuntur. Etenim fœdus illud inclutum Hanzæ, nullam materiam subiecti fundamentalem agnoscit, quam commercium, & eius liberum in naturali quorū & gentium iure usum. Quid potentius, quid efficacius, quid iustius convenientiusque tam nobili intentioni potest exprimi? Res perfectissima est, quæ nunc in Scenam alteriorem prodibit. Nec sanè simplici tractatione uniformiter aut paucis id explicari poterit. Commercium enim res talis est, quæ ex pluribus, & quibus satis intricatis constat membris aut partibus. Si nescis, cōcurrunt hæc

hoc mercimonii amplissimo foro, Cō-
mercium, mercatura stat:u mercatorum,
persona, qui mercaturam exercere queant
emporiam, ius stapule, vedigal, maris
usus, navigatio, & exportandi licentia,
& contractus mercatorum varij &c.

Set nec minus eorū opposita, ut
 sunt Monopolia, nimium luctum, &
 usuræ fallimenta, cambium inæqua-
 le & inhonestum studium proprii
 commodi, quod pessimè, quum nul-
 lum sit unquam absque Idololatria
 horrenda, omnes omnium hominum
 actiones & negotia perdit & distrū-
 pit, velut & dolus, suppositiones
 corruptiones materiaturum, atque si-
 milia eiusmodi sunt examinanda. De
 his omnibus, quum pauci sint, qui
 tam summe necessariam, cunctisque
 mortalibus cotidiè usitatissimam
 materiam plenè pertractarint, nunc
 quidem esset aliquid pro veriori &
 attentiori rei intellectu dicendum;
 sed quum res in nimis longum spa-
 tiosumq; heic se diffundat campum,
 & non pauca in ipsa historia atque
 constitutione fœderis Hanseatici an-
 notanda sint; vela heic nobis con-
 trahenda video. Proinde paucula
 quedam infirmationis & notationis
 loco ex Iohaa. Nideti tractatu de

contract. mercat. cap. 5. & 4. de origine omnium translationum in rebus temporalibus, & speciebus contractuum, quando sint iusti aut iniusti, & nonnulla ex Benvenuto Stracha, de ipsis Mercatoribus conclusis: me iubeo tenens, quum maximè ita ad rem faciant, ut facilè in se reliqua iudicari queant. Ultimo nunc igitur (inquit Niderus *d. l.*) videndum est breviter unde originaliter proveniat quod rerum dominia sunt distincta, sic quod hoc dicatur meum & illud tuum, quia illud est fundamentum omnis iniustitiæ in contractando rem alienam, & post omnis iniustitiæ reddendo eam. De quo secundum Thomam *prima 2. q. 64, artic. 5.* & in solutione tertii argumenti. Et secundum Scotum, uti supra.

Prima conclusio est à lege naturæ vel divina, non sunt rerum dominia pro statu innocentiae distincta: imò omnia erant tunc communia. Patet per *Augustinum super Iohannem cap. 2.* de quo iure defendit villas Ecclesiæ: divino an humano? divinitus in divinis scripturis habentur humanum autem in legibus regum? Unde quilibet possidet non
humano

humana voluntate? Nam iure divino, Domini est terra & plenitudo eius. Iure humano dicitur, hæc domus mea, hæc villa mea est, hic servus meus. Tolle iura Imperatorum quis audeat dicere, hæc villa mea est? Ideo dicit *2. cap. 1. iure natura 12. q.* ita dilectissimus. Ratio patet etiam ad hoc duplex: quia usus rerum secundum rectam rationem ita debet competere hominibus, sicut congruit ad pacificam conversationem, & necessariam sustentationem. Pro autem statu innocentiae communis usus sine distinctione dominiorum: quia nullus tunc occupasset, quod fuisset tunc alteri necessarium, nec oportere illud per violentiam ab ipso extorqueri: sed quilibet hoc quando occurrisset necessarium, occupasset ad usum: sic etiam magis fuisset sufficientia ad sustentationem, quam si præcluderetur alicui usus alicuius per appropriationem illius factam alteri.

Secunda Conclusio. Istud præceptum legis naturæ in habendo omnia communia revocatum est post lapsum rationabiliter propter eadem duo.

Primo, quia communitas omnium

rerum esset contra pacificam conversationem, cum malus & cupidus occuparet. Esset etiam contra necessariam sustentationem: quia fortiores bellatores privaret alios necessaria. Unde secundo ut politici Politia Aristotelis, quæ præfatam conclusionem tenet, rationabilior esset politia Socratis, qui Primam tenuit conclusionem:

Tertia conclusio. Revocato illo præcepto legis naturæ de habendo omnia communia: & per consequens concessa licentia appropriandi & distinguendi communia, non fiebat actualis distinctio per legem naturæ, nec per divinam. Non per divinam, ut patuit per authoritatem Augustini, supra. Nec per legem naturæ, quia non apparet quid determinet ad opposita: ipsa autem humana industria determinavit nec omnia esse communia. Ergo aliqua lege positiva fiebat prima distinctio dominiorum. Ut igitur illa distinctio sit iusta, oportet quoque lex positiva talis sit iusta.

Quarta conclusio. Lex positiva iusta requirit in legislatore prudentiam & authoritatem. Prudentiam, ut secundum rectam rationem practici
dicta

dicet, quid sit statuendum pro com-
 munitate. Authoritatem, quia lex
 dicitur à ligando: non autem quæ-
 cumq; prudentis sententia ligat com-
 munitatem nec aliquem, si nulli
 præseat: quomodo autem pruden-
 tia poterit haberi ad excogitandum
 leges iustas, satis patet. Quomodo
 autem autoritas iusta, quæ, cum hoc
 requiritur, ad legem iustam sequitur.
 Quinta conclusio. Quod principa-
 lus est duplex vel autoritas: scili-
 cet paterna & politica. Politica est
 duplex. In una persona, scilicet vel
 in communitate. Prima scilicet pa-
 terna, iusta est, scilicet ex lege natu-
 ra, qua omnes filii tenentur obedi-
 re parentibus: nec ista per legem ali-
 quam positivam, Mosaicam vel E-
 vangelicam revocata est, sed magis
 confirmatur. Illa etiam autoritas
 politica, quæ est super extraneos, si-
 ve illa resideat in una persona sive in
 communitate, potest esse iusta &
 communi consensu & Electione ip-
 sius communitatis. Et prima autho-
 ritas respicit consensum naturalem,
 quanquam non cohabitantes civili-
 ter. Secunda respicit cohabitantes,
 qualitercunque nulla consanguini-
 tate vel propinquitate sibi adiunctos.

utpotè si ad civitatem aliquam ædificandam vel inhabitandam concurrant aliqui extranei, videntes se non benè posse regi sine aliqua authoritate, poterunt concorditer consentire vel ut uni personæ, vel communitati committere istam authoritatem. Et uni vel pro se & tota posteritate eius. Et ista authoritas politica utraq; iusta est: quia iustè potest aliquis se submittere personæ vel communitati in his, quæ non sunt contra legem divinam: In quibus melius potest dirigi per illum, cui submittitur, quam per seipsum. Ergo habemus completè quo modo poterit concedi lex positiva iusta, quia ab habente prudentiam, vel in se vel in consiliariis suis, & cum habente authoritatem iustam aliquo dictorum modorum ista conclusione.

Sexta conclusio sequitur ex his, quod prima distinctio dominiorum poterat esse iusta à lege positiva iusta, sive lata à patre, sive Principe iustè principante, sive communitate iustè regentè. Et isto modo probabile est factum fuisse. Nam vel Noë post diluvium distinxit filiis suis terras, quas singuli occuparent pro se & filiis suis & posteris, & ipsi de com-

communi concordia inter se diviserunt, sicut legitur de Abraham & Loth. Abraham dedit Electionem Loth, quam partem mallet eligere & ipse reliquã vellet accipere. Vel lex aliqua promulgata est à patre, vel ab aliquo electo ab eis in Principem, vel à communitate cui ipsamet communitas commisit istam authoritatem. Hæc, inquam lex erat, quod res tunc non occupata esset primo occupantis: & tunc disperferunt se super faciem terræ. Et tunc unus occupavit primo unam plagam terræ & alius aliam.

Ad intelligendum autem quomodo per distinctionem rerum & divisionem translatio rerum possit fieri in alium hominem, vel communitatem aliam.

Notandum, quod translatio rerum potest fieri vel quantum ad dominium alterius: vel quantum ad usum sive ius utendi manente tamen dominio apud eundem. Et iustitia vel iniustitia in translatione usus, deformes habet regulas iustæ translationis dominii. Hæc ergo translatio dominii, potest fieri vel authoritate publica, sive Principis vel legis auctoritate privata ipsius dominii im-

mediatè possidentis. Prima conclusio fit de prima translatione. Translatio domini authoritate legis iusta est iusta. Probatur, quia si lex iusta potuit iustè determinare prima dominia; & non minor est authoritas legis vel Principis, quod habeo hoc pro eodem post diminutionem dominiorum, quam ante: igitur potè eandem causam, & eundem finem potuit iustè transfere dominium postquam fuerat alicui appropriatum. Et hoc dico quod prescriptio in immobilibus, & usu capio in mobilibus est iusta translatio, ut patet *extra de prescript. C. vigilantibus in re super illud aliena.*

De secunda vero translatione scilicet, quæ fit authoritate privata a suo domini immediatè possidente &c. idem auctor hæc habet *cap. 2. tract. n. 1.* Notandum quod in translatione reitemporalis, quæ per privatam personam fieri potest, sunt quinque modi, in quibus transfertur dominium rei, videlicet donatio, merè libera, permutatio, emptio, venditio, mutuatio activa, id est mutuo datio seu pecuniæ concessio. Istis quinque correspondent quinquæ alie translationes seu differentie

Nam donationi correspondet usus liberalis. accommodatio: permutationi respondet permutata vel mutuata accommodatio. Emptioni conductio, venditioni locatio. Mutui dationi, mutui acceptio. Mutationi tamen activæ non correspondet aliquid propriè in translatione usus rei. In primis quinque translationibus transfertur dominium. In correspondentibus verò mediis videlicet in mutuata accommodatione, conductione & in locatione non transfertur dominium, sed usus vel usus utendi, retento dominio: fit etiam aliquando translatio rei unius in alterum auctoritate non privatæ personæ, sed legis, Principis, vel communitatis auctoritate, ut in præscriptione & usucapione. In donatione est actus merè liberalis. In aliis verò secundum quod liberalis. Actus merè liberalis est quando transferens non expectat aliquam redditionem debito iustitiæ. Actus secundum quod liberalis est, quando pro eo quod transfertur, expectat aliud sibi reddi. Ad hoc igitur ut omnia præmissa ipsè fiant. De donatione, ut sit iusta, exigitur, ut sit liberalis translatio: et parte donantis, & voluntas recipiendi

piendi ex parte illius cui donatur; & libertas ex parte amborum, huius donandi, & illius recipiendi: & quod nulla lege superiore prohibeatur iste vel ille, nec per actum alterius, i quo dependeant in ista translatione. Propter defectum primi non potest quis dare pecuniam fratri minori, quia ille non vult esse dominus. Propter defectum secundi, non potest monachus sine licentia Abbatis, nec filius familias sine voluntate Parentis, nec etiam Clericus in aliquo casu sine voluntate, vel saltem contra voluntatem Papæ. Usus liberalis accommodatio, quæ correspondet donationi, habet similes leges ut sit iusta; quia requirit in accommodante liberam voluntatem, & in recipiente quod velit recipere rem accommodatam ad usum, & quod non sit voluntas aliqua legis vel Principis obfistens illi accommodatiõni. Permutatio est contractus in qua dominia rerum transferuntur, ut rei utilis pro rei utili immediate, sicut vini pro blado & huiusmodi. Et dicitur rerum permutatio, ut do, ut des. Talis ut sit iusta, exigat primò ut transferens sit dominus rei, & ut assint omnia quæ dicta sunt in iusta donatiõne.

ne præter primum videlicet liberalem translationem. Nam in permutatione, emptione & venditione ac in eis correspondentibus non est merè liberalis translatio ceu gratuita. Sed ibi transferens expectat aliquid æquivalens ei, quod transfertur: propter quod ibi propriè est contractus, quia ibi simul trahuntur voluntates partium. Trahitur enim iste ad transferendum in illum à comodo, quod expectat ab illo, expectat transferendum in se. Secundò exigit in permutatione ut dominus rei sine fraude servet æqualitatem valoris in commutatis, secundum rectam rationem. Dicitur autem sine fraude, ad excludendum fraudem in substantia, quantitate, qualitate, &c. De quibus habes supra materia prima. F. g. dicit, servet æqualitatem valoris in commutatis secundum rectam rationem attendentem, scilicet naturam rei non simpliciter, quia sic melior seu nobilior est mus quam panis. Sed si attendatur natura rei in comparatione ad usum humanum, propter quem fit ista commutatio. Ista autem æqualitas non consistit in indivisibili, scilicet est ibi (dicit Soc.) iniustitia commutativa. medium &

magna latitudo, & ad quantum se extendat, ex tribus innotescit. Quandoque ex lege positiva, quandoque ex consuetudine, quandoque autem relinquitur ipsis commutantibus, ut pensata mutua necessitate reputent sibi hinc indè æquivalens dare & accipere. Durum est enim, contractus esse inter homines, in quibus contractantes non intendant aliquid de illa indivisibili iustitia remittere sibi aliquid mutuò, ut pro tanto omnem contractum concomitetur aliqua donatio. Et si iste modus commutantium est quasi fundatus super illud legis naturæ: Quod tibi vis fieri, facias aliis. Satis probabile est, quod quando sunt mutuo contenti, mutuò volunt sibi remittere, si deficiunt ab illa iustitia requisita. Venditio & Emptio ut sint iustæ, similia exiguntur. Ibi enim transfertur dominium rei utilis pro numismate, vel è converso. Quia enim difficile erat res usuales immediatè commutare. Ideo inventum est medium, per quod talis commutatio faciliter fit, quod vocatur numisma. Et dicitur commutatio numismatis pro re utili emptio, conversè verò venditio. Ad tales igitur ut sint iustæ, exiguntur simi-

lia, sicut in permutatione dictum est: quia oportet ibi considerare numisma ex una parte, sicut hic rem permutatam. Adde quod in his utrisque contractibus licet mutantem, ut vendentem pensare damnum suum, non autem commodum ipsius emerit, sive cum quo permutat: hoc dico in carius vendendo vel permutando, & intelligo sic: si quis multum indigens re sua per magnam instantiam alterius inducatur ad vendendum, vel etiam permutandum pro re alia, cum possit se præservare indemnem. Et ex ista venditione vel permutatione multum damnificatur, si potest carius vendere, quàm si alias sine tali damnificatione venderet vel permutaret. Sed si emens magnam commodum consequetur ex re vendita vel permutata, non potest carius vendi vel permutari: quia maius commodum consequitur. Nam propter maius commodum eius, qui consequitur, nec res mea est in se pretiosior nec mihi melior, & ideo non debet mihi maius pretium apportare, secus quando damnificor: quia tunc mihi est pretiosior, licet non in se. Mutuata accommodatio, conductio & locatio, in quibus dominium non

transfertur. Sed usus vel ius utendi : quia correspondent permutationi, emptioni & venditioni : ideo cum eis conveniunt, ut dictum est. Similiter quantum ad conditiones jam positas servanda est iustitia, considerando ubi usum sicut ubi dominium. De mutui datione, ibi ad iustè contrahendum mutuam oportet servare æqualitatem simpliciter in numero & pondere, exceptis quibusdam. Excipiuntur enim ista mutatione de casus in genere. Quandoque enim licet accipere ultra capitale ex pacto, quandoque ex non pacto. Primum tripliciter, scilicet vel ratione pænæ conventionalis vel ratione interesse. Et quandoque utrumque scilicet capitale & illud superfluum ponitur sub incerto, ut declaratum est supra. Ex non pacto etiam aliquando licet, ut quando pecunia locaretur alicui ad ostentandum vel ad cœnandum vel ad ostendendum. Talem enim usum habet pecunia ex propria natura & tunc iterum de usu eius ultra sortem recipi potest : quia tunc non esset mutatio : sed locatio vel conductio.

Hæ regulæ dictæ sunt de iusto & iniusto in venditione vel communi-
 catione.

tione quacunquē pro nunc vel fu-
 turo, & hoc loquendo de communi-
 catione œconomica, quæ est quando
 commutans intendit recipere rem
 pro qua commutat, non ut mereatur
 ea sed ut ea utatur. Ideo sequitur de
 commutatione negotiativa, ibi com-
 mutans intendit inœrcari de re quam
 requirit. Emit enim non ut utatur,
 sed ut vendat, & hoc carius: & hæc
 negotiativa vocatur pecuniaria vel
 lucrativa. De hac ultra regulas præ-
 scriptas adduntur duo. Primum, quod
 talis commutatio sit utilis Reipubli-
 cæ. Secundum, quod talis iuxta di-
 ligentiam suam & prudentiam &
 pericula accipiat in commutatione
 pretium correspondens, ut habes de-
 claratum *sup. materia 2. §. 8.* Quæ
 autem sit iniusta occupatio rei alie-
 næ, patet in translationibus domini
 vel usus rerum, sive sit permutatio,
 emptio, venditio, donatio &c. Pa-
 tet faciliter ex præcedentibus, cum
 rectum sit iudex sui obliqui. In do-
 natione non est iustitia, si donans
 non merè liberaliter donat, vel si
 contra voluntatem alicuius à quo
 dependet in donando donat, sicut
 patet in illo casu, extra de censibus,
 c. igit, quod scilicet visitantes à visi-
 tatis

tatis nulla recipiant in uniuscula : & si reciperent tenentur ad duplum restituere , vel non solvantur à maledictione , quam ipso facto incurrunt , ut dicitur , *lib. 6.* Non autem merè liberaliter donat , vel si deceptus vel quasi necessitate tractus donet : quia ignorantia & aequalis coactio excludunt simpliciter voluntarium , ex secundo , & heic & ex hoc sequitur quod deceptus de eo , cui donat , quantum ad illam rationem propter quam donat , non simpliciter donat , & ideo si alicui tanquam propinquo donet , qui est propinquus , non simpliciter donat egeno . Consimiliter si alicui tanquam egeno qui non est egenus . Et ideo videant trufatores quandoque divites existentes , qui tamen tanquam egentes recipiunt elemosinas illas , ne iniusti omnia recipiant : quia non est ibi in dante voluntarium propter conditionis ignorantiam , quam respicit in dande . Consimiliter si attractus , ut in usus donandis non est merè donatio liberalis . Consimiliter dicendum est de accommodatione , licet ibi non sit æqualis defectus propter æquale vitium : quia translatio usus ad tempus non requirit tantam liberalitatem quam transla-

translatio dominii. De commutatione rerum dico quod est iniustitia eisdem causis, scilicet deceptione & involuntario & prohibitione superioris, cui commutans subest in commutando & ex hoc potest dici iniusta commutatio, quæ sit in ludo alearum & huiusmodi. *Iuxta illud ff. de aleatoribus l. ult. & extr. de vit. & hon. cler. iuxta illud officia in glosa.* tamen ista lex non ligat illos, qui vivendo politicè subsunt legi Imperiali, quia forte nullibi sunt hodie: quia ibi præcipuè illa lex consuevit habere locum, ubi municipalia præiudicant imperialibus, ut patet in Italia. In emptione & venditione iniustitiæ tactæ sunt prius: tangendo de iniustitia in eis. Ex hoc iuxta de locatione & conductione ibidem patet. De mutui datione & solutione est iustitia præcipua usura cuius vituperatio habetur *in novo Testamento, Luc. 16.* Mutuum date, nihil inde sperantes. *In veteri Testamento Ezech. 24.* Ad usuram non accommodabitis, & per Ecclesiam prohibitio, *extra de usis super cod.* Præter dictas iniustitias partiales in istis contractibus, vel quibuscunque commutationibus est una iniustitia generalis, quando

do aliquis usurpat rem alienam domino simpliciter invito, & hoc tamen domino proximo quam domino remoto, scilicet legislatore, qui nec vult: imò prohibet rem illam occupari invito domino, nisi in casibus præscriptionis & usucapionis. In ista autem non est translatio domini, utpotè in furto & rapina: & huiusmodi est, licet sit violenta occupatio rei, cui est dominium. Et ista iniustitia est manifestior quacunque alia, ubi propter solam conditionem defectuosam est iniustitia commutatione, vel translatione. &c. De

& similibus plenius quidem potest nunc agi; sed aliis meritò reservantur locis, ut supra dictum est: nec iam tempus est, ut omnia reregantur, quæ multa eis se proderent mercatoribus arcana, quibus alias mundum magis flagellate & suis bonis exuere solet.

Ut tamen quisque sui officii in hoc & conscientia Christiana memoratus se possit rectius, ex Bonvi. Sit. chæ tract. de mercat. part. 2. sæcula hæc subiicere potest, quæ notatu sint longè dignissima, quæ statu mercatorum apud eum indagantur: In Insula Rhodo antiqua mercatorum usus fuit, & ab eade

insula hodie navalium commerciorum leges dictæ sunt *c. Rhodie* & *dist.* quam insulam claram fuisse, nemo est, qui nesciat, unde Horat: opinor, Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mytilenem. Et sapientes viros, & quidem primarios mercaturam olim fecisse, legimus. Refert enim Plutarchus in vita Solonis eundem Solonem adhuc admodum juvenem ad mercaturam se contulisse, ut profusior, & sumptuosior, & mollior esset in victu, utque libentius ac licentius, in suis poematis de voluptatibus loqueretur, quam philosophum deceret, & mercatoriam vitæ rationem accepisse dicitur, & eodem loco scripsit in verba infra scripta.

Mercatura autem ad barbarorum necessitudines, regumque amicitias comparandas plurimum valere putabatur, ex eadem quoque homines multarum & maximarum rerum usum, experientiamque percipere, & quibus nonnullos conditores maximarum urbium existisse, ut Massalius primus, qui à Celtis iuxta Eridanum observatur, Thaletem quoque & Mathematicum Hippocratem, exercuisse mercaturam ferunt: Platonem etiam olei in Egypto deportatio-

nem peregrinationis viaticum suppetiisse. Hec ille. *Bald etiam nostris Consil. 348. facta fuerit num. 4. vol. 1. Mercatorum & campforum massam summum bonum esse, inquit, & gentium clementum, licet tempestate nostra atrociam admittant. Idem etiam Bald. in c. cum causam de test. esse clamans ait: O quo vadit anima mercatoris? quem refert Ioan. Cor. Miscel. iuris lib. 3. c. 24. n. 9. & in tit. de ser. ssi. sum. num. 16. qua Baldi sententia motus, & egomet mecum cogitant animam, & corpori, & cunctis rebus preponendam I. Sancius, C. de iur. eccl. c. sedulo; 8. dist. accursus in l. 1 ff. de pact. in spec. de in integ. rest. vers. sed quid de mercatore. Et statum mercatorum in magno discrimine salutis aeternae versari. Difficile enim est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum. C. qualitas de pen. distinet. 2. glossa in sum. v. 14. quest. 3. Psal. inquit Psal. 70. Quonia non cognovi negotiationes, introibo in potentias domini. c. consequens & c. quoniam 88. dist. volui, mercatoris admonuisse, ut salutem eorum consulant. Et in quibus casibus mercatura licite contrahatur, Diligenter perquirant. De quo nonnihil in
 prima*

prima parte scripsimus.

Noverint & illud vulgare, mercatores in emendis, vendendisque mercimonis naturaliter concessum esse, quod pluris sit, minoris emere, quod minoris sit, pluris vendere, & licere contrahentibus se circumvenire. *l. in causam § idem Pompon. ff. de min. l. item si pretio §. fin. ff. loc.* Idque iure etiam Pontificio intra dimidiam concedi. *c. cum dilect. c. penu. c. xtera de empt. & vend.* id intelligendum esse in deceptione re ipsa. Secus vero si hoc ipso, ut venderet, circumscriptus quis esset, & ut nostri dicunt: si dolus contractui causam daret. vel ex proposito interveniret, ut eleganter notavit. *Abb. in c. in civitate de usur. n. 6. post Ioan. Cal. in c. naviganti eo. 11. & sicut Bar. in d. §. idem Pomponium.* Licet enim quæstus causa mercatura exerceatur, & naturalis sit deceptio, non tamen dolo malo plures res vendendæ sunt. Deceptio enim ad pretium, non ad animi fallaciam referenda est. Confugiant ergo mercatores, qui religionem colunt, ad loca, quæ nos aliquando citavimus, legantque Salyc. qui bellicissime articulum differuit. *in authen. ad hæc C. de usis 2. 21. v. 17.* Scribit enim inter

alia se putare religionem non lædi ab eo, qui scientem valorem rei, plus vendiderit, si tamen is necessitate ductus non emerit, quod & Mol. notavit in c. 1. de empt. & vendit. contra vero secus. Et certè inhonestum est, & bono viro decipere non congruit. ut notavit Accurs. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris. quem improbat Bald. in authen. ad hac. in penult. est. de usurp. & in c. quanto, de jure, ex quo sumit cautelam Ioan. de Ana, in c. in civitate colu. 8. de usu, quam tamen improbat Decius, in citata arg. semp. in contractibus, & latius in pe. n. 7. & seq. C. de pac. & ad relatam regulam addes Ludo Goz. in cons. 14. num 14.

Illud etiam, quod ad rem valde pertinet, prætereundum non est, mercatores quædam, si dixerint in vendendis mercibus, præstare eos non debere, sed ea, quæ ad eandem eandem mercium pertinent. Nam, ut Ulpianus ait, referendo Pedium, in l. secundum. ff. de adit. edict.) Multum interest commendatarum mercium, quid dixerint, an vero præstituros se promiserint. Et vide elegantem textum in l. quod venditor ff. de do. ma. Et que scripsit And. Tir. in com. de usuro rei. pag.

771. n. 49. Plane commendatio mercium fit cum aliquo temperamento; Non enim mendacio utantur, sed honesta commendatione. Tollendum enim est, (ut ait Cic. off. lib. 3.) in rebus contrahendis omne mendacium.

Idque maxime Christianum decet, quoniam mendacium sine peccato, esse non potest. *c. super. cod. de usur. c. beatus 22. q. 2. c. primum de can. & q.* ubi divus Aug. in hæc verba, Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet semetipsam turpiter, cum honestum se deceptorem arbitretur aliorum. *c. mihi autem, & c. omne ea cau. & q. 88. distin. c. quoniam omni cognovi.* Verum licet una cum Salye, in d. aut ad hæc, exclamare: O magnam notam temporum nostrum! & quis est hodie mercator, qui in veniendis mercibus non dicat mendacia? & plerumque ut ementes alliciat, etiam deieret? Forsan (inquit Saly.) hodie nullus, sed antiquitus horum peculiare vitium fuisse Satyrus ostendit, dum ait:

--- Cum plenius æquo

*Laudat venales, qui vult extrudere
mercis.*

Et alius poeta cecinit:

*Periurata suo postponit numina lacto
Mercator, Stygius non nisi dignus
aquis.*

Caveant igitur mercatores à mendaciis. Inquit enim *text. inc. quid est alius* § 3. *dist.* Negotiatores, qui per immoderatum pecuniæ ambitum polluant merces suas, plus peritiis onerando, quam precii: tales eiecit dominus de templo. Unde Bertianus dicere consuevit, mercatoris domum & veritatis, & æquitatis plenam esse oportere; *ut patet & consilio* 253, *vel. 2, col. si. non potest.* Accedat & illud, in pluribus prius articulis statutum esse, mendacem mendacii pœnas luere, quorum aliquos attingemus, cùm de decoctoribus disputabimus.

Sane & illud in ore omni populo est, nil esse, quod lumine clariore in mercatore præfulgeat, quam recta fides, & observantia. Et licet gravissimum sit, fidem fallere. *l. 1. ff. de const. parv.* Cum nil tam congruum sit fidei humanæ, quam ea, quæ placuerunt, servari *l. 1. ff. de passis.* & copiose scribunt recentiores Bononienses *in sing.* 198. grave. Multo tamen gravius id esse in mercatore, propter bonam fidem, quæ

quæ inter eos servanda est, nemo est, qui nesciat. Inquit enim. *Bal. in C. si pro debilitate de off. de leg. bonam fidem in his valdè requiri, qui plurimum negotiantur, & bene censuisse scribit las. in l. iurigentium. §. sed cur nullam* ff. de pac. & *hu ad es gio. in l. procuratore. C.* Namquè inquit, nisi melius bona fide. & notandum *Bald. ait pro bonis mercatoribus, & contra falsos mercatores, qui arripunt fugam cum pecunis alienis. & vide. Nic Boc. deci. 25. & antequam veniam. Quæ igitur placuerunt, fervent mercatores, & à cavillationibus sint alieni, neve Thraces imitentur, in pactis cum hostibus aliquot dierum induciis, nihilo secius noctu populabantur agros hostium. Et cum quæterentur adversarii, tanquam inducias illi violassent. Responderunt, nihil præter pacta fecisse. Dies autem pepigisse, noctu tantum incurssas se dixerunt. Unde vetus illud Adagium, Thracium Commentum, diversas eas, qui pacta eludunt callido commento. Hæc enim pactio induciarum per aliquot dies, & ad noctes proculdubio referebatur, de quo meminit. *Cicero off. lib. 1. And. tirag. in colle utroque ret §. 1.**

gl. 11. nu. 9 pag. 262. & scribit *Berti. Consil.* 298. *Volu.* 2. nu. 8. Dedit con magno tribuendum mercatori, qui pactiorem servare recusat: cui addes. *Angel. Consil.* 77. super primo puncto. *colu.* 1. Plane callidum mercatorem laudamus, & qui sine dolo malo per dissimulationem deserviat, & sua, vel aliena tueatur, ut inquit *iurisc.* in l. 1. in §. dolum. ff. de dolo. Ubi *flecces.* in verbo deserviunt: finge, inquit. in mercatoribus, qui mercium dominium in alium transferunt, ne depredentur. in qua gl. *sententia* vide *Aug. ibidem* & quæ latè *Nicol. Boer.* scripsit *decis.* 300 nu. 4. Finge aliud exemplum. in l. 2. C. de *commer. & mer.* autum subtili ingenio barbaris auferre: ubi *Accur.* ait hunc bonum esse dolum. Experientem etiam malærim mercatorem: Plurimum enim in mercatura valet experientia. Unde plerunque vidi mercatores valdè superlucratos esse, qui aliorum prius institores fuerunt. Ex alienis enim negotiis (ut *Comicus* ait) sibi exemplum sumpsere: contra vero novitios quosdam, qui cum se mercaturæ vix dederunt, in mercimoniis se implicantes, rem suam malè gessisse. Placeet etiam mercato-

rem literatum non ignarum, & qui sua prudentia instructus sit. Nam (ut comicus ait) dii immortales, homo homini quid præstat, stulto intelligens quid interest! & profectò imperitos mercatores multis captioni- bus suppositos, multorumque insidiis expositos, experientia videmus. Non enim laudo, non, inquam, ô mercatores, vos imperitos laudo, in quibus finxit exemplum *Bar. in Auth.* sed novo iure. *Cf. cer. per. & Saly. itidem.* Quomodo enim, illam æquitatis formulam custodietis? de qua inultima parte differemus. Ait enim idem comicus, homini imperito nihil quicquam iniustius, qui nihil nisi quod ipse facit, rectum esse iudicat.

Socius etiam noster, mercatores Florentinos pecunias & merces dormire, ait, non sine e, *in cons. 87. col. p. vult. vol. 1.* In præsentî consultatione. Scribit etiã, diligentes esse, & mercatorem nostrum huiusmodi esse desideramus, & fidelem, diligentem amamus. *§. fin. inf. de susp. dicitur.*

In summa mercatores probè se agant, circa omne officium suum, & temperent ab his, quæ sunt prohibita, ut eleganter *iurisc. ait in l. 1, in §. pra-*

tercà. ff. de offic. præfect. urb. & actus sui rationem diligentem conficiant. l. argentari us. in princ. ff. de eodem & calamo non parcant. Omnium enim habere memoriam, mortalitatis non est, sed divinitatis potius. § omnium in l. 2. C. de ult. iure Erucl. Infirmi- tas enim memoriæ (quæ labilis est) damnum plerunque mercatoribus solet afferre. Servent igitur quæ de ra- tionibus statim dicemus.

Quæritur, an mercatores sint ur- bibus utiles & necessarii ? Nec puto deesse, qui negarent. Ipsi enim alieni regni (quod non convenit) scrutan- tur arcana, ac detegunt, mercatores. *C. de com. & mer. unde legimus Car- thaginenses distincta diversoria mer- catoribus statuisse, nec ea illis cum civibus communia esse voluerunt. Cæterum mercatoribus in forum via patebit. Ad navalia autem & secre- tiora urbis loca ne aspectus quidem concedebatur. Et græci interea ur- bes minimè recipiebant. Sed, quo ci- ves à suspitione periculorum essent alieni, à pomariis non longè forum vœcnalium statuiebant : legimusque, varias gentes mercatores ad se acce- dere prohibuisse, quod mores depra- varent. Ab ipsis enim monopoliã le- gibus*

gibus prohibita. ut *C. mono l. uni.* ab ipsis plerumque usuras utraque pagina detestatas: ab ipsis nova questus causa commenta, quibus locorum cives pecuniis & facultatibus exinaniant; ab ipsis denique (ut experientia docet,) diversa incommoda atque mala proficiscuntur: & hac sententia lege ipsa probari videbatur. Innuit enim imperator. *in nobiliores. C. de cemmer. & mere.* in illis verbis perniciosum urbibus mercimonium. Contra autem urbibus necessarios & utiles esse videbantur, idque probati ex his, quæ scripsit *Bart. in l. ambitiosa mom. 23, ff. decre. ab or. fa.* Item ex his, quæ notavit *Accurs. in l. uni. C. de mand. in verb. locorum.* dum ait: habet magnum cōmodum, eò, quod propter forum terra eorum impinguatur. Et cum mercatores necessaria ad victum quotidianum transferant, atque asportari curent, remoneranda eorum pericula; quin etiam Cohortanda præmiis merito placuit, ut qui muneribus publicis cura periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarentur, ut inquit *juriscons. in l. semper in §. negotiatores. ff. de m. iure imma.* ex qua Iurifconsulti auctori-

tate hæc sententia satis probati videbatur. Et populum Romanum id sensitse, locus Ciceronis indicat in *oratione pro lege Manilia*, Ait enim, populum Romanum sæpe mercatoribus ac navigatoribus iniuriosius tractatis bella gessisse. Rursus nulla regio, non provincia, nedum civitas sibi sola ad omnia sufficit; sed altera alterius ope & auxilio indiget. Hæc enim frugibus, illa auro & argento, cæterisque metallis aliisque rebus abundat, contra alia prædictis, vel horum aliquibus vacat, idque bellissimè poëta innuit *Georg. lib 6.*

*India mittit ebur, moles sua thura
Sabai,*

*Aut Calybes nudi ferrum, virosque
Pontus;*

*Castorea, Eliadum palmas Epiros
equarum.*

Vnde & Plinius victus causa mercaturam inventam dictabat, & summæ prudentiæ atque authoritatis apud Græcos *Plato in dialogo 2. qui inscribitur de Rep. vel de iusto*, inquit; constituere civitatem in eo loco, in quo devectionibus non indigeat, ferè impossible est. Et certè mercatoribus nos indigere probat. Item expedit Reip. subditos habere locu-
pletos

pleres. §. si inst. de his qui sunt sui vel
 ali & in auctis. sine quoquo suffr. §. co-
 gitatio. & mercatores quæstus causa
 laborant, & omnis eorum vita est ad
 quæstum. Legimus etiam ambiguis
 iura mercatoribus in ipsis mercimo-
 niis seu mercatura favere, ut tenet.
Alex. in consil. 130. in fin. vol. 7. Nec
 defunt iuris interpretes qui in hac
 sententia fuerint. Nam Albericus
in rub. C. de com. & merc. urbibus ne-
cessarios & utiles mercatores esse,
putavit: citat. l. 3. ff. de mund. Quæ
 tamen lex in casu suo locum habet,
 videlicet, vel in trironibus vel in of-
 ficialibus, publicè ad id speciatim de-
 stinatis: ut *Accur. in gloss. fin. eius l.*
scripsit Bal. in l. Macedoniani in fin. C.
ad mac. inquit mercatores esse, pu-
 blicè est utile. Præterea multa &
 quidem consultè ac de industria, quæ
 hinc inde disci possunt. Verum brevi
 quid ipse sententiam, habeto, in hac
 quæstione (ut nostri loquuntur) bro-
 cardicari posse pro & contrà, brocar-
 dica vocantes, quæ rectius perplexa
 dici possunt: & his addes, quæ *Corn.*
Ag. scripsit in lib. quem de incer & va-
nit. scientiarum inscripsit rub. de mer-
catore, C. 72. & seqq. ubi omnia, huc
 facientia, enucleatissimè & commo-
 distimè

dissimè explicata habentur, quem æquus lector ipse tibi consulat.

Subnectit Stracha etiam hanc questionem. An mercatores inter honoratas personas habendi sint, & mercatura sit sordida, nec ne? Respondetur ad primam questionis partem: Si manifestæ prædæ avidissima vorago apud eos latet, ut notat *d. c. Agrip.*, certè non immerito dubium hoc succurrit. Nec adeo pridem fuit quidam inter mercatores præcipuos non ultimus, qui, quum aulico cuidam arcana lucrorum astuta aliquo modo explicaret, ipse decisionem talem edebat, asseverando eam de se & suis similibus, dicens: Quod si, mi Domine, centum videas inter se cõgregatos mercatores, profectò vix unus est in toto numero, qui non nequam designet, ita nonaginta novem certus pro fraudulentis &c. possis habere. Fortè is ex suo ingenio iudicabat cæteros, quod etiam protenus in negotio aliquo demonstrabat. Verum, si virtus quem nobilitat, parest, ut tales rerum indagatores quoq; facto fidem expriment, ut honestatis & pietatis veri sectatores dici queant Altera pars questionis a libi explicatur. Vide Straccham: nec
 item

item hanc facio meam. Iehova faciat
 potius ut saltem quilibet eorum hoc
 peragat fideliter, quod Christus a deo
 Sanctè cuius inculcat: Quod
 tibi vis fieri, alteri quo-
 que præstes: & sic
 minus pec-
 cabis.

F I N I S.

IN-

INDEX CAPITVM

Partis Secundæ.

*Traſtatus generalis, de Rebuspu-
blicis Hanſeaticis.*

CAPVT PRIMVM.

DE vicis, villis, caſtello, & pagis, de
que eorum differentia ac diſtin-
ctiōe propria. Pag. 55.

CAP. II.

De oppido, urbe & civitate, in vulgar
acceptiōe; earumque differentia. 58

CAP. III.

De pagis, diſtrictibus, ſive territoriis
provinciis, regionibus, & regnis; qua
modo inter ſe differant. 60.

CAP. IV.

De terminis, finibus, & limitibus civitatis
que circumferentia & loci continentis
deque eorum iuribus & privilegijs 62.

C A P. V.

De collegiis, ſodalitatibus vel ſodalitiis, conſortio, & ordinibus in Republ. 638

C A P. VI.

De civitate, ſive reipublica effectu proprio, & utriusque discrimine; in quo tam multi ita graviter hallucinati ſunt: deque civitatum vera diſiſione, iuxta Imperii Germanici iura. 656

C A P. VII.

De veris & genuinis requiſitis atque notis libere reipublice in civitatibus, & ſervae: cum elucidatione evidenti introductae diſtinctionis de uſdem. 681

C A P. VIII.

De corpore & univerſitate ſocietatis publicae. 697

C A P. IX.

De Republica, & maxime in ſtatu Chriſtianiſmatis, quid ſit. 704

C A P. X.

De Privilegijs, unde & quid sint, ac quo modo iure concedantur suo. 715

C A P. XI.

De fœderis natura propria in genere, varique eius acceptionibus, & definitione vera. 725

C A P. XII.

De fœderum varijs generibus, & actorum requisitis necessarijs, securitatis causa. 737

C A P. XIII.

De ijs, qui fœdera icere possint, & cum quibus fœdus incundatur. 751

C A P. XIV.

De conditionibus fœderum, & modo contrahendi aut constituendi pactioes firmas. 766

C A P. XV.

De solemnitatibus & ceremonijs fœderum 783

*rum : dequè officio confœderatorum ,
& quam in re id propriè consistat.*
786

C A P. XVI.

*De duratione & effectu fœderum , nec
non solemnitati us , quæ in modo con-
trahendi advertende sunt.* 799

C A P. XVII.

*Num fas sit quandoque Principi aut
Reipubl. fidem violare ; præsertim si
iniquæ conditiones , quas inire coactus
est , & temporis commoditas id iu-
beat ?* 817

C A P. XVIII.

*An fœdus & bellum pari passu ambu-
lent ?* 834

C A P. XIX.

*De fœderibus improprè ita dictis , & co-
gnatis eorundem.* 851

C A P. XX.

*De contrario fœderum , & eorum disso-
lutione.* 864

C A P. XXI.

Questio, de homicidio in Burchardo, Archiepisc. Magdeburg. commisso; quomodo sit decisa; & de Erroribus aliquot Pomarij in Chronico Saxonico.
877

• *Capitis huius conspectus.*

Documentum muniti, quod sub aditu Archiepiscopatus Magdeburg. Burchardus Scrapeloviensis Comes à civitate accepit, ad conficiendum iter Romanum, ita se habet.
896

Sequuntur documenta aliquot reliqua, ex quibus probantur gravamina, quibus contra omnem equitatem civitatem Magdeburgensem suppressere, & privilegijs suis exaere conatus erat ille interfectus in curia Archiep. Burchardus.
898

Privilegium à Cunrado II, Imperatore Magdeburgensibus concessum., 901

Vilbrandus ex liberali donatione dedit & concessit Magdeburgensibus duo iugera pro amplificanda civitate. 903
Littera

*Littere Domini Vilbrandi Archiepiscopi
Magdeburgensis confirmationis privi-
legiorum.* 905

*Precariarum impositionum remissio ex-
tra civitatem, que ex agricultura sol-
vebantur.* 906

*Littere resignationis Alberti Ducis Sa-
xoniae Burgravionatus & Banni in
Magdeburgk.* 908

*Littere defensionis Domini Ludovici
Quinti, Imperatoris circa cives Mag-
deburgenses.* 909

*Littere confirmatorie Ludovici Quinti
Imperatoris, super privilegia Magde-
burgensium.* 911

*Absolutoria eventuales à banno littere
Ottonis, xxxi Archiepiscopi Mag-
deburgensis, ex familia Landgravi-
um Hassia oriundi, & à Papa Iohan-
ne xxii ipso Avinione Gallie de ge-
be, tunc temporis contra Henricum Co-
mitem Stolbergensem electi.* 912

*Diploma privilegiorum ab Imper. Otte-
ne I V. anno 1208 Magdebur-
gensibus concessorum.* 919

999 3 Diploma

Diploma aliud de anno 1216. FRIDE-
RICI II. IMPERATORIS. 925

*Sequitur nunc Civitatis Magdeburg ab-
solutio à banno propter occisum Ar-
chiep. Bucharum , Imperatoris LV-
DOVICI BAVARI , velut supra
decisionis causa in questione illa men-
tio eius est facta; cuius interpretatio
se habet .*

C A P. XXII.

De reliquis fœderum dissolutionibus .
936

EPILOGVS. 940

F I N I S .

Ioh: Angelus
VERDENHA
GEN. I.C.C.
de
REBUS PVBLICIS
HANSEATICIS
et earum nob.
Confoederatione
tractatus Specialis.

Colonia

LVGDVNI BATAVORVM,

Ex officina Ioannis Maire. Anno 1631.

2 Maximilianus Junius
1631.

SVMMA PRIVILEGII.

Illustrium & Præpotent. D.D.Ord.
 Fœderatarum Belgicæ Provinciarum
 decreto cautum est IOHANNI
 ANGELO WERDENHAGEN I.C.C. ne
 quis præter illius voluntatem toto
 septennio proximo, his in regionibus
 excudat, aut alibi extra Provincias
 excusos inferat, vendatve libros hosce,
 quibus titulus *Tractatus diversi in
 Imperij Romano Germanici constitutio-
 nem eiusque Politiam Universalem, &
 hinc Speciatim maxime in celeberrimum
 Fœdus Hansaticum eiusque Civitates &
 Respublicas omnes directi.* Quod si quis
 contempta authoritate D. D. Ord.
 directè vel indirectè, libros hosce to-
 tos vel partem eorum excerptim, hoc-
 sive alio modo, extra dictum tempo-
 ris intervallum typis mandare, vel
 impressum alibi in has oras inferre
 & vendere præsumpserit; confisca-
 tione exemplarium, multaque insu-
 per, uti latius patet in ipso Privilegio,
 damnatus esto, dat. Hagæ in conven-
 tu D.D.Ord. Gen. 9. Septemb. 1630.

A. PLOOS A THIENHOVEN.

Ad Mandatum DD.Ord. Gen.

CORN. MYSCH,

*Privilegium hoc Ioh. Angel. Werden-
 hagen I.C.C. transfudit in Ioannem
 Maire Typographum & Bibliopolam.*

Inter HANSEATICAS
 Civitates & Respubl., post 4
 Metropoles, olim &
 partim nunc

*Principalium maximeque præcipua-
 rum Urbium oppidorum & vè*

BREMÆ,
 HAMBURGI,
 LUNÆBURGI,
 HILDESHÆMII,
 MONASTERII,
 GOSLARIÆ.
 TREMONIÆ,
 VRATISLAVIÆ,
 EIMBECCÆ,
 DVDERSTADII,
 NEOMAGI,
 ARNHÆMIÆ,
 ZVTPHANIÆ,
 EMBRICÆ,
 BOMMELIÆ,
 HARDERVICI,
 ELBURGI,
 WAGENINGÆ,
 &
 THIELÆ,

Dnn.
 Consul-
 bus, Syn-
 dicis, Pè-
 sionariis,
 Camera-
 riis, Sca-
 binis, &
 Senatori-
 bus,

*Hanc primam Specialis Tracta-
 tus sui quidem;*

*

Λε

DEDICATION.

At secundam partem,

DORDRACI,	}	Dnn. Conſu- libus, Syndi- cis, Penſio- nariis, Scabi- nis, Quæ- ſtoribus & Se- natori- bus;
AMSTELREDAMI		
ENCKHVSÆ,		
BRIELÆ,		
WIRINGIÆ,		
MIDDELBURGI,		
ZIRICKZÆ,		
ARNEMVNDI,		
DOMBURGI,		
ULTRAIECTI,		
DAVENTRIÆ,		
SWOLLÆ,		
CAMPENI,		
MASSELTI,		
HARLINGÆ,		
STAVERÆ,		
HINDELOPIÆ,		
WORCVMI,		
&		
GRONINGÆ,	J	

D E D I C A T I O :

*Viris generis, munerisque;
Nobilitate, experientia, doctrina;
etuditionis & rerum usū
Clarissimis, eminentissimis,
Dnm., Fautoribus atque Amicis
omni observantia studio colendis;*

S. C. P.

IOHANNES ANGELIUS:
WERDENHAGEN,
I. C. C.

ENVS certè sapi-
entiaē uti tutissi-
mum, ita etiam
meritò suavissimū
à rectè sentientibus
habetur, Viri Am-

plissimi, & muneris dignitate con-
spicui, Fautoresque optimi, quod quis
aut experientia addidicit piè, aut ex-
emplo aliorū in usum suum ita per-
traxit. Nam consummatio sapientiaē
in ore fideli sita est, ait *Eccles. in Syrac.*
cap. 34. v. 8. & 9. Α' γὰρ πεπωδὸν ὄντως
ἔγνω πλὴν, καὶ ὁ πολύπειρος ἐκείνη ἦσεν
εὐλαίστη· ὅς ἐστιν ἐσεῖς ἐρχάθη, αἶδεν· ἰλίγη.

D E D I C A T I O .

ὁ ὅ πεπλανημένος , πληθειώδ' ὡν κρ-
 γίαν. &c. id est : *Vir edoctus, novit*
multa : & multarum rerum peritus do-
ctrinam explicare potest. Qui non ex-
pertus est, novit pauca: qui verò deceptus
est, promptitudinem operis omnem habet.
 Ceu quoque Tragedus ille idem af-
 firmat, dicens :

Non, quod putas te scire, scis, si usus
deest.

Sic etiam Exempla ita fortiter mo-
 vent, ut rerum ipsarum informato-
 rium secum afferant; quod toties ipsa
 S. Scripturâ inculcat nobis. *Deut.* 3.
 21. & 24. 9. & 29. 22. *Esai.* 51. 2.
Jerem. 7. 12. & 26. 6. 18. & 44. 21.
Am. 4. 11. Validiora enim sunt ex-
 empla, quàm verba, & plenius opere
 docetur, quam voce, ait *Leo Pap. in*
serm. de Ieiun. quùm Exempla faciant,
 ut non tantum rem melius, & velut
 occulta fide intelligamus, *Bal. in l. 1.*
n. 2. ff. de Inst. & Iur., sed etiam indu-
 cant confirmationem. *Bart. in l. nemo.*
C. de sent. & ipsam rem clariorem
reddant. l. prator. §. quoslibet. ff. de coll.
bon. Velut omninò exemplis opus
 est, quæ sequamur, aut vitæius. *l. aut*
facta. §. fin. ff. de pæn. Quippe *l. ead.*
 dicitur :

Exemplo alterius sæpè docetur homo.

Factum

D E D I C A T I O .

Factum inde est, quod tanto cum studio passim historiarum commendetur utilitas; sicuti quoque Plutarchus prudentiarum, & sapientiarum initium in historiarum cognitionem reponit; atque Salsust. testatur magno usus, rerum gestarum esse memoriam; quum ibi prudens inveniat, unde sapientior fiat, uti *Var. ait. lib. 8.* Debebat id quidem ita fieri: Verum hoc admodum rarum est hodie, ut vix mortalium quispiam amplius reperiat, qui in vitæ presentis imitamen gratum quid inde convertere laboret. Scire enim cupiunt omnes, sed factum id, quod quis cognoverit in historiis, comprobare nemo expetit. Sæpius audimus usque ad tædium, infinitos cum magnis amphiboliis non sine immensa jactantia congerere discursus, nasutulos, ut sese in multivaria lectione venditent grandiloquentes: quod si verò penitus acta & facta illorum examinentur, nil nisi futilitates & vanitates crepantes censeas. Namque quisnam est omnium, qui maiorum historias priscorumque seculorum antiquitates propterea recolat, quod in presentem vitæ correctionem cuncta pertrahere velit? An non potius singuli id agunt, ut sal-

D E D I C A T I O.

tem inde ostentationis gratia quæ doctrinæ aut scientiæ cumulum sibi comparavisse videantur ? Usque in eam perversitatem sanè excurritur fermè à quibusvis , ut saltem scire & legisse præterita, atque futura prænovisse ac vaticinari inde multa queant. Nemo est, qui domi proinde ita secum habitare studeat , ut ex maiorum virtutibus imitandis aut vitiis evitandis exemplum vivum & verè vividum sibi sumere adoptet. Imò potius quilibet id sibi noxium & maximè criminofum putat , quàm omnes usque adeo superbissimè sapiant omnia. Sic igitur fit , ut etiam pueri præ seniotibus & rerum expertis nasum rhinocerotis habere se sibi somnient. Si quis sit, qui moneat ea, quæ in pietate vera Iehovæ debentur ; continuò non sine contumeliis & vitæ acerbissima persecutione cum veritate sua expellitur is foràs. Quis est, qui non ethnicos detestetur cultus quoslibet ? Si quis verò cupiam talem in actionibus vitæ singulis denotet, aut demonstret conatum horribilem ; is certè eo ipso verbo statim in extremum calamitatum omnium detruditur exitium. Tam egregii se depromunt omnes solidæ pietatis &

virtu-

D E D I C A T I O.

virtutis amatotes ! O mortale genus
 hoc, in bestialitate sua & cœcitate in-
 fatuatum ! Ore quidvis arduum san-
 ctumque detonant multi; at in cordis
 abyſſo profundiffimam nequitiarum
 colluviem abditam tacitè ſovent. Nec
 ſe ſupremus aut imus heic facilè exi-
 met, niſi quis in Chriſto renatus vi-
 vat Iehovæ. Namque, ut nunc in
 mundo eſt comparatum, penitus a-
 mor cœleſtis in ardore ſancto vigenſ
 erga Deum & proximum, ab omnibus
 etiam iis, qui ſe veros Chriſtianos
 profiteri fatagunt, exulat. Ita mundos
 planè ſibi pœnæ loco vivit, quum
 nuſquam non rideatur Spiritus Chri-
 ſti. Imo Chriſtiani ſunt absque Chri-
 ſto & Spiritu eius; quia ſibi in pro-
 prio carnaliter ſapiunt cerebro, atque
 pudori hoc ſibi ducunt, ſi in quibus-
 vis actionibus aut privatis aut publi-
 cis, negotiationibusvè & commerciis
 ad pietatis & Verbi Cœleſtis normã
 revocentur. An non continuò ad di-
 ſtinctionem talem recurritur: aliud
 eſt politicè, aliud theologicè quid
 tractare? Quafi Politicis rebus &
 actionibus nihil commune eſſet de-
 beret cum vita ſancta & imitatione
 Chriſti. An vitam hanc propterea vi-
 vimus, ut Deus Iehova debeat blaſ-

D E D I C A T I O.

phemari à nobis , aut in Verbo suo nequiter vivendo refutari, & proximus odio fraude, ignominiavè affici, & tamen cœlum ingredi aut nobis promereri velimus his flagitiis? Qualem sibi homo heic somniat salutem aut cœlum? Carnale regnum, carnalem in exitu suo lacrymabili nanciscetur sortem. Nec tamen Iehova sanè bestiales , aut nequitiis suis immerfas suo regno recipiet animas. Si Christus in vita, via & veritate est centrū: profectò ex hoc progredi omnes & profluere debent vitæ Christianæ operationes, nec ab illa citra iacturam salutis veræ deviaripotērit. Quorsum igitur recedent tot odia , inimicitia, defraudationes in commerciis, depeculationes , spolia bellica , vis aperta & clancularia, rebelliones, calumniæ perfidæ, & reliqua crimina vitæ? Si Christiani vocari cupimus, quare non tales nos ipsis vitæ actionibus & factis nostris probamus? Christus passus est pro nobis, ait Apostolus, relinquens nobis exemplum, ut sequamini vestigia eius. *1 Pet. 2. 21.* Verum, proh dolor! in ea incidimus miseri tempora , in quibus ethnici longè probiores ipsis censeriqueant Christianis. Quæ causa? Quia quasi cum

lacte

D E D I C A T I O.

lacte ethnicissimum in educatione
 statim prima imbibimus, & potius
 inde quid, quàm ex Dei ore sapere
 cupimus: nec tamen quis est, qui hoc
 ritè animadvertat. An non igitur iu-
 stè nos Deus tot afficit extremis fla-
 gellis? Sed veluti neque mortales
 singuli quid, absque solida pietate,
 boni perficiunt; ita neque minus in
 ipsis Rebus publ. multa cotidiè com-
 mittuntur errata. Historiæ, si semper
 veritatem profitentur, multa nos
 docere quidem possent: Verum quæ
 non suo vestiuntur pallio! Nihilom-
 minus id laudabile meritò inter ci-
 vitates censetur omnes præsertim Ger-
 manix, quod mutua conservationis
 suæ catena ita fideliter cohæserint
 semper, ut mutuo sibi essent honesta-
 tis fulcro, in commerciis maximè.
 Inde Fœdus illud, quod Hanseaticum
 dicunt, ex longa antiquitate vires
 suas non illaudabiles obtinuit. Res
 gestæ eius plurimæ & fuerunt egre-
 giæ. Sed non omnes constant. Quas
 perspicere mihi contigit, dum consi-
 liis Hansæ ex aliquot annis interfui,
 connotare volui paucis. Cognovi
 in ipso decursu huius spaci, quod
 non raræ sint urbes, quæ sui incre-
 mentum & fortunam prosperiorem

* § huius

D E D I C A T I O .

huic debeant. Proinde magni censebatur olim, si quæ urbs Hafiseatica dici posset : id laudi & honori putabatur non ultimo. Sed quid ad prisca recurramus tempora? An non hodiè exemplum insigne ante oculos est nobis in urbe Amstelredamensi? Quænam exigua eius exordia fuerint, alibi diximus. Verum incolarum industria in commerciis fecit,

Nomen ut istius totum iam pervolet orbem.

Notabile sanè & plusquam memorabile est carmen, quod de urbe hac vestra, ô Amstelredamenses felices, vobis nuper composuit Clarissimus D. Pet. Scriverius. Iure & urbis vestræ, & amici mei summi hoc facio, quod Versus eos, qui nunquam antehac vidère lucem publicam, heic interfieram; qui sic se habent :

P E T R I

DEDICATIO.

PETRI SCRIVERI.

AMSTELODAMUM.

QVÆRITIS, *Hansæas inter cur
censæar urbes?*

*Emporiūmque ingens Amstela Nym-
pha serar?*

*Cur mea per totum volitent nunc carba-
sa mundum?*

Cur subeat leges Indus uterque meus?

*Corn tu Augustam, quæ sum decorata,
Corenam,*

*Et nitidum collo celsa per astra ca-
put!*

*Non hedera, ut vulgo, est; furiosæve
stemma iacta.*

*Auctorem, & causas hæc habuere
suas.*

*In consulta suum petulantia Flandrica
Regem*

*Cepit, & innocuo sanguine tinxit hu-
mum.*

*Hinc genitor movet arma: scelus nec lin-
quit inultum,*

*Liberet ut natum, trux Fridericus
est.*

Rema-

D E D I C A T I O.

*Romanaque adsunt aquila : atque exerci-
citus omnis.*

*Itur in excidium , maxima Brugæ,
tuum .*

*Protinus obsepto migrant commercia
portu;*

Amstelatum Sacro digna favore suo.

Sensit captivus, sensit Rex liber Paos

Amsteliôsque suo pectora fida Duci.

*Quid faciat ? iam tum Grudios cum
perdere vellet,*

*Me caput è Batavis tollere iussit a-
quis .*

*Cæsareaque meos illustrans luce Coronæ,
Tradite (ait) terris , tradite iura
maris.*

Multa & magna profectò tangit paucis , oculus iste litteratorum. Namque Imperialis illius Coronæ Insigne , cuius mentionem facit , ex insignibus meritis , & quidem variis erga ipsum Imperat. Max. I & maiores, Philippique Regis (ut habent verba Diplomatis sub dato in urbe nostrâ Schiedamensi 11 Februarii Anno 1490.) Vrbi & inclutæ Reipubl. Amstelredamensi attributum est à Maxmiliano Cæsare. Quum splendor autem & potentia huius Reipub. præcunctis antiquis Hansæis in tan-

D E D I C A T I O .

tas vites accreverit, uti nunc patet undique, non sine fatali omine, à summo orbis Capite ipsi additam Coronam hanc pro insigni (quasi Corona civitatum omnium pridem esse deberet) vix iste Clarissimus ritè censeret. Sed etiam alias laus sua debita, & earum quamque suo loco manet prædicatio. Non patitur angustia huius pagellæ, ut id persequar omne, quod optarem. Intentio tamen mea & votum ex ipsa apparet inscriptione tituli, & dedicatione huius. Nulla est civitatum omnium inter Hætas, cui non solidam ex benedictione Iehovæ appetecet *ὁλοκρῆδιως* prosperitatem & beatitudinem. Ipse libellus iste quoque dicitur, quò vobis, ô civitates & earum Præsides optimi, eum destinaverim. An à vestro iure vobis peculiari unquam excludi queatis? Quicquid heic dictum aut scriptum veritatis amori dabitur, cuius etiam errata, inter beneficia, numeranda erunt; quò ad excusationem & laudem satis sit, amasse. Et quis tam durus & durus, qui non plurima ignoscat amori? Facietis idem vos pro pia benignitate, quæ etiam iustæ indignantiæ aut inclementiæ leges suas æquitatis impone-

DEDICATIO.

refolet. Quantum in me est, non potero hac turbulentissima tempestate, quid comprecari cuique vestrum rectius, quam si ex eadem S. Scriptura subnectam votum, à qua incepi: Vnde felicitas omnis in vos plenius redundabit, si ritè observetur. Sic ait *Syrac. cap. 33. 3.* Ἄνδρῶπιος σωετὸς ἐμπιστῶσιν νόμῳ, κὶ ὁ ὅμιος αὐτῷ πεισῶς. *Homointelligens credit legi, & Lex quoque ipsi fida crit.* Ideoque: Ἀκέσατε Μεγιστόνες, κὶ οἱ ἡγέμενοι ἐκκλησίας ἐπιπίσταδε. *Verf. 19. Audite Magistres, & duces congregationis (Hanse) populi accipite auribus, Cap. 34. 15: Φοβουμένη τὴν κύριον, Μακαρία ἡ ψυχή. Timentis Dominum beata est anima.* Ichova sit maneatq; omnium tutor. Valete, Havete. Dat. Lugduni Bataavor. &c.

A·D

AD CANDIDVM LECTOREM, de nomine *Hansa* genuina explicatio.

Mundus omninò disciplina sua iusta carere nequit, quum pertinax ea sit ubique perversitas mortalium, ut aliàs aut nequitiosa protervia, aut secutitate nimia in perniciem irrueret sui ultimam.

Dua sunt proinde Amice Lector; cõmuniones, quæ ex totius mortalitatis & multitudinis eius Universitate, sibi corpora quadam in Politia constituunt; quorum alterum ex legitima ordinatione natura, ceuiam in corrupto hoc vite statu correctionem disciplinarem accipit, iuxta Dei nutum exasfitur: alterum verò in emulatione aliqua, iuxta peculiaris intent:onis instum. Etum, sibi schematis formam potius acquirit, quàm quod verum corpus representare queat. Illud prius, veri regiminis dum modum simplicem sequitur, Reipublice naturam ritè in politica hominum conversatione induit: Atque proinde aut Monarchiam sub dominatu unius, aut Polyarchiam progenerat. Hæc iterum duplicem Reipublica faciem, modo ritè introspicatur, osiendit. Si enim ex suffragio

P R A E F A T I O.

omnium sit, qui aliquam vitæ degende
 causa societatem contraxerunt publi-
 cam; Democratia dicitur, seu popularis
 status, in quo cives universi, aut maxima
 pars ceteris omnibus tum singulatim, tum
 viritim coacervatis imperant: sive cen-
 turiatim, sive tributim, sive curiatim iura ma-
 iestatis cum auctoritate libera usurpant.
 Bod. lib. 2. de Rep. c. 7. Talis fuit in
 Republ. Romana, quum populus ius, &
 potestatem vitæ necisque haberet, que
 viguit ab exactis regibus usque ad Cæsa-
 res, ut rectè idem Bodin. contra com-
 mun. sent. defendit hoc cap. 6. Meth.
 Hist. Quod si verò Polyarchia non est
 omnium, sed optimatum saltem, Aristoc-
 ratia dicitur, quum minori parti ci-
 vium, paucisque inter eos, sive nobilibus,
 sive egentibus, sive bonis sive malis prin-
 cipalis potestas cõcedetur in reliquos sin-
 gulos & universos in Republ. Bod. d. 1. c. 6.
 Corpora autè hæc, sive Monarchicū sive
 Polyarchicū sit aut Mixtum, seu legiti-
 timè ex Dei vicariatu in terris suam pu-
 blicam exercent potestatem; ita etiam
 meritò iusto, in ordinatione dignitatum,
 suo fruitur & utitur statu, qui nulli re-
 mere concutiendus aut labefactandus ve-
 nit. Namque omnis potestas à Deo se-
 cundum ius essentia eius his solummodo
 attributa est; nec ad alios sine permissione
 167

P R A E F A T I O.

illius principalis originis transferri potest aut debet. Proinde etiam potestas talis authoritativa aut est principalis superior, vel accessoria inferior. Principalis enim superior habet Imperium à semetipsa, neminemque superiorem nisi Deum agnoscit, proptereaque dicitur Imperatoria Regiave capotestas, & Maiestas, summum vel merum imperium sibi constituens. l. penult. ff. de Inst. & Iur. tit. ff. ad l. Iul. Mai. Bod. de Rep. lib. 1. c. 6. & seqq. Accessoria autem inferior est, qua ad unam ex principalibus superioribus statibus Regiminum legitimorum accedit ita tamen, ut, inde dependentiam suam tenens, ab eodem aliquo Imperium omne habeat, ceu quoque exinde Icti inferiorem banc iurisdictionem Imperium mixtum appellant. l. 3. ff. de iurisd. Cur. lib. obs. 21. c. 30. quum sit quasi depositum, aut, ad magisterium aliquod, conceditum ijs, qui Magistratus nomen inde sibi obtinent. Bod. lib. 1. c. 8. Geil. lib. 1. obs. 17. Magistratus igitur est potestas publica eius, qui imperio sive Reipubl. praest in statu regimini, iuxta formam praescriptam à superiore. Veluti etiam tales Magistratus alij fuerunt Urbani, alij provinciales & extra urbem. Urbanique iterum aut Ordinarij, aut Extraordinarij. Ordinarij enim singulis

P R A E F A T I O .

annis ad munus suum ordinarium ob-
eundum à populo apud Romanos solem-
niter comitibus centuriatis creabantur:
Extraordinarij verò è contra. Atque
utrique hi Magistratus erant Maiores
vel Minores : de quibus cognosci potest.
Ros. de antiq. Rom.

Alterum vero corpus aut sceleton po-
tius, quod ex Vniversitate mortalium col-
ligitur, potest dici illud, quod ex confæ-
deratione una aut pluribus diverso respe-
ctu constituitur aut consuitur. Hoc autem
quum non ita solida & legitima rationis
forma cœat, uti prius iam dicta refert, sed
saltem ex pactis, mutua benevolentia &
consensus ita componatur, ut ordinem
nullum superioritatis ad invicem admit-
tat cum potentia coactiva: proinde quo-
que nullum Reipubl. fundamentum per
naturæ suæ essentiam, nec statum ullum
firmum dignitatis eiusmodi admittere
valet. Sed quoties sociorum suorum æ-
qualitatem & paritatem in hanc vel il-
lam potestatem politicam sive ordinem
transformat, vel solummodo in minutis-
simis etiam inclinatur, statim à naturæ suæ
genuinæ constitutione essentiali discedit,
nec fœderatum corpus aut sceleton eius
amplius representat: veluti id plenius in
parte 4. c. 17 explicavimus. Etenim im-
possibile prorsus est, ut corpus tale ex eius-
modi

P R A E F A T I O.

modi membris inter sese ita coaptari possit, sicuti Respubl. vera requirit talis. Namque uti ordo superioritatis, & dispositio eius ad inferius omninò nequit perferre aut recipere paritatem; nec par in parem imperium habet ullum, ita nec factus sociorum usquam Respubl. aut eius formam novit citra corruptionem essentiae suae. Ex quibus constat, in quam crassam & planè inexcusabilem prolapsi sint multi magni Politici errorem, qui scelerati alicui Aristocratiam aut Republicam cuiusdam formam adulaterio modo adscribere ausi sunt. ut utinam nuperrimè id quidam compiler, in conatu tamen suae inscitiae satum serò demonstravit, quam verum politicarum absque fundamento sit ignarus: licet in plerisque se perquam gloriosum extentare gestiât. Absurditas certè est talis, ut propè eam exuperet, quàm in civitatis constitutione commissam à politicis passim scriptoribus suprè diximus, qui effecti huius locum ad subiecti rationem in Respubl. retrahere ex ignorantia non sunt veriti. Veluti etiam non absimile quid committunt, qui cœcè omnem rerum abstrusarum cognitionem in vanas conijciunt syllogisticationes, quibus miserè nobilissimam aetatis partem frustra in ventutem consumere Doctores, & operosè sumptus inanes et ipsi perdere, &

Subent, quum tamen eo ipso satis luculen-
 ter demonstrant, quod cæcos cæcitatibus hu-
 mana patronos se saltem præstent. Et-
 enim quæso, quidnam vanorum termi-
 rum connexionem tali efficiunt aliud,
 quàm ut angustias cordis in scrupulas ites
 varias abripiant profundius. Miserrimum
 illud rationis lumen, quod nil nisi cæcas
 metiri noverit & innectere sibi tenebras.
 An inde luminis quid cæca rationi offul-
 geat, quod ipsam luce caret sua? Quum
 olim acris cum quodam, qui se ta-
 lium in Acad. Ital. antesignanum fere-
 bat, Corn. Mart. de dictamine hoc falso
 recte rationis scilicet esse concertatio;
 tandem post longa subterfugia egregie pro-
 cathedra, ex conscientia vi, coactus est
 confiteri; Quod homo à priori post
 lapsum nihil amplius posset cognos-
 cere, sed inde omnis syllogisticatio
 summum esset argumentum maxi-
 mæ imbecillitatis rationis humanæ.
 Sic suis involuebatur notionibus primis
 & secundis, ut eas in lapsu Adam pro-
 fus agnosceret à priori amissas, quum ne-
 que per illas differentia graduum ligni &
 lapidis in commixtione elementari posset
 apprehender, nedum quod spiritualis Fidei
 conceptui in divinis quid diceret. Quorum
 non opinio pertinacior in erroribus suis
 script corda mortalium! Nisi Verbum
 Dei

P R A E F A T I O.

Dei undique lucernam pedibus nostris, ut ait David. Ps. 119., praefrat, facile in quavis devia precipites ruimus : At huic quae propiora in omnibus, ea quoque veriora cum eodem in aeternum manent. Alias enim haec genuina errorum efficacia est, ut cretatur mendacio, 2 Thess. 2. 11. Proinde ait Syr. cap. 33. 2. Ἀνὴρ σοφὸς ἔμισήσῃ νόμῳ. ὁ δὲ ὑπερβόμβρος ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν καταιγίδι πλοῖον. Vir sapiens nequaquam odit Legem : In hac autem simulatione utens, est tanquam in procella navis, Namque quod imparum est, quomodo puritatem edere valet ? Et quomodo falsum, possit esse verum ? Ibid. cap. 34. 4. Imò Verbum Dei sufficiens est, si quis recta docere velit. Ib. 3. Est sic, inter cetera humana conditionis mala, etiam hoc ludibrium non ultimum, sed prorsus primum, ut ex nominibus, aut verborum lenocinijs sibi sapientiam plurimi fingant, quum tamen res ipsas nedum tangere didicerint. Alij quoque ex invidia multa disiciunt nequiter. Quod ne pluribus prosequamur exemplis, utemur eo, quod nostri est instituti. Hansæ nomen, quis est, qui non ex tot seculis cognitum habeat ? Quis interrogatus, dicat, se minus idin-
audivisse ? Sunt tamen, qui ausint ne-
gare, quasi quidpiam magni sub ea la-

P R A E F A T I O.

fecit. Cui nuper quoque fuit, qui admo-
 dum incomptè putavit, quod vix lectio-
 ne dignum quid de ijs possit præferri; &
 tamen Corrasorem historiæ se profi-
 teri voluit. Sic alter incognita calamo
 tradere, scripturientium more vanorum,
 deque ijs minas serere non veritus fuit.
 Quis non ineptias videat inanes? Fæde-
 ris enim Hansæi & nomen & origo sa-
 piens arduum est, atque cotidianis tamen
 commerciorum utilitatibus egregijsque
 veteris gestarum actionibus refertissi-
 mum, ut plurimas exuperavit regnorum
 historias, si omnia extarent. Qui namque
 reges, & terrarum Domini fuerunt ad
 septentrionem, qui nam ad occasum aut
 meridiem, ortuque Europæum, qui non
 Hansæorum, huius vel illius Reipubl. ope,
 auxilio, usu commerciorum navium, ne-
 gotiationum, adfistentia commo-
 loque in
 adfidum mercimænis, usi fuerint? Quæ
 non fulcimenta ipsum S Imperium inde
 sentit? Quæ non in ipsis visceribus sui
 Germania nutrimenta experta est? Quas
 non infinitas utilitates belli & pacis tem-
 pore eiusdem percepit? Normannorum
 nunquam tanta fuisset audacia in ex-
 cursionibus varijs, præsertim posterioribus
 sæculis, nisi ab Hansæi suas adsumpsissent
 vires in comœatu negotiationum. Nec
 Jafes Normanni exirruptionibus in Al-
 bim,

P R A E F A T I O.

tim, Visurgim & Rhenum flumina expulsi
 deterritique fuissent, nisi Hansæ vires &
 vigilantiam suam adhibuissent sedulo.
 Nonne etiam alij hostes virtute eorum
 repressi sunt? Annon ille, cui Hansæ civi-
 tates adstantiam suam præstitere, sa-
 pius causæ suæ extitit victor? Quis igitur
 ausit illis communis patriæ denegare cu-
 stodiam? Nonne & ipsa Anglia illo-
 rundem, ope & auxilio se salvam in tot
 rerum consuetudine conservavit? Quid
 non testantur eorum acta, res gestæ, &
 privilegia? Non certè frustra a circum-
 jacentibus Regibus concessa sunt cum
 tantis libertatis immunitatibus. Imò &
 ipsa Provinciarum Belgicarum Unio,
 cui sui imitandis & æmulationis debet
 vestigia? Quinam fuerunt qui modum
 eum ab Hansis huc transtulere? Nec no-
 vum tamen est nomen Hansæ incluse,
 quum ex natione gentium suam trahat
 auctoritatem. Imò & fuit tale fœdus
 apud Saxonas, antequam Hansæ conve-
 nientiori ornaretur vocalulo à Vandali-
 ci populis. Habebant enim olim ante se-
 cula plurima Saxonica civitates & Vr-
 bes suum caput in commercio, à quo de-
 pendeabant, quum non àum Lubeca esset
 condita. De Bardovico, nobilissimo tunc
 totius Germaniæ cum VVinetâ Emporio
 universali non omnia constant publicè,

P R A E F A T I O.

quæ in archivis aliquot antiquiorum ur-
 bium latent. Multa inveni & vidi in
 Magdeburgensium phylacio chirographi-
 co. Lubeca ipsa, Hamburgum & Lu-
 naburgum exitio. Bardovicensi suam for-
 tunam partim originariam partim splen-
 dentiore omnino debent. Postea vero,
 quum Saxones, in urbes Vandalias, suas
 transtulissent quoque Colonias cum com-
 mercijs, combinatio ea prioris fœderis
 rationem cum nomine commutavit, &
 sic vocabulum Hansæ in illustriorem abiit
 usum apud omnes vicinos & exteros.
 Etenim Hansæ duplex erat ex Vandaliano
 intellectus, ut & Onus & congregatio-
 nem denotaret, velut adhuc apud Dra-
 vanos illos eius rudera loquela apparent:
 Namque lingua Vandaliana non priscam
 semper retinuit radicem, quum in 13
 generales discesserit pridem disruptiones,
 quarum tamen medium Bohemica te-
 net; præter alias particulariores, ut iam
 per tres orbis terrarum partes penitus
 diffusus habeatur eius usus, nec ita vilis
 aut levis sit, ut vulgi inexpertum ferat
 iudicium. Idem mihi nuper vir magne
 auctoritatis, & 12 linguarum peritissi-
 mus de Hansa nostra affirmavit, quod
 acceptio eius talis appareret adhuc in di-
 versis dialectis. Mansit tamen Hansæati-
 cis ea in potiori receptione, quâ Onus de-
 termi-

P R A E F A T I O.

germinatur, uti prima talis id non solum
 expressit fœderis notula; sed etiam extra-
 neorum itidem hoc comprobavit locutio,
 quæ adeò vulgaris & popularis fuit, ut
 quoque historici eius mentionem faciant;
 Veluti idem apud Meierum in historia
 Flandria videre est. Locum illustrem
 Litteratorum decus insigne D. Pet. Scri-
 verius mihi communicavit, cuius verba
 non immeritò huc referam: Diligentissi-
 mus (ait) rerum Flandricarum scriptor
 Jacobus Meyerus Annalium lib. 5. ad
 Annum 1160 ponit: Conditum ab Theo-
 dorico Principe (Flandria Comite 18.)
 oppidum novum in pago D. Villibrodi,
 NOVVS PORTVS primò vocatus;
 dehinc GRAVELINGA, ubi arx
 nunc ab Carolo Augusto insigni educa.
 Idem ad Annum 1168. Eodem anno
 nova Privilegia, leges, & instituta tra-
 dita sunt à Philippo Comite NEOPOR-
 TVENSIBVS, quos in Latinis inde
 confectis tabulis appellat Oppidanos suos
 de NOVO OPPIDO &c. Nieuwe Poort
 enim significat, Novum oppidum, & op-
 pidani vocantur Poortteers. Hic Theodo-
 ricus de Elsatia Flandria Comes obiit a-
 pud Grevelingos Anno Domini 1168.
 Patri successit Philippus Elsatius, Co-
 mes 19., magnus & gloriosus Princeps.
 De quo idem Meyerus lib 6: Ipse hoc

P R A E F A T I O :

annò (1168.) ZANDES-HOVIENSIS, hoc est, NEOPORTVENSES ab omni telonio ac HANS : (quam vocant. NB.) fecit liberos unde alibi edidimus tabulas. Ecco, (inquit Scriv. porro) in veteribus opidi Privilegijs Hanse mentio fit ita, ut usi putata eo planè, videatur pro onere & exactione tunc, quàm primùm cœpit Fœdus Hanseaticum si e Hanseaticum. Locus certe egregius, & qui unicè probando sit, Hansam sive Hanseam Onus, sive quoddam exactionum genus notare. Alij proferunt etiam ex veteri Codice Novi Testamenti, ubi pro eo, quod Latine dicitur, Concilium fecerunt in eum, Germanicè legitur fecerunt Hansam, &c. Sic etiam hodiè consuetudinem inaugurationis habent mercatores Hanseatici, ut illum Hanselen dicantur, qui nondum in aliqua civitate Hanse fuerit. Quam mirè autem Icti & Politici alias in huius vocabuli explicatione se torserint, id ex ipsi patet Imperij aliquot Recensibus, uti inferius hoc in cap. 22. de Megapol. explicatum fuit, cum quibus potius faciendum esset, si ad Germanicè sensum quid; propter auctoritatem Imperatoris, & in honorem Imperialium Constitutionum fore retrahendum. Sed nec minus plurimos vocabulum Gothi-
 quæ Ansi, quo proceres suos inter sem-
 deas

P R A E F A T I O.

pleos referebant eegentes, ut Iornandus de rebus Gothicis lib. 17. meminit. sollicitus tenet, Gothi, ait Iornand. proceres suos, Romanis devictis, Fuscoque Duce extirpato, quasi qui fortunam vincebant, non puros homines, sed Semideos, idest, Hansos vocavere. Unde etiam Hansiones vel Hansones viri precellentis fortuna & magnates inde dici soliti sunt. Sed quia civitates Hansae hoc superbo nomine notari nolint, dictum est alibi. Sic etiam de Anseris Roma, in Casiorum Vixidario tabula marmorea. è via Salaria illic adducta Epigraphe haec legitur, quam Dn. Petrus Scriverius vir, antiquitatis studiosissimus & literatissimus, ita mihi communicando delineavit:

IMP. CAESAR. M. AVRELIUS.
 ANTONINVS. AVG.
 GERMANICVS. SARMAT. ET
 IMP. CAESAR. L. AVRELIUS.
 COMMODVS. AVG.
 GERMANICVS. SARMATIC.
 NOS. LIMIDES. CONSTITVIT.
 IVSSERVNT. PROPTER.
 CONTROVERSIAS. QVAE. IN-
 TER. MERCATORES. ET.

† MAN-

P R A E F A T I O.

† M A N C I P E S. † O R T A B. E R A N T,
V T I. F I N E M.

D E M O N S T R A R E N T. V E C T I G A.
L I. F O R I C U L A R I. †

E T. A N S A R L I. † P R O M E R C A.
L I Y M. S E C V N D V M.

V E T E R E M. L E G E M. S B M E L. D V N.
T A X A T. E X I G V N D - - - †

Quum vetustate inscriptio hæc non-
nihil attrita appareat, non iniquè con-
iecturis indiget, in nonnullis, quæ substituta
videntur. Al. M V N I C I P E S. tamen Man-
cipe. ~~Marum~~ ut notat Scriverius noster,
in alia quoque inscriptione vocantur. Sic
& Al. F O V E N C U L A R I S. habetur. Sed
dubium est vocabulum, nec certò constat,
quid per Foricularium vel ~~Foricularium~~ intelligi
velit; An potius Foriculariis cum Ansa-
riis certamen fuerit? aliàs Ansarium
vecl' al' nimis onerosum foret; an potius
Ansarij promercialium sc. rerum &
preoccupatores fuerint? uti Colum. lib.
11. c. 1. loquitur his verbis: Pecuniam
domini neque in pecore, neque in alijs re-
bus promercialibus occupet. Videlicet in
re emptæ pretium ita occupatur & hæ-
ret, quominus in alium usum transferri
queat; quum scenori ita locari, aut
merci

P R A E F A T I O.

merci impendi pecunia debeat , ne otio
 languescat &c. Sed etiam plures cogna-
 tiones hoc vocabulum apud priscos inve-
 nit adeo, ut etiam quasi proprium nomen
 multis fuerit attributum, sicuti idem ex
 alia inscriptione ibidem R. videre est,
 in musæo Carpensis Cardinalis, hoc mo-
 do :

ANSIO. CAES. ERASTVS. VEDI.
 MINISTRAT. CAESAR. MINIST.
 LICCEIA. L. O. L. D.

Ita ANSIVS quidam, ait velle Scriv.
 d. n. , Caesaris ministrator fuit , In alijs.
 quoque inscriptionibus est ; Ansicius, ut
 L. Ansicius Iustinus : item L. Ansicius
 Quintimanus. Verum quum hæc plu-
 ribus examinanda nolis veniant in s.
 parte , ubi de Emporijs Universalibus &
 eorum iuribus , privilegijsque agendum
 historicè nobiserit, tunc ulterius id dedu-
 cemus. Interim, bone Lector, hæc tibi pro
 nominis Hanc ratione quasi novisse suffi-
 siant. At quæ facies in reliquis huius sit
 libelli, ipse cognosces facile, quum non
 pauca ex ipsa experientia produxerim,
 ita tamen, ut ex scrinijs & Archivis
 quedam non inutilia mihi fuerint suppe-
 ditata : Velut etiam summi viri minimè
 dubitarunt, non improbandum hunc la-
 borero

P R A E F A T I O.

horem nostrum patriae Illustranda navatum esse. Obrectatoribus verò qui satisfacere queat, ceu nemo mortalium adhuc inventus est, ita nec ego in eo multum laborabo; sed potius optimo genere vindictae, contemptu, altitudineque animi p̄, & proposito recti conscientiae libere calumnias & nugas iniurias quasvis retundam. Favere itaque, pie Lector, mihi, & salvis mancas diu, & gratis bene accipias, bonae menti addictus semper.
Val. Lugd. Batav. d.

IN HANSEATICA

HANSI ANGELI
WERDENHAGII,

Viri Clarissimi, Doctissimi, & in eâ
materiâ versatissimi.

FœDERIS HANSAE libertas, saucia
dudum,

Iam propè perpetua filia noctis eret.
Non mercatores prisca commercia fame,
Non urbes norant pristina iura fori,
Non maris imperium, terrâ fluviusque
vagatum,

Exciderantq; albo nomina tanta suo.
Nec, nisi cum vitio, poterant numerare
Senatum;

Ipsam etiam nomen delituisse ferunt.
Non tulit Helmstadiis doctor dimissus
Athenis,

Et Magdenburgae Syndicus ille plage.
ANGELVS excussis reddit commercia
chartis,

Narrat & historicâ pristina iura fide.
Erui HANSAE ASPRISCA ANNALIBUS VRBES,
Ingentique animo suscipit illud ONVS;
Pcedens VANDALICAE monumenta fi-
deliter HANSAE.

Accipe praconem, nobilis Hansæ,
suum.

Ille

*Ille triumphantis perrepat nubila noctis;
Navigeraque suo lumine clarat aquas;
Sic tractare HANSAM, res HANSI no-
mine digna.*

*(Conveniunt rebus nomina sæpè suis.)
Et quia Semi-deos proceres Geta nunchi-
pat Hansos;
Angelus hic HANSI nomine dignu-
erit.*

P. SCRIVERIUS.

Lugd. Bat. III. Id. Decemb. 1630.

In Eadem ad Eundem.

PER varia ivisti Tu pridem munici-
vitæ,

Explorata velut cuncta tenes animo.
Ergo quis melius Te noscat singula
cursus?

Publica quid Res sit, nemo tentat
potius.

Et tamen haut magno tibi sumis no-
mine mentem,

Gloria ceu plures tollit inops ani-
mos.

Utinam multi possent hæc cernere
tecum,

Sanctior eveheret quemlibet hinc
Pietas!

Ah pereant, belli quos sic juvat us-
que libido,

Hos vitę in pœnas dū rapit ira Dei.
Non decet hoc Christos ; sed fœdus
pangeretale

Dissipat artifices, nec creat inde fi-
dem.

An pius is possit dici, qui vivere Chri-
sti

Verbo non satagit, sed trahit orbis
amor ?

Talibus hæc præsens imbuta est mo-
ribus ætas ;

Instruit & sobolem talibus usque
parens,

Divitias ut hians fulvo sibi congerat
auro,

Et teneat culti iugera multa soli;

Magnificas ut in exhaustis sibi sum-
ptibus ædes

Extruat ; hincque aliis nobilis esse
queat.

Haud cordi est pietas cuiquam, synce-
raque virtus ;

Sed carni servus quilibet esse cu-
pit ;

Vnde honor atque fides , morumque
politior ordo

Desit, ac vitiis dedita vita manet.

At Tibi debentur maiora encomia,
quando.

Nos Christi in vitam vertere cun-
cta iubes :

* * *

Cen

Ceu simul historię tractas monu-
menta, docesque,
Mundus ut in vanum quælibet ar-
ripiat.

Hæc certè ingenuos animos industria
signat;

Hoc fanè est solidæ cognitionis
iter,

Nil, nisi in Eusebiâ, dum concipis,
actaque cuncta

Ad pietatem hominum quando
adè retrahis.

Fœdera sic nobis commonstras vera,
docesque

Fœdere cum cœlo nectere Christi-
colas.

Cœlica quod sapias, dedit hoc tibi
cœlica virtus:

Hinc etiam referes sancta trophæa
Tibi.

Alma Trias, precor, ut tantos Tibi
prosperet ausus;

Omne qui cedant auspicioque bo-
no.

GERLACHIVS LVTHETVS
Fris. Or.

IN RESPUBLICAS ANSEATICAS,

Amplissimi & consultissimi

Viri,

DN.

JOHANNIS ANGELI

WERDENHAGII,

Juriconsulti celeberrimi, & Po-

litici Clarissimi.

EPIGRAMMA.

CEn furit in validos bellatrix machina
muros,

Sulphureo, & rapidos, egerit, igne, glo-
bos:

Machina laboris, sic contra ANSATICA
sepe

Fœdera, desavit, virus ubique vomens.

Ferretur his, LANVS. furis, WERDHA-
G: vs obstat:

Obstat mensurando, dexteritate sua,

Quid celebrata dicit Respublica iuris &
L. VII

Confideat, quicquid vendicet, hæcque
prostat

Cæsari assensu Caroli firmata potentis,
Ordine qui quartus, quando creatus

orati:

* * * *

Cen-

Conventum facies, quid consuetudo re-
quirat;

Observata fori, cunctaque lecta diu
In certam methodum redigit, cultuque
venustat,

Invidiam calamo, crimina iure domat,
Ut doces egregia, contextus his, arte, li-
bellus,

Ingenij specimen, iudicijque decus.
Clavior ast operis laus est, quo clarior ille,
Sub cuius celebri nomine praela subit:

Sic clara testis, Brunonia Iulia fama,
Quae genii prodit, tot monumenta tuis:
Eximii testes, per Teutona regna Dinasta:

Hallensis testis, Rexque potens Daniae:
Testes imperii, conventus, nobilis alto
Eloquio adiuti, consilioque tuo.

Perge ergo antistes Themidos, iurique
perite,
Ingenij fructus, edere velle, bonos:

Sic merita Angelii, qui vis colet angulus
orbis,
Nomen in Eois, Herperiique locis.

Quod superest, toto submixe corde, per-
cepto,
Cōplexus quondā, qua probitate pati

Collegam certum, intra Hansatica muni-
ra pridem,
Digneris tali me pietate, fide,

Conscripsum à

MARTINO TANCKEN, Megapol.
Amplif.

Amplissimo & Consultissimo Viro

D. N. IOHANNI ANGELIO

VVERDENHAGEN, ICTO,

*sum de Rebus publ. Hansaticis tra-
ctatum edenti.*

**WERNHAGI, crenâ cuius scribente,
Quiritum**

**Decrescit perpes Graiugenumque
labor,**

**Intactis, Cives, dum prodis Fœdera,
pennis;**

**Hansatici teneant quo sua pacta
modo:**

**Hansaticum vox es, pleno cantâris
honore,**

Et te cantatum gloria casta notat:

**Nec modo Te Cives dicunt. sed, pe-
ctora quorum**

**Ingenium tenet hinc, iudicium
inde sagax,**

**Encumbis Fax, quæ, menor augure
vano,**

**Te vehet ad gentes, Te super astra
vehet.**

honoris ergò

I.

GERHARDVS MEIER, Lubeccens.

***** Mira**

Mirabile Auctoris fatum.

Nulla dies sincera mihi profluxit
ab ortu

Solis ad occasum, nec fuit hora
bona:

Quin homines etiam tot perfida
damna, furores,

Et vitæ técnicas supposuere suas:

Quodque bonum volui, mihi mundus
semper in alas

Convertit sordes, nequitiæque
suam.

Nihilominus

IEHOVA SALVS MEA.

Ad

Votum hoc cetidianum permanet.

Ihesu principium meum,

Idem finis ades mihi;

Pacta, ero, me atempeto,

Sancto in T ulnere sanguinis

Abstergens mihi crimina.

Faq, ut cum Patre Spiritus

Adsit perpetuò mihi,

Me ducat, regat, incolat;

See

Nec deſit tua gr̃atia
Cordi, cœlica nec Fides,
Ceu promiſſio fert tua;
Sed lucem mihi præferens,
Tu duc tramite me tuo,
Verbi dico viam Tui;
Ac da, rebus in omnibus
Abs Te ſemper ut ordiar,
Fidus progrediar Tibi,
In Te denique deſinam,
Ac vivam & moriar Tibi,
Arbor ne ſterilis ſiem:
Mundus n̄l aliàs mihi
Lucto proderit in ſuo,
Et vitâ minus in ſua,
Ipſe hoc ritè ſat ut mones.

Ni Tu des, miſeri nimis
Nobis proficimus nihil;
Quin & n̄l ſimul hinc ſumus
Quum nos ſimus id unicè
In Te, quod dederis bonus.

Ergo principium meum
Es Tu, finis & hic manes
Vitæ perpetuò mihi;
Id Tu perficias modo,
Quod crux, mors, meritum, crucor,
Et promiſſio fert tua.
Audis hoc, Deus? Audias
Iheva hoc cotidiè, precor.

SIRAC. CAP. 33. V. 3.

Ἄνθρωπος σωστός ἐμπιστεύσει
ῥήματι· καὶ ὁ νόμος αὐτῷ πιστός, ὡς
ῥηώταμα δ᾿ ἦλον·

*Homō intelligens certa fi-
de Verbum Dei amplecti-
tur: Et lex ipsi certa est,
†anquam sermo clarus.*

TRACTA-

TRACTATUS

SPECIALIS,

De

CIVITATVM

HANSEATICARVM

Antiquo celeberrimoque
Fœdere, eius origine &
fundamentali Con-
stitutione vera:

PARS PRIOR, *aliàs respectu
antecedentium* TERTIA.

PROOEMIUM.

Rationem connexionis indicans.

QVI tam diu, quasi cœdita
opera, in hoc desudarunt
unicè, ut tandem dulcissima
nostra Germania in hanc,
quam ante oculos nunc (proh dolor!)
videmus, confusionem, quæ proxi-

A . . . mo

mo gradu ab ultima eius fermè ruina abesse apparet, protruderetur; iis etiam inter alia commoda patriæ communis antiquum illud, & maxime inclutum Fœdus Hanseaticarum civitatum extremo fuit odio, quod miris huiusq; oppugnarunt modis. Quum enim ex eo, nescio quam, obductam ante conspectum suum emulationem sibi putarent mavevoli, perpetuo studio hoc egerunt, ut non tantum illi invidiam apud plurimos concitarent; sed etiam suspiciones varias superioribus contra idem & eius membra instillarent. Atque ut eo rectius ad scopum suum præfixum collimare possent, fervētioresq; inde persecutiones potentiorū in hoc convocare illis non ad eò esset difficilè, (cetera ingeniosam semper se exhibet arguta procacitas) miris usi sunt artificijs. Alii in dubium vocarunt eius originem, & ex meris factionibus illud ortum dixerunt: alii eius constitutionem subdolan putarunt: alii eius libertatem & iura iniqua clamaverunt atque intolerabilia: alia civitatum aliquot flagellarunt statum, ut inde conclusiones contra illud firmiores ex earum ineptitudine, consuerent: alii alias confinxere rationes illicitè inten-

intentionis, atque eas calumniis interdum satis acutis consperferunt. Nec pauci fuerunt, qui omnimò libertatem cunctam membris eius abscinderent. Qui in opinionibus suis & affectibus ita præpediti hærent, nunquam sanè verū de re quacunq; iudiciū concipere & depromere noscunt. Ideoq; , hunc quum ita in illis mordacē deprehenderem errorē, coactus sum ex amici alicuius mei scriptis & suggestione antecedentes duas partes fundamēti generalis loco præmittere, ut sanioribus oculis non tantum hunc præsentis negotii tractatū introspicere & secum exactius examinare, sed etiam alia penitus, quæ ad politica fundamenta in reliquis cunctis pertinent, intueri discerent. Etenim qui in primo principiorum vestibulo aberrat, ille pedetentim in quævis absurda proclivi abripitur ita lapsu, ut non facilè inde emergere valeat. Velut quoque illi omnes, qui tot præiudiciis variis civitates Hanseaticas & eorum nobilissimum fœdus hucusque suppressere conati sunt, ex ipsa didicere experientia, qualem exitum inuiles nanciscantur plarumque lites & rixæ. Annon vetustissimum est pro-

verbium, quod concordiares parvæ crescant, & discordia etiam maximæ dilabantur? Nonnè etiam pueris & impuberi ætati sedulo id inculcare solemus? Quei fit tamen, quod seniores ad eam prudentiam & pietatem non perveniant, aut incapaces eius semetiplos reddant, quæ pueris promptior adest? An ita prorsus nobis ipsis excidimus, ut, præ affectuum nimia vehementia, nostræ non amplius simus mentis compotes? Meritò igitur de nobis pœnas & supplicia tot atrocissima Deus Sumit, quum stulti tam crassam virtutis & pietatis omnis occæcationem & ignorantiam nostri officii tanto affectemus studio.

Sed ut tandem isti osiores fœderis huius optimi cernant, quid boni sub eo lateat, & quod magis tot: Imperio Romano-Germanico honori emolumentoque sit summe necessario, quàm quod eidem incommodi quid creet, in sequenti libello id plenius explicabimus. Non certè quid indulgebo affectibus, à quibus alienissimus est cupio, quum eorum importunitatem in cunctis hodie satis accuratè perspexerim, & didicerim ex mortalium actionibus. Vidi & ex-

pertus

PARS TERTIA. §.

pertus sum quanta eorum sit sævitia
 & stoliditas furiosa, qui se nimium
 fervidi, omni melioris rationis gyro
 excludunt. Veritatis palma solum-
 modo porrigenda est verè candidis :
 unde nec adulatorem heic agam. Nec
 sanè causam ullam habeo civitati-
 bus abblandiendi Etenim quàm cru-
 deli persecutione me petierint aliqui
 istorum hominum id publicè con-
 stat, & in ore fuit quamplurimo-
 rum, etiam eorum, quibus mea non
 adeo integrè constiterunt merita.
 Quamvis itaque ansam satis palpa-
 bilem haberem & causæ sufficientes
 adessent, quæ partem adversæ eorum
 & osoribus magis me associarem,
 quàm tam ingraussumi imo & cru-
 deles in me, qui per tot annos non
 ultima pars & membrum fui ipso-
 rum consiliorum, extiterint; tamen
 absit, quod potius affectibus man-
 cipium meis me dolorique, quem
 iustissimum prætere posse, quàm
 veritati debitum sistere clientem ve-
 lim. Non criminantibus criminatio-
 nes regeenda, sunt : sed Christianum
 meum rectius ostendere conabor
 in omnibus. Vindicta est Iehovæ, &
 homini verè Christiano nihil nisi
 dilectio proximi competit ; nec id

cutabo, quod tam turpiter aut miserè me expoliarent aliqui, mortisque generi crudelissimo innocentissimum destinare, & petulantius sub specie amicitiae dedere non veriti fuerint. Tum quoque ex publico bono omnia veniunt censenda; & facilè errat, qui non ex verbo Iehovæ, iuxta eiusdem præscripta, & salutis publicæ rationem aut ædificationem iudicium sibi de re quavis format. Dicã quod res est placidè, nec me movebit ingratitude, quæ cuique ingrato sua suo loco reponit supplicia. Neminem enim bonum decet propterea in malitiam concedere, quod ipsi vicinus sit malus. Provoco ad eorum, qui mihi assidue in publico consiliorum confessa selebant, conscientiam; nihil nisi æqua & pia unquam quæsi vi, absque ullo mei commodi respectu. Attamen quis calumniantibus calumnias regerat, nisi bonas cõmaculare aut perdere potius velit horas temporum? Gaudeo in eo, quod plus boni præstiterim, quam insidiatores potuerint mihi retribuere mali. Nisi Iehova fuisset, ait David, tutamen forte, in miseriis concidissem proculdubio illis victima, aut præda. Sic titulus Christianitatis valdè multas

contegat ferocitates quidem; at vix illis, qui se tanta malignitate in Angelum lucis transformare student, ut sub Christi specie summe acutis proximum eludant dolis ac periculis. Quisque malus suum sibi satis commode tempore confarcinando præmium deproperabit. Quod bonum & utile quis deprehendit in eum, quæ illud suas apud bonos non inveniat laudes & encomia? Nec rei usus propter abusum malorum convellendus aut condemnandus, rejiciendusvè est. Si qui sunt, qui adhuc Fædus hoc nobilissimum & antiquissimum variis argutiis explodere non desinant, non tam eius scitam compactiorem certè, quam eius abusum taxare poterunt. Et quis est sapientum, qui non defectum potius & morbidam vim, quam rectitudinis intentionem ullam improbet? Res ipsa ex sequenti id descriptione attestabitur, quæ fœderis talis multivariæ cõmoda fiat, si modo quis absq; invidia hoc censere ritè, & a Libertatis eius staterâ, distinctionem civitatum tam ratione privilegiorum, quam originum pensitare justè noscat. Etenim non ita magna est diversitas inter civitates Vandalias & Sa-

xonicas juxta juris Germanici constitutionem & cōsuetudinem, at magnainter reliquas passim, quæ tales exemptiones nullatenus agnoscunt, ut in antecedentis tractatus *part. 1. cap. 4. & 5. & part. 2, cap. 6. & 7.* luculenter satis demonstratum est; quod etiam in sequentibus ipsius fæderis Hanseatici conditionibus res tota clarius explicatum dabit. Saxones autem quum semper intuenda libertate fuerint fèrventiores & præstantiores, eamque tot periculis evicerint, de iis primo loco agendum est omni iure, ut civitatum earum liberior status magis inde pateat.

C A P U T P R I M U M.

De origine civitatum Saxoniarum, cum gentibus earum ubi simul non leves aliquot historicorum deteguntur errores.

AB eo tempore, quo Tuisco sive Tuistho aut Tuizo Gomeri filius; à quo Germani dicti sunt Noachinepotes, ab avo missus est cum 20. Ducibus in Europam anno 131, post diluvium, iuxta Chronologorum affirmationem, atque regnum Germanorum

norum Sauromatarumque condere
 cœpit, variæ quidem gentes & popu-
 li, ab auctoribus suis variis nomini-
 bus insigniti, mutuis incursionibus
 commigrationibusque variis, & mi-
 ris in Germania, & maximè in eo
 tractu ad mare Orientale sive Balthi-
 cum, quem nunc ex aliquot seculis
 fortissimi Saxones feliciter possident,
 se defatigarunt. Veluti etiam Gam-
 brivii Cimbri sive Cimmerici, Suevi
 & Vandali primi semper usque ad
 Alemannorum Hunnorum Boiorum-
 que ætatem præcipui floruerunt; Hæ-
 tres vero posteriores nationes nec mi-
 nus sibi primas miris & variis moti-
 bus per aliquot secula vendicarunt
 partes. Donec Franci cum propagine
 Sickingeri Celtis, Gallis & Illyricis
 suam quoque exerent, ante Romam
 conditam, fortitudinis eminentiam.
 Sed Illyrici postea facilè Romanis,
 seu viciniore in subiugationem
 concessere; quum tamen Romanis
 Boii, Suevi & his commisti, nomine
 adhuc alio simul notato, Saxones
 quorum parentes Cimmericos rectè
 vocat Goropius Becan. in orig. Ant-
 werp. lib. 6. circa fin., Romanis for-
 tes & indefinentes. facerent impres-
 siones adeo, ut etiam Suevorum Dux

Brennus circa annum *Mundi* 3570, id est ante Nat. Christ. ann. 401, ad Hebdom. Daniel initium 9, Romanam occupavit. *Alsted. in Chronol. c. 21.* Saxones vero sive Chauci aut ut tunc fuerunt appellati à locis Campestribus Angriarii &c. Cimbris suis tanquam maioribus à principio quidem præliminates præstitere vires & opem adversus quasvis aliorum populorum incursiones: verum postea quoque admodum dissilire inceperunt, ut mutatio rerum & animorum momentanea propè id fert: veluti præsertim Germania assiduis conflictata & flagellata fuit litibus, bellis, & distractionibus. Etenim nulla terra Europæa tam miris & crebris frequentibusq; mutationibus expulsionibusq; ac mutuis laniensis & conflictionibus, propter obstupescendam fertilitatem omnium fructuum & faciliorem cultum vivendi, æquè fuit obnoxia, quam Germania. Unde etiam non tam conditione urbium aut civitatum fuerunt solliciti eius incolæ, quàm ut sibi in maritimis locis & remotioribus, maximeque uliginosis udosisvè tutam constituerent habitandi sedem; velut id expressè videre est in Cimbris &

Gam-

Gambriis, qui se receperunt ad Cherfonesium, & illam Cimbricam, quam Iutiam hodiè dicimus, & insulas adiacentes Fioniam, Falstriam, Sielandiam & Lalandiam, unde rectius conservationi posteritatis suæ invigilate & se ab iniuriis aliorum defendere possent. Boii vero pulsî in superioribus temporibus ex Boemia sua Hercyniaque à Marcomannis Sueviæ populis, vestigia priorum, rege Ciconio, sequuti sunt, & pedem ulterius protulerunt. Atque quum iam inter amnem Padum Alpesque omnia occupassent, Pado trajecto, non Hetruscos modò; sed etiam Umbros veteres colonos agris pepulerunt, Anconam usque omnia in potestatem suam redigendo. Cis Appenninum tamen se tenuerunt. Atque ut eo firmiores haberent sedes, nec facilè indè repelli possent, rectiorem modum se suosque conservandi, & statum suum muniendi didicerunt, exemplo eorum, quos debellaverant. Condidit itaque cum Brenno Duce, Suevorum simul Mediolanum, Ticinum, Comum, Hochosenam, Teutonicam, Senam, Brixiam, Veronam, Bergamum, Tridentum, Vincenciam, Mutinam, Parmam, Bononiam, Laudem

dem Pompeiam, & alia quædam oppida instaurarunt. Fuerunt autem Boiorum tribus in Italia 112. Et Bononia caput fuit illius Reipubl. ibi erectæ, quæ ipsis Boiobonia dicta est. Vnde Brennus perquam diuturnum bellum cum Romanis gerere nõ destitit, quod adeo continuarunt posteri, donec etiam Romam occuparint, ut antea dictum est. Ac nisi Camillus ingenti clade Senones expulisset, Romamque tanta fortitudinis alacritate liberasset, tota subiugata cessisset illis Italia. Etenim sic tuta habebant receptacula in civitatibus illis, quas circa ea tempora, quo Romæ Capitolium fuerat erectum, *Anno Mnn. 3360.* ante Christum natum *Anno. 611.* condiderant, ut non faciliè possent superari. *Alfred. in Chronol. c. 21. pag. 203:* Quippe possiderunt eam partem Italiæ ultra 400 annos, donec P. Cornelius Nasica Scipio illos vi extrema coëgit, ut ex Italia usque ad Noricos & Tauriscos remigrarint, & inter Danubium Dravumque sedes receperint. Quum vero Germania interim ad eò multitudinem populorum cotidiè accresceret, inde in varias partes terræ excursions & migrationes institutæ

fue-

fuerunt, de quibus alii agunt passim Historici, quibus quoque in his suas inquirimus relationes. Saxones vero, sive Gambriviorum filii, quum nec minus numerosa multitudine posterorum accrescerent, & frustra, absque nominis eorum crebra mentione facta, alius se submiscuissent populis, tandem ex angulis suis Cymbricis & Albidos atque Visurgis alluvionibus continua terrarum proximarum occupatione, extendunt potentiam suam, & possessiones tales suis firmiteribus nonnihil viribus munire cœperunt, ut eo feliciores possent facere in intentione sua progressus *vide Bunting. in princ. Chron. Brunf.* Ideoque ante Christ. nat. Anno 320, secundo post obitum Alexandri Magni anno Hebdomadis Danielis 20, statim post Iubilæum mundi 73. & Mosis 23. Anno Urb. Rom. Cond. 432, quo tempore à Samnitibus apud Caudium simul victi Romani fuerunt, Chauci sive Saxones, qui etiam aliis nominibus vocati sunt, ut patet ex Transalbinorum, Normannorum Northudorum, Angrivatorum, Cisalbinorum &c. appellationibus, Stadam oppidum ad Albim primum, quo se pridem ex Cimbria receperant,

rant, fortioris tutaminis ergo conditum, uti propterea antiquissima urbium Saxoniam perhibetur, erexerunt, & muris obvallarunt. Namque quum haberent inimicos Danos, totque obrutiones & disiectiones gentium cotidie cernerent, & hoc ex defectu munitionum fieri observassent, hanc curam fortiorem inierunt, quod à Boiis ita in Italia & à Brennone vicino, velut etiam à Gunone, fratre Regis Sicambrorum, qui *anno Mund. 3586, ante Christ. nat. 378, Urb. Cond. 374*, Groningiam Urbem F. s. a. condiderat, tactum esse addidicerant. Verum non eodem usi sunt semper studio, quum saltem montibus & locis eminentioribus arces imponerent, at palustribus & udosis aut campestri planicie aliter se accommodarent. Velut etiam propterea, Sallones dicti sunt, quod firmiter ibi sederent & possessionem obvallarent, quam semel acquisiverant, quod in nomine Holsatorum, quasi sylvis insidentes, quoque satis clarum est. Inde ex his Saxones progressi simul fuerunt, atque ex talibus angulis ulterius progredientes totum illum tractum, quicquid ab Holsatia Albis, Visurgis & ulterius propè Frisones usque

usque ad Hercyniam sylvam & Thuringiam intercluditur regionum con-
 terminationibus, occuparunt, & id
 omne in eorum cessit ditionem. Tri-
 bus autem postea potissimum cele-
 brati sunt, à diversæ regionis situ, no-
 minibus, ut alii versus ortum circa
 Hercyniam sylvam & Albidos flu-
 minis ripam habitantes Ost-Saxones,
 aut Ostvali, reliqui VWestphali &
 Angarii dicti fuerint. Novi quidem,
 quam mirè heic historici de appella-
 tione & origine Saxonum se tor-
 queant, uti etiam *Albert. Cranzius in*
prefatione Saxonie sue conhtetur,
 quod pudor & confusio faciei illum
 occupet, quoties ad antiquitates ta-
 les eruendas recurrat; idem etiam at-
 testatur *Reiner. Renecius Commenta-*
tione sua de origine Saxonum, quod po-
 tius risu quam confutatione dignos
 censeat eos, qui Francis Troianorum,
 & Saxonibus Macedonicam prosa-
 piam adferant. Longè rectius sentit,
 & veritati propius adstipulatur Saxo
 Grammaticus vir Sialandicus, qui
 Saxonicum nomen etiam supra mille
 annos ante Christum natum cogni-
 tum introductum esse affirmat, ut
 mirari meritò quis possit, quor nihilo-
 minus Cranzius tam operosè hanc
 rem

rem disputer, num indigenæ, an vero advenæ sint Saxones. Vnicam habet rationem, quod maiores illis nolit adscribere Cimbricos, quod Dani quasi perpetuos hostes implacabili odio semper insectati sint Saxones. Verum quam fragilis ea sit suspicio, id cuivis rem altius impenetranti facile patet. Namque an non intra patrem & filium sæpius talia exercentur odia, ut vix intermori ea possint, ceu quoque fratrum gratia rara esse solet, juxta poëtæ Ovid. effatum. Quis est hodiè, quem lateat, quam perpetuis inimicitiiis mutuo se illæ binæ Suecorum & Danorum nationes defatigent? Nonnè inveteratum ita habetur dissidium, ut propè in naturam conversum apud eas dicatur? Interim tamen historiæ, utriusque partis testantur satis apertè, quod prima Danorum regii regiminis forma, quæ huc usque viget à Suecico proflexerit. Ita enim historica narratio Erici Daniæ Regis, VVratislai 7. Ducis Pomeraniæ fil. habet, quod tempore Davidis Regis Israëlitarum Dan ex natione Suecica filius Humblæ, à quo Cimbrî nomen Danicum mutuati sunt, ipsorum Rex & auspex regni talis fuerit; qui vixerit *Анно МНН.*

Mundi 2898, ante Christum natum anno 1050. juxta Bertii sententiam in German. sua. Sic & Frithonem 4, quem alii 26, alii 27. Regem Danorum faciunt, ac sub quo Christum Iesum natum hist. Erici iam dicta asseverat, non tantum Sueciam, Britanniam, Hyberniam, Scotiam, Norvegiam, sed etiam Saxoniam, Frisiam, Ungariam & omnis Orientis usque ad Græciam subiugasse adeo gloriantur, ut etiam reges & incolæ omnes eidem servierint. Ex quo patet, Saxonum nomen satis tunc amplificatum fuisse in gente ea, nec non apud externos vicinosque, velut etiam inde eorum fama increbuerat, ut etiam postea Ptolomæus, qui sub Antonino Imperatore floruit, *an. post Christ. Nat.* 141. eorum mentionem in scriptis suis fecerit, licet & postea potuerit aliquo usque propter varios casus intermori. An verò Ptolomæus Saxonas sic nominaverit primus, uti putat *Renec. in dict. lib. de Orig. Sax.* dubitari merito posset: Sed vixeat cū aliis, quomodo ille salvare velit originem Saxonum, hos dura ad Scythas & Sacas maximè rejicit, propter derivationem nominis à Sac s Asiaticis desumptam. Egregiè tales inuti-

les denominationes irritidet *Crantziiu*
in dist. pref Sax. lib. 1. pag. 4. ubi ita
ait: Omnes enim refugiunt in va-
stam illam Asiæ solitudinem, & Scy-
thiæ latitudinem, quoties ignotæ
gentis originem requirunt. Inde fal-
so producunt Gothos & Hunos, quum
sint notissimo omnium borealium testi-
monio Gothi ex Sueciæ regno orti:
in quo etiam hodiè stirps gentis cum
nomine perseverat: Huius quoque Be-
rosi attestazione patre nati Hano,
Tuisconis filio, inter Europæos citra
Tanaim, etiam cum Germanis annu-
merantur: quomodo Sævi (vetu-
stissima Germaniæ gens) & Marfi,
quorum reliquiæ sedent ad exitum
Albis fluminis Fhietmarfi, cum vici-
nis, qui Marforum referunt vocabu-
lum. Sed hæc quum sit pars Saxonæ,
ad Saxonæ tamen nomen, quod iam
dudum requirimus, nihil pertinent.
Hætemus ergo in sententia Taciti,
Cattos ipsos vocati Saxonos; quando
& regionis termini, & gentis mores
consentiunt eius testimonio. &c.
Optimè quidem agit hic Crantzius,
quod Saxonos indigenas faciat Ger-
maniæ, & concedere nolit omninò,
quod sint advenæ & extranei; sed ta-
men nihil magis ipsi imponit, quam
aomi-

nominis derivatio, quam, quum non possit accuratè invenire, refert eos ad Catos sive Haslos. Quamvis vero maiorem in ea opinione increatur fidem, quam ille Renecius, tamen sic potior foret sententia Buntingi; qui in *Chron. Brunsv. pag. 4*, non quidem magnoperè contrarius vult videri Crantzio; sed tantum mediam quasi invenit viam nominis causa, & Saxonibus natalitias Chaucorum non immeritò adscribit; Contingit hoc sæpius, ait, apud Romanos, quando exterarum nationum nomina in suam transferunt linguam, quod tum litteram unam pro altera euphoniæ gratia ponant; velut C pro S. & similiter, aut quod etiam litteram planè transmutent, transponant. & alii loco per metathesin assignent: sic, inquit, confert hæc inter sese duo nomina Chauci, Sachsen; invenies facilè, quod Chauci hac ratione Sachsenes fuerint &c. Non incomptè quidem hæc profecto dicta sunt, quum tantum laborem speculationis sibi Crantzius ex origine nominis Saxonici confecerit. Sed idem illud quoque Buntingus in rei veritate attingit, quod superius ex Iohan. Gotopio Becano attulimus, qui Saxonum maio-

res omnino in Gambrio Marfo exprimit, quod etiã ipsum linguæ idioma ostendit, Saxones non ex aliis procreatos esse parentibus, quam quos Teutonica natio admittit. Et quid prohiberet, quin Hassorum potius nomen à Sassis olim, qui nunc euphoniæ gratia & propter constantiam animi fortes aut cordati Saxones dicuntur, per substitutionem literæ H pro S esset denominatum, si ita in nominum derivatione semper foret ludendum tempus? quum vulgus quoque hodiè nostræ gentis in aliquot locis se Sassones vocet, & sic appellari admet, quod etiam *Renec. in diæ. lib.* affirmat. Sed quum libellus ille non sit in manu omnium, iuvat ipsum plenius loquentem introducere: *pag. 7. & 8.* Sic se eius habent verba: Nobis quidem, ait, adducere exempla ista placuit, quod hodiè Dani Saxonibus proximi, Danis Sueci. Ergo Sacæ à Græcis sic nuncupati: Vnde Saca peregrinus Poëta, de quo Suidas. Contra Romani initio Saxas dicere maluerunt. Arguit hoc Decidiorum & Vocaniorum cognomentum, quum id ita invaluisse, ut de Getis, & Gallis, Boiis, Cimbris, & ipsis nostratibus Nationibus

nibus, familiarium aliarum cognomina invaluerunt. Primus omnium Ptolomæus Saxones indigitavit. Licet ille ipse auctor Sallones in Scythia collocet (ergo manifesta apparet separatio) quod utrobique gentis reliquiae mansissent, quemadmodum nostra tempestate Hungaria & Bulgaria in Asia sepebant. Enimvero Saxones patria prolatione hodiè se Sallones vocant, superiores vero Germani Saxones. Quod ad sedum diversitatem attinet, nihil de Danis, nihil de Suecis (hæc enim nomina, usu hodierno notissima, retineamus) repeto. Considerentur amborum cognati Gætæ, Gothi, Gutæ. Vbi enim hi non palant? Quæ in Illyrico, Dacia, Pannonia, Italia, Gallia, Hispania regna condidere? ut in Tautica, utque inter Danos & Suecos etiamnum nomina eorum reliqua. Inferat nunc aliquis, unde Saxonum appellatio, unde origo deducenda sit? Non nego, utrumque caput controversum esse. Primo loco posterius enucleemus. Sive Cimmericorum, aut Cimbrorum, sive Ascaniorum, aut Teutorum posteros, Saxones statuerimus, res eodem redibit. Nam ASCANES, à quo Ascanii, & Tuiscos-

nes, Goinctum, à quo Cimmerici, & Cimbri patrem habuit. Illud in faciarum nemo ausit cum nomen Teutonum in Germania exolevisset, vel saltem à scriptoribus usurpari desisset, Imperatorum Saxoniorum dominatu revocatum. Hinc enim qui Otto Magnus omnium primus Rex Teutoniorum vocatur : hinc qui Saxones generatim exteros appellant *Undutsche*, qui reliquis Germanis *Welsche*. Et fieri potuit, ut eodem tempore Francia Teutonica dici cœperit, quæ hodie Imperium : Nam antea Francia tam Galliam, quam Germaniam cōplectebatur : Vt è contratio in annalibus exinde Teutonici inculcantur, & Gallorum Franci, Romani cognominantur : quippe cum quibus non modo Armerici pulsi à Britannis, quos Angli nostri pepulerunt, sed etiam Romani per Galliam milites coaluissent, testibus Procopio & Iornande. Adde de Teutonica Francia denominationem istam etiamnum Henrici V. Imp. ætate durasse, post pro ea literatorum usurpatione Germaniæ vocabulum in Imperatorum Titulis obrepisse. Evincit alterum Henr. V. diploma, datum Monasterio *Gottes arv*, in Marchia Badensi

ad *Annun* *Christi*. *MCX*. alterum in hunc usque diem permanens usus. Et si satis constet, antè Rupertum Bavaricum, vel eo nomine contentos fuisse, vel Reges Romanorum se appellasse. Quidnam Saxones vocabulo hoc imbuerit, definire difficile est. Rectissime videmur sono inhærere posse, nisi quod & hic coniecturis agendum. Et mirum cum ipsi se vocent *Sassen*, per prolationis huius significatum in gentis idiomate commodum nullum occurrere, sed superioribus Germanis denotare ἀυτοχθονας, indigenas, habitatores. Similiter dictio *Sache* iisdem, non Saxonibus, in usu est, designatque causam in foro disceptandam. Unde rursum *Sachsen*, id est, Saxones. Cum *Sake* vox Saxonica, ad *Sacas* alludat. Apparet autem diverſitatem omnem in tempora diversa conferendam. Sint ergo Saxones iudices, disceptatores, forsitan à iustitiæ laude, & iudiciorum æquitate. Enimvero notæ Saxonum leges, nota est Bonifacii, Archiepiscopi Moguntini, ad Echelbaldum Epistola, in matrimoniis tuendis, libidinibus puniendis severitas. Taceo eodem propemodum fato evenisse, ut Romanæ leges à

LOTHARIO II Saxonici sanguinis Imper. in lucem reductæ fiat. Quamquam, si cui suspicari libet, Saxones ita se olim appellasse *Saxen*, quomodo etiamnum Grossum appellamus, ut sunt dictiones quatuor illam modo afferimus *Saten*, unde *Hoisati*, & nemorum incolæ; hanc vero sono quidem eodem, sed cuius notio sit à magnitudine, quæ Saxonibus de *Grote*, nihil reclamo. Verum ista hætenus.

Proximum est, ut QVO PACTO SAXONES IN GERMANIAM migrarint, quæramus. Et quætere utique nobis licet: certi nihil afferre possumus. Si quid tamen coniecturis dandum, mari appulisse crediderim. Hinc enim de Saxonibus & Thuringis apud *VVidekindum* monachum fabula. Hinc Piratica ipsorum apud Romanos scriptores. Ut ne commemorem, eadem ratione eos Britanniam anteriorem, quæ hodiè Anglia, occupasse, uti Scoti ulteriorem. Nec dissimilia his, quæ de Herulis à Procopio memoriæ prodita *lib. 11, de Bello Gothico*.

Posteaquam vero se in Germania consumarunt, veteribus Germaniæ gentibus cum iis se coniunxerunt
Angri-

Angrivatii & Angli. Nam inde Bonifacio archiepiscopo ad Zachariam Papam SAXONIA TRANSMARINA quæ eadem Anglia, nempè de Anglo-Saxonibus, à quibus Angliam occupatam, ostendimus, Inde Angurii, tertia Saxonum natio. Addit Beda VITAS, qui & Ptolomæo Gutæ sunt, hodiè Iutæ, ut elementi unius *μετά τερον* auguremur, sicuti I & G in distinctionum nostrarum Principiis Dialectorum usurpatione nunc confunduntur, nunc discernuntur. Forsitan enim Danorum armis prævalentibus iisdem sese sociarunt eo pacto, quo Ducatus Slesuicensis Anglorum Patria, item Holsati & Ditmarsii cum illis *συνεταροποιήσιν* cœpere. Nec ambigam plures alios populos in Saxonum nomen coaluisse. Arguit hoc de Quadis Zosimi locus *l. 3. alter. Procopii l. 4. de Bello Gothico* è M S. de quo Britannia Camdeni: arguit ipsorum potentia, arguunt latissimi fines. Nec obscurum, quid de Francis, quid de Alemannis evenerit. Cæterum distinxere Saxones in hæc tria genera

OSTVALOS.

VVESTVALOS

ANGARIOS.

De novissimo vocabulo paulo supra

B 5 dixi-

diximus. Idem cum medio in hunc usque diem durat, usu tamen utriusq; non modicè discrepante. Primum quandoque latina dictione orientalis commutatur. Documenta assertionis istius subministrant Benedictini Monachi annales Francici, leges Saxonum à Basilio Heroldo editæ, *Videkindus* Monachus. Inprimis de Patria Saxonica hac in parte optimè meritus est Saxo *à véru nos lib. 1. de geis Caroli M.* Carmen tale est:

--- Generalis habet populos divisio
ternos

Insignita quibus Saxonica floruit olim.

Nomina nunc remanent, virtus antiqua recessit.

Deniq; Vestfalos vocitant, in parte manentes

Occidua, quorum non longè terminus amne

A Rheno distat. Regionem solis ad ortum

Inhabitant Osterlingi, quos nomine quidam

Ostualos alii vocitant. Confinia quorum

Infestant coniuncta suis gens perditæ Slavi.

Inter prædictos media regione morantur

Angarij, Populus Saxonum tertius:--

Vbi

Vbi notandum, quod Ostvalos, alio nomine Osterlingos vocat: quippe quum enunciationem etiamnũ Belgæ retineant. Et annumerandi iisdem Transalbani, seu Saxones ultra Albem, alio nomine Normanni & Nortludi, ut *annales Franc. ad ann. DCCXCIX, & seq.* Quos ut Carolus M. migrare cum uxoribus & liberis in Franciam coegerit, iisdem *annales ad annum DCCII.* meminere. Hætenus ille. Sed quid de origine Saxonum in his sentiendum sit; id antea declaratum est. Quur non hac ratione etiam, si semper coniecturis sit locus, à Dacis possent dici? Quippe Daci, Gothi, Gepidæ & Gethi, Germaniæ Magnæ, quæ ultra Vistulam ad Borystenem & Pontum Euxinum excurtebat, populos fuisse, nemo abnegare potest. Sed constat ita Saxonas variis nominibus sub diversis temporibus insignitos fuisse; unde etiam tot distortæ opiniones exortæ sunt auctorum, quas æquo iudici censendas relinquimus. Quare manet omninõ nostra sententia, quod juxta antiquum morem loquendi Sallones Patriæ suæ Germaniæ germani sint filii, & Sallones propterea dicti, quod velut Holsati, firmiter locos omnes, quos

in

in potestatem suam redegerant, possiderent, ut hodiè etiam in iure Saxónico Landsassi dicuntur, cum ex munitionibus & fortalitiis possessiones firmas confecerint sibi. Vnde miror quod Crantzius & alii eo non respererint. Velut etiam Senones & Longobardi in Saxonû hinc numero fuerunt, quorum illi civitatē verustissimam 12, milliariibus à Magdeburgo & hodie in Marchia antiqua sitam, nomine Seehusium, quasi domus & habitatio propria Senonum, ante *Chr. Nat. annis* 400. condiderunt: isti circa *annum Mundi* 3653, *ante Chr. st. nat.* 318. Soltquellam quinque milliariibus à Seehusio distantem urbem, Sic à Sole & Domo, quum Well & Hues in antiqua Saxonum lingua synonyma sint, d. etiam extruere inceperunt, ut ex Enzelio in *annal. March. Brandeb. Andr. Angel. lib. 1. pag. 4, & 6.* refert. Sic etiam Senonum nomen Strabo ex Græco suo derivat, quod propter honestam & virtuti aut placato studio addictam vitam *σευσι* nuncupati sint. At quamvis Longobardi tum sedem in ditione & terra ea, ubi hodie Magdeburgum est, principaliter habuerint; tamen mixtim incoluerunt quoque vicinos locos.

Nominis

Nominis rationes varias referunt histori-
 ci ; alij à personis deducunt & barb-
 is eorum , quod amatores longi-
 tudinis talis fuerint ; alij ab armo-
 rum genere, quod Germani dicebant
Hellebarten. At plerique consentiunt
 in eo , quod à situ loci illis imposi-
 tum fuerit nomen, à longo videlicet
 districtu terræ, quam incolebant, &
 quod potissimum terra ea præ aliis
 maximè cultus apta & frumentaria
 esset, quod Germanis *Bavverde* est:
 velut etiam hodiè districtus ille circa
 Magneburgum illud nomen obtinet,
 quod Boerda Magdeburgensium di-
 catur propter fundum præcunctis fe-
 racem. Ita Angrivarii etiam ab agris,
 quem Germani Anger appellant, anti-
 quitas dicti sunt, & habuerunt Lon-
 gobardi vicinos eos, qui ab aliis An-
 gli Suevi vocabantur, & Anger mun-
 dam oppidum circa ea tempora, qui-
 bus Seehusium conditum est, ad con-
 fluentem Anagri, qui Tangerus hodiè
 corruptè audit, & Albidos extruxe-
 runt. *Andr. Angel. in Chron. March.*
Brand. lib. ., p. 4. Vnde Angli-Saxo-
 nes quibusdam dicuntur : Suntque
 iidem qui Angliæ nomen dederunt,
 ait *Renec. in comment. suo de Angriv.*
 Nam ea genti antiquissima sedes at-

tribuitur : Vnde progressi cum Chamavis, in Brueterorum finibus, uti est apud Tacitum , hoc est ad Am siæ caput , & Visurgis Lippiæque ripam confedere ; atque inde adhuc Ducatus ille & oppidum in Westphalia superest , cuius titulo quidem utuntur Duces Saxonici Layenburgenses ; sed quum oppignoratum fuerit antehac Comitibus Ravensburgiis, ex hac occasione eius possessio in Ducem Juliacensē ante ann. plusculos pervenit. *Renec. in dict. com. de Angn. & Angel. in Chron. Brand. d. l.* Angermunda autem licet in commodo satis loco sita sit ; tamen propter vicinas Urbes , & migrationis suorum conditorum non potuit ita excrecere ; veluti ex sequentibus patebit. Sic & *man. 320 ante Christ. nat.* , qui est annus quintus post tertiã Monarchiam & *annus Mundi ; 646* , Gothi ingentem in omnes istas regiones fecerunt irruptionem ; & quum sedem circa Hercyniam Sylvam sibi meditarentur, in Thuringia condiderunt Gothã, ubi & ulterius versus Hercyniã Sylvam , in Saxonia , urbem Hanseaticam antiquam Gottingam struxêre, quæ adhuc ex eorum memoria ambæ nomen retinuerunt. *Andr. Angl. d. l.*

d. l. Chron. Brand. p. 6. Unde in urbe Gothana quoque Gothorum Insigne, Draco nimirum contortus & alatus, in basi vetustissimæ turris saxo incisum, conspicitur. *Stigel. in Orat. funeb. de Allert. Com. Schvartzburg.* Simili modo inter antiquissimas hodiè Saxonix urbes refertur Brandeburgum, quod à maioribus quoque Brennoburgum appellabatur, quum à Brenno Suevorum Duce & Rege Anno mundi 3555, quinto 90 Olympiad. Romæ cond. 336, ante Christ. nat. 416, arx cum urbe hac esset condita. *Iust. Sab. Sur. in par. theat. urb. Ençel. Alb & Angel. d. l. 1. Chr. Brand.* qui etiam affirmat, quod Brennus siagulare oppidum aulicæ vitæ destinatum intra Salam & Albim condiderit & incoluerit, Acona sive Aken dictum, quod inde quasi metropolis quædam Suevorum habitum fuit. Ex quibus patet, in quantum illi abeissent, qui tantam Germanis inscientiam & defectum communis sensus adscribere solent, quod illi usum calceis & coctilium lapidum aut laterculorum, camentorum, ferrum inmq; talium ante adventum Romanorum eorumque invasiones in Germaniam nullum profus, licet non exactum agno-

agnoverint; quum tamen non tantum Germani & Teutones jam antè aliquot secula primi irruptiones in Italian fecerint, sed etiam ibi quamplurimas ædificarint civitates, ut supra ostensum est, ibidemque ultra quatuor seculain coloniis vixerint, & imprimis illi populi Teutonorum, qui Saxones postea dicti fuerat, primas semper meriti fuerint partes in talibus inventionum & fortitudinis defensionumque exercitiis, ceterum etiam ipse Tacitus *lib. prim. ann. & de mor. Germ.* civitatum toties mentionem facit, in hoc sibi contrarius; imo etiam alios instigarint vicinos, præsertim quoties ex necessitate multitudinis migrationes essent instituendæ. Velut etiam post annum *Vltis cond. 640. Anno Mund. 3859. ante Christ nat. 112.* Teutones (quod nomen maximè in generali usu præpotebat) Cimbri, Ambrones, &c. cum regibus suis Celco, Teutobocho & Bolo transcenderunt Rhenum, & Romanos multis affecerunt cladibus; Ac principio Cn. Papirium Carbonem Cons. cum exercitu deleverunt, vexato Illyrio. *Buch in Chronol. ad hunc Ann* Deinde ad Helveticos profecti, illisque sibi adiunctis totam Galliam

Galliam occuparunt, transgressi Pyrenæos montes Hispaniam invaserunt, magna illata clade & calamitate. Inde pulsî à Celtiberis in Gallias remigrarunt. Dehinc quum omnem occupassent Galliam quidem ; tamen noluerunt illis nimio esse oneri ; sed in provincias Romanorum propius perrexerunt, Divicone Principe : ubi Lucium Cassium Cons. in finibus Allobrogum cum exercitu diruerunt. Mox missi fuerunt Legati ad Senatum Rom. qui petebant, ut populus Romanus ipsis aliquid terræ concederet ad incolendum quasi pro stipendio : & ut manibus atque armis eorum, si placeret, liberè uterentur. Verum quum repulsam in æquis postulatis paterentur, ad cò ignominiosum hoc existimarunt nationi suæ, ut armis id petere constituerent, quod honestis conditionibus impetrare non poterant. Itaque M. Junium Syllanum alterum Cons. aggressi, castris exiunt, & cum exercitu cædunt. Inde Scauram Aurel. Cons. & M. Manlium atque Servilium Cæpionem Preconf. vicunt. Atque ita continuando furorem Germani ea tempestate quinque simul Consularis exercitus populo Rom. abstulerunt ; quo metu

C omnis

omnis Italia contremuit. Actum igitur iam propè fuisset de Romanis, nisi C. Mario in tempore, qui in Africa bellum feliciter gesserat contra Jugurtham Numidorum regem, decreta fuisset sollemnis illa contra Germanos expeditio. Ille enim duobus præliis Teutonas & Ambronas vicit, Teutobocho rege capto: Tertio prælio Cymbros cū sociis Sax. dissipavit. Celco rege trucidato, Tigurinisque fuga ignobili dilapsis. Verum interim Saxones in obfirmatione & extensione sedis suæ non acquieverunt; sed circa annum *Mundi* 3915, ante *Christi*, nat. 47. an. quum eo in loco, ubi nunc Magdeburgum est, & Mesovium iuxta *Ptolom. lib. 2. Geograph.*, Sclavorum autem idiomate Mezibosum, *Spangenberg. Chron. Mansf. cap. 74*, culturam Isis ad Albin, quæ singularis Dea Suevorum habita est, invenissent, oppidum cum castello amplificarunt, cuius vestigia antiqua adhuc ibi apparent. Magdeburgum illud idem fatum, quod de Saxonibus ipsis attulimus, olim passum fuit, quum ipsis apud omnes populos non idem quovis tempore nomen manserit, quod etiam Bilibaldus Perkaimerus in *Geograph. sua* confiteretur, quando

do dicit : Postea erant Locobard̄
 (Longobardos putat) sub quibus Du-
 lingi, ubi nunc est Marchia antiqua,
 & Episcopatus Magdeburgensis, cuius
 sunt civitates Mesovium Meydenburg
 vel Meden. &c. Sic & Ptolom. ait:
 Civitates Germaniæ in climate Se-
 pentrionali, & in tractu, qui sub hoc
 climate est, hæ sunt : Trophæa Dru-
 si, Luppia, Mesovium, Argelia. &c.
 Vnde patet, Magdeburgum ante
 Christi nativitatem aliquot seculis
 fuisse celebrem; velut inde quoque
 alludere possit, quod ante Christi in
 orbem adventum bella cum Danis,
 Suedis, Finnoisibus & Vandalis ges-
 sisse legantur Saxones. Quæ verò hæc
 alii de septem arcibus, sive Castellis à
 Iulio Cæsare in Saxonia erectis, quas
 in honorem septem Planetarum con-
 stituerit, ut sunt Arespur̄g, sive Mars-
 pur̄g in Westphalia; domus Veneris
 sive Magdeburgk vel Parthenia &
 Parthenopolis; Hartzburgum sive
 ædes Saturni; Solis Castellum sive
 Soltquedel; Lunæburgum; Isenbur-
 gum sive Iovis fortalitium; ac tan-
 dem Iulianum Mercurii, sive Wolga-
 stum; meminere: est fabula, veluti
 eas quoque nugæ recte *Crantz. in*
Sax. lib. 1, c. 25, satis acutè exagitat.

Etenim hoc liquidissimè ex ipsius Iul. Cæsaris confessione & cunctis Romanorum historiis constat, quod nunquam Romani hucusque viribus suis penetrare potuerint: Sed potius ex singulari confœderationis Saxonum occasione, quam cum vicinis pepigerant Germaniæ populis, & fœdus illud magnû proclamatum fuerat, factum est, *anno Mundi 3956. ante Christ. nat. 15.* quod Romani in Germaniæ interiores demum partes allekti sint. Etenim quum in Galliam irumperent, multasque & ingentes ederent strages passim, Romani quidem primitus, Marcum Lollium avarissimum hominem cum aliquot eximiis legionibus pro diversione instituenda in meditullium ablegarunt Teutoniæ, qui etiam usque in Saxoniam pervenit, & 18 mill. hominum prælio vicit: unde Sicambriæ Rex Francus per filium Clogionem, cui 40. millia hominum adiunxerat, auxilium Saxonibus præstitit, ex quo Romani penitus cæsi sunt, Lollio trucidato, & Aquila quintæ Legionis signo combusto. Ast Imperator Augustus inde commotus adeò fuit, ut privignum suum Claudium Drusum cum innumerabili fermè

fermè exercitu mitteret in Germaniam, ad incolas omnes penitus subiugandum. Drusus itaque *anno 9. ante Nat. Christ.* in loco Vbiorum, apud Coloniam traiecit Rhenum, & occupavit omnes locos, gentesque subiugavit fortiter usque ad Albim; quam etiam simul procul dubio traiecisset, nisi Suevi pacificationem cum eo iniissent. Verum ubi sequenti anno hybernatum versus Moguntiam concesserat, confœderati cum Saxonibus populi Sicambri, Suevi, &c. statim illum ex insidiis secuti sunt, & in valle confidentem obruerunt ita, ut maximam partem exercitus ipsi quidem dissiparint: sed quum nimium inhiarent prædæ, se satis securos existimantes, interea recollectit vires Drusus, & ob spolia optima inter sedissidentes denuò acriori pugna aggressus est, ac in fugam convulsos acerrima persequutione suppressit; Atque ne nova rebellionem resurgerent, devastata undique castella & oppida, in commodis locis, fortificatione ad Romanorum morem refici curavit, in Saxonia præficiendo quendam Clodium. Vnde etiam Mafoviarum sive Magdeburgensium Idolon Isis in Veneris formam trans-

mutatum est , & adiunctæ eidem sunt Charites quasi famulæ, quas Saxones Megde suo idioma dicunt, cui propter castellum adiunctum nomen *Burg* Germanicum proprium, non ab aliis mutuatum, additum est, ut huc usquẽ Magdeburgum inde vocitatum sit. Nihilominus denuo visitus est Drusus à Germaniæ populis non procul à Moguntio, ubi quoque mortuus extracto crure, & postea à fratre Tiberio Romam ad sepulturam C. Iulii Cæsaris delatus. Velut hæc *Angel. in Chron. Brand. ex Trithem. Dion. lib. 54, Vellei. Pater. lib. 2, & Flor. lib. 4*, quoque refert pluribus. Atque hæc est causa potissima, quod postea Tiberius Claudius Nero st itim quarto anno post Nativit. Salvat. nostri Christ. Iesu, vindictæ admodum studiosus & cupidus, ut confiteretur *Corn. Tac. lib. 1. Annal.* sub consulatu Sex. Ælii Cati & Sentii Saturnini, ubi ab Augusto Cæsare in filium adoptatus esset, cum tam ingenti exercitu sit Germaniam ingressus, & devictis Marcomannis Boiohæmis, Pannoniis, Noricis, Cattis, tandem iterum ad Albim pervenerit, Saxonasque cum Longobardis Suevis & Senonibus suis subiugarit. Quo tempore par-

tim civitates devastatæ , resectæ & extensæ sunt ; partim novæ cum castellis erectæ ; velut sunt Salisquella, Gardelebia, Isenburgum, Osterburgum, Crumcovia, Gladigovia. &c. Gardelebiæ nomen inde impositum existimant, quod propter amœnitatem vividam multi ibi excolantur horti; qui Germanis *Garten* dicuntur: alii à Tiberii legionibus, urbi huic primitus attributū esse nomen, quod ibi plena habuerint castra primitus, & plenius ibi propter commodum locum vivere potuerint, quasi Garda legionum fuisset. In arce autem ibidem antiqua Romana, quam hodiè Nobiles ab Alvensleben possident, cultus profanus Idolo Teutonum communi Isis, ex Masovio illuc translata, exhibitus fuit. Unde Isoburgum ea vocata est. postea propter protectionem fortem & munitum fortalitium Isernburg, quasi ferreum esset & insuperabile, quod Teutonibus Isern dicunt. Vandali etiam quum diu locum hunc oppugnassent, nec subigere aut diruere possent, ex indignatione furētī *Isren Schnippe* inclarant, quasi Os ferreum, seu fauces ferreas. Iam Civitati extra muros adiacet.

Osterburgum vero ad Bisam fluvium sita civitas est, inde nomen habens, quod tum Romanis versus ortum non procul ab Albi vel castrum porrexit, aut arx esset opposita illis, qui versus ortum ultra flumen Albidos tunc, ceu Vandali, habitabant, quum crebras illi facerent ibi invasiones. Enzelius, ait, quod Drusus in Valle Bisæ in memoriam sui Castellum Ostrorum ædificavit, ubi Vchta, Bifa, & Alanda confluunt, & inde sit Ostroburgum dictum, quod versus ortum quasi in angulo ibi situm sit.

At Gladigovia est arx hodiè direpta in antiqua Marchia, non ultra miliare Germanicum ab Ostroburgo distans, cuius crebra sit mentio in historiis nostris. Nomen hoc à Claudio Tiberio Nerone obtinuisse, dicunt, quod ad Claudii prætorium fuerit situm, quasi Claudii Awe, vel arx Claudii: alii volunt quod à primo Marchione Clodio, quæ iis locis Tiberius statim post nativitatem Christi præfecerat, sic appellatum sit. Priusquam hæ, quæ huc usque enumeratæ sunt, fuerunt conditæ, etiam aliæ in Saxonia urbes, longè istis antiquiores, vix ab historicis tamen extraneis unquam

quam cognitæ aut nominatæ, veluc
 est Iulinum, VVineta, & Bardevi-
 cum. Namque ignotum, ait *Meibomius in hister. sua pag. 6.* de hac urbe,
 mansit Bardevicum tam Romanis,
 quàm Græcis scriptoribus, sicut om-
 nis penè Germania, exceptis, quæ à
 Cæsare, Patereulo, Tacito, Strabone,
 Ptolomæo aliisque paucissimis stri-
 ctim & breviter commemorantur.
 Solus Rhenanus, nescio cuius fide,
rerum German. lib. 1. auctor est, Ti-
 betio imperante, Longobardos prope
 Bardevicum sedes habuisse : quam
 adfectionem in medio relinquimus.
 Vero tamè simile est, floruisse Barde-
 vicum cum Iulino & VVineta urbibus
 nobilissimis *vid. Crantz. lib. 2. c. 33.*
de Vand. & Chytr in Chron. Sax. lib. 1.
 Quarum quum hæc intestinis odiis,
 civilibusque dissidiis exhausta defec-
 cisset : illa à Danis expugnata dele-
 taque esset, superstes utrique Barde-
 vicum emporium fuit continentis
 longè celeberrimum. Innotuit de-
 mum annalibus per occasionem E-
 vangeliæ de filio Dei Christo Iesu il-
 lic prædicati, minimè tamen admis-
 si. scribit enim Henricus Herfordien-
 sis (Tithemio & alius perperam Er-
 fordienfis) Monachus Dominicanus

ædis S. Paulinæ apud Mindenses S. Ægestum unum ex 72 discipulis Christi, mandato Divi Petri Apostoli in Germaniam profectum, Bardevicum fluvium Elmena, unâ cû Mariano diacono se appulisse, ibiq; parœciam erexisse: post modû utrumq; à barbaris eius loci martyr. o coronatum. Hæc ex Hervordienne repetit *historia Eccles. Magdeb. cent. 1, lib. 2, c. 3, & 10.* & inde Michael Vranius *tractatu de 72 discipulis Christi.* Veteres Schedæ idem habentes addunt Thurios (quos equidem planè ignoro) ædis istius auctores. &c. Antiquitatem autem Bardevici & dictarum urbium tam remotam esse, id statim in principio eiusdem historię confitetur, ubi sic ait: Bardevicum, sive Bardorum vicus, si vera est fama, antiquissima fuit Vrbs totius Saxonię, septentrionalis Germanię. Etenim Roma vetustior em faciant: Buntingus prima parte Chronici Brunsvicensis annis centum & duobus: Eberus in Calendario ducentis: Spangenbergius *Chronic. Saxonici cap. xxiiii* ducentis quadraginta duobus: Alii ducentis triginta quinque. Qui posteriori subscribunt sententię, innituntur versuum Leoninorum

rum, qui etiam hodiè leguntur in-
scripti foribus Basilicæ cathedralis in
Ruderibus Bardevici. Recitantur à
Caspato Bruschio in Catalogo Epif-
coporum Verdensium : repetitque
eisdem Lucas Lossius in Farragine
Epitaphiorum in superiori Saxonia
existentium qui liber prodit Viteber-
gæ anno *M D X X C*. versus sunt hi :

*Abram dum natus, mox Treviris inci-
pit ortus.*

*Hinc annis Barduc mille, sex X, quo-
que quinque.*

*Post Barduc Roma duo C. cum quin-
que triginta.*

*M C post Nat. iunctis octoginta
noveque,*

*Dum Brunsvicensis Dux Henricus
Leo Dicitur*

*Simonis in Festo Barduc subvertit in
alto.*

Si fidem merentur versus, urbs con-
dita est anno mundi *MMDCCLXXXV*
ante natum Christum *DCCCXC*, an-
no post distractionem Regni Salo-
monis *XIV*. Nomen urbs accepit, non
à Bardone fundatore, ut Cranzius
opinatur Saxonix *lib. v i. cap.* & Van-
daliæ *lib. 3, cap. 6*. Cui coniecturæ
subscribit Adrianus Romanus in
Theatro urbium, & Buntingus cita-

to loco : ubi nescio qua licentia, Bardonem istum Regem facit : sed à Bardis gente Boreali : quam etsi apud nullum scriptorem selegisse locis citat s idem Crancius affirmet, venire tamen in mentem ipsi debuisset, minirè eos præteriri, tum ab Adamo Brenense, tum ab Hemoldo, quos equidem ipse legit, peneque de verbo ad verbum exscripsit, nominare vix dignatur. *Adamus Bremens.* lib. 1. cap. 3. mentione quâvis obscura, indicat Bardos : disertius expressusque. *Hemoldus* lib. 1. cap. 16. 25 & 26. ubi Stormariis, Holtatis & Dismarsis confines. Magnoq; Bilingano subiecti fuisse commemorantur. Hemoldi verba ipse Crancius repetit. *Saxen.* lib. v. cap. xxvii. *Vandalic* lib. 3. cap. 6, 7, 9 & 20. Eoque minus ignorare Bardos potuit. Quid quod vetus interpretes Iuvenalis, editus à Pithæo, ad *Satyr.* xvi. Bardos vocat gentem Gallicam. Comprehensos autem Gallorum appellatione etiam Germanos nemo de istis ignorat.

Bardorum nomen merè est Germanicum, apud Saxones nec dum desitum, dictum à qualitate loci. Est autem Saxonibus tam Cisveserianis, quam Transveserianis vocabulum

Borde, locus planus & uber, ut Ioannes Neowaldius I. C. Cóméntario de Antiquis VVestphaliæ colonis. *Penn- cerus lib. iv. Chron.* Catio-Philippici intelligit Planitiem montibus subje- ctam, quæ fertilissima, & quasi hor- reum vicinarum regionum, hinc suos redditus atque proventus annuos per- cipientium. Suffragatur utriq; *Span- genbergius Chron. Saxon. cap. xiii.* *istis verbis*; ex Germanico translatis: *Borde*, id est, terra perquam fertilis & frugifera, quæ frumenta & pro- ventus ditissimos edit. Nec dissentit. *Christop. Entzelius in Chron. Vet. March.* ubi hæc habet: Est autem *Borda* iu- xta veterem Germanicam locutio- nem, quasi horreum, quod terram ex frumentis divitem denotat. Inde *Bordæ* Magdeburgicæ, una *Alta die* *Hoheborde*, altera *Sylvatica*, die *Holtzborde*, quamvis & tertia adici possit, *Salinaria* cis *Albim*, & quarta *trans Albim*, quùm totus hodiè Ar- chiepiscopus in quatuor dividatur circulos, qui iis nominibus expri- muntur. Et secundum has *Borda Halberstadiana*, *Gottingensis*, & *Embeccensis* cis *Visurgim*: ultra eum *Susatensis*, & *VVendena* in agro *Lip- piensi*. &c. Est autem *Borda* nihil aliud,

aliud, quam terra cultui apta, quasi *Bauverde* unde & agricola *Bauver*, qui terram frumentariam ædificat. Quemadmodum etiam palustrium locorum incolæ nominati sunt à paludibus *Brokeri*, Romanis *Bruëteri*: pascuorum inhabitatores *Marscher*, iisdem Rom. *Marsi* sic à fundis feracibus nomen sumere *Boderi*, Latinis *Bardi*, à quibus *Bardis* nostratibus, non à *Bardis* Gallicis Sacerdotibus, nomen suum quoque habuit *Bardevicum*, quasi *Bardorum Castellum*, quum *VViec*, teste *Alredo* Anglo-Saxone, antiquis Saxonibus Castellum significarit.

E A P. II.

De origine vera urbis Brunsvicensis, Lunenburgensis, Bremensis, & aliarum adhuc Saxon. &c.

Sic etiam idem propè refertur de *Brunsviga* aut *Brunsvico*, quasi *Brunonis vicum* dicere velis, ex quo toti Ducatui postea nomen ortum est, quum longè prius *vicens* fuerit, quam alterum nomen adiectum sit. Namque *VVigam*, *Knich. in Encyclopa. sua cap. 1, n. 104*, ubi urbi *Brunsv-*

Brunsvicēsi satis asperam & frustra-
 neo conatu barbaram litem in quæ-
 stione status sui movet, villam ipse
 facit, longè antiquiorem, quàm ipsi
 Branones Dynastæ fuerunt, & confi-
 tetur quoque, quod alii Brunones
 extiterint ante Carolum Magnum, cu-
 ex narratione historica Georg. Fabric.
 de Orig. Saxon, convictus, & simul
 ex Annalibus Brunsvigiis id adve-
 rat, Verechinum quendam duos fi-
 lios Vitikindum M. & Brunonem
 procreasse, cuius mentio fiat *Anno*
Christi 775. Nam, inquit, postquam
 Otto-Saxones in verba Caroli Magni
 iurârunt, occidentales ad Villam
 Wigam, ubi dein Brunsviga ædifica-
 ta, cum prædicto Brunone quoque
 occurrerunt, quo defuncto filius Lu-
 dolf. us successit, imperavitque Sa-
 xonibus cis Visurgum & in Hercyniis.
 Enitescit igitur Ludolfum neutiquam
 orientalem Saxoniam avito Vesva-
 liæ regno adiecisse; sed 160 annorum
 intercapedine quæsitam & subiectâ
 successione continuasse. Namque
 Saxones ex Nortalingia adventan-
 tes, & ex Vnistroto flumine redeun-
 tes, Clotorio annuente, *Anno Christ.*
630, devictis Vinulis, Ostvaliæ par-
 tem adhuc possidentibus, Francorum
 subsi-

subsidio occuparunt , illicque à se
 victoribus Saxoniarum nomen impo-
 fuerunt . Ostvaliarum tamen denomi-
 natio usque ad Carolum Magnum
 promiscuè perduravit. *Suffr. Petr. d.*
e. 13. f. 26. c. 14. f. 265. & 279. c. 1. f.
f. 296. & 299. Quamvis Knich. d. l.
 ipse de fide dictorum dubitet. tamen
 maximè ita profert, ut ex iure suc-
 cessionis & forma regionis convin-
 cat , Brunsvicenses semper cum ur-
 be sua subiectos fuisse , absque ulla
 exceptione & iure exemptio, Ducibus
 Guelphicis. Sed quam graviter
 heic bis impingat & sibi contradi-
 ctorius sit, id ex antecedentibus , &
 mox sequentibus *n. 114. d. l.* manife-
 stissimè apparet. Etenim in praece-
 dentibus *sub n. 67. 68. & 69. & seqq.*
 cum veritate rei ipse ita locutus &
 apertè confessus est , quod Status Sa-
 xonum fuerit semper liberrimus, &
 illi regiones suas, tâquam liberrimus
 populus occuparint possederint atq;
 rexerint ad cõ, ut gens Saxonica con-
 stiterit ex senatu ac populo, uti Ai-
 moinus *lib. 4. c. 71. fol. 208.* testatur.
 Vbi igitur regiminis forma ex senatu
 Populo constat , ibi certè non datur
 ulla regiminis successio hæreditaria,
 sed , velut olim apud populum Ro-
 manus,

manum, maximi vigoris est electio: sicuti ipse quoque luculentius id n. 70, & 71. exprimit, quod non tantum Saxonia tot Duces habuerit, quot pagos, *Rolevinc. de vit. & mor. Westphal p. 2. c. 4.* sed etiam quod Senatus delectus fuerit ex primoribus, ut ex omnibus pagis delecti 12 Nobiles, semel in anno consilium generale in media Saxonia iuxta fluvium Vesaram in Marcklo coegerint; & bello imminente, sorte delectus fuerit Dux regia dignitate coruscans. n. 73. quod etiam ita ponit *Meib. in Irmensula sua c. 4.* In quibus certè ipse sibi contradictorius est Knich. & opinionem suam, de successione regiminis hæreditaria, planè subvertit: undè etiam alterum consequens, quod *d. l. n. 123* ponit, quasi Carolus Magnus cuique Dominorum & procerum reliquerit suas hæreditarias ditiones, ceu id repetit n. 146. similiter collabascit, & subvertitur, quum n. 163. expressè confiteatur, Carolum Maga. nullos constituisse Archimystas, sed tantum Episcopos aut potius parochos & doctores; In politicis verò nullos designasse Duces. Quippe hoc propter libertatem populi, quam salvam tandem propter tot resiten-

tias & ut rebellandi occasiones omnes tunc præscinderet, illi concedere coactus erat, non potuit, quum populus Comites sive Iudices & Magistratum jure suo constitueret. Inde quoque condendi urbes & erigendi propugnacula ius, semper liberum habuit atque retinuit, quum saltem defensionis suæ, necessitate ingruente, caput aut Ducem eligerent. Deinde alteram sibi ipsi construit contradictionem, dum civitati Brunsvicensi suam *num. 114.* abnegare studet hoc absurdo libertatem, quod ante Carol. Mag. Brunsvicenses nondum in rerum natura fuerint: Nihilominus antea *n. 109.* confessus est & concessit, quod *Ann. 775.* ad villam Vigam Otto-Saxones in verba Caroli Magni jurâvint. Si Viga fuit, necessum quoque est, quod Castellam tale extiterit, apud quod habita fuerit talis transactio, licet nondum plenum nomen Brunsviga fuerit: Quamvis nec hoc concedendum. Namque hæc quaestio maximè movetur, de diversis Brunonibus, ut ipse iterum fatetur *Kitch d. l. n. 14.* quorum illum præsumit, & alterum posteriorem vocat. Si à prisco nomen accepit Urbs, jam ante Carolum Mag. extitit certè: nec

tantum ante Carol. Mag. , sed etiam longè altius eius origo repetenda erit. Nec refert , quod mutatio nominis toties inciderit. Etenim Brunsviga Ptolomæo, qui sub Antonio pio imper. circa an. *Chr. nat.* 141 vixit, juxta Francisci Henici sententiam Tubifurgium, ceu idem *Munst. in Chron. suo* probat, vocata est. Ideoque rectè Braunſvicenſium Syndicus in Ulterioribus & Notoriis exceptionibus de novo emergentibus, contra Ducem Henricum Julium, in Camera Imperiali. Anno 1602 19 April. *Spira in pand. Bohemagij mutua obligatione præstandi, productu art. 23.* asseverat, ex veritate rei hoc constare, quod Urbs Braunſvicenſis cõspicuas præeminentias, & præsertim jura capitis Provinciae (id est Metropolitanæ) & maximæ civitatis Saxoniae possideat, atque ita juxta *ius Saxonicum Rom. Cæs. Majest. & sacro Imperio* in causis Appellationis immediatè subiecta fuit, prout usquam unquam Provincia ea Braunſvicenſis in Ducatum transformata & investituram Imperii accepit: quod etiam in 6. *segg. artic.* plenius explicatur; nec ipse *Kriech. d. l. num. 40, 41, & 42* diffitetur, quod Otto Magnus demum Ducis veri titulum in

publicis Imperii Comitibus primò acceperit, etiam tandem Fredericus II. Imperat. Anno Chr. 1235. renovatione sua confirmârit. Ita accidit sæpe, ut eadem res alio atque alio nomine salutetur, quando vel circumstantiæ mutantur, aut aliquid amplificationis priori adiicitur fundamento. Non tamen propterea originis primæ status subvertitur.

Simili modo id de Lunæburgo quoque affirmari poterit, quum ante compositionem istius novi nominis, originis eius fundamenta ex priscis temporibus constiterint sibi: Etenim licet planè sit fabulosum, quod Iul. Cæs. arcem Lunæ aut Castellum ibi dedicavit; tamen ex superstitionibus Idololatricis aliis hoc abnegari non potest, quod Idolis variis Saxones fuerint obnoxii adeo, ut etiam templa, castra & propugnacula iisdem consecrârint, quum ex historicis hoc satis constet, & supra dicta simul declarent. Nec abnegat id *Meib. in Irmenfule cap. 2.* ubi & Idolo Martis cogitur suum adsignare castrum. Crantzius, inquit, in Saxonia loco supra citato, montem Er:berg à Castro five propugnaculo Mersburg distinguit; quàm benè, iudicent eruditi.

Idem

Idem præter rem disputat . *an Mersburgum . sive Eresburgum . fuerit in veteri Saxonia , vel ad Salam Thuringia fluvium ?* ubi hodiè quoque Vrbs Episcopalis Mersburgum (cui nomen non à Marso prisco isto Heroë Teutonico ; neque à Merowigo Francorum Rege ; verum à loco depresso , ut Petrus Albinus in progymnasmatibus historiæ Saxon . pag . 70 . innuit) quum Chronicon Saxonicum vetus disertè rem definiat his verbis : Hæc erat forma Idoli Martis Marsburgi ; quod Carolus Mag . destruxit in Westvaliâ . Accusat idem Crantzius præter meritum scriptores Gallicos , quod perturbatè rem explicent , omnia confundentes . Certè annales satisplani , & , siquid heic dubii , ex solo Widechindo tolli potest . Is enim bellum civile , quod Otto Mag . Cæsar cum fratre Dancinaro (*Ditmarus lib . 1 . vocat Tammonë &c .*) gessit , describens , de quæ eodem Eresbergo loquens , non in Thuringia , sed in Westvaliâ bellatum ostendit . Meminit enim villæ Stela , qui locus hodiè etiam superest è regione Werdenæ Monasterii Imperialis ordinis Benedictini : Meminit præsidii Badiiki , quod hodiè Bellick dicitur , infra Ruden oppidū ad Rurā fluvium . &c

Ica utriusque loci differentiam de Martis Idolo satis accuratè ponit, de quo tamen *Spangenh. in Chron. Mansfeld. lib 1, c. 28*, aliter sentit, & Mersburgum ad Salam quoque à Marte dictum asseverat his verbis: Inter alia castella, quæ Drusus in Germania ædificavit, est etiam antiquum propugnaculum & arx Marspurgenfis ad Salam, quæ olim regia sedes fuerat. Quum verò circa ea tempora Reges & Dynastæ regionis illius ut plurimum in Bohemia degerent, Marsburgum non nihil desolatatum fuit, quod Drusus renovavit ædificiis suis; unde quoque ad nostra usque tempora, vetusta arx Romanorum appellata fuit, ceu testatur *Dithmar. in Chron. Mersburg.*

An non idem in loco Lunæ dedito præstitum sit? Namque non tantum templum huius Idoli tempore Caroli sed etiam Castellum inventum esse constat, & facilè colligi potest ex circumstantiis, quum nuspian propè Idoli sacellum institutum sit, ubi nõ simul Saxones iuxta ritum & mores aliarum gentium arcem pro defensione eius erexerint. Sicuti etiam tale Idolon Saturni in Castello Hartzburgensi, monti non procul à Goslaria,
ad

ad Hercyniam Sylvam versus Bru-
ctum, imposito Saxones colebant,
quod Crodium in sua nuncupabant
lingua, cuius rudera adhuc ibi conspi-
ciuntur, quomodo à Carolo Magno
sit ditutum, *vid. Chron. Sax pag. 28, &*
29. Sed quid multis? an non Mona-
chus Egolismensis in vita Caroli Ma-
gni, locum Luini corruptè nominat,
ubi Witzan Obortorum Rex, qui
tanquam socius ex fœdere Francico
contra Wiltzos, Sclavos & Saxonas
septentrionales Carolo auxilium præ-
stabat, in ipso alveo fluminis ad Al-
bum interceptus est? Quod nec dis-
simulatur à *Meib.* in *historia Bardevici*
pag. 9. ubi ait: Idem (*Monach. Egol.*)
locum, ubi Witzan occubuit, vocat
Luini, qui annalibus Fuldensibus
Luini, Reginoni Hiliuni: Estque si-
ne dubio Lune prope Lunæburgum,
ubi hodiè illustre Cœnobiura Mo-
nialium. Cædes Witzanis incidit in
annum 795. &c. Witzanis nomen vi-
detur à lumine sumptum. Nam, Em-
sero teste, Witz Henetâ linguâ est lu-
men, uti idem probat in *Irmens. Sax.*
cap. 12, p. 24. Et quamvis *Meibom.* in
hist. Bardev. *pag. 25.* negare videatur,
quod unquam Lunæ castrum tempò-
re Caroli fuerit, dum ita loquitur:

Quod in rerum natura nunquam fuit, destruere ille nequaquam potuit; sed saltem ex ruderibus Bardevici in civitatem reductam esse *Annus* 1150. *pag*: 27. tamen in sequentibus non tantum oppidum maximum Octonis idem hoc vocat, sed etiam *pag*. 19 asseverat, quod Castrum Lunæburgum ab Adelberto Urso sit occupatum: Verba eius hæc sunt: Defuncto Lothario, quod accidit *Anno* 1137. mense Decembri, novi tumultus coorti sunt in Saxoniam. Occasio hæc fuit: Adelbertus cognomento Urfus, Marchio Soltwedelenfis, quod matrem haberet Elicam Magni Billingii filiam, Saxoniam sibi debere contendebat. Sed vivo Lothario nihil movere ausus fuit. Auditâ illius morte, armatâ manu avi materni ditionem invasit, Castro Lunæburgo, & Bremâ ac Bardevico urbibus occupatis. Nortalingii nulla necessitate cogente Victori se submisserunt. &c. Sic & *pag*. 17 hoc profert de Hentico Leone, quod ille cum altera parte exercitus sui septentrionem versus processerit, Lunæburgum propugnaculum, & Lubecam, loca oppido munita obsessurus, quum Bardevicenses Cæsarem cum copiis adventantem, nullâ

nullâ interpositâ mora , recepissent. Ex quibus omnibus omninò convincitur , quod Lunæburgum ante aliquot secula iam cum arce fundatum & communitum fuerit , priusquam ab Henrico Leone in talis civitatis formam redactum sit. Namque & Ditmarus *Mersburg. lib. 4*, Lunæburgæ mentionem facit, narrans prodigiosum terræ motum, & ex eo hiatus, qui ibi contigerit *Anno 1013*, Imperante Henrico II. Scribit Ditmarus illic Luinberg corruptè, & Civitatem vocat. Sic & fontes Salis erupisse volunt sub Ottone M. Proinde errat quoque *Crantzius lib. 6. cap. 43. Saxon. Chron.* quod tum Lunæburgum nōdum fuerit oppidum, quum Lamberti Schafnaburgensis testimonium sit in contrarium, & eidem ad *Annum 1073* id dicatur oppidum maximum Ottonis Ducis Saxonix, situm in confinio Saxonum & Luticiorum. Quum igitur, & Castum, & oppidum & civitas fuerit ante tempora eversi ab Henrico Leone Bardevici, nihil obstat, quin incrementum splendidiorum ædium & amplificationis ex demolitione & ruderibus Bardevici acceperitque ab altera parte ad pedem montis Calcatij

viculus sive pagus nomine Modestorp aut Moierstorp, sive Heimerstorp situs fuerit, qui facile aut removeri, aut novo fortalicio includi potuit. Quod verò tum demum ex viculo illo foundationem acceperit, contradictoriè oppugnat superius ex ipso illo auctore illata. Qui cum ipso facere volent, videant prius, quomodo veram conciliationem dispicere queant. Ipsa enim natura montis Calcatii & commoditas fluminis Elmenavi, ac amenitas camporum satis indicio sunt, quod Saxones, qui nihil prope munitum locum incultum reliquere, haut potuerint ratione intentionis istam negligere, commodo maximo suo inservientè, montis locique opportunitate. Namque mons non saltè speculari instar usui accommodatus est, sed etiam natura sua singulari incolis fortalitium largiendo exhibet. Quare etiam Sebast. Munsterus in sua Cosmographia de hac urbe loquens in plurimis corrigendus erit: velut cum sano intellectu percipiendum hoc est, quod ex rudibus Bardevici in civitatem sit redacta, quum antea iam oppidulum fuerit, & non aliter id, quàm de amplificatione & fortio-

ri munitione affirmari queat. Nec à Julio Cæsare, nec alio quopiam Lunæ simulacrum, nisi ab ipsis Saxonibus, introductum fuit, quod ad Caroli Magni tempora permansit. Inde & *Albert. Crantzij* adfectio non subsistit, quod Heintico IV. Imper. qui Sextus fuit ab Ottone Magno, atx solummodo sine oppido extiterit, quam tamen statim Munst. subnectat, quod Otto I. locum istum in Comitatum erexerit, adiunctis ei prædiis de terra Mekelnburgensi. Quomodo vetò se res habeat, & quomodo Otto Ducis titulo & dignitate ornatus sit in publicis Comitibus, id supra relatam est. Ideoque etiam heic vacillat Munst. cum aliis quod de Friderico II. affert, quod ille *Anno* 1235. ex Comitatu Ducatum fecit. Sed ipse sibi quoque contrarius est, dum statim addit, quod hanc ditionem una cum Dominio Brunsvicensi tres Ottones Imperatores atque posteri eorum possiderint, usque ad Henricum Leonem, qui exutus Bavaria, Saxonia & omni ditione sua, saltem Brunsvigam & Lunæburgensem Ducatus retinuit. Sed de statu huius urbis moderno, & quem lapsam nuper *Anno* 1619 commiserit, infra

infra plenius referetur.

Urbi autem Lunæburgensi est civitas Vlyssæa alias Vltzen dicta, quæ quinque milliaribus ab ea distat, quæ olim quoque Membrum Hanseatici fœderis fuit, & semper protectione Lunæburgi usa, quamdiu libera fuit. At *Ann. Ch.* 1389 penitus à Ducibus Lunæburg. fratribus Bernarïo & Henrico subacta & capta est ex inûdiis. Quum itaque planè libertatem suam amisisset, quamvis oppidum lautissimum & festivè satis munitum, ædificiisque egregiis ornatum, pedetentim tamen recedere coactum est. *Vid. Bunt. part. 2. Chr. pag. 25.*

Sed pauca etiam de Bremensibus subnectam. In Bremæ Urbis nomine & exordio eius principali eadem habentur & inveniuntur difficultates. Etenim quod Chaucorum maiorum sedes in ea regione fuerit, abnegari nequit. Qui in primis sibi locum, secundum mores illorum seculorum cultum satis, incoluerunt, quem Ptolomæus Phabitanum vocat; unde facilè colligendum est, quod antiquitatem diuturnam referat. Celebre quidem jam nomen est tam nobilis urbis; sed tamen quum non satis omnia rectè referantur, lubet potius
audire

audire ea , quæ Wilhelm. Dillichius in Chronic. Bremensi, ubi ex professo de origine eius agit, recenset, cuius verba hæc sunt: Brema utrum à ruborum ibi nascentium multitudine, ut vulgò placuit an ex Ptolomæi Phabirano nomē accepit, unicuiusque petuntur iudicio: Sanè Phabirani situs quum Bremæ ubi respondeat, meritò Geographi Phabirano de Brema unanimes consensu interpretantur: Indeque patet jam tum, nempe circa annum Christi 139, quò Ptolomæus floruit, Bremam existisse.

Anno 449, cum Imperium Romanum Vandali, Alani, Suevi, Burgundi & alii diriperent, & præter hos, Galliæ Romanorum Provinciæ Attila Hunnus, immanitate reliquos longè superans, immineret & sub Imperatore Valentiniano Ætius Dux Romanus Galliæ præses, Legionem, cuius præsidio Britannia (quæ itidem à Iulii Cæsaris usque temporibus Romanis paruerat) hæctenus contra Pictos atque Scotos defensa fuerat, ut Gallis consuleret, revocasset, & suis se viribus aliquamdiu sustinere iussisset, Britones Romano præsidio nudati, Angilos Saxones propo-

proposito stipendio advocarunt, vel ut Witekindus & Cambdenus referunt, legationem supplicem ad Saxones misere, quæ ipsis exposuit, Britonum terram latam ac spaciosam, & omnium rerum copia refertam, ditiori ipsorum patere: sub Romanorum hætenus clientela ac tutela liberaliter vixisse: Post Romanos, meliores Saxonibus ignorare: ideò ad aliam virtutis Saxonum fugere, ut ipsorum virtute atque armis hostibus superiores inveniantur; quidquid in ipsorum fuerint servitii, libenter sustinere velle. Itaque Saxones Ducibus Hæsto & Hengisto, apud Britones autem Regnante Vortigerio (quem Beda Vortigerium nominat) tribus longis navibus Bremæ adornatis Insulam ingressi, Scotos & Pictos represserant.

Post 70. vero annos, secundum Albini computationem, cum plures suos Populates Saxones, Angilos, Frisios, Iutas evocassent, hospites Britannos in continentem Galliæ Americam pepulerunt, & saltem reliquas, quæ Wallenses appellantur, in rivis montibus & saltibus coarctarunt, atque hoc modo Insulam propè universam occuparunt. Unde ei, ut ab Angilis Anglia nunc dicatur, nomen

men dedisse existimantur.

Hinc minimè mirum, quod Carolus Magnus, cum XII. annis, & postreconciliationem exortis unius atq; alterius principum novis rebellionibus, in 20 annum cum Saxonibus eorumque Principe Witkindo decertasset, & victor per Saxoniam aliquot Episcopatus constituisset, Brema Anno 788 Episcopum dedit Wilhadum Anglum, quod patria harum regionum lingua uteretur, eoque nomine, præsertim ob pietatis studium singulare, quo præ aliis enituit, maximè idoneus esset, ad populares suos è potestate tenebrarum liberandos. Totus enim in eo fuit Carolus, ut quemadmodum ipsemet scribit, Saxones pristina libertate donatos, Deo tributarios & subiugatos devotè addiceret.

Brema vero utrum pagus tum fuerit, an oppidum, non difficulter coniectari potest. Muros non habuit: sed nec muri civitatem efficiunt: Fuisse autem locum cæteris eminentiorem, argumento est non tantum Phabirani nomen, sed & Episcopalis sedes, ibi constituta, & quod Wilhadus à Carolo privilegia, quæ pagis dari non solent, impetravit, eaque

Caro-

Carolus conspicuo Rolandi testimonio publicè posteris omnibus obſignavit cum maximè, quod ex Privilegiorum verbis apparet, ea jus civitatis non dare, sed ornare.

Ad gubernationis formam quæ attinet, colligi potest ex multis, gubernationem ut unius non fuit, ut nec omnium, sed pauciorum fuisse. Ante Carolum (inquit Historicus, Saxonix Gens libertatis tenacissima, cum regibus subici nollit, duodecim primarios viros toti Provincie præfecit, qui de bono publico medium cõsulerent: Annuus erat inter illos per vices Magistratus: Quem verò publicum ab exteris illatus bellum deprehendisset, is durante bello Rex appellabatur, cuius Imperio paterent universi: Bello finite, regium pariter nomen deponerat. Carol. etiam tempore, cum is Agros Ecclesie fructificantes discerneret, & terram Ecclesiastico juri subesse, et que de decimis primitiis & oblationibus respondere vellet, erant (idem inquit) in his locis viri potentes, quæ subiectos agros cum plebe tenebant. Nec voluit Carolus, neque debuit suo tempore quenquam iure dissociare.

In urbe Brema potentes illos vetusta historia potestates, & iudiciariam manum, recentior verò Proconsoles & Consules appellat.

Brema magis ac magis videbatur efflorescere, nisi furor Hunnorum, quos nunc Hungaros appellamus, bis eam incendio delevisset. Erat enim Hunnis tota Germania exposita, donec Henricus Auceps Cæsar ad impediendam ipsorum tyrannidem ediceret, ut ex Agrariis militibus nonus quisque in urbes sese reciperet, easque muniret, concilia & conventus omnes, atque convivium in urbibus celebrarentur.

Anno 934. Cum Gubernatores civitatis iure suo abuterentur & administratio ad Oligarchiam planè deflexisset, Adalhagus Archiepiscopus, ubi primo ingressus est Episcopatum, fecit, ut Brema longo prius tempore potestatibus ac iudiciaria manu cōpressa præcepto Regis absolutam, & instar reliquarum urbium immunitate, simulque libertate donata, vel potius ei restituta fuerit.

Et si pleræque civitates adversus Hunnorum incursiones muniri cæperunt, Brema tamen anno demum Christi 1000, quando piratæ Dani

Saxoniam ad vastitatem vocabant, (Ascomanni appellati fuerunt, quod rarò latius, quàm ipsis ex peraseu folliculo, quem Dani Ascham appellant, victus atque esca suppetebant, excurrerent) muro firmissimo muniti cæpit.

Inde etiam accuratiori munitioni urbis causam dedit, quod Otto I Cæsar, propterea quod ei sæpè in Italiam commeandum erat, Hermannum Bilingium in Pago Luneburgensi, Stibbekeshorn natum, an. 966, Saxonix Ducem fecisset, Nepos autem ipsius Bernhardus Dux, in profectendis finibus totum propè esset: Proinde Brema contra insidias atque, insultus Bernardi Ducis aggere munita fuit.

Hoc anno Emma, Luderi Comitis (qui frater Bennonis Saxonix Ducis erat) vidua, civibus pascua dedit, quæ civium appellantur.

Sub idem tempus & præsertim sub *Annus* 1035. Civitatis murus perfici cæpit, additaque est ab occasu portæ turris per ampla, Italico munita opere, & septem distincta Cameris, quam annales Pietati Archiepiscoporum ex parte tribuunt. &c. Itapedetentim quidem civitates pleræque

que ad ea fastigia erectæ sunt, ut tandem successu temporis sæpius recuperarint, quod à principio illis debebatur. Bremenses tamen exploratæ fidei incolas se semper exhibuerunt erga Cæsares, quamvis multis implicati fuerint à tempore Caroli difficultatibus propter amabile libertatis studium, quod illis in iure naturæ imminutum videbatur. Et quamvis Archiepiscopus Limarus ius Advocatiæ pro sui redemptione Anno 1089 Lothario II. Comiti Supplungburgensi & Querfurtensi, cui postea Henricus V. emortua Billingorum familia, Ducatum Saxoniam, & Henrico V. defuncto Imperii Principes Imperium detulerunt, cesserit, unde Duces Saxoniam Advocatiam talem, sive iudicium temporale hæreditario iure sibi vendicabant, tamē ubi libertatem à seversis Duces tueri & asserere non desistit. Atque ut eo rectius commodo civitatis suæ invigilarent, animositate & fortitudinis virtute & laude semper pristinum libertatis statum amebant; Præstabant se fortes Visurgis & commerciorum defensores mari & terra; Et quum auspiciis Henrici I V. ex instinctu Pontificis Urbani expeditio

Hierosolymitana contra Saracenos susciperetur, huic exercitus quoque suas adiungere copias: unde Cæsar illis inter alia fori privilegium plenius concessit. Talibus præmiis magis erecti fortiora & sublimiora subire non veriti sunt; sed quum *ANNO 1147* sub Cæsare Conrado tres numerosi exercitus partim in Saracenos terra marique, partim in Sclavos à Christianis regibus ac Princepibus ducerentur, Bremenses classe instructa, quum multos ex Saxonix & Westphalix militibus socios adsumpsissent, vento primùm in Angliam adacti, inde in Galliciam appulerunt, & rogatu Adolphi Regis, Vlyssibonam occupando, eiecerunt ex ea omnes Saracenos, eamque Christianorum fecerunt coloniam: Quo nomine apud eum hanc inierunt gratiam, ut in commerciis eodem iure cum indigenis frui deberent. Exinde ad maiora adspirare ausi sunt, quumque hominem artis nauticæ peritissimum nacti essent, *Anno 1158*, honoris, gloriæque & commerciorum querendorum causa ad mare Orientale cursum suum direxerunt. Atque quum tempestatibus in fluvium Livonix Dunam adacti essent, confederant in

eo loco aliquo usque, ubi postea Rigga extracta est. Livones verò eos pro Danis, quos tunc inimicissimos sibi experti fuerant, habentes, gladios primùm atque arma in Bremenses strinxêre. Cogito tamen demum errore, datisque hinc inde & acceptis muneribus, hostilitatem in amicitiam converterunt mutuam, & commerciorum ius pacti sunt. Quæ res, ut ex sequentium annorum historia apparet, non tantum inter Livones & Bremenses usum commerciorum frequentissimum; sed etiam propagationem Christianæ religionis, & ædificationem novæ civitatis, quam Rigam dixêre, peperit. Licet *CRAETZ*, lib. 7. *Sax. c. 13.* non nihil rem inven-tere & tantæ occasionis laudem, promote, in Meynardum quendam derivare studeat; tamen illud approbationis haud obscuræ loco acceptandum est, quod addit, virum istum bonum per aliquot annos cum mercatoribus eò navigasse, & operi pietatis devotum instituisse. Quum autem Livonia vario commerciorum genere abundaret, & locus Rigen- sis iis maxime accommodatus esset, ad sociarunt Bremensibus (uti in tali accrescentis fortunæ statu fieri solet) se aliz

Saxoniarum atque Wandaliarum civitates, & proinde creberrimam in eam Provinciam mercandi gratia habitam sunt navigationes, unde ab utraque parte magis animi populorum talium coalescere & prius quasi in tacitum fœdus coire cœperint. *Crantz. d. l. cap. 13.*

Superius paucis mentionem Stadæ quidem iniicimus; sed quum ea quoque clara portio cum Boxtehuda fœderis Hanseatici fuerit, non ita sicco pede prætereunda erit. Etenim varias à prima origine sua pertulit sortes, & faciem regiminis non uniformem sensit. Namque, ut supra ex Sialando notavimus, omnium in hac Germaniæ parte antiquissima censeatur, ante Christ. natum annis 320 condita, quod primam ibi Stationem exhibuerit Saxonibus aut Chaucis, quum ex Nortalbingia, sive Cimbrina ipsa traicerent Albium, qui semper inde Ditmarfos socios habuere, quæ causa quoque fuit, ut notat *Crantz. lib. 6. Sax. cap. 5.*, quod Comitatus Stadenfis terram Thiermarsia transalbinam tenuerit inclusam; quumvis ille etiam aliam consequentiam annectere videatur. Locum autem illum, quem sibi Saxones à principio usque

usque selectum habuere, quod per tot secula usque ad Caroli Magni tempora, qui *Anno Chr. 800.* Imperator factus est, adeò fortiter conser-
 varunt, id non in minimis habendum est. Pro mutatione rerum ob populorù incursiones varias, procul dubio miros sæpe sustulit casus. Designavit quoque more Saxonum antiquum suum pagum in ditionis talis iurisdictione, quàm locus semper fuerit principalis ad Albim in eotractu, licet *Meib. in Pag. Saxon.* putet, quod ad Pagum Woltzatorum Stada sit relatum, mentionem faciens Diplomatis Philippi Imperatoris, Henrici V. fratris, & filii Friderici Barbarossæ, quod datum sit anno regni eiusdem secundo, id est *Anno Christi 1199.* Verba illius ibi sunt: Pagus Woltzatorum. Meminit diploma Philippi Imp. donantis Ecclesiæ Bremensi Comitatum Stadensem, Anno regni secundo. Sit ita, nec impugnetur Imperiale Diploma, quod Philippus iste, què nonnulli eius nominis rectiù faciunt, donarit Ecclesiæ Bremensi Comitatum Stadiensem: sed quomodo ad Pagum Woltzatorum ita referatur Stada, ut propria ditione, in qua tamen Comitatum de-

signat, ceu ipsum diploma loquitur, exclusum fuerit; id quaestionis est. Ait Meibom. Testatur Chronicon Rastedense, quod Vdo Matchio inter ceteras ditiones Walfatiam tenuerit. Neque hoc impugnat: Sed illud; quod Comitatus Stadenfis non propriam ditionem obtinuerit, quum tamen hoc de natura sit Comitatus iuxta veterem Saxonum consuetudinem, ut pagus quisvis suum haberet Comitem sive iustitiae & gubernationis praesidem. Alias enim non posset Comitatus dici aut vocari. Ait igitur ille porro: In hoc pago fuit Burgwardium, Stade, Dithmaro lib. 4. *Stethu*. Quid hoc? An non directè sibi contradicit, quando in praefatione libelli illius de pagis veteris Germaniae ita ponit: Moris fuit tam Saxonibus, quam reliquis Germanis, quoties loci alicuius situm exprimere volebant, describere solitos, in quo pago, & ad quem fluvium is situs esset, & (N. B.) pagus in quo Comitatu. &c. Si igitur Comitatus adeo porrectus fuit locus, ut aliquot pagos contineret, & describeretur pagus in quo Comitatu esset situs; certè nullatenus Stada Comitatus imò etiam Marchionatus subiectus fuit

Pago alicui, sed aut ipse expressit pagum, aut plures continuit in sese. Velut ipse Meib. quoque id innuit & exemplis in *prefatione d.* declarat, inquit: Sic in diplomate Contradi Salici pagus Entergow est in Comitatu Bernhardi Ducis: in alio eiusdem diplomate pagus Valim est in Comitatu Danckmari Comitis, &c. Imò addit: Erat enim tota etiam Saxonia in Comitatus divisa, &c. quod sanè ita convenit consuetudini Saxonum, quâ regiones iuxta iudiciorum præfecturas erant distributæ.

Mirum igitur est, quod diplomati Philippi Imperatoris, qui *anno 1198.* ad Imperii coronam electus erat, adscribere voluerit, quum tamen pagorum usus ante 100 annos esset sublatus, ceu ipse *in d. præf.* itidem confitetur, dicens: Appellatio (pagorum) usurpata desit circa an. Christi 1100. quum pagi in Ducatus, &c. migravêr. An maior potest contradictio fingi? Proinde rectius prævalet sententia. *Crantz. lib 6. Sax. cap. 5. & Iob. Petr. part. 1. Chron. Holf. p 75.*, quod Comitatus Stadenfis, ad quem referebatur olim Ditmarsia, comprehensus sit his terminis regionum, quas Imper. Carol. M. donavit Ecclesiæ Bre-

mensi. Verum, quum Episcopus,
 propter incursiones Danorum &
 Normannorum, littora ea tueri ab
 hostibus non posset, proinde non
 tantum in Marchionatum mutatus
 est; sed etiam ab Imperatoribus eius
 defensio in Duces Saxoniae translata
 fuit: sub quorum protectione ter-
 ra ea cum civitate mansit, usque ad
 tempora Henrici I. Imp., qui dice-
 batur Auceps, ubi praefuit iis locis
 Henricus Calvus, sive Crassus, Jo-
 hannis filius, circa an. Chr. 921, cu-
 ius sedes fuit in arce Rosenfelda quam
 condidit an. 1140, ubi nunc mona-
 sterium Hersefelda est, antea itidem
 Comitatus, tribus milliaribus à Sta-
 da distans. Filios is habuit Ottonem,
 cuius filia nupsit Woldemaro Asca-
 niae Comiti, & Henricum Bonum,
 qui ex coniuge genuit filios Sigfridum
 & Tyadericum Marchiones. Sigfridus
 Stadam alia ratione amplificando
 communivit, & arcem addidit, con-
 tra hostium incursiones. Translatum
 ferunt de alio loco, ubi Doistadium
 vocaretur. Anno 988. Dani & Nor-
 manni, qui sibi Dominium in omni
 Saxoniam vindicare studebant, trai-
 cientes Albim oppidum hoc ad Suin-
 gam fluy. cum arce coeperunt, & ca-
 ptivos

ptivos Principes abduxere : verum Sigfridus ope nauæ euaſit, quum alteri naſum abſcinderent nequiter. is reliquit filias Odam & Matildin. Soror autem fratrum horum in coniugium data fuit Comiti Aſcaniæ Erneſto. Sigfridus ſtatim in auxilium aduocauit Bennonem Ducem Saxonix, qui victoriam obtinuere, & Danos omnes captos ſuſpendio necarunt, unde locus ille Wütgebawr dicebatur. Sigfridus ex coniuge Adila Ducaſſa Bavarix, genuit Sigfridum II. & Luderum ſive Huderum Marchionem Soltquellenſem. Hic ex amita Rudolphi Sueui, quem Saxones regem creatum oppoſuere Imp. Henrico V, genuit Vdonem primum, qui factus eſt Marchio Brandeburgenſis Anno 1085, & Luderum II. qui prope Merſeburgum An. 1080 in bello obiit. Vdo I. Marchio Brandeb. & Stad. genuit Vdonem II. Rudolphum, Henricum Longum, & obiit An. 1089. cui ſucceſſit primitus filius Vdo II, qui obiit Anno 1106 reliquit quidem filium Henticum, ſed veneno mox extinctus eſt. Rudolphus factus eſt Succellor & Elector Brandeb., qui duxit Idam Imp. Hentici III ex fratre neptem, & genuit Rudolphum III & Hartwicum

Magna.

Magnanimum Archiepis. Bremensem, Rudolphus autē I I. Elector Brandeb. unā cum coniuge Walburgi à Dithmaris subditis suis in arce Bocklemburgæ interfectus & in aquam abiectus est, cuius filius Otto obiit puer. Proinde terræ omnes una cum Marchionata Stadensi & Dithmaria transiēre ad Episc. Hartwicū, qui mortuus est *An.* 1168. Quum verò Rudolphus I I. infans esset amicus, tantam perfidiam in Dithmaros vindicavit acriter, & illis præfecit quendam Reinholdum: antiquum quoque Domitiū Stadæ occupavit, ut suo loco indicatum est. Verum *Anno* 1180. Siffridus Marchio Brandeb. & Archiepis. Bremens. cum Fridrico Barbarossa Imp. ita rem supposuit, ut una cum Philippo Archiep. Colon. ex potestate Henr. Leonis ipsi licitum esset Comitatum eum eripere, & in ditionem suam recipere; quod ita peractum est. Sed *An.* 1187, invasionem aliam civitas ea ab ipsis Bremensibus pertulit; donec Philip. Imp. donatione superius dicta Comitatum salvis Civitatis privilegiis Archiepiscopatu adiecit: quamvis *An.* 1206 Henrici Leonis filii iterum sibi Stadā in divisione terræ adscripserint. *Anno* 1310 utraque civitas Brema & Stada

fædus inter sese pepigerunt, pro recuperanda Vorda, & Diœcesi restituenda. Sic & *An. 1487.* inter Bremens. Hamburg. Stadenses & Boxtehudenses cōvenit, quod nullum frumentum per Albim in mare evehi deberet, sub confiscationis pœna. At quam iniqui in hoc passu Hamburgenses fuerint in civitates confinēs, id quis apud Chytræum *Sax. lib. 18, p. 490.* cognoscat. Velut etiam iustam sententiam *Anno 1619. 19 April.* Camera Imperialis publicavit: ut infra patebit.

Tribus infra Hamburgum milliariis, Boxtehuda situm est oppidum Hanseaticum, quod, fundato per viros Nobiles à Buxtehuda virginum cœnobio veteri, crescere & augeri cœpit, donec Rodolphi I. Cæsaris temporibus, civitatis iuribus & privilegiis, à Giselberto Archiep. donatum est. Civitatem Esta fluv. ex ditone Lunæburg. promanans, perfuit, & inde in Albim delabitur, cuius occurſu ita excreſcit, ut naves cenerariæ ex remotis locis tutò ad urbem appellere possint. Hansis fructuosa satis fuit; sed nunc itidem ab Hamburgensibus premitur, ut suo loco patebit.

C A P. I I I.

*De Hamburg. civitatis origine, & statu
aliarum quoque civitatum
Hanseaticarum inferioris
Saxonie.*

SED quum neque Hamburgum ha-
præteriti debeat, etiam de urbe:
quædam erunt nobis inferenda. li-
cet verò eius nominis ratio non ex-
guas quoque historicis obiiciat dif-
ficultates; tamen expressius id per-
quod antiquitatem suam cum origi-
nis fundatione Saxonibus debeat
præcis: atque hoc ita quidem, quæ
illi adhuc ultra Albem Holfatiam
mites incolerent, ut supra dictum est.
Quatuor autem potissimum sunt hæc
nomine Hamburgenſium opinio:
velut in egregio suo discursu Nic-
laus Cisnerus, quem Præfationis hæc
co præfixit Crantzii Saxonie, &
connotavit, ubi nec Crantzii ipſius
explicationem admittit, quam
ritò ut fabulosam reiicit, ubi nec
eius ad Hamam quendam gentis Sa-
xonice pugilem refert, quem eo in hæc
co civitatis illius certaminis duces
à Starcateto Dano victum scribit

Sic & irrisionis quandam speciem
 id præ se fert, & quasi mores Ham-
 burgensium aliquo acri fumo & fu-
 co adpersos dicere vellet Goropius,
 quando vocabulum Ham illud heic
 ad petasas suillas & fumo siccatas re-
 fert, & inde quasi carnis porcinae
 mercatum urbi illi attribuit, quum
 aliàs & Germani & Galli proverbio
 communi porcorum non multas ad-
 scribere soleant virtutes. Ideoque re-
 ctius ad eam derivationem recurri-
 mus, quæ magis seria determinat.
 Nec immeritò Cisnerus ibi reprehendit
 Crantzius, quod nimiam fidem
 & auctoritatem adscribat Saxoni
 Grammatico, quem tamen non tan-
 ti in nimium fabulosus facere debuif-
 se, ait; quum tamen adeò absurdum
 non sit, quo! locus aliquis à cultu
 superstizioso idoli sui denominatio-
 nem accipiat. Velut non frustra id
 attestat auctor Coron. veteris Mar-
 chiae, quod Teutones præcipuè ali-
 quem Deastrum coluerint, quem di-
 xere Hama Magnum, cui fanum Ha-
 maburgi crexerint, ut non tam ab
 Hama pugilatore, quod vult Sialan-
 dicus, quàm ab isto Hamago; unde
 etiam idem asseverat, quod lucus si-
 ve Sylva cum flumine in veteri Mar-
 chia

chia dicta fuerit quædam Hamaica ab isto Hæmago ; quem ille in Iovin Hammonii observantiam ipsi tribuit, quum etiam. an. è exiguum ipsius tempus apud pagum Korzeby fanum inventum fuerit, quod olim Hammonis templum incolæ dixerunt. *Chron. Sax. Pom pag. 43.* Hæc opinio potius historię assimulanda quam illa nugax pugilatoris fabula potest ; præsertim quum in Sylvis & nemoribus sacra facere consueverit præ aliis locis : Sed tamen magis veritati vicinum videtur, quod Cisnerus de sua mente asseverat, cui etiam *Buntingus in Chron. Brunsv. ad stipulatur. pag. 3.* Proinde lubet ipsum hæc auct. re Cisnerum : Etsi vero, inquit, urbs hæc Germanicæ appellationis originem præ se ferre videtur : tamen quum Gambrivii quoque antiquissimi Germaniæ populi fuerint, & prior sive syllaba sive vox nominis non illi propria, sed toti vicinitati communis sit, consentaneum, est à Gambriviis reliquæ esse. Nam licet Gambriviorum sedes alii in aliis locis constituent, atque ex iis quidam Cameracenses, quidam Sicambros manasse opinentur : tamen verisimilius est, Cinabrii &

Marsis finitimos, Albis ripam Aquilonatem habitasse. Atque eiusmodi nominum mutationes in multis regionibus, civitatibus, oppidis, pagis, atque locis à doctissimis viris observatas, eorum scripta testantur. Nec dubium est, quin Gambriivium maiorem cum Hamburgo cognationem habeat, quàm Treva; quam apud Ptolomæum Bil. Breckameirus de Hamburgenfi urbe accipit. Quod si vero rationem hujus nominis quis ex nostra lingua reddere velit, æquè eam à genere retis piscatorii (quod Hamen vocamus) quàm à pernisi infumatis deducere potest. Quin hæc etymologia cum sententia Gotopii, de Anglorum similiumque Germaniæ populorum appellationibus, multò magis congruit, atque eaq, quam de vi nominis Hamburgenses urbis exponit. Nam quum ille Anglos Saxonas tum Holfatorum, Dithmariorum & Hamburgorum sedes tenuisse, tum propter studium in mari prædandi ac aliena acquirendi, ab hamo piscatorio *Angel*, nominatos statuat, eadem ratione Hamburgum quoque præcipuam eorum urbem ab alia voce, idem illorum rapiendi desiderium notante (id est, à genere ra-

tium piscatoriorum appellatum esse, appositè magis quis æstimaverit, quàm ab illa vocis Ham significatione, unde vim nominis derivat. Perinde enim ut Hamo, sic retibus quoque (quæ à nobis Hamen dicuntur: pisces capiuntur. Itaque tam convenienter hac voce, atque hami piscatorii, appetitio illa aliena acquirendi exprimitur : à qua ut generatim Germanos quasi *Herman* (id est, viros acquirendi, congregandique: & corradendi desiderio captos) sic speciatim plerasque eorum gentes dictat esse, ille quidem censet. Quare ut bellè omnia hæc inter se consentiant, multò probabilius Hamburgi nomen ab hac retis piscatorii, quam illa canis porcine significatione, mea quidem sententia, petere licet. &c. Hæc quidem Cisneri sententia non incomptè prolata videri possit ; sed *Meibom.* in libello de veteris Saxonie finitimarumque regionum Pagis potius facere videtur in hoc cum *Chris.* Saxon. veteri Mogunt. edito olim, quod tamen alias in pluribus extremè detestatur, quando omnes tales opiniones Cisneri reiicit, & accommodatius dici putat, si Hamburgi nomen à sylvâ vicina Hamme voca-

ca, velut superius innuimus in Marchia quoque Hammaicam sylvam inventam fuisse, deducatur. Et veritas hujus opinionis magis inde confirmari valet, quum hodiè etiam, propè Wansbecam, sylvulæ talis nomen, in cujus complexu horti amœni aliquot civium & inter alios Meino nis ab Eizen sici sunt, superstes habeatur, cuius circuitum ipse Meino, vetus amicus mihi, monstravit. Merbomij autem verba lubet audire de Pago Stormariorum. *Adamus Bremensis pag. 46.* tres facit Transalbinorum Saxonum populos, Thiatmaersgoos, Holtzasos, & Stormarios. Stormarios reliquis nobiliorès esse, & nomen habere vult à seditionibus, quibus agitur. Die störmet. Rectius fortasse *Crantzius* loci appellationem deducens a flumine Stora, qui Reginoni & Adamo Sturia. In hoc pago Castellum Hamaburg, nomen habens non à Iove Hammone, neque ab Hama pugile, vel pernisi salitis & famo siccatis, ut ociosi quidam fabulati sunt; sed à Sylva vicina Hamme dicta, teste *Adamo Thracigero in Chronico Hamburgensib. M. S. &c.* Fortè non frustrà est, quod tot allusiones ad nomen Hamburgensium confin-

xerint scriptores, quum etiam facta hodiè de eorum ingeniis & de indole obruscata gentis lubricæ & versatilis plurimi testantur, ceu confederatorum non exiguæ inde audiuntur querelæ. Sed constat igitur quod in pago Stormariorum Castellum antiquum hoc fundatum & in eodem pridem, antefecula aliquot, Caroli M. comprehensum sit. Ideoque merito id Membrum Holsatiæ pauca adhuc ante annos juxta tempora etiam posteriorû seculorû fecit & appellavit *Dav. Clytra. Chron. Sax lib. 2, pag. 69*, ubi sic loquitur: Membrum autem Holsatiæ, & in solc Holsatico sita est Hamburgensis civitas: de cujus antiquitatibus, à Caroli M. memoria repetitis, & primo in ea Religionis Christianæ exordio, & Episcoporum ac Principum illius primorum serie, pauca colophonis loco addemus. Caroli magni ætate, angustis adhuc pinnæctis Hamburga conclusa, collem solum, cui nunc D. Petri & Cathedrale templum insistit, complexa fuit, & Albioti Principi Nordalbingiorum Wittekindi patrueli paruit, cum quo, accepta fide, in Saxoniam, ad Carolum Albió profectus, sese dedidit, & Christi-

stianâ religione initiatus est. Hamburgæ Carolus pastorem Ecclesiæ primum Heridagum, ac Vdonem Ducem cum præsidio, constituit. Postea rebellantibus Nordalbingis, multa millia in Flandriam tum incul-tam & Brabantiam transtulit. Sexen-nio post, Heneti vicini, odio Chri-stianæ religionis, oppidum expugna-tum incenderunt. Quo deinde au-spicis Caroli & Ludovici Pii restitu-tens S. Ansgarius, ex Monasterio Cor-beiensi ad Somã, Archiepiscopus gen-tium Septentrionaliam à Ludovico Pio ibi collocatus est. Vastata autem denuo à Normânis per Albim ascen-dentibus urbe: Ludovicus Germani-cus Bremensi Ecclesiæ tum vacanti Ansgarium præfecit, quam Pontifex postea ex Coloniensis jurisdictione exemptam, cum Hamburgensi me-tropolitana conjunxit & univit. Se-cundus Archiepiscopus fuit Rember-tus, Ansgarii discipulus, sub quo Da-ni & Normanni Hamburgum denuo cremarunt. 3. Adalgarius, ab Arnol-pho Imperatore constitutus, liberta-tem Ecclesiæ Bremensis adversus Ar-chiepisc. Coloniensem, qui eam sibi subiectam esse volebat, defendit. 4. Hogerus à Ludovico imperatore; sub

quo Hamburga quartò ab Henetis & Danis vastata. 5. Regiuuardus, 6. V N N 1, à Conrado Imp. institutus, post victos ab Henrico Aucupe Danos, & Marchionem Slesuici collocatū, in Dania & Suecia Euangelica docuit; obiit, 546. 7. Adalgagus Cancellarius Ottonis I. Imp. post Ottonis victoriam de Danis partam, Episcopos Slesuici, Ripæ, & Arhusiæ ordinavit. Benedictum Papani, quem Romani contra Leonem seditiosè elegerant, captivum Hamburgam duxit, qui in exilio Håburgæ 966. obiit. Politicum nobis imperium ad Hermannum Billingum, quem Ducem inferioris Saxonie Otto I. creaverat, translatum est. Cui Benno filius dux Saxonie successit. Sub quo Adalgagus Archiepisc. cum 54 annos præfuisset, rebus humanis exemptus est. 8. Libertius mort. 994. 9. Unwanus, primū fossa & aggere parvo Bremā munivit, 1010, 10. Libertius II obiit, 1033 11. Hermannus, primus muro Bremā cingere cæpit. 12. Betzelinus, oppidum Hamburgam muro duodecim turribus distincto circumdedit, mort. 1046. 13. Albertus comes Bavaricus, templū Håburgi ex lapidibus ædificare instituit. Bernhardus Saxonie

Dux Arcem Hamburgi primum ad Elstrum, ubi jã civitatis equile est, deinde ad confluentem Elstri & Albi die *Nienburg* extruxit, unde initium est novæ urbis, in qua Dux Saxonix aulam habuit: in veteri Archiepiscopus, qui 1072. obiit, 14. Liemarus, sub quo bis uno an. Vandalis Hamburga cremata mort. 1102.

Deinceps sub Comitibus Holsatiæ Hamburga, viris & opibus aucta crescere & florere cepit. Magno enim postremo ex Hermannii Billingi posteris Saxonix Duce mortuo, Lotharius Dux Saxonix, Adolphum Comitem Schavvenburgum, Holsatiæ & urbi Hamburgæ præfecit, qui usque ad annum 1137. præfuit. Cuius nepos Adolphus III. profecturus in Palestinam cum Barbarossa, & insigni ad eam expeditionem pecunia per Hamburgenses adiutus, amplissima civitati privilegia dedit, eorumque confirmationem ab Imperatore impetravit: ne quis arcem, intra duo milliaria, ad urbem ædificet: ut immunes sint à vectigalibus in Albi usque ad mare; & ab omnibus belligeribus Comiti Holsatiæ præstandis. Nec bona civium uspiam in Holsatia Atcto detinere liceat. Absente au-

tem in Palæstina comite, Heinticus Leo ex Anglia rediens, Stadam & Hamburgam recepit, & Bardevicum evertit. Reversus igitur ex Palæstina Adolphus, Auxilio Bernhardi Vri Ducis Saxonix, Hamburgam & Lubecam denuo recuperat; Verum paucis post annis, Waldemarus Dux Slesvicensis, Hamburgum & Lubecam, auspiciis Daniæ regis fratris Canuti VI. occupat, cum Adolphum prælio victum antea cepisset. Qui renunciatō suo iure, quod in Holsatia habebat, omni in patriam Schovvenburg, ex priori potentix & dignitatis gradu & Holsatia tota deiectus, redire cogitur. Hamburgæ Albertus Comes Orlamundensis (frater Adolphi uterinus) à Rege præficitur, qui deficientibus à dano Holsatis, & Waldemaro rege per Henricum Comitem Suerinensem capto, ius suum in urbe 1500 marcis argenti senatui vendidit. Quod libertatis Hamburgensium plenioris securæ initium fuit. Genealogia eius hæc est. Henricus Comes in Querfurt progenit Mathildam, quæ prius nupsit Adolpho 2. Comiti Holsatiæ, cui genuit Adolphum 3. Com. Holsatiæ, qui Adolphum V. habuit filium ex hæc

linea nepotem Mathildis, cuius tamen coniux & maritus alter fuit Henricus Comes in Orlamund. cui peperit Albertum Comitē Orlamundensem, supra dictum. Adolphus autem 4 ex comitatu Schavvenburgensi evocatus in Holsatiam contra Danos, quam Waldemarus Rex Daniæ ab Henrico Comite Suetinensi captus esset, confirmavit libertatem & privilegia Hamburgensium, & Lubecenses, excusso Danorum iugo se in libertatem vindicantes, cum aliis principibus adievit, ut, profligatis ad Bornhovedam Danis, victoria insigni potirentur, à quo tempore Lubeca urbs Imperii libera fuit. Hamburga titulo tenus sub Comitum Holsatiæ imperio mansit. Adolpho IV. monasticum S. institutum Hamburgæ professò; filii, Ioannes Wagriæ Dominus, cui filia Alberti Ducis Saxoniæ nupta fuit; & Gerhardus Holsatiæ & Stormariæ Princeps, cuius uxor filia Iohannis Theologi Megapolitani fuit; privilegia Hamburgensibus confirmarunt. &c. Hactenus Chytræus. Patet igitur ex ipsa confirmatione, qualia iura Domini Ducibus Holsatiæ aperta sint & fuerint in urbem Hamburgensem, quod etiam

actio in camera Imperii instituta adhuc loquitur. Hamburgum autem tam vetustam esse civitatem, ipsi quoque Hamburgenses in petitione articulata pro Restitutione in Integrum, adversus latam in camera Imp. sententiam contra Duces Ottonem & Franciscum Ottonem Lunæburg. *art. 23.* iudicialiter consentunt; cuius verba hæc sunt: Verùm etenim, quod si urbis Hamburgensis status & conditio, quemadmodum non tantum ab initio & ante Imperatoris Caroli Mag. tempora Metropolis totius Nordalbingiæ Provinciæ fuerit, atque inde à Cæs. eius Maiest. & filio eiusdem Cæsare Ludovico pro Metropolitana Ecclesia ibidem erecta sit, sed etiam urbs hæc postea à multis diversis Imperatoribus & Romanis regibus eximè splendidis privilegiis & iuribus clementissimè & benignissimè donata sit, aliquo usque examinabitur & considerabitur; satis inde constabit, quomodo & unde urbs hæc tale nominatum, per immemorabile ex præscriptione iuris & vigore possessionis tempus acquisitum, vestigal & ius stapulæ nacta sit. Si quidem verissimum, aiunt, & tam ex diversis historicis, quàm principa-

liter

litter ex Nicolai i. Pontificis, super
 conjunctione vel unione Ecclesiarum
 Hamburgensis & Biemensis, circa
 tempora Ludovici I Imperatoris, e-
 manata bulla, cuius exemplum ad fi-
 dē suæ historiæ inseruit *Aib. Crantz,*
in Metrop. lib. 1. c. 38, conspicuè pa-
 tet, quod urbs Hamburgensis unica
 sedes & castellum Nordalbingorum
 fuerit, & inde in ea tanquam in Me-
 tropoli Nordalbingorum Archiepis-
 copalis sedes eorundem constituta
 fuerit. Atque præcipuè hoc verum,
 quod Helmboldus scriptor antiquis-
 simus illarum partium, qui vixit cir-
 ca tempora Henrici I V. Imperat. in
Chron. Sclavor. lib. 1, c. 4. expresse po-
 nit, quod Ludovic. I. Imper. civita-
 tem Hammenburg! constituerit Me-
 tropolim universis borealibus popu-
 lis. &c. Sed reliqua de mutatione &
 aliis conatibus eorum, quomodo ex
 studio propii commodi vicinis &
 adiacentibus confœderatisque sua
 infringere iura atque omnia in sese
 derivare studuerint, alibi explica-
 buntur.

Hamburgo verò rectè subnectimus
 Hannoveram ipsi coætaneam, ratio-
 ne originis, & non minus laudabile
 fœderis Hanseatici decus. Cui propè
 similem

similem *Albert. Crantzii* affingit originem. Quod enim Hamburgo nomen de fugile suo adscribere conatus est, hoc etiam urbi Hannoveræ de Duce Saxonico Haneffo antecessore Schwertingii confingere studuit, quasi ille eo in loco, ubi nunc sita est hæc civitas, contra superbientes nimium Danos, cum Rege Frothone prælium admodum durum subierit, in quo ipse occubuerit Dux; &, quum Fro semen significet, quod in eius conflictus acerrimi & Ducis interfecti memoriam, quasi novum nomini semen ibi excitatum sit. Sed merito *Buntingius in Chron. Brunsv. pag. 7.* hanc tabulosam reiecit sententiam, & meliorem, quæ ab historicis passim quoque ita approbatur, substituit, dicens: Olim priscis temporibus, eo in loco, ubi nunc suburbium Hannoveranum habetur, Comitibus de Rhode, quorum familia ante aliquæ secula pridem ex mortalitate sublata est, arx quædam fuit & fortalitium, quod Lawen Rhoda vocabatur. Hæc comites dicti, qui etiam postea monasterium Werderanum ædificarunt, incolebant; atque ex hac arce pontiquidem, eo in loco, ubi, nunc civitatis domus equorum condita cernitur,

tur, Leinæ fluvio impositus erat, unde etiamnum hodie platea ea accis *Burgstrasse* appellatur. Quemadmodum nunc consuetudo communis fert, ut principalis aulæ ministri domus & habitationes suas, in adversum è regione erigant; ita tum quoque factum est, ut ædes aliquot fuerint ex altera parte Leinæ extructæ, quarum numerus successu temporis & annorum pedetentim crevit, donec continuatio talis oppidum pepererit. Quum vero tum Comes in Rhoda de ministris suis quæteret, eorumque præsentiam expeteret, responsum ipsi est, juxta Germanicæ linguæ idioma, quod ultra Leinam essent, *Er ist hannover*: inde civitas nomen hoc accepit, quod Hannovera tandem nuncuparetur. Hanc sententiã ita simul *Dav. Chytr. in Chronici Sax. lib. 14, pag. 352*, approbat: Floret autem hoc tempore, ait, Hannovera, inter cæteras Saxoniz urbes, non aggeribus solum, muris & fossis firmiter munita, & civium bonorum ac fortium virorum frequentia & ædificiis stipata; veram etiam prudenti, pio & gravi senatu, legibus, judiciis, ac disciplina publica & domestica: ministerio Eccle-

siæ,

fix , ad veram Dei agnitionem & honestam disciplinam , & communem civitatis tranquillitatem & concordiam utiliter serviente ; & schola benè constituta , & pietatis ac litterarum studijs , Dei beneficio , præclarè ornata. Oppidum ad ripam Leinæ fl. è regione vetustæ arcis Comitum à Laventode , iâ Henrici Leonis arate circa *An. Chr.* 1156 cui quodam transfluv. situm esset , aulici Hannover nomen dederunt) arcis subiectum fuit. Quam quum Albertus Saxonix Dux , Ottonis & Agnetæ , postremi Ducis Lunæburg. Wilhelmî natæ filius , à civitate & proceribus ditionis Lunæb. de consensu Caroli IV Imp. ad excutiendam Magnum Torquatum vocatus , auxilio civium Hannoverensium expugnasset : facultatem diruendi arcem , & oppidum muro cingendi , & legibus suis , sub patrocinio & tutela ipsius , liberè vivendi , civibus præbuit. Ab eo tempore , intra ducentos annos , incrementa paulatim sumens , in hanc amplitudinem & splendorem , quem hodie cernimus , sub illust. Ducum Brunsv. ac Lunæb. patrocinio excrevit &c. Huic civitati singularis quadam cerevisia adscribitur , à cuius

cuius auctore Brohana dicitur, cuius blandimento in sobriationibus & gutturis abligutione, ita gens illius loci afficitur, ut disticho aliquo dulcedinem eius exprimere voluerint, quod ita se habet:

*Grand: a si fierent toto convivio cælo,
Broihanam superis Iupiter ipse da-
ret.*

Sunt vulgi deliciae. In primis vero in hoc omnibus hucusque laudem præcipuit civitatibus Saxoniae passim, quod iuventus & adolescentia in literarum cultura nusquam ita propè ad veritatis studium adduci potuerit. Inde tot excellentissima eius civitatis schola protulit ingenia, ut etiam Academiis in hoc præcipuerit palmam, quod non exiguam ipsi apud disciplinarum obfuscatores & profanae Logomachiae compilatores acres, qui nil aliud, quam ut veram Philosophiam cum Theosophia suprimant, & verum Christianismum ad nugas disputatorias à vivido vitæ & Spiritus amorisque Christiani fonte revocent, didicerunt, peperit invidiam. Sed rectè agit Magistratus, quod nugas tales à sua abarceat educatione & politia; velut etiam egregiis laboribus eiusmodi

modi conatum auxerunt nomine clarissimi Buscheri & Beckmannus, quorum claritatem optimo etiam nuper insigniter adauxit Statius Bucherus libello, solida veritate Christianitatis adornato, cui nondum quid simile ea ratione in latina lingua quispiam passim Doctorum præstitit. Inscribitur libellus, S. S. Theologiæ synopsis Methodica, juxta normam Verbi divini ad juventutem scholasticam in studio veri Christianismi informandam constructa. Optavi sapius, ut saltem eximiarum eruditionis plenæ præfationes binæ à proceribus Germaniæ attentè perlegerentur, quibus vitia & errores plerimum Doctorum & populariter eruditorum in studiis exercendis detegant, utinam saltem crimina errantium agnoscerentur talia, facile fundamenta Politicæ Christianæ Rebus publicæ alio possent curari modo. Sed quæ in laudem Hannoverensium meorum, undè mihi mater orta, heic à promere coactus fui, nemo vitio mihi vertet: saltem hoc opto, ut pleræque urbes ideam educationis superioris inde sibi sumant; quamvis veritatis cultura nondum omniadeat; sed saltem propius, præ cunctis

adeo obstinatè Ethnicismo detestàdo & adeò abominabili profanitati inhærentibus, vestigia ad eam quærere cœperit. Sed heic ex condolentiâ pia, quod christianæ iuventutis studia litterarum tam miserè corrupta, & nihil nisi meras ambiguitates profanas, nugas gentiles, ac tenebras profundas spirantia videam, obiter heic tangere volui: saltè ut iis melior conatus imprimatur, quibus hoc officium incumbit: illi videant ut Iehovæ in talibus sanctiora & magis pia ac v.æ christianæ rectius intervientia curent: Dies aliquando erit coram Deo rationis reddendæ: Hoc cogitent. Verum nec Gollaria heic præteriri debet, quum cœderis Hanseatici non ultimum fuerit antehac membrum. Etenim licet posteriora nonnulla originis suæ & nativitatis invenire tempora; tamen magnæ auctoritatis habuit auctorem, videlicet Henricum Aucupen imperatorem, quod *Alb. Crantz. lib. 4. Chron Sax. t. 43* ita quoque affirmat, dicens: Eo em tempore Imp. Henricus ingentibus regni florescentibus Gollariam in Saxonia urbem munice ornavit, quam de parvo (ut dicitur) molendino vel tugurio venatorio,

duo Henrici priores & iste nunc tertius in tam magnam (sicut hodiè cerni potest) urbem bono provexerat auspicio. In qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, &c. Velut etiam *lib. 3. c. 12* apertè de Henrico Aucupe id testatur ; ubi sic scribit : Inter multas autem huius Henrici laudes ea præcipua est , quod in Saxonia Provincia sua primus verum rebus ordinem dedit. Urbes immunitas iussit muris & fossis cingi, propter incursiones Ungarorum , et postea barbari claustris Scythie erumperent ; quod longè post fecère Turcæ , fecère Tartari : Sed Ungari tam diu pro muto erant reliquæ Christianitati ab illorum incursionibus. Deinde, etiam urbes legibus & moribus formavit : iuventutem ad arma iussit exerceri : unde etiam , ubi opus evenit , in expeditionem secum duxit, quos etiam militaribus susceperat. Agros distinxit, constituens quantos quique pedites in arma mitterent ad generalem terræ expeditionem. Ab initio ipse urbes aliquas fundavit, Quedlingborg & Goslar : quamvis eam urbem nonnulli asserunt Henrico I II. Sed ille consummavit, quod iste inchoavit. Misnam

quoque urbem ad Albi ripam Henricus communiavit, constituens in ea primus Episcopum, ut esset incurfioni Vngarorum vel primum repagulum. Urbem Mersborg hic Rex veterem renovavit, & in sublime extulit. Paruit autem tum Misna & magna Thuringiæ pars Saxonibus; quæ ab illa die divulfa sunt, quum Henricus Leo dimoveretur à Ducatu, aut quum Otto I. Saxoniam permitteret Hermannò Billing gubernandam. Nomen autem urbi undè fit impofitum, quod Goffaria, aut Goffar fit dicta, non rectè à pluribus exprimitur, quum multi ignotent effe compofitum, ut ex Bunungio apparet, qui in *Chron. Brunfv. pag. 26.* fimpliciter à flumine civitateq. perlabenti, & Gola à muliete quadam venatoris, id nomen eam petere & impreffum pñ putat. At *Meibom. in Irmens. Saxon.* rectius id obfervavit *cap. 12.* in explicatione Caftri Vechtelei, quod interpretor, inquit, fedes five caftia pugnaq. Nam *Vechten* pñfcis Germanis eft pñlio decortate. Ler verò vel Lar fedes vel cafta fignificat, voce Leger vel Lager difsyllabâ more Germanico, in monofyllabam contractâ. Sic *Bredela*, de quo infra, fignificat cafta

lata: Fridislar, cuius meminere annales Francisci ad *Annum Chr. 774*. Castra Pacis. Gollar, castra sive habitationem ad Gosam fluvium. Locus enim ille eius urbis in radice montis Rahinni positus, ex omni parte propè ab incursione tutus est, ut adversus hostes quosvis, iuxta illorum temporum mores & modos bella gerendi, castra posset satis firma præstare. Quod mons autem ille prope Gollariam metalliferus erit, id tempore Ottonis I. notum est, c. u *Bunt d. l. & Chron. Sax pag. 123*. nec non *N. Kerner. i. trait de urb. Imper. i*: rectè adseverant: Et quum tantæ in Ottonem confluerent divitiæ, inde XIX. tonnas aurum Cathedrali Ecclesiam Madeburg contulit: dicitur, præter alia dona: cum quoque Martini Mechtdardem præstare at, in diversis Monasteriis erigendis præsertim Northausen & Poleda. *Crantz. Sax. lib 3, c. 12*. Reusneri verba hæc sunt: Gollaria Imperii urbs in Saxonia antiqua & celebris, ad Gosam fluvium sita in elercynia: fructibus & frugibus varia, venis item scatenis argenteis atque plumbaris: quas Ramelli cuiusdam equi unguâ olim erupisse ferunt: ex quo monti Ramello no-

men inditum est. Sed & auri fodinas heic fuisse quondam constat , quas Otto Magnus Imperator aperuisse, iisque tanto perè ditatus fuisse scribitur , ut in eius re. memoriam tria sacerdotum collegia , & palatium Regium magnifico opere extruxerit : quum paulo ante Henricus Auceps, pater Othonis , ex minutis quibusdam gurgustis urbem fecisset : & fossa muroque septam, ac delubris spaciisque communibus distinctam, communivisset iure civitatis & legibus : in quam & postero seculo ambo Cæsares Henrici I I & I I I studia & beneficia contulerunt quamplurima. Hæc verò quum infringere nonnihil Otto I V. Imp. illis cuperet, adversarios sensit fortes, uti *Meib. in Pag. Saxon.* de Pago Harlingou loquens, id iunxit : Meminit enim huius (pagi) diplomata Ludovici Pii, inquit, ac Halberstadensi Ecclesiæ assignatum affirmat. Fuere in eo Halberstadium & Danburgum. Crediderim pagum hunc nomen dedisse arci Herlingsburg , quam Otto I V. Imp. contra hostes suos Goslarienses construxit : Principes Saxonix Anno Ch. 1291 funditus demoliti sunt , quod ex ea Henricus Mirabilis Dux Brunsvic.

vicinos inest uret. *Arnold. Lubec. lib. 6. cap. 5.* Harlungesberg nominat. Conservavit se Gossaria in libertatis suæ statu adeo, ut hodiè quoque libera sit Imperii civitas. Quinq; milliatibus altera Hanseatica urbs distat à Gossaria versus Visurgim & Sylvam Sollingam Eimbecca, ab aliquot alveis, qui ibi in unum aliquem coeunt fluvium, sic dicitur, velut *Letzner. in Chron. Dassel & Eimbec. 28* fontes, & rivulos nominat, qui in Ilmada illum fluvium, priusquam Eimbecam perluat, sese exonerent, & ex amplissima Sylva Sollinga exortantur. *lib. 8, c. 10.* Postea hoc nomine Ilmi aut Ilmade se in Leinam precipitat limpidissimis undis. unde hæc civitas Eimbecca maximè claræ nomine optime cerevisiæ: & est contigua Gossariæ. Olim autem Comitum à Dassel, ad Sollingam saltum, ditioni adiuncta fuit: at quam ferocitatem eorum sæpius experiretur, & potentiori patrocinio se indigere putaret, Alberti Magni Ducis Brunsvicensis tutelæ primum certis cum pactorum conditionibus circa *Ann. Chr. 1270* se adixit. *Chytr. lib. 11. Chron. Sax. pag. 281. Crantz in Sax. lib. 8. c. 28. & Letzner. lib. 3. c. 9. Chron. Dassel.*

liens & Ermbecens. Unde etiam huius civitatis titulo semper postea usus est Henricus Mirabilis Dux Brunsvic, quem secuti in eo sunt eius posterii. Confœderatæ quidem semper inter se fuerunt civitates eæ Saxonix; sed tamen ius tutelæ in frequentibus fuit usu, quod etiam innuit *Crantz.* in *Sax. lib. 12, cap. 1.* ubi de variis succursibus civitatum agit: Inter alia dicit: Contenderat eo tempore Langravus Hassæ occupare Embicam, quod nonnihil in eam haberet questionis. Sed principes eorum Dominus Albertus & Henricus Duces Brunsvic. de Grudenhagen, quantum poterant armis, & vicinæ urbes Göttingen, Northem, Gossaria, Brunsvicam tulere suppeditis. Hoc quum Hassus compertum haberet, retrò tulit pedem. &c. Circa *An. Ch. 1480.* Vide *Bunting. part 4. Chron Brunsv. pag. 95.* Embecenses autem promptos & expeditæ homines fuisse resolutionis, Crantzius etiam alio loco innuit. *lib. 12. c. 23. Sax.* ubi ait: Quo tempore (*An Ch. 1479.*) Embickenses cives, ad arma semper præcipites, firatagemate circumventi temeritatis suæ pœnas luunt. Solent enim in frequentibus Saxonix urbibus cives, etiam

iani artisan, arma sua in prompto
 servare; ut quum signum propin-
 quantum hostium è specula viderit,
 effusi sine ordine, sine ductore ruant:
 Id sciens Wilhelmus Junior Dux
 Brunsvici, cum Henrico filio, qui
 hodiè rerum potitur, adsumpto in so-
 cietatem expeditionis Hassiæ Land-
 gravioꝝ, ac Comite de Stalberge, vi-
 dendum se cum aliquot præerat,
 maiori agmine ad insidias delibet-
 cente. Ad primum hostium conspe-
 ctum sonuit de turri signum. Cives
 missantes arma corripunt, potius
 procurrunt, & hostes insequuntur. Illi
 pectora diu præbuere venientibus,
 missilibus certantes, donec cives ma-
 gno numero conglobati audaciores
 incumberent. Tum cedunt retrò mi-
 litantes simulatione timoris, ut se-
 quentes & urgentes cives protrahant
 ad insidias collocatas. Tum verò ho-
 stes consurgunt è tergo, & intere usò
 ad urbem itinere cives intercepti
 capiunt, cadunt, pertinaciter resi-
 stentes. Nongenti tum cives sunt pe-
 riclitati, cæsi. captique magno civi-
 tatis detrimento, quæ temeritatis suæ
 damna tam luit insigniter *Bunting,*
part. 4 Chron. Brunsv. pag. 98. f. 2. Quat-
 ta linea Ducum Brunsvicensium ex
 Hen-

Henrico Mirabili Alberti Magni filio, postquam Mirabilis illius nepos Otto Anno 1376 totam ditionem Eichsfeldensem Archiepiscopo Moguntino vendiderat levi summa pecuniæ, semper usa est titulo Dominatus Embeccensis, ne quid dignitati nominis decederet, unde sæpius gravissimæ lites ortæ sunt, & infestatio belli superius posita, quum nolent à pactis recedere, & suam semper defenderent libertatem. Tandem Anno 1538. 6 Junij hæc diuturna per mediatores Principem Wolfgangum Anhaltinum & Albertum Comitem Mansfeldensem, ita composita est, ut illis libertas religionis relinqueretur. Ideoque ad partes Protestantium solemniter in conventu publico Brunsvicensi concesserunt. Ultimus Ducum illorum fuit Wolfgangus, in quo ea expiravit linea.

Non procul ab ea civitate sita est Northemia, ad Rhumam fluvium, quæ olim quoque præsidem agnovit Comitem, & ex connubiali fœdere transit ad Ducatum Brunsvicensem. Huius civitatis origo adsignatur quoque Gothis, ut æquæva Gottingæ putetur, velut supra indicatum est; unde etiam nomen accepit, quod

Gothi ex regione septentrionali, quod Germani *North* dicunt, illuc venientes unà prope Gottingam sedem sibi fixerint, ut ita ibi domi, id est, iuxta Germanicum morem loquendi, *de heyme* essent & mansione subsisterent à parte septentrionali Gottingensibus vicinis suis. Solent enim (*sic Bar. ting. in part. 2. Cor. Brunf. pag. 47.*) plerumque civitates à fundatoribus suis nomina accipere, vel à situ loci & interdum utrumque concidit, ac de eo acceptabilis habetur. Civitates illæ circa eum districtum ad Hannoveriam Sylvam, ut sunt Brunsviga, Gollaria, Hiltesia, Eimbecca, Hamelina, Oïteroda Duderstadium, Heilystadium, Geveldehusium, Hannovera, Northeynum, Aula Regia, quæ hodie Aelsium dicitur, fidei semper inter sese fœdere, ex antiquissima & tot iam sæculis innotum comprobata consuetudine, convenerunt, ut recprocè quasi causam inter se communem fovissent, & semper mutuo succursu, si quis hostis esset profligendus, aut quædam inter illas iniquè premeretur, auxilia præstarent. Minè inter Saxones antiquos præcæstis aliis populis iste prævaluerat usus, ut inde ratio fœderis Hanseatici præ-

profluxerit; tamen, si non opus, ut omnes cõirent, vicinior ad expeditionem prompta fuit. Sic *An.* 1485. Embeccenses cum Northey men sibus & Duce Gubenhagenfi Hentico. Hildesienfibus, quum à Battoldo Epifcopo fuo nimium coangustarentur, egregiam præstiterunt opem, ut in libertate fua confervarentur. *Bunt. part. 4. Ch. d. f. 96.*

: Hildesie autem five Hildeshemii origo certior, quam superiorum aliquot urbium longè verustiorum constat, quum historici etiam eius occasionem recensuerint. Carolus Magnus enim, quum primum Saxoniam ingressus fuisset, & aulæ, in commodissimo illo oppido, quod in angulo situm est, ubi Sala annis in Leinua se effundit, sedem constitisset, ædificavit ibidem templum in honorem D. Petri, quod Ecclesia Aulicenis, & Palatium eius Aala Regia dicebatur. Valgus autem & plebe inusitato modo illo loquendi non adiecta, quum nequenter cã multas facilè observare phrasas, velut etiam Saxones in primis verborum sunt abbreviatores, ex Aulicensi ea locutione confingebant sibi vocabulam Aoltz, & tandem ad subtilioram pronunciationis formam
idem

Idem redigendo, inde conficiebant Aelze, quod nomen oppidi usque in hunc mansit diebus. Etiam si autē Car. Mag. in rei huius memoriam confluerat Collegium ibidem erigere factum; tamen quum nimio semper distraheretur labore, pertinere intentionem requievit; sed onus hoc Filio Ludovico reliquit. Ludovicus igitur, qui quasi natura sacris deditus erat, unde etiam Pius salutabatur, quum defuncto Parente *ann. Christi .814, 28 Ian.* in vicinia ea Corbeiam primitus fundasset; & in venatione simul locum illum ad Inneram flu. amœnū, non procul à saltu Hilles distantem invenisset, recordatus simul est Matris nomen Hildegardis, quod benè inter se convenirent: inde cogitationes suscepit de urbe condenda, & collegio Canoniorum instituendo, quod pater Aelsensibus destinarat. Accidit quoq, ut singulari casu propter scandalum commune præcavendum illuc ex veteti in Cisvesetanani Saxoniam Irmensula Ereshuigenis transferreretur. Historiam *ex Letzneri Metb. de Irm. Sax. cap. 8.* refert, quæ huc non pertinet. In actu verò translationis quum ita alacriter Cæsariani ad Inneram pergerent, vigeat ibi, ait

Letzne-

Letznerus, Lu lovicus Cæsar, quasi domi suæ; & novæ inde urbi, cui à vicino sicuti, *der Hilles* appellato, non en Hill-shannia indidit, condendæ, simulque novæ & ampliori basilicæ sive templo Dominico, in usum Episcopi & Canonicorum, quos Aulcani ad Saxe & Lenæ confluentem, ubi Carolus M. sedem cathedraltē erexerat, relinquere, & ad Inneram fluvium migrare iubebat, erigendo, largiterque dotando, totus incumbens. In novam istud templum Armentula, prius tamen solemnibus ceremoniis lustrata, & à noxiis, quibus in templo Ethnico inquinata credebatur, interventu precum ritè expiata, cum tripudio introducta, atque ad presbyterium, sive chorum, ut vulgò vocant, ubi templi medium, collocata est. Ibi etiam hostiè conspicitur, sustinendis luminatibus, quæ feriis solemnibus accenduntur, deserviens. &c. Ad nominis autem Hildesie notationem quod attinet, quum ambigam aliqui sine causa facere velint, non inconmoda sunt, quæ ibi *Messem. in notis suis addit ad pag. 29 lin. 2.* Non ignoro, a t. *vetus Chronicon Saxonici,* & *Bruschmanni* *tom. 1. de Episcopatibus* *Germa-*

Germaniæ, in historia antistitum Hildesheimensium, & Antonium Mekenium in Orat. de Hildesheimio, affirmare, nomen urbis huius pro manante aut ve quadam miraculosa cœlitus de ipsa. Quam etymologiam Cræcæ Metrop lib. 1, cap. 10, non verecunde affirmare fabulosam, nec dissimulare, unde originem sumpsit. quæ omnia in mediorelinquo. Appius è atque non arridet conjectura de statu isto, qui etsi urbi Hildesheimensi non est contiguus, haut tamen procul abest, & fuisse olim potrectiorem non dubitaverit. Nam nec sylvæ Hænnia illud hodie implet spatium, cui Cæsar tribuit lib. 6 de bello Gallico. Nostri maiores plerumque à sylvæ, amnibus, & fontibus, opidiis, vicis, regos ac vicos, quos sparsim rariorque habebant, denominarunt, affutavacula aliqua, mansionem, propugnaculum, tabernaculum, castra vel locum significante, qualia sunt Bæd, Heym, Hoff, Lage, Haus, Steg, Burg, Wille, & frequentissimum in Saxonia & Thuringia Leben, quæ veteres annales & diplomata scribunt Love, unde ortum barbarum illud Lebium, pergulam significans. Quæ admodum igitur à Ganda fluvio,

Gandersheimium, à Ponticulorum frequentia Bornheimium nomen accepere; sic ab Hilles nemore derivo Hillesheimium: Ea ratione qua Hamburgum ab Hama, Hüesburgum ab Huio, Elmesburgum, sedes olim Commendatoria Ordinis Teutonici, quæ nunc est in pago Weding (propè Goslarum) ab Elmo, vicinis saltibus, appellationem traxere &c. Sic etiam ad Hercyniam sylvam, ubi ex aguis eruerentur arbuta & arborum trunci, quod Germani *roden* dicunt, habentur Geringeroda, Heyneroda &c. consulat quis ulterius *Bunting. in princip. Chronic. Hildesh.* Urbs Hamelensis, quæ olim antequam ad eam perfectionem *anno 1133* *perduceretur* Quetnamelen vocabatur, ad Visurgim sita est. Ratione privilegiorum & libertatis in eadem ferme conditione viget, qua Hannovera. *Helmboldus lib. 1, cap. 43*, vocat villiam publicam. Memorabilis habetur ibi historia, quæ *anno 1284* contigit, & in ore omnium prope ea est, de pueris aliquot & puellis tenerioris ætatis, ab inauspicato quodam circulatore, ipsa die natiuitatis præcursoris Christi, nescio quonam magico cantu, ex urbe evocatis, neque post

post unquam visis. Etsi nonnullis suspecta sit; verissima tamē est. quod multa evincunt: nempe, Maiorum quædam in archivo adseruatæ con-
 signationes, fama constans per ma-
 nus tradita, picturæ in templis, &
 rythmi ac versus veteres ibi Curia: n-
 scripti, quibus annus & numerus
 puerorum, quod 130 fuerint, expri-
 muntur, & indicatur simul locus,
 ubi absorpti sint, nimirum monticu-
 lus sive colliculus vicinus, quem
 miratulosè dehiscentē pueri ingressi
 perhibentur. Versus recitantur quo-
 que tales in *Chron. Corbeien. cap. 17,*
à Letznero:

*Centum terdenos ubi magus ab urbe
 puellios*

*Duxerat ante annos, condita porta
 fuit.*

Qui veto addunt, infelicem hunc
 casum, novam peculiaremque, Hame-
 lensibus peperisse epocham sive Æ-
 ram; næ illi vehementer colluctur,
 inquit *Meibom. pag. 32 in Bord. vide*
Bunting. in Christ. Brunf. part. 3, pag.
50, fol. 2.

C A P. I V.

De Magdeburgens. varia confœderatione cum civitatibus circumiacentibus.

Velut autem urbium & civitatum ab hac parte versus sylvam Hercyniam & Visurgim firma semper fuit, ob jus libertatis conservandæ & promovendi mercimoni, concordia, & inde propagata confœderatio, quarum caput Brunsviga extitit, itaqueque versus Albi & Salam ab altera parte Hercyniæ eundem civitates observarunt modum, in libera mercatus sui conservatione, quoties se quis exeret hostis, qui eas subjugare, aut in cursu commercii impedire alibi tentaret. Et quum præcipuas partes Otto Magnus in defensione adversus Vandalorum & Sarmatarum Hunnorumque incursus, aut cujusvis alius suppressionem, Magdeburgensibus cōcredidisset, ad eius nutum se facillè reliquæ circumiacentes composuerunt civitates: ceu est Hala, Northum, Halberstadium, Quedlingburgum, Ascherflebiū sive Ascania, Calba, Helmæstadium, Salza, Borgium,

gium, Stasfurtum, Bernburgum, Haldenslebium, Serveita, &c. De quibus singulis quidem modò aliquid pro jure libertatis earum, dicendum nobis foret, nisi iam commoditate excluderemur, & nimis longum foret. Sed quum iis alium destinaverimus tractatù, sufficiant iam pauca protulisse & monuisse. Quum verò Magdeburgensium præminencia & dignitas hoc loco, uti ex suprà allatis *part. 2. cap. penult. & part. 1. ac. c. 1.* constat, cunctis conditionibus & vitibus ita prælata esset, ut quasi ea præsidium commune illis præstaret in defensione publica contra hostes & in causis iustitæ, id nunc paucis pertexendum est; unde facile conici poterit, quomodo ad fœderis Hanseatici tandem consociationem pervenerint. Non autem rectius inde iudicium percipi poterit, nisi de secundariæ originis libertate quid constet: quod nulla ex re poterit melius, quàm ex fundatione urbis, quam Ottonicam dicunt, percipi: de prima enim origine huius civitatis antehac actum est. Quum igitur Magdeburgensis sive Saxones Longobardici eo in loco diu se hostibus imperii opposuissent, & locus esset commodissimus, qui

non tantum Imperium Romano-Germanicum novum ab incursionibus ultionibus hostium communium tutum præstare ; sed etiam subditos omnes in fideli erga Cæsarem & Imperium conservare devotione possent : ne facilè deflecterent , huic castello & civitati , quæ Magdeburgum dicebatur , insigni Otto Magnus privilegium pro libera Republicæ amplioris formatione & extensione concessit ; cuius copiam *Melch. Goldast in Collectione constitutionum Imperiarum* , rapulit :

*Ottonis I Imperat. Augusti Constitutio,
de locatione & privilegio Camere
Imperiali Magdeburgensis,
Anno Christ.*

347.

IN nomine Domini , Amen : Nos Otto Romanorum Imperator semper Augustus significamus hoc scripto nostro omnibus qui illud vel visum , vel audituri fuerint , quod accedentes nostram Cæsaream Maiestatem fideles ac strenui , Imperij Romani subditi egregij Saxones declararunt , constituisse in animo in tranquillitate Dei sedes simul locare suas , civitatemque extruere , ubi & auctoritate

H 2 nostra

nostra locum sibi delegerunt, quem colere inhabitareque vellent, supplicantes, ut gratia prerogativa primatum condonati, simul & perpetua pace firmata à Maiestate nostra legibus quoque & iuribus instituerentur. Nos illorum precibus movisi, simulque expedientes, tum illorum amorem & ardorem, quem erga fidem Christianam gerunt; tum etiam illorum strenuè gesta atque indefessa obsequia, quae & nunc praestant & antea Romano Imperio praestiterunt, cum scientia Sanctissimi patris nostri Papa Martini, qui ad haec auctoritate sua & Sancti Petri pacem suam largitus est, quam & nos confirmamus, de scitu & consilio Principum Imperij, & accedente consensus terra; eudem Saxonibus, fidelibus nostris dilectis, facultatem concessimus, concedimusque civitatem extruendi ac munendi, atque in ea ius municipale instituendi, ita ut antiquitus ius municipale observari solitum est.

2. Concedimus praeterea fidelibus nostris dilectis, atque illorum successoribus perpetuam in ea civitate pacem, gratiam libertatem, quod eo iure, prout à nobilibus & generosis Constantino & Carolo, egregiis Saxonibus atque Provincia datum est, uti & frui debeant, ad honorem & emolumentum civitatis, secundum

iuris formam, generaliter & specialiter, nisi fortè quis iuribus carere declaratus fuerit, iureque existat privatus.

3. Insuper liberos pronunciamus illos perpetuo a nobis & successoribus nostris, ita, ut civitas atque eius incolæ perpetuò liberi sint ab Imperio, quamdiu ipsi suam libertatem, ut iurus est, servaverint.

4. Adhæc illi civitati, quæ Magdeburgum vocatur, ex nostra concessione liberum esse volumus, ut quidquid illius præfecti cum insigniorum ac prudentium consilio & populi assensu ad civitatis honorem, emolumentum, tuum & tranquillitatem statuerint, id firmum & stabile esse debebit, perinde, ac si ab ipso Imperio concessum & statutum foret. atque illud ipsum plebiscitum, si annum & diem duraverit, servari debet, si ipsimet voluerint. Quod si pacificè post id tempus iudicialiter servatum sit, robur iuris scripti obtinebit, siquidem non repugnet iuri scripto & sacrosanctæ fidei Christianæ.

5. Quare auctoritate nostra Cæsarea mandamus omnibus Principibus nostris & Imperij subditis, Dominis, Equitibus, Auratis Ministris, & omnibus Officialibus tam spiritualibus quam secularibus, ne eandem civitatem Magdeburgensem atque eius incolas, in illorum iuro

libertatibus & immunitatibus à nobis
gratiosè concessis impediant aut ulla ra-
tione grauent, siue iolentia siue maxi-
datu, ex actionibus, siue etiam bellicis sub-
sidiis, aut aliis quibusvis gravamini-
bus.

6. Damus insuper illis potestatem do-
minandi iure municipal. , circa quod
conservare illos volumus; & pròinde ne-
mo hui. contravenire audeat Alioquin
quisquam se: rit succumbet potestati
nostrae Caesaree: & siquid praevicij eius
inde acciderit, volum. nos & successo-
res nostri eandem civitatem atque eius
incolis indemnes reddere.

7. Ceterum damus eidem civitati at-
que eius incolis in verum iutorem, sacro-
sanctum ius, iustitiam Romanum deni-
que Imperatorem cum Principibus, [Ele-
ctoribus] spiritualibus & secularibus qui
adsint eiusque militariis omnibus utilita-
bus atque emolumentis.

8. Ad perpetuam igitur memoriam,
cum assensu Sacri Romani Principum
Imperij, cumque voluntate terra iuxta
illorum laudem omnes gratiarum prero-
gativas, libertates, iura articulos, insitita,
& plebiscita confirmavimus, ratifica-
vimus, & ob signavimus sigillo aureo Ma-
iestatis nostrae Caesaree, quod appensum
est. Datum à nativitate Christi Anno
nonin-

noningentesimo quadragesimo septimo; Imper. nostri anno secundo in septima mensis Junii eo in loco, ubi nunc Maydeburg situata est.

Accuratam talem fundationem civitatis vix alicubi quis inveniat; Causa enim hujus concessionis prægnantes suas habet rationes, quum non ipsi saltem Burgenses, uti olim illi vocabantur, qui castella aut oppida incolerent, sed universa natio illius regionis, & provincia tota intercessione ardenti & flagitatione supplicii interposita, id à Cæsar. Majest. impetrare non destiterit, velut etiam ipse Imperator hanc motivam singularem privilegio Imperiali potissimum inseruit, quum maximè eorum merita in constanti fidelitate ita assiduè præstita respexerit. Atque ut eò firmiores acquireret Concessio hæc Regia obtineretque vires, ex consilio, consensu & approbatione totius imperii Procerum Cæsar hoc privilegio civitatis illius incolas, & cives sive Burgenses, atque totam nationem donavit. Inde in *Landrecht l. 3, art. 62, & Veichbild. art. 2, & 10, ac gloss. ibid.* antiquissima urbs & Metropolis merito vocatur. *vid. cap. 2, dist.*

99. Ofores eius optimę urbis, qui Privilegium hoc impugnant, & inde civitati quæftionem status movere student, quatuor potiffimum utantur argumentis. Primò, quod in originali non amplius id producere queant: Secundò quod Data cum Germanico originali non conveniant; imò in iur. *VVeichbildico* tale ponatur datum, quod planè ab Imperatoris Ottonis I. vita exorbitet, què *An* 999, antepenultimus fuit Ottoni tertio, quum is ex veneno chirothecarum, quas ipfi Creffentii Vidua amoris fucati colore obtulerat, .28, *Ianuarj Anno* 1002, ad Paternum in Italia obierit. Tertiò quod Martinus Papa fecundus, cuius mentio fit in Privilegio, neque *An.* 939, neque 940, neque 947, ullus extiterit, multo minus *Anno.* 999. vixerit. Sed quod *Anno* 939, die 6, *Iunij* mortuus fit Leo VII, & fuccefforem habuerit Stephanum VIII, qui sub finem *An.* 943, die 21 *Octobr.* diem fuum obiit, & tum demum hunc fecutus fit Martinus I I. ufq; ad annum 946, & diem 14. *Maij*, poft quem Agapetus 9. *annis* & 7. *mens.* Romæ fedit. Quattò, quod, nec *annus* 940, nec 947, fecundus regiminis Ottoni fuerit, què

Parens eius Heinricus Auceps Mem-
 lebiæ 2. Julij mortuus, & ille anno
 sequenti saltem Aquisgranæ ab Ar-
 chiepiscopo Mogunt. Hildeberto co-
 ronatus fasces imperii acceperit. Hæc
 & similia obiicere solent huic urbi.
 Sed si quis veritatem historię ritè se-
 quatur, facillè poterit iis obviam ire,
 & tot disjicere calumnias. Etenim
 quomodo se res habeat de insidiosè
 subducto originali, id in penultimo
 superioris partis capite explicatum
 est, nec expedit eadem heic repetere,
 quum potius pudorem incutiant,
 quàm quod veniam mereantur eiu-
 modi delictorum species. Deinde,
 quod ad Data diversa attinet, id nor-
 mæ loco observandum est, iuxta om-
 nium historicorū consensum, Mag-
 deburgum Edithæ coniugi ab Impe-
 ratore Marito Imperatore in dotem
 datum *Anno* 939, (velut etiam ipsa
 totam spaciæ amplitudinem curru
 circumivit & eam primitus deline-
 vit,) urbemque eo tempore instaura-
 tam simul esse, cui etiam hæc ma-
 xima subservit, quod Imperator,
 seu mortalium omnium fuit mo-
 destissimus, & ab omni superbia &
 tituli affectatione alienissimus, un-
 de quoque propter humanitatis in fi-

gnem suavitatem Amor mundi dicebatur utpote, qui omnibus naturæ donis foris & intus abundabat, ceu loquitur *Crantz. Sax. lib. 3, cap. 11*, noluerit statim post acceptam coronam saluari Cæsar; sed tantum *Anno 938*, solemnem adierit Imperii gubernationem. Hæc duo fundamenta si ritè observentur, facilè inde dubia cuncta removeri possunt. Etenim si tempus dati referatur *ad annum 939*, momentum donationis, edicto factæ, in eo determinatur, & annus regiminis numeratur, à coronationis tempore. Si vero Datum Privilegii, ceu *Crantzius* facit, assignetur *anno 940, diei 17. Junij*, annus regiminis est secundus iuxta solemnitatem initus. *Vide Sax. Chro. Cæs. ad vit. Ott. M. c. 5.* Et hæc data habentur, in Germanicè scripto privilegio. Quod autem præfixum est iuri Weichbildico, in ea manifestus error amanuensisprehenditur, quum *999. pro 939.* numerus annorum positus videatur. Latinum verò Privilegium exprimit temporis illius datum, quo ex Germanica lingua translatio hæc & à Martino I Pontifice summo approbatio pridem facta, & tum publicata fuit. Namque quum ille Imperator,

præ

præ reliquis Christianitatis & pietatis esset cupidus, voluit etiam novas urbes non sine auspicio Papæ erigi aut ædificari. Ideoque correctionis ergo tam Germanicè antehac, quàm Latinè postea compositis privilegiis Nomen Martini Papæ inseri iussit, ut distinctis temporibus concepta & translata in boni ominis auspicio simul convenirent. Præterea etiam hodiè hoc ita practicari cernimus, & præter, idem in privilegiis Sigismundi observatum esse, quod eiusdem tenoris literæ in Cancellariis Principum non nisi mutatis mutandis in nominum adiectione aut omissione sæpius describantur. Proinde, quum hoc privilegium aliquoties propter interventus varios coniugis & interuentium fuerit repetitum, nomen ubique Papæ, qui inaugurationis benedictionem adiecit, insertum, nec ita strictè annus regiminis regalis observatus fuit, quum ratum illud satis haberetur, si annus Christi Datum temporis solummodo exprimeret. Possent hæc longe potiores plures excusationum rationes addi, si opus foret; sed quum instar omnium sit renovatio & confirmatio Ottonis II, qui Ruffus olim apud historicos

cos dictus fuit, atque illa omnes uno ictu funditus prosternat cavillatorum argutias & sophismata, eam heic ex Germanico in Latinam linguam translata de Anno 978. subneitemus, quæ sic se habet :

Regis Ottonis Secundi confirmatio fundationis Magdeburgensis. & eiusdem Privilegium adiectum.

IN N. D. Amen. Nos Otto Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, confitemur & notum aperte facimus hoc scripto, quod honorati & fideles incolæ nostræ civitatis Magdelurgensis coram nobis comparuerint supplices, & nobis ostenderint præsentem, quemadmodum Parens noster Imperator Otto Magnus, cui Deus sit propitius, civitatem Magdeburgensem Provinciae Saxonicae in commodum & utilitatem eius devoverit ad ius VVeichbildicum sive municipale; ac quemadmodum illi ius hoc Dei & Imperii causa propagare, & iniustitiam imminuere debeant super omnes status atque omnes terras, qui ex illa urbe & illa provincia ortum duxerunt, aut fundationem acceperunt, tum etiam in eos, qui iustitiam ab illis expetunt.

Talia

Talia nos meritò respeximus in illis Magdeburgensibus, & præsertim addiximus hæc terra Saxonie privilegia cuncta & favorem, & nominatenus cum omnibus quibus Pater noster illos donavit, & concedimus illis principaliter ea, ut urbis commodum ijs procurando præstent; & civitati nostræ trius per iuramenta investire debeant, quod iuramentum etiam Seniores & prudentiores prædictæ civitatis in se suscipere debent, in eiuſmodi viribus, quasi nos ipsi essemus præſentes.

Præterea largimur nos iis, qui civitatis Scabini sunt, ad accipiendum infeudationem ipsorum ab Episcopo, quando ille Regalium à Rege Romano investituram accepit. Scabini nullo inconvenienti modo cassari debent, nisi quis illorum iuris sui perdidit causam: velut etiam in Scabinatum hereditarij successores erunt iuxta ius feudale. Porro concedimus illis ealem gratia favorem: quando Scabinorum sententia culpatur, quod tunc in nullum alium locum recurrendum sit, quam ad Electores nostros, aut Esfallantiam nostram, atque tunc iis ad illa invitentur Electores: quod si illi non sisterent se, tunc conciderent illa Imperio. Atque etiam illis concedimus talium multam, ne propter diiudicationes damnum aliquod pati cogantur: Et quodcunque

ius iustitia inveniunt, quod nos & omnes posteri nostri id consecutioni demandare velimus. Quare nos omnibus imperii nostri subditis, sive sint spiriua'es, sive seculares, mandamus, quod neque voluntate, neque verbis, neque facto, neque conventia supradictę civitati damnum aliquod in libertate eius aut iure eorum creent. Sit verò quicumque velit, qui se oppugnare tentet, ille eo ipso in penam vite & honorum in idet, si fuerit in hoc convictus. In aeternam huius rei confessionem, presens hęc privilegium corroboravimus sigillo aureo Majestatis nostre. Datum cum prudentiarum consilio, tanquam cum sacri Imperii prefectis, cumque terre (N. B.) plenipotencia, post natiuitatem Christi, anno nonagesimo septuagesimo octavo, id est primo nostri regimini anno, die Lunę ante pentecostes festum in Pfallantia Magdeburgensi.

Ex hoc renovato Privilegio, cui inserta est priorum confirmatio, satis patet, quam accurata cura & fideli auctoritate iura Libertatis, quę tam civitati, quam toti Saxonice nationi competebar, & ab Ottone Magno illis concessa erat, Magdeburgensibus utilitatis publicę causa cõmendat.

Ac ne quid protection: & propagationi talis libertatis desset, iudicii supremi locum cum regalibus & feudo imperii concessit, quem Palatinatum vocat, ut sit suprema sedes & Camera quasi iustitiæ: Addit quoque pœnam criminalem, si quis impugnarit civitatis eius supremæ in Saxonia iura, aut in disputationem dubiam ea pettraxerit. Ac ne quis heic quid vani erroris subeat tentetvè, ipse moneo amicè omnes. Namque Originale instrumentum unius Privilegii, ipse non semel vidi & perlegi; sed etiam singula ex uninare solebam verba. In pergamento litteris iuxta temporis illius morem admodum luculentis in forma antiqua scriptum, manu Divi Imperatoris Rufi & Sigillo eius corroboratum, ut mirer, quod pœnas illas non criminatibus suis Magdeburgenses legitimè denuncient. Quotquot antiquitus inter Imperatores veritati Christianæ studuerunt, ii etiam semper unicè huc incubuère labori, ut subditos præsertim in civitatibus suis haberent liberos, tanto odio & fastidio ipsis ritè fuit servitus, quam inde quoque naturæ contrariari ipsi constituerunt, ut ex parte prima huius

opc-

operis patet, & *Clingius idem part. 3. tit. de iur. pers. §. secundum. de iure pr. vinc. Sax. adfirmat. dicens: Ex quo bella orta sunt, & captivitates secuta, & servitutes, quæ sunt iuri naturali contrariæ. &c.* Non memini, meluculentius exemplum in ulla invenisse historia, quam Ludovici Pii, qui simul in publicis comitiis constituere non veritus fuit hoc pro Libertatis iure, ut omnes ex conscientia suæ iure viverent libere devoti. Quam igitur tanti res momenti sit, & non omnibus cognitum, lubet eius Decreti huc referre speciem ex *Goldast. Constit. Imper. collect. pag. 149.* quod ita se habet:

Ludovici Pii Imper Augusti Decreta Comitiorum Aquisgranensium de anno 814, cuona boni Principis eximie referentia.

Imperator Ludovicus Augustus in conventu Procerum Imperii ad Aquas Graneas, sacramenta apud se ducit, maxime Praetores, prorsus nihil munerum accepturos, iubet. 2. Ipsis pauperes summo perè commendat: vetat ir super, ne populum, extraordinariis tribus, novisque

que servitutibus exsulent. 3. Nulli delegavit officium, ut non adijceret: Vide, quid agas: Non hominis, sed Dei optimi Maximi minister es, eiusdem sacramente auctoratus es: Et agamus, ne qui popularium nos accuset. Quodcunque iudicabis, facturuse es, in te redundabit: Ita tecum agetur, quemadmodum cum alio egeris. Non est enim apud Dominum nostrum iniquitas, aut Cupido, acceptiove personarum. Rex Deus omnibus idem, qui nos ad rerum humanarum fastidium provexit, ut inopes plebemque suam ab iniuria potentiorum, servituteque divitum defendamus & adseramus, non, ut populi labore, atque sudore partibus abutamur, ditemurque.cardo & summa Religionis Christiana in amandis, promerendumque egenis consistit. Hi caelos possident, ab ipsis hos locupletes & potentissimos quoque mercati oportet. Exiguo conceditur misericordia: potentes potentior tormenta patientur. Honoratissimus atque maximus titulus, quem Deus peculiariter sibi vindicat, usurpat, Pauperum Propugnator; pupillorum Tutor; viduarum Curator. Hunc administrati Imperij sui reddemus rationem. In hoc plusquam aureo Decreto publico & Comititaliter pronuntiatio sane singula verba singularis sunt potestatis. Vterque Imperator

in instituti sui ratione quàm optimè inter se conveniunt. Quum pietatem in dilectione proximè tam raram & pœnè abolitam inter mortales inveniant, non tam ad bellum, quàm ad iustitiæ sacellum confugiunt; hic amica persuasione & hortatione gravi id urgendo, alter Dicasterium sacrum constituendo. Quomodo verò iustitiæ præesse & præsidere quisque in tali muneri functione debeat, id iste gravissimis Iehovæ comminationibus inculcat cuius: alter securitatem cum invitatione blanda ad præmiorum & dignitatis munia accipienda promittit singulis. Quis non talibus obedientiam præstet liberam Imperatoribus? O cœlitus mortalium generi missos Reges & Cæsares! Verum ut de tali iustitiæ folio, quod Magdeburgensibus suis in commodum & utilitatem universæ Nationis Saxonicæ Imperat. Opt. Otto II adiecit, & eorum præminentiam splendidiorē effecit, quid ritè constet, paucis id explicandum est.

CAP. III.

De Prærogativo iure Magdeburgensium & Palantiis reliquis Saxonie.

Quam latè se Germanica Latio olim cum omnibus populis suis in longinquis etiam regionibus, (quum à barbarica feritate ibi mortales ad humaniora vitæ studia & Christianismi culturam nonnihil revocari inciperent) iustitiæ observatio ut esset sumior & vitæ commoditati cõformior, instituti fuerunt quidam Palatinatus diversi; veluti Bavari, Thuringi, Rhenani & Saxones, suam quæque gens habuit Palatinatum: Verum præ cunctis Saxones in hoc ordine præminentiam sui splendoris aut dignitatis obtinuerunt. Auctor autem Palatinatus Saxonici primus fuit Otto I, ut ex supra posito clarum est privilegio, & multas ob rationes Magdeburgum eo ornavit, quumque eius ditio Nationis adeo ampla esset, subordinavit eidem adhuc quinque Palantias civitates, in quibus Imperator Romanus, quoties Saxoniam ingressus fuerat, aulicam

suam vitam regaliter agebat. Namque Pfallentia nihil aliud est, aut determinat, quàm Imperii Romani, & Cæsaris aulam: Unde & Comes Palatinus, est Iudex Palatii Cæsarei, qui iudicio & iustitiæ, in regione ab Imperatore subacta, quas provincias vocabant Romani, præsidet: Et quem Latini Comitem dicunt, vocabant olim Germani Gravium, id est iudicē. Nominis huius originem ad tempora Caroli M. alii referunt; velut *id ius Sax. lib. 3. art. 83. in text. & glos.* indicat. Comitatus enim dicitur prætorium, id est, domus prætoris, seu consistorium magnorum virorum, iudicium mero & mixto imperio ornatum habentium, ut inde iurisdictionem plenam exerceant: quem Comitatum nos curiam vel palatium dicimus, id est alias palantia, sive Comitatus Consistorialis à Consistorio Principis, id est Imperatoris, dependens, in quo Comes consistorianus suum iure dicundo exercebat gerebatq; officium. Hic olim post quæstorem & Magistrum seniorum in consilio præerat. Et huius officium erat secundum præceptum Principis, id est, Imperatoris vel Quæstoris, convocare iuris peritos, & Principis Consilia-

rios, illos quum necessum esset in Consistorium Principis introducere: Ita dicit *Lucas de Penna Doct. Gallicus in Rub. C. de Comitib. Consistor. lib. 12,* de quibus etiam tangit *textus in lib. 1, C. de his qui per met. appell. omi.* Et qui æquiparantur spectabilibus Proconsulibus. *lib. 1, C. eod. tit. lib. 12, de quib. Proconsul. hab. & C. lib. 1, tit. de off. Proconsul. & legat.* Nihilominus multi sunt in ea opinione, quod & & audacius affirmare non verentur, Palatinos dictos quasi à Monte Palatino urbis Romanæ & antiquitus fuisse Romanos. Sunt etiam alij, qui scribant, Comitatum Palatinatus originem suam sumpsisse à Germanis & à Palatio Imperatoris, cui præfuerūt, dictos, quia tum Imperatoribus in Provinciis militabant. Et ideo *Ammianus Marcellinus lib. 27,* nominat Palatinatum, Palatii Decurionatum, non ultimæ dignitatis ordinem: velut etiam locus Palatii tribunalis sacer dicitur, qui omnibus asylum præbeatutum. *Frecc. de sub feud. lib. 1, tit. de Magn. Seneschal. n. 6, Don. Gars. de Magistr. lib. 3, cap. 9, n. 61,* unde & nemini licet ibi habitare, nisi officialibus & Magistratibus publicis. *ad text. in l. nulli 1, ubi Bars. C. de of-*

fic. *Reſtor. provinc.* cuius verba hæc ſunt: Nulli iudicum, qui provinciam regunt in civitatibus, in quibus ſacra Palatia, aut prætoria ſunt, liceat, his relictis, privatorum ſibi domos ad habitandum, veluti prætoria vindicare, ſed ſacratiffima modis omnibus inhabitare palatia, ſeu prætoria, ut hac neceſſitate compellantur eorum reparationi prævidere, *gloſſ. & Platea in l. unicam C. de palat. & domib. lib. 11. authent. Præſides gentium C. de Episc. aud. Garſ de Mag. lib. 3. c. 9.* Ita quoque res ſeſe habet, quod Palantia Saxonica in ſuprema fuerit dignitate poſita; ſicuti ius Sax. multa eidem tribuit, uti videre eſt in *ur. VVeichb. art. 12, 13, 14, & 15. in text. & gloſſ* Namque in vetuſtis illis temporibus nondum fuit iudicium Camerale; ſed ibi iudicia integrè exercebantur. Atque hæc gratia ſingularis ab Imperatore Saxonibus, quum propter virtutum eminentiam & conſtantiam in tanto haberentur favore, conceſſa eſt, præ cunctis aliis, privilegii loco, ut eò expeditiorem haberent iuſtitie operam in actionibus cunctis, nec eſſet neceſſum, ut appellationibus ad ipſum recurrerent Imperatorem, qui sæpius longius in aliis regio-

regionibus aberat. Proinde Appellationes omnes ad iudicium Palatii illud deferrebantur. Ingentem sanè hoc libertatem arguebat Saxonum, quod merito ad pristinum esset revocandum statum. Namque, *sic Chron. Sax. pag. 160*, quantis cum difficultatibus ius hodiè Camerale expediat, quantaque temporis mora ibi consumatur cum sumptibus intolerabilibus, experientia docet ipsa. Beneficium hoc verò singulare, quo Otto I Saxones ornavit, inter alia privilegia sanè primum meretur locum. Ideoque Imperator ille Palatinatum hunc transfudit Schartovium ad Albi, ubi antehac Ducatus Saxonix suam sedem, ipsi à Carolo Magno assignatam, habuit. Etenim quum Otto I Comitatum Ascaniensem, & arsem Leburgicam huic iudicio adiret, principalem quoque dignitatis locum ipsi assignavit. Nec nobiliorem, eidem addere potuit. Nam quum Carolus Magnus, *sic Chron. Sax p d.*, Witkindum in Ducem Saxonix crearet, & ipsi mutaret insigne suum, dignitas ea Ost-Saxonibus eo in loco Schartoviensi maximè accessit. Atque Ducatus ille ibidem perduravit, usque ad Ottonis Magni

tempora, qui Ducatum hunc Saxonicum per Hermannum Billingium ad Lunæburgenses versus Winsen transtulit. Postea Ducatus Scharrenviciensis secundo Archiepiscopo Gislario Magdeburgensi anno 932. dono oblatus est, de quo *gloss. VVeichbil. ad art. 16.* agit paucis, velut etiam de Hermanno Billingio à Stubkeshorn hæc innuit. *text. & gloss. VVeichb art. 12. 10. &c.* Quomodo verò huius Palatii tribunal exercendum, quinam & quot personæ ad hoc requirantur, quis Præses, quinam Scabini, & unde sumendi sint sumptus ac expensæ, quæ mulctæ, atque quod ab eo iudicio non detur appellatio, id satis abundè ius *VVeichbildicum & Municipale* explicat. Sic & officium Palatini in aula Imperatoris dilucidè quidem depingitur. *in tit. C. de off Com sacr. Palat.* Sed civitates Palantix apud Saxones inde dependentiam habuerunt, quod non nihil dissimulat. *Mitb. in Irmens sua c. 13.* Nihilominus ipsum hæc quoque audiamus, quum *Specul. Saxen. lib. 3. art. 62.* explicationem aliquam afferre velit. De civitatibus Palantix *text. d. ista refert.* Quinque civitates, quæ Palantix dicuntur, in Saxonia inveniuntur, in quibus

quibus Rex legitimè debet curiis præesse. Prima dicitur Grona: Werlitz secunda, quæ modò in Gollariam translata est: Walhausen tertia: Alstede quarta: quinta Mersburg nominatur. Hæc ibi. *De Gronâ ad Visurgim*, non possunt multa ulterius prædicari, quum eius conditio usque, planè imminuta sit, ut etiam nobili alicui à Munchausenn in hypothecam pridem abierit.

Wertzium verò, sine dubio est Werla diœcesis Coloniensis (Widechindo Corbeiensi & Gobelino in Cosmodromio Werlaon; Urspergensium adspiratione Werlahen.) Huc tēpore impressionis Hungaricæ, alibi intutus, decedit Henricus Auceps, ut Widechindus & alii plures docent. Eius loci Palatinatus sine dubio per hanc occasionem translatus est Gollariam, quod huic urbi, recens ab Henrico primo Cæsar conditæ, ab eius nominis secundo amplificatæ: à tertio & quarto ut plurimum habitatæ, aliquis ex his, quicumque ille, non nihil splendoris conferre voluerit. Cui hoc absque dubio in mentem venit, quod præter Werlensem Saxonia Transveserana haberet Mersburgensem; Nam omnino Mers-

burgum quintam civitatem Palatinam, seu Palantiam, intelligo de Eresburgo, quibusdam hoc nomine venit. Sic igitur Eresburgo indultus fuit honos sedis Palatinæ, vel à Carolo Magno, qui ut *Fabricius Originum Saxon. lib. 1* affirmat, Albionem Edelhardi F. Diterici Saxonum Regis nepotem, primum in Saxonia Palatinum constituit: vel (quod verisimilius fit) à Saxonici generis Cæsaribus, sive is fuerit Henricus Auceps, sive eius fil. Otto Magnus. Nec mirum videatur cuiquam, in speculo Saxonico usurpari nomen civitatis de istis locis, quæ tum temporis (uti etiamnum hodiè Grona & Walhusium) vix fuère oppidula, burgi tantum, hoc est, arces & præsidia opportunitis locis condita. Nam *Ditmabrus lib. 4*. Walbecum præfecturæ Vverigenensis pagum Helmæstadio vicinum civitatem vocat: & in veteribus instrumentis foundationum, donationumq; monasticarum, pluries deprehēdi, asserit, pagorū incolas cives indigetari. Si quis verò à nobis disscutite, & quintam sedem Palatinam ad Salam Thuringicum, ubi hodiè Merzburgum civitas Episcopalis, collocare velit, secutus *Ernestum Brotuffium*

in Chron. Mersburg. lib. 1, cap. 10. Ei respondeo, Westphaliam, quæ Crantzio Saxoni. lib. 1, cap. 3, lib. 4, cap. 14. vera & vetus Saxonia (ut si Suffridus Petri Frisiorum de antiquitate, lib. 2, id neget & perneget) quam porrecta & populosa sit regio, minimè gentium sede Palatina spoliandam esse. Præterea non fit verisimile, Mersburgi ad Salam fl. fuisse sedem Palatini, quum is locus intutus admodum esset, propter cotidianos Sclavorum incurfus: neque ea erat loci facies (quod non dissimulat Georgius Hahn Ditmari Mersburgensis interpretis Germanicus in supplemento) quæ huiusmodi splendorem caperet. In Brotuffi antiquitatibus censendis nullam heic ponemus operam, quum constet hominem istum non pauca posteris tradidisse, quæ si tem omninò non merentur, quod non semel inculcat Dominicus Breverus in genealogiis Saxoniciis M. S. testantur: etiam alii, & nos per occasionē manifestum faciemus &c. Admodum heic quidem insensus est Meibom. Brotuffio: Sed si rem penitus introspiciat quis accuratus censor, inveniet facillè, quod uterque eodem laboret morbo aut affectu. Etenim quod iste

M. rsburgentibus adscribit, id quoque in suas populares derivare studet Meibomius, in cuius tamen verbis plurima essent examinanda. Vir multis fuit admodum proprię laudis studio cognitus, & mihi in plurimis familiaris, unde deprehendi, quod ratò purus à commotione animi, aut præconcepta opinione inveniri potuerit. Ipse expertus fui aliquando, quod omnia, quę illi antehac in historia Brunsvicensi quis retulerat, cui interfuerat assiduus, invertisset, ut aliter divulgarentur publicè plurima, quam ex eo perceperat, atque acta vera adhuc testari queant, quod ipsi tum satis acriter exprobravit, haud obscurè indicando, quod inde fere omnium historicorum fides suspecta haberi queat. Ideò indulgendum est aliquid imbecillitati humanę. Hęc vero ego quaero, quare non institutum, quod in se susceperat de quinque civitatibus Palantiis ita ritè persequatur; sed potius saltum faciat, nec Walhusium & Alstede, studio prætereundo, tangat? Res longè aliter se habet, quàm ipse explicationem huic conceptui addit. Etenim ex situ locorum facilè potest decisio sumi, quum distantia eorum talis non

non sit, quam ille frustra heic affert. Ideo quoque Alstede & Walhausen tanto involvit silentio, ne fucus eius nimis apertus inde appareat. Namq; Walhausen & Alstede, quorum prius oppidulum ad radicem Hercyniæ ab ea parte, qua Thuringiam, respicit, milliari uno à Sangershusio sitû, alterum in comitatu Manstelde sî, inter Bornstadium & Arteriam locatum, Ducemque Saxoniz Isenacense. n hodiè agnoscens Dominum, vix tribus inter se ita distant milliariibus. Sic & valdè Werla à VVerlitz nomine multum & re ab invicem dissident, quum Westp alia, quæ veris Saxonibus propagationem suam debet, ut supra demonstratum est, non benè cum Hercynia possit combinari. Deinde ipse sibi contradicit, dum Mersburgum ad Salam fl. non tantæ putat capacitatis, ut idonea fuerit & accommoda satis sedi Palatinatus, quum tamen Gronam & Walhusium vix tum temporis oppidula fuisse dicat. Si verò in tam exigua & abiecta tenuitate Grona & Walhusiû potuerunt digna haberi sede Palatii, quum non multò magis Mersburgum ad Salam, quum non tantum capacitatem satis porrectam præbeat, sed etiam

iam tutam, & circum circa perquam amœnam situationem incolis perri-
gat, & binis fluviorum includatur
complexibus Elystri & Salæ. E con-
tra Walhusium, quod hodiè cum Gro-
na eandem servitutis patitur fortu-
nam, ut cuidam nobili ab Alleburk
pareat, ita ab una parte Hercyniæ mó-
ti cereali obvium est, ut vel lapidis
iactu fermè inde tangi possit, ut nus-
pianam prope æquè intutus vixerit Im-
perator atque ibidem, licet neque
Alstedium satis munitum, sed ob-
ruitionibus quibusvis fortioribus ex-
positum sit; quod certè de Marburg
nunquam ita poterit affirmari.
Quum verò auctor ille nunquam in
illis locis fuerit, quod certus novi, ut
situationes & qualitates regionis il-
lius perlustrare potuisset, proinde ex
coniecturis, propriæ opinionis sibi
talia composuit conclusa, ut eo ma-
iori laude suæ patriæ extolleret pro-
vincias & civitates. Cui id quoque
haud obscurè ipse innuit, quod West-
phalia, quum porrecta & populosa
sit regio, minimè gentium sede Pala-
tinatus spolianda sit. Verum quum
Westphalis non tam liberale ius con-
stitutum fuerit, ut Ostvalis aut Sa-
xonibus maximè Australibus, quæso,
quo-

quomodo sibi possint tantas arrogare Pallantias? ius Westphalicum, quod *Crantz, in Sax. lib. 2, cap. 21* Occultum appellat, & vulgo Vehmrecht dicitur aut Vetitum merito à Sylvio & Rolevincio appellatur, quam absurdum illis per Conscios & Scabios suos impositum sit à Carolo Magno, id parte prima cap. 5. indicatum est, & *Vern. Rolevincius in antiq. Saxon. par. 2, cap. 6*, nec non *Æne Syl de statu Europ. sub Frid. 3, cap. 29*, *It. Aventin. in Annal. Boi. lib. 4*. Felix quoque Faber in *hist. Suevor. lib. 1, cap. -*, *It. Ioan. Bam. in descript. orb. terr. lib. 3, cap. 14*, non sine querelis enumerant; quod adeo ab omni æquitate iuris alienum fuit, ut etiam naturam omnis cognitionis & defensionis naturalis penitus tolleret. Misera sanè ea Pallantia, quæ executiones merè infernales & tam lamentabiles introduxit, ait ille, ut nihil in eo iudicio fuerit, quod non vitiosissimum vitium, aut Venum, seu Væ mihi, intulerit. Errat igitur iterum *Meib. in Irmensula cap. 12*, qui Wittium heic legendum putat contra Freherum, ex antiquato Germanico Witti, quod prudentiam determinet. An id prudentiam promoveat

veat, quod fit contra omnes prudentiæ reges & regulas iuris naturalis? Quis heic non exclamet; Væ personis illis, qui obtorto collo in arborum patibula, inauditâ causâ, abrepti sunt! Væ patronis illis, qui tam abominabilia fucō contingere & blanditis oppalliate non verentur! *Vide Chytr. in Sax. lib. 3.* Lâpsus ingens est, & plurimum malorum causa, quæ vix per aliquot secula resarci-ri potuit, quod Nemesis hæc Etesbergi deliberata, Padibornæ vero in Comitibus, Ordinibus Francigis & Germanicis suffragantibus, solemnī modo promulgata fuerit. Quinetiam eiusmodi Palantiæ in agro aperto, ut ait *Letzner, in vita Carol. M.* exercitate fuerunt horrendis cum ceremoniis; unde etiam quis horrorem induat, quandò ad calamum tam absurda notatu revocat. Longè meliori & faustiori omine Scabinatus Halensis cum aliis aliquot Magdeburgicis subordinatus est, ut plenius id ex *Specul. Sax. & iur. Veichbildico* apparet. Vixit enim hæc splendida *An. Christi 981*, ab Ottone ad Salam ex pago antiquo Doderfola aut Doderbobra, ut alii volunt, extructa est, ad Salmas pridem ibi inventas, & non tantum

Dieasterio sacro & Scabinatu legitimo adornata, sed etiam privilegiis Imperialibus ita dotata est, ut diu liberæ civitatis imperialis titulo uteretur, priusquàm Archiepiscopatu adiiiceretur. *Bunt. in Chron. Brunf. part. 1. pag. 47. Buchol. Chronol. p. 308. & Chytr. in Sax. lib. 2 p. 52.* Namque ea fuit dignitas Hallensis civitatis apud Saxonas Orientales, ut secundum merita fuerit locum à Magdeburgo, quum Hala ex Magdeburgo sui acceperit iuris originem, uti *Weichb. ius art. 10, & 11.* habet, cui quoque propterea gentes ei subordinatæ erant, vi scilicet Poloni, Bohemi, Marchiaci, Misni, & Lufati, ut inde ius suum peterent. Quod si verò Hallensis Scabinatus nequiret se veræ accomodate iuris sententiæ, recurrendum ipsi fuit in casibus eiusmodi ad Magdeburgensium Scabinatum, qui dependebat ex Palatinatu summo Cæsaris. Ut ita essent gradus appellationum, Scabinatus diversi sunt Saxonibus ordinati; quorum infimus fuit Lipsensis ab Hallensi dependens. De jure Canonico quidem per saltum, at de civili non nisi gradatim appellatur. Sic à civitatibus ad civitates, post demum ad supremum iudicium

Magdeburgense & hinc ad eius Palatinatum, ceu Imperii summum locum in Scharthovv appellatum fuit. Palatinus tamen non habuit ius superioritatis, nisi ex singulari Imperatoris commissione ad casum quempiam directa. Iam verò loco Palatini est Archiepiscopus, si Imperii investituram acceperit, quum ceteroquin quidē simul talem accipiat commissionem; sed tamen ad eundem non nisi ex pacto causæ civiles per provocationem perveniunt. In eisdem juris aliud, quam Palatini tum, nascitur Archiepiscopus: quia subrogatam retinet naturam eius cui subrogatur. Attamen antehac nunquam eò appellatum fuit, ut statuta Magdeburgica expressè docent, nisi ex pacto speciali secundum cōtenta transactionis Bergensis de Anno 1558. Proinde etiam à tempore Ottonis Magni usque ad Annum 1550 semper die Pentecostes quotannis Statuta Senatorum & civibus prælecta sunt, pro consuetudine provinciae observanda, ut testatur *Levinus ab Embden Syndicus Magd. in Cons. suo.* ne Imperatori suum in civitatibus talibus Saxoniae ius concideret aut facilè subverteretur. Namque Imperatores prisci admodum

dum solliciti semper fuerunt pro incremento civitatum, quum omnem in cas deponerent fortitudinis & roboris defensionem. Nam plenè impossibile est, ait *Dauth. in respon. iuris suo. pro civit. Magd.* quod civitas quædam plenè & universaliter Archiepiscopo, ut Domino territoriali, immediatè, Cæsareæ autem Maiestati (haud quaquam immediatè, sed) mediatè eodem respectu subesse queat. Quia, inquit, civitas hæc quoad regalia sua atque merum & mixtum Imperium, imò & regulariter atque absque omni dubio (quod pluribus ibidem particulariter demonstrat) cum Archiepiscopis nihil commune habet; neque illos, sed Cæsaream Maiestatem & Imperium recognoscit. Longè impossibilius est, (sic pergit ille) ut diversarum considerationum respectu, tam Cæsareæ Maiestati, quàm Archiepiscopo civitas Magdeburgensis plenè & universaliter atque immediatè supponatur; quum illa diversa territoria aut dominia non obtineat; quorum respectu plena & universalis subiectio constitui possit. Ideoque quum Archiepiscopi aliquot antehac obliquè (ceu postea Burchardus Scrapeloyicus se maximè in his

& alia nimii ambitione æmulum Imperatoris exeruit, quid maius & altius officio suo affectarent. Lotharius Saxo Cæsar Anno 1136 in speciè singulari cura Magdeburgensibus suis Privilegium Ottonicum suprâ positum confirmavit Hirschfeldiæ, in præsentia propè omnium procerum Imperii & Archiepiscopi Magdeb. Idem Anno 1180 Fridericus Barbatossa Ecturdii in curia, ad instantiam simul, quod ab eo obtentû erat, Wichmanni Archiepisc. Magd. *indictione* 14. 17 *Calend. Decembris* in præsentia XL procerum Imperii fecit. Sic & tempore Ernesti Archiepiscopi, quum Imperator cerneret, quod ipsi apud civitates subiectio debita imminueretur, Cæsar Fridericus III Alberto Electori Brandeburgensi, qui Achilles Teutonicus dicebatur, & Episcopo Wilhelmo Aichstadiensi hanc commissionem obtulit, & severè mandavit, ut maximè suum & Imperii Romani interesse in compositione huius inter civitatem & Archiepiscopum observaretur, ne quid inde detrimenti in subtractione subiectionis caperet, ut ex subiecto Diplomate apparet; quod in translatione ita se habet:

Magna.

*Mandatum expressum Cesaris Friderici
 III, in quo Dnm. Commissarius, & ipsi
 civitati Magdeb. imponitur, ut Cesaris
 & Imperij privilegia ac iura iuxta
 antiquam consuetudinem con-
 tra Archiepif. ritè defen-
 dant & observent,
 An. 1483.*

NOs Fridericus Dei gratia Romanus
 Cesar, semper Augustus Imperij,
 Hungarie, Dalmatie, Croatiae, &c. Rex,
 Dux Austriae, Styriae, Carinthiae & Crai-
 niae, &c. Comes Tyroliae, &c. his confite-
 mur & notum facimus. Postquam nos
 generoso & venerabili Alberto Mar-
 chioni Brandeburgico sacri Romani Im-
 perii Electori & Archicamerario, Stetini
 Pomeraniae, Cassubiorum & Vandalo-
 rum Duci, Burggravio Norinbergensi
 & Principi Rugiae, nostro dilecto Agnato
 Electori & compatri, atque V Vilhelmo
 Episcopo Eystadensi, nostro Principi, Con-
 siliario & amico devoto, in universum
 ambobus his, aut cuiquam eorum singu-
 lariter, per nostras litteras Caesaricas
 commisimus, & nostram potestatem ac
 plenipotentiam obtulimus, ut illi iurata,
 quae nos & Imperium ab una parte, &
 venerabili Ernestus pregnatus Dux Sa-

K 3

nonie

tonie Administrator Diœcesis Magdeburgensis & Halberstadiensis, Princeps noster & dilectus devotus ab altera parte in civitate Magdeburgensi obtinemus, etiam pœnam, imputationem, gravamina & impositionem, quas ille Administrator contra honorabiles, nostros & Imperij dilectos fideles Consules, trium Magistros, Senates & communitatem prædictæ civitatis veteris Magdeburgensis, contra talia nostra & sacri Imperij iura, & eiusdem civitatis Magdeburgensis Privilegia & antiquam consuetudinem sibi attribuit, & ijs illos à Nobis & Sacro Imperio in suam potestatem abstrahere, & in alijs viis iniquis modis suppressere conatur, cognoscere & intentare debeant, an ille partes propterea benivole inter se convenire possint: aut si hoc fieri nequeat, ut tunc nobis rationes & formam causæ, prout eam sui occasionebus inventa est, in scriptis propriè explicant, ut nos ulterius, secundum competentiam in eadē, transigendi modum dispiciamus. Venti etiam ad vestre Cæsareæ littere ipsis propterea transmissæ expressè declarant & testantur, quod nos: non eum finem nominati Consulibus, tribus Magistris & Senati dicitæ civitatis veteris Magdeburgensis nostram potestatem & Mandatum dedimus, & scienter etiam damus

vigore

PARS TERTIA. 151

vigore harum litterarum, ut nostri sacri Imperij & sui ipsorummet causa, per semet ipsos, aut eorum mandatarios, qui us nostram hanc potestatem ulterius offerant, coram designatis nostri Caesaris Commissariis in unversum aut singulis, fuer illorum aliquo compareant, & talia nostra & sacri Imperij iura etiam ipsorum privilegia, antiquam observantiam & inde nata gravamina producant, & unumquodque in his perficere debeant, ac valeant, quocumque in amabili compositione iuxta praedictam nostram Caesariam commissionem decetia requirit. Hae nostra est benigna voluntas, & omni tempore hoc ita firmiter servabimus, quasi nos ipsi id perfecissimus; Ne tamen illi nos aut sacro communi Imperio, in talibus amabilibus compositionibus, quodpiam, quod nobis & Imperio competit, dilapident & omnia sint absque dolo, in eius rei testimonium haec litteras nostro Caesare appendente sigillo obfirmavimus. Datum Graetz 2° decimo sexto mensis Septembris post natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo & ceduagesimo tertio, Reipublicae Romanae quatuagesimo quarto, Imperij trigesimo secundo, & Regni Hungariae vigesimo quinto anno &c.

Ad Mandatum Domini Imperatoris, &c.

Sic Imperatoribus prudentioribus semper non minor conservationis, quàm ædificationis & amplificationis cura sua constitit, quod sedulò observandum cunctis, quibus libertas naturæ cordi est, cui adeo faveret *ipsa Imperatoris lex publica l. 4. libert. ff. de stat. hom.* cum qua hoc mandatum & nobilis eius commissio unicè congruit. Sed hoc quoque unicè honestis & fidelibus liberisque civitatibus competit, ut caveant, ne nimirum inde cristas exporrigant, aut insolentia incumbant, nec talem libertatem ex jure naturæ in abusum iniquitatis pertrahant. Namque talis superbiæ atrogantia rarò pœna destituitur sua, ut multis id potest demonstrari exemplis, nec ipsi Halenses valebunt id diffiteri domestico malo. Etenim Anno 1130. ex eo, quod aulicos & legatos Imperatoris Lotharii cum ministris contra ius gentium occidissent, ab eodem imperatore Civitas Hala obsessa, & ad deditiōnem compulsæ est: sumptum quoque ab iis supplicium, qui eius facinoris auctores fuerant. Sic etiam An. 1264 Archiepis. Magd. Rupertus à comite Mansfeldico adjutus, Halenses multis incommodis affectit, & grandi pecunia

diamulctavit, quod auctores fuif-
 ſent Iudæis illic agentibus, ne Ar-
 chiepifcopo cenſum ſolverent. Tole-
 rabilior verò eſt ſtatus civitatum, ſi
 ſuis ſe contineant terminis; quam-
 vis nec tunc ſatis æquitati ſtude-
 re videntur, ſi incolis ſuis nimi-
 rum ſint oneri, & tunc quoque Deus
 avaritiæ vindices ex inſperato ſæpius
 concitat. Sic magiſtratus Hallenſis
Anno 1426 imponebat civibus ſuis
 contributionem exauctam, quod
 quum percepiffet Guntherus 38 *Ar-*
chiepiſ. Magd. qui eiufdem intentio-
 nis erat, ut ille potius ſibi ſuos ex Sa-
 linis Hallenſibus fontis Teuzonici &
 Gutiariani ultra decimas extenderet
 proventus, nec tamen directo quid
 tentare contra civitatem auderet, in-
 ſtigavit Ulmannum Kotzenium Præ-
 ſectum arcis Gubichenſteynenſem,
 ultra 2000 paſſus non ab urbe diſtā-
 tē, & Ammendorfios, poſſeſſores tum
 arcis & comitatus Wettinenſis; qui
 aſſiduo diſpoliatione afficiebant ci-
 ves Hallenſes. Confœderatio autem
 civitatum Saxonicarum quum eſſet
 præſertim ſi turbatio
 fieret commerciorum; ita querelas
 has ad vicinos Brunſvicenſes, Goſſa-
 riennes, Helmſtadianos & reliquos

detulerunt Hallenses. Proinde statim
 illis opem præstiterunt copia suffi-
 cienti militum, & comitatum Wet-
 thinensem & sedes nobilium Am-
 mendorfinorum expugnarunt. Ne
 vero in direptione & spolio pergere-
 tur, Comes Anhaltinus Bernhardus
 una cum senatu civitatis Magdebur-
 gensis se inter Archiepis. adherentes
 que eius & civitatem Hallensem in-
 terposuerunt, atque instituta est tran-
 factio in Magdeburg. die Nicola, ubi
 conclusum est, quod iniquissimè ta-
 li persecutione Archiepis. civitatem
 Hall. infestasset, quum ipsis pro ne-
 cessitatis & salutis publicæ ratione
 competeret collectio civium suorum.
 Ut vero certus ipsi ex Salinis dictis
 quotannis, & ex feudali recognitio-
 ne in singulis casibus esset reditus,
 firmo inter se convenière pacto, quo
 ipsi ex fontis Teutonici singulo ahe-
 no aut clibano 45 grossi, & ex fon-
 tis Galiani quarta parte tres 60.
 grossi adjudicati sunt, quod quidèta
 Archiep. acceptavit; sed paulo post ta-
 men novâ illis litem movet ex cōtrâ-
 ctu, quo illis Comitatum Salinarum
 cum monetæ jure ad 9 annos pro
 18000 florenis oppignorârat, ut ex
 octis annis, dimidia sūma pecuniæ re-
 dimere-

dimeretur. Verū quum civitas interruptionem ipsi concedere nollet contractus, hostis illi concitavit duos Duces Brunsvic., Marchionem Brandenburg. Episcopum Halberstad., Comitem Henticum Schwartzburg. & alios unde Trota pagus Frideburgum, Discovia & Bruckendorhium comburebantur, donec iterum lis componeretur. Nihilominus in odium civitatum commercia turbabantur, & mercatores præsertim Lubecenses & alii spoliabantur. Proinde quum hæc querela ad civitates Hanseaticas deferretur, exploratum fuit, quod Comes Bernburgicus potissimus esset auctor facinoris huius. Unde statim 1600 equitum copia ex civitatibus concurrebat, præter ingentem militum manum, & adoriebantur civitatem eam cum arce, ac nisi Dux Lunæb. Wilhelmus à Friderico Marchione Brandenburgensi rediens intervenisset, ac ita composuisset causam, ut intra 5. annos ablatorum iuxta precium fieret restitutio, captivum abduxissent Comitem, aut subvertissent arce[m] eius. Anno 1433, quum Magdeburgenses Archiepiscopū suum coram Concilio Basiliensi iuris actione persequi instituissent, nec ta-

men sententiam ullam obtinere possent, multò minus quod transactio Stasfurdiana, quam Comes Anhaltinus Bernhard. cum civitate Hallensi subiecit, quid efficere valeret, ob hanc pertinaciã Archiepiscopi Magdeburgenses in auxilium advocarunt Iohan. March. Brandeb. Henticum Ducem Brunsvic. Comitem Roppinensem, ac civitates Brunsvic. & Hallensem. Inde civitatem Calbensem cum arce occuparunt, confugiente Archiepiscopo Sunderhusium ad fratrem; mox etiam Stasfurtum, Salzam, Schonbecciam, Aqueviam, Borgium, Loburgam, Mocceram, Nigtippiam cum Taucha in suam redigerunt potestatem. Quare Archiepiscopus ad Basiliense Concilium confugit, & ibi sub Papæ Eugenii auctoritate excommunicationem utriusque civitatis Magdeb. & Hallensis obtinuit. At quamvis Hallensis Senatus videretur flectier, tamen cives omnia eius membra in carcerem abripuerunt; quum per tale factum civitatum fœdus frangier putarent. Quod vero quum cernerent civitates Magdeburgum, Brunsv. Halberstadium, Ascherslebiurn, Quedlinburgum, statim renouatione fœderis inter se convenê-

se, & liberarunt Magistratum Hallensem ex mortis hoc periculo. Præsules autem cernentes parvi fieri bannum à civitatibus, Electorem Fridericum Saxoniae magna vi pecuniae conduxerunt, ut ille ope Langravii Thuringiae, Hassiaeque, & Comitibus Schwartzburg. Mansfeld. Stolberg. & Honsteyn. Halam obsideret. Sed Halenses à sociis adiuti, fortiter se defenderunt. Unde *tertio anno post* 1436, ita transactum est, ut Halenses & Magdeburgii omnia redderent, quae bello occuparant, caetera oblivione perpetua involverentur. Ita ex banno Pontificis, & proscriptione Caesaris in integrum cum honore sunt restituti. Quae vero Anno 1488. interna fuerit Halensibus cum Dominis Salinarum perniciofa contentio, ea legatur in *Pomar pag. 52.* Sic & alibi constabunt eorum modernae actiones & facta.

CAP. VI.

*De reliquis Saxonie civitatibus
fœderi Hanseatico annu-
meratis.*

Est quoque Northusium antiqna Imperii urbs, inde sic dicta, quod Thuring's versus septentrionem sita sit, quam Henrici Aucupis coniux statim post mortem eius Monasterio donavit, ut *Crantz. habet in Sax. lib. 1. cap. 12.* vult etiam conventibus publicis clata tum fuit, & maxime Anno Chr. 1106, quum Synodus ibi esset sub Henrico V, qui rebellionem iniusta se opponerebat patri Henrico IV. & in no. l. tra confirmabatur, ut notat *Crantz d. Sax. lib. 5, c. 17.* Qua finita, Imperator Principibus atque omnibus regni subditis, sua cuique iura renovavit, contra & præter Parentis Henrici IV voluntatem. Qualem se & quam probum, tunc simulaverit odium secum conceptum tacito corde obtegens, & quinam ibidem fuerint tumultus ac motus, id ex *Crantz. d. l. & Chron. Thur.* quis percipiat: Historia est memorabilis, quæ merito incutiat terrorem legenti, & omnibus

bus inobedientibus maxime, qui tam atroci facto se parentibus opponunt contra rationis humanæ naturam, licet sit corruptissima satis. Alias autem satis vivide *N. Reumer. inter lites Imperiales p. 90*, ita eam describit. Northusa, urbs vetus Cheruscorum in confinio Misnæ, & Thuringiæ ad Semanum Sylvam posita: quæ, auctore Ptolomæo, Cheruscos à Suevis determinat: per cuius agros fluit amnis Zorzena in Helmam influens. Sic Northusa appellata est, quod ad Aquilonem conversa sit, quasi Aquilonis domus, id est, Limes Thuringiæ Septentrionalis. Locus urbis admodum est aëre salubris; hortis amœnus; campis fertilis; saltibus iucundus, fructibus variis: Caput nimirum vallis amœnissimæ, quam Aurea Tempe nominant; quæ veluti summen est quoddam & medulla totius Germaniæ. Magnis hæc urbs beneficis & privilegiis est ornata à Theodosio II Cæsare, & Merovæo Francorum Rege; ex quo antiquitas eius facile perspicitur. Post multis eadem modis sæpius afflictæ & vexatæ ab Henrico Leone, & Hermanno Comite Provinciali Thuringiæ, ac demum ab Othone IV & Adolpho Cæsari-

bus

bus Romanis. Comitibus etiam aliquot Imperii hæc urbs celebris est, Philippæ Imperat. anno Christi 1206, Henrici VII, anno 1223, & Cunradi IV anno 1251 habitis. Collegium Virginum eadem in urbe instituit Mechtildis Henrici I Augusti coniux, fano augustissimo extructo, in quo etiam sepulta est. Curiam Principum & Equitum in hac urbe quondam convocasse scribitur Henricus I Landgravius Thuringiæ, Marchio Misnensis; & in ea hortum patasse amœnissimum; in quo fuit arbor foliis aureis & argenteis: multis ibidem expansis tentoriis seu tabernaculis. Tripudiatum in eo fuit decentissimè, & cursibus equestribus decretatum, ita, ut qui victor hastam suam frangeret in adversario, utroque in sella manente dono acciperet folium argenteum; altero verò sella excusso, aureum. Duravit tunc celebritas illa dies octo, sumptibus etiam Cæsare dignis. Mentionem huius rei facit in Marchionibus suis Misnensibus Georg. Fabricius in his versibus:

Ut platanus quondam celebris fuit aurea Xerxis.

Regales cuius texerat umbra dapet:

Non minus audita est Henrici argentea quercus ;

Quam Northusa. Equi ponit in urbe suo.

Sic & Milhusium quamvis Thuringiæ hinc inclusum sit, quinque milliariibus propè à Northusa distans; tamen adhuc circulo Saxoniam inferioris accensetur, quum Imperialem referat civitatem, ab aliquot seculis eo nomine satis claram. Est autem hoc oppidum, ait *Reusner, dist. lib. ad Vnstrum* amnem positum loco ameno & opportuno maxime cœlesti. Ab Henrico Leone Saxoniam Duce olim miserè direptum & vexatum: in quo etiam Berchtoldus Laringiam Dux contra Philippum Cæsar electus fuisse scribitur, *viâ Chron Saxon. p. 279.* Bello præterea rusticano, in proximiori seculo, nobilitatim: obsessum à Principibus quibusdam Germaniam, & in potestatem redactum; ac demum ob rebellionem magna vi pecuniæ multatum; in quo & capitis supplicium luit seditionis agrorum auctor præcipuus Pfeiferus una cum socio duce suo Muncero, Francohusij postea capto, & capite multato. Clarior velut etiam hæc urbs ex conventu solenni Electorum Johar.

Schweickhardi Moguntini, Lotharii
Trevirensis, Ferdinandi Coloniensis,
Iohan Georgii Saxon. Maximiliani
Palatini & Ducis Bavarix, nec non
Ludovici Landgravii Hassie Darm-
stad. Anno 1620, mens. Mart. reddi-
ta est, & ex eo, qui Anno 1620. ibi-
dem celebratus est ab iisdem Elector.
Fluvius qui alluit urbem, se postea
in Werram exonerat, ubi perdit no-
men suum, ceu id Nic. Reusnerus in
versibus his indicat:

*Tu quoque sat felix campi, atque ubi-
re gleba,*

*Imperio, Milhusa, fidem nomenq; de-
disti;*

*Qua ripam effusis superans saepe Ur-
ster habenu*

*Angustam, tacitoque secans Temp:
aurea cursu*

*Labitur, & VVerra se denique consistit
in alveo.*

Halberstadtium nec minus antiquissi-
ma urbs est, clara inde, quod simul
cum Magdeburgensi ditione Longo-
bardis sedem exhibuit, ut Bunting. 29
Chrō par. 1, p. 4 docet, qui sub auctore
suo regni Longobardici Alboino Regi
temporibus Iustini junioris Impera-
toris Anno Christi 568 irruptione
Galliam Cisalpinam fecerunt. He-

Hemipolis verò hæc urbs dicta est, quod
 vir dimidiatam in exacta ædifica-
 tione obtinuerit partem, quàm pri-
 mitus concepta erat, velut, adhuc
 rudera designationis ibi versus ori-
 entem quando tenditur Harslebiam
 in via, qua itur Quedlinburgum, nec
 procul à minori Quenstadio, ubi Hol-
 tema profluit, conspiciuntur. Postea
 verò, quum Carolus Magn. circa *An-
 num Christi 787.* aliquot laboriosas
 expeditiones contra Ostaxones ab
 una parte circa Hercyniam Sylvam
 ad radices Bructei confecisset, & ex
 iusto metu ipsi Carolo populi ac in-
 colæ eius loci occurrerent in deditio-
 nem, & Christianam religionem ba-
 ptismatè confiteri inciperent, ita læ-
 tatus est Imperator, ut Salingsstadii,
 quasi in loco salutiferi nunci, qui
 postmo lo Ostrovicum nuncupaba-
 batur, Ecclesiam Cathedralè *Anno*
780, in honorem D. Stephani con-
 dedit, cui præficiebat S. Hildegrinum.
 Ille autem Episcopus, quum amplio-
 rem sibi exoptaret locum, & versus
 Austum rectius cedendum putaret,
 eligit dimidiatam eam civitatem He-
 mipolin, & exinde, quod ad Au-
 strum vel orientem longius cederet
 cum consensu Imperatoris ex oppido

Salingsstadio, istud ita Ostervicom appellatum est. Oriens enim sive Anstr Saxonibus *Ostern*; & cedere *VVicken* dicitur: unde *Osternweck* nomen compositum est, quod locum cedendo hunc cum Halberstadio tanquam ampliori spacio permutasset. Mansit tamen utrobique patronus ipsi D. Stephanus, & præfuit ita Ecclesiæ Salingsstadianæ per septem, Halberstadiensi verò per quadraginta annos, ubi adhuc eius sepulchrum in summo monstratur templo: utroque iterum in *Chron. Saxon.* *Pomari* manifestus sit, qui pag. 37, in verbis modo omnia ratione temporis accipit; quod tamen *Bunting. in Chron. Brunsv. part. p. 151. rectius explicat.* Velut etiam heic multum errat *Pet. Bertius in comment. rer Germ. lib. 3, pag. 565*, quando dicit translata esse sedem Episcopalem ad confluentes amnium *Albis & Ora*, atque ita eo urbi nomen inditum initio *Halberstadium*, quod postea transferit in *Halberstadium*. Namque *Ora* ultra 7 milliaria distat ab hac urbe, & *Holtrema* ex proxima *Hercynia* perfluit eam, quæ *Groningæ* se in *Bodam* fluvium effundit, qui per amœnissima præata tractu 7 milliario in *Salam* excurret;

excurrit, ut ita nusquam heic Albis attingatur: Vnde etiam nominis appellatio falsissima apparet. At velut omnibus regnis & Rebus publ. hoc commune adhæret vitium, ut tempore tranquillo vix careant motu interno, ita etiam populus iste in semetipsum ferociam exercere suam sæpius ausus fuit, si Cranzio & aliis tuto credendum est historicis. Propterea maximè, ait *Crantz. lib. 2 Sax. cap. 24.* Carolus Magnus in ea provincia (Saxoniam putans) Episcopos aut Pontifices Verdensem, Myndensem, Padebornensem, Osuabrugens. & ultra Wesetam Halberstadiens. &c. Regalibus donavit, quod intelligeret populum in frenem religione contineri, animis vero minime placati posse. vide *Bunting. d. Chr. Brunf part. 1, pag. 72*, qui etiam explicat, quanto exitio aut clade Episcop. Ulricus eam affecerit urbem, quum ita crebris & atrocibus infestationibus Henricum Leonem Duc. Brunc. temerè irritaret, quæ historia notata digna est. *Chyt. Sax. p. 52.*

Quæ autem Bertius dicto loco de ritu quodam Ecclesiæ eius notat, verissima sunt. Ac notabile est ibi in templo sepulchrum Semecæ Theoto-

nici, qui magus insignis perhibetur, ut una nocte tres missas Parisiis, Coloniae & Halberstadii celebrare potuerit. Quum fulminis ictu interisset, versus hi eius monumento insculpti sunt:

Est, erit, atque fuit, qui desuit esse Iohannes;

Dogma tuum viguit, florebit omniul annis,

Lux Decretorum, Dux Doctorum, via morum;

Hic iacet, & placet, ut vacet à panis miserorum.

Duobus milliariibus ab Halberstadio distat Quellinburgum, quam civitatem in amæno & fructifero agro sitam præterlabitur & perluit Boda fluvius, ac versus meridiem respicit Hercyniam sylvam montesque eius, versus Geringerodam Cænobium nobile; dum ab occasu mirabilem Comitum quondam Regenskyensium arcem & sedem montio Saxo interclusam sibi vicinitate iunctam tenet. Ipsa quoque olim arce monticulo elevato imposita ornata fuit, & speculis variis circumdata, ut ab incursionibus variis & tot locorum anfractibus tuta esset, unde ipsi nomen ex tali Burgo vexato imposi-

tum dicitur . Verum Heinricus Au-
 ceptus Imperator gloriosissimus , qui
 circa *Annum Christi* . 920 adeptus est
 Imp. Rom. , & regnavit *an.* 17 , ceu
 curam Saxonix suæ in primis singula-
 rem accuratè gessit in omnibus ; ita
 maximè semper sollicitus fuit , quo-
 modo subditos ab insolentium ho-
 stium creberrimis incursionibus &
 depopulationibus tutos conservaret.
 Etenim in ea inciderat tempora , ut
 consopitis Burchardo Suevico & Ar-
 nolpho Bavaro , perpetuos propè ex-
 periretur hostes Bohemos, Hünos, &
 Vandalos, Havelanos, Veranos atque
 Sorbonicos ultra Salam accolas , qui
 indefinenter Germaniam & maximè
 Saxoniam cladibus variis defatiga-
 bant. Ideoque non tantum *Anno*
Christi 929 contra Sclavos ad Albim
 ædificabat urbem , quam à rivulo ibi
 decurrente Misénam appellabat , &
 Marchionatum ibidem instituebat ;
 sed etiam alias civitates maximè mu-
 ris & vallis versus eas regiones cingi
 curabat , & privilegiis necessariis or-
 nabat , ut eò animosiores redderet
 cives, & in assidua fide retineret offi-
 cii debiti, simulque haberent reliqui
 campestris, tutareceptacula, ad quæ
 tempore necessitatis confugerent.

Mich.

Mich. Sax. in vit. hui. Imp. cap. 5. ubi etiam valdè notabili ad eius sapientissimo enunerat regimine. Inprimis verò frequentavit & visitavit sapientia loca inferioris Saxoniae ad Hercyniam Sylvam, Albim & Salam respicientes, ut sunt Northusium, Sangerhusium, Quedlingeburgum, Magdeburgum, Vallerselebium, Brunsviga. *Bunt. in Chron. Brunf. part. 1. pag. 25, & 25.* ubi inter alia hæc habet: Pre reliquis singulari curæ Cæsari huic fuit Quedlingburgum, quam civitatem muro circumdedit, atque ibidem in honorem D. Servatii virginibus cœnobium deputavit singulare, quod tamen non plenè ante obitum absolvit. *vid. Chytr. in Sax. l. b. 2. pag. 52.* Idem quoque testatur *Crantz. lib. 3. cap. 12.* Sax his verbis: Quo etiam tempore Henricus Rex collegium Canonicorum, quod fundarat Wedekindus abavus eius in Angria, ipse transtulit in Vallerseleben, constituens ibi Episcopum nomine Marcum, virum incomparabilis sanctitatis. Sed neque diu ibi permansit. Nam Otto, Henrici filius, rerum potitus (quod dicemus suo tempore) transtulit in Magdeburgum, Archiepiscopatum inde erigens. Quedlingeburgum au-

tem urbem singulari cura respexit, Monasterium ibi erigens Dominarū, in quo primam fecit Abbatissam filiam suam Mathildam : Ecclesiam autem in honorem Servatii iussit consecrari. Henrico autem moriente, quod deerat & urbi, & monasterio, implevit relicta eius Mechtilda : &c. Vn se iterum patet, quanta antiquitas competat civitatibus Magdeburgensi & aliis, præ Monasteriis introductis. Velut autem Henricus Auceps locum amœnum præ reliquis sibi deputaverat Quedlingeburgum; ita quoque post obitum Parentis Otto Magnus præ cunctis Magdeburgum selectissimum sibi habuit. Proinde etiam, quum Magdeburgensibus favorem ulteriorẽ adiciere studeret, publica provinciarum illarum comitia Quedlinburgi instituit, uti *Crantz. lib. 4. Sax. cap. 17.* testatur his verbis : Erat post natum Christum *Annus 974*, quum Imperator Otto Paschæ solemnitatem in urbe Quedelenborg cum filio Principum magno conventu peregit; & multa constituens in provincias, respexit in primis Magdeburgensem urbem & Ecclesiam: quia illam requieti suę providit. Insignem virum Adelbertum

primum illi fecit ordinari Archiepiscopum , illicque subiecit omnes Episcopatus per Wandalianam , quam tunc dixere Sclavoniam: &c.

Inde quoque clara est hæc civitas, quod *Anno Chr. 1142* , post obitum Primiſlai ultimi regis Vandalici Brandenburg. Marchionis Soltquellenſis & Aſcaniæ , Alberto Vrſo ibi tota illa ditio inter Albim & Oderam , quam ipſe occuparat, ab Imperatore Conrado III. per investituram Imp. adūgnata fuerit. Vnde poſtea poſt obitum Elect. Cunradi Comitis Plotkzenſis in Comitibus Mersburgenſibus ad Electoratum *Anno 1153*. ab Imperat. Friderico erectus eſt. Erat autem hæc civitas Quedlingburg non minus, quàm Magdeburgum & reliquæ vicinæ à Carolo Magno privilegio & ſtatua Rolandica donata quidem: Verum Ernestus Dux Saxonie & Marchio Miſniæ propterea eam maximè expugnavit, quod obedientiam Abbatiffæ, quæ Soror erat Principis, in omnibus cives denegarent. Direpta eſt urbs, ait *Crantz. lib. 12. Sax. c. 16*, à militibus , & in extremam paupertatem perducta : quin & tantæ fuerunt obſtinaciæ cives , ut noluerint poſſeſſiones ſuas redintegrare , quam-

vis ab auto mundas haberi manus præciperentur: ita vivebant in diem, & tempora labore agriculturæ contrebant, quum antiquum illud libertatis signum penitus illis esset deletum & ereptum. *Chron. Sax pag. 527*, hæc ad annum 1475 refert. Ex eo tempore tutoribus usi sunt Dominis Saxonis. *Anno autem 1539* post obitum Georgii Ducis Saxon. Abbatissa Anna Bothonis Comitis Stolbergensis filia Dominante, mutationem religionis Magistratus ibidem suscepit. *Chr. Sax. p. 646*.

Quà Hercynia sylvæ longius inde à Quedlingburgo & Gerinroda ad duo milliaria se ad Austrum versus Salam extendit & Lacum Gaterstebiensis attingere propius videtur, Ascania sive Aicherstebium ab antiquissima familia Comitum eorum nomen gerens, civitas omni frumentorum genere abundans sita est, quòdam Sedes Comitum Ascaniensium, quorum propagator olim fuit Bernhardus Princeps Anhaltinus. *Elias Reusn. in Isag. hist. de princ. German. p. 602*. Quondam autem in libertioris statu vixit, quàm ex aliquot hucusque temporibus. Nihilominus certo pacto pareat Episcopatu Halberstadeni,

denſi, dum contentio adhuc feryet de ea cum Principibus Anhaltinis, qui eam non tantum ſuæ incluſam dicunt provinciæ; ſed etiam iure ſucceſſionis ſibi deberi volunt. Antiquiſſima enim domus Principum Anhaltinorum ad ſaſtigia talia in Imperio Germ. eveſta eſt, ut duo Fratres filii Alberti Uti, ex nati uno tempore Electores fuerint. Otto I. ſuccedebat parenti *Anno* 1169 in Electoratu Brandenburg. Bernhardus vero *Anno* 1180 in Comit. is Wurtzburgenſ. à Frider. Barbaroſſa Elector Saxonix creabatur. Quod notabile. vide *Andr. Angel. in Chr. March. pag. 90, & Chr. Sax. pag. 285.*

Eiuſdem conditionis porrò fuit olim civitas Calbenſis ad Salam ſic, à nobili familia Calbiorum, que ante Ottonem Magnum pridem floruit ſic dicta, ut ex *Andr. Angel. Chron. March. lib. 1. pag. 37. patet.* Eſt locus iſte, ex quo ſe fluviuſ illa Sala per Comitatu. Barbienſem in Albim exonerat. Terra eſt ſupra modum fertilis, & omni frumentorum genere abundat, unde & civitas ea ſemper libertatis ſtudioſa fuit, & ſæpius ſe fœdere Magdeburgo adſociavit. Eſt & aliud oppidum in veteri Marchia
huius

huius nominis cum arce duobus mil. à Gardelegio, quâ Bismarkium tenditur, distans, loco uulso circūseptū, quem Werderum dicunt, ut sit Calba in Werder ad differentiam alterius ad Salam, quæ itidem ex propagatione illius Familiæ originem accepit. Sedes hæc ante *an. Christi* 1204 Familiæ Krochetianæ fuit, priusquam hanc Marchio Albertus Electoris Ottonis frater plane ex hac ditione eiecisset, ut *notat Andr. Angel. in Chron. March. lib. 2. pag. 94.* Postea verò quum Anno Chr. 1243. ingens bellum inter Marchionem Ottonem & Willebrandum Archiepiscopum Magdeb. glisceret, nec facile extingui posset, Calba hæc unâ cum Osterburgo, Gladigovio, Crümkovio, Altenhvkō, Wolmerstadio & aliis aliquot oppidis penitus devallata fuit. *Enzelius. & Andr. Angel. Chron. March. lib. 2. pag. 100.* Pervenit verò oppidum hoc iure emptionis tandem Anno Chr. 1324 in possessionem Alvensleborum, ut id affirmat *Cyryacus Edinus lib. 2. de orig. & stat. fam. Alvensl.* his verbis :

*Albertus frater primo sub flore iu-
vente, &c.*

Hic primus Calbã fossis ingentibus arcẽ

Et vallis hodiè septam, multo arcere de-
mit,

Et generi addixit propriam, natoique
reliquit

Tres numero, casti felicia germina
lecti;

Unde Alvenslebia gentis dimanat e-
rigo;

Scilicet illa hodiè Calbam qua possidet
arcem.

Addit auctor hic, in notatione marginali, quod id ex litteris contractus in arce Calba reservatis appareat. Quum verò oppidum esset ab omni munitione denudatum, obtinuit Gebhardus cum fratribus ius muniendæ urbis & arcis Calbæ, ut elegantissimus ille Poëta & I. C. Cyriac. Edin. in lib. 2 d. de orig & stat. sam. Aiv. rectè notat, circa an. 1380, his vaticulis:

Fratribus hiu etiam maior concessa p-
testas,

Urbanas Calbæ sedes incingere p-
ris,

Atque paludosis circum vallate fluen-
tu,

Aggereque exciso, & turrimuma-
nibus arcem

Munire, & fossis aditum prolium
profundis.

Calba autem altera ad Salam hodiè subiecta est Archiepisco Magdeburgensi.

Porrò inter Calbam & Magdeburgum duobus æquè milliariis ab his distans urbibus sita est Saltza, civitas itidem quondam libera & vetusta, atque è regione ad Albim iacentem vix ultra stadii spacium adspicit Schonbeccam. Est autem Salzæ nomen ab insignibus Salinis ibi inventis, ubi prima Comitia tandem post multos labores, edomitis & victis Saxonibus Carolus Magnus celebravit, quæ hoc encomio notabili describit *Letzner. in vita Carol. Mag. cap. 41*: Quum igitur Saxones penitus humiliati essent, & maxima ex parte in subiectionem redacti, Carolus Cæsar Salzæ, quæ civitas non longè à Magdeburgo distat, Comitia provincialia instituit, atque ibidem cum Saxonibus æternam pepigit pacem, eosdemque patrocinio Romani Imperii suscepit; unde eo tempore simul multi Christum confiteri incepere, & baptismate sacro initiati sunt. Quibus propterea singularia privilegia & ius libertatis non tantum promisit & concessit, sed etiam integrè semper & syncerè ea servavit.

CON-

Conventui huic publico præsent
 interfuit Wilek'ndus, Dux magni
 Saxonix, Dominus Angariæ & Ibur-
 gi, qui ex eo tempore, ex quo conver-
 sus est ad Christianismum, fideliter
 Cæsari adhæsit, nec mutari amplius
 se passus est, licet variis tumultus fue-
 rint redintegrati. In hoc conventu
 obtinuerunt hoc, quod inde Liberi
 semper Saxones vocati sint, quoniam
 illis contributiones Romanæ quot
 annales & servitutes duriores cōce-
 narentur. Tum et à (NB,) plena liber-
 tas commerciorum omnium & arti-
 ficiorum illis concedebatur, ut iis li-
 berum esset, omni genere navigio-
 rum in Mari & cunctis fluviiis Albi-
 dos, Salæ, Visurgis, Amensis, Havelæ
 &c. & passim per universum Roma-
 num Imperium uti, pro libera facul-
 te rerum. Inprimis illis vectigalis o-
 nus in Albi omne remissum est, vclut
 etiam Otto I I Imperat. id confir-
 mavit postea, ut *supra tract. 2. cap. se-
 nult.* ex Documento eius id apparet,
 quod Magdeburgensibus concessit,
sub dato An. Christ. 972. &c. Præterea
 autem ordinavit, ut in v'sam Ecclesiæ
 decimas pastoribus & ministerio Sa-
 xones persolverent quotannis, ex pro-
 ventu agrorum. Ast quæ alias ante

hac libertas ipsis fuerat & privilegia, ea cuncta illis absque exceptione confirmavit & approbavit; ac concessit illis, ut in casu necessitatis, liberum esset iisdem ad Imperium commune appellare. Hæc acta sunt: *Anno Chr. 803, Indiçt; 11.* Quo anno etiam Megapolitanis locum certum ad Albim pro firmitudine sedis addixit, ut ibi sibi civitates conderent; Ita quoque Ecclesiam & templum Mersburgi in Thuringia in honorem D. Iohannis Evangelistæ crexit, & Canonicos regulares eidem deputavit, qui Episcopatus Salingstediano sive Ostervicensi subiecti essent: postea tamen singularem Episcopatum Halberst. determinavit. Velut simul eodem anno Zeizensem, Naumburgensem, & Basiliensem Episcopatum instituit. Jam verò ea civitas Salzen- sis parer Archiepisco. Magdeb.

Tribus hinc milliaribus distat Stasfurtum, inde sic dictū, quod Stationē portus ad Budam fluvium designet. Olim hæc civitas semper addicta fuit Magdeburgensibus, velut & sociæ eiusdem urbis in pluribus fœdetibus. Vnde etiam Magdeburgo hoc debet, quod *Anno Christi 1273*, non sit peritus subversa à Marchion. Brande-
M. burg.

burg. Namque quum in electione Archiepiscopali reiiceretur Ericus March. Brandeb., & reciperetur Guntherus Comes de Schwalenburgk, non tantum occupabatur civitas Aensis; sed etiam obsidione acri cingebant Brandenburgici Stasfurtum arcemque eius; ac nisi tunc Archiepisco ad implorationes aliquot factas eius, cives Magdeburg. opem tulissent, de civitate ea penitus actam fuisset, & forte in cineres abiisset, ut minæ rant. Acris tunc pugna fuit, unde & Marchio Otto sagitta ita in capite vulneratus est, ut non potuerit inde evelli; sed coactus est aliquo usque in capite gestare sagittæ acum, ex quo casu ipsi nomen impositum fuit, quod appellatus sit Marchio Sagittifer aut Sagittarius. Posthæc & eiusmodi iacturam, Marchio exercitum suum in Principis Ottonis Anhaltini ditiones educebat. Quod itidem Magdeburgenses mordebat, eos denuo inde expellendo, dum persequerentur tales spoliatos usque ad Quedlingeburgum, Halberstadiumque, nec non excursiones continuabant usque ad Stendaliam veteris Marchiæ. Stasfurtum autem claret simul ex salinis suis, ceu satis uberem copiam

piam falis proximis & vicinis locis subministrat. Versus Austrum, exinde conspicitur ad Salam Bernburgum, quasi diceres Bernhardi Comitis Ascan. arcem, ultra milliare Germanicum à Stasturto non distantem. Civitas hæc nulla in re, quoad fertilitatem agrorum, cedit reliquis. Paret hodie etiam Principibus Anhaltinis, quamvis etiam litem occultam sustinere à vicinis Canonicis cogatur, quod tamen non curat, quum tutela Principum suorum ita licite fruatur.

C A P. VII.

*De reliquis civitatibus, Saxoniarum
versus, & in veteri
Marchia sitis.*

QVod si inde ad occasum versus Brunsviam, te convertas, & priusquam iter absolvas usque ad quinque milliaria non procul ab Elmo, quasi sylvis circumsepta ibi interjacet Helmæstadium, cui nomen alii impositum inde putant, quod ex bello Vandalico, & Hunnorum, multæ galeæ & arma ibi inventa fuerint ab agricolis terram vomere:

findentibus; quum Galea Germanicè
e yn Helos significet. Sed quum ipsa
 sylva, quæ adhuc hodiè Elmus vo-
 catur, satis luculentam interponat
 protestationem contra eiusmodi fi-
 gmenta, quod sit civitas Elmi aut
 Helmi, relinquamus hæc vana suis
 auctoribus. *Albert. Crantz. Metro-*
pol. lib. 1. cap. 10, videtur non procul
 ab eius foundatione abetrasse, quem
 propterea quoque sequitur in adsti-
 pulatione sua *Chytræus lib. 2. Saxæ.*
Chron. ubi agit de Ducibus Brunsv.
pag. 54, cuius verba mutuata hæc
 sunt: Paulò antè, oppido (fermè)
 medio inter urbem Brunsvigam &
 Magdeburgam itinere, Helma-
 stadium, nunc Academiae sede insignè,
 Wilhelmus Dux Brunsvicensis, Hen-
 rici pater, à Werdensi abbate, cui pa-
 rere cives insolentiores recusabant,
 certa pecuniæ summa Abbati nume-
 rata, redemptum in suam potestatem
 redegerat. Munire id oppidum Ca-
 rolus Caroli Magni filius, adversus
 Sorabos & Vilsos bellagerens cœpe-
 rat, idque S. Ludgero primo Episco-
 po Monasteriensi tradiderat, ut in po-
 pulis à Carolo subiugatis prædicanti,
 tutus receptus esset. Id Ludgerus po-
 stea cœnobio Benedictino Werdenz

ad Ruram flu. à sefundato, in quo moriens *anno Christ. 809* sepultus est, attribuit. Eius cœnobii longius distanti Abbatem Dominum civitas Helmstadiensis hucusque agnoscebat. Sed quum trunci Domini cives tæderet, Ciconiam regem hoc tempore adepti sunt. Quod suis verbis Crantzius, non nihil acrius possessores novos perstringens, ita exprimit: Pœnituit oppidanos mutasse Dominum. Sed quando ranæ regem contempserunt ignavum, accepere pro illo Ciconiam, quæ regit in virga ferrea subiectos. In qua locutione non adeo plurimè aberravit. Namque quum Duces Brunsv. variis implicarentur bellis, miram sapius & luctuosam subiit civitas fortunam. Sic quum tandem *Anno 1568* à morto Patris ad Iulium Ducem Brunsvicensem successio devolveretur, & is cogitaret de Gymnasio aliquo instituendo, idque primitus Gandershæmio civitati, ad Gandam fluyum sitæ versus Embeckam, destinaret; postea veò, quum privilegia Academica ab Imperat. Maximil. II. per Henricum de Lühc impetrasset, in commodiorem locum transferre conaretur; & licet maxime Gottinga eam sibi sortem ad-

optat; tamen propter certas causas
Anno 1576. Helmsæstadium hac be-
 re voluit: ubi etiam 15 *Octobr.* solem-
 ni festivitate introductio talis cele-
 brata fuit non sine pompa. Floruit
 quidem primitus satis splendidè pro-
 pter claritatem aliquot Professorum,
 præsertim Theolog. & Iurorum: &
 quod libertas profitendi studia libe-
 ralia minus esset constricta: ceu et-
 iam 14. Principum & Comitum fi-
 lii ibi in litteris uno tempore vive-
 bant: At quum secta horrenda Sta-
 girica *Anno 1693,* nimium crudeli
 arrogantiæ sibi Imperium in bonas
 & liberalis Philosophiæ artes non-
 nihil ferventius sumere, aliosque va-
 riis & clandestinis subagitationibus
 dirè persequi, & quosvis obvios pro-
 pe titulo muli Arcadici descubare
 atrociusque taxare inciperet, donec
 tandem Spiritu vertiginis omnia in-
 volveret; ceu falsa damnatio alicujus
 optimi viri D. Hof. id demonstra-
 bat: factum est tandem, quod ita pe-
 detentim in sui ruinam recessa sit
 ista bona Italia, & ex uno malo in
 aliam deciderit; secumque totam pro-
 vinciam turpiter collapsam duxerit:
 præsertim quum omne pium & ex
 fontibus Israelis petitiim barbara bat-

baries proclamaretur, & nihil Christianum verè censeretur, quod non barbarum in impurissimis falsæ Philosophiæ elegantis saperet Ethnicismum: quod & publico statuto, in perpetuam Academiæ ignominiam, confirmatum est. Tandem ipse non ultimus auctor tantæ seductionis & corruptionis Iuveniliū animorum J. Cas. cum C. Mar. quasi conscientiæ stimulo compunctus, 6. Id. *Quintil. Anno c10 10cvi*, hasce calamitates publico carmine confiteri coactus est, ad Academ. Iuliam in funere Iunioris Principis Hentici Iulii id dirigens hoc modo, quod strictim tangendum est:

*Diva parvū felix à primis Iulias annis,
Casibus adversi varijs obnoxia fati;*

*Dum rose pungentes per spinas ardua
surgu &c.*

*Fallor? An hanc legem cunctis tulit
Arbiter ævi?*

*Vt nihil exipsum in reliquis emergere
possit,*

*Quin mira ratione dū multumq; pre-
matur.*

*Res quæ tum demum verum decus æ-
dua servat,*

*Omnia perpetuis ubi viceris aspera
cru.*

*Sin homini cedant ex votis omnia pri-
mum,*

*Diffuimus toti miserè, fastuque peri-
turus.*

*At tu, ter decies annos que mul-
ta tulisti,*

*Fac, deinceps animo quoque sis pra-
sente, Virago,*

*Iulias : ante mali species tibi nulla pe-
percit :*

*Dira aliquando famus : sed crebrò lu-
rida pestis,*

*Et sociæ, quarum seriem cognosse mo-
lestum est,*

*Irrupère vias nostras stragemque de-
dère.*

*O Eri, nostramodò si nuquam
templa petisses,*

*Aut hodiè saltem fugeres viridanti-
bus hortis ! &c.*

Nimirum hæc erat illius consortii elegans & astuta versutia, ut ipsi auctores funestarum litium, culpam omnem torquere in bonos & verbi cœlestis amatores fideles, omnia non denè invertendo, possent : atque ne in ullo tantæ ambitionis noxii deprehenderentur, egregias inducebant adulationum aulicarum personas ; adulatorem tamen interim variis scriptis, maximè taxando : cetera solet fieri, ubi suppo-

suppositis technis res agitur. In summa, quum victores causæ se sibi somniarent, nemo magis barbarus erat, quàm qui veritati Verbi cœlestis in simplicitate falsæ illorum philosophiæ contradicendo, absque respectu Ethnicismi studebat. Verum quamnam barbariem funestam hæc nobis barbaries barbara nunc procreavit, quum impietas talis detestabilis cum securitate ita, per fucatam illam terministicam philosophiam, quæ nihil rei & veritatis continet, in propagatione Ethnicismi horrendi apud juventutem accreverit propter perniciosam hanc seductionem, id calamitosissima hæc tempestas & justum judicium Iehovæ in obstinatos directum, satis luculenter demonstrat. Patria tota collapsa meritò jam deploratur. An non homines ambulent in tenebris, ubi nox furva pro die lucido, & falsum pro vero; iniustumque pro ipso jure adoptatur & feligitur studiò? Meus olim in talem calumniosum processum & iniquitatem judicii quum cernerem omnia contra pietatem & verbi cœlestis debitam curam subverti, ex Mimesi A. Clam. hanc pro leniendo dolore parabolicè applicavi oden amicus:

M 5 *Olim*

Olim Cuenllo & Luscinia fuit
 Certamen atrox, re super ardua,
 Nempe utra carum dulciores
 Alituum modulos teneret.
 Ventum fuisset forsitan ad manus,
 Pugnante summo utralibet impete,
 Nè deropentè visus esset
 Retia ponere certus Auceps.
 Huic iudicanda quàm cuculus daret
 Litu potestatem ingenio suo;
 Quanquam futurum Athus vidcret,
 Ut caderet, tamen acquieuit.
 Ergo aure iudex eminulâ stupens,
 Ambus, secundum se, iubet alites
 Sub myrteo arbori flagello
 Sidere, perque vices sonare.
 Ibi illa primum gusture musico
 Celebris ales suscipit: adsonat
 Ineptus eiuudem integrator
 Vocis, idemque subinde timit.
 Mox, absolutis cantibus, arbori
 Sensim ad tribunal itur, ibi hic novam
 Sententiam rogatus, edit:
 Mañ e pari ingenio vo'ucres,
 Ut queque vestrum non mediocriter
 Visa est mereri premia laurea!
 Ut expeditè temperastis
 Ad numerum lepida ora motu!
 Quod pace vestra mi liceat tamen,
 Visa implicato Daulias es: sono
 Supra me dum uti, carnea:que

Non cecinisse melos ad aures.

Ergo priores deferimus tibi,

Ut arbitramur, mi Cucule, optimo

Iure, & meo sis arbitratus

Victor in i ac bonitate causse.

Si, Daulias, te hoc mordeat, audies

Sententiã mox quid gravius meã:

Hic bilioso corde fervens

Impero, ni taccas silendo,

Posthac canoris cantibus abstineus,

Nil fulminosus gutturis offeri

Lenibit iras quin tibi mox

Mors, si risicum caput amputabo.

Natura præcepit atque ferociens

Dis, or, hosam si violentiam

Ferventer exercere tendit,

Mors canis rabiis notatur.

Re iudicatã sic, cuculus malus

Reclẽ sonores promeruit sibi,

Atrique sancta clara raptim

Vex inhibetur hiante lingua.

In futura mala prospiciens sic etiam alibi exprimere voluit is eandem tragediam & verbi Iehovæ persecutionem vaticinando:

Vat. s futurum sum minus: attamen

(Heu! e gar hoc quod dicere) mox ita

Plures ruinas isi a secum

Ducet, apertius ut viãebis;

O IHOVA, fortis, ni radij tuæ

LUCIS

*Lucis vicissim splendidus micent,
Et barbarorum ius recedat,
Non poteris tolerare cristas.*

Scandalosissimam præcipitantia quã-
tos lapsus causatit, id videte passim
boni, & dolores simul experti sunt
hãud leves: quicquid alii glori-
entur: Sed nec defuit ruina ruina ip-
si præfidi, quod dolendum, unde &
posteris habent, quod luant modo.
Nec minus prope eadem passus fui-
sem, quum ratione officii ibi sanio-
ra docendo monerem. Quid unguis
unci valeant, didici sat angustiis con-
torrus;

*Esse unquamnè queat solida pietatis
amator*

Acceptus patriæ?

Iehova misereatur nostri tandem,
& convertat mortales, ut emolles-
cant durissima pectora, nec semper
sua ament in peccatis tantis damnata.
Ille revocet cunctos ad seriam peni-
tentiam, ut unice in verbo eius ac-
quiescere & inde solidam vividamq;
cordis sapientiam, non ex putidis o-
pinionum falsarum lacunis, & petere
& salutatiter haurire discant: quod
merito patriæ & omnibus Christianis
merito ex animoque apprecor.

Sed Helmæstadium in sylvis amœ-
nissi-

rioribus nunc relinquamus, & revertamur ad pensum hoc talium civitatum absolvendum. Inde recurrendo ad Albim versus Wolmerstadium sedem Archiepiscopalem hodiè Magdeburg. ibi ad Gram & Biveram fluvios situm est Haldenslebium.

Olim ante Henrici Leonis Ducis totius Saxoniae dominatione civitas hæc juxta ea tempora propter paludosum locum & muros cinctos munitissima fuit, & plurimis sudes in oculis fuit; in primis mentem ad eam flexerat Archiepisc. Magdeburg. 16 Wichmannus, Comes Segenburgeris ex Bavaria, quem Fridericus Barbarossa ex plenitudine potestatis successorem Friderici comitis Wettinensis ibi constituerat & præfecerat. Hic, velut præ reliquis fuit cupidus magnam cogendi ditionem, ita quoque omnem quæsit occasionem, quomodo hanc civitatem Comitum illius loci & nominis antehac, at tunc Henrici Leonis propriam sibi vendicaret. Et quum summo favore polleteret apud Cæsarem, subsidiariumque ab eo obtinisset militem, in societate simul adsumpto Episcopo Coloniense, obfidione severa eam cinxit, *Anno 1181.*
Dux Saxonicus ei eum præfecerat **Comitem**

mitem Lippensem Bernhardum, cui
 multi imputabantur excessus. Civi-
 tas aggressu non erat facilis quidem,
 ut frustra aliquot menses in obsidio-
 ne consumerent : attamen aquarum
 co: ia poterat ad extrema perducī. Si-
 mili stratagematis inventionē quum
Anno 1605 Dux Henric. Iul. contra
Brunsviceses sit usus, iuvat etiam
 heic ex *Chronico Lauterbergense M.S.C.*
 annectere. Qui in Civitate erant, in-
 quit Chronicon, adhuc si possent eam
 amplius munire cogitabant : cum e-
 nim fluvius Ora, ex una eam parte
 præterfluens valde muniret, alium ta-
 men fluviolum, qui Bivera dicitur,
 ad alteram eius partem derivantes in-
 accessibilem penitus reddiderunt : A-
 quis enim circumquaque stagnanti-
 bus, quasi insula videbatur. Sed hæc
 res civitati perditionem procuravit.
 Deprehensum est enim ex hoc sita
 terræ considerato, quod si decussis
 aquarum aggere iactō prohiberetur,
 civitas aquis sursum crescētibus ma-
 geretur : Hoc etiam ad obsidionem
 Episcopum Wichmannum movit
 vocavit. Labore itaque maximo in-
 fractes menses & duas hebdomades
 aggere consummato in tantum aqua
 excrevit, ut pene super muros civi-
 tati:

tatis influeret. Tunc demum Episcopus naves armatorum plenas civitati iussit applicari. Obsessi autem & captivati rebus suis & corporibus salvis civitatem ipsius tradiderunt potestati, quod consecuti bono omine discesserunt. Episcopus vero civitate potitus, eam funditus evertit, utilenim is opus perficiens & valde suis posteris profuturum. Hucusque Lauterburgense Chronicon. Hæc verò est altera obsidio Haldensleebii : prior incidit in *Annus* 1168. quæ quâ occasione soluta sit, ex eodem Chronico Lauterbergensi libet referre. Civitas in palude ædificata erat triplici vallo & muro forti munita. Palus autem circa civitatem porrecta non patens, sed sub cespite latens erat, & cespes ipse non solidus, sed vestigiis cadens quasi immersionem desuper ambulantis minabatur. Super hunc machinæ multæ diversi generis multo labore & sumptibus magnis ad capiendam civitatem construebantur. Interim verò hi, qui obsessi fuerant, stultum iudicantes nihil per se agere, quoniam huiusmodi materies flammæ admodum capax est, cespitem ex ea parte, qua extremo civitatis vallo iugebatur, obsessoribus ignorant-

tantibus incenderunt. Ignis autem subterraneo meatu serpens citò dilatatus est, qui cum ab locum machinarum venisset, cespes subter igne exesus, molem superpositam ferre non valens, repente subsidit, totaque illa structura cadendo secuta: copiosum igni pabulum ministravit. Hætenus iterum *Chyonicon Lauterb.* Cum autem Haldenslebium annis circiter quadraginta tribus in rudetibus jacens triste spectaculum vicinis civitatibus præbisset sub Alberto Archiepiscopo, ex Comitibus Haldemundiis nato, ipso in Italia cum Imperatore absente, accolis illucescentibus iterum instauratum urbis veterem formam auspiciatò resumpsit.

Fuit verò hic Comes Bernhardus Dux copiarum sub Heinricho Leone, cuius partes contra æmulos masculo tutatus est animo, multatus hoc nomine ab Episcopo Coloniensi Philippo Feudis, quæ ab istâ Ecclesiâ tenebat. Eam jacturam compensavit Heinrichus Leo, datâ ei præfectura Engericensi, antiquorum regum & principum Augustali. Haldenslebium viriliter defendit à primâ obsidione usque ad postremam: ubi contrarietatem pugnare non potuit. Salvo præsi-

præsidio & arce suæ fidei commenda-
 datâ, eruptionibus crebris, rapinisque
 vicinos fatigavit, ausus subinde us-
 que ad muros Migdeburgenses præ-
 dabundus excutere. Exstat Iustini
 cuiusdam Lippiensis poema vetustû,
 titulo Lippi florii, scriptum ante *An-
 nos circiter* 360. Seculo est barbato
 penè eruditius comitiusque, quò
 Bernhardi vitâ & res gestæ deliban-
 tur: cum primis prolixè ibi describitur,
 quomodo post longinquam mi-
 litiam, factas cales, & illatas adver-
 santibus iniurias, ut maturè Deum
 placaret, proque delictis satisfaceret,
 relictis coniuge, liberis, omnibusque
 negotiis mundanis, in Cœnobio Ma-
 rætel:ensi cucullum induerit: mo-
 nachatu adiunxerit peregrinationè,
 sivè bellum sacrum in Livoniam, co-
 eventu, ut ibi in novo Episcopatu
 Lealensi cathedram indèptus sit.
 Vide Encomium eius apud Staden-
 sem *al Annum* 1228. Meminit *Cæsæ-
 riu, Heisterbacensis monachus illustrium
 miraculor. lib. 9. cap. 37. & lib. 10. cap.
 55. Meib. in hist. de Henr. Leon pag. 22,
 & 23., ubi etiam Genealogiæ partem
 Comitum illorum ponit.*

In veteri autem Marchia milliari
 uno ab Angermundo, de quo supra

N actum

actum est, distat Stendalia, quàm civitatem *Anno Christi 920*. Henricus Auceps Imperator condere incepit, velut etiam & alias civitates. Occasionem huius intentionis ipsi præbuere incursiones Vandalorum ad Havelam & aliorum, ut cõrectius eos subiugaret. Atque ne ex proposito excideret, sed eò citius civitatem eam ad perfectionem deduceret, propterea ultra quinquaginta familiis nobilium, quos in eum finem, ut ipsos sibi fidelitate singulari obstrictos teneret, hac dignitate donatar, eam implevit, quibus sua assignavit habitacula, & civitatem maximis ornavit privilegiis. *Andr. Angel. in Chron. Brand lib. 1, pag. 37,* nomina familiarum non incompiè pluribus enumerat. Quum verò Vandalii Hunnos & Pannoniæ gentes in auxilium advocarent, quas *2um Anno 923* debellabat, urgere profectum ferventius cœpit, ut vindices pœnas de Vandalis & Megapolitanis sumeret. Ideoque non tantum frumenta plurima convehi curavit aliaque necessaria, ad talem expeditionem facientia; sed etiam multa castella & fortalitia præsertim in veteri Marchia renovari & refici iussit,

fit, ceu est Osterburgum, Seehufium & arces atque castella ad Bisam: simul aut. quum oppidum Varinvm ad Albin, quod Verhena vocatur, quasi victoriam exinde comparare (quod Germani *erz verhen* dicunt) vellet sibi. Præterea Cæsar trans Albin intra Havelam singulare Castrum cum vallis arduis erigebat in proximo monte, & appellabat eum Montem victoriæ, ceu adhuc locus ille nomen tale retinuit.

Tum etiam Gardelehiã, Angermundã & alias urbes atque castra n. uniebat. Qui erant militum fortissimi, iis tales cõcredebat locos, qui inde Burgenses vocabantur, propter conservacionem Burgiorum, castellorum vel arcium; velut ex hoc quoque in hunc usque diem cives Burgeti Germanicè dicuntur. Quum igitur tales Imperator munitiones *per ann. 924, 925, & 926* passim perficeret, atque simul Arneburgi ibidem ad Albin quam proximè selectissimas copias ad præsidium firmum sibi sustentaret; attentiores quoque reddebantur Vandali, Heruli, Obotritæ, & Megapolitani, qui simul de necessariis belli sibi accuratè prospiciebãt omnibus, & imprimis Brandenburgum communicabant.

Stendaliæ tum Anno 926 vivebat Cæsar, quum Misitzlaus Rex Vandalorum per legatos bellum ipsi denunciaret apertum. Dimissis verò legatis blanditer, statim Comitiam instituit & maximè Senones suos, Saxonas, cum Thuringis aliosque convocavit subditos, quibus atrocitatem Vandalorum indicavit. Sed ut eò promptiores fortitudine & animi constantia eos sibi devinceret, in præsentia Ducum, Principum, Marchionum & Comitum, omnes aulicos suos, & quos præ reliqua plebe animosiores putabat etiam artifices in civitatibus ad nobilitatis dignitatem evexit. hæc verbis: *Adel, Eddel, ist Eydhaltan* quasi diceret: Virtus nobilitatis & generositatis consistit in firma fidei observatione. Finitis his Comitibus Stendaliensibus, omnia ad bellum præparavit, traiecitque cum universo exercitu Albim, ubi generalem præfecturæ militaris Officium Johanni, Henrici Calvi filio, Marchioni Stadenfi, quem verè Heroico animo præditum noscebat, commiserat. Sub initio igitur Anni 927, castra transferebat & obsidione acti cingebat Brandeburgum, quod Vandali juxta suum Idioma Schorlitzium nominabant.

tabant. Atque sic tandem in eas con-
 iccit eos necessitates, ut cogerentur
 armis se dedere Cæsaris, unde & om-
 nes propè deleti sunt, ac ipsi suis no-
 bilibus novis civitatem cum vicinis
 locis destinavit, quæ causâ est, quod
 præ cæteris terris ibi & circiter tantus
 inveniatur nobilium cumulus, ceu
 idem in Thuringia quoque ad eius
 rei exemplum deprehenditur. Van-
 dali autem quum recolligere vires &
 Cæsarem in Monte victoriæ ad castra
 sua obruere tentarent, secunda vice
 illos ibi dissipavit, ingenti strage edi-
 ta. Proinde commotus est Impera-
 tor, ut novum ibi circa Landsbergû,
 Salam, & Marchiam Mediam Mar-
 chionatum Brandeburgicum consti-
 tueret, contra Vandalos reliquos. At-
 que sic *Anno Christi 928.* ad huius
 muneris rationem: sustinendam inve-
 stivit publicè Siegfridum Comitem
 Ringelheimensem: Coniugis suæ
 Mechtildis fratrem, & simul ipsi Vi-
 cariatum Imperii cum novo insigni
 obtulit, videlicet Aquilam tubentem
 in pectore Cornilunium gestantem
 in Clypeo albo; Memoriam ut expri-
 meret hanc, quod Vandalos ibi mul-
 to sanguine Imperio subiecisset; Vbi
 simul Luna Corniculata indicat in-

constantiam illius populi , qui sæpius ex agnita Christi veritate & obedientia debita resultat. &c. *Brothoff. lib. 4. Chron. Anhal. cap. 1.* Nobilium autem novorum designationem longo catalogo recenset *Andr. Angel. in Chr. March. lib. 2. pag. 39.*

Hinc quoque est , quod civitas Burgenfis tribus milliariibus à Magdeburgo distans in itinere, quo ex Stendalia Zerveftam tenditur , ex arce & castello suo nomen retinuerit. Est verò non minoris magnitudinis in capacitate sua hæc urbs , quàm Stendalia , imò non cedit in hoc Magdeburgo : quamvis non ita munitum sit , tamen in commode jacet loco, ut ex valle Rosenthalio optimus ipsi Albidus usus applicari posset ; nisi Magdeburgum potiori privilegio & jure Emporii aut Stapulæ absolute præ cunctis locis ad Albim in Archiepiscopatu frueretur : unde sæpius lites antehac ortæ sunt , ut ipse quoque nuper aliquo Solemni actû *Anno Chr. 1619, 17 Martij* tali Burgenfium attentato nomine Magdeb. contradixerim. Præcipua autem & fere principalis hæc est urbs hodiè post Halam , inter 28 , quæ parent Archiepiscopo Magdeburgensi. Aliàs quoque

que semper fidelis socia in pluribus fœderibus contra hostes quosvis patriæ olim cum reliquis vicinis civitatibus extitit, quum adhuc in pleniori esset constituta libertate.

Quando ex Magdeburgo ad ortum versus Vitæbergam tenditur, quinque milliarium spacio ab eo distat Zer-vesta, sive Servesta, uti ab aliis nuncupatur, civitas, quæ nomine optimæ & temperatæ cerevisiæ admodum clara est, & celebratur undique per Germaniam, Principum Anhaltinorum antiqua sedes. Inde nomen translatum gerit maximè, quod olim ante Caroli Magni tempora imò à Drusi Romani usque seculis in veteri Marchia ad Bisam fluviolum & Zeram arx vetustissima sita fuerit Servestia dicta, quasi *Sehr z est es Schloss*, id est, admodum firma arx. Hærus illius loci appellatus est Dominus de Zera, aut Zeramundio, quasi ad ostium Zeræ gubernatorem ageret. Carolus autem Magnus quum in veteri Marchia iterum *Anno Christ. 804* victoriam ageret contra Saxonas, Senones & Longobardos, & convertisset Geronem, Dominum Zeremun-danum; Comitem eum Osterbur-gensem & Altenhusanum effecit.

Postea verò Anno Ch. 1155., quum sub Imperatore Friderico Barbar. Albertus Vrsus Marchio & Elector Brandeburg. ratione officii Iasonem Vandalorum Principē, & Regis Prunillai defuncti ex sorore nepotem ex Brandeburgo ope Wichmanni Archiepisc. Magdeburg. expelleret, in conflictu & expugnatione tali Wernerus II. Comes Osterburgensis Alberti ipsius ex Sorore nepos interfectus est Ind. Patens eius Wernerus I. ex nimia condolentia antiquam familiæ suæ arcem Zervestam in Cœnobium Virgineale convertit, id B. Mariæ Virginæ devovens, unde & hoc Mariæ valesse nuncupari voluit: Ast incolæ quum huic locutioni assueheri nequirent, nihilominus illud Zervestā, mox per metathesim Crevestream dixerunt. Vide Andr. Aug. in Ch. Marc. lib. 1. pag. 27. & 28. lib. 2. p. 87. Quæ verò Wernerus I. iste Comes Coniugii haberet Eulaliā Com. Ottonis Anhaltini, cui Divitis nomen adiciebatur, filiam, quæ soror & Alberti Vrsi, Elect. Brand., ac ne nomen antiquissimæ domus interiret, factū est inde, quæ quoque ea urbs Servesta sit dicta, quæ ipsa in loco frugifero sita est, & multis in necessitatibus vicinis præstitit.

Annexum huius capituli de Erfurto Thuring.

Civitatibus iis quoque Erfurtum accensenda veniret in Thuringia, quum & ipsa superioris Saxoniae circulo includatur; sed paucis id Hanseatico foederi, cui parum operæ præstat, sufficiat *Michael Neand. in succinct. Orb. terr. expli. pag. 136* ex ore rusticorum Thuring. non civitatem, sed regionem hyperbolicè eam vocat, & quod eodem anno cum Venetiis condita, id est, *Anno Christ. 421*, extracta sit. Satis ampla quidem est hæc civitas, adeoque ut in circumferentia propè exuperet suprascriptas omnes: sed tamen nimis larga est & liberalis locutio talis, quum muris inclusos tot hortos, vineas & monasteria ampla agrosa teneat. Etenim privilegiis nunquam eo usque potuit extolli, ut æquipararetur vel minimis inter civitates imperiales, quum iugo Elect. Moguntinensis & Saxon. ita penitus prematur; unde & illi toties obiectum ab illis est quidem, quod Erfurtum non sit libera civitas: quod ipsi in publicis confitentur scriptis. *Nihilominus Anno Chr.*

1584, apologia quadam testatum fecerunt egregiè, & explicarunt singulari libello, quæ iura libertatis in statu regiminis & Reipubl. illis competant. Triplicia enim ibi produxere concordata aut pactiones, quas tam cum Elector. Moguntiens. quàm cum Elect. Saxon. & Comitibus Gleichianis inierunt: atque circa finem in 45 membris demonstrarunt, quæ iura in Regalibus sibi facta rectè reserverit, quorum exercitium & possessionem continuam allegarunt. Sunt hæc quidem satis notata digna; sed dum plurima hæc & alibi non differunt, quæ potioris & eminentioris sunt vigoris, inde procul dubio factum est, quod causam omnium in Camera Imperiali in *Instantia Revisionis* obtinere minimè potuerint, velut etiam sententia definitiva, quæ nuper illis dictata est, id luculenter declarat, quod actione exciderunt penitus, nec ullo beneficio iuris refarci queat. Ideoque gratias insignes debent Electori Moguntino, quod tam clementer in puncto tali eminentiorum Regalium eos foveat. Homines fuerunt antehac non adeo liberali ingenio ab antiquis nati, nec tantam spirarunt ingenuitatem, qua-

qualis in aliis civitatibus deprehensa est: sed, quum nil aliud, quam hortorum ventris, vinearum & agriculturæ &c. curam tanti æstimare didicissent, vix interhas inventi sunt, qui alias & præsertim exteras regiones frequentare flu.uerint. Quum domi sordescerent ita, nihil æquè quàm divitias & possessiones terreas, sive avaritiæ studium liberis suis commendando inculcabāt, præ quarum venatione nimia vix virtutis cultura respō.dere in eis altius potuit. Unde etiamnum rustici in vicinis pagis multa in eorum stupiditatem variis historiis diæteria iacere solent. Qui verò in senatu vixerunt, præ reliquis sibi intelligentiæ quid vendicabant: nec rarò tamen (præsertim si novas exact. ones confingerent) civibus suis suspiciones varias moverunt, velut & *Anno 1508* inde valdè turbata est eorum Respubl., populo scilicet in senatum acrius inquirente, ut ait *Dress. part. 2, Mill. 6, pag. 68.* Quem tumultum pleniori historia persequitur *Dav. Chyt. lib. 6, Sax. pag. 167.* Republica enim (ait) ære alieno obstricta, senatus novis tributis cives onerarat: nec tamen tutum existimabat, civibus omnia Reipub.

arcana, & in quos usus collata est pecunia, patefacere. Ideoque diuclatis rationibus aliàs alio modo ebi conati sunt &c. Quum civis lect. Moguntinum, & senatus Elect. Saxon. Fridericum pertinacius implorarent, bellum inde exortum: fervidum, & duravit seditio, sex annos, donec tandem Imperat. Max. liani auctoritate res discussa & composita est. *Dress. d. l.* Simile exemplum etiam nuperrime vidimus in motu, quem ex eadem causa spiritibus concitarunt aliquot ambrosiani: sed quum illi potius locum sanctus summum, quam aliud quid ambirent: his facile adoptatis auctoribus & in curiæ dignitates eVectis, ditempta fuit. Quum autem (*inquit Cl. d. l.*) populosissima Thuringiæ Metropolis sit Erfordia, ad vadum Hæra flum., unde & nomen habet, in fertilissimo agro, vini & frugum omnis generis feracissimo sita: breviter hoc loco, de veteribus Thuringiæ Dominis, & qua occasione Erfordia potissimum creverit, pauca annotabo. Multò enim vetustior Erfurdiensi urbe Northusia est, quam Theodosii junioris tempore, sub Merwigo Thuringorum rege, Francorum

regis cognato, conditam referunt annales; cuius Mervvigi ex filio Bassino nepos aut pronepos fuerit Ermenfridus Thuringorum Rex, Clodovei Francorum regis gener, qui à sororio Theodorico Francorum rege Merensi postea cæsus est. Et quia Saxonum auxilia Theodoricus in eo bello habuerat, Thuringiæ partem ad Unstrud fluvium, versus Hercyniam sylvam eis attribuit, à quibus nunc Saxenburgk huc usque nomen retinet. Deinceps igitur sub Francorum regibus Thuringia & Hassia coniunctæ, usque ad Carolum Mag. & Henrici Aucupis tempora manserunt. Dagobertus enim Magnus Rex Galliæ & Franciæ Collegium D. Petri in monte, quod iam Erfordiæ mœnibus inclusum est (*anno Christi. 638, & Ultraieclum anno 624,*) condidit. Pipinus Caroli pater Cœnobium Heresfeld in Hassia, item Fuldam, Amerbachium, S. Mariæ in Ertort. *Anno Christi. 745.* Collegium Fridislarie in Hassia & alia fundarunt. Ita sub Francorum regibus *annos 366.* Thuringia mansit. Tandem Carolus Crassus Imp. Dacem Thuringiæ præfecit Ludovicum, cuius nepos Burchardus à *Wais* ab Ungaris cæsus est. Quare Henricus

cus

cus Auceps Imp. Thuringiam occupavit; cuius successoribus Saxonie Principibus in hodiernum usque diem subiecta est. Etsi enim post Wilhelmum, Ottonis I. Imp. filium, qui Archiepis. Moguntinus fuit, Thuringiam permissu patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Meguntini, merum Imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt: quorum Vice-Dominus, sub Conrado Saliquo Imperat., Ludovicus Barbatus aliquandiu fuit tamen posterius Barbati, Landgraviorum titulo, Thuringiam ad hæredes transmiserunt, donec ad Misnia Marchionem, ex Wittikindo Saxonis posteritate ortum Henricum illustrem, Theodoricæ filium, & Hermannii Thuringiæ Landgraviæ ex Iuditha filia nepotem, circa *an. Ch.* 1250 pervenit. &c.

Academia autem quæ Erfurti habetur primitus ibidem à Dagoberto *anno Christ.* 650 est instituta, & à Bonifacio IX. *ann. Christ.* 1391. velut etiam post *anno* 1460. à Pio II. variis privilegiis ornata. Verùm *ann. Christ.* 1391. restantata fuit, quum Acad. Wurtzpurgenfis propter duratura bella eò transferretur, & augetur

retur hoc accessu ; unde magnus studiosorum confluxus ibi fuit, præsertim quùm Academia Pragensis turbaretur, & multi Lipsiam confugerent.

Cathedralem autem eìs urbis Ecclesiam ulterius S. Bonifacius, qui circa *annum Chr. 720* in Germaniam venit, perficere studuit. Idcirco templum Beatæ Mariæ magnis sumptibus ædificandum curavit, & sedem Episcopi ibi esse voluit; sed papalibus litteris ab instituto, susceptoq; consilio revocatus, Episcopatum Moguntiam transtulit. Remansit tamen cathedrale templum B. Mariæ, cui adiunctum est alterum templum S. Severi, quorum utrumque suos habet Canonicos, Archipræsuli Moguntino subiectos. *Dress. in part. 2. Mill. 6, pag. 291.* In templo autem B. Virginis campana visitur, qua maior non perhibetur in Germania, quam Ditericus I Brennenfis & Wettinenfis Comes *Anno Chr. 1243*, quum à grandi arte alieno, quo propè oppressus erat, à Marchione Theodorico I I protectore Naumpurgensis Ecclesiæ per immunitatem exacticnum omnium liberaretur, illi loco consecravit. Quir autem Monasterium S. Cyriaci in monte supra urbem positum,

tum, ex concessione Imperat. in æ-
cem commutari civitas, id in dicit
Concord. Senatus satis explicat; quæ
ibi poterit cognosci.

C A P. VIII.

*De politico regimine civitatum Saxæ
earum fida consociatione, & conser-
vatione legali, & exem-
plo Embeccensi.*

Pater igitur iam ex supradic-
ta quanta vetustas, & in originari-
ne antiquitas, quæ virtus, gloriæ
in perpetuo libertatis respectu Saxo-
num & eorum civitatum fuerit, &
quam fideli conglutinatione Fœd-
rum inter sese cohæserint, ut semper
unanimitatis in communi periculis
& promotione boni publici exte-
rint studiosi. Nihil antiquius il-
lud fuit, quam infallibilem conserva-
tionem, & secundum promissam in-
dulgenter observantiam vivere. Etenim
simplicitate bonam perpetuam ami-
bant disciplinæ formam, & com-
muni conversationi non se leviter
descinabant, sed veritatē gravem et
dique commiscebant seduli: ut
etiam Respublicas suas indefines-

ad talem revocabant intentionem, quæ pietati & honestati maximè cõgrueret. Atque ut cõrectius suam Nationem in summo loco conservare potuissent, non tantum despexerunt id, quod externè civitates eorum muniret, sed maximè quod ad internam faceret conservationem. Idcoque quot es fundabatur civitas, non tam ipsum confluxum populi curabant, quàm eius iustam in cohabitatione mutuâ dispositionem. Deinde, quum Respubl. nulla diu absque iudicio, in quo leges & statuta atque regulæ rectè cohabitandi suum inveniant vigorem, consistere possit, proinde iurisdictiono judicialis Magistratui cuiusque loci & præfectis iudicii attributa est. Tertio nullum quoque remedium fortius est, quod æquè colliget populos, quàm amor pacis & studium mutæ Concordiæ in libertate sua. Ita etiam Natio hæc Saxonica quoties ad certam sedem se convertit, pro libertatis suæ iure ex membris corporis sui elegerunt sibi tales, quibus honorem capitis cum viribus regiminis deferrent. Quare semper solliciti fuerunt in Electionibus de viris eiusmodi, qui integritatis, iustitiæ, fidei conscientiaque &

O

pacis

pacis essent amantes, ac maximè in
 honore habebant Seniores, & quos
 ætatis experientia in formam velat op-
 timè, utpote qui intelligerent, quæ
 vis libertatis esset. Aliam successio-
 nem odio semper habuerunt, quam
 virtutis & integritatis libertatisque
 censura nupiam citius expiret, quàm
 ubi successio electioni præfertur. Ec-
 enim facilè sic accidit, ut bonæ reg-
 minis forma in eam libidinem abor-
 piatur, cui successor talis per nate-
 ræ vitium se exposuit, quò nihil pe-
 stiferum magis & perniciosius Rei-
 publ. adici potest. Natio itaque Sa-
 xonica hoc unicè perpetuò egit, ut
 sibi constituerent maximæ integri-
 tatis & æquitatis pacisque amantes
 viros, quos præfecerunt corpori Reip.,
 iisque omnem fidem amorem & o-
 bedientiam præstiterunt; Ac ne curia
 esset eorum vacua, subministrarunt
 illis facultates liberali manu. E con-
 tra Magistratus & proceres populi
 obligati sunt in omnibus, cuius iu-
 stitiam, securam pacem, & tutelam
 præstare iuxta iuramenti fidem, ut
 ita salus populi sive publica res
 apud omnes florere posset. Quod si
 verò, aut internus quis, vel externus
 exargeret hostis, nec sufficerent do-
 mesticæ

mesticæ vires, visa tutissima apud eos fuerunt scœdera, quæ ex iure naturæ etiam sibi confingebant. Domi autem suæ unaquæque communio, sua rite conservabat statuta firmiter, ne quid subreperet mali, aut discordiæ.

Ante omnia tamen Mediocritatem cen genitricem Concordiæ, & civici vinculi in æqualitate amplexi sunt: quemque sub iustitiæ clypeo protegunt; & commerciorum summi erant patroni: proprium commodû, lucrum in proximi enervationem tendens, & talia extremo odio habebant. At veluti pluralitas legum, ut plurimum maximas in interpretatione varia parit corruptiones; ita profus abhorrebant ab iis, quæ à moribus eorum, quid alienum introduce-re videbantur. Quæ propter simplicitatem magis & apertam frontem in legibus amabant, quàm longam & inanem perplexitatem in ambiguitatibus consistentem. Vbi dilectio proximi caput est rerum, ibi facillimi sunt leges regni omnes. Saxonicæ eiusmodi virtutis vestigia adhuc in civitate Eimbeccensi apparent, quæ heic exempli loco producam, ut inde possit iudicium de reliquis civitatibus sumi, ac quibus moribus

O 2 coierint

coierint, & in quantum hodiè à pris-
 sorum candore deviarint plurimè.
 Aperta est locutio talium statuto-
 rum in omnibus, quæ Anno 1573
 sunt renovata ita, ut bis singulis an-
 nis pro maiori inculcatione apud
 populum publicè possint proclamari,
 veluti fit primò iudicii die post-
 festum Paschatis, atque itidem post
 festum Michaelis.

*Verba sunt plana unctive, quæ sic se
 habent contracto modo :*

1. **Q**uilibet civis ante omnia ab-
 neat à contemptu Dei & im-
 pietate omni. Assiduus sit in ex-
 ercizio pietatis, & simul fidelem
 verbi cœlestis auditorem factus
 remque exhibeat. Qui verò die
 Sabbathi sub concione, in foro aut
 alibi in civitate ociosus & rebus
 ludicris incumbens invenitur, to-
 ties, quoties hoc committit, abs-
 que ulla remissione, marcam Em-
 beccensem publicæ utilitati sol-
 vet.

2. *Cella vinaria* publica singulis Sab-
 bathi diebus & feriatis planè oc-
 clusa manebit, nec in iis tempori-
 bus ullus ibi admittetur hospes.

3. *Sis*

3. *Sic & feriatis diebus talibus in publicis diversoriis nusquam sit ullum convivium per civitatem totam præsertim sub concionibus. Quod si quis in hoc delinquens deprehendatur, uterq; hospes, tam recipiens quàm recepti solvent marcæ pro mulctâ.*
4. *Quæ & in nullo diversorio civitatis ullâ inhonestâ aut suspectâ mulier recipiatur aut toleretur sub pœna arbitraria.*
5. *Si nec ullum ludorum genus, aut in diversoriis, aut aliis locis perferatur, ut sunt alea, charta lusoria &c. sub pœna 5 Marcæ.*
6. *Diebus feriatis nec tympani aut sonus talis audiatur, nec commercia tractentur sub pœna 1. Marcæ.*
7. *Tempore messis & festis diebus curruum tumultus in civitate nullus sit, sub pœna 2. Marcæ.*
8. *Adulterij pœna erit 40. Marcæ primitus, & relegatio ad biennium, postea apertam sub receptione pœnitentiam in templo agat.*
9. *Quod si verò excessus sit nimis palpabilis, corporalem pœnam vitæ sibi reservat Senatus. Scottatio autem simplex viro iuveni imponet*

net 20. Marc. mulieri 10. Marc.
cum relegatione unius anni.

10. *Qui puella virginitatem eripit,*
dicitur tam, aut doctum tantum, &
pro qualitate conditionis alteri
nubere queat. Alias tam diu ex
urbe exclusus erit, donec res sit
transacta penitus. Attamen respi-
ciatur, cuius culpa corruptio facta
fit.

11. *Si maritatus in diffidio vivat,*
illi auocetur eorum Senatu, & si
si compositionem admittant, pe-
nes quem culpa fuerit, relegatur
ex civitate, donec ad saniores
mentem redeat.

12. *Si quis compaternitatis iure &*
S. Baptismatis usum vocetur, &
deneget, incidet in 15. Marc. pe-
nam.

13, 14, 15, 16, 17. *Agunt de cere-*
moniis, sumptibus, & honoratis ho-
ius actus sacri, quibus omnia &
parsimoniam revocantur.

18, usque 27. *Agitur de matrimo-*
nio legitimè contrahendo, & ma-
ximè de solemnitate nuptiarum,
quod omnia iusto tempore, &
magnis impensis fieri debeant, tam
investitu, quàm convivio, ad que-
cettus numerus sub pœna 4, i

Marcat, solum invitari debeat, nec ultra 4. edulia apponantur &c.

28. *Nec vidua* ulla ad secundum proe dat coniugium, nisi prius ordinati sint tutores liberis ex priori matrimonio, & iusta divisio bonorum sit facta in præsentia 2. Senatorum & civitatis Secretarii, sub pœna 10 Marcat.

29. *Omniū tutorum* fides hoc requirit, ut statim in exordio inventarium bonorum componi legitime curent, & inde quotannis rationes reddant proximis pupillorum agnatis & 2. Senatoribus, sub pœna 2 arbitraria.

30. *Quisque cerevisiarum Coctor* in Eimbecca, sub pœna 1. Marc. in suis ædibus in promptu habeat situlam vel urnam ex corio confectam. Item scalam unam atque alteram appendicularem, Item ligonès incendio inservientes, Item Vannum cum incerniculo, Laqueum & funem, nec non vibratorium aquæ, & similia instrumenta.

31. *Nemo* quoque in Eimbecca hordeum aqua madidum in maltam rediget, ut rade germen erumpat, nec enatis inde liguis id correbit,

nec mo'â confingi curabit, multo minus coquet cerevifiam, niſi propriarum ædium ſit Dominus, aut locum ædium talium poſſideat & in bonis ad 40. Marc. obtineat, ſub pœna 50 Manar.

3 2. *Intra feſtum* Pentecoſtes & Iacobi nemo ſibi coctorum maltam conficiat, ſub pœna 5. Marc.

3 3. *Nec ulli, adoleſcenti* ædes vendantur, niſi ſit 25. annorum, niſi forte ducet antè pleniorem eam ætatem civis filiam, tunc admittendus eſt.

3 4. *Nemo coquat* cerevifiam in ædibus, niſi æquè in habitet eas iuxta exemplum vicinorum, ſub pœna 50 Marc.

3 5. *Nec quis* focum in cupreis veſtibulis per duas noctes foveat, pro coctione cerevifiarum, ſub pœna 5 Marc.

3 6. *Quilibet* aut quælibet civium, non ultra quid hordei, tritici, lupuli & ligna coëmat, quùm ipſi victus & commercii loco per anni ſpacium ſufficiant, ſub pœna arbitraria.

3 7. *Nec civium* ulli concedetur, ut in pagos excurrat, & frumenti vendendis creet præiudicium, ceu
antehæc

ante hac factum; sed in foro apertè
 enat, aut alibi certum substituatur
 emptorem, qui ipsi provideat ne-
 cessariam utilitatem. Qui hanc fre-
 gerit legem, certa pœna certus affi-
 cietur.

38. *Quibus vero* in propriis agris hor-
 deum, triticum & lupulus nas-
 citur, si quid superfluum sit, id
 vendant absque suppositione aliis,
 in legitima mensura, nec fiat per-
 mutatio pro cerevisia facilis, nisi
 taxatio facta sit prius à Deputatis
 Senatus.

39. *Agricolis* inhabitantibus Eimbec-
 cam, qui vecturis lignorum utun-
 tur, concessum est, reliquis concivi-
 bus pro iusto precio aut permu-
 tatione iustæ cerevisiæ vendere li-
 gna absque dolo, si evitare velint
 nominatam pœnam.

40. *Nec coquatur* in Eimbecca cere-
 visia ex malta, quæ ex aliis locis
 sit apportata sub pœna 30. March.

41. *Nemini alterius* nomine licitum
 sit cerevisiam vendere, aut vasis in-
 cludere, sub pœna 5. Marc.

42. *Ex adibus istis*, in quibus coquitur
 cerevisia, non effertur subducti-
 tius ignis sub pœna 1. Marc.

43. *Ministra* coctioni cerevisiali in-

servientes non cariori precio quam hactenus factum est, alantur; nec carbones ignitos usquam ex ædibus cerevisialibus auferant secum.

44. *Quisque* Coctor cerevisiarum, aut quicumque tales incolat & frumentis necessariis ante oculos suas ædes instruat; & præsertim circa Festum Johan. Baptistæ huc secum 2 Malderos Siliginis aut totidem similaginis & farinæ adservet, sub pœna 5. Marc.
45. *Sic &* Fabri Vannorum ad unum Malderum siliginis obligati sunt circa idem tempus, sub dicta pœna, nec ulla valebit exceptio.
46. *Nec posthac* in Embecca ad coctionem cerevisiæ admittetur, nisi qui patietes omnes domus benè obfirmavit contra vim ignis.
47. *Idem* præstabunt vasorum fabri, aut utrobique senatui 5. Marc. pœnæ loco solvent, & tamen id peragent.
48. *Si periculosa* sint loca & igni facile exposita, atque in iis stramen, linum, lignum & similia inventantur, quamvis dicta talibus sit pœna 5. Marc., tamen Provifores & Visitatores id indicabunt Sena-

ini sub pœna 1. Marc. ut eò rectius
damnapræcaveantur.

49. *Nec servus* aut famula, quæ non
in servitio vivat, aut alia suspecta
persona in nostra perfecatur civi-
tate, nisi civium iure recepta sit,
sub pœna 10. Marc., quæ solvet re-
cipiens.

50. *Quæcumque* serva aut minister
operas suas in civitate nostra elo-
cat, id servet quod si verò alii iti-
dem se obliget, & fidem priorem
frangat, ille aut illa tamdiu rele-
gabitur ex urbe.

51. *Quod* si autem ministrum aut
famulam Dominus prior dimitte-
renollet, & talis ulterius Domino
huc operas addixerit, tunc tenetur
minister aut famula id posteriori
Domino in mensis unius spacio
indicare; quæ si non debitè facta
sint, aut relegabitur ex urbe, aut
præstet alteri fidem.

52. *Si forte* famulus aut ancilla an-
te tempus obligatum discedere à
Domino suo tentet, statim exclu-
detur ex urbe, aut præstet fidem.

53. *Quicumque* famulorum aut ser-
varum in civitate nostra cõtinaua-
bit & absolvet 10. annos apud u-
num Herum, debitum officium
honestè

honestè persequendo, 10. Marcas
lucrabitur in comparando jure ci-
vium.

54. *Omnis* ex sexu masculino, aut
fœmineo qui commune ius civi-
tatis ambit, solvet pro sua parte
senatui 21. Marcas.

55. *At qui* ius particulare in coctio-
ne cerevisiæ expetit, solvet 52.
Marc. si simul collegii huius filiam
ducat aut viduam, & è contra, A-
liàs, qui plenaria iura quærit tri-
buum, solvet 104. Marcas.

56. *Si quis* extraneus antehac com-
paraverit sibi ius civitatis, & postea
extraneam ducat, is solvet adhuc
suo nomine 4. Marcas, pro con-
iunge verò 21. &c.

57. *Qui damnum* incendii pertule-
runt, & collegium coctorum ce-
revisiæ ambiunt, solvent ipsi 15,
Marc. reliqui 26. Marc. adjiciant.

58. *Civis* cuiuscunque generis aut
filius eius, qui spacio 2. annorum
non recognoscet iura civitatis a-
pud Camerarios, amisit illud, nisi
subsit casus. &c.

59. *Quilibet* civium & quælibet et-
iam liberorum, qui alio se con-
vertet, & transferet arbitrationem
absque consensu senatus, amittet

ius civitatis, sic & qui ita alibi nuptias contrahat.

60. *Qui coram* senatu aut in iudicio alterum injuria afficit, statim in loco arrestabitur, nec dimittetur, nisi multam solverit.

61. *Sic &* qui senatori alicui injuriam interet, cuique 60. Schillingos debet, ut ita 12. floreni solvantur æratio publico, absque respectu.

62. *Qui vero* rebellionem causare student, illi pro qualitate delicti poenâ corporis aut confiscationis afficientur.

63. *Nemo* in ædificiis erigendis alteri obscuret lumen, nec fenestrâ offendat alterum: sed observentur leges *Ædilium*.

64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71. *Agitur* de commoditate & necessitate ædificiorum eorumque ordine & maturitate, ac usu. &c.

72. *Qui criminalem* actionem contra quem tentaverit, spacio sex septimanarum id probabit. Si causa gravis, adjicientur 14 dies. At qui non sufficienter hoc spacio probabit, 3 libras argenti Senatui pro malitia solvet.

73. *Qui atrocem* injuriam in quem-

piam

piam commiserit, & in hoc convictus fuerit, ille 10. vecturas lapidum ex latomia civitatis curabit ad designatum locum, & solvet parti, quod ipsi sententia judicialis ulterius imponet.

74. *Singulis* annis quisque partem suæ plateæ restauret sub pœna 5. Marc.

75. *Nemo* quid in platea absque Senatus consensu mutabit sub pœna 1. Marc.

76. *Singulis* annis prætor cum adiunctis visitet stateras, libras, ungas, mensuras, modios &c. & examinet, num cum Senatus præscripto concordent, & signa impressa rite sint. Si defectus invenitur, pœna erit 10. Marc. Ita & vini cerevsiæque mensura examinabitur; Et quoties placeat illis.

77. *Quam diu* singulis sabbathi diebus ex curia signo id civitatis indicatur, nemo quid emat in monopolii sui lucrum, quod *Voerka* dicitur sub pœna 5. Marc.

78. *Singulis* annis die Mercurii post festum Pentecostes quisque cur armis suis in vallo civitatis compareat sub pœna 2. Marc.

79. & 80 *Nemo* arma sua vendat si
pœ:

pœna 5. Marc. Et quisque coctor cerevisiarum & huic collegio affinis Galeam cum Chlamyde sibi comparet.

81, 82, 83, 84, & 85. *Agit de purgatione fluviorum & platearum, atque quo tempore id fieri debeat, sub pœna certa.*

86. *Qui inter arandum vicini agro quid detrahet, pro quaque fissura Senatui in pecuniam solvet.*

87. *Qui limitem transportat, aut opprimit, aut fossa obvertit, singulis vicibus tres libras argenti Senatui solvet pro delicto hoc.*

88. *Qui damnum aliquod alterius horto, sepibus, arboribus, &c. proprietario satisfactionem præstabit & Senatui 5. Marc. solvet pro damno infecto: at si furto adsimulari hoc queat. Severior pœna ei reservabitur.*

89. *Bona quæ ad hæredes externos transferuntur portionem solvent Senatui proportionalem.*

90. *Mortui non diu suo sepulchro careant.*

91. *Civium nemo absque Senatus consensu in ulla actione ad alterius Jurisdictionis forum pertrahatur, nisi in casu denegatæ iustitiæ*

stititæ, sub pœna 60. Marcar.

92. *Qui non legitimè appellationem instituit, aut eam rite persequitur, item Senatui 60. Marc. solvet.*

93. *Quisque civis absque mandatario indebiti aut crediti actione suus sit sibi patronus, nisi adit corporis defectus.*

94. *Nemo cessionis in debitis sibi emat ab alio contra concivem, nisi coactus.*

95. *Periurus judicialiter in perniciem alterius, pœna ordinariæ puniatur.*

96. *Proprium pastorem nemo habeat, sed utatur communi civitatis sub pœna 10. Marc.*

97. *Ultra 3. dies nulli pecorum mercatori in pratis communivitatis libera erit passio, aut pro singulo Marc. solvat cotidiè.*

98. *Qui alteri emptionem aut contractum aliquem inturbat, pro pœna solvet Marcam.*

99. *Nemo quid emat extra civitatis muros præsertim ligna &c. sub pœna 10. Marc.*

100. *Nemo gramen aut frumenta alteri demetat sub pœna 10. Marc.*

101. *Atque quum sceneratio omnis contra conscientiam pugnet, &*
tamen

tamen pro peccato non habeatur; sed quisque addictus sit huic depeculatu; proinde nemo in Eimbecca ultra 5. pro 100. usuras solvat, nec aliud quid, quàm argentum penset; aliàs quarta pars summae ipsi confiscabitur:

102. *Nemo armatus incedat, nisi cui licitum, ad iustum modum, sub pœna 1. Marc.*

103. *Nemo in civitate aut intra hortos & confines locos sclopeti ictu utatur, aut damnum quid inde causet, sub pœna relegationis.*

104. *Si quis quempiam interficeret casu, nec deprehenderetur; exul erit per 10. annos; & si cum defuncti agnatis transigat interea, sub reditu Senatui 60. Marcas solvet.*

105. *Quod si verò casus sit merè fortuitus aut inculpatae tutelæ, & sufficienter probatus, 5 ann. exulabit & 30. solvet Marc.*

106. *Qui arrestatus fuerit à Senatu, & id violabit quis, incidit in relegationem Senatus.*

107. *Praefectus viciniae cuiusque hoc observet, ut singulis septimanis quisque civium suam purget plateam sub pœna 6. Schilling.*

108. *Ultra 3. dies funus non patietur in plateis, sub pœna arbit.*
109. *Si quis noctu turbas moveat, is eiicietur ad certum tempus è civitate, nec sine multa denuò recipietur.*
110. *Hyberno tempore post horam 8. & Æstivo post 10. absque lumine nemo in plateis conspiciatur, sub pœna arbit.*
111. *Loca privilegiata sunt Cùria & Oenopolium civitatis, qui ibi aliquid iniuriæ aut violentiæ exercere aut verbis, 60. Marc. solvet Senatui.*
112. *Nemo exerceat bacchanalia: nullo indicio sub pœna 1. Marc.*
113. *Nemo putredine lini fluvium inficiat, ubi se in civitatem effundet, sub pœna 2. Marc.*
114. *Sic nec quis sordidas deductiones in fluvium ibi derivet, sub pœna 5. Marcarum.*
115. *Sis nec piscatores reticularis nimium constrictis utantur in devastationem piscium mollium & primitus germinantium, sub pœna 5. Marc.*
116. *Sic & observari debent tempora procreativa leporù, ne tunc turbatio fiat, &c. sub pœna eadem.*

117. *Quisquis* relegatus observet sententiam dictam, ne sub pœna corporis alicubi latere tentet post eius promulgationem.
118. *Qui* pullulascens arbores aut nuper plantatas evulset, aut perdet in prohibitis locis, pro quavis 3. libras argenti Senatui solvet cum satisfactione.
119. *Nemo* quoque ultra dimidiam partem evictionis, quam tenet in ædibus suis, oppignorabit, sub pœna arbitr. Quam ob causam observatio instituetur singulari registro.
120. *Præterea* nemo posthac particulam ullam ab ædibus suis aut possessione loci abscissam absque consensu Creditoris hypothecarii vendet, aliàs ipsa venditio nulla erit.
121. *Cui* excubiæ ad Portam competunt, is muneris sui rationem habebit, aut id perficiet per alium civem, aliàs pœna 1. Marc. ipsi deturbitur.
122. *Magistratus* bona sint ab omni violentia tuta, sic & pecora, feræ & pisces.
123. *Quilibet* abstineat à calumniis, nec quid acrius in Senatum eiusvè-

membra evomet, sub pœna juri
ordinaria.

124. *Quod* si tempore hyemis ne-
cessum sit aperite glaciem in fossis
civitatis, quilibet hoc faciat
promptè, aut pœnam vicinorum
10. Shil. subibit, vel si hoc dens
get Senatui 1. Marc. solvet.

125. Si incendii periculum adie-
rit, nec statim advolet cives aut fi-
liorum cum debitis instrumentis,
jus civitatis amitter.

126. *Ita* etiam si inflàmata sint a-
des aut habitacula alicuius, nec
tempore indicium faciat, amittit
jus civitatis, & ad damni refectionem
tenebitur.

127. *Quod* si quis etiam in convi-
vio aut alio symposio litem adie-
lis moveat. tunc hospes impone
silentium & pacem litigantibus,
ne ulterius re aut verbis quid tea-
tent. Qui verò non obedientiam
præstabit, absque remissione Sena-
tui solvet 5. Marc. Si autem pax
domesticam quis frangat, supplicii
graviori mulctabitur, quod p-
expressum Magistratus sibi refe-
vat.

Quum veteris Saxoniz mores, & in-
tegritas, atque disciplina vetè civit

in hoc Schemate appareat, unde statum suum civitates in simplicitate candidiori conservare potuerunt; & cum aliis civitatibus, etiam longè distitis, in firmam societatem coire & coalescere; exemplum hoc heic producere volui, ut civitatum honesta intentio pro libertatis defensione eo magis enitescere queat. His & similibus enim legibus facile Respubl. quælibet consolidari, & cives in debitam observantiam procerum suorum retrahi, inque mutuo officii amore conservari possent; ut non opus foret ingenti volumine tot confingere leges absque efficacia; modò Magistratus ipse suo ritè fungatur officio, & exemplum præbeat iustum subditis. Saltè verè Christianam juventuti accommodet educationē, quæ basin solidam porrigit, si absit & rite excludatur ethnicismus, ut alias ostensum est. Apparet autem ex talibus constitutionibus, quæ mutuo opere ex sententia & approbatione populi profluunt, quanta sit & semper fuerit libertas civitatum Saxonicarum, quod ipsæ leges particulares pro conservatione status sui fingere, extendere, & imminuere aut profus religerè queant: velut singu-

mare reservatum hoc sibi semper cum aperta protestatione vendicant. Vultu etiam, quanta populi sit in civitatibus talibus potestas, satis hoc patet ex tot mutationibus, quæ variè passim fuerunt in auctione aut diminutione numeri eorum, qui ad Magistratus officia extolluntur, &c. Sed nunc expeditâ primâ parte huius Societatis, ad civitatum Vandalicarum, quibus primatia in Fœdere Hanseatico propter originem eius assignatur auctoritas, enumerationem & descriptionem, cum eiusdem gentis designatione originali, tanquam ad secundum huius Fœderis membrum nos converteremus.

C A P. I X.

De Vandalicæ gentis origine, & eorum antecessoribus Suevis ad Mare Balticum.

QUM Vandalicæ civitates in fœdere Hanseatico potiores sibi vendicent partes, nec minus æquum erit, earum accuratam habere curam, & quæ de gentis eius laude memorabilia prædicari queant, quatenus ta-

men ad hanc informationem faciant, annotare. Ideoque ante omnia observandum, quid nominis huius ratio importet, & quæ ipsi competant. *Hadrianus Junius in histor. Batavia sua cap. 21. pag. 371*, de Vandalorum voce hæc habet: Vandalos, ait, à peregrinando dictos volunt, quasi ambulones, à *Vandelen*, quod est ambulare, & spacia facere: Quos ego potius à *Dalus* populis (unde exierunt colonias quæsituri) nuncupatos iudico. Extant namque hodiè in parte Scandiniæ, quæ *Norvagia* dicitur (Plinio *Nerigos* appellata haud dubiè, modò integra sit lectio) è regione *Cimbriæ Chersonesi*, *Coperdalia* regio, *Osterdal*, *Vbdal*, *Zuyderdal*, *Nydal*, *Fosdal*, *Sundal*, *Mondal*, *Ganzendalia*, *Holmdal*, *Socknadal*, *Caperdalia*, & id genus plures quum vici, tum oppidula, è quibus egressi, trajecto freto, vix unum miliare lato, continentes terras inundarunt. Egredia quoque militiæ laude nobiles ibi sunt *Dalcarlii*, sive *Dalecaroli* rectius, natio bellicosa, & in quam aptè quadret quod de *Æacidum* gente extulit *Hesiodus*:

Prelia quæ pluris ducit, quàm fercula mensæ.

Quibus ludus est nuda capita gladi-
um iectibus exponere; quod omnia
habeant spississima durissimaque:
quæ fauciata iniecta medicati lardi
tomo perfanant. Sunt, qui Windos &
Henetos cum Vandalis confundunt
&c. Hactenus Iunius, ubi tamen
suum in varietate Nominum talium
suspendet iudicium, velut etiam de-
rivatio nominis, quam ille adducit,
duplici ratione vacillat, ut postea
explicabitur, si prius cognomina sint
detecta ex aliis. Namque etiam Wi-
nuli interdum dicuntur, & Sclavi;
quavis *Crantz. Metropol. lib. 4. cap.*
1. Winnidos partem Vandalorum
velit, & addit hæc: Generale qui-
dem & antiquissimum huius gentis
vocabulum est, ut Wandali vociten-
sar: Sed corrupto (ut fit) vocabulo,
tum Winuli dicebantur, & nunc a-
pud omnes Sclavi, quod ipsum no-
men Bohemi vetustissimum suo in-
scribunt honori, à memoria etiam
turris Babylonice, quod verbosus
sonat. Sic & *David Chytraus in lib. 1*
Sax. eosdem Henetos & Venedos di-
ctos fuisse affirmat, his verbis, ubi
de eorum sede simul agit: Universam
Baltici littoris oram, Heneti seu Ve-
nedi populi, quos Germani *Venden,*
Itali

Itali Sclavos, quidam nostrares etiam Vandalos appellant, circa *ann. Christ. 500.* post fatales illas gentium migrationes occuparunt, & à mari Balthico, ad Albim, à fontibus, (seu rivis undecim, antequam Boëmiæ montes exeat, in eum confluentibus, unde nomen Elve fluv. factum existimatur) ferè ad ostia illius aliquot seculis confederunt, & latè dominati sunt, donec ab Henrico Aucupe & Ottone Magno primum ad Albim & Havelum aliquantulum repressi; deinde ab Henrico Leone annis post primam illorum immigrationem sexcētis continuis partim cæsi ac deleti, partim servitute extrema oppressi; & una cum religione Christiana, novæ Germanicorum populorum & Saxonum coloniæ in has regiones inductæ sunt, tamen in hodiernum usq; diem, passim ad ripam Albis miseræ gentis Hænetæ seu Slavicæ reliquiæ in Lusacia & alibi hærent. Ab his veteribus incolis Hænetis seu Wendis, quos Vandalos aliqui vocarunt, totum hunc tractum Germaniæ, inter Mare Balticum, Vistulam, & Albim interiectum, Vandalianam Crantzius appellat. quem hoc tempore sex urbs Vandaliæ, ditio Megapolitana,

Pomerania, Marchia, Brandenburgensis; Lusatia, Boëmia, occupant. Et orientem versus Moravi, Poloni, Rusi, Moschi, Circassi, sicut ad Slavum & Danubium & Mare Adriaticum Illyricæ gentes, Carni, Croatæ, Boyfni, Rasci, Servii, Bulgari, Histri, Dalmatæ, & omnes in universum Slavonici populi, eadem cum Bohemis, Polonis, & nostris popularis usus hoc tempore laevius in Europa pateat, & pluribus in regionibus & amplioribus regnis, imo in Turcici etiam Imperatoris aula colatur, quàm Vandalicæ seu Hænetæ:

Certum est autem, eiusdem gentis, quàm *Venden*, Germani appellant, appellationes esse, Hænetos, Venetos, Venedas apud *Ptolomæum lib. 3. cap. 5.* tenent Sarmatiam, maximæ gentes Venedæ per totum Venedicum finem, Venedos & Tennos apud *Tacitum*; Slavos apud *Gregorium Papam, Blondum* & alios plurimos. Servios & Sorabos, à armatis veteribus nomen habentes inter Salâ & Albin, *Wibita* & *Winulos* apud *Helmoldum* Chronici Slavorum scriptores, ac *Flavius de Succino agens*, disertè scribit, Venetos, à Græcis Hænetos vocari proximè Pannoniæ, circa mare Adriaticum, ubi

ubi & Herodotus Henetos collocat. quos ab Anterore Troiano, post eversum Ilium, ex Paphlagonia eò ductos esse, Livius initiò suæ Historiæ adfirmat, cum prius in Asia minore, propè Pitygiam sedes habuissent, quæ postea à PaphlagoPhinci filio, Paphlagonia dicta est *τεῖτε Homero*: Παφλαγόναν ἢ ἠγείτο πυλαιμένιος λάστον κῆρ ἐξ ἐνετῶν. Sive igitur à veteribus illis Henetis, cultissimæ genti Ionicæ in Asia vicinis, & in Europam ad Mare Adriaticum deductis; sive ex Sarmatiæ Europæ & Asiaticæ campis latissimis, olim progressi Wendi seu Slavi, utramque Istulæ & Viadrinam usque ad Albim compleverunt: Certum est hunc maris Balthici tractum, in quo vivimus, annos circiter sexcentos ab iis habitatum esse eorumque imperio paruisse. Sicut adhuc vestigia nominis in vicina Hexapoli, & in ditione Megapolitana Principatus Wendorum, cuius Gustrovia, Malchin, Robel, Waren, oppida sunt, & in Pomerniæ ducum titulo, Cassubii & Wendi, & in Marchia ac Lusatia ad Boëmiam usque habitantes Wendi incolas veteres demonstrant. Et si autem de nomine Vandalorum quidam verè

rè disputant, non rectè illud his populis, quos Wendos & Slavos vulgò vocamus, assignati : cum inter Germanicas gentes *Tacitus & Plinius lib. 4. cap. 14.* Vandalos recenseant : & *Procopius* initio belli Vandalici, quod Bellisarius Iustiniani Imp. auspiciis in Africa gessit, Vandalos Gothicam gentem, eadem cum Gothis (Germanice locutos non dubiù est) lingua usos fuisse, adfirmet : tamen cum vel à nominum affinitate (vicina enim inter se nomina sunt *Venden & Vandali*) vel à sedibus iisdem, quod post migrationem Vandalorum in Gallias, Hispaniam & Africam Heneti seu Wendi eorum terras possederunt, (sicut post migrationem Boiorum ex Boëmia in Bavariam, nihilominus novi incolæ Zechi seu Slavi, veterum incolarum nomen retinent) hæc appellatio Heneti, à multis *annis* ab his nostræ ætatis hominibus eruditis, tum verò ab *Helmoldo* etiam, qui *Chronica Slavorum* ante quadringentos annos Lubecę scripsit, tribuatur : communem usum nominis Vandalicę nos quoque retineamus.

Indicat autem *Helmoldus*, primã in hoc littore Baltico ad orientem

tem Slavorum nationem esse Russos, (ipse Ruzos appellat) deindè Polonos: His succedere, qui antiquitus Vandalli, nunc autem Winitzi seu Winda vocentur, quorum primi sint Pomerani inter Vistulam & Viadrum ad Mare habitantes. A Viadra occidentem versus Leubuzi, & Wilzorum seu Leuticorum populi: Tolentii ad fluvium ὁ μίλιον, Neobrandeburgum & Treptoviam alluentem. Redatii ab urbe Rethè (fortè Rotel hodiè.) Circipani, ad Panim fl. in cuius ripa sunt oppida, Marchia, Demin, Anclana Wolgaast. Kyzini fortè in comitatu Gutzgow. Nam Rugianos seu Ranos, gentem fortissimam, Helmoldus, inhabitare insulam Wilzis oppositam, refert. & Wilzis finitimos versus occasum Wernavos ponit ad Varnum seu Arnium fl: qui Sternebergam, Butzovium, Cygnæam & Rostochium præterlabitur. Indè Obotritos, quorum Metropolis sit Mekelenburg propè Wiflinariam. Polabi ad Raceburg. Wagrii ad Lubecam & Aldenburgum. Heruli & Hecældi ad Havelum fl. Bryzani fortè nunc Prignitii, quorum Metropolis Perleberga. Wilinos & Stoderanos ad Berlinum & Brandeburgum collocant, quæ loca ante

Vanda-

Vandalorum immigrationem, Senones Suevi tenuerunt: supra quos mare Balticum versus Teutonarios & Teuiones, ubi nunc Rostochium & Wisinaria Megapolitanae urbes florent, & supra Teuonarios, occasum versus, Saxones, in collo cimbricae Chersonensi, Ptolomeus collocat &c. hucusque Chytræus. Quamvis igitur de sede & nominibus populi Vandalici hæc consentiant; tamen non potest derivatio Hadriani Iunii eum heic invenire locum, quem ipse putat, ut supra alligatum est. Duo enim errata heic maximè evitanda sunt, quæ non facilè possunt salvari. Etenim quod ille Vandalos, quasi ambulones dici putat, id ratio sermonis & linguæ omninò non admittit, etiamsi respectu Germanorum hoc vocabulum à *Vandelen* derivare velit. Namque ipse in eodem cap. 21, *hist. Batav. pag. 391.* id testimonium de Germanismo affert Romanis, quod illi nequaquam potuerint ita commodè reddere vel pronunciansiando vel scribendo vocabula Germanica, servata nativa prolatione, quin suo more adjicerent semper aliquid aut detraherent. Si igitur ab ambulonibus dicerentur, certè non

concedit id ingens discrimen linguæ Vandalicæ & Latinæ, quæ infinitis modis inter sese dissident adeò, ut neque quidquam vestigiū inde appareat, nedum quod cognatio quædam inde confici queat: Quippe neque Germani sic à Latinis in designatione populi huius id potuerunt mutuari, si suo nomine proprio ita dicti fuerunt Vandali: Sed si Vandali id habent à Germanis, quod propter illud perpetuum *VVandelen*, dicti sint *VVandali* aut Vandali postea, certè ad Latinitalis Originem ea vox nunquam detorqueri poterit, quùm ab inconstanti sedis loco & facili motu obtinissent hanc appellationem, quod Germanis dicti fuissent *VVandelers*, quod etiam longè verisimilius apparet, quùm iisdem vocati sint quoque Wenden, quod essent versatiles, tam in levitate mentis, quàm motus externi, quùm sic variè vertere se & inverti possent. Veram hæc Iunius ex aliorum locutus est attestatio. Ast longè alienior est à re ipsa & ab omni fide historica, quod Vandalos à Daliis populis derivare velit, quùm ea opinio ipsa rerum veritati & populorum nationi in historiis contradicat. Etenim qui Sueyi vel Sucones

nes cedere cogentur Vandalis, non hi ex Suecia in eas partes terræ ad Mare Balticum venerunt, sed potius ita expulere Suevos, ut trans mare in Sueciam magna ex parte commigrare coacti sint; unde etiam Suecia nomen ab his gentibus accepit. Tum quoque Daliorum nomina longè sunt posteriora. Et testatur ipse *Helmoldus Presbyter in Chron. Sclav. cap. 1.* quod Sueones, quos illi tunc Northmannos vocarunt, vicini fuerint Danis in Septentrionali litore huius maris, & Sclavorum nationes litus Australe incoluerint, ut primi eorum fuerint Ruzi ab oriente usque, deinde Poloni, &c. *Fri'ebornius in Chron. Stetin.* ordine id recenset, cum omnia accuratè collegit, & ex *Sigismund. Scorbekely præf. in Helm.* ut plurimam in patriæ suæ honorem & laudem deduxit, unde non immeritò ipsi fidem rectius applicamus. Is ita loquitur: Historici Romani consentunt apertè, quod temporibus Iulii Cæsaris & sequentibus in illis (circa mare Balticum) locis ab hac parte, & præsertim intra Vistulam, Oderam & Albim usque ad Slyam Holfatiz, Suevi sive Schwabeni habitarent: unde ipsum mare Orientale tunc ab

accolis

accolis his Suevicum mare, velut etiam totus ille tot regionum tractus Suevia dicta fuit. Non verò illi Suevi sive Suæones uuius generis fuerunt; sed in illis confinibus & circuitu eorum variæ habitarunt Nationes, quæ etiam proprias regiones & provincias determinatas cum suis propriis nominibus obtinuerunt, sicut & procul dubio in moribus & dialectis linguarum discriminatæ fuerant, veluti in Pomærania fuerunt primò Lemouii, & Hermiones, quibus primitus intra Poænam & Vkeram sedes fuit; postea verò se in eum contulerunt locum, ubi hodiè Dantiscam sita est. Rugii Insulam, quæ ex ipsorum nomine adhuc dicitur occuparunt, qui etiam urbem extra hanc Insulam, quæ Rugium vocabatur, condiderunt, non procul à fluvio Poæna sita: sunt tamen, qui putant esse Ruge Waldium. Suæones maximè in eo tractu habitabant, qui Vsedomium vocatur; unde fluvius illuc proruens adhuc Swinæ nomen retinuit, qui ductum suum in Ostium maris Baltici exonerat. Buris sedes fuit in regione Bartheni, ubi etiam tum civitas sita fuit Buritium dicta. Inter Oderam verò & ultrà Poænam usque ad Var-

dum olim habitarunt Sidini. Ptolomæus enim scribit, quod Sidini inter Suevum & Viadrum (sive Oderam) habitârint, & potentissimus fuerit populus. Suevus autem ipsi est absque dubio, qui nobis Varnus appellatur. Namq; *idem Ptolomæus*, ait, quod Pharadini ad eum fluvium Suevum confederint olim. At Pharadini sunt Megapolitani, qui hodiè etiam ad Varnum locos amœnos inhabitant. A Pharadinis enim fluvius ille Pharus primitus, & postea Varnus nominatus est. *Tacitus* populum hunc Sidones vocat, & addit hoc, quod reliquis Suevis in omnibus moribus similes fuerint, saltemque in hoc inventa sit discrepantia, quod fœmina dominaretur.

Ab istis gentibus urbs Sctinenfis Sedinæ nomen à principio accepit: quia antiquissima est, & ab *Helmoldo & Saxone Grammatico* Scitina insignitur, quo nomine quàm proxime ad Sidinam acceditur, nisi quod postmodum littera T interiecta sit. Fuerunt & Ulmeragii, qui proximi à mari Baltico fuerunt, non procul à Rugewaldo disiti. Burgundiones verò ad Wartam habitârunt, inde ad Rhenum digressi, ubi ex extruptione

mjl.

multarum gentium illis hoc nomen impositum est, ut habet *Chron. Co'on.* & demum in Gallia confederunt. Rutichi & Hilleviones ultra Viadrum versus Vistulam, ubi hodiè Wendem & Cassubii habitant, locum suum habuerunt. Sed non opus est, ut omnium populorum Suevicorum nomina, qui intra Albim, Sp. evam, Havelam & Hercyniam Sylvam & alibi vixerunt, enumeremus, ceu sunt Marcomanni, Senones, Angiti, Varini, Hermunduri, Elysi, Quadi, &c. quam eorum descriptio ex *Iul. Caf. Tacito, Ptolomæo, Plinio, Iornanie* & aliis peti queat.

Quo tempore autem, & ex quibus locis gentes hæc in istum tractum maris Baltici pervenerint, nisi quod in historiis describitur, nisi quod nonnulli opinentur, quod originem suam ex Scythis traxerint, & proinde motibus suis admodum barbari quidem extiterint: at tamen in bello fortes & severi. unde etiam *Plutarchus* primam ipsis laudem inter Germanos attribuit. Atque quam Suevi ad agriculturam nullam adsuæfacti essent, sed solummodo ex lacte & pecoribus alimenta aut victum quærent, & in assiduo bello spoliisque

viverent, nec non exinde victus
 causa sui, in vicinorum locis cir-
 cumvagarentur, quod Germanis est
Schvveben, nomen à Germanis hoc
 illis impositum est, quod Suevi sive
 Schwabani dicerentur. *Iul. Cas. lib. 4.*
de bell. Gall. in princ. Sic eam gentem
 describit: Suevorum gens est longè
 maxima & bellicissima Ger-
 manorum omnium. Licet in pagos (id
 est ditiorum regiones) habere edu-
 tur, ex quibus quotannis singula
 milia armatorum, bellandi causa,
 suis ex finibus educunt. Reliqui, qui
 domi manserint, se atque illos aiunt.
 Hi rursus invicem anno post in armis
 sunt; illi domum remanent. Sic ne-
 que agricultura, neque aratro, neque
 usus belli intermittitur; sed privati
 ac separati agri apud eos nihil est;
 neque longius anno remanere uno
 in loco, incolendi causa, licet: Ne-
 que multum frumento, sed maxi-
 mam partem lacte, atque pecore vi-
 vunt; multamque sunt in venationi-
 bus, quæ res & cibi genere, & quon-
 dianæ exercitatione, & libertatè vitæ
 (quod à pueris nullo officio, aut dis-
 ciplina adsuæfacti, nihil omnino
 contra voluntatem faciunt) & viter-
 alit, & immani corporum magnitu-
 dine

dine homines efficit. Atque in eam se consuetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis neque vestitus, præter pelles, habeant, quatum propter exiguitatem, magna est corporis pars aperta, & laventur in fluminibus. Mercatoribus est ad eos aditus magis eò, ut, quæ bello cæperint, quibus vendant, habeant; quàm ullam rem ad se importati desiderent. Quin etiam jumentis, quibus maximè Galli delectantur, quæque impenso parant precio, Germani importatis non utuntur; sed quæ sunt apud eos nata parva atque deformia, hæc cotidiana exercitatione, summi ut sint laboris, efficiunt. Equestribus præliis sæpe ex equis desiliunt, ac pedibus præliantur, equosque eodem remanere vestigio assuefaciunt: ad quos se celeriter, quem usus poscit, recipiunt. Neque eorum moribus turpius quidquam, aut incertius habetur, quàm ephippiis uti. Itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum, quamvis pauci, adire audent. Vinum ad se omnitè importati non sinunt, quod eare, ad laborem ferendum, remollescere homines, atque effeminari arbitrantur. Publicè in eam putant esse laudem, quàm latissimè à

suis finibus vacare agros. &c.

Quamvis hæc *Iul. Cæs.* de Suevis occidentalibus referat; tamen etiam orientalibus eos lem fuisse mores, facile ex superioribus convincitur. Quum itaque homines essent infracti laboris, Germanorum Nationes & vicinos undique in suam redegerunt potestatem; Vadetân Treviri, quàm Vlipetes & alii populi *apud Iul. Cæs.* de ferocitate eorum admodum conquesti fuerunt, locum sub eius patrocinio petendo; ubi simul indicarunt, se unis Suevis concedere, quibus ne dii quidem immortales pares esse possint: reliquam quidem in terris esse neminem, quem non superare possent. Quod etiam *Iul. Cæs.* respiciendo expertus est, quum frustra pontem bis Rheno imposuisset, & re infecta recedere coactus esset.

Ac licet nonnulli velint, quod Augustus Cæsar Suevos debellârit tandem, atque eisdem locum in Rhetia inter Rheini & Danubii fines incolendum assignârit; tamen hoc non de omnibus, sed saltem de aliquibus occidentalium accipiendû est. Namque Suevi orientales non minus cum sequentibus Imperatoribus, Tiberio, Caligula, Antonio Paphos., Aurelia-

no, Constantino & aliis multa com-
 misère bella. & in possessione regio-
 nes eas obtinuerunt, usque ad tem-
 pora Theodosij & Honorij, ubi ex
 instinctu Stiliconis maxima pars in
 Galliam & deinde in Hispaniam con-
 cessit. Postquam verò proculdubio
 ex singulari Dei providentia circiter
Ann. Christ. 420 in Europa & Asia
 multi varijque populi se ita move-
 bant, ut, prioribus sedibus derelictis,
 novas quæsierint regiones, easque oc-
 cupant; ut sunt Longobardi, qui ex
 Scandia & Norvegiâ in Insulam Ru-
 giam & Sætinorum fines; Gothi, qui
 in Italiam; Huni, qui in Thraciam,
 Armeniam & alias regiones irum-
 pebant; Burgundiones, qui ad Rheni
 provincias se extendebant; Vandali,
 qui ex Rheni locis Hispaniam & Afri-
 cam petebant: Item Franci, qui trans
 Rhenum in Galliam irruerant: Nor-
 manni ex Norvegia in Britanniam,
 Galliam: &c. Saxonum Angli in
 Britanniam, (ex quibus duabus gen-
 tibus Nationis Germanicæ regnum
 Franciæ & Angliæ tum nomen suum
 novum mutuati sunt) suum dirige-
 bant cursum. Sic & aliarum gentium
 permutationes inde secutæ sunt plu-
 ribus modis. In fatali hoc motu uni-

versali tot Nationum , tum simul
 Vandali & Sclavi ex Polonia, Mosco-
 via & aliis Orientalibus locis plena
 multitudine trans Vissulam & Via-
 drum in illam terram ad Mare Bal-
 ticum irruptiones fecere, atque ita
 maximam partem Germaniæ novis
 compleverunt populis, & coniunxerunt
 Wagris in Holsatia; quam etiam sine
 motu possidere, donec *circa Ann.*
Christ. 927. primitus ab Henrico Au-
 guste & eius filio Ottone Mag. ad Al-
 bium & Havelam, ut supra notatum
 est, victi & in subjectionem contri-
 butionis redacti sunt; unde quoque
 Christianæ fidei se submittere ince-
 perunt. Per sex secula fermè posses-
 sionem talium regionum à primo
 adventu Vandali obtinuerant, quum
 Henricus Leo Dux Brunsvic. circa
Ann. Chr. 1100, effratam hanc gen-
 tem plenus assiduis bellis subiugare
 inciperet. In servitatem igitur talem
 iis redactis, Christiani homines ex
 Germania & maximè Saxonia unà
 introducti sunt, qui pedetentim Van-
 dalos à se propulerunt: sicut etiam in
 Pomerania factum est, ut temporibus
 Schwantiburi, ipsius filii duo Rati-
 burus & Vratislaus linguam Teuto-
 nicam in Antipometariam recepe-
 rint;

rint; Vnde factum, ut huius Vratisl. filii Bogislaus I I, & Casimirus I I, Anno 1. 80 se Friderico Barbarossæ cò promptius submiserint, qui titulo Ducum eos ornavit: Duo autem reliqui fratres, Schwantipoldus & Bogeslaus linguam Sclavonicam cum moribus eorum conservaverint, & se à dictis fratribus separarint in Pomerania posteriori, quæ regio in divisione illis attributa fuerat, unde etiam postea se Polonis subiectos fecerunt. Velut id quoque *Sigmund. Schorkelms in nuncup. ad Helmoldi Chron.* confite- tur his verbis. Illud certum est, reliquis Vandalorum ad mare Balti- cum admixtos fuisse Sclavos, & hos lingua ostendit fuisse partem vetustæ & multorum litteris celebratæ gen- tis Henetæ, quæ vetustissimis tempo- ribus ex Asia in Europam transgressa, multas in ea provincias complexa est. Sclavi itaque, post Suevos, Anglos & Burgundiones, tenuerunt totum il- lum maris Baltici tractum, & præ- terea alias etiam Germaniæ regiones non paucas. Quumque essent in eo littore à Prussia usque ad Holsatiam & usque ad Albim fluvium multi Slavorum populi, quos *cap. 2. Helm.* recenset; celeberrima ex iis gena

Q, Pome-

Pomeranica tempestivè & religionem Christianam, & societatem Imperii Romani amplexa est. Reliqui verò Sclavorum populi ad mare Balticum propter incredibilem in tuncidis Idolâtriis pertinaciam, & crebras rebelliones, ab Imperatoribus & inclutis Ducibus Saxonie, longis bellis attriti & in servitutem redacti, postremò maxima ex parte delati sunt. Et è Saxonis, & Fria & Germania inferiore deductæ sunt Colonia Germanorum in ea loca, quæ Sclavi tenuerant, quod tempore Imper. Friderici I accidisse Helmolt. recitat. Tot ac tam varias populorum imperiorumque mutationes, uni hæc littoralis Baltici maris ora intra *Annos 1200* perpessa est. Ex quibus satis apparet, quàm omnia humana sint mutabilia, caluca & incerta, &c. Quamvis igitur gens ea admodum exiguam paucitatem iis in locis redacta sit, tamen meritò quis miretur, unde sit, quod Vandalorum suppressio tam iniquè duret adhuc passim, & quæ Sclavita sint exosi, ut etiam in præcipuis Germaniæ civitatibus ad nullas dignitates & officia vel collegia artificum admittantur; et in omnibus natiuitatum testame-

ni. libus plinè reiciantur , ac pròin-
 de omnes emergendi rursus viæ inter
 Germanos sint præclusæ ; quum ta-
 men Heneti sive Vandali ante ali-
 quot secula potentissimus fuerit po-
 pulus, ex quorum numero etiam ho-
 diè lex civitates Vandalicæ , quarum
 caput Lubeca refert , eminentiam
 nominis & tituli sui maximè osten-
 tant. In.ò hæ civitates gloriam præ-
 cipuam suam in hoc deponunt ita, ut
 singulares conventus suos , præ reli-
 quis confæderationis Hanseaticæ
 urbibus, celebrate soleant, ut infra
 mox patebit. Præterea nulla est pro-
 pè lingua in Europa, quæ æqualem
 usum præbeat, quàm hæc, utpote,
 quia eâ utantur Bohemi, Poloni,
 Mascovitæ, Russi, Croati, Dalmati,
 Schivones & alia regna ac populi;
 imò & in Asia Turcica usitatissima
 sic. Vecum Heneti propter Idolola-
 triam, superbiam, nimiam vim, cru-
 delitatem & injustitiam sæpius uni-
 versa regna cum gentibus suis à Deo
 diruntur & subvertuntur penitus ;
 ita quoque populosissima hæc Natio
 Vandalica, postquam adeptæ est fata-
 lem periodum suam, iis in locis dele-
 ta fuit, ut iam Rom. Imperio æter-
 num exhibeat contemptum. E contra
 verò

verò exurrexerunt & in lucem hanc vindicarunt se populi Germania & maximè Saxones ; velut etiam ex Magdeburg. & Brunsvicensibus, Colonia, fermè tota Pomerania propagationem suam accepit. Meritò heic quidem notandum venit, quod *Syracid. cap. 10. v. 17, & 18.* monet : Radices gentium superbarum evellit Dominus, & earum loco plantat humiles in gloria. Regiones gentium subvertit Dominus, &c. Sic etiam hodie benè observandum id venit nobis, quum mores gentium superbarum adè hoc seculo nos inceserint & plusquam reddiderint tumidos, ut penitus barbaricis ferocitatibus diffuamus, & nil aliud, quàm meros Ethnicismos, in vita, imaginatione, & quavis actione redoleamus. Fortè quoque talis periodus fataliter constituta imminet nostris cervicibus & universæ patriæ, quum Verbum cœleste tanto sit ludibrio cunctis, nec inveniatur, qui tantam profanitatem quid alicuius momenti censere velit; sed potius omnes in malitia hac sibi voluptates nectant, & delicias in securitate nimium supina quærant: nedum quod quis sit, qui seriam pœnitentiam vitæ & cordis

in Christo recolligere secum exoptet. Sed ut ad scopum perveniamus, hoc addendum est de Pomerania; quod olim versus Megapolim aliis terminata fuit terminis, quam nunc. Et enim tunc se extendebat usque ad Varnam, quum modo fluvius Rekenitzius, qui inter oppidum Ribbenitzium Megapolitanum & Oppid. Duingardum Pomeranum se in sinum maris versus cornu Darlerianum effundit, fines utriusque Ducatus interponat. Et quanvis plures Pomerania contineat civitates, quæ fœderi Hanseatico accensentur; tamen præferuntur Stralsundium & Grypswaldium, quum arctiori fœderi Hanse præ cunctis aliis nomen suum dede- rint antehac. Errat igitur admodum *David Chytræus* in enumeratione sex civitatum Vandalicarum, quas *lib. 1. hist. Sax. pag. 40.* ita recenset quasi sint hoc tempore dictæ Lubeca, Hamburgum, Rostochium, Sundium W. f. maria & Lunæburga. Quæso unde Lunæburga Vandatica dici potest, quum ab origine usque Ducibus Saxonicis etiam sub Billingo suum debeat fundum? de quibus suo loco plura. Pomerania verò demum nomen inde retinuit semper, quod *ultra*

55. *milliaria* se ad mare suum Balticum exporrigar ab occasu versus ortum, ad Pomerelliam sive Borussia. Namque Pommertzi est vocabulum Vandalicum, quod significat idem, quasi vicinum & proximum sicut ad mare, quod ipsi incolæ tum ita huic peperere, & ita in usum mansit suo. Sed nunc ad occasum nos quoque converteremus, ut inde plures civitates Vandalicæ nobis pateant.

C A P. XI.

*De Megapolitani & Wagriae
Vandaliæ & civitatibus
earum.*

IN regno igitur Vandalico superest, ut Megapolitanus & Wagriæ tractus explicetur cum suis civitatibus, hoc ad intentionem nostram facientibus. Etenim Megapolitana ditio cum Wagria ita diu coherat, ut per aliquot secula uni subiectæ fuerint regi aut Domino, ut mentò heic coniungendæ veniant. Dicta autem est Megapolitana Regio sive Mecklenburgiâ principali civitate sua, juxta opinionem aliquot historicorum. Prope eortanea est Stadæ antiquissimæ ur-

his ante Christ. nat. 320. condita. Paulo enim post ab Anthyrio I. Herulorum sive Mecklenburgensium Domino & Duce primo, non procul ab eo loco, ubi nunc Wismaria sita est, extracta perhibetur, uti id *Ioh. Petre. in Cyon Holf. lib. 1. pag. 92.* approbat, & asseruat, quod Anthyrius ille originem ratione patris ex Herulis traxerit, matrem verò habuerit suam ex genere Amazonum, unde & diu militem egisse sub Alexandro Magno & meritū fuisse stipendium. Post obitum verò Alexandri, dicunt, illum reversum ad suos esse, cum magno numero militum, quos ob v. r. ticolores vestes appellatint Obotticos, id est versicolorem phalangem. Huic quidem Princeps Gothorum Rex in thalamum collocasse filiam suam Simbullam, dicitur, ex qua decem filios procreavit sibi, videlicet Anthyrium 2. Anavam, Fredebal- dum, Radagustum, Sucherum, Brandebartum, Visibertum, Dominicum, Barvanum & Teverium; alii quoque plures numerant; ex quibus tamen Anavas progenerationem habet Anthyrii maximè usque ad Privislaū, qui ultimus regum Vandalorū, atque in sacro baptismo Henrici nomen adsum-

sumpsit, & Anno Christ. 1146 mortuus ac in monte Harlungio apud Brandenburgum epultus est: Atque licet ab Anthyio 1. usque ad Privillaum Henricum, 33 generationes numerentur; tamen num ab obitu Alexandri Mag. usque ad Nativitatem Christi, ubi iuxta computationem aliorum 322. anni interveniunt, istud spacium in regno Harulorum Obottitorumvè Vandalicorum quinque reges absolverint solummodo, quàm sub Hothero, qui quintus fuit ab Anthyio, id valdè dubium movet talia dispicienti. Sed relinquamus hæc Chronologicis rectius examinanda: Mecklesburgum ita urbs *ultra 300. annos ante Christum nat.* Condita erit, ut sic inde suum hodie Ducatus ille ex antiquitate gerat, nomē, veluti & Brunf. ac Lunæburg. Ducatus, nec non Brandenburgensis & Misnensis Marchionatus ex urbibus suam similiter accepere denominationem &c. Coniacentilli, quâ Occidens Holsatia ad Albim excurrens, ad Meridiem habet Marchiam, ad Septentrionem mare Balthicum. Egregia & particularis descriptio iuxta delineationem accuratam finium est ea, quam *Chytra.* habet

habet in *Chron. Sax. lib. 1, pag. 40.*

Quamvis autem hodiè Holsatæ Wagria annumeretur ; tamen distinctio ea, quàm antiquitus habuit, ut optime denotat in *Chr. Hols. Job. Petra.* Totus ille tractus ab extremitate veteris Gammæ ubi Albis in insularum aliquot diremptionem se effundere cœpit, non procul à Lavvenburgo usque ad Iutlandiam, quæ nomine Holsatæ jam depingitur, erat olim Nortalingia, sive Normannia : ast in quatuor provincias sive Ducatus divisa fuit, velut vestigia talia adhuc extant ; ceu sunt : Stormaria, Dietmarsia, Holsatia & Wagria. A Gamma ad Albim & Bilva usque ad fluvium Stoarium sive Stoer, decem milliaria complectens, dicitur Stormaria, in cuius ditione & territorio sita est Hamburgum : à Stoario fluvio usque ad Eydoram & novam urbem Fridricostadium continetur Dietmarsia, quæ tres potissimum civitates fovet, Meldorpium, Heydenam & Lundinum. Inde ab occasu peninsula Eyderstadium cum insula Nortstrandio, quæ 14 complectitur pagos vulgares ditissimos, tuetur Holsatiam, quæ versus septentrionem Iutiam ultra Flensburgum, versus Tunderam &

Appentadium attingit, ubi versus ortum in mari Baltico Insulam Alse-
 niam, in qua sita est Arx ducalis Sun-
 derbergium, clara ex 14. *Ann. incar-*
ceratione Christierni Regis Dan. qui
 sororem Caroli V. in matrimonio
 habuit. Hinc ad Scliam, unde Sles-
 wyci nomen est, in terra continua
 includitur ipsi Anglia; & inde ite-
 rum mari dicto terminatur prope
 Kyloniam urbem, ubi incipit iterum
 Suentinum fluvium agnoscere, &
 excurrit usque ad Segebergum, quod
 ex adverso versus occidentem respicit
 in conductione Itzehoam. Ultima
 vero pars, quæ verè Wagria est ab Hol-
 satia versus occidentem separatur, per
 fluvium iam dictum Suentinum,
 qui versus septentrionem in mare
 Balthicum ad sinum Kylonix excur-
 rit, ubi mare illud per octo millia
 usque ad Feinetam Insulam eam par-
 tem claudit, & ibi cornu formans
 per octo millia se extendit, ubi ad
 Australe latus Trævæ fluvii Ostium
 excipit. Ille autem fluvius Træva,
 qui aliis Dravus dicitur ferme meri-
 dionalem partem ultra Segebergam
 omnem Semicirculo suo circum-
 cingit, donec perluat Lubecam.
 Provincia igitur hæc continet in sese
 amplissi-

amplissimam & famosissimam iam ab aliquot seculis urbem Lubecam, Reinfeldium, Oldesloam, Segebergium, Plœniam, Præzæum, Nyenhusium, Hilgenhavium, Borgium in Femera, Oldenburgium aliis Altenburgum, Oytinam, Grobium, & Arensbœckium. Hæc Wagria non nisi fluvio Dravo à Mecklenburgo separata est, & satis diu per aliquot secula eundem agnovit Dominum Vandalorum. Omnes enim sedem suam principalem in civitate Meckelnburgo obtinuerunt, ubi etiam *Anno Chr.* 980. Billungus potentissimus ille ac, 25 Vandalorum Dux, quem nonnulli patris suo Wulfilao ex Caroli Magni sorore natum volunt, Christianismo se addixit, & in huius rei memoriam Monasterium Virginum ibidem erexit. Duas hic habuit coniuges. Cum prima progenuit tres filios, Micislum, Nacconem & Sidericum: Ex altera verò, quæ III Episcopi Altenburgensis in Wagria, Wagonis nimiram filia fuit, unicam filiulam Heddeam excepit. quam statim in juvenili ætate novo monasterio in civitate Mecklenburgensi ceu Abbatissam præfecit; licet ipse postea ex sua filii Micislai iterum à Christiani-

tate defecerit, & coniugem secundam repudiârit turpiter. Sed quum Nort-
albingia illa ex diversis constaret
Nationibus, uti iam dictum est; ea
quoque linguarum discrepantia fuit,
ut nullatenus inter sese convenirent,
in Ethnicismo tamen conveniebant
omnes. Holsati enim (ait *Johan. Petr.*
in Chron. Hol. præfit.) & Stormari ori-
undi erant ex vetustissimis Saxoniarum
populis, ceu supra etiam id proba-
tum est. *cap. 1. h. part.* At Ditmarsii
quoque peculiarem suam coluerunt
linguam, velut adhuc aliquo modo
potest id animadverti. Quæ vero
Vandalorum lingua fuerit, notum
satis est. Non veretur *Joh. Petr.*
in Christ. Hols. lib. pag. 81. affirmare,
quod à tempore Tuisconis in Wagria
semper habitarent Vandali, donec
Comes Adolphus II. eos ex his eie-
cerit locis. Quod si hoc verum, quæ
non coæquales possent haberi Saxo-
nibus? Sed quænam difficultates, nisi
de Sueonibus Helmoldi id accipiatur,
ut supra dictum est, heic obici que-
ant, ex superioribus patet. Hoc verò
in confesso est, quod in Sylva penes
Oldenburgam versus ortum solis
Idolon, nomine Prono, colerint
Vandali, quod ibi in excelsa quercu
ita

ita erectum erat, ut ab omnibus circumstantibus, quoties in pompa populi sacra fiebant, posset conspici. Circum circa hanc arborem ultra 1000 Idola minuscule alia cernere erat, ex quorum numero alia bifrontia alia trifontia. &c. apparebant. Quercus ea tam sacra æstimabatur, ut nemo eandem vel minimo digitulo tangere auderet; ideo sepimento erat firmo circumdatas, quod duas continebat fores, per quas sacerdotibus ingressus solis patebat, & abarce- retur à sacro illo accessu populus: Quoties autem dies festi institutæ erant, nemo ad sacra tanta sine munere admittebatur. Quisque paterfamilias tenebatur aut taurum, aut aliquot oves ad minimum offerre, præsertim si se cum familia tota sisteret: reliquis alia concessa erant pro facultate munera. Interdum etiam victimæ huic consecrabantur homines. Sacris verò peractis, bene poti & ebrii choreas ducebant & saltitabant furibundi circa arborem execrabilem. Tam cæca, absurda quoque, & crudelis barbaries fuit huius gentis, ut rarò parentum mortem expectarent liberi, sed honestati convenientissimum putabant, & quod quàm opti-

mè de parentibus mererentur, & prævenirent eorum morti naturali, & eos vivos in senectute provec̄tiori detoderent, sepulcrisque obituerent. *Job. Petr. in Chron Hols. lib. 1. pag. 83.*

Aliàs fuit bellicosissima natio, quæ sæpius Daniam, Jutiam, & Holsatiam infestavit; maximè tamen s: Christianis ex eo tempore, quo Albion Holsatiæ Dominus sui generis ultimus cum Witkindo in civitate Mandensî Anno Christi 100, ex persuasione Caroli Magni Christianæ confessioni se addixerat, opposuerunt, & adiutores fuerunt Danis Pomeranis aliisque, ut toties Hamburgum vastaretur. Nee minus etiam Holsatis & vicinis reliquis, ex quo Carol. Mag. post obitum Albionis Principis, istas provincias omnes in Præfecturam Ducibus Saxonie subiectam redegerat, & illis V. Alonem Præsidentem, qui primus Hamburgum circa *Ann. Chr. 786.* munire cœpit, dederat, perpetui fuerunt hostes; donec tandem Imperat. Otto Magn. coactus est illos penitus debellare & in imperii extrahere potestatem. Atque ut eò mitiores redderet, Altenburgi, quæ post Meclenburgum principalis sedes erat Principum eorum Anno Chr. 952, constituit.

constituit Episcopatum, cui præfecit Marconem, ut esset Caput ecclesiarum per Mecklenburgum & Wagriam simul à Schleswico, usque ad fluvium Pænam & civitatem Damnum. Episcopus ille præfuit ecclesiis *per 19. Annos*, & novem adhuc quidem habuit Successores. Verùm quum nimix servitutis & contributionis impositiones, ex mandato Imperatoris, cogerentur, ut Vandali utriusq; terræ Episcopo ex singulo aratro modium frumenti, 40 manipulos lini & 12 argenteos nummos, & exactori suum salarium ac unum nummum, præterquam quod ex habitationis iure quotannis pro cetto solverent (Quos modos exactiois Dux tertius ex Billingio avo Saxonix Bernhardus, quem Avarum dixerunt, postea, ubi arx in Hamburgo erecta, exaugere cœpit per suos præfectos, qui nec minus huic pessimo dediti erant studio, ut nulla prorsus vestigia superessent iustitiæ, quæ non extitissent vernalia) Vandali inde ad tale iugum Christianorum vancorum & crudelium minus adsueti, *per 84 Annos* se Christianis adcò opposuerunt, ut etiam nec propriis pararent Ducibus; velut etiam Godeschal-

cum P. um; avum Privilai Henrici Regis Brandenburgici, & Nicoloti II, Ducum Megapolitanorum, propagatoris veri ex genere & linea Anthyrii, qui ipse cum Popone suo Pastore concionatorem sæpius egerat, crudeli in rebellionem propter Christi professionem Lantzii *Anno Christi*. 1065. 6 Junij interfecerunt, quum binos reliquisset filios Bathicæum & Henricum. Misere ita enecato Godeschalco Pio, ex urbe Mecklenburgo immanes illi Vandali & rebelles conjugem defuncti Principis Syritam, Regis Danicæ & Saccicæ filiam, penitus exuerant, & cum tota familia in exilium eiecerunt. Atque, quum ita septenam libertatem recuperasse debite putarent, in eam abiere sævitiam denudò, ut passim vicinas regiones Holsaciam & Stormariam dirissimè depopularentur: Hamburgum etiam sextavice, quod esset firmior Christianorum sedes, igne & ferro penitus subverterunt; sicut quoque arcem Ducis Bernhardi Saxon. ad Alsteram fluv. sitam diripuere, & Sclēsvicum, quæ in locis tunc urbs erat maxima, funditus demoliri tentarunt. Dux eorum fuit Pluso defuncti Godeschalki Sororius, qui tamen, crudelitate

litate hac peracta, statim à suis agnatis similiter interfectus est. Vandali Christianorum jugum, propter nimis duras servitutum confictiones & impositiones, ad ò extremum detestati sunt, ut unquam non tantum eorum exhorret. ut nomen; sed etiam atrocissimè illud persequerentur, & prius vitam cum bonis perdere, quàm ad eorum consortium redire cuperent. Vnde & Episcopatus *intra 84 Annos*, usque ad tempora S. Vicelini *circa an. 1144*, non potuit restitui. Iam iterum neget ille impugnator legis Imperatoris *Arnif. de servitutibus*, & addiscat ex hoc iterum exemplo, an non servitus metitò contra naturam quid importare à Florentino Icto statuatur? Peracta hæc sunt sub regimine Imp. Henrici IV. *An. Imp. eius 8.*

In Holsatia vatiæ & mitæ fuerunt mutationes, priusquam tandem ex donatione & investitura Luderi Ducis Saxonis, qui postmodo *Anno Cb. 1128* ad Imperii dignitatem evehctus est, Comitatum hunc ad Adolphum I. Comitem Schawenburgicum *Anno 1114* transiit. Namque postquam sub stemmate Billingiano Ducum Saxonis Holsati, Stormari & Dietmarsi *per 150 Annos* vixissent, & ul-

tinus Dux Magnus, (quem Henricus V Imperat. ita captivum duxit, ut in carcere mortuus sit) post obitum fratris Ottonis Comitis Holsatiæ ultimi (quum ipsi duo filii in bello periissent) ne in novas provinciæ incideret distractiones, amico cuidam Gothfrido constituit Comitem Holsatiæ & Stormariæ, qui in arce Hamburgensibus habitavit. Is verò quum à Vendalis in Sylva ita obrueretur, ut caput ipsum amputaretur, similiter nullum reliquit hæredem: unde ex Ludero Saxonici Imperat. qui Comes erat Supplenburgensis propè Helmæstadium, provinciæ hæc in Comitē Schavenburgensem Adolphum I. translatae sunt, qui per 17 *Annos* pacificè profuit subditis suis, & *Anno* 113: mortuus est, reliquit successorem Adolphum II., atque is demum totam Wagriam post obitum Privillai, qui aulicam sedem in Lubeca veteri habuit, ope subditorum suorum subiugavit, & cum suis provinciis in unum redegit corpus. Explicatis igitur nunc his, quæ ad cognitionem Vandalicæ universæ eius circuitum ac originem faciunt, ad civitates eas præcipue digredendum est, quæ fœderis Hanseatici principales dicuntur.

C A P . X I I .

*De Lubeca, & origine eius historica,
quatenus cum civitatibus Van-
dalicis ad fœderis Hanſeati-
ci facti indicationem.*

Omnes civitates Hanſeatici fœderis dividuntur primò , ut infra patebit in civitates Vandalias, & ultra Vandalias, Germanicè juxta Hanſeaticam locutionem in *VVendiſche & uber-VVendiſche ſtette*, quaſi Vandaliæ civitates fuerint, quæ reliquas, cuiuſcunque loci ſint, in ſocietatem hanc, qua ipſi primò inter ſe coierunt, receperint. Lubeca igitur poſterior ſive nova quàm ſola præ cunctis aliis civitatibus Vandaliæ ad culmen hoc evectum ſit propter virtutes, . ut libera Cæſarea & Imperii urbs vocetur. nec minus una ſit ex 4. primariis totius Germaniæ, ceu quadriga hæc eſt, Auguſta, Aquigranum, Metis & Lubeca, quæ ſublimiori dignitate præfulgent, ideo etiam directorium obtinuit, atq; hucusque præ ſociis ſuis retinuit. Tum etiam propter . plendorem, amplitudinem & ſitus commoditatem, quæd
com-

commercia inde in omnes Germaniæ
 provincias facilè dispergi possint, me-
 ritò corona omnium reliquarum ci-
 vitatum, quæ 12, ad mare Balti-
 cum numerantur, à *Cytrao in Oxon.*
Sax. lib. 6, in princ. vocatur, uti mox
 postea eius verbis utemur, ubi prius
 ex penitioribus historiis istius urbis
 originem deduxerimus. Est illa urbs
 Wagriæ præcipua inter omnes vete-
 res, post quam Wineta maxima om-
 nium, quas Europa claudit, à Rege
 Daniæ primitus direpta postea perit
 & aquis absorpta fuit, Wandalicæ
 & maritimas civitates, sita hodiè in-
 ter ripam Travæ & lacum Waken-
 sam, ab utroque latere itrigua. O-
 lim autem sita fuit in Schwartzaw
 in optimo maris portu, & à piscato-
 ribus nautis & negociatoribus inha-
 bitata, quam Gutschalkus ille Chri-
 stianus Princeps Wagriæ & Meckel-
 burg, sive Obortorum & Herolo-
 rum, ut superius dictum est, circa
annum Chr. 1040 inchoasse dicitur, &
 extructo in eo Burgo sive arce ac
 castello nomine Filii Butham ap-
 pellatione: ac Henricus Buthi aut Bu-
 thonis frater vocavit eam Coloniam
 magnam. Passa tamen multas est
 afflictiones potissimum à Rugianis

Principibus, incolarum subiugationē
 ibi quærentibus . Vnde illi ex con-
 cessione Principis Critonis inde cede-
 re, & civitatem, quam olim Iutlandi
 (ut mox ex pluribus patebit) ince-
 perant condere ad Wakenissiam, *An.*
Christ. 1140. redintegrarunt. *Ioh. Petr.*
in Chr. Holj. pag. 120. Nihilominus
 Rugiani iterum infestaverunt utrumq;
 locum; at quum Henricus Dux eo-
 rum Stoimarus & Dirmarfos in au-
 xilium advocasset in monte Robiano
 prope Lubecam, qui inde nomen re-
 tinuit, magno eos prælio vicit, & pe-
 nitus ex ea terra, multis captis, expul-
 sit, ac postea eos usque in Rugiam
 secutus sibi tributarios fecit. Sedes
 quidem Principum Herulorum, præ-
 fertim Pribisslai fuerat Lubeca vetus;
 sed quum Cærus ex posteris Critonis
 sæpius eam infestaret arcem antiquā,
 supervenit tandem Adolfus 2. Scha-
 vvenburgicus, & circa *Annum Christ.*
 1140 eam planē à mari ad locum su-
 periorē transtulit. Dum verò po-
 nit fundamenta invenit rudera prio-
 ra, ubi Cymbri olim (ut putatur) ur-
 bem construere sategerant, propter lo-
 cū oportunitatem; sicut idem Crito
 Rugianus Obotritorum Princeps, a-
 cerrimus Christiani nominis persecu-
 tor,

tor, posthabita veteri Lubeca, in Schwartow paulo antè ad ripam eiusdem fluvii Travæ moliri ceperat. Sed neque Cymber, neque Vandalus illa sua molitione id perficere poterunt, dilabentibus brevi & evanescentibus initiis cœptæ urbis pergrassantia bella & alias aversiones plures. Servatum fuit hoc decus Adolpho huic, qui cernens, quam optimè Cymbrorum olim dux & deinde Crito Vandalus inter lacum Valkentz & flumen in colle urbis mœnia inchoassent; sed tempestatibus belli impliciti ab opere destitissent; Tertius iste fundamenta assipationi conatu & successu cepit iacere, Lubecamque de Schwartow cum nemine transtulit in superiorem illum locum, qui Bakav dicebatur, non Adolphus, ruderibus eiectis, in formam oppidi vallo muniti ornata discorsit & iunxit. *vid. Helm. in Cir. Slav. cap. 58.* quippe maiores eius partes rem flumine & lacu præmniebantur. Sicut etiam inde Lubecæ nomen hoc impositum ipsi Lubecenses adhuc affirmant à primo inspectore & indagatore loci Lubovæ, qui quum piscatoriam vitam ageret, & communi usui & commercio

Schyvaarovichum invenisset, ibi cum sociis confedit, & loco huic à vicinis & notis nomen ita impositum mansit, ut etiam in novam sedem translatum fuerit, quasi omine felici eidem impressum, quod commercialis debuerit esse civitas à primordio usque.

Adolphus autem II. Schayvenburgicus, quum studiosus esset vicinitatis & pacificus, atque ut eo magis stabiliret civitatis Lubeccensis ædificationem renovatam, factus amicitiae cum Nicoloto Principe Megapolitano iuravit, & Segebergam dirutam reparari fecit. At, quum Imperator Conradus Anno 1147, ingentem subjugationi Nicoloti Megapol. exercitum prepararet, & Adolpho tanquam membro Imperii non competeret, ut se opponeret Imperatori & benefactori suo; hoc adeò affecit Nicolotum, quod in hoc casu auditæ sollicitatio eius non potuerit, ut confestim ante adventum Imperatoris convocaret clam suos, & totam devastaret VVagiam, navibus illuc trajiciens. *vid. Helm Chron cap. 64.* Celebrabantur eodem tempore nundinae Lubescensibus, ut vino summoque sepulci quasi essent ibi homines: ideo-

ideoque in ea securitate obruit civitatem protenus, nec tantum spolio exposuit singulos, sed etiam ultra 300. necavit, & diripuit urbem, ac divite cum spolio & plurimis captivis evasit, priusquam Adolphus suorum colligere posset subditos. Nihilominus Comes hic ut redimeret captos, denudò cum infideli vicino fœdus pepigit; ex quo etiam egregiâ præstitit operam auxilii, quàm Anno 1150. Megapolitani rebellionem sedata moverent contra Nicolæum, unde tanta eorum mutua conficta est animorum conjunctio, ut sapius Lubeca inter se duo isti convenirent, & pacem cum commercio Lubeccensibus ubertim accresceret, præsertim quàm negociatio ex salinis Oidelloënsibus illis adiecta esset, unde confluxus ex omnibus Maris locis mercaturæ ipsi famam peperit. Heinticus Leo Dux Saxon. videns eam urbem maxima Bardovico suo importare damna, quàm mercatores undiquaque cumulatim Lubecam tanquam maritimam urbem peterent, priore relicto emporio, interpellabat Comitem vicinum his verbis: Duo sunt, quæ magno rerum mearum detrimento sibi videntur accedere: benè feceris, si ad

si ad æquitatem respiciens, moderatè
 rem pro dignitate patiaris. Lubecani
 dico urbem novam, & salinam tuam
 in Todeslo, quæ mihi non medio-
 crem rerum mearum afferunt iactu-
 ram, dum in tuam ditionem merca-
 tores seipsum omnes contrahunt, & Sa-
 linæ meæ nuper sub Lunæburgo re-
 pertæ præ tuo sale evectæ nimium
 vilescant. Ideo æquū erit, ut mediam
 tuis tuæ ditionem nobis permittas,
 & itidem salinæ medium, ne in reli-
 quum tempus ulla nobis posterisque
 nostris controversiæ sit materia. Ve-
 rum, quum Comes annuere nequi-
 ret; sed oraret, ut fortunæ eius, quam
 miserator Deus ipsi concesserat, non
 invideret, Dux mercatoribus cunctis,
 quantum potuit, aditum Lubecanum
 præclusit, interdixitque insuper ve-
 nas salinæ Todeslovianæ; usus est
 etiam hoc præter, a clandestino arti-
 ficio, ut immixtis aliunde aquis sali-
 næ Todeslovianæ, omnem fructuram
 interturbavit Comiti. *vid. Helm. cap.*
77. Ac veluti nulla calamitas soia,
 ita accidit, quod Anno 1158 gravi
 incendio absumeretur. Hoc infortu-
 nium Comitis quum commodo ce-
 deret Henrico Leoni, noluit concede-
 re, ut Adolfus rursus instauraret ci-

vicatam; Ipse enim constituerat in sua ditione non procul ab eo loco novam erigere civitatem: Ideoque ne penitus tanti Ducis potentia cuius Vasallum agebat succumberet, Comes civitatem eam vicino suo cessit, *An. 1158. Seth. Cal. vult. 1159.* undem Ducis Leonis territorium transit: seu ex duobus malis minus eligendum est. Videbat enim Comes, quod neque ipse proventum ulteriotem ex eo loco expectare posset, & quod turba subditorum, ante fores ipsi latitaret, quodque Ducis tanti indignatio graviotes minitaretur exitus. praefertim quum eius ageret Vasallum, & provincias suas ab eo maximè in feudo recognosceret. hæc & tot damna, ut evitaret, Dominoque feudi reverentiam exhiberet; quasi Vasallus cessit in hoc Hero maiori.

Lubeccenses interea suæ (N. B.) invigilando causæ per Leonem apud Daniæ Regem Woldemarum obtulerunt, ut pro exercendis commerciis illis liber & securus accessus in regnum Daniæ pateret, quod etiam pactis confirmatum fuit *Anno 1157.* Atque iste primus gradus fuit, ex quo postea fœdus plurium civitatum eo facilius contrahi potuerit.

Erat tum temporis notabilis controversia Imperatori Friderico Barbarossæ cum Adriano Papa XXXI. suborta, quod is ex suggestione civit. Mediolanen. & Cremonens. Imperatorem non tantum excommunicare tentasset, sed etiam omnes civitates Italiae ab eius obedientia absolvisset. *Helm. c. 81.* Huic in succursum mittebant uterque Dux Leo & Comes Adolfus exercitum: hoc Nicolotus Megapol. videns, ipse quoque ambire tentat Lubecam, & ex insidiis prope occupasset eam, nisi Ateho sacerdos quidam id præsensisset, & portam Wakanissæam ponte versatili occlusisset. Ex clandestina hostilitate tali occasionem arripuit Leo, ut plurimis victoribus potiretur adversus Vandalos & Obottos, velut etiam ipse Nicolotus in prælio capite truncatus est. *Vid. Bunt part. 2. Chr. p. 65, 66, & 67.* cum quo etiam alii Historici consentiunt. *Helm. c. 88.* Erat igitur uniformiter *Johan Petr. in Chron. Holf. lib. 1. pag. 155, & 156.* quod Adolph. cum Leone Anno 1159. & 1160 ulteriusquæ in Italia ipsi abfuerunt, quum tamen iis temporibus usque ad *Annum Chr. 1163,* quum *An. 1161* tota esset Vandalia de va-

stata, maxima bella contra Vandalos
& alios arserint, & Leo talia perfec-
cit feliciter.

Anno verò Chr. 1163, consentiente
Henrico Leone Episcopatus Alden-
bargensis ex consilio & instinctu E-
piscopi Geroldi translatus est Lub-
eam, licet hoc factum esse putet S-
thus *Calv. in Chronol. sua Anno 1163*,
quum tamen post restorationem
Lubeccensem id Geroldus primus
ab Duce Henr. Leone obtinuerit, &
tum inceperit templum Beatæ Mar-
Virginis ibidē ad forum erigere; vel:
idem quoque *Helmold. manifestè ex-
primit, in hist. Slav. cap. 90.* quod
non tantum post obitum Niclen
translatio Episcopatus facta sit, sed
maximè tum, quum Albertus Vetus
Marchiam Brandeburgensem, expulsis
Sclavis, aliis Germaniæ populis inco-
lendam dedisset. Interea crevit ita Lu-
beca, quum ab Henrico Leone privi-
legiis & Emporio esset honestata, ut
incredibilis prope visa fuerit auctio
supra fortunam ascendens. *vid. Crant.
Sax. lib. 6. cap. 26.* Vix autem ad
petitionem Ducis H. Leonis Archie-
piscopus Hamburgensis investituram
& consecrationem Episcopatus tran-
sati, in præsentia Ducis ac Comitis
Adol-

Adolphi, perfecerat, tum mortuus primus Episcop. Lub. Geroldus, in cuius locum surrogavit Dux Conradum Abbatem Riddagshufanum germanum Geroldi, qui statim cū Henrico Leone in terram sanctam *An. Chr.* 1171 abiit, & in itinere mortuus est, ut Tyri sit ille Episcop. sepultus, cui idem Dux successorem substituit Conradum Abbatem Monast. Brunsvicens. ad S. Ægidium: iste *Anno* 1177 Monasterium S. Iohan. Benedictino ordini in Lubeca erexit, & promotor Ecclesiæ Cathedralis ibidem magnus fuit in ædificatione templi. Lubecenses interim quum commoditatem maris Baltici cum tanto lucro perciperent, aliis civitatibus in commerciis tractandis exemplum præbuerant, & socios allicere ad se cæperunt, ut eò tutius negotiationes subirent, & averterent pericula; unde com-
meatus mutuus in locis maritimis exitit, ac ne intentio illis præcideretur, pacisci inter se inceperunt, dum alii in terris bella gererent, unde Societatis Hanseaticæ origo existit.

Quamvis autem Adolphus II fideles undique amicum in omnibus bellis contra Vandalos, ceu etiam in tali conflictu prope Damminum cum

Comite Reinholdo Ditmarsorum occubuit, Duci Hentico se præstitit; tamen reiectis tutoribus Brunone & Marcrado, præfecit defuncti provinciis quendam Henricum Orlamundanum Com. cui Adolphi II. vidua, ut filio Adolpho III. salyaret ditio- nes suas, nubere coacta est, cui peperit Adelbertum, quem Rex Danz Woldemarus, expulso Adolpho III, postmodo Administratorem regio- num earum fecit. Sicut & ipse Dux Leo hunc *Anno* 1179, quum ipse auxilium in bello contra Coloniensem præstitisset, Comitem gratulinis ergo è patria sua exturbavit. Verum quum, præter hæc vitia, om- niam ferociam & superbiam nec tantum omnes Rom. Germ. Imperij principes in sese concitasset, con- gem etiam primam ferè nullamq; causam *Anno* 1185. repudiasset (Sic. *Calv. in Chron. sua*) & *Anno* 1175 im- peratori auxilium suum surripuerit, ut inde ex defecta auxilii cogere- tum Papanti, cre tandem: sed et- iam ipsi Imperatori in summis suis angustiis contra rebelles Italos, ad eius instantissimas preces, quibus et- dem in ipsiis Comitibus Imperialibus, præsentibus omnibus Imperii præce-
ribus

ribus , ad genua prociduis supplex fiebat , adſiſtentiam debitam proterviſſimè denegaſſet , ac in abſentia Imperatoris optimi contra eundem cum Cæſaris hoſtibus fœdera clauſulariè iniſſet (*ſeth. Cal. in Chron. ad Ann. Chriſt. 1175*) variosque contra Cæſar. moviſſet motus : proptertot varia turbationis delicta, & in primis Crimen læſæ Maieſtatis, atque quum neque in Comitibus Wormatiensibus, Magdeburgēſibus, Goſtariensibus, ac Wutzburgensibus comparere vellet, ab omnibus Imperii ſtatibus *Anno 1180* banno addiſtus & condēnatus fuit. Licet verò à principio maſculè ſe defenderet contra executores , & eos, quibus diſtributæ erant regiones ipſius, victoria prope adſidua per biennium ſuperemineret: tamè Fridricus Imper., ne Imperii dēcreta vana eſſent, ipſe cum ingenti exercitu contra eum profectus eſt, propellendo ipſum è tota Saxonia, *Anno Chr. 1182*. Unde tandem ad Lubecenſes ſuum recepit refugium , mox Rendesburgum, & arcibus caſtellisque ibi munitis, quum à Woldemaro Rege Daniæ audirinequiret , ruruſus Lubecam reverſus eſt ; & rebus ibi pro neceſſitate diſpoſiſtis , quum Bardovicenſes

illum contumeliose à se abacerent, concessit Stadam, inde signum ulterius rerum gerendarum editurus. Interea v. Imper. Frider. succensus Lubecensibus, obsedit eorum urbem, cogitque eos ad deditiorem. Illitamen prius Principis sui consilium requirerentes, jussi sunt sese accommodare tempori & necessitati. Ab eigitur tempore *Anni* 1182 Lubeca subiecta non tantum fuit Imperio, sed etiam novis subinde suffulta est privilegiis. Adolphus quoque III. in obsidione Lubecensi semper à latere fuit Imperatori, atque inde eius ope Holsatiæ Ducatum sibi recuperavit, tum etiam, ut quædam esset recognitio, quod Parens ipsius fuisset restaurator civitatis Lubecensis, Cæsar dimidia parte proventuum ex civitate vectigaliumque & infeudatione molarum Lubecensium donavit illum. Sic & idem Comes tunc pro Hamburgensibus splendida impetravit privilegia. Woldemarus I. quoque Rex Daniæ adfuit ibidem Imperatori, & devotionem amicitiae obtulit: qua oportunitate iterum usi sunt Lubecenses, & quæ ad libertatem commerciorum facerent, sibi & suis impetrarant amicis, ex quo societas vicinarum

cinatum maritimarum civitatum maiores fumere vires cœpit.

Anno Christ. 1184. autem quum novam materiam litis contra Lubecam liberalitas Imperat. Friderici I suggesset Adolfo III, ille plurima in civitatem eam moliri cœpit, dum ei mox novos imponere studeret vectigalium modos, mox castellum imponere Travæ tentaret, mox fundos & agros civibus eripere, imò eos captivos ad Tolensloun ac Hamburgum abducere. Inde ingens querela ad Imperatorem delata est, ut Cæsar utrique parti diem iudicii denuncia-ri jussit: ubi controversia ita trans-actiōne liquida composita est, ut Lubeeccenses Comiti pro omni iure redituum & vectigalium 300 Mar- cas, ac pro fundis pratisque ad Tra-vam à Travæmundo usque ad Tus- chebecum 200 Marcas argenti semel pro semper contractu emptionis sol- verent, & suis in posterum liberè ute- rentur privilegiis: quæ cuncta ab ipso Imperatore ita ratificata & con- firmata habentur.

Quum autem postea *anno Christi* 1188. Fridericus Barbarossa secum Adolphum III. Comitem in Asiam ad recuperandam à Turcis Palestinam

abduxisset, & optimus Imperator Anno 1190. in fluvio Armeniæ suffocatus esset; interea Henticus Leo absente Imperatore in Germaniam reversus fuerat, & in primo statim regressu per adjunctionem Hartvici Archiepiscopi Bremensis Stadam comitatum cum civitate receperat, ubi simul Holsati & Hamburgenses ipsi se federunt. Hinc Bardovico expugnato & penitus deleto, Lubecam quoque deditione cepit. Occupatâ Lubecâ, totam Holsatiam, Stormariam & Wagriam subiugavit, excepto Segebergo, quod Comes Adolphus Dasselienensis, frater conjugis Comitis Adolphi III. Holsat., quem ille in absentia Administratorem reliquerat suis, fortiter per suos defendit. Comes itaque Dasselienensis plurima creavit incommoda Lubeccensibus, & aliis, qui se Hentico Leoni dederunt. Inde eruptiones aliquot ex Lubeca fecit Leo per Comit. Bernhardum Razeburgicum, &c. & prælio quidem magno apud Travam coriet; sed fugati sunt Lubeccenses, & Comes Helmoldus Suerinensis atque Iordanus Truchsesius capti. Henticus VI. Imperator bellum hoc intestinum consopite cupiens, ante reditû Adolphi

phi III. transactionē sic inter utramque partem instituit, ut Leo restitueret Adolpho suas ditiones; Lubecam inter se divisam tenerent: Sed Dux Leo nihil eorum observavit: Proinde quum *Anno Chr. 1192.* reversus esset Adolphus III. vicinorum Principum auxilio terram suam cum Comitatu Stadensi & Lubecam simul de latrone post multos conflictus recepit, velut & ipse Imperator opem præstitit: Sed tamen Lubeca suis privilegiis fidem dedit. Mortuus autem est Dux Henricus Leo Brunsviga *Anno 1195.* Quinquennio post id est, *Anno 1200.* Wollemarus Dux Slesvicensis, frater Canuti Regis Dan. bello acri & obsidione coegit Hamburgam & Lubecam sub regnum Danie; potius ex invidia, quam iusta ratione commotus; sed tamen ita, ut libertatis privilegia illis sortita recta manerent, se deditere, *anno 1200* (*Crantz. lib. 6 Dan. cap. 10. & 11.* sub quo multum profecerant Lubecenses cū sociis suis, *an. 1203.* Defuncto autem Rege Canuto ubi coronam Regni Dan. nactus erat Wollemarus II, tanquam Rex Danie ingressus est Lubecam, quem ita quoque cives exceperunt anno eodem, ac inde

inde Lavvenburgum occupavit & vicinos locos ad Albim, quibus pro continuanda possessione Comit. Adelbertum Orlemundanum præfecit, Anno 1209, urbs Lub. magno conflagravit quidem incendio usque ad quinque domos; Sed Woldemarus restaurari curavit cum arce, & ut Lubecenses in devotione retineret sua, quum videret, quod commerciiis toti dediti essent, non tantum illis confirmavit privilegia antecessoris sui Woldemari I, sed etiam studium eorum promovit in multis, & aliarum ad se attraxit civitatum favorem interdum. In primis quum Woldemarus Episcop. Bremens. & Dom. Holsat. tot ipsi insidias struere pergeret, & Imperator Otto 4. Leonis filius recuperare Imperio studeret Holsatium, libertatem commercia agendi per Daniam & Norvegiam pleniorum Lubecensibus & eorum sociis concessit; Verum quod una manu concedebat, altera duplici modo illis iterum subtrahebat, præsertim quum Ottonis IV infelices successus imperii & multiplicia cerneret odia, inde multis auctus victoriis contra Vandalos, littora Baltici maris propè cuncta occupavit. Nihilominus
accidit,

accidit, quod se Lubeccenses singulari cura in libertatem vindicare semper laborarent quidem; tamen tempori inserviebant ex necessitate, quum magnum luctum caperent ex halecum captura in Scandia. Interim evenit, quod fratres duo Comites Suerinenses Guntzlinus & Heinricus arcem Graboviã occuparēt, surripiendo eam Iohan. Gansio, qui statim in subsidium advocabat Regem VVolde-
 marum: is vero per Adelbertum administratorem suum Holsatię acriter oppugnabat Comites fratres, quod bellum continuabatur *ad an.* 1223, ubi ad compositionem Rex citavit Comites. At alter eorum Henricus noctu, excubiis non benè dispositis, Regem navim captivum abducebat usque in Ducatum Lunæburgicum & arcem Dannenbergam ultra Albim, ubi per biennium adservatus fuit. Interim Adolphus IV. Comes Holsatię ope & auxilio vicinorum Principum & agnatorum recuperare cœperat ditiones suas: & quum Lubeccensibus intolerabilia onera quę arci præerant Dani imposuissent, per secretam legationem à Friderico II. Imper. *An. Christ.* 1225. mandatum ad vicinos Principes & terrarum Dominos, quo-

quorum auxilio à Danorum dura servitute eruerentur, impetrarunt. Lubecenses igitur præ cunctis rebus hoc egerunt, ut arcem civitatis primitus occuparent, quod etiam multis gladiis enecando Danos omnes perfecerunt, & postea ex denunciatione Mandati Imperialis à vicinis & Comite Adolpho IV. auxilium postularunt. Quamvis autem Rex igitur miniam hanc ingenti exercitu vindicare studeret: tamen magna vicini & præsertim Dithmarsii hec à clanculum obtulerunt, (quamvis essent à parte Regis) ac in prælio confluxere apud Bornehudam. Cessivus acerrimus fuit et Dithmarsii Danos interficere à tergo non destiterunt, ut Adolphus IV. cum Lubecensibus ingentem reportaret victoriam, qua non tantum Comes penè terram suam recuperavit: sed & Lubecenses prioris libertati restituti sunt; ex quo factò Fredericus II. dithmarsios donavit privilegio. Mutavit itaque urbs ista in 60. annis sepe Dominos, & variam expertus est fortunam, ac nisi studio indefesso commercii se præ reliquis civitatibus sociis extricare ex tot confusionibus immensis & difficultatibus peple-

nis novisset, funditus pridem sum-
 mersa mansisset, præsertim quum
 tot casibus aliis internis & damnis
 conflagrationis exposita fuerit. Ve-
 rum ita artificiosè omnia tractare
 didicêrunt incolæ & cives, ut non
 tantum tempori ritè inservire; sed et-
 iam animos potentiorum studio
 commercii ad se pertrahere, & novis
 privilegiis in libertate talium nego-
 tiationum sibi devincire, inque ipso
 furore potentiores complacare nos-
 cerent. Ideo potius ministros, quàm
 ipsos Reges & Principes experti sunt
 toties inimicos. Et quid non invi-
 dia designat? Invidus alterius rebus
 macrescit opimis, *ait Horat.* Ita quo-
 que id accidit Lubeccensibus, pro re-
 rum & temperum varietate, & affe-
 ctione hominum. Namque (*ait Joh.
 Petr. in Chron. Ho's. lib 2. pag. 194.*)
 quum Rex Woldematus II cerneret,
 quod urbs Lubeccensis de die in-
 diem accresceret, & propter commer-
 cia citius exurgeret, nec non cives in
 ea Comiti Holfatiæ iura denegarent,
 quæ quidem Frideticus I ipsis con-
 cesserat, sed tamen eodem Cæsate
 auctore redemerant & titulo onero-
 so sibi denuò recomparânt; Inde
 uterque Rex & Comes infensissimi
 hostes

hostes civitatis evasere, & ingentem exercitum terrâ marique conducere, cum quo appuierunt Travemundam, bina crecere ab utraque parte castella, & ipsam Travae fluvii profunditatem veteri navî lapidibus onerata oppilarunt. At cives non tantum fortitudine alacri, & forti alacritate se illis opposuere, sed etiam aliam profunditatis faucem excavarunt, ut hostis in vanum laboraverit. Quum igitur hostes perspexissent, quod obstructionibus talibus civitati non posset importatio commerciorum occludi, terream catenam consarcinarunt, ut eam fluvio superinducerent. Verum, quum eodem tempore aliquot naves fortiores commercii causa Revelam in Livonia sitam missæ essent, ac in reditu cernerent, quod fluvius catena esset occlusus, opportunitate venti usæ funi, & plenis velis interrupere ferreum vinculum, atque vadum ita apertum cursui reddidere, ut ait Poëta:

*Ausi sunt vada clausa citâ decurrere
puppi.*

Quas secutæ sunt ex aliis locis aliz naves. Quum itaque maximum navium numerum Lubeccenses secum haberent, milite & civibus satis æ-

matris eas impleverunt, qui tantum in hostes fecerunt impetum, ut Travemundam relinquere & se in fugam convertere cogerentur. Belli & subjugationis novæ tentamine peracto, quum deprehenderet re ipsâ Adolphus, quod non ita facilè contra Lubecenses quid efficere posset, transactio instituta fuit, & tota dissensio ex errore orta quievit, abiitque in amicitiam firmiorem. Hoc itaque signum memoriz loco relinquere voluit Woldemarus I I Rex, quum paulo post diem obiret suum *Anno Christi 1241, regni verò sui 39.*

C A P. XIII.

*De primaria fœderis Hanseaticæ
caussa, & commercio in
Norvegia.*

PRÆUSQUAM heic ulterius progrediamur, necessitas postulat, ut paululum heic quid etiam de Norvegia interseramus, quum omnes reliqui historici sicco pede hanc prætereant narrationem: quæ maximè ad illustrationem fœderis & Societatis Hanseaticæ facit: unde tot querelæ apud Politicos passim exortæ sunt, quod

quod nunquam ad certitudinem originis eius pervenire potuerint. Mira certè omnium ferè historicorum & temporis observatorum aut socordia aut negligentia, maximequè veritatis ex metu vano & puerili, admodum fuga est, quod nunquam ad medullam animamque actionum omnium in humana vita penetrârunt; sed vix superficialia curârunt, in expeditionibus cruentis, tyrannicis persecutionibus, & truculento armorum strepitu, & tamè necdum perfectèitalia consignârunt: Quùm multò rectius id attendi debuisset, quæ consilia, quæ negotia interna, quæ causz motuum præcesserint, unde homines in tantos furores concitati, & mutationes variæ exortæ fuerint. Ah vera virtus quàm dirò premitur silentio à crudelitatum omnium narratoribus, quum tamen virtus vera non fucata æternis potius laudes & commendationes mereretur. Sic enim verè de virtutibus, & vitiis mortalium iudicium sumi & imitatio in bonis suscipi potuisset. Namque historiarum omnium finis genuinus is esse debet, ut inde prudentiam piam in imitamine grato & communi correctione ad discamus, &

quævis vitia absurditatumque horribilia exempla, quæ toties occurrunt, evitare omni conatu expetamus. At nunc potius in historiis nihil nisi bestialitatum furentium perpetuas enumerationes, nec ratio aper-
tas commendationes invenias, & præsertim in bellicis tumultibus, & plus quam ferinis sanguinolentiis, fortitudini id adscribitur, quod ipsius animæ humanæ salutem æternam penitissimè sæpius subvertit. Nihilominus quum id ex falsa persuasione sibi adò sanctè commendatum legat juvenus, inde heroicos animos in perniciem sui sub falsa specie induit, carnalitati freium indulgens, omnem pietatem secum exuendo. Unde non mirum, quod etiam in ipsa Christianitate vix sint, qui veram pietatem noscant, quum tali pessima & rabiei & bestialitatis exempla addiscantur, quæ hominem, à vera cognitione sui & Verbi cælestis, cultuque veri Dei profus abripiendo, seducant. An non igitur selectus est aliquis accuratè habendus? Sed ne in aliam longè difficiliorem hæc abripiamur digressionem, saltè *Helmsoldi Presbyteri hist. Lubicensis*. quæ etiam, quædam historia à multis patum bona-

fide scribantur, & causas mendaciorum, quàm ad illustrationem huius loci faciat, subnectemus, inde continuaturi reliqua. *In exordio lib. 2. Chr. Slav. hac habet* : Inter descriprores historiarum rari inveniuntur, qui rebus gestis descriptionis fidem integram solvant. Sanè dissimilia hominum studia plerumq; è corrupto fonte nascentia, in ipsa narrationis superficie statim dinosci possunt, dum videlicet succrescens in corde hominis veluti superfluitas quædam humorû, indebitus amor sive odium deflectit narrationis impetum, derelicto veritatis tramite in dextram sive sinistram. Multi enim aucupantes favorem hominum palliaverunt se amicitie ficta quadam superficie, & propter ambitionem honoris seu cuiuslibet emolumenti locuti sunt placencia hominibus, ascribentes digna indignis, laudem quibus non debebatur laus, benedictionem, quibus non erat benedictio : Quo contra alii odio concitati minus pepercunt obloquiis, quærentes locum calumniis, & quos manu nequibant, acrius lingua insectantes. Tales profectò sunt, qui ponunt lucem tenebris, & dicunt noctem diem.

Sed nec aliquando defuerunt inter scriptores, qui propter damna rerum & cruciatus corporum impietates principum publicare timuerunt. Venalius autem est veritatem tacuisse ob pusillanimitatem spiritus & tempestatem, quam ob spem inanis lucri finxisse mendacium. In exprimendis ergo actibus hominum, veluti in exculpendis subtilissimis cœlaturis, sincerum semper oportet esse considerationis intuitum, qui nec gratia, nec odio nec pavore à veritatis via deducatur.

Quod quia multæ peritiæ est, imò. maximæ solettiæ, gubernaculum videlicet sermonis inter hæc scopulorum impedimenta inconcussum dirigere, divina mihi pietas diligentius est exoranda, ut quia navem descriptionis ausu quodam improvise magis quam temerario in altum deduxi: ipsa opitulante & flatus secundos dirigente, perducere mereari ad littus debitæ consummationis: Alioquin ob difficultatem ingravescentium causarum, & depravatos mores principum, facilè perturbabor à timore hominum. Magnam autem consolationis, firmamentum omnibus veritati innitentibus, quod veritas, cœsi

nonnunquam impiis odium patiat, ipsa tamen, in se inconcussa permanens, non offenditur, sicut ægris oculis odiosa lux est, quod non lucis, sed oculorum ægritudinis culpa dignoscitur. Sed & omnis considerans vultum nativitatis suæ in speculo, non speculo, sed sibi met imputabit, si quid in se pravum aut distortum viderit. &c.

Ita etiam *Albert. Crantz.* valdè conqueritur aliquoties de iis, qui *Annales* consignare voluerunt, quod minus observarint ei, quæ ad veram historiæ faciunt naturam, ceu hæc adeo negligenter, ait, commissi, ut quoque sæpius ipsa nomina regum aut Principum prorsus omiserint. Nihilominus egregium in eo præstitit laborem, quod historica relatione sua maximè septentrionalia regna illustravit, & singulari ordine discriminavit. Aliàs enim mita confusione ab aliis tractata sunt, quæ de Norvegia habentur; imò in plurimis quasi silentio ab aliis prætereuntur; ab aliis pro Danis Normanni habentur, ceu etiam nuper fecit continuator *Mellificij historici in Sleid. Lampadius in vita Ludovici Pij*, filii Caroli Magni, ubi de Normannorum inva-

sione

ione in Galliam agit. Verum adeo distincta fuerunt regna Norwegia, Suecia, & Dania, ut non tantum proprios per aliquot secula habuerint Reges, sed etiam Gothia & Iutlandia aliquando suos singulares habuerunt Reges, à Dania distinctos, ut recte id notat *Ioh Petr. in Chron. Hoffo lib. 1.* Normanni vero, præ cunctis in Boreali tractu populis, constantes & fideles fuerunt, quum reliqui admodum levi & falsæ mobilitati, non absque barbara crudelitate obnoxii semper vixerint: at hi tamen in simplicitate severi, & graves, qui summum dedecus putarunt, si quis fidem semel datam frangeret; egregiè in omnibus imitatores Saxonum, ex quorum sanguinis propagatione multum hauserunt; unde etiam confusio est ea, quod Nortalbingii & Northmanni à plurimis pro iisdem populis habiti sint. Velut etiam hodiè adhuc multi neotericorum, inter quos sunt, qui Geographica & Chronologica conscribere gauder, uti *Neander, Quadus, Funcius, Ditmarsus, Theodoricus*, (qui tamen præ cunctis sibi correctionem assignavit) *Alstedius*, & alii, qui planè amplissimum & antiquissimum regnum, quasi nunquam

in rectum natura fuisset, omittunt. In-
iuria verò fit & nationibus diversis,
& tempori, & veritati h. storiarum,
quàm tanto studio aut ignorantia
ea supprimuntur. Nec historia Han-
seatca recte describi potest, nisi huius
gentis conditio nonnihil luculentius
deinceetur. Ideoque necessum est, ut
propter temporis notationem Regum
Norvegicorum catalogum paucis
subnectamus, modo prius ex Iacobo
Zieglero & Crantzio loci & nationis
huius conditionem percipiamus pau-
cis.

Norvegiæ igitur etymon minimè
obscurum esse potest, quum North
septentrionem, & vveg viam, quasi
septentrionalis tractum in tali via &
itinere denotet, velut *Zieglerus in*
Schand sua, pag 487. recte notat, cu-
ius verba hæc sunt: Norvegia, id est,
septentrionalis via. Fuit regnum hoc
aliquandiu admodum florens & im-
perium tenuit, per Daniam & Fusiã,
& latè per insulas; donec domesti-
cum imperium per hæreditariam suc-
cessionem administratum fuit. Postea
sub interregno, consensu procerum,
institutum est, ut reges per electio-
nem susciperentur: arbitrati eos hoc
æquius administraturos regnum, quo
minus

minus forent confirmati per novitatem. Sed evênit (dum quisque opibus, ambitione & favoribus affinitatis præstitit, ita in spem maiorem venit regni assequendi) ut factionibus distraherentur, seseque etiam inferrent ad occasionem capiendi regni externi, qui adjuvarent & destituerent partes concertantes, ut visum sibi è re fuit. Itaque est hoc tempore sub potestate Danorum. Hi non legitimos modò redditus & tolerabilia vectigalia imperant, sed omnia commoda corradentes, transferunt in Daniam, videlicet diuturnitatem imperii constituentes in infirmitate subiectorum: quod non unum exemplum est hac ætate in re Christiana. Postquam omnes virtutes, quæ Principem (id est patrem patriæ) verè spectant, relictæ sunt, superbumque Domini supercilium solùm retentum, quod aperuit ad subiectorum iniuriam, licentiam: secutum illud est, quàm Dynastæ nihil præsidii reliqui fecerint sibi in amore mutuo populari, ut, in vi & omnium fortunarum extenuatione, quærant incolumitatem status sui. Hæc fortuna est Nordvegiæ: neque ipsa ædificia urbium suam amplitudinem &

dignitatem veterem tueri possunt, nec spes est status reparandi: Publici enim conventus in rem non admittuntur: nemo ex arbitrio suo referre quid audeat, aut opere tētare, incertus de omnium voluntate. Ad hanc difficultatem accedit qualitas locorum. Habet enim Dania in potestate navigationes omnes Nordvegianas: neque hæc exercere mare potest, neque exportare merces, hoc rege hoste. Prætereà à cœlo, à tellure, à mari nequaquam humilis aut parum fœlix existimata. Hæc mittit in reliquam Europam piscem ex genere asellorū, frigore induratum, & extentum in fustem, unde & eum Germani dicunt *Stock-fisch*. Captura eius laudatissima est Ianuario, quando superest frigus, ut induretur. At qui clementioribus mensibus fuerunt capti, marcescunt, neque sunt idonei, ut exportentur. &c. Rem certè acutē tigit in his omnibus. Verba sunt pauca, sed certè maximi ponderis, si qui rectè examinet. Sic cum eodem iudicio consentit *Crantzius in Norvag.* suæ, qui nomen Norvegiæ à Germanis impositum dicit: unde etiam paucis illum audire libet, ut inde melior constet informatio. Incipit au-

rem, inquit, à prominentibus scopulis Baltici freti. Deinde reflexo in aquilonem dorso, postquam ferventis Oceani marginem suo circuitu ambitu, tandem in Riphæis montibus limitem facit: aliquot autem sinus includit, multis milliariibus navigabiles. Circum habitantes piscationi indulgent. Nam genera piscium grandia cum mediocribus, aëri exponunt torrefacienda: quæ sic atefacta, per Germaniæ littora devehuntur. Nostris mercatoribus (Bergas Latini vocant in regno) piscatores afferunt, de longinquo venientes demorantibus. Ea autem regio propter intemperiem algoris, sterilior Dania atque Suecia, apta tamen pecoribus. Robustissimos educat viros, qui nulla frugum luxuria molliti, sæpe impugnant alios, quàm impugnentur. A multis retro seculis partim inopia adacti, partim freti viribus (quæ facilè faciunt mortales insolescere) mare Britannicum dū tenere infestum. Non nunquam sol, aliquando Danis junctis, Britanniam & Gallias sunt populati: nec juvencæ, donec de suo nomine Noan in manum, in littore Galliarum, constituerent. Quam manum Gallosum scriptores semper tribuunt,

omnes ab Aquilone venientes, soliti
sint appellare Normannos, non dis-
cernentes inter Danos & eos, qui ve-
ri sunt Normanni. Ab hac tamen gen-
te Danorum & Normannorum, in
littoribus Galliarum demorante,
propagati sunt & illi Normanni, qui
penetrârunt in Italiam: & primum
in Apulia, inde in Sicilia, post comi-
tatum atque ducatum, regna, quæ
hodie extant, constituere. Post susce-
ptum vero Christianismum (quod
factum sub Olao rege, qui in Anglia
baptisatus, & *circa Annum Christ.*
994. rex Norvegiæ factus, in omni-
bus regni provincijs populum bap-
tizari curavit) melioribus imbuti dis-
ciplinis, didicerunt pacem diligere.
Sed quum nefandis maleficiorum ar-
tibus ea gens ab initio, super omnes
gloriaretur mortales, nunc simplici-
ter cum Apostolo confitetur Iesum,
& hunc crucifixum &c. Ita omnis
tunc regio dudum Christiana fuit,
exceptis, qui trans montes ad Ocea-
num Borealem agunt. Nam illi ma-
gicis artibus & incantationibus ita
serviunt, ut, se scire, renunciareque,
polliceantur, quid in toto terrarum
orbe rerum agatur. Hi sunt Lappo-
nes, agrestes & vagi, ferarum solis
pellibus

pellibus in tanto regionis frigore usi pro vestibus. Et loqueates invicem, frondere quàm ulla verba proferte d. cuntur, ita ut vix à proximis queant intelligi. Ibi tanta est ferarum copia, ut plura pars regionis ex solo venatu vivat. Capiuntur uti, bubali, elaces, bisontes, etiam in Russia & Polonia. Vulpes ea regio habet nigras, & lepores u. fosque albos.

Metropolis autem civitas Normanorum est Trøndennis, nunc appellata Nidrosia, à Nidero fl. & Rosa, quod templi nomen est, propter tumulum sanctissimi Regis Olai Martyris. Vulgò Trundheim dicitur, 50 milliariibus Noricis seu 100 Germanicis, rectà versus Boream à Berga distans. Amplissimè potentem diæcesin habet, in qua plurimus piscis, Bergam postea ad emporium devehctus, & pelles preciosæ colliguntur. Bergæ autem propter commoditatem portus & frequentem navium ex aliquot partibus terræ confluum, emporium totius regni datum est olim, ut esset horreum universæ Norvegiæ & promptuarium omnium necessitatum. A freto Carsund 10 milliaria versus Corum (Nordwest) & à Lindes 24 milliari. à Bahus
secun-

secundum flexuosa littora 100 milliatibus abest, sub gradu latitud. 61. Eundem cum oppido Staffanger præfectum habet regium. Quinqueverò, in tota Norvegia, hoc tempore arces regiae & præfecturæ præcipuae sunt, quarum principales iam dictæ sunt. Extrema autem adhuc versus meridiam & nobis proxima est Bahusa, Nilosiae oppido regni Succiz vicina, cuius præfecturæ subsum, Marstrandium in peninsula scopulosa situm, & halecum captura quorundam celebre, Kongeef ac Oddewold. Notandum heic, quod regnum Succiz angusto inter Norvegiam & Hollandiam, per Trelheltam fluv. exiit, unicum in Oceano occidentali portum, infra Nilosiam ad Elsburgam, possideat, ubi etiam ante paucos annos novum oppidum Colbaga erectum est. Quarta arx est Aggenhusia, Alfoisæ oppido vicina, 24 milli. ribus supra Lahusam in immo sinu 7 mill. longo sita. Provincia hæc inde celebris est, quod celsissimi mali navium, & afferes quædam abigeni & ligna ædificiis idonea ingenti copia quotannis in Hollandiam, Hispaniam & ad alias gentes inde evehantur. Oppida provinciæ

alia sunt: Fonsberg 7 milliariibus ab Alfoia occasum versus sita; Frederichsstad, Salzburg, & Schimvel Skon, ubi fodinæ cupri & ferri sunt; Hammaria maior & minor. Quæ Bergam contingit aut respicit regio, ante pauculos annos argentifodinæ inventæ sunt tantæ puritatis, ut metallum incoctum 100 librarum contineret 80 libras argenti puras, quod antehac inauditum fuit, præsertim in iis locis frigidioribus, velut nobis Cap. Weissus Helveticus vir militaris antehac perquam industrius, at nunc veræ philosophiæ supra modum studiosus, quem Rex modernus laudatiss. Christianus IV per bienniû rebus metallicis, propter insignem eius artis peritiam, nuper præfecerat, id retulit; de quo pluribus alibi. Extrema versus Aquilonem & Eurum Norvegiæ & Christiani orbis arx est, Wardhus aut Wahthus, quæ parvulæ insulæ Wardæ, ambitum milliariis Nordwegici cum dimidio habenti, insistit; in qua præfectus regni æstate habitat, & diffusissimum illius litoris Norici tractum, in zona frigida, sub gradu latitud. 71. usque ad Russiæ fines, gubernat, ubi ab idibus Maij usque ad medium Julium, non modo

diem.

diem continuam esse; verum etiam Solis corpus supra horizontem circumferri, nec unquam occidere, et oculatis testibus didici. Nec duo, sed unum solummodò in hoc Norico littore Wardehusum est, quod à Bega Emporio 144 milliaria Norica, quæ 300 ferè German., constituunt, distare accepimus. Inde ad Emporium S. Nicolai Russicum, propè Dividæ fluy. ostium, circulo Arctico ad grad. longit. 65 subiectum, ducenta Germanica seu 108 Norica numerantur. &c.

Præter hæc terræ continentis longissima spacia, multæ Oceani Septentrionalis insulæ huic regno Norvagico subiectæ sunt, *ceteri refert Crantz. d.l.* Ab occiduo ibi sunt, ait, Orchades Insulæ, more Cycladum sparsæ: quarum 20 memorantur desertæ, & 16 incoluntur. Vicinæ sunt Electridas, quæ à nascente ibi Electro nomen tenent. Igitur Orchades inter Normanniam & Britanniam Hyberniamque locatæ, ferventis Oceani ludibundè minas rident. Ad eas à civitate Trondina una die navigatur. Simile intervallum in Angliam Scotiamque est. &c. Ultra autem eas excutitur ad Islandiam, olim à veteribus

Thyle sive Thule dicitur, ut quidam existimant. Est illa sub circulo arctico à gradu longitud. 352. ultra 400 milliaria German. versus ortum potrecta, & circiter 60 lata; quæ per immensum (ait *Cranz. d. l.*) à cæteris secreta longè sita est in oceano; Vix à navigantibus agnoscitur. In cæstivo Solstitio, sole signum Cancri transcunte, nox nulla: brumali Solstitio perinde nullus dies. Nomen habet à glacie, quæ illi ad Boream perpetuò adhæret: nam ibi jam incipit mare congelatum. Tam grandis Insula, ut populos multos contineat solo pecorum pastu, & nunc. captura. pisciû, victitantes: specus inhabitant. plerumque, aut ad montium latera excavatis mansuenculis: communi lecto, victu & strato gaudent cum jumentis. Itaque in simplicitate sancta vitam peragentes, cum nihil amplius quærant, quàm natura concedit, latium Apostolo prædicant, habentes vctum & amictum, hic contenti sumus. Nam & montes habent pro oppidis, & fontes pro deliciis. Beata gens, cuius paupertati nemo invidet: & inde beatior, quod Christianisimum acceperit. Sed Mercatores Anglici ac nostri, quiescere.

gentem & suo esse contentam non
 finunt. Nam ob piscaturam evehen-
 dam, terram illam frequentantes cum
 mercibus omnigenis, vitia quoque
 nostra invexerunt. Nunc enim &
 fruges aquæ miscere in potum, &
 simplicis undæ odere haustum:
 nunc aurum & argentum cum no-
 stris admirantur. Rex Daniæ (qui &
 Norvagiæ) quotannis præfectum im-
 mittit genti. Multa insignia in mo-
 ribus eorum. Omnia enim fere inter
 eos communia sunt. Præter uxores
 (videat hęc iterum ille futilis exagi-
 tator Reip. Platonice, an non possit
 talis Idea dari inter homines, si mali-
 tia absit: Pudeat merito quoq; Ani-
 mæ suæ inversionis & adserti patidi)
 Catulos suos atque pueros æquo ha-
 bent in pretio: nisi quod à Paupe-
 rioribus facilius impetres filium quàm
 Catulum. Ita beatos putant, qui in
 regionem nostram transportantur.
 Vidimus utriusque sexus juvenes à
 pueris illinc eductos, qui præter no-
 men nihil gentile retinuerant. Nam
 linguam alienam perdidicerunt, suam
 neglexerunt. Episcopum suum co-
 lunt pro rege: ad cuius nutum respi-
 cit omnis populus. Quicquid ex le-
 ge, ex scripturis, ex consuetudine alia-

tum gentium constituit, quàm sanctè observant. Iam tamen præfectum (quod diximus) accipere coguntur à Rege. Quod exindè inolevit, quod mercatores ingressi, multa ibi lucra faciunt: undè & Rex tributum deposcit. Adalbertus Metropolitanus Hamburgensis, anno Christi millesimo septuagesimo, vidit ad Christum conversos: licet ante susceptam Christi fidem, lege naturali viventes, non multum discrepantes à lege nostra. Itaque petentibus illis ordinavit quendam virum sanctum primum Episcopum, nomine Isleph: qui ab eadem regione missus ad Pontificem dictum, aliquandiu apud eum retentus est cum ingenti veneratione, peccata cens nostra, quibus rudem populum in fide erudiret. &c. Sunt autem præter alia in oceano dicto Insulæ, quarum non est minima Gronlandt, profundo in oceano sita, contra montes Sueciæ & Riphæi iuga. Ad quam insulam à litore Normannorum ferunt vela pendi quinque aut septem diebus, quo modo ad Islandiam. Homines ibi à salo cærulei; unde regio illa nomen accepit. Qui similem Islandis vitam agunt, excepto quod immaniores sunt, raptuque piratico re-

migantibus infesti. Holagland insu-
 la Scritifinnorum, est Succis conti-
 nuata: de qua supra in Suetia dixi-
 mus. His Insulis longè extra arcticum
 circulum positis in æstivali Solstitio
 nulla nox, in Hyemali nullus dies.
 Stupenda res & incognita australi-
 bus: qui nesciunt disparem dierum
 longitudinem contingere per solis ac-
 cessum & recessum. &c. Islandia ve-
 rò in littoribus maris passim ab ho-
 minibus, ex piscatu potissimum &
 repecuata vitam sustentantibus, in-
 colitur. At mediterranea loca ob Al-
 pium altissimarum perpetuis ferè ni-
 vibus obrutarum asperitatem, infre-
 quentiora sunt. Panis his coctus, (quo
 importato non nisi lautiores utun-
 tur: cæteri enim pisce siccato, pa-
 nis loco vescuntur) farina, polenta,
 cerevisia, ferrum, eiptum, pannus An-
 glicus, & institorum merces classibus
 advehuntur quotannis per mercato-
 res Hamburg. Lubecanos, Bremens.
 Hassnieneses, & alios, qui vicissim
 frigore duratorum strues, & sulphu-
 ris in ea insula effossi moles, Balana-
 rum pinguedinem, butyrum, se-
 rum, carnes. & coria boum, rajas,
 pannum Waxman, pelles vulpinas &
 ovillas evehant. Portus in meridie:

mali littore nominant nautæ: Hainford, ubi Bellested præfecti regis domus est; Strom, Watloswick, Kibbelwick, Bussandi, Turlock, & Orback, qui nautis maximè noti. Iter autem ex Albidos, ad sinum Islandiæ Bussandi, est milliarium circiter 300. Gronlandiam verò nautæ & mercatores, quum polo proximo sit, in navigationibus ita observare coguntur, ut in Junio ibi adsint, ad capturam cetorum, qui ibi maximæ sunt longitudinis, velut *Plinius quoque lib. 32* cetos sexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum latitudinis, intrasse in flumen Arabiæ non contra fidem affirmat, quod alii dicunt. Sunt enim tantæ magnitudinis, ut si aquis supernatent insulæ videri queant. Quomodo autem hæc moles pæne incredibiles capiantur, ipse ab Enchusanis referri audivi, quum Societas ibi sit mercatorum, qui quotannis illuc mittat numerum navium cum instrumentis & naviculis applicatoriis ac funibus munitæ longitudinis, qui cylindraceæ machinæ aut rotis involvuntur celerissimi motus. Aliàs enim, si balænæ alicui vel ipsis cetis, dum superficie aquarum indormitant, spiculum fer-

reum instar sagittæ binis aculeis affabrè reflexis in dorsum immittent, ac non statim recedendo funem, ad quem appensum est spiculum, citissima volubilitate exsolvant, ipsæ naviculæ cum hominibus à cetis dolore affectis in fundum profundissimum abripiuntur præcipites. Ante pauculos annos ingens numerus cetorum ibi captus est, ad:ò, ut non sufficerent vasa, quibus oleum aut bitumen liquidum, quod *Traen* dicunt, & ex balænis conficitur, auferre potuissent. Ideoque semper magnam partem in specubus ibi relinquunt, quam sequenti anno avehunt, quàm non nisi una vice quotannis illuc conficiant negociationem; velut & in Augusto mense coguntur illinc solvere: Et fabula est, quod Grønlandia non semper possit inveniri. Ab hac parte verò infra Islandiam meridiem versus, itidem ad regnum Norvegiæ pertinentes sunt Insulæ Farræ, ad gradum latit. 64., cui versus occasum opposita est Fci Islandia, tertià parte minor, quam Islandia; & his meridionaliore versus Austrum Hæclandica, quas Thilensel vocati, quidam annotant; quibus Orcades, ut supra dictum est, usque ad littora

Scotiæ pertinentes cohærent, quæ Scotorum Regi Iacobo III, dotis nomine à Christiano oppignoratæ sunt.

Quamvis autem civitates maritimæ, quàm tot casibus fortis variis exposita esset Norvegia, diu satis commercia in Norvegia exercuerint, incolis illius loci omnia necessaria ad victum & bellum facientia portigentes; tamen quum initio suscepti Christianismi circa *Annum* 994, pontifices suos ab Hamburgensibus Episcopis (legatione perpetua in Aquilonis regna iuxta investituram Wormat. an. Chr. 833. Crantz. lib. 1. c. 20. *Metrop.* fungentibus) semper accepisset: hoc tempore. (hoc est, ait Crantz. in lib. 5. *Nor.* cap. 7. ad annum Christ. post. 1054) Nicolaus, qui postea in apostolatu factus est Adrianus I V, tum Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, Britannicum mare permen- sus, Norvagiæ in Ecclesiasticis rebus tum Lundensi Archiepiscopo parentem, immunitate concessa, Magni pontificatus. hoc est Archipræsulatus titulis insignivit, Trendennis constituenstotius regni Metropolitannum, ubi nunc Nidrosiensis dicitur. Hæc occasio frequentiore auxilium

In locis non tantum comineatum, sed etiam animosiores & confidentiores reddidit increatores; unde & Lubecenses veteres, ibi Hamburgensibus Bremensibusque quidem se ad sociare cœperunt; sed quum temporis & mutationis iniuria illud interromperet, distractio ingens facta est. Accidit præterea, ut usque ad Limri Archiepiscopi tempora, & aliquandiu sub eo Hamburgensis Ecclesia honorem suum integrum servavit, atque esset matrix, quæ sola Metropolis diceretur: Sed posteaquam Dania cœpit habere suum Archiepiscopum, paulatim defecit, & deperit illa universalis legatio; cœpitque ex inde posthaberi talibus Ecclesiæ Hamburgensis *Crantz. in Metrop. lib. 5. cap. 18.* Quæ res non uno temporis momento peracta; sed multis annis deliberata, & tandem elaborata, temporibus huius pontificis est consummata. &c. Unde Suecia, Dania, Norvegia, retraxerunt obedientiam sedi Hamburgensi, desinitque legationis superioritas. *Id. lib. de cap. 31.* Idem etenim quum Anno Christ. 1043. Aldebicus Boiarius successorem Albrandi in Episcopatu Bremensi & Hamburgensi, cuius translatio à Lechario

thatio Imperat. circa *An. Christ.* 848
 pridem facta erat, conamen in se
 susceperat, ut sedulò non tantum
 visitaret suam solam Ecclesiam, sed
 etiam legationis dignitatem respiceret,
 nec non remitteret Pontificibus
 vicinis laborem longinquæ peregrina-
 tionis in provincias Aquilonis.

Inde primus Archiepiscopus Bre-
 menfis factus est Hubertus Limari
 Succesor, circa *An.* 1101. ut ex eo
 tempore semper talis apud eam Pro-
 vinciam dignitas manserit. Refert
 vero *Crantz. lib. 6, Metrop. c. 14.* quod
 paulò ante aut circa ea tempora se-
 des adhuc fuerit Principum Vanda-
 licorum in veteri Lubeca, atq; quod
 ibi à mercatoribus sacerdotes Ludol-
 phus & Folcardius perquàm benigne
 & liberaliter habiti sint, donec Ru-
 giani penitus veterem Lubecam cum
 arce sua demoliti fuerint. Nihilomi-
 nus beneficio mercatorum, restituta
 est Lubeca quidem; sed tamen tem-
 pore Pribislai, quum essent Princi-
 pum Christianorum dissidia perni-
 ciosa, Lubeca vetus iterum diruta
 fuit; unde *Anno* 1140 ad eum lo-
 cum, ubi rudera Critonis invenie-
 bantur, translata est. *Crantz. d. l. cap.*
 17. Ea est, inquit, quæ nunc floret
 civitas

civitas opulentissima , omnium urbium Saxonici nominis creatissima: cœperantque inhabitari deserta Wagriensis provinciæ: & multiplicabatur numerus accolarum eius , de variis nationibus, quos invitavit datis agris Adolphus I, immunitatemque præstabat per certos annos tributorum. Venerant ex Westphalia, Frisia, Hollandia , qui accolerent. Hæres adeò solettes , ingeniosos & laboriosos iterum effecit cives Lubecenses , ut per mercaturæ exercitium, præsertim quod ad Norvagas & passim in mare Baltico usque in Moscoviam extendebant , denuò eo usque accreverint, ut etiam invidiam Ducis Sax. Leonis & viciniorû sibi conciliaverint. Unde occasio enata est, ut civitates maritimæ fœderis conglutinatione coierint , & còtutius commercia peragerent. Sicut etiam Bremenenses animorum magnitudine excusitati , qui anno 1158. per mare semoverunt, novi honoris gloriæque & commerciorum quærendorum causa , tempestatibus adacti in fluv. Dunam , & ita Dunemundæ, uno milliari infra locum ubi post An. 1198. Civitas Riga extructa est, confederunt. *Cl:ro, B:cm, VVil. pag. 71.*

ubi & expressè additur, quod Livones amicitiam cum eis, & ius commerciorum pacti sint. Ex quibus patet, quæ occasio & causa, in commerciis defendendis & ritè inter se dividendis, populis & civitatibus maritimis fuerit. Velut & Lubeccenses tum primariam intentionem cum vicinis in Norvagiã direxerant, quum perspexissent, quanta ibi rerum Germanicarum copia expeteretur, ut supra dictum est. Illic etiam cum Anglis talem inceperunt ex jure commercii amicitiam & pacta colere. quum illi pannos & alias ad eam gentem res disportarēt, ne esset commerciorum confusio.

C A P. XIV.

De Regibus Norvegiæ, & à quibus Hansæaticæ civitates sua maximè sibi acquisiverint commerciorum privilegia, ac ius Emporiij perpetuum.

QUM Regni Danici in mare Orientali tanta potestas semper fuerit, ut commerciorum importatio nunquã rectè florere apud civitates littoris Báltici potuerit, ut supra ex
Zieglere

Zieglero & Crantz. lib. 1. Norv. c. 2.
 ostensum est, nisi Regum eorum gra-
 tia & favor in concessis privilegiis
 observatus fuerit. Itaque civitates,
 hæ, præsertim Lubeca, ceu caput ea-
 rum, variis in eor casibus mirè se ac-
 commodare eorum nutui coactæ
 sunt; nec rarò pactis certa forma ve-
 stigalis constituta fuit. Maximum
 verò tunc lucrum ex Norvegia acce-
 p̄ere. Ut eo rectius igitur ratio tem-
 poris constare cuivis possit, quoda-
 m passim Chronici & historici præ-
 ter Crantziū negl̄xere, id in enu-
 meratione Regum Normannorum
 brevibus expediemus.

Norvegiæ autem regnum inter se-
 ptentrionalia propè antiquissimum
 esse, etiam ante Christi nati tempora,
 & ipsi Daniæ imperasse, ab historicis
 p̄hibetur. Verùm quum temporum
 series certa, nec à Saxone, nec à
 Crantzio &c. diligentissimis histo-
 ricis, prodita sit, ad certos annos eius
 historia & in Chronologiam ritè re-
 ferri nequit, usque ad Gothonis tem-
 pora, qui circa annum Chr. 300. vixit,
 & maxime Biornis imperium. Nihil-
 ominus exordium ulterius cum
 Crantzio à Subdagero, qui vixit illi
 temporibus, & imperium in suo te-
 nuit

nauit regno, quum Gram sive Gra-
nus, ut ab aliis vocatur, IV. Dano-
rum Rex gubernaret.

CATALOGVS Regum Norvegiae, quo-
rum Chronologici plurimos & Hi-
stor. pratererunt in suis libris
& scriptis.

1. *Suibdagerus*, qui occiso Grano
Rege Danorum & Suecorum
tribus regnis imperavit. Hic reli-
quit filium Hasmundum; At Gram
ex Gro coniuge Gotorinum,
quem alii Gothurnum dicunt; ex
altera verò Signe Haddingum fi-
lios habuit, quorum hic yindex
paterni fuit funeris.
2. *Hasmundus*, qui ab Haddungo
Sueciae rege victus Upsalæ sepul-
chrum invenit, cuius coniux Gu-
nilda, ne viro superesset, spiritum
sibi ferro eripuit, virumque facto
insequi, quàm vita deserere præ-
optavit. Iacet itaque, aliquanta
speciosius ibidem busto, quam tori
societate complexa.
3. *Haddingus* hac victoria iterum
trium regnorum rex quidem ali-
quo usq; factus, tamen mox eum.
4. *Vffe* ex Suibdageri sanguine natus

ex parte Norvagiæ & Sueciæ toto regno exiit.

5. *Haquinus* 1. per filiam Haddingi, quæ annulum vulneribus eius abdidit, ut eum sibi nuberet commodius, Norvagiæ recuperavit.
6. *Interregnum Procerum* Norvegiæ tempore Hothbrodi regis Sueciæ qui Hotherum filium Gevvacro concedidit.
7. *Gevvarius* prævalere incepit restauratione nova regni.
8. *Helgo* regulus in Hologia Norvegiæ, Hotheri Suecici amicitia usus in coniuge ducenda.
9. *Interregnum* 2. Procerum.
10. *Collerus* regno pleniori Norvagiæ recuperavit, quum Roncas Rex Danorum præfesset imperio. Fuit Collerus ab Horvvendello lutiæ præfecto in duello extinctus.
11. *Interregnum* 3. Procerum diuicinum usq; ad tempora Frothonis 2. Fortis sive Vegeti Danorum.
12. *Frogerus* restauravit quidem regnum Norvagiæ tempore Frothonis 2. sed idem amisit, quum Frotho eius victor esset in duello.
13. *Frotho* Vegetus sive 2. Danæ regnum cum Norvegia coniunxit, sed non adeo diu.

14. *Hervillus* vindicavit patriam à
Fridlevo 1. Daniæ rege.
15. *Gotarus* tempore Frothonis 3.
Dan. Regis quietum ex consilio
Erici primitus habuit & excoluit
regnum, postea propter filiam Fro-
thoni subductam in bello periit.
16. *Rollerus* veram regno formam
auxilio Frothonis 3. Danor. regno
reddit, & tamen ab eodem 3000
Navium ope opprimitur, & iterum
Norvegia Daniæ adjicitur.
17. *Frotho* 1. de quo in Dan. histor.
18. *Duodecim Germani fratres* defen-
dunt patriam, quos Fredlevus
Froth filius televit.
19. *Hasmundus* 1. Heumarchiæ in
Norvegia Reguli filius, qui inde,
quod legatos Fridlevo Dan. fi-
liam eius petentes, occidisset, à
Fridlevo victus periit.
20. *Helgo*, qui Ingelli Reg. Dan. fi-
liam ope Starcateri duxit.
21. *Hatberus*, cuius filiam Thotil-
dâ Haldanus Rex Dan. duello pro-
meritus fuit, ex qua genuit Has-
mundum: à quo se Norvegiæ reges
originem duxisse magni æstimant,
ab Haldano solemnem generis sui
seriem retexentes. *Crantz. Norv.*
lib. 1. c. 23.

22. *Haldanus* nuptiis ex obitu *Hatheri* Norvegiam in se transtulit,
23. *Harmundus* 2. filius *Haldani*.
24. *Regnaldus*, ob filiam specu abditam à *Gunnaro* Rege Sueciæ opprimitur, unde tyrannus ille in ignominiam genti (N. B.) Canem Norvagi Regem dedit.
25. *Gunnarus* Rex Sueciæ tyrannus, qui à *Borcara* armis extinctus est.
26. *Hildigardus* ex *Gunnaro* & *Drotamatre* natus, sævitia paternæ zmulus, matris viribus membrorum regni attritus obiit.
27. *Harmundus* 3. Regulus, cui Soror natu minori bellum atrox adtò intulit, ut *Haraldum* Reg. Dan. in auxilium contra fœmineas audacias vocaret, qui sponte etiam opem tulit, ut detergeret sexus contumeliam, quod adversus militares viros insolescerent fœminæ.
28. *Olo* ex *Haraldi* Sorore & *Harmundo* editus, oculorum fulgore excellens, ut nemo ad spectum eius ferre posset; à *Starcutero* perfossus, quum tyrannum agere inciperet, imperavit quoque Danis.
29. *Ringo* interea in Norvegia regnavit, qui propter abnegationem *Alix*, quam expetebat nuptiis sibi

fociari Omundus, ab eodem interceptus est.

30. *Omundus Olonis filius* Norvegiæ & Danorum Regno imperitans, Ruslam virginem cum fratre Trundo hostem habuit, quæ de rerum summa cum eo confistavit, quam tamen post multas clades suppressit. circa annum Christi 200. Crantz. lib. 1. Norv. cap. 27. & cap. 33.

31. *Defectus* historiæ per 600. secula. Vide Crantz. lib. 1. Norveg. cap. 34.

N. B. N. B. *Certior temporum ratio nunc sequitur.*

32. *Gotho* Rex ex liberalitate clarus, in tali virtute Gotfridum aut Goticum, Gorini filium habuit æmulum: Attingit Caroli Magni tempora, circa *Annus Christi 800.* & vastavit Frisiam cum Flandria.

33. *Sivvartus* 1. qui præfuit maximæ parti Norv.

34. *Sivvardus* 2. qui Goticæ Regiæ Dan. filiam meritus fuit, & eidem regno præfuit.

35. *Regnerus* filius Sivvardi, Danorum simul Rex, cui Landgerda virgo.

cum multis aliis, pro pudicitia pugnantis, contra Regem Fro Sueciæ, opem tulit ita, ut victor extiterit felix, sed malus fidei præstitæ retributor.

36. *Biornus vel Biornis* à patre Regnero Norvagiæ præfectus est, quum Ludovicus Pius Imperat. agere Romanum Anno Chr. 830, incepisset, quod cadet in an. 831. Sed mox eiectus, defraudatus ab Haddingo, in Frisiam concessit. Sub hoc rege, qui tempore Ludovici Pii vixit, Normanni varias in Saxoniam Galliamq; perfecere excursiones; imò & Antverpiam ad Scaldim, & Wijckland Emporium situm, ad Ostium Mosæ vastaverunt, & Frisones sibi tributarios fecerunt.

37. *Roricus*, qui 600 naves an. Chr. 845. per Albim fl. in mare Germanicum adversus Ludovicum direxit, & Hamburgum vastavit. vult his & sequentibus temporibus & maximè Anno 852 in Frisiam 250 navibus & ad Ligerim usque excursiones fecerunt Normanni.

38. *Haddingus* navibus Galliam invasit, inde circa Hispaniam An. Chr. 857. ad Rhodanum pervenit, passim

passim plures *An.* 862. deprædationes per Welandum Ducem cum 200 navibus, Sequanam invadendo, perfecit adeò, ut *an.* 869 Rex Franciæ coactus sit, regni sui diremptionem à Normannis auro reddere. Sic Ludovici 2. Imperat. tempore *Anno* 876. in Germaniam irruptiones perfecere, & maximè petivèrè Saxoniam, ubi Bruno Dux Brunf. periit. Ac rursus *Anno* 880. ad Ligerim in Galliam pervenèrè. Quod etiam aliis temporibus & maximè 895., quum Arnulphus esset Imperator, in Franciæ littoribus reiterarunt. Depopulationes tales continuatæ sunt usque ad Haraldis 5. Reg. Dan. tempora. Inter eà quoque varia fuit regiminis forma in Norvegia.

39. *Haraldus parens Aquini* 1. 2., (cuius nomen latere vult *Crantz.* l. 3. c. 1.) inter Adalstenû Edelbrandis regis Anglici filium, & Haraldum 6. regem Dan. præveniendo litem successionis in Britannia armis diremit & pactis. *An. Chr.* 924.

40. *Haquinus* 2. in Anglia educatus, inde in Norvegiam perveniens, est coactus Haraldum quendam hostè patriæ internum evincere, & ta-

324 R E R V M P. H A N S.
men telo miraculoso perfossus ex
aere concidit.

41. *Heraldus* 2. Gunildæ filius, ha-
buit cognominem Regem Daniæ;
tempore Ottonis I. Imperatoris
regnum Norvagiæ occupavit ma-
ximè, quum imperator Iuciam
Anno 949 invaderet, & debellaret
Haraldum 6. Dan. Reg.

42. *Olavi* 1. deceptus à Suennone
Dan. binis nuptiis, in navali pugna
se in mare præcipitem dedit, vi-
ctoriam hostis non sustinens. *An-*
no 994.

43. *Suenno* Rex Dan. inde factus
Norvegiæ Dominus quidem, sed
non diu imperavit, morte præven-
tus in Anglia Eboraci, quum præ-
fecisset Norvegiæ. *Anno* 999 Eri-
cum Iarlem.

44. *Olavi* 2. electus propter virtutes,
quum esset vir pietati deditus, &
in Anglia *Anno* Chr 994. baptiza-
tus. Norvegiam quidem recupera-
vit, propagandæ religioni, feren-
dis legibus, idololatriæ, magicis-
que artibus abolendis operam se-
dulam navavit; sed hoc veræ pie-
tatis & iustitiæ zelo quum in præ-
cerum odia incurreret, regno eie-
ctus est, ac postea reversus ab in-
dem

dem interfectus, & martyrii corona donatus *Anno Chr. 1006*. Hinc in Norvegia tamen maximè con-
stanter Christiana religio retenta
fuit. Mortis causam quoque ad
Canutum 2. Reg. Daniæ referant,
quod subordinatis technis ipsi eam
curarit, ut ipse reciperetur hoc re-
gno, quod factum.

45. *Canutus Magnus*, Vandalis, Nor-
vegiâ, Angliâ subiectis, tandem &
ipse Rotomagi mortuus est *Anno*
Chr. 1036. longè prius ante obi-
tum tamen divisit regna, Suenoni
Norvegiam, Heraldo Angliam, &
Canuto 3. sive Duro Daniam æd
signavit.

46. *Suenno Canuti 2. filius* præfuit re-
gio nomine Norvagiæ, quandiu
vixit parens eius: at ubi nuncius
venit de obitu Canuti, detestantes
imperium Dan. Normanni,
Magno Olai filio id detulere circa
Conradi 2. Imper. tempora *Anno*
1025.

47. *Magnus 1. Olai martyris filius* ter-
rori fuit Canuto 3. Regi Daniæ
adeo, ut hic cum Magno fœdus
percuteret de mutua successione
regni Danici & Norvegici, iura-
mento confirmatum. Quum igitur

tur biennio post Canutus moreretur *ann Chr.* 1045. Magnus etiam Regnum Daniæ obtinuit, sed in venatione cum equo præcipitatus obiit.

48. *Haraldus 3. divi Olai frater ex Constantinopoli rediit, occupat vi Norvagiæ, transfert bellum in Daniæ.*

49. *Magnus 2. filius Haraldis cum Olao fratre imperavit, patriæ regno compulit Ingonem Sueonum Regem, ut ipsi filiam nuptam daret, & in fœdus simul ipsam reciperet: inde provenit, ut Magno iam mortuo eadem mulier Nicolao Danorum regi in sacra conjugalia concederet, ex qua is Magnum filium suscepit, obiit autem Nicolaus *Ann Chr.* 1135.*

50. *Magnus 3. Magni 2. ex primo conjugio filius, Haraldis nepos ad Erico Daniæ Rege, per Haraldum Hybernicum victus in Monachatum detrusus est, quum oculis & genitalibus eum privassent, ne aut videns regnum resumere conatetur, aut gignens Ultorem procrearet.*

51. *Haraldus Hybernensis præfuit, donec capiebatur à Siwardo.*

52. *Siwardus 2. erat è proceribus Norve-*

Norvegiæ, qui Haraldum interceptum submersioni maris quidem condemnârat; sed astutissimè elapsus per filios tres novo bello Siwardum hunc capi curavit, unde inauditis tormentis indignissimè ad mortem contusus est.

§ 3. *Ingo inter Haraldii filios Solus legitimo matrimonio precreatus, sed gibbosus, promeruit regnum; multas tulit insidias, propter defectum corporis, & quamvis se animosum satis demonstrârit; tamen tandem hostium dolo glacie subsidente inter præliandum perit.*

§ 4. *Haquinus Herdebredius 3. Ingonis amulus, qui Siwardo cuidam forti viro se & rem bellicam concedidit, sed ille heri proditor propter impensas belli ad Erlingum & eius filium Magnum, Waldemari I Danici Regis propinquum defecit, unde in prælio occubuit.*

§ 5. *Marci cuiusdam alumnus optimæ spei adolescens, ab adsectoribus Aquini & populo electus est in Regem; sed Magnus Erlingi filius ita dissipavit eos, ut cum Rege suo ad Carolum Sueciæ Regem confugerent.*

§ 6. *Erlingus Scaskius per Waldema-*

ri 1. Danici transactionem aliquousque receptus est, unde in solitudines recessit, donec filius Magnus meliores acquireret vires.

57. *Magnus 4. Erlingi filius* libera postea potestate regnavit in Norvegia, vivente adhuc Patre, apud quem consilium & auctoritas regni, apud Magnum verò labor & regis inane nomen fuit. Per Barisium tamen quendam regii sanguinis in Dania, Waldemaro male subditum, contra Reg. Daniæ concitantur: unde diuturnum bellum exortum est, donec tandem in Coronatione Canuti 6. filii sui Waldemarus, datis mutuò obsidibus, ad pacificationem admittuntur. Vix inter Erlingum & Waldemarum talis transactio procerum instinctu peracta est: ut esset Waldemarus uterque parens & filius Duces Norvagiæ, ac quod si filius Erlingi Magnus sine prole discederet, Regnum Norvagiæ ad Waldemarum perveniret. Interim vero Norvegia Danorum regi obstricta sit ad bellum cū classe 60 navium. &c. *Crantz. lib. 5. Norv c. 12.* Waldemarus tunc amicus insignis fuit *FridERICI Barbarossæ Imper.* atque
Ducis

Ducis Hentici Leonis Saxonie & Brunsvic. nec non Alberti Vrsi circa *Annun Chr.* 1164. unde magis timendus erat, quum esset potentissimi, cum quibus totam Vandaliam expugnavat. *Anno* 1162. Verum postea Magnus 4. cæditur à Suero Haquini proximi, fratre quod ipse justè succederet, ne in Successionem Danorum incidere regnum. *Anno* 1176.

58. *Suerus* igitur perquam circumspèctè regnum administravit, imperavit quoque subditis potentissimè; & quum ille externa simul adamaret inedia, proinde mercatoribus libertatem pleniorè concessit, ut ita ditaret regnum, & còpotentius id defenderet. Ex hac causa se coniunxere civitates maritimæ, & Societatem, impetratis privilegiis Norvegianis & locis portus firmi, consolidarunt fœderis certi formam, ut infra patebit.

59. *Er'ingus* 2. quem *anno Dom.* 1204. expeditione facta in Norvagian Waldemarus 2. Rex Dan. constituit, sive Historie Erici Danię Regis, Wratislai 7. Ducis Pomernie fil. fides habenda.

60. *Haquinus 4. Senior*, qui restituit regnum eodem anno obiens.

61. *Haquinus 5. Junior* successit Anno 1208. quum Daniæ præesset Woldemarus 2. Is diu tranquillissimè usus est regno. quum omnem vitæ necessitatem sibi & subditis apportari ex Germaniæ civitatibus confœderatis cerneret, majori libertate eos affecit, ut ex diplomate apparet Haquini & sequentium regum. Hoc maximè se dedecoravit crimine enormissimo, quod filium quendam maniam corruptus Anno Christ. 1240, propria jugularit manu & gladio, velut etiam eodem anno ab ipso occisus est Seulo Dux Norvegiæ potens cum filio. *Histor. gent. Dan. p. 93.* N. B. heic etiam alius Haquinus penitur, qui Anno 1257. fuerit in Dania. *Hist. gent. Dan. pag. 96.*

62. *Magnus 5.* quem alii *Olaum 3.* faciunt, in regno surrogatus est: quietam primitus quoque duxit vitam; at postea Mercatoribus Hanseaticarum civitatum per malevolos infensus redditus, bellum cum iis gessit: Unde civitates Confœderatæ, quum rebus & veteribus in terra ea consuetudinibus, quibus

quibus erant invitati, velut ex diplomate eius apparet, uti non fernerentur, navibus suis ex jure confederationis portus Norvegiæ undique occuparunt, ne quidquam regno usquam importaretur. Etenim Rex contra datam fidei publicæ concessionem & confirmationem antiquorum privilegiorum his illam intentabat invidiam. Quum vero populus inde, adfuetus frugibus Germanicis & cerevisia ali, seditionem minitaretur, Olaus usus est intercessore Erico Rege Sueciæ, qui dissidium hoc inter civitates Hanseaticas & Olaus Regem composuit ita, ut mercatores huius Societatis suis rebus, Privilegiis & antiquis consuetudinibus restituerentur, dato ipsis ab Rege ingenti ære, quo damna recomperarentur. Ita veterem res nacta est institutionem *Anno Chr. 1280.*

67. *Ericus* illi surrogatus est, in idem quietè vixit. In hoc tamen fortunatior cæteris existimatur, quod nulla clade eius tempora insigniuntur. tam potenter abundanterque sub eo floruerunt commercia civitatum Hanseaticarum, ut eorum præsidio tutus in regimine quiesce-

quiesceret. Inde in tranquillitate regnans tempora sua in senectutem honorabilem perduxit, quum interim Dani in Holsatos & Sueciæ reges frater in fratrem amarentur. Tantus fuit fœderis Hanseatici respectus, ut etiam aliquot civitates Hanseaticas in familiaritatem suam referret, ceu quoque speciales regni adsumpsit Bremen-
sis. Chron. Brem. pag. 90.

64. *Haquinus 6.* Erici regis frater, quod ille prolem masculam non reliquit, successit in sceptrum *Ann. 1309* quamvis eius socius in regno semper fuisset, ut ex diplomate extracto apparet. Filiam, quam solam habuit, Haquinus honestis nuptiis collocavit: ipse ducebat conjugem, filiam Comitis de Rupin ex Germaniæ Marchia, cui erat mater filia Dominorum Rugianorum. Longinquis ille in Germaniam nuptiis ius sibi affinitatis quaerivit, (N. B.) sibi regnoque prospiciens, ut si quod à Germanis (N. B.) mercatoribus (N. B.) (utiavorum memoria factum) novaretur, promptum ex iisdem littoribus haberet auxilium. Senserat enim, (N. B.) (quod res erat) Norvagiã,
- iam

iam pro magno (N.B.) piscationis
 quæstâ habitatoribus (N.B.) ple-
 nam, non nisi aliundè in vectis fru-
 gibus, a vectis inde piscibus atidis,
 (N.B.) posse consistere. *Crantz, lib.*
6. Norvag. cap. 4. Tandem à Ma-
 gno Sueciæ rege oppressus bello est,
 unde regnum Norvagiæ Suecico ad-
 sociatum fuit. *Anno Chr. 1318.*

65. *Magnus 6. Sueciæ rex*, adit qui-
 dem regnum Norvagicum, sed non
 diu ibi subsistere potuit, unde filio
 Haquino deputavit regnum hoc,
 & ipse postea reversus est in Sue-
 ciam. Interea tamen, quum dis-
 ponerent res in Norvagia, & maxi-
 mè civitatum Hanseaticarum a-
 micitia delectarentur (quum po-
 tissimam Regni Norvagiæ fortitu-
 dinem in defensionis ab externis
 hostibus sitam cernerent, & quod
 omnes incolæ ex earum viverent
 commercio) statim illius societa-
 tis privilegia confirmarunt uter-
 que, pluribus additis beneficiis, ut
 extractum Diplomatis demonstrat
 inferius adductum *Anno Christi*
1319.

66. *Haquinus 7. Magni 6. Sueciæ re-*
gis filius, patre sic iubente, regni
 huius sceptrum tenuit, sed patrem,
 qui

qui *anno Cir.* 1326 mortuus erat, statim secutus est.

67. *Magnus 7. frater Haquini*, Norvagiæ cum Suecia coniunxit, ut pater eius fecerat. celebravit nuptias Rostochii *anno* 1336, cum Euphemia Alberti Megapol. Ducis filia. Satis autem diu amobus præter regnis donec filium, ex se natum Haquinum 8. ad regendam Norvagiæ deputaret, & nuptias filii destinatas Elisabetham Gerhardi Magni Holsatiæ filiam, ex persuasione Woldemari 4. Regis Dan. qui & Reprobus dicebatur defraudaret, unde à proceribus Suecicæ per Albertum Alberti Megapolensis filium regno exclusus est, (ut *Ciron. Hols. pag.* 259.) quare per Woldemari filium suum tunc consolidare studeret regna. I. signiter autem cum decepit Woldemarus Reprobus, abusus simplicitate huius Regis, ac dolo exustus omnibus litteris.

68. *Haquinus 8.* huius Magni filius, duxit Margaritam Helvig. Waldemari 4. Regis Dan. qui infeliciter cum Hanseaticis civitatibus diu bellum gessit, filium, & patri exili diu suspectas tulit contra Albert. Succi-

Suecicum, sed frustra; filium unicum Olaus 4. reliquit, & obiit Anno 1388. quum triennio ante civitatibus Hanseaticis privilegia confirmasset, ut infra est.

69. *Olaus 4. filius Haquini 8. vix septem annos præfuit regnis suis, obiit adolescens, ut dictum iam est. Anno 1387.*

70. *Margareta heres filii, in regnis illis post obitum patris mariti & filii; mitæ fœmina industriæ, sic circumiens provincias & regna omnia lustravit, providit, circumspexit, pacemque ubique fovit, ubi victrix Alberti Regis Sueciæ extiterat, ex cuius captura, Sueciam Coronæ Danicæ adiecit. Scaniam Vandalicis sive Hanseaticis Urbibus pater eius pignori dederat, pro damnis irrogatis, quam illa expleto tempore recepit. Timebant eius industriam mali, reverebantur omnes boni. Ita factum est, ut longæva pace sub fœmina florent regna. Attamen quàm insidiosè callidis & violētis technis incubuerit Ducibus Holsat. id refert Hols. Joh. Petr. part. 2. p. 286. & 290. historia est memorabilis, velut etiam stupendi motus, qui gravi-*

graviter percusserunt civitates Vandalicas, ut infra patebit. Mirum dictum, quod reges viri non potuerunt præstare, quæ femina Angliæ & simulationis facili nutu. Usque adeò etiam callido duxit civitates Hanscaticas versutiæ suæ favore, ut Norvagia sub eius imperio fuerit quieta, donec Albertus rex foret relaxandus, ubi piratæ Vitaliani Bergam Emporium mercatorum omnium Germaniæ promptissimum despoliarunt crudeliter; sed civitates Hanscaticæ eos dissiparunt. Tunc ex procerum consensu, qui ex sanguine regum Danie Successorem expetebant, sororis suæ Ingelburgis, Henrico Duci Megapolitano nuptæ, ex filia Maria nepotem, Ericum, Patre Wratislao 7. Pomeraniæ Duce, Bogislai 5. Filio, Wratislai 4, ad quem Regiæ principatus primùm pervenit, nepote, prognatum, adoptavit: qui Margaritæ An 1412, postquàm tribus regnis 25 annis sola præfuerit, successit: Aliàs tamen anni 37 numerantur à Patris Waldemari 4. obitu, usque ad eius mortem; quibus feliciter Daniam cum Senatu regi gubernaavit. *Chytr. Chron. Sæc.*

lib. 4. p. 111. Ab hoc tempore Daniæ & Norvegiæ regna coniuncta manserunt.

71. *Ericus Dux Pomeranie*, à Margarita senio confecta adoptatus, trium regnorum Rex, diuturnis ac difficilibus bellis cum Slesvicensibus Ducibus, cum fœderatis civitatibus Hansæ, & Suocis rebellantibus, gestis, tandem pertusus molestiarum gubernationis, & ingeniorum Danicorum &c. relictis regnis, in Pomeraniam Anno 1438. rediit, ubi amplius 20 annos adhuc superstes in ocio & quiete vixit, & Anno 1459, primum decessit; de cuius vita multa notabilia *infra cap. 16.* continet, unde constabit quis fuerit in civitates.

72. *Christophorus Palatinus Rheni & Dux Bavarie*, Iohan. Palatini & Sophiæ Waldemari 4. proneptis, Erici 10. Sororis filius, Ruberti Imperat. nepos, à proceribus Dan. electus est, Anno 1439, ad quem recusatus factus erat, quod, propter contemptum Erici, infesti essent Pomeranis amplius Dani. Lubecentes cum in regnum deduxêre: bellum postea quidem in Hansæ paravit urbes, sed mole nimis gravi

deterritus est, quamvis Lubec cep-
sum odio valdè concuteretur: Vix
decennio peracto, quum neque ex
Dorothea regina quidquam libe-
torum susciperet, in lecto resignavit
coronæ, & obiit Anno 1448. Fuit
autem Norvagiæ, sub eo tota quie-
ta.

23. *Christiernus, sive Christianus* !.
Comes Oldenbugenſis, à procer-
bus Daniæ & Norvegiæ ad impe-
rium inde vocatus est, quod Adol-
phus Dux Slesvicenſis propter in-
gravescentem nimis ætatem regnâ
repudiasset, & Sororis hunc ſuz
Hedwigis ac Theodorici filium,
heroica animi & corporis celsitu-
dine à se educatum ipsis præpo-
ſuiſſet. Quum verò Christopho-
rus Christophori antecessoris con-
jugem duceret, trium regnorum
gubernacula simul in dotem ad-
ſumpſit. Norvegia quoque cum
pæcem habuit aliquo uſque. Sue-
ciæ quoque magnam amiſit par-
tem. Civitatibus Hanſeaticis in-
ſenſiſſimus clam fuit hostis, quâ-
vis earum privilegia Anno 1459
confirmasset de consueto, ut patet
ex obligatione: Hinc iis ex insidiis
multa intulit damna, pertulit ta-

men quoque plurima, unde cum Lubeccensibus ob illatum damnū tandem ita tranſegit, ut oppidam Kiloniam in pignus daret. &c. obiit Anno 1481. quum 34. an. præfulſſet regnis.

74. *Johannes* filius huius, primus eo nomine Daniæ regnū (jam pridem, tamē huic *an. videl.* 1478 electus & conſecratus) inquit, Norvegiam cum fratre Friderico legitima ſucceſſione poſſidens, ni ſi quod Rex imperii teneret adminiſtrationē, & frater titulo hæreditarij juris manet contentus. Sueciæ quoque electus rex ſerebatur, inſertis conditionibus, quas non probaret: quicquidque, donec armis regnum recuperaret. Redintegravit varias ſimulationibus litem cum Hanſeaticis civitatibus, ut tractatus ſemper eſſent infructuoſi; Lubeccensibus quoque duas naves mercibus onuſtas eripi permisit, aut potius curavit, quæ res prope in bellum iterum ariſſet, niſi Duxes Megapolitani & Holſatiæ interveniſſent. Suecos rebelles armis reprimere ſtudit; tandem quum in Ditmarſos converteret vires, & hoſtiliter eos invaderet, à paucis agreſtibus

rusticis victus documentum mortalibus præbuit, nec fortunæ, nec magnitudini vitium confidendū, nec fiducia potentiæ bella movenda; sed victoriam soli Deo in omnibus relinquendam esse. Nulla enim potentia & virtus, quantumvis excellens videatur, felix est, nisi pietas vera sit informatrix, quæ dulcissimæ mansuetudinis victoriam in regno Christi unicè expetit, nec unquam proximi sicut sanguinem; quin tantum inter regnum iræ Dei & gratiæ regnum semper intersit discrimen. Quod quis seminat, hoc metet certè, ait Christus.

75. *Successores Iohannis* huc usque fuerunt quid in 5. adhuc reges Daniæ, Christianus 2. (quem tyrannidis nomine satis acriter malevoli veritatis suppressores apud veræ historiæ ignaros distamare ausi sunt, ceu vulgus ex eventa fortis pendet, quam tamen res æterna rectius esset examinanda, quod monitione non caret iusta) Fridericus 1., Christianus 3. Fridericus 2. & Christianus 4.; sed ex quo hæreditatis nomen submixtum habetur, solida fuit regnorum

gnorum coniunctio ita conglutinata, ut nunc libertatem eam penitus Norvegiæ incolæ amiserint, quàm olim tam masculè per aliquot secula defendere non verebantur. Velut talem constantiæ in perterendis laboribus laudem, præ cunctis aliis, *Crantz. lib. 6. cap. 11.* iis adscribit: Verba eius sunt notatu digna: Nimitum populus est, ait, qui in rupibus suis induruit, non facilè mobilis ab eo, quod semel apprehenderit. Ante Christum agnitum, nulla gens pertinacior errorum; post susceptam Christi fidem, nulla immobilior. Ferunt aliquando terra sua qualibet ex causa peregrinatos; quùm primùm redierint, terramque tetigerint, pronos cadere in terram; & facto signo Crucis, eam in terris osculari. O, inquiunt, terra Christiana ante omnes! Ad cõ genitris sui cultum attollunt, cæterorum contemnunt. &c. Procul dubio hisce salutationibus terræ suæ respiciunt aliorum gentium vanitates, & mutabilitates inorum animorumque, quos experti sunt, detestantur: In quo certè sua simplicitate longè feliciores & bea-

tiores exuperant reliquos omnes.

Sed priusquam heic subnectantur documenta aliquot veritatis Regum nonnullorum suprascriptorum, pauca quædam, de serie & enumeratione eorundem Regum, & errore quodam Crantzii heic notanda erunt. Qui paulo penitus historias introspiciunt, & secundam temporis & actionum humanarum conditionisque rationem quælibet momenta rerum disponere satagunt; certè confitebuntur passim, quod ita obscure multa, imò confuse etiam quàm plurima consignata sint, nec pauca negligenter aut invidiosè omissa, ut nec regnorum, nec regum, nec rerum publ. certa historia & cōtinuatio alicundè pertexi queat. Sic etiam in hac brevi recensione Regum & status Norvegiæ id mihi accidit, quum computationem disponerem secundum ea documenta, quæ mihi ad manus iam erant. Etenim nec numerus Regum, nec temporis spacia concurrebant. Tum etiam pauci sunt inter historicos, qui omnia it. sedulo observant. Sunt n. qui 42 reges Norvagiæ numerant, alii vix 38: velut etiam Elias Reusnerus in *Isagoga sua historica* pag. 555. & seqq. quidem 38, Reges ordine disponit,

ant, nihilominus plurimos submis-
 cet Duces, unde fit, ut non in omni
 dispositione eû supra enumeratis heic
 concordare queant. Similiter defe-
 ctus quoque in aliis deprehendo to-
 ties; Exempli causa: Ionas ab Elver-
 velt conscripsit catalogum familia-
 rum Holsatiæ, in qua expressè repe-
 ritur bis pag. mibi 289. & 326. quod
Ann. Chr. 1203. *Id. Novemb.* Abelus
 Rex Danorum, Sclavorum, & Dux
 Iutlæ, dederit privilegium Hambur-
 gensibus de navalibus (ut dicunt)
 passis &c. quàm tamen tunc nun-
 quam adhuc fuerit Abel ille, qui fra-
 trem Ericum 6. Reg. *Annò* 1252.
 tandem interfecit, ut ei in regno hoc
 succederet. Consarcinet quis ea iam
 inter se longè distantia tempora. Nisi
 subsit syphalma aliquot scripturæ, vix
 locus correctionis erit. Et tamen ad-
 duntur utrobique testes certi qui
 tunc vixerunt: ceu verba habent:
 Testis inter reliquos Episcopos &
 Comites Holsatiæ fuit Marquardus
 de Rantzow & D. Dethlevus à Bock-
 woldien, eques auratus. &c. suum
 cuique relinquendum est in talibus
 iudicium. Me tamen in hac suppu-
 tatione certtorem fecerunt documē-
 ta subsequētia: ac nisi eorum ope

nifus fuiſſem, ipſe Albert. Crantz, me aliquoties hæſitantem ſuis redidiffet intricacionibus. Sic *E. g. lib. 5. Norveg. cap. 14.* ſub Haquino 5. Juniore Rege Norvagiæ notat, quod tunc Waldemarus 2. Rex Dan. crebris victoriis regnum illuſtraret contra Saxones pugnans, quum illi tum primum litora maris Baltici occuparent, & quod tunc fundatæ ſint urbes Sundeniſis, Roſtock & Wiſmaria atque floreſcere cœperit Lubeca, Quum, tan è ex aliis hiftoricis liquidiſſimè hoc conſtet quod *anno Chriſt. 1162.* à Woldemaro I. Reg. Dan. Henrico Leone Duc. Sax. & Alberto Vrſo ingens bellum adverſus Vandalos fit adeo motum, ut Dux Vandalorum Nicolotus ipſe ſuas urbes in tanto discrimine, Megaloburgum ampliffimum, Suerinum & alias, præter Warlam devaſtarit; unde ita tota Vandalia deſerta & de populatione exuta fuit, ut aliæ gentes ex Hollandia, Flandria, Friſiâ & Saxonia excitæ fuerint, à quibus iterum hæ regiones excoltæ, & urbes inſtauratæ ac conditæ, excepto Megaloburgo, ſint. Velut & Chron. Stetin. expreſſè teſtatur, quod in iifdem propè temporibus Saxones ex Magdebugenſi & Brunſvicensi ur-

bibus atque ditionibus in Pomeraniam cōfluxerint. Sic & Rostochium anno 1160, muris à Brubislaò circumdatum esse & An. 1168. à Fridrico Barbarossa Imp. privilegia accepisse, patet, &c. quod etiam de vigore Lubeccensium affirmandum manet; ut ita magnum discrimen interponatur temporum; quum etiam ante ann. *Christ.* 1200. fœdus Hanseaticum floruerit. Sed talibus ambiguitatibus quum historiæ ab ipsis auctoribus intricentur, fit inde, quod tot dubia sæpius politicis in actionibus rerum & actis hominum moveantur, quæ vix longis possint evolvi disputationibus. Verum paucis nunc Extractus quidam privilegiorum Hanseaticis civitatibus concessi subnectendi sunt, ex quibus reliqua de diurnitate & præstantia huius famosissimæ societatis Hanseæ colligi aut conici facile poterunt.

C A P. XV.

*Fœderis Hanſeatici quadam docu-
menta in forma Extractorum
heic depromuntur.*

Longè quidem adhuc vetustiora,
documenta in hoc negotio me-
diſſe circa *ann. Clir. 1194. data*, re-
miniſcedunt; ſed quum iam ad manus non ſint,
præſertim quum mutatio multa di-
ſſipatit; ſufficiant ſequentia; ex qu-
bus id ſatis quoq; dilucidè appareat,
quod aliis innituntur, quæ præceſ-
ſerunt: Veluti etiam tota Magni:
quem Crantzjus *Olaum 3. facit*, il-
ſatis expreſſè loquitur, quod præſentia
& Haquinorum: privilegia inerte-
ribus his temerè expugnare contra
propriam fidem & commodum re-
gni ſtuduerit. Sequentia autem in
ſe habent:

*Extractum ex Regis Magni, qui &
Olaus III dicebatur Pri-
ilegio ſub dato Tunſbergh,
Anno 1278.*

Magnus, Dei gratia Rex Norvegiæ,
universis Chriſti fidelibus, &c. Di-

gnum duximus quasdam immunitates
 mercatoribus lingue Teuthonicae hospitibus
 & advenis, regnum nostrum cum
 Mercimoniis frequentantibus, ad Dei ho-
 norem & eorum utilitatem ex nostra
 munificencia largiri. In primis igitur
 ex speciali gratia inau'simus de consilio
 discretorum Regni nostri, quod predicti
 Mercatores & hospites advena, qui nec
 conducunt hospitia ad annum vel dimi-
 dium, ad ex. ubi. nō teneri debeant, & c.

Extractum ex Regis Erici & Haque-
 ni VI. Privilegio sub dato
 Tunßberg. Anno
 1294.

In nomine Domini Amen. Nos Eri-
 cus Dei gratia Rex Norvegie & Ha-
 quinus eodem gratia Dux Norvegie, No-
 sum facimus universis, & c. Volentes
 insuper dictarum civitatum incolis uni-
 versos, qui regnum nostrum mercandi
 causa tanquam hospites duxerunt fre-
 quantan ium, amplioribus Privilegijs mu-
 nire de gratia speciali, ut cognoscant, se
 ad nostra beneplacita eò fortius oblige-
 tes.

Ex eodem.

Item de quavis nave annonam dese-
 rente ad civitates vel villas forenses regni
 venienti

venienti dabitur unum melius talentum,
annonæ in eodem existent. portationes,
quod procurator noster eligendum duxe-
rit, excepto flore tritici, quod Flur in No-
tico nuncupatur.

Extractum ex Regum Magni VI. &
Haquini V 11. Privilegio.

Anno 1319.

Magnus Dei gratia Rex Suetia, &
Haquinus filius eius eadem gratia
Noruegia. &c. Noverint igitur uni-
versi presentes homines & futuri, quod
Nos de fidelium & consiliariorum nostrorum
beneplacito & consensu honorabili-
bus viris consilibus & universis civibus
ac mercatoribus civitatum Romani Im-
perij, videlicet Lubeck, Hamborch, Stade,
Bremis, Wumer, Roslock, Stralund,
Gripesvoldt, Demin, Anclam, Stettin,
& Colberch, nec non universis & singulis
civitibus & Mercatoribus Hanse Teu-
thonicorum & eorum nuntius per quocun-
que Regnorum & Dominiorum no-
strorum terminos in Suetia, Noruegia
aut alias quoviscunque proficisci, ad
quacunque provincias cum rebus &
mercimoniis suis eundi pariter & redeun-
di quoviscunque & quociens ipsis pla-
uerit, tam per aquas quam per terras, &

in regnis ac Dominijs nostris undique moram faciendi seu manendi quando & quandiu voluerint, & mercaturus suas inibi exercendi, sub nostro hereditum & successorum nostrorum securo conductu liberam & plenam concedimus facultatem: Et quod per nullum advocatorum officialium de regnis vel in regnis seu Dominijs nostris, impediri, occupari seu molestari debeant quovis modo. Sed dato antiquo & consueto theolomo ad nihilum ultra angarientur, quomodolibet vel graventur. Promittimus insuper per presentes, quod si dicti cives vel eorum aliqui vel mercatorus seu eorum nuntij: (quod Deus avertat:) infra Regnorum & Dominiorum nostrorum terminos bona aliqua amiserint in spolio, &c.

Ex eodem.

Eosdem etiam cives, Mercatores & eorum nuncios seu eorum quemlibet intra regnorum & Dominiorum nostrorum terminos ab omni consuetudine seu iure emendi terram sepultura &c.

Ex eodem.

Statuimus ius & edictum perpetuo duraturum & volumus per omnem modum firmiter observari in omnibus finibus Regnorum dominiorumq; nostrorum seu terrarum, ut si quemquam ex dictis civibus mercatoribus seu nunciis Hansæ
pre-

prænotata intra Regnorum & Dominiorum nostrorum limites, & etiam extra, ubicunque naufragium pati contigerit, &c.

Ex eodem.

Volumus etiam & ordinamus, quæcum aliquis ipsorum Burgensium mercatorum aut nunciorum ipsorum sine prænotata in mundum deciderit, &c.

Ex eodem.

Volumus insuper, ut si quovis tempore, mercatorum aut nunciorum prædictarum citiatum in Regnis &c. Laniæ nostræ deliquerit &c.

Ex eodem.

Præterea concedimus ipsis per præsentem, quod cum ipsi vel aliquis eorum civitates vel villas forenses regni nostri Norvegiæ pervenerint, datur de quolibet Navi unum melius Talentum, canonā in eadem existente pro theca, excepto Fiore tritici, quod Fiore in Norveco appellatur, & sic ipsi Mercatorum memorata Hansæ ab omni Theolence ampliori intrando & exiundo regnum prædictum erunt quiti penitus & soluti, usque per omne novum theolencum, quæ temporibus maiorum nostrorum, & postea Illustriss. Haquini Regis Norvegiæ nostri proavi charissimi felici memoriae civitatibus, eorundem incolis & Mercatoribus

corit usi Hanse predicta impositum fuerat, abdicamus & deponimus per presentes, volentes ut ipsi & mercatores prænolati & Hanse apud Antiquum Theoloncum permaneant, quod temporibus Incliti Erici Regis Norvegia solvere & dare solebant.

Extractum ex Regis Haquini Privilegio sub dato Kallingsburg.

Anno 1376.

V Niversis & singulis, & c. Haquinus Dei gratia Norvegia & Suetia Rex salutem. & c. Sic quod deinceps in perpetuum omnium & singularium civitatum Prænominatarum, & in iure earum & confæderatione comprehensarum Mercatores, Cives, Burgenses incola & familiares, poterunt civitates, villas, portus & limites regni nostri Norvegia, causa mercandi vel negotiandi tam per aquas, quam per terras liberè ac securè visitare, ibique bonis mercibus, & rebus suis pacficè frui, essendo pro nobis ac heredibus & successoribus.

Ex eodem.

Debent etiam predictarum civitatum Mercatores & incola in Regno nostro Norvegen ac ipsius civitatibus, portibus, limitibus usi, & gaudere omnibus

bis & singulis suis libertatibus, iustitiis, Privilegiis & antiquis consuetudinibus, quibus ibi unquã liberius & incole omnium & singularum civitatum prenominarum sentiant gratias nostras apud se magis favorabiles, & efficaces, & ut eos amplioris beneficij presidio gratius prosequamur cum effectu, ipsis omnibus & singulis Consulibus, civibus & mercatoribus nominatarum civitatum maritimarum, ac ceteris omnibus Hanse Theutonice Romano Imperio subiectis emissa iustitiis, libertates, gratias, Privilegia & antiquas consuetudines ac literas ipsarum aliquibus communiter vel dissim ab Inclito Principe Domino ac Patre nostro clarissimo pie memorie Rege Magnifico ac ab eius Progenitoribus & Predecessoribus nostris Regibus Norvegie qualiter unque datas & indultas auctoritate presentium innovamus, approbamus, ratificamus & confirmamus.

Ex eodem

Promittimus igitur bona fide in litteris scriptis dictis Consulibus, civibus, Mercatoribus, incolis & nuncijs prenominarum civitatum & earum cuiuslibet pro nobis, heredibus, successoribus ac Regni & terris nostris, perpetuam pacem & amicabilem compositionem cum omnibus & singulis articulis supradictis firmiter

& inviolabiliter perpetuo observare.
 &c.

Extractam ex Regis Magni VII.
 Privilegio, sub dato V Ward-
 berg. An. 1339.

IN nomine Domini Amen. Nos Ma-
 gnus, Dei gratia Regnorum Norvegie
 & Svecie, atq; terrarum Scania & Hal-
 lãndie Rex, recognoscimus, & tenore præ-
 sentium firmiter protestamur, quod pro-
 pter gratuita servitia, quæ nobis civitates
 N B. maritimæ Orientales exhibere su-
 duerint, videl. Lubeck, Hamborch, Wis-
 mar, Rostock, Stralsund, & Gryf-
 vualdt, ipsis civitatibus tam dièis & ca-
 sum incolis, nec non universis mercatori-
 bus de Hansæ Theutonicorum specialis
 gratia & munificentiã damus & conce-
 dimus per presentes, quod cum ipsi aut
 eorum aliquis ad civitates vel villas fo-
 renses regni nostri Norvegia per venerint,
 dabitur de qualibet nave unum melius
 talentum annuæ in ea mensuris, pro
 theloneo, excepto fere tritici, quod flux
 in Norico nuncupatur: Et sic ipsi ac
 mercatores memoratæ Hansæ ab omni
 ampliori theloneo, intrando & exundo
 regnum prædictum, erunt gusti penitus,
 & soluti Præterea omne rorum si colo-
 niam ad dicantur. &c.

*Extractum ex Regis Christiani I. . quem
Dani Christiernum dicunt , Pri-
vilegio sub dato Segëbergk.
Anno.1469.*

*Ex Saxonice Idiomatice lingue
translatum.*

ET quando Regnum nostrum Nor-
gia, frumentis, granis, farina, horis
tosto, panno & cerevisia à Germanice
mercatore (secundum delineationem ali-
quot privilegiorum à nobis & nostris ma-
ioribus Regibus pluribus Norvegia litem-
liter concessorum) repletum & consan-
ter in vigore conservatum fuerit, vult
mercatores illi nobis in antecessorum
temporibus in his urgentia prestiterunt
officia, & pro regni nostri corona curam
benevolam, propter frumentorum tabam
cotidianam largitionem, in se suscep-
runt, & reatiter demonstrarunt: quod
Nos & omnes posteri nostri pro ure Ex-
porij & stapule Bergensis, & mercatorij
Germanici, omne damnum avertere &
reformatione bona, quantum in nobis
præcavere, & omnia in ipsorum com-
mum convertere velimus ac teneamus.
Ideoque unumquemque rogandus & in-
hortamur &c.

Extra

Extractum ex Regis Christierni, ut Dani loquuntur & Norvegi, sive Christiani i. Privilegio, sub dato Elvitzborch. Anno 1455.

Ex Germanica Saxonici idiomatis lingua translatum.

Nos Christianus Dei gratia, Danie, Norvegie, Vandalorum & Gothorum Rex, Comes de Oldenborch & Delmenhorst, confitemur & contestamur publice in & cum his litteris, quod nos & nostra regna in Consulibus & Senatoribus, civibus, mercatoribus, ministris, & incolis civitatum, quarum nomina sunt, videlicet Lubek, Rostock, Straisundum, & Wismar, & omnes reliquis que iam in tota Hanza Thautonica comprehenduntur, deprehendimus, & nos nostraque regna eandem in posterum in iis speramus & concepimus nobis fidelitatem. &c.

Ex eodem.

Predictis civitatibus & earum Consulibus, Senatoribus, civibus, ministris, & incolis concedimus plenam possessionem cum securitate, & confirmamus omnia & singula illi privilegia & libertates, que cuique singulariter, aut cum universis à patribus nostris parentibus & maioribus, Regibus

356 RERUM P. HANS.
gibus Norvegia feudi iure dari & conce-
di illis unquam potuerunt & c.

*Extractum ex Regis Christierni I. Pri-
vilegio, sub dato Kopenhagen
Anno 1515.*

Ex Germanicâ Saxonici Idiomatis
linguâ translatum.

Notum & manifestum sit, &c. quod
Mercator omnis Berge in Norvegia
habitans, ibi in omnibus rebus bene et
foveri, protegi, & à nemine ullâ inju-
tate affici debeat, quum omni gratiæ &
favore promotus, & nullus contumel-
iarum præter iuris cognitionem illius ex-
eatum velimus. & c.

Ex eodem.

Atque hæc obligatio, debet mercatori
una cum alijs eius concessionibus & Pri-
vilegijs, quæ omnia simul cum singulis
hoc nominantur, confirmata haberi,
ut nihil ipsi in præiudicium vergat. & c.

*Extractum ex Regis Friderici I. Pri-
vilegio sub dato Kopenhagen
Anno Ch. 1524.*

*Ex Saxonico Idiomate Germanicæ
linguæ translata.*

NOS Fridericus Dei gratia. &c. No-
vum facimus &c quod honesti, pru-
dentes & nostri dilecti Seniores & tota
communio mercatorum Lubeccensium &
aliarum civitatum Theutonice Hanse, qui
in regno nostro Norvegie ac in civitate
ibidem nostra Bergensi presenter nego-
tiantur, atque intrando & exeundo com-
mercia advehunt & avehunt, à Nobis
confirmationem omnium Privilegiorum
suorum instanter petierint, & sollicita-
rint: ad quod propter prudentissimorum
Lubeccensium & reliquarum civitatum
multiplicia Nobis & Regni Daniae at-
que Norvegie lubentissimè præstita offi-
cia ex singulari prorsus favore illis obli-
gati tenemur. &c.

Extractum ex Regis Friderici I. Decreto quod Anno Chr. 1549. 16 Maii, Mai. Reg. Kopenhagij per Dominum Adrianum de Barbey Cancellarium Germanicum Legato Hanseaticarum civitatum reddidit.

Extraneique Mercatores, qui hinc minus ad sociati, aut hinc affines vel inclusi sunt, apud cives nostros hospitia colant, nec per hybernium tempus ibi in Berga se sustentent, sed non ulterius, quam à die unâ crucis usque ad alteram in Berga negotiantes tolerari debent: nec ullus mercator ad pontem habitans, tales extraneos mercatores domo excipiat, aut secum foveat in alimenta porrigendo Ille verò qui membrum Hanseaticum refert, & ex numero eorum est, quamvis non expressam Societatem ad pontem cum reliquis colat, prorsus omni hospitio excipiat, nec impediatur ipsi mansio hyberna. &c.

Extractum ex Transactione Odenseiana Eyonie.

Posteaquam multi extranei Mercatores, qui civitatum Hanseaticarum &

eorum privilegiorum nullatenus sunt participes aut consortes, tentant & non verentur in communionis mercatorum & civium Berghensium nostrorum damnum ibi hybernare; inde illud in posterum prohibebitur, ut cassatio talis fiat, nec amplius extraneus Mercator, qui in Societatem Hansaticam & Computum ad Pontem non sit receptus, hybernum ibi transigat tempus. Atque ut eò magis hoc procurretur, omnis extraneus hospitium suum apud Pontanos habeat, nec alius quis Germanicus Mercator quempiam, qui non socius aut membrum sit Hansaticum, apud pontem foreat aut recipiat. &c.

Extractum ex decreto Regis Christiani IV, quod Anno Chr. 1615. 6 April. per Cancellarium Germanicum suum Doct. N. Metzlerum Legatis Hansaticis exhibitum & insinatum fuit.

Ex Misnico Idiomate Germanicæ linguæ translatum.

REGIA MAJESTATI DANICÆ, NORVEGICÆ, &c. CLEMENTISSIMO NOSTRO DOMINO, HONORABILIBUS & INCLUTARUM CIVITATUM

Hanseaticarum Bremens. Hamburgens. Sraalsundens. Wismar. Dantiscæ, Steinenj. Darentriensis, &c. Legatorum summissa declaratio, quæmadmodum videlicet illis à Dominis Senatoribus & Proceribus, in Instructionibus suis singulariter per se, remotis illis, qui quidem plenipotentiæ illis tradidissent, nec tamen loco essent, cum prædicta Regia Majestate tractandis rationes, & tentandi, quæ ratione & quibus modis negotiatio Bergensis, nec non heic in Regno Daniæ in posterum & futurum procurari & promoveri posset, facultas & mandatum impositum esset, cum supradicta debita diligentia relatum & explicitum est. &c.

Extractum ex Decreto Fridericoburgensi Christiani V Reg. Dan. quod Lubecensibus Legatis Anno 1521, Ibi.lem exitum fuit.

DEnique quæ ad accisam cerevisiæ & vini attinet, etiamsi M. Reg. potestatem & causam haberent eam à mercatoris Teutonici potu exigendi, velut in Vandalicis & Hanseaticis civitatibus, à tempore transactionis Odensehane, in præiudicium incolarum huius loci, variâ onera nova cerevisiæ & alijs rebus impo-
sita

sita sunt , velut etiam iste punctus de cerevisia accisa, in dicto iam recessu pleniori transactioni reservatus est : attamen R. M. benigniter concedunt ut Germanicus mercator , ab hoc onere , quoad cerevisiam & vinum , quod inter sese ad pontem venale habent sibi tales , & etiam avehant in vasorum copia & sub navalipondere , soluto dimidio thalero pro unoquoque vase aut mensura Omnis , donec res tota transigatur , liber sit : Verum interea omnino à venditione particularis mensuræ extra pontem civitatem versus , abstineant , ne M. R. damnum aliquod in accisa ea patiatur aut sentiat . &c.

Ex his & similibus documentis, varia & multa colligi possunt. Quæ nimirum verè civitates Vandalicæ, quæque primitus in Societatem Hanseaticam coierint; quæ occasio & anfa fuerit: quo tempore tale fœdus inceperit; Item nomen Hansæ unde sit, quam tam variè & mitè se heic torqueant rerum politicarum & historiarum scriptores; Item quam variam & mitam passum sit hoc fœdus invidiam, fortunam; unde inviti sæpius socii Hansæ in bellum protracti fuerint: quantam molem pro consec-

vatione tantæ societatis sustinuerint; qua autoritate & virtute nec minori prudentia iniustitiam non ratò summan & vim à se propulerint, atque quàm fortes sui juris acquisiti extiterint propugnatores. Velut etiam inde patet, quo loco talia jura sint habenda; & an respectum quendã ad feudi recognitionẽ sibi sumere aut vindicare possint? Quis nam nisi & conatus fuerit Regum, Ducum & aliorum potentiorum in dissolvendo hoc incluto fœdere: Quot vicibus id conaminis repetitum sit: Quàm vana extent negociaciones; & in quibus consistant proprie commerciiis: Quàm accurata sit disciplina eorum: Quantis beneficiis vicinos affecerint: Quæ civitatum benè merita per mercatores suos: quanta onera subierint in purgatione & liberatione maris à piratis & spoliatoribus, &c. Hæc & eiusmodi ubertim ex talibus documentis possunt colligi, si modo sanis ea introspiciantur; & examinentur oculis, modò invidia & affectus importunus, qui nunquam quid recti suadet, in judicio ritè exerendo, absit, & saltem id pensitetur, quod negotii dignitas, & rerum explorata veritas expetit. Sed ut omnia cò planius & plenius

pleniùs constant veritatis censoribus; tempus nunc erit; ut historiam Lubeccensium Hamburgensiumque cum reliquis civitatibus Hanseaticis in residuo adhuc pertexamus; & sic postea numerum reliquarum absolvamus.

C A P . X V I .

Continuatio historica utriusque civitatis Lubeccensis & Hamburgensis, & quatuor civitatibus Vandalicis in fœdere Hanseatico accenscantur, tum de earum dignitate & diligentia in commerciorum defensione.

PRIUSquam ad reliquas civitates Vandalicas veniatur, absolvendum est, quod ad fœderis Hanseatici accretionem sive extensionem facit, & eius paroxysmos præsertim in Lubeccensium Hamburgensium mirabili fortuna & casibus variis, toties perpeffos, ut ex cap. 12. iam satis patet, quæ hanc continuationem exigunt. Waldemari II. autem Regis Dan. qui anno Chr. 1203. post obitum Canuti V. I. fratris ad regni fastigia

stigia eventus est, quænam fuerint
 expeditiones & molitiones multipli-
 ces, atque ut Hamburgum Lubecam-
 que non solum subiugavit cum tota
 Holsatia, adeo ut distributiones hæc
 fecerit provinciarum istarum inter
 filios; etiam ultra Albim fines regni
 sui extendere conatus fuerit, superius
 satis indicatum est. At bene hæc no-
 tandum venit, quod non sine iusta
 Dei vindicta factum cernitur, eius
 ibi avaram nimium ambitionem, vir
 ægrè exsaturatum, terminum invenisse,
 quam Comites Suerinenses *Anno Chr.*
 1223. utrumque Waldemarum pa-
 tris & filium in insula Lydoe ex lectis
 suis captivos noctu extraherent, & eos-
 dem ultra Albim ad Goetzæ fluvii
 arcem Dannenbergum, 6 miliaribus
 à Boyzemburgo, quod ille Rex *Anno*
 1208. scedè destruxerat, ponte ibi-
 dem ultra Albim structo, distantem,
 deducerent, ubi per integrum trien-
 nium in custodia sunt asservati, do-
 nec 60. millibus marcarum in pon-
 dere Lubeccensi à Danis, cum præsti-
 ta cautione de non ulterius lætando,
 solverentur. Nunquam ille Rex an-
 te hæc ita quietus fuerat, terras & re-
 giones circa mare orientale undique
 infestando & occupando: sicut &

Mistwinum Duccin Poloniæ Anno
Chr. 1210. tempore Lelci 6. cognomen-
 to Albi sibi subiectum fecit. At-
 que ut etiam cò magis oneri & terro-
 ri esset utriq, civitati, Hamburgensi
 ac Lubeccensi, anno 1216. circa Ham-
 burgk duo castra construxit, quùm
 Anno priori se Ottoni 4. Imperatori
 dedidisset; at tandem recepit ille ci-
 vitatem: Anno autem 1217. impo-
 suit hoc Comiti Alberto, ut ille in
 suppressionem commodiorem Lu-
 beccensium castrum ad Travæ ostium
 ædificaret, quod inde Travemunda
 dictum fuit. Hanc violentiam & ser-
 vitudinis speciem aliquo usque pacien-
 ter perferre coacti sunt: attamen lu-
 crum commercii Danici & Norvegi-
 ci illis interim semper fuit solatii lo-
 co adcò, ut etiam tempore capturæ,
 in eius manserint devotione, quam-
 vis tota Nottalbingia Rex esset ex-
 urus. Comites enim & nobiles vin-
 dices fuerant libertatis patriæ, & in-
 vitant Ducem Albertum, ut suas
 occuparet ditiones, & simul urbem
 Lubecam, quæ quasi Helena erat a-
 mata Regi, tueretur. Sed ignorabant
 nobiles, ait *Crantz in Dan. lib. 7. cap.*
19, iam sibi cives consuluisset de sua
 libertate apud Fridericum 2. Imperat.
 obten-

obtentâ conscriptione tacita militum, & liberatione sui, quàm observato tempore, arcem urbis, deturbatis custodibus, reciperent, & contra-ctam in alios, usus converterent. Rex autem, his ad plenum compertis, quod inter se conspirarent nobiles cum urbe Lubeca, paravit arma ad recuperandam Nortalbingiam, in-convocatis vicinis principibus, urbs Lubeca *anno* 1227. & Alberti Scleswicensis Dux regem prope Bornhovedam in fugam coniecit. Inde Waldemarus cum Comite Helstatie Adolpho extrema contra Lubecenses tentavit, ut supra dictum est, sed frustra. Namque Lubecenses classe ex Revalia domum reversa aucti, nuncio admonuerunt Wandalos Borwini filios, ut regem à terra, illi à mari adorirentur. Nihil erat opus multis stimulis in eam gentem, quæ sua sponte ex odio antiquo Danis infensi erant. Rex igitur tandem utrinque expugnatus fortiter, defatigata classe, sua redire coactus est in regnum. Ita Lubecensis deiectis præsidis, Travæ portum suum in antiquum modum reformavit; ac Rex post annos 4. huius novissimi belli decessit *anno* 1240.

Interea verò filii defuncti Regis Ericus. 7. & Abelus interna bella alebant, & mutuò se tollere conabantur, velut quoque iunior Abelus fratrem captum in lacu Slya ad oppidum Slesvicense crudelissimè securi necari iussit, & cadaver Saxo alligatum submergièt, quod tamen supernitate postea cum cervice adhuc corpori per cutem adhærente inventum, & in oppidi sepulchrum translatum est. Anno 1251. Hoc tamen supplicium ipse Abelus, quàm in Frisia infelicitè pugnaret biennio post, ex rustica plebe in se quoque transtulit. Licet autem tum Lubeccensibus cum sociis suis in Daniapax vigeret; tamen tunc cum Magno 5. quem alii O-lam 3. faciunt, ipsi continuo fuit bellum, donec Rex ille à civitatibus Hanscaticis in tantas angustias esset redactus, ut Ericum Sueciæ regem ad compositionem advocaret, veluti *supra cap.* 15. explicatum est. Similiter etiam sine successu hoc fuit, quod Christophorus I. Rex Dan. ultimus Waldemari II. filius tentavit, quâ à Iohanne & Gebhardo Comitibus Holsatiæ ipse cum Regina captus, in Hamburgumque perductus, & inde ex mœrore Anno 1259

mortuus

mortuus sit. Quamvis etiam Iohannes ex amico se in hostem convertisset Lubecenſibus, quibus iustitiam causam, quum ipse in platea nobilem quendam gladio percussisset; tamen & hoc prudenter avertere potuerunt Lubecenses, & devorare tot damnarum iniurias, donec ille agminum militum dispersisset: ubi sat oportune quidem totam pervasando W.gram & Kiloniam oppidum, ultra sunt iniurias suas, & depredationibus multis peractis pacem impetrarunt, *anno Chr. 1258.* Quum vero civitates Hanſeaticæ ex tot casibus perdidicissent, sine fidei consociatione se non subsistere & impetus tot perferre posse, *Anno 1270* firmius inter se composuere fœdus, ac priorum firmam maiori conformarunt robore, cuius antiqua forma adhuc in archivis habetur. *Exemb. de fœd. cap. 2. n. 44.* id etiam innuit.

Erici autem duo, Reges Danicæ, videlicet 8. & Nonus, quorum primus successor fuit patris Christophori admodum adolescens, & suorum contumacitate confossus *Anno 1256*, alter vero, qui Sueciæ Regis Burgenſis sororem duxit coniugem, ambo fuerunt pacifici erga civitates Hanſeaticas.

cas, ut etiam Lubeccenses regem decennio elegerint hunc defensorem, per singulos annos ipsi mille marcas dependentes, ut còtutius fruerentur commercio per mare utrumque. E contrà verò cum Ducibus Megapolentibus Lubecæ urbi grave intercessit dissidium, quum propter prædones turbarentur negotiationes civitatum; unde etiam commoti Lubeccenses antè Darsoviam diruere coacti fuerunt, quum ita continuis vicibus mercatores ibi spoliis afficerentur. Ne vero discordia in apertum erumperet bellum, Ericus 9. Rex in Iutiam ad se convocavit dissidentes, & rem amicè còposuit. Rostochienses se quoque ei subiecerunt *Anno* 1314, quum cernerent, quod ita bene cuperet civitatibus. Circa ea tempora quoque bello interno laborabat Comes Gebhardus Holfatiæ, & quum aliquot nobiles se in civitatem Lubecam recepissent, ægrè hoc tulit Comes, & Lubeccensibus acriter reprobravit: Quamvis se verò excusarent, quod non in ignominiam eius foverent in vicinia natos, sed ut potius maiora ab ipso Comite & civitate præcaverent tanto beneficio damna, nobilibus in desperationem

adactis. Sed, quum nullam Comes
admitteret excusationem, Castellum
ad ostium Travæ erexit, ut cominea-
tum mercium illis præcluderet. Inde
in hostilitatem utraque pars conces-
sit, ac Rex Ericus, tanquam Domi-
nus tutelaris, ad implorationem Lu-
beccensium, iis Ducē Slesvicensem
Waldemarum suo nomine præfectum
belli ordinavit. Ac quamvis Henri-
cus Comes Megapolitanus succursum
præstaret Gerhardo, castraque loca-
ret sua in sylvā Schartoviana; tamen
utriusque vires dissipantur Lubec-
censes, funditus evertis castris, ab u-
traque parte Travæ positis. Tandem
secunda vice Rex Ericus litem hanc
æqua censura consopivit; qui paulo
post mortuus est senectute tranquilla
Anno Chr. 1321.

Erat tum temporis in Wagria Co-
mes Iohannes, qui beneficus merito
dicebatur, quum res adeò in terris
putaretur rara: is procuravit, quod
uterinus frater eius Christophorus II.
successorem ageret in regno Danie
fratris, Erici 9. quamvis moriens set
hoc vetuisset. Inde Christophorus
gratitudinem demonstrando, ne
tantum Insulam Femeram antea
Vandalis creptam, restituit, sed et-
iam

iam ius Emporii , quod huc usque Lubeccensium proprium fuerat, transtulit Kiloniam , unde magnus divitiarum confluxus cives ibi intumescere fecit. Lubecenses iterum prudentiam heic demonstrarunt suam, dum circumspexere, quod Comes Iohannes liberalitate esset insigniter præditus: Ideoque occasionem aucupando inducere Comitem, ut illis Travemundam æquo precio 4 0 0 0 Marcarum Lubeccensium venderet, id prætexendo, ne amplius tam gravis esset materia litis. Comes, ad liberalitatem excedendam pronus, statim turrin Travemundanam & capturam Salmonum aut Elocum iisdem aliecit. Atque ita Lubecenses oppidulum Travemundam & portum eius cum omnibus iuribus & privilegiis in plenam & hereditariam sibi acquisiverunt possessionem. Contractus iste adimpletus est in pago Süßelho circa Annum Christ. 1321. *Ioh. Petr. in Chron. Holj. p. 2. pag. 223.* Inde quum sibi cum sociis civitatibus vicinorum conflasset invidiam præsertim Principum Megapolitanorum, Christoph. Rex adiutor illis fuit adversus Lubecenses & omnes Hanscaticas civitates: in quo bello magna utrinque

calamitates illatæ sunt ideo, ut ipſi bellatores inter ſeſe diſſidere inciperent: tandem rex accepta pecunia Dominium in Roſtochiēſes induces Megapolitanos tranſtulit, & omni renunciavit juri accepta pecunia. *Crant.*, in *Dan.* lib. 7. cap. 29. Chriſtophorus autem Rex iniquitatis plenus, quā crudelitatem in ſuos, proceres regni necando Anno 1332 exercuiſſet, ſubditis & agnatis in omnibus actionibus exoſus, conſarato omni theſauro in fugam ſe recepit primitus Roſtochium, deinde quum Dani Comitem Holſatiæ 12 annorum puerum in Regem elegiſſent, Labeccam ſe contulit, ubi amicos ita ſollicitavit, ut per eorum interpoſitionem certis pactis agnatis ſuis Comitibus ſit reconciliatus, quibus adjectum eſt, ut 80 mille Marcarum pro damno Rex ſolveret ſuis, atque tunc tenerentur agnati ad reſtitutionem dignitatis, cederetque interea Woldemarus III. electus: Velut & indemnitate cauſa ſylva Danorum in Iutlandia Comitibus oppignorata fuit. Vnde contra voluntatem Danorum Comites illum in regnum ſuum reduxerunt uſque ad Werdiaburgum; ubi ſtatim novo ſe impli-

cuit Comitum Gerhardi & Iohannis
uterini bello, in quo captus & trans-
actione facta mortuus est *An.* 1333.
& reliquit filium Ottonem, qui bel-
lum, cum Comite Gerardo Holsatiæ
frustrà redintegravit, quùm ipse ca-
ptus Segebergi adservaretur. Unde
commotus est Imperat. Ludovicus
Bavarus, ut Comitem Gerhardum
Hennebergensem cum aliis ad civita-
tem Lubeccensem mitteret, quibus
Imperat. imponebat, quùm tanta es-
set eorum amicitia & auctoritas a-
pud Comites Holsatiæ, ut ex inter-
positione civitatis Otto posset libe-
rari; quod quidem tandem obtentum
est; verum Otto minus stetit pro-
missis. Interea tamen quum Regno
Dantiæ cessisset Woldemarus III Dux
Slesvicensis, Lubecæ peracta trans-
actione per Ludovicum Marchionem,
adiutor fuit Woldemarus III. ut
Christophori Regis defuncti alter fi-
lius cognominis eius Waldemarus
IV., qui tunc in exilio à suis pulsus
undique in metu hærebat, regno re-
stitueretur. Verum uti Rex inquietus
erat, ceu etiam non sine causa Re-
probis dictus fuit cognomento ali-
quo, ita in omnibus, suis & exteris,
nec non agnatis & civitatibus Han-

featicis ingratus fuit. In quod vitium infatiabilis avaritia, ac infamis perfidia eum detruserunt, unde ita irritabilis dicitur in omni re, ut etiam facile fidem reliquerit, quod infra patebit.

Accidit interea, quod multiformes exspoliationes, quibus mercatores passim & præsertim in Nortalbingia afflictebantur, dissidium inter Comites ac Duces Holsatiæ & civitates Lubeccens. ac Hamburg. concitarent. Etenim quum justitia quasi sepulta jaceret apud Duces, nec audiri possent civitates; tandem à Iohanne Comite Wagriæ obtinuerunt, ut concederet illis 200 equitum præsidarios, qui ex Segeberga tutelam præstarent mercatoribus per illas terras. Hoc verò quum a leò morderet reliquos Comites, nec impetrare possent à Com. Iohanne, ut e. civitatum milites ex Segeberga dimitteret illi noctu congestis copiis, eos obruerunt. Vim & iniuriam hanc enormem statim detulerunt civitates ad Ludovicum Imperatorem, defensionem petentes; qui confestim præstitum militiæ suam Fridericum à *Locken* cum aliquot cohortibus equitum misit, cuius auxilio civitas

dammus

damnum omne recompensarunt expoliando vicinas terras. E contra vero Comites Holsatię opem Regis Suecię Magni implorarunt, qui Lubecensium quidem cives & bona arrepto detinuit; verum quum civitates Hanseaticę repressaliis non tantum mutuis bona & incolas Suecicorum argerent, sed etiam Fridericum à *Losken* cum magno numero navium in Gothiam & Sconiam mitterent, ut ibi invasionem perficeret, secumque is spolia ampla cum multis captivis abduceret, Comites interpositionem Imperatoris quęsierunt, qui per filium Ludovicum & Equit. Henricum *Beck* omnia composuit. *Ioh. in Chron. Hols. par. 2. p. 239. & Chron. March. Andr. Angel. lib. 2. pag. 353.* refert: ac ad *Annum Christi. 1348.*

Vbi Rex Waldemarus IV. Prussiam, Lithuanos, Pomeranos, Megapolitanos, Holsatiam, Gotlandiam ferro & igne partim satis pervastaverat, odium quoque grave contra urbes maritimas Wandalicas & Socias fœderis Hanseatici concepit. Quod quum pertinacius foveret, quum contra alios, quos sibi confecerat hostes, coactę sunt civitates classem adornare validam. Vbi in primo prælio filius

regis ex lapidis ictu concidit. At mox ubi terrestri prædæ incumbere civitates, classe negligentius habitâ, potitus est rex sex optimis navium. Inde varii fuerunt conflictus in mari & terra. In portu Wismaricâ communis erat navium confluxus, propter oportunitatem & commoditatem loci: Illuc mittebatur pars navium regis cum præfecto. At cives, quibus clandestinitas innotuerat, armati ita exceperant Danos, ut victi non tantum cederent, sed etiam Præfectus navium caperetur, qui tamen singulari astutia ex manibus civium elapsus est. Furor regis quum non ab omnibus in regno approbaretur, nec fortuna corresponderet intentioni, suspectam habere cœpit suorum fidem, quasi cum Hanseaticis conspirarent, & sub eo prætextu cum magno thesauro se per Germaniam consulit in Gallias, & ad Papam pervenit, cui tunc in Avione curia erat. In itinere autem quum reversus esset, nec audiret suos, sed libertatem committere undique abscinderet. Hanseatici conventum publicum negotio huius communi Colonie indixerunt, ut eò rectius ibi altera fœderis Hanseatici pars comparere, & stratagemata proponere

situm eò insensibiliter perfici posset. Itaque in Colonia ad Rhenum conclusum est, ut ex oppido Campensî, ad Iselam sito, enavigarent in regna Danię, quasi non maritimarum (quę vocantur Wandalicę) civitatum causa esset, sed omnium mercatorum. Multa per Danię Insulas edita est vastitas, multa incendia, infinita prælia: rex ipse cecidit regno, ubicunque peregrinatus. Civitatum imò mercatorum agmina armata, arcem Coppenhagen obliatione cingentes, oppugnare vehementer, & expugnaverunt, multa inde præda convecta. Quum ergo copias ubique victrices circumtulissent, multas arcas oppugnando & expugnando, proceres terrę regem non habentes, perpetuę regni ruinę prospicientes, in toto tractatu, terram Scanıę sedecim annis civitatibus consignatunt cum suis proventibus, in recuperationem & compensationem damnorum, quę per aliquot annos civitatibus ex regno provenerant. Quibus annis decursis, civitates suam implentes fidem, terram ipsam cum omni iure reddiderunt regno. Eodem tempore invaluit controversia ipsa de nuptiis Elizabeth quę Soror fuit Henrici &

Nicolai Comitum Holsatiæ : quæ primum Aquino Norvagiæ Regi, in-
dè etiam Magno Sueciæ Regi despon-
sata fuit , utrobique reiecta. &c.
Waldemarus autem Rex peractus
longevæ peregrinationis , in regnum
redire contendit, comprobatis condi-
tionibus pactis inter Procures & Van-
dalias civitates. Ibiq; non diu
manens , infirmitate correptus , cum
ægritudinem auget aduersitas , in
pace Christi quieuit , *post mille trecentos septuaginta quinque* : Post mortem
Patris per annos *quadraginta duos* regno
variè jactatus. *Crant. lib. 7. Dan. c. 39.*

Ita magna vis fuit civitatum Han-
seaticarum , quoties virtute & viri-
bus unitis providè concurrere vo-
luerunt. Nec certè quid sine consi-
lio certo unquam successerunt, quod
seduli & assidui ipsorum conventus
demonstrant. Namque dum illis res
fuit cum hoc impetuoso & arrogan-
tissimo Woldemaro, ne res esset ni-
miam sensibilis , variis in locis sua
celebrarunt consilia. Sic, quod *Chr.
Stetinense lib. 1.* indicat *Anno 1365*,
quum Stetineses hoc scædere essent
recepti, habuerunt conventum Han-
seaticum Rostochii. *Anno 1368.*
iterum Rostochii sua comportarunt
consi-

consilia. Anno 1370, comitia Stralsundii celebrarunt. Anno 1371. Lubeca. Tanta autem civitatum Hanseaticarum potentia admirationi quoque fuit Imperatori Carolo IV. Et quamvis ipse obsidione Ulman civitatem Imper. urgeret, tamen, quum cerneret quod civitates Suevicæ confederatæ imitarentur exemplum contra comitem Wirtebergensem, se Lubecam tum recepit eodem anno, quo Waldemar. IV. Dan. mortuus erat, ubi splendidissimè exceptus fuit. At importuno profus tempore Hamburgenses causæ suæ contra Duces & Comites Holsatiæ nimium fervidi consulere studebant, ut infra explicatur. Anno 1381 conventus Hanseaticus Lubecæ fuit, ubi inter alia actum est de receptione Brunsvicensium, qui propter tumultus internos per octennium ex fœdere exclusi fuerant. *Cranz. lib. 9. cap. 7. Paradol.* Nec fuit Lubeca sine interna concussione. Etenim An. 1385 aliquot cives cum nobilibus & proceribus Holsatiæ conspiraverant, qui nocte S. Lamberti senatum enecassent, & civitatem Holsatis tradidissent, nisi quis ex numero nobilium anteriori die consulis Iohannis Passavalli

liti filio modum proditoris omnem
 revelasset. Unde senatus cum plures
 militum ordinavit excubias, & om-
 nes cives armatos in carceres abduci
 curavit, quos deprehenderant: qui
 quum auctores indicassent, supplicio
 debito affici iussit. Postquam autem
 ab obitu filii Olai, qui Anno 1387,
 decesserat, & per 12. annos Reginæ
 Daniæ & Norvegiæ exstitit Margarita
 Haquini 8. vidua, indixit om-
 nibus proceribus & statibus regno-
 rum comitia Neoburgi, ubi simul
 inter alios cõparuerunt Dux Schlef-
 wici Gerardus, cum patruo Nicolao
 & Adolpho fratruale: Atque tunc
 hæreditariè Comitibus Holsatiæ
 Ducatus Schesvicensis assignatus est,
 ita tamen ut iuxta regni iura feudum
 à corona Daniæ recognoscerent, &
 in controversiis mutuis se binis Da-
 nicis ac Holsaticis arbitris submitte-
 rent totidem, imò & quintum asso-
 ciarent, si res non posset componi,
 qui decideret causam. Mox subortum
 est controversia Margaritæ huic cum
 Alberto Sueciæ rege, quem cum filio
 evicit, & sic etiam tertium regnum
 suis adiecit, beneficio & transactio-
 ne civitatum Hanseaticarum, ut mox
 patebit, modo calliditatem & ingra-
 titudi-

titudinem Reginae prius explicaverimus. Inde tanta altitudine mentis accrevit, ut non desineret invidere civitatibus Hanseaticis & fortunam & potentiam: omnia tamen simulatione contegebat; donec tandem quoque pœnitere inciperet eam, quod Ducatus Sleswicensis successionem hæreditariè in Comites Holsatiæ transtulisset. Ideo varias cum Proceribus confingebat causas & modos, quibus non tantum transacta subverteret, sed etiam Hanseaticas civitates impugnaret, & ex felicitate sua deturbaret. Fortè gliscebatur inter Duces Holsatiæ atque subditos controversia, quæ in rebellionis nervum erûpere incipiebat: tum Regina putans vigilandum esse: concilium publicum suis indixit, ubi propositio ea fuit, quomodo Holsatia cum Ducatu Sleswicensi non tantum plenè subiugari, sed etiam civitates Hanseaticæ tam terra quam mari supptimi & dissipari in sædcre hoc potentissimè possent. Conclufum fuit, rem periculosam non rectiusquàm ex insidiis tentandâ esse, Tum perquàm astutè blanditiis & munerum variorum corruptelis id obtinuit, ut crearetur Curatrix &

tutrix minorennium Ducum, exponere quoque argentum, ædificabat non necessaria, mutuo dabat pecuniam, oppignorari sibi arces curabat &c. sed res nimis lentè procedebat, ideo adoptabat in filium Ducem Pomeraniæ Ericum *Anno Chr. 1411*, ut socium haberet laborum, per què exequi posset propositum. Multæ lites intentabantur quidem per Regem Henrico Duci Schlesvicensi, at mater Regina longè astutior, se ad viduam Ducissam confert, sub specie quasi detestaretur Regis institutum & rigorem, offert se mediatarem rei: interim quoque petit ut Gostepium atx Ducatus Principalis quietioris vitæ causa concederetur. Ducissa in metum conjecta concedit, quum sanctam fidem integritatis Regina promississet. Sed vix atem ingressa Regina osculatur parietes, & claves sibi dari postulat, unde intentionem prodebat. Sed fortè accidit, quum in mensâ accumbenti eques Scharpenbergius referret ex errore, quod in turri armatos vidisset milites, illa continuo in conscientia convicta exurgit cum multis deprecationibus & lamentis in Ducissam directis, ac aufugit, suspicans quasi co-

Hortes militum in arce latitarent. Querelas falsas dedit ad Regem Ericum, & ipsa discessit in Sueciam, ut interim rex ad arma perveniret, & illa posset mediatricem agere; si fortè res non benè succederet, ut postea factum est. Etenim quùm bello expugnare studeret Duces Schlesvycenses, illi in auxilium advocarunt Duces Brunsvycenses & Schavvenburgicos Comites, qui totam ita devastarunt Iutiam, ut Regina se interponeret induciis certis. Et sic coacta fuit abstinere ab iis insidiis, quas intenterat Vandalicis quoque civitatibus fœderis Hanseatici, præsertim quùm illæ internis motibus se gravissimè mutuò in muris suis (ubi subditi tam Lubeccenses quàm Hamburg. Rostochiens. & Wismarienses magistratus suos rebellionem mita premebant) confingerent. Sed ut ea historia quoque rectè percipiatur ordine, recurrendum est non nihil ad Historiam Alberti Regis Sueciæ, quam heic referemus *ex Chron. Stetin. Paul. Fridelb. lib. 1. p. 67. ubi ait: An. 1398.*

Lubecæ iterum fuit Hanseaticus conventus, quò missus fuit Consul Stetin. Basso à *Dollen*. Atque tunc inter alia simul deliberatum est, quomodo

modo piratæ, quibus in mari Orientali omnes mercatores hucusque prædæ fuerant, tandem penitus extirpati possent. Ideoque classis bellica approbata fuit, ad quam unaquæque civitas Hanseatica suæ cogebatur conferre partis quotam: : es autem ita se haber. Quum Anno 1395. Rex Sueciæ Albertus, Dux Megapolitanus, ex instinctu & suggestione Consiliatorum suorum, quos secum in Sueciam deduxerat, Suecis novas & antea inauditas contributiones imponeret, non tantum subditi rebellionem concitarunt; sed etiam Margaritam, Reginam Daniæ & Norvegiæ, stimularunt, ut tertiam subiret coronam. Unde ex suppositis causis bellum inter Regem & Reginam confiatum est, in quo tamen Rex cum consilio ita victus est, ut uterque in carcerem 7 annorum incidere, vellet supra ex parte dictum est. Civitates autem Hanseaticæ variis modis interposuerunt, donec tandem earum transactionem ex custodia liberati sunt. Præsertim autem 7 civitates, velut Lubeca, Stralsunda, Gøphiswalda, Torunia, Elbinga, Danzigum & Revela molem omnem negotii ita in sese receperunt, & cur

Regia

Regina tranſegerunt , ut illa Regem Albertum & filium eius in liberam quidem tradiderit manus ; ſed ſponſio talis è contra ab Hanſeaticis illis civitatibus Reginae præſtata eſt, quod niſi Rex intra triennium promiſſam pecunie ſummam non ſolveret , aut alia ratione ſati faceret Reginae , illum reſtituere cuſtodie vellent .

Conditio hæc non tantum Rex Albertus acceptavit , ſed etiam 7 Civitatibus in majorem certitudinis aſſecurationem cum ratificatione filii arcem & urbem Stockholmiæ oppignoravit, & ſi le ea tradidit; Veſt etiam Hanſeaticæ illæ civitates urbem illam cum arce occuparunt, & cives ſibi jaramento hominiali obligarunt , præfectumque præpoſuerunt illis , cui omnes deſenſionis provisiones deſtinarunt. Sed ante triennium expirationem obiit filius Alberti, & rex omninò abdicavit regno; unde Hanſeaticæ civitates , ut liberarentur ex ſponſione , Reginae coronæ potiſſimam tradidère partem. Quum verò nondum in Suecia certum adhuc eſſet Caput , piratæ Gotlandiam occuparunt , ut inde omnes expoliarent mercatores mari. Id Hanſeaticas civitates ad arma excitavit , unde *Anno*

1398 in festo Paschatos coegerunt consilium, praesertim quum cerne-
rent, quod Regina & Principis vicini adeo in foederis Hanseatici vim intenti essent, & piratis quasi fomenta suppeditarent: ubi conclusum est, quod universum mare Balticum à talibus piratis liberare, & penitus expurgare vellent. Unde distributa est in omnes quorundam velut Stralsundensibus & Stettinensibus impo-
situm fuit, ut binas naves cum 200 militibus mitterent, atque his ad-
jungerent necessaria reliqua. Navis omnibus destinatus est dies ascensio-
nis Christi, ad Insulam Bornholm-
nam conflendum, quod factum. In-
expurgatio incepta est, & quorundam
interceperunt piratas, statim Wismar-
viam miserunt, ubi supplicio de-
e medio sublatis sunt. Anno 1407
et idem Lubecae Conventus Hanseati-
cus celebratus est; velut & An. 1410
Hamburgi, quum Lubecae tumores
vigeret. Verum sub illis temporibus
Lubeccensis civitas tam gravem pe-
pessa est commotionem, ac Magi-
stratus quoque e loco moveretur,
quum nolent exactionibus non
gravari cives. Ad quorum exempla
quoque exciti sunt Wismarienses, &
Rolle.

Rostochienses, qui idem perfecerunt; nec audiri potuerunt vicini Principes. Præ reliquis autem Lubeccenses planè adeò in furorem abierant, ut vix crebris excursionibus possent exaturari. Exspoliabant omnes, quos antehac inimicos detrederant, velut etiam Molnam simul à Duce Saxoniz recuperabant sibi. Sic nec modestiores fuerunt Hamburgenses, qui eodem tumultu Senatui 60 viros surrogarunt, qui publicis consiliis perpetuò adessent. Consularis viri Lubeccensium, exiles apud Romanum Imper. questu sunt, & Heidelbergæ quidem ius ab Imperatore Ruperto obtinebant; sed tamen non admittentur in civitatē, unde quàm *Anno 1411*, Sigismundus Caroli V filius ad fastigia Imperii esset electus, & is Constantiæ indixisset Concilium, exulantes ibi insisterant, ut Ruperti sententia pro illis lata executioni mandaretur. Factum est, ait *Alb. Crantz. in Vand. lib. 10. c. 20.* ut de integro reassumeretur omnis causa, sub novo Committatio. Sperabant enim novi Præsidis aures novis allegationibus, vel auri sonitu onerare. Nihilominus sententia fuit prior compar; sed ne executio ulte-

rius protrahatur, exproim ista sunt
 25 aureorum millia ad a. versatis;
 quod in forum converterunt com-
 modum Lubecensium Oratores, &
 cum Camera Imperatoris statim legē-
 re, quod ipsi essent summam ad cer-
 tum tempus enumeraturi; at si non
 restitueret Imper. quod bannum
 tunc Imperiale sublatum censeri de-
 beret. Obtinuerunt omnia, & cives
 Lubecensibus non itē informari,
 quin Nunciis imperialis quoque ori-
 osti cesset in ecta, ne rugitet, ut ait
Crantz. Vand. lib. 10. cap. 20, solve-
 runt libentissimè summam. Ut verò
 talis improbitas iterum a te eludere-
 tur, exules adier. Regem Ericum Da-
 nix, qui statim ad petitiōem eorum
 executionem contra Lubecensibus sus-
 cepit, & 400 piscantes cives Lu-
 censium in Scania arresto detinuit
 cum merce omni. Quibus gret
 denuò ad Imperat. deferretat, nihil
 ille Legatos suos, quorum auctoritate
 quidem iam decollati sunt tumen-
 antes: verùm à Rege Danie ad im-
 petrate potuerunt propterea in relata-
 tione civium, quam urgebat à civi-
 tate peteret summam pecuniam, & va-
 ria essent imperii negotia in conten-
 tione trium Paparum, qui de electio-

ne in Concilio contendebant. Donec tandem *Anno* 1416. per alios Imperat. Committarios, transactione cum civibus facta, exules, quorū 8 erant, quōm reliqui omnes intra hoc octennium mort. obiissent, revocarent; ubi simul nova Reipubl. forma introducta & confirmata fuit ita, ut ex novo concilio illis 4 adicerentur, deinde adhuc sex ex priori statu, & 4 ex numero mercatorum, ac demum duo ex ordine patriciorum. Igitur rebus in hunc modum compositis, Legati Imperatoris magnificè munerati alacres discesserunt. Wisnarienses secuti hoc exemplum, ut eorum noxa apud Principes aboleretur, 10 millia marcarum pœnitentiæ loco solverunt, & restituerunt ejectos. Lubeccensis vero Senatus jam repositus de publicam administrabat: nec dum tamen privatarum, quisque rerum suarum Possessionem tenebat. Nam per annos octo multæ sunt in urbe factæ possessionum translationes: nec poterant in sua causa sibi jus dicere. Placuit communi Senatus & civium voluntate, ut compromitterent in vicinarum urbium ad hoc specialiter missos oratores. Venerant de Hamburgo, Rostockio, Sandis,

Lunaburgo, Wisinaria, Gripeswaldo, ad hoc missi consulares. Sedent in Consularibus Subsellis missi civitatum oratores : stat una ex parte Senatus Lubecensis, ab altera cives ipsi. Modeste impetunt, justitiam de suo poscentes : nec minus cives pro sua parte respondent, aut se coemisse expensa in publicos usus pecunia, aut aliunde justo titulo pervenisse in suam possessionem, quod vendicabatur. Tanta erat rerum intricatio, tanta perplexitas, ut univcrsa quindena in eius rei discussione consumeretur. Diligenter auditis impetitionibus, pentisque responsionibus, & quae quisque in auxilium sui juris adducebat: convenit inter arbitros, ut rem qualitercunque componerent, constitutis poenis in eos gravissimis, devoluntate partium, qui rebus conventis aliquando nitentes contraire: omnibusque jain, prout res passa est, compositis, in sua medierunt.

Octavus decimus erat annus in hoc seculo, cum in urbe Lubeca (quod saepe ante & post) Solennis erat conventus oratorum, ab urbibus de communione Hanstæ Teutonicæ ac Westphalia, deque Traiectensi diocesi, de Saxonia deque maritimis Wandalis,

de Prussia deſque Livonia, ſuper rebus Mercaturarum, in diverſis quæ tum quatuor florere emporiis, in Flan-
 dia, Anglia, Norwagia & Ruſſia. Hi cum conveniſſent viri prudentes, primum miſſis è ſuo numero quibus-
 dam in Daniam, perentiarunt res tam magno bello tumultuantes, componere: quod civitates Wanda-
 licæ ſe tam rebus implicuiſſent pro Ducibus Slefvicenſibus. Sed nihil tum magnum ex ea legatione prove-
 nit. Quod autem ad negotiationes & mercaturas pertinet, multa conſi-
 ta erunt ſalutaria, de navibus, deſque navigantibus & navigationibus, de communicandis privilegiis aut de-
 negandis, deſque aliis rebus, quæ in-
 tercurrant negotiis mercatorum. Ea-
 ò & diligenter ſunt redacta in Scri-
 pturam: Cuique in ſuam civitatem datum eſt exemplum conſtitutionum. Reſcriptus ipſi vocant: Quamvis iu-
 ſtus ſtatuta ac placita dicerentur: Quia illis, velut legibus, utuntur ad omnia negotia & cauſas diſceptan-
 tium in iudicio coram Senioribus, qui concilio publico aſciſcuntur in locis memoratis, ubi eſt ſolemnis mercerum & rerum converſatio (Sta-
 pulam ipſi vocant, Emporium dixerunt Latini;)

Latini) quibus in locis communium sunt Mercatores principum privilegii quæ communia sunt ei generi hominum de communione Hansæ. Sed hæc clarius ex ipsis confæ erant Hansæ constitutionibus postea patebunt. Quum verò Rex Ericus Daniæ, exulantibus, & nunc restitutus Lubeccensibus, regio favore semper ad electus fuisset, curant Lubeccani, quod etiam reliquæ civitates & maxime Vandalicæ, videlicet Hamburgum, Lunæburgum, Wisnaria, Rollochium, Stralsunda, &c. ut cum Danis fœdus inierint, præsertim quum etiam commercii ratio potissimum subesset. Fundamentum fœderis fuit hoc, quod si necessitas exigeret, ut tunc socius socio loco numero militum adisteret. Nihilominus omni omne in deficiendis piratis redundavit in civitates Hansæ. Ericus Rex semper tum erat intentus, quod ex Regina Margareta addiderat, in recuperanda Nortalbingia, & quum Duces Holsatiæ juvenes admodum stipendiarios milites suoyre lucro aut damno in mare mitterent, magis Hansæ socii à Ducibus Abalienati sunt. Inde Lubeccenses, quum pirata infestum mare tenerent, suos quoque

emittere gregarios, qui incolumem navigationem præstarent mercatoribus: velut etiam in Portu sacro (*Hillegentzen*) plurimos cepere, qui gladum ibi sunt ultorem percipssi. Sic & Lubecenses cum Hamburg. per terram se coniungere coacti sunt; atque quum ex arce Bargedorpio multa latrocinia perpetrarentur, opidum illud diripere. Similiter manus militarium viorum prædæ & spoliis apud Molnam ferventer admodum incumbat, ut mercaturis nullus prope curtus esset tutus. Coniungere iterum se Lubecenses cum Hamburgensibus; at quum latrones se ad Ericum Ducem Saxonix Lawenburg recipere, ubi coegerunt Ducem, ut in manus prædones traderet, qui vitam, præstita securitate de non vindicando, redemerunt ære non exiguo. Rex iterum adornabat ingentem classem, ut occuparet Insulam Alsen, sed quum frustra id tentaret, ac ne inanes essent sumptus, aliquot Hamburgensium naves prædæ loco Danis fuerunt. Hoc dum vindicare cupiunt Hamburgenses, adortus sunt à parte occidentali Iutiam, & una aliquot naves Danicas secum abstulerunt. Quamvis autem Ham-

burgenses addicti essent Ducibus
 Holsatiæ; tamen Lubeccenses adhuc
 fovebant partes Regis. Is igitur,
 quàm vix obtinere posset, aliam
 astutia aggressus est, & publicis scri-
 ptis iniustos detentatores appellavit
 Duces Holsat., in quo ipsi adstipa-
 labantur Lubeccenses & reliquæ ci-
 vitates: sicut & Lunaburgenses in-
 terdicebant publicè civibus suis, ne
 amplius quid commercii exercerent
 cum Holsatis. Ita etiam Lubeccensi
 in favorem regis convocabant Hol-
 satos in templum Oetynense, ubi
 Consul Lub. Iohan Pleskovius in
 præsentia omnium peroravit, Regi
 Daniæ omnem Nortalbingianam di-
 visionem adiudicando. Commone-
 ritur eos, ut coram iudice Impera-
 toris comparerent cum rege, & addi-
 dit nomine civitatum Hanseaticarum
 admodum fulminantes men-
 tisce verbis: Atque nos etiam no-
 mine civitatum Hanseat., quoniam
 rex nil aliud, nisi quod iura dece-
 runt, expetat, si iudicio Duces vestri
 se sistere nolint, aut ablata non
 restituant, nos certè Consules, & Ma-
 gistratus civitatum regi in hoc iure
 postulato auxilium præstabimus. Er-
 enim bellum hoc diuturnum magis

terraq̃ue amplius perferre nolumus. Cui Schacko Ranzovius responsum dedit pro re nata, & demonstravit, quod iustissimi essent terræ illius possessores Duces. Rex peragebat admodum callidè hoc negotium apud omnes Imperii Rom. proceres & ipsum tractare Imperatorem Sigism., ut inde præiudicialem auferret sententiam: contra quam à Pontif. Romano Duces adversam inhibitoriam obponebant.

Verum quùm Lubeccenses & reliquæ civitates Hansæ actiones Regis Erici X. penitus introspicerent, examinando singula, quorsum astutis tenderet consiliis, ut non tantum Duces supplantaret, sed etiam civitatibus ruinam inde necere ex hac Ducum & civitatem sepeparatione inciperet, diutius se continere non potuerunt. Præsertim quùm Rex non solum insigniter corrupisset monetam in detrimentum mercatorum, sed etiam militares eius copias per mare & terram sine discrimine prædarentur, & mercaturam in regno variis constringeret modis. Inde conventus Hanseaticus Rostochii habitus est, Anno 1426. ubi Legatio quædam ad Regem decreta fuit, ut ad pacem variis

riis rationibus cum Ducibus Holsatiæ incundam persuaderetur. At rex omninò noluit monita admittere, recurrendo ad sententiam Imperatoris Sigismundi. Ideoque confestim ad partes Ducum Holsatiæ se convertère socii Hansæ, facta confœderatione & iuncti cæteris Wandalis ad Orientem urbibus Lubeccenses, a: exemplum Hamburgensium, qui idem antea fecerant, apertis litteris denunciavère Regi bellum, unde urbis Sleswicensis & arcis obsidio soluta est. Orientale ergo mare Lubeccenses cum vicinis tutati sunt. Hamburgenses cum cæteris altera parte, occidentale latus Lutici devastarunt, inventisque navibus, quas prædem Dani ademerant Holsatis, ipsisque Hamburg. quum neque vela nec anchoras, neque reliqua armamenta haberent, iniecto igne concremarunt, & opima cum præda domum reverti sunt. In Baltico autem mari (à peninsula Bathia sic dicta) Lubeccenses cum orientalium urbium viribus grassabantur mirè in hostem. Jamque Hollandorum naves paratas in portibus regno armate constitutar, & civitatum classi opponere. Præventes urbici, anchoris, velis & fœ-

nalibus

nalibus eas prævare; quumque rex ita meritis esset redditus, pacis curavit mentionem quidem fieri, sed vix loco constituto, reuexit fidem. Consilium enim regis fuerat, urbium communitatē longis & infructuosis gravare impensis, ut exorto murmure plebs in magistratum consurgeret: pace interim fors constituta, diu intus tumultuarentur; quod astutum consilium postea nihilominus perfecit.

Anno Christ. 1427. Statim in veno tempore cum Duc. Gerharde civitates maritimæ rediēre ad expeditionem, in Daniam passim inuendo: per insulas delatati, ingentem prædam navibus stiparunt, capta simul est Flensburga propter commoditatem loci. Vbi Henricus dux ad omnium impiger & nimis curiosus, quum ex scala desuper hostium castra introspicere cuperet, per sepiis rim in cuspide percussus concidit. Ingens inde mæror omnes invasit adeo, ut nemo non se in lacrimas propter virtutes herouas tant Principis effuderit. Hamburgensium negligentæ mors huius imputata est, unde Consul Hamburg. Iohan Kleizen pœnam legit. *Iob. Petr. Clx. Hois part. 3. pag.*

330. Eadem æstate grandem socii Hanſæ claſſem confecerunt, ut mare ſecurum navigantibus præſtarent. Etenim venturas ſciebant onerarias naves de occiduis partibus, magnas multorum opes ſubvecturas. Verum qui claſſi præerant, obliti mandatorum avidiores pugnæ erant, unacâ Danis victi, & aliquot Hamberg, naves captæ ſunt. Quum autem, liqui vix auſuſſent, venere expectatæ naves Baiaræ, & victoriam quoque alteram Danis adiecerant 30. navibus. Nihilominus duravit bellum & continuata eſt inſtitutio omnium. Hoc mordebat Regem acriter, quod non poſſent defatigari civitates Hanſæ. Ideoque aliud conſilium aſtutus ſecum coquere cepit, ut interna diſſenſione Republicas dilaceraret. Videbat novam apparari vim. Namque Anno 1428 primo verè quævis civitas ſuas adornavit naves, ut numero ad portum Wſvarienſem, ſolito more, confluerent 200 naves, & copia militum erat 12000, cui Gerardus Dux 8000 Vitalianos ſuos adducebat; Conſtitutum erat, quod Hafniam ipſam expugnare ante omnia vellent, velut & tentarunt; ſed pugna ibi fuit inanis, unde

in Iutlandiam impressionem fecerunt, & non absque spoliis rediêre. Interim rex executus est propositum, & litteras misit ad communitates urbium passim, accusando proceres, quod adversus antiqua fœdera, pacta, & permissiones in regno plurimas (quæ magno essent urbibus incremento) iniquissimo à magistratibus urbium bello premeretur: Misit simul in manus plebis concordiam nuper initam; & minas addidit, nisi desisterent à bello, & potius adimplerent fœdera, quod cives urbium esset ex regno in cōmerciis exclusurus, & aliarum nationum mercatores invitaturus; è contra si pactis starent, omnibus favorem singularem exhibere vellet. Hisce litteris obtinuit, quod voluit, quùm non eodem adspicerentur ubique vultu, cœu id vulgi fert iudicium variabile. Sundenses jam pridem in partem Regis à civitatibus defecerant, quùm coctores cerevisiæ sibi inconcessa licere vellent. Rostochienses tumultuantur; 60 viros constituentes nova confingunt statuta, & fugientibus maioribus eligunt novos Senatores. Wis-marienses simili insania unum atq; alterum ex Consulibus gladio in fo-

ro publicè percutiunt ; quos & sequebantur Hamburgenses. Verum licet tumultus esset in urbibus, tamen animosiores à bello externo defensionis gratia noluerunt desistere. Quare cum classe, superius dicta, perrexerunt : & mirum perfecissent urbium præfecti stratagemata, nisi Rex cautionem adhibuisset avertendo malum, unde varix & diuturna secuta sunt conflictationes. An. veri 1429. Regina Philippa Comiti Er dno, non minus cupida belli, 75 natebat naves cum 1400 militibus, qui cives à Senatu (qui regi favebat) dissidentes & civitatem obstruerat. Verum Sundenses obviam su sibi naves, & victoriam abstulerunt, periculo diu perpeso: Interea Vitalian: associarant se aliquot civitatibus, & Regi Norvegiæ intercepte suos à Dania proventus, unde opulentiam Roslocitensis & Wisnatiensis nacti sunt prædæ, qui eam cum Vitalianis dividerant. Forte eodem tempore Scetinentis senatus coil. et. in imponerat civibus, ut Decibus suis mortuum darent, quod commovit ita plebem, ut à magistratu calculum rerum omnium sibi fieri postularent. Inde decurbati quidem nonnulli

sunt ex Senatu ; sed Principes statim eos restituere & reos criminis supplicio affecerunt.

Urbes verò Hanseaticæ, examinata suorum defatigatione, cæpère sapius *Anno* 1429, mentionem pacis facere, ut cotidianum quæstum mercatoribus suis resuscitarent ex vicinis regnis. Quum hoc perlatum esset ad regem, per amicos illis locum Nycopingam nominavit ; ubi de pace differentiisque variis diu agitati sunt sermones, & rixæ mutua. Delatio varia fuit regis, ut separaret civitates, quod ex parte obtinuit, donec tandem approbatum fuit, quod tribus capitibus pax posset comprehendi. 1. ut damna compensarentur, aut ab arbitrariis æquarentur. 2. ut civitates pro defectione à fœdere satisfactionem præstarent regi. 3. ut fœdera prima illibata manerent in perpetuum. Sed quum Legati Hanseatici ea referenda putarent ; Rostochienses nutui regis se accommodarunt à fide fœderis Hanseatici deviendo ; quod etiam fecere per consulem Stralsundenses : sic studium proprii commodi unioni huic vim magnam intulit *Anno* 1430. At Hamburgenses Duisibus suis à principio huius tractatus

addicti manserunt. Nihilominus Lubeca Lunæburgum & Wismariaper-
 rerunt pertentare regem sæpius; ac
 iam apparebant vestigia compositio-
 nis, nisi vir paci inimicus Ericus
Krummedieck Salutaria magnis pro-
 missis victoriæ instantis consilia dis-
 sipasset. Posthæc irruerant Dani in
 Insulam Alsen, & plura alia tenta-
 bant sed frustraneo adfultu; tamen
 Flensburgum mitis modis flagelleba-
 tur Anno 1431. Interea verò, quàm
 diem ex die belligerantes protraherent,
 mercatorum res semper in mari
 erant periculo expositæ, nec in regnis
 negotiatio ulla florebat, quæ res ali-
 enigenis mercatoribus & maximè
 Hollandis ingressum huius maris &
 portuum peperit. At Dani cum suis
 copiis, observavêre in mari merca-
 torum de Livonia transitum, dequæ
 Prussia, vel in eas provincias navi-
 gantium. Anno. 1432, quatuor exi-
 miæ naves mercibus preciosis onu-
 stæ ex Riga tendebant Lubecam,
 quarum tres cum mercatoribus à Da-
 nis intercipiuntur cum opimo spo-
 lio. Lubeccenses argutè rem pensitan-
 tes, naves Revaliam petere solitas
 grandiores perarant, impositis sa-
 tellitibus, qui hostibus pares viderentur,

rentur; subordinant simul alias cū-
 fu celeres mercatoribus; cæteras ad
 pugnam solis implent armatis. Eri-
 cus vi let classem ad navigare, & quū
 se imparem cerneret, cedit. Eius ve-
 ro præfectus Broderus constituit
 quod postremas velit invadere, in
 quibus latitabant armati; soli erant
 in transtris nautæ. Vbi verò inva-
 duntur à Danis, exiliunt armati, &
 ultra 250 capiunt hostes, ac eos cum
 navibus Lubecam retrò ducunt. To-
 ta obviam civitas effunditur, ho-
 stes cernere cupiens vindictæ causa.
 Hinc Anno 1433, tentata est iterum
 concordia, missis in Daniam Vanda-
 licis urbibus 4, Lubeca, Hamb. Lu-
 nab. Wismaria in arcē Schweineburg.
 Aderant prælati, proceres regni magno
 numero. Nemo æquis oculis adspe-
 xit Teutonicos, quod opera civita-
 tum Hanseatic. Danis subtracta esset
 Flensburg cum monte suo. Rex ipse
 videri se non est passus: per media-
 tores res agebatur: verbis reddita sunt
 verba. Ne tamen nihil actum videte-
 tur, alius tractatus huic deputatus est
 dies in Werdinburgk. Proinde Anno
 1434 circa tempus præstitutum Lu-
 beccæ conventus agebatur publicus,
 solennis, ubi & mercatores Hansæ

Teutonicæ & Legati aderant : Deliberatio erat communis de multis præiudiciis mercatorum, deque variis disruptionibus immunitatum & privilegiorum, quæ Principes ac Reges olim ante aliquot sæcula, ut ad sese invitarent mercatores, concesserant. Consultabant de diuturno in Dania bello &c. in eo tum citu quoque aderant Magdeburgerenses, tanquam excommunicati propter interfectum ab ipsis Burchardum Archiepiscopum : Horem igitur ob præsentiam toto mense facta est intermissio divinorum, quum essent exclusi ab Ecclesia. Placuit tum communi consilio, legationem solennem facere in Prussiam, ut interpelleretur Magister ordinis Teutonicorum sublimis, ad habendam intelligentiam cum verbis memoratis, censereturque, proferretur eam adiustitiam: quod in diversis locis mercatores eorum premerentur ab jure & iustitia sua. Misisti sunt Coloniensis, Lubeccensis, Hamburgensis proconsules solenni comitatu: Exceptiq; magnificè audiuntur. Placidè illis ad omnia respondetur. Non recusavit magister tantæ communis iustam defensionem excipere, garrulus honore delato: fœdera inveniunt

ad certam formulam, quæ literis invicem datis roborarentur. Placuitque ut idem sublimis magister, principibus, in quorum finibus sint emporia, super iis quæ iustis querelis mercatores deferebant, scriberet mitteretque uti opus esset oratores. Idque mox per literas tentatum: quum decernerentur ad reges Angliæ Daniæque, ducem Burgundiæ, aliæque in loca opportuna urbibus & communitatibus. Hisque constitutis exsententia, domum ingressi sunt oratores. Interea alii ex eodem cætu oratores missi sunt ex constituto in Daniam in arcem Werdingborg, Lubecæ, Hamburgi, Lunæburgi, & Wismaris proconsules, secum honoris gratia ducentes duos Pontifices, Verdensensem & Raceburgensem. Rex autem iam advocaverat ex amicis Principibus Bavaris, Pomeranis, Stetinensem; Abonensem, Ripensemque Pontifices. Quumque diu multumque invicem contulissent sermonem, nihil venit in medium, in quo utriusque partibus complaceret. In eum tum modum discessum est, ut concepta regis dignitatis maioribus quisque suis referret, certificati deinde regem, quod in his complaceret, id-

que, per literas. Redeuntes ergo Lubecam, ex Dania ac Prussia oratores referabant cætu, quid cuique in sua legatione contigisset, quidvè sit peractum. Placuit ex hoc numero deputare, qui anno proximo in singulis temporibus civitatū essent futuri oratores. quidve per singula foret constituendū: In Anglia, Flandria, Norwagia & Nouguardia, quid agendū ut, qui mitterentur. Quibus jã pro tempore resolutis, in suam quisq. abierunt terrā. Quū verò circa ea tēpora Sueci Danorum insolentius dominantium rigorē diutius perferre nequirent, ac se novis exactiōibus eorum emungendos semper exponere nollent, loco moverunt avaros præfectos. Rex in Sueciam perveniens ubi intentaret arma, in tantam incidit calamitatem, ut cum se vix subducere potuerit: itatorum in eum & Danos concitatum erat regnum. Atque iam Compositionis dies, quem Rex Ducibus Holsatiæ & Hanseaticis civitatibus destinabat, appropinquabat, in quo Wahrenburgi cōparuerunt cū magno cumulo, Duces, proceres Regni, & Status, ac Legati Hansæ. Tractatum est diu absque fructu & fine, ad cō ut civitatum legati discessum cum protesta-

testatione damni, quodque ignominiam ulterius perferre nollent, adoriarent. Danorum proceres jamdudum bellorum pertæsi, regem monebant instanter rogando, ut tandem pax fieret. Permisit verò rex, ut omis- sis ambagibus, arbitrato suo proceres rem componerent. ubi investitura Ducibus concessa est : deinde complacuit, ut vectigalia vetera à mercatoribus in regno pendenda manerent, nec regnicolæ in urbibus ullis novitatibus gravarentur. Concordiam verò hæc maximè subministrabat tumultus Sueciæ, quū Dani & rex in timore viverent, ne forte civitates Hanseaticæ cum Succis facere inciperent. Transactio hæc facta & approbata est Anno 1435. quum bellum hoc propè per 30 an. durasset. Ast rex ita postcà internis motibus & suorum præsertim Danorum persecutionibus delassatus, quum spes nulla esset recuperandi quietem, propter multa omnia odia, thesauris in naves comportatis, cedere regno putavit tutius consilium. Idcirco Anno 1439, in Pomeraniam suam se recepit Dani verò inde ita infensi fuerunt regi, ut vix nomen eius amplius sustinere possent : velut historici illorum in

gratiam procerum iniuriosè satis illum depinxere.

Miram certè est, qualem ipsi describant. Sed num regem laboriosissimum ritè ita, an potius se in his secundum affectus suos, delineent, id ex Lindenbr. suo percipiant, cuius verba hæc sunt de Rege loquētis: Qui cum erga omnes esset perfidus & iniquus; tandem ab utroque regno deturbatus, elegit Gotlandiam insulam, tanquam exilii tutissimū præsidium: unde piraticā in Suecos perpetuam exercuit: Danis interim patens à quibus etiam recedens, & in Pomeraniam rediens, tradidit totam Gotlandiam possidendam & asservandam. Adversus hunc Ericum feruntur multa scripta accusationum capita, quibus præsertim est, nilam fuisse è regno tutissimè profligatum: ac inter cæteras gravissimas querelas, 27 proditioes capitales & infames. Quumque diu regnasset, multis adulteriis opertus, voluptatibus deditus, rapina, perfidia, violentia, tyrannide, ac proditioe sceleratissima, conspiratione solempni omnium procerum regni, publicam libertatem optimo iure asservantium, consternatus, sibi malè conscius in Gotlandiam fugit,

com-

compilatus regni thesauris, ac coni-
 tatus unica concubina, præ cæteris
 charissima, cui nomen Cæcilia, quæ
 non minimam præstitit expulsionis
 causam, quum esset illi multorum
 malorum inventrix & consultrix.
 &c Hæcenus ille Regum Daniæ re-
 censor. An hæc vera effigies Regis
 talis fuerit, censeat bonus quis.
 Vitæ 24. annos sanè satis laborum
 pertraheret. Ac quis negare ausit, quod
 se non ad nutum procerum accom-
 modarit? Unica certè historia Civi-
 tatum Hanseaticarum factis id testati
 queat. Quid enim ipsi negotii fuit
 cum confæderatis Daniæ, nisi Da-
 norum causa id perficere coactus
 fuisset? An non ultra 20 annos super-
 stes in ocio & quiete vixit? Cum
 tunc incommoda creavit? Aut cui-
 nam molestus fuit? An decessit
 gratitudinis loco reges beare pro ex-
 antlatis laboribus? Quod à Danis
 ipsis aut eorum concitatione Civi-
 tibus & Rebus publ. Hanseaticis tot
 sub eius regis imperio mota sint bel-
 la, id evidentia satis docet: Et Da-
 norum animum erga civitates, quod-
 que sequentem regem Christopho-
 rum eodem inflammavit fervore,
 istud idem ille Historicus in vita

Christophori 3. Reg. satis abundè restatur. Liber iterum ipsummet audire: Rex Christophorus Dux Bavarix, ait, etiam Waldemari pronepos: hic est electus in Regem consilio Erici regis. Cui si contigisset vita diuturnior, evasisset valdè gloriosus, præcipuè adversus (N. B.) petulantiam civitatum, quæ Hanseaticæ dicuntur. Nam ad illarum petulantiam coercendam ac refrenandam (quæ etiam regnis ac principibus minitabantur) videbatur valdè (N. B.) idoneus. Vehementer enim dolebat, Lubecam à Danis extractam, Danorumque regibus subiectam, sic per prodicionem libertatem vindicasse, ut illi nunc dominari cupiat, cui prius subiecta serviebat. Ad eam igitur rem perficiendam collegit ab universo regno magnam pecuniarum vim: unde offensi Aquilonares Iuti, excitata gravi seditione, rebellare tentantes, à rege victi, graviterque mulctati sunt. &c. Hactenus ille. Annon in his manifestè & vividè auctor animum Danorum per regem novitium, quem extraneum sibi tunc elegerant in odium Erici, in civitates Hanseaticas exprimit? Lubentissimè & a novo suppressere studuissent bello

bello eas, nisi in propria viscera ipso-
rum gladium convertisset Deus. Ita
fit, ut sibi maximè sit noxius, qui
damnum aut invidiam aliis necit.
Ac incidit in propriam quisque sibi
foveam. An petulans is jure appella-
ri queat, qui immunitatibus suis ex-
cubias iustas ponit? Inde Lubeccen-
ses odio semper fuerunt Danis, quod
prudentem illis demonstrarint vigi-
lantiam. An verò à Danis sit extru-
cta Lubeca? Ex superiori historia
omnia patent. Ac quod non Chri-
stophorus ex consilio Erici electus
sit, licet id satis declaret res ipsa; ta-
men etiam ad hoc figmentum huic
auctori respondet *Crantz. lib. 8. Dan.*
c. 22, ubi sic loquitur: Poterant (Da-
ni) propiorem delegisse sibi princi-
pem ex Pomeraniæ Ducibus: sed in-
festi erant huic generi, propter con-
temptum regis sui Erici. &c. Am-
plissimus *Anno 1441* conventus ci-
vitatum Hanseaticarum fuit, ubi &
Vratislavia, Soltquella, Campen, &
abæ distitæ comparuerunt civitates.
Chron. Sict. lib. 1. p. 91. Lubeccenses
verò cum Hamburg. Ditmarsos inte-
stino bello invicem debacchantes, ad
concordiam reducere sunt connisi.
Et post quum Adolphus quoque

Anno

Anno 1446 damnum à Dittmaris ad 3 tonnas auri excurrens reposceret, itidem duarum civitatum arbitrio causa hæc submissa est, ita ut qui nollet parere sententiæ, 10000 flor. loco multæ illis solveret. Interim Danorum invidia semper graviter pressit Hanseaticos, quamvis rex Christophorus III. se impari iis agnosceret, unde ita *Anno* 1448 mortuus est.

C A P. XVII.

De Lubeccensium varia fortuna & cladibus internis & externis.

CIVITATIBUS Hanseaticis cognitum quidem satis fuit orbem Danorum; tamen quum isti elegerent Christianum I. Comit. Oldenburg. omnem ipsi exhibuerunt devotionem & servitii amorem. Etenim quum *Anno* 1449 solemnem celebrarent Lubecæ civitates conventum, & quoque multi principes ac Rex iste Wilsnaci concilium quoddam inter se contra civitates, ut rumor erat, habuissent, misère Hanseaticæ Respubl. ad regem Legatos, duas ob causas, ut confirmarentur illis privilegia & immunita-

res, deinde ut certa esset transactio in damnis & iniuriis tam à piratis, quam ab exactoribus & iniquis regni præfectis perpessis. Abstulerunt quidem confirmationem; sed, quum præteriterum non esset relitio, nec perata in manu regis, promissio facta est de aversione futurorum. Nihilominus quæ ex obliquo inferri damna civitatibus poterant, ex quo siquæ observabantur, velut etiam 4 naves Anglorum mercibus onustas cepit & à siahi curavit, quæ res infinites mercatoribus Germanicis in Anglia reperire solent. Sic & quum rex mitteret aliquot naves armatas in Sueciam rebellantem, & mercatorum illis obviam fieret, statim eam occupant & merces diripere, quod ex hostica veniret terra. Idem obtigit ex Livonia venientibus: & quamvis ad manus regis pervenerint; tamen querelæ nullæ sunt auditæ, tam nulla erat gratitudinis memoria eius, quod Lubecenses triennio antè *Anni* 1446 in summa necessitate regi ingentem pecuniarum summam mutuo dederant, velut etiam fideiussores Holstati Nobiles propterea in angustiis extremis relictæ sunt, pecunia ab ipsis restituta Lubecæ. Tandem quum

rex Lubecæ ex interpositione huius
urbis, ut testatur *Crantz. lib. 3. cap. 3.*
Vandal. cum Suecis transactionem
instituisset, ibi liquidato e vium
damno, oppidum Kilonem cum arce
in pignus tradidit, soluto tamen si-
mul alicuius debiti ære *Anno Cri-
sti 1469.* Unde quum sequen-
ti anno rex cum fratre Gerhardo bel-
lum iniisset, maxime instructus Lu-
becæ & Hamburg. urbium viribus,
eam expugnavit. Sic prudenti comi-
tate & beneficentia præveniens,
multa averterunt Lubecenses mala,
quam diu usque ad *Ann. 1481* iste
rex in vivis fuit: licet infestationes
subdolas satis plures evincerent,
quod satis acriter mordebat Danos.
Interim tamen ex multis annis bel-
lum maritimum fuit Hanstæ cum
Anglis, ut infra explicabitur. Quum
verò Iohannes Christiani I. filius
jam pridem adoptatus *Anno 1481*
regnum adisset administrandum,
duriore Lubecensium & Hanstæ-
carum civitatum redditæ sunt par-
tes. Namque licet *Anno 1483* ad
comitia mitterent Legatos, suorum
mercatorum privilegia in regni
confirmari postulantes; tamen præ-
ter vanam Iacobi Comitis Oldenb.
obiectio-

obiectiōnem, (quæ minus ipsi eo loco competebat, ut inde facile coniectere possent Socii Hansæ, quæ clandestinitas subesset, modo vindictam subministraret occasio, quæ ita anxie circumspiciebatur,) nihil omnino obtinuerunt, sed mera fuit elusio. Velut etiam Narrator Regum Dan. id non dissimulat, ubi in Vita huius Regis hæc habet verba: Cæterum bello navali erat fortunatior, quo frequentet triumphavit, ac præcipuè adversus Lubeccenses, perpetuos Danici regni osiores. &c. An non hæc est rerum inversio? An illi possint dici osiores, qui unicè omnibus actionibus amicitiam quærunt? Sed quæ iam non diffidentiam patiunt eiusmodi malevolorum calumniosæ suggestiones! Hoc verò quàm ægrè ferrent civitates Hansæ, pleno cum numero, quarum tunc adhuc 72 fuerunt, Lubecæ Anno 1492. convenère, & firmum defensionis fœdus pro libertate commercioque pepigère, atque omnia bono cum ordine renovarunt, quod Regi Daniæ & vicinis Principibus adèdè terrori fuit, ut tangere eas amplius noluerint se suis implicati viribus se mutuo prostiterunt. Quare licet pacatæ semper, quàm diu

diu rex bello Dithmarforum & Suecorum implicatus vixerat, usque ad *Annus* 1502, quicquid negotiationibus incubuissent civitates Hanseaticæ; tamen quasi vi aliqua superiori in certamen & discordiam abrepti sunt, quum rex propter negotiationes in Sueciam exercitatus, totam hanc societatem & maximè Lubeeenses pro hostibus declararet. Miserat quidem Legatos ad Conventum Hanseaticum *Anno* 1502, qui interdicerent illis commercia Suecica: sed quum statum fundamentalem, ut latet in Statutis Republicæ illæ demonstrarunt, hoc postulatum illis & navigationi liberæ ac communibus commerciis subverteret, ipsum ius naturæ & gentium flagellaret, meritò regem ad æquitatem naturalem revocarunt. Vt in eandem sententiam Jacobi IV. Scotorum Regis Oratori, eadem nomine Avunculi Daniæ regis postulanti, paulo post responderunt. At quum rex frustra se apud Lubeeenses & Hanseas laborasse cerneret, emissam in mare classe armata, statim propterea illis naves cum mercibus eripi iussit. Sic & bona & cives in portibus cunctis regni suo arresto detineri fecit & pro hostibus declarari. E

contra igitur Lubeccenses cum Sociis ad defensionem progrediuntur omnium gentium more. Nec mora erat, quin naves bellicas instruerent, ut vi ablata sibi suisque repeterent. Unde Fredericus Holsatiæ Lubecam profectus, frustra componere negotium studet. *Cypr. Chron. Sax. pag. 127.* Nihilominus tamen in summo fervore belli, ex interpositione Raumundi Cardinalis S. Pont. Legati, qui missus fuerat Lubecam, tranquillari ita se passus sunt, ut etiam Anno 1503. Legatos ad Suecos mitterent, pro liberatione ex captiva Christianæ Reginæ Danicæ. *Uti. Cypr. Chron. Sax. lib. 5. p. 110.* Ac quanvis Lubeccenses Legati regi ipsi redderent Holsatiam; tamen nec ad colloquium, nec ad aspectum quidem eos admisit; sed in hostilitate, contra pacta terre novata, substitit. Unde coactæ sunt civitates Holsatæ, & maximè Vandaliæ, sese mutuo arctiori fœdere ad communium privilegiorum defensionem, adversus quoscunque denuò devincere. Et quanvis Gottorpi & postea Bordscholmi Status Holsatiæ in publicis comitiis se maximè propter Lubeccenses interposuerint; tamen rex audire noluit, sed potius

quod hoc die promiserat, statim altero retractavit; ceu ex actis illis apparet, *qua Iob. Petr. Chron. Hols part. 4. pag. 418.* recenset. Interea Lubecenses quoque cum Hentico Duce Megapolitano ex superbæ mulieris alicuius fictis querelis bello implicabantur *Anno 1506*, quod biennio post vix ægrè consopitum est, uti pluribus id describit. *Chytr. in Chr. Sax. lib. 6. in princ.* Et quamvis se Regi *Anno 1507* accommodarent, & in Sueciam mitterent Legatos Hansæ cum Lubeccensibus; atque rex Nyco-pingæ fidem promiserat, quod naves omnes esset ex arresto dimissurus; tamen novem Riga cum preciosissimis mercibus venientem Lubeccensibus interceptit. Unde in mari Baltico bellum illud multò funestius per 8. annos integros recruduit *Anno 1509.* Hamburgenses interea tamen per totum hoc temporis spacium, ut omne luctum commerciorum altutè in se transferrent, omnino à Lubeccensium & reliquorum societate abstinuerunt, & soli tutò in Dania, Norvegia, cum Hollandis, Anglis, Flandrisque negociati sunt, unde mirè opibus aucti creverunt. *Vid. Chytr. Chron pag. 169. & 172.* Nihilominus *Anno*

1511 tandem Lubeccensibus inter-
na victoria lucrosus fuit. Aliæ quo-
que civitates ex Hansa, velut Hildes-
hæmum, Lello intricati sunt : unde
Gossatiz Anno 1522 conventus fuit,
nec socios dissuadentes audivit Hil-
desheim; interim tamen Lubeccenses
nonnihil ab Anno 1518 abstinue-
rant, & Gustavum ex regio sanguine
liberatorem Sueciæ clam ex consilio
Nicolai Bromsii in sinu Sueciam An.
1519, 18 *May* auerant. Et quam-
vis Lubeccensium suggestione Anno
1520 Christianus II coronam Sue-
ciæ obtinuerat; tamen tantam egit
tyrannidem, ut Gustavus ardente
amore salutis patriæ tyrannidem
tandem talem Anno 1521 discutere
à regno Sueciæ feliciter inciperet,
aditus virtute Dalkerlorum & Lu-
beccensium, qui ad eius petitionem
Anno 1522 novem navium classem
opannè instructam mittebant; unde
Anno 1523 Gustavus res Suecorum
solemni ritu, obtenta victoria, de-
gnatus est. Unde statim in principio
regni Lubeccensibus, Dantiscanis,
coniunctisque, eximia & singularia
iura ac privilegia suis & Senatus re-
gni litteris gratitudinis ergo tribuit.

Vel. Ciren. Clytr. Sax. lib. 9. p. 242, &

243. Ex qua causa commoti Han-
sæ, ut non tantum pergerent fortiter
in auxilio ferendo Regi Gustavo; sed
etiam publico scripto eodem anno
hostilitatis contra Christianum II
Reg. Dan. causam, sub dato, die Lu-
næ post invocavit *Anno* 1523 expli-
carint, quod etiam fecere & Dani
ipsi & Sueci; unde omnibus exutus
est regnis.

Ac quamvis Lubeccensibus cum
Rege Dan. Friderico I, qui *An.* 1524,
d. 7. *Aug.* coronatus erat, quam diu
per decennium vixit, convenerat,
tamen non defuerunt interni motus,
quod senatus civibus reformationem
religionis denegaret, & nihilominus
novis contributionibus eos onerare
studeret ob perpessa bella. *Chyt.* 18
Sax. p. 324. & 331. unde mutatio
senatus secuta est. Quum in conven-
tu Hamburgensi à Carolo V. instite-
ro, de restitutione Christiani 2. ni-
hil effici posset. *Anno* 1532. Frideri-
co I. Reg. Danicæ tale auxilium per-
stiterunt Lubeccenses cum sociis, ut,
impressionem tunc novam tentanti
Christianus II. ipsorum ope captus
sit: *Chyt.* pag. 334. Etenim quum Lu-
beccenses pro classe 15. navium,
quam ultra anni spacium ipsius si-
pondi

pendio aluerant *Anno* 1530. in ob-
 sidione Holmiana, solutionem pete-
 rent, & inde indignationem cerne-
 rent Gustavi, nolebant etiam Fride-
 rico I. Dan. deesse in necessitatibus
 suis, præsertim id ita temporis ratio-
 ne exigente. Namque civitas interno
 motu: adhuc novi senatus causa fla-
 grabat propter discessum duorum
 Consulium: tum etiam commercium
 sibi ab Hollandis subtrahi cernebant:
 similiter & inter binos adversantes &
 indignantes hæsitabant reges; appe-
 tebantque maximè Danorum perpe-
 tuam inde confœderationem, quod
 elusoriè Succo referebant Dani *Anno*
 1532. Unde Gustavus omnium pri-
 vilegiorum & immunitatum concessa-
 rum fidem apertè retractabat, atque
 sic omnibus externis regionibus Bal-
 tici maris negotiationes defereban-
 tur, donec *Anno* 1546, inducias de-
 cennales cum Gustavo paciscerentur
 ita, ut, exeunte decennio, qui non al-
 terius inducias servare vellet, uno an-
 no antè renunciaret, & interim om-
 nis quæreret violentia. Importuni-
 tati unius viti Consularis Georgii
 Wolweberi nimis indultum undique
 fact, ut ex uno in alium impelleret
 civitas Lubeca scopulum, velut et-

senatores, civium 60, antisenatu remoto, circa finem Augusti in pristinam dignitatem restituerentur. quibus protenus præcipuæ curæ fuit, ut, composito & sublato cum Danis bello, pax Reipub. domi & foris redderetur, unde mox tragico periit Wolwebet exitu. Christianus etiam rex hoc nomine tertius, tanta mole belli, cuius iam in 3. annum impensas & sumptus ingentes sustinuerat, levâri cupiens, ardentem pacem ambiebat. Itaque Iohan. Fridericus Elect. Sax. cum Philippo Landgravio Hassiæ, sicut & civitates Brema, Hamburg, Magdeburg, Brunsviga, utrique parti, religionis & aliorum fœderum vinculis iuncti, per legatos, durante adhuc obsidione Hafniensi, Hamburgum missos, bellum inter Christianum 3. & Lubecam ac reliquas confœderatas urbes composuerunt, ac veterem inter Daniæ regnum & Han-
sæ Saxonice civitates pacem atque amicitiam restaurarunt. Lubecenses & sociæ civitates, sua in regno Daniæ privilegia & immunitates antiquitus usurpatae retinuerunt, una cum usu fructu insulæ Bornholm ad *Annos* 50. Tum quoque si Albertum Ducem Megapol. & Christophorum.

Oldenburg. comitem ex regno Danię abducant, 15000 aureos iasuper acciperent. Eadem pace Gustavus Rex Svecię, Albertus Dux Borussia, & reliqui Danorum amici continebantur cum ea conditione, ut Gustavus Lubeccensium privilegia in regno Svecię salva relinqueret. Controversię, quas cum Gustavo Lubeccenses, Iohan. Comitıs Hojenfis heredes, ac cęteri habebant, intra semestre spaciũ coram Christiano 5. cognoscerentur & dirimerentur. Quod si latę a Christiano sententię Gustavus adsentiretur, nulla ei contra hos auxilia Dani ferrent. Senatus Lubeccensis inde pacem factam statim Alberto Duci Megap. & Christophoro Oldenb. Com. denunciarunt, & revocarunt suũ militem. Verum hi Burgundicum auxilium expectantes, patere noluerunt, quũ tamen turpiter voto exciderint postmodum, *Anno eod: m 1536*. Quamvis autem Gustavus rex agrę ferret pacem Hamburgi initam cum Lubeccensibus, tamen ex interpositione Christiani 3, quũ de summatũ non possent inter se convenire, quinque annorum inducię pactę sunt. Sic & *Anno 1541*. Uterque rex ad-

iunctis regnorum Daniæ & Sueciæ
 senatoribus, in utriusque regni limi-
 tibus ad Bromsebotonn mense Maio
 pacem ad 50 annos fœdus adversus
 quosvis hostes posterorum causâ re-
 novarunt; quod cum iisdem paulò
 post Franciscus rex Galliæ quoque
 pegigit. Bellis sic consopitis, tandem
 quoque Christianus 2. iuribus suis
 resignavit in carcere, *Anno 1546, 14
 Julij*, ut ex reditibus arcis Callenburg
 & insulæ Samsoe viveret privatus
 usque ad mortem, quæ ipsi *Anno
 1559, d. 25 Januarij* obtigit. *Anno
 1562* Rex Sueciæ quidem offerebat
 privilegia Lubeccensibus; sed quum
 prorsus in præiudicium civitatum
 Hansæ tenderent, & priorem fidem
 subverterent, ac nihilominus naves
 arrestaret eorum, nec quid curaret in-
 tercessionem Ferdin. Imperatoris,
 alia consilia consuerunt. *Vide. Clyn.
 lib. 20. Anno 1563*, quum Ericus
 Sueciæ novus rex Lubeccensibus
 & reliquis civitatibus Hansæaticis
 confirmationem privilegiorum in
 accessu regiminis sui denegasset, Lu-
 beccenses se Regi Frederico 11. Dan.
 fœdere adsociabant, qui bellum tum
 contra Suecos adornabat, cuius vis
 ingens fuit. Ideoque ad Bornhol-
 D d 5 inium

mium & portum Sundensem semper etiam hyemis temporibus aliquot Danorum & Lubeccensium naves excubabant, ne quid in Sueciam transportaretur, donec *Anno* 1564. 22. *Maij* Erici classis 48 navium improvisa adveniens, eas dissiparet; unde liberato, ab excubitoribus maris 60 naves oneratae vino, panno, nitro &c. ex omnibus locis in Sueciam traiecerunt. & ab aliis passim vestigal exegerunt; uti & Prætoria Lubeccensis proprio igne conflagavit. Secutum est prælium navale atrox & diuturnum. *Anno* 1565 Pomerniæ Duces pacis causa se interposuere: ac licet reges non abhorrent ab ea; tamen Danus ad fluv. Suartheram victoriam adeptus est. Inde interea Angli, qui cum Moschis ad Nervum Livoniæ commercia exercere solebant, alium versus Polum Arcticum sub gradu 68 quæsiere portum. Fervente adeò nimium bello *Anno* 1567. Imperator Maximilianus 2. utrique regi pacificationem Sundij indixit quidem, sed Suecus non comparuit; Nimium crudeliter arrogans erat. Inde quoque *Anno* 1568, quum indignam regio nomine concubinam in coniugium sibi tradi

tradi curasset , regno privatus est à fratre Iohanne 3, proceribus consentientibus. Et quamvis ipse in pacem inclinare videretur; tamen nimio successu tumidus, condiciones Friderici & Hansæ respuit. Ideoque Danica & Lubeccensis classis armata, ex improvise obruit Revaliæ portum, & plerasque mercibus onustas naves abduxit divite spolio. *An. 1570* tandem auspiciis Imperatoris Romani Maximil. 2. variis difficultatibus sepositis, Stetini pax confecta est, ut limites antiqui utrique regno manerent. Navigatio quoq; in Nerviam utriusq; regni subditis & civitatibus secundum morem antiquum libera permilla est: velut etiam inter Regem & Lubecam, extinctis utrinque dissidiis funditus, benevolentia mutua restaurata fuit; belli impensis similiter compensatis, uti & Lubeccensibus à regis subditis debita flagitare liberum mansit. Si quid ex naufragis bonis ad præfectos vel subditos Sueciæ perveniret, repetere ea Lubeccensibus omninò licitum esset: velut etiam duas arresti naves in Pomernia detentas cum tormentis bellicis recipiebant: Tum etiam navigatio Narvica & ad Russos antiquo more

ab omni interdictione plenè liberata fuit : tamen si quid Imperator & Electores de ea statuerent aut ordina-
rent, quod deberent à Lubeccensibus & sociis observari : Ac, quùm Re-
valia & alia Livoniæ provinciæ resti-
tuerentur Imperio , ut caverent ne
Moschos armis roborent &c. Tum
in controversiis creberent s arbitri
eligi, qui omnia deciderent. Captivi
denique sine lytro dimissi sunt. Hæc
transactio liquidissimè à rege Sueciæ,
Carolo fratre, & senatu regni subscri-
pta & Lubeccensibus tradita est, ve-
lut & transactionis exempla 4 obli-
gnata tuerunt, 16. Febr. Anno 1570.
Verum licet Imperat. Maximil. 16.
Junij per Iohan. Othenburgerum re-
petierit, & Lubeccenses navigatio-
nem Nervicam intentarint; tamen
nihil eorum servavit Iohan. 3. Rex
Sueciæ: sed fidem in omnibus propè
retraxit. Vnde Anno 1572, civitates
Hanse ex conscriptione eorum qui
à loco Lubeccensium erāt deputati, cir-
ca incuntem mensem Iunium con-
ventum celebrarunt publicum. Et
quùm ingentem hæctenus laudabilis
hæc societas Hanseatica passa esset pa-
roxysmum cum lethali vulnere infli-
xum, dum admodum Emporiorum
privi-

privilegia illis essent imminuta & societas à pluribus civitatibus ex studio proprii commodi discussa; diversi ad civitatum quaterniones ad prædeliberandum articuli solito more sunt missi. Ut itaque omnia in fundamentis curarentur incommoda & vulnera, totius tractationis & deliberationis potissimum capita fuerunt: 1. De instauranda societate Hanseatica & renovando Rerum publ. talium fœdere. 2. De commerciis cum Russis in Emporio certo deinceps continuandis 3. De recenti Narvicæ navigationis interdicto per Succum facto. 4. De cõtributione ad domum Orientalium Antwerpensem, ære alieno liberandam. 5. De aliis aliquot capitibus ad domus illius commoda pertinentibus. 6. De legatione in Galliam & Belgiam pro confirmatione & amplificatione privilegiorum, & amolitione gravaminum obtinenda. 7. De domo Hanse Bruggensi. 8. De Emporio Londinensi, quo per concessam Anglis Hamburgensem navigationem profus Labefactaretur, & concideret. 9. De gravaminibus Emporii Bergensis. 10. De vectigali Danico *den Lastzoll* dicto nimis aucto & extenso. 11. Depi-

ratis

tatis Principis Vragiæ in mari Eri-
tannico coercendis. 12. De sumpti-
bus variis Lubeccensium, bello Sue-
cico factis. 13. De civitatum con-
tributione ritè ordinandis & levandis aliis. 14. De pleonexia opificum,
& nautarum moderanda avaricia aut
preciorum extensione, &c. Quæ
his & similibus ventilata & decreta
fuerint, partim suo loco particulatim
explicabuntur: tamen gravamina
contra Reg. Sueciæ graphicè sunt de-
picta, & per Legatos eidem detecta, ut
quasi in genuino se secundum actio-
num suarum proprietates egregiè &
ad vivum depictum speculo agno-
scere potuisset. Verum quum re-
splendentiam illam virtutibus minus
accommodatam censeret, omnia si-
lencio excepit, & involuta contes-
secum, ac nihilominus naves Lubec-
censium Narva redeantes, hostiliter
captas, Revaliam & Stockholmam
duci, ac merces omnes in fiscum re-
digi curavit, quod novos quidem
concitavit motus; sed tamen co-
hortatione, & interpositione vir-
norum consopitum fuit. In eo con-
ventu Hansæ autem, qui Lubecæ
Anno 1576 fuit habitus, nec
tantum Bremenses, qui ante 14as 14as
ob so

ob seditionem adversus Senatum, (cujus pars maxima urbe exceſſerat) ex Societate excluſi fuerant , iterum recepti ſunt : ſed etiam tunc plenius actum eſt de confœderationis Hanſeaticæ formulæ renovanda, quæ cura Conf. Lubeccano D. Hermanno de Vechel concipiendi cauſa deman- data fuit , ut ſuo loco plenius conſtitutio talis recenſebitur. *Anno 1579* Conventus iterum quidem Lubecæ indictus fuit ; ſed ſaltem duo Metro- polium Coloniensium & Brunsvi- cenſium Legati cum paucis aliis com- paruerunt. Proinde ſolummodo de pœna ex reſeſſu *Anni 1556* actum eſt emanentium , & de articuloꝝ novæ confœderationis Hanſeaticæ prælectione. *Anno vero 1581* omnes quatuor Metropoles Hanſæ cum Vandalicis comparuerunt , & corpus, hucusque ex ſtudio proprii commodi diſmembratum , redintegrarunt ali- quatenus, ubi ſimul de libertate com- mercioꝝ priſtina Londini in An- glia recuperanda actum eſt , ut infra patebit plenius. Sed mox hoc nobile corpus alium ſubire morbum coactum eſt, quum Rex Frid. I I. vectigalia in Hellesponto ſuo & alibi comercioꝝ rum non tantum ſupra modum con-

tra pacta augetet , & novis subinde
 accessionibus onerum cumularet;
 sed etiam Lubeccensibus Anno 1581
 talia duplicavit. Ex conventu con-
 fœderatarum civitatum quidē cum
 interpositione Imperatoris ad regem
 missi fuerunt Legati : sed nil profici
 obtinuerunt ; imò inde eò majorem
 suscepit offensionem , ut rigoroso-
 rem se in postulata Cæsaris ostende-
 rit. Anno tamen 1583, mense Iulio,
 quum Societum Viricum Ducem Me-
 gapolitani cum amita ad filule-
 hannis baptisina Madeliebam in-
 tasset, ibi eius interpellatione Lubec-
 censes in gratiam recepit , ac vectigal
 reliquis simul civitatibus ad aequi-
 tatem reduci passus est. E contra verò
 Rostochiensibus naves & merces in
 Daniæ portibus arresto detinuit: do-
 nec ab Virico Socero suo documen-
 tum transactionis adferrent ; quod
 novas quidem controversiarum con-
 citavit illi civitati difficultates ; sed
 tamen Rex simul paulo post mitiga-
 vit suum secerum, ut non tantum
 obedientiam compelleret Rostochi-
 eses per repressalias suas ; sed etiam
 transactionem Gustrovii peractam
 interponeret. Itá paci quidem se
 addictus semper : sed ut non est

absque auctoritate superiorum. Præ-
 eminentiæ suæ gravitatem in cun-
 ctis prævalere cupiebat, ut regiæ di-
 gnitati suam conservaret respectum.
 Idem hoc illustri declaravit exemplo
 in causa religionis. Quum enim an-
 te aliquot tempora usque ab *Anno*
 1576 motæ essent plures controver-
 siæ, quæ impugnarant atrocius con-
 scientias Christianorum, & tamen
 nonnulli fabrilia ita adhiberent arti-
 ficia huic distractioni, ut interpreta-
 tionem sacre Scripturæ imponere
 stultarent publicam: valdè hoc offen-
 dit Regem, quum putaret, quod eius-
 modi gloriæ ex humanis inventis
 productæ, Verbo Dei & Spiritui san-
 cto suam in Ecclesia Christi immi-
 nuerant auctoritatem, ceu verba eius
 ad Legatum Augusti Electoris Saxo-
 nicæ Soror ipsi fuerunt expressa, quum
 ille librum Concordiæ ad receptan-
 dum & publicandum in regnis suis
 per hunc offerret, ibi respondit ita:
 Verbum Dei sapientibus in Spiritu
 Dei tam loculenter scriptum est, ut i-
 talium glossis superinductis nullatenus
 indigeat. Atque ut rex præscri-
 ptionem aînis sui aut offensionem
 eius se non magis facere, nec obla-
 tiones tales aut interpretationes ta-

454 R' E R V M P. H A N S.
tionales hominum Verbo Dei æqui-
parandas esse ostenderet, statim duo
Edicta per totum regnum publicavit,
quibus Concordiæ illi libro vias re-
gni sui præcluderet. Horum primum,
quàm nō sint in manibus omnium,
æu ab amico communicatum est
mibi, ad petitum eius inferere hec
debui, quod ita se habet:

*Diploma Serenissimi Danorum Regis
Friderici II, de libro Concordiæ
non importando aut di-
strahendo.*

*Fridericus II, Dei gratia, Dania, Nor-
uuegiæ, Vandalorum, Gothorumque
Rex. Gratiam nostram & favorem sin-
gularem. Cum liber ille, quem Opus
Concordiæ vocant, nuperrimè typis in
Germania editus, cuius etiam nos exem-
plum nacti sumus, eam contineat Do-
ctrinam, & dogmata complectatur, que
nobis & nostris Ecclesiis inusitata plari-
sunt, & nimium quantum adversantur,
adeò ut nisi nostra summi Magistratus
matura intercederet providentia, facili-
tatismodi libris divulgatis unitas religionis
& consensus, qui Dei beneficio in hoc re-
gno hucusque viguit, perturbari ac dissi-
bi passet, præsertim quod neutiquam du-
bitant*

bitemus, quin multi tam inter nos, quam in exteris, avidi novitatis, inquieti & ad discordias ferendas proni reperiantur: vos magnoperè rogamus, imò mandamus ac serio iubemus, ut continuo omnibus & singulis in vestra Diœcesi Bibliopoli severe interdictis, ne ullum ex his libris Concordiæ dictis in has regiones atque provincias importare aut divendere sustineant, sub pœnâ amissionis omnium facultatum, & capitis supplicio inevitabili. Vestrum quoque erit peregrinos & exteres Bibliopolas, qui apud nos commercia exercere solent, sedulo admonere & cohortari, antequam merces suas exponant, ne prædictum opus cuiquam vendant, vel ullibi distrabant: qui secus faxint, omnium librorum aut mercium iacturâ multentur. Universis insuper Diœcesis vestræ concionatoribus, & verbi divini ministris, iuxta ac Ludimagistris, & conventui erudiendæ præfatis, per literas nostris verbis quamprimum indicetis ac præcipiatis, ne ullum huius libri usum habeant, nec eundem apud se interprivatos parietes reservent, nisi ab officio suo, & functione amoveri, & pœnam Regij edicti prævaricatoribus delictam subire discipiant. Huius nostræ voluntatis executioni circumspiciendâ vos curâ incumbere decet, & sedulam dare ope-

ram, ne à quoquam ea violetur aut contemptum habeatur. Quod si per vestram sive negligentiam, sive indulgentiam, in hoc terrarum tractu vetitum illum Librum posthac venalem prestare contigerit: idoneum magis hominem nobis prospiciemus, qui vestrum in locum substitutus maiorem muneris sibi concediti rationem habere, & attentiore inspectione mandatis nostris satisfacere velit. Hæc etenim summa curarum nostrarum, hæc summa votorum est, ut vera & sincera fides, ac minimè fucata concordia in hisce Regnis & ditionibus vestris sarta teils conservetur; utpote in quibus & educati & teneris sumus, & in ætenuis firmi constanterque permansimus: quo nomine demceps quoque omnia impedimenta, quibus incorrupta doctrina labefactari, pax & tranquillitas convelli, & simpliciores seduci queant, di: mo auxilio fr: ti avertere conabimur. Id quod & vobis ex vocati: nis vestrae prescripto unicè prestandum iniungimus. Commendantes vos Dom: o. ANEWORSKOVIA. Die XXIV Julij, CIOIO LXX X.

Sub nostro Sigillo

FRIDERICVS.

Nobis dilecto, Clarissimo Doctissimoque Viro, Doctori Paulo Mat:lia, Superintendenti Selandie.

Simile

Simile fatum hæc apud Ducem Brunsvicens. Iulium, & Comitem Oldeburgensem aliosque Germaniæ principes, qui penitus rem pensarunt, & non æquo tulerunt animo, quod Augustana Confessio ex authentica sua & liquida forma sine auctoritate in tales disputationes aut retractiones non absque scandalo detruderetur, concordia conscriptio tulit, quum loco concordia tot distractiones animorum discordiasque miras pareret. Nam, ait, Iohannes Major; *ei plures* voluit cedere, cedit *ē* *ev*. Sed ad Lubeccensium historiam revertimur. Anno 1591 Lubecæ civitatum Hanseæ comitia diuturniora, propter varietatem negotiorum celebrata sunt mense Iunio, Julio & Augusto, in quibus ante omnia de privilegiorum suorum, in emporiis exterrarum gentium, conservatione ac defensione, & multiplicibus incommodis, quibus ea imminui ac labefactari videbant, avertendis, deliberatum est. Nam & Angliæ Regina plurimas Hanseaticorum naves, frumentum in Lusitaniam vehentes, interceperat, & frumento omni denuclerat: Tum quoque Hollandi ac Zeclandi inusitatis antea immensis-

que exactiōibus merces, eò delatas, onerare solebant, ac passim in emporiis, Loudini, Bergæ & alibi, multa subinde incommoda & detrimenta capiebantur. Verum propter præsentium temporum difficultates, ad multas iniurias connivendum, & moderatius ac cunctantius, quàm maiores ipsorum solebant, agendum existimabant. Interim tamen illi qui damna passi fuerant, nihil inde solatii percipere poterunt. Proinde succrescere nonnihil prior incepit fervor, quo omnes civitates exsuscitari solebant, ad fœdus commune Hanseaticum alacriter viribus communibus fulciendum & sustentandum. Quum plurimæ essent quæstiones de varia navigantium confusione, eodem in conventu egregiam commerciis & navigantibus destinatum constitutionem, cæu ea in § 3. artic. iuri Statutario Lubeccensium annexa est. Utinam saltem usum suumritè inveniret! Verum uti fit, quod privatus respectus sui & in sese reflexus semper disturber publicum; ita quoque heic id accidit. Evenim aliæ aliis Rebus publ. suam non tantum invadebant invicem fortunam; sed etiam haud obscurè insidias struebant, qui-

bus rivos commodi alterius in suæ defletere ac trahere possent ambitum peræ. Velut in exemplo hoc satis notabili demonstrarunt Hamburgenses contra socios & vicinos Stadenses in commercio pannorum, quod Anglium Stadæ exercebant & Embdæ. Namque licet sub nomine monopolii Anglos Hansæatici omnes ad Imperatorem & Status imperii detulissent, tamen rei eventus demonstravit, quod, quum edicto Imperatoris, Anno 1596, mense August. edito, intra certum tempus sub amissione mercium, Angli ex Germania cedere iuberentur, id maximè ex suppositione ita tractatum fuerit, ut postea demum contra communem civitatum Hansæaticarum consensum & conclusum, Hamburgenses proprii commodi causa ex aliis locis exclusos Anglicos Mercatores, quos Adventurientes dicebant, in suum receperint locum. Stadenses per legatos ad Imperat. missos prerogationem executionis flagitabant; quod quidem obtinuerunt dicto anno; sed ad instantiam aliorum tamen, & quod Regiâ Britannicæ mandaret ita, Angli ante diem constitutam negociationes suas Stadæ concluserunt. Nihilomi-

nus quum res hæc variis interpellationibus distraheretur ; atque alie intervenirent causæ ac concussionsociorum, resuscitatae ita sunt Hansæ, ut de fœderis renovatione cogitarent. Animum quoque illis hoc addidit, quod non tantum *Anno* 1597. Rex Poloniæ Sigismundus I I I. per Legatum suum Paulum Dyabinum apud Reginam Angliæ causam Hanseaticam satis commodè visisset, unde etiam Regina graviter se commovit ; sed quoq; Rex Hispaniarum per Ambass. suum Don. Franciscum de Mendoza, Admirantem Aragoniæ, *Anno* 1596. Imperatorem Rudolphum II. nomine suo & Archiducis ac Cardinalis Alberti adhortatus fuisset, ut civitatibus Hanseaticis adversus insolentiam & servitiam piratarum Anglicorum auxilium & assistentiam præstaret . Ideoque Imperat. omnes querelas civitatum Hanseaticarum, non tantum clementissimè excepit ; sed etiam commerciorum causam omni conatu contra adversantes Hansæ promoveri cœpit. Atque ut Rex Hispaniarum adhuc luculentius favorem suam clementissimū erga Hansæ socios demonstraret, nomine suo & Cardinalis Alberti Austriaci per

Dom.

Dom. Florentium de Barlamonte & Lalain, Baronem Hiergesium Eq. Aur. Vell. , Doctor. Georg. de Westendorp, & Iohan. Neokirchium *Anno* 1598. ad eos misit , cum clementi oblatione , quod non tantum eos & ministros navesque eorum in suam protectionem recepturus ; sed etiam liberam commerciorum negotiationem per Hispaniam Portugalliamque concessurus esset. Cui denunciationi hoc annexit, ut maximè simul negotiationes suas in Flandriæ & Brabantiae portus præ Hollandicis converterent, promissique simul firmum illis contra Anglos auxilium in manu. Quod quidem cum gratitudine acceptarunt ; sed tamen in Anglico negotio, quum *Anno* 1604. urgentibus id maxime Brunsvicensibus, fœdus renovassent Hanseaticum, splendendam in Angliam ad Reginam ex Lubecensium, Dantiscorum, Colonensium Hamburgensium & Bremensium, deputatis Legationem propter veterum privilegiorum renovationem, miserunt, gravaminum abolitionem petentes : sed quum promotoriales ipsis deessent, infructuosa fuit omnis tractatio. E contra verò apud Regem Galliae Henricum IV. ita benevolè

sunt habiti, ut omnis amicitiae gratiam illis sit pollicitus. Interea quum etiam *Anno* 1598. Comiticia iterum per tres menses, Iunium, Iulium, & Augustum Hansæ Socii celebrarent, novum interjectum illis est negotium à Brunsvicensibus. Quum civitas hæc esset una ex quatuor Metropolitanis Hansæ, querelas suas de violentia Ducis Henrici Iulii ad socios deferendo continuavit. Etenim licet ille propter homagium præstandum eas antehac toties infestasset, & causam quoque hanc ad Processum Camerae detulisset, tamen propter sententiam merè interlocutoriam *Anno* 1595. de 11. *August.* in Camera Imp. publicatam, propriam intendebat executionem, iniquiter ferens, quod Brunsvicenses per novam instrumenti oblationem 27 *Octobr.* eiusdem anni talem refutassent. Impatienter igitur Dux processum, in quo ipse Actor erat, ferens, quasi nulla planè esset litis pendentia à Brunsvicensibus cum minis postulabat homagium. Moderatè illi respondebant semper, nec denegabant, inò offerebant se satis commodè, si homagium tale acceptare non recusaret, quale transactio de *Anno* 1569 cum parente

Duce

Duce Iulio inita expressè poneret, ut civitati quoque privilegia manerent salva, & ante omnia præstitis præstandis gravamina è medio tolleret, quorum ingentem enumerabant cumulum. Ille absolutum dominium affectans, non poterat verba pactitia, exemptitia & talium jurium, nec nomen gravaminum perferre: abhorrebat quoque ab omnibus Imperatorum privilegiis, semper ludens sub prætextu transactionis alicuius *de Anno 1535*. ad tempus illud relatæ, quasi itidem nulla à parente *Anno 1569* sub dato Braunsweich *die D. Laurentij*, id est, *10 August.* instituta alia transactio fuisset. Ut verò eò callidius ad scopum perveniret propositum, & aperto civitatem infestare posset bello, *Anno 1600* ex propria auctoritate absque litis pendentia respectu *22 Ian.* contra Brunsvicenses Declaratoriam rebellionis publicavit, quod ipsi Brunsv. *art. 3. except.* suarum, causâ neque auditâ neque defensâ, contra omnem naturalem & civilem justitiam factum esse, affirmant. Et quamvis talis molitio ab ipso Imperatore statim cassata sit; tamen planè hostiliter civitatem impugnavit, primitus omnem comnea-

tum

tum illis præcludendo, postea statim armis eam aggrediendo : quod quidem ab Imperatore *sub dato 17 Ian. Anno 1601.* ipsi inhibuitum aperto fuit mandato ; sed tamen ille propositum continuare studuit. Ideoque interea civitates cogitarunt de renovatione fœderis Hanseatici, ut infra patebit. Atque quum non desisteret, sed pergeret in adornatione armorum, nec tot interpositiones civitatum *Anno 1600. & 1601.* imò nec quid ipse Imperator *An. 1602* posset publica & Imperatoria auctoritate per Legatos quid obtinere ; cœpere civitates Hanseaticæ quid de contraria conservatione sociorum Brunsvicensium dispicere. Eodem tamen in conventu conclusa est Legatio solennis ad Mag. Ducem Moscoviæ propter commercia & privilegia renovanda. Quod autem inæqualiter esset expedita, inde magna lis est exorta inter Lubeccenses & Stralsundenses, quod suo loco pluribus explicabitur. Interea autem quum de his & aliis Lubecæ consultaretur, Rudolphus II Imperat. usus est hac occasione, & per Legatum ab Hanseaticis tanquam à singulari corpore in usum belli Turcici auxilia postulavit, sed illi honesta

sta excufatione , quod ex alio refpe-
 ctu , tanquam vel membra imperii
 mediata per obliquum , vel imme-
 diatè per directum fuas quæque por-
 tiones folverent , hæc declinarunt.
 Proinde ad civitates particulares
 Hamburgum , Bremam , Magdebur-
 gum , &c. recurfum fuit , quarum
 unaquæque feorfim non exiguam
 argenti summam Cæfari pendere co-
 acta fuit. Rumor erat , quod talia ex
 stimulatione fierent , ne forte reali
 refiftentia fe fe opponerent Duci Gu-
 elphico Sed ut ut fit, quùm Dux ille
 hanc pollet à propofito tetrahi , &
 fuffiatores aulici non fine graviffimis
 calumniis magis extimularent Prin-
 cipem , ut præcluderet civitatibus
 comneatum commerciorum verfus
 Brunfvigā, Hanſeaticæ civitates pri-
 mitus fœdus commune redintegran-
 dum putarunt. Ideoque Lubecæ
 per integros Menfes Martium & Apri-
 lem Anno 1604 de variis rebus &
 gravaminibus commerciorum com-
 munibus actum eſt, & Legati Muſco-
 vitici relationem depoſuere expedi-
 tionis, ubi lis ingens orta, adeò ut Lu-
 beccenſes propè excluſi fuiſſent , ta-
 men re bene compoſita , ac ſingulis
 ritè perſpectis , tandem nova confœ-
 dera-

detationis forma, ut in 4 parte patebit, constituta fuit. Adfuerant tunc quoque Legati Ducis Magni Muscoviæ, & Regis Poloniæ. Postea vero, quum cernerent, quod Metropolin hanc Hanseaticam Dux Brunsvicensis ulterius ad eò infestaret, ut eam suaditus pessundaret, aut ad minimum eâ fœdus Hanse dismembrando, ademptis privilegiis, privaret, nec non stratagemate periculosissimo, quod *Meteran in Histor. Holl. lib. 26. p. 25.* egregè & integrè, uti etiam mihi cognitum est, describit, die Galli 16 *Octobr. Anno 1505* obrueret, obsidioneque supra modum hostiliter cingeret, consilio cum Duce Lunenburgensi invito, de atctiori fœd: defensivo & auxilium civitati præstando, deliberationes varias Brema, Lunæburgi & in ipsa civitate Brunsvicensi, quum ab obsidione, per adfuentiam civitatum Hanseaticarum, & quodvallum, ad obstruendam aquam fluvii Ouctri compositum, esset disruptum, liberata fuisset, cogitationes susceperunt. Ideoque cum 6 civitates Lubeca, Brema, Hamburgi, Magdeburgum, Brunsviga, & Lunæburgum, cum Duce Christiano Lunæburgi, & Episcop. Mendensi fœd:

iniissent, etiam civitates dictæ inter
 sese singularem Anno 1607 pepege-
 runt confederationem, quæ 30 Julij
 plenè approbata & subsignata fuit,
 ceu ex utroque inferius patebit. At-
 que eodè in conventu tandem com-
 placita fuit Legatio egregia in Hispa-
 niam, quum toties per Colonienses
 etiam illis indicatum esset, quod
 multa in vectigalibus minuendis
 privilegia possent obtinere; uti quo-
 que factum. Coloniae Legati conve-
 nère sub habitu, & principales fuerunt
 Syndicus Doct. Iohan. Domannus,
 Consul Heinticus Brokes, & Colon.
 Legatus, ac Hamb Hieron. Voglerus.
 &c. Felix eorum admodum fuit ex-
 peditio, ut non tantum vetera ipso-
 rum privilegia confirmata Lisbonæ
 & Sivilæ, sed etiam à novis vectiga-
 lium oneribus, videlicet trigessimæ &
 centesimæ liberata sint commercia,
 Ipsi quoque Legati admodum splen-
 didè fuerunt habiti, ut frustrà ille
 perversus & impudentissimus cavil-
 lator nos hoc stigmate utere soleat,
 quasi planè ignotum in Hispanica
 aula nomen Hansæ tunc extitisset.
 Quum Regiæ Mai. se obtulissent Le-
 gati illi, Latina oratione Domannus
 omnia rectè perfecit, & quidem cum
 laude,

laude. Iter autem ex Colonia Bru-
xellam inde in Galliam, ubi quoque
à Rege Henrico I V. satis benignè ex-
cepti sunt, inde per Navarram in His-
paniam pervenere, quod iter quoque in
reditu observarunt. Interea gliscibat
semper controversia Hanseaticis cum
Anglorum Adventuriis. Anno vero
1603 tentabatur transactio, quod ex
Chron. Brem. notari potest his verbis;
Multos iam annos controversiæ in-
tercellerant Elizabethæ Angliæ Regi-
næ cum Christiano I V Rege Dano-
rum : Ad eas componendas cum Re-
ges conventum Bremam indix-
erunt, 25 Septembris die sub metricea
Illustres, generosi & Nobilissimi V.ii
Rudolphus Fure Baro. &c. Consi-
liarius in partibus Borealibus, & Jo-
hannes Herbert Eques Auratus iam-
etioris consilii Secretarius alter, &
Daniel Dun. I. C. Supplicum libello-
rum magister, & unus è magistris su-
premæ curiæ, &c. denique Stephanus
Loserius Angli, paulò post autè Man-
derup à Parsberg consiliarius, & Ar-
noldus ab Huidfelt Cancellarius Re-
gni, & Ionas Charisius I. C. consilia-
rius Regius Dani, urbem solenni
pompa ingressi, & ab ea honorificè
excepti sunt.

Actio regionum commissationum, quàm in publico civitatis pratorio habuerunt, duravit ad 26 Novembrii diem, quo Dani in Daniam retrocesserunt. Anglos detinuerunt controversiæ, quæ inter Regnum maximè mercatores Angliæ, quos Adventurarios appellant, & civitates Anzæ Theutonicæ intercedunt. Etsi enim, ut suo loco diximus, Anno 1474 omnes lites per concordiam Traiectensem sopitæ, & concordia à Richardo III, Henrico VII & VIII, Eduardo VI & Maria Regina firmata esset, firmata tamen non fuit amicitia, sed quemadmodum sub Eduardo VI & Maria concordia in disputationem vocati, ita imprimis sub Elisabetha Regina confirmatio concordie negari, & cives & subditi civitatum novis impositionibus urgeri, & mercatores Angli, cum An. 1564 Belgio excluderentur, in Germania, præsertim Embdæ, Hamburgi & Stadæ pedem figere, civitates verò id malè habere: Tandem in Anglia anno 1574 contra civitatum privilegia pronūciari, imo fæderatarum civitatum cives ac subditi anno 1578 in Extraneorum ordinem redigi, & vicissim in consilio civitatum, imò Cæsaris & Imperii, an-

nis 1582, & 1594, contra mercatores Anglos gravius decerni & Anno de- mum 1597, edictum pœnale publi- cè proponi cœpit. Hæc controversia ut dirimeretur, & amicitia Imperii atque Angliæ regni facta testaque conservaretur, convenerat inter Cæ- sare[m] atq; Reginam, ut Bremæ ami- ca compositio tentaretur. Quamob- rem legati Angli, Cæsaris legato Ba- roni Minckvicio permiserunt, ut curaret conventum ad initium anni sequentis indici.

Commiserat actionem hanc Cæsar Anno 1603, una cum Minckvicio, Iohanni Adolpho, Holsatiæ Duci: At cum ei de tempore & loco actio- nis cum Legatis Regiis non conveni- ret, successus in locum eius est Erne- stus Comes à Schaumburgk. Itaque mense Martio Baro Minckviti[us], & Comitis subdelegati, imprimis verò Eberhardus à Weihe Ictus, civitarum autem nomine Lubeccenses, Bre- menses, Hamburgenses, Stralsunden- ses, & Lunæburgenses Bremam con- venerunt. Cum autem Elisabetha Re- gina die 24. Martij finem vitæ faceret, insuper civitatibus quoque ipsa actio multis nominibus displiceret *1707* *Aprili* re infecta tunc discessum est.

Vnde

Vnde tãdem Adventurii, quum editum Imperat. quod antehac *Anno* 1598, publicatum erat, vim suam repeteret, Stadam relinquere hoc ancoacti sunt. Verum Hamburg. suo id deputantes commodo, novas ædificati ædes in sua urbe curarunt, quibus Adventurios exceperunt; quod adco momordit Stadenfes, ut noluerint postea in conventu Hanstæ comparere, quum id contra ius confœderationis actum dicerent. Lis etiam hodie inter utramque viget urbem. Interea verò nec quievit Dux Brunsvic. Henricus Julius, sed mira scripta edi curavit, tam contra civitatem Brunsvic., quàm civitates Hanseaticas, ad quod ipsi egregiè, quum Fœdus hoc antiquum Conspirationem, pactum contra bonos mores, ius publicum, & conventum Hanstæ, conventiculum, &c. ignominiosè vocaret, responderunt per Syndicum D. Iohan. Domannum. Ac nequid conatui ipsius deesset, non tantum apud S. Cæsar Maiest. Rodolp. 2. Dux impetravit, ut civitatibus Hanseat. per mandatū publicum dimissio militis, sed etiam editio viriū omnium, Capitulationum & confœderationum cum numero civitatum om-

nium imponeretur. Sed quum ne-
 que hoc sufficeret, ipse Pragam ad
 Imperatorem profectus est, ut eo fer-
 ventius rem contra Brunsvicensis
 urgeret, velut ipse rationes tales red-
 dit in declaratione sua, quam de ab-
 dicatione exercitus Passaviensis con-
 cepit. Nec enim tantum se convo-
 cationi Electorum & Principum in
April. an. 1610 lubens obtulerat, sed
 quoque compositionem inter fratres
 Imperat. Rudolph. & Matthiam
 Ungariæ ac Bohemiæ regem laborio-
 sè satis quæsierat, ut cò promptius
 obtineret proscriptionem Brunsvicē-
 sum: Ac licet Civitates Hanseaticæ
 hoc intellexissent, & propterea non
 tantum Lubecæ convenissent; sed
 etiam Legatos ad novum Bohemiæ
 regem intercessionis causa, ut peti-
 tiosius averteretur malum, mississent;
 attamen præsentia Ducis, qui Praga
 erat, plus valuit, ait *Tkuan. in Hist.*
cent. lib. 4. Proinde, quod diu variis
 modis ambiverat, voti sui compos
 factus est, & sub finem mensis Julii
 diploma ad Georgium Fridericum
 Comitem Hohenloium, & Erensti-
 dum Mineovitsium, Caf. Majest. in
 comitiis Saxonix, quæ Halberstadii
 celebrabantur, commissarios, missum
 fuit

fuit, quo proſcriptionem contra ſenatum populumque Brunſvicenſem promulgare jubebantur. Summa illius proſcriptionis erat : Senatum & populum Brunſvicenſem multoties pacem publicam violaffe, Duci ſuo inſidias ſtruxiſſe, & auſu nefario ditionibus & ſubditis ipſius plurimum damni intuliſſe : quo nomine pure & ſimpliciter rei læſæ Maiestatis Cæſaræ declarabantur, & omnia ipſorum bona fiſco ducis addicebantur, niſi intra annum ſe illius imperio ruruſus ſubjicerēt. Eodem tempore Imperator literas ad civitates maritimas dedit, quibus ipſis mandabat, ne Brunſvicenſes milite aut conſilio juvarent, ſub pœna quæ præſcriptorum fautoribus indicta eſſet. Feſtalis Imperatoris Brunſvicum miſſus, ut proſcriptionem denunciaret, urbem, metu plebis, ingredi noluit, ſed Magiſtratu ſignificavit, ſe ante portam urbis eſſe, ut ipſum ac cives literis proſcriptionis ab Imperatore contra ipſos publicatæ obtemperare iuberet. Quidam ex Senatu ad eum prodierunt, & exemplum illarum literarum ab eo petiverunt, quod ipſis dedit. Declaratio autem *Banni* 19. Martij an, 1610 concepta erat in aula

Cæsarea Pragæ & 17. Junij Halberstadii publicata, cui insignem Brunsvicens. protestationem, cum reservatione solenni omnium iurisremediorum, & præsertim restitutionis in integrum petitionem opposuere, ob evidentissimum nullitatis & interruptionis processum, velut ea deductio omni iure fundata fuit. Quum itaque earatione intentio Principis iterum suspenderetur, ac cerneret simul, quod civitates Hansæ (utpote quæ singularem Generalem belli præfectum in Comite Friderico an. 1608, 24. Junij, iuxta ejus conductionem, sibi elegerant) in vigilantia paratæ viverent, obtinuit Dux novum ab Imperat. D. mandatum avocatorium & inhibitorium, ne Brunsvicibus tanquam proscriptis auxilium præstarent, sub dato Pragæ 4. Martij Anno 1611, ut infra plenius explicabitur. Et quamvis Brunsvicensis contra declarationem banni Protestationem ad Vicecancellarium Imperii Pragam miserant, tamen noluit recipere; sed remissa est causa ad conventum Electorum, qui Norimbergæ instabat, ut plura Germaniæ incommoda præcaverentur.

CAP. XVIII.

*Continuatio Historica 3. Lubeccens. in
propicrilus hisce temporibus, ubi et-
iam de renovatione antiqui
fæderis Belgici
agitur.*

Accidit autem quod non tantum
Anno 1612. Imperat. Rudolphus
 $\frac{7}{20}$ Januarij mortuus sit; unde tunc
vigilare ulterius civitates ceperunt,
miseruntq; ad Electores. Sed quū dis-
cordiæ limes mire distraheretur, atq;
Illustres Ordines Confœderati Belgii
fidelitatem civitatum in ea unione
cernerent, factum est inde, ut ipsi
ambire quoque amicitiam civitatum
talium Hansæ cœperint, & se per in-
ternuncios iisdem obtulerint. Bellum
quoque erat, inter Daniæ & Sueciæ
Reges, unde Rex Dan. Urbibus Han-
sæ & præsertim Lubeccensibus, quod
in Sueciam negotiarentur, infensissi-
mus erat. Cujus archithalassus per-
ceperat, quod 20. naves mercibus
onustæ in portu essent, in Sueciam
tendentes, hoc ut impediret classia-
riis suis, adortus est portum, sed re-
pulsus cum damno ingenti. Hæc &
Ff 4 talia

talia multum commovebant Lubecens. *vid. Thuan cent. hist. lib. 5. ad fin.* Fuerunt etiam alia rationes plures, quas non incomptè partim tangit & indicat *Meteranus in hist. Belg. lib. 31.* Etenim ipsi Belgæ & unitæ provincie non exiguam imitationis partem ex Hanseatica confœderatione mutuatae erant in sua confœderationis notula, pro status novi ratione. Et certè verissimum, quod si civitates Hanseaticæ tam continua potuissent includi terra, velut provinciæ Belgicæ, longè excellentius suas excoluissent Resubl. opibus, potentia & firmitudine, ceu id facilè percipi & dijudicari potest ex eo, quod ex tot seculis contra tot & tam potentes persecutores sui ordinis se defendere, & in unanimitate conservare potuerint. Itaque satis congruè heic loquitur *Meteranus* rem talem fœderis novi his verbis delineans.

Quum noscerent Domini Statice, quod regimen eorum & status adhuc aliquousq; novus, & inter summos Dynastas essent aliqui, qui minus ipsi rectè cuperent; usi sunt hoc prudenti consilio, quod tam vicinorum regum, ac principum, quam Rerum-publicarum aliarum confœderatio-

nes salutares & proficuas ipsis ambi-
 bientur. Ante omnia autem placuit
 illis hoc, ut cum præcipuis Hansea-
 tici corporis civitatibus formam &
 fidelem correspondentiam ac fœdus
 componerent sibi; velut in hac æsta-
 te (*Anno videlicet 1613*) Magde-
 burgi factum est, ubi primitus via
 huic negotio præparata fuit. &c.
 Quem verò respectum civitates Han-
 saticæ habuerint, & quæ eorum
 causæ urgentes extiterint, ex superius
 allatis aliquo modo patet. Nihilo-
 minus tamen res lentæ admodum
 fuit maturationis, quàm variæ con-
 siderationes & quidem satis diffusæ
 se statim in primo intuitu offerrent
 iis, quibus negotium commenda-
 tum erat. In primis maximæ se o-
 stentarunt difficultates, quàm capi-
 tulatio prima in articulos suos &
 partes dirimeretur. Tria enim maxi-
 mè præcavenda putabant civitates
 Hanseaticæ; ne in imperatoris & im-
 perii indignantiam incurrerent; de-
 iade ne novis & alienis se implica-
 rent negotiis, quod subesse cernebant.
 atq; demum, ne nimis contributio-
 nibus frustra se enervarent. Res fuit
 variis modis deliberata. Vrserunt eo
 magis Illustres Ordines Belg. quo il-

læ magis denegate quid tentarent. Instabant quoque Comitia Ratisbonensia, ubi ad propositionem formandam deputatus ferebatur Henricus Julius Dux Brunsvicensis, quem cernebant omni conatu Brunsvigam esse suppressurum: ideo & Brunsvicenses magis inclinabant ita, ut ex parte in mense Maio correspondentia in quæstione ad, sit complacita. Sed eo ipso tempore, sub ingressu imperatoris Matthiæ 2, quum Ducis illius adventus expectaretur, annunciabatur obitus eiusdem, inde & alias ob causas quoque quum saltem de bello Turcico ageretur, nec gravamina imperii abroganda aut moderanda locum invenire possent, diu non durabant, sed maturè illa imperii dissolvebantur Comitia. Post varias tamen discussiones difficultatum omnium, ad postularum Illust. Ordinum Belg. & promissum in mense Augusto ex conventu factum, deputati sunt trium civitatum Legati Hagam, ut ibi plenius particularia contenta articuloꝝ examinarentur. Verum non potuere inter se ritè convenerunt in principalioribus, ubi præsertim 5. articulus de satisfactione & partitione contributionum mirè distraxit

partes ; donec tandem 20. *Septembr.*
Anno 1613, deputati Dan. Ordinum
videlicet C. Riesman, Diricus Bass,
Magnus vander Aylva, Ab. Condors
concederent Legatis Hanseaticis, ut
prius talia, quæ in disputatione erant,
suis referrent Dnm. Committentibus,
quod singulari recessu ita utrimque
approbatum fuit. Civitatum autem
tum Legati erant ex Lubeccensi Re-
publ. Doct. Martinus Nordanus
Syndicus Magdeb. Thomas Francius
D. & Syndicus ; Brunsvicens. Her-
mannus Schrader Consul, & Iohan.
Olemannus Secretar. Etiam si iam
propè convenerant in reliquis; tamen
satis diu civitates iste articulus di-
straxit per *Annum 1614*. & tamen
acriter, ex instinctu capitularium
Magd., se huic negotio opponebat E-
lect. Saxon. ut infra explicabitur, ex
litteris sub dato 11. *Feb. anno 1614*.
ad imperatorem & civitatem Magd.
datis. Interim ex carcere quispiam
liberatus, confugiebat in Belgium, &
ferventius hoc negotium maximè in
odium Ducis Brunsvicensis, vindi-
ctam eius intendens, urgere apud
nonnullos incipiebat ; sed quamvis
operosè satis id perficere tentaret ;
tamen neque dum res poterat transi-

gi; donec Dux Brunſvic. Friderictis Ulricus Anno 1615, cum Wuffrovia facta parentis reſumeret novis conſiliis bellicis. Quam fervidè res hæc contra Brunſvig. & civitates Hanſæ ſuſcepta ſit, vix aliquis calamo exprimat; atque quod ſuſſatores ctuentorum conſultorum non defuerint, id facilè quivis intelligens diiudicate poterit. Quinam inter alios obſervati fuerint, id carminibus aliquot notatum eſt inferius. Princeps iam conſcribere militem inceperat, quùm denunciaretur Brunſvicenſibus aut ad ſubiectiorem tranſactio, aut aliud quid gravius ſubituros. Confugiebant illi ad Hanſas, & mittebantur Lubeca, qui compositionem ita quæterent, ut Brunſvicenſibus iura libertatis & privilegia illæſa manerent. De hæc re primo Hannoveræ actum eſt, ut refert rectè *Meyeranus lib. 32. Hiſt.* Poſtea verò ubi Ritterhuſii iterum convenerant, admodum ſuppliciter demonſtrant Brunſvicenſes, adco, ut non tantum aulæ ſtatum certum Duci in urbe cum ædificatione novæ arcis concederent, ſed etiam ſe conformare cuperent ut plurimum reliquis provincialibus, niſi quod

armamentarium, portas & vallium
cedere non possent; quod miraban-
tur civitatum Legati, usque cupidi
& studiosi erant pacis; nec abnuisset
Princeps, nisi Wustrovius nimis am-
pla, in mera omnis servitutis subie-
ctione, ambiisset, & retraxisset annu-
entem Ducem. Atque licet etiam in
hoc durissimo servitutis totalis ex-
tremæ telo ad mediū inventionem
secofferent Legati, & spacium 14
dierum pro deliberatione peterent,
ut relatio talis posset fieri civitatibus
arctoris fœderis Hanseatici; tamen
in totum hoc ipsis abnegabatur.
Quam igitur acri obsidione 1 *Aug-*
ust. singere inciperet Dux civitatem
Brunsvicensem, non tantum ita of-
fendit id Hanseaticos, ut novum
conscriberent militem, sed etiam rem
tionem ad Ordines Ill. Belgii defer-
rent. Unde conventus instituebatur
Lunæburgi, ubi non tantum fœderis
tractatus reassumpti sunt, sed etiam
se omnia absolvendi, quæ restabant,
promiserunt certum succursum: quē
adeo accuratè observarunt, ut etiam
in ipso præstituto die Illust. Princeps
Auran. Henticus Fridericus cū 6000
peditum & 12 signis equitum, 600
cubitibus munitionum, in Ducatu se
& ac-

sisteret. Rem hanc quoque apud Ill. Ord. Belg. & Principem Mauricium Auranens., tunc summus Hanseaticorum amicus, Rex Iacobus VI. Angliæ litteris singularibus promoverat. Exercitus Hanseaticarum sub Duce Friderico Comite Solmenſi 20 *Octobris* quoque affluebat, & erat confictus ingens in Campo Altfeldico, ut interim succursum & munitiones afferret civitati. Vnde 22 *Octobr.* castra sublata sunt, & de pacificatione, paulo post, quum 14 *Novembris* Legati Hollandici & Hanseaticarum civitatum ingressi fuissent Urbem, inceptum est agi; & antecessere induciæ 10. dierum, quæ 23 *Novembris* publicatæ sunt, donec tandem 20 *Decembris* plena concluderetur Steternburgi transactio. Interea quoque data hac occasione, Legati Hollandici & civitatum Hanſæ temporarij huic ita insensibiliter inservierunt, ut simul uno opere de confœderatione pridem incepta perfectio quædam institueretur. ubi inter alia maxime differentia ad 5 articulum de partitione & satisfactione contributionum reassumpta est, & quum reliquorum Electorum ac Principum commissarii discessissent, die 26, & 27

Septiò

feriò de perfectione tractatum horum consultatum & conclusum est, ut postea explicabitur. Adfuerunt nomine Statuum Belgic. Iohan Biel Doct. Fredericus vande Sande, & Diericus Stucke, qui etiam subscripsere tractatus. Lubeca, Hamburgum & Brautviga singulariter transegerant in hoc capite: At nomine Rostock, Swalsund, Wismaria & Anclam ex mandato subscripsit Iohan. Domanus D. & Syndicus Hansæ, civit. Magdeb. Georg. Henricus Bolfras D. & Syndicus, & civit. Lunæburgensis Iohan. Melbeccius D. & Consiliarius Reip. Atque ut talis confœderatio, quæ cum tot difficultatibus tandem extorta fuerat in ipso necessitatis tēpore, eo firmiter cohereret & observaretur fide, placitum est, quod mitterentur Hagam, qui mediante iuramento omnia ratificarent, uti ita simul solemnis subscriptio fieret partium. Antequam autem instituebatur talis cum Duce Frid. Ulrico Duce Brunsvicensi. pacificatio, & quum res adhuc esset in dubio, quorsum belli fervor aut victoria inclinare posset, cum Duce Lunæburgensi Christiano à civitatibus Hanseaticis Saxonie inferioris renovatio confœde-

fœderationis *Anno* 1606. instituta redintegrata & in pluribus auctione defensionis extensa est ita, ut primitus unaquæque pars 350 equitum copiam, atque 1400 peditum, inter quos debebāt esse 100 Sclopetarii & 400 hastarii cum plena armatura; deinde unaquæque civitasmitteret singulariter 200 milites & 50 equites præterea 3000 libras laqueorum. sclopetariorum, 200 centenās libr. pulveris tormentarii, & tormentatulumina maiora, pro necessitate casus, ceu inferius ipsum loquetur instrumentum. Acta hæc sunt & placita Lunæburgi 19 *Octobris Anno* 1610.

Quum verò in cōfœderatione Belgica pergeretur silentiè; ut tandem absolveretur diu agitatum opus, novas difficultates Magdeburgensibus instinctu Capitularium Dn. Administrator intermiscuit; cui tamen optimo civitas dedit responsum sub dato 30 *April. Anno* 1616, ut infra constabit. Nilominus Dux Megapolitanus Iohan. Albertus ceterior factus de confœderatione Haniz cum Duce Lunæburgico, eandem quoque acceptavit, & id cum eisdem inivit die 10 *Iunij, Anno* 1616.

Circa Maiam autē eiusdē anni Legati actioni

arctioris fœderis Hagam (unde Sphal-
 ma in antecedenti tractatu c. 15. p. 790
 de Anno 1617. corrigendum est) ad
 completionem jaramento perficien-
 dum missi , & instructi sunt ita , ut
 expressè bellum Hispano-Belgicum,
 sic & Iuliacense eximerent , & quod
 nullatenus ea in parte obligati esse
 velient , cœu documenta illa institu-
 tionis apertè testantur , ut infra pa-
 tebit. Errat igitur *Thuanus* in *Contin.*
Hist. lib. 6. pag. 358. quod hanc ante
 bellum Brunvicense Confœderatio-
 nem conclusam esse referat ; velut
 etiam nec enumeratio articulorum
 aut contenta eorum ita cum veritate
 correspondent. Res enim & tracta-
 tio longè alia ratione disposita &
 transacta est , tum quoque 14 non
 vero 12 articulos continet , & totum
 fœdus absque ullius præjudicio ad
 12 *Annorum* spacium extensum est,
 uti id postea in collatione explicatio-
 nis declarabitur. Meteranus autem
 in *lib. 33. Hist. Belg.* omnia , quæ huc
 faciunt , propius attigit , cuius verba
 postea allegabimus, modo adhuc uni-
 cum explicetur interveniens.

Quantvis verò nulla fœderis ratio
 melior , quàm quæ in paritate consi-
 stit , tamen ista Confœderatio , inter

duo hæc corpora instituta, adeo exosa & suspecta fuit multis, ut varii de ea sint non tantum sparsi rumores; sed etiam, ut antea dictum est, aliquot Principes huc se per directum & indirectum opposuerint. Unde sapienter fecerunt, quod civitates Hansæ contenta fœderis ad Imperat. miserint. Atque quùm etiam Seren. Archidux Austriæ Alberto talis confœderatio quid præiudicii Regi Hispanorum suisque provinciis importare existimaret, non tantum *Annus* 1616 Legatum Iacobum de Sommere ad Directorium Hansæ Lubecam & alias civitates misit, qui verum confœderationis modum perciperet, & civitates moneret, ne quid præter necessitatem in tali unione in sese susciperent, quod libero commerciorum cursui & privilegiis eorum damnum crearet. &c. Excusarunt quidem honestè hoc civitates, & partim responderunt ita, quod nihil in præiudicium Regis Hispaniarum suscepissent, & non esset novum, sed antiquum fœdus, aliquot civitatum Belgicarum, quod nunc cum Dn. Staticis renovassent, &c. Verùm, quùm in interpretatione hac Seren. Archidux non acquiesceret, iterum

sub dato 12 Febr. & 26 April. ad Lubecens. & reliquos Hansæ socios scribebat, atque categoricam petebat responsionem; an aliquid contra Reg. Mai. Hispan. esset in eo fœdere accipiendum, quàm illi non tantum ambiguè in generalibus terminis respondissent; sed etiam in ipso fœderis tenore continerentur talia, quæ: explicatione indigerent. Proinde coacti sunt Legati civitatum ex conventu 2 Junij plenius sese expectorare scripto, quod etiam in majorem sententiæ suæ fidem, præter consuetudinem trium civitatum Lubec., Hamburg. & Bremensis sigillis, quàm alias sola Lubeca litteras fide & nomine communi subsignaret, Anno 1617. corroboraverunt, ut infra ex ipsa patebit resolutione. Quam verba *Mezerani lib. 33. Hist.* de hoc fœdere notabilia sint, paucis ea interserenda erunt, ut supra indicavimus: In hoc anno, inquit, tandem Ill. Ordines Belgici diu expectatam & desideratam confœderationem cum Hansæ civitatibus perfecere concludendo; quod factum Hagæ 31 Junij, Anno 1616, stylo novo. & civitatum prædictarum deputati, qui negotio interfuerunt huic, extiterunt sequentes.

nominati: Doct. Iohan. Domannus
 Hansæ inclutæ Syndicus, Doct. Mar-
 tinus Nordanus, Syndicus Reipubl.
 Lubeccensis, Diedericus Hoiërus Con-
 sul Bremens. & Doct. Geriachus
 Buxtorf Syndicus Reipubl. eiusdem,
 Item Heinticus de Cappellen Se-
 ator civit. Bremens., Iohan. Datiche-
 nus Consul Reipubl. Hamburgens.,
 Doct. Vincentius Moller Syndicus
 ibidem, Doct. Georg. Heinticus Bol-
 fras, Syndicus Magdeburg., Hennin-
 gus Haberlandt Consul Reipubl.
 Brunsvicensis, Iohan. Olemannus Se-
 cretarius ibidem. Reliquarum autem
 civitatum Hanseaticarum Mandata-
 rius fuit D. Domannus. Quota ve-
 rò contributionum, quibus invicem
 binæ partes sibi obligatæ tenebantur,
 in talem partitionem digesta erat.
 Quod si Ill. Dnn. Statici 10000
 florenos in usum fœderis conferrent,
 quod cum quoque unaquaque civi-
 tas ita suam deberet solvere particu-
 lam. Lubeca $5\frac{1}{2}$. Brema $1\frac{1}{2}$. Ham-
 burgum $3\frac{1}{2}$. Rostochium. 1, Stral-
 funda. 1. Wismaria $\frac{1}{2}$. Magdeburgû.
 1. Brunsviga. 2. Lançburgû. & Grifhs-
 waldia. $\frac{1}{2}$.

NOTA. [De contributionibus, quibus inter sese sibi mutuas socii Hansæ debent collectas, infra quid constabit. Fecit autem ista partitio inæqualis, de qua toties conquestæ sunt aliquot civitates, quod civitas Hanseatica Anclam, nomen suum omninò heic subduxerit, quùm tamen antea se simul satis promptè offerret.] Non vero attinet iam plura de motivis & causis urgentibus heic quid ulterius monere, quum *Meyeranus dicto loco huius lib. 33. hist. sua pag. 568. & 569.* ex superiori satis sollicitè & curiosè non frustra eas reperierit, cui etiam veriotem præ Touano formã fæderis cum toto actu annexit. *pag. 570. 571. &c.* ut infra constabit. Offensionem itaque quùm inde caperent plures vicini Principes, non ultimus inter eos fuit Dux Brunsvicensis, qui propterea variis modis transactionem Sæterburgensem Brunsvicensibus subvertere in aliquot quætebat articulis. Namque licet aliquot capita litium transactioni pleniori arbitrorum, qui ex parte nominati erant, Frid. videl. Elector & Comes Palatin. ad Rhenû, Illustr. Ordines Belg. & civitates Hanseaticæ, commissa essent; tamen hoc

unice agebatur, ut interpositione Sa-
 cidrum horum & confœderatorum
 Brunsvicenses privarentur; ceu litte-
 ræ Illustr. Elect. & Comit. Palatin.
 Friderici sub dato Heydelberg 16.
Mart. Anno 1618. & 22. May eius-
dem, ubi loco Dominorum Statico-
 rum & civitatum Hanseaticarû tres
 civitates Normbergam, Argentora-
 tum & Vlmam exigit, satis luculen-
 ter id testantur. Quæ rei inversio ad
 querelas Brunsvicensium factas malè
 habuit Hanseaticos; & quum alias
 quoque gravamina ex aula Guelphi-
 ca Brunsvicensibus accumularen-
 tur, contra apertos pactorum dicto-
 rum articulos, eodem anno in con-
 ventu Lubecæ de Legatione ad Du-
 cem Brunsvicensem nomine commu-
 ni mittenda hoc anno actum est: Ve-
 rum quum in communi negotio ci-
 vitatum, & præsertim propter ni-
 miam auctiorem vestigalium in
 Hellesponto Danico, Syndicus Han-
 se Doct. Iohan. Domannus, Hagam
 ubi quoq; mortuus est, rebus nondum
 expeditis, mitteretur; in dilationem
 reiecta sunt omnia. Habebat Syn-
 dicus ille Rostochii, unde *An. 1618.*
28 Julij discedit. Hagam venit 21.
August. obiit ibidem 20. *Septembr.*
 sepul-

sepultus vero est 8. *Octobris*. Aliæ quoque legationes hoc anno ad Electorem Saxonix, qui novis impositionibus Lipsiæ oneraverat commercia, & ad Regem Daniæ confectæ sunt, sed dispari expeditione. Etenim ad Electorem Saxonix Syndicus Lubeccens. Iohan. Faber Doct. *mensē Aprilis* missus, præparavit multa; unde postea illi, quibus *mensē Septembris* in ampliori legatione res eadem commēdata fuit, obtinuerunt promptiorem gratiam in abrogatione vectigalis, præsertim quàm civitates imperiales superioris Germanix, velut Norinberga, Augusta, &c. illis se associarent. Verum quamvis Synd. Lubeccens. D. Iohan. Faber, Hamb. Doct. Petrus Moller, & Bremens. D. Gerlachius Buxtorf cum Alberto Ostmanno in Dania Hafniæ omnem adhiberent diligentiam, & ibi usque in Decembrem detinerentur; tamen res in pristino statu relicta est, nec profuit, quod bis promotoriales à Sæctibus Hollandicis oblatae fuerint. Proinde circa 12 *Januarij Anno 1619* conventus civitatum arctioris fœderis institutus est Lubecce, ubi non tantum de istis rebus omnibus deliberatio, facta relatione, plenior ha-

bita fuit; quomodo commerciorum
 variis gravaminibus succurri posset:
 Sed quoque litteræ aliquot missæ
 sunt ad Principes Albis conterminos,
 propter actiones vectigalium illicitas
 &c. Atque quum etiam esset qua-
 stio de novo Hanstæ Syndico consti-
 tuendo, ac immensæ monetæ corru-
 ptione, quomodo in ordinem redi-
 genda esset, & deprehenderetur, quod
 tales causæ omnes ad totum mentò
 referri deberent corpus Hanseaticum,
 conclusum est in communi consensu
 quod comitia generalia circa ini-
 tium 2. Julij meritò essent indicen-
 da, uti tunc simul de materia articu-
 lorum actum est. Interim tamen
 quum Brunsvicenses exhiberent ia-
 structionis formam, quæ continebat
 longum catalogum gravaminum,
 quibus à Ducis Brunsvic. consulenti-
 bus transactio illa Stetterburgiana
 de anno 1615 mirè eludebatur, & si-
 mul legationem, pro adimplerent
 illius contractus, & gravaminum
 abrogatione, peterent, ne nova belli
 lites contra voluntatem inde exor-
 gerent, facta correctione instructio-
 nis, legationi certæ personæ deputa-
 ti sunt, qui etiam in Mattio perfec-
 erunt eam, sed frustraneo cum labore.

Aliud

Aliud quoq; se tunc civitatibus ostentavit in commodum, ex tumultu & seditione Lunæburgensi; ubi cives propter impositionem centesimæ se magistratui ita fervidè opponebant, ut discordia hæc magno non careret periculo, præsertim quùm cives à Senatu suo rationes sumptuum & reddituum exigere inciperent. Dicebant uno ore omnes, se satis diu tantas observasse iniquitates, & suppressiones aut enervationes bonorum communium. Quærebant, quorsum tenderent, nisi communis civitatis oneri commodum præstarent? Ceu fiti solet, ubi vulgus fulmina minantia sub prætextu passæ iniuriæ disseminare incipit. Tum quoque iis, qui curiæ præsidebant, & ex talibus sibi nobilitatem vendicant, nimiam adferebant arrogantiam & avaritiæ sorditiem, quæ cæteris civibus meram importaret ruinam, &c. Hoc adò inomordit Senatum, ut nil aliud magis, quàm subitanæam exquirerent vindictam: nec deerant ipsis stimulators. Inde factum est, ut obliti fuerint, aut in fervore nimio recordari minimè potuerint fœderis antiqui, & quid pacta Hanseatica in tali casu sibi deposcerent.

Mirabantur civitates confœderatæ omnes, quod nullum sociorum consilium, nullam opem expererent, quod ita sedulò observarant Brunsvicenses, velut id exemplum adhuc ante oculos fervebat illis. Fortè hunc fatalem traxere & sibi confecere ipsi lapsum. Namque tali præcipitantia magnam eos amisisse libertatis antiquæ partem, dum se tam inconsultè relictis sociis, utrinque submittere dicebantur Ducis jurisdictioni & æstimio contra privilegiorum vigorem, velut ipsorum etiam id clarè in plurimis testatur transactio, ut postea ex ea patebit: imò id paulò post 2 Junii missum ex aula Cellensì ad cives contra Franciscum Tobingd: rectum demonstravit mandatum, in quo præjudicialem actum ferebant occultatum, quod tunc in ipso conventu Hanseatico mirè perturbavit animos, ut dubium esset, an amplius Lunæburgenses ad omnia consilia admittendi & capaces talium haberi possent? seu etiam aliquoties in gravioribus postea ex confesso ipsis cedendum fuit. Iisdem quoque temporibus miserat Rex Suediæ Legatum ad Lubecenses, ut non tantum civitatibus maritimis, & præsertim Dantiscæ-

Dantiscanis innotesceret , quod Rex Sueciæ Regem Polonię pro aperto hoste haberet ; sed etiam omnis munitionum succursus & militum conscriptio Regi Poloniæ denegaretur : Interim quoque Rex Sueciæ , quod principale Maximè erat , civitates sibi fœderis alicuius , vinculo in devotionem attrahere cupiebat . Propositi erant articuli infra delineati , quæ correctioni aut accommodationi civitatũ Hanseaticarũ submittebantur .

De his & aliis in publico civitatum omnium conventu mense Julio deliberatum est , præsertim principalia fuerunt , reassumptio Danici negotii , & quod tandem ultima vice litteris adhuc pro confirmatione privilegiorum & gravaminum abrogatione , tam à parte civitatum Hanse , quàm à parte Ordinum Belgicorum sollicitari deberet : deinde postulatum Regis Sueciæ in puncto confœderationis ; ubi ex communi placito decretum fuit , quod per Legationem gratulandum esset Regi de adita regni gubernatione , & simul confirmatio privilegiorum & gravaminum abrogatio petenda ; etsi tunc ulterius urgeret fœdus , ut perciperentur articuli intentionis . In reliquis

liquis actum est de visitatione Empo-
 riorum Antverpiensis, Lundensis
 & Bergensis, quod munus oblatum
 est Bremensibus, cui etiam annexa
 fuit lex monetaria, & quomodo
 huic malo in extrema corruptione
 succurrendum, ne imperiale numis-
 ma ultra valorem ulterius extende-
 retur, ubi varia media proposita fue-
 runt. Sed quum quæque civitas id
 omne ad sui reflectere cuperet com-
 modi cursum, distractum mansit ne-
 gotium. Tandem de communis com-
 mercii meliori dispositione & ordi-
 ne, item gravaminibus ad Albi &
 Visurgim ita actum est, ut distractio
 mercium in civitatibus passim cura-
 ri posset. Sunt etiam partes Syndici
 Hanseatici Doct. Lamberto Steinwi-
 gio Consuli Stralsundensi oblatae,
 donec plenè ille se posset officii causa
 resolvere. Paulò post non tantum
 Fredericus Palatinus Rex Bohem. sed
 & Unionis membra ex superiori Ger-
 mania civitates Hansæ ad assisten-
 tiam & auxilium secunda vice pro-
 vocarunt, atque, quum periculum
 in mora putaretur, Lubeccenses vota
 responsionis per singularem tabella-
 rium à civitatibus in principio An-
 ni 1620 conquiverunt, undecerta
con-

conclusio non potuit confici. Eodem
 ferè tempore Dux Christianus Lunæ-
 burgensis mutuabatur partem exerci-
 tus militaris à Duce Frider. Ulrico
 Brunsvicensi, & cum frigus acce-
 gelasset fluvios, cum tali manu copia-
 rum noctu transgrediebatur Albiem,
 & iure executionis propriæ, quam
 sibi competere ex sententia Cameræ
Anno prioris 1619. 19 April. contra
 Lubec. & Hamburg. publicata puta-
 bat, partem illam terræ finitimæ,
 quam locum Gammerticum dicunt
 incolæ, occupare & plenè in posses-
 sionem suam prioris fluminis du-
 ctum aperiendo redigere conabatur.
 Intentione hac peracta, usus est Dux
 hac cautione, haut improvida, ut ex
 confœderationis initiæ jure, ceu su-
 pra dictum est, in adstantiam ad-
 vocaret civitates, ne pacta fœderis
 cum illis initi violasse videretur.
 Lubecenses verò cum Hamburgensi-
 bus statim civitates arctioris fœderis
 ad medium Martii convocari curâ-
 runt; sed Lunæburgenses in hoc plenè
 comparere noluerunt, quum ipsi in
 hac causa cum Duce contra Hamb.
 facerent, velut ipsorum Syndicus
 D. Melbeccius erga Legatos Hanstæ
 in aula Cellensi 30 Martii eundem
 inge-

ingenuè confessus erat, quod in hac causa tanquam consortes litiscum Duce facerent. In conventu autè illo, unicè sepositis reliquis communibus negotiis actū est de vi illata possessionibus Lubecensium & Hamburg., & c. de liberatione varia, examinata, conclusum est, quod media transactionis quædam essent investiganda & proponenda, in quorum numero principale fuit, ut una cum Illustr. Ord. Belg. ordinatio Agente & Vice syndico Hanseæ Steynwigio Cellam ex civitatibus Bremensi, Rostochiensis & Magdeburgensi deputati mitterentur, qui Lubecæ 25 Martii viam ingressi 28 eiusdem Cellas pervenire. Horum instructio tria continebat capita. 1. exaggerationem facti, & quod in confœderationis præiudicium vergeret, quum Anno 1555 esset constitutum, quod nullapars fœderis Hanseatici consors proprio motu quid tentare deberet, nisi prius à sociis esset compositionis consilium ministratum. 2. continebat postulata, ut libertas commerciis relinqueretur, hostilitates omnes & armorum vis deponeretur, damnumque datum reponeretur cum annexis ablatiis. 3. Erat transactionis modus:

cui.

cuj etiam additum fuit , ut fieret intercessio pro Brunsvicensibus, quum Dux subditis interdixisset cunctis lignorum advectionem. Sed nihil obtinuerunt, nisi quod Dux ad compromissum ita se obtulerit, ut simul læsæ civitates renunciarent reversioni & restitutioni in integrum, quum in iis à Cammera impetrassent inhibitionem cum citatione. Interim litteris Illust. Ord. Belg. amicabilibus tanquam adstantes invitati sunt ad compositionem , & Magdeburgenses gravamina contra Hamburgenses in puncto stapulæ violatæ ad Albim, & nimium suppressi cõmercii civitatibus sociis exhibuerant, simul allegando interesse in publicata Spiræ sententia, quum illis eadem libertas iuxta Ottonis 2. Imperatoris indultum & privilegium in Albi fluvio omnibus modis competeret , quod Hamburgenses contra iura, cum suppressione commerciorum communium, sibi adscriberent , unde petitum fuit, ut aut ad æquitatis compositionem aut compromissum certum compellerentur. Post hæc aliquot articuli transactionis cum Duce Lunæb. concepti sunt , & quum etiam interponentium adventus expectandus esset,

con-

conventus dissolutus & ad Maium
 mensē reiectus est, ut interim de
 omni re cum pleniori instructione
 suos possent civitates mittere legatos.
 Interim propter turbulentum Bohe-
 miæ statum multæ ailatæ sunt Lu-
 beccam Monitoriales & dehortatio-
 nes à diversis partibus, velut à S. Cæs.
 Maiest., à Rege Hispan. & Archiduce
 Alberto, item à Rege novo Bohemiz
 & aliis, quibus omnibus mense Majo
 ex conventu ita est responsum, ut ci-
 vitates innoxia manerent & haberi
 possent. Et quum ab Illust. Dn. Ord.
 Belg. tres legati missi essent, nec mi-
 nus se aliquos principes ad composi-
 tionem obtulissent, post varias deli-
 berationes locus tractatum depu-
 tatus est utrimque Boitzemburgum,
 situm in Ducatu Megapolitana ad
 Albim ibi oppidum; ubi conve-
 nère omnes & partium & interpo-
 nentium legati, qui infra nominan-
 tur, & res controversa eo modo post
 multiformes disputationes compo-
 sita est, uti transactio sub dato die Ia-
 cobi *Anno* 1620. id inferius decla-
 rat. Interim tamen Dn. Nicolaus de
 Vogt, consul Arnheym. primarius ex
 numero Belgicorum legatorum in
 causa & negotio Danico remissus
 est

est in Belgium, ut consultaret cum Ordin. & Principe Mauritio, quàm tertias intercessionales ad Reg. Daniæ denegarent illi civitatibus, ac omninò contrareputationem illis videretur, nisi adderetur cõpulsio violenta ad æquitatem adimplendam, an illi putarent de tempore esse, ut certo modo quid tentaretur contra Regem Daniæ? Quod tamen minus iam conveniens iudicatum fuit, quum civit. ipsis satis non viderentur ad severiora parata. Civitates igitur ut ad quamvis expeditionem promptiores se offerre possent, de alia forma conferenda ac corporis instituenda cogitationes susceperunt: atque ne semper opus esset ad singulum casum convocare conventum, & secreta eò facilius possent expediri, consilium perpetuum ex suggestione aliorum instituendum cum perpetuo milite & aratio publico putarunt, qua de re singul. res meditationes conscribere iussus est Vice Syndicus Ille Hansq, ut ex concepto apparet. Interea Legati, qui à civitatibus Lubec. Rostoch. & Stralsund deputati erant, videlicet Ioh. Vinhagen Senat. & D. Benedict. Winckler Vice synd. Lubec. Iohan Lutterman Rost. D. Ioh. Gerdes

des Synd. Strals. abiēre in Sueciam, ut non tantum gratularentur Regi de regni aggressu ; sed etiam privilegiorum confirmationem & gravaminum abrogationem peterent. Ac si novi fœderis mentio fieret, ut Regi intentionē saltem audirent, nilq; ulterius adderent, iussi sunt. De corrupta quoque moneta multæ querelæ & deliberationes fuerunt institutz, sed quum circuli inferioris Saxoniz membra ita dissolutæ inter se differerent, mediocrum ratio alii loco reservata est. Tandem se quoque Hamburgenses coacti sunt, in causa Mædeburgensi, civitatibus submittere, & deputati sunt civitates Lubeca & Bremen, ut audirent negotium, atq; litem eam secundum æquitatē decernerent ; de qua controversia diuturna postmodo agetur plenius. *Ann. 1621.* de nova fœderis consolidatione inter Regem Danizæ & Illust. Ord. Belg. tractatio incepta fuit, & quum propterea maximè Dn. Casparus Vo. ad Regem missus esset, itet *summo mense Februario* Lubecam flexit, atq; ibi monita Ill. Ord. Belgicarum, & futuris periculis, Lubeccensibus direxit, qui etiam promisēre, quod proximo sequenti conventu hoc e-

sent proposituri confœderatis civitatibus. In *mense Martio* autem Lunæburgi comitia Circuli inferioris Saxonix celebrata sunt, ubi decretum fuit, quod civitates eæ, quæ ex triplicati subsidii debito adhuc tenebantur Circulo, ultimis Monitorialibus deberent ad executionem efflagitari. Proinde Lubeccenses in Camera Imperiali Mandatum Inhibitorium de non offendendo sine clausula 20 *April.* contra Circulum inferioris Saxonix procurarunt, quod Directori quoque eius solemniter insinuatum fuit. Quamvis ex Brunsvicensi Ducatu omnis mali origo in corruptione monetæ profluxerat, utpote in cuius ditione ultra 72. loca monetaria inventa erant contra ordinationem regularem, quæ non ultra 9 in toto Circulo existit; tamen adhuc, ut penitus negotia mercatorum enervarentur, propria auctoritate nova & inaudita vectigalia communi impo- fuerat commercio, unde hoc onus novum reliquis Imperii civitatibus, & præsertim Norinbergæ, Augustæ & inde Argentinensibus sub 14 *Maii*, ex conventu Hansæ denunciabatur, ut simul de remediis juris cogitarent, quod etiam factum. Nec minus pro

conficiendo fœderis tractatu cum Ill. Ord. Belg. Rex Daniæ Cancellarium Regni Iacobum ab Vifeld Hagam 11 Febr. miserat, ubi quoque 13 Maii. Anno 1621 tota unio à capitibus inclufa est: Quod quum civitatibus in conventu referretur, non nihil suspicionis eis movere cœpit; & magis auxit scrupulum, quod eodem tempore auxilium aliquod ex fœderis iure per suum ordinarium Agentem peterat: tamen alia interpretatio postea dubia omnia sustulit illis. His quoque Imperator Ferdinand. II. misit Legatos hoc anno, quorum primi Dux Julius Henricus Saxon. Lawenb. & Hieronym. ab Eivern potissimum sollicitati, ne se civitates implicarent bello aliquo, alter Iohan de Wertærn, contributionem extraordinariam sollicitavit. At quum propter rem monetariam Rex Daniæ coniunctonem ab aliquot civitatibus expectaret, nec satis Legati civitatum a seiusmo si capita instrueti essent, alius ad mensem Octobris indictus est conventus, ut in his, atque propter confœderationem Suevicam in questione, An se rectius resolvere possent: veint etiam integre Legati suprascripti, quæ mens Regis Suevicæ

Sueciæ, & quomodo læderi Belgico includi eâ optaret, retulerunt, quodque eousque confirmatio privilegiorû & gravaminum abrogatio reiecta esset. In conventu igitur proximè sequenti de istis rebus omnibus actum est. & placuit civitatibus Valdalicis, ut se Regi Daniæ ac Principibus Holstatiæ & Megapolensibus in reductione monetiæ conformarent, unde adhuc valor unius thaleri in tribus substituit marcæ. Fœdus Suecicum, ut ex discursu adiecto apparet, non adeò improbatum fuit, sicut & octo articulis ultra Belgicum illud quod his inscribitur, à maxima parte Hansæ extensum fuit. Nihilominus alia interventoria, quum Rex Sueciæ 16 *Septembr* hoc Anno 1621. occupasset Rigam Hanseatici fœderis membrum, id retraxerunt. Tum quoque novæ difficultates ex novis oneribus cerevisiæ in Dania & Norvegia obiciebantur, quibus tunc remedium aliisque gravaminibus pluribus quaerendum erat. Velut quoque eodem tempore Serenissima Elizabetha Clara Eugenia Infantina Hispaniæ Legatum Dn. Iohan Jacobum Zumputz I. L. mittebat, cum ea commissione, ut civitates moneret, ne se cum

Belgis bello implicarent. &c. Sic in contractum Ill. Ord. Belg. per suum sollicitabant completionem fœderis: unde iterum novæ emergere difficultates, quæ aliud deliberandi tempus efflagitarent. Quapropter 7 articuli de novo ad proximum rei. ſti sunt conventum, quibus octavum addidit Notabergenses litteræ, quum consilium & auxilium Hanseaticarum civitatum, contra diversos exercitus illius loci, sub dato 22 *Octobr.* Anno 1621, peterent. Et quum civitate contra Ducem Brunſv. in Camera Imperiali Mandatum pœnale sine clausula de cassando novo vestigali ac restituendo obtinuisſent, eidem hoc legaliter insinatum fuit, cui partitionem præstare coactus est, ut communia commercia hoc onere fuerint levata. E contra itorum Hamburgenses heic suum contra proprios socios Lubecenses non adeo gratum studium de novo præbent, quum hoc ad Camera Imperialem detulissent, quasi naturalè libertatem illis commercandi in portu suo denegarent, ut etiam his, velut ante Stadenſibus, Lunæburgensibus & Mardenburgensibus ad Albiū peccant, in ipso mari Baltico, a quo tamen ipse natura li-

tus (ut querela erat Lübecc.) Hainburgenses remotos separaverat, commercii solidum usum quasi è manu in sese transferendo subducerent, aut idem juris, quod Lubeccensibus in suis portibus naturali & tot sumptuum vi competit, in sese communiter derivarent, atque ita per compendium sibi viam promptam in mare Orientale aperire possent, ut Rex Daniæ in suo eluderetur vestigali, nec cogerentur merces per Danicum Hellespontum traducere. Intentionem hanc variis deprehenderunt Lubecc. obfuscata coloribus, uti ex eorum id deductum est supplicibus, quibus sub dato 11 *Januar. Anno 1622.* Mandatum de non impediendo libero commerciorum usu & resarciendo damno cum clausula ex Cam. Imp. extraxere: unde vari inter civitates fuerunt discursus, quod illi, qui socii inter sese essent, nimiam suam cupiditate illecti, nunc quoque alteri bolum suum ex ore præterfas, & prætextu nudo juris, eriperestuderent, ac quod in aliis improba- rent, maximè ipsi persecutione sui ordinis perficerent, &c. Ex proximiconventu Hansæ aliquot adhuc restabant articuli, quorum resolutio ad

novum in *April. men* conventum
 & lata erat; interea v rō hoc accidit,
 quod ingens tumultus 19 *Februar* in
 civitate *Magdeb.* propter monetam
 nimiam è Senatus concessione, &
 quod contra ordinationem Imperii
 locum monetæ cuīdam fabio moneta-
 rio elocassent, exoriretur, ubi civi-
 armati per aliquot dies pleno furere
 concurrebant, & non tantum ad
 suspectorum corruptorum spolo
 communi exponebantur, sed etiam
 in summo erat Senatus periculo, quē
 vi armata ex curia detrudere con-
 bantur, nisi ab I. A. W. me essent ci-
 ves emolliti, & extremum hoc blan-
 diter aversum damnum. Civitati
 vicinæ *Brunsviga & Hildeshæmum*
 mittebant Legatos, ut res vix ac-
 consopiretur; proinde factum, quom
 talis compositio ad aliquot excurrere
 septimanas, ut minus *Magdebur-*
 genses ad conventum *Hansæ Lubec-*
 eam mittere possent; sed commisit
 suas partes *Brunsvicensium* Legatis;
 ubi de variis gravaminibus impono-
 rum in *Norvegia*, in *Flandria & Anglia*
 actum est, & quæ remedia forent
 querenda; item quid *Ill. Ord. Belg.*
 ad postulata respondendum. Comiti
 vero *Friderico Solmensi*, qui toties
 pro-

prorogationem sui officii petierat, tandem significatum fuit, quod civitates summo bellicarum rerum præfecto non indigerent. Reliquæ resolutiones sequenti, qui ad initium Novembris inductus est, conventui reservatæ fuerunt: sed neque in eo aliud quid decretum fuit, quàm quod diversæ litteræ essent Reges & principes mittendæ, sicut etiam propter ædes Euporides Antvepienses ad Seren. Infant. Hispan. sub dato, *Novem. Anno 1622* supplices dirigebantur, ut vastatio ædium talium à militibus caussata inhiberetur. Sic & Norimbergensibus responsum est, ad implorationem factam, quod mala perferenda quidem, sed simul intercessionales ad Reverendissimos Illustissimos Dn. Electores ipsis mittebantur. Quum verò indies tot ingravescerent calamitates & Germaniæ devastationes, tum quoque circuli Saxonici interioris status apud civitates nonnullas acriter contributionem exigere pergerent triplicatam pro defensione, sicut vocabant, circuli, constitutum est apud civitates, ut de his & aliis gravaminibus & in omnẽ eventum de extensione nova fœderis Hanseatici *Anno 1623* ad diem

16 Febr. quid prædeliberaretur. Verùm Lunæburgenses indignantiam aliquam Ducis sui metuentes, nolabant, ut in talibus ibi fieret tractatus, seu litteræ eorum sub dato 21 Id. id haud obscurè loquuntur. Idcirco communis conventus ad 16 Martii indictus & decem capitula deliberatio destinata est. 1. Quid Ordinibus Belg. ad postulata respondendum? 2. Quæ nova defensionum civitatibus competere posset, si quid contra earum aliquam violentet tentaretur? 3. Quod remedium gravaminibus Emportii Antverpiensis querendum? 4. Quid Comiti Solinensi pro solario deberetur? 5. Negotia Hispanica quomodo per consules loci ibi restauranda? 6. De Ag. civitatum Hanseat. apud Belgas, & communicatio vera institui possit, & de eius salatio. 7. Quis novus designari Corpori Hanseatico Syndicus queat? 8. De rectificatione rei monetariæ, an solida institui valeat conformitas? 9. Quomodo differentia utriusque civitatis, Hamburgensis & Magdeburgensis, comparanda debeat, quàm Hamb. mens semper insisterent illusionibus, nec ullam respicerent æquitatem aut fed-

deris coniunctionem ? 10. Quid Principi Vrang. respondendum ? Vbi simul etiam Lipstadum contra Ducem Christ. Brunsv. auxilium & opem sollicitavit. Omnium autem primum & principale habitum fuit commune & imminens civitatibus periculum, quum ingentem tempestatem rite prospicere sibi viderentur. Heic solliciti fuerunt omnes quo modo & ratione anteverti aut dimoveri clades posset. Nec aliud inveniri potuit remedium, quam ut confederationes arctiores de Anno 1607. & 1615. ad casus præsentis applicarentur, quum nullatenus consultum arbitarentur, quod ulla civitas particularem subiret defensionem, cui neque par foret, neque universalibus istis motibus in particulari discussione quid inde detrahi posset, velut etiam maximè ad instantiam Stralsundensium deputati sunt, qui notulas ambas supradictas reviderent, & tempori in extensione accommodarent. Hanc ob causam & propter negotiationes Anglicanas, Brabanticas, Norvegicasque, ac quod Osabrugenses quoque litteras miserant imploratorias, dies iterum ad initium quidem *Decembris* nominatus

est ; sed tamen interim conclusum, quod Lipsadianis , Oinabrugetilibus & aliis idem responsum dari posset, velut etiam postea sub dato *Decem̄br. Anno 1613.* Regi Danææ loco dit̄torū memorabiliter responsum est, ad postulatum de victima Norvegianis præstanda. Nō intermiserunt autem Magdeburgenses & inter alias civitates maximè Stralsunda inceptum negotium firmiori confæderationis urgere , præsertim quūm & per Magdeb. Dn. Administr. tali fœderi per obliquum se insinuat adoptaret , quod Magdeb. in se susceperant apud civitates promoturi. Etenim metuebat Administr. , quod non esset Imperii Romano-Germanici matricula debitè receptus nec inscriptus , quod sedem non adeò firmam possideret, nisi fundamentum ipsi civit. Magleb. suggereret , quod hucusque Capitulares impediv. tacet nimio ambitionis propriæ studio implicati, ceu id ex capitulatione *Anno 1614. Wolmestadii, data 14 Decembr,* juramento confirmata apparet, quæ 71. articulos continet, usque in 37 art. exauctā ab ea, quam Archiepiscopus & Marchio Albertus *Anno 1513. sub dato Coln ad Spre-*

iam post Dominicam iudicantur. Mira in ultima illa invenias altitudinis sperantia iudicia, quæ statum Magistratus planè novo modo enervant, & propterea dignissima sint exactæ examinationis. Quod adeò male habuit illum Adm. ut conjunctionem civitatis Magd. & defensionem ulteriorem aut vindictam per hoc in eis quæreret. Ideoque Lubecenses toties instigati sub *dato* 26 *Anno* 1624 egregio & notabili scripto convocarunt iterum civitates ad 29 *Februarij*, & eidem 10 articulos solto more pro materia deliberanda adiecerunt. Primus fuit, de periculossimo rerù statu perturbatæ Germaniæ & patriæ communis. 2. De Regis Sueciæ legatione propter Daniticanos: quod Lubecensibus & Hamburgensibus quidem ad perficiendum relictum est, tamen etiam expectatum est simile quid literarum à reliquis civitatibus. 3. De quiete Regis Dan., quod cives Bergenenses necessarius vitæ alimentis destituerentur, ubi monitiones ad mercatores conf. Etæ sunt, ne damnum sibi crearent. 4. De Negotio Hispanico & Consule mercatorum Hanseaticorum Johan Camferbeccio, quod illi com-

committenda liberatio arrestatarum
 navium, & ut rectè agnoscantur cer-
 tificationes, ne confusiones oriantur
 inter naves liberas & minus liberas,
 5. De commercio Russiaco & Mus-
 covitico, quod Revalienses tractare
 & perficere in se susceperant, qui pro-
 pterea moniti sunt, ut novationibus
 prævenirent, donec ex conventu
 communi ulterius res ad perfectio-
 nem dirigi posset. 6. De Emporio &
 ædibus commercialibus Antverpian-
 sibus, quod tandem per legationem
 Coloniensium obtentum esset liber
 ædium illarum status, unde etiam
 reparandæ forent. Altera vero do-
 mus, *Kleyne Ostersche* hanc dicta, di-
 vendita prædem quum esset, & em-
 ptor à quatuor Metropolesibus exiget
 assurancementum evictionis, ad ratifi-
 cationem solummodo Coloniensium
 recurrendum fuit, quibus indicatio
 talis facta est. 7. De novo Agente
 Hagensi constituendo, qui sollicita-
 tiones & actiones civitatum apud
 Ill. Ord. Belg. promoveret. 8. De
 Emporii Bergensis gravaminibus &
 pastore novo vocando, quod decla-
 rationi Seniorum & Secretarii ul-
 tiori relictum est. 9. De re moneta-
 ria, ubi quæstio principalis fuit, num

in conformitate ante biennium Hamburgi cum Rege Dan. & ducibus aliquot instituta persistendum esset, quod consultius visum fuit, ac ne Dux Pometaniæ interruptionem ad mare Balticum introduceret, incommoditates ipsi per litteras explicatæ sunt. 10. De Vicesyndico Hansæ D. Steynwigii remissione, & novo subrogando, ubi de personis aliquot actum est, sed dilata res ad communem conventum.

Quæ primus articulus propter imminens periculum pondere suo exuperate censeretur, de eo aliquot motæ sunt quæstiones. 1. An mutui succursus causa, quid extensioni fœderis inferendum, atque quot numero civitates sic coire inter se vellent? 2. Quibus negotiis talis confœderatio superinducenda, ne de qualificatis casibus quæstio esset instituenda in necessitatis tempore. 3. Quibus mediis auxilium præstandum in milite, ære & munitione? nec non qua proportione virium quidvis expediendum? 4. An quoque iaterea reliqua fœdera in vigore suo conservanda essent? 5. An non, & quousque civitas unaquæque se necessariis alimentis, fortaliti restoratione, &

muni-

munitione confirmata reddere debeat ut primum cuiusque hostis impetum usque ad reliquatam succursum, sustinere & perferre possit: 6. An Generalis præfectus bell. officio suscipiendus, & quod salarium ipsi deputandum? &c. Vbi tamen pro communi placito maxime approbatum fuit, quod certiora fœder merito in usu conservanda essent, deinde necessariis alia posset dispositio conquiri. Præsertim quum alia intervenirent, & maxime (1) Illust. Ord. Belg. postulata ac monitione modum ferè urgerent; velut (2) etiam propter vectigal novum Vltimæ, quod ibi inhiabat Comes Oldenburgicus, ad Cæs. Maest. sup, licet ad instantiam Bremensium missæ fuit. Ita etiam (3) propter ædium Emporiæ Londinensis renovationem & rationes eius discussiones factæ sunt; atque quum Rex Mag. Britan. (4) publico proclamare inhibuisset, ne quis alius præter Anglos mercimonia locis circa Dantiscum in Britanniam afferret, secretum est, quod informatio Reg. Maest. Brit. insinuanda deberet. Sic & (5) de novatione contractationem de Anno 1618 cum Electore Sax. in vectigali Lipsensi: Antea

stituta actum fuit & communi suffragio conclusum, quod denuò ad Elect. Sax. scribendum esset. nec minus (6) de contributionibus annuis & extraordinariis certitudo adornata fuit. Ac demum (7) propter novum Dämizianum & Boitzenburgicum ad Aibim vectigal, quomodo à Ducib. Megapolit. exaugeretur, missæ ad Duces sunt literæ, cuius rei indicium quoque Elect. Sax. & Brand. atque Admin. Magdeb. propter commune subditorum interesse faciendū fuit. *Eodem anno ad 18. Julij* aliquot civitatum istius partis Brunsvigæ conventus fuit, ubi iterum deliberatum fuit de famionæ fœderis nexu, & maxime hoc ad instantiam Dn. Admin. Magd. expeditum fuit, ut ille sic per Magdeburgensium locum in eo invenire posset. Sed quem altiores considerationis putaretur, nihil aliud, quam negotii commendatio obtenta est. In remonetrata quidem hoc quoque expeditum fuit, ut in minori sorte pecuniæ posset excogitari quædam practicabilis conformitas; Quam verò Dux Brunsvicensis jam publicasset publicum suæ intentionis edictum, molimen hoc frustraneum civitatum iudicatum fuit.

fuit. Variæ autem considerationes & inconvenientiæ extensionem fœderis arctioris civitatum intertuebant; unde Lubeccenses ab ulteriori conventu, donec melior temporis occasio sese offerret, planè abstinendum putabant. Quod quùm nonnullæ civitates sentirent, & confederati Belg. Ord. tantam improberent languescentiam aut fragefactionem, utrinque directores de novo negotium scriptis, sed etiam miliorum legatorum excitandos putarunt, ut ita coacti tandem ad 26. Jun. An. 1625. conventum indixerint civitatibus iis, quæ cum Belg. Ord. confederationem colunt. Nihilominus Rostochienses & Wisnarienses ex provincialem conventum Ducatus Megapol. non comparuerunt; Sicuti & Stralsundenses propter angustiam temporis & Syndici sui obitum se excusarunt. Et quùm nova cōfœderatio ferreum candens titè censeretur, nemo presentium, antequam Directores manifestius animum ostendissent, quid ea de re tangere voluit; sed quousque visum fuit, ut id urgeretur à suo Agente, qui dudum suggestiones tales ministrabat, & scripserat: mox adfuturum. Proinde ab his

scopo digressio facta est ad gravamina Emporii & ædium Antwerpianum, item Bergensium, ac indicatum, quod propter combustionem illic factam Secretarius societatis Bergens. esset missus, ut immunitates aliquot obtineri possent à Rege Daniæ ob damna tanti incendii perpeffa, ubi simul de petulantia ministrorum ejus loci actum est, & quomodo in ordinem redigendi forent. Sic, ob negotium Russicum redintegrandum, Revalienses scripserant, ut Rex Sueciæ id confirmaret, unde quæstio exorta est, quonam id commodè modo perfici posse? Tunc quoque Anglicani Emporii aut domus præfectus concesserat Hamburgum, unde novus erat huic officio deputandus, quæ vices cuidam Ioh. Helde deferbantur: tum simul constitutum est, ut nomine cõmunis Hansæ Regis Jacobi VI Filio Carolo de fascibus imperii per Legatos gratulareretur. Advenère eodem tempore Ordinarius Agens Illustr. Dom. Belg. & à Reg. Daniæ missus Legatus D. Heistermannus Capit. Bremens. Syndicus, quorum hic 30. Junij in pleb. auditus, alter verò propter secreta singulariter apud deputatos commissionem

pro adſiſtentiâ & contributione circuli Saxonici depoſuit. Verum quum res ab utraque parte ardua cenſeretur, nec tamen omnes intereſſentes civitates, ad tale interveniens inſtrum potuiſſent, dilatio ſ. ſeptimanarum pro reſolutione tanti negotii petita eſt, uti ſimul locus novi & commodioris conventus ad 7. *Auguſti* abſque ulteriori litterarum convocacione Lunæburgæ inſtituendi nominatus eſt. Verum Lunæburgenſes cautionis redditi, 11. *Julij* ſe excuſarunt, quod in talibus præjudicialibus non poſſent conventum admitttere; Unde *Dn.* Directores Barchedorſium denominarunt ad diem 7. *Aug.* præſtitutum, ubi quoque dicto tempore Lubecenſes, Bremenſes, Reſtochienſes, Wiſnatienſes, Magdeburgenſes, Hamburgenſes & Lunæburgenſes comparuerunt; Reliqui & Stralſundenſes & Gryphswaldianitæ excuſarunt, quum putarent negotium illud adſiſtentiæ ſaltem ad membra inferioris Saxonie circuli ſpectare, cuius nolent participes videri in illis conſiliis Barchedorſianis, præſertim quum publico Edicto imperatoris eſſet illis tale quid prohibitorium. Ita & Brunſvicenſes alteratio-

nem negotii pro excusatione allega-
 runt, & propterea resolutionem civi-
 tatibus dissuadere hoc tempore: quod
 tamen iniquè acceptum fuit. Nihil-
 ominus in communi discursus deli-
 beratione omnes confessi sunt lega-
 ti, quod negotium Hanseatici fœde-
 ris, cum circulari non posset con-
 fundi, nec ratione civitatum ullum
 aliud aliquod genus contributionis
 aut auxilii, quod fœdus Hanse in
 commerciis sustentandis & conser-
 vandis subire aut in se suscipere pro-
 fus non valeret, nec ratione civium,
 qui suis magistratibus in onere fi-
 rundo obligati essent, Rebus publi-
 cis competeret. Ideoque putarent,
 quod honestè satis tam Regi Daniæ
 quàm confœderatis intercessoribus
 Belgis id posset denegari, præsertim
 quàm id ipsi Imperatori & Regi Hi-
 spaniarum antehac esset denegatum;
 tum etiam res infinitæ consequentiæ
 omninò evitati propter scandalum
 & onus inexuperabile deberet. Ac
 quamvis tum Agens Belg. cum Lega-
 tis Regis Daniæ Mitzlavio, & Regis
 Galliæ Dn. de la Picardiere se offer-
 ret, ut ex propositione eorum patet;
 tamen acquieverunt omnes in hoc
 consensu, quod Hanseatici corporis

conditio non esset, ut extra fœderis intentionem quid susciperent, nisi quid vel ad conservationem commercii & membrorum defensionem faceret. Veluti resolutiones id satis declarant. Difficile quidem fuit civitatibus responsi quid dare in scriptis, quum illis non adesset sigillum civitatis Lubeccensis, quo semper uti solent. Itaque variæ fuerunt disputationes de subsigillatione, an alius iam quam usitatus adhiberi deberet stylus, & num aliquot civitates hoc in se suscipere deberent, aut saltem subscribere? quod omninò denegatum fuit; & tandem medium hoc inventum est, ut per Secretar. Lubec. à Legatis quæreretur, an nudo scripto contenti esse vellent, quum deesset sigillum, & quum petiissent recedentiales, quod eæ statim illis Hamburgum deberent transmitti, hoc ita acceptarunt. In puncto autem novæ confœderationis aut extensionis iterum non potuerunt civitates inter se convenire, quum alii putarent fœdera superiora ita sufficere, alii tamen non sufficere, velut id et exemplo Brunsvicensium esset clarum. De gravaminibus Bergensium in Norvegia plurimi quidem fuerunt discen-

discursus; sed quum à Rege Daniæ ad mercatorum supplices essent responsiones expectandæ, à concluso cò usque abstinendum putarunt. In ipsa istius conventus dissolutione allatæ sunt literæ à directoribus cum adjunctis à Dn. Generalissimo Tyllio, ad quas Lubeccenses consilium & responsum civitatum petebant; sed quum iam abiissent Rostochienses & Lunæburgenses, res arbitrio Directorum post varias disputationes relicta fuit. Cognitum erat civitatibus, quod maximè eorum peteretur iugulum; propterea noluerunt præcipitare; sed, quod prudentis est, ad eventum respiciebant. Instigabantur quidem sæpius, nec non provocabantur ad intricacionem tantarum calamitatum: Verum socios alterius mali se præstare noluerant. Proinde, dum Brunsvigæ inter Imperator. Generales & Duces militiæ Illust. Ducem Friedlandiæ ac Com. Tyllium *per mensem Octobr. Anno 1625 usque ad Martium An. 1626* iudicatus habebantur pacis, civitates Hansæ conventum celebrarunt iterum; sed propter absentiam plurium tam genuina Hanseatici fœderis, quàm extraordinaria negotia & defensionis materia distracta fuit.

Adhortabantur Lubeccenses sapius
 ferò, ut privilegiorum tanquam Im-
 perialis urbs liberæ sedulos se exhi-
 berent conservatores: Ideoque quum
 ex Frisia orientali cum exercitu suo
 Anno 1626 in confines locos & di-
 tionem eorum Comes Ernestus Mans-
 feldensis, qui se Marchionem Castelli
 novi dicebat, traiceret, & crudeliter
 aliquot illis pagos devastare ac spo-
 liis exuere inciperet, eum fortiter et
 finibus expulerunt suis, multis talium
 trucidatis, quod adeò innotuit
 eum, ut acti scripto factum hoc Lubec-
 censium perstringeret. Verum quum
 ita periculum accresceret finibus ip-
 sorum, ad 28 Febr. convenere civita-
 tes Hamburg. & Bremens. Lubecam
 & de arctiori consultarunt inter se
 fœderis coniunctione, quò etiam
 Legatus Reg. Magnæ Britan. & Ill.
 Ord. Belg. eodem pervenere tempore,
 ut ab illis certum extorquerent re-
 sponsum pro adstantia Reg. Dan.,
 velut & ipse Rex Dan. miserat. Sed,
 ut quis eorum scribit, Alphabetum
 hoc in suo Alphabeto perseveravit, ut
 incassum ibi laboratum à Dnm. Le-
 gatis fuerit apud homines, in succel-
 sum causæ sollicitos, ceu actiones &
 consilia omnia ipsorum edocent.

Quod

Quod nemo prudens in illis improbare poterit, quàm studium proprii commodi apud omnes, qui de publico ita gloriantur, in solo & unico sit respectu. Sic & fœdus, quod civitates Hanseaticæ Anno 1615. cum Illustr. Ord. Belgic. inierant, propè suum consecutum erat finem; unde Ill. Ord. confœd. Belg. Anno 1627. prorogationem postulabant à civitatibus. Fortè eodem tempore navigationis & liberi commercii causa iisdem tam ab Imperat. quàm Rege Hispaniæ ingentes offerebantur immunitates, veluti etiam peculiare mittebantur Legati, qui expetebant conventum, unde in fin. Novemb., ille Lubecæ habitus est. sed quàm res putaretur altioris deliberationis, nec instructi ad omnia comparuissent civitatum legati, in dilationem abiêre res. Interea mira & varia iterum tentata sunt, præsertim quàm Regis Daniæ ditiones omnes per universam Holsatiam & Jutiam usque ad extremam Wentusseliæ Chersonesum à Duce Generali Imperat. Serenissimo Dn. Friedlandiæ essent occupatæ. Sed quàm fortitudo civitatum, & quod maximè Lubecenses prudenter se ab omni parte interpo-

nerent, *Anno sequenti* 1628. in mense Septembri publicus conventus civitatibus & aliis indictus est, ceu litteræ ex Hamburgo sub dato $\frac{16}{26}$ Sept. Anno 1628. à viro magnæ auctoritatis missæ id testabantur, quarum tenor notabilis ille erat, quod sic etiam eventus docuit: Lubecæ non tantum Hanseaticus, sed etiam compositionis cum Rege Dan. celebratur conventus; ubi multorum Regum, Principum, Dynastarum, etiam Imperatoris & Generalium Dnn. Ducis Friedlandiæ & Com. Tylli Legati adsunt, quibus cum civitatibus talis intercedit tractatus, ut res possit omnis tutò transigi. In primis adest ibidem Legatus Elect. Saxon. qui inter alia in secreto hoc quærit, ut ipse fœdere Hanseatico possit recipi, velut quoque (N. B.) jam tertia vice secretissimum quendam ad Regem Sueciæ misit, ut cum illo in omnem eventum clanculatiè se possit coniungere. Quæ hæc subsit dissidentia, mox innotescet pluribus. Sed tamen hoc verum, quod tractatus concordix nunc tandem ita inter se cohæreant, ut, quæcunque pars condiciones pacis acceptare noluerit, quod interposito-

res unâ cum civitatibus Hanſeaticis vires ſuas coniuncturi ſint, renuentem ad concordiam compellere valeant, &c. Verum, quùm plurimæ heic moverentur difficultates, & tractatus tales in quartum ſequentis anni excurrerent menſem, interea civitates inter ſeſe novum commune confirmarunt renovaruntque fœdus Hanſæ, donec tandem *in menſe Maio Anno 1629.* plena Pacificatio cum Rege Dan. concluderetur; ubi ſic demum omnes ditiones Regi reſtitutæ ſunt, & ab exercitu Cæſ. omni liberatæ, Tandẽ quoq, tres civitates Lubecca, Hamburgum & Brema arctiſſimum & reciprocum mutuę deſenſionis fœdus, quod per aliquot annos inter ſeſe digeſſerant, ſeparatim & à reliquis civitatibus ſegregatum, compoſuêre fœdus, quùm cernerent, quod ſocii reliqui ad tale ſubeundum illis non eſſent pares. Velut etiam potiſſima hæc fuit cauſſa, quæ tam diu aliorum oblationes & monita ſubterfugerint; ceu ſuo loco aliquando plenius ea aſtutia prudens explicabitur. Qui Lubeccenſium acta ritè intimè percenſere novit, certè negare nunquam poterit, eos inter temporum filios primum occupaffe ſemper

ſub-

subsellium : Ita undiquaque satis acutè perpetuò hoc circumspexêre, ne temerè in ulla re se præcipitarent, nisi aliquando nimium præpediti fuerint suis affectibus. Quod etiam in his demonstrarunt, quando tam fortiter evincere potuerunt Reg. Dan. tot suppressiones, velut quoque modernum Regē 22 legationibus convenêre propter confirmationem privilegiorum.

Hęc propterea maximè pleniori cursu ad hæc usq, tēpora, strictim tamen omnia tangendo, deducere coactus sum, ut inde constet, quàm non tantum seduli undique custodes tam antiqui & laudatissimi Fœderis fuerint Lubeccenses, sed etiam in nonnullis auctores, ut Saxoniarum civitatum conjunctiones mutuas ex antiquitate usque prisca in suum attraxerint usum. Sed quæ heic enarrata fuerunt, saltem historiam eam respiciunt, quæ ad Vandalicas civitates maximè pertinet, quatenus Reges Norvagiæ, Sueciæ, & Daniæ propter Emporium Bergense in Norvegia concernunt, quum illud principaliter examinandum putaverimus. Iam quoque necessum foret, ut eodem contextu & serie historiarum reliqua tria Emporia, videlicet Muscoviticum,

cum, Anglicanum, & Flandricum, juxta compendiosam delineationem continuaremus: Verùm quùm res nimis longa esset futura, & plus spaciū requirat, quàm nunc possit absolvi; quanta brevitate fieri valebit, omnia principalia includemus iis, quæ suo loco in ea parte ultima de Emporis singulis sumus commo-
nestrati. Restat heic jam, ut pau-
cula adhuc quædam de Hambur-
gensibus, pro pleniori ipsorum sta-
tus & intentionis informatione, quæ
deceant, unde nunc Vandalicis civi-
tatibus accenseantur, subnectamus.

CAP. XIX.

*Plenior historia Hamburgensis, iuxta
statum eius explicatio; quomodo per eam
fœdus Hanseaticum decreveris
quidem, sed nec sine incom-
modationibus esse ce-
perit.*

HAmburgam & Lubecam non
tantum situs loci & perpetua scæ-
deris adfidui coniunctio fideli socie-
tate conglutinavit; sed etiam fati
quasi paritas in eandem fortis dispo-
sitionem coniecit, ut quasi in una si-
mm

inul cohærentent urna. Quæ ad civitatis Hamburg. originalem constitutionem faciunt, superius quidem satis explicavimus; uti videlicet ex Burgo ad Hamam Sylvam sito, quod Vandalorum olim fuisse dicit *Bert. com. rer. Germ. lib. 3. p. 569.* (quum tamen vix credibile, nisi de illis Vandalis accipiat, quorum mentio fit à *Schorkeio ad Hselmz lib. 1. c. 2.*) nomen ad oppidum sit translatum: verùm qua ratione ea Vandalicis accenseatur, licet id aliquo modo ex supradictis itidem colligi queat; tamen nonnulla historica heic simul subnectenda manent, ex quibus clarius quid ad amplificationem & restorationem illius, quando nimiam sibi antiquitatem *in art. 54. Actor. resist.* contra civitates aliquot adscribunt, elici possit. Etenim præter fas sit talis gloriatio, quæ proximos lædit. Hamburgam, non Vandalicæ veteri nationi propriè includi, id ex eo constat, quod non tantum originarius eorum status Holfatis sive Nottalbingis & Saxonibus præcis, sicut ipsi in actis contra Duc. Lunæb. & civitates vicinas ponunt, debeat; sed etiam cum conterraneis & incolis ex ordinatione Caroli Mag. per præfe-

ctos Ducibus Saxoniae Hamburgenses subiecti semper fuerint, velut quoque postea Otto I. sive Magnus urbis imperium ad Hermannum Bullingium transtulit. Vti jam superius dictum est. Ante Caroli autem Magni tempora sub Albione Duce Nortalingiorum, qui cum Witekindo Mindæ baptizatus est, & nomini Christiano se addixit, saltem vicus fuit: Ast quum *Anno Chr. 785.* post obitum Albionis huic provinciae Vithonem Præfectum & Ducem cum præsidio certo præposuisset Carolus, *Anno 787* oppidum hoc iste munire cœpit, ut ibi tutò Dux ipse habitaret. Namque gens adhuc cruda, facilè seditione aliqua commoveri poterat, ceu *Anno 788* factum, ut etiam usque in Megapolin contra Principem Trasium excursiones fecerint: Vnde Imp. Carolus coactus est Albim ipse traicere, & idolon illorum, quod ibi in Hamburgo colebant, ex templo delere. Atque quum nondum à rebellionē desisterent, *Anno 804* multa millia virorum cum uxoribus & liberis in Flandriam, tunc incultam, & Brabantiam transtulit: Et è contra ex Megapolensi ditione Vandatica recipiebat ibi, qui sedem sibi figerent.

Ex

Ex Noitalbingis illis prognati sunt populi Teutonici, qui adhuc Brabantii & Flamingii vocantur. *Iohan. Petr. in Chr. Hols. part. 1. pag. 9. & 10.* Ericagus sive Heric agustus cum à Carolo missus erat in Holsatiam, ut predicatorem ageret, & Ecclesiam Christi conderet, qui in Hamburgo ad eas suas inhabitare solebat. Vetus Heneti vicini usque ex Pomerania in odium Christianæ religionis confluerunt, & oppidum hoc expugnatum incenderunt, ac Casatus Patrumdem expulere protinus. At Carolus Mag. statim sequenti anno restituit hunc locum cum firmiore munitione curavit, & restituit Patricium suum. Post obitum autem Caroli, quem filius eius Ludovicus pater *Annos 14* gubernasset, & Haroldus 6, quem alii 67, alii 63, alii 65, alii 67, &c. regem Danicæ faciunt, *An. Christi 826*, per filios Sigefridi ex regno expulsus, ad eum Moguntiam suppliciter pervenisset, opem pro restitutione petens, in quo ipsi gratificatus, quod Christianitati cum uxore & fratre Erico se devovisset; unde per Saxonas ex iussu Imperatoris in regnum adductus est; Inde quum sanctus Anscarius, quem alii Ansgarium dicunt,

cum Gundberto in Daniam à Ludovico Imperatore & Sueciam missus fuisset, ut ibi converteret gentes, circa *Annus* 833. Archiepiscopum gentium septentrionalium Hamburgi ordinavit. Constituerat quidem Carol. Magn. ibi talem in honorem Christi figere sedem; sed quum nimia esset sævitia populorum & creberrimæ incursiones, filius eius id perfecit hæc temporis commeditate. Verum nec diu durare aut subsistere id potuit. Etenim vastata denudò à Normannis & locus Danie, per Albam ascendentes, urbe, Imperator Ludovicus Germanicus separatim eam fecit. Ansgarus vix effugerat periculo vitæ nudus cum suis; quum verò *Anno Chr.* 849. Bremensis Ecclesia vacaret, eidem quoque Imperator hunc Ansgarium propter bonè merita, & ut ipsi semper tutus in tot crebris devastationibus esset recursus, præfecit. Inde cum pontificis Nicolai consensu hanc postea ex Coloniensis iurisdictione exemptam, cum Hamburgensi Metropolitana idem Imperator coniunxit & univit. Tam varias autem oppidum hoc pertulit vices intra seculi spacium, ut sexies & ultra penitus exustum ac subversum

fuerit. Et quamvis Otto Magn. Imperat. postquam superiorem ab inferiori Saxonia dividerat, superiorem sibi servando & inferiorem amico suo Herm. Billungio attribuendo, Hamburgum protectioni huius Ducis & eius posteris submisisset; tamen nec penitus à sævitia vicinarum gentium & Obotritorum liberari potuit. Proinde quidem nepos Ducis Hermanni & filius Bennonis post obitum Thietmari fratris, qui Comes Holsatiæ fuerat, sibi arcem peculiarem & munitam quidem primitus ad Alistrum, ubi iam forum equinum ex parte est, extruxit; sed, quum nimia contributione subditos suos premeret, & contra Henricum 3. Imperatorem seditionem moveret, à Mistevene Vandalorum Duce arx eius direpta fuit. Unde filius eius Ordolphus pronepos Hermanni arce nova sibi sedem ibi & aulam fixit circa *Annus Chr.* 1060. quamvis sint, qui Bezelino Episcopo hoc adscribant, quod is circa *Annus* 1046 muro eam sepserit & 12 turribus firmaverit. Nihilominus bis uno *Anno* 1074 à Vandalis, Duci suo Godeschalco pio pessimè & nequitiosissimè rebellantibus, exusta & penitus devastata fuit

fuit arx cum oppido. Nec tantum eiusmodi calamitates sub Magno Electore Saxonie Ortholphi filio & Hermanni Abnepote, qui ultimus ex hac fuit Billingiana familia masculi generis, pertulit, sed etiam postea fatum admodum variabile sensit, quum Dux Saxonie Lotharius Suplingburgensis, in quem Imperat. Henricus V. Successionem Saxonie per novam investituram post obitum Magni Ducis transtulerat, Adolpho primo Schawenburgico Stormariam sub infeudatione concessisset. Comes iste Adolphus I. quidem de novo muni-
 verat Hamburgam, unde & per 17. annos satis viriliter usque ad obitum, qui Anno 1131. secutus est, gubernavit: sed filius eius Adolphus II. ex possessione tali ab Alberto Vro Marchione Brandeb. eiectus & in eius locum Henricus Badewigius substitutus est. Ac licet Comitatum hunc auxilio Henrici Guelphi Bavari recuperaret; tamen idem Badewigius sub discessu Hamburgum iterum cum reliquis arcibus illius ditionis penitus exussit & concremavit; infestavitque eò usque terram eam, donec transactionem Ducis Saxonie Henrici Leonis & eius conjugis comita-

516 RERUM P. HANS.
tūm Ratzeburgensem Anno 1190
obtinuerit. Quum verò Fredericus
Barbarossa Imperator expeditiones
in Palestina recuperanda Anno 1193
fisciperet, & inter alios Germanie
Principes unā cum illo visset Adol-
phus Comes Holsatiae, eam occasi-
onem neque sibi Henricus Leo, ab-
te Imperatore, redux post incedens
exilium negligendam tunc esse pa-
ravit. Itaque dum sua, delere An-
1189, 28 Octobris Bardovico, recup-
rate conabatur, statim Hamburga
& Holsatiam recepit, ciecto inde Co-
mite Dasselensi Adolpho, quem ac-
Adolphus IV. Holsatiae Praesidem
administratorem ditionum suarum
reliquerat. *Seth. Calv. in Chronol.*
autem per triennium occupatae
Henricus Leo ditiones eas Ultra-
nas, dum Adolphus Comes Holsatiae
& ipse redux auxilio imperatoris
Henrici VI. atque maximè Du-
Saxon. Bernardi & Marchionis
tonis fratris eius, nec non Berthae
Comitis Ratzeburgensis Hamburgae
Anno 1192. ac reliquam terrarum
suam redegit possessionem. Sed
heic diuturna fuit Hamburgensium
in eo quies, quamvis ex Bardovico
excidio ingentem sibi confice-
rent

fortunæ prosperitatem. Etenim, quum Adolphus Anno 1200 atrox bellum contra Regem Daniæ Canutum & fratrem eius Woldemarum Ducem Holsatiæ subisset, coactus est Hamburgum deserere & ultra Albim ad Suedenses refugere. Unde Hamburgenses obviam ivère Waldemaro, & eidem se in deditioe devoverunt, secuti Lubeccensium exemplum ex Anno 1092, ubi se Adolpho dederant, uti mox iterum Anno hoc 1200 Canuto se submiserunt, salvis tamen juribus, ut antea dictum est. Nihilominus Hamburgenses Comitum suum Adolphum cum exercitu quodam ab exilio receperunt: sed Waldemarus ita obsidione eum cinxit, ut ex intercessione Gunzlini Comitis Suerinensis Lawenburgum ipse cedere coactus sit, & simul in custodia manserit captivus. *Joh. Petr. Chr. Hols. part. 2. p. 183.* Unde Hamburgum iterum Danis deditum cessit, præsertim quum post obitum Regis Canuti VI, Waldemarus II, in regni successionem à proceribus adoptaretur. Is adeo ferox erat in debellatione omnium ditionum trans Albim, quum occasione temporis adeo feliciter uteretur, dum Germania infi-

nitis cladibus ex duorum Imperato-
 rum, videlicet Philippi Suevi Henrici
 VI Cæsaris filii & Ottonis Henrici
 Leonis filii electione, de Anno
 1198 afficiebatur, ut etiam vicinet
 quosvis penitus confundere conare-
 tur. Namque didicerat hoc, Iucratu
 in tempore, optimum est: *Fracta
 capitata, post hac occasio calva.* De-
 rum igitur fuit Hamburgensibus ju-
 gum istud Danicum, quod per octea-
 nium pertulere, donec pace in Ger-
 mania inter duos Imperatores conli-
 tuta Anno 1209. Otto I V Imperator,
 (quod aliàs Cæsar Philippus ex com-
 muni placito in se susceperat, nisi
 Otto Wittelsbachius Palatinus illuz
 in lecto ex venæ sectione decumben-
 tem nequitosè interfecisset. *Sic.
 Calv. in Chronol.*) auxilio & ope fra-
 tris Henrici Palatini, & Ottonis Mar-
 chionis Brandenburg., nec non Wal-
 demari Episcopi Bremensis, Hambur-
 gum Imperio ex manu Dani recupe-
 raret. Unde hoc oppidum sine medio
 Imperio subiectum dicebatur, quod
 Ottoni præstitisset iuramentum.
Crantz. in Dan. lib. 8. c. 17. Verum an-
 no sequenti 1210, quem *Iohann. Pet.
 in Chron. Holf. pag. 189.* facit 1216,
 quum novis difficultatibus cum

Pontifice Romano Otto I V Cæsar, bello Italico occupatus, implicaretur, urbs hæc denuò à Rege Woldemaro II. & Comite Orlemundano Adelberto Administratore Ducatus Holsatiæ obsidione acti cingebatur. Atque ut Rex eò magis premeret urbem, Castellum ei proximè ab ea parte, ubi nunc templum D. Nicolai extructum habetur, & platea novæ arcis adhuc in rei memoriam vocatur, apposuit. Nondum enim tantæ magnitudinis oppidum fuit, ait *Crantz. in Dan. lib. 8. c. 17.* Comes Adelbertus castrum locatum versus Eorum, non procul à pago Scipbeka tenebat. Ne verò diutius ibi distineretur, atque eò citius ad deditioem cives cogeret Rex, omnem illis in fluviis comneatum, palis ab utraque parte riparum fixis, & catenis invicem arctissimè conjunctis, præclusit. Occupatam igitur Hamburgam Rex statim, ut penitus incolæ & cives essent subiugati, Comiti Adelberto Orlamundano jure hæreditario in æternum possidendam tradidit. Nuda tunc erat civitas, & ab omni ope sui iuris destituta. Ideo ex singulari gratia novus iste Dominus ad eorum petitiones ipsis ius Saxonicum & maximè Lubeccense

Anno 1218 concessit, ut secundum
 eam normam judicia exercerent, ceu
 quoque Adolphus postea, recuperatis
 terris his, id *Anno* 1233 aliis indulgentiis
 suis, civitatibus Itzehoënsi. &c. At
 Comes Orlamundanus tanquam no-
 vitius Herus molliter tractare Ham-
 burgenses primitus voluit, ut eò ma-
 gis sibi novis beneficiis pro firmitate
 possessione devinciret: Velut quoque
 postea dum Waldemarus 2. captivus
 erat Suerini, quum cerneret, se non
 firmo stare amplius fundamento,
 Hamburgensibus ius suum vendidit
 pro 1500 marcis argenti. *Anno* 1425.
Serb. Calv. in Chron. Nihilominus si-
 bi subiectos tenuit usque ad confi-
 ctum Bornhoudanum, *Anno* 1226,
 ubi Rex Waldemarus 2, cum filio
 Christophoro vix se vitæ periculis fu-
 gâ subducere potuere, unde Comes
 Adolphus 4, ditiones suas integrè
 cum civitate Hamburgensi recupera-
 vit, & amplificare cœpit fortiori mu-
 nitione. Istis demum temporibus
 arctiori adhuc consociatione inter
 se civitates Hamburg. & Lubeccens.,
 quamvis Rex cum Adolpho in utili-
 tatis contra Lubecam conspirabat
 amicitiam, coire cœperunt, propter
 odium in Danos; ac reliquas quoque
 civi-

civitates, ut prævalerent commerciis, ad sese attaxerunt. Circa *Annus* 1260 Christophorus I. Rex Daniæ quum Ducatum Schleswicensem tacite ambire inciperet, & Comites Holsatiæ Iohannes ac Gebhardus prætextum ex Abelis regis *Anno* 1253 ab Eydorienfibus Fratribus occisi & Sororis educationem filio Erico fictam observarent, periculum imminens antevertere studuerunt. Ingens erat inde belli ab utraque parte præparatio, donec *Anno* 1261 die Panthaleonis in loco ericato Loheydam dicto magno coirent cum Rege conflictu. Cruenta fuit hæc strages admodum, & diu ambigua fortuna; tandem multis occisis atque captis inter eos non tantum Rex ipse, sed etiam Regina, quæ spectatricem tantæ crudelitatis, contra feminei sexus rationem, agere satagebat, captivi Hamburgum abducti sunt, ubi tam diu in custodia commorari coacti fuerunt, donec Comes Gebhardus Duci Iohanni Lunæburgico filiam Agnetam suam elocasset circa *Annus* 1264, iuxta *Bunt. computationes in Chron. Lunæb. pag. 18.*, quum Albertus Magnus frater Iohan. natu maior Dux Lunæb. toties frustra ani-

cabili transactione se interposuisset, Nihilominus nova affinitas id obtinuit inter utramque familiam, ut tandem Rex ingente summa pecunie persoluta, & omni iuris prætextu renunciato, se per compositionem horum Ducum liberârit ex carcere Hamburgico. Ex alacritate civium & assiduo commerciorum studio, præsertim quàm fœdere civitatum reliquarum vigere inciperet, factum est, quod Hamburgum opibus & amplitudine ita accrescereverit : sed nec defuit diu infortunium.

Etenim *Anno* 1284, propè dimidia civitatis pars incendio gravi consumpta est, ubi simul multi homines flammis ex inopinato passim dispersis periêre. Comites verò Holsatiæ quàm cernerent, quod Hamburgensis urbs tam facili sorte ex studio commercii se recolligere posset, ac velut simul reliquarum confœderatarum civitatum pinguedinem in sese derivaret, modum exactiōnis novum pedetentim excogitarunt : quem tandem Comes Henricus *Anno* 1310. apertè ita introduxit, ut magistratus, quamvis admodum cives refragarent, vetigal certum, quod ex commercialibus bonis esset perpetuo solvendum, im-

imposuerit; velut etiam adhuc in civitate ad forum mercatorum ædes Comitis Schawenburgici ædificatæ vigent, ubi vectigal illi ante omnia persolvitur. Accrescentibus autem tam in civitate Lubeccensi quàm Hamburg. commerciis & negotiationibus, accrevit simul vicinorum nobilium & Comitum ipsorum invidia, unde mercatoribus & civibus urbium talium vix amplius iter tutum fuit per eorum ditiones. Atque licet civitates sollicitarent in aulis & vias exigent securas, nihil tamen obtinuerunt. Proinde circa *Annum* 1340, ingens discordia inter principales fœderis Hâsæatici illas civitates & Comit. Holfatiæ exorta est, quùm planè audiri querelis suis aut animi diversione in facinorosos nequirent: sed potius Comitis nobilis & eorum emissarios spoliatores contra ius gentium in odium civitatum defenderent. Converterunt se igitur binæ istæ civitates ad Ducem iohannem Wagerlandiæ, & ad eundem, quùm noscerent eum magis iustitiæ studio addictum, de tot quotidianis expoliationibus detulerunt per legatos suos querelas. Ipsæ quoque ad opera talia, quæ pro viarum defensione necessaria

cessaria essent, perferenda & exponenda sese obtulerunt. Itaque hoc statim obtinuerunt, ut illis liberum esset, pro securitate mercatorum hinc inde comitantium binas equitum copias ad 200. Segebergam transferre, ut ibi succursum & observantiam præstarent. Quod adeò Comites alteros Holsatiæ Henricum & Nicolaum momordit, ut diversionem hostilitatis à Johanne ex peterent: sed quum ille hoc ipsis denegaret, proptio facto executores extitère. unde Imperator Ludovicus Bavarus in vindictam huius rei civitatibus misit auxilium, ut supradiçtum est. Hamburgenses igitur ex eo semper quærebant occasionem, quomodo se Imperio Comitum Stormariæ & Holsatiæ subducerent, & in libertatem plenam vindicarent: unde semp rursus auctoritate & patrocínio Imperatoris, nec minus per mare & terram undique maxime apud Anglos merciorum auct. omi incubuere strenuè, quod adeò animosos eos præcens & ebullientes effecerat. Quoties occasio ferebat, haut negligebant interpositionum suarum actus. velut An. 1349 factum, ubi quum nobiles illi ab Hemmelsbuttel, (quos tamen lo-

nas ab Elvevelt in enumeratione familiarum non observavit) arcem Hogenstegianam hæreditaria possessione adhuc tenerent , & inde perpetuis spoliis incumberent negotiantibus mercatoribus , ex iure confœderationis Hanseaticæ civitates Lub. & Hamb., advocatis in auxilium Comitibus Holsatiæ , oppugnare cœperunt, quod etiam continuarunt ita Comites , donec direpta arce illa nobiles eos penitus ex ditionibus suis expulissent. Inde verò tantus reliquorum nobilium , quorum capita erant , Marquardus Westensche , & Luderus à Krummendick, motus fuit, ut etiam isti Rendesburgum sibi oppignoratū prorsus assignarent. Quod, quum Hamburg. & Lubeccenses cerneant , suâ sponte magna equitum & peditum manu Comitibus suppetias tulerunt, & hanc civitatem recuperarunt sibi. His temporibus Comes Henricus , quem propter indefessos labores & gloriæ assiduum studium Ferreum dicebant, suis intentus erat moliminibus apud exteros, quod Hamburgensibus quoque ex usu erat, qui eadem laborabant æmulatione , ut magis in commerciis & potentia fluminis Albidos exditescerent.

526 REA V M P. H A N S.
rent. Ideoque insinuarunt se ante
Imperat. Caroli 4. primitus Anno
1359, ut contra piratas & spoliato-
res obtinerent Mandatum: Quod
quum benè succederet illis, iterum
quid tentarunt Anno 1365, & Comi-
tibus ac sociis non animadvertenti-
bus obtinuerunt quoddam privile-
gium. Vtriusque tenorem ipsi ita in
actis contra Ducem Lunæb. Chri-
stianum ac consortes litis in Camera,
quum restitutionem Anno 1620 pe-
terent, produxere, & ita se habent.

*Commissio Protectorialis à Carolo IV.
Imperat. Hamburgensibus pro
tempore Anno 1759.
concessa.*

CAROLUS quartus divina favente Cle-
mentia, Romanorum Imperator sem-
per Augustus, & Bohemice Rex, Consu-
libus & communitati civitatis Hambur-
gensis, Bremensis Diocesis, fidelibus suis
dilectis, gratiam suam & oratione bonum.
Imperialis throni, à quo iustitia & iudi-
cium procedit, æquum existimat, ut iniqui
bonorum pacem & quietem turbantes,
debitæ ultionis gladio feriantur. Sane pro
parte vestra Iohannes Decanus Ecclesiæ
Hamburgensis in nostra Maiestati præ-
sentis

sentia constitutus proposuit, Quod Mercatores & alia persone in mari ac fluvio A'bee . nec non aliãs ad civitatem vestram accedentes à piratis & spoliatoribus stratarum publicarum frequentes iniurias sustinent & iacturas. Undè , ut malefactores prædicti à flagitiis retrahantur , pronunciamus , declaramus & dicimus, Piratas naves invadentes, bona mercatorum & res rapientes , aut naufragium patientibus , in navibus & alijs rebus suis quomodolibet iniuriam irrogantes , seu agricultores , dum terram colunt , & operi rusticali operam dant, animalibus vel instrumentis suis spoliantes , vel ipsos capientes , infames esse & omni honore ipso iure privatos. Quo etiam piratas & spoliatores infra territorium vestrum perquirendi & capiendi, & secundum sacras leges debita pœna damnandi cum receptatoribus & defensoribus eorundem, vobis tribuimus liberam potestatem. Bona quoque vestra & possessiones quascunque nostra Imperiali protectione censemus gaudere , donec nos aut successores nostri Imperatores seu Reges Romani præmissa duxerimus revocandum , & dummodo vos in obedientia, fidelitate & subiectione nostra & Imperij fideliter maneatis , presentium sub Imperiali nostra Maiestatis sigillo testimonio

monio literarum. Datum Praga, Anno
 Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono, indictione duodecima, secundo idus mensis Octobris, Regnorum nostrorum anno quartodecimo, Imperij verò quarto. Per Dominum Imperatorem Conradus de Sisenheym.

Imperat. Caroli IV, de Anno 1365.
 Concessio pro nudius annuus, annuatim civitati Hamburg. data.

IN NEMINE SANCTE & individua Trinitatis feliciter, Amen. Carolus quartus divina favente Clementia Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemia Rex. Al perpetuam rei memoriam. Inter cetera sollicitudinum curas, quibus circa gubernationem Sacri Romani Imperij noster frequenter distrahitur animus, illa tamen nobis est cura precipua, & ad illa se ulum semper destinamus affectum, quae communitate bonum promovere videntur, & felices Republicae generare continuum incrementum sacrarum terrarum Alamanniae, & eas inhabitantium profectum uberem, & eorum status meliorationem: gratuita consideratione pensantes praesertim, quod fluvius Albea dictus è Regno nostro Boemia

fluens

fluens ad mercimonia sive merces super
 r: sō hinc inde ducendas aptus sit & va-
 lens, sic quod multi circumiacentibus lo-
 ca fructum & utilitatem possit impor-
 tere, ex certa nostra scientia, animo de-
 liberato sanoque Principum, Comitum,
 procerum nostrorum, deliberante consilio,
 ex nunc in antea annis singulis qualis
 septimanis ante festum Pentecostes, &
 octo diebus post dictum festum continuè
 sequentibus, in civitate Hamburg. super
 furo. a bea predicto nundinas annua-
 les, que alias annuale forum vocantur,
 au lornate Casarea, & de plenitudine
 Imperatorie potestati statum: indul-
 gentius & decernimus perpetuis assuturis
 temporibus celebrari per tres septimanas
 predictas numerandas continuè annis
 singulis duraturu. Ita videlicet, quod
 universi & singuli ad dictas nundinas, de
 quibusunque partibus accedentes, ibique
 per predictarum trium septimanarum
 spatium, vel circummorantes & abinde
 recedentes, omnibus libertatibus, bonis
 consuetudinibus, iuribus & gratijs gau-
 dere debeant & perfrui, quibus in & su-
 per alijs nundinis civitatum Imperij
 gaudent vel quomodolibet potiuntur.
 Decernimus & insuper & expresse volumus
 quod omnes & universas civitatis Ham-
 burg. predictae, Mercatores & advenas,

nundinas prefatas tempore prescripto visitantes, una cum eorum bonis & rebus, ab omni molestia, iniuria seu violentia iuxta suam possibilitatem tueri, manuteneriq; sine doli scrupulo debeant, & fideliter defensare. Requiritur igitur & heretemper attestè universos & singulos Principes, Ecclesiasticos & Seculares, Comites, Barones, Nobles, civitatem & oppidorum communitates, qui presentibus fuerint requisiti, fideles nostros dilectos, eaque & eorum singulis ac aliis cranibus nostris & Imperij Sacri fidelibus, presentibus pariter & futuris, auctoritate imperiali firmiter precipiendo, mandamus.

Quatenus universos & singulos ad predictas nundinas, tempore supradicto venientes & abinde etiam recedentes in nullo molestant, sed eis potius per loca & territoria sua de securo transitu & conductu provideant, eosque à violentiis & iniurijs quilibet protegant & defendant, nec permittant ab alijs quocumque libet impediri, sed in supradictis libertatibus, iuribus & bonis consuetudinibus, protegere debeant, & efficaciter defensare. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostri statuti, indulti, decreti & mandati paginam infringere, seu ei quovis ausu temerario contraire. Si quis hæc attemptare presumpserit, indignè

dignationem nostram gravissimam, ac
pœnam mille marcarum puri auri, to-
ties, quoties contra factum fuerit, se no-
verit irremissibiliter incursum, quarum
medietatem arario seu sisco Camera no-
stræ Imperialis, residuam verè partem
iniuriam passus decernimus applicari.

Signum Serenissimi Principis ac Do-
mini, Domini Caroli Quarti Romano-
rum Imperatoris invictissimi, gloriosissi-
mi, Bohemie Regis.

Locus Sig- gni Cæs- rii.

Testes huius rei sunt Illustres, Rudol-
phus Dux Saxonie, Sacri Romani Im-
perij Archimarschallus. Otto Marci 10
Brandelurgensis, Sacri Romani Imperij
Archicamerarius, Principes Electores
venerabiles. Iohannes Sanctæ Tragen-
sis Ecclesie Archiepiscopus, Bertoldus
Egsteren, Imperatoris nostræ aule Can-
cellarius. Et Albertus Lutheonuffelen,
Ecclesiarum Episcopi illustres: Henri-
cus Bregen, Robertus Legnica, Kaz-
marus Steincn, Duces Spoellabiles, Bur-
chardus Burgravius Magdeburgensis.
Iohannes Landgravius Luchtmergen.

*Heinricus Comes de Montfort. Nobiles
 Slabeo & Borsò fratres de Rosenurg.
 Fridericus & Theodoricus, fratres de
 Schonemburg, Thymo de Koldus, Petrus
 & Iano de Vvartemberg, & quamplures
 alij nostri & Imperii Sacri Nobiles & fi-
 deles. Presentatum sub Bulla aurea
 Typario nostrae Maiestatis impetratae-
 stimonio iterarum. Datum Prage,
 Anno Domini millesimo trecentesimo
 sexagesimo quinto, Indi claudine tertia,
 quarto Calendium Feb. Regnorum no-
 strorum Anno decimo nono Imp. ru vero
 decimo. Et ego Bertoldus, Dei & Apo-
 stolice sedis gratia, Eysteten: Episcopus
 Sacre Imperialis aule Cancellarius, vice
 Reverenti in Christo Principis Domini
 Gerlaci Mozuntinensis Archiepiscopi,
 Sacri Romani Imperij per Germaniam
 Archicancellarij, recognovi, per Domi-
 num Imperatorem Petrus Iansen.*

Inde igitur, quum Hamburgenses
 animis altius exurgere tentarent, ut
 non tantum locis in Hanseatico
 fœdere lites moverent, & alio cona-
 mine se ultra Bremenanos extollere sa-
 tagerent (ceus mensibus controver-
 siam de prerogativa in conventibus
 publicis Anno 1374. apud Hanſas
 movebant pro recordatione pristini
 Archi-

Archiepiscopatus, ubi tamen causa conciderunt ex decisione confœderatorum, ut infra explicabitur plenius) sed etiam contra Comites Holsatiæ insurgerent, altiora ambire cœperunt. Quum enim ex his & talibus dictis jam privilegiis particularissimis sanè, quæ saltem mei aspartum nudinas ad certum tempus indulgent, partim ad petitionem Archiepiscopi onus executionis illis imponunt, singularem statum talem sibi confingerent, quibus se subiectioni Comitum Holsatiæ subducere conabantur; & ipsi Comites præiudicia eiusmodi: quæ per novam interpretationem sibi arrogabant, impugnant fortius, nec eos ex subiectione ob talia artificia, quæ ipsis inscientibus machinati primitus Hamburgenses fuerant, dimittere possent; factum est, ut Imperator ipse Carolus 4. Anno 1375 Lubecam sub hac disputatione perveniret, ubi ita splendide habitus fuit, ceu supra dictum est. Comites quoque Holsatiæ occasione hanc non prætermittendam putarunt; sed ipsi simul se ad debita servitia obtulerunt Cæsari. Sic & Hamburgenses sibi & suæ civitati invigilandum duxerunt, quod ex

opportunè accidit Comitibus. Litis igitur huius causâ publicè à territorii Dominis proposita fuit, ubi maxima simul fuit querela de nimia Hamburgensium elatione, & quoddictis artibus in præiudicium Dominorum susceptis, penitus subiectionem & obedientiam Dominis suis debitam deficere, & se planè propter talia privilegia statum nullum mutantia, sed metas nuquidinas concernentia, ex potestate eorum eximere studeant. Hamburgenses è contra legitimi tituli existimabant sua privilegia, & supplices rogabant, ut Liberis Imperii civitatibus accenserentur. Quare quùm se utraque pars litigantium iudicio Cæsaris statim in loco absque ulteriori dilatione submitteret, causa satis cognita, talem Imperator Carolus 4. pronuntiavit sententiam: Quod civitas Hamburgensis nulla cum ratione solida eiusmodi sibi adscribere possit libertatem. quæ penitus eam ab obedientia debita & à Comitum Holsatiæ dominio eximeret; sed quod meritò & omni iure Comites Holsatiæ tanquam suos & Dominos territoriales agnoscere deberet; cui declarationi etiam expressè annexa fuit ea interpretatio privile-

privilegiorum, quod nullatenus iis præiudicium ullius essent ipsis concessa; sed ut saltem communi Imperio Romano iis inservire deberent, absque alterius detrimento & damno. Ceu in eundem modum *Cranz.* lib. 10. cap. 2. *Sax.* talia fermè refert.

Nec solum Lubecæ dictata fuit Hamburgensibus ea sententia; sed etiam Imperator Carolus 4. ex Tangemunda rescriptum ad eos misit, quo præcipiebat illis, ut Ducibus Holsatiæ debitam obedientiam deinceps præstarent. vide *Chyt.* lib. 22. pag. 599. Hanc quàm sententiam bis decisoriâ Imperatoris abstulissent, adeo admomordit eos, & usque ægè tulerunt, ut in reditu suo confestim statuam Rolandicam, quam pro signo libertatis suæ in ponte, qui inde adhuc ita vocatur, erectam tenebant, furore pleni destruxerint & diripuerint. Exinde postea Comites Holsatiæ pro Dominis iuxta prolata sententiam & pacta ulteriora agnoscere coacti sunt. *Iob. Petr. in Chyren. Hols part. 2. p. 263.*

Etenim nimia talis extensio (ut in actis iudicialibus Cameral. causæ huius, à Duce Lunæb. & consoribus contra Hamb. toties vocatur)

iuris suis limitibus circumscripti merito in ordinem erat redigenda, ne præiudicium pareret Dominis provinciæ, aut vicinis aliis, nec iterum in alium detraheretur abusus. Magna fuit hæc inscitia Han:burgensium, (uti Dantius loqui solebat) quod ita inspidè Rolandum suum deiecerint, quùm nec ipsi, neque Duces Holsatiæ vim sententiæ intellexissent. Etenim tacitè quid iuris ratione regalium sibi Imperator reservabat, quibus renunciare illi inconsultè factò ipso visum sunt. Nihilominus iterum variis modis, & quidem è longinquo moliti sunt quid simile, ubi ea usi sunt Han:burgenses argutia, ut cum vicinis civitatibus pacifcerentur, ne ab illis querela ad superiores deferretur, sicut ipsi in actis hand obliquè id innuendo confitentur, idemq; in exemplo cu:Wortfatiis inibi contractus de Anno: 316 evidenter declarant, ut sic Tutum Novę Ocht sive novi operis, alias Nigewerck, in suam redegerint potestatem, cuius rei approbationem quasi à Bonifacio sub pretextu altaris portatilis petivère. &c. Proinde etiam eiusmodi conatus sub & obreptionis in scripto aliquo publico,

quod

quod declarationem eorum subterfugis oppositam vocat, Martinus vander Meeden amicus meus, nuper Anno 1622 sub dato Stadæ 13. Febr. in causa defensionis pro libertate navigandi in Albidos flumine publico illis obiecit. Et notabile in primis est, quod pag. 5, & 6. ponit, in hunc sensum usdem exprobrando, quod non tantum in ignominiam maiorum, sed etiam contra sententiam & mentem ipsius Imperatoris, gratiosum illud privilegium & beneficium supra positum & specialiter in nudas nudinas certo tempore quotannis definitas, & circumscriptivè determinatas, contra scientiam & conscientiam in detrimentum proximorum ac maxime confœderatorum ad ius Emporii & Stapulæ extendere stituerint. Hambuenses ipsi in petitione articulata pro restitutione in integrum adversus latam sententiam Camerae art. 72. confitentur ingenuè, ut eorum habent verba: Quod quidem hodiè navigatio libera sit in maribus & fluminibus; sed salvo iure Germani, sistendi & stapula (N. B.) ex causa publicæ utilitatis, &c. Verum quum sub hac mutatio prætextu causæ publicæ

maximè non tantum proprium com-
modum , sed etiam suppressionem
proximi , confœderatorum , vicino-
rum principum , & Domini proprii,
adeoque monopolium & ante om-
nia dominium singulare in Albim,
uti nunc id in aliquot propositioni-
bus ad Reg. Dan. haud obscure dete-
gesunt , quærent potius , ait Mede-
nus, se inde Patriæ suæ & veritatis in
hoc studiosum præstare voluisse ; Et
enim , ait , non nihil exactius secun-
dum historiae seriem examinare , &
navum illum , quem Hamburgenses
confœderatis civitatibus & vicinis
diffamatione haur convenienti affa-
care non veriti sunt , scripto aliquo
detergere debui. Quamvis autem hoc
scriptum adeo fundamentaliter om-
nia deducat iuxta historiarum verifi-
cationem , ut vix refutari solidis ra-
tionum argumentis queat ; tamen,
quàm etiam summè necessaria mo-
neat , quid videlicet inter naves
& ius stipulæ , quod plurimi geo-
runt litterati , intersit , & quomodo
sub eo prætextu novæ exactionis
navigantibus & commerciis passim
imponi , item monopoliâta occulti
institui , & libertas navigandi re-
stringi aut inhiberi possint, ac deum
quod

quodnam inter commissionem Cæsaris pro vindicandis piratis & fluminis publici purgatione, atque Domini inde falsa appropriatione, discrimen tenendum sit, id hac occasione propter informationem meliorem rei & facti nonnihil iuxta Mædeni deductionem erit perlustrandum; præsertim, ut inde in ulteriori Historiæ huius deductione possit vera cognitio rei hætenus artificiosè suppressæ colligi, eoq̄ue rectius dijudicari.

C A P. XX.

De munditiis, iure Stapulæ, & foro promercali, vectivali, exactionibusque. quomodo inter se differant, nec non Dominio in flumen Albidos Hamburgensium, & quale sit.

Pro vulgivago axioma hoc Phyci venditant, quod unius corruptio alterius sit generatio; ita quoque hoc dici potest de Hamburgo. Namque facies quam varia & status datus incolatum talium fuerit, id partim ex supradictis facilè colligi potest. At quotquam Bardovicum,
 urbs

540 R E R V M P. H A N S.
urbs Germanorum & Saxoniarum antiquissima ab Henrico Leone esset extincta, atque inde Lunæburga florere magis inciperet ex navigatione & salis commercio; si tunc quoque illi æmulam se quidem Hamburga exercere voluit, sed quum nimis adspiraret, & auctores urbis ipsos tot machinis impeterent, ab Imperatore Carolo 4. pertulit eam sententiam, ut iam dictum est. Quid igitur aliud heic judicari poterit, quam quod merito à primordio tituli, postea orservetur eventus? Nam qualis tunc fuit præsens status, ex ea sententia & pacto demolitioneque statuarum Rolandinæ patet; si talis præsumitur nunc, fuisse originem similem. facile concludi posset *seu dum gloss. communiter. Boer. decisione 42. Vasq. in lib. Illust. 99 cap. 1. c. 6. ad fin. cap. 47. num. 9. usque ad fin. & alibi passim.* Nihilominus in eum cuius bono merito videtur, quod contra naturam consociati amoris, propter animum sui commodi studium, tam acri & plusquam sarcastico stilo vicinas & confœderatas civitates, videlicet Lunæburgum, Stadam, & Boxtchudam, *in art. 53. 54. & seqq.* petitionis pro restitutione in integrum

gram Anno 1619, contra notorietatem apertam Hamburgenses compungere atque iisdem commoditatis & naturalis iuris statum abnegate aut surripere voluerint: dum mox sibi ex iure quæsito vendicant ius staple in silencio & exonerando commercia *art.* 38. mox fluctuando ex dominio maris & fluminis arrogatione, sibi sua dubitanter conficiunt axiomata. *art.* 70. mox sibi contradicendo privilegia ex Caroli Magni ac filii eius Ludovici Pri fundatione, quàm eam urbem in Ecclesiasticis Metropolim constituerit, coniecturaliter conficiunt: *art.* 34. &c. Inde Martinus à Meden ad eò cupidè commotus est. ut Refutatorium illud composuerit scriptum, in quo libertatem veram commerciorum solidè, & e contra Hamburgensium violentas coactiones ad vivum depingit. Velut etiam non sine admiratione eorum axioma, quod *art.* 70 ponitur, cognosci poterit, quàm còtra ipsum naturæ ordinem & constitutionem ponant, Quod etiam in mari, quo tamen nihil plane æstimari communius possit, aliquod ius imò etiam dominium (ita imperterriti loquuntur) ad navigationem perti-

nens

nens adquiri ; Vnde minus dubii hoc habere potest, in flumine publico, qualis est Albis. &c. Verum quis, si non careat integris sensibus, sibi hoc persuaderi sinat ? Facile quidem est, quidpiam affirmare pro vero: sed quod ipsa natura extra proprietatem alicuius constituit, quomodo id in dominium tale cogas ? Quia naturæ ordo hoc commune esse non permit- tit, sed iubet, ait aucto: in *lib. de mari libero cap. 5. pag. 21. Vide Donell lib. 4. com. cap. 2.* Proinde non tam iure gentium, quàm ipsius naturæ quibusvis ad quosvis libera manet navigatio in mari. Namque nec ibi valet titulus inventionis, donationis, occupationis, præscriptionis, aut consuetudinis &c. necdum jus ullum Domini, ut *cult. dict. aliquot cap. 19* satis luculenter demonstrat. Nec obstant, quæ ex *part. 2. Heg. quest. 40. num. 54. aut Bod. lib. 1. cap. 10. pag. 267.* quis obiciat, quum ius naturæ & gentium iure civili longè sit veltius. Tum etiam ex ipsa lege civili præscriptione aut tali modo consuetudinatio adquiri prohibentur, quæ in bonis esse nequeunt. *l. sed celsus. ff. de cont. empt. l. usucap. ff. de usucap. l. siat ff. cod. sine poss. de R. S. in 6.*

l. alienat ff. de v. sig. l. si fund. ff. de fund. det. l. prescript. C. de oper. publ. l. diligent. C. de aqua duct. &c. Attamen ipse Prodius & auctores reliqui confitentur ingenuè, quod si quodammodo quid iuris attribuendum in mari veniat, id ad neminem alium nisi ad Principem sive Imperatorem spectet. Nec dubium est quin ipsi id confiteri velint, quum ita fluctuant ad nomen Metropolis in Ecclesiasticis, tanquam ad sacram anchoram convolent; quum inde salutationem aliquam assertionis suæ petere satagant. An vero quem late-re potest, in qua re Metropolis tunc illa Hamburga dicta & constituta sit cum reliquis? An in commerciis? an verò rebus Ecclesiasticis? Quæso cui rei locum Metropolitanum hunc cōsecravit D. Imperator? Mirè Helmholdi antiquitatem, quod ille circa tempora Henrici 4, id est, An. 1096. &c. vixerit, extollunt art. 25, & eius auctoritatem præ reliquis valere volunt. Quæ igitur supprimunt materiam subjectam, de qua ille loquitur? An ibi de dominio maris, & instructione navigationis, & jure Emporii, aut commerciis ullis agit? An potius de cultu Domus Dei, &

animatum regimine? Audiatur heic
 historicus ipse, si fortè sit, qui igno-
 ret, ut fucus derergetur illi: Hic (in-
 quit, Ludovicus sæpius) ubi super
 Hammemburg. Patris sui (Caroli Ma-
 gni) comperit votum; communica-
 to statim sapientum concilio, san-
 ctissimum virum Anscarium, quem
 & aliquando ad Danos & Suedos
 prædicatorem direxerat, Hammem-
 burgensi Ecclesiæ ordinari fecit Ar-
 chiepiscopum, statuens eandem ci-
 vitatem Metropolim universis, N.B.)
 ut legatio verbi Dei exinde ubera-
 pullaret in omnes barbaras natio-
 nes. Quod & factum est, &c. Ergo
 & sic Metropolis a. i. instantia: Pon-
 tificum (ut ulterius testatur) dis-
 minationi Verbi Dei facta est. Vi-
 deatur quoque *Chytr de Metro.* ubi
 latè vim & intentionem talem ex-
 plicat, & quomodo ac quare Germa-
 nia in 6 Metropoles, seu Arch epif-
 coporum sedes divisa sit. Quare ita-
 que non hodiè quoque est Metro-
 polis? An non quia sedes Arch: ep. Bre-
 mam translata est? Ergo cessante cau-
 sa etiam cessat effectus, quod simul
 exprimi debuisset. Verum quum ne-
 que hoc satis firmum putarent fun-
 damentum, ideo quidem ad partem

ultimam ostii Albiaci recurrunt, & ibi simul producunt concessionem altaris portatilis, quod supplicibus Anno 1296. à Pontif. Bonifacio 8. ad Missam faciendam pro iis, qui in tuti novi operis excubias ad extremitatem istorum finium agunt, obtinuerint; producunt quoque simul conniventiam & specialem amicitiam, quam Anno 1316. feria quinta ante festum Palmarum cum iudicibus, Consalibus & universitate terræ Wortsatia inierunt: verum quo artificio totum istum tractum Ritzbaltelensem in suam potestatem redegerint & à Lappenis olim iis. Nobilibus sedem tantum sibi appropriarint, eam historiam planè silentio sicco supprimunt, ne fortasse inde omnia reliqua in ullam suspensionem vacillationis abripi aut trahi possent, aut apertius de variis aliis pateret iudicium. Ita etiam nunè se confundunt, dum australe brachium art. 44. & 45, quod arte 300 unquam fuerit, negant, quo ipso clarè demonstrant, ac semetipsos convincunt, quod ex obstructione, quam ipsi loco Gammerico tunc obiecerè, violentiam eam fluvius ab altera parte caussarit. Verum quum variis

M in fluctua-

fluctuationibus suis in eo publicato
 scripto iuxta articulos tales semetip-
 sos oppugnēt, ut ait Meiden, nec aliud
 firmius in conquisitis latibulis fun-
 damentum sibi & causæ fragili in-
 veniant, toties relabuntur ad Caroli
 I V. mandatum specificum, nundi-
 nis annuis solummodo deputarum.
 Miratur proinde Meidenus, quod ex
 tam sinistra interpretatione huius il-
 lustris mandati, de alia protus te-
 loquentis, sibi ius talis stipulæ, quod
 ipsi contra omnes vicinos & accolæ
 in eorum extremum detrimentum
 tam malè practicantur, confingere
 & judicialiter id probare conentur:
 Verba eius sunt: Nimum est, quod
 posteti hi (inquit) in deipsectum ma-
 lorum suorum, tam nimia confiden-
 tia, præter decoram, ex simplici tã
 Privilegio nundinarum, vectigalis &
 stipulæ ius sibi confingere & proba-
 re ausint, ac non vereantur coram
 supremæ justitiæ iudicio aut laude-
 bili Cæsareæ Camere tribunali ne-
 non publicis typis idem in conspe-
 ctum totius mundi nimis temerè
 producere: Imò nec erubescant his
 quasi fundamentale omnibus reli-
 quis Cæsareis Mandatis, Privilegiis
 & confirmationibus (quas iuri fir-
 pax

pulæ suo cum magna reputatione iuxta eorum opinionem produxerunt) præferre & extollere. Quùm tamen ipsa veritatis manifestatio testetur hoc, quod, si dictum Privilegium, aut potius respectu civitatis Hamburgensis Mandatum Carolinum iuxta tenorem ritè examinetur, ex cuicvis rationis compoti hominum statim pateat; istud rescriptum nihil magis, nec ulterius quid importasse, quàm (1) meram dispositionem aut nullam ordinationem nundinarum; atque eã (2) certo & nominato tempore cuiusque anni sequentis destinatam, videlicet duabus septimanis ante & unam post festum Pentecostes, quod tempus sæpius in eo repetitur: hoc modo (3) & cum tali conditione libertatis, veluti in aliis passim locis nundinæ in Imperio Nationis Germanicæ celebrantur: Atq; (4) id omne in communem salutem omnium reliquarum ad Albim terrarum & locorum, provinciarum & civitatum, & quidem pro securitate & libera consuetudine omnium mercatorum, qui tunc (5) propterea nullo planè onere gravari aut premi, sed multò magis tam ab Hamburgensibus ipsi, quàm etiam ab omnibus

Principibus & magistratibus vicinis in & extra Hamburgum contra iniquitatem inferentes defendi & protegi debeant; Atque hæc omnia suo dictamine pœnæ in mandato non nata, &c. Hactenus Melchioris.

Vnde patet, & ipsum Mandatum id apertè loquitur, quod in nullius leci aut negotiatus detrimentum ex eo quod vergere queat; nedum quod ad alia extendi debeant generalia, quæ ipsa prorsus ignorat litteræ: velut cum tradunt Dd. à verbis privilegiorum & propria eorum significatione non esse recedendum: *Parf. cons.* 22. n. 6. lib. 4. Vbi etiam scribit nullum verbum in Privilegio censi frustratione apertum, & sine effectu operandi. Quæ cum pluribus aliis similibus copiosè deducit. *Joh. Petr. Anchar.* q. 23. n. 5. v. 7. 8. *Alvar. Vatast. discif. L. h. an.* § 8. n. 8. 9. *Rel. e. Vall. cons.* 2. n. 7. usque ad fin. maxime n. 47. 48. lib. 4. *Cephal. cons.* 451. n. 220. sum seqq. Stat ergo hæc & inextinguibilis sententia & intellectus privilegii, quod de specie certa & determinata loquens, nulla ratione ad universalem locutionem aut generalem possit in altitudinem retrahi, quoniam specifica differentia omnem à se excludit.

cludat genericam acceptionem. Nundinarum, ceu ex ipsa nominis appellatione ac se ipsa apparet, toto cœlo à iure stapulæ, fori mercatorum,emporii, & appulsu principali mercium distant. Etiam qui sensu communi propè careat, rectius hæc posset distinguere. Sed non mirum, quum proprii commodi studium & amor, tam forte possit gignere mortalibus mentium impressiones, ut inde etiam erranti lingua quid sequius proferatur, modò appetitui id suum in exaturatione sistat scopum. Nihilominus justa & rectiora sapientibus paucula quædam de Nundinis & iure stapulæ, quum hoc vocabulum apud Grecos veteres non adeo usitatum sit, asseremus, ut quivis in tali certamine quod hodiè admodum frequens est, huic avarissimo mundi seculo, quid certi iudicii sibi inde cōcipere queat.

Nundinarum igitur vox ipsa indicat, quod certè non assiduum appulsus & cotidianum appellendi & advehendi actum denotet, sed ipsa denominatio id manifestè exprimit, quod intercapedinem temporis octo dierum sive tot partium dissidium interponat, quasi dicerentur Novendinæ à die nono, ac iste dies

esset paganorum & institorum mercibus dicatus ; unde Festus ait : Nundinas feriarum diem esse voluerunt antiqui , ut rustici convenirent mercandi , vendendique causa , eumque nefastum , ne , si liceret cum populo agi , interpellarentur nundinatores . Quod ita & asseverat Paulus . Attamen Titum de feriis scribentem , Nundinarum dies non inter ferias tetulisse , sed tantum solemnes vocasse , & idem hoc Iulium Modestum ita fecisse , quod nundinae non essent feriae videri , refert *Macrob. Saturnal. lib. 1. c. 16.* Verum id Iulius Caesar prorsus negavit , quod die nundinarum concio posset advocari , id est , cum populo tunc agi ; ideoque nec nundinis Romanorum haberi comitia potuisse : attamen & lege Hortensia effectum , ut festae essent postea , uti rustici , qui nundinandi causa in urbem veniebant , lites componerent . Nefasto enim die Praetori fieri non licebat . Alias enim apud Romanos feriarum quatuor fuerunt genera ; Stativae , Conceptivae , Imperativae & Nundinae , ut notat *Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 5. cap. 7. vid. Rossin. lib. 4. de antiq. Rom.* qui ibi etiam originem earum ex sermonibus *Macrobii*

crobii explicat, cum Varrone & Ru-
 tilio id faciens maximè, quod Ro-
 mani instituerint nundinas, ut octo
 quidem diebus in agris rustici opus
 facerent, nono autem die, intermisso
 rure, ad mercatû, legesque accipien-
 das Romam venirent, & ut scita, at-
 que consulta frequentiore populo re-
 ferrentur, quæ trinundino die propo-
 sita, à singulis atque universis facilè
 noscebantur. Vnde etiam mos tra-
 ctus est in Germaniam, ut simili mo-
 do in civitatibus passim singulis se-
 ptimanales nundinæ vel potius mer-
 catus minores celebrentur, sed legi-
 bus aliis; non ut nonus sit dies; sed
 septimus, velut norma Scripturæ sa-
 cræ & Verbum Dei id exigit, ut se-
 ptimo die quies sit sancta omni car-
 ni. Vnde & septimana quidem rectè,
 distantia tot dierum dicitur, & cæ-
 tunc celebrantur semel rusticis in
 singulo hebdomade nundinæ, quas
Markttag vocant. velut *Colum. de re
 Rust.* idem comprobat ex vetustate,
 quod Villicus, non urbem. non ullas
 nundinas, nisi venderet aut emen-
 daret necessaria causa, frequenta-
 verit. *Lamb. in Aul. Plant. pag. 133.*
 At die trinundino leges aut novæ aut
 correctæ aut repetitæ promulgebantur,

tur, unde & tunc frequentior multitudo plebis adfuit : Ceu eundem morem adhuc in vegeto usu retinet civitas Magdeburgensis, quum ibi Metropolin Saxonice suis determinet, ubi undecies singulis annis proclamatio publica fit legum, quam illi *Paurding* appellant. Nundinas vero septimanales, sive mercatus quælibet civitas ex Magistratus sui jussu celebrare valet, quum regalibus non admodum strictè accenseantur, & commercatus quasi tunc ex concessione superioris loci illius actus putetur. Magna tamen differentia est talium nundinarum, quæ singularem solemnitatem in annuo aliquo spacio continent, quum non unius dispositionis concursum mercatorum, sed plurimum etiam distitarum regionum incolæ & merces, quæ publicis indigent securitatibus per publicas vias, conuertant, confluentiamque & distitationem commerciorum exigant, ut immunitates multe ad tales actus maxime publicos, & negotiationes requirantur. Ideoque merito singularis ea observatur distinctio, ut Nundinae aliæ sint vulgares & hebdomadariae, aliæ autem annuæ & solemnes, quæ ab illis planè ita separatae sunt,

fant, ut illæ nihil dignitatis habeant, & quàm solummodo ad usum commodiorem & sustentationem vulgi faciant, nec vici iis carere queant, à quovis Magistratu sine ullo privilegio institui possint. *Thesaur. decis.* 264. n. 1. *Bald in l. unic. C. de nund. Sichard. a. rubr. ibid n. 2. Cuiac. in parat. d. t. Eocer. de regal. c. 2. n. 239.* Ideoque rectè hanc dicto loco distinctionem ex *Cuiac. parat. d. C. de nund.* observat, Quod etiam hæc Nundinæ & Mercatus differant. Nundinæ, inquit, sunt celeberrime Imperii vel unius provincie mercatus, qui habentur certis, statisque temporibus maximo conventu mercatorum in his locis, quibus jus eos habendi datum est beneficio Principis, aut longa consuetudine, quales in Germania sunt nundinæ Francofurtenses, [Lipsenses, Naumburgicæ, Magdeburgicæ die Mauritii quotannis, &c.] Mercatus verò sunt parvæ nundinæ, unius civitatis, aut vici, non ita celebres ut nundinæ. *Cuiac. in parat. d. t.* Atque hæc nundinæ & mercatus omninò nequeant sine ullo privilegio aut Principis summi concessione aut licentia, dictis ob rationes, quod regalia quoque eius ingrediantur, in-

stitui. Imò solus Imperator maximè
solemnnes annuas concedit. *l. un. C. de
nund. ius Sax. lib. 3. art. 66. & lib. 2. art.
26.* Ac potest etiam eas civitati aut
loco alicui pro lubitu cum causa au-
ferre & aliò transferre. *Gail 2. obs. n.
24. Tessaury. decis. .64. n. 2.* Verut ipsi
ius erigendi civitates competit, quod
concedendi nundinas sive mercatus
publicos in sese complectitur, de qui-
bus textus sunt expressi in *l. 1. ff. de
nund. ibi, nundinis impetratis à Prin-
cipe. & l. d. un. C. eod. Knich. de Sax. non
prov. iur. verb. ducum. c. 5. n. 437.* Cui
huc facit, quod ferias solus Impera-
tor indicere queat. *l. 4. C. de fer.* Nun-
dinæ enim sunt feriæ, ut supra et
Macrobius patet, quod Iul. Cæsar om-
ninò voluerit, ut etiam novennales
essent feriæ, quod lege Hortensia si-
militer approbatum fuit, & id liquè
probat ex *d. l. un. C. de nund. Decret.
lib. 24. c. 7. Mollerus ad novell. Const.
Elect. Aug. part. 1. Const. 30. n. 6. seqq.
Sichard. ad d. l. un. per tot. Eynst.
dereg. c. 2 n. 210.* Unde etiam talis
nundinis quasi sacrum quoddam
tempus iuridicè adiectum est cum
privilegio quasi singulari, ne merc-
tores in exercendis commerciis &
negotiationibus liberis, quæ bona
publ.

publico inferviant, impedirentur, ut in nundinis nemo conveniri sub prætextu privati debiti, ac molestiam pati, præcludique, seu, ut nunc loquuntur, arrestati possit. *l. un. C. de nund. & Const. Elect. p. 1. 30. Moller. ibid.* Quapropter hoc sedulò observatur, quod persona aut bona debitoris in nundinis arresto detineri haut valeant, priusquam illarum finitarum signum per campanam publicè ad certum tempus detur. *Matt. Coler. de proc. execut. part. 2. cap. 3. n. 156. Dan. Moll. lib. 1. Semestr. quest. cap. 12. Becer. de reg. cap. 2. u. 239. Carpzov. de regal. th. 4.*

Eam quoque ob causam, ne talibus publicis commodis quid impediementi aut nocumenti improvidè obiiciat Imperator, tam cautè in eo procedere solet, & usus ita quoque communis id obtinuit, quod Cæsar aut Princeps summus nunquam aliè sui nundinarum talium privilegium dare consuevit, nisi prius adjacentibus & vicinis civitatibus & pagis aut eorum Dominis, quorum interesse posset, auditis. *Gail. 2. Cbs. 69. n. 29. Bocer. d. l.* Proptereaque hodiè in Gallia privilegium nundinarum à Rege impetratum ad Ballivos
 vel

vel Seneschallos dirigitur, ubi auditur
 intercessione vicinorum omnium, et
 litteris regis ius nundinarum admit-
 titur vel denegatur *God:ofr. ad l. i. ff.
 de nund. Eynsid. tract. de Reg. cap. 2.
 n. 211.* Alias enim ni ita legitime
 res talis obtineatur, & maximè et
 intercessione vicinorum, plerumque
 dolus heic sub nimio proprio com-
 muni studio sepultus latet. Ideoque
 certè privilegium Magdeburgensium
 cum eorum fundatione tanti mo-
 menti est, ut omnibus dignitatem &
 palmam cum summo honore in his
 auferat, quum ex totius populi Sa-
 xonici imploratione talia privilegia
 nundinarum & reliquarum conce-
 sionum ab Imperatore Otone II
 Is sint impetrata. Ac nisi solemni-
 tas hæc subsit, merito dici potest,
 quod per sub & obreptionem quid-
 sit extractum. Namque in genere
 omnia iura civitatum à Sacra Cæ-
 reâ Miest. & imperii supremæ de-
 pendent: iura autem specialia cõ-
 sensu populi introducta sunt, *Dant. in
 disc. cont. Com. Barbienf.* Ac nisi ita
 constent, non carèt extremo vitio. Ve-
 lut etiam *Cic. acriter* tales nundinatio-
 nes in *M. Ant. Philip. 2.* reprehendit,
 imò ad fraudulentas actiones eius re-
 iicit.

icit. Cuius domus, inquit, quæ stuo-
 sissima est, falsorum chirographorum
 officina, agrorum, oppidorum, im-
 munitatum, vectigalium, flagitiosis-
 sime nundina. &c. It. Imperium
 populi Romani huius domesticis
 nundinis imminutum est, &c. & 5.
Phil. Orat. de eodem hæc reperit: in
 interiore ædium parte totius Reip.
 nundina &c. tantum videlicet dem-
 num toti Imperio & Reipubl. unius
 hominis aut civitatis sæpius nundi-
 natio fucata vel *καταγορα* inferre
 potest, nisi cautio legitima adhibea-
 tur. Quis igitur non iam clavis hoc
 perspicit oculis, quid propriè ge-
 rama sua acceptione sint Nundina?
 An heic subintelligi aut subintelligi
 queat ius stapulæ, aut Emporii quod-
 dam continui, universalitatem quan-
 dam cõtinentiæ secum induceris? Vbi
 determinatio rei certa, ibi sanè nec
 indefinita potest accipi, quùm mu-
 tuo sibi contrariantur, nec temporis
 intercapedo possit dici aut accipi de
 continuo. *Vide Gars. Mastrii. de Ma-
 gistr. lib. 3. cap. 10. num. 11. & seqq.*
 Verum paucis quoq; nunc patebit,
 quid sit ius stapulæ aut Empotii, sive
 forum publicum mercatus. Quam-
 vis hoc ius valdè fuerit semper in u-
 su,

su, & cum ipsas à principio cum commerciis flotere inceperit: tamen rater ICTOS vix sunt aliqui, qui ex professo quid de eo conscripserint. Unde etiam adeò confusè à multis accipitur, ut neque id, quod Emporii vigas exigit, rectè diiudicetur. Inter ICTOS Germaniæ inveniuntur tamen nonnulli neoterici qui partè satis eam tractarint materiam, ut *Mynsing consil. 19. Sixtin. 2. de Regal. cap. 3. num. 39. Henning. Goeden. Consil. 3. quibus Natta addi potest Consil. 657.*

Alias enim antehac nò adeo hoc ius stapulæ secundum eam appellationem in usu fuit; sed ex Emporiis Hæteaticis in consuetudinem traductum est, ut propriam eorum dicatur verbum, ceu *Stapelen* nil aliud est, quam merces exponere, & iterum comparere. Inde quum ius Emporii eus stapulæ in causa Hamburgensi vocaretur, illis est à Camera Imperialis positum, ut novo libello id explicarent. *Meden. in Refut. sua pag. 99.* Nihil aliud est nomen Emporii, ut videre est apud *Cic. lib. 5. ad Brut. Epist. 2.* ubi mentionem Emporii Teolanorum facit. Ast hodiè quod Dauthius de hac stapulæ conscribit materia, nondum videre lucem.

tamen aliquid perfectius percipiatur, ante omnia Synonyma & locutiones genuinæ sunt observandæ. In iure Weichbildico Saxonum *art. 9.* referuntur, quod Mercatores Cæsarem sollicitarint, ut illis ius altius commercii concederet, & habet textus hæc verba. Atque tunc Rex concedat illis alia sublimiora & talia iura, qualia ipse cotidie in sua observabat aula. &c. Dauthius, qui præ reliquis Iuris in talibus fuit accuratus, ex comparatione Coloniensis civitatis, quæ cum Magdeburgensi in eadem collationis paritate, *art. 1. VVeichb.* constituitur, ritè tali iuri adscribit jus Emporii, Geranii, sistendi, presentandi & exonetandi stapulæ, & vocat hoc forum Mercatorum contradistinctum à foro causarum, ceu illud rite ex ipso textu *art. 9. d.* expeditum sapienter reddidit. Signum autem huius iuris attributum est speciale in Emporialibus ædibus, siue forensibus talibus, quas textus Weichenfer dicit. Ceu etiam *Iohan. 2. v. 16. οἶκος ἐμπορίου* domus mercatus talis locus vocatur. Quid vero ædes ejusmodi forenses sint, id glossa in triplici significatione ibidem plenius explicat. &c. Ex quibus manifestè apparet, quod domus

mustalis publica *VVeibauss* dicta,
 non tantum curia aut forum causa-
 rum sed etiam forum maximè Mer-
 catorum, sive communis appellus
 domus aut Depositorium *Eyn Markt-
 haus*, ad quod omnis generis com-
 mercia & merces pertrahuntur &
 deponuntur, & præterea quæ per
 maria ac flumina navigabiles illuc
 assidue & cotidiana continuatione
 transportantur. Quod etiam Græcè
ἐμπόριον: ab *ἐμπόρεω* id est a gonor,
 vel potius ab *ἐμπόρος*, *Matth. 13. 45.*
 quod & mercatorem, & vectorem,
 qui mare traiecit, quasi mercatori
 nomen suum à peragrando & præfi-
 ciscendo habeant, denotat: Empe-
 rium id Latine ritè per forum descri-
 bitur; non autem secundum Uide-
 rum, qui forum à fando vult deno-
 minari; sed potius iuxta Varro-
 nem vel à ferendo, quod ibi omnia ven-
 dilia, etiam causæ, conferantur: vel
 foras, quod sub dio fiant tales nego-
 tiationes, derivatur. Rectè dicit
 Festus, quod 6 modis forum intelli-
 gitur. Primò negotiationis locus, &
 forum Flaminium, forum Iulium,
 ab eorum nominibus, qui ea fer-
 constituenda curant, quod etiam
 locis privatis, & in viis & in agris
 fit.

fieri solet. Alio, in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent. Tertio, cum is, qui Provinciae praest, forum agere dicitur, cum civitates vocat, & de controversiis eorum cognoscit. Quarto, cum id forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dici solet. Quinto locus in navi: sed tum masculinæ generis est, & plurale. Sexto fori significant Circensia spectacula, ex quibus etiam minores forulas dicimus. Inde & forare, & foras dare, & fores, & foras, & forecula id est ostiola dicuntur. Hæc ille. Verum nos cum Rosino *lib. 9. cap. 7. de antiq. Rom.* omisis reliquis, de his tantum foris, quo res conferrentur, dicimus. Quorum quidem duo apud Romanos fuerunt genera. Alia enim ad urbis splendorem facta erant, in quibus hominum convenus fiebant, vel negotiorum civilium, vel delectationis causa: Alia ad communes populari usas parata negotiantibus patebant. Quæ verò fœta negotiis civilibus tractandis fuerunt comparata, hæc sunt: Romanum, Cæsaris, & Augusti. Romanum forum, quod & antiquissimum fuit, & propterea vetus appellatum, varia insuper habuit nomina.

Nonnunquam propter excellentiam simpliciter Forum dictum est, frequentius Romanum, à dignitate scilicet urbis, interdum Latinum. &c. Velut etiam hodiè in eius rei imitationem Argentorati, & Francofurti Curiaë vocantur Romeriana. Cæsaris forum ab auctore suo habet nomen, ubi sibi statuam erigi passus est. Sed Augustus forum constituit propter hominum, iudiciorumque multitudinem, ut festinantius absolverentur. Quartum forum incepit Domitianus Imper. quod Nervas perfecit, & transitorium dictum fuit, quod statuas, colossos omnibus cum titulis, & columnis æreis ac rerum gestarum ordinem contineret. Quintum celeberrimum Traianus adiecit, cuius quidem admirandus splendor fuit, sed inde meritò optimum omnium habetur, quod in eo foro M. Antonius proponi edictum mandavit, quo Christianos pœnarum crudelitate exemit, eosque vocari in ius propter religionem prohibuit: delatorem verò eorum cremari vivum præcepit: quod tamen atrox meritò cesset. Fuit & Salustii forum, Augusti Archimonii, Ceditii, Argentarii, Logarii, &c. seu *Alex. ab Alex. Gra.*

lib. 2. cap. 12. tredecim recenser
fora.

Verum alterius generis Fora erant
hæc, boarium, olitorium, piscarium,
suarium, cupedinarium, piscarium,
rusticorum, sive suburbanum, &
agonium, in quibus ea, quæ ad vi-
dum erant necessaria, vendebantur,
cum adhuc in omnibus civitatibus
bene constitutis Rebuspubl. tales ne-
cessitatis commoditates conceduntur
commano usui. Testatur et mos Ro-
manorum hanc distinctionem nobis
in manum largitur, ut inde agnosca-
mus, quæ in ipsis Foris fuerit disse-
rentia. Etenim non tantum iudicio-
rum & permercatorum simpliciter
rerum: sed Forum maxime mercato-
rum in præcellenti habitum fuit æ-
stimationis dignitate, cui singulatia quo-
que iura & privilegia sunt attributa.
Sic ex eius rei imitatione, vel potius
ex ipsius naturæ dictamine Hansea-
ticæ Germaniæ tale forum Empori. ex
sæpationis vocabulo insignire vo-
luerunt, & Stapulam eiusque com-
petentiam Ius Stapulæ nominatarunt,
sive *cum Niederlage*, appellatione ab-
arrullâ, exoneratione, principaliori
scilicet Emporii parte desumpta, ut
recte loquitur *Dauth. in Product.*

Magdeb. contra Comit. Barbiens. Ingens est absurdum, ait Meden, quod in petitione Restit. Hamb. art. 75. & 82. ponatur talis confusio, quæ Nundinas & Stapulam pro Synonymis habeat. Tum etiam ipsi Hamburg. es sibi contrarii essent, quum nundinae omnibus civitatibus communes sint, & à quovis Magistratu subditis fore concedi queant. Quid ergo privilegii loco in hoc habebunt, si omnibus est commune? Sed affectata est ignorantia, quum differentiam satis pro commo noscant & intelligant. Quemadmodum enim forum à ferendo (ut antea dictum est) nomen habet; quod in eum locum & controversiæ, atque merces deferantur, quum Græcis forum esset Basilica, id est, domus ampla & spaciola, quæ so- lebat ædificari, ut in superiori parte iudicia, in inferiori parte negotiationes exercerentur; ceu ex Varro rem hanc in officia Ciceronis Georgius Cracovius exponit: Ita Stapulam vocamus, ait Dauthius, mutuato de Germanica lingua iura Manicaticorum consuetudinem vocabulo, aggestionem & compositionem mercium omnium, quæ huiusmodi sunt, ut servando servari possent.

sint. *Crantz. in Vandai. lib. 8. cap. 36.*

Conficitur igitur ex his omnibus, (ita pergit Dauthius) quod etiam ipse locus talis publicus, & Mandatum aut Imperatoris indultum & privilegia-ria concessio in tali continuatione longè quid sublimius & ab nudinis supradictis magis separatam requirant & ponant, quum hæc res generalitate & amplitudine sua nec non dignitate omnium commerciorum maximè se regalibus Principis summi insinuet, utpote, ex qua amplissimi fructus vectigalium & teloniorum expectari queant. Imò & ipsa verba textus in *iure Veichbildico Sax. art. 1. & 9.* hoc ostendunt, quod Imperator sit, qui singulari mandato & cum singulari solemnitate tale ius sistendi & Stapulæ mercatoribus aut civitati mercatorum concedat; absque cuius speciali privilegio hoc nullatenus valet acquiri. Namque eandem paritatem habet, quæ observatur in condenda civitate. Etenim iuris est manifesti, quod Cæsaris hæc sit potestas, & pertinere hoc ad eius splendorem, ut ipsius autoritate civitas Imperii condatur. Ita de Cæsare est *text. in l. 1. C. Metropol. Berytho. lib. 11. Casp. Valasc. l. imperium n.*

73. ff. de iurisd. Et quæ sine Cæsaris auctoritate constituitur civitas, privilegia civitatis non habet. *Innocent. 6. cum ab Eccles. n. 1. de off. ordin.* Sic & nullatenus ibi est ius sistendi aut Stapulæ Emporiivè, ubi non id singulariter concessit Imperator. Est enim iuris vulgarissimi, verba contractuum, privilegiorum, & omnium dispositionum secundum subiectam materiam, & naturam illius rei, de qua agitur, intelligenda esse. *l. si unum princip. ff. locat. l. si elec. C. eodem. l. damnosi infecti. ibi Angel. ff. damnosus. l. si. C. non nume. pec. Clem. ex art. de verb. sig. multa cumulat Natta. Clem. fact. coll. 4. § 64. de verb. sig. Et verhard. in loco à subiecta mater. Alex. cons. 25. n. 6. lib. 3.* Et quæcivis Imperator civitatibus indulget, talem quoque inde habent civitates formam, quæ sit statum servam, aut liberam, mixtam aut plenè liberam, ac quoad commercia Emporialem aut citra Emporium & saltem in mandinis tantum consistentem. Ita Fridericus I. Cæsarensis ius civitatis habenda dedit. *Natta Cons. 636. n. 102.* Sic Imperat. Otto I. Magdeburgum in fundavit, ut non modo civitas Imperialis esset libera, sed & potius

Franca, atque liberis & excelsis Italiae civitatibus, quoad exemptionem, æqualis esset. Imò & in genere iure omni Stapulæ, mercatus & Emporii præ omnibus aliis in fundatione sua donavit, ac in iure *VVeicbb.* eadem ipsi emporii privilegia in hoc attribuit, quæ civitati Coloniensi, cetera verba in textu expressa habentur. Quod si Hamburgum tam insignibus privilegiis esset ornatum, velut in Magdeburgo videre est; tunc certè posset aliquid exemptionis fortioris sibi aut gloriæ in iure tali arrogare.

Etenim in supra posito Mādato nupiam tam generales imò & universales concessiones inveniuntur, velut in fundatione Magdeburgensis civitatis; sed admodum restricta ibi in Hamb. concessione speciali locutio est de nundinis tantum annuis. Magdeburgenses verò obtinent ius Stapulæ & Emporii in universum sibi concessum. Verba enim generalia generaliter sunt accipienda; & generalitas tantam operatur, quoad quâlibet speciem in ea expressam, quantum operatur dispositio specialis. *Dauth. in præd. contr. Com. Barbicus. mibi pag. 34.* Ergo à dispositione generali, nullus casus excipiendus est.

l. pretio ff publ. in rem act. Ducn. reg. 133. Schrad. in tract. feud. p. 3. cap. 1. num. 5. p. 9. cap. 2. num. 79.

Genere enim non simpliciter, sed universim posito, quamlibet speciem necessariò inferri, iura & communis sensus etiam dicunt. Hinc constat verba universalia longè maioris efficaciae esse, quàm generalia: quàm sint præcisa, & omnes omninò casus etiam non expressos contineant: neque ullam planè restrictionem admittant. Imò eiusmodi verba ampliat significationem verbi, cui a lingua- tur, & hoc operantur, ut verba cuius adlociantur, ad latissimam significationem extendantur: in tantum, ut comprehendant etiam casus, qui secundum impropriam significatio- nem sub illis verbis includi possunt & quæ alioquin sub iisdem non cõ- prehenderentur. Quare nulla omni- nò dubitatio esse potest, ubi genus ponitur, species sub se comprehendit, & illi nota universalis, ut in May- deburgensi privilegio adicitur, quæ necessariò omnis species includatur & inseratur. Verum ea ratio non procedit à specie ad genus, velut Hã- durgensium concessio præter relicta obiectiois statim in mera specifia

forma nundinarum certo tempore circumscriptorum consistit. Quemadmodum enim qui de omni animalium universaliter sermonem habet, de homine etiam necessarîo intelligendus est: Ita sacra Cæsarea Maiest., quæ omnem mercatus formam alicui loco tribuit, etiam jus stapulæ, seu universalis, necessarîo concessisse intelligitur; quæ hæc universalis orationis vis atq; efficacia genuina sit, ut multis deducit *Schrad. de ser. l. 2. part. 9. part. princ. sect. 3. num. c. 2. & Inculentissimè part. 10. sect. 5. n. 71. cum seqq.* At qui hominem, & inter eos adhuc hunc vel illum ponit, is certè omne superius & generalius excludit ab isto subiecto. Verùm ut igitur in proposito tali cõcludatur oratio, certissimum est, etiam in privilegiariis concessionibus, idem iuris esse, ut privilegium de genere universim loquens, singulas generis species comprehendat, & è contra. Ita tradunt *Ang. in l. fin. ibi Iason. n. 33. tit. 1. de constit. Princip. Panorm. C. cum olim. de Verb. Signif. Ias. in l. 1. in lect. n. 13. C. de S. S. Eccles. Dec. l. in omnib. caus. num. 12 ff. de Reg. l. idem in c. cum accessissent. n. 14. de Const. princ. Grat. Cens. 130. n. 16. lib. 1.* Et quando privi-

legiaria concessio est universalis & præcisa, uti certè Magdeburgensium est, non poterit nec debet aliter restringi, sed est standum formæ & verbis Concessionis. latè *Tiraquel. in l. si unquam. verb. libertas. n. d. C. de revocand. Donat. Natæ censil. 160. n. 33.* Vbi dicit: Verba privilegii exemptionis accipienda, uti sonant. Vnde tradunt Dd. à verbis privilegiorum & propria eorum significatione non esse recedendum. Consulatur in simili quæstione *Heinr. Bocer. de Regal. cap. 4. num. 5.* ubi satis exactè omnia determinando explicat. Hactenus Dauthius &c.

Quod heic de nundinis & iure stipulæ aut Imperii non nihil plenus ex Dauthio deductum est; Item quoque in puncto de flumine publico navigabili, & vectigalibus novis instituendis, aut veteribus augendis omninò statuendum venit. Ecce enim unice hæc regale absolutum imperii nec tantum Imperatoris; sed universum Re:publ. communis statum & ferream concernunt. Vnde Imperatori insolitum erigere vectigal, aut augere vetus, non est liberum, ait Dauthius, nisi principum Elect. accedat consensus, per capitul. Caroli V. *Stad lib. 1. Goldast.*

1. *Galiast. Const. Imperial. tom. 1. fol. 1. Bocer. de reg. cap. 2. n. 184. Buxt. ad aur. bull. cap. 9. th. 91. Thom. Mich. de Jurisd. conc. 11. litt. C. l. arm. de Jurist. lib. 1. cap. 4. n. 7. Eodem modo in Regno Gallia, Anglia, Hispania, Dania, Polonia &c. hoc regale, quod omnem tangit undique populum, in voluntate procerum simul & ordinum regni distractum hæret, ut causa ac necessitas prius ritè examinentur, ne fiat precipitatio. Eynsid. de reg. c. 2. n. 232. Huc respiciens Cic. pro l. Manil. Vestigalia quidem pacis ornamenta, & belli subsidia appellat, sed eadem quoque pacis inversionem ac belli perniciem causat, si non sit modica impositio talium, aut aequitatem ignoret. Si quidem ad alienandum animos subditum à superiore potens est, & ad nulle incommoda distractionum generandum, profecto exactiones, tributa & vestigalia id citissimè præstant. Vultur de Valent. in Barth. litig. lib. 1. c. 6. n. 25. Clepmar. de arc. rerum publ. l. 4. cap. 25. l. 1. 2. & 3. C. de veil. nov. inst. Kypp. de is. 30. n. 1 & 2. Si quis historias penitus percenseat, is invenit, quod maxime civitatum tumultus, motiones Rerum, rebelliones populorum*

rum & seditiones inde ortum sum-
 pserint suum. *Vide Thuan, hist. lib. 5, fol.*
103. Ideo non temerè ad eum mo-
 dum deveniendum est, & non cuivis
 competit Magistratui, quum tessera
 sit supremi Imperii. *Cran. Cons. 814.*
num. 4. ac retinaculum eiusdem no-
 vell. 8. cap. 10. §. oportet. *Novel. 149.*
cap. 2. Nec constitui debet aut potest,
 nisi necessitate publica exigente
vect. C. de vectig. Ac quum inconsultis
 principibus constitui nequeat *l. 3. C.*
eod. multò minus id quædam civitas
 aut aliquot civitates decreto suo con-
 stituere valebunt, uti in hoc casu
 expressus est text. *l. 2. C. tit. cod. Ve-*
lut nec solvi debet ultra antiquam
consuetudinem l. 4. C. eod. quod si
 fiat, exactum non tantum restituere
 debet *l. 3. C. vect. inst. non posse.* *Vide*
plurib. Henr. Klock de vect. Sed etiam
 si inferior quis, non expectata per-
 missione legitima, suo iure & iudicio
 novum instituat aut exaugeat, præter
 legis litem ambitus tenetur. *l. un §. i.*
ff. de leg. Jul. amb. & legis Jul. de vi publ.
l. ult. ad leg. Jul. de vi. Schonb. pol. 4. c.
25. Mmd. 2. de man. extr. c. 42. n. 1. Rz.
de comm. part. 3. lib. 3. c. 7. n. 1. Eiusd.
reg. c. 2. n. 237. & maximè *num. 235.*
 ubi rectè in quæstione de civitatibus
 sci-

formata cum fundamento refutat Klockium. Memorabile est dictum *Comuai lib. 10.* ubi ait: Nemo est omnium Principum, qui ius habeat, vel tunc unum exigendi à suis, præter institutum annuum censum. Et paulo post: Sunt Principes, quibus hoc frequens in ore est, se habere privilegia, ut quantum velint, à populo exigant. Certè Galliarum rex omnium minimè causam habet, ut illud de se iactet: nec enim ipsi, nec cuivis alii licet. &c. Quod si igitur non Regibus à liberum, quomodo civitatibus concessum erit sine speciali concessione aut consensu superioris?

Sic etiam idem iudicium faciendum manet de fluminibus publicis & navigabilibus: Quippe flumina navigabilia, & ex quibus sunt navigabilia eodem modo inter regalia referuntur, quo viæ publicæ. *Tit. 56. que sint reg. l. 1. feud. & l. precipimus. 32. in fin C. de appell.* Hæc enim fluminum & viarum publicarum similitudinē non tantum istud intuit quod in *ff. lib. 43. tit. 11. de via publ. & 12. de sum. item in d. tit. 56. que sint*, loci isti tam præterè connexi habeantur; sed etiam hæc certius evincit, quod iure nomineque conveniant, quum vide-

licet

licet viæ & flumina publica sint & vocentur : Id quod rem totam declarat. *Eyns. de reg. c. 2. n. 279.* Flumina enim regni sunt regis, ut *Afflic. decr. Neapol. 383. n. 13.* unde & regalia dicuntur *l. quo minus. ff. de flum.* Quia sunt Imperatoris universali reipublicam. *Bald. in l. pen. col. 2. C. de condit. inst.* Et quum publica sint, *l. adeo - §. 4. ff. de flum. & l. 24. ff. de damn. inst.* merito in jure populi sunt, utentur commodis omnium. *V. Vesemb. lib. 2. §. 3. & l. ergo. §. alluvio. ff. de riv. divis.* Namque fluminis usus communis est, sicut viatum & litoris. *l. fluminum. in pr. ff. de damn. inst.* *Boc. de regal. c. 2. n. 103.* Id.oque, ut omnibus commerciis & navigantibus tuta fiat, incumbit Imperatori & hiis superiorem non recognoscentibus, nec non Ducibus & Marchionibus, aliisque Principibus, aut quibus Imperator id concesserit, ut curæ ea, que ad securitatem faciunt. *lib. de feud. lib. 1. c. 5. n. 6. pag. 85.* Unde patet, cur Imperator Carol. I V. *Hamburgen sibus* commissionem hanc anno 1359. *Id. 2. Oñtolr.* ratione sui & protectionis sue obtulerit. Namque aliàs non potuerunt sibi quilibet heic potestatis arrogare, ut usus om-
mba

ribus in securitate integer contra piratas & spoliatores maneret, ut volunt ICII Bald. Alvarot. *Isern. Afflict.* & alij, *quesibi d. l. pag. 86. Vult allegat.*

Vnde hoc omne ex iure commissionis delatæ, non iure dominii sui, sed ex mandato, & nullatenus ex concessione hoc officium defensionis præstat navigantibus, & cōmerciorū patronis aut mercatoribus. Cōgruit hoc cū eo, quod ex usu Imperii sit, ut flumina publica navigantibus & negotiantibus sint enta, quum cuilibet liceat iis uti, modò sine iniuria alterius hoc fiat. *Rosenth. de feud. c. 5. concl. 23. n. 2. Jacobin. de sanct. Georg. de feud. in verbo Et cum flum.* *Sixem. de regal. lib. 2. c. 3. n. 31. Carpz. de regal. th. 55.* Meritò igitur Dux Lunæb. civitas Lunæb. Stadēsis & Boxteludana in his Hamburgensibus se opposuerunt in Camera, quum isti in eam prolaberentur ambitiosam habendi cupiditatem, ut ex commissione Imperatoris sibi dominium tale adscribere audent, quod possessionis illis speciem importaret. quo sanè nihil magis contrarium menti Imperatoris & ipsi iuri gentium effingi aut excogitari poterit, quum in præiudicium non tantam omnium viciorum, sed etiam

iam cunctis uariantibus vergat, et toties loquitur Medenus, addens quod res insignis audaciæ vel insipientiæ avaritiæque non sit absimilis. Sed quum tria hæc sint arcana Hamburg. quibus maximè non sine damno & iniuria vicinorum ita accreverint, & potissimum Magdeburgenses admodum suppresserint, paululum accuratius secundum iura hæc et Medæno illo fuerunt repetenda. Vt nam ex animo & ex corde veritate ab illis essent pronuntata *quæ in, art. 315.* his verbis proferuntur, ubi ita cum iure naturæ affirmant: Quod nemo debeat cum alterius damno vel incômodo locupletari; sed quod cuiusque est onus, cum commoda quoque sequi debeant! O quam optata talis locutio accideret Magdeburgensibus, quæ tot annis ac tantâ enervationibus sui non exigua illa suspensa expressit! Sed de his, in sequenti historia ulterius.

CAP. XXI.

*Continuatio historiae de Hamburgensium
renovato statu, & alio renovationis
studio eorundem inter ci-
vitates Hanseaticas.*

Quum igitur Hamburgenses, sicuti
in 20. cap. antecedenti relatam
est, ita non tantum per Caroli IV.
perquam iustam sententiam Anno
1375. Lubecæ interlocutoriè pro-
latam, sed etiam per proprium suum
factum, quo suam Rolandi statuam,
quod libertatis Saxonice signum pe-
culiare habebatur, ex eaprimaria in-
tentione. qua plenum liberatum, &
Imperialium civitatum Imperii af-
fectabant statum, penitus excidif-
sent, & ad debitam partitionem obe-
dientiamque Comitibus suis Holsa-
tiæ & Stormariæ præstandam, salvis
tamen pactis & exemptionibus iis,
quas Imperator sibi magis tacitè quàm
explicitè reservarat, prorsus essent re-
missi; rem alia sibi aggrediendam pu-
tatunt via. Etenim quod hoc modò
conatus rei istius non processerat, id
subori ipsis videbatur, & admodum,
quum pœnitentiæ morsu secum

actioni torquerentur, eos mordebant. Ideoque quomodo ex hoc probro se eruerent, atque in tacitam aliquam vindictam huius ignominie alacriter resurgerent, media alia dispicere inceperunt. Situs quoque loci, occasio temporis, vicinorum incauta impudentia, & socordia, nec non variae distractiones rerum, praesertim quum ab obitu Woldemari 3. Reg. Dan. *de Anno* 1375. Haquinus rex Norvegiae filius Magni Smege ac bellum adversus Albertum Regem Sueciae moveret, Margarita Woldemari 3. filia post obitum Haquini conjugis ac Olai filii illud gloriose per plures annos perficere studeret, cui simul vicini Principes & Comites Holsatiae ipsi implicati erant, sicut Hamburg. in manus multa lapsa sunt, & tradidere. Quapropter duplicia, quibus occulte de novo altius accrescere valerent, remedia inventerunt, quae partim per clandestinas suppositiones, partim per violentiam deprehenderunt expedienda. ut innuit in dicto scripto Medaus. Ante omnia autem, viderunt ipsi recurrendum fore ad ostium extremum Albibos, ut ibi portubus vicinorum, praesertim ab altera parte res-

sus Archiepiscopatum Bremensem, frequentiam commerciorum nonnisi disturbarent. Subsidium in fine hoc illis præstitit, quod iam pridē ibi in ultima extremitate turrim sub specie promotionis commerciorum pro vicinis sibi ædificatam circa *An.* 1290, obtinissent, cui indultum Papale de *Anno* 1292, & simul citra consensum superioris Domini Archiepiscopi Bremens., Wulsaticis *Anno* 1316. sibi obligatos coniunxissent, velut ex confœderatione eorum sequenti patet. Etenim exportus illis in officio Albidos maxime flourat & adhuc florebat frumentorum & aliorum fructuum commercium adeo, ut ibi ex Hollandia, Brabantiaque, & Hardervico Geldiæ magnus semper fuisset concursus navium in tali mercatura, cum ipsi in *art.* 102. consententur. Unde ad *Annum* 1218. 22. *Septembr.* compositionem cum Hardervicensibus, in præiudicium tertii factam, ut eo rectius commercia talia in coactionem redigere potuerint, allegant, quamvis etiam rem inter alios actam, dicat Medenus. sub cuius prætextu tunc iterum inceperunt rem maximè liberam & communem commercan-

tibus cunctis in proprium & privatum contrahere aut retroducere usum. Præsertim quum etiam variis blandimentis eousque perduxissent Wurtlatos; ut suæ intentioni obsequentes tenerent sub specie dicta, & quod piratæ essent communi sumptu expellendi, inde in præiudicium sui proprii Magistratus & Archiepiscopi vinculatos ita traxerunt, ut ex confœderatione *Sub dato Anno 1399.* id apparet. Factum itaque sic fuit, ut sub eodem prætextu protectionis, quam sibi commissam tam ab Imperator; quam ex confœderatione putabant, illi jurisdictionem aliquam arrogarent, & ut hoc etiam eò melius obtinerent, nobilem illum possessorem arcis Ritzbuttelianæ ex familia Lappiana, in carcerem sub specie delicti alicuius abripuerunt, & sic in suam potestatem per huius renunciationem coactam, eum locum redegerunt, ut ibi vicini hæredes & Domini Hadletiorum & Wurtlatiorum essent, pleniusque persequerentur Domini & jurisdictionis intentionem ac scopum. Sed talis historiz documenta, quum ipsi exhibeant, iuvat ea heic cognoscere, quæ sic se habent.

Pontificis sum Bonifacij VIII. de Anno 1292. Concessio Altaris portatilis in turrim Novi operis ad Ostium Albedos.

BONIFACIUS Episcopus, servus servorum Dei, dilecti suo filio Decano Ecclesie Sancte Marie Hamburgensis, Bremensis Diocesis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Sincere devotionis affectus quem dilecti filij Proconsules, Consules & universitas Oppidi Hamburgensis, Bremensis Diocesis, ad nos & Romanam gerunt Ecclesiam, promeretur, ut votis eorum, illis presertim, qua ex devotivis fervore prodire conspiciuntur, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dictorum Proconsulum, Consulum, & universitatis petitio continebat quod iuxta portum fluminis Albea & propè mare Oceanum, sita est quadam turris Nigen, alias Niegeverick nuncupata, dicta diocesis distans à predicto oppido fere per decem & octo miliaria partium Germanicorum, quarum qualibet pro quadrato miliaribus partium Italiae computatur quodque huiusmodi mare qualibet die naturali brevis hinc & inde, dicta aqua turris per Proconsules & Consules

les & universitatem supradictos suorum predecessores magis laboribus & expensis sunt constructa, & hodiernis temporibus per eos seu familiares eorum sub maximis expensis conservatur & custoditur, ut venientes ad dictam portum, & navigantes ab eadem, plenam ipsius portus cognitionem possint habere, ad obviamtuna periculis & naufragiis, que multoties evenire possent, & evenirent, si dicta turris ibidem sicut non esset, ac nulla alia cognitio dicti portus haberetur quam de turri supra dicta. Cum autem, sicut eadem petitio subiungebat, eadem turris in solitudine maris posita sit, ac fere per dies huiusmodi leucas à fidelium habitatione, & praesertim à Parochiali Ecclesia, ubi custodes huiusmodi & alij in dicta turri degentes, Ecclesiastica sacramenta recipere tenentur, distans noscatur. propterea tempore necessitatis propter fluxum maris & refluxum custodes & degentes huiusmodi promissis audiendis praedictam Ecclesiam, aut Rectorem eiusdem Ecclesiae pro Sacramentis Ecclesiasticis, custodibus & degentibus ipsis ministrandis, dictam turrim interdum dissuiter, quandoque vero nullo modo possunt adire. in magnis custodum & degentium huiusmodi periculum annuarum. Quare pro parte

Proconsulum, Consulum & Universita-
tis predictorum nobis fuit humiliter sup-
plicatum, ut ipsis, quod in dicta turri
Altare portatile habere, super quo sin-
gulis, etiam tempore quo predicta Eccle-
sia fuerit Ecclesiastico interdictione suppo-
sita, per Sacerdotem idoneum Missam,
ac in die festi natiuitatis Domini nostri
Iesu Christi plures Missas celebrari, nec
non degentibus huiusmodi in dicta turri,
ad eam uenientibus Ecclesiastica Sacra-
menta ministrari facere ualeant, conce-
dere de benignitate Apostolica digna-
remur. Nos igitur huiusmodi supplica-
tionibus inclinati, discretioni tue per
Apostolica scripta mandamus quatenus
si est ita, prefatus Proconsulibus, Con-
sulibus & universitati, quod in dicta
turri habere altare portatile cum debita
reuerentia & honore super quo in loco
alio ad hoc congruo & honesto Missam
singulis diebus, & in diebus festi predicti
plures Missas, etiam tempore, quo dicta
Ecclesia fuerit Ecclesiastico interdictione
supposita, in degentium, & ad ipsam tur-
rim uenientium huiusmodi presentia per
Sacerdotem idoneum excommunicatis &
interdictis exclusis, celebrari, ipsisque de-
gentibus & uenientibus Ecclesiastica Sa-
cramenta ministrari facere possint, dum-
modo degentes seu uenientes huiusmodi

causam non dederint interdictio, nec illis contigerit specialiter interdicti Apostolica auctoritate licentiam largiari, iure tamen diste Parochialis Ecclesie & cuiuslibet alterius in omnibus semper salvo. Datum Romae apud Sanctum Petrum 4 Idus Novembr. Pontificatus nostri Anno secundo.

Confœderatio & amicitie contractus
Hamburgens. cum VVortsat,
Anno 1316. pro defensione
Novi operis & ibidem
Turris noviter e-
rectæ.

Nos iudices, Consules & Universitæ terre VVortsat æ recognoscimus, & tenore presentium firmiter attestamus, quod cum honorabilibus viris & amicis nostris specialibus & dilectis Consulibus & Universitate civitatis Hamburgens. quadam speciali amicitia & mutuo-
vamine perpetuo duraturus compromissi-
mus nos & confœderavimus per hanc
mæram, quod ipsos in terra nostra, & utriusque potuerimus, debet unus fideliter
promovere, & singulariter, si aliqui, seu
aiqui Principes, Barones aut terrarum
Domini, sive quicumque pacis emulato-
re: Turrim nove Ocht, quam dist: Con-
sules

sules & cives Hamburgenses, pro Salute
 nostra & omnium Mercatorum extru-
 xerunt & custodiunt multis laboribus &
 expensis infestaverint, obsederint, valla-
 verint seu presumpserint expugnare, de-
 bebimus una cum ipsis, & ipsi una nolis-
 cum huiusmodi invasoribus & pacis emu-
 latoribus totis terræ nostræ viribus arma-
 ta manu concorditer resistere, & eorum
 iniustas & violentias mutuo iuvamine re-
 pellere fideliter & constanter, in cuius
 rei Testimonium Sigillum terræ nostræ
 duximus presentibus apponendum.
 Datum & actum in nova Ocht, Anno
 Domini millesimo trecentesimo decimo
 sexto, feria quinta ante festum Palma-
 rum.

Hæc confociatio miro Hambur-
 gensibus cessit lucro. Etenim ex tali
 occasione primitus tentavit contri-
 butionis quid Hamburgi ex commer-
 ciis ibi allatis ab exteris mercatori-
 bus & nautis exigere, cu Medenus
 quoque id in dict. script. pag. 69. ex-
 pressè testatur, & natus ipsis un-
 quam competiisse affirmat. Ac
 quum res feliciter ex hac suppositio-
 ne & nominis subtilitate succederet,
 pedetentim tractu temporis progressi
 sunt ad altiora, & civitati Stadeni,

cui verum ius Emporii aut Stapulæ competebat , vectigal suum infringere ac imminuere cœperunt , quod ex hoc titulo Novi operis libertæ eorum naves oneratiæ essent , nec solve-
re quid vectigalis utilitati teneretur. Interea tamen quoque Stadenſium ordinatum vectigal simul variis subagitationibus & modis oppugna-
re veriti sunt adeo , ut etiam arbitros in ea causa sibi constituerint civitates Hanſæ , velut id ex translato do-
cumento sequenti facile est colligere.

*Copia transactionis in puncto vecti-
galis Stadenſis cum Ham-
burg. An. 1340.*

IN Nomine Dei Amen. Nos (N.B.)
Senatores ex Hamburg notum & ma-
nifestum facimus omnibus illis , qui hanc
epistolam lecturi & audituri sunt , quod
ob causis & litis , que exortæ erant in-
ter sapientes viros , Dominos Senatores
& communitatem civitatis Stadenſis ab
una parte , & nos & nostram totam ci-
vitatem ab altera parte , nos ita accesseri-
mus ad honorabiles viros Dominum
Constantinum & Dn. Hermannum de
Weickede Senatores Lubecconſes , item
Dn. Co-

Dn. Goleccum Nakedenium, & Dn. Henricum Doneldingum Senatores Bremenses, item Dn Borchartum de Luebow, & Dn. Henricum de Mola Senatores Lunæburgenses, tanquam amicabiles compositores & Arbitros, qui propterea à Senatoribus & civitatibus missi erant. Isti predicti Senatores secum nostræ utriusque partis testimonium, litteras, verba & veterem consuetudinem nobis ita sententiam dederunt, velut in sequentibus scriptum est: Primo, quod nos Senatores & cives Hamburgenses non teneamur ad insistenti nostras naves Stade, nec teneamur quid vehtigalis ibi solvere. Præterea quod si nos aut nostri cives Compagniam parvam aut magnam colant in navibus cum quibusdam hospitibus, quæ Stade obligationem suam iure præstant, atque illæ naves Stade se debent sistere, & debitum suum solvere persè. Porro, nos Senatores & cives Hamburgenses non debemus vehtigal solvere pro nostra navis & mercis parte, velut superius scriptum est. Præterea Stalenses & Strandfrisi, qui forum suum Stade querunt, planè liber esse debent ab onere vehtigalis ad Novum opus: Quod si vero Strandfrisi usque Hamburgum altius pernavigarent, ibi tenebuntur suum verum persolvere debitum

bitum, velut alij hoſpites. Ut cauſſa & capita hæc ritè obſervari queant, promiſſum dederunt Dn. Otricus & Dn. Thidericus à Kerckavu, Dn. Ludicus & Dn. Iohau. ab Hagenæ Senatores Stadenſes nomine totius Senatus & civitatis Stadenſis ab una parte, & Dn. Nicolaus Fraſoyſer, Dn. Iohan. Harlorch, Dn. Bartramus Tolnerus & Dn. Albertus Lunaborgius Companus (id eſt collega) Senatus noſtri Hamburgeniſis ab altera parte. In teſtimonium harum rerum has litteras ſubſignari curavimus civitatis noſtræ ſigillo. Actum & tranſactum in VVeichbildico Boxtedudano poſt natiuitatem Dei 1340 Anno die veneris in hebdomade Pentecoſtes; Ubi teſtes erant, prudentes, honorati viri, Dn. Nicolaus Prepoſitus S. Georgij in Stada, Dn. Georgius à Borch Eques, Dn. VVernerus ab Hoia Canonicus S. Anſcharii in Bréma. Dn. Sezbadus à Ride Paſtor, Iohan. Moylike, Iohan. Grip Hermannus Bredehofet & Bartoldus Korthaſius Senatores Boxtedudani, &c.

Ex quo multa patent, & præſertim quàm melioris fundamenti ſtatus fuerit Stadenſium, quodque Hamburgeniſes propterea ſocietates commerciales coluerint cum Stadenſibus;

Verum quomodo se tam levi trans-
 actione extricarint, & auxerint Ve-
 ctigal suum Novo operi quasi desti-
 natum, non indiget ulteriori decla-
 ratione: res ipsa satis manifestè testa-
 tur omnia. Sic quoque ulterius pro-
 gressi sunt Hamburg. in pluribus exa-
 ctionibus. Quùm verò talem inten-
 tionem vicini & extranei manife-
 stius sentire & percipere inciperent,
 ac prætereà essent, qui occupationem
 incompetentem specie iuris palliatam
 & à Lappeno extortam arcis Ritzbut-
 telianæ vindicare studerent, iterum
 propter securitatis præstationem, non
 ad ordinatum magistratum eius loci
 confugerunt; sed consultius puta-
 runt commodis suis secretioribus, ut
 in amicitiam novam Wurfatos con-
 tra proprios Dominos, uti verba ex-
 pressè habent, pertraherent. Atque ut
 cò promptiores hos ad omnem de-
 fensionem aut protectionem sui &
 intentionis suæ haberent, non saltem
 usi sunt promissis ingentibus; sed et-
 iam talem deuo cum iisdem æter-
 nalis quasi conspirationis consocia-
 runt contractum, ut ex sequenti co-
 pia, quam ipsi in Camera imperiali
 produxerunt Hamburgenses *sub lit. C.*
in actis ad art. restit. in integr.

Vortſatorum cum Hamilurgienſibus
 contra proprium Dominum propter
 Ruſteltelia rinationē &c.
 iurata conſpiratio.

Notum ſit omnibus, qui hanc epiſtolam
 vident, aut legi audiunt, quod nos ſe-
 decim conſuientes, & omnes illi, qui la-
 bitant & panem edunt in terra Vort-
 ſatia, conſiteamur & atteſtemur aperte
 in hoc ſcripto, quod nos amicē contraxi-
 rimus, coniurante conſolaverimus, in
 tempora ſempiterna, cum honoratis, pru-
 dentibus, & diſcretis viris, Conſulibus,
 Senatu & tota multitudinē civitatis
 Hamlurgienſis, hoc modo: Quia ſi Do-
 minus noſter Bremanus, aut ullus alius
 Dominus & bonorum potens in Diaceſi
 ea, habitet ille in civitatibus, arcibus, ter-
 ris, ericoſis tractibus aut campiſis pro-
 ſis, qui illos iniuſte damno aſſicere velit,
 nec tantum ab illis (N. B.) accipere vel-
 let tantum, quantum honori & iuriſ-
 cauſa tenerentur ſolvere, & tantum,
 quantum nos & alii equi viri diceremus,
 quod iuſtum & amicabile eſſet: tunc de-
 bemus nos, & volumus cum omni rore
 noſtro in cuncto honore & neceſſitatibus
 fideliter apud eos permanere. Præterea,
 quod ſi quiſpiam extraneus aut ex D. e.

esse Bremensi hostis fieret Hamburgensem, aut praefectura Ritzbüttelensis, illos neque domo excipiemus aut defendemus, nec ullo modo protegemus ope aut promovebimus. Atque nec volumus nec debemus concedere, ut quicumque ex popularibus nostris ipsorum efficiatur hostis, Hamburgensium videlicet & praedictae praefectura Ritzbütteliensis. Quod si vero quis iure quid novit flagitare, id excipere debemus & solvere tantum, quantum discreti homines dicunt, ab utraque parte, quod aequum atque amicum sit. Atque simul volumus & debemus nos illis pro defensione Albi auxilium prestare, quando hoc à nobis exigunt & necessitas id postulat, & succurrere ipsidem debemus 50, aut 100, aut plurimum, uti necessitatis id erit, & ab utraque parte idem nobis conducibile videbitur; atque ad hoc nobis mittere debent naves, sumptus & necessaria requisita, & propterea debemus nos nostri persicere iacturam: si quid lucri inde acquiramus, ab utraque parte erit partitio, uti fors fert. Praeterea nos remittimus &c. Conclusio. In magnum veritatis testimonium ad praedicta scripta capita omnia, ita nos 16 consulentes, & nos vulgaris sortis homines in hac terra VVertsatia, nostra terra sigillum in nostra

Præsentia cum scientia & tota voluntate appendi curavimus ad hanc epistolam, quæ data & scripta est post Dei nativitatem tredecimo centesimo anno, in nonagesimo nono anno, (id est 1399) in sancto die Divi Petri & sanctorum Apostolorum, &c.

Literas hæc obligatorias Wurttembergum in authentica quidem formâ à Vice Decano Capituli Brevensis Anno 1464. transmissi curarunt, quum fortè ab tali æternitate contra honestatem tendente se liberare studerent Wurttembergi: Verum manifestissimè ex his apparet, & satis liquidè convincitur, quod vicini & alii tantas machinationes Hamburg. non solum in facto deprehenderint ipsis noxiis, sed etiam agnati & vicini Lappianæ familiæ ægerimè ferte inceperint, quod ita artificiosè nimis possessores hereditarios à sua possessione Ritzbuttelianæ acis privarint & penitus excluderint ceu id quoque *Medemus in d. tract. pag. 71. & 77.* non obscure innuit Ne verò agnati aut consanguinei id sibi cum auctoritate superiorum vindicare possent; inde contra Magistratum superiorem & proprium suum hoc coniuratæ conspirationis

rationis fœdere æterno sibi conso-
 ciare insipidè Hero suo recalcitrantes
 Worsatos Hamburg. isti studuerunt.
 Tum etiam Hamburg. Jitem acrem
 ex aliquot annis cum Bremenfibus
 agitarant, de prærogativa in conven-
 tibus publicis. Etenim Hamburg. in-
 de sibi primas deputabant partes an-
 te Bremanos ex præ eminentia ea, quã
 olim Ludovicus Caroli Magni filius
 in assignatione Archiepiscopatus at-
 tribuerat. jure antiquitatis quidem
 nihil obtinere poterant, neque liber-
 tatis quippiam, quum agnoscerent,
 quod in eo statu minores essent Bre-
 menfibus. Et quamvis *Anno 1374*,
 ut supra indicatum est, controversia
 hæc, quæ nil aliud quam elationem
 animi importabat, à civitatibus Han-
 seaticis iusta decisione & interlocu-
 tione effect composita; tamen semper
 eos mordebat tacitè hæc concepta se-
 mel & altius impressa cordis radi-
 cibus ambitionis opinio, quæ assi-
 dais repullulescebat, in illis moti-
 bus, nec concoquere eam poterant,
 quum indefinenter Metropolitanae
 civitatis etiam in externis commer-
 ciis honorem continua sibi efflagra-
 rent postulatione. Verum Bremen-
 ses cedere ignari, constanter innite-

bantur præsentibus, & , non quid
 olim, sed quid hodiè essent, intuen-
 dum contendebant, unde nullatenus
 flecti poterant. Inde invidia & o-
 dium tantum fuit, ut Hamburgenses
 nunquam ab insidiosis clandestini-
 titatibus desisterent, quas ita quoq;
 per 44. *Annos* eousque extendebant,
 ut *Anno* 1418. in conventibus Han-
 seaticis iterum non sine acriteritate
 hanc litem renovarent. Nihilomi-
 nus constantia in detestatione
 sui maior fuit, quàm quod ex tot
 Hamburgensium impetrationibus se
 divertì sinerent; velut etiam Hanse
 confœderati iterum ad confusionem
 Hamb. penitus suo adegerunt decre-
 to: ut planè ita huc usque in eo loci
 & sessionis designatione ac consuetude
 coacti fuerint. Omne verò ulterius in
 adducta confœderatione Wortfatorum
 essent notanda, studio præteriti-
 mus, quàm non adeo gratiosi sint
 coloris, & multa inde vestigia pro-
 cessus, circumducti appareant: velut
 etiam non frustra abruptio sequen-
 tium capitum facta videtur. Inpri-
 mis autem heic id præteriti minimè
 debet, quod *Meden. pag.* 62. & 70.
 quoque monet, quum Hamburgenses
 nullum titulum justum vestigialis

his ulius, multò minus possessionem
 talis concessionis haberet, quod tunc
 supradictis modis & adiumento ob-
 liquo Wortfaktorum in suam quid ci-
 vitatem, ex ipso ostio & ore extremo
 Albidos, ubi sic portum Ritzbutte-
 lianum acquisiverant, derivare stu-
 duerint. Etenim ibi portus usque
 ad *Annum* 1392, & paulo ultra sum-
 me & in magna floruerat frequentia.
 Verùm heic alio adhuc usi sunt arti-
 ficio, ut non tantum vectigalis no-
 men sibi stabilirent & lucro face-
 rent, sed etiam tacito pede quasi ad
 dominium aliquod plenius in Albim
 progredierentur. Quum enim essent
 passim in ostio Albidos extremo
 varia loca vadosa, sub eo prætextu
 signa vasorum ibi posuerant, quæ
 profunditatem navigantibus mon-
 strarent. Proinde sibi quoque for-
 tiorem alicuius jurisdictionis aut do-
 minii modam ascriberent, præten-
 dentes ingentes expensas in ejusmo-
 di fluminis indicationem; unde quo-
 que à navigantibus exactiorem sub
 titulo contributionis alicuius sibi
 adferantur, quod vocarunt *Tonnen*
 & *Baken gelt*, parum curando,
 quod Domini loci esse nequirent, ac
 protectio nil jurisdictionis tribuere,

Gail. lib. 2. obs. 54. Sed potius appor-
tatio mercium satis ipsis lucro esset.
Tum quoq; ipsi, non verâ fluvij pro-
funditatem in effusione ea, ubi se
in mare præcipitat, invenerant aut
indicârunt; sed extraneus quispiam
cum nave armata circumvagans, qui
accuratior fuerat locorum ibi obser-
vator, longè meliorem notârât Albis
effluxionem, unde tandem à tuti
novi operis longius spacium dislicum
querere, & ibi locum vasis suis no-
tare coacti sunt. *ut d. script. inducit.*
Med pag. 77. Tales contributiones
quùm ita in usum aliquem conce-
sissent, locum per solutionis ex ostio &
portu ultimo Albidos in civitatem
suam ultra 18. miliaria Gernanica
propria auctoritate iterum absque
ulla concessione Imperatoris aut Du-
cum Holsatiæ speciali transtulerunt;
& novum vestigal illud specie *Tan-
nen & Batzengeits* diu satis occupa-
runt, prætendentes quod sumptus in-
gentes in turris Novi operis & vaso-
rum instaurationes consumerent;
quum tamen hoc vetissimum, quod
loco anius oboli expositi aliquot
mille thaleros Imperiales quotannis
lucrari queant, ad cõ, ut etiam unus
mercatorum, se obligare ausus fuerit,
quod

quod ille omnibus sumptibus esset satis facturus, si sua navi saltem esset liber, *ut ritè notatũ vult. Med. d. l.* Nec res caret ratione, quòd saltem unus sit, ait, qui excubias nõ necessarias in turti agat dicta, uti nuper Adm. Magdeb. *Anno 1627.* ita invenit, quum Ritzbutteliam arcem occupasset, & turrim quoque eam in suam redegitset potestatem. Ac licet protectio non tribuat vectigal ullum; tamen hæc inventio arguta tantæ fuit potestatis in astutia sua, ait, ut etiã locũ contra jus mutatio augmentum varium talium exactio num & vectigalium subministrãrit; velut egregiè id *Medenus d. l. pag. 67. & 69.* explicet, cuius verba notabilia iterum hæc sunt: *Quamvis Hãburgenses nullum titulũ & originem justam ullius vectigalium in actis, aut præsentibus articulis, qui de materia hac loquuntur, demonstrant: tamen alia multa varia ab his separata vectigalia, impositiones & extractionum onera ab ipsis mercibus imposita & perdetentim successu temporis supra modum in præiudicium totius Germaniæ exaugeta & amplificata sunt. &c.* unde onera hæc omnia in vicinos & omnes reliquos redundant.

&c. Inprimis notabile est, quod pag. 69. habet. Prædictum vectigal vasorum & turris ante hæc pro fasciculis, cistis, complicamentis, vasis & talibus convolutis persolutum fuit; postea verò secundum æs & libram nec non preciositatem mercium & bonorum, in extensionem communem preciorum cariorum, & communè omnium onus ac perniciem pedetentim omnia sunt extensa & exaucta; Nec metuerunt illis leges, ius, iustitia, æquitas aut ipsæ Imperii constitutiones respectum, quævis crimina certis coercantur pœnis &c. Sic & pagina 63. & 67. de vectigali Schawenburgico hæc memorabilia ponit: A principio (uti supra dictum est) in Hamburgo nullum aliud fuit vectigal, quam vectigal Schawenburgicum (ut vocatur) quod etiam solummodo in prima Hamburgensium articulata conventionis actione expressum teneatur. At non Hamburgenses iam olim ante hanc actionem, ut eo magis omnia in suam redigerent potestatem, & violentas in se perficerent intentiones, huic se immiscuerunt regali Comitum, & per plurium annorum conductionem primitus & pignoris loco

loco pro dimidia parte in suum con-
 vertent usum, ut sic commodius
 ius alienum in suum proprium po-
 stea converterent, ceu tandem titulo
 emptionis istam dimidiam partem
 acquisiverunt sibi. Fortè tum Lubec-
 censes interno flagrabant dissidio; in-
 de *Anno* 1410. conventus Hanseati-
 cus Hamburgi celebratus est, ubi de
 variis actum est difficultatibus: sed
 Hamburg. egregii manserunt undiq;
 occasionum captatores. Namque
 quum Regina Daniæ Margareta *Anno*
 1411 Ericum Ducem Pomeraniæ
 sibi adoptasset pro filio, & inde is ad
 triplicis regni dignitatem, ut supra
 dictum est, elevatus esset, subiugare
 quoque studuit ex instructu Reginæ
 Comites Holsatiæ: maximam etiam
 partem in suam propè potestatem re-
 degerat occupando: Inde coactus est
 ex consilio Henrici Brokdorphi ad
 Hamburgenses confugere, ut eorum
 uteretur ope. Quum verò multas
 moverent Hamburg. difficultates,
 intereà rex Schlesvigam occupavit.
 Etenim civitates Hanseaticæ fœdus
 cum rege Erico inierunt, ut supra ex
 historia Lubeccensi apparet. Hæc po-
 tissima erat Hamburgensium excusa-
 tio. Interim tamen ex casu hoc di-

Et quod Domino hereditatis magis obstricti essent, quam socio fœderis, ita commovit Comes Henricus Hamburgenses, ut renunciati-
 nem fœderis per litteras denuncia-
 rent Regi, qui tunc Gottorpium se-
 dem principalem Comitum Holsatiz
 obsidione acti cinxerat : sed acceptis
 his litteris ex metu consilium muta-
 vit, suadentibus id consiliariis, ne
 omnes Hanse socios sibi inimicos
 redderet, & fœlus disrumperetur.
*Hist. plen. vii. apud Henr. Petr. in
 Chr. Hols. à pag. 296. usque 304.* Facta
 & gesta hæc sunt Anno 1416. Ex tan-
 ta autem auctoritate ferociores red-
 dit Hamburgenses, pergebant strenuè,
 in auctione & confectione vectiga-
 lium, impugnationes vicinorum ad
 Albim, præsertim civitatis Stadenis,
 Dominium sibi fluvii occultè adscri-
 bendo, quæ omnia & singula pro
 singularibus habebant arcans, & ad
 studium die nocteque unicè urgebant
 minus & quavis violenta protectis,
 ut ita liberum commerciorum cur-
 sum flagellarent, & ad suam con-
 stingerent urbem, imò etiam infe-
 riores partes Albulos premere incipie-
 bant in impediendo liberam naviga-
 tionem, quæ omnibus competit ac-
 colli,

colis. Hanc igitur intentionem quàm manifestis observassent vicini signis, & obstructionem Albidos adderent inferiori in parte, diutius non putarunt quiescendum; inprimis Duces Lunæburgenses per iuris ordinariam viam factum hoc insolens Hamburgensium ad Cæsarem Sigismundum detulerunt, qui etiam clementissimè has excepit supplices, & æquitati causæ, patrocinium suum Imperiale ritè suppeditavit. Cernebat enim, quod tales turbationes libertati commerciorum & navigationi libere in flumine publico Imperii concedi nequaquam deberent. Ideoque tale Mandatum publicari curavit, uti copia sequens monstrat:

*Imperatoris Sigismundi Mandatum, quo
Duc: Brunsv. & Lunenburg ac reliquis
assistentibus protectio aeterna An-
no 1417. Albido fluminis
committitur.*

*Sigismundus Dei gratia Romanorum
Rex semper Augustus, ac Hungariae,
Dalmatie Croatiae Rex &c. ad perpetuam
rei memoriam, notum facimus re-
vère presentibus universis. Esi sollici-
tudo regie dignitatis, in qua nos conditor
P P S orois*

orbis omnipotens, ex sola dignationis sue gratia dignatus est collocare, incessanter nos urget & frequenter admonet, iugiter esse sollicitos, & voluntarios subire labores, quemadmodum a nostris & sacri Romani Imperii fidelibus generaliter universis in communi submoveamus & scandala, ac pacis eius & quietis compendia ministremus: Ferventiori tamen assiduo in illis exercendis cor nostrum accenditur, quae sacri decus Imperii ac civis Illustris Principes, illorum iura, libertates, & observantia laudabiles, quadam specialitate concernunt; ubi nos tanto ardore in decet intellere quam non minus constat evidentius in eorum excellentia Imperii magnificientiam altioribus titulis & honoribus decorari. Sane ad Regis nostris minis audientiam, pro parte Illustris Bernharði Ottonis & Wilhelmi, Ducum Brunsvicensium & Lunaburg, Casanzuineorum & principum nostrorum dilectorum (quod distinguitur acceptum) est perductum, quatuor Procuratores, Consules Cives, & Universitatibus civitatis Hamburg Bremensis Diocesis suis finibus non contenti, Naucleos Mercatores & Nautae per publica flumina vide' uel Draenau, Holwerde, & Sudere' uel u'igo nuncupata, quae ad prefatos Duces & ipsorum Ducatum Lu-

naburgensem, qui à nobis & sacro Imperio dependet, in studium plenè iure spectare dicuntur, cum suis navibus & mercimoniis, de civitate Lunaburgensi & in alio loco navigio euntes & redeuntes, ut ad prædictam civitatem Hamburgensem, ad quam licet directum iter à prædictis fluminibus navigandi non existat, contra eorundem mercatorum & nautarum voluntatem & propositum declinare cogantur, & per certas dies, ad vendendum ibidem merces suas stare & manere debeat, pœnaliter ardeantur: Et quod factum temerarium esse videtur, eundem nautam & mercatoris exactiones ab eorum inconsultas, & theolonia, qua solus Romani Regis vel Imperatoris est imponere, ab eisdem Mercatoribus, & Nautis aliquoties recipere & exigere, ausu temerario præsumpserint ac præsumant. Et Mercatoribus & Nautis ad civitatem Hamburgensem prædictam declinare navigio, recusa tibi molestias diversas inferant & iacturas: Quamquam ab antiquo Nautis & Mercatoribus quibuscunque liberum fuerit & licitum, quocunque velent, per eadem flumina se transferre: Et omnes ad eam ad prædictum flumen Draconov. & in ipsum de civitate Lunaburgensi sine medio decurrentes, ad prædictos Duces &

Ducatum

Ducatum ipsorum Lunaburgensem ad e-
 lierè pertinere noscuntur, quod prædicti
 Proconsules, Consules, cives, & univer-
 sitas Hamburg. in prædictis aquis seu flu-
 minibus, nullam hactenus ditionem us-
 itam vel potestatem habuerunt, secerunt-
 que, præfati Duces nobis instanter suppli-
 cati, quatenus ipsis & ipsorum subditis,
 contra presumptiones, & molestias præ-
 dictas de benignitate Regia oportuna
 providere remedio dignaremur. Nos igitur
 attendentes plurimum expedire Rei-
 p^{ub.} quod nostri & Imperij sacri ac
 Principatum suorum iura nostris tem-
 poribus non minuantur, sed potius tan-
 dem nomen Augustale nobis, ut firmius
 speramus, divinitus collatum, nedum in-
 lesa conserventur, sed etiam augmententur
 quodque pro parte dictorum Ducum à
 præmissis, plenam habuimus & firmam
 inclinationem, supra dictis Proconsulibus,
 Consulibus, civibus, & universitatibus
 tatis Hamburg. coniunctim & divisim
 autoritate Romana Regia & sub inscri-
 ptis pœnis distinctius inhibemus, ut
 Nauceros, Nautas seu Mercatores per
 prædictas aquas Dradenavv, Holverda
 & Suderelve à civitate, Lunaburg præ-
 dicta, ad civitatem Stadensem vel à
 loca quæcunque ad mercandum aut ali-

euntes, & abinde redeuntes, contra ipsorum voluntatem, cum suis mercimonijs, personis & navibus civitatem Hamburg. adire, vel ad standum ibidem ullatenus arere praesumant: Quin penitus ipsos & eorum quemlibet, cum navibus, rebus & mercimonijs suis singulis absque rheotio, ac omni penitus exactioe seu cuiuscumque alterius solutionis genere, ipsis Hamburgensibus solvendo, liberi & absque impedimento transire permittant, nec propter hoc eorum mercatoribus & Navibus quascumque molestias in personis aut rebus inferant seu iacturas. Quod si forsitan Proconsules, Consules, aut cives seu universitas Hamburg. communiter vel divisim, per se vel alios, publice & occulte, directe vel indirecte contra praemissa in aliquo facere, vel Regijs nostris inhibitionibus quomodolibet in hac parte resistere praesumpserint, poenam centum Marcarum auri purissimi, quam contra facientibus, autoritate Romana Regia imponimus, ut quotiens contra fecerint eo ipso se noverint irremissibiliter incursumos, quarum medietatem Regali nostro Erario, residuam vero partem praefatorum Ducum Lunenburgensium, qui pro tempore fuerint usibus applicari decrevimus, & praesentibus applicamus volentes huiusmodi poenam commissam de bonis

& rebus Hamburgensium predictorum
 ubicunque repertis per Duces Lunenburg,
 quos ad hoc cum requisitione auxiliū no-
 strorum & sacri Romani Imperij fide-
 lium, si opus fuerit, quibus etiam distri-
 cte precipimus, & illos super hi perpe-
 tuos exccutores tenore presentium faci-
 mus & constituimus, totiens quotiens
 occurrerit, integraliter exigi. & usibus
 predictis totum assignari: Non obstant-
 te, si forsitan prefati Proconsules, Con-
 sales, civis, seu universitas Ham-
 burgensis à quibuscunque predecessores
 nostri Romani Imperatoribus vel Re-
 gibus in prejudicium dictorum ducum
 Lunenburg. seu Ducatus & subditorum
 ipsorum, quascunque literas, concessas
 seu gratis, Privilegia, vel indulta aut
 confirmationes quascunque quemo illas
 impetravit, aut in antea impetraverit,
 quas & que auctoritate Romana regis
 quoad hoc nullius esse volumus rebis
 vel momenti, & nihilominus universis
 & singulis nostri & sacri Romani Im-
 perij fidelibus, cuiuscunque dignitatis
 præeminentie, Status & conditionis sit-
 rint presentibus requisiti, conjunctim &
 divisim dstrictè precipiendo mandamus,
 quatenus prenominati Ducibus Lun-
 burgensium & eorum Successoribus, et
 non Consulibus & civibus Lunenburg.

suam coniun. Vim & Divisim in executione, omnib. que a ijs & singulis articulis premissis, auxilio, consilio & favore fideliter adsistant, ac eosdem Duces ac Consules atque cives in premissis seu aliquo premissorum nequaquam impediant, seu impedire faciant, per se vel alium, seu alios, publicè & occultè, directè vel indirectè, sub pœna premissa, & sicuti nostram & Imperij sacri indignationem gravissimam voluerit arctius evitare, Præsentium sub nostræ Maiestatis sigillis. Datum Con. antiæ. Anno mille-
 simo quingentesimo decimo septimo, vigesimo octavo die Junij, Regnorum nostrorum Anno, Hungariae &c. tricesimo primo, Romanorum vero septimo.

Quum in hoc mandato non tantum Ducibus Lunæb. & eorum posteris, sed etiam omnibus Principibus & Statibus Imperii curata sit negotii publici & assistentia imposita sit, ut ea paratior esse posset executio, diligentiam debitam D. Executores Mandati perpetui legitimè insinuando Hamburgensibus adhibuerunt; in quo etiam acquiescere coacti sunt; Et addit *Med. in d. script. pag. 52 & 53.* quod ultra 100. annos partitionem ibi exhiberint. Implicati autem

tem

tem sunt Hamb. aliquot difficultatibus, quum non tantum circa *Annus* 1421. civitates Hanseaticæ inter se dissiderēt, & diversas partes Regis Dan. & Ducum Holsat. hostilitate mutua laborantium sequerentur; sed etiam Dani aliquot naves Hamburgensibus eriperent, quæ causa magni fuit conflictus, in quo tamen victoriam ita reportarunt Hamb. ut tres naves cum 120. militibus captivos abducerent, *Henry Petr. in Chron. Hol. part. 3. pag. 312.* Sed paulo post civitates cum Holsatis rediēre in gratiam, quum astutum Reg. Dan. Erici intentionem perciperent rectius, ut supra *cap. 16.* explicatum est. Obnuerat Rex contra Duc. Holsat. sententiam ab Imperatore Sigismundo, qua ipsi attribuebatur quidem aliqua juris successio, quem oppugnabant Papæ contraria sententiæ Ducis. At rex ad possessionis occupationem armata manu properabat, ubi tunc iterum ad postulationes Ducis Hamburg. succursum laudabilem eidem præstiterunt. Quoad vero *Annus* 1426. Dux Hols. Henricus culpa, ut ferebatur, Confusio Hamburg. Ioh. Klotzen, miseris perierit, ex supra dictis patet, veluti propterea

propterea capite truncatus est. Sed Anno 1427, quum civitates numerum satis magnum oneratarum navium in Emporia orientalia maris Baltici misissent, coniungere vires navales Hamburg. & Lubeccenses, ut tuto merces transportarentur. Convenere ad Hellespontum Danicum. quidem; sed belli nimis cupidi milites praefecti, ante adventum mercalium navium, separati sunt ab invicem, & profugatis Lubeccensibus, Hamburgenses maxima ex parte captivi cum navibus perducti sunt Hafniam, velut etiam inde naves mercatorum omnes in manus Danorum incidere. Iactura haec adeo momordit civitates Hanseaticas, ut Anno 1428. novis coirent viribus, & 260. naves cum exercitu 12000 militum adversus Danos ex porta Wismaricensi quidem mitterent: sed potentia successu caruit suo, uti supra cap. 16. dictum est. Tandem post multos labores belli variis An. 1435. pax inter Regem Dan. & Duces Holsar. atque civitates Hanse constituta est. Interea tamen nec desuerunt Hamburgensibus motus. propiores. Etenim Anno 1431. Ditmarsique se exerebant hostes eorum, quum

illis liberum frumentorum commercium impedite inciperent : Vnde Ditmarsii turtim Novi operis oppugnant. Et quum diu hostilitates mutuas exercerent , Hamburgenses coacti sunt armatas ibi naves sustentare , quæ securitate in Flandriam & Brabantiam navigantibus matuturum redderent ; atque his præfuit qui ex senatu nomine *Mart. Schvartkopf*. Verum manus hæc militum quum impressionem in Ditmarsiam tentaret , ex insidiis eos ita oppresserunt Ditmarsii , ut vix aliqui evaserint . Capitaneum non tantum perfoderunt , sed etiam stomachum ipsi exsecerunt , atque lanceæ cuidam infixum , quam mulier præferebat militantibus , tanquam victoriæ signum imposuerunt . Sed quum durum hoc videretur Hamburgensibus , atque ut eò magis suo proposito obsequentes ducerent vicinos , transactione pacis cum illis renovarunt amicitiam *Petr. Chr. Holsf. p. 351*. Velut etiam paulo post Anno 1437 , cum civitati Lubecens. motum intestinum eorum ipsi composuerunt . Anno vero 1448 , quum ad Comites Oldenburgicos esset translata electio Regis Dan. & post obitum Adolphi Ducis Holstei-

ria, qui Anno 1459 sine prole mortuus erat & linea Schawenburgica, cum Rege Christiano I multis ea de re per multos annos habitis disputationibus, ac mediante omnia Imperii Commissario Domo Arnoldo Episcopo Lubeccensi nomine Imperatoris in ultimo huius causę conventu Todelloënsi divisio terrarum istarum esset instituta. Tandem Anno 1460 pervenit Rex Hamburgum, & devotionis debitę obligationem ab incolis accepit, ita, ut *Crantz. in Dan. lib. 8. c. 29* vocat, conveniens videlicet rex homagio simplici, licet non esset iurandum additum. Etenim Holsatia & Scania ipsi attributa erat in ea partem sine; Hamburgenses tamen sibi sua privilegia, quibus Imperatori se adstrictos dicebant, reservarunt. Quippe iterum illi suę amplificationis avidi; laeviant scđulo, dum tanta esset occasio discordiarum; unde etiam potissimi Privilegii Iura sibi à Friderico 3. Imperatore de *An. 1442. Adhibent*, iuxta *art. 223. & sig. l. de restit. in integr.* contra Duc. Luthab. Proinde non desierunt ulterius intentionem suam in dominio Albidos perlicere. Atque quum tenerent, quod commercium rei frumen-

tarix ab illis, qui prope Albidos ostium habitant, frequentius agitur, invenere viam, quomodo constrictioem aliquam cum civitatibus sociis conciperent, cuius causa usi sunt variis semper persuasionibus, donec Anno 1487. tres hæ civitates, Brema, Stada & Boxtehuda sic inter se super hoc negotio compactioem cum illis inierunt, velut sequens ostendit in translationi suam copia.

*Consæderatio 4. civitatum de Antea
1487. pro commercii frumentarij restrictione, in flumine publico Albidos.*

Nos Consules & Senatores civitatum Brema, Hamburgi, Stada & Boxtehuda, confitemur & attestamus manifeste in hac epistola coram quibuslibet. Quam nos Hamburgenses ab antiqua transvectione frumenti ex Albi impediverimus, in harum civitatum commodum & utilitatem ita, ut frumentum te non in mare exportetur, sed huic in locis sitas civitates & terras, nimirum Bremam, Hamburgum, Stadam, Boxtehudam & Holsatiam pervehatur, atque eidem usui suo destinetur: Quare fagulis, qui frumenta vehunt, infallibiliter

debent certificare & assure, quod facere id velint, quum tamen saepe & multiformiter in abusum sit pertractum. Sed ut nunc bona cum prudentia huic prospiciatur, inde nos praedictae civitates unanimiter nobiscum consultavimus & decrevimus, quod secundum laudabilem consuetudinem id observari debeat, velut ante hac consuetudo fuit ita, ut nemo nostratum quidquam frumenti ex Albi versus mare navibus avehat; sed in praenomnatis civitates & terras, uti praedictum est, uti etiam tunc manebit, & usui destinabitur absque dolo. Quod si vero quisquam factum hic contrarium iubeat; tunc nauclerus partem navis, & quodcumque in ea habebit navi, & mercator mercem perdere debet suam: Tum non amplius cives erunt, vel manebunt; nec securitatem habebunt in praedictis nostris civitatibus, nec ullum in ijs quarent vultum: Quod nobis praenomnatis civitatibus ita unanimiter cunctis & singulis placuit, & nos acceptavimus praesentes in vigore harum litterarum, quarum quatuor sunt, atque apud unamquamque civitatem una. In testimonium ulterio-
ris scientiae nostrarum civitatum sigillis obsegnatae sunt. Datum post Christi Domini nostri nativitatem quatuordecimo centesimo, & in octuagesimo septi-

614 R E R V M P. H A N S.
mo Anno, die Marci Sancti Euange-
listæ.

Num talis confœderatio in præju-
diciam liberi commercii & cuiusvis
honorum de jure subsistere possit, id
facile quidem dijudicabunt iurana-
tura & gentium. Quamvis tamen
civitates illæ æquali societate inter se
convenerant, & ex hoc contractu iu-
re æquali futuri omnes constitutæ,
nihilominus eventus statim hæc
edocuit, quod omnia non aliter,
quàm pro sui commodi ratione ob-
servarint, ut ait Modenus, cuius et-
iam verba pag. 60. & 61. hæc sicut:
Non fuit eorum intentio eandem ser-
vandi; quippe is scopus illis semper
erat præfixus, ut in monopolium
suum omnia & maximè rem nume-
tariam converterent, & proinde
quibuslibet rebus in eam civitatem,
ipsi præcium rerum ac præferenti-
mento præscriberent, nec tamen ven-
ditores merces suas auferre possent,
etiam venditores extremum indefa-
cerent damnum: unde (ut habet
pag. 67.) omnibus vicinis immensa
imposuerunt suæ civitatis onera se-
renda. Nec tantum civitatem Star-
dam variis modis retundere conati
sunt.

sunt, imò eam planè exhaustivè & commerciis suis exuerunt, sed etiam infra civitatem suam sub specie protectionis sibi fluvii ad locum Gammatæ cursum obstruxerunt. Quibus mediis autem usi sint, id legat quis ulterius apud Medenum *pag. 89. & seqq.* res foret nimis longa in hac compendiosa explicacione. Quum Comites Barbienses *circa an. 1488.* etiam ab Imper. Friderico III. obtinuissent Privilegium transportandi liberè commercia Hamburgum, ut ibi permutationem pro rebus aulae necessariis exercerent, adeò acriter hoc impugnarunt Hamb., ut etiam contrariam actionem instituerint contra Comites, ut ipsi *in art. 232. &c.* continentur. Quem tandem quoque processum contra Stadensem civitatem intentarint, id quis cognoscat apud *Med. pag. 108. & seqq.* Et quamvis hi usi sint multorum inter officine Hanseaticarum civitatum, tamen in meras minas & elusiones tractatio onnis abiit, v. lucetiam in ipsa Camera Imperiali iis usos fuisse Hamburg. idem Medenus *pag. 105.* docet. Nemo autem rectius austeritatem & iniquitatem Hamb. in tanto conamine veris restitutiendi

& dominandi in Albi describit heic ex annis pluribus, quam *Cljtr. li. 18 Chr. p. 490. & seqq.* qui accuratè heic legatur, dum multa dicit. Vbi promde suas actiones Dux Lunæb., Lunæburga urbs, Stada & Boxtehuda coniunxerunt. Quum igitur suis rebus nimium essent intenti Hamburgeres, vix curarunt ea, quæ fidei sincerioris fuerunt. Etenim dum Socii civitates variis modis pro libertatè commerciorum cum Rege Daniz per totum octennium continuè adimicarent bello, Hamburg sui commodi gratia plane à sociis suis abstinuerunt, ut interim quæstum cum Hollandis, Anglis, Francis, &c. suum in negociationibus perficerent; parum curantes sociorum conflictus. Anno 1514 iussi sunt Hamburgeres à Rege Dan. securitatem in Albi vigilantibus præstare adversus piratas, ex quo *An. 1580.* sibi ius Domini adscribere voluerunt in commissione Regis, ut infra patebit. Sed eo tempore prope modo, quo olim socios in superioriori parte Albidos Hamburgeres in suam obligationem pertraxerant, iidem quoque Magdeburgenes *An. 1538* sub dato, die Martis post Matthiæ festû, in negotio frumentario &

enim Christianus III. Friderici I. filius ex Procerum Daniæ electione Anno 1535 successit in regno. Hamburgenses quoque Domino suo hæreditario Anno 1538. tale præstitere juramentum, cuius verba in translatione ita se habent :

Vera verba formalia homagij Christiano III. Danorum Regi tanquam Duci Holsatiæ à Senatu Hamburgensi Anno 1538 præstiti.

Illustrissime & magnipotens Rex, celsissime Princeps, clementissime Domine. &c. Postquam vestra Regia Maest. iuxta voluntatem Dei in hac (N. B.) vestra Mai. urbem pervenerit, proinde sistimus nos & cives plenipotentiarij ex tota communitate, & censuerunt, nos esse membratim Holsatiæ & Stormariæ & vobis vestra Regia Maest. eorumque minorum fratri, tanquam principibus Holsatiæ & Stormariæ dedit esse, eosdemque locum in omnibus decentibus rebus, ve'ut p'li hominibus id suis naturalibus terre Principis ac Dominis prestare competit, & velut maiores nostri Principatui Holsatiæ & Stormariæ dediti fuerunt, nisi

etiam nobis nostra privilegia, iura, libertates, & antiquæ consuetudines maneant, & ea retineamus: Acrogamus vestram Regiam Maiestatem, simul loco minorennis fratris, ut in hunc nos recipiat, nostra privilegia, iura, libertates & antiquæ honestæ consuetudines confirmet & nobis tueatur, etiam nos velut reliquos vestre Regie Mai. (N. B.) subditos secundum iustitiam foveat ac defendat.

Regie Maiestatis Christ. III. responsum fuit iuxta hunc tenorem.

NO: & in Nomine nostri minorennis fratris, recipimus vos tanquam membra principatum Holsatiae & Stormariae: Voluimus vos iuxta vestra privilegia, iura, & antiquas honestas consuetudines defendere, & iuri, vobis eas confirmare, ut sic, ut nos, noster minorennis frater & heredes, in nostris antiquis hereditariis supremis principum Regalibus, superioritatibus, & privilegiis & iuribus maneamus, quorum neque his præiudicium ullum subibimus.

Ex quibus mutuis promissionibus & reservationibus facile poterit diiudicari Status Hamburgensis Reipubl., & quousque liber sit. Quæ ex ipsi eius
 civita-

ribus ita petita & descripta sunt, ut
 diffiteri subiectionis certam aliquam spe-
 ciem nequeant, qua obligati teneantur
 Domui Principum Holsatis, quos cum
 hereditarios Dominos, & territoriales,
 quum membrum istarum ditionum ex-
 pressè se confiteantur, agnoscunt. Unde
 etiam frustra totali exemptioni tantis
 curatibus studere pergunt, quum iam
 accuratas habeant dominij observatorem
 sui.

Translatio & extractum Caesaris Maxi-
 miliani I I. Viennensis Decreti de An-
 no 1574, in causa Ducum Luatun-
 &c. nec non Magdeburg cum
 Hamburgensibus pro libera
 navigatione in
 Albi.

P. P. &c. Primò navigatio ducta
 illis civitatibus Hamburgensibus & Mag-
 deburgensibus in Albi fluvio sursum & ad
 omnis generis mercibus, nihil exceptis
 (præter sal marinum, Boyssitz dictum
 quod ita accipiendum, ut postea certe
 titulo id explicabitur) liberrima erit, &
 que hinc iterum ante & ultra civitates
 veterem Magdeburgam simili modo ad
 omnibus mercimoniis tribuere eripit, ut
 ea eius legitimi imperii & stipulationis
 ab ip

absque impedimento ullo concedetur. Quod vero ad præternavigationem civitatis Hamburgensis, quum causa ea inter Ducem V Vilhelmum Brunsvic. & Lunaburg. atque dictam civitatem Hãburgensem in Imperiali Camera ventiletur, atque etiam in ea ad conclusionem cause processus directus sit, iste punctus decisioni Camera Imperialis relinquetur, & aliàs omne, quod ab una aut altera parte sub huius (N. B.) transactionis negotio in hoc primo articulo proponitur, nulli parti plurius quid, quam antea obtinuit, concedetur, aut in iure uni aut alteri præiudicabitur; sed suum ius cuique parti expressè reservatum & conservatum manebit; interea quoque & usque ad absolutionem instituti iudicialis processus à nulla parte quid d: facto attentari debet. Secundo, &c.

Sed quid prosint tot transactionum modi, si non ambitionis & habendi terminus sit? Quid auctoritas Imperatoris valeat, si semper rebus sic stantibus quidpiam erit accipiendū, & potentia insolentior interpretationem legibus, fœderibus, pactis transactionibus, amicitiae vinculis imponat? Tum quoque si lubricitas æquitati palmam eripiat? Magdeburgensium

gensium præcipitantia & nimia facilitas certè non magnum illis attulit lucrum. Quum enim civitas Hamburgensis (ait *Coyt. l. 23, Chr. Sax. p. 618*) multos iam annos in Albi, ius restringendi seu prohibendi exportationem frumenti, omnibus ad utraq; que fluminis ripam infra urbem per 18. milliaria usque ad illius ostium incolentibus, sibi vendicaret, etiam in inferiori parte Albi dos idem quaerebat per obliquum, quod animadvertere debuissent Magdeb. Scò sapient Phryges, ut est in proverbio. Sed & audaces fortuna iuvat. Sic Hamburgenses indefessi semper eidem incubuerunt studio pertinacissimè. Tum inter arcana illorum hoc quoq; nec est ultimum, quod semper aliquid tentent pro commodo & tempera occasione, nec curant sive succedat, sive minus. Si non succedat, dicunt exhibere supplices, ut recuperent sua; interim tamen quoque perfecerunt actum, quem iuris salvandi causa se præstitisse dicunt, quo & rebus manus iuri acquisiverint. Sicut *Anno 1561.* propter Frisicam navem, quam ex Lutore Dithmarsia anchoris firmatam & frumento Dithmarsico in urbem suam abriperast

pro distractione fumenti, Hamburgensium naves & quod contra editum Regis ex Islandia sulphur auerant, in Hellesponto Danico arrestarentur, ac 10 millia loachimorum pro violentia pendere, nec non in reliquis juribus biennium ad perducendam causam compromittere cogentur: tamen nihilominus Anno 1572 eandem facti speciem attentare ausi sunt. *Vid. Chytr. d. Chr. l. 20. p. 536.* Etenim collocata in Albi perpetuo excubante Navi, præsidio militum & tormentorum apparatu instructa, enavigaturos cum frumento Albi accolæ sursum Hamburgam tendere cogebat. Cum igitur hoc anno aliquot Wilsriorum & Crempensium Marserum, Regi Daniæ subditorum, navigia, per Storam fluvium in Albim, mare versus, frumentum vehentia interceptissent, & Hamburgam duxissent: Rex Daniæ vicissim omnes Hamburgensium naves, in Hellesponto Danico, & Bergæ in Norvegia, ac cæteris Regnorum suorum portibus deprehensas, circiter triginta, arresto integrum sexennium retinet, omniaque civium Hamburgensium commercia in suis regnis impedit ac prohibet. Etsi autem variis

riis mediis, per Electorum & Principum intercessionem, & iudicii Camerae, cui ratione Albi fluminis Imperii, de cuius iuribus controversia erat, Regem Principem Holsatiae subiectum esse rebantur, citationes & mandata, recuperare amissa, vel æquo & bono cum Rege transigere cupiebant: tamen animum Regis, quod contra transactionem cum Hamburgensibus iniuriam egisset regem, & nullam causam tantæ asperitatis & violentiæ erga civitatem Hamburgensem exercendæ iustam habuisse, apud Cæsarem & Principes Imperii questi essent, magis etiam exacerbabant, & indignationem augebant. Donec Augusto Saxone Sorono & Ulrico Megapolitano, regis Socii intercedentibus, Flensburgi tandem promissis Regi centum milibus florinarum, & libera subditis reexportandi frumenti facultate restituta, donec principalis causa detestringendi in Albi ad ulteriorem transactionem reiecta, amicum vel componeretur, Regi conciliatis factis.

Sed quum Hamburgenses sermo antiquum obtinerent, non interessere cum ipsis sociis Hansæ discordiam propter Anglicum Mone-

lium subire, quod per integrum de-
cennium usque ad *Annum* 1580.
turpiter cum illis exercuerunt. Res
autem quam sit altioris cōsideratio-
nis, de illa suo loco in sequenti parte
agemus, veluti etiam aliqua ex parte
id *Chytr. in Chro. sui lib. 24. p. 668. &*
lib. 25. recenset. Interim quoque con-
troversia eorum cum Rege Dan. no-
vas *Anno* 1579, Flensburgis sumpse-
rat vias, unde *Anno sequenti* 1580
Chilonii indictus fuit conventus, ut
de eate coram Legatis August. Elect.
Sax. & Vltici Megapolitani ageretur,
& tentaretur compositio. Sed post-
quam frustra ibi aliquot dies in di-
sputationibus consutari essent, 8.
Septemb. discesserunt ab invicem. To-
tam actionis formam & materialia
sive *Chytr. lib. 24. Cir. Sax. pag. 668.*
& seqq. describit, ubi egregiè & fun-
damentè aliter a i omnia Hamb. effugia
Henricus Ranzovius responderet, quæ
non indigna sunt. Sic etiam idem
Chytr. satis accuratè recenset *lib. 22.*
Chr. S. pag. 598. & seqq. quid de iure
exemptionis Hamb. in Comitibus Im-
perii Spire *Anno* 1570 inter utriusq;
partis Legatos agitatum sit. Non mi-
nus his, quæ Magdeburgi civitati cum
Hamburgensi fuit, per singularem

actum Anno 1598. instinctu maximè Capitularium Magdeb. adornata ita accrevit. Capitulares Magd. quum per discessum Administratoris Iohanni Frederici Marchionis, qui post obitum Parentis Iohannis Georgii hoc Anno 1590 mense Ian. Electoratus hereditatem adierat, sedis vacantiam obtinuissent, & sibi subiectam reddere cuperent civitatem Magdeburgensem, nec tamen melius, quàm distractione & annullatione privilegiorum perficere id possent, aliquot mercatoribus Hamburgeribus tacitè aperiebant locum commodum Stapulę apud pagum Derba ad Albim 7. miliarib. à Magdeburgo distantē, ut ibi coëmerent & auerterent frumenta. Hęc quum in terram privilegiorū & mercatus civitatis eius tenderent, nec tamen inhibitiō à capitularibus obtineri possent, ut actum turbatorium possessoribus interramperent, senatus exemplar fecutus est Hamburgerium, & nec cum mercibus ad suam coegit civitatem, ibiq. emptores vendere ac sistere prius coëgit, quod eò confidentiā perficiebat, quum se in longè firmiore possessione fundatum nosceret per Hamburgeribus, in suis attentatibus

Hamburgenses quidem mercatores multa se destinabant propter violationem privilegii; at quum Capitulares illis suggererent, quo ipsi talia disputarent Magdeb. privilegia, Hamburgensis Senatus id arripuit, & civium Magdeb. bona aliquot reprefaliis detinuit. Inde ingens discordia exorta est, & varii fuerunt tractatus. Namque primò inter se amicabilem compositionem agitabant Lunaburgi Anno 1599. 17 August. sed ut frustra esset omnis conatus, & Anno sequenti 1600 de renovatione confederationis Hanseaticæ agendum inaneret, noluerunt se prius explicare Magdeburgenses, donec differentia hæc inter desidentes iuxta Hanse articulos conspiretetur. Et quamvis Anno 1600 5. April. ex consensu Hanseæ deputati essent in publico conventu civitates Lubeca, Brema Rostochium & Stralsundum tamen nec quid, quàm inerte protestationes & acrimonia excitatæ fuerunt. Notabile fuit D. Finkelthausi Synd. Lubec. judicium, qui tali est usus vote ad Magdeb. Causa facilè transigi hæc posset, & facillima esset via ad eam componendam, (N. B.) si Hamburgenses essent tales, quales esse deberent.

rent. Terigit certe & taxavit verè naturam ingeniorum, luctum omne honestati præferentium. Ita mirauerunt effugia eorum, ut ea reprehenderint in Magdèis. quibus affines semper fuerunt ipsimet ipsissimi, cum ad luculentè id testantur, ait Dauidius D. Coleto tamen Synlico Magdèis in nonnullis plenior historiarum & contractuum defuit cognitio, quibus in pluribus adrecescentes rectas retinere potuisset, cum id in causa Regis Dan. ab Henrico Rantzovo factum superius ex *Chro. Danicæ* notum est. Anno 1600, 21. Octobr. a *Magdèis* Deputatis denudò hæc res audita & tractata fuit; sed quum mediæ actionis surdis auribus exciperetur, horum in vanum omnis abiit labor, acerrimè id ferentibus Deputatis. Discordia hæc fecit, ut renovatio factis Hanseatici usque in 4. annis dilata fuerit. Rex Daniæ Christianus IV. Anno 1603. cum Hamburgensibus tractatus homagii, diu latè fecerat: quare quum in mense Octobr. ingressus fuisset urbem, honorarium tale ab eis accepit, ut sequenti declarant formalia.

Helmagium Christiano IV Danorum
 Regi, & Iohanni Adolpho Ducibus
 Holsatiae, Anno 603 mens.
 Octobr. ab Hamburg.
 praestitum.

Clementissime Rex, & Clem. Prin-
 cept, Postquam vestra Regia Mai.
 & Princip. gratia iuxta voluntatem
 Dei in hanc (N. B.) vestra Regia Mai.
 & Princ. clementia civitatem perve-
 nerunt. inde apparemus nos Consules Se-
 natores & devoti cives, qui à tota com-
 munitate pleni potenter ad id deputati
 sumus, confitemur, nos esse membra prin-
 cipatus Holsatiae & stormariae, & volu-
 mu. nos vestra Regia Mai & Principali
 Clem. ac eorum heredibus & in futuris
 temporibus regentibus Principibus Hol-
 satiae & Stormariae dedisse esse, eosdemque
 habere in omnibus decentibus rebus velut
 proliis hominibus, id suis naturalibus ter-
 ris & nativis Principibus & Dominis præ-
 stare competet. & elui nostri maiores
 Principatum Holsatiae & Stormariae de-
 dit fuerunt, ut vestra Reg. Mai & Prin-
 cip Clementia id in sufficientiam acspe-
 re possint, ut sic etiam nobis nostra pri-
 vilegia iura & omnes iustae honestaeq. con-
 suetudines maneant: quas ut nobis simul
 R 13 confir-

confirmet & tueatur & foveat, rogamus, nos quoque velut reliquos vestre Reg. Mai & Princ. Clem. subditos, re foveat ac defendat.

Responsio Regis & Ducis fuit,

Nos pro nobis, nostris heredibus, & in futura tempora regentibus Ducibus Holsatiae & Stormariae recipimus vos tanquam membrum principatus Holsatiae & Stormariae & tanquam fideles subditos. Volumus vos iuxta omnia privilegia, iura, & antiquas laudabiles consuetudines defendere & manereri, uti sic & nobis & nostris heredibus atque posteris nostra antiqua hereditaria principatus regalia, superioritates, privilegia, Dominationes & iura maneant, in quarum praesidium nihil huc est subibimus.

Iste tunc actus variis solemnitatibus & splendidis ceremoniis celebratus est. Sed quum interim Brunsvicensibus ex simili homagii hereditarii disputatione cum Duce Guelfico Henrico Julio ingens periculum accresceret, Anno 1624. viri non distiterunt renovationem iurisdictionis Hanseatici, ac nisi haec causa Brunsvicensem, quum certaretur

quod magna preparatoriè moliretur
 Dux illi, maturacionem huius reno-
 vationis obtinisset, Magdeburgen-
 ses non se tam citò donec lis eorum
 cum Hamburgensibus penitus com-
 planata fuisset, huic negotio publico
 in honorem Hansæ accommodas-
 sent Proinde etiam quum ad 27. Febr.
 in exordio *Anni* 1604. Lubecæ con-
 ventus esset institutus, non tantù in
 termino prædeliberationis 17. Febr.
 Brunsvigæ tanquã Metropoli in Quã-
 ternione hac Saxonica iuxta ordina-
 rium stilum habito Magdeburgenses
 sibi hæc reservarunt causam; sed
 etiam postea in ipso Lubecensi con-
 ventu protestatione solemnè id insi-
 nuarunt Hansæ communi, quod
 non aliter propter necessitatem Brun-
 vicensibus incumbentem ad reno-
 vationem progredi vellent, quàm ut
 civitates quoque ulterius ad æquita-
 tem debitam Hamburgici dispone-
 rentur. Septendecim fuerunt articu-
 li, fundamenta confæderationis con-
 cernentes, ut infra explicabitur. Quã-
 vis autem tunc confecta fuerit con-
 fæderationis renovatio; tamen quum
 non sufficeret ad defensionem mu-
 tuam, & bellum Brunsvicense inter-
 cederet, arctius quoque fœdus se-

quentibus annis, & præsertim Anno 1607 constitutum fuit, ut infra patebit. Interea autem quum impete stratagematis Anno 1605. Dux Brunsv. contra civitatem eam Hanæ Metropolitanam excideret, ut tunc casum potius quam armis oppugnandam hanc & corpus universum Hanse putaret Princeps ille, atque inde quietem gratiorem sibi conficerent civitates, rediêre quoque ad tractatus differentie & pignorationis Hamburg. & Magdeburgenses. Dies dictus fuit Salisquillæ in veteri Marchia ad 18. Septembr. Anno 1609. Verum quum magno conatu tum Hamburgenses 21. gravamina mercatorum consignassent, & Magdeburgenses se à scopo pignorationis sue iustæ & Hamburgensium rezignationis iniustæ seduci non paterentur, elusio inde Hamburgensium claret emanavit, quum triduum in hac disputatione non absque acerbitate mutua frustra confecerent Legati, quæ res iam plenius ob angustiam chartarum explicari nequit, licet multum illustrationis afferret intentioni huic. Sed satis per se & ex supradictis apparet, quorsum tendant eorum modi, quæ locis suppressione ingi-

nunt, ut inde dominium proprium
 cò altius exurgat. Velut ita gratio-
 sus: Hamb. d' accidit, quod *Anno*
 1618. 6. Julij contra Principes Hol-
 satia ex Camera Imperiali in puncto
 exemptionis publicata fuit senten-
 tia; unde quoque mandatum Came-
 rali ad Circulum inferioris Saxoniae
 sine clausula, in puncto, ut ad Cir-
 cularem conventum non tantum ci-
 taretur, sed etiam ipsi votum & ses-
 sio certa assignaretur, obtinuit. Ve-
 rum quum è contra Rex Daniæ cum
 agnatis Ducibus Holsatiae non modo
 debito tempore revisionem petisset,
 sed quoq; legati Circuli inferioris Sax.
 propter sub & obreptionem, ex capite
 nullitatis (ut verba formalia habent
 illius recessus) non parendum puta-
 rent, quod res tanti scandali in
 praudicium reliquis Statibus verge-
 ret. proinde publico decreto 31. *Se-*
ptembr. Anno 1610 in conventu Cir-
 culari Brunsvigæ habito constitue-
 runt idè, velut illud etiam *An. 1621.*
conventu Lunaburgensi in mense
Mai repetitum fuit, quod res tanti
 momenti cum consensu Electo-
 rum esset demandanda. &c. Quam
 ob causam etiam narrationem falsi
 possessorii, quod Hamburgenses in

petitione Mandati nulliter allegerant, per singularem advocatum in Camera constitutum, debitè refutari curarunt, ceu instructio tunc concepta fuit. Quum verò tam acrem Statuum circuli Hamburg. resistantiam animadvertenterent, transactioni, quæ ad 8. *Julij Anno 1621* eodem Steynburgi in Holsatia instituta erat, se submitterunt cum promissione aperta, quod non saltem pendente revisione debitam obedientiam ulterius Ducibus Holsatiæ exhibere, sed etiam post obitum Regis filio statim tanquam legitimo successori & reliquis Ducibus Gottorpiantæ ex stirpe Principum lineæ, prævia usitata asssecutione homagium (supra positum) & realiter (ut verba sonant) præstare velent. Unde quoque & ipsi eo usque in gratiam recepti fuerunt, iuxta illud scriptum, quod in eum finem in arce Gottorpiana sub dato Steynburgk 8. *Julij Anno 1621.* depositum adservatur. Sed etiam alia huic submissioni causa subsuit, ex superioribus anno illis maximè considerabilis & ponderosa. Etenim Anno antecedenti Rex commercis Islandicis & Coldingensibus inhibitionem imposuerat, ne quid amplius ex illis locis

Hamburgum transportaretur, tum quoque vasa & signa navigantibus versus Gluctstadum in Albi fluvio constituerat. Adeoque ex tribus his causis moti Hamburgenses tres miserant Hafniam legatos, qui orando supplicibus hasce difficultates amolirentur, & presertim possessionem Domini in Albi docerent &c. Verum quum Rex non ad votum responderet, & ipse novam civitatem ad Albi commerciis suis aptam adornaret, aliter pro temporis ratione suæ intentioni insequendum consultius putarunt. Responsum Regis quale fuerit, ex translatione extracti sequentis patet.

*Extractum Resolutionis Christiani IV.
Regis Dan. Hamburgensium Le-
gatus Hassus 29. Martij,
Anno 1620,
data.*

REGIA MAJEST. DAN. NORVEGIE, &c.
Clementissimus Rex noster & Du.
benignissime & considerate pensitavit,
quidnam heri in loco consiliorum suæ ci-
vitatis Hamburgensis deputati, &c. no-
mine seniorum suorum & superiorum
dile

dictæ civitatis subiectissimè petierint &
 proposuerint. &c. Ad quæ Regia eius
 Maiest. Clementissimus noster Rex &
 Dn. se in sequentem modum resolvit;
 Primò quod ad merces Islandicis spe-
 ctat, quum R. E. M. terrarum harum
 necessitas requirat, ut tales in regno reti-
 neantur ad subditorum provisionem, non
 poterunt Hamburgenses R. E. M. in hoc
 passu, quo. l. ijs subditos suos harum terra-
 rum promovere & ipsorum commoda
 eas inservire pro d. sp. sitione congrua ex-
 pectat, quidpiam prescribere. Secundò
 quod ad passus Coldingenses pertinet,
 quum eiusmodi ad Regale à R. E. M.
 laudatissimis regis maioribus in eius M.
 stemma translutum sit, non putat R. E.
 M. se obligatam teneri, ad reddendam
 rationem, cui videlicet passus hos attri-
 buere velint; tamen omni tempore ob-
 servatum fuit, ne plures passus distributi
 fuerint, quàm conitio loci perferre po-
 tuerit. Quod ad Albim fluvium & alle-
 gatam () quietam possessionem spe-
 ctat, quibus in memoria Hamburgensibus
 habebit, quia. l. am R. E. M. parte. t. p. m.
 tempore huius fluvij causse contigit;
 unde, quod allegata illa quiete possessio
 male sumpta sit, facile poterunt enis-
 cere. Porro, quod Hamburgenses na-
 vem vasa fluvij custodientem in Albi-
 variis

verint nec poterit hoc intentionem eorum
 tali ratione confirmare, quoniam sapius in
 multorum Dominorum fluminibus etiam
 armata naves in ingenti copia invenian-
 tur. & tamen propterea nullatenus sibi
 superioritatem aut iurisdictionem talium
 locorum adscripserint aut adscribere po-
 tuerint. Velut quoque rursus vel specula
 in novo opere posita Hamburgensibus
 ad intentionem contra R. E. M. nihil
 conducet, quoniam R. E. M. omnino exi-
 stiment, quod non ab hac parte Albidos
 aut in fundo Holsatico & terra vendita
 sit. Præterea, quod Hamburg in Albi
 tanquam ad R. E. M. finem vasa ali-
 garint, id R. E. M. superioritatem &
 iurisdictionem in fluvio Albidos minus
 impedit, quoniam iuxta solidam & consi-
 derationem hoc Hamburgensibus, tan-
 quam R. E. M. subditis, non tanquam
 regale, sed saltem pro onere & servitute
 permissum & concessum sit. Sicuti et-
 iam hinc Hafne urbis ista plurima vasa
 exposuit, & tamen propterea sibi us ali-
 quod in flumine nunquam adscripsit,
 uti id simul alia exempla plura in alijs
 attestantur locis. Quod Hamburgenses
 ulterius nullum speciale privilegium in
 Albi ad vasa ibi exponenda à Rom.
 Cesar. Mai. habeant, id R. E. M. satis no-
 vit, velut quoque Deputati, in commu-
 nicatione

nicatione huius, quantum illis cognitum,
 ipsi confessi sunt. Attamen ut sit, quæ
 negotium hoc R. E. M. Clementiss. nostro
 Dn. non solum, sed & totam Demum
 Princip. Holsatæ concernat, & ad eam
 tanquam hereditariam superioritatem
 & iurisdictionem pertineat, cum Dn.
 agnatis Ducibus Holsatæ in ulteriorem
 communicationem de his instituat. De-
 mum concludendo, quod R. E. M. clam.
 affectionem aliquousque remisit, imbu-
 nihil magis R. E. M. optaret, quam ut
 Senatus Hamburg. in priorum illorum sub-
 iectionis debite devotione subsisteret, &
 moderatiora consilia, quæ illi semper ce-
 tebat in bona tranquillitate præca-
 fuerunt, omni studio observarent. Quæ
 si igitur Hambugenses in posterum, ac
 obediens & fideles ac iuramento ob-
 gatos subditos decet, se gerant, Clem-
 tissimum è contra Regem, terræ Prin-
 cipem & Dominum experientur & effra-
 dent. In testimonium huius sub R. E. M.
 secreto sign., & datum in R. arce Hols-
 atæ 29. Martij, Anno 1620.

Eodem anno iterum Magdeburg.
 in conventu Hanseatico Lubecæ per
 aliquot menses celebrato singulis
 Memoriale sollicitarunt contra Ham-
 burgenses, & petierunt, ut tandem

compositio institueretur. Ideo quidem dies ad 24 *Novembris* dictus est, & deputati sunt Mediatores Lubecenses ac Bremenses. Sed Hamburgenses pristinum elusionum observarunt Stratagemata. Atque licet nihil magis optarent Magdeb. quam ut ad compromissum certum differentia reduceretur, ad quem etiam se obse- rebant toties; tamen Hamburgenses magis ordinariam actionem, quæ ipsis maximo lucro quoque contra alios in Camera fuerat, expetiverunt. Quum verò itidem compositores id convenientissimum putarent, ut per compromissum lis absolveretur, accidit, quod Syndicus Hamb. D. Vinc. Mollerus non nihil acrius eos refutare inciperet. Ideoque evocando Magdeb. hoc notabile illis regeffit, dicens: Quæso, quare ita importunè exigitis compromissum? Num existimatis, quod cō citius & melius causam erga nos sitis obtenturi? Hoc certè nunquam erit, aiebat. Etenim credite firmiter, quod facilè optima causa ita possit subverti. Addebat hoc; Ego iam per 28 *Annos* in praxi vixi, & vidi atque expertus sum plurima. Hoc dico confidenter, quod nusquam sit facultas quædam in Pu-
blicis.

blicis Scholis, nec ullus iudicii locus, supremus sive infimus, ubi non venalia mihi possim comparare iura & legum Sententias. Ita autum medios valet perumpere Satellites, &c. Sed quum eidem obiceretur, quod ipsis insciētibus in locos diversos extra quoq; Germaniam possent acta ad decisionē ab Arbitris mitti, prolixi tali forma abhorere inceperunt, et ostenderent apertiori vultu, quā am vrent compositionis modaz. Nec etiam in sequenti anno alium amplius civitatum montium sponderant, nil curantes, quod per 22 Annos à locus ad nullam aequitatis aciem sive per transactionem vel per iuris compromissum, iustitiam cessum Imperial. de Anno 1594. pertuissent reducti. Sed actionum negotia talium satis cognita sunt mundo & ipse etiam Dominus hæreditariarum Rex Daniæ toties id experia est, unde procul dubio R. E. M. nec adeò pridem in nova differentia admittora consilia retrahere ita sicut uti id ex sequenti R. M. E. respectu apparet; quod Legatis eorum in puncto iuris talionis aut repressalæ Gluckstadæ dedit, cuius tenor translatione ita se habet:

Resolutio Christ. IV. Reg. Dan. De-
putatis Hambugensium 20 April.

An. hoc 1630. in in puncto re.

pressaliarum aut resigno-
rationis Glücksta-
dij data.

Reg. Maest. Dan., Norvegia, &c.
Clementissimus noster Rex ac Dn. ex
consiliariorum suorum relatione benignis-
sime cognovit, quoniam ipsi Consules
& Senatorum sue civitatis Hambur-
genjis Legati tam orali explanatione
quam in scripto proponi curarunt, quod
id arduum esse vident, ammitti erit,
Quemadmodum illi à suo percepissent,
quod illorum excurreres & rediens
natis ad hoc regnum castrum Glücksta-
diense retraherentur, & gravi relictu ali-
onerarentur. Quum autem hoc eisque
singulari Rem. Casare Mar. & lau'a-
tibus in Electorum collegij ratificatione nec
non aliorum inter. sser. tum necessitate in
S. Rem. imperij pers. a non pisset, ac que
etiam à ta' illis & d'ig. a' illis consert. a' o
& respicitur commerciorum Hambur-
gensium imò ipsorum status totus prorsus
dependeret, & eiat etiam inde commercia
in alios locos sine retali illorum ruina
se nō transferri possent, unde nec Senatus

cives suos tunc ad contentationem redigere possent, multò minus vicina provincia & regiones tale vectigal similiter sibi imponi perferrent. Promdeò subiectissima hac viverent spe, quod R. E. M. constitutiones & leges S. Rom. Imp. fundaméntales e, et Lenevole servatura, & ex eo illorum civitatis ruinam, absque ulla caussata culpa, minime expetitur, sed potius illos in status sui manutentens iuxta clementissimam in explanationem anni relectura foret. &c. Ad hæc & eiuemodi prædicta R. E. M. Du. Legati pro regia resolutione id benigne indicandū clementissimè iussit. quod R. E. M. intentio & mens nunquam fuerit, nec alibi sit, quasi aliquod ordinarium vectigal in Albi fluvio erigere, nec tò minus ulli extera nationi, provinciis, aut regionibus tale quid imponere velit, veluti iam hoc emissa & publicata Edicta continent: sed levis hæc exactio. & R. E. M. extorta ista retorsio in hereditatem & iuratos subditos eius. Hamburgensium quam ita vi expresserant, solammodò unice directa est & manet quum illis aliquot annos contra ullam Casaria concessionem & Electoralis collegij consensum, etiam R. E. M. tanquam territorii & eorum Demino inanditū, contra omnia iura ex propria voluntate

ausi fuerint ex ipsius R. M. proprijs bo-
 nis, & eius subditorum mercibus ac fru-
 mentis, perquam gravem & supra mo-
 dum accumulatum vectigal vi exigere
 sua, & multiformiter extorquere, unde
 mercionia in R. E. M. & suorum ex-
 tremum damnum & perniciem penitus
 detresa fuerunt. Sicut etiam notorium
 & ita publicè constat, quod nuper ante
 exigui temporis effluxionem non saltè
 novum & incompetens vectigal cerevisie
 contra manifestam consuetudinem &
 contractus adornarint: se! etiam preci-
 sue R. E. M. subditis inconsuetum satis
 vectigal, nempe in pondus centenarium
 $2\frac{1}{2}$ thaleros, novo & hactenus inusitato
 modo imposuerint, & adhuc cotidie illis
 tale vi extorquerent. Ut taceatur, quam
 Hambugenses R. E. M. ministeris & de-
 pendentibus multiformes despectus, igno-
 minias, & violentias cum suis profes-
 sionum persecucionibus, tam in quam ex-
 tra civitatem ingressi sunt & adiecerint.
 Omne hoc omnino notoriè per mundi se-
 ram patet. Quamvis enim honoratiss-
 sima R. E. M. cum moài de Hambugen-
 sibus tanquam hereditarijs & iuratis
 subditis sibi nunquam persuadere potuis-
 set, in ulteriori consideratione, quod R. E.
 M. ipsi sem multo factam regiam gratiam

& favoreni, etiam ex prima regis Ro-
 mense atate huc usque clementissime con-
 tinuando prestitit, dum illis non tan-
 tum in R. E. M. Hellefonto l'ancie ex-
 aritionem vedigalis, per 43 annis
 (quod ab R. E. M. p. m. Domino Patre,
 rege Fridrico II, tum temporis im-
 petrare nunquam potuerunt) clementis-
 sime immunit; sed etiam omnes ab R. E.
 M. maioribus contra illos institutes pro-
 cessus, exceptis acceptationibus, a. instan-
 tes multes eorum supplices. pro eorum
 immensis commedis & prosteritate, et
 regia gratia remisit & perdonavit, quos
 o. mino consiaeret, quod tales & similes
 etiam alias in multis modis prelitas re-
 gis beneficentias iuxta debitam obedi-
 tiam & devotionem agniti, & conve-
 nientem inculpabilem observantiam exi-
 tituri essent. Verum quum Hassinger-
 ses contra prelitum hereditarium bene-
 gium & subiectionis, contraq; debita iuri-
 quo proposito perseverarint, opm. a. m.,
 quod per iniusta attentata eummodi vi-
 lam alteriorem superioritatem acqui-
 re sibi possent; inde R. E. M. tale cur illis
 & quoque omnem sibi & suis regi-
 stum despectum, violentiam impetit-
 nem, & inauditam despoliationem mix-
 casabilis vedigalis prater offensent
 R. E. M. repetitionis, non amplius so-
 fut

ferre potuit aut voluit: sed ab ipsismet illis ad hoc inevitabiliter quasi cura vi demissa est, ut iusta media, quæ tam sublimi Dynastæ contra adstrictos hæredario iuramento subactos, à toto mundo concessæ sunt, ad manus sumerent; atque secundum ea civitati Hamb. nudè saltè iure rectoris, & nullo alio modo, exigam hanc exactionem imponeret pro vitæ sustentatione, & ex ea rem R. E. M. damni sui perpessi & ignominie aliquo modo reparationem accipere valeat. Ut & pro ulteriori declaratione R. E. M. intentionis totum hunc processum Rom. C. Mar. ad clementissimam eius informationem iuxta amicam indicationem circumvolutaliter tenuit, nil dubitans, quæ in ea hanc R. E. M. contra suos hæredario iuramento obligatos subditos inceptam & sibi extortam rectoris in Casaro favore exceptura & benignissimè interpretatura sit, nec minus sibi contra omnia ulteriora inexpectata vique attentata opera exhibitura atque porrectura sit manum. Quod R. E. M. Dnm. Legatis pro regia resolutione ad ipsorum subiectissimam propositionem benevole indicare iussit, & regia gratia illis addicta manet. Datum Glückstadij 20 April. Anno 1630.

Mirum quod Hamb. id, quod ipsi
cotidiè toties perpetrant, in proprio
Domino culpant sic iudicium ubi-
que promptum est festucæ. Sed è con-
tra multa hoc responsum regium cõ-
tinet & eximia de promit historica;
nec quis, ea, cui modo intericra co-
gnita sunt, R. M. dixisse, abnegare po-
terit, quin sint verissima, & tamen
satis minuta, vel si quis saltem ad
talia recurrat, quæ in proximis sepe-
rioribus annis, dum R. E. M. bello
Germanico implicata vixit, contra
Reg. M. ipsam eius ministros, subdi-
tos & devotos alios satis proterè
Hamb. exercuerint, ut sibi inservi-
rent. Sed rectius plurima silentio
prætereuntur quam gravi exprime-
tur probro, quum Iehova sibi vindi-
ctam reservât. Quæ verò motione
ulterius, ac status quis eorum moder-
nus sit, quomodo nec non suam præ-
terea fortunam urbemque artificia
variis amplificârint, non attinet plu-
ribus explicare, quum nimia conti-
neant arcana, quæ suo loco rectius &
pleniùs explicantur, ne fortè eda-
sint prolata, nec res in immensum hæc
exerescat; dum paucula adhuc de-
vot. reliquis Vandaliæ nobis hac vice
pro cõclatione supersunt enarrantur.

CAP. XXII.

De reliquis Vandalia, in Mecklenburgo civitatibus, qua fœdere Hanseatico comprehenduntur, & earum origine pauca, cum nominis Hanse, Mecklenturgique explicatione; nondum ritè enucleata.

Quantos labores in commerciis ritè instituendis & per Germanicâ maximè distribuendis civitates iam dictæ subierint, id facilè ex historia earum huc usque deducta patere vallet. Atque quum tot varias pertulerint tempestates, vix eas exuperare potuissent, nisi beneficio fœderis istius, quod Hanseaticum vocârunt, id feliciter perfecissent, quod imitamen maximè à Saxonice civitatibus, ut supra dictum est, mutuati sunt & sumpserunt. Etenim, inter omnes populos, Saxonici maximè prævaluerunt consociatione fideli, quod tam in terra quam aqua & mari fidem semel promissam usque ad mortem intrepidi ad invicem servabant. Unde etiam longè propius inter eos, qui de etymo vocabuli Hanseæ disputationes varias conficere solent, ad veritatem

tem accedit *Webnerus in obs. pract. ad loc. de Hansesiaten, sive Hanseaticis civitatibus.* Vbi recte ex constit. Imper. de anno 1547. §. 88. & an. 1566. §. Die Haysn & Sehestette & an. 1576. §. 22 & c. id observavit, quod illæ civitates confœderatæ dicantur Haysn & Sehestete. Etenim res nulla rectius quàm suo commodè appropriato vocabulo exprimi & denominari potest. In fœdere verò Hanseatico, non tantum comprehenduntur civitates maritimæ, nec Vandaliæ, sed maxime Saxonice, quæ ut plurimum in convallibus amœnis aut campestribus locis, ita tamen et jucundo fluviorum alluvio potissimum gaudeant, sitæ conspiciuntur. Tum etiam illæ fundamentalia telera, in abstrahendis mercibus, maximè export. præstant, ut ex rebus Hanseaticis hoc lucidissime apparet. Ideoque nimis confidenter in *Pol. lib. 2. c. 1. num. 11. Decret. 1. §. 1. sold.*, quando ex *Hadr. Jun. Bar. fol. 73. & 99.* vocabulum hoc ab antiquo Gothico verbo, quod proceres viros qui cæteros mortales fortuna & opibus antecellant, imò & semina denotat, civitatibus Hanseaticis impositum adsererat, quum tamen nec

la tam infipidè ambiciosa inter omnes invenitur, quæ sibi eiusmodi arrogantiæ adscribere velit. Sicut etiam magno studio id in singulis conventibus earum publicis observatur in pronuntiatione, quoties mentio fit istius vocis, quod non *Anse*, sed potius *Hansche* aut *Hanscflädte* cum diphthongi longa protractione offeratur; qui mos quoque ab antiquissimo usu ita retentus est & manet adhuc hodiè in vegeta consuetudine: ut inde appareat, quam ipsæ civitates Hanseaticæ derivationem sui nominis in hoc fœdere faciant & amplectantur. Quæritur igitur, quibus maior authoritas in hac dissensione & fides adhibenda est, num is, qui ipsi primitus hoc nobile pepigere fœdus, an verò talibus, qui meras scrupulositates in vanis querunt disputationibus? Proinde longè accommodatius loquitur *Petr. Bert. in Comment. sui rerum Germ. lib. 3. cap. 4.* & propius ad rem accedit, quando fœdus hoc à civitatibus Hanseaticarum sibi nomen acquisivisse censet. Sed præstat heic ipsum paucis loquentem audire, quum satis luculenter explicet, quæ ad rem faciant: Magna quondam Hunnorum aliarum-

rumque Barbararum gentium fuit in Germania vexanda immanitas, eoque magis formidanda, quod iam Saxoniarum maritimarum vicinisque Pomeraniae & Megapolensis ac Brandeburgensis tractus regionibus immineret. Eo tempore feruntur, adversus Barbarorum excursions, & ad mercaturarum commodum utilemque usum coisse in Germania urbes maritimarum, quae ad sita fluminibus cum maritimis illis commercia exercebant, conceptis certis quibusdam foederis capitibus. Conspirarunt autem in eam societatem inde à Finnico sinu, quod est in ultimo recessu maris Baltici, usque ad Rheni Ostia urbes praecipuae; nomenque sibi indiderunt *Azaticarum*, vel à mari Teutonice, quod ad illud sita essent, hoc enim est *Az zee*, vel à fide quam deo pangere receptus gentibus mos est manum enim Germani *Handt*, vel aliis placet, à foedere & concilio, quod prisca Germanorum voce *Hansam* dici aiunt; prolato etiam exteri codice Novi Testamenti loco ubi signi, ubi pro eo quod Latine dicitur Concilium fecerunt in eum, Germanice legitur, fecerunt Hanzam. Iisdem ab immunitatibus quoque dicti sunt

Frye Hanssen. Qui autem Francos ex eo nomine contracto derivant quasi *Fraussen* manifestè errant. Neque enim Fransos appellamus sed Francos, quæ vox non ab *Hansis* vel *Ansis* sed à *Franck*, quod liberum sonat originem trahit. In eam vero societatem recipiebantur non nisi civitates Germanicæ maritimæ, quæ ius habendant portarum suatû claudendarum & aperiendarum, sive illæ principem agnoscerent, sive omnino essent liberæ. &c. Tale etiam iudicium non incongruè quis ferat, de reliquis derivationibus, de quibus etiam alibi pluribus agemus. Æquius enim est, ut cum Germanica & maximè Saxonum faciamus lingua, quàm ea, quæ ab ipsiis civitatibus *Hanseaticis* aliena est, præsertim quû quoq; ipsæ imperii constitutiones cû hac sententia faciant, ut superius dictum est, quæ nolunt, quod vocabulum ita simpliciter accipiatur; sed simul omnes civitates tam maritimas quàm reliquas ad interiores Germaniæ Saxonicæ partes sitas includat, ut vox *Hayn* antiquum Saxonicum eas exprimat, quæ non ad mare sint sitæ. *Hayn* enim denotat convallem, sive locum latè acclivum

sive

sive campestem uti *Gen. 13. v. 18. & c. 14. v. 13.* Abrahami domicilium, quod sibi apud Hebron à possessore loci Mambræo confœderato constituerat Patriarcha, rectè vocabula ex antiquitate linguæ Germanicæ isto *Hayn* appellat Luthetus, & Pater tot planitiem sive locum planam, in *der Ebene* juxta modernam locutionem facit. Unde etiam mens vox *Hansebestätte* non compositum, sed decompositam repræsentat, ut neque *Rein. Renec. in proleg. hist. Jahu, fol. 25. tom 1. cap. 3, nec Hic. Pom. orig Francic. c. 8. & lib. 3. c. 1 fol. 131. nec Georg Bruyn. in Theat. civit. in terr. lib. 2. in descrip. Londini,* heic addendi sint, nec quidquã alterius cuiuspiam opinio valere possit, nisi quod potius *P. Bertij* sententia excess. *Imper. de An. 1576. §. 22. & An. 1521. §. 25. & An. 1545. §. Unde 47. & §. 48,* velut etiam eandem *Matth. Steph. lib. 2. part. 2. de juris leg.* approbat, licet & explanationis grati hoc adlat, quod *Hansebestätte,* quæ *Handelstätt* juxta modernam locutionem Germanicam dicatur autè ci debeant. Et hac ratione facilè ut pronunciatum earum omnium proprium & genuinum efferatur Est.

ut inde constet, quid proprium eorum officium & causa finalis sit in hoc incluto Fœdere Hanseatico. Et enim propter defensionem status in commerciis maximè & principaliter ita inter sese coière, ut ex sequenti confœderationis renovatæ nota id luculentius patebit, & declarari poterit. Germanis quippe nostris *Händler*, nihil aliud est, & determinat, quàm negociari, commercium tractare, aut exercere mercimonium. Sicuti inde quoque ex eo, quod *Mäcckler* in commerciis apud Hanseaticos genuinum est illud, proxenetam agere, ex cuius interventione negotia in commercis inter emptorem ac venditorem conficiuntur, ut patem, quod *Mäcckler* burgum primum receperit nomen, uti postea id mox explicabitur.

Dictum est supra, quod in Baltico Germaniæ littore, à sinu Codanico, in quem Drava fluvius ad dorsum Cimbricæ Chersonsi se exonerat, usque ad Coni, quem nunc Memelara vocitant, ostium extemum; Borussia à Livonia diimens; circiter 12 urbes maritimæ portibus celebres, & commerciis multarum gentium admodum frequentes sitæ sint: videlicet

licet Lubeca, Wismaria, Rostochin, Sundia, Gryphiswalda, Anclam, Stetina, Colberg, Stolpa, Dantiscum, Elbinga, & Koningsberg. De quarum prima Lubeca hucusque multas ob causas non nihil fufius agere coacti sumus, quum non tantum caput sed etiam penes eandem archivum & historia originalis Fœderis Hanseatici potissimum lateat: cui quoque Hamburgum adiiciendum fuit, ut ratio originis in fœdere Hanseatico inde magis elucidaretur. Civitates autem Vandalicæ, quum maximè istis provinciis contineantur, primò de his agendum erit, quæ in maris littore sitæ sunt, unde postea de reliquis pauca nonnulla subnectere poterimus. Sed formæ & temporis necessitas nobis hoc imponit, ut his verbis multa involvere cogamur. Eodè istæ maritimæ civitates maiori ditione Megapolitana Pomæra & Borussica comprehenduntur.

Megapolitæa autem dictio propriè genuinâ voce applicata est Ducatui, sed euphoniæ gratia eorum reginâ ipsi attributa est lingua. Namque Germanice aliàs iuxta communem locutionem dicitur *Megalburg* ab urbe antiqua eiusdem nec

nis, quæ *Helmoldo in Chron. Slavor. c.*
2. vocatur *Mikelnburgk* iuxta idio-
 ma sui temporis, velut Ducatus
 Brunsvicensis, ut supra dictum est,
 à Metropoli sua Brunsviga id nomen
 sibi impressum gerit, & Misnia ab
 urbe Misnâ sive Missena ab Henrico
 Aucupe *Anno Chr. 930* contra Bohe-
 mos Polonos atque Silesios condita,
 quam posteris Witikindi Junioris pro
 Marchionatu regendum dedit Cæsar:
 sic & Wittenbergicus Ducatus ab ar-
 ce primaria prope Ellingam *Witten-*
berg nomen habet. Magna polis, à
 Cranzio appellatur, quod re & signi-
 ficatione talis esset hæc *Mecklenburgk*
lib. 6. Vandal. cap. 36. nec non lib. 7.
cap. 11. unde ita ex Græco & Latino
 compositum esse ait, quod propterea
 planè indignum putat quum Græcæ
 Linguae idiotismus à tali composi-
 tione planè abhorreat, in comm.
Rer. Ger. lib. 3 cap. de VVismar. Nec
 sanè in eo aberrat, quod compositio
 talis malè cohæreat, si ex binis
 ita linguis diversis consolidari debe-
 ret. Etenim *Mecklenburgk* nomen
 nullatenus inde derivari potest, quum
 nec usus, nec natio hominum, nec
 lingua id ita ferat, quod ex nomini-
 bus circum iacentium satis apparet
 civi-

civitatum & oppidorum. Sed potius ex situ & conditione incolentium eam sortita est hæc urbs appellationem, uti supra monuimus, quæ aliis quoque oppidis idem accidit. Namque quædam sedes cæli Mecklenburgum Regum Vandalorum & Obotritorum, ingens ibi conmerciorum concursus consuebat, eum æque id magnitudo eius, quæ ad hunc usque passim obvius conspicitur, ostendit, quàm & amplius circumferentiam describit. Neque tamen civitas, vel Lubeca vel Rostochæ, præter Baldovicum, longius incessans, erat, ubi nunc ita florant commercia; sed inde v. & v. & necesse vitæ petebant vicini omnes. Quæ autem iuxta aliquam vocem *Meckler* Germanis & maximè civitatibus Hansaticis sit, supra diximus. Et etiam *Meckler* proxeneta est & *propola* sive pararius, *προπολάς*, in *Meckler*, qui iuxta l. 2. §. ac *propolator*, interventor vel mediator dicitur in contractibus, & maxime commerciorum negociis, consiliatorque in hæc et eorum, velut & *propolator*. Cic. in l. P. cum *declarat*, qui *meckler*

tur à mercatoribus, ut iterum vendat. Budæus propolam exponit minutiarium negotiatorem qui à solidatis coempta pluris dividit, vide *Cuiac. in parat. ff. hoc tit. & ad tit. C. de spers. arr. & proxen. & 11. cl. s. 18.* alias dicitur *Grosfier*, aut *Meckler*, qui in Emporiis semper sunt ad manus, ut ex iis statim cognosci queat, quænam merces advectæ in parato sint. Proinde vocabulum hoc *Mecklenburg* potius ab ipsis profluxit incolis terræ eius, quam quod ullo indigent Græcissimo, ceu quoque propterea rectius Vandalo Germanicis adicitur, ut præter iustam rationem ita mirè corrumpatur, quàm etiam burgenſium ratio satis constet, qui cives alias vocantur, ut singula monuimus. Et maximè *Burgum* huic urbi attributum est quoque, quod Regum Vandalicarum ab antiquissimis temporibus sedes aulica fuerit. Unde rectè *Mecklenburgk*, quasi dicatur communis mercatus civitas, *in Handelsſtat*. De antiquitate autem huius urbis ante Christum natum & eius regibus ab Anthyrio usque ad Nicolotum, unde ita per 32. gradus continua serie suam Duces Megapolitani deducant originem, &

quomodo ea destructa ac deserta, indeque Wismaria plenior enata sit, superius quædam cap. 14. circa finem monuimus. Quamvis vetò isti Obtriti Vandali admodum odio Christiani nominis fervebant semper propter suas Idololatrias, quas *Crantz. lib. 5. Vand. cap. 12.* describit, de Arconæ urbis ad Waldemarum 1. Regem Dan. deditioe circa annum 1168. agens; tamen supra modum hospitalitatis virtute eos præpollentes laudat, ceu etiam tempore Henrici Leonis firmam cum eo adversus Danos coluerunt societatem. Unde pedetentim se istis tetrīs insinuantes Saxones nomine commercii usque ad Damynum civitatem, quæ noviter erecta ope Saxonum contra Danos admodum crescebat, Wandaliā occuparunt plenius adeo, ut adventu Saxones prorsus exosum habere ceperint nomen Vandalotum, & quos præpollerent ad fiduitate negotiorum, in suis collegiis & societatibus non paterentur amplius ullum, qui non ex parentibus Teutonicis esse ortus. Magna gentis injuria! & *Crantz. lib. 7. Vandal. cap. 10.* qui patrio solo exturbata, in ipsis suis certivis sedibus non finitur habitare

vivere; retrusâ in mediterranea, ubi pro durissima servitute, multis dilabentibus, & Saxonum se populis immiscentibus, vix pauci ad agrorum culturam, sub gravissimis tributis resederunt. Unde ipsi quoque adeo Sclavi dicti sunt, quum Germanis hoc nomen idem velit, quod Latini mancipium appellant. Magna certè hæc fuit augustimæ gentis inutatio, & metamorphosis. Quod maximè inde evenit, quum Lubeca, Rostochium & aliæ noviter conditæ civitates commerciorum vigore per Saxones adimplerentur, qui etiam ex hac occasione non tantum opum potentia nativæ terræ huius exuperabant incolas, sed etiam fœderibus suis, quæ ex collegiorum constrictione nascebantur, penitus Vandalos reprimebant. Ut vera & fundamentalis origo Societatis Hanseaticæ satis inde elucidari queat. Et nim Saxones ex longa consuetudinis & ipsius experientiæ usu, iam id pridem edidicerant, quid talis posset confœderatio civitatum, si fideliter coleretur: unde etiam paulatim arctiori tali vinculo sese invicem constringere non destiterunt. Et monstrant hæc renovationes tot fœderum Han-

plificatione huius urbis septenarium numerum in primis sacrum fuisse, velut olim apud Thebanos, ex eo constat, quod ibi 7. fuerint portæ, quarum duæ iam sunt obtutatae, 7. plateæ principales ex foro extensa, 7. portæ templi Mariæ. 7. pontes mercatorum 7. turres in curia. 7. campanæ in horologiis. & 7. arbores horti &c. Varias perculit ea urbs sortes, multis adversitatibus obnoxia adeo, ut *Crantz. lib. 7. cap. 49.* malo sydere fundatam protulerit. Etenim maximè Ericum Daniæ regem hostem & oppressorem sensit *An. 1313.*, qui tali eos obsidione pressit, ut inter se cives & senatus tumultu aëtur, & tandem magno se ære liberarent, bono civitatis concilio partim eiecto, partim cæsi, uti ait *Crantz. lib. 7. Vand. cap. 53.* Et quamvis novis statutis inter sese coissent, tamen *Anno 1314.* dolo & stratagemate curus intra portas admissi, cui introeuntes rotam dilabi curavere, urbs occupata est; inde cives postea arcem Ducis demoliti sunt funditus ad Warnoviam, una relicta turri, quæ quasi specula ad navigantibus lucerna noctu inservit. *Anno 1322. Crantz. lib. 8. Vand. cap. 7. Anno Chr: 1419. Dux Iohan.*

Iohan. Academiam ibi instituit, cūm
 pattuele suo Alberto & Senatu urbis.
 Hic etiam Succiaë rex factus est, ut
 supra innuimus. Academia verò hæc
 ex Erfurdensi & Lipsensi, quasi quæ-
 dam colonia deducta est, & Martini
 8. Pontif. Rom. privilegiis exornata
 est. Motus ibi tamen ita fuit adfiduus
 ut omnibus essent odio, ita crebro
 suos ejiciebant magistratus, quos ta-
 men ex interpositione toties recepe-
 runt, ut *Anno 1416. & An. 1439.*
Crantz. in Vand. lib. 10. cap. 25 & lib.
12. cap. 9. Sic & Anno 1490. factum,
 quum sub Iohan. Dan. Regis arbitrio
 ipsi & Wismarienses à Ducibus suis
 dissiderent. Velut eandem tragæ-
 diam *anno 1560. repetiverunt,* quum
 ob nimiam frumenti, cerevisiæ &
 alia onera, ad dissolvendum princi-
 pis æs alienum, Senatam cum reli-
 quis Provinciæ ordinibus se obligas-
 sent; unde cōsulē suum ab officio re-
 moverunt, & 60. civcs administra-
 tioni rerum præfecerunt. Sed Dux
 tandem Ioh. Albertus introducto
 clam in urbem milite *Anno 1565,*
 rem composuit iussu Imperatoris,
 ubi 73500. Joachimicos ipsi solvere
 pro impensis, & militem per 9. men-
 ses alere coacti sunt, omnem depre-
 cantes

cantes culpam. Itidem vulnus hoc Anno 1573. recrudescerebat, ubi simul magna erat de privilegiis civitatis disputatio: attamen tandem res ita composita est, ut in se Rostochienses reciperent, quod Principes Ioh. Albert. & Ulrichum fratres pro suis hæreditariis Dominis agnoscere velent, quod Anno 1574. quoque subditi juramento confirmaverunt. *Clytræus in Chron. Sax. lib. 23. pag. 620. & 622.*

C A P. XXIII.

De civitatibus Vandal Hanse in Pomerania sitis.

Hinc nunc ad mare progrediendo sequitur Stralsundum in Pomerania principalis inter Hanseaticas civitas. Pomeraniæ autem descriptio & ut nomen à Vandalico Pomeri, id est, quod proxima mari sit tota regio, habeat, superius nonnihil indicatum est. Nam totus eius tractus ad mare se extendit, donec attingat Vistulam. Attamen olim Pomerania in longitudine & latitudine maior fuit, quàm nunc describitur. Namque ab occasu à Varno, ubi nunc Roste-

Rostochium situm est , ultra Vistulam per Pomerelliam excurrebat ; ac versus meridiem Vkeriam, & Novam Marchiam includebat , quàm regia manu & potentia possidebat Sewantibus I. Ast quum ille *Anno Chr.* 1107. esset mortuus , 4. ipsius filii *Anno* 1108. inter se divisionem Pomeranix instituerunt. Ratibarus I. & Vratisslaus priorem partem ; Bogislaus autem & Sewantipoldus posteriorem partem Pomeranix regionis nacti sunt. *Anno* 1239 Dux Barnimius terram Veriam in dotem dedit sorori, quum nuberet Brand. Iohãni ; Sic & Neomarchia per compactata ad Brand. Marchiones postea translata est. *Anno* 1325 Rugia Insula, quum Vratisslaus I V. sine Sobole decederet, Pomeranix adiecta est. Totus autem ille tractus iam continet in sese Ducatus , Principatus & Comitatus sequentes cum civitatibus.

1. Est Ducatus Stetinensis intra Porenã & Inã situs , comprehendit civitates, Stetinum Anclam, Deminum, Pasewalkũ, Pyritziam, Gaartzam, Greifenhagenum, Danibum, Treptoviam ad Tolensam , Vkermandam, & Insulam Vsdomum , ac tres Abbantias, Colbitzium, Podiglam, &

Stolpnam. 2. Ducatus Pomeraniæ prior sive antetior inter Inam fluv. & Wipperam situs est, ac Cassubiam continet cum civitatibus, Stargarda, Treptovia ad Regam fluv., Grefsenberga, Golnovia, Cammino, Wollino, & Comitatu Neogardense. 3. Ad Cassubiam verò referuntur civitates, Colberga, Coslinum, Belgardia, Dabera, Corssum, & Stetinum novum: sed Cassubia habet nomen maxime à vestitu incolarum, quàm *Cassubitzsch* plicas vestium denotet, quibus gens hæc à reliquis dignoscitur. 4. Ducatus Pomeraniæ posteret complectitur Vandaliam, & Pomerelliam, ac quod inter Wipperam & Lebiam fluv. interiacer. 5. In Vandalia igitur sunt civitates, Stolpa, Rugewaldium, & Sclaga, & Bukova Abbatia. 6. Principatus Insulæ Rugiæ 7. miliaribus quoad longitudinem & latitudinem duas, olim potentes urbes Arconam & Carentiam continebat, ubi nunc oppida saltem tot habentur. Quondam captura in gens halecum fuit, quæ post in Daniæ se subduxerat, ubi tamen adhuc vix vestigia supersunt. 7. Terra Harenensis inter Rekenizam & Trebelliam fluv. sita est, & concludit ad

bitu suo civitates, Stralsundium, Barthium, Grimman, Tribbesehura, & Campam Abbatiam. 8. Comitatus Gütskoviensis continet civitates Gryphswaldiam, Loyzam, Gützcoviam oppidum cum Eldenovio Abbatia. 9. Wolgastum propriam describit ditionem. 10. Sic & Lawenburgum, atque Butovia, quarum hæ duæ urbes sub nomine Baronatum à rege Poloniæ recognoscuntur. Inter urbes autem harum Ducatum Pomeraniæ omnes solummodo Hanseatico fœderi hodiè adhuc accensentur decē, videlicet: Stalsundium, Stetinum, Demissū, Anclam, Gryphswaldia, Colbergia, Golnovia, Stargardum, Stolpa, & Rugenwaldum; quas nunc paucis brevissimè pro temporis nutu quidem, perstrabimus: sed ut antiquitatis ratio in commerciis huius loci ex respectu civitatum non nihil plenior constet, atque simul fœderis Hanseatici primordiis hoc adiiciatur, duarum civitatum antiquissimarum maximarumque mentio adhuc & quomodo interierint eæ inferenda est, quum inde consociatio studii commerciorum promptior colligi satis queat; & quæ ita cupidiores huius conservationis ubi

inveniantur homines .

Vbi Odera fluv. qui Ptolomæo *Oviads* est, & alias Viadrus dicitur Stetinum præterlabens in mare Balticum deproperare incipit, prius in amplum aquarum spacium, quod ad 8. milliaria longitudine & prope 4. latitudine se extendit, & Poenam, Vkræm fluv. Plœnam, Inamque recipit, se effundit, vocaturque hæc, *Paulus* sive Stagnum recens, aut *Frisch Haß*. Circa dimidiam partem huius Stagni pertumpit flumine suo & duas Insulas nomine novo *Suinæ* ditimit, quarum una versus occasum, ad sinistram partem vocatur *Vsdomia* 5. milliariibus se exprotigens versus Poenam, altera propter amœnitatem suam *Wollinæus Campus*, sive *Iulina* dicitur. In *Vsdomia* hac olim sita fuit antiquissima & amplissima urbs *Wineta*, quam *Helm. in Chron. Slav. cap. 2.* *Vimnetam* nominat, ubi per totam Europam celebratissimum fuit Emporium, quam Vandali primi ædificaverunt; de quibus loquitur *Schælion. ad Helmold.* Fuit sanè, ait *Helmoldus*, maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum, quàm incolunt *Slavi* cum aliis gentibus permixtis, *Græcis & Barbaris.*

Etiã

Eriam Saxones tum parem habuerant cohabitandi licentiam ; si tantum Christianitatis titulum ibi cōmorantes non publicassent. Omnes enim usq; ad excidium eiusdem urbis, paganis ritibus obtraxerunt. Cæterum moribus & hospitalitate, nulla gens (N. B.) honestior aut benignior potuit inveniri. Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit iucundi aut rati. &c.

Pauca sunt verba Helmoldi, at summæ commendationis. Ecce enim, quid non libertas commerciorum ferat ! O utinam id Christiani quoque intelligerent, qui tam insipidè ad eò suas constrictiones usque ad invidiam redigunt, ut neque pudeat eos, hominum conscientis imperare velle. Vrbs ea vasto admodum circuitu maxima ex parte ad maris ap-pulsum exporrecta fuit. Iam verò fundamenta eius ultra milliariis dimidium procul à terra obruta mari jacent, velut tum sub undis perspicere possunt, si quis ex Wolgasto Damero-viam traiciat : & apparent rudera satis notabilia & splendidè erecta, sed etiam ipsæ plateæ possunt tueri, unde adhuc constat ex tali figura, ingentem urbis fuisse amplitudinē.

Namque ea pars, quæ minuta fertur, longè exuperat Lubecam magnitudine, quàm tamen mare potissimas absumpserit partes; quæ non amplius apparent. Discordia internaptius dilapsam esse aiunt; postea vetò à rege Daniæ ultra 850 *Annos* abhinc funditus subvertam. Unde Sueones tunc navigis suis ex Gotlandia profectos esse, & quicquid ex operosissimis eius urbis structuris marmoreis, ferreis, æneisque, aut ex instrumento stanneo, æreo, argenteo salvati potuit, abactis vento aquis, eruisse, vel per utinatos eduxisse, & in Gotlandiam transportasse; inter cætera vetò æneas duas maximi ponderis portas eodem transtulisse, ferunt. Hinc illæ Visby, in sibus divitiis splendida, quibus tanto sumptu tam fastuosas ædificaverant ædes, quæ Norribensium & Colonensium palatia exuperat. Altera in Insula Iulina dicta ab urbe Iulino, quæ similiter amplissimum habuit Emporium, paulò minoris tamen fuit magnitudinis, quam Vineta. Huc itidem magnus fuit mercatorum & gentium confusus, ex Finnonia, Slavonia, Dania, Suecia, Græcia, & Russia, &c. quò etiam Circipani & Iudæi venêre, &

singula natio suas singulares incoluit plateas, ut distincta cōcitius ad manus emptoribus essent mercimonia. Ac licet edictum publicārit, quod Christianitatis non deberet fieri mētio; tamen *Anno* 1124 urbs tota ab Ottone Episcopo conversa est, & in initio 1130 baptizati sunt homines. Sueno III. Rex Daniæ, quū eam infestaret toties, ter eius capturam expertus est. Unde Woldemarus primus Rex Dan. paulō ante obitum suum circa *An.* 1167, maxima classe per fluv. Divennum ex insperato obruit urbem, & miserē devastando omnia totam concremavit. Ex quo tempore priori dignitati non potuit restitui, præsertim quū mercatores se ad alias civitates converterent; sed saltem ruïera & arcis vallum adhuc conspiciuntur, & ab eius loco non procul civitas Wollnum condita est, quæ hoc nomen Iulinum ita mutatum accepit propt. loci amœnitatem. Ruina harum urbium per litus Balticum passim commercii frequentiam distribuit, & homines reddere cœpit cautiore, ut inde in confœderationem firmiorem ex hac intentione coirent, ne facilè iterum vicini reges libertatem com-

merciorum ex invidia aut odio subverterent.

Floruit pridem ante Iulini excidium quoque Stetinum, quod eius antiquitatis censetur, ut de auctore genuino nihil certi affirmari possit; tamen supra ostensum est, quod Sedini urbem hanc pridem ante Hætorum adventum, qui circiter *Ann.* 400. post Chr. nat. accidit, condiderint. Quum vero in commodissimo & amœnissimo situata esset loco, meruit non tantum caput dici Pomeraniæ; sed etiam Duces Pomeraniæ sibi ad Oderam ibi sedem regiminis & aulæ elegerunt. Christianam religionem admisere quidem *Anno* 1120, quum Dux Bogisslaus I. noctu civitatis muros conscendisset, & cives in Vratislavi I. Ducis sui devotio- nem plenam stratagemate hoc pertraxisset: sed quum non posset vi ita quid perficere, Ottonem Episcopum Bambergensem ad se vocavit, cui commissionem informationis sanctioris obtulit, qui etiam *Anno* 1124 in apertis plateis, juxta D. Pauli morem, populum informavit sedulo, & Idolon Triglassi ipsis tandem expugnavit. Postquam *Anno* 1181. Christianismus vigere ibi incepisset, con-

Buxus

fluxus Saxonum in tanta ibi fuit frequentia, ut etiam urbem novo modo condere & disponere non deficerint, præsertim, quum illi ex statuto communi reliquarum civitatum Sclavos à suis societatibus & collegiis ac dignitatibus exclusissent, brevi tempore commercia cuncta accreverunt. *Anno* 1245. Dux Barnimus I. jure curiæ & plena jurisdictione eos donavit, jusque Magdeburgensium cum Scabinatus civibus indulgit. Circa *Ann.* 1313. Wratislaus I. Dux VVolgastiæ recuperavit Stetinum à Cunrado I. Elect. Brandeb. occupatum, mortuoque VVratislao V. absque hærede Rugiæ Ducatu potitus est, quem posterius eius adhuc possident. Unde & in huius fidem Sundia urbs, salvis tamen privilegiis & immunitatibus, sese contulit. *Dress. mill. 6. p. 2. pag.* 536. Ducis autem Barnimi III. tempore circa *Annus* 1364 Societati Hanseaticæ urbs hæc se addixit, & statim in conventibus Hansæ Rostochii *Anno* 1365. & *Anno* 1368. ibidem, ac 1370. Stralsundi habitis diligenter per Legatos suos comparuit, velut etiam in sequentibus annis factum est. Fortè civitas sibi plura acquisiverat bona, adeò ut etiam *Anno*

1321 oppidum Pölitziū & An.
 1335. theatrum Messinense obti-
 nuerant: Sic etiam Lacum Dammi-
 nensem hypothecæ loco à Ducibus
 suis ultra 208. *Annos* possederant,
 quum *Anno* 1491 Bogislaus repe-
 tionem eius institueret. Ne vetò in
 malum gravius inciderent, cedere iu-
 re suo potius voluerunt, quàm incle-
 mentiam perferre Principis, & pacis
 amorem semper prætulêre commodo
 proprio. Ratum certè exemplum, si
 ex libera affectione profluxisset. Sed
 tamen non caruit quoque motu suo
 interno. Namque *Anno* 1524. con-
 citatus est tumultus civium contra
 Senatum ex suspitione malæ admini-
 strationis, unde à Duce Georgio &
 Barnimo res ita composita est, ut se-
 natui 48 cives adiuncti sint. *Anno*
 1570 feliciter in hac pacis civitate
 demum illud funestissimum bellum,
 quod inter Reges Daniæ Fridericum
 I I, & Sueciæ Iohannem, nec non ci-
 vitatem Lubeccensem per 7. *Annos*
 integros cum magna pernicie com-
 merciorum duraverat, justis modis
 & conditionibus compositum est, ita
 ut Daniæ rex omni juri & actione
 regnum Sueciæ renunciârit: & Sue-
 cus vicissim omni juri suo in Norve-

gia, Gotlandia, Hallandia, Scania, Bel-
kingia & Daniæ ac Norvegiæ inſi-
gnibus in perpetuum ceſſerit. Sic &
Lubeccam Rex Suediæ in gratiam re-
cepit, & iſtis privilegia in regno Sue-
diæ, iuxta formulam iuſtam confir-
mavit, quod etiam proceres regni ap-
probarunt, nec minus navigatio in
Nerviam Ruſſiæ libera permiſſa fuit,
quæ tranſactio inde Pax Stetinenſis
dicitur. *Chytr. Sax. lib. 22. & Frideb.
lib. 2. Chr.* Sic Anno 1612. variæ dif-
ferentiæ civitatis huius cum Duce
Ph. lip. II, quæ 11 capitibus conti-
nebantur, inter quæ 4, 5, & 6. potif-
ſima de iurisdictione in flum. Ode-
ræ, iure ſtapulæ, veſtigialis, &c. fue-
runt, penitus compoſitæ ſunt, & ci-
vitas ſe in plutinis accommodavit
debitè.

Stralfundia autem, quæ nunc
meritò huic ſubnectitur urbi, ab In-
ſula Strale vicina, & freto, quod
Rugiam à Germaniæ extremæ conti-
nente dirimit, & Rugiæ principatum
medium interlabitur, nomen habet,
quafi Stralæ Inſulæ, ſive Strælæ flux,
& Slund aut Sundt d. ceterur: *Cranz.
lib. 7. Vand. c. 5.* Sunt tamen, qui an-
tiquitateo magnam ipſi adſcribunt,
& à Sannio 2. Francorum rege *Ann.
Chr.*

Chr. 144. qui Francofortum condidit, extractam primitus dicunt. *Ang. in Chron. March. p. 15.* Alii Rugiæ Principem Iarimarum, postquam ibi pridem aliquot mercatores & incolæ commodum habitandi locū & portum, à Iulino usque dirempto, invenissent, urbe *anno 1209.* destinatā, & à filio illius VVisslao *anno 1231* plenè absolutam esse affirmant, quod eandem jure Lubeccensi ac libertate, qualis civitati Rostochiensi, à D. Burewino collata esset, is donavit; quibus Sylvam, agros pascua, portum, ius piscandi & vectigalium immunitatem, ut eò citius posset se recolligere, addidit. Vnde paulo post, quum mercaturis per mare, per terramque increvissent, ferocire in Lubeccenses incipiebant: at hi vindices suæ iniuriæ statim obruebant Sundiam eam protus expoliando. *Vide Crantz. lib. 7. Vand; cap. 15.* Quamvis diu fuerint hostes: tamen ita rediere in concordiam ut se Hansæ adsociarint. Ab *anno 1316, usque 1319,* gravissimum iterum culpâ maximè VVisslai Rugiæ Principis bellum pertulit urbs ab rege Erico IX Dan. & eius confœderatis, in quo masculè suas defendit portas. Occasio autem tantæ calamitatis sic se

sic se habet: Crescebant tum in littore
 Baltico, commerciis, potentia & opi-
 bus novæ civitates, VVismaria, Ro-
 stochium, Sundia, Gryphiswaldum:
 quas privilegiis suis ad contuma-
 ciam adversus Dominos suos alen-
 dam abuti, principes querebantur: &
 Paulo ante Ericus IX. Daniæ Rex,
 quem Rostochienses Dominum &
 defensorem u: bis & Privilegiorum
 suorum *anno* 1310. adversus Marchi-
 tas receperant: cum Waldemaro Mar-
 chione Brandenburgensi Ribbenide
 congressus, amicitiam & fœdus inie-
 rat: ac sequente æstate conventum
 viginti principum, quos Marchio ad-
 ducturus erat, & ludos solennes, Ro-
 stochii indixit. Quò cum appulisset
 Ericus, Rostochienses periculum li-
 bertati suæ *anno* 1311. imminere
 metuentes, portas urbis clausas te-
 nuerunt. Itaque in horto Rosatum
 & vicinis campis principes sub ten-
 tor: is degentes, ludos suos peregerunt.
 Tandem de ulciscenda Rostochien-
 sium contumelia, qui urbem regi ac
 Domino suo non patefecissent, &
 Wismaciensium petulantia, qui Hein-
 rico Principi suo facultatem in urbe
 nuptias celebrandi, negarant, puni-
 enda, decretum faciunt. VVillaus et-

tiam de Sundenſium ſuorum inſolentia queritur. Cumque Lubeca eo tempore aliis de cauſſis à vicinis civitatibus diſſidens, Ericum Daniæ Regem, tutorem ad decennium recepiſſet, facilius perficere inſtituta ſe poſſe principes iudicabant.

Civitates de Principum decreto edoctæ, antequam venire volentes claſſe armata inſulas Daniæ rapinis ac incendiis vaſtant, ut Regem domi diſtineant, & portus ſuos tueantur. Sed nihilominus, Waldemari Marchionis & cæterorum Principum copia cum Regis Ribnicium transportatis, conjunctæ; Roſtochium *An. 1312.* obſident. Cumq; Roſtochienses mari aperto, nihil curare obſeſſionē illam intelligerent, ad portū maris deſcendentes, ad utramq; Warni oſſio vicinam ripam caſtella erigunt, ac præſidiis muniunt: Et diſmiſſis in fundum aliquot naviculis, grandi lapidū mole onuſtis, portum obſtruire molitur. Sed redeuntibus domū conſideratis Principibus facili negotio à Roſtochiensibus caſtella deiecta, & novum caſtellū ſeu Turris munita eſt. Quamquā Ericus cum ſociis denuo aliquot menſibus obſeſſam, deditio-
ne accepſſet: tres circa illam turres,
maris

muris junctas, & fossis aggeribusque
 cinctas excitavit: Quorum unam
 Regis Daniæ, alteram Waldemari
 marchionis, tertiam Henrici Mega-
 politani præsidia aliquandiu tenue-
 runt. Interea Rex terra non satis feli-
 citer pugnabat; sed Marchio Wolde-
 marus Brand. cum confœderatis Du-
 cib. Pomeraniæ & confœderatis ci-
 vitatibus Rostochio, Sundio &c. su-
 perior erat. Unde Willaus Rugiæ
 Princeps coactus est pacem petere:
 qua occasione usi sunt Sundenses, &
Anno 1314. obtinuerunt pro nutu
 suo, ut Willaus ipsis novo diploma-
 te privilegia à maioribus ipsis data,
 in specie confirmavit, in quibus &
 proprietatem urbis, ac omnium in-
 tra fines territorii illius sitorum ci-
 vibus attribuit, cum iurisdictione &
 libera appellatione ad Lubeccensem
 civitatem. Ac licet sequenti anno
 hanc gratiã rescindere studeret, pro-
 ptereaque cum Rege Daniæ & mul-
 tis principibus conspiraret: tamen
 post varios & terribiles labores se
 frustra defatigavit, atque denuò co-
 actus est cum urbe hac pacem inire
Anno 1317. At quum inde clemen-
 tiore animo cives eos fovere incipe-
 ret *Anno 1319*, gratiam maioribus
 auxiliis

auxit erga civitatem privilegiis, illam ab omni exactiōe & tributo principi pendendo immunem reddens, advectionē omnium mercium liberrimam concedendo adeò, ut nunquam civibus impediri deberent. Sic & concessit illis, ne intra duo milliaria atx erigeretur, & quod agri ad milliare unum circa civitatem coempti eius proprii essent, &c. *Anno 1370*, ibi conventus *Hausæ* celebratus est, quum *Waldem. 4. Rex Dan.* adeo hostem infensissimū civitatibus se exeret. Vide supra p. 379.

Anno 1497. Rex *Daniæ* premebatur à *Lubeccensibus* & fœderatis civitatibus bello, ubi, quū *Sundenses* supra modum acres sentiret, apud *Ducem Pomeraniæ Bogislaum* obtinuit, ut retraherentur *Chytr. Chr. Sax. lib. 6. p.*

170. Non iuvat nunc addere, quæ nuper *an. 1628*, aggressi sint facta; sed ea alibi explicabuntur, dum ad viciniam eius civitatem progrediemur.

Grypswaldia quoq; non ultima est in *Hanseatico fœdere* inter *Vandalicas*; sed meritò secundum à *Stralsundio* meretur locum, quum tam constantem hanc nobilem semper huc illuc coluerit societatem, nec reformidatit etiam actiora inire detestata.

sionis fœdera. Distat autē ea saltem
 duobus inde milliariis, & habet in
 Pomerania cognomines civitates,
 Greifshagium in Ducatu Stetinensi,
 & Greifsbergum in Cassubia sitā, ut
 pateat compositio nominis à sylve-
 stro primum loco; nec à Grypho: e
 Pipini fratre, ut quidam putat; Sed
 originem primam à monasterio El-
 dena habuit, & iure Lubecensi do-
 nata est, *Cluyt. lib. 10. Sax: pag. 253*
 ac pertinet ad Comitatum Guizko-
 viensem. Quam portum etiam ac-
 commodatum habeat & locum Em-
 porii; commercia non minus huc
 usque in ea urbe floruerunt opiparè,
 quàm in reliquis. Atque ut etiam
 Princeps eo gratiori locum hunc &
 universā Pomeraniam afficeret bene-
 ficio, *an. Chr. 1457.* ibi Vratislaus 9.
 Dux Pomeraniæ: in Wolgast & Ru-
 gia Acad. fundari curavit. Occasione
 autem maximè præbuerat Academia
 Rostochiensis. Nam: quum Rostochi-
 um 18 anno, postquam ibidem
 erecta esset Academia, maximo fer-
 veret tumultu, & interna seditione
 cives *Anno 1456.* fremerent, Cæsareo
 & Ecclesiastico anathemate feri-
 batur urbs; unde & severissimo con-
 cilio Basiliensis mandato iussi sunt

Professores ex ea secedere. Quare locum mansionis & docentes & discipulos in Gryphswaldia sibi elegerunt, quum ibi humanitati maxime addictos invenirent homines, ex qua occasione Colonia quasi Rostochiensis facta est Gryphswaldia. Etenim quum post sexennium res esset transacta, & inde Anno 1443. Professores cum studiosis in antiquam sedem remigrarent, à civibus affluantibus & vicinis hoc consiliu Principi suggestum fuit, ut ipse quoque suam tali honore exornaret provinciam, quod quidem tunc An. dicto 1456. factum fuit: sed licet principia Academiae satis fuerint lata; tamen quum magis Rostochiana floret iterumque ad Annum 1518, obscurationem exinde passa est Gryphwaldensis, donec tandem anno 1547. Philippus Dux Pomeranorum eam restaurare inciperet, ex quo florentiorem quoque Professores & maxime scriptis suis eruditissimis de iure publico clariorem effecere. Matthaeus & Ioachimus Stephani Icti, sicut etiam Medicus optimus Franciscus Icel egregium Systema Medicum concepit, quod discipulus eius Altheus Backmeysterus M. D. Phys. Lunae

p.m. amicus meus summus in publicum elidit, quàm inter Saxonas eius loci vix quid simile prodierit. In quo nihil desiderari potest, quã quod nimium credulus fuerit iis, qui Chimiæ & Medicinæ luci oculoque unico & veriori ex mera inscitia fuerunt iniquiores. Gryphswaldenses autem integritati & fidei solidæ semper cum reliquis fuisse addictos, constat ex historia Ducum Henricorum duorum Megapolitanorû, qui an. 1326, quum rebus humanis Vratislaus Dux Pom. exemptus esset, infantibus trinis relictis Duc. Pom. astutè surripere & in præiudicium tantillorum occupare conabantur. Stralsundium, Gryphswaldia, & Demyna nec precibus nec precio tunc potuerunt à Megapolitanis corrumpi, ut in tale facinus consentirent, quamvis magnam occupassent partem Ducatus; sed potius omnibus tribus vicinis, videlicet Daniæ regi, Megapolitanis Ducibus, & Marchioni Brandeb., qui uno tempore per 22. annos belli conatu Pomeraniam ambiebant, fortiter se opposuerunt: ceu etiam Gryphswaldenses, quàm minus tantò Wolgasti & alibi in suis rebus Principes infantem commorari possent, in suam

urbem cum matre, quæ posthumum
 Vratislaum apud eos enixa est, rece-
 ptos defenderunt, & sua virtute, fide
 ac sumptibus, molem belli præci-
 puam potissimum sustinuerunt *Clyt.*
Sax. lib. 5. pag. 137. Tantæ pro-
 fusa eximia & insignis trium harum civita-
 tum pietas, fides, integritas & con-
 stantia erga Principes suos fuit!

Sic etiam Grypswaldenses cum An-
 clamensibus semper in fœdere Han-
 seatico perseveranter fidi inventi
 sunt, ut etiam arctius fœdus *Ann.*
1615. cum Belgis initum maxime
 promovere non desierint, & alias
 quoque non defuere necessitatibus,
 quas commune exegit commercium.

Est autem Anclam civitas Ducatus
 Sictinensis, sicut eius sociæ Damyna:
 & quamvis non statim, ipsum attra-
 gat mare, sed prope milliare à stagno
 Frischenhaffio, ubi se Pœna ex ad-
 verso, ad apicem Vfdomię in stagnum
 dictam effundit, ceu etiam Pœna
 flu. quàm proximè versus septentrio-
 nem à Damyna Hanseatica decurrens
 eam attingendo præterlabitur. Locus
 est utrique civitati perquam am-
 nus & abundans omni genere fru-
 gum, à quo omnes pagi juxta plani-
 tiem Brandenburgici Werderi dependen-
 dent

dent, qui vitæ necessaria inde sibi conducunt, ut hæc potissima ratio sublit, quæ ita commercii communis rationem in fœdere Hanseatico strictè teneant. Verè triangulatem situm respectu Grypswaldiæ & Dainy-næ positum repræsentat, quum tertium sic angulum in ea æqualitate sua constituat utraq; hæc civitas, dū ita Pocna fl. ambas quasi in linea quamvis non equali secundū cursum connectit.

Stangardium sexta est Pomeraniæ in fœdere Hanseatico urbs, & principalis huius Ducatus, quæ non ultra tribus à Stetino ab altera Oderę parte versus ortum miliaribus distat; apud eam Ina (quæ se ita antea dividerat) duplici fluvio iterum consolidatur, & præterlabendo eandem hinc per amœnitatem sylvarum adiacentium longo & obliquo tractu non procul à Golnoviæ in mare sive stagnum Daminense excurrit. Antiqua etiam urbs est, cui ipsum indicat nomen, quæ nec minus eximia meruit à Ducibus suis privilegia, quum tantas præstiterit iis fidelitates adversus hostes illorum. Nihilominus anno 1283 quum Marchio Cuntadus Brandeb. Bogislaum IV. Ducem Pomeraniæ bello

iniquè infestaret, urbs ea ita exim-
 proviso obruta fuit, ut eam cum
 Bernsteynio simul occuparit. Verum
 Dux imperterritus statim in auxi-
 lium advocavit Stetineas, atque sic
 28 *Octobr. eodem anno*, civibus Star-
 gardiæ id promoventibus, recupera-
 vit: unde simul fidem eorum ita Dux
 approbavit, ut non tantum è vestigio
 omnia illis confirmaret privilegia, sed
 etiam ampliaret, & iuramento se ad-
 strinxerit, quod eorum iura in perpe-
 tuum salva & integra subsistere de-
 berent; ac res omnis Stetinæ transacta
 & consopitum fuit omne odium,
 quod Princeps erga cives aliquot
 conceperat. *Frid. in Chron. Stet lib. 1.
 pag. 46.* Sic etiam quùm Duces Star-
 gardiæ Ulrichus & Iohannes Marchio-
 nem aliis implicatum bellis ita circa
 1402 infestarent, ut sua recuperarent,
 non iis defuerunt auxilio. Verùm
 quùm *anno 1454.* quo tempore Dux
 Otto 3. minorennis adhuc apud tu-
 torem Marchionem Brand. Frederi-
 cum degeret, propter navigationem
 frumentariam inter Stetinenses &
 Stargardienses ingens discordia exori-
 retur, & Stetinenses nimis procaciter
 palos fluvio Inæ infigendo Stargar-
 densibus obstruerent navigationem,
 factum

factum hoc ad Ducem alterum VVolgasti residentem Ericum 2. detulerunt, & obtinuerunt ibi repressalias. Quæ res in tantam erupit acerbitatē, ut *anno* 1458 ex improviseo Stetineses Stargardiam summo manē obruerent, & totam exspoliarent urbem: ac licet Lubeccenses se interponere studerent; tamen utraque pars suam defendit causam, & duravit discordia per aliquot annos. Accidit tamen quod Rex Ericus Daniæ quondam obiret diem suum, & lis quoque inter ipsos oriretur Ducis, qui bello simul mutuo relictas hæreditates sibi vindicare cupiebant: Tunc Stargardiani urbe sua receperunt Ducem Ericum 2. VVolgasti, Stetineses è contra VVarislai Ducis & Ottonis 3, quidem tenuerunt partes: Sed Dux Ericus totam nobilitatem sibi adsociavit, quæ se expressum erga Stetineses litteris publicis confitebatur hostem. Et quum Stetineses Stargardensis pecora *anno* 1460. adimerent, inde de novo omnium Stetinesium naves ex Dania cum magna hæc cum copia redeuntes VVolgasti arrestati sunt donec tandem hæc lis transactioni Ducum, quum de hære-
 pitate Erici Regis paciscerentur, in-

clusa fuit. Anno 1580. 7 Febr. quàm civis quidam in Stargardio pulverem sclopetarium in aliud vasculum transfunderet, fortè ancillæ scintilla ignis ex manu in illud incidit, unde aliquod ædes vicinæ funditus subvertæ sunt, & ultra 24 homines tuina ea interfecti. Annum continet hic veticulus: Pulvis edit Stargardt quoque tormentarius ignis. Quod præludium gravioris fuit incendii. Namque anno 1583. 9 Jun. tempesta subito exorta, fulminis ictu incendit ita urbem, ut 487 ædes quasi in momento consumeret. *Frid. Chr. Stet. lib. 2.*

Quum fluvius Ina tales naves admittat quæ usque à Stargardia avehant frumenta Lubeccam, multo vicinior est mari septima Hanseatica inter Pomeranicas urbs Golnowia, quæ eodem utitur fluvio & privilegio portus, ut inde commune Fœdus Hanseæ observet, quamvis non ita sit famosa, uti reliquæ, quum in hæc Ducatus parte eum non mereatur locum, quem Stargardium obtinet. In commodissimo tamen illius fluminis navigabilis loco sita est, maxime ubi cursus sinuosus se aquarum per sylvam amœnam versus stagnum Dammineense, quod Odera perineat, avertit.

flectere incipit, ut ipsi mare tunc omne obvium sit iter.

Ex Gollnovia per Greiffenbergum & Treptoram novam, ad Regam fluv. sitas urbes, pervenitur ad Colbergam urbem 8. Hanseaticam, quæ in extremitate fluminis Persantis, ubi in mare Balticum, Belgatio & Corlino urbibus ablatis, excurrit, sita est. Representat ea principalem Cassubiæ civitatem, & territorium quoque proprium continet, per quod pars Regæ fluv. ultima in mare se exonerans labitur. Unde quæq; Colbergenses partem eam fluvii Regæ quondam molibus obiectis Treptovien-sibus obstruxerant; Verum hi Abbatis Belbugensis auxilio novum portum versus occasum, fossâ manuductâ, aperuerunt iterum, quem anno 1456. ab Ottone 3. & Erico 2. Ducibus Pomeraniæ confirmatum, pro suo postea defenderunt contra Gryphenbergenses, quum illi publicum fluminis usum & privilegia sua allegarent. Portu ibi optimo ex Persante fluv. utuntur Colbergenses, quum locus mercaturæ sit convenientissimus, unde etiam urbs ista legum honestarum, judiciorum & disciplinæ custos fidelis perhibetur. Frequentia quoque

Xx 5 civium

civium ea est , ut ædificiis, opibus, commerciis & aliis civitatum ornamentis illis in partibus terræ nemini cedat. Hollandi quoque & Belgæ eo portu in lanæ coëmptione & frumentorum frequenter hodiè utuntur.

Inde si ad littus maris Baltici ultra Coslinum excurratur ad Ducatum posterioris Pomeraniæ, ubi Casubia desinit , & Vandalicæ nomen populis relictum est , acceditur ad fluvium Grabovium , qui utramque Pomeraniam quasi dissecat, & ubi in Wipperam non procul à mari infuit , Rugewaldium in finibus maris ibi situm est , omninò à Rege Waldio, propè initium Regæ fluv. sito, distinctum. Urbs autem hæc propter commoditatem situs Pomeranicæ illius partis versus Vandalicam metropolis una habetur, quum inde omnigenis commercia ad victum & amictum facientia petantur. Selagæ quidem habet vicinam urbem; sed commoditate loci longè eam exsuperat. Est quoque terra ea aquis irrigua, dives agris, pascuis & sylvis, ut inde pecore, piscibus, necessatio frumento, butyro & melle & similibus rebus ad aliquot milliaria, ubi nec

montosa est, satis abundet.

Sic etiam Stolpa Eoæ Pomeraniæ altera metropolis, ad fluvium eiusdem nominis sita, bonorum ingeniorum ferax; honesta gubernatione, civium frequentia & commercio scholeque benè constituta per aliquot hæc tempora iuxta loci qualitatem sanè admodum floruit. Etiam ab antiquis temporibus eorum virtus præcellens habita fuit & pietas, quod egregio incolæ olim demonstrarunt exemplo. Etenim huius civitatis in Principes suos ea observantia & fides fuit, ut à Magistro & fratribus ordinis Teutonici in Borussia, quibus, pro ingenti summa auri, ditio Stolpensis oppignorata erat, proprio ære & facultatibus se redemerit, & Principibus Pomeraniæ Bogislao, Barnimo, & Wratislao fratribus, Wratislai filiis, circa an. 1340. se rursus adiunxerit. Quippe æquius putabat sub nativi Domini tutela in libertate pactorum & privilegiorum vivere, quàm alterius dominium insolentius in servitio impatienter ferre, quum nec sic fœdus Hanseaticum ritè colere potuisset, quod tam iniquè ab ordinis Teutonici collegio aliàs tractabatur sæpius, uti id alibi refertur.

Prin-

Priusquam ulterius ad Borussia & Emporium metropolitanum Gedaniun progrediamur, paucis heic notis subnectendæ veniunt urbes his locis vicinæ, quæ ad Hansam quoque spectant, ceu sunt Francofurtum ad Viadrum, Berolinum, Brandenburgum, & Vratislavia.

Frankofurti autem origo Sunnoni 2. Clodomiri filio & Rechimeri Regis Francorum, qui colonias 18000 hominum ex suo regno consensu at potius ex consilio Witekindi Reg. Saxon. & Hermanfridi Reg. Thuringiæ, usque in Marchiam, ex quo Vandalos & Gothos tunc *Anno Chr. 103.* propulerant, deduxerat, & iis filium Sunnonem 1. præfecerat, pronepti adscribitur. Is enim in memoriam eius rei, quod ibi Franci sui hostes Vandalos persequendo & necando traiecissent Viadrum, urbem hæc erigere & provincias suas hac exornare voluit, quàm ita pro æterno statum rerum testimonio exstruxit & sic Traiectum Francorum appellavit, *an. Chr. 146.* ut inde ad *Anno 1630* eius antiquitas in *Anno 1481* excurrat. Sita est ad Viadrum, 2. mil. distans ab arce Kustrin, ut finem Marchiæ addat, ceu eius regies

8 sunt provinciæ. Verum ea varias
 petulit vices, quàm finibus hostium
 opposita fuerit. Vnde *Anno* 1253.
 Iohannes 1. Marchio Brandeb. ex ru-
 deribus suis per Gedanum de Hertz-
 berge restaurari voluit, cui etiam Ot-
 to Iohannis frater calculum adiecit.
 Maxirè enim illis attrisctat utbis
 positus, quod commerciis esset aptis-
 simus, quum eo tempore ita flore-
 rent Hansæ. Ideoque amplificationi
 eius Marchiones ultra 120 mansa a-
 grorum ipsi adiecerunt, ut perfectum
 esset opus, & merces, quæ vel adverso
 vel secundo flumine vel etiam curri-
 bus veherentur, eo loco tuto deponi
 & navigiis concedi possent. *Anno*
 1318 Marchio Waldemarus paulo an-
 tequam bellum contra Ericum. Reg.
 Dan. susciperet, hanc urbem fortali-
 tio & iurisdictione pleniori aliisque
 privilegiis ornavit. *Anno* 1325, quum
 Poloni, Litvani & Borussi magnas
 irruptione sua strages ederent, cives
 Francofurtenses in pago Zetscheno-
 vio eos oppresserunt; sed quum ni-
 mium fervidi essent, & Episcopum
 nimis inquietum Goritzensem, cui
 eausa tantæ calamitatis imputatur,
 simul secum captivum abducerent,
 liberatus ex carcere hic excõmunica-
 tionem

tionem à Pontif. Iohan. 21. obtinuit. Et quamvis in ea exclusione per 18. annos vixerint; tamen nihilominus Ludovicus Romanus Elect. & Marchio urbem *An.* 1351 maioribus libertatis juribus, & privilegiis vectigalium & pensionum ornavit, eidemque confirmavit eiusmodi; donec tandem *Anno* 1353 à Papa Innocentio 6 restitutio fuit impetrata sub ea conditione, ut Ecclesiæ Lebutianæ pro dirptione & damno 12000 marcas Brandeb. binis vicibus solverent, seu eius transactionis fuerunt mediatores Dux Henricus Glogoviciensis & Com. Gunther. Schwartzburgicus. *Anno* 1379. Marchio Sigismundus civibus Francof. plenam libertatem cōmercia exercendi concessit, quæ fœderi Hænsæ se adlixissent. *Anno* 1381 ingens pertulit incendium, ut aliquot 100 ædes sine igne absumpserunt. Post verò *Anno* 1432 Hussitæ Bohemorum ad eam se viebant, ut etiam que ad hanc urbem excurrerent, devastationibus variis perpetratis. Marchio enim Fridericus adversarius eorum erat; unde non solum suburbia Gubischium ibi concremabant; sed etiam obsidione eam urbem premebant. Verum à civibus se

cof. rerundebantur fortiter. *Anno*
 1504. Episcopus Lebusianus apud
 Elect. Ioachim. 1. March. tantum
 contra Francofurtenses obtinuit, ut
 illis jurisdictionem superiorem exipe-
 ret, quod eius intercessionem pro præ-
 done nobili non curarēt, sed eum fe-
 sto Pentecostes decollarent, cui pœ-
 næ etiam suam adiecit Bannum. Sed
 à Ioachimo 2. March. cuncta rede-
 merunt. Interim Ioachimus. 1 & fra-
 ter eius Albert. Archiepis. Mogunt.
 & Magdeb. postea factus, ibi *Anno*
 1506. 27 April. Academiam intro-
 duxerunt, quò vocabantur Professo-
 res ex Acad. Lipsensi. Annus his ver-
 sibus exprimitur:

*Erigitur LV DVS penes aLtafl:en-
 ta V:ADRI,*

*Crescat vt cVeCtIs artIbVIs æ-
 qVVs honor.*

De urbe Brandeburgensi supra cap.
 1. actum est, quæ hac vice sufficiant
 pro temporis ratione: saltem hoc de
 novo Brandeburgo addendum puto,
 quod ea Marcomiti 4. filium Bran-
 donei auctorem agnoscat, quum ab
 illo post *nat. Chr. an.* 230. condita di-
 catur. *Ang. Chro. March. p.* 16. Itaq;
 interstitium à primò condita veteri
 urbe Brennonis *ante Christ. n. Anno*
 416.

416. usque ad originem novæ urbis est *An.* 646. Postea varias sensit occupationes & direptiones; ceu *Anno* 340. à Vandalis capta est, & in eorum potestate mansit, usque ad Caroli Magni tempora *circa ann.* 789. qui Harlungos eò traduxit, donec *Anno* 890. Billungus rex Vaadalorū denuò eam subegit, & Schorlitzium dixit. Hinc Imp. Henricus Aucups. *Anno* 927. iterum recuperavit, imperioque incorporavit anno sequenti, & investivit hoc Marchionatu Comitem Sigfridum Ringelshemensem. Exinde Metropolis nomen mansit totius Marchionatus & omnibus successoribus. Sed quoties expiravit linea familiæ, statim ad alios translatus est Marchionatus; ceu Ottoni Geroni Comiti Albenburg. & Matipurg. *Anno* 239. hunc contulit. Post obitum huius idem Imper. donavit eo Comitem Bruniconum Wettinensem. Sic transit quoque ad Conradum Comitem Stadensem hic Marchionatus *circa an.* 1022. Inde Albertus Comes Soltquellen sis Brandenburgum cum Marchionatu obtigit *Anno* 1042. Postea Albertus Vici Com. Anhal. *anno* 1154 ab Imper. Frid. locum hunc accepit. Hinc

1322. Imp. Ludovicus Bavarus filio Ludovico donavit. Sic & Imp. Carolus 4. sibi & recuperavit Marchionatum, & Wenzeslao filio hunc cessit *An.* 1374. Tandem *Anno* 1412. Imperat. Sigismundus, soluto re alieno huius Marchionatus Wilhelmo. Marchioni Misnia, praesecit eidem Fridericum 5. Burgonaviu Noticum. Ac quum ille *Anno* 1415. pro Marchionatu 400000. floren. solvisset, Caesar investitura publica Cosniti in eum contulit ius Domin. ut ita plus quam decies a tempore Billungi usq; ad hanc fam. am Zolleriorum Comitum Noticorum Marchionatus Brandeb. mutationem sensit.

Quum circa *an.* 1390 inter Francofurtum, Brandeb. & Berlinum foedus Hanseaticum floreret maxime, & he civitates illud favorabiliter colerent, & tamen civitates Marchie perpetuis expositae essent praedis, alias quoque in singulare ad se pecciterunt foedus, atque *Anno* 1399. defensivum commerciorum Brandeburgi consociarunt, ceu fuerunt Brandeburgum, utrumque Berlinum, Colonia. Francofurtum, Crollonia, Muechbergum, Landsbergum, Miltwaldia, Neostadium. Eberswaldeum.

Bernovia, Spandovia, Navvium, Bri-
 zena, & Belitzium. Fœderis huius
 contenta refert *Angel. in Cyr. March.*
lib. 2. pag. 174 Brandenburgum aliâ
 in diuturna discordia & belli moto
 vixit cum Magdeburgensibus ab anno
 1391 usque 1403. & ulterius, donec
 mutua esset defatigatio, & bellû cum
 Pomeranis Anno 1412. interveniret,
 atque pax recuperata fuit inter vic-
 nos, uti par est, & ipsa hoc exigi
 naturę ratio. Est vero hodiè totius re-
 gionis principale tribunal, & multa
 habuit privilegia ab Imperatoribus
 & regibus, ceu adhuc Statua Rol-
 dina indicat, quæ stricto gladio
 visitur, ut nusquam alio in loco
 Nunc parent ita ut reliquæ civitates
 &c.

Berlinum ad Suevum fluv., quæ
 vulgò Spream dicunt, urbs in
 Marchia sita est, cui adiacet Coler
 quæ fluvio saltè ab ea separata videtur
 ita tamè, ut sponte ambæ cohæreant.
 Nomen ab Alberto Vro Octavo
 Comitis Anbaldini filio impo-
 dicunt tunc illi, quum *an. Chr. 1308*
 oppidum hoc antiquum am-
 donaret spacio, & muris includeret.
 Velut etiam eodem tempore
 condidit urbes & arces, suo ne-

eas insigniens; ut Bernoviam, Beer-
vvaldium, Bernsteynium, Beroliniã,
Bernevigam &c. Versus enim in Ger-
manica lingua Beer significat, ceu
ipsi nomen Versi ab insigni adscitum
est, quo adhuc ita Principes An-
haltini utuntur, & id sedulò conser-
vant. Spandovium binis milliaribus
versus occidentem inde distat, ubi
Spreckhavela nomen absorbet. Quam-
vis ob commoditatem situs & ci-
vium industriam & labore brevi ac-
creverit satis; tamen Anno 1380. in-
cendium ingens urbs ea passa est, ut
prope omnes ipsi contabulae fuerint
ædes, ut versus hi tempus & diem
designant.

*TibVrr: festo BerLin perle Igne Mo-
L:ffo,*

*Et sic in Cineres SOLVITVR Vr-
bis honos.*

At Sigismundus Elect. frater ute-
rius Weccellai Imper. , qui cum hoc
Marchionatu donarat, plurima ipsis
Berlinensibus præstitit subsidia, &
auxit privilegia eorum, ut se eo ci-
vius recolligere valerent. Sed Anno
1440. cives ferociores ex successu
commerciorum facti, in suum sunt
admodum tumultuati senatum, ma-
gno urbis incommodo, ut refert

Crantz. in Vand. lib. 12. c. 10. Dum enim illi (ait) mutuis & intestinis armis fovent dissidium, Fridericus Marchio interveniens utrisque, imposuit urbi attem, frænum antiquæ libertatis. Sensere tum in commune omnes, quantum sit malum intestino bello laborare. Fit enim, ut (quod Veneti scribunt in titulo Sancti Marc. in locis subjectis) grave sit non sapientibus, non habere rectorẽ. Quem interea Berlinenses suscepere, dum libertati suæ nullum modum posuere: exemplo futuri compatibus urbicis, ne per licentiam insolescant. Nihil enim magis expedit communitatibus urbium, quàm æqualiter vivere, agnoscere quemque sui ordinis gradum. Ea dum in oblivionem transeunt, ut vel gubernatores permissa abutantur potestate, vel minores lasciviant nimia libertate, venit rerum arbiter aliunde. Ad hoc enim est potestas, omnis à Deo constituta, portans gladium ad pœnam malorũ &c. Ita quoque factum est, quod posthac sedem suam aulæ profusè eò transtulerint Marchiones, ut nunc aula splendidissima exinde ibi colatur, nec amplius eius sint cives libertatis, quam ante sibi adscripte-

rant. Restat nunc, ut pauca etiam de Vratislavia, antiquo Hansæ membro, subnectamus. Est illa Silesiæ Metropolis ad confluentes Oderæ & Olanæ amnium, à Wratislao Bohemiæ Rege condita, cuius etiam nominis primam litteram in suis insignibus honoris causa gestat. Volunt tamen nonnulli, quod Prolomço sit Budorgis. Dugloss. scribit eam à Mieslao Duce Poloniæ paulo ante annum Christi millesimum exstructam esse. Alii opinantur ex ruinis Budorgios resuscitatam esse Vratislaviam, quod sæpius factum, superius toties declaratum est, & verisimilius apparet. Etenim in Australi ripa Oderæ adhuc tres vel 4. domus turriferae extant, ex quarum vestigiis eximie vetustatis situm colligere facile est; quod ibi Duces Quadorum habitarent, quòms ex veterum scriptis constat, Quado eum incoluisse locum, qui ita à Saxonibus *Quadi* dicti sunt, quod toties eorum malitiam in crebris infestationibus experti fuissent, quum sic quoque Silesii Polonica vel Sclavonica lingua dicantur, *dis Silesium* est, quod Germanis *Quard* aut *bêse*. velut gens ea ex variis ad malitiam confluxit locis, plura destruens quam

extruens. Crevit autem urbs tractu temporis, per res adversas, non tantum structuræ dignitate, quàm ex commerciorum honestiori studio mitiores redderentur; sed etiam legibus. Inde Poloniæ rex Casimirus, postquam ab exilio ex monasterio Italiæ reductus esset in regnum, Anno 1056. paulo antè obitum Episcopatu urbem hanc adornavit; quibus incrementis aucta ita est, ut eius civitatis Antistites aurei Episcopi, ob divitias & rerum abundantiam, discerentur: addita quoq; est urbi præsidii & tutelæ causâ arx, cuius hodiè supersunt vestigia in loco, quem Burg vocant. A Polonis ad Boleslaum procerum devenit urbis jurisdictio, qui primus Vratislaviensium & Lignicensium Princeps factus est à Frederico Imperatore, anno MCLXIII. Boleslao successit Henricus Barbatus; huic Filius Henricus Pius, sub quo Tartatorum incursione adacti cives, deserta urbe, quod lignea esset, parumque munita, sese in Insulam, ubi principum arx erat, receperunt, incensa urbe. Sub Henrico tertio anno: 260 Vratislavia novis ædificiis ornari cepit: murus quoque eius interior, qui adhuc multis locis exstat, jactas est.

est. Tamque grata fuit Principi in ea amplificando civium magnanimitas, ut is multis immunitatibus, & privilegiis crescētem civitatem ornarit, testatusque sit, se post Deum optimum maximum fidelibus & charissimis civibus suis Vratislaviensibus Ducatum istum debere, quorum virtute factum esset, ne iterum in Polonorum potestatem veniret. Sub Henrico 4, qui probus dictus fuit, commissa est tota civilis gubernatio civibus, quos Princeps videbat libertatis suæ impensè esse studiosos: nec potuit incendium duplex, quorum prius *Anno* 1172, posterius quadriennio post accidit, ardorem istum civium restinguere, præsertim cum ipse etiam princeps animos ipsis adderet, vetaretq; ne quis nisi ex lapide cocto vel vivo quid ædificaret. *An.* 1280 constructum est Collegium S. Crucis. Henrico Probo Successit Henricus 4. Dux Lignicensis: Huic Henricus 5, qui VVratislaviam constituit Metropolin omnium suarū urbium. Sub hoc recepit se civitas in clientelam Bohemiæ Regis Iohannis: itaque eo defuncto Rex Patronus eius factus multas immunitates civibus concessit, eosque novo jam incendio

ad extrema redactos animavit, consilioque adjuvit, cunctaque in eam formam redegit, quæ nunc cernitur, quaque supra omnes ferè Germaniæ urbes caput extollit. Carolus 4 Cæsar partem eam urbi adiecit, quæ in ulteriori eius ripa cernitur trans flumen Olam; in eaque templum B. Dorotheæ extrui curavit, ac tandem Anno 1348. ipse Vratislaviam venit, eiusque verbis Senatui præfecturam totius agri vicini concessit. Venceslaus eius filius tanta in cives quosdam liberalitate & indulgentia usus esse dicitur, ut etiam tumultui qui Anno 1418 accidit, occasionem dederit. At frater eius Sigismundus biennio post urbem ingressus, supplicium cepit de 22 seditionis autoribus, & adhibito temperamento salutari cavit ne vel Aristocratia in Oligarchiam in posterum prolaberetur, vel plebs de optimatum potentia queri posset, abhibitis etiam in senatum de plebe quibusdam viris prudentioribus. *Bert. d. l. Anno 1511 mense Ianuario Vladislavus rex Bohem. cum filio quinquenni Ludovico ab Vratislaviensibus exegit iuramentum, secumque ducebat Hungariæ Senatores, qui suo regno id adquirere hoc actu*
stude-

studebant, unde saltē promissum dederunt regi soli, salvis privilegiis. Tūc rex Emporii veteris iura, quæ in fœdere Hanseatico pridem exercebant, iis renovavit, addiditque, ne quis Polonus aut Germanus negotiandi causa Vratislaviam præteriret, sed utraque gens ibi merces suas deponere ac vendere cogereetur. Unde è contra Sigismundus rex Polon. Vratislaviensis commerciorum viam præclusit in suo regno, donec quadriennio post *An. 1515* in congressu regum Polon. Ungarię & Romani, abolitis Emporii privilegiis novis, in pristinum statum negotiationes illarum gentium Viennę restituerentur. *Angel. in Chron. Brand lib. 3 pag. 279. & Ckytr. lib. 6.*

NOTA. In enumeratione civitatum Hanseaticarum Pomeranię Ckytręus & omnes, qui eum secuti sunt, videlicet, *Tluanus, Meteranus, Vechucrus, Bertius*, & alii, errarunt admodum graviter quod Demynan urbium primæ confœderationis Hanseaticæ non ultimam prorsus omiserint, quū tamen ipsa non in minori precio, quàm reliquæ, sit habenda, ceu etiam in Regum Norvegiæ Magni 6, & Haquini 7. privilegio ipsi locus præcipuus ante alias applicatur.

tur. Etenim cives & magistratum habuit tales, qui semper bono publico commerciorumque promotioni addicti fuerint, & fidi^o Dominis territorii, ut supra id occasione civitatis Anclamæ explicatum est.

Hic quoque id notari debet de antiqua dispositione Pomeraniæ & Megapoliis, quod olim tota hæc Sclavonia ad mare Balticum hucusque deducta cum parte Marchiæ in 18 pagos distributa fuerit, ut refert *Adamus Bremensis pag. 5.* quæ ex eo repetit *Helmold. lib. 1. cap. 14.* quos ita recenset *Meib. in pag. suis*, Pagus Brizanorum, Circipanorum, Doxanorum, Herulorum sive Helvedorum, Kizianorum, Leubusiorum, Linonum vel Lingonum, Obotritorum, Polaborum, Pomeranorum, Redanorum sive Riaduriorum, (qui alio nomine etiam Tolenzi dicuntur) Rugianorum sive Ranorum, Stoderanorum, Tolenzorum, VVagitorum, VVarnavorum, VVilinarum & VVilzorum. De quibus consulatur *Adam Brem. pag. 47. Helmold. lib. 1. cap. 2.* & *Rein Keneccius* in appendice ad *Helmold.* & *Petrus Albin Chron. Misnens. pag. 371.* Nunc verò in tot Ducatus & Comitatus dirempti sunt, uti ideam ex superioribus

ribus allatis facile colligere possit attentus lector.

Nec præteriri heic debet id, quod de nomine Silesiæ controversatur inter Historicos. Obim pagus quoque Silesis dictus fuit, uti id ex *Dithmars.* lib. 7. patet. Nomen ab Elysiis derivat Curtius in annalibus Silesiæ. Alii à novis colonis Sclavis, prolatione nonnihil mutatâ. Vide *Pauc.* lib. 4. *Chron. Phil. Cromerus* lib. 6. *Histor. Sarmat.* è vocabulo Polonico *Sle-lack* convenas interpretatur. *Cicero* lib. 2. *amor eleg.* 5. à *Sleso* flum., quod in Oderam currit, deducit. Alii veram nominis originem à monte excelso & grandi iuxta *Dithmar.*, cui nomen *Silenfi*, derivant. Vulgò mons iste dicitur *Sabothus*, de quo vide *Poëma* *Francisci Fabri*, cui titulus *Sabothus*, & descriptionem montium Germaniæ *Davidis Mlesii Nissenii*, *Silesii*.

C A P. XXIV.

De civitatibus Hansæatici fœderis in Borussia & Livonia sitis, & earum Metropoli ac Emporio universali & subordinato Hansæ.

VT tractum illum universum Baltici littoris compleamus iuxta seriem eam, quam ratio Fœderis Hansæatici sibi heic exigit, necesse est, ut nunc ad Borussiam & Livoniam accedamus. Sed omnia nequeunt ita commodè explicari, uti constitutio plena requirit, quum loci & temporis commoditas id non sinat. Ideoque paucis constingemus necessaria, reliqua alii loco reservantes. Urbes autem in istis regionibus quæ fœderi Hansæ suum nomen dederunt in Borussia sunt undecim; Dantiscum, Elbinga, Königsberga, Culma, Thorunia & Braunsbergum : in Livonia, Riga, Derbetum, Parnovia, Revalia Nerva. quæ hoc capite explicandæ sunt nobis, quod breviter fiet.

Quanta vero virtus & efficacia sit commerciorum, attestari quoque valet Gedanum sive Dantiscum, quæ hodiè florentissima urbs est Borussia.

Borus.

Borussia autem ab aliis & communiter Prussia dicitur. Posterius vocabulum à Bructeris derivatum putant nonnulli, quum illi ex Westphalia à Charmannis & Angrivariis eiekti secesserint in Sarmatiam ad Balticum mare, domitis ibi & expulsis Ulmigeris, Subariis & Wigevvonibus Vandalorum. Alii cum Erasmo Stella faciunt, qui Boruffos populos, quorum olim sedes, teste Ptolomæo, fuit ad Riphæos montes, non longè quàm Tanais ex eis erumpit, egressos patria & in hæc loca delapsos esse dicit, ut sic inde Brussia appellata sit unius litteræ suppressione. *Chytræus tamen lib. 1. Sax. Chr.* à vicinia Russorum nomen ipsis non incomptè deducit. Occidentaliẽ verò suum terminum habet à Vistula, & inde 50. milliaribus Germ. se exporrigit ad sinum maris usque ad Chronum fluv. quem Memmel hodiẽ dicunt, in finibus Lithuanorum versus orientem: à meridie Masovia & Drevaneia fl. paululum supra Thoruniam in Vistulam illabens, eam claudit; Atque continet aut dividitur tota regio in Ducalem & regiam provinciam: Ducalis pars orientalis, quæ Chrono seu Pregelio fl. adiacet, ad-

signatur, Schalau niæque & Grandia
 vocatur. Aliàs à Veneduso Principe
 olim in 12. Ducatus divisa fuit, quos
 ad 6. tetrahit Stella. Miram & va-
 riam calamitatem ab eo tempore, quo
 sub Friderico I I. Imperat. Teutonici
 ordinis equites, *anno* videlicet 1215.
 subiugarunt eam Duce Ottone postea
 Brandeb. *Anno* 1255. plura perulit
 hæc regio ; & quum ob eorum cru-
 delem sævitiam & contributiones
 nimias *Anno* 1439. primùm civita-
 tes ac nobiles fœdus defensionis inter
 se componerent Culmæ, ac postea à
 Friderico I I I. Imperat. *Anno* 1453.
 Viennæ atrocis sententia, omni expe-
 ctatione graviori propterea condem-
 narentur, prius ad Casimirus re-
 gem Poloniæ *Anno* 1454. defecerunt;
 unde 12 annorum bellum variis cla-
 dibus dubium exortum est, donec
Anno 1466 transactione Thuroni-
 cali totius Borussia divisio talis in
 regiam & Ducalem facta est, ita ut
 Ducalis, cuius Metropolis est Königs-
 berga, in perpetua fide ac clientela
 Poloniæ regum maneret, & iure fe-
 ldi recognosceretur à Ducibus aut
 Marchionibus Brandenburg. tanquam
 Magistri ordinis Successoribus, ubi
 simul ipsi regioni hæc jura sua inte-

grè sunt reservata ; unde peculiare consilium publicum, leges, judicia cum provocatione ad Regem, ætarium & belli gerendi rationem cum 14 consiliariis, qui quotannis bis *in mense Maio* Mariæburgi, & Michaelis Grudenti conveniunt, habet. Regio omnis est fœcundissima, & finitimis longè beatior : ager frumenti feracissimus, ut Polonicam longè bonitate vincat : abundat melle, apibus : sicut & ingens vis est pecorum, & ferarum, ceu sunt ursi, apri, cervi, uri & bubali, equi sylvestres, Alces & ictides &c. ex quibus plenum, commercium incolæ exercuerunt, & maximè tres illæ primariæ quæ civitates sunt in parte regia, nimirum Thorunia Elbinga, & Dantiscum.

De hac autem, quum Metropolim Hanseaticam constitueret, primo loco agere cœpimus, quod nunc per texendum est. Nomen huius urbis duplici modo exprimitur Gedanum & Dantiscum. Etenim sunt, qui sic à Getis & Daniscam vocatam esse. Quod si hoc verum ita est : quis non videret, longè antiquiorem Dantiscanis deberi originem, quàm nunc in vulgi est opinione? Etenim Gethæ quales fuerunt gentes? Et quando in iis vixerunt locis?

locis? *Lazius in lib. 10. de migrat. gent.* dum Getas cum Gothis coniungit, & tamen alios Getas Sarmatas, alios Getas Germanos facit, primam sedem eorum in Insulis Baltici sive Bruslici maris denotat: secundam in Germania ad Vistulam amnem, tertiam in Transsylvania & Dacia circa *Annum Chr. 376.* quartam in Thracia, quintam in Pannonia & Mœsia, sextam in Illyria, donec septimò transmigrarent quater in Italiam, ac inde in Galliam & Hispaniam. An non sic refutetur tacitè opinio *Cranzij in Vand. lib. 10. c. 26,* ubi refert, vixit suo tempore, qui ab avo audierit abiectum Gdani huius: statum, unde etiam hanc urbem contemptim besternam vocat? Oppidum satis antiquum esse nominis ratio arguit, licet Goto-pinum quis sequatur, qui r̄t̄e existimat, quasi vicus Danorum dici queat, ut sit velut *Dans vvičk*, quod contractè *Dansijek* aut *Danzigk*, & inde *Dantia* pronunciationem Germanis incolis & exteris peperit: quicquid heic ex eadem analogia, vocum sibi fingat *Bertius*, dum *Dan*, *Codan*, *Cdan*, *Gdan*. & cum terminatione Sclavonica *Gdanske*, facit eiusdem derivationis, ut inde postea fluxerit

Danzig & Dantiscum, quum tamen longè alienius hoc postremum à tali pronuntiatione deprimat. Accidit Dantisco, quod pluribus Germaniæ urbibus evenisse, superius diximus, ceu id quoque mox ex Chytræo patebit. Etenim quomodo non toties hoc est factum, ut ex vico aut oppidulo aliquo ingens sit urbis mole extracta? Quum situs loci, & amœnitas fructifera, hominumque industria, si alicubi concurrant, multa docere & præstare queant ingeniosissima. Ita quoque evenit, ut Dantisco sive Glano veteri nova facies Anno 1205. cum munimento aliquo adiecta sit, & quali noviter condita, *uti vult And. Angel. in Ch. Bräd. l. 2 p. 95. Superius cap. 9 pag. 241. explicatum est in migratione gentium, quod Pomeranorum Lemovii & Hermiones se in eum locum ad Viskulam, ubi hodiè Dantiscum situm est, contulerint: Vnde satis clarum est, quod non tantum illa provincia iurisdictioni Ducum Pomeraniæ per aliquot secula subiecta fuerit; sed etiam inprimis Lemovii sibi sedem talem constituerint, in qua commoditatem & opportunitatem sortis perpetuæ, sibi & posteris conservare*

se potuerint. Quodque urbs illa Du-
 eibus Pomeraniæ præ aliis maximè
 arriserit, atque selectam sibi ad eò ha-
 buerint, apparet ex eo, quod etiam
 eam ex aliorum, præsertim Marchio-
 nis Brandenburgensis potestate, in
 quam ex iure hypothecæ inciderat,
 liberarint, ete alieno persolto. Etenim
 equum Wratislans 3. Dux Cassubeco-
 rum & Vandalorum in Eoa sive po-
 steriori Pomerania, ex fratre Meste-
 yvini carcere, in quo diu satis de-
 tentus erat, sese exsolvisset, & Mar-
 chionis Cuntadi ope & auxilio usus
 fuisset, hoc egregiè ipsi tanquam vi-
 cino Principi præstitit, ut suas ille re-
 cuperaret ditiones. Verum quum
 idem Marchioni sumptus refundere
 nequirit, coactus est, ut eidem Civi-
 tatem Dantiscanam hypothecæ iure
Anno 1271. oppignoraret. Id offen-
 sioni quidem admodum fuit Meste-
 yvino fratri: Sed ne urbs ea per hanc
 contractus talis occasionem illis pla-
 nè abalienaretur, ex insidiis illum
 locum iterum occupavit, & pro iure
 suo Marchioni 30. millia marcarum,
 quod alii 10. millia Schockiorum
 dicunt, in vigorem plenariæ redem-
 ptionis solvit. *Andr. Azgel. in Chr.
 Brand. lib. 2. pag. 108.* Nihilomi-

nus Marchionis Brandeb. haud desit-
 erunt eam iterum ambire provinciam
 & urbem, praesertim quum Crucige-
 rorum Fratum Duces agerent; unde
 factum est, quod etiam Vladislavus
 Loeticus rex Poloniae ibi non tan-
 tum sibi caveret de finibus regni; sed
 etiam, quum à Primislao Mestevvini
 Pomeranici agnato in haereditatem
 accepisset eum locum, Gedani ab in-
 colis iusiurandum Anno 1306. acci-
 peret. *Neuveb. in Icon. pag. 78.* Quum
 vero multae aliae difficultates ipsi ob-
 jicerentur, accessit etiam hoc, quod
 Anno 1308. Marchio Woldemarus,
 ex consensu Marchionis Iohannis, cu-
 jus tunc erat tutor, Magno Magistro
 ordinis Teutonici partem Pomerelliae
 occupatam, videlicet Dantiscum,
 Dischaviam & Schwetzam cum per-
 tinentibus juribus pro 10 mill. mar-
 carum argentearum precio, juxta pō-
 dus Brandenburg., vendiderit, cum ea
 conditione, ut omnes eas cum territo-
 riis suis, quae loca tunc Rex Poloniae
 milite suo impleta adhuc tenebat, in
 suam quibuscunque modis & viri-
 bus simul redigerent potestatem &
 dominium. Demum quoque alium
 in praerudicium Ducum Pomeraniae
 inter sese composuerunt contractum,

sub cuius prætextu Fratres Crucigeri universam Pomerelliam à Marchione Woldemaro sibi cum omnibus pertinentiis pro 100. millen. Marcis ampliatorum grossorum (ut vocabantur) coemerunt , & in iuris sui potestatem redegerunt: velut originale illud in Curia Brandeburgensi sub dato *Anno Domini* 1311. in vigilia beati Iacobi Apostoli adhuc extat & adservatur. Num verò legitimi fuerint tales contractus, quod *Chron. Polon.* planè negat, id inter eos dispute- tur, ait *And. Angel. lib. 2. Chron. Brand. pag. 123*. Hoc certè omninò constat, ingentes propter Dantiscanos sub hoc Vladislao Lectico Poloniæ rege fuisse motus & mutationes, & Poloniæ regem certis pactis Crucigeris fratribus concessisse arcem Gedanensem cum oppido. Verum nimis serò sentit tandem, quod oves lupis commisisset, ait *Neugeb. dict. lib. Icon. Reg. Pol. pag. 79*. Na que inde profluxit ille contractus emptionis, quem cum Marchion. inierunt fratres Crucigeri in præiudicium Pomeran. & Regis huius Polon. Quare isti novi Domini urbem hanc ampliori extendere forma statim cœperunt, ut arx versus meridiem sua maneret, & urbs ostii
marini

marini commoditatem firmiorem propter commercia fortiretur. Arci huic originem suam veram adscribit *Chytræ. in Chron. Saxon. lib. 23. pag. 643.* Waldemaro I. Daniae Regi, quod tunc Sobislao Pomeraniae Duci Mestvini proavo bellum inferens, eam circa *Annus Christi. 1164* condiderit ad Vistulae ostium, ut receptum tutum classis haberet: Quam, discedente rege, Sobislaus occupavit, & oppidum ei adiecit, unde urbi ita ex hac occasione hoc nomen Dantisci sit à Danis natum, & meritò Danorum vicus aut discessus dicatur.

Vbi iterum concidit Bertii coniectura duplex, quod urbs hæc ipsi condita videatur circa *ann. Christi. 1400* aut paulò antè: tum quoque, quod illa ex Thoruniae olim florentis (ut sunt humanarum rerum vices) interitu sit orta. Etenim Thorunia adhuc satis floret, eiusque nobile Emporium saltem *Anno 1225.* ad Vistulam extractū perhibetur. Quomodo igitur genitrix Thorunia esse poterit Dantisci, si hæc urbs *annis 20* antiquior sit, iuxta And. Angeli sententiam? Si rem exactè pensitemus, sanè contrarium planè erit statuendum, quod videlicet Thorunia jure

Emporii sit donata propter Dantiscum, ut illuc frumentorum copia ex regno undique interiori Poloniæ adveheretur, & inde, cum mercibus aliis, navigiis Dantiscum tanquam ad commune emporium eius & Pomeraniæ, Pomerellæ Culmigetæque per Vistulam transportaretur. Accessit proinde hoc etiam, quod rex Poloniæ Primiſlaus, Primiſlai Ducis Pnosaaniensis, filius Posthamus, ut firmitatis subsidii, quod ad stabilimentum regni sui faceret, perquam erat cupidus, (quoniam Cruciferos fratres, qui iam per 80 annos Borussia vicinam occupant, de Gedano capiendo consultare subolfecerat) anno 1295 munire ulterius affectibus, cum ratio belli id tum ferebat, urbem cœperit, ut ita hostes suos præveniendo anteverteret, quum eam urbem iam antehac sibi destinassent Crucigeri fratres ordinis Teutonici. Etenim jam ante non sine vallo fuit & alio munimento; licet postea muro cincta fuerit, ut id colligitur ex inscriptione in summo templo posita, quæ sic se habet: *Anno Domini M. CCC. XLII. quarta post Lætare, positus est primus lapis muri civitatis DANTISK, & postea proxima feria sexta positus est*

est primus lapis muri Ecclesiæ Beatæ Virginis Mariæ. &c. Ex quo patet, non exiguas tunc fuisse opes civitatis, quod tam operosas & sumptuosas uno tempore perfecerint cives extruções maximi momenti & munimenti. Velut etiam ipsa testatur inscriptio hæc, quod tunc pridem fuerit civitas. Unde mirum est, quod *Petr. Bertius in Comment. rer. Germ. lib. 3.* de hac urbe agens, ita vicum apertum *circa annum Chr. 1295* dixerit, quàm non tantum magna Gedanorum vis & virtus per 80 annos fuerit antehac in defensione contra Fratres Crucigeros, sed etiam libertatem suam commercii sub tutela tunc Regis Polon. conservarint, ut Crucigeri singulate de iis capiendis consilium inierint, ceu habet *Histor. Pol. de Primislao, & id testatur Sal. Neugeb. in vit. Pr. p. 74.* Ita commoditas loci & commerciorum omnium abundantia prægnans fecit, quod Dantiscum à prima statim origine satis potenti vigore sub Ducibus Pomeraniæ flourit. Namque non tantum ingens frumentorum copia advehebatur; sed etiam mare ibidem & fluvii passim incredibilem piscium fœturam subministrabant, Sicut & singulare Dei

beneficium in littoribus Borussia
conspicitur, quod incolæ ibi succi-
num colligant, quod Barnsteyn ab
urendo, Græcis electum est; & du-
plex habetur; fulvi tamen cum trans-
lucenti fulgore, quum quasi ignem
repræsentet, maior est gratia, quàm in
quo decocti mellis lenitas noscitur:
Sic & sylvæ circumiacent incædunt,
unde vis ingens ad navalem usum,
quæ inde in remotissimas oras defe-
runtur, dependet, ut emporiû univer-
sale illius terræ semper fuerit fre-
quentissimum. Unde etiam civita-
tum Hanseaticarum creberrima illuc
fuit navigatio adeò, ut principale sibi
id iis in locis seligerent Emporium
& portum. Conradus Dux Maso-
via, Boleslai 3. Regis Polonia, quem
ab ore retorto Crivoustum dixere, ex
quinto & minimo filiorum Casimi-
ro nepos, multum discordiæ alebat
cum vicinis Borussia, qui mutuis se
invicem admodum divexabant infe-
stationibus. Ideoque cum toto suo
exercitu ordinum quendam Herman-
num de Salza, qui trigesimus erat
Crucigerorum fratrum Magister, con-
ducebat; Hi Fratres ordinis Teuto-
nicitantos progressus belli in Borus-
sia fecerunt, ut dimidiam propè par-
tem

tem primo intuitu obruerent. Et quamvis ille Conradus Dux Masovia pactum de communi dividundo cum iisdem iniisset, tamen quum *anno* 1220. ad novam revocarentur expeditionem, & felici uterentur fortuna, eam omnem ita in sese converterunt, ut nullius pacti amplius memores essent, sed primum Culmensis terram, & postea, debellatis Borussis, potissimam partem usque ad Prægelam fluv. in possessionem suam abiipuerunt, cuius proprietates quoque & dominium à Friderico 2. Imperatore contra Polonos ipsi privilegio singulari decreta & consummata sunt. Et quamvis *Anno* 1322 Fratres Crucigeri Dantiscum & Pomerelliam totam subiugarint, tamen Dantisci libertatem commerciorum sibi semper salvam pro temporis ratione retinuerunt; quumque *anno* 1454 se cum reliquis civitatibus liberioris iuris Casimiro Regi Poloniæ 3. sub conditionibus certis dedissent, transtulerunt quoque Dantiscani plenioris Emporii in sese respectum. Apparet ex ipsis receptionis articulis, quanta in ea re Dantisci fuerit auctoritas. Confœderati enim Borussi recepti sunt à Casimiro quidem; sed non alii.

se dedidère regi huic conditionibus, quàm ut membrum essent Reipublicæ Polonicæ, & pari consilio tam in votando quàm decidendo cum Statibus Polon. gauderent. in Comitibus, etiam in ipsa regis electione. Quæ bona, jura, privilegia quisque haberet, retineret. Iure quisque suo & statutis uteretur. Honores, magistratusque & præfecturæ non aliis, quàm Borussis traderentur. Telonia omnia & portoria sublata sint. Arces urbibus nullæ restaurarentur. Mercatoribus negotiari in Polonia ubique liberum maneret. Bona naufragia his, quorum fuissent aut eorum hæredibus relinquerentur. Monetæ eundem cum inscriptione regia quibusdam civitatibus ius esset. Quæ 6 Martij Anno 1454. Cracoviæ transacta sunt. Sic Commendator Senatui Dantiscano 11 Febr. an. eodem arcem cedere coactus fuerat; & secutæ sunt reliquæ urbes & arces, ut intra mensis spacium Crucigeri ultra 67. amiserint hac defectione. Ac Dantiscanis Mariæburgum obsedente; Quamvis etiam Anno 1455 Teutonici Dantiscum impugnarint; tamen fortiter repulsi sunt. Inde sequenti anno 1456 alia via concitarunt seditiones inter cives

cives ibi & Torunæ, quum Christianus I Rex Dan. Ordinis amicus Dantiscanos & eorum naves passim detineret. Novi magistratus quoque à vulgo electi sunt: Et tamen eluctati sunt *anno* 1457. accedente rege ad urbem; sicut & illuc venit Carolus Canuti Rex Sueciæ, & ibi aliquot annis à suis eiectus commoratus est. Belgæ tamen & Dani in gratiam ordinis, ut commercia regionis in se transferrent, infensi adeo fuerunt Dantiscanis, ut passim in mari eos carperent, donec induciæ sequentibus annis sat infideles sancitæ sunt, ac tandem plena pacificatio *anno* 1466 Toruniensis cum divisione totius regionis, ut superius dictum, confecta est. Quatuordecim annorum bellum, ita suis præcipuè sumptibus contra Crucigeros gerere coacti sunt, ut non tantum semetipsos Dantiscani, sed etiam Borussiam Polono regi deditam conservarint; unde meritò in eam amplitudinem & splendorem pervenit, ut præcipuum Eoi maris & universæ Hansæ Metropolitanicum Emporium celebretur. Etenim reliquas civitates omnes fœderi Hansæ addictas fovet & tenet. Velut etiam inde non exiguam *anno* 1576

perculit cladem, quod ad eò ferventer sui voti auctoritatem, in electione regis novi Maximiliani contra Stephanum Bathoræum, conservare studeret. Tandem tamen Regi ex interpositione Elect. Sax. & Brandeb. ac Landgravii Hassiæ per transactionem supplex facta est, & cum eodem in gratiam rediit, iuxta tenorem, quem describit *Chytræ Sax. Chron. lib. 23. p. 648.*

Thorunia, sive Turunia ut ab aliis vocatur, urbs est Borussia Culmigeriæ ad Vistulam sita versus Poloniam, & à Dantisco 24 miliaria distat, ut sit emporium in re frumentaria & melle aliisque commerciis Polonicis Dantisco principaliter inserviens. Quod *anno 1235* ibi emporium hoc maximè extractum sit, supra indicavimus. Cum Dantisco quoque se simul Hanseatico fœderi inde addixit. Nihilominus Stephanus Bathor. rex, quum *anno 1577.* Gedanum obsideret, à Ducibus Pomeraniæ petiit, ut ex Thorunia possent commercia partim in Pomeraniam flecti: velut etiam putavit, quod magna merx per Wartham Stetinum versus pervehi valeret. Sed quum infinitæ esset hoc propositum

diffi-

difficultatis, ritè mutatum fuit. Celebre quoque nomen habet ex aliquot tractatibus & induciis maximè anno 1521 ibi habitis. Nostris verò temporibus urbs ea ex Synodo quadam, quæ anno 1595 celebrata ibi fuit, claret. Sed non omnia heic referri possunt, & quæ de Cracovia veteri Hansæ heic essent inferenda, alii loco nunc reservantur.

Culina, aliis Chulmen, sive Culima, sic quoque in eadem provincia, quæ ab hac urbe nomen gerit, urbs ad Vistulam sita est ita, ut Thorunienses hanc præternavigare cogantur, quū 5 milliariis ab urbe Thorunia verius Dantiscum distet, ut quasi medium locum inter Thoruniam & Gaudenciam teneat. Quum ex circumiacentibus oppidis, arcibus & pagis omnes excipiat uberrimè merces, emporii quoque ius inde exercet, & Hansæ nomen dedit non obscurum.

Elbinga verò Hogerlandiæ principalis civitas & omnium ibi maxima inter lacum Drausenicum & sinum recentem ad fluvium eiusdem nominis, unde sic urbs dicta est, situm optimum habet; splendidis civium opibus & mercatorum frequentia diu celebris fuit, velut etiam ex fortitudine

dine incolarum clarum gestat no-
men. Namque cum Dantiscanis se
ex sævitia Crucigerorum & Magistri
Teutonici simili conatu liberare la-
boravit, uti in exemplo videre est.
Quum enim anno 1521 in diuturno
illo bello Albertus Brandenb. Magist.
magn. Teuton. ordinis, (qui propter-
eà à rege Sigismundo Polon. debella-
batur, quod ei homagiū denegas-
set, quod tamen seposito ordinis hu-
iustitulo anno 1525 tandem in nova
Ducis Borussia forma acceptavit
cum investitura) ex Regiomonte ali-
quos duces cum militum copia ma-
gna mitteret, qui ex insidiis Elbin-
gam obruerent tentarent adeò, ut quo-
que iam portam anteriorem & mu-
ros occupassent, & clathros deictos
securibus aperire conarentur; cives,
perfracta fornicatione lapidum in
turri portæ, lapides & vasa cineris
calcisq; in eos deiecerunt, ut re infe-
cta decedere cogerentur. Unde iri-
tati Elbingenses; ut vim illatam ulci-
cerentur, in civitatem vicinam Hal-
landiam erumpunt, & arce ibi sole
æquata, machinas omnes hostibus
illis ex ordine Teut. Elbingam trans-
portari curant. *Chytr. lib. 8. Sax.* Ste-
phanus Bath. rex Polon., quum anno

1577 Gedanum oppugnaret, omne
 ius Emporii Elbingam transtulit,
 quod etiam Lubeccensibus & omni-
 bus Societatis Hanseaticæ urbibus
 indicavit, simul petens, ne quid Ge-
 danensibus amplius amicitiae iure
 indulgerent. Promisit ita Hanseati-
 cis, quod securam & liberam com-
 merciorum negotiationem magno
 & meliori fructu ibi possent perfice-
 re. Portus enim satis commodus est.
 Sed confœderatæ civitates hoc qui-
 dem acceptarunt; tamen favorem
 pristinum ex iure fœderis Dantisca-
 nis abnegare non potuerunt. *Anno.*
autem 1542 ab Alberto duce ibi
 Schola illustris introducta est.

Brunsherga quinta in Borussia
 Hansæ civitas ibi ad Passariam fl. ubi
 eum Bibera suo affluvio adauger, in
 Pogesamia sita est, non procul à sinu
 recenti vicinam urbem Fravvenbur-
 gum versus occidentem respicit. Pas-
 sariæ fl. ostium, quod ultra 2. mill.
 inde non distat, admodum commo-
 dum exhibet urbi portum, unde ex
 ditioe Warmiensi multa huc con-
 fluunt commercia & merces. Sinum
 ibi maris Habum vocant incolæ. Urbs
 hæc Alberto March. Brand. tanquam
 Magist. Ord. Teutonici turum præ-
 sidium.

fidium Anno 1520. usque ad finem
 belli præstitit, donec in plenam re-
 gis Polon. concessit potestatem. Ha-
 bet autem illa eandem cum Königs-
 berga ab Anno 1255. originem, ut
 nunc dicemus. Königsberga enim
 quam & Regiomontem dicunt, trans
 Pregelum flu. Sambiae peninsule ad
 aquilonem in Ducali Borussia prin-
 cipalis urbs est & maxima, omnium-
 que rerum ad victum pertinentium
 copia abundat. Anno 1255, quum
 Marchio Otto Brandeb. cum affine
 suo Ottackero, quem alii Primiſlaum
 2. faciunt, Rege Bohemiae aliisque
 Germaniae Ducibus expeditionem in
 Borussiam susciperet, atque multi
 incolatum ab Archiepiscopo Bruno-
 ne Pragensi ad Christianismum bap-
 tismate facto perducerentur, in eius
 & regni huius facti memoriam hæc
 urbs cum Brunsberga & Regiomonte
 in ea Marchia cõdita est. *And. Angl.*
p. 105. Ab initio urbs fuit, extra eam
 ubi nunc templum D. Nicolai: Sed postea
An. 1260. exusta, iterum propius e-
 recta fuit & vetus nunc illa vocatur.
 Inde aliam ei vicinam fecit Cõmendat.
 Bartholdus *An. 1300,* quæ Lebenick
 dicitur. Sic Magn. Magist. Winricus
 Kimpenrode *An. 1380* in Insula tertio
 extruxit,

extruxit, quæ Kniphof dicitur, cui binis pontibus suburbium annexum est, ut quaternaria hæc urbs, quasi tribus oppidis sit distincta, ex quibus Academia & templi Cathedralis ac Episcopi domicilium undique fluvius, quem Pregelum dicunt, cingit. Lehenicum verò & veterem urbem alluit, cui ad Boream Principis Palatium amplum & splendidum colli inpositum, unde Montis nomen regi gerit, adjacet. Vicini sunt duo spaciosi lacus seu maria aquæ dulcis: 12. milliaribus versus occasum seu unum ultra Elbinaem ad Daniscum exportigit, alterum Curlandicum 12000 ab urbe passus abest. Cives præter omnes generis artes quoque negotiationem maritimam exercent, frumenti, cinerum, picis arida & liquida. salis, lini, cannabis, lanæ, ceræ, sebi, tignorum, mellis, pellium &c. Atque ita non tantum aula Principis, sed etiam celeberrimo urbs gaudet imperio: mō *An. 1544.* Albertus Marchio Brandeb. eam tertio beneficio Academiae adornavit. Qui tumultus & tractatus ibi inter Regē, Ducem & Provincialis Status fuerit *Anno 1556*, cognoscatur apud *Clyt. in Sax. lib. 21. pag. 559. & seqq.*

Si hinc ultra Curonensem lacum per Samogittiam & Curlandiam usque ad Duinam fluvium, qui terminum huic Ducatui exhibet, excurrat, ad maris Baltici sinum magnū Livonicum tendendo, non procul à Duinæ ostio se offert Riga, metropolis Lettorum. Univerſa enim Livonia, dum se usque ad Nervam Emporium insigne ultra 220. milliaria extendit, tres potissimum partes, locis & linguis distinctas continet, videlicet Esthiam Lettiam & Curlandiam. In Curlandia verò non amplius est civitas, quæ fœdus Hanseaticum respiciat, nisi quod olim Gollingen & Winda sive Kies celebres tum propter aulam Ordinis Teutonici & cōmitia ibidem habitam eo quoque locum obtinuerint suum. Lettiæ autem & fermè totius Livoniæ caput inter civitates est Riga ad Duinam, ubi 2. milliariibus infra eam in sinum Venedicum sive Livonicum se exonerat. Colonia hæc Bremensium est, à quibus etiam primus iste aditus in sinum Livoniæ mercatoribus patefactus est: ubi post primam *супремъ* cum Livis populis à Duinæ ostio versus Patnoviam in litore habitantibus, amicitiam & fœ-

dga

Aera circa annum Chr. 1160 pro se
 & mercatoribus suis, quos deinceps
 adducturi essent, fecerunt, ac prima
 cum eis commercia rerum permuta-
 tione fuerunt; ac permissu Livo-
 num in Duinæ flu. insula sacellum
 extractum, quæ Kirholm deinceps
 appellata est. Paulo post Menardo Se-
 gebergensi monacho per mercatores
 in Livoniam adducto, latius religio
 Christi propagata fuit; quem, perenti-
 bus id regulis aut nobilibus populi,
 Alexander 3. Papa pro Episcopo ibi-
 dem confirmavit Anno 1170. Quum
 igitur ædificiorum stipes ibi accre-
 visset ex commerciorum occasione,
 secundus Episcop. Brema missus Ber-
 toldus, urbi condendæ muniendæ
 operam dedit, adiutus à Bremensibus
 & fratribus Ensisericis. Anno verò
 1196. post interuentionem Bertoldi,
 Libertus ex Bremensi collegio evoca-
 tus huc fuit, impetrata confirmatio-
 ne à Bremensi Antistite. Is urbem in-
 ceptam Anno 1200. muro cinxit.
 Crevit inde urbs in eam potentiam
 adfuitate mercatorum, ut munimen-
 tum contra paganos exhiberet, & Ar-
 chiepiscopali cathedra donata sit.
 Quum verò Ensiserici fratres sæpius
 succumberent, quos Templarios di-

cunt, quorum Dux Vinno erat, advocarunt in auxilium Marianos ex Borussia circa *An.* 1228, quæ res postea magnæ calamitati fuit incolis & Episcopis ipsis. Etenim fratres Teutonici non saltem Rige imponebant arcem Dunemundam; sed etiam omnem jurisdictionis potentiam per Livoniam totam & Borussiam suo Magistro in monte Regio præfidenti adscribebant. Econtra Archiepiscopus Rigensis omnem inspectionem in Episcopatus Curientem, Revalentem, Torpatensem & Osilcensem sibi attribuebat ab *Anno* 1255. primi prefulis Adolphi: unde *Anno* 1298. casus est à Rigensibus Magister Teut. Bruno cum 60. fratribus, & postea, iterum *An.* 1309. ad Treidam idem cum confœderatis Lithuanis Teutonicum ordinem oppresserunt. At quum *Anno* 1327, quod infesta esset ipsorum navibus, arcem eorum Rigenses Dunemundam occuparent; inde mox ab illis fratr. obsessa & in deditioem coacta; destructisque muris & portis, magna vi pecunie hæc urbs mulctata est, præsertim quum eo tempore Archiepiscopus urbis apud Pontif. Rom abesset. Et quamvis Engelhardus à Dalem Archiep.

chiep. Anno 1340. restitutionem urbis ab Ord. Magist. petierit frustra, tamen Archiep. Fromhildus successor eius ex decisione Caroli IV. Imperat. & consensu Pontif. M. tantum obtinuit, ut Anno 1348. die 7. Maij Dantisci per transactionem cum Teut. Ord. urbs cum Iurisdictione ipsi sit restituta. Vbi iterum error Bertij lib. 3. Com. rer. Germ. notandus venit ad huius urbis descriptionem, quum exersè ponat, quod Stephanus Archiepiscop. Reg. ex ea urbe victores Teutonos expulcrit, & Dunamundam solo æquarit, atque excommunicationem Magistri Ord. apud Sixtum 4. Pontif. obtinuerit, quum tamen non tantum spacium totius seculi & ultra interveniat, dum Sixt. 4. Anno Chr. 1471 creatus fuit, sed etiam Stephanus Archiep. restitutus Anno 1450. tantæ fuerit paupertatis, ut direptis Ecclesiæ bonis, nec habuerit, unde se honestè aleret, & inde tanquam exclusus à Bernhardo Ordin. Magn. in mare exunctus fuerit. Rigenses verò interea propriæ libertatis vindices Dunamundam obsidione longa defatigatam iterum occuparunt, & an. 1485. demoliti sunt. Sic nec fuit usquam

Adolphus de Blettenberg Magist. Teut. ut ibidem vult Bertius; sed Walterus à Plettenberg, qui non vi, ut idem dicit Bert., sed sapienti consilio ad officium reduxit Rigenses, ac potius vices in Moschos & externos hostes direxit *Anno* 1498, ceu iste quoque id effecit sua coniunctione, ut in Ord. Borussiae soli superioris German. nobiles, & in Livoniam soli Westphali reciperentur. *an.* 1563. Rigam Rex Polon. sibi prorsus subiecit, donec nuper *Anno* 1620, ut supra dictum est, Rex Sueciae Gustavus Adolphus eam stratagemate sibi iterum vindicavit. Plurimae fuerunt Livoniae mutationes, ut fere perpetuum fuerit belli ex vicinis regionibus Moscoviae, Poloniae, Sueciae Daniaeque subiectum, unde usque planè exhausta est populis regio: Riga tamen cum Revalia propter Emporia sua semper floruerunt, ceu Rigae in primis Emporium totius illius tractus post Gedanum diversarum nationum frequentatione celeberrimum, situ plano, qualis est totius pæne Livoniae. Magna in urbe annonae fuit ubertas ob frumenti copiam, quum adhuc populosa esset regio, quod inde navibus onerariis petitum à

merca-

mercatoribus Hollandis, Zelandis, Anglisque variè per reliquum orbem distrahebatur. Nunc etiam ex Muscovia talis copia appetitur, vastata ita miserè Livonia. Bos pinguis 3. thaleris venit, porcus saginitus thalero &c. Notabile hoc, quod quum Anno 1394. Iohan. Archiep. Rigenſi nobilitas diœceſis obedientiam plenam negaret, & ille fruſtrà vi uteretur, tandem utraque pars in Episcop. Warmienſem & Senatum Lubeccenſ. compromiſerit, quæ etiam deciſionem cauſæ Anno 1397. 14. Julij publicavit. Tanta fuit auctoritas Lubeccenſium ſemper in fœdere hoc Hanſeatico, ut etiam ſtatuta eorum civitatibus cunctis liberis ad Mare Barth. in libertatis ſignum undique fuerint approbata, ceu etiam adhuc ex tali iure vivunt Rigenſes. Reliqua, quum de Rigenſibus non iam queamus ſubnectere, poſſunt ut plurimum ex *Chyt. Sax. peti.* Aſt quomodo à Rege Sueciæ moderno Guſt. Adolpho 16. *Sept. an.* 1621. ſit capta, id ſupra *cap. 18. p. 485.* dictum eſt.

Ex Lettorû provincia ſi hinc à Rigga ad Eſthorum regionem commigramus, ir. veſtigando ſecundam Hanſæ civitatem iuxta ſitam, offert ſe

in Odenpoa provincia, Parnovia urb:
 Namque: Esthorum regio quatuor
 cōtinet provincias, Odenpoam, Wit-
 tiam sive Wirland, Wickkiam, & Har-
 tiam. Odenpoa duas civitates Hansea-
 tica, fovet, Dertum sive Topatum,
 & Parnoviam. Hæc verò à Chytrao
 & aliis, qui ducem hunc sequuntur,
 in clodis suis planè omissa est, quum
 tamen nunquam expuncta fuerit ex
 se lege Hæcatica, sed etiamnum in-
 ter eas corporis Hæcicæ civitates refe-
 rantur, qui in quotulatione contribu-
 tionis annuæ locum suum sacrum
 rectam habent, ut infra patebit. Est
 autem Odenpoa Esthorum Principi-
 palis maritima civitas hæc Parnovia,
 sic nomen gerens à fluvio Parnow,
 qui in Sviva amola intra Becam flu.
 & arcem Welfensternium originem
 trahit indeq, in semicirculû se exten-
 dens Felam flu. excipit, cum quo si
 in unum mæis, qui intra veterem &
 novam Parnoviam interjacet, una cum
 sociosia. Pernkera effundit, ut adeo
 locus huius urbis admodum Empo-
 rio sit commodus, & commercis il-
 lius terre omnibus congruenter ap-
 tus. Merces enim hinc præter fra-
 mentam petuntur, pix liquida, li-
 num, cæcetes conia, pelles ursorum,
 aliorum,

alcium, vulpium, castorum, fabel-
lorum, martarum, hermelinorum,
asserres, trabes, ligna cæsa & levigata
ad naves fabricandas, aliaque id ge-
nus. Totus enim Livonum-provin-
ciæ huius tractus usque ad Derptum
versus fl. Becam usque Emporio in
talibus rebus inservit.

Derptum, sive Derbatum, quod
aliis quoque Torpatum est, Ruthenis
Iuryowgorod, urbs magna & Parno-
via amplior digniorque propter se-
dem Episcopalem; locum habet in-
tra duos lacus mediterraneum, quam
Becu fluv., quem incolæ Embeccam
vocant, alius in medio, dum ex lacu
Worzero prope oppidum Kanelicht
oritur, & per duas sinuationes am-
plas in lacum alterum Peiba sive Bei-
bum, cuius longitudo ad 45. mill.
Italica exprorrigitur, decurrit. Ante
fratres autem Teuton. Ord. fuit cum
arce sua Russis subiecta: Volquinus
tamen tertius Magn. Magist. ordinis
Anno 1230 VI eam occupavit, unde
postea sedes Episcopi facta est, quum
VValdemarus II. rex Dan. etiam mis-
sis in Livoniam copiis urbem Re-
valiam; inde VVesebergam & Ner-
vam paulo ante, vid. *anno* 1223, con-
d. d. sset. Floruit hæc urbs dives sub

potestate Ord. Teut. per 328. *Annus*,
 Ast anno 1558. à Moſcho nimum ſa-
 viente occupata & direpta fuit, tunc
 multorum Lubeccam confugere,
vid. Chytr. Sax lib. 19. p. 497. ubi
 go Moſchico per 75. *Annos* vivere
 coacta eſt urbs iſta, donec à Rege
 Poloniæ vindicaretur. qui *An. 1582.*
 novis eam ornavit privilegiis; ſed
 nunc Regi Sueciæ patet.

Revalia hinc ſequitur, quarta
 Hanſæ civitas in Livonia. Metro-
 lim in Eſthorum provincia Hanna
 conſtituit, & verſus Aquilonem ad
 mare Balticum ſita eſt, nihilo Regi
 inferior, à VValdemaro Reg. Dan. *anno*
1230. condita, & inſigni regi
 Daniæ, tribus videlicet Leonibus or-
 nata eſt ſimulac cum privilegiis, un-
 de & jus Lubeccenſe habent ac co-
 lunt. Diu fuit ſub regno Daniæ, do-
 nec *Anno 1347.* Goſvvinus ab Eccl
 Mag. Ord. hanc urbem, VVeſeber-
 gam & Nervam à VValdemaro IV.
 rege Dan. 19000. marcis argenti eme-
 ret, & Livoniæ adjiceret. Sed *anno*
1560, Ruſſis Livoniam crudeliter ex-
 oppugnantibus, & urbem hanc variè
 oppugnantibus, cives cum Senatu
 Revalienſes ſe in tutelam Erici Regis
 Sueciæ dederunt ita, ut privilegia &

immunitates integræ illis permanerent ; arx verò *anno* 1570 per proditores in manum Sueciæ quoque tradita est, uti & frustra tunc à Moschis & Magno Holsatiæ duce obsessa fuit. Revalia autem in commerciis tunc magis florere cœpit, quàm Hanseaticis libertas *anno* 1477. Novogardiæ in Moscovia sub ducis Iohannis tyrannide imminueretur. Verum quùm ex divitiarum accretione Revalienses superbire ac leges proprias sibi contra pacta fœderis Hanseatici conficere, monopolioque novo omnia in se derivare *anno* 1550 inciperent, avaritia hæc nimia maxime eos decipit; nec tantum Hansæ ab iisdem defecerunt, sed etiam ipse Moschus inde causam novi belli inde prætere non veritus fuit. Etenim volebant Rigenses concedere, quod cum ullo alio mercatore, nec cum Russis ipsis commercium quoddam esset exercendum, nisi cum civibus suis, unde libertas negotiis perit. Proinde, quæ inter Russos & Lubeccenses aliasque Hansæ civitates ibidem ac exteris gentes commercia Revaliæ hæctenus exercebantur, à Lubeccensibus & aliis Nervam translata sunt, præsertim quùm Moschus Nervam occupasset sibi.

sibi. Nam Russi mercatores, qui Revaliam antea merces suas deportare solebant, etiam ante bellum sic offensi, commodiorem suis negotiis Nervæ locum putarant. Quare bello adversus Livoniam moto, & portu maris Baltici optato Nervæ à Moscovis capto, sedem Emporii Russici, quæ Revaliæ erat, Nervæ collocarent. Ideoque magna frequentia portus ille, non solum ab Hanfis: sed exteris aliis, Anglis, Belgis, Gallis merces omnis generis convenientibus invadebatur. Anno 1577. Revalia aucter à Moscho oppugnata & obsidione cincta fuit, qui etiam usque ad Rigam omnia occupavit. Postquam verò Nerva à Sueco iterum occupata fuit, Revalienses sæpius seculo se Hanseaticis civitatibus obtulerunt, instantes petentes singulis huc usque annis, ut commercium Russicum apud eos posset restitui, deprecati quæque sunt culpam: sed quum civitates anno 1620 usi sint ipsi intercessionem ad Moschum, ut Novogardie posset universale Emporium restitui noluerunt eos audire. Causas vid. *Chytr. lib. 19. p. 498.*

Nerva autem urbs à fluvio eiusdem nominis, qui ex lacu Beibo in sinu

Finnicum , Livoniam à Russia separans , se effundit , velut de Parnovia dictum est , sic vocatur , & Metropolin Wirriæ constituit. Conditaque quoque est *anno* 1223 à Wolde-
 maro II Rege Daniæ , ut supra retulimus ; ob loci & portus commoditatem d'u fovit commercia Hanseatica , donec à Carolo Sueciæ Rege *anno* 1601 & 1602 misciè regio devastata & occupata fuit . Fecit depopulatio nimia , quod nunus sequens ex aliquot nunc annis emporium ibi floruerit , quamvis hoc nostro tempore Gustavus Adolphus ingentem laborem impendat , ut ibi commercium mercatorum restaurare queat : velut etiam non tantum mercatores & colonos ex ipso Belgio illuc evocari curavit , sed quoque magnis privilegiis colonias illuc ducentes ornare pergit ; de quo suo loco plenius .

Iam quidem etiam de Novogardia Russiæ urbe 40 miliaribus à Nerya distante , ut tractus ille ad mare Balticum in enumeratione civitatum & Emporiorum Hanse ab-
 solveretur , nobis quid dicendum foret : verum quum illud universale constituat Emporium , suo loco ordinario

750 RER. HANS. PARS III.
natio in sequenti parte id relinquere
cogimur , quam nunc sub-
nectemus.

FINIS PARTIS
TERTIÆ.

INDEX CAPITVM,

Et series eorum , quæ singulis
 Capitibus continetur in Tra-
 ctatu hoc Speciali , de Civit.
 Hanseaticarum Antiquo cele-
 berrimoque Fœdere , eius ori-
 gine & fundamentali
 constitutione
 vera.

*Partis prioris , alias respectu ante-
 cedentium tertie,*

Proœmium. *Rationem connexionis in-
 dicans.* Pag. 1.

CAPVT PRIMVM.

*De origine civitatum Saxoniarum, cum
 gentibus earum, ubi simul non leves a-
 liquot historicorum deteguntur erro-
 res.* 8

CAP. I I.

*De origine vera urbis Brunsvicensis ,
 Lüneburgensis, Bremensis, & aliarum
 adhuc Saxon. &c.* 46

CAP.

De Hamburg civitatis origine, & statu
aliarum quoque civitatum Hansia-
ticarum inferioris Saxonie. 78

De Magdeburgens' varia confœderatio-
ne cum civitatibus circumjacentibus.

Ottonis I Imperat. Augusti Constitutio,
de locatione & privilegio Camera Im-
periali Magdeburgensis, Anno Christi,

Regis Ottonis Secundi confirmatio fun-
dationis Magdeburgensis, & civitatis
Privilegium adiectum. 114

Ludovici Py Imper. Augusti Decretum
Comitiarum Aquitanensium de
anno 814, circa boni Principis ex-
tremam reverentiam. 115

De Prærogativo iure Magdeburgen-
sum & Palantiæ reliquis Saxonie
Mandatum expressum Cesari Friden-
ri II, in quo Dni Comitiarum, &
ipsi civitati Magab. imponitur, ut
Cæsari & Imperij privilegia ac iura
iuxta antiquam consuetudinem contra
Archiepiscopos rite defendant & observent,
Anno 1483. 116

De reliquis Saxonie civitatibus factis
H 17

Hanseatico annumeratis. 158

C A P. VII.

De reliquis civitatibus, Saxoniam ver-
sus, & in veteri Marchia sitis. 179Annexum huius capituli de Erfurto Thu-
ring. 201

C A P. VIII.

De politico regimine civitatum Saxoni-
carum fida consociatione, & conserva-
tione legali, & exemplo Eimbeccensi.
208Saxoniarum virtutum vestigia in civi-
tate Eimbeccensi; quarum verba in
plano & contracto modo. 212

C A P. IX.

De Vandalicæ gentis origine, & eorum
antecessoribus Suevis ad Mare Baiti-
cum. 230

C A P. XI.

De Megapolitanis & Vagria Vandalie
& civitatibus earum. 254

C A P. XII.

De Lubeca, & origine eius historice,
quatenus cū civitatibus Vandalicis ad
fœderis Hanseat facit inductionē. 267

C A P. XIII.

De primaria fœderis Hanseatici causa,
& commercio in Norvegia. 289

C A P. XIV.

De Regibus Norvegia, & à quibus Han-
seaticæ civitates sua maximè sibi ac-

- quisiverint commerciorum privilegia,
ac ius Emporij perpetuum. 315
- Catalogus, Regum Norvægiæ, quorum
Chronologici plurimos & Histor. præ-
terierunt in suis libris & scriptis. 317
- N. B. N. B. Certior temporum ratio raris
sequitur. 321

CAP. XV.

- Fœderis Hanseatici quedam documenta
in forma Extractorum heic depromuntur. 345
- Extractum ex Regis Magni, qui & O-
laus III dicebatur Privilegio sub da-
to Tunßbergh, Anno 1278. 345
- Extractum ex Regis Erici & Haquini
VI. Privilegio sub dato Tunßbergh
Anno 1294. 347
- Ex eodem. Ibid.
- Extractum ex Regum VI. & Haquini
VII. Privilegio, anno 1319. 348
- Ex eodem. 349
- Ex eodem. Ibid.
- Ex eodem. 350
- Ex eodem. Ibid.
- Ex eodem. Ibid.
- Extractum ex Regis Haquini Privilegio
sub dato Kallingburg. Anno 1376.
351
- Ex eodem. Ibid.
- Ex eodem. 352
- Extractum ex Regis Magni VII.
Privilegio. 353

Privilegio, sub dato VVardberg. An.

1338. 353

Extractum ex Regis Christiani I. . quem Dani Christiernum dicunt, Privilegio sub dato Sigëbergk. Anno 1469.

354

Extractum ex Regis Christierni, ut Dani loquuntur & Norvegi, sive Christiani II. Privilegio, sub dato Elvitzborch. Anno 1455.

355

Extractum ex Regis Christierni II. Privilegio, sub dato Kopenhagen. Anno

1515. 356

Ex eodem. Ibid.

Extractum ex Regis Friderici I. Privilegio sub dato Kopenhagen. Anno Chr.

1524. 357

Extractum ex Regis Friderici II. Decreto, quod Anno Christi. 1549. 19

Maij, Mai. Reg. Kopenhagij per Dominum Adrianum de Barby Cancellarium Germanicum Legato Hanseaticarum civitatum reddidit. 358

Extractum ex Transactione Odenfiana Fyonie. Ibid.

Extractum ex decreto Regis Christiani IV, quod Anno Chr. 1615. 6 April. per Cancellarium Germanicum suum Doct. N. Metzlerum Legatis Hanseaticis exhibitum & insinuatum fuit. 359

Extractum ex Decreto Fridericoburgensi Christiani IV Reg. Dan. quod Lubecensibus Legatis Anno 1621 ibidem exhibitum fuit. 360

C A P. XVI.

Continuatio historica utriusque civitatis Lubeccensis & Hamburgensis, & quatuor civitatibus Vandalicis in fœdere Hanseatico accesscantur, tum de earum dignitate & diligentia in commerciorum defensione. 363

C A P. XVII.

De Lubeccensium varia fortuna & cladibus internis & externis. 41:

Diploma Serenissimi Danorum Regis Friderici II, de libro Concordianis importando aut distrabendo. 434

C A P. XVIII.

Continuatio historica 3. Lubeccens. in propioribus hinc temporibus, ubi etiam de renovatione antiqui fœderis Belgici agitur. 455

C A P. XIX.

Plenior historia Hamburgensis iuxta statum eius explicatio; quomodo pro eam fœdus Hanseaticum decreverit quidem, sed nec sine incommodamentibus esse caperit. 503

Commissio Protectorialis à Carolo IV. Imperat. Hamburgensibus pro tempore Anno 1759. concessa. 524

Imperat. Caroli IV, de Anno 1365,
Concessio pro nundinis annuis, annua-
tix civitati Hamburg. data. § 28

C A P. XX.

De nundinis, iure Stapule, & foro pro-
mercali, vectigali, exactionibusque,
quomodo inter se differant, nec non
Dominio in flumen Albidos Ham-
burgensium, & quale sit. § 39

C A P. XXI.

Continuatio historie de Hamburgensium
renovato statu, & alio renovatioms
studio eorundem inter civitates Han-
seaticas. § 77

Pontificis sum. Bonifacii VIII. de An-
no 1292. Concessio Altaris portati-
lis in turrim Novi operis ad Ostium
Albidos. § 81

Confœderatio & amicitie contractus
Hamburgens. cum VVortsatis, Anno
1316. pro defensione Novi operis &
ibidem Turris noviter erectæ. § 84

Copia transactionis in puncto vectigalis
Stadensis cum Hamburg. An. 1340.
§ 86

VVortsaticorum cum Hamburgensibus
contra proprium Dominum propter
Ruzbottelic vindicationem. &c. iu-
rata conspiratio. § 90

Imperatoris Sigismundi Mandatum, quo
Duci Brunsv. & Lunaburg. ac reli-

- quis adfistentibus protectio eterna
Anno 1417. Albedo fluminis com-
mittitur. 601
- Confederatio 4. civitatum de Anno
1487. pro commercii frumentarii
restrictione, in flumine publico Albi-
dos. 612
- Verba formalia homagii Christiano
no III. Danorum Regi tanquam
Duci Holsatie à Senatu Hamburgensi
Anno 1338 prestita. 618
- Regie Majestatis Christ. III. respon-
sum fuit iuxta hunc tenorem. 619
- Translatio & extractum Cæsaris Maxi-
miliani II. Viennensis Decreti de
Anno 1574, in causa Ducum Lu-
neburg. &c. nec non Magdeburg,
cum Hamburgensibus pro libera na-
vigatione in Albi. 620
- Homagium Christiano IV. Danorum
Regi, & Iohanni Adolpho Ducibus
Holsatie, Anno 1603 mens. Octobr.
ab Hamburg. prestitum. 629
- Responsio Regis & Ducis fuit. 630
- Extractum resolutionis Christiani IV.
Regis Dan. Hamburgensium Lega-
tis Hassnia 29. Martij, Anno 1629,
date. 631
- Resolutio Christ IV. Reg. Dan. De-
putatis Hamburgensium 20 April.
Anno hoc 1630 in puncto representa-
tionis

iarum aut repignorationis *Gluckstadij*
data. 641

C A P. XXII.

De reliquis Vandalia, in Mecklenburgo
civitatibus, qua fœdere Hanseatico
comprehenduntur, & earum origine
paucula, cum nominis Hansæ, Meck-
lenburgiquè explicatione; nondum ri-
tè enucleata. 647

C A P. XXIII.

De civitatibus Usudal. Hansæ in To-
merania sitis. 672

C A P. XXIV.

De civitatibus Hanseatici fœderis in:
Borussia & Livonia situ & earum
Metropoli ac Emporio universali &
subordinatio Hansæ. 716.

F I N I S.

Ioh. Angelij
WERDENHAGEN,
I. C. C.

De
REBUS PUBLICIS
HANSEATICIS

*Specialis Tractatus pars poste-
rior & alias quarta...*

Heerms.

*Jo. Maximilianus Zim Jungi
1631.*

TRACTATUS SPECIALIS
DE CIVITATVM
HANSEATICARVM

Antiquo celeberrimoque Fœ-
dere, eius confociatione, arti-
culis & fundamentali
constitutione,

PARS POSTERIOR, *aliis
respectu antecedentium*
QUARTA.

CAPVT PRIMVM.

De secunda Fœderis Hanseatici univer-
sali regione, & eius quarta Metropoli,
videlicet Colonia Agrippina, deque huius
origine; & quomodo caput fuerit Fœ-
deris in altera parte Societatis sue pri-
sina: cum civitatibus Westphaliae, Clivis,
Geldriae, Brabantiae, & Frisiae
utriusque, &c.

QVOD Fœdus Hanseaticum, propter
membrorum suorum nimis am-
plam, & admodum diffusam exten-
sionem, prius in duas, & hinc in qua-
tuor

Quor partes principales, sive sectiones, quatum unaquæque suam habet Metropolin, dirimatur dividaturvè, id aliquoties jam dictum est. De tribus vero ex posteriori divisione, quas Saxones orientales cum Vandalicis civitatibus constituunt, & earum principales sive Metropoliticos locos, quales sunt Lubeca, Brunsviga, & Dantiscum sive Gedanum, quomodoque suo ambitu ultra 46. urbes eiusmodi complectuntur, huc usque egimus. Restat igitur, ut, priusquam de Emporiis totidem quatuor universalibus earum quid subnectamus, pauca etiam nonnulla de reliquis membris ejusdem nobilis & antiquæ societatis connotemus. Nec patitur tempus pluribus omnia explicare, quam confæderationum notulæ simul huc referendæ sunt. Numerus autem reliquarum non minor est 32. quarum caput est Colonia ad Rhenum. Atque quàm amplissimum in hoc fædere obtineat locum, meritò de ea primo loco agitur. Eandem vero cursus methodum in hac recensione retinebimus, quæ observata fuit superius in enumeratione civitatum & portuum maris Baltici, ubi à Lubeca versus ortum usque

ad Novogardiam progressi sumus. A civitatibus autem & origine gentium Saxonicarum initium sumere coacti sumus, quum fœderis Hanseatici non tantum origo ab earum incunabulis profuxerit, sed etiam ipsi populi Saxonici usque ad eò colonis suis Vandalos & Sclavos, suis propriis in sedibus, pedetentim tali commerciorum confœderatione & statutis sive pactis ad suppressionē tacitam ita insensibiliter redegerint, ut ipsæ quoque Vandalicæ civitates, ceu hodiè simul nomen illud frustra gestant, ex Saxonum completionem & informationem suas adornarint passim Republicas. Occulta fuit ratio omnium; ita & occulto modo suam accepit confectioem. Atque hæc causa fuit potissima, quæ altius non nihil & indagine perfectiori id perscrutari & percensere coacti simus. Ita quoque ab altera hac parte Westphalorum Saxonum, populi, ceu nec minus acuti & ingeniosi celebrantur homines, id perfecerunt, ut ita ex longinquo illud ad consummationem perductum sit fœdus Hanse. Simile quid in ipsa Colonia Agrippinæ constitutione cernere est, ut mox patebit. Ideoque etiam ex hac ratio-

ne primum hæc urbs meretur locum, ut alias brevitatis causa prætereamus.

Colonia autem multiformes habet eo nomine appellationes, ut dicatur Colonia Agrippinensis, Colonia Vbiorum Agrippinensium, Coloniae Agrippinae Vbiorum, vel etiam simpliciter Coloniae; quum antea Vbiorum civitas dicta fuerit. Istitis enim nominibus indicate voluerunt scriptores & incolæ loci illius, ortum tam nobilis urbis duplicem aut triplicem. Nimirum quos in origine sua gestet auctores, & qui populi ibi habitarent, ac qua occasione exstructa ac restaurata urbs sit: ubi simul etiam temporis ratio includitur, ut non frustra factum sit, quod Colonienses olim quoque se Agrippinenses dixerint: quamvis Hadrian. lun. in hist. Batav. ex Tacito referat, pag. 41. Batavos pessimè accepisse Vbios, velut levitatis nomen in iis ultos, qui Germanica origine erubescerent, ejurata patria (quod nimis audacter prolatum est,) Agrippinenses vocari prætulissent. An quis propterea patriam continuò ejurat, si simul auctoris urbici nomen in honorem memoriae gratæ protrahat?

Constat autem hoc ex historiis, quod ante Christum natum Vbiorum sedes in terris illis fuerit, & quod eorum metropolis caput Vbiorum dicta fuerit. Quùm enim Vbii huius urbis prima jecissent fundamenta, vocata tunc fuit Vbiopolis: Longè postea verò appellata fuit Agrippina, à Marco Agrippa, qui eam suo modo restauravit, fuitque is Augusti Cæsaris gener. Quod etiam civitas ante Agrippam hæc fuerit, ipse confitetur *Iul. Cæs. lib. 4. de Bell. Gall.*, ubi hæc eius sunt verba: Ad alteram partem succedunt Vbii, quorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captio Germanorum, & paullò, qui sunt eiusdem generis, etiam cæteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multiq; ad eos mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus aduésacti. Hos quum Suevi, multis sæpe bellis experti, propter amplitudinem gravitatemque civitatis finibus expellere non potuissent, tamen vectigales sibi fecerunt; ac multò humiliores infirmioresque redegerunt. In eadem causa fuerunt Vsi-petes, & Tenchtheri, quos supra diximus, qui, quùm plures annos Sue-

vorum vim sustinuerint, ad extremum tamen agris expulsi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt &c. *Hadr. Iunius in hist. Bat. sua pag. 368*, huic loco addit, inquiens: Horum (Vbiorum) sedes fuere trans Rhenum ditione Marchia Clivensis Principis propria: Sed à M. Agrippa in citiorem ripam traductos ad victoris arbitrium, ex Strabone constat. Quo nomine miror, Volaterranum non potuisse Vbiis sedes assignare in Marchia Badenſi, quæ ad Helvetios est. Verisimile fit, nominis vestigium servari in pago Coloniae obiecto, quem *Tuisch* vulgus nominat, olim fortasse *Te Vbisch*, & contractè *Tu-bisch*, atque inde *Tuisch*, ubi nobile erat & vetustum cœnobium, olim præſidiarium munimentum à Flav. Constantino constructum, Divitense nuncupatum, quod fortassis ab Heriberto Præsule Colonienſi ad pios fuit usus commutatum. &c.

Julius Cæsar duas affert causas, quare ex ea parte in Germaniam expeditionem suscepit, quod Vbiorum natura præ cæteris populis fuerit humanior, & quod propter Suevorum infestationes violentiores legatos ad se

se miserint, & datis obſidibus non ſolum amicitiam cum eo fecerint, ſed etiam auxilium adverſus potentioſiorem hoſtē petierint. *Bert. in Com. rer. Germ. l. 3.* putat Suevos fuiſſe Cattoſ; ſed fruſtrā. Etenim de Suevis hoc itidem verū eſt, quod *Hadri. Jun. in Bat. ſua pag. 68.* de Francis prædicat, gentem nimirum facile nunquam limitibus ſuis contentam, & alieni appetentem, quæ domnandi libidine concitata longè lateque finium ſuorū pomœria propagare ſtudeat; Velut etiam in Burgundonū intentione id clarum eſt, quomodo in e ſuum nomen, quū ex Suevonū finibus progreſſi ad Rhenū terras occupare & atces condere inciperent, fortiti fuerint, ut ſup. part. 3. c. 2. dictū eſt. Sæpius apud Vbios ſtationes ſuas invenēte Romani, & quū locus atq. gens illa arderet iſiſ, quumque inde commodæ occaſiones in Germaniam ulteriorem excurrendi paterent, toties Cæſaris viam illic repetivēre. Quum igitur Agrippa Vbiorum gentem Rhenum tranſgreſſam in fidem ſuam accepiffet Agrippina hæc urbs dicta fuit, quod nomen eō magis ibi confirmatum fuit, quum neptis ejus Agrippina Cæſaris Germanici filia genita fuerit. In quam poſtea Claudio

Cæſare marito auctore colonias veteranorum eo deduxit; & eò utrumque nomen civitati impositum eſt. Auctor ille, qui Sanctæ Colonie Chronicon conſcripſit, idemque uſque ad *annum Chr.* 1496 Alexandri 6. 225 Pap. ac Hermanni 4. Arch. 61, quem pæſicum dixere, tempora deduxit, quinque recenſet opiniones, de Origine huius urbis, quarum tamen ipſe tres priores fabuloſas ſtatuit rectiſſimè; inprimis eam maximè, quam ex Trevirenſe hiſtorico de Trebata Semiraniſis filio, & eius fuga per mare, propter vitiationem inceſtatum nuptiarum, & concubitus cum matre; atque ſic per Rhenum in Moſellam conſcenderit, ibique urbem Trevirenſem condiderit; & novam linguam Germanicam invenerit: veſt etiam inde tantus exercitus ſit gentium confluxus, ut vicos pagosque cum ſ. civitatibus Coloniaſi, Moguntina, Wormatia &c. Argentoratum uſque & Baſilæam ad Rhenum in continua ſerie erexerint. Sed quum ipſe auctor Chronici Colon., talia ex ſutilitate ſua reiiciat, non opus eſt, pluribus hæc examinare. At Colonia, è à Romanis perducta, per aliquot ſecula ſub illorum poteſtate manſit:

manfit: velut etiam Vitellius apud hanc urbem ad Imperium electione militum *An. Chr. 68.* erectus, & Cæsar proclamatus fuit; Sic & Traianus in eadem imperii insignia accepit, quæ ipsi *Anno Christ. 97.* à Cocceio Nerva istuc missa sunt. Etenim Traianus Imp. non tantum urbem hanc Romano more ædificari fecit? Sed etiam iure Rom. & privilegiis eam donavit. Imo & in absentia sua plenipotentiarios eos fecit, qui ius condendi leges haberent. *Chr. Col. pag. 58.* Quùm vicinorum incursionibus tot impetuosis urbs hæc obiecta esset, pridem ædificationem trans Rhenum incolerunt. Etenim Frisi, Tenchteri, Vsiptes cum Sicambriis admodum infensi illis erant, quod tam constanter fidem Romanam conservarent, velut & Tenchteri hoc postularunt sæpius, ut Vbii Romanos advenas trucidarent; quod tamen callidè declinarunt pro viribus. At Franciæ gentis, quæ sub Gallieno Imp. *Anno Chr. 261.* nomine florere suo cœpit, & sub Constantio Cæsare *Anno 270* Bataviam occuparat, quùm inde iterum usque ad Amasim & Visurgim erumperet, & toties repelleretur, tandè horum marginibus

(*ais Hadr. Jun. in Bat. sua pag. 68..*)

contineri non potuit indomitus ille furor, quin ad Albim usque se extenderet, atque inde digressus ceu continenci incendio in vicinix penetraret viscera : ac primùm in Vbios profecta hæc gens, mox superata Rheni ripa Coloniam Agrippinam opulentissimam munitissimamque urbem, gravi obsidione pressam captamque delevit, Ammiano teste. Juliani verò Cæs. principatus *Anno Chr. 362.* adeo felix fuit, ut firmata cum Francis pace eam receperit. Nilominus quùm varias iterum Franci debellassent usque ad Alpes & inde digrediendo felici successu ad Bizantium terribile suum nomen protulissent, quod regnum ad fœdus suum commoverant, atque redeundo transito Rheno iterum per Toxandros Nerviorum & Trevitorum agros cultoribus vacuos ob vastitatem occisorum occupassent, circa *Annum Chr. 377* Imper. Gratiano & Valentiano rursus Coloniam in suam redegerunt possessionem. Unde in magnis semper vixerunt turbis & cladibus, donec circa *Annum 472*, attritis ipsorum viribus ac debilitatis, Franci ductore rege suo *A. Childerico*, qui redux ex exilio suum

suum hostem & interregem Virod-
 marium in eam urbem confugien-
 tem persequeretur, vi denuò occu-
 parunt, & ad Ottonis I. usque tem-
 pora ultra 4 seculorum spacium mo-
 derati sunt, qui eam Anno 949. Ro-
 mano Imperio restituendo liberam
 fecit, privilegiisque suis ornavit. An-
 t hac enim sæpius tributaria, sæpius
 planè in servum statum redacta fue-
 rat, adeò ut etiam Insigne suum iux-
 ta Dominorum nutum mutare cog-
 eretur, ut testatur *Chron. Colon. scriptor.*
pag. 80. Quùm vero Otto Magn. An-
 no 15. sui Imperii coronatus eam pe-
 nitus Romano Imp. recuperasset, &
 tamen in Italia propter restitutio-
 nem sui Leonis Papæ, quem Romani,
 alium videlicet Benedictum 5. eli-
 gendo, reiecerant, abesse cogeretur, fi-
 lio Ottoni 2. & fratri Brunoni Ar-
 chiepiscopo Coloniensi totam rei
 summam & præsertim Coloniæ con-
 servationem ac defensionem concre-
 didit. Iste Archiepis. pontem ex lapide
 arcuosum, qui urbem cum suburbio
Tuscho coniungebat, iis temporibus
 ex rursu, ut aliqui volunt, Imperat.
 quod ibi varia noctu committeren-
 tur homicidia & rapinæ, planè disie-
 cit cum fundamento suo: atque mo-

nasterium Panthaleonis Colonia ædificavit, urbeinque Parisiensem cum arce, ubi à fratre Imperat. potestatem gladii impetraverat, ibidem expugnavit, & spolio hoc suum ditavit monasterium. *Chron. Col. pag. 129.* Auctor ille *Chron. Colon.* potius collectanea quam veram conscripsit historiam, quibus tamen plurima ex legendis submiscuit fabulosa & anilitates, præterquam, quod etiam semper temporum confusiones in principio cõvolvitur, ut in pluribus exiguam mereatur fidem, velut etiam notabile quod *pag. 137.* omnibus Cæsaribus à Julio Cæsare usque ad Ottonem contra omnem historiatarum attestationem attribuat hæreditariam successionem, quam tamen constat notoriè, quod electio ut plurimum prævaluerit. An vero Ottoni 3. ordinatio electorum competat, id in proæmio *hujus tract. pag. 70* ex parte declaratum est, & multò clarius indicat Diploma Magdeburgense Ottonis II. sub dato *Anno 9-8.* superius *pag. 124* positum, ubi verba exp. Electorum revocatione ad Palatinum habentur. Quo etiam hoc referendum, quod non nisi què origo hujus status ipsi Carolo Magno assignetur,

velut

velut *Leznerus in hist. Cur. Mag. cap.*
41. id plenius explicat. idem *Chron.*
Miansfeld. cap. 36. atque *Expol. fol.*
213. approbat. Rectè tamen 90. ci-
 vitates enumerat, quas Otto 3. in
 Comitibus publ. Imperat. Anno 995.
 Wormatiæ habitis, pro maiori stabi-
 limento imperii, dignitate libertatis
 eorum membra imperii donavit ornavit-
 que, ut in æternum ita essent privile-
 giatæ, nec alium nisi imperatorem
 aut ejus præsidem in qualibet civita-
 te agnoscerent iudicem, ac nec usquam
 arresto detinerentur: Sed cives earum
 sint vasalli imperii. Inde quoque ad
 homagium immediatè Imperatorì
 præstandum tenentur, velut etiam
 originalia pacta Ottonis Rufi sive 2.
 adhuc secum Colonia adservat, quo-
 modo Imperatori obligetur & è con-
 tra, qui etiam talia libertatis privi-
 legia in commerciorum libertate Co-
 loniæ concessit, ut *supra cap. 4. de*
Magdeb. dictum est pag. 124. velut et-
 iam singularibus privilegiis donata
 est à regibus Britannia, & eiusmodi
 concessionibus variis victoriis defen-
 dit, nec unquam claves portatum
 deposuit aut capere sibi passa est, ut
 pluribus id *Chron. Col pag. 164, &*
165. declarat & 19. ipsi regalia attri-
 but,

buit , ubi ita demum concludit :
 Quodcumque laudabile & gloriosum
 de omnibus imperii liberis civitati-
 bus scribi & prædicari poterit , &
 quodcumque illis concessum esse
 valet, hoc omne in una confluit no-
 stra Colonia. Ideoque eam sanctam
 vocat urbem, quum nunquam san-
 guine Christianorum se polluerit, sed
 Christianæ pacis studiosissima fue-
 rit, ut habent eius versus :

*Sancta Colonia diceris hinc, quia san-
 guine tincta,
 Sanctorum meritis, quorum stae un-
 dique cinctæ.*

Vnde quoque eam supra Ierusalem,
 Romam, Constantinopolim, Trevi-
 rem & Moguntiam exaltatam valde
 prædicat, quod nullius sanguinis san-
 ctorum facta noxia sit, pag. 145. Ar-
 chiepiscopatum autem suum à Ca-
 rolo Magno habet Anno 743 intro-
 ductum, cuius primus præses fuit po-
 pularis eius Agilolphus. Anno Chr.
 1064. orta est ibi magna discordia
 inter cives & 33. Episcopum Anno-
 nem 2. Quam enim ille cuidam
 mercatori eam vi navem auferre
 conaretur, civis commotus testi-
 tit pro virili sua Præfali, & totam ci-
 vitatem in suam ita pertraxit partem,

ut inde anno 2. bellum concitaret, & cives miserè trucidando urbem totam expoliaret; unde iterum à civibus expulsus fuit, donec transactio iuramento mutuo confirmata fuit. Habet autem sub se Archiepiscopus Coloniensis Episcopatus Monasteriensem, Traiectensem, Leodiensem sive Tungrensem, Mindensem, & Osnabrugensem: Ex altera parte ripæ Rheni, Divitiensem, Andernacensem oppidum possidet, item Bonnam, Sontinam, Bruelam & Nussiam sive Noveham &c. Mira est legenda eius, quam de translatione corporum trium regum ex Mediolano expugnato Anno 1178. per curam Episcop. Reniholdi facta, habent nonnulli historici, de qua vide *Chron. Sax. Pol. pag 279.* quæ iam non proposito competunt.

Prima verò urbis forma, ut Romæ ipsius matris, quadrata fuit, cuius tamen adhuc muri, turres ac fossæ plerisque in locis videntur. Ac deinde Anno Christ. 1180. amplificata Lunæ dimidiatæ faciem nunc representat. Splendore & elegantiâ summa est, validissimis & armatis cingitur muris, qui turres opportunas ad defensionem 83. in

circuitu colligunt. Duplici fossa utrinque muro vestita, lata atque præcipite multarum arborum umbra & proceritate iucunda cingitur, quæ gratiosam obambulationem, meditationibus & studiis commoditatem æstivo tempore præbet. Intra mænia passim vineæ, pomi, aliæque fructiferae arbores loca sua convestunt, unde intus & extra Romæ quodammodo par & similis loci amœnitate, & populi frequentia, & dignitate magistratum, amplitudine opum; & magnificentia ædium sacratum & publicorum privatorumque operum splendore atque elegantia; denique sapientiæ ac virtutis bonarumque literarum gloria. ut non immeritò altera Germaniæ Roma appellari queat. Sacratum enim ædium magnus est numerus. Tempia plebanica 19. censentur: Collegia 10. Virorū Cœnobia 15. Virginum 22. Monialium & vetularum conventus 59. Sacella 30. Loca alia simul habet misericordiæ & pietati consecrata: Xenodochia 2. Nosocomia 2. Gerontophia 8. Brephotrophium unum. Mente privatorum ergastulum unum. Curia & ædes Prætoriæ ita mirificè sunt constructæ, ut non sine magna oblectatione

tione adspici queant. Etenim inter
 cætera præcellam & rari operis ex
 quadratis & ad regulam formatis
 Saxi venustè erectam ostentat tur-
 rim, quæ artificiosissimis statuarum,
 ac Cæsarum regumque imaginibus
 undique & undique decoratur, qua-
 rum summo in loco positæ supremæ
 proportioni tam affabrè respondent,
 ut omnes eiusdem appareant magni-
 tudinis. Speculares in apice habet
 fenestras, per quas visus in omnes
 urbis panditur partes: ante annos
 aliquot hylatula mirifico opere con-
 structa huic ædificio accessit. Ex op-
 posito Sacellum illud, quod olim Iu-
 dæis Synagogam exhibuit, anno sa-
 lutis 1426, B. Virgini consecratum
 fuit. Ac ne quid deeret urbi, quod
 ad iuventutis Christianam educatio-
 nem & sapientiæ culturam faceret
 Senatus suis sumptibus Anno 1388.
 Academiam, privilegia suppeditante
 Urbano 6. Pontif. introduci curavit,
 in qua docuère S. Gerardus Calca-
 riensis, Albertus Magnus, Thomas
 Aquinas, Ioh. Scotus & alii. Forma
 regiminis huius urbis, uti Colonia
 meritò dicitur Romanorum, ita quo-
 que æmulam sui se vivèdè exprimit:
 quum eius effigiem in multis repræ-
 sen-

sentet. Etenim quãvis sint 6. Consules, tamen 2. quotannis imperium gerunt; 2. præfunt ætario publico, 2. vacant. Quando 2. regentes fascibus cedunt, & ætarii administrationē subeunt, vacantes duo in eorū succedunt locum, ut ita vices, ordinē observent suum. Sic suos habent Procōsules, Prætores, Cēsores, Tribunos vigilū, Quæstores, Adiles, Profectos annonæ & alios; qui civium causas potissimū judicant, judicariyè iubent. Præter hos sūt alii duo magistratus in urbe, quorū unus est amplissimi collegii sacerdotalis: cuius summus præses atque moderator est Princeps S. Imp. Elect. Archiepis. : alter verò Acad. ipsius Rector, qui una cū 4. Decanis facultatum, veluti Censoribus & Tribunis, privilegiorū conservator & iudex est, omnemque in suos habet jurisdictionem tam in criminalibus quam civilibus controversiis. Matrem Acad. habet Lutetiam Parisiorum; filiam Lovanium Brabantia. Præter Acad. alia tria celebrantur Gymnasia publica, Montanum, Laurentianum, Cucanum; quippe Cornelianum 4. ante aliquot annos intercidit; præterea & alia scholæ privatæ supra 100 habentur. Civium autem tota multitudo

iudo & communitas in 22. tribus di-
 viditur, qui Græcis εὐλαὶ dicuntur,
 Coloniensibus sunt *Gasselen*, aliis ci-
 vitatibus *Zunffie*, *Magdeburg*. *Innun-*
gen. Collegiorum horum commu-
 nium ea est sollemnis constitutio, ut
 nemo sive sit nobilis aut ignobilis,
 doctus vel indoctus, civitatis iure
 donari possit, nisi ad aliquem Ordi-
 nem talem *Gasselicum* sive tribum
 se conferat & ei nomen det. Status
 enim huius urbis quum sit popula-
 ris, inde magistratum eligi oportet;
 qui constat ex 49. personis. Qui ve-
 rò in istis *tribubus* aut collegiis non
 sunt eiusdem artificii fratres, sed al-
 terius conditionis viri, dicuntur *Ad-*
iurati sive *Beyseschevorne*. Singulis
 annis illis est sollemnis conventus die
 Iohannis Baptistæ: tum per collectio-
 nem votorum creantur duo, tresvè,
 iuxta collegii constitutionem, qui
 magistratui in Republ. subministran-
 tur, nullo habito discrimine, cuius
 fiat conditionis homines, modo de
 prudentia ipsorum, pietate & virtu-
 te quid certi constet, nec aliqua
 ignominia sint notati; unde fit, quod
 cives honestati in cunctis actionibus
 & negotiis supra modum sint addi-
 ti. Modificatio tamen votorum adii-
 citur

citur in pluralitate, ut quibus potissima adstipulentur vota, ad Magistratus dignitatem evehantur, donec completus sit numerus 36. Senatorum ex tribubus. Illi autē 36. alios tredecim ex numero tribuum iterum eligunt, donec numerus totius Magistratus 49. absolvatur. In quo actu iste processus adhibetur, ut 36. creati à tribubus in Curiam ducantur, & deposito fidelitatis juramento, statim in supplementum Senatus ad vota & novam electionem 13. personarum, quæ adhuc desunt, properent, qui itidem tunc ex collegiis artificum evocantur. Atque hos 13. vocant *Gelrechts-Herren*, quasi dicas in supplementum electos. Isti itaque 49. postea ex suo numero duos sibi creant Consules. Horum non vilis est auctoritas præsertim in secretioribus consiliis & arduis, ad quæ sibi Seniores ex Senatu seligunt, quos ob id *Aufschusz* nominant, quum ad talia sint sigillatim creati, atque cum iis de rebus agendis quid certi delibèrent, exclusa reliqua Senatorum parte. Quamvis verò singulis annis nova fiat electio, tamen hoc cum grano salis est accipiendum, quod non facilè reiiciantur, qui in antecedentibus

tibus fuerunt annis. Etenim qui hoc fuerunt anno regentes superiores, secundo anno aliud remissius officium subeunt; tertio anno vacant, ac quarto demum anno iterum ad gubernationis statum revocantur per vota, nisi sint, qui ingentem suspicionem in se concitarint, aut alia conspurcati vitii macula vivant. Atque ita semper fermè unumquodque corpus ex 22. *tribubus* illis perpetuò 13. continet Senatores: accidit tamen, ut 10, aut 11. prætereà ex collegis talibus Senatoria dignitate sint præditi propter electionem illam alteram, quam diximus à Senatoribus fieri in supplementum in omnibus civibus, quum talis electio non sit collegis certis alligata. Habent prætereà isti tribus nobilem & notabilem consuetudinem, ut in suis curiis aut ædificiis, collegio cuique destinatis, singula septimana ad confabulationem, amicitiae conservandæ & coniunctionis animorum solidè sustentandæ causa, diebus solis conveniant; ubi iuxta ordinem fratri alicui competit, ut, vel pernā vel tale quid cum haustu vini apponat. Sed modus heic certus est præscriptus què certa sub fide observare cogitur,

gitur,

gitur, ne inde quid detrimenti facultatibus suis contrahat in negotiatione sua, quod iuxta seriè ita observatur, ut vix quinto aut sexto anno & c. talis commestatio adornanda eundè tangat. Dicuntur verò tales conventus, quem quæque tribus celebrat in suo collegio, fraternæ confabulationes, ceu & omnes fratres in eo tunc habentur ordine. Mos certè laudabilis, quo nihil excellentius pro constanti conservatione conglutinatorum animorum exerceri potest, ut in viriditate perpetua sua solida confinetur & retineatur conjunctio interna cordium; nec facile admittuntur dissensionis, quæ iuxta Statuta cuiusq; collegii cõsopiantur.

In causis autem iustitiæ & iurisdictione exercenda directâ est ratio. Etenim est ibidem iudicium Electorale ex 10. personis constitutum, cui præsi let, quem Comitem iuxta antiquum Saxonum morem, ut supra ostensum est, *Grassen* dicunt, cui 9. adsident Scabini, qui omnes urbis Colonienfis non tantum sunt incolæ, sed necessum est, ut etiam immobilia in eadem possideant bona. Ab hoc iudicio planè quidem exclusus est Senatus tempore

interregni post obitum Frid. 2, quum
 tota Germania per 23. annos pleno
 ferveret tumultu, & Archiep. Conra-
 dus Hoeslendensis maximè sibi vigi-
 landam putaret. *Chronici Colon. au-*
thor pag. 198. Ipse hic Archiepiscop.
 attribuit principalem omnis dissen-
 sionis causam in Germania, quum
 tantæ auctoritatis apud Innocen-
 tium Papam fuerit, ut non solum
 obtinuerit ab eodem, quod nulla Re-
 gis Romani coronatio & confirma-
 tio valida esse debeat, nisi ab Electore
 Coloniensi in urbe Aquisgranensi
 perficiatur; sed etiam eum principalis
 Elector & confirmator inde Regis
 Rom. tres Rom. reges, vid. Hentri-
 cum Landgravium Hassiæ, & Marg.
 Thuringiæ, Wilhelmum Comitem Hol-
 landiæ, & demum Richardum Cor-
 nubiensem regis Angliæ fratrem, quem
 ipse ex Anglia adduxit, elegerit. Eo
 tempore (*ait Chron. Colon pag. 199.*)
 Principes & Domini terrarum vicini
 cedebant; sed quævisque pro libidi-
 ne sua tyrannidem in subditos exer-
 cebat. Idem quoque tentabat Episc.
 Cuntadus in Coloniensis, & Anno
 1240 arripiebat occasionem ex nova
 moneta corruptè cudenda: Quod
 quum ipsi inhiberent iuxta ordinem,

præscriptum, quod tale ius non cō-
 peteret Archiepiscopo, nisi tribus vi-
 cibus, quando investituram imperii,
 & deinde pallium obtinuisset, &
 tertiò cum Cæsare Romanum iter
 trans Alpes confecisset; inde bis Co-
 loniam obsidione acriter cinxit. Donec
 Herman à Viringhoven demonstra-
 ret Episcopo, quod Colonia esset
 inexpugnabilis, quàm diu concor-
 diter inter sese cohererent cives. Un-
 de confecta prius pace, concōdera-
 tionem cum Magistris & Scabinis
 ambire cœpit; In hoc verò quàm re-
 pulsam tulisset, sumpsit inde ansam,
 ut cives in suam pertraheret partem:
 Quos ita promissis speciosis immuni-
 tatum ita dementavit simul, ut salvis
 privilegiis ipsi præstiterint homa-
 gium. Atque sic, *ait Chr. pag 203.*
 ex hac separatione civium vicit pe-
 nitus subiugando Senatam & Scabi-
 nos atque in se omne transtulit ius
 monetam cudendi, quàm præfectos
 eius, qui dicebantur Huisgenossen,
 per publicam quasi iustitiæ senten-
 tiam in Pa'antia Colon. 9. *Calend.*
April. Anno Dom. 1258. ubi pars &
 iudexerat, condemnari curaret ad
 deponendum officium, & simul Sca-
 binos cum insignibus suis remove-

rer, novos substituendo, qui variis
 cives emungebant contributionibus.
 Ob talem libertatis amissionē, quam
 ex mutua sibi contraxerant discor-
 dia, miri erant motus per integrum
 decennium: Et quum aliqui cives
 honestioris animi recuperare stude-
 rent libertatem civitatis, contra da-
 tam fidem Episcop. Conradus bren-
 nio ante mortem captivos abduci
 curavit in arcem Airam, & totam
 adeo occupavit civitatem, ut etiam
 claves portarum secum adservaret.
 Eius successor Engelbertus Valkenbur-
 gicus *Anno* 1261. idem continuavit
 dominium plenum, & quum turri-
 bus castella aliquod munivisset, no-
 vae urbi exactiones imponebat in pu-
 blico civium conventu 8. *Idemq; Anno*
Dom. 1262. Verum cives inde cō-
 moti statim concurrebant ad arma,
 & revocari iuebant ob patriæ liber-
 tatem exulantes ex Wyero proximo
 oppido: 14 portas uno die denuo in
 suam redegerunt potestatem, & duo
 confregerunt castella; turrim autem
 Beyensem in victoriæ huius memo-
 riam non cōregerunt, ut novæ con-
 fœderationis inter magistratum &
 cives esset testis æternus. Licet verò
 ubi cives libertati suæ ut plurimum

restituta; tamen vindicem strenuiter se exerebat Episcop. Engelbertus, nec poterat ullis emolliiti animo rationibus, donec ex instinctu Vitingovii Episcop. Lutichensis Henricus & frater eius Otto Comes Geldrensis ab obsidione urbis ad persuasionem pacis fieri eum reducerent. Proverbium hoc ipsi sedulo inculcarunt notabile: Qui temporis consilio ritè utitur, hunc poenitentia dolot non sequitur.

Der goiden rait volget in de zyet,

He vlist gerne achter ruz ves quyt.

*Quis bene consilijs in tempore porrigit
aures,*

*Nec dolor à tergo corripit hunc si-
milans.*

Inde tam Episcop. quam civitas se submittebat dictis hinc amicis, & Wilhelmo Comiti Juliacensi ita, ut 6000. marcas argenti solveret urbs, & captivi utrinque relaxarentur, ubique manerent privilegia salva cum scabinatu & iurisdictione, nec quid Bonnæ ac Novissæ vectigalis loco solverent amplius. Licet verò transactio talis mutuo iuramento in æternum esset confirmata; tamen Episcopus statim non tantum Consulem Hermannum Grynum Leoni suo obiici per Monachos, qui in porta Papiensib

ob factum hoc suspendebantur, curabat; *Anno eodem 1262*: sed etiam à Pontif. Clemente 4. per falsa narrata contra datam fidem obtinebat bannì litteras, quas consopiebant 700 marcis. Nihilominus novas insidias intentabat Colonensibus, ut se usque in tertium diem in palatio suo contineret, & sic clanculariè sicarios cogeret per fratrem Theodoricum, tertioq. die judiciali inermem obrueret populum. Verum clandestinitas talis ipsum & fratrem in custodiam coniecit ex vigilantia magistratus. Quamvis Episcopus esset homo, cui vix trium dierum fides iurata constaret, ut ait *Chron. Col pag. 219*; tamen vicini Episcop. Luttichianus Fraterque eius Otto Geldrensis, Comes Lovaniensis, & Com. Engelhardus Marchensis ita efflagitabantur, ut utraque pars se submitteret arbitrio horum, qui æternam iterum constituerunt quidem pacis transactionem; verum quum vi se inferiorem agnosceret Episcopus, ad imitationem Antecessoris & consilii Vitingoviani per emissarium Anselmum à Iustien discordias tantas inter cives & magistratum cõcitavit, ut ternis vicibus sanguinolentissimo inter sese coirent cõflictu.

(dum interea quoque incendium ordinaret Episcopus) & sic obrueret civitatem exercitu suo. Sed quum hoc non succederet, & discordia con-
 tinuaret malum civitatis, augetetque interno odio, novum iniit consilium Episcopus, ut cum primatibus per 2. Monachos *Anno 1266.* iniret fœdus contra cives. Adeò occæcarat omnes incolas urbis invidia, & inter-
 sinum odium, ut nil nisi vindictam inter se appeterent : Atque quum in-
 tetim Episcopo per fœdus novum pateret securus in civitatem aditus, ille denuo cives in suum singulari stratagemate pettraxit favorem; unde tam funestus exortus est concursus armorum, ut diu consopiri non po-
 tuerit, donec enervati cives vicinis quatuor Comitibus Geldrensi, Iulia-
 censi, Bergensi & Catzenelhogensi singulari fœdere civitatem concre-
 derent : quod usque adeo commovit Episcop. Engelbertum, ut Comiti Iu-
 liacensi totam ditionem suam expo-
 liaret, à quo tamen paulo post *Anno 1267* die *Luce Niddeccam* captivus ab-
 duc-batur. Inde verò per 4. annos urbs banno condemnata vixit. Et
 quamvis *Anno 1270 die 14 post fe-
 stum Paschatos* per Albertum Magn.
 Episcop.

Episcop. Ratisbonensem æterna pacificatio ad petitum Episcopi captivi publicata fuerit, & quod urbi privilegia salva manere deberent; tamen hostis urbis Episcopus *Anno* 1272 mortuus, nec à banno contra datam fidem absolvere cives voluit. Successorem habuit Sivertum Westerburchensem 52. Archiep., qui non minori violentia supprimere studuit urbem, donec in capturam septennalem Comitis Adolphi Bergensis incideret, & pro redemptione cum consensu capituli totam ditionem Binsbergicam cum Dusseldorpiana aliisque pagis & arcibus ultra Syburgum solveret; ex banno quoque liberaret urbem Coloniensem. Vbi sibi simul Comes Everhardus Marckzochensis Ducatum Angariæ vendicabat. Quod bello non poterat Sivertus contra hanc urbem obtinere, id alia via in aula Imperat. Rudolphi Habsburg. persequi satagebat, ut suo hanc iugo addictam haberet. Verùm ut cõcitius his dirimeretur sententia utrique parti tandem *Anno* 1297 tempore Adolphi Imp. Nassovienfis, lata est, ut claves portarum ad 2. milliaria ab urbe exportarentur, atque ibi conflictu coirent, & cui parti cede-

ret victoria, ea quoque plenum possideret urbis dominium, & sibi ita in perpetuum reseraret eandem. Verum cives, ut fortitudinem suam cum animositate constanti demonstraret, nimis vicinum putabant locum sibi: Ideoque usque in Ducatum Brabantiae ad Woringam curru claves portatum exportari curarunt, atque quam fortitudo & belli mutuo conflictu sibi tales salvissent; inde perpetuam sibi denuò acquisiverunt possessionem urbis cum Dominio jurisdictionis: In cuius rei aeternam memoriam templum Bonifacianum in platea Severiana erexerunt, in quo ab *Anno Domini* 1298. huius victoriae festam quotannis cum populo singulari Senatus totus celebrare solitus est. *Chron. Col. pag. 241.* Hinc quum faventem experti fuissent Colonienses Imperat. Albertum Austriacum, sedulo se ipsi submiserunt ad eum, ut etiam eius opem contra Wigboldum s; Episcop. hoc eos infestitate, salutarem implorarent. Hic enim Imperator non tantum confirmavit his privilegia & tutela sua defendit, sed etiam transactionem inter Episcop. & urbem composuit aeternam, atque sibi Caesaris Werdam,

Syn.

Synzingam & Aram fl. & Zulphiam recuperavit. *Anno* 1369. exigebat Senatus à Canonicis accisam frumentorum & vini, & vestigal depositariorum, inhibendo simul, ne ipsi ænopolio uterentur, quod malè ita habebat omnes, ut per biennium excederent ex urbe. Atque quùm Senatus Clericis exclusionem æternam meditaretur, eò maturius redière in gratiam cum civitatensibus his. Verùm *Anno* 1372. textores ingentem concitabant motum, & non tantum separebant Scabios à Magistratu, sed etiam duæ constituiebant Senatus partes, unam ex familiis, quam arttiorem vocabant, & alteram ex tribus in numero 50 personarum, quam magnum dicebant Senatus ordinem. Hoc quum morderet veteres Senatores, ingens odium creabant apud confraternitates civium textorum ordini variis accusationibus, ut inde intestino bello miserè se conficerent: & quamvis veteres Senatores potestatem suam cum auctoritate aliquo modo recuperarent; tamen fecit eorum insolentia & novatum impositionum crebra repetitio, ut novum in sese concitarent odium. Tum quoque Scabini jurisdictionem suam

extendere supra Consules studebant, unde motus & separatio tanta exoriebatur, ut Scabini ad Episcop. Fridericum 3. Sarwerdenum confugiendo, ipsi secreta jura detegerent, & Scabinatum simul offerrent, quæ vi quoque bellica sibi vindicare non verebatur. Verum quum proditores ex urbe eicerentur, cum iisdem a Imperat. Carol. 4. profectus est, & falsis querimoniis excommunicationem obtinuit. Colonienses licet toties cognitionem causæ peterent, tamè audiri minimè potuerunt. Proinde confugiebant ad Papam, & ibi impetrabant contrarium in Episcop. bannum. Varia quidem tentabat Archiepisc., tamen ex interpositione Archiepisc. Trevitensis dissidium aliquo modo componebatur, ut duos reciperent nomine Episcopi Scabinos.

Anno 1392. quum suspectus esset Senatus, pridie S. Laurentii Consules & Scabini ex officio detrudebantur, & ex numero Senatorum substituebantur alii. Sequenti verò *Anno* Comes Fideric. de Moers, & Dn. Fideric. de Tonberch & Landskrone se interponebant, ut nova inter Archiepiscopum & urbem transactio conficeretur, de jurisdictione officialis,
&

& aliis regalibus, in quibus multa remittebantur è parte civitatis, & quò inde increfceret novum intestine inter Magistratum atq; cives odium, Anno 1396. terno concurrebant inter fe crudeli admodum conflictu, & duo decollabantur principales Magistratus, reliqui in carceres primitus, poſtea ex urbe in exilium eiiciebantur omnes, & cives planè novum creabant Magistratum, novaque forma totam induebant communitatem. Etenim tunc demum à poteſtate tali excluſæ ſunt familiae veterum, quæ huc uſque dominationem inter ſe diviſerant; ſed etiam confraternitates priſcæ civium & multitudinis univerſæ in ordines 22 *tribuum* diſtributæ & cuique eorum ſua domus conventuum deſtinata eſt, ut ſic cuique civium filiis poſteriorum omnium via aperta & tuto iuxta virtutis & prudentiæ ſtudium ad Magistratum pateret, quæ huc uſque propter familiarum conſpirationes nimis ambitioſè ſingulis præcluſa fuerat. Atque ne quid veſtigii ex priſca convolutione ſuper'eſſet, & oſtenderent planitus, quod libera eſſet civitas & liberior ſtatus regiminis, veterum curiam proſus deſolatam reddidère.

didêre, & civium ædes hoc nomine
 affecerunt, ac maiori splendore ex-
 ædificarunt. Tum quoque ut huius
 mutationis perpetua esset memoria
 apud posteros, atque illi agnosce-
 rent maiorum sanctam intentionem,
 & labores pro tanta libertate adsi-
 duos, ex publica institutione ita de-
 cretum hoc est, ut singulis annis uti-
 que in perpetuum magnus ille fœde-
 ris æterni contractus circa festum
 Iohannis in qualibet tribu publicè
 prælegatur omnibus. Totius univer-
 sitatis Ordines 41 constituti sunt,
 cum tribubus, ut ita singulis à maxi-
 mo ad minimum sua constet ratio
 & auctoritas officii, simulque in
 iure civitatis æqualis paritas, ut oar-
 ni invidiæ & æmulationi abscein-
 detur occasio nec nova discordia fa-
 cilè quid interturbare valeret, ubi
 eam adiecerunt consuetudinem sin-
 gularis prudentiæ, quæ singulis septi-
 manis colloquio amicabili in con-
 ventibus ordinariis renovet animo-
 rum coniunctiones firmiterque vin-
 culo connectat, ut supra dictum est.
 Similis quondam forma fuit quo-
 que præ cunctis civitatibus Reipubl.
 Magdeburgensi, quâ meliorem nun-
 quam habuit. Sed quum tribus 16.

illæ, in quas universitas distributa fuit, quæque hodiè *Innungen* dicuntur, negligentiores in publico conservando statu invenirentur, atque potius commestationibus inde præter honestatis rationem indulgerent; quam quod sui conservationem status in fundamento meditentur ritè, constrictione sua nimia hoc effecerunt, ut aliis civibus suæ tribus occluderent fores; nec principale arcana illud in quotannali & solenni prædicatione fœderis sui publici observare diu potuerint. Hoc quoque adeo gaudio fuit his, qui prærogativam ex familiis sibi semper adscribebant, & omnem regiminis auctoritatem in sese derivabant, ut pedetentim *Innungenses* supplantare cœperint; illis persuadendo, quod talia arcana meritò in secreto conservari deberent, quàm ignominiosum sit *Reipubl.* quod *Anno* 1333 per motum seditionis talis facta fuerit mutatio gubernationis. Ideo satis diu in eo desudatum clam fuit, quomodo commode libertas & auctoritas tribubus ac populo omni posset surripi, ac in paucos *Senatores*, qui perpetuam talis dignitatis retinerent possessionem, conferri valeret. Ita fit,

ut facilè incautiores in retia inci-
dant, si ea sibi arcana persuaderi pa-
tiantur, quæ minus sunt arcana, & in
eo magnum crimen latere putent, si
facta maiora, quæ fundamentum
negotiis & Reipubl. supponunt, ni-
mis congruè in vicibus quotannis
bus & crebra repetitione percensean-
tur posteris. An hoc vitium, aut ar-
cani proditio sit, si noscam: quàm ob
causam maiores cum tanto vitæ pe-
riculo novam Reipublicæ patriæque
introduxerint formam? An non po-
tius inde hoc concludi debeat, quod
experientia patres nostros ipsa edo-
cuerit, minus commodam fuisse eam
administrationem Reipubl., quam
aliquot paucæ familiæ, agnati, & af-
fines aut amici inter se dividerunt.
An non ita libertas, virtus eruditio &
prudencia à reliquis in populo po-
tius exclusa manet, quibus hoc me-
ritò præmiiloco attribui debebat.
Sed certè hoc ipsum est verum illa
arcantum, qui tam arcano modo præ-
matum gubernationis ambire nos
desinunt; & tamen aliud libertatis
signum incautionibus persuadent.
Quæso, an tales pauci semper in tam
felici virtutis instillatione & con-
stellatione nascantur, ut absque in-
ceptu.

aptitudine nascantur idonei ad sta-
 tum regiminis ; an potius ex om-
 nium & totius multitudinis sele-
 ctione aptior videri potest applica-
 tio An ibi verior libertatis imago
 appareat , ubi omnibus via patet ad
 eius institutionem ? An verò ubi pau-
 corum potestati alligata hæret , &
 cunctis aliis suam imponit servitu-
 tem ? Videant igitur , quàm turpiter
 se dederint ii , aut quàm fallacibus
 blandimentis se circumduci passi
 sint , qui communem libertatem in
 omni populo potentialiter dispersam
 paucorum æstimo includunt, semet-
 ipsos à tali statu excludendo. Nam
 Democratæ inprimis natura ea est
 propria, ut æqualitatem requirat, un-
 de nihil integrius eandem conser-
 vat , quàm mutua obediendi & vi-
 cissim imperandi ratio , velut id re-
 ctè cum Sanioribus Politicis statuit
Koning. part. pol. cap. 15. & maximè
Dauth. in discursu super hanc quæst.
 Omnium tamen optimus doctor Ex-
 perientia. Plurima vidi & ipse subivi
 in Rebus publ. ut explorata haberem
 ingenia & naturas talium. Quan-
 tas semper deprehenderim technas
 arcanorum, memini, adeò ab omni-
 bus abfuit integritas, quam amor
 sui

fui cunctos adeo nimium seducati
 nec sit, qui ex amore sui in Amorem
 Dei & proximi egredi vel saltem co-
 gitet, nedum quod uspiam inve-
 niatur, qui id studiosè cupiat. Proxi-
 mus usque sibi quisque domi in car-
 ne sua habitat, ut Bonum publi-
 cum nullum noscat, licet perpetua
 laude id altitonans os toties & ple-
 nis clangat buccis. Novi, qui dicere
 solebat; Diabolus illud Bonum perdat
 publicum funditus, quod mihi non
 in privato prius inserviat: Vir is erat
 summus, & summi officii. Quare ni-
 hil rectius talibus civitatù Rebus pteb.
 competit & quadrat, quàm æqualis
 libertas & libera æqualitas. Sic enim
 vinculo constantiori omnia ibi con-
 stringuntur, si absit invidia, & æq.
 mutui studei conservet animos inte-
 gutati addictos. Vide Bod. de rep. c. 2. n.
 418. Heid. verò in Pol. c. 2. p. 379. nimis
 fluctuantè invenies, quàm sal. em in
 speculatione semper, & nuspiam in
 praxi vixerit, sicut & Piccart. Regula
 tamen eius firma est, quod res invidiæ
 plena sit, semper alius præesse, & sube-
 se nunquam. Namque ait Lucret lib. 5,
*Invidia quoniam ceu fulmine summa
 vaporant (dita curque.
 Plerumque, & qua sunt alijs magis e-
 Pudo.*

Pudorem igitur suum apud posteros sentient cum detestatione, qui non adeo nuper sibi meliorem subverti siverunt: tam fucatis persuasionibus Statum Reipubl. & turpiter exuerunt libertatem à maioribus acquisitam non sine sanguine. Quantum aliæ civitates ad Colonienſium libertatis adſpirent imitationem, id toties auditum est: & plurimus est civium passim numerus, qui talem exoptat sortem, quàm solidus & syncerus verusque amor, qui Platonice Reipubl. fundamentum vividum subſternit, adeo prorsus è mundo & corde hominum sit expulſus. Sed nec Colonienſib. sine diuturnis & lenis laboribus periculisque conſtitit talis Reipubl. ſalutaria formatio; seu ſupra dictum est, quanto cum sanguine *Ann. Civ. 1372.* textores tunc introducterunt vinitus mutationem. *Ann. 1100 1307.* hoc perſentiam adacti in eloti experientia variis proba & examina edocti, omnium ſe integritate & fide coniuncte, atque propterea literis conſideratæ ſeſe in tuo conſtituere, quas etiam in conſtantiore fidelitatem iuramento ſandto confirmant, ut *ſic Chron. Col. p. 284.* *Ann. 1400.*

1400, quum propter socordiam uimiam Imp. Wenceslaus ab Electoribus depositus esset, Coloniae 6. Ian. Rupertus Bavarus Palatinus Imperator coronatus fuit, denegantibus idem Aquisgranensibus. Velut & *an.* 1402. ibidem Imper. Rupert. filii Ludovici nuptias cum Blanca Reg. Britan. Henrici filia celebravit. Fructum tantæ æqualitatis inter cives *Anno* 1416. statim perceperunt, ut seditionem ingentem civium quisque Senatorum in suo collegio apud consocios confopiret, paucis adhortationibus additis, quibus protenus se præbuerunt audientes, quum omnis invidia & suspicio mala abesset, & confidentius ad invicem agere possent. Sic etiam, licet *Anno* 1408, Archiepiscopus Ditecicus variis modis illis sua privilegia infringere, & penitus eos subiugare studeret adeò, ut simul vicinos electores & Principes ad Rhenum in obsidionem urbis secum adduceret; tamen fecit ipsorum prudens concordia, quod inani opera retrò cedere coacti sint. Quanta fuerit Scabinorum auctoritas & quomodo Carolus Mag. eos sanctos fecerit, id superius in Magd. civitatis conditione, & aliàs de iure Vænnico, eiusque iudicio

præpostero explicatum est. In eadem
 vigeant ab hac parte Scabini Colo-
 nienses, utpote quibus tanquam sa-
 cerdotibus iustitiæ plena commissæ
 erat eius facultas iurisdicendi, sicut
 etiam tempore Friderici II. Imp. Ar-
 chiepiscopus Conradus iudicii huius
 potestatem in sese transtulerat. Ve-
 rum quum Anno 1428. hæc ab illis
 in abusum talem abriperetur, ut Ad-
 vocatum quendam nomine Henri-
 cum Thevesium propter nimis aper-
 tum veritatis os & amorem, nocte
 incarcerasset, ut statim postero die
 capite plecteretur; atq; is fortè ex fe-
 nestra custodiæ prætereuntes incla-
 masset Senatores, atq; ad ius civium
 provocasset, ne incognita causa è me-
 dio turpiter tolleretur, Statim sum-
 mo mane concursu fuit ad Curiam,
 ubi decretum Senatus hoc tulit, ut
 audiretur, & inhibitiõ fieret Scabinis-
 cum Comite Præside: quod etiam fa-
 ctum est, & invento hoc innoxio,
 ac in pudorem reductis Scabinis, ne
 illi removerentur ab officio, aut cum
 ignomina deportarentur, per trans-
 actionem æternam hoc obtentum fuit:
 ut nullum amplius ius apprehensio-
 nis ad incarcerandum quempiam
 haberent; sed in perpetuum hoc effectus

& maneret in arbitrio Senatus
 Colonienſis. Velut etiam iſte mos
 adhuc præciſe in viridi obſervantia
 manet; nec Comes aut Scabini quæ-
 quam incarcerare valent, niſi ex iuſſe
 Senatus id fiat per urbis liſtores. *An-*
no 1430. Archiepiſc. Ditericus ve-
 ſtigal equorum Koningsdorpii in-
 ſtitutum exauxit, ut 5. Albos pro
 quolibet capite eſſe ſolvendū, atque
 ut id perficeret, diu præcluſit me-
 cium com meatum urbi: ſed *an.* 1437.
 cum Scabinatu talis tranſactio eſt
 inſtituta, ut poſthac nemo ci-
 vium concivem ſuum extra civita-
 tem coram ullo iudicio alio conve-
 niret, ſub cœna periurii; ſicut etiam
 iuramento decretum hoc confir-
 matum eſt, & ut unâ quotannis cur
 fœdere tribunitico publicè præle-
 geretur. Quamvis autem iuriſdictio
 baſſa & alta ſit tranſlata, ut ante
 dictum eſt; tamen regalia reliqua ur-
 bi ab Imperatore planè dependent, &
 etiam ius poſſeſſionis & proprietatis
 Cæſari ſemper maneat; velut id aſt
 ſolemni quoque Fridericus 3. Au-
 ſtriacus Imperat. *Anno Chr.* 1442.
 confirmavit. Etenim quum 15. *Jur.*
 Aquisgranii coronatus eſſet, 26. *em-*
per propterea venit Coloniam, &
 roma

Homagium acciperet : quod etiam non solum mutua vice præstitit ipsi urbi; sed etiam confirmavit eidem simul more solito privilegia cuncta. Fortè *Anno* 1446. lis inter ipsos oriebatur Scabinos. Conspirabant enim cæteri in caput unius Sivarti Hirtzelin, quem Schyfartum dicebant. Quumque hunc propria auctoritate sub specie falsò conceptæ sententiæ, in quâ partes & iudices fuerant, honore suo privarentur; is appellabat ad Archiep., ubi quoque obtinebat victoriam causæ; Inde executio sententiæ iuxta stilum demandabatur Senatui. Is igitur, quum iuberet, ut sub pœna Scabini suum reciperent collegam, illi verò repugnarent atrocius, sub iuramento carceris mansionem iisdem denunciari curavit; quod quidem obedienter præstitere exceptis duobus, qui ex urbe ad Imperatorem confugiebant: Sed quum citatus Senatus ibidem obtinisset causam, remissio facta est ad iudicem à quo, ut loquuntur Icti; & publicabatur Coloniae præsentente Senatu sententia in aula Episcopali contra Scabinos, qui suo privabantur officio dignitatis. Unde ita renovabatur Scabinatus *Anno* 1446.

postero conversionis Pauli die, ut Archiepiscopus Diteicus 14. cum Præsidente ordinavit Scabinos ex numero civium iuxta novum pactum, quum antehac 15. familiae in successione sibi acquisivissent huius iudicii statum. Anno 1469. aliquo usque in bello Burgundico se continebat Coloniae Frider. 3. Imperator, quem quum Colonienses splendide excepissent, & omnia necessaria eisdem suggessissent, Cæsar pluribus privilegiis & beneficiis præsertim iure monæ, æquales ut essent in hoc Electoribus ipsis, & æquali cum Benoniensi vectigali eos donavit contra invidiam Principum. Non enim deerant, qui assiduo conatu insidias illis recerent, quod etiam in proptio Archiep. Ruperto Bava. Palatino iterum experti sunt. Namque is cum Carolo Burgundo inicit pactioem, ut ille se vendicaret Præfectum prætorio Coloniensi; unde is non solum publico id diplomate in urbe per facialem affigi curavit, sed etiam imprimavit Senatui, à quo sic volebat agnosci & excipi, mandando simul, ut plenam Archiepiscopo præstarent obedientiam. Quod tunc ita gratiosè agebat quum Adolphus Gelrie

Dux à parente, quem turpiter captivum duxerat, esset exheredatus, & Carolus, tanquam institutus hæres à Friderico Imperat. Treviri investitus, propter defectionem Geldrensum, qui ultra 30. *Annos* denegarant Cæsari obedientiam (*Chron Colon. pag. 322.* Quæ insolentia coegit Colonienses, ut militem conscriberent pro libertate tuenda, & quod Carolus Novesium oppugnaret, ac Coloniensibus incumberet gravius: donec quoque Cæsar Frid. 3. propter nimiam violentiam Burgundi redderetur hostis. Hoc exoptato accidit Coloniensibus, quodq; tunc omnes Status Imperii & præsertim civitates Hanseaticæ prope cunctæ opem præstarent Cæsari; unde etiam victoriam admodum gloriosam obtinuit. Postea rediit in Coloniam cum suis, assistentes omnes *die Petri Pauli. Anno 1475.* dimisit cum pace. Colonienses verò tunc novum vectigal ob perpeffum damnum & sumptuosam opem Cæsari præstitam cum gratia magna obtinuerunt. Familix verò aliquot nondū concoquere poterant veterem erga Magistratum rancorem, proinde præstolabantur occasionem; atque *Anno 1481.* accidebat, quod

Mutatio monetæ incidere, ut Albi
 12. nummorum, reducerentur ad
 undecim; unde novi cuderentur Al-
 bi; Tum quoque novum vectigal
 mercium ordinabatur: quod non
 tantum cives mordebat; sed etiam
 patritii, aliquot ex *tribubus* ad se per-
 trahentes, ita instigabant communi-
 tatem, ut ultra 1000. in Curiam
 confluerent, gravaminaque exhibe-
 bendo flagitarent cum minis restitu-
 tionem monetæ, & vectigalis abro-
 gationem. Senatus cedens furori vul-
 gi per collegas ex *tribubus* sibi ad-
 iunctos prudenter motum conspice-
 bat. Nihilominus de novo seditio in
 plebe concitabatur, expetens sibi ta-
 tionem expensarum, cui se iterum
 Senatus paratum submittebat: atque
 nihil deprehendebatur, nisi quod ar-
 mis liberales dicebantur in bello No-
 vesiano. Quamvis autem iustitiam
 possent sumptus ingentes bono publi-
 co civitatis erogatos; tamen 47. 1481.
 in festo Bacchanaliorum furentis
 vulgi concursus erat in Curia, &
 Consules cum Senatoribus captivos
 se dedere cogebantur, distribu-
 banturque in turribus ut his in carce-
 rati. Postero die sese colligebant ur-
 bus, ignominiam hanc ubi & posse-

ris avertentes, & cum honore restituebant singulos officio suo Magistratus sancti sub ea conditione, ut statim factionum capita, quorum 14 inveniebantur, conspirantibus absceinderentur: quam executionem tamen contra voluntatem Magistratus perficere coactus est ex voluntate tribuum & collegiorum. Inde eo gravior & gravior Senatus fuit auctoritas, cum Cominius rectè statuit *Com. rer. Gall. lib. 5. pag. m. 476.* Interveniente, inquit, populi voluntate & adiensu crescit robur & potentia regum & Magistratus, & maior est ipsorum authoritas, & feliciores progressus: Velut quoque id evenit. Licet enim quàm Maximilianus petente patre in Comitibus Francofurtensibus *Anno 1486. 16 Febr.* Rex Rom. proclamatus fuisset, & *9 April.* Aquilgravi coronatus, venit inde Imperator cum rege filio Coloniam, atque statim in ingressu ad portam mutuo juramento Rex cum civitate sese obligabant. Multæ ibi peragebantur lætitiarum festivitates, & Colonien-sibus non tantum gratiosè omnia confirmabantur ab Imperatore privilegia, sed etiam in ipsorum favorem tractabatur grave vectigal ad Rhe-

num Lustorpiam, quod Imperator Duci Montano tunc concesserat. Sic idem Imperator Frider. postquam filium Max. regem ex custodia Bruggensi Anno 1488. liberasset, magno exercitu reversus est Coloniam, & iudicium publicum ibi exercuit ad instantiam aliquot invidorum contra Senatum; verum res ita composita fuit, ut non sine probro discederent, qui patriæ propriæ insidias turpiter struxerant; ut notat *Chron. Col. P. 335.* Anno 1493 ingens quidem confusio in moneta iterum orta est, ut Rhenanus florenus ab 26 Albis, usque ad 40 accresceret in valore; attamen, ne denuò in difficultates Magistratus detruderetur, ita sapienter Lites composuit, ut inde vicini omnes exemplum sumpserint. Anno 1494 Maxim. Imperator in præsentia coniugis Ducissæ Mediolanensis in magna & singulari solemnitate Colonienfibus juramentum erectis digitis præstitit, ad manum Archiep. Moguntinensis, pridie D. Petri & Pauli, atque è contra nomine civitatis totius regens Consul debitum, homagium prælegit à superiori parte Consuli alteri, qui convocato populo in foro præerat; atque iste in inferiori

ri loco stans prælegenti ad singula distinctè reddebat eadem verba juratoria; cui actui confirmatio privilegiorum protenus subiungebatur.

Verba Homagij Coloniensis civitatis, quod præstitit ea Imperatori Maximilian
Anno 1494 pridie D. Pet.
& Pauli hæc sunt:

Hæc die & isto die in universum, atque ex hoc die porro homagium præstamus nos liberi cives Colonienses Domino nostro Maximil. & c. Regi Romano, quod eidem devoti & fideles simus mansuri, reservando nobis, nostræ uxoribus & nostris posteris civitatis nostræ Coloniensis omnia privilegia, litteras, gratias & beneficia, ordinationes & investituras, quasunque à beatis Romanis Cesaribus & Regibus coram maioribus secundum usum, privilegia, bonas consuetudines & antiquas deductiones hucusque obtinuimus, & ab ipsorum investitura accepimus: In hoc constanter perseverabimus ipsi, & in eo nos confirmati manebimus absque dolo, sicut nos Deus iuvet atque Sancti eius. & c.

Confirmatio Imperatoris Maximiliani I, quam Coloniensibus largitus fuit;

Ita se habet in Copia juxta auct.
Chron. Colon.

IN Nominine Domini & Sanctæ in li-
vidus Trinitatis feliciter: Amen, &c.
Nos Dei gratia N. Romanus Rex om-
ni tempore Augustus Imperij, Hunga-
riæ, Dalmatiæ, Croaciæ. &c. Rex. In
æternam rerum memoriam, & velut re-
gæ liberalitatis innata dignitas id exigit
eandemque decet, omnis & singulis subdi-
tis & fidelibus Romano Imperio subiectis
ex interno amore presidium benevolè
præstare; prætereaque etiam fructuosam
gratiam pro singulari receptaculo nobis
competit conservare, & ijs maximè, qui
Sacri Romani Imperij gloriam & com-
modum, curiosis excubijs & debitis servi-
tijs, fidelique diligentia, ad sua in-
tentione animi unicè quaesiverunt, &c.
Quando proinde Consules & Magistra-
tus nostræ civitatis Colon. dilecti & fide-
les nostri Reg. Mai. nostram submissè
rogarunt, ut illis cuncta privilegia, litte-
ras, beneficia, gratias, ordinationes & in-
vestiuras, quas à beatis Roman. Cesari-
bus

bus & regibus nostris antecessoribus in
 Sacro Imp. Rom. ad omnia & singula
 iura ipsorum, privilegia & consuetudi-
 nes, &c. atque eorum pacta confirmare,
 renovare, & corroborare, nec non ex no-
 straregia gratia de novo eos ad investitu-
 ram dignari velimus. Propterea nos no-
 strorum maiorum vestigia observare
 cupimus, & oculis nostre mentis pruden-
 ter adspiciemus iam dictam civitatem,
 quomodo præ reliquis in Germania longè
 nobilius fundata, & variis privilegiis do-
 nata, nec non supra omnes multimodè or-
 nata sit: & præsertim non tantum quod
 nos benemeritis auxiliii gratitudine digni
 & indeficienti si se constantia, & officii,
 quo dicti cives & eorum civitas nos &
 Sac. Imper. Romanum ardenti animo ob-
 servarunt, amore, honorarint: sed etiam
 propterea, quum petitus eorum ex fonte
 honestatis profluat. Ac quoniam honesta
 petitio non est deneganda: Ideoque nos
 venè prædeliberato consilio, & libera a-
 nimi affectione, omnia eorum privilegia,
 & litteras, quas ipsis pro iure sua civita-
 tis, in possessione tenent, item, bona, do-
 minia, exemptiones & consuetudines, au-
 licam iurisdictionem & iudicii executio-
 nem, vectigalia, leges & nundinas &
 privilegia concessa, portoria, in mone-
 tarium, redditus, proventus, & quodvis
 aliud

al'ud interesse, ac quomodocumque ap-
 pellari, talia aut nominari & excogitari
 queant, ut à Divis Imperatoribus Ro-
 manis possident, & regibus maioribus
 nostris, & à S. Rom. Imp. ac Archiepis-
 copis Colon. hucusque conservarunt, in
 omni eorum tenore, articulo, punctis, &
 clausulis, non aliter, ac si de verbo ad
 verbum huc scripta essent, & quasi in
 cunctis his posita haberentur. &c. ex po-
 testate Regis Mai. Rom. confirmamus,
 investimus, renovamus. & de novo con-
 ferimus, & ex præcipua nostrâ gratia li-
 berali atque Rom. regia plenipotentiâ
 simul has litteras hæc confirmamus. Qua-
 propter nemini competet, hanc nostram
 corroboracionem, investituram, renova-
 tionem, & confirmationem infringere,
 aut petulantia aliqua impugnare: si
 quis id tentet, ille in nostram gravem in-
 dignantiam & pœnam 100 marcarum
 puri auri, pro dimidia parte civibus
 & civitati Coloniensi statim solvenda,
 se incidisse, noscat. In cuius rei testimo-
 nium nostræ Cæsareæ Maiestatis Sigil-
 lum appendi curavimus. &c. Datum
 Colon. &c. ut supra.

Ex his satis apparet quantis labori-
 bus conservatio privilegiorum con-
 stiterit Magistratui urbico Coloniae,
 quæd

quod se in tali conservare statu libero Imperii potuerint. Magnum ipsi fulcrum subministrant tribus 22. & quod adeò sedulò antiquarum consuetudinum rationes in confirmationibus observent. Non enim leves ipsis obiicit difficultates tam multiformis iurisdictionis involutio, veluti ibi fieri solet, ubi tam varia habetur eius Regalitati dispersio: optimum tamen est, quod ius apprehensionis ita sibi ex suprascripto casu acquisierint; nec in criminibus executio possit fieri à Præside Scabinatus, nisi prius ad noctis spacium, priusquam ad mortem delinquentes condemnentur in publico iudicio, Comiti Neonardensis iurisdictioni tradantur, Comitum enim Neonardensium ius id hæreditarium competebar, ut prætor esset hæreditarius urbis ex fundo loci, ubi extensio civitatis facta est. Inde habebat privilegiatam iurisdictionem in aliquot partes, quæ olim suburbanæ fuerant, & postea ex ipsius concessione per pacta singulatia muris simul inclusæ sunt. Ideoque in civilibus quoque communicatam iurisdictionem exercet cum Magistratu urbico. Locum etiam & potestatem incarcerationis, in

in quem ob delicta flagitati & convicti coniciuntur, habet: quod Comiti non competit; sed tenetur in propriis aedibus foverè carceratos, ubi & torquetur, in præsentia 2. Scabiorum & Secretarii, quibus & Senatus duos adiungit, si sit necessarium. Quum verò familia Neomardenburgum in Adolpho ultimo Comitem illorum expiravit, ex successione idem ius nunc obtinent Comites Bentheimenses, quum hæredes illorum et eo tempore extiterint, ceu ipsi Plenipotentiarium in urbe propterea constituere suam. Præses autem Electoralis summi iudicii non alium carceris obtinet locum in urbe, quam in aedibus, quas ipse officii ratione inhabitat; Atque licet Comes ille reos capitalis criminis factos examinare variis modis etiam per torturas possit, tamen in examinandis laicis tres Seniores iussu & permisso Electoris certis de causis nisi adveniat, & tunc de re cognita iudicant & pronunciant, pronunciatumque executioni dant, observato prius respectu Comitum Bentheimensium in privilegio iure hæreditarij d. cto. Simplex verò sive civilis iuris hæc communicata est ex parte. P. nova

enim à civibus causâ cadentibus capere, in possessionem bonorû propter debita & iniurias Comes cum Scabinis potest, uti id ex articulo 9. & 10. *transactiois de Anno 1505.* manifestum est: nec debet etiam, aut potest Senatus aliquem impedire, quo minus litem quis coram Comite & Scabinis adversario suo posset intentare aut persequi, uti in *art. 11. eiusd. transact.* id habetur: Sed tamen ista adiecta est exceptio, si qualitatē eam causa habeat, quæ Senatus quoque cōcernat interesse. Præterea hoc constat, quod Senatui de vi sive privata sive publica sit, cognoscēdi potestas nō cōpetat. Ita corā Prætoribus qui dicuntur *Gevaltrichters*, si alicui civi aut studioso gladiis aut ictibus vis inferatur, litigandum est. Sed tamen pænæ corporalis delinquenti aut violatori infligi non potest. Virgis quidem cædi quis potest; verum non nisi in carcere privatim, & hoc non alio modo, quàm ut rei absque carnifice semet invicem, altera manu coronæ alligati, castigent. Est quoque iudex Ecclesiasticus, qui officialis dicitur, atque is potestatem omnem ab Electoretum ex privilegiis Abbatiarum & monasteriorum templorumque

L i f huius

818. R E P. V. M P. H A N S.
huius urbis habet ; Eaque ille, quæ
ad clericos Ecclesiasticosque & co-
rum res spectant, ex auctoritate Ele-
ctoris cognoscit & dijudicat. Quum
verò iudicium hoc à petulantibus
antefeculum fermè in abusum civi-
tati & Magistratui maximè noxium
retractum fuisset, dum litigantes iu-
lebant secularia iudicia per inhibi-
tionem apud Officialem obtentam
clusoria reddere : proinde *Anno Chr.*
1506. mediante hanc ita controver-
siam Landgravio Hassiæ, transactio
talis est instituta, ut Officialis non
amplius iudiciis litibusque ad secu-
laria pertinentibus se immisceret : si-
cut etiam pænâ gravissima iis denun-
ciata est, qui modo cunque ex civi-
bus, lite cum aliquo coram Senatu
aut alio iudicio civili contestata,
inhibitionem ab Officiali de novo
impetrare & iudicia sic temerè in-
volvere studuerint. Nec minus certa
pænâ illi dictata est, qui in seculari-
bus causis aliquem ad Officialem
aut magistratum Ecclesiasticum
civitate curer. Atque sic partim statu-
ta, & transactiones in sua conformi-
tate conservant Rempubl., partim
tribuum virides observantiæ conso-
ciationes, ubi animadversio sedula
honest-

honestatis in omnibus attenditur. Namque unumquodque tribuum collegium in ordinis sui continetur iusta dispositione ad eò, ut etiam magistratui urbis fundamenta solidi regiminis supponat. Quippe propterea quæque tribus suum habet signiferum, sive notationum præfectum, quem *Bannerhern* dicunt. Illorum quilibet clavem adservat ad conclavæ civitatis, in quo privilegia & archivæ conclusæ iacent: Sic etiam ærarii publici claves iis conceduntur, ut quovis tempore, si forte necessitas requirat, aut suspicio nonnulla sese exerat, noctu dieque visitatio institui, & inderelatio tribubus sincera fieri possit. Velut nil in Colonia frustra ordinatum invenitur; sed omnia ex ipsa profluxerunt experientia, ita quoque hæc inventionis institutio suam fovet causam. Etenim *Anno* 1513 accidit, quod Consules illius temporis inciderint in suspicionem talem, quasi, contra fundamentales Reipubl. leges & privilegia, ex consularu & ordine Senatorio perpetuæ Successionis hæreditarium sibi ius conficere studerent; vel ad minimum eiusmodi expetrent formam; velut non tantum in superioribus Germa-

niæ urbibus, ceu est Norinbergæ, ac
 in pluribus Hanseaticis, Bremâ, Ham-
 burgo, &c. reperitur, ut ita denuò ad
 paucas familias & earum affines pro-
 pinquos rediret abrogata pridem
 consuetudo. Inde trium collegia
 ingentem concitarant ita tumultus
 motum, ut Magistratum non tantum
 loco suo moverint; sed etiam Con-
 sules aliquot, in quos culpa redun-
 dabat, per lictorem civitatis capite
 plecti curaverint. Novo deinde Ma-
 gistratu electo, in curiamque intro-
 ducto, æternum denuò pepigere cum
 eodem pactum. At inter tribus con-
 fœderatio, sub iuramenti fide per-
 petuâ, talis firma & solida confe-
 cta est, quod cum sanguinis effusio-
 ne semper essent conservaturi & de-
 fensuri privilegia civitatis. Huius
 fœderis tot originalia habentur, quot
 sunt Tribus, & quotannis inter reli-
 qua principaliter in quavis electione
 nõ tantum prælegitur pactum publicè
 in rei memoriã, sed etiam semper re-
 novatur pro maiori confirmatione
 mutuæ consolidationis. Inter om-
 nes adeo Respubl. Germaniæ nulla
 est, quæ melius constituta in omni-
 bus viget, iuxta eam dispositionem
 fundamentalem in statu populari, &

ubi gratior viget æqualiter inter ci-
 ves dispersa libertas ; si ita floureret in
 plena iurisdictionis facultate , quæ
 apud alias perfectior perspicitur. For-
 mam enim verè Romanam in hac
 parte repræsentat. Proinde quoque
 accuratissimã impendit curam com-
 mercio, ut in suo vigore statum con-
 servaret suum & proximarum ci-
 vitatum : atque proptereà ante ali-
 quot secula fidum fœdus pridem
 cum vicinis civitatibus Westpha-
 liæ Iuliaci Ducatus , Cliviæ , &
 Geldriæ , coluit, quam simul pro-
 tectione sua in commerciis sæpius
 eas forti manu defenderit, velut in
 Novesio, Sufato & aliis exēpla clara
 sunt. Sic Colonia planè alia ratione
 auctoritas accrevit sua, quàm Ham-
 burgo. Etenim Colonia pro maxi-
 ma hoc observarat, quod nunquã
 rectius florere posset, nisi simul quo-
 que flourerent vicini. Ideoque sicuti
 hæc urbs cum proximarum promo-
 tione & commodo, ita Hamburgum
 cum suppressione & damno vicino-
 rum accrescere studebat, uti ex ante-
 cedentibus relatum est. Quoties
 opus fuit, etiam se coniunxit fœdere
 cum vicinis Principibus & Comiti-
 bus propter libertatem commercio-

rum, ut securitate tali mercatores fruereutur. Velut etiam proprio facto sæpius defensionem commerciorum suscepit, quod *Anno 1418* Damianus ab Vdesheym satis acriter expertus est, quum spoliis mercium sub conniventia Archiepiscopi nimium indulgeret. Inde quoque ante illa tempora pridem ab aliquot seculis in fœdere & correspondentia vixerunt principales Brabantia, Flandria & Frisia civitates, ut commune Emporium Bruggis, & in Anglia Londini coluerint: velut supra indicatum est, quod Colonienses singulari privilegio donati fuerint in Anglia, propter commerciorum mutuam tractionem. Quum verò civitates Saxonica & Vandalica ita inter sese fœdere Hanseatico coirent, ut superius in *anteriori tractatu cap. 23.* de Megapol. urb. ostensum fuit, statim Colonienses cum suis confœderatis iisdem sese adfociarunt, ceu id ex *Recessu Hanseatico de Anno 1369. art. 1.* satis clarè apparet, uoi Coloniensibus singulare fœdus non tantum cum suis sociis urbibus attribuitur; sed etiam tanta iisdem prærogativa decreta fuit, ut omne, quodcunque civitates eæ, quæ in Coloniensium confœ-

confœ-

confœderatione comprehensæ fuerint, decrevissent, omnes & singulæ reliquæ civitates totius Hansæ observare teneantur. Quod ita expressè tunc ab omnibus in eo conventu Lubeccensi conclusum fuit, uti verba id luculenta expriment. Quare admodum graviter lapsus est *Matth. Dresserus in Millen. suo sexto Hist. part. 2. pag. 79.* dum frustra quoque sequitur in errore suo *Chytraum Saxos. Chr. lib. 3. pag. 82.* ubi ponit, quod Colonia Anno 1481 demum in numerum Hanseaticarum civitatum pervenerit, atque ita vix 150 in ea confœderatione compleverit. Longè rectius quid statuit *Bertius in Com. rer. Germ. part. 3. c. hoc.* ubi sic ait: Paulo ante tempora Friderici 2. Imperat. sub Annum Christi 1201 sociata facta est (Colonia) Hansæ Teutonice. Etenim, quod fœdus hoc nobile Hanseaticum sub Friderico 1. Barbar. Anno 1169, quum anno antecedenti Rostochium, ante annos 8. à Primislao Heneto ædificatum, ab eodem Imperat. privilegia accepisset, maximas inchoamenti vires sortitum sit, supra satis clarè explicatum est. Imo si *Dresserus* saltem respexisset ad *Grantzium, & enim lib. 7. Dan. c. 39.*

cōsuluisse, invenisset satis abundè expressum, quod eo tempore, quo Wol- demarus 4. Daniæ rex infensiorè hostè civitatibus Hanseaticis agebat, & insolentiori crudelitate libera distur- babat omnibus confœderatis com- mercia per aliquot annos, ut etiam crebriori potissimum Vandalicæ ci- vitates conflictu cum ipso in mari coierint; *circa Annum Christi 1358* Colonix publicus Hanseaticarum ci- vitatum conventus fuerit habitus: ubi conclusum est, ut ad urbem Cam- pensem civitatum Hanseaticarum huius partis naves confluerent, & in- de impressionem in Daniam etiam Vandalicæ ab altera parte facerent; quod adeò feliciter quoque perfec- zunt, ut non tantum totum Helles- pontum Danicum occuparint, sed et- iam proceres Regni, quibus in hoc non conveniebat cum Rege Wald. suo, quod tam diuturno bello exagi- casset civitates Hanseaticas, cum illis tantam transactionem inire coacti fuerint, qualis vix unquam aliis au- dita fuit in locis; nec facilè simile in Historiis inveniatur exemplum. Et- enim, ut regnum salvarent, & ne ci- vitates penitus aut id vastarent aut in suam redigerent potestatem, quod
facilè

facile terra matique perficere potuissent tantâ potentiâ, præsertim quum rex penitus ab iis esset eiectus atque in exilium quasi detrusus, non destiterunt supplici modo hoc ab Hanſis obtinere, ut pignoris loco acciperent totam Scandiam. Quippe erat in tantas res redacta difficultates, ut civitates non possent complacari, nisi damnum, illis ex mera protervia contra publicam fidem & manifestas obligationes libertatemque communibus commerciis debitam caussatum, resarciretur. Ideoque proceres cum Hanſis, quarum metu rex se in fugam converterat, ut eum restituerent sibi, ita pactum pepigere, ut loco damnorum, & in compensationem eorum, per 16 annos Scandiam possiderent. Sic demum controversia & belli Hanſeatici vis composita fuit: Atque, ut civitates fidem integram erga regnum Daniæ declararent, annis illis completis, non regi, sed proceribus regni, cum quibus contractum fecerant, Scandiam tum restituere; veluti supra *tract. 3. c. 16. pag. 377* id relatum est. Quamvis hæc satis sint cognita; miror, quod tamen *Bertius* idem adeò sui sit ignavus, quod in *Com. rer. Germ. lib. 3. c. 4.*

fortè seductus auctoritate Chytræi, sibi ita sit contradictorius, ut ibi ponat, quod Colonia Agrippinensis Anno 1481 urbium Anzeaticarum numero iuncta sit; qui sanè error si-ve lapsus adeò absurdus est, ut vix gratiam excusationis mereri queat, nisi ex fide ficta aliorum hæc protulerit. Sed tamen ex *Chron. Colon. pag.* 318. ipsi quoque hoc constare potuisset, quod tam Chytræus quàm Dresserus ex errore opinionis falsò conceptæ hoc scripserint de coniunctione Colonienensium cum Hansis, quum historicus ibi mentionem litis & dissidii faciat, quod civitatibus Hanseaticis cum Britannis intercesserit. Verba eius hæc sunt: In eodem anno (videlicet *An. Chr. 1465.*) post diem S. Remati damnum in commerciis tulerant Anglicani, & querelam hanc ad cunctas Hanseaticas dirigebant civitates; inde hoc per omnes regiones ad longum latumque litteris suis dissipabant, ut ita omnes civitates Hansæ Hamburgum convocarentur. Tum quoque rex Angliæ publicis litteris divulgatum id cupiebat per omnes terras, ut, quicumque ex civitatibus ibi comparere vellet, sub salvo conductu regis illuc

proficisci posset, uti quoque factum est. Proinde etiam Senatus Coloniensis circa festum omnium sanctorum aliquot Senatores ex Colonia Hamburgum misit 16 equis ad hunc conventum. Verum quum ex conventu hoc domum equites revertentur, & pervenirent in terram Episcopi Monasteriensis, à Comite Tecklenburgensi circumdabantur, & captivi abducebantur, sub ipso salvo conductu illius Episcopi. In ipsa obrutione autem unusquis Colonien-
 sium perforabatur gladio. Comes ille cives hos Colonienses, ob Episcopi & Capituli Coloniensis debita (velut ipse confitebatur) 6000 florenorum, quibus illi obligati tenebantur, in captivitatem suam Tecklenburg. abduxerat. Dux Montanus vetò sese interponebat & exordiando causam ad agnatum suum Tecklenburgensem scribebat, ut lis ista posset componi præsentè; quoniam nomine Capituli Coloniensis expetebat, ut amicabilis conventus Dusseldorpii posset haberi. Ad quod respondebat Tecklenburgensis: quod cives non dimittere cogitaret, nisi dictam prius pecuniam à Capitulo accepisset, cuius debitum fuisset tam diu-

turnum: Præterea Comes affecuratio-
nem postulabat, ne civitates Hansea-
ticæ, nec Principes propter quenquam
civium neque ob interfectum ab ul-
la suorum aut eius propria persona
vindictam sumere vellent. &c. Ha-
tenuſ Chronicon; Ex quibus con-
ſtat, quod tum pridem Colonienses
principales inter Hanſeaticam civi-
tatem fuerint, & quam reverenter
Principes-Imperii exteriſque reges Fœ-
dus hoc civitatum habuerint; unde
nil magis quoque Comes Tenklen-
burgensis timuit, quàm quod etiam
Principes in favorem huius fœderis
contra eum tentare quid gravius
poſſent, præſertim ſi accederet Han-
ſæ rancor aut vindicta ſeverior. Qua-
re noluit prius ſe penitus explicare,
donec ſecuritatem cum amneſtia to-
tali impetraret.

Verum quum *heic auctor Chr. vet. Col.* non nihil quid Veritati contra-
rium ſubvertere videretur, illud heic
monendum eſt, quod quidem Colo-
nienses ſeduli fuerint Fœderis Han-
ſeatici Orientalis obſervatores, quum
caput Occidentalis referrent, ut ſupra-
dictum eſt. Sed veluti nulla amici-
tia ita firma & conſtans poteſt con-
ſolidari, quin aliquid patiatur diſ-
pendii,

pendii, præsertim si proprii commodi iactura amici causa sit subeunda; ita quoque in hoc Anglorum casu id demonstrarunt satis luculenter Colonienses, ut non semper iidem fuerint firmiter: Vnde *Crantz. ait*, quod Colonienses in re incerta amici parum certi sociis fuerint circa ea tempora dissidii Anglicani, quàm illi sua privilegia magis, quæ in Anglia habebant, propria, observarent, quàm communia. Historiam hanc inde ita involutè recenset *Chron. Col.*, quam longè rectius explicat *Crantz. lib. 13. Vand. cap. 12.* quum occasionem omnem enaret cum circumstantiis, & quomodo hac vacillantia fidei exclusi fuerint ex fœdere, in quod nec prius recipi potuêre, nisi præstissent debitam pœnitentiam: Ac licet multi principes, ipse Imperator quoque intercesserit pro iis, tamen adimplere prius coacti sunt ea, quæ mulctæ loco fuerunt iis imposita, quum cernerent civitates Hansæ, quod Colonienses saltem rebus secundioribus recipi in societatem, & non ex vero enim, saltem ob lucrum suum, postularent, ut *ait Crantz.* cuius quoque relatio ita se habet: *Anno 1468.* Vandalicæ urbes quatuor
Lubeca,

Lubecca , Hamburgum , Lunæburgum , Wismaria , quæ uno pondere à longa memoria monetam habuere , anno octavo & sexagesimo , paulisper levato malleo : (quòd auri nova pondera deposcebant :) novum instituunt cudere numisma , grossos (nostri solidos vocant :) ad differentiam minoris numismatis , quod Cavum dicitur . Sed non poterant occurrere malis quæ prævenire cupiebāt : nam minores semper fuere in vicinis Provinciis argentei nummi . Vndè factū est , ut improbi mercatores (peculatores dicam) de numismate mercem facerent , devehentes , ubi in conflatorio ipsi sua lucria cum publico detrimento facerent . Res procul dubio magni momenti si benè pensetur . Nam ille solidus numus , quanto ante annos centum fuerit quam nunc melior , incredibile est memoratus ut intelligant quid amiserint , qui annuos census vel principes in tributis , vel privati haberent in reddito , sic semper rebus comparatis , ut cum numismate & omnis mercatura & successus in quæstu singulorum decreverent , invisibiliter evanescentibus de manu , quæ ante tenebantur . Res procul dubio magna de moneta con-

stitueret

ſtituere feliciter , & quæ iam tum
 Romanos rerum Dominos fatigavit.
 Mercatoribus ea tempeſtate Wanda-
 licarum urbium , & quæ ſuæ ſunt
 communionis civitatum , magno
 provenerat incômodo, quod rex Da-
 niæ Chriſtianus, circa feſtum Iohan-
 nis Baptiſtæ, quatuor Anglicorum
 naues, de Prussia navigantes cum re-
 bus non paucis, in ſuo iuſſit teneri &
 diripi : quod proximo anno Angeli-
 ci in Islandia regis præfectum occi-
 diſſent. Id factum Angelici detor-
 quere conati in mercatores Orienta-
 les , magnis clamoribus apud regem
 ſuum Eduardum inſtabant, ut quo-
 modo Angelici generaliter pro Anglis
 aliis tenerentur ab Rege Danorum,
 Orientales omnes pro Orientalibus
 & ipſo Dano Rege, tenerentur: adii-
 cientes , noſtros occulta cum Rege
 Danorum machinatione id procu-
 raſſe , ut Anglicæ naues caperentur.
 Nec poterat prodeſſe quod aliena erat
 mercatoribus noſtris cauſſa pro qua
 tenerentur , alienus princeps qui te-
 neter. Efficere per importunitatem,
 ut noſtri mercatores in Anglia corpo-
 re & rebus capti tenerentur. Tum ve-
 rò egregia fide Colonienses in proſpe-
 ris conſortes, in adverſis ſe fecere no-
 ſtris

stris alienos : Curantes ut cum ipsi,
 nostris captis , immunes essent capti-
 vitatis. In eam rem multi scripsere
 Principes Regi Angliæ seculares &
 Ecclesiastici; ut immunes essent, laxa-
 tique mercatores . Nihil omnium
 profuerunt : donec intentatis & fru-
 stratis viis omnibus in apertum bel-
 lum res exiret. Tum prospera no-
 stris in mari fuere omnia. Facile in
 mari pugnantes cum Anglicis transe-
 gerunt. Ea perfecit res, ut aliquando
 in æquas conditiones Anglicum no-
 stris descenderent , passi rem æquali-
 ter terminari : quod dicemus. Inte-
 rim statim Lubecenses suis præscri-
 pserunt civibus, quod nulla navis ex
 portu Lubecensi post festum amplius
 Martini in Livoniam & alias Septen-
 trionis partes navigare deberet , pro-
 pter infestam tempestatem, quum ex-
 emplum in nave Revaliam missa ha-
 berent, cum quâ 200 homines perie-
 rant. Interea quoque, quum bellum
 inter Hansas & Anglicanos vigeret,
 Anno 1472 & merces suas Lubecen-
 ses per mare in Flandriam mitterent,
 tres insignes naves ad pugnam instru-
 ctas milite compleverunt , ut securi-
 tatem suis præberent . verum præfe-
 cti , dum in portibus terram ingressi
 deside-

desidebant, liquere naves incustoditas, quarum Anglici duas secum abduxere in Angliam, maiori tamen combusta. Inde belli & odii fervor magis increfcebat cotidie, quod Coloniensibus & aliis Occidentalis Fœderis Hansæ sociis magno fuit comodo. Quare aliud inierunt consilium Hanseatici Orientales, & Anno 1473 cum Rege Galliarum pepigere fœdus, quod expectatissimum tunc accidit Gallo, qui nuncios Hanseaticos & eorum oratores benignissime excepit. Verum Angli, ne duabus extremitatibus intercluderentur, statim quoque tractabiliore se Hanseaticis obtulerunt pacem ambiendo; permissumque est regio mandato, ut in compensationem damni mercatoribus Hanseaticis in captivitate sua irrogati, decem millia talentorum ex Sterlingis colligerent, de vectigalibus regi debitis; & inde compensarent suorum damna. Unde in formam veterum observantiarum res omnis est redacta. Summa autem fuit sexaginta millium aureorum Rhenanicorum, quum talentum Sterlingorum 6. valeat aureos. Colonienses igitur quum etiam soli relinquerentur in suis viribus, Archiepis, quæque Rober-

tus temporis observavit commoditatem, & miro stratagemate per Carolum Burgundum eos divexavit, ut magnos consumerent inutiliter sumptus. Ac quamvis Imperatorem Fredericum implorarent; tamen ita diu distulit adventum ille, ut prope in extremis hærerent. Nihilominus Lubecenses, cum reliquis civitatibus sociis Imperatori splendidum misere succursum, ne planè Colonia periret, aut Hansæ dismembraretur, quamvis ipsi se à fœdere Hanseatico tam diu separassent. Hinc, quum pax esset constituta inter Imperatorem, & Burgundum; atque Colonienses secernerent fide exuperatos à sociis Hansæ, pudore affecti sunt, & Intercessoribus usi sunt multis, adeoque ipso Imperatore. Mòre igitur solito, quum conventus Lubecæ haberetur Anno 1475. in communione Hansæ, se quoque Colonienses suppliciter tunc obtulerunt, deprecantes culpam quod ingenuitatis est. Ibi Colonienses (ait Crantz. in Vand. lib. 13. c. 12. jam se antè ab reliquis segregantes in Anglia, ad eam redire communionem manibus pedibusque contenderunt alioqui non usuri in Anglia immunitatibus, ab olim indultis. Diu reli-

Statum est : Oſtenſæ ſunt, crebræ illorum in ſocios communionis tergi-
verſationes. Scripſere pro illis Im-
perator & Archiepiſcopus Colon.
Sed quum diu illis pernegata eſſet re-
conciliatio, ſatisfactione permiſſa,
paſſi ſunt redire in idipſum.

Tanta fuit ſemper huius fœderis
auctoritas, ut eius diſciplina in com-
merciis à regibus & Imperatore fue-
rit approbata. *Anno* 1505 Maximi-
lianus Imp. frequentiffimum Colo-
niæ celebravit Statuum omniũ Imp.
conventum, ubi Fridericus Elect.
Sax. auſus eſt Collegam olim ſuum
Philippum Palatin. ad Imperat. ad-
ducere, ut ſupplex abſolutionem à
proſcriptione publica & pacem ab-
ſciperet, quam etiam impetravit
unà cum conditionibus, quæ adhuc ſu-
perſunt. Poſt hoc tempus iterum Lu-
becenſibus cum Dano rege bellum
maritimum fuit incundum, licetque
ſocios invocaffent, tamen ſoli reli-
cti firmè ſunt cum paucis, quum rex
Hollandos in auxilium advocaſſet, &
ſuorum uteretur navibus; quibus
ſuam potitiſ *Anno* 1511. pacem cū
rege fecerunt, Suecis excluſis: ubi
ſuſ Colonienſes acquievère. *Anno*
1512 Comitia Coloniae celebra-

ta sunt, ubi distributio 10 Circulo-
rum facta est, ut contributio eò re-
ctius posset observari, & deliberatio
Camera plenius consolidari. &c. An-
nus proximè sequens perquam lu-
ctuosus fuit Coloniensibus, ex sedi-
tione superius dicta, de qua vide
Chyt. lib. 6. Chr. Sax. circa fin.

Quum autè Colonia Hanseatici fœ-
deris in Occidentali civitatum parte
caput sit, & plurimas Belgicas sub se
còtineat, propterea quoq; & ex eo re-
spectu Anno 1579 tractatio pacis ibi,
ordinante id ita Imperatore Rodol-
pho in gratiam fratris Matthiæ, qui
tunc Gubernatorem Hispan. agebat in
Provinciis illis instituta est: Sed quã
liberum religionis exercitium obti-
neri nequiret, labor in vanum abiit.

Fœderi autem isti Hansæ, de quo
nobis sermo est, in hac principali Co-
loniensi regione civitates quas si-
bi hæc Metropolis habet ad sociatas,
non incongruè accensentur, primò
in Ducatu Iuliacense, & Clivense
sive Markense, Duisburgum, Vesalia,
Embricum, Warburgum, Vnna,
Hamma: secundò in Westphalia
Monasterium, Minda, Osnabrugga,
Tremonia, Susatum, Herfordia, Pa-
deborna, Lemgovia, Bilsfeldia, Lip-
stadium,

fradium, Warberga, Cosfeldia: Tertiò in Ducatu Geldriæ Noviomagum, Zutphania, Rurmunda, Arnhemium, Venloa, Thiela, Bommelia, Elburgum, Hardervicum: Quartò in Brabantia Ducatu Antwerpia, Traiectumque ad Mosam, sive Mastrichk: Quintò in Flandria Comitatu Bruggæ. &c. Sextò in Transyselania Daventria, Camperum, Zwolla: Octavò in Hollandia Briela, Dordracum, Enckhusa, & Wieringia: Nonò in Frisia Septentrionali Groninga, Bolswardia, Stavera, Gorcum, Hinloppia: In Frisia Orientali Embda, &c. Decimò in Zeelandia, Middelburgum, Zirickza. &c. De quibus nunc in sequentibus nonnihil nobis erit agendum; sed non poterit ita plenè fieri, ut necessitas requireret, velut nec mihi in hac exilii atrocitate sat fieri poterit, quàm plurima surrepta sint, quæ ad negotii maiorem facerent illustrationem. Quare sequentia ita sufficiant, quando etiam mox subnectenda sunt ipsæ confœderationes. Elegans est laus interim clypei & carmen, illud, quod Nicol. Reusnerus I. C. in insigne Coloniensium composuit,

quumque hoc rectius intellectum
trium coronatum explicet, quam
vulgus figmentis suis venditare so-
let, id nunc subiiciendum putavi :

*Quæ tres ostentat Clypeo Regina. Co-
ronas*

Tot urbium Colonie :

*Tresne potestates notat, & quibus emi-
net ipsa,*

Tres dignitates maximas ?

*Principis una sacri, magnique secun-
da Senatus,*

Academiaque tertia.

*Felix Urbs, in qua Pietas, sapientia,
Virtus*

Cives coronat splendidos!

*Euniculus triplex haut rumpitur : in-
clusa semper*

Urbis Corona que triplex

*Fulgeat : & totum radijs illuminet ur-
bers,*

Concordie nodus facit.

C A P. II.

*De civitatibus aliquot Clivie ad
Rhenum & Geldria ad Mo-
sam, fœderi Hansæ-
tico devinctis.*

VT de hinc inceptum, quem supra
monstravimus, pergamus ritè cur-
rere ex voto tramitem, Colonia ad
primam, quæ inde progrediendo iux-
ta Rhenum cum secundo flumine se-
quitur, nobis urbem deveniendû erit,
quam Duysburgum exhibet. Sed in-
terim, in ipso itinere Rheni, quum à
Colonia milliari, ab ea parte Rheni,
ubi Colonia sita est, occurrit Nove-
sium, aliis Novesium, Nivesium, Pro-
lomæo Nussia Ammiano Nivesium,
vulgo Nuys, insigne Diœcesios. Co-
loniæ oppidum, cui ultra Rhenum
Dusseldorpium è regione prope re-
spondet. Quod propterea heic silen-
tio non est prætereundum, quum ob
varios casus clarissimum apud Histo-
ricos sortitum sit pridem nomen, &
Colonienses quoque commercium
eius sæpius in suam pertraxerint ur-
bem. Inprimis Tacitus crebram eius
facit mentionem, & Chronicon Co-
lonien-

loniense, varium eius explicat fatum, atque quam fideli ope usum sit Coloniensium. Vibs autem hæc à primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrū situ latus eius illustravit, donec fortuna aut tempestas minus propicia, alveum Rheni immutans, urbemq; nō longo spacio adspiciens, brachium eius usibus saltē reliquerit, ut mediæ horæ itinere nunc à Rheno distet. Aliàs ad orientalem portam amnis Erpia præterfluit, ibidemque à Rheni brachio absorbetur. De antiquis rebus quid notavit in *Bata. hist sua Hadr. Jun pag. 156. & 165.* qui ibi consulatur. Fuit alias urbs satis pacifica, & Dominis suis addicta: at tempore Brunonis Archiep. Colon *Anno Chr. 1205.* Philip. 2. Imperat. ut suo priori hero Archiepiscopo Adolpho I. Altenavien. restitueret, eam cœpit. Quum etiam privilegiis suis non nihil constantius inniteretur, non caruit periculis, & præsertim prodicionibus suis ceu tempore Diterici II. Episcop. 59. *an 1435.* factū quum nollet graviori se submittere contributioni: Sic & *Anno 1472.* tempore Ruperti Archiepisc. factum est Verum singulari vigilantia id præcavêre adeò, ut ta-

men pro redimenda vexa solvere quid cogerentur. *Anno vero 1474.* quum ingens inter Archiep. Rupertum Bavarum & capitulum-Coloniense ferveret discordia, & Carolus Burgund. Dux requisitus tutari vellet partes eius, sperans hac ratione, ut ipse conficeretur *Cominæus lib. 5, Com.*, se posse quædam in locis occupare: ideoque circumfedit Novesium. Vno eodemque tempore conficiebat res maximas; sed oneri succubuit. Colonienfes enim, singulis mensibus in hoc bellum centena millia aureorum impendebant, & in toto fœdere cum aliis ad Rhenum positis civitatibus, exercitum cogebant ad 15. mill. hominum, qui tormentis aliisque rebus instructi, positis castris ex adverso Caroli ad Rhenum, impediabant, ne quid adverso flumine ex Geldria supportaretur ad hostem. Deinde Frider. 3. Cæsar & imperii Principes, convocato consilio, decernebant oppidanis auxilia, quod etiam ita perfectum est. Inde Carolus solutis castris cedere coactus est. Hanc civium virtutem præmio cohonestaturus Imperator, varias ipsis prærogativas & privilegia indulgit. Immunitatem dedit telonii in Rhe-

no amne, ius cudendæ monetæ; Aquilæ aureæ insigne in clypeo nigro, facultatem obsignandi litteras in Cera rubra &c. Nostris verò temporibus miseras sensit calamitates incendio, & nunc Schenkii occupatione, nunc Ducis Parmensis obruitione Anno 1586. Nihilominus cum civitatibus Westphaliæ libertatē suam tuetur, quam ex Friderici 3. Imper. concessione habet. Velut etiam adhuc numerantur 13. liberæ civitates, ut sunt Colonia, Aquisgranum, Vefalia inferior, Marcodurum (Duren) Cameracum, Tremonia, (Dortmund) Susatum, Duysburgum, Hervordia, Brakel, Wartburg, Lemgovia, Werdena.

Iam si secundo flumine pergatur versus Belgium 4. milliariibus à Novesio ad dextram, Duysburgum ibi se offert, ubi Rura fluvius in Rhenum undas suas devolvere tendit. Est autem Duysburgum, sive Teutoburgum, veteris Germaniæ oppidum, ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm, inde nomen gerens, quod Teutonis, qui aliàs Pomp. Melæ, Ptolomæo, aliisq; Teutones dicuntur, originem suam debeat, non tantum ab eo tempore,
 quum

quum hi à littore Baltico, ubi sedes eorum antiquissimas Ptolomæus collocat, cum Cimbris in Galliam tendere cœperint, quod ibi sibi firmum locarint præsidii succursum in eo burgo; sed etiam, ut paulo post retexemus, quod Germani ibi cum Romanis ingenti prælio coierint. Clarum proinde semper fuisse, cum ædificia, tum Historiarum etiam monumenta declarant. Ob nundinas etiam celebres negotiationesque frequentatum fuisse, indicant non tantum rerum Flandricarum scriptores, sed etiam maximè apparet ex eo quod se à principio cum Coloniensibus fœdere tali coniunxerit, quo Hansæ se quoque *circa annum 1201.* cum aliis destinavit: Tum etiam Teutoburgii hi vicini fuerunt illis qui Vbiis mixti olim vixerunt: unde alii volunt, quod in suburbio Coloniensi confederint, & inde *Tuitsch* vocatum fuerit: quam tamen opinionem *Chron. Colen. auct. pag. 176.* plane cum austeritate reiicit, nec vult, quod *Duytsch* suburbium, quod *Anno 1376.* in pagum redactum, nomen ex Germanico obtineat, sed à Latino, ut sit quasi Tuitium & protectorium aut appendiculum præsidiale

diale dictum; quod tamen alii aliter statuunt, ut supra indicatum est in præcedenti cap. Notandum tamen venit heic etiam, quod alias quædam nomine isti admodum cognato sit altera adhuc civitas, quam Dulsburgum quoque, nonnulli tamen ad distinctionem manifestiorem Doelsburgum rectius dicunt: quamvis & hoc admodum sit corruptè pronunciatum, iuxta *Hadrian. Jun. in hist. Bat. pag. 19.* quùm auctorem sui nominis Drusoburgum sapere maxime exprimereque debeat; (licet frustra & absque ulla ratione *Cluverius in lib. de trib. Ostijs Rheni* id in odium Iunij profus & cum indignatione neget) ubi Franci olim circa Rhenum habitant, & huic adjacentes incolunt terras. Quod certo certius est, inquit *Hadrian. Jun. Batav. hist. 91*: Quandoquidem Rheni brachium à Druso fossam; & in Salam amnem contrahatum apud Drusoburgû, (Rhenus quum sit) adoptivo tamen nomine decurrit in Oceanum, ripaque dextra Transsalamam veræ Franciæ initium alluit, ut Strabonis & Taciti auctoritate clarissimè docuimus, &c.

Memorable hoc quùm sit præ reliquis notationibus ad Drusi facta, & simul

simul ad pleniorē faciat intellectū
 huius explicationis, audiendus heic
 porrò est Iunius in eo, quæ isti loco
 adsignat in *d. hist. Bat. pag. 50. & 16.*
 Sed ad rem, inquit. Antequam Arna-
 cum usq; descendat Rhenus ad duo
 passuū millia, fossa novi & immensi
 operis incipit continua, militati
 opere, ne virtus otio relanguesceret
 per Drusum facta, cui Drusianæ no-
 men fuit teste Tacito, manetque no-
 men in hodiernū diem; quam Germa-
 nicus Cæsar ingressus cum Classe mil-
 le navium, postvota Druso patri fa-
 cta, lacus inde Rheni in Oceanum
 ad Amisiam usque flumen præcipiti
 alveo & secunda navigatione usus,
 pervectus fuit, ut ille scribit. Eam
 aggere quoque munivit anno à con-
 dita urbe septingentesimo quadrage-
 simo sexto, sed inchoatum illud o-
 pus sexagesimo tertio post anno ab-
 solvit Paulinus Pompeius qui Exer-
 citibus in Belgio Neronis principatu
 præfuit. quem aggerem putatur
 Tacitus appellare Drusi molem (à
 qua diversa est nihilque commune
 habet Drusi moles quæ Magontiaci
 extat vulgo dicta *die Eichelsteyn*) ubi
 narrat Civilem quum in Bataviam se
 recepisset, diruisse molē, à Druso Ger-
 mani-

manico factam, & Rhenum prono alveo in Galliam ruentem disiectis quæ morabantur effudisse. Ea fossa continuat ad duo aut tria milliaria, Rhenumque novo Iselæ nomine donatum deducit præter Doesburgum oppidulum fortè à Drusi nomine dictum, quasi Drusoburgum; quod falsò à quibusdam, qui scholia otiosa Taciti libris illeverunt, creditum fuit esse Asceburgum, quod, in Ripa Rheni situm, monumentum Vlyssis errorum esse volunt, & ab illo dictum *Α' συπύργου*. & quamvis extare non procul Xantho in Clivia Aschelbergum nomine aisonans pagus dicatur, alii tamen Teutoburgo live Duisburgo vicinum Asciburgium verius monstrant, qua olim Rheni alveus fluxerit. Vbi Iselam veterem, cuius in Westphalia fontes sunt, & in cuius nomen hic adoptatus est, accipit: inde Bronchorstum præterlabès, & Zutphaniam urbem copiosam & Comitatus titulo honoratam, quam ego Vsiptum civitatem esse autumo, ut vocis vestigiis adhuc insibilantia auribus indicant. Hinc Daven-triam petit amnis cursus, Ansuariorum civitatem, unde manet notum illud omnibus & lippis & tonsori-
bus

bus, Ansenstadt, quæ urbs rerum omnium cōpia circumfluit, opulenta & beata ac valide munita; de qua plura ubi de Ansariis loquendum erit. &c. Sed ad Teutoburgum nostrum revertimur. Locus est admodum commodè situs in amœnitate Sylvæ, quæ etiamnum à Rura fluv. usque ad Angermundam propè se extendens à civitate nomen retinuit, quemadmodum olim Teutoburgensis saltus non longè à Rheno fuisse describitur, ubi Arminius Germanorum Dux Quintilium Varum cum duabus legionibus fudit, signaque Romana sub terram defodit. Exinde merito locus Teutonicis prædiciarius, & adhuc *Deutschburg*, *Deusburg* vocitatur. Rura fluv. non exiguum ipsi fert commodum ex vicinis civitatibus Brokii comitatus, Styramio, Ketwigio, Werdenio abbatix, Haltingo & Blanckensteynio, quæ oppida fluvius ille attingit, atque ubi se Rheno ad sociat in angulo ultimo post tergum quasi Duysburgii, abluit oppidum dictum Rurortium quasi ipsum angulum acutum ad Rhenum constitueret. Nostri temporibus Anno 1614, quum Reg. Hispan. Gen. Spinola Vefaliam caperet,

peret, hanc quoque urbem Don. Luis de Velasco primitus aliquo milite tentavit. Sed quum cives resisterent, & submissionem penitus negarent, imo quoque cernerent, quod milites civitatis cum illis facerent, qui adducebantur, disarmarunt eos. Verum Don. de Velasco statim fortiori heic aderat cum manu & tormentis bellicis, ut cogerentur præsidarium recipere militem; unde diu exhaustæ sunt civibus facultates. E regione huius civitatis haud procul ab altera parte Rheni iuxta sinistrum latus civitas Mœrs sita est, quæ toti Comitatu illius loci nomen imponit.

Hinc proximè sequitur Vesalia. Sed quum duæ sint urbes eiusdem nominis, dicitur hæc inferior. Superior enim Vesalia in diœcesi Trevirensi ad lævam Rheni ripam Bingio secundo anni descendentibus inter Baccinatam & vicum S. Geari medio spacio occurrit, quæ aliàs Vesavia veteribus vocata fuit. Et quamvis antehac Comitis Lutzenburgici fuerit oppidum; tamen Henricus 7. Imperator electus hanc Vesaliam & Bodobrigã Balduino fratri suo Archiepisc. Trevirësi oppignoravit pro certa pecuniæ summa, quum copias conscriberet,
qui.

quibus ad componendas *Anno Chri-*
 1252. in Italia Guelphorum & Gui-
 bellinorum factiones usus esset. Ita
 ergo factum , ut Vesalia sic ex eo
 tempore pateat Archiepiscopo Tre-
 virensi. At Vesalia inferior nostra si-
 ve Clivorum , sita est in ripa Rheni
 dextera , sive Germanica non procul
 ab angulo eo , ubi Lippia cū Rheno
 confluit, qua se minor amnis in ma-
 iorem exonerat, cuius frequens sit
 mentio apud Tacitum, sicut & tan-
 git *Vell. Paterculius*, ubi prolixè de-
 scribit cladem Romanorum , antea
 ad saltum Teutoburgensem indica-
 tam. Est autem urbs elegans , olim
 quoque ab Ottone 3. Imperat. in Co-
 mitiis Wormaciensibus *Anno 1495.*
 privilegiis libertatis Imperialis in so-
 civitates donata , ut in antecedenti
 cap. dictum est. Ac quum ob com-
 modissimum situm semper floruerit
 in commerciis , ingenti ex vicinis
 agris rerum incremento potens & di-
 ves facta est , unde nec minus muni-
 ta & populosa aquis , propugnaculis
 & valido murorum ambitu adeo in-
 structa, magnos ut spiritus incolis gi-
 gnat : situ ad Negotiationem oppor-
 tuno excellit : unde Magnis & ope-
 rosis ædificiis, opum affluentia, met-
 H h h catura.

catura celebri, cæterisque fortunæ bonis, maiorum nostrorum & nostra memoria mirandum in modum excrevit, ad alterius superioris differentiam, quæ tamen itidem tum ab Imperatore Ottone 3. Imperialis nominis privilegiis cū hac ornata fuit. Ex præterfluente autem Lippia fluvio commoditates haud pænitendas ista percipit, qui sinistram eius latus alluens statim Rheno consociatur. Clivicam porro hanc Wesaliam Duces sui variis diverso tempore ornamentis, animis Heroicis exornarunt: Eberhardus Comes Cliviæ & Teisterbantiæ nonus (hic enim Teisterbantiæ comitatus ad Clivenses pertinebat, cuius termini erant totum id quod inter Mosam, Vahalim atque Rhenum situm est, ubi hodiè insignia sunt dominia) pius & iustus Princeps Collegium Wesaliense fundavit Anno 1225. Sub Arnolde II. decimo septimo Comite Cliviæ, Godfridus & Otto 3. Comites Cappenbergenses monasterium Wesaliense Virginum extra muros fundarunt. Theodoricus oëtavus, Cliviæ Comes vigesimus, quartus Rudolpho Habsburgensi Imperat. militavit contra Imperii hostes, cui Cæsar cum uxore

re dotem dedit Wesaliam urbem, & castrum, cum præfectura Ringlenbergh & villis adiacentibus. Prodiit ex hac urbe Arnoldus ille Wesalienfis, Græcus, Poëta & Historicus egregius; Sic etiam nostro seculo Tilemannus Heshufius insignis Theologus, qui in plurimis locis & Academiis, ut Regionem Montana Boruffiæ, ubi Episcopum egit, Ienensi, Magdeburgi, & demum in Acad. Helmftadiana, ubi quoque sepultus est, multa quidem creavit commoda Ecclesiæ; verùm, quùm formulæ concordiæ subscribere nollet, eamque Iacobi Andree superbam impertinatamque progeniem vocitaret, Ecclesiæ scandalosam poëtriam magis, quàm proficuum, atque sic etiam non nihil æcerus procerum aliquot vitia & flagitia taxaret, odio fuit pluribus, sicuti accidere solet iis, qui juxta D. Pauli præceptum veritatis professionem absque personarum respectu cuiusvis inculcarè debitè ex conscientia stimulo iubentur: inde coactus est plurimum de loco in locum cedere furori: eum quoque malevoli in illum hoc distichon Ovidianum contorquere solebant, per paraphrasin:

*Quaritur Heshusius quur' sextapmissus
ab urbe?*

*In promptu causa est, religiosus
erat.*

Quod alii ad seditionem ipsi convertebant, quos morsus agitabat conscientia. Sed Dux Brunsvicensis Julius, quem pacificum dicere solebant docti, cum gaudio eum excipiebat, quum Parthenopolitani iniquiori odio & sibi metipsis ignominiosè illum persequerentur, quem etiam quasi parentis loco observabat, quàm diu vixit. Ita illum inter benè meritos de Ecclesia Christi cum Daniele Hoffmanno semper referebat. Vesalia autem fidei vigilantia diu se in suo statu conservavit usque ad hæc tempora, donec Anno 1614. in discordia Principum, qui propter successionem in his ducatibus litigia fovebant, cum reliquis aliquot civitatibus, in duram hanc incidit fortunam & adversitatem. Quamvis enim tam neutralitatem ambire videretur; 7. September Dux Gen. Reg. Hispan. obsidione eam cingebat; unde certis pactis & conditionibus in deditorem sui abiebat, quum se imparem resistentia putaret, nec cerne-
ret succursum Belgicum. Numerati

tunc sunt 6000. cives, & 80. tormenta bellica vallo imposita, ut mirum fuerit, quod tam incogitanter se precipitarint, ait *Meteran. part., 2. hist. Belg. lib. 31.* Princeps Aur. Mauritius quidem Vesalienses liberare ab hac obsidione studuerat magno exercitu; Sed nimis serò id tentabatur: attamen promissio facta est, quod, si castrum Iuliacense in pristinum restitueretur à Dn. Staticis statum, quod etiam tunc libertati suæ reddi deberet Vesalia. Verum postea perpetuæ auditæ sunt querelæ à Senatu & civibus, quod omni spe excidissent libertatis recuperandæ; nec defuerunt varii motus; ceu anno eodem in publica accidit concione; & 10. Decemb. coacti sunt 2000 adhuc recipere in civitatem milites. Vixerunt in his angustiis per 15. Anos, donec stratagemate magno tres illi liberarunt cives, de quo alibi plenius.

Embrica hinc sequitur, quam alij Asciburgium à Tacito dictum voluerunt. Sed quisnam error in eo committatur, id superius ex Iunio explicatum est; quum potius sit Aspurgum in comitatu Moersensi. Nihilominus Embricæ remotissima est memoria in historia Suniberti: ubi nar-

H h h 3 ratur.

tratur, cum Archiepiscopo Willebro-
do adventanti obviam Durostadio
processisse Embricam usque, tempo-
ribus regis Franciæ & Pipini Ducis;
sub annum Chr. 695. Est illa itaque
urbs satis antiqua, in loco perquam
amœno, ubi se Rhenus quasi in se-
micirculum incipit sinuare, dum
quasi monticulis in clivo sylvosus a-
liquousque cedere cupit: unde &
Embrica, aut Embricam, quasi *Am-
bricgk*, velut clivulos respiciens no-
men accepisse fertur. A Ducatus Cli-
vensis incolis admodum frequenta-
tur, qui à dextera hac parte Rheni
undequaque huc conflucte solebant,
atque commercia sua huc transpor-
tare, ut inde in alios aveherentur lo-
cos: unde & ædificiorum pulcritu-
dine & politia bona floruit semper,
ante mutationem temporum horum
bellicosorum; fovit quoque Colle-
gium Canoniorum & scholam satis
celebrem. Verum postea diu dubia
admodum sorte iactata fuit, dum
bellum hoc Belgicum viguit, quod
vicinitas loci fecit, ut victrici parti
aliquoties cedere coacta fuerit, modo
occupata à Belgis, modo iterum ab
Hispanis. Etenim utraque pars, ob
egregium loci situm, urbem hanc, ad

res suas rectius tutandas, multum
 momēti allaturam arbitrabatur. *An.
 Chr. 1600.* quū illam Hispanis ere-
 ptam Ord. Belg. tenerent, missis le-
 gatis, Cæsar Rodolph. 2. postulavit,
 ut Imperio Rom. debitè redderetur.
 Variis deliberationibus res deliberata
 fuit, nec tandem id Ord. Belg. dis-
 plicuit, modò Bercka, quàm Hispanus
 Coloniensi Episcop. eripuerat,
 imperio similiter restitueretur, nec
 inde quid periculi unitis provinciis
 caussaretur. Postquam utrimque
 consensus est, deseruerunt præsidia-
 rii Ord. Belg. Embrikam: sed His-
 panus Berkam deserere noluit; quæ
 res multis suspicionem iniecit, non
 sincerè à legatis tunc actum esse, qua-
 si potius Hispani partibus quàm ipsi
 negotio pertractato addicti fuissent:
 verum nonnulli id æquius censen-
 dum putarunt, quod ita à Principi-
 bus ipsis actum sit, ad minuendam
 potentiam surgētium Belgarum. Ast
 Ord. Belg. & Princeps Mauritius id
 memori mente tam diu secum
 coquerunt, donec *Anno 1614.* no-
 vam occasionem sibi aucuparentur.
 Etenim quum Hispanus tum Vesa-
 liam occuparet, & frustrà laborem
 succursus ibi suscepissent, converte-

rant se non tantum ad Embricam,
 sed etiam simul uno eodemque actu
 usque Reesiam civitatem, ad invium
 in eodem latere Rheni iuxta situm
 optimè correspondentes, progressi
 sunt, & utramque in suam redege-
 rant potestatem. In tempore ventum
 tunc fuit, aliàs Hispanus civium ani-
 mos pactis mollibus & promissis
 blandis, in suam petraxisset in Ree-
 siam partem. Quamvis autem Bisseli-
 chæ & Xantinae hinc tractatus his
 susciperentur, num aliquod interme-
 dium consilium controvertentibus
 Principibus de his Iuliacensi & Cli-
 vensi Ducatibus inveniri posset; ta-
 men frustraneus fuit labor omnis.
 Interim Ord. Belg. & Princeps Mau-
 ritius 6. Castellis Embricam fortiter
 muniti fecit, sicut & Reesiæ. Xantæ
 tamen quoddam pactum fuerat con-
 fectum postea; verum quùm Anno
 1616. animadverterent Ord. Belg.,
 quod novæ intersereretur & consue-
 rentur difficultates, pleniori muni-
 mento utramque hanc obseperunt ci-
 vitatem, ut exinde continuum huc
 usque præsidiarium aluerint mili-
 tem. De Vnna, Hama & War-
 burgo postea agemus in conclu-
 sione huius circuitus; iam nos ad
 Gal.

Geltiæ Ducatus urbes nobis conver-
timus , quorum numerus est ple-
nior.

Ruremundæ igitur, propter situm
loci, primas adtribuere cogimur par-
tes ordinis causa, quum superioris,
Geltiæ principaliorem dignitatem
mereatur. Etenim in Geltia 22. ur-
bes egregiæ numerantur, quarum
præcipuæ sunt Noviomagum, Rure-
munda, Zutphania. & Arenacum,
quod hodiè Arnheimum vocant: Sed
hæ iterum suas habent dispositiones,
ut aliquæ præminentiam habeant
quasi capita, quædam subsint. Nam-
que Geltia, quum amplissima inter
4. Ducatus septemdecim Belgicæ Ger-
maniae provinciatarum sit, inde in su-
periores & inferiores Geltiam an-
te hæc divisa fuit; priusquam in hoc
bello Belgico disruptio accidit. An-
habitarunt olim huius provinciæ
terram Menapii, & partim Sicambri,
partim quoque Batavi, & à fluminis
Rheni bicorni cursu media ferè inter-
secatur, unde quoque dicta divisio
profluxit. Attamen quum proximi
Vbiis scribantur Sicambri, inde to-
tius provinciæ tractus iisdem attri-
buitur ab Historicis. Habet autem
provincia sive Ducatus iste nomen à

Gelre arce sive castro, quod Wigan-
 dus à Ponthe loci primus præfectus
 una cum fratre Lupoldo ædificasse
 fertur: proinde adhuc urbs Geldria
 est, quæ nomen Ducatus huius con-
 servat ad Nerium sive Niersiam flu-
 sibi in superiori Geldria sita, ubi Wyâ
 in se recipit, ac inde Goch Cliviæ ci-
 vitatē alluens, ac Gennepiam tendens,
 ibidem se cum Mosa coniungit.

Ruremunda verò superioris Gel-
 riæ caput est, quæ habet sub se
 Venloam, Geldriam, Vagediam, Stra-
 lam, Wachtendonkium, Erkelen-
 sium, Montfortum, Echtium, Neo-
 stadium, Kesselium, Midlatiam &
 Grieckenbeciam. Urbs hæc, iuxta
 communem istorum hominum con-
 suetudinem, nomen sumit ab ostio
 fluminis Ruræ, quod ad ipsam ur-
 bem in Mosam aquas suas præcipitat.
 Ostium enim sive os Teutonicis di-
 citur *Munde*, à quo vocabulo & no-
 mine fluminis, urbis appellationem
 compositam perhibent, quod in aliis
 quoque Belgicis oppidis observatur,
 ut antehac monita sunt eius data.
 Distat hæc urbs à Venloa itinere
 trium leucarum, estque & civibus
 frequens, & divitiis admodum po-
 tens; tum ædificiis quoq; concinna,
 & si.

& situ ac mœnibus valida. Primarium eius templum Spiritui sancto dedicatum, quod nusquam aliàs ita invenitur, ubi sancti potiori habentur in loco. Ager Ruræmundensis longè lateque porrectus, ceu solum totius ferè Geldriæ planum & parum montosum, sub amœnis admodum, & fructuosis nemoribus densum: sic & hæc terra omnigenæ segetis & in primis tritici feracissima est, frugumque & fructuum perfectissimis: Unde occasione sic ferente, exercituum eò solemnis confluxus, & velut stativa quædam castra; ut satis inde constet, quæ in fœdere Hanseatico olim colendo tam assidui eius fuerint cives. Velut etiam viros doctos procreavit, qualis inter cæteros fuit, Dionysius Richelius antistes, qui magnâ suâ cum laude multa edidit scripta, & Theodorus Gramineus, artium Mathematicarum professor egregius. In Ecclesiasticis hic quadrans Geldriæ pars Episcopum Leodicensem agnoscit. Velut autem hodiè per bellum Belgicum disruptæ sunt conditiones illius loci, ita quoque accidit *Anno*. 1572, quod Wilhelm. Princeps Auragnæ 4. *Aug.* tempore Ducis Albanæ Ruræmundam quidem

dem vi occupavit, & inde ulterius in Brabantiam irruptiones varias perfecit; sed tamen postea repulsus, & omnia iterum cedere coactus est, unde nunc à principali loco separata manet.

Venloa sive, ut ab aliis appellatur, Venlona est proxima Ruræmundæ urbs ad Mosam itidem in dextro latere 6. milliariibus inde distans, si secundo flumine istuc proficiscatur. Nomen à geminis in vicinia paludibus habet, quum *veen* aut *vehin* idem sit, quod locus paludosus est, quorum extrema pars iuxta monticulos eam concernit, & ultra Mosam in alterò latere Kesselię ditionem, vel, ut volunt, Castell pagum amplissimum complectitur, hunc regendo, usque ad Ruræmundam fines suos extendit, ceu quoq; peculiarem olim habuit toparcham, quum esset regiuncula regiæ ditionis. Namque fuit antiquis temporibus iuxta *Hubertum Thomam*; magni in primis momenti ac celeberrimi nominis oppidum illud, ex quo præfectura Kesseliana nomen gerit, ceu Ptolomæus id ipsum Castellum appellat Menapiorum Metropolin. Versus ortum verò Venloa Stralam sesquileu-

câ tantum à se abiunctam habet: urbs certè perquàm bona & commerciis propter situm aptissima olim fuit, quùm fidas civitates' liberiores inter sese colerent eo nomine confœderationes; nec minus & valida est tam ex natura loci, quàm munimentis ipsi additis, quùm duplici fossa inclusa sit, quas Mosa irrigat præterlabendo. Ex hac urbe Adolphus Anno 1462 patrem Arnoldum Ducem Geld. & Comit. Egmondan. oppugnavit, & Rutæmundanos, deficere nolentes. Sed ibidem filius à patre obsessus, operâ patris Guilielmi Reguli Egmondæ, pace facta, in gratiam receptus est; urbemque Neomagensem à patre dono accepit, unde carcerem huius operâ patri postea confecit pessimè. Factum Anno quoque 1542; ut agenti tunc in Hispania Cæsari, Galliæ rex. Franciscus, & Guilielmus Cliviæ Dux, inito inter se fœdere, acriter intulerint bellum, ut eò commodius terræ hæ Gallicano imperio possent subiici, quod provinciales status antecâ metuerant. Inde proximo statim anno, comitante ingenti exercitu, in has oras delatus Cæsar rediit, & Ducatum ipsum & Ducem sibi subditum reddidit.

Verum

Verum ne in graviora longè incidere mala , hoc tam infausto Successu tamque potenti hoste percussus Dux, magis se huic submittere studuit , ut Imperatorem penitus complacaret. Ideoque Anno 1543 conventus fuit in urbe hac Venloa , ubi Dux Iohan. Guilielmus Carolo 5. non tantum sese dedidit, sed etiam in maiorem rei fidem subsecuta est ibidem inter utrumque certa pactio, ut Dux rationes omnes & jura, quæ in hæc Provincias quomodocunque prætenderet , Imperatori pleno consilio cederet ; quod ipsum & Ordines Geldriæ, certis quibusdam legibus , in ipso pacti contractu expressis , suffragio suo comprobarunt : Ac sic demum Ducatus Geldriæ , Comitatusque Zutphanix, in Austriacæ gentis, & Caroli 5. Imper. , seu legitimi Principis sui, potestatem reversæ sunt. Quare & Ordines utriusque Provinciae *A. Chr. 1549.* communi consensu filium eius Philippum . in verum atque legitimum Principem susceperunt , præstito ei solemni fidelitatis & obsequii sacramento. Verùm qui pacta inverterentur , & bellum insequeretur atrocissimum , quod adhuc durat , Venloenses quoque novise

adso.

ad sociarunt tunc fœderatis. Proinde Anno 1586, Dux Parmensis, quum urbem Graviam occupasset unâ cum Magio & Battenburgo, statim obsidione cinxit hanc urbem, & totum adduxit huc exercitum: maximam tamen partem circa Stralam habuit, reliquam trans Mosam locando in præfectura Kesseliana. In obsessa hac urbe tunc se Martini Schenkii conjux cõtinebat, & eius soror cum tota familia; sicut & Schenkus 700 ibi habebat præfidiarios; inde singulare specimen audaciæ suæ ostendebat hosti, ut noctu cum 100 equitibus invasionem faceret in castra eius, & propè ad Principis Parmensis castellam pervenisset, nisi diei & multitudini irruentium cedere coactus fuisset. Amisit circa 40 Equites, & ex frustraneo hoc conatu reversus est Wachtendunkium. Venloenses forti manu primitus quidem resistebant, insulam quoque in Mosa urbi proximam benè munitam reddebant: verum, quum castello navali eam expugnaret occuparetque simul, cives animis confracti milites suos repulère à defensione, & quum inciperent cum Principe transigere, prorsus resistentes eiecerunt. Ideoque 28

Junij

Iunij sub conditionibus certis urbs se ipsi dedit ita, ut Schenkii coniux liberè quoque cum suis absque ulla violatione sit dimissa. Ac licet Princeps Auragniensis Anno 1592 eam stratagemate aliquo recuperare stude- ret; tamen fors voto non respondit. Urbs quoque usque ad *Annum* 1602 dominium in præfidiarios gesserat: sed Archidux Aust. Albertus artificioso tum stratagemate satis magno numero peditum equitumque præsidium suum augebat; unde non potèere amplius resilire, ut nunc cum reliquis in separatione Ducatus vivant. Tantum quoque de his urbi- bus Hanseaticis; nunc nobis ad Rhenum recurrendum erit.

C A P. III.

*De civitatibus Hanseaticis Gæliæ
ad Vahalim, item Hollandiæ
& Zelandiæ.*

POST Coloniam potissimas in hæc confœderationis Hansiæ parte sustinet Noviomagum, quum non tantum sit inferioris Gæliæ caput: sed etiam urbs Imperialis, & tantæ dignitatis, ut regia fuerit Batavorum
Sedes,

sedes, velut multa quis encomia pro-
 tinus complectitur, si saltem eius ef-
 ferat nomen, ita palatio publico
 quoque Francorum regum nota fuit,
 inquit *Iun. in Bat. sua pag. 51.* qui ita
 simul in descriptione tam nobilis
 urbis *pag. 124, & 145.* sic pergit, ceu
 propter selectiora verba illum heic
 lubet loquentem parum introduce-
 re: Neomagum igitur, (ait) sive No-
 viomagum: (utranque enim scriptu-
 ram invenio in hoc nomine, quo ex-
 sitisse & alia præfidiaria oppida, ut
 in itinere Argentoratum, Neomagum
 hodiè Vdenheim dictum, & alterum
 Noviomagum infra Augustam Tre-
 vitorum, & tertium Ingelheimium
 hac ætate vocatum, Caroli Magni
 natalibus clarum, inter Ambianos &
 Saelliones lego:) Batavorum caput
 sedesque regia omnium consensu
 creditur: nam præterquam quòd ve-
 ro sit simile, Batonem indomitæ in-
 sulæ possessionem aditurum, locum
 quo perfugium sibi pateret, extra in-
 sulam munivisse, sedemque princi-
 palis fortunæ constituisse, deinde Ju-
 lium quoque Cæs. præsidium illud
 sibi legisse, ac Romanos præfidiatum
 illic legionem adversum Germanos,
 continuasse, certo certius est, Palatio

publico Francorum Regum exornatum. Reginonis enim auctoritate si stabimus, Carolus cognomento Magnus Imp. tria regnis suis palatia primaria constituit; Neomagum, Aquisgranum, & Divodurum seu Theodonis Villam. Idem ædiculam (quam Gerardus Neomagus Diis-Manibus consecratam fuisse autumat, (quum fuerit monumentum Iulio Pudenti filisque hæredibus factum) Christo Servatori solemnè religione dedicasse, arcem collapsentem reparasse, æamque editione tribunali, in quo sæpè ius dixerit, condecorasse memoratur. Urbs verò ipsa situ atque opere præmunita est, prædives, rerumque omnium affluens, qua Clivensem directionem propinquam respicit, in ardua collem assurgit, cum vetustissima arce, Iuliano, ut vulgo creditur, opere, à qua parte nemorosis montibus & frequentibus fontium scatebris amæna regionis facies se aperit: diversa urbis ora in paludes depressior sedit; reliquum solum tumulo fermè perpetuo acclive est. Hanc ante annos trecentos viceas, Guilielmæ Hollandiæ Principem jam Cæsarei tituli insigni donatum, tradunt Annales pignori opposuisse Otthoni Gelrio,

Gelrio , cui certis nominibus grandem pecuniam debebat , ea lege ut nisi definito tempore representata foret , jus deinceps omne Gelrio posterisque cederet. Huic natales suos debuit Franciscus Craneveldius Jurisconsultus primi nominis , Mechlinæ Præses , scriptis illustris : debet & Gerardus Falckenbergius Neomagus , juvenis eloquentiæ & doctrinæ omnigenæ gloria cumulatissimus , qui non ita pridem in obscurissimo , Nonni Dionysiacæ opere , judicii peractis & firmi periculum cum laude adit. Eandem patriam agnovit & Gerardus Neomagus , vir non indoctus , qui thapsodiam Bataviæ historiæ consuit & publicavit : &c. Hactenus Junius. Quod verò ille à principio induxit de hac urbe , quasi ea regni titulo , sicut & pedis Imperii nomine insignita fuerit , certè non frustra est. Etenim in eo consentiunt historici , quod Carolus Magnus eam unam è tribus in hæc Provinciis Imperii sedem constituerit , quarum primaria quidem Aquisgrani , tertia vero Divoduri , sive Theodonis Villæ , in terra Lucéburgensi est Quod vero ad etymon attinet , Geldēhaurius opidi civis in historia sua Batavica pri-

mum eius conditorem asserit Magum
 fuisse, potentissimum Regem Gallo-
 rum, & Ditis filium. qui de suo ip-
 sius nomine Magam eam vocaverit.
 Sed venisse postea in has oras Bato-
 nem Regem Catorum, qui & am-
 nitate situs & loci antiquitate dele-
 ctatus, oppidum iusserit instaurari, &
 pomerium eius profecti, ad eoque
 triplici mœnium ambitu circum-
 vallari: atque ab hac instaurazione
 Noviomagum appellaverit, voce idẽ
 prorsus valente, quod istorum voca-
 bulum *Nieumeghen*, vel molliori
 pronunciatu *Nimmeghen* est.

Ad litin super, Hesium dicti Bato-
 nis filium, excoluisse hoc oppidum
 utpote patriam suam, atque inde in-
 feriotem opidi partem, Montem Hesi-
 sium dici, denique constitutum fu-
 se communi Batavorum consensu, ut
 haberetur pro urbe regia, & totius
 terræ metropoli. Verum utcumque
 sese habeat res, illud quidem aperte
 constat, urbem esse per antiquam, &
 adiacere ei Rheni fluminis alveo, qui
 Vahalıs dicitur, vasto inibi, atque
 multum profundo: distare porro ab
 Ravenstenio duarum leucarum iti-
 nere. Urbem equidem pulchram, po-
 tentem, validam, ac non civibus mi-

nus quam opibus affluentem. quæ postquam parere cæpit genti Austriacæ, cives militiæ magis, quàm pacis artibus prius intenti, Mercurio postea & Minervæ facti sunt consecranei. Etsi tamen nec vetustis temporibus deluerint urbi viri illustres, & scriptis clarissimi: inter quos Theodoricus Bornius, Ioannes Hentricius, & Ioannes Bronchorstius. Varia in hac urbe sunt templa & pietati dicata ædificia. Inter quæ insignis illa Collegiata, quam vocant, Ecclesia Divi Stephani protomartyris Neomagensis. Inter alia vero urbis ornamenta excellit potissimum antiquissima illa & pulcherrima arx, monti inædificata & supra reliquam urbem prominens: quam conditam asserunt, vel instauratam saltem ab Iulio Cæsare, finitimis urbi locis coercendis ac detegendis. Et profectò si verum amamus, non temerè ullum in tota hac Belgicâ locum invenias, qui vel egregium magis vel ampliorem hoc nostro reddat agrorum & fluminum, item urbium atque pagorum prospectum. Inventa sunt in hac urbe & suburbano tractu monumenta complura veterum Romanorum, putanummi quam plurimi & sumptuo-

forum opcum tumulorumque lapides, quorum hodieque a. l. fatim invenitur.

Ioannes Falckenbergius civis Neomagensis, summus virtutum & antiquitatum æstimator, domi suæ adseruat unum & item alterum è nobilibus hæc lapidibus, qui veterum aliquot ducum aliorumque virorum illustrium titulos & effigies præferunt. Effodunt præterea varias antiquitates Romanas ad eam Vahalisi ripam, in qua olim creduntur egisse ordinata Romanorum præsidia, undè & ipse locus urbi pœnè contiguus, hodieque Teutonico idiomate audit *den Roomshen voer*, id est, Pes Romanus, extantibus hæc de re & lapidibus, voces quædam latinas præferentibus, & primariæ urbis portæ, vulgò *Desselpoort*, insertis. Voces quas dixi eccistæ: Hic pes Romani Imperii: hucusque ius Stauriæ. Ex quibus nonnulli conantur colligere, Stauriam, non incelebre quondam & latissimi territorii Fusiæ opidum, Noviomagum olim appellasse. Sed relecti etiam posset, amplissimum Stauriæ territorium iurisdictionem suam Noviomagum usque produxisse. Invenierunt etiam annis superioribus

sub

sub terra in cæmeterio ædis prædictæ
 Divi Stephani lapidem quandam
 prægrandem, muto ipsius cæmeterii è
 regione crucis Iesu Christi hodie-
 que insertum, cui vetustis admodum
 Characteribus insculpti sunt isti ver-
 sificuli :

*Anno milleno postquam salus est da-
 ta sæclo*

*Centeno iuncto quinquageno quoque
 quinto*

*Cæsar in orbe situs Fridericus, pacis
 amicus,*

*Lapsam confractum vetus in nihil an-
 te redactum*

*Artenitore pari reparavit opus No-
 viomagi.*

*Iulius in primo tamen extitit eius
 origo*

*Impar Pacifico reparatori Frede-
 rico.*

Gaudet Neomagum titulo Vice-Co-
 mitatus, estque feudum, & opidum
 Sacri Romani Imperii. Cui sicut &
 cæteris liberis urbibus, monetæ pro
 arbitrato cudendæ ius est. unde nec
 appellatur istinc ad Cancellariam
 Geldriæ, sed rectâ tenditur Aquisgra-
 ni. Nec propterea tamen urbs Impè-
 rio manet obnoxia: nisi quod solen-
 ni quodam ritu, & velut in agnitio-

nem immunitatis, mittat Aquisgranum quotannis, idque per hominem certum, pipere plenam chirothecam. At Regi Philippo, quatenus Duci Geldriae, suum quoque in urbem hanc imperium, suaque est jurisdictio, quare & ipse eudi hic facit monetam eadem, quam in caeteris urbibus suis, mixtura, eiusdem formae & pretii. In spiritualibus autem Noviomagium subest Archiepiscopo Colonienfi. Est hoc oppidum universi Ducatus sui Metropolis, speciatim vero primi ac praecipui eius quadrantis caput. Sub quo continentur tum oppida, tum territoria praefectorum sequentium. & primo quidem Tila atque Bommelia, oppida, muris circumdata: Genita autem, etsi mœnibus careat, oppidi tamen privilegiis & immunitatibus fruitur: territoria denique, sive conventus juridici, sunt imprimis illud Burchgravii, sive Vice-Comitis Neomagensis: deinde verò ea dictorum oppidorum, Tila scilicet atque Bommeliae, una cum Insula Bommeliana, vulgò *Bommeler veerd*: atque hinc porro conventus superioris & inferioris Bethasiae, vel, ut alii volunt Bataviae, vulgò *de Betuwe*: Postremo territorium Interamnense, id est

ager Mosam & Vahalim interiectus. Coninnctum fuit Neomagum cum reliquâ principum Geldriæ ditione. Anno Christi 1248. idque hoc pacto: mutuaverat Otho Secundus Geldriæ Princeps Romanorum Regi Guilielmo marcas semel & vicies mille argentiputi, eâ quidem conditione, ut nisi intra constitutum tempus restitueretur id ipsum argentum, opidum Neomagum Othoni ac ditioni eius accederet: quod pactum amplioribus postea conditionibus approbavit Romanorum Rex Rodolphus. Quoniam itaque vel principum eorundem incuriâ vel & impotentia forsitan, factum est, ut pecunia illa non fuerit reddita, coaluit iste status, certis quibusdam pactis, cum hoc ipso Ducatu.

Neque verò hic prætereundum est, quo tempore prodiit altera operis huius editio, post diutinas preces & gravissimas interpellationes, conclusum tandem, & speciali quodam privilegio certisque conditionibus, Regio nomine, concessum fuisse auctori Thomæ Gramaio, viro quovis honore & præmio digno, ut fieri posset, inde ab urbe Neomago, usque ad Leucæ quadrantem propè Arnheim,

mium, fossa quædam amplissima, & ab altero Rheni cornu usque ad alterum pertinens, at intra aggeres tamen, quos iustis de causis nolunt perfringi, quod spatium erit duarum leucarum maiorum, bis mille & octingentâs perticas, quarum singulis sedecim huius mensuræ pedes respondeant, complectentium ita, ut magnitudine quidem nobili illi Drusianæ, supra ad alteram fluminis ripam nobis descriptæ, fossa ista non multum sit concessura. Opus revera heroicum, & in magnam utriusque oppidi & finitimorum locorum commoditatem cessurum ! quod tamen non propositum modo aliâs atque discussum, sed peculiari etiam privilegio huic tractui fuit inductum, ab Henrico Augusto, eius nominis septimo, ante annos præter propter ducentos & septuaginta.

Leucæ unius itinere Noviomago distat pagus Groesbeca, undè cognomen ducit nobilissima gens Groesbequia, loci ipsius domina, è quâ gentenatus est Gerardus ille Groesbequius, Antistes Leodicensis, cuius fusior alibi cum honore & laudè fit mentio.

Duabus circiter Noviomago leucis, inter Mosam & Vahalim situm est

est Craneburgium, opidulum quidem exiguum, at Collegiatâ tamen ut vocant Ecclesiâ nobile: undenatus Theodorus Pulmanus, vir litteratissimus, qui conquisitis undique summâ cum diligentia, nec minori amicorum operâ atque impensâ libris cetero exaratis, omnes ferè Poëtas Latinos, magnâ suâ cum laude & publicâ omnium gratiâ, castigavit & emendavit.

Neomagiensibus verò quanta fuerit gloria ab antiquis usque seculis patet, nec sequis illis quid foret detrahendum, nisi laudem suam facto illo propudioso *ad Annum* 1465, quo Adolphus Egmondanus Dux eorum impietate summa contra parentem se deformavit, non nihil obscurasset. Namque collusionem tum instituerunt, ut eorum ope armata Grævæ noctu parentem in cubiculo seminadam cæperit, & nudatis pedibus usque Bueram in carcerem 6 annorum abripuerit. Nec facile flecti potuerunt, quum revocarentur ad manus, nisi tandem devicti à Carolo Burgundo, ubi vix vitam passi sunt, intercedente pro eis Johanne Clivæ Duce, velut & Burgundo urbem intrante, viri foeminae-
que

que omnes in genua cadentes , gratiam , ne diriperentur , altis vocibus rogarunt ; quod tandem à proceribus simul exoratus hac conditione admisit , ut solverent Iuliacensium Duci 80000 aureorum florenorum . Posthæc quum , occupatis reliquis urbibus omnibus , ab Ordinibus cunctis receptus esset pro Duce , provinciale Geldris concilium dedit , cui Cancellarius præsideret , quemadmodum idem usque in hodiernum diem Arnhemii exercetur . Et quamvis hæc urbs in generali illa mutatione & defectione Belgii se 90 civitatibus , quæ Henrico I V Galliæ Regi se in subiectionem *Anno* 1584 offerebant , ad sociasset ; tamen , capto ex insidiis Ducumboscho in vicinia , ex metu partim , & partim ex supplantatione Martini Schenkii se Principi Parmensi in deditionem contrarii sociis dederunt . Verum quum postea Schenkium facti statim pœniteret , & torres urbem , ad alteram concedendo partem , stratagemate iterum liberare ex manu Hispanorum cum Comite Moers studeret *Anno* 1585 , tandem *Anno* 1588 fortem impressionem aut explosionem urbi huic noctu meditatus est : ac licet iam occupas-

sent

sent S. Antonii portam & domum
 huic proximam ; tamen quùm pro-
 pter matutinam lucem non posset
 ulterius perficere susceptum, & mili-
 tes nimis acriter ex ædibus repelle-
 rentur, qui cumulatim naviculam
 eam, ex qua Schenkius omnia diri-
 gebat, desuper saliebant, factum est,
 ut ille armatus & minus ad natan-
 dum aptus, cum plumis submergere-
 tur. Neomagenses ex hoc periculo
 liberati, in flumine undique conqui-
 rebant spolia, &, quùm inter alia
 quoque hunc Schenkium inveni-
 rent ; cadaver eius nimium rigorosè
 in 4 dissecarunt partes, & caput ad
 S. Antonii portam spectaculo affixe-
 runt ; ex quo imprudenti factò in-
 gentem suis civibus conciliarunt cla-
 dem ; qui passim cædebantur ex huius
 rei odio. Unde recollegère dissectas
 partes & arculâ inclusas in turri que
 repositas conservarunt ; ubi postea
 mutilatum cadaver Princeps Au-
 rag. invenit, quùm *Anno 1592* ur-
 bem per deditionem occupasset, at-
 que illud honestissimè in sepulchrû
 Ducum Geldrensiû ad altare tem-
 pli magni reponier curavit. Deditit
 autem se tunc urbs 21 *Octobr.*, ut
 ex eo tempore membrum præci-
 puum

puum sit unitatum provinciarum, iuxta ea pacta, quæ per consules confecta fuerent. Quamvis autem hæc urbs varias pertulerit vices; tamen sedulò partes suas in fœdere Hanseatico cum suis addictis sociis conservavit. Ac quoties convocatio hodiè fit in communibus fœderis Hanseatici negotiis, litteræ citationis ad eam cum articulis & materia deliberanda mittuntur, ut cò maturius cum reliquis huius Provinciæ civitatibus sociis communicare talia, & de rebus necessariis cum iisdem in tempore deliberare, atque utilia monere queat. Quod si etiam hisce in locis quid tractandum aut faciendum sit, quod ad corporis Hanseatici respectum & utilitatem faciat, huic committitur urbi; veluti memini, id aliquoties ante paucos adhuc annos factum esse, quod etiam fideliter præstitit. Etenim quùm caput sit inferioris huius Geldriæ, & totius tractus, in quo reliquæ sicut sunt urbes Hanseaticæ, vicario officio quoque post Colonienfis id præstat, quod in usum civitatum Hanseaticarum communisque eius commercii, quoties ad hoc postulatur, cernere videt. Attamen egregiè quo-

que & candidè explicat, quæ forte præiudicium unitis queant parere Provinciis. Etenim memini, magistratum huius urbis *Anno* 1623 tale responsum dedisse Hanseaticis, quod ea saltem curare posset, quæ non confœderatis Belgis quid afferrent præiudicii; unde & in reliquis se excusatum haberi voluit. Quippe confœderatum Belgium, parem rationem habet cum Hanseaticis, nisi quod corpus Hansæ dispersim sua ex tot diversis regionibus recolligat membra, quæ heic in consolidata universitate communita cum integris habentur nervorum fœventurque virium connexitatibus, ut suo loco in comparatione utriusque corporis id tunc plenius pronata occasione explicabimus, quum temporis ratio tale quid minus iam admittat.

Proinde nunc nos ad Tielam oppidum Hanseaticum convertemus: sed priusquam huc progrediamur pauca quædam de nominibus Rheni fluvii heic variantibus & eius cursu notanda veniunt, ut eo rectius sit reliquarum civitatum Hanseaticarum, quæ in sequentibus enumerandæ manent, percipi queant. Rhenus igitur, infra Embricam ad acum
sive

sive cornu insulæ Bataviæ, ut olim dicta fuit, ubi in ipso frontispicio munimentum fortissimū Schenkianum positum est, in duo se extendit brachia, unum ad dexterum, quod & septentrionale dicunt, alterum ad sinistrum latus, quod meridionale faciunt. Dextrum verò quando fluvium suum exportigit versus Arenacum, quæ nunc urbs Arnhamia est, priusquam eò deveniat, retunditur ibi quasi ad cornu, ubi constructum hodiè est castellum, quod Helort dicunt, quum ibi Drusus olim alta fossa diremptionem Rheno constituerit novo molimine, & docuerit eum novum adsumere recursum, ut sic tertium sortiretur brachium, quod in aliud inde flumen amplo cursu protendit, atque simul novum nomen Iselæ arnis, qui ex Westphaliæ ducatu per flexuosum decursum apud Boeckholdium & Dodechemium profluens ad Doelburgum brachium tertium Rheni, per Drusi fossam ingentem eousque deductū excipit, & postea Bronchorstium pergens ulterius ambiage flexuosa versus Zutphaniam defluit, donec se in sinum Austrium aut fretum Australe apud Campiam, sive

Campaniam, urbem similiter Hansæ effundat. Dextrum verò iterum Rheni brachium, ceu meritò à Scherckii munimento usque ad Drusianæ fossæ inchoamentum vocatur, & hinc omni jure fit Medium, versus Arnhamium dimidati fluminis undis se explicans primum, & mox Wageningam inclinans rursus, atque infra Rhenam oppidum ex incurvatione se rursus attollens, post formatum spaciū molis Drusicæ ad Durostadium exiguo & humili alveo se à pleno fluvio (cui nomen Leccæ tunc à prisco amne additur) separari sinit, proprium nomen Rheni retinens, atque hinc Traiectum, eo irrigando, Wordam, quod Cluverius in lib. de trib. Off. Rhen. cap. 6. Wordam facit, Leydamque devchitur, Cattwigiumque tangens maris excursus appetit, quum cuius violentiam iterum ibi ad tumulos Arenarum, quos vulgo de Dunen accolæ vocant, obstructo ostio amiserit, quæ vis ipsi quoque propè Durostadium adempta est. Namque illic civilis Batavus suis olim temporibus circa annum 12. post quam Paullinus Pompeius sub Nerone inferioris Germaniæ Proprætor aggerem Drusi perfecisset, rebellas

Romanis novum alveum, in quem mole Drusianâ dirutâ, Rhenus se effunderet, excavari curavit, ut in constrictiori Insula Batavica contra Romanorum incursionem atrociorum tutus esset: veluti quoque hoc facto præstitit, ut Rhenus mediam Insulam perforatam redderet. Inde Rhenus (*cei rectè ait Itin. in Bat. pag. 54.*) mutato nomine Lecca dici incipit ad Duto stadium, quondam rivulus tenuis è fonte suo Rheno aquas trahens, elici potius cognomento tunc dicendus, (nec enim aliud vox ipsa sonat) ac nunc revera è rivo flumen factus, genitorem suum aq̄. gum pabulo (ut ita loquat) intervertit, & ad se transtulit ac super illum animos extulit, navium patiens, præ illo arido atque exsucco; quod detrimentum incurtisse Rhenum, & Elici suo cedere coactum, fama refert ad octingentesimum & sexagesimum annum, strage arborum infamem: Annalium monumentum quadringentesimo abhinc anno illud incommodum diluvio, quo universa prope Hollandia pelagi faciem repræsentat, imputant & acceptum ferunt: eaque tempestate Rheni obturamentum incidisse & Leccæ alveum latè

se extendisse scribunt. Difficile est iudicium in tanto sæculorum decursu; itaque arbitrii incertus nihil de-definio. Sic alveum illi suffuratus, Traiectoque iniurius Lecca, Culenburgum prævehitur, trifidum oppidum: Exinde Vianam, præterlabitur, calamitosa Brederodiæ stirpis fama nuper inclytam: postea decurrit Schoonhoviam, cui oppido nomen factum ab hortorum & pometiorum pulchritudine: demum in Nervam amnem priusquã Mosæ nomen induat, se effundit. Iam verò è regione Vianæ modo nominatæ, ducta est post obstructum Rhenum suam à Traiectensibus magno impendio fossa perpetua emissatium habens in Leccam, per quam linteibus, scaphis, minoribusque navibus important aut exportant merces suas; quæ initium est & fons Iselæ, ex ea namque quantumvis vadosa fossa, & aquatum inopi, hic annis nascitur, tenui ortu primùmque oppidum ad Helsteynum, cui fœnerat nomen suum hereditarium ornameatum ac Dòminum inclytæ domus Helsteyniæ, quæ nostro ævo Clarissimos duos Heccas & Comites, Florentium & Maximilianum, illum Fabij sancta-

coris, hunc Achillis, æmulo tulit:
 inde Monfortium, à Traiectinis Prae-
 sulis conditum, castellum in bel-
 li usum, nunc pacis & oïi decorè
 lætius: hinc Oudewateram oppidu-
 lum quæstuosum, Restionã & Scha-
 noplocorum genti officinam, decur-
 rit: Exinde advenis aquis auctus Gou-
 dam, non suo tantum nomine au-
 ream, sed cum suis copiis, tum por-
 tu opportuno opulentam perlabitur:
 denique cum aquis nomen in Mosa
 amittit.

Tertium autem Rheni brachium
 ex primo usque divortio ad lævam
 statim, ubi versus Mosam inclinatè
 incipit, nomen suum eo ipso flexu
 perdit, & Vahalis dicitur. Appella-
 tio autem unde huic Rheni brachio
 fit, licet adeo sit dubium, ut ipse Clu-
 verius quid certi affirmare vereatur:
 tamen non incongrua loqui videtur
Janius in Bat. suapag. 58. quando à
 subtruffo colore arenæ, quo tingitur,
 nomen ipsi inditum putat, quem in-
 colæ & Germani passum *Vael* ceu *Va-
 lium*, pronunciant; cui effectus quo-
 que facilè talis annectitur, qui accu-
 ratam exigat vigilantiam, quem re-
 pletus annis nimis imbribus & a-
 quis impetuosus usq; exsurgere queat,

ut aggeres & rura omnia ex intumescencia eius veluti contremiscant, & concussa vacillent. Unde reparatio aut cura provida ipsa docet incolas, quid *VVagen* aut *VVachen* pro damno avertendo sit. Sed sinister hic alveus, cognomento *Vahalis*, *Noviomagum* post duas incurvationes suas tangit, ut supra dictum est: inde tres ubi confecit sinuosos decursus ad ipsum cornu, quando ad primum contactum *Mosæ* vergere incipit versus munimentum *S. Andræanum* à dextro latere, alluit *Thielam* urbem *Hanseaticam*, & ubi tetigit tum *Mosam*, convertit se iterum per aliquot flexus ad *Bommeliam* urbem itidem *Hanseaticam* in ultima *Geldriæ* parte, & nomen iam dictum tunc perfert usq; ad arcem *Loyensteynium*, in apice *Insulæ Bommelianæ* sitam, ubi non procul à *Woricomio* *Mosam* accipit.

Namq; ibi à pago *Bochovio* manibus quondam mortalium fossa egesta fuit, ut docet *Cluv. pag 36. d. l.*, quæ *Mosæ* pariter aquas in *Vahalis* flumen invexit cum nomine, quod etiam nunc durat sub cognomento novi *Mosæ*. Mox apud *Goricomium* copiosum oppidum *Lingæ* amnis, incredibili bonitate segnis, incremen-

ro auctus, Merovæ nomen quoque
 excipit, ut simul sit quasi novus Mo-
 sa, iuxta Cluverium; ubi arx tamen
 Merovæorum (quæ regia Francorum
 stirps fuit) à sinistra parte validis
 muris fluvio ceu nutans imminet
 ex insula sua oblonga, cuius margi-
 nem lævam lacus sive paludes qua-
 riunt Gertrudebergam inter & Dor-
 dracum sparsæ; intercedentibus ta-
 men parvulis quibusdam insulis pri-
 stinæ continentis terræ reliquiis;
 quas ubi præterierit cum novo co-
 gnomento in orientem nonnihil se
 convertens, ad fossam usque quæ ab
 Iuto pago Hollandiæ Ablasterdamo,
 Leccæ flumini miscetur ad Crimpe-
 num, & priusquam Roterodamum
 attingat, Iselam quasi surculum Rhe-
 ni ex Lecca prope Vianam usque ex-
 ortum recipit, & Iselmundam Me-
 rodani Dynastiæ dominium (cui no-
 men dedit os Iselæ præterfluens, sub
 Rotterdamo Mosa iterum appellari
 incipit; donec inter duos insulares
 pagos Putte & Portegaliû Vahalis no-
 men rursus obtineat; quod nomē ser-
 vat, donec inter Geroffitû & Flardin-
 gam Mosæ flumini misceatur, cuius
 hinc immenso ore, Brielam piscato-
 rum alecariæ negotiationis præci-
 puam

quam sedem à læva prætercurrens, in Oceanum mox effunditur. Ad Gerofitam igitur olim, quum adhuc terra esset solida, fuisse Mosæ Vahalisque confluentes, certum est; ait *Cluv. pag. 37.* non vetò ad Voricomium oppidum sive arcem Lovensteynium. Inde quoque toties mutatis vicibus Rhenus Mosæ, Vahalisque nomen induit, & adoptivarum aquarum iniurias tot perferre coactus est.

Explicatis igitur istis Rheni tractibus, cum cognominibus eius, facile cõstabit cuiusq; civitatis Hanscaticæ in hisce terris positus, quum plurimæ heic concurrant. Etenim à Neomagio si versus Bomeliam ad Vahalæum Rheni tramitem iter in dextra parte suscipiatur, occurrit operibus munitissima urbs Tilæa, sive Tiela ut in Privilegio Ottonis Magni *Anno 972.* Magdeburg. concessio nominatur; quæ à Bomelia duobus leucis, à munito verò S. Andreano ad dimidiam tantæ distantia partem abiungitur. Tantæ fuit pridem fortitudinis quum in loco undique benè septo situm sit, ut *Anno 1528.* à Burgundis obsessa, non modo aciem eam impetuositatem fortiter sustinuerit; sed etiam cum laude ab illa se libera-

verit. Habet quoque imperium sive iurisdictionem in territorium, quod se inter Buram oppidum stativum olim Antonini & Vahalim ultra Boreliam extendit; unde & ab ipsa urbe nomen retinet, & vulgò *Tiler-veerd* vocatur. Quod urbis huius magna sit antiquitas, & quod præ cæteris Germaniæ inferioris maximè floruerit in cõmerciis, id patet sat liquido ex privilegio Ottonis I. Magd. concessõ, ubi Bardovico, Colonia & Moguntia æqualis censetur in libertate commerciorum; ut merito nunc dolendum sit, quod iam non eiusdem famæ nomen habeat.

Hinc autem pergitur cum fluminis cursu Boreliam, ad sinistram cum Neomagio Vahalim ripam locum suum habentem, & à Burâ duabus miliaribus abiunctam. Est illa caput & Metropolis insulae quam inter sese Rhenus & Mosâ intercludendo efficiunt, Ampla elegansque certè & ædificiis sat commodis extructa est, quam etiam natura ipsa munivisse videtur, quum nullatenus cuniculis ullis aut subterraneis fossis subagitari queat; sicut etiam ab ipsis aquis crebra effusione defenditur. Sunt qui putant eam insulam propriè Batavorum

rum à Cæsare vocari; sed alii talem planè reiiciunt opinionem. Vulgò autem Bommelwerda appellatur, & pagos continet quam plurimos. *An.* 1599. nonnihil ferventius hunc situm loci ambire cœperunt Hispani, ut eò rectius utrumque flumen ibi occupare & in suam potestatem redigere possent. Ideoque prius Kesseliam ad Mosam plurimas naviculas convehi curabant, post 4. *Maij* pleno impetu Insulam obruerunt. Verum quum Princeps Auragn. Mauriti-
 us in tempore Bommelianis succur-
 reret, nil obtinere potuère Hispani,
 nisi quod totum æstivum tempus ibi
 frustra consumpserint non sine im-
 mensis sumptibus; velut etiam è
 contra Dn. Statici unitarum provin-
 ciarum ad eò accuratam huic rei
 impendebant operam, ut aliquot ex
 eorum numero ibi viverent, & 280
 navibus, 379 curtibus, 356 equis co-
 tidie uterentur, quibus necessaria
 ad singula momenta procurarent, ut
 ultra 120000 flor. summa ibi con-
 sumpta perhibeatur. Quippe vide-
 bant, se fulcrum status in eo non re-
 ctius conservare potuisse, inde nun-
 quam defatigati in assiduo labore &
 sumptu faciendo videbantur. Nec

minor erat vigilantia Princip. Maurit., qui semper optimam quoque Tilz curam gerebat, ut transcursum Wahaltæ versus eum locum, quem unice intendebant Hispani, iis impediter; unde coacti sunt ex obsidione cedere, & mansit urbs hæc splendida Hansæ in statu libero, atque suis addictæ confœderatis, quibus tantam fidei addixerat connexionem.

Quùm in actis Hanseaticis quoque Dordracum sive Durdrechtum, ut vulgoloquuntur, invenerim, urbs hæc ceu principalis & Hollandiæ ab antiquo usque Metropolis certe præteriri nequit. Nomen huic urbi i Dureto quodam & Teutonice voc *Drecht*; quæ, ut existimat *Iunius in hist. Bat. pag. 246*, Latinis forum, ab eo, quod ibi varia adferantur vel compottentur, dictum putat; quævis alii, ut *in seq. cap. ad vocem Utrecht* notabimus, pro Traiectu habeant, quùm tamen quoad ferendi & portandi internam significationem id eodem recidat, impositum esse adferant; quasi dicas Forum Dureti, itidem ut forum Sempronii, Corneli, Iulii, &c. Est autem urbs huius provinciæ pervetusta in ipso Merva fl. Rheni Mosæque conjunctæ sita

Quum

Quum ibi commixtio sit 4 fluviorum, non desunt, qui 4 eam adiacere fluminibus affirmarint, ut monet distichon illud, quod ingredienti eam urbem Anno 1549 Philippo Hispaniæ regi honoris & gratulationis ergo compositum fuit:

*Me Mosa & VValis cum Lingâ Mer-
vague cingunt:*

*Æternam Batava Virginis ecce
fidem.*

Ex aquis verò his Anno 1421 exæ-
stuate Oceano & stagnante hæc flu-
mina, redacta est hæc urbs cum parti-
cula terræ in insulam, ubi undarum
gurges omnes simul vicinos cum
plus centum hominum millibus ab-
sorberet pagos, quorum numerus 72
refertur. Urbs hæc à Gauda 5. & Vl-
traiecto 7. milliariibus distat, & est
pulchra, dives, potens amplisque &
magnificis ædificiis exornata, in qua
olim Comites inaugurari solebant,
qui tanquam caput Provinciæ eam
amplissimis hoc nomine donarunt
privilegiis: velut inter alia, ut sit asy-
lum ac tutum quoddam perfugium
iis, qui violentiâ creditorum oppres-
si, nomina sua nequeunt expedire, ac
inde à carcere & arctiore vinculo sibi
metuunt: his licitû est in hanc se re-
cipere

cipere urbem , in ibique tantisper liberè agere , donèc cum creditoribus transigere possint : Sic & ius eudèndi monetam habet. Atque quum eorum omnium , quæ in annonæ rei- que alimentariæ usum venire atque expèditi possint , locuples quoddam penu sit , fluminibus , vadoso mari , stagnisque incredibilem piscium volucrumque fœturam & copiam subministrantibus , præ cunctis aliis ipsi jus stapulæ appositum est : tum etiam ob copiosam opulentiam. Vir etenim alia urbs in toto Hollandiæ tractu , præter Amstelrodamum , quæ nuperrimis annis usque adeò ex divitiis ultimæ terræ Indiæ accrevit , ubi magnificentiora & Venetianorû fermè æmula ædificia , quæ cælum propè (ut dici solet) culminibus feriunt : hypogæa & cellæ vinariæ nunquam solem nocturnamvè Lunæ facem admissura , arcuato opere fornicata sunt. Est præterea in hac urbe Emporium vel stapula vini Rheneensis : item grani , & frugum , quæ ex Geldria , Clivia , Iuliacensi ditione , aliisque Provinciis ubertim afferuntur , ut sic non una de causa mercimoniis tot floreat , sitque amplum simul & civibus frequens. Ideoque,

ut se in tali statu fundamentalis conservet, ius stapulæ sibi disputari non sinit; sed si quid controversum & in eo litigiosum ipsi moveatur, firmissimis arctibus, totisque viribus ner-
 yum & adamantinum ipsius reipub. clavum urget. velut olim quoque Carolus Imperator arbiter & disceptator causæ eorum fuit, quum tale ius ipsis impugnaretur à vicinis. De Stapulæ iure, quid sit, supra in parte antecedenti *Cap. 20. pag. 557. & seqq.* actum est, ubi monuimus, quomodo Hanseaticæ civitates sibi id proprium fecerint, ut Germani quoque hoc quasi genuinum suis adsumserint commerciis. Quum verò altiori origine id describat *Iunius in Bat. p. 248*, ipsius etiam mentem pro majori elucidatione rei ex eiusdem verbis adducere libet: Stapula autem (ait) vox barbara, & Latinis auribus avia, purè putèque Gallicæ originis creditur, qua significetur privilegium beneficiariæ urbi collatum, sistendi & ab instituto cursu retrahendi merces exoticas, quas negotiator importat, ut nimirum eo loco stabulentur, (si ad vocis originem alludere licet) ac conquiescant, quo venum prostituantur quavis tandem sondi-

conditione nisi damnosam venditionem caufatus, vel meliorem aliunde lucri auram olfaciens in stitor rector, vè malit recurrere, unde venerat & ubi domicilium habet: Quod illi integrum est & liberè facere licet, etiam non perfoluto stato portatio. Quod si emptæ illic merces aliò devehendæ veniant, haud temerè in alia quam populatia navigia merces recondi patitur civitatis ius. Simile exemplum stapulæ obtinet Atrebatum civitas in vina Francica, quæ plaustris importantur. Middelburgo quoque idem ius in vina Hispanica, Lusitanica & Gallicana concessum est. At Durdrechtum non in unum genus, vina nimirum Germanica, quæ secundo Rheno Mosaque deportantur; sed in cerealia etiam quæcunque semina & lignorum arborumque strues, & si quæ sunt aliz illius generis merces vectoriis navigiis è Gelris Clivisque convehi solitæ, ius suum extendit. Alii quoque *Stapel* à *Stapelholtz*, quod lignorum struem seu acervum significat, derivant; ut *Stapelen* sic merces in unam struem seu acervum congerere. Sed iuris huius naturam, & quæ privilegia propriè exprimat, superius satis dicta

dicto loco explicavimus, quod iis locis maximè accommodari debet, quibus quasi regale à Principe supremo regni concessum est, ut abusus eius, in quem ab iniquis supplantatoribus abripi solet, maximè prohibeatur. Quantas enim incommoditates subditis & populis totius regni ac imperii talis abusus creare possit, vix quis credat, qui non interna eius rei arcana intelligit. Ipsas enervat vires regni, & perniciem causat incauto magistratui. Ideoque Belgis hodiè pro summo est arcano actò, ut omnes illos pro hostibus status sui habeant, qui petulantius talia flagellare student. Sed de his alibi: Durdrechtum vetò quando à continente terra sit avulsum (ut supra indicatum est) id expressit *Had. Jun.* eleganti disticho hoc, annum denotare.

DurdreChto In CVbVlt Vis atrox

In CIta Ventis,

Vrbs qVad, sIlVlt protInVs haV-
stia Marl.

Causa tam immensæ calamitatis ex publica fama rustico alicui imputantur, qui vicini rebus invidens ex inimicitia, fundum illius aggeri maritimo subiectum elutione maris abolere, aut saltem corrumpere cogitâ-

gitârat, ignarus secururam, post semel mare admissum, aggeris perruptionem, multoquæ minus totalem terrarum submersionem. Itaque pessimo consilio pessimum perniciæ facinus adiunxit. Fertur enim, effodisse scrobem, per quam, ceu colliquias, mare exarsuans, in fundum prædictum corrivaretur, cuius impetus, quàm nulla ope humana sisti iam amplius posset, latissimam terrarum hominumque stragem edidit. Anno 1572 prima ea urbs Hollandiæ fuit, quæ, post captam Brielam, Duci Albano se subduxit; unde etiam primum adhuc, quod alias quoque ipsi competebat, votum inter civitates Hollandiæ civitates in publicis obtinet, & quasi directorium gerit, cui Delphum iam mox associavit.

Briela Insulæ Toxandrorum (à Cluverio fides rite constat) à sinistra parte Mosæ, ubi in Oceanum Germanicum se exonerat, unica urbs propè est, proxima tamen ab ea Geer-ylitum: Et vocatur Insula hæc Voerna Hollandiæ. Brielæ autem à spacio liberoque alveo nomen videtur inditum, quo loco navale prælium inter Civilem Batavum & Romanam classem tentatum; sed æquo Marte

Matte diremptum fuisse coniectant. Nomen non abludit ab Helio Plinii, ait *Itin. in Bat. p. 296*, ut fortassis ob latitudinem ostii, Brchiela, tanquam latus Helius, vulgari voce corrupta appellatum sit. Oppidum istud cum Scerylito mediocri fortuna utitur, quum plerique incolæ piscatores sint, qui è mari v:ctum quaerunt. Ingens tamen cœlogravitas est: in ea Insula ob maris viciniam; unde magna & anniversaria morborum: materia pullulat. Ager alioqui probissimum fert triticum, ita, ut commune hoc habeat cum Sardinia, de qua eadem pestiferi aëris, & terræ: fœcundæ conditio prædicatur. Terram antehac talem non habuisse faciem, facile ex Cæsaris & Taciti scriptis colligi potest; sicut nec Plinius, ut illas heic recenset Insulas: scilicet quia nullæ veræ etant insulæ, sed continens terra, ætuariis saltem ac fossis distincta, ut ait *Cluv. dist. I p. 15*, quibus æstus exciperentur, ne agros sativæ præparatos superfluerent. Hinc verò postea factum, uti Oceanus Germanicus, quum in totum Germaniæ litus vehementius irrueret, faciliè etiam hoc solum latis: atque altis fretis discerperet. Velut.

quoque communis vox populi id indicat, quod de Flevis aut Vlietis habetur. Quippe vocabulum hoc *Vliet* aut *Fliet* (ceu incolis huius regionis F. & V. idem sonat plurimum) nihil aliud significat ipsorum linguâ, quàm quod Latini æstuaria appellant, sive fluxus maris. Quoties enim mare accedente æstu in terras se recipit, easque operit, & (ut verbis utar Melæ) campos implet, vulgaris lingua id dicit, *Fleut*, id est, maris æstus increfcit. Inde Flevum quoque originem ducere, & campos inde fuisse completos, ac fluitasse, atque inde paulatim crevisse vastitatem illam (quam hodiè videmus) sinus Batavici, absumpto immenso terrarum spacio, intelligimus. Vocem quoque hanc *Vliet*, tum marinis undis, tum maritimis oppidis ac pagis affixam passim in hac regione reperias. Undis, ut inter duas Hollandiæ Insulas, quæ uno eodemque vocabulo *Voorn* appellantur, ubi Euripus ille *Harinckvliet* vocatur; & in lacu seu sinu Batavico, iam dicto. Sic & in Insula *Voorn* altera urbs *Geervliet*, Zelandiaque *Biervliet* est, &c.

Briel autem quàm Mosæ & Rheni ostium conservaret, atq(prævale-

rer in piscatione halecum aliusque generis, inde Hanseatico fœderi, præsertim ab hac parte, ubi Coloniense fœdus ita sanctè celebratum fuit, ne piratarum vis gravior commercia supprimeret, eius cives se dedidêre, ut ibi concursus esset navium, & eadem securitas inde præstari posset navigantibus, quæ loci receptus càperet. Situs ipse facilè demonstrat commoditates, quæ in còmmercia non solum, sed etiam in defensionis usum converti valeant. Exemplum nobis Iohan. Comes Marchiæ, qui & Dynasta Lumæius, ex superioribus exhibet temporibus. An non etenim ille, quum ex Anglia cum suis sociis exterritus, quos contumelioso titulo Geusen Hispani tum vocitabant, à Regina ad instantiam Ducis Albani eiceretur, quasi ex desperatione hanc urbem primus elegit, & insulam, ut ibi sibi sedem defensionis tanquam profugi figeret? Exigua erant initia, quum occupationem ibi Anno 1571. ipsi*s* Calend. April. tentarent, quæ in tantum excreverunt successum, ut profectò (*æt Guicciard in Holland.*) in multos annos non tantum ipsi Regi luctuosum, sed & Belgicæ universæ gravissimarum calamitatum.

fuerit principium. Desciverunt enim paulò post simul Flissinga, Dordracum, Enckhusa, Goricum & alia quædam oppida, dum Comes Montanus alter Zutphaniam, Dotechum, Dõesburgum, Goor, Oldenzielam, Hattenum, Elborgum, & Hardervicū, nec minus Swollam, Campos, Hasseldium & Steynwigium occupabat. Anno 1572. Et quum Gubernator Hispan. Comes de Bassu ad Brielam cum classe navali sua confunderetur, dissipareturque, navibus propè omnibus extinctis, universa rerum & Status mutatio inde exordium sumit, quæ horrenda in primis bella & extremas quasque miseras secum traxit, prout speciatim ex Meterano aliisque talia colligi poterunt, dum nos paululum ad Zelandiam interea propter duas civitates Hansæ Zirickseam & Middelburgum convertere paucis cogimur.

Zirizæa urbs est in insula Zelandiæ Schawia sive Scaldia (à Scaldi fluvio propter vicinitatem ita dicta) versus Austrum sita, quæ omnium urbium universi Comitatus Zelandici antiquissima habetur, ut quam conditam narrant annales Anno Chr. 849. ab illustri quodam viro Ziringo sive Sirino

Siringue , uti ab aliis vocatur : Ita quoque ex auctoris sui nomine adhuc claret. Fuit olim & fama simul & commercii nobilissima, adeoque insignis & magni momenti res ; quod pulcherrimum nempe & valdè à mercatoribus frequentatum haberet portum : quem quùm obstruxisset postea arenisque opplevisset Oceanus, maximum quidem civitati infixit vulnus ; sed non adeò tamen lethale, quin & mœnibus hodiè munita, & cum domibus satis concinnis, tum & publicis ædificiis mediocriter sit exulta. Unde Zelandiæ quidem universim acceptæ, secundum demum est oppidum ; sed Orientalium eius insularum Metropolis. Neque verò extincta heic prorsus silent commercia ; quæ si salem potissimum spectes & rubiam illam tinctorum, cæius Insula hæc præ cæteris ferax, magis magisque indies rursus evirescere iam pridem cœpit, præsertim quum novum eruerint quoque portum. Tum etiam Dunkerkiani illis multum cum reliquis civitatibus vigilantia adiiciunt, ut nunc accuratius & potentius damna civibus suis perpeffa recuperare queant ; ceu multi sunt, quibus spoliantium dissipatio

non exigua affert commoda, & divitiarum vires . Præterea gaudet opidum Zirizæa luculentissimis aliquot privilegiis: inter alia, ut qui civis ob facinus capitale in vitæ detrimentum adductus sit, & vel capite luerit culpam, vel fugâ salutis consuluerit, multari non possit graviore, quam sexaginta librarum Parisiensium, id est florenorum triginta pecuniariâ pænâ. Item, quod magistratus urbanus non in urbem tantum ejusque districtum, sed in totam insuper Scaldiam, maximè quod ad rem agrariam pertinet, summam obtineat potestatem. Quæ exercei solet ab altero Consulum urbanorum, pari ferè (si parvis componere maxima fas est) quo apud Romanos olim Tribuni plebis, auctoritate preedito, atque inde vulgatiter dicto *Dar gemeynte Borgemeester*, quasi dicas Consul communitatis: & septem præterea curatoribus aggerum, qui vulgo audiunt *Heymyaden*, id est consultores domestici, sive communis terræ Consiliarii. Inter publica urbis ædificia eminet maximè templum illud quod vulgò audit *het Munster*, dedicatum aliàs Divo Lævano, primo, vel inter primos, Zelandiæ

landiæ nostræ Apostolos. Pulcherri-
 mum sanè opus, bene & aptè com-
 mensuratum, ac multa luce undi-
 que collustratum. Cui non aliud
 usquam in tota Zelandia dederis si-
 mile. Et si multum tamen de veteri
 illo splendore amiserit, cum de cælo
 tactum flagravit anno quem nume-
 ralis iste versiculus indicat: **C R A S**
C A N E *Terribilis. Non possum. cur?*
Cadit ignis. Quem ut melius capiat
 lector sciendum, istud incendium
 accidisse pridie festi dedicationis.
 Scilicet autem in ipso festo solere à
 sacerdotibus decantari tritum illud,
O quam terribilis est locus iste, &c.
 Est ergo dialogisus, inter quem vis
 de populo & presbyterum institutus,
 quod in civium maximè gratiam quæ
 Romanensium rerum rituumque igna-
 ri, sententiam fortè non assequuntur,
 adicere debui. Mater fuit aut geni-
 trix hæc urbs plurimum eruditissimo-
 rum. ceu quoque inter doctos & scri-
 ptis illustres viros Zirizæâ oriundos
 meritò recensetur peritissimus ille &
 celeberrimus medicus idemque dul-
 cissimus vates: Iason, in quâ, à Pratis,
 & Lev. Lemnius Reliqui ipsi passim in
 editis suis operibus sese ostendunt,
 quâz fuerunt homines doctrinæ, &

prudentiæ, quos ita quilibet rectius in scriptis suis consulere potest : Ingenia perspicacia deprehendet.

Capti sunt ante aliquot annos non procul ab hoc opido pisces quidam marini, horrificâ planè & monstrôsâ corporis vastitate ; qui cum cæterâ formâ, tum per longis præsertim ore exsertis dentibus, apro haud multum absimiles ; verum corporis mole vel bis tanto maiores, ac longè magis terribiles. Convexerunt eorum nonnullos Antverpiam, ubi, ob eorum suavitatem, carè admodum venierunt. Et ad hoc quidem exemplum capiuntur subinde in hisce istorum ac Batavorum etiam aquis, vasti quidam, horrendi & monstrosi pisces, qui ad coquendum potius oleum, quam in alios usus, experuntur : nec tamen, utcumque res cedat, luendo sunt gravissimo illi detrimento, quod ordinariis illis piscibus assiduè deprædandis, fugandisq; & deglutiendis, piscatoribus inferunt. Et tantû de hac urbe sufficiat modò.

In Walgria vetò extrema occidentalis Zelandiæ insula quoque Hanseatico fœderi addicta, fuit membrumque eius nobile retulit, urbs Mittelburgensis. Cuius nomen inde factum est,

est, quod in medietate eius insulae sita sit; quod ipsa Belgica testatur: locutio: & distat Dordraci Batavorum metropoli 17. leucarum intervallo. Sunt quidam, qui Metelburgum à Metello consulari Romanorum viro dictum velint; sed nullo cum fundamento: alii à Mattione conditum, adseverare non verentur, quum Zelandi inde Mattiaci vocati fuerint. Sed *Cluverius in lib. suo de trib. Ost. Rhem cap. 1. pag. 3,* eos refutat, demonstrando, quod Zelandi nunquam illæ gentes fuerint: Sed an satis bona fide prolatum sit, dicant alii, quando ubique nimis confidenter agit. Vrbs hæc certè inter cæteras Belgii uniti provincias quavis opibus & potentia diu floruerit; tamen ex patris initiis orta fertur, adeò, ut *Anno Dn. 1121.* tempore Godebaldi Episcopi Traiectensis nihil aliud quam pagus fuerit, qui exul eò tum concesserat. Privilegia autem præcipua à Gulielmo rege Romanorum eam sua impetrasse, affirmatur, quum illi tale ius concesserit, ne alibi usquam in tota Occidentali Zelandia esset iudicium in suprema iustitia, de capitali delicto cognoscendo, quam in hac urbe; quò etiam rei in carcerem

adduci deberent , & usque ad decisionem adservatier. Duplex urbi est alveus sive portus ; uterque non procul ab Arnenunda in Oceanum influens ; quorum alter est antiqui operis, alter recens effossus, & ea cum latitudine atque profunditate, ut supra 200. lastarum naves usque in orbem recipere possit, magna cum civium commoditate. Ipsa urbs lucentia in primis, amœna & cum firmis admodum mœnibus, tam latitudo quoque & altis fossis, alio rursus muro extrorsus cinctis, omni ex parte clausa; quæ omnia, ut examinanti liquet, prævalidam eam adversus violentos adultus efficiunt. Viae habet quoque admodum elegantes, domos laxas & amplas. In templo magnifico D. Nicolai ibi conditus est Gulielmus Rex Rom. cum coniuge Regina Isabella, quod Anno 1156 renovari curavit regiè. Gaudet insuper urbs hæc stapulâ & jure emporii in vino è Gallia, Lusitania, Hispania, aliisque locis viâ maritimâ in has provincias apportato: quumque navigationibus maximè, & negotiatione marina diu floruerit, Hansæ se tum addixit cum aliis vicinis locis civitatibus, ut cò melius sua promove-

moveret commoda. Etiam hodie
 variis generis variis commerciis suum
 conservat vigorem, quum non tan-
 tum huius Insulæ, sed quoque totius
 Comitatus Zelandiæ caput sit, ita po-
 tens, ac dives, ut ante aliquot tempo-
 ra à Domino Arnemundano mo-
 mente sum illud oppidum Arnemun-
 dam emerit, ut ibi capacem & tutam
 navium suarum haberet stationem.
 Constantis sunt cives animositatis,
 quod etiam *Anno Chr. 1574* egregiè
 demonstrant, ut non potuerint vi-
 adeo evinci, donec Princeps Aurag.
 Wilhelmus eos fame & extrema ne-
 cessitate ad deditionem coegerit. Ve-
 rùm quum iam libertatem plenio-
 rem ita recuperasset, non minus
 quam Vlissenses in cura negotiatio-
 num maritimarum perrexerunt sedu-
 lō: ubi tum maximo illis hoc cessit
 commodo, quod Antwerpia sub-
 acta esset ab Hispanis. Namque com-
 merciorum comueatus tunc penitus
 in eam conuigravit urbem; unde
 quoque alia media plura negotiatio-
 num dispexere, ut ibi primum fun-
 damentum iactum sit Collegii na-
 vigantium in Indiam Orientalem,
 ex qua inventione mirè accrescere
 cepit *Anno 1590*. Tum etiam alia
 ipsis

ipsis adiecta est fortuna, ut Anglicani Mercatores, quos Adventurios in Germania dicebant, quum Stada ob dictas supra rationes & causas monopolii, quod ipsis imputabatur, discedere iussu Imperatoris cogerentur, Middelburgum se converterent, ut ibi commercia pleniori vigore adaugerent. Ex quo se igitur singulari confœderatione mutuò devinxêre Zelandi, comitia ibi sua ordinaria celebrant, & Cameram rationum rei maritimæ ibidem sua dispositione exercent, velut & officinam monetariam & similes usus exinde dirigunt. Spectabilis quoque est curia, atque fastigium summæ urbis turri impositum, horologioque longè pulcherrimo exornatum. Sed nunc redeundum nobis est ad interiorem Bataviam.

§
C A P. IV.

*De reliquis in Belgia Geldriæ Na-
balicæ civitatibus Hansæ, cum
Transsylvanis & Fle-
vicis.*

PRiusquam ad reliquas Fœde-
ris Hanseatici in Ducatus Geldriæ
tractu Rhenique trifidi revertamur
civitates, occurrit nobis ipso in iti-
nere Ultraiectum intra Hollandiam
& Geldriæ terminos situm, de quo
pauca quædam, saltem quoad nomi-
nis & situs rationem, nobis heic in-
terferenda sunt, quum urbs hæc quo-
que nomen & officia sua olim huic
famosissimo fœderi Hansæ inter alias
egregiè præstiterit. Principio enim
heic notandum tamen, quod acrem
satis pro more censuram Iunio heic
iterum *Cluver. de trib. alv. Rh. p. 132.*
imponat; ut mox patebit, ubi neces-
sariò quid nobis de nomine ipsius &
differentia Traiecti ad Mosam erit
monendum. Varias autem hæc urbs
pettulit sortes: Sicut etiam propter
excidium eius & Nortmannorum ex
axe Boreali dirissimas incursiones,
civitas Hanseatica Davantria olim
sedem

sedem eius Episcopalem recepit, & diu secum fovendo conservavit, donec Baldericus in pristinum locum reducendo eam restituerit. Nomen verò Ultraiectionis unde sit, id quidem apud multos in dubium vocari vult: ceu pleribus hoc *Junius in Bat. Hist.* pag. 127 & 128 ex aliorum opinionibus, plus tamen refutando, quam approbando recenset. Ideo mirum, quod ita nequicquam virum de huiusmodi turâ omni benè meritum acti solum taxare voluerit, quàm tamen idem fermè cum eodem affirmet; licet ille nihil firmiter concludat, postquam opiniones aliorum recensuerit; sed expressè protestationis loco ponat hæc verba pag. 129. *Ista mea est coniectura, quam profiteri visum est, cum quadam stipulationis lege, quod Pyrrhonios hac in parte sequar, & in tanta vetustatis obscuritate atque ignorantia nihil ad severationem velim affirmare.*

Quod si igitur ex illis coniecturâ veriorē sibi elegerit hic sententiam, nihil obest: unio, qui propterea immerito culpatur. Rationes dubitandi ille proposuit suas, unde & eousque excusationem potius quàm reprehensionem acerbiorē meretur. Sed

tamen.

tamen idem dixit, quod de Vultarum
aut Wiltorum gente nomen deduca-
tur, si Romanum illud Traiectum
ipſi addatur, velut etiam hanc impo-
ſitionem Dagobetto Regi Clotarii
Franci filio pag. 127. adſcribit, illum
videlicet nomenclaturam urbis ap-
petiſſe, Traiectumque denominatſe,
quod ibi traiectus eſſet & telonium,
ubi & pro vectura, & pro negotia-
torum mercibus ſtipes appendebatur,
quamvis & antè extiterit Traiecti
mètio, in Itineratio quod Antonino
attribuitur. Quare concurrat ita u-
triuſque ſententia. Vox enim traie-
ctum à Romanis oppido aut vico in-
dita, nihil heic, niſi verum fluminis
traiectum, ſeu tranſmiſſum indicat.
Nec heic ſolum, ſed ubicunq; oppi-
dorum, pagorum, vicorumque no-
mina in *Trecht*, ſive *trecht*, ſeu *Drecht*
terminata inde invenias. Hæc quip-
pe ſemper fluminibus, aliſque aquis
propterea hiſce in terris appoſita
ſunt, ut tranſvectionem denotent,
veint eſt *Dordrecht*, *Slydrecht*, *Moer-
drecht* &c. Illuſtre portò caſtellum
Pipini, quod Beda Wiltaburg appellat,
haud dubiè is locus fuit, qui nunc
etiam 3600 paſſ. circiter ſupra Tra-
iectum Wildenburg indigetatur: ubi
multa

multa sua ætate antiquitatis rudera
 effossa testatur Iunius. Hinc suspicor,
 quòd locus iste iam propè esset Tra-
 iectum oppidum (ubi sedem Episco-
 palem Pipini concessu statuit Wille-
 brodus) natum esse Bedæ errorem,
 uti is in ipso castello sedem Episcopi,
 concessam existimaret. Id tamen
 haud abnuerim (ait Cluv. pag. 135.
 d. l.) ab Vultarum, sive Wiltorum
 gente cognominatum postea Traie-
 ctum istud; quando quoque *Novis-*
magus in h. st. Bat. disertè testatur, se
 legisse in libris ante 600. annos scri-
 ptis, duo hæc nomina Wiltraiectum
 & Vltraiectum: Quemadmodum igitur
 Traiectum ad Mosam ad diffé-
 rentiam istius ad Rhenum, *Mæstricht*
 nominatum fuit: sicut illud ad dis-
 crimen huius Vultarum sive Wilto-
 rum cognomine nuncupatum
 quod nomen postmodo in Vltraie-
 ctum, ac mox Vtraiectum; unde et-
 iam nunc vocabulum manet *Vtrecht*,
 & corruptius *Vtert* in contractione;
 qua gentes hæc maximè delectantur:
 &c. Si tum autem est Vltraiectum,
 quod flumen, priusquam in Leccam
 olim delucebatur, eam præterfluebat,
 atque hinc porrò ad Ocenum per
 Wordam & Leydam properabat unde
 nunc.

nunc quoque temporis aquæ ab accolis undique conquiritæ, & per varias fossas in urbem corrivatæ, Rheni apud promiscuam turbam vocabulo celebrantur. Illud verò notatu dignum, eo loco positam hanc esse urbem, ut unius diei itinere pedibus pervenire queas, ad quodcumque libuerit è quinquaginta oppidis hoc undique circumstantibus. Habet quoque pulcherrimam & munitissimam arcem à Catolo V. Imper. extractam, quæ Vreslenburch sive arx pacis dicitur. Divæ Mariæ templum postremò conditum omnium artificiosissimum est: miraculo ubi fuit, quum huius templi iacerentur fundamenta, inventam fuisse voraginem, cui nihil posset superstrui, quin in fundum iter, quicquid superstrueretur, donec pelles bubulæ ingestæ sunt, quo factò tandem solidatus est fundus ad structuram; unde hi sunt versus:

Accipe posteritas, quod post tua secula narres,

Taurini cutibus fundo solidata columna est.

Est Ultraiectum metropolis eius ditionis cui nomen suum imposuit & quatuor oppida muris clausa, &

M m m satis

facis concinna complectitur : Batavodurum videlicet, Rhenam, Amerfordiam & Montfortium; Versus orientem terminatur quarta parte Geldiæ, quæ Velovia dicitur, atque Arnheimium caput habet. Regiuncula sane mirabilis est, ut quæ tribus sui lateribus tum sinu Batavico sive Australi, tum Rheno & Isalâ fluviiis clausa sit; ideoque imprimis piscosa; tum & sylvulas habet amcenitate simul & feratum copia commendabilis; continetque civitates Arnheimium, Elburgum, Harderwicum, Wageningum & Hattemium, quorum 4 priora Hanseatica sunt.

Arnheimium autem urbs, quæ hodiè ita vocatur, quam Corn. Tacitus & alii scriptores prisce Atenacium vel Harenacium indigentant, dextra Rheni ripæ adpositum, media scè inde leuca ubi id flumen in duo cornua scinditur, ac Noviomago simul atque Doesburgo pari duarum leucarum intervallo abiunctum, & tum aënis publicis privatisque ædificiis tum sacris præcipuè perquam elegans atque concinnum.

Arnheimi vero nomen inde gestat, quasi Imperialis aquilæ domicilium sit, quoniam *Alon* Belgica lingua aquilam

iam denotet. Solemnis heic superioribus paullo temporibus Geldriæ principum, hodie vero præfectorum eiusdem Provinciæ sedes. Quin & fixum hic Cancellariæ Ducatus Geldriæ Comitatusque Zutphania domicilium est, ubi olim Magistratum quidem *Anno Christi* 1455, instituit Carolus V. Imperator, quo tempore partim vi & manu armatâ, partim (ut infra dicemus) pactione & fœderationem istam recuperavit. Magistratum inquam, qui tunc constabat Cancellatio, decem Consiliariis, tum Graphariis suis ac Secretariis: sed postea numero factus est auctior. & Cancellarii quidē dignitate hodie fungitur quem præsidem dicunt, vit ob raras virtutes eo gradu dignissimus Sequuntur hinc quatuor Seniores, qui, oportet, ut sint Toparchæ, velut minimum viri nobiles è totidem terræ quadrantibus oriundi, etsi autem statutum sit iis de publico suum stipendium, nequaquam tamen adstricti sunt in aulâ perpetuò degere, sed vocati demum ad eam accedere, ac tunc singuli binos, in singulos dies, florenos extra ordinem capiunt. Fuerunt autem hi quatuor iam olim quidem Ægidius Bucholtus, Petrus-

Apeldornius, Conradus Mekeranus, Ioannes Poinius. reliqui octo Consiliarii, qui Senatum tunc complevere, sunt Iodocus Craneveldius, Leonardus Stalburgius, Melchior Bentschpius, qui & Advocatus Fiscalis, Iacobus Beckius, Arnoldus Sandelinus, Godfridus Gillkenius, Petrus Verrekius, & Ioannes Angelus. Administrat autem supremus iste Senatus iustitiam magnâ potius auctoritate, nec ab eius sententiis ulla datur ulterior provocatio. Instituit porro Philippus Rex Anno 1559 in hac ipsâ urbe etiam Cameraam Rationum, ad quam regios omnes per Geldriam & Zutphaniam administratos, sive præturam ii, sive quæsturam exerceant, administrationis suæ rationem oportet referre: planè ut supra narravimus fieri in ratiocinario Bruxellensi. Hoc loco addendum è vetustate, ista in urbe stativa fuisse legionis 10, auctoritate taciti constat, quam à cristatarum cassidum insignibus, Gallico vocabulo Alaudana dètam, Cæsar fidem facere potest, quanquam & veterana & germanica eodem pòst appellata fuerit: quam propter virtutem maximi semper isti fecit & in rebus dubiis usus feliciter fuit: quam

ita quoque adamavit, ut quum ipsa ob excitatum tumultum militari more decimationem (id est, animadversionem capitalem in decimum quemque militum) flagitaret, noxam eam eximerit: quam denique universam compositis bellis civitate donavit, quod disciplina cultuque Romano instituta præclarè ornataque esset.

Vada, Tacito dictum oppidum quod Vaganum alii nominant, olim Rheno adsitum, nunc vicinum; solo palustri & argilloso inædificatum, natura & opere validum: quondam irrita oppugnatione à civili Batavo tentatum; dum hic odii procerax infestis armis oppugnaret sibi nepotem è sorore Julium Briganticum destinat, ille pertinacior sed exitioso sui odio avunculum repellit, inter fortissimum quemque fortiter pugnando desideratus.

Hattenum in læva Isaliæ ripa situm, oppidulum exiguum & iutulentum, sed adversus vim validum, cum arce munitissima.

Elbergum ad interiorem freti Batavici sinum in littoris crepidine sedet oppidulum quadratum, piscario negotio deditum, rerum alioqui

M m m ; egens,

egens, quod olim inter bella bonis fortunisque alienis deprædandis instructius fuit, quam locupletando externo hosti, à quo multum didicere Selandici in hoc aucupio: unde Håleaticis maximè in securitatis præstatione adumento fuit, si quid periculi in mari affulgeret, quum homines essent animi inferterriti.

Sic Hardervicum, Pastorum seu opilionum perfugium sonat: Batavici in sinus littore seu æstuario potius sedet, quem multis annis infectum myoparonibus habuit, vivente Carolo S. Adolphi Impii filio, v. ro mayorsio, & (quod de Atila dictum fuit) flagello Dei in finitimos. Oppidum est valdè munitum opere, cum arce: quod ignis depastus fuit ad annū salutis tertium supra sesquimillesimum, tam furens & violentus, ut totum intra tres horas confligrâit, fortunis corruptis omnibus, cum multorum etiam interitu, salvis tectis servatis quæq; aut ad summum sex ædificiis: oppidani piscatoriam fermè exercent.

Vbi flumen Ifala, quod in Westphalia haud procul ab arce Lymbeck oritur, & ad modica oppida Rynenbergk, Iselburgk, Anholt. Dotechum &

& Doesburg, ex Rheni adoptione cumulatam auctorem adsumsit, nullas hactenus à sinistrâ ripâ receptis aquis, ulterius decurrit, Zutphaniam pertingit, quam Iunius veterem Vsi-petum vocat civitatem, opulentam, beatam, ac validè munitam.

Nomen urbi dedit situs humilitas & paludes contiguæ; ceu vulgari istorum lingua *Venen* dicuntur. Adiacet autem dextræ ripæ fluminis Isalæ, quod alii à Plinio & Pomp. Isalæ Flevum cognominatum putant, quos tamen rectè *Cluver. cap. 22. de trib. salu. R. p. 203, & seqq.* refutat, & ex Tacito potius restituit antiquum nomen, quo Isala Nabalia sive corruptè Navaliam dicta fuerit. Etenim Flevus saltem ostium Nabaliæ ponit, ut *idem cap. 23, & 24.* docet; quum ibi Oceanus ingenti undarum vi, per ostium Nabaliæ fluminis irrumpens, proximos campos impleverit, æstuarique primum facta sint, quæ alternis maris æstibus modò vacua, modò undis repleta videbantur, unde mare illud Vadofum sive lacus Batavicus exitit. Repetitio autem ea vernaculo sermone incolis *Fliet* fuit nuncupata, quod Romani vocabulum in suam linguam redigentes Flevum dixere, ut *M. m. m. 4.* rectè

rectè: ac verè scriptum reliquit Pro-
Iomæus. Accuratioribus tamen, et
magis Latinum facerent id, Flevum
protulerunt, quod refert Plinius et
Tacitus: Mela verò Flevonem iacum
insulamque appellat. Quod, propter
errores varias multorum, hec mo-
nendum fuit.

Urbem autem Zutphaniam inter-
fluit fluvius Betkela, qui & Isalæ sive
Nabalæ huic Rheni sese ad eam cõ-
miscet. Distat Zutphania Teuta-
burgo quidem sesquileuæ: Artha-
mio verò citèter quatuor, Novioma-
go denique sex plus minus leucarum
itinere. Oppidum sanè lautum, &
tam publicis quàm privatis domibus
templisque conspiciunt; cuius cave-
se etiam commerciorum studio ab
antiquis temporibus unicè dederant,
& cum vicinis varias exercebant
permutationes rerum; unde fœderi
Hansæ se adlociandos putarunt, ut cõ-
magis ex diversis terræ partibus ne-
cessaria adveherent, quibus provisio-
nes procurarent reliquis oppidis, non
commoditati fluminis tali appositis.

Habet quoque Zutphania digni-
tatem Comitatus, estque tertia huius
Ducatus Metropolis, ac tertii eius
quadrantis caput, qui complectitur
oppi-

oppida territoriaque sequentia, Doeburgum, Deutecomium, Lochemium, Grollam, Bredefortium atque Bronchoustium; ceteri ultimum istud titulos oppidi Comitatusque distincti, at sub hoc tamen quadrante comprehensi, inscribat: territoria autem sunt oppidorum iam enumeratorum praefecturae.

Accessit hic Comitatus ditioni Principum Geldrae, matrimonio inter Ottonem I. Geldrae Comitem & Gerlaci Comitis Zutphaniensi, filiam inito *Anno Chr.* 1082. Quum *Anno* 1579. Groninga à Staticis esset capta, unà cum Amerforto, praesidio militari accepto, huic confederationi iterum se submitit, quum *ante* 7 *Annos* à Frid. de Toletto fuissent victi & ad iugum redacti. Verum *Anno* 1583 denuò Dux Parmensis eam occupavit non sine ingenti caede & spolio commisso. Statici & Princeps Maur. ingentem laborem in obsidione varia subibant; sed tamen non potuerunt eam cum Daventria usque ad *Annum* 1591 recuperare, ex quo tempore munimentis & fortalitiis summis pericula fuit, ut nunc violentiae cedere facile aesciat.

Vbi nunc Isala quondam Nabalia dictus fluvius se devolvere pergit, versus Australem Bataviæ sinum, Geldrię finitimam ditionem perluit, quam Transsalanam dicunt, septentrionem versus sitam. Hęc Provincia in tria luculenta cum primis membra dividitur; Sallandiam nępe, quam Transsalanam dicunt, propter vicinitatem Isalę; Drentam, quę trans Vidrum, quem *Vecht* vocant, sita est; & Tubantiam sive Twentam, quę Westphalię proxima est: Aer harum regionum purus est ac salutatis; terra plana ac humilis; montes rarissimi sunt, iidemque sylvis saltibusque consiti: Ager est fertilissimus, & ad quamvis culturam aptus, frumenti in primis & optimi tritici in primis admodum ferax: hinc quoque pascuis fœcundus, unde pecorum iagentes colunt greges; vinum autem nequaquam gignit. Habet fluvium Vidrum, cum minoribus aliquot rivulis: tum per amœnas quasdam & utiles sylvas, etsi exiguas tamen, nec certis vocabulis insignitas. Octo in ea sunt civitates muris clausę: Daventria scilicet, Campia, Schwolla, Vollenhovia, Stenovicum, Hasselerum, Otmaria, Oldefilia. Sunt

præterea 10. loca primaria & amplif-
simis privilegiis prædita ; Meppela
nempe , Gelmuda , Covordia , Har-
temberga , Onima , Almelo , Gora ,
Dipenhæmium , Delda , & Enscheda :
denique amplius quam 100 turriti
sunt pagi. Ordines huius Ditionis
constant duobus membris, Præfectis,
& nobilitate, ac Urbibus : sed totius
Provinciæ caput Daventria est, quam
Campia , & Schwolla ceu civitates
Hanseaticæ sequuntur, &c.

Daventria igitur sita est ad ripam
dexteram Isalæ sive Nabalæ, duabus
à Zutphania, & 4. à Swolla leucis
abiuncta : Urbs est sibi prævalida,
humanaque industria mirifice com-
munita, solo ampla, speciosa, bonif-
que & pulchris ædificiis tam publi-
cis quam privatis plena, civibus ad-
modum densa, atque universæ Tran-
sifalaniæ Metropolis. Nomen ha-
bet à populis Ansuariis illis, quos
Daventurios, sive Davantuarios o-
lim dicebant ex Francis oriundos, ut
notat *Jen. in Bat. pag. 99.* ubi addit,
quod ipsi visi fuerint ab Ansis, quos
heroes & proceres faciebant, dicti,
quod nomen quoque illorum civi-
tas meritò reportavit, *Ansees stad*,
quali meritò Ansuariorum urbs pub-
licis

licis scriptis nominari passus sit; ut
 etiam sic vel cum iure nominis Fœ-
 dus Hanseaticum, quod alii inde An-
 seaticū minus congruè faciunt, pos-
 sideat. Incolæ eius humani sunt, ac
 hospitales, & studioſi admodum
 mercaturæ: imò etiam litteris admo-
 dum favent; adè ut etiam Acade-
 miam provinciæ suæ destinarent. Vu-
 nam verò talem constituerent, quæ
 veram saperet Philosophiam, non fu-
 tilitate nugacitateque in terminis va-
 nis disputacem, & rixarum funesta-
 rum genitricem! Sed hoc potius op-
 tandum, quàm perficiendum vide-
 tur, quùm undique in cæca phanta-
 sia sibi laborent homines, ac in sum-
 ma ignorantia rerum, summam ia-
 stitent vanitatis sophiam. Quum
 libera verò & Imperialis urbs sit, me-
 ritò utitur iure cedendi monetam:
 ceu & eximia possidet privilegia *An-
 no* 1578. primò in potestatem Sta-
 ticorum Vrbs ex acti: obsidione reda-
 cta est, quum Campis sic quoque esset
 occupata; verùm Sandelius guberna-
 tor perfidus eam *Anno* 1587. alteri
 tradidit parti, unde tandem coactus
 est Princeps Maurit. eandem nova
 obsidione *Anno* 1591. recuperare,
 velut quoque ex eo tempore in con-
 fide-

ſœleratione feliciter vigeat.

Similiter Cam; ena ſive Campia, aut Campi urbs eſt Imperialis ſe- cunda principalisq; Tranſyſalanæ ditionis. vocatur ita propter ſuum loci planum reſpectu Ultraiekti, & quod campum Velaviæ terminis ſuis ibi claudat : cis Iſalam ſive Naba- liam enim ad lævam eius ripam ſita eſt, ſui iuris ſolum habens. Veſtigia rivul: alicuius monſtrant, quod Iſa- la eam quaſi Inſulam circumdederit olim. Opportunum inde locum commercii exhibet, circuitu ampla & ſpaciola, ædificiis ſplendidis & elegante ſtructura ſuperbis : ponte ſublicio coniungitur cum Tranſſa- na, vetere Francorum ditione. Hanc urbē volunt eſſe Navaliam Ptolomæo ſic dictam, ait Iun., fortè quod eo loco navigia, quæ adverſum hoſtes & piratas inſtruebantur, apparari aut ſtationem habere conſueverant: quod tamen Cluverius negat, ipſi locum Daventriæ aut prope eam attribuens: an autem ſatis commodè, cenſeat æ- quus lector : ratione Hanſæ noſtræ potior ſententia Iunii meritò ſit. Bi- libalpus & alii portum Manarmanis appellant. Sed quomodo ſe res ha- beat, iam ſuprà explicatum eſt. Hec

Chamanos, quasi Campanos Antonius Schonhovius esse iudicavit, ac trans Isalam flu. qui cursum postea mutavit (uti constat) olim sedisse. Quomodo autem nuper Anno 1578, in potestatem una cum Daventia pervenerit, iam ante dictum aliquo modo fuit: ingeniosa fuit Statagematis vis, qua usus est Comes à Renneberg in occupatione eius urbis, ut se eò citius deditioi offerret.

Swolla posita est ad exiguum & ignobilem nomine quendam torrentem, qui aquas suas in Vidrum exonerat. distat autem Campis prægrandi duntaxat leucâ, estque urbs admodum lauta, valida, duplicique fossa circumdata, aliisque adversus hostiles insultus propugnaculis communita: adeo quidem; ut, si Vollebohvia, ubi solemnis Præfecti & consilii huius est Provincia sedes, oriatur aliqua belli terrorisvè suspicio, aula securitati suæ consulens, statim Swollam confugiat. Anno 1580. hitam à Schenkio, quàm Comite Rennebergen si quàm sub Hispano militarent, multa pettulit; sed fortiter se opposuit, ut non venerit in eorum potestatem. *Iunius pag. 100.* alterum genus Francorum, quos Salios & liberos

beros vocabant, hanc urbem excoluisse aut inhabitasse existimat, nominis memoriam adhuc conservante ac posteritatis auribus commendante ditione Salandiâ, pabuli lacta soli-que herbidi laude famosa. Non sonat enim (ait) Salandia aliud, quam Saliorum regionem, quæ urbi Svollæ circumiecta peculiarem habet quæstorem, tribunumvè ærarium. Tuetur nominis ius etiam Salicum pagus, qui fluminis eluvione unâ cum Camporum urbe ripam mutavit, è Transsalano Cissalanus factus. Tres hæ principales Trans-Isalanæ ditio-nes hucusq; descriptæ, quod iam olim propter alectritatem, in commerciis vividè exercendis, in magno passim essent æstimo, propterea *Anno Chr. 1495*, accensitæ sunt urbibus sacri Imperii, & privilegiis sanè perquam luculentis supra alias aliquot urbes donatæ fuerunt. Illæ quoque alias civitates secum ad fœdus pertraxerunt Hanseaticum; ac inprimis hæ tres urbes perpetuo inter sese fœdere conglutinatæ & devinctæ cohærescunt, nec se abinvicem quasi tres Charites separati sinunt. Exemplum certè magnæ fidei, constantiæ, ingenuitatis, & candoris, quod meritò

plures

plures sequi deberent, ut suum cō-
rectius conservarent statum, & pub-
licum magis floresceret bonum.

In actis Hanseaticis quū etiā inve-
nirim Enckhusam & Wiringiam in-
sulam, quod simul membra eius fe-
deris fuerint, hoc loco propter liala
sive Nabalix effluxum per Flevum
lacum, quem Batavicum sinum ho-
diè dicunt, pauca subnectenda puto.

Est enim Enckhusa posita ad eam
maris australis partem, quæ Frisiam
adspicit, urbs muantissima hodiè, &
duplici portu, alter quorum portus
mirabilis, quum inexhaustis fuitu-
bus agger pec mare ductus ex alga, ca-
pacissimum alveum in recipiendis
navibus includat, unde mole & am-
plitudine nulli Hollandico cedit, ubi
ingens adpellentium undecunque, &
vicissim dissolventium navium coti-
diè propè copia cernitur, velut etiam
quamplurimæ ædificuntur naves.
Nom. n autè ei impositum à singula-
ribus ædificiis putant, quod ratò et
principiò in vici modum, post dea-
siora cum commerciis accreveret:
ceu etiam vox Enckelhuysen sonat,
quum primitus sparse minimæque
inter se coherentes fuerint piscato-
rum casæ: uti adhuc in Northolla-
cū

dia eiusmodi undique apparet effigies. Quum vero in pagum coalescerent, surrexit inde urbs hæc vasta, cuius similitudinem in Amstelredamo cernimus, quæ intra 20. annos tantas adsumpsit auétiones, ut diffusa eius maxima potentia, propè Oceani regnum possidere videatur. *Anno* 1297. iniectò igne per Herculanium & Puteanum hostiliter inflammatum conflagravit. Sicut *an.* 1537. Carolus Geldiæ Dux eam frustra ex infidiis obruere studuit; ita quoque *Anno* 1572. cives eius civitatis puniverunt, qui contra consensum Senatus praefiducies Hispanicum clanculariè receperat & secretat, & defensionem civitatis vigilantè satis incubuerunt, donec libertate cum illis coniungeret, & Princeps Auragn. Wilhelmus reciperetur. Habuit urbs peritissimos semper naucleos, & industrios valdè navales focos, quorum operam, uti iam taxè & fidam expertus est Carolus quintus Imper. Fundus enim & columnen urbis est navigatio, & cum piscium ceterorum tum halecum imprimis captura: etiam ex Groenlandia ceterorum oleum adducunt, ut supra est ostensum. Ex quo vero in mare Orientale ex-

930 R E R V M P. H A N S.
tendere cæperunt commercia; fœdus
societatis propriæ magis, quam com-
munis commercii & Hansæ excolue-
runt. Inter alia negotia facticii quo-
que salis gloriam affectant, admo-
dum numerosis, longo secundum
aggerem tractu, extractis extra mœ-
nia tectis salariis, in quibus strues
Salinatum aggestas videre est, sudan-
tibus noctes diesque operis. Oppida-
ni homines gnavi & industrii ex At-
moricis civitatibus Salem, sed aspe-
rum & pullum, corbitis devectum,
cortinis amplis excoquunt, affusa
marina, quæ nonnihil inertem mi-
temque gustui salis saporem corri-
gendo exhibet, ac candorem, mensis
cibisque gratum arte conciliant,
quamvis ex atro fumo, quem cespi-
tum bituminosa materia evomit, te-
cta tota fuliginem densam & atro-
cem imbiberunt. Pro felici augurio
maris pervagandi cœruleum scutum
cum duabus stellis ternos inter hale-
ces interiectis, vice insignium præ-
fert, quod halecum modo maria per-
meet, non sine poli utriusque & sy-
derum cursum moderantium cogni-
tione, ait Iunius.

Wieringia modò sequitur, quæ
nunc insulam inter Enckhusan &
Tella-

Tessaliam constituit. olim Flevo insulæ adeo vicina fuit, ut saltem brachium Nabaliæ fluminis aut Isalæ eas ab invicem discriminaret, *sicutis Cluver*. Olim quoq; Tessaliæ contigua (id quod certo certius est) nunc longo trium milliarium intervallo discreta. Cō:unctum fuit, antequam Oceaniniuriam senserunt terræ illæ, quo dixi tempore, in memorabili illa Hollandiæ totius inundatione. Vestigium autem nominis mordicus tuetur, vastæ illius voraginis, quæ terras hinc inde abruptit, canalis; quæ hodie *Marssieb* vocitant, quod *Marsacorum* profundum aut Gurgitem sonat & Abyssum. Nominis origo natio videtur à Marsis, hoc est, palustribus uligionisque locis; non à Marso, quem ex Tuscone filio Gomeri nepotem somniant, id quod pseudoberosi isti Commenti sunt, quum viderent, nomen esse multis populis commune. Porrò Wieringiæ, cuius modò facta est mentio, habet hoc suum etymon, ab algæ marinæ latissimo proventu, quod coagulum in continendis fumandisque contra maris insultus ægeribus, quam solis salisque (quod dicitur) usus, magis est necessarium: Algam autem Wier-

ram vernacula lingua appellat, undè insulæ nomen, quæ materia à maritimis locis omnibus isthinc avidissimè expetitur, missis illuc navibus, quæ sylvam illam fundo erutam harpagonibus per dies æstivos ferè maturo placido advectant in aggerum usum. Nos autem patrius olim moleverat, sollemnes concipere preces, pro ubere ac lato algæ istius fruticantis proventu, qui nullo unquam ævo, ceterè hominum memoria, ante hunc annum, quem à partu virginis post sequimillesimum septuagesimum primū indigitamus, copiosior cunctozum testimonio fuisse perhibetur: id quod minimè ambigue singularis Dei Opt. Max. commiserationis beneficio evenisse dubitandum non est, quando propter inauditum precedentis anni eluvionis inclementiam cuncti penè tota Hollandia vicinisque regionibus aggeres aboliti fuerant ac solo æquati, ut de resarciendis illis complorata spes omnis fuerit & deposita, nisi cæleste illud beneficium modo omni majus largiusque cunctozum vota exsatiasset. Ita tunc quoque in ea inundatione maior facta est separatio huius insulæ à Thessalia, quum Flevus cum Nabal-

lia ibi novam invenerit aperturam, quæ Maersdiep vocatur, & obruta fuit insula altera Flevi. Vetum Hanseaticis civitatibus locus ille maxime inservivit ad securitatem, & quod ad varia auxilia stationem ibi & collectionem haberent navium, præsertim quàm piratis viverent expositæ naves, ac bellum inter Angios & socios Hanseatici fœderis vigeret.

C A P. V.

De Civitatibus Hanseaticis in utraque Frisia, ut moderna fert locutio.

REstè hanc alteri suæ priori sententiam. Vbb. Emm in l. delibert. & Rep. Fris. opponit, quod olim multò augustius acceptum sit vocabulum Frisiorum, quam mediâ ætate, & nunc, uti verba eius habent. Velut etiam de origine huius gentis commoda satis est locutio ipsius, quod nolit hanc inde petere ante tempora primorum Cæsarum Romanorum, quum profus ignotum sit, quomodo se res habuerit, Sed saltem nihil constare posse nobis, nisi quod Romani scripto-

tes litteris suis complexi sint: & quæ
 has etiam secuta sunt in *Ann. um* h.
 que 690. ætæ Christianæ, quo Willibrodus cum sociis suis docendi E-
 vangelij causa ex Anglia in Frisiam
 venerit. Sic plane diversa hodie est
 ratio huius populi ab ea quæ olim
 fuit. Etenim licet Frisi antiquitus
 dicti fuerint Orientales & occiden-
 tales; tamen eorum sedes & habita-
 tio planè alia fuit ab ista, quæ nunc
 conspicitur. Proinde benè notanda
 venit Frisiorum distinctio, quando
 Orientales & Occidentales dicun-
 tur, sic etiam quando maiores & mi-
 nores, aut cis Rhenani & simplices
 Frisi nominantur. Etenim quum
 non in uno semper habitarent loco
 in his oris, semper id adverteren-
 dum est, quænam scriptorum sit in singu-
 lis locutionibus intentio. Namque
 aliàs West Frisia olim fuit usque ad
 Harlemum extensa, quam nunc Hol-
 landi sibi simpliciter adscribunt, po-
 pulos eos Waterlanderis indigitan-
 do, in qua Horna, Enckhusa, Edamù,
 Medenblickium &c. urbes sitæ sunt.
 Hæc gens Germanici sanguinis, &
 Francicæ certè coniuncta, si non ea-
 dem, ut prope apparet, eandem propè
 Joriz-hæreditatem eernere ambitu
 quodam

Quodam, & peculiari tuendæ libertatis studio videtur pari ardore operata, quæ nominis occasio utrisque fuit. Certè hi se liberos Frisios proverbialis dictæ specie etiamnum venditant: sequæ Cæsarum necessarios cognatosque, assertorem ac vindicem natione Francum, hoc est, liberum: quo spectat etiam quod pleraque omnis nobilitas inter Frisios Clypeis suis & Insignibus dimidiatas aquilas adiciat. Tacitus Frisiorum duo tradit genera in libello de Germanorum moribus, Maiores & Minores, ex modo virium ac multitudinis distinctè explicateque eos appellans: qui, quamquam tollendi discriminis causa, Occidentales & Orientales è terrarum positu nominari deberent, haud scio tamen qua factum ratione sit, ut isti de possessione fiduciaria, velut sexagenarii de ponte (quod dicitur) dejecti detrusique usurpationem nominis Chaucis minoribus Emdanis vè reliquerint, simpliciter sine additamento Frisiorum, patrium & vernaculum vocabulum appellationemque conservasse, contenti de cætero securi sint. Porro Maiores Frisios Transrhenanum esse populum, testatum monumentis reliquit libro

quarto Tacitus inter Amisiam & Rhenum amnes sedes illis determinans : at Minores inter Holiandiae populos Cannelatibus contiguos, & Batavici freti, in quod Itala tertium Rheni ostium decurrens, mari ius suum transfersit. Namque Maiores Tacito sunt Ostfrisii ut priù dicit, non illi, qui hodie sibi illud nomen usurpant Emdani ; sed ii, quibus annumeratur Stavera, Sneek, &c. Occidentalis, qui versus mare habitant. Et quavis nunc etiam Comitatus Emdanus Frisia Orientalis dicatur ; tamen non aliam ob causam id fieri videtur, quam quod Frisii sic contermina. Non enim locum hunc Frisii omnino, sed Chauci retinuerunt, quos duplices Plinius & Ptolomaeus faciunt, Maiores videlicet & Minores. Maiores sunt, qui Bremensium agrum & Episcopatum incolunt ; Minores sunt Emdani & Orlingugici. Siquidem Ptolomaeus iis itidem inter Visurgiam & Amisiam locum attribuit.

Provincia haec universa Frisiorum, quos hodie West-Frisios appellant, in duas primum principales dividitur partes : quarum una Groningam peculiariter constituit, altera verò in tria iterum membra dispescitur :

primum

primum est Comitatus Ostergoia : alterum Westergoia : tertium deniq; tractus Septisylvanus, aut septem saltuum, horumque trium caput est Leovardia, urbs opulenta & munita, quæ aulam forumque habet, ubi litigantium causæ cognoscuntur & dijudicantur: tamen singulum membrum suam propriam cum civitatibus suis conservat iurisdictionem. Et quamvis in universum hæc regio undecim civitates cum Leovardia complectatur, uti reliquæ sunt; Doccum, Franekera, Harlinga, Sneca, Illsta, Sleta, Staveta, Hindlopia, Worcomium, & Bolsvardia; tamen in his quatuor posteriores saltem sunt Hanseaticæ. de quibus nunc paucis ita agendum est nobis, velut situs ordinem in superioribus suggestit & id hæc usque observavimus.

Staveta autem ex Transysalana progrediendo se nobis prius exhibet, quæ & Stauria à populis illic habitantibus Sturis dicebatur olim. est urbs ad mare meridionale, & in faucibus lacus Flevi, adeoque extremo Frisicæ angulo, qui Hollandiam proximè & maxime Enckhusam è regione adspicit, miliari uno ab Hindelopia distans. Fuit antiquis tem-

poribus civitas admodum potens, populosa & amplissimi territorii domina, cæteras Frisiz urbes longè exuperans, ac videntur eam inhabitasse tunc magna alacritate illi populi, quos Plinius Sturios vocat. Verum crebræ inundationes aliaque maris incommoda gravissimè eam non semel afflixerunt, & ad minorem redegerunt fortunæ statum: Sicut etiam intestinæ motiones non ultimæ simul fuerunt causæ, quæ adeo concusserunt urbem. Iuxta aliquot sententiam fuit hæc omnium Frisiz vetustissima, ceu conditam asserunt *Anno mundi 3970. post nativit. Christi 21.* tempore Tiberii Imperat., unde etiam eius nomen nolunt à Sturiis, sed à Stavone, veteri quodam gentium Idolo, quod his in locis coluerunt, nomine Numinis sui. Incolæ vero rei nauticæ maximè dediti vixerunt, & omnium primi mare Balticum ultra fretum Daniæ visitarunt, unde quoque tunc non solum aliquot privilegiis à Daniæ rege donati fuerunt; sed etiam florentissimum sibi in hac urbe constituerunt Emporium, quod maximè viguit usque ad *Annum Christi 1199*, sed ex quo invalescere cœpit luxus, ex lu-

gn̄n̄ superbia, quæque alia comitari hunc solent peccata ;

*Ex illo fluere, ac retro sublapsa referris
Staura, & attrita vires, auersa
Dei mens.*

Quantvis itaque ad mediocrem redacta sit statum, tamen fœderis Hanseatici pacta fideliter conservare non desit cum sociis vicinis, donec unitæ provinciæ in peculiare fœdus novo modo, uti adhuc constat, convêre.

Velut etiam Hindelopa proximè vicinum hic oppidum ad idem maris occidentali littus situm est, & ultra miliare à Woricomio non distat, ubi usque à Stavera Frisiorum regia quondam Flevus sive Batavicum Austrinum mare in ortum obliquè & leniter reflexum tres hæcæ urbes in orâ gestat. Anno 1420. quum Sciringianæ factionis Focco dux, classe quàm ocysimè cõparata, exercitum copiosum cum instrumentis militaribus in Flevum devexisset, & ubi minimè expectabatur, inter Hindelopam & Staveram exposuisset militem, non procul ab hoc oppido acerrimum ac pertinacissimum cum Siccone Siarda & eius commilitonibus certamen commisit, ubi 1300 periêre mortales. Foccone victoriam reportante ultrâ

200 captivos secum abduxit ad Hindelopiam, quæ ex metu se huic dedere coacta fuit, quum reliqui socii fugâ præcipiti partim Staycrampartam Slotam se contulissent, eaque oppide tumultuatio opere ad sustinendam vim hostilem & tolerandam obsidionem munitent. Etenim dicitur interna conspiratione, quum Westergoi & Ostergoi acriter inter se dissiderent, tota Frisia per aliquot agitabatur annos adeo, ut pudendorum nominum exitiales conspirationes conficereat inter sese, in perpetuum sui probium.

Naque sic in partes sibi suas abiente uniuersa Frisia, ita distractæ eius sunt vires internæ, quum diversis nobilium familiis se monachi quoque adiungerent, ut coniuratorum altera pars Vetcoperi & altera Schirringi barbaris & infaustis nominibus appellati in crudelitibus suis gauderent. Nec nobiles solum familiae monachorum collegia, sed & urbes, oppidaque, atque provinciæ, in partibus distractæ esse voluerunt, & quæque pars suos habuit duces per plurimos annos, ut cotidiè ad qualvis pugnas, rapinas, cædes & incendia parati erumpere possent: Maximè vero suffatores alii fuerunt monachi, qui eò

licentiæ

licentiæ & ferociæ jam processerant ,
 ut magistratum imperio coerceri
 amplius non possent, ait *Vbb. Emm.*
in hist. Fris. lib. 15. cap. 214.

Hindelopa tamen aliquo modo
 per fœdus commune quod pro com-
 positione aut distractione factio-
 num *Av. Chr. 1421* à nobilibus & civitati-
 bus adornatum fuit, liberationem ab
 hostibus obtinuit. Cives huius oppi-
 di potissimum vivunt ex navigatio-
 nibus, quibus propter commodum
 situm cum Worcumans unicè ferè
 incumbunt, ceu etiam audaces &
 proceros in mari generat homines.
 Velut etiam Worcomium in Frisia hac
 Trans-Rhenana ad illud ipsum oc-
 cidui maris litus à Bolswardia leuca
 una distitum, portu egregio & ag-
 gregemunitum est; habetque turrim
 velut speculam Flevi ostio imposi-
 tam, prædonum instituto percom-
 modam; uti tali usui Comes Mor-
 sensis *Anno 1522* militi suo distina-
 rat. Nam si quid navium eo tractu
 aut hærete aut in cursa esse è sublimi
 viderent, in istas ex portu eo fereban-
 tur. Itaque tunc, quùm illic Morsensis
 cum excreitu sederet, complures na-
 ves oneratiæ Flevi alveum subire vi-
 sæ, desiderium prædonum avarorum-
 que

que militum accenderunt. Quapropter còpleta classe Liburnicarum & navigiorum aliorù, quorum copia & Worcumi & Maccumi in portu proximo erat, in onerarias eVecti, eas ceperunt, & in portus traxerunt suos: Quæ tamen naves erant Hamburgenſium, Bremenſium, Stadenſium, quibuſcum Gronnigani, ut & Bolſwardii communi fœdere Hanſeatico iungebantur. Quamvis homines, luſtratis navibus, Coma Morſenſis dimiſerit; tamen omnia bona, quod in Hollandiam tranſveherentur ſibi & prædonibus addixit. Oppidi autem nomine Weſcumum maximè celebratur, quum nec mœnibus circumdatum, nec muris adverſus hoſtilem vim ſeptum ſit; ſed vici duntaxat oblongi (quippe in tria paſſuum millia porrectum) vicem repræſentet, quod nuper *Ante Chr. 1570*, poſt inundationem inuſitatam, quæ paucos ante dies præceſſerat, gravem inſuper à piratis centum iniuriarum ſuſtinuit, impoſita gravi mulcta oppidanſis, avecta ingenti præda omnis generis, unius rebellantis cæde perpetrata. Eſt & alterum huic cognomine Worcomium extra Hollandiæ fines, *ut ait Iun.*, in Galii.

Gallica ripa, utris tamen Hollandici, situm ad Vahalim, è regione concernens Lovenssteynium, arcem munitissimam, neque multò longius Gorcomium prospectans, ut supra cap. 3. diximus.

Bolswardia distat Sneca unius, Leovardia trium leucarum itinere, vetustate pollens oppidum est, & jam olim contra hostiles incursus quidem communitum; sed tamen *Anno* 1413. à Dodone Feitema antistite cœnobii Veteris vicini notabilem passum est obruptionem adeò, ut is, ob eandem monachia Bolswardanis perpetrata, meditans vindictam, monachis suis amicis atq; clientibus in magno silentio armatis, nono ante natalem Christi die, summo manè impetum daret in oppidum, idque haud magno negotio (nemo enim hostem expectarat inde) caperet; atque præcipuos proceres oppidi ad numerum 13. interficeret. Ignominiam tam peruersam & crudelem non potuit ulcisci civitas, quum induciæ Hollandicæ expirarent, & major esset vis metuenda, ne internum bellum factionum gravius recrudesceret. Sic *Anno* 1406. quum Philippus Burgundiæ Dux, Flandriæ, Hannoniæ,

nomæ, Hollandiæ Zelandiæque Comes, ab Hollandis admonitus, missa in Frisiam legatione, Ostergois & Westergois denunciaret, ut non incommodis conditionibus tandem à domino reciperent, aut se cum exercitu venturum esse, in hac urbe frequenti conventu confluxere populi, & miserunt Hattenum in Hollandiam, ut cum Principe de conditionibus agerent; Sed quum iniquitas appaterent, infecto negotio legati reversi sunt; atque ita libertatem conservarunt, dum Princeps ille aliis implicatur molestis, quæ ipsi hanc disturbabant intentionem. *Anno vero 1475. 15. Cal. Maij* ingens civitas hæc passa est incendium, ut prope 200. ædes consumptæ sint igne. Frisia tota ultrà seculi spacium internis seditionum motibus factionibusque defatigata penitus fuerat; sed ut aliquod remedium adderetur civitates Leowardia, Scloa, Sneca & Bolswardia fœdera cum aliquot nobilium familia tutaminis patrocinique causa contraxerunt, velut etiam *Anno 1482.* factum fuit ad quadriennum, quod finito tempore tamen renovarunt; & semper Bolswardani cum Leowardanis in eo fecerunt, ut
 defa-

defensionem patriæ curarent suæ. Sic etiam semper cum Hanseaticis fecêre; & maximè cum Hamburgensibus & Lubeccensibus. Etenim licet communis fœderis adeoque totius corporis Hanseatici essent socii; tamen ut particulari eò melius uterentur harum urbium auxilio, propter commune studium commercii, quoties extrema impenderet necessitas, fœdus singulare contraxerunt cæ civitates, quæ partes Schiringiacas defenderent; velut etiam *Anno* 1407. factum; & idem *Anno* 1422. Occo Schiringiorum Dux cum Groningensibus & aliis fœderatis contra Focconem Vercoperianæ partis præstitit, quum per agrum Groningarum tempestatem ab Hollandia metuerent. Magna fuit tum auctoritas Hanseaticarum civitatum, quum tanta esset earum per mare potentia. Proinde tale fœdus eo facilius non tantum contra sed etiam ad eò tertoribus dissentibus, ut abdicata factione cum fœderatis pacem componerent. Ita tum præter prædonum receptacula, & arcem in Lemmeranis, quæ tenebant Hollan. li, in Frisia universa usq; ad Visfargin à pacis decreto consentiens, reliquum fuit nihil, ait:

Vb. Em. lib. 19. rer. Fris. p. 290. Verum non diu duravit tranquillitas, quàm Focco Vconis fil. Leranus rediret confestim ad arma, & civitatibus Hanseaticis inaniter se interponentibus, Occonem persequi pergeret, donec Anno 1427. eum ex insidiis in sua propè Oldenburgum obrueret ditione, & captivum abduceret. Similiter ut tumultus varii Frisiorum consopiri aliquo usque possent, principales Hanseaticarum Rerumpl. speciale foedus Bremæ Anno 1438 cum Frisiis & vicinis interessentibus cunctis in curia eius urbis pepigêre. *Vb. hist. Fr. lib. 30.*

Groninga, sive Gruninga, ut à nonnullis vocatur, est Metropolis eius Frisîæ ditionis, quæ primam constituit ex quadrante superius dicto partem, urbs ampla, natura atque arte munita & perpolitata, quæ legibus propriis regitur, & ipsa iurisdictionem obtinet, multorum undique vicinorum sibi foederatorum pagorum domina, viris, armisque potens. Nomen unde habeat, dissentiunt inter sese scriptores; at rectè nugivendos & fabulatores vocat, *Iur. in Bat. sua p. 24*, qui eam à Grunio quodam Phryge sic dictam volunt; quàm
hac

hac ratione potius cum Mat. Quando esset faciendum, qui Groningæ nomen ab amœnis pascuis, quod in campo viridi sita sit, ipsi inditum existimat, ceu quoque Urbis insignia, quæ trabem viridem in flavo clypeo ostendunt, id denotare velint. Sicut etiam ab ortu atque occasu ager est: longè lateque porrectus, tum fertilis quoque & non parvo pagorum numero infestus. A Septentrione confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu, qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare præcurrit, bonis etiam ipsè pagis & vicis densus, ac fertilissimis pascuis mitum in modum luxurians. Is tractus vulgò audit de *Ommelanden*, & Antistites etiam suos ac nobiles habet, tum & eos quos adhærentes appellant. Hi inter sese constituunt alterum membrum Ordinum Groningensium: quorum prius est ipsamet civitas una cum Magistratu urbano. Vivitur in hac urbe civiliter admodum & compositè, ac non aliter quam in liberâ quadam republica. Gaudet enim amplissimis privilegiis & immunitatibus sibi à Principe suo concessis. Itaque quidem ut de civibus simul & capitalibus causis, iuxta leges & consue-

iudines suas municipales, cognoscat,
 easque decretoriis statim sententiis
 ac sine ulteriore omni provocatio-
 ne, decidat : neque regium nullum
 ministrum intra muros suos agnos-
 eat, præter unicum in civilibus causis
 præfectum : in capitalibus usque
 adeo libera prorsus & sui iuris , ut
 quod supremi tantum principes so-
 lent veniales etiam delinquentibus
 codicillos expediat. Neque tamen
 præ omnibus hisce prærogativis
 principi aliud pendit quam sena mil-
 lia florenorum Carolæorum in sin-
 gula quæque semestria. *Anno 1110*
 quùm frequentia & opibus maximè
 cresceret urbs hæc , ea propter muro
 lateritio se munire cœpit , postquam
 ligneo pro muro hæctenus per 90 an-
 nos erat usa. Tum portæ quoque,
 quales reliquorum oppidorum sunt,
 firmo opere structæ, fossæ ductæ tur-
 res maioris munitionis causa in
 mœnibus excitatæ, deniq; in veri op-
 pidi aut urbis formam red. acta est ci-
 vitas. Hæc res Episcopo Ultraiectino
 Gundebaldo , quùm antecessorum
 huius alicui Bernolfo Imperat. Hen-
 ricus tertius *Anno Christ. 1040* eam
 inspectionem cum prædio donasset,
 ita suspecta fuit , ut Groningenses
 coggerit

coegerit munimina talia destruere; quæ tamen postea pedetentim resecta sunt. Licet verò diu libertatem conservasset urbs; tamen *Anno* 1419 propter minas Episcopi se pacto homagiali illi submitit pridè *Id. Janij*: in cuius devotione diu, salvis privilegiis, consuetudinibus & iure Emporii vixit; nihilominus fœderum sustentatione se in libertate conservavit, quoties iugum gravius sentiret; quamvis bis proscriptionem ab Imp. Sigismundo *Anno* 1417. & à Maximiliano primo *Anno* 1505 pertulerit, quæ posterior adeò dura illis indicta fuit, ut aut cum omnimoda amissione libertatis se submitterent Alberti Saxonix Ducis filijs, aut proscriptionis vim perferrent. Memorabilia sunt, quæ in oratione tunc ad Groninganos sunt à Cancellario Regis Rom. prolata: Vobis, inquit, mandat Rex, ut urbem vestram Alberti filijs Saxonix Ducibus aperiat: his sacramentum dicatis: aream in urbe extruendæ arci, quantam volent, assignetis: potestatem liberam eligendi Consules, Senatum, Magistratus cæteros cedatis: munitiones tormentaque cum omni instrumento ac apparatu tradatis: Vectigalia

etiam urbis, portoria, omnes denique civitatis redditus in eos transferatis: postremò omni iuri, quod in agrum vicinum habere vos arbitramini, renuncietis. Quæ si feceritis, corpora fortunæque privatæ vobis manebunt incolumes. Si perstiteritis in proposito, experiemini brevi pertinacitæ vestræ fructum, & malo vestro docebitis alios, quid sit Regis ac principum decreta temnere, & minas tondere. &c. Hac inopina oratione vehementer turbati Groningani, nec parum perplexi Ultraiectini, alii in alios diu intuiti, velut attoniti hæserunt, dolorem vultu & verbis prodentes &c. Verum Groningenses quum redisset ad animum, satis commodè suam antiquissima opposuere privilegia; & impetum omnem dimovère: Ac licet eodem Imperat. Max. Anno 1514 proscriptionem repetiverit; tamen noluerunt cedere à libertate, & potius eodem anno ad Geldriæ Principem transire. Quam rem Georgius indignè ferens, ita ab hac mutatione & Frisiz moribus abhorruit, ut eam urbem, atque universam Provinciam Frisiz Carolo V. tanquam supremo Domino ac Imperatori Anno 1515 cepederet & ipse traderet. Inde nata

inter Burgundos & Geldros atrocissimabellâ; quæ demum inito contractu, consopita fuere. In cæteris conventum, ut Dux Carolus Geldr. ea provincia, dum viveret, frueretur; post eius obitum verò ad Carolum V., tanquam ad Frisiæ Dominum, vel ad eius hæredes rediret. Verùm priusquam ille Carolus Geldr. decederet ex hac vita, quod *Anno* 1538, factum, ex nimia egestate & suppressione contracti * int Groningenses, ut salvis privilegiis suis cum Georgio Schenken nomine Cæsaris contractum inirent, & ita simul Præses cum iudicio provinciali iuxta jura justitiamque Imperii ordinatus fuit. Schenkio successit Comes Burenfis, & huic Arenbergicus, sub cuius regimine bellum civile ibi natum est cum Vmbladiis. *Anno autem* 1579 Comes Rennerbergensis in deditioem accepit urbem, & Magistratum pro nutu mutavit. Posthac licet *Anno* 1585 Ordines Belg. eam variis modis in suas partes pertrahere tentarint; tamen nil obtinere potuerunt, donec plena obsidione & commercii obstructione *Anno* 1594 Princeps Mauriti. ita coangustaret, ut 23 Julij 22 pactorum conditionibus se dederint illi, quos egre-

gic Meter, Hist. Belg. lib. 17. p. 723
 recenser. Sicuti itaque hæc urbs Ge-
 orgio Saxonix Ducis subducta fuit;
 sic per nepotem fratris Mauritium
 Nassovix Comitem Guilielmum Aulæ
 ei filium (cuius avus maternus Saxo-
 niæ Dux Mauritius Elector Georgi
 frater erat) *Anno Dom. 1594* armis
 manu & duorum mensium obse-
 ne cum toto territorio vindicata;
 Ordinum Provinciis inserta fuit, fru-
 strâ ei Carolo Mansfeldico & Ju-
 gine resistentibus. Variâs enim aliâ
 antehac pertulerat tempestates, atque
 diu satis sub protectione Ultrajectinâ
 jacuit; tamen per belli motus diver-
 sos (dum se nunc huic nunc illi fa-
 ctioni & scæderi associaret) conique
Anno 1496 provecta fuit, ut domi-
 nium fermè in totam West Friesland,
 exceptâ unâ Franckerâ, teneret. Postea
 diversis subiecti fuerunt Dynastis,
 velut etiam inter reliquos, Comitem
 Embdanum Edsardum agnoverunt,
 qui castrum urbi imponebat; dehinc
 Duci Geldrix se submiserunt, donec
 tandem Carolo V, *Anno 1535. 7 Ju-
 nis* fidem datent obedientix. Admo-
 dum notabile est, quod circa *Anno*
 1489 civis Groninga habuerit unum
 facultatum Doctorem, qui ex cen-

iuge itidem doctissima procreavit aliquot filios & filiam Ursulam, qui rō minus à pueritia ita eruditi educati sint, ut etiam sapientissimos illius seculi doctrinæ studio vicerint, quum quasi cum lacte materno latinam adliscerent linguam. vocabatur *Johan Cantherus*. Eius filia miraculum mundi docta fuit. *Chron. Cel pag. 336*.
 Tempore Edsardi Comitis, qui te mifico modo plebi insinuare noverat, quum *Anno 1509* Vrbs hæc in summa rei pecuniariæ inopia esset, bello nec minus exhausta, & cœnore oppressa, ut census publicus privatusque pãctis & legibus nuperis de commercio admodum arctatus haberetur, & redditæ essent negotiationes civium impeditiissimæ; ferente Comite & probante Senatu ordinatio iudicandi instituta ita fuit, ut appellatio sub certo precio 10. aureorum Rhenan. fieret ad Senatum: sicut & tributæ ac vectigalis modus est inventus.

Velut etiam *Anno 1526*. Iudicialia hæc per Marvicam gubernatorem Ducis Geldrensis sunt callidè renovata, ut vatis modis plebem, quam pro libitu suo encennagebat, cum Senatu & optimatibus commit-

O O O 5 teret,

teret, contentionesque eorum verteret in commodum Principis, emolumentumque suum. Ius autem eudendi monetam ab aliquot seculis sibi arrogarunt; sicut *Anno* 1227. Episcopus Monasteriensis in conventu Farmsumiano Frisiæ publico decreto constituit, ut is, qui Sacerdotem in ea provincia occideret, mille marcas monetæ Groningensis mulctæ loco penderet, quum hæctenus multò fuisset minor. Barbariei unde vestigia non levis apparent, quod usque justitia sanguinis venalis exstiterit. Sic jus stapulæ suæ absque intermissione strenui semper exercuerunt, ut etiam consul præfectum simul mercatorum ageret, uti in exemplo Haiconis Ailardi *Anno* 1434. id comprobant contra Haionem Rippendam. Et quum pari iure cum Embdanis uterentur, Hamburgenses verò multa negotiationibus incommoda ibi crearent, nec verum ius ac consuetudinem stapulæ ac forum observarent, sed fermè imperatorio modo sibi quid adscriberent, *Anno* 1437. propè res litis huius ad arma esset deducta, nisi Edsardus Grethanus vir admodum futurorum providus transactione tali, ut Gronnigensibus

ius fori relinqueretur, in commerciis
 & rebus in vicino natis, Hamburgensibus
 usus fluminis Amasi simul concessus
 maneret, compescuisset Hamburgensium
 avaritiam. Etenim Hamburg. soluti bello
 Danico *An.* 1435. omnes suas curas in
 Frisiam converterant, illecti regionis
 opportunitate & commodis, dum se offerret
 occasio, quâ ita miserè fluctuabat Frisia,
 &c. ut ait *Vbb. Emm. hist. Fr. lib. 22. pag. 338.*
 Atque ut etiam ius Stapulæ suæ eò
 firmiter protegere possent, fœdus
 maximè eam ob causam cum vicinis
 pfo frumentorum ratione *Anno* 1455.
 pepigerunt usque in decennium,
 quod etiam *Anno* 1472. inter sese
 renovarunt cum auctione mutuæ
 defensionis contra quemvis hostem.

C A P. VI.

De urbe Embdana, & quousque Hanseatica dici queat, ubi & de Hamburgens. callidi attentatis iterum agitur.

Emda ultima in oris Frisicis Hanse
 urbs ad Amasum fluvium, ubi se
 cum Dylarto commiscet, sita est, nec
 solum

solum Amasanae ditionis, sed totius quoque littoris Frisici à Batavis ad Bremanorum Visurgim porrecti oculus, cui nihil desit, sive opes, aut aedificiorum pulchritudinem, siveve commoditatem, aut negotiorum varietatem ac magnitudinem, sive populi frequentiam spectes. Nobile Germaniae & maximè olim Chaucis minoribus praestitit Emporium, quò sit locus, quasi commerciorum copiae natura deditus. Etenim extra controversiam est, tractum illum Embdanum, quem nunc Frisiam Orientalem faciunt, non à Frisus, ut Vbbo Emmius ipse, qui aliàs nimis largè in extensione nationis suae loquitur, sed à Chaucis fuisse inhabitatam, cuius rei praeter Strabonem, Dionem, Suetonium, alios, locupletissimus testis est Ptolomæus, qui Chaucos quoque in Maiores & Minores partitur; quorum illos inter Visurgim Albimque, hos inter Amasiam & Viùrgim, id est, eo ipso tractu, quem hodiè colunt orientales nostri Frisi, collocat. Verum remotioribus hisce omissis, sciendum, hanc ditionem in varias olim praefecturas fuisse divisam, quarum singulis ferè sui tunc principes; atque

ita

ita res habuit usque ad Fridericum tertium Imperatorem; is *Anno Christ.* 1465. toti regioni præfecit Ulricum quendam, cumque titulo Comitis exornavit, atque hinc reliqui postea Ostfrisiæ Principes. Cuius provinciæ solum omnium rerum humanis necessariatum usque adeo ferax, ut nullo profus indigere feratur finitimum populorum subsidio. Proinde non adeò vetusta videtur urbs; quàm in antiquioribus monumentis nulla fermè eius extet memoria, nisi quod de moneta ex *Anno* 1234, habetur, uti mox dicemus: ipse etiam eius Dominus non ante *Annum* 1465 titulum Comitis adeptus sit. Eum quippe Fridericus 3. contulit in Udalricum, quum alias in diversas eiset divisa partes hæc regio propter multiformes dynastias, ut iam diximus, quæ historia nonnihil plenius explicanda est propter Hamburgenses.

Quum verò iam ante *circa Annum* 1409. sub Ruperto Palatino Imperat. accrescere incepisset, Hisco nobilis, qui tum urbi præsidebat, à Cæsare dicto privilegia ipsi acquirere cœpit. Itaque propter commercia, ut ea ibi clara efficeret, ante omnia civitati quid iuris adicere voluit, quo nomine

mine quoq; Anno 1412. portorium,
 quod pro republ. illa oppidana im-
 petrauerat, sub aditu Imperat. Sigis-
 mundi, Emdæ promulgari & insti-
 tuti primum curavit, ut haberet ma-
 gistratus accisæ huius adiumentum,
 quod ex mercibus omnibus, quæ pe-
 regrè importantur, habere posset. Ita
 paulatim cum ædificiis & habitan-
 tium numero iura quoque civium
 crevère. Quod verò oppidum hoc
 muto *Annis* 43. ante hoc privilegium
 sit circumdatum, singulari factum
 est casu. Etenim *Anno* 1269. gra-
 ssante per universam oram mariti-
 mam facillima peste, pons sibli-
 cius Emdæ rivo maiori cui Delfz
 nomen primum impositus fuit, quo
 Franciscanæ familiæ cœnobium,
 quod nisi navigio istinc adiri prius
 non poterat, oppidulo connecteba-
 tur. Additusque murus cum angustis
 & humilibus portis duabus; quo-
 ditus ad pontem prætingebatur è re-
 gione cœnobii: Ea tum istâ parte
 mænia nova erant, quæ ad nostram
 usque memoriam, quanquam sine
 usu perduraverunt. Sed munitiones
 primæ huius oppidi quando cep-
 erint, dictu non est facile: fuisse
 quidem ante id tempus, & quidem
 multè

multò ante fuisse, non est dubium, quanquam & tenues & perangustas: Quippe quæ à Delfa ferè ad regionem arcis per vicum sutorium pertinere. Quin imo mœnia aut Domos primis quoque temporibus à ripa eiusdem rivi recessisse modico spatio, extra còtroversiam est, vicosque non maximi instar initia oppiduli, in latere Amasi, fanum ac arcem versus, ubi piscatorum olim tuguria steterant, arcto ambitu hæsisse. Agger enim qui tum rivum coërcuit, cum nullas adhuc cataractas Embda haberet, ab Amasi littore Osterhusam pertingens, cuius etiam nunc ex utroque rivi latere vestigia conspicua sunt, situs illic quondam fuit, ubi iam nomen indè trahens vicus celebris extat. Tantula tunc Embda fuit, quæ nunc hos pauculos intra annos quibus hospitium Ecclesiæ præbuit, opibus, negotiationum magnitudine, pulchritudine ædificiorum, hominum frequentia & cultu ita crevit, ut in fortunatissimis, quæ sunt ad mare Oceanum, urbibus cænsari queat. *Anno tamen 1277.* ingens calamitas accidit, ut ex impetuositate maris 33 pagi absorpti sint, ubi Dullart se furiosè diffundit, misera-

ferabile visu: Verùm eo tempore, quo pons publicus Embæ institutus fuit, iam emergere dudum inter loca vicina cæserat, ac formam nomenque oppidi complures per annos tenuerat, usque & usum eundem monetæ iam inde ab Anno aetæ Christianæ M C C XXXIII, ut ex his, quæ ad eum annum recitata sunt cognoscere licet, habuerat: n; Cœque oppidani, relictis paulatim operibus rusticis negotiandi studio sese tradiderant, illecti commoditate portus ac fluminis, artificiaque omnis generis quæ æstus causa, uti in oppidis mos est, frequentes exercebant, commercia rerum eiusmodi cum vicinis in agro præcipua ac plurima habebant, denique exportii qualiscunque vice Amasani ac cæteris in contractu oppidum id iam esse vid. batur, non sine æmulatione duorum vicorum insignium haud longè istinc distantium, Osterhusæ & Larletii: quorum alter in Septentrionem, alter ad occidentem pari ferè spatio ab eo recedunt, & in quidem ad Amasiorum, sive ad Navigationes non inidoneo, ille interior in agro. Consulium tamen & Senatus istic nulla adhuc ad id tempus in monumentis litterarum, quæ

mibi visa sunt hæctenus, mentio. Sed rectores viri nobiles loco præerant, quibus domiciliū in arce erat, oppidulo connexa: quotū indulgentia & studio creditur factum, ut non parū emergenti eius fortunæ sit adiectum. &c. Dynastiæ autē tales varios his & vicinis terris caussarunt motus, quū perpetuis quasi expositæ essent æmulationibus. Ideoq; tot inter sese semper coierunt fœderibus, quæ ita flebātur ad nutus passim, ut, qui potentia prævalerent, cū iis & vulgus & nobiles facerēt: Velut inde quoq; pessimas & perniciosissimas factiones illas Vetcoperiorū & Sciringiorū his & vicinis in oris Frisiæ ortas esse, superius indicavimus, quæ indefinente semetipso defatigabāt furore & violenta clandestinitate. Vnde etiā factū quod Præses Embdanus semper facere cum Confœderatis Hanseaticis civitatibus studeret, ut non solū commercia cum iis incolæ cōmutarent; sed etiam navalem defensionem ab iisdē petere in subsidiū posset. Sic quoque An. 1431 accidit, quū Occo præfectus Embdanus à Foccone Lerano Vetcoperiorum Duce captus esset, ut supra ostensum est, quod cognatus eius Edārdus Anglicanus Dynasta, non tantum li-

berationem Occonis, sed etiam vindictam in Focconem, & Imelonem Osterhusanum, qui tunc ceu potentior Embdam quoque in suam redegerat potestatem, intenderit. Quapropter Easardus concitavit offensos animos, qui tamen, quod mente quisque sua minus honestum conceperat, id penitus abditum honestissima specie studii defendendæ libertatis popularis obtegere novebant. Simili modo excitarunt Episcopum Bremensium cum urbe ea, & Oldenburgicum Comitem tanquam confœderatos; Qui quum victoriam obtinuissent, compulso Foccone in locum suum Lietam, & tamen Embdam ob defectum navium nequirent occupare; inde Hamburgenses & reliquas socias civitates Hanstæ in auxilium advocarunt, quod ex oratio illis accidit, dum Hamburgenses diu occasionem talem a stutæ suæ avaritiæ quæsierant. Preinde cupidè fœdus occultum sibi relicuis, raripebant, sub prætextu, quo Occonis iniurias essent unice ulturi, rebustamen suis augendis magis pro more solito intenti. Quare, ut insidias Embdani eò callidius perficerent, naves Embdam mittebant,

bant, dissimulato omni armorum apparatu; Fingebant negotiationes velut amici, mercibus nonnullis expectis ingrediebantur urbem, Imelonem Dynastam sibi conciliatum, blanditer invitabant, qui nautico convivio, in honorem ipsius apparatus, indulgebat animum; Verum vino obrutum Hamburgenses magno silentio Hamburgum mox transvexere, atque ne crudeliter id perfecisse viderentur, & fucata specie Embdam quoque occuparent, piraticam aut piratarum commercium captivo obiectarunt; ubi tam miserè in durissimo carcere per 24 annos habitus à Senatu fuit, donec squalore & ærumnis confectus animam tandem ægrâ iisdem in vinculis exhalaret. Simile certè malignitatis perpetratum facinus est; quod in arcis Ritzbuttelensis acquisitione callida observatum, & supra iudicatum fuit. Proinde tite *Vhb. Emm. lib. 21. Hist. Fris.* Cartzium perstrugit, quod à criminale probrosem furo adulterio subtingere, veritati! Historice vim faciendo, non vereatur. Hoc enim artificio perverso semper utebantur Hamburgeres à principio usque, in defraudationem commissæ Imper., ut

armis sumptis , ait *Vbbo Emm. d. li.*, quos perditos volebant , eos aut prædones aut prædonum socios appellarent, innocentesque cum nocentibus pro lucri & spoli commodi ratione involverent. Sic quum Imelonem mox vanâ spe, in x vi torquerent secum , coactus est consentire in hoc, ut subita & vi inopina percussos. atq; omni ex parte clausos , quum nec auxilia, nec rei exitum viderent, Embdanos in deditioem cogere, quavis frustra pro se suaque fortuna & Imelone pacta cum Hamburgensibus contraxerint. Ita præsidium Emdæ ab Hamburg. est constitutum, & urbs subiugata ; ubi plurima contra fas patrata, violato iure gentium, quæ adhuc in manibus sint, ait *Vbb. d. l. p. 326.* Velut etiam ex historia patet, quàm graviter non tantum Embdanis , sed etiam vicinis incubuerint contra honestatem , ut etiam contra Groningenses fœdistragos excitarint. *Ibid. pag. 341. Anno 1437.* velut id liquidè ipsis Groningani in apertis obiêcere litteris, sub dato *An. 1443. 24 Cal. Aug.* quarum verba hæc sunt manifestum esse, quàm absurdè & iniquè agant (Hamburgenses) qui alios insuper, quibus obnoxii ex maleficiæ

lefcio sint, auſint iniquitatis in ſimulare. Nimirum antiquum obtinent, ut ipſi facinoroſi, aliis ſuam malignitatem perversiſſimè velint imputare. &c. Pro libidine ſua quàm ibi regiminis petulantiam oſtentarent Hamb., hæc arrogantia multis ſuſpecta fuit; ut tamen declinarent quid, & amicos efficerent quosdam, Conſulatu perperuo deſtinati quidam ſunt, & abrogati iudices, quos hucusque coluerant. Blanditias enim non ſegetes addunt mortalibus dignitates cum potentia coniunctæ: Sed tamen ſemper fluctuabat inter Hamburgens. & Groninganos concordia, quod lucro ceſſit Nobili illi Ulrico, de quo ſupra egimus in Comitatus impetratione, quo etiam Hamburgens ſocio in maris ſpoliis, & adiutione præfecturæ Emdanæ uſi fuerant. Inter hunc enim & Hamburg. ſimultas quædam ſuſpicionis exorta proficiebat indies, & offenſa offenſam trahebat; ſicuti ſolet fieri, quando labat conſenſus. honeſta radice non nixus: multi, ut iam tum, inceperant augurar, in funeſtum bellum ſocietatem iniquam eſſe abituram. Cauſa ſuit utraque à parte libido parandi imperii & avaritia aſtuta, quam

specie societatis contra libertatis ho-
 stes callido commento hætenus oc-
 cultaviant. Vt: eus ille ingenio va-
 fer, cum populo in omnibus facie-
 bat, illorum querelis aures sans
 promptas contra Harburg., quorum
 obstinata avaritiam & tyrannidem
 ipse culpabat, ut invidiam eorum
 magis exacerbaret. Hæc opinio erat
 communis, hunc pro libertate certare,
 illos pro dom: natu, in quo nec
 error quemquam defraudabat. Atque
 ut eò magis populum confirmaret in
 honesta de se sententia, usus est tum-
 mæ auctoritatis & ætatis provectio-
 ris viro Wiardo Vphusano. Tum verò
 Anno 1451 bellum cum Hambar-
 gensibus fervere vehementius cœpit,
 & maxime fremebant Hamb., qui
 quò pervadere poterant, se ven-
 do, utendo, vastando, rapiendo, ut
 plus, quàm in belli legibus tribuebant,
 quemvis dictis factisque pessimis la-
 cerantes. Et quamvis ita defatigaten-
 tur Hamb., ut pacem quærere coge-
 rentur; tamen quàmvis esset fluxa
 & lubrica fides, Anno 1452. bellum
 longè acerbius, quàm unquam antea
 fuit redintegratum; donec tandem
 concordia & constantia populi, quàm
 demonstrabant Ydalrico, eos ad trans-
 actio-

actionem Anno 1453 compelleret, quæ quàm notabilis sit, & ut inde avaritiam nimiam comdescere discant imprudentiores Respubl., huc referre eam paucis lubet.

Conditiones pacis, quibus Udalrico primo Comiti Frisia Orientalis Embdam cedere Hamburgenses coacti sunt. Anno 1453. Idus. 4. April.

Senatus Hamburgensis, acceptâ haurâ magnâ pecunie summâ, tradet Ulrico, & si lei eius committet Embdam & arcem Lerorthanam cum omni iure annexo, ut is eas tucatur, & sumptu suo factis rebus ac incolumes Senatus eidem vicius præfectus conservet in annos 16: nec licebit Senatus ante præfinitum hoc tempus eum à Præfectura removere: tum verò id facere & fiduciam commissâ recipere ad se, si volet, ante annum integrum idem ei denuntiabit: tenebiturque Ulricus, receptâ quam tam dabit pecuniâ, cuius summa consulto in contractus formula expressa non est, in fraudem eorum, quorum intererat sed peculiaribus literis signata, sine mora ijs decedere, ac Senatus bona fide cum omni instrumento accepto e: Syngraphâ restituere, toto eo

tempore cives Hamburgenses negotiorum
 causa in Frisiam, & loca vicina veni-
 tantes summo studio tueri: cerevisiam
 Hamburgi coctam, ceterasque civium
 Hamburgensium merces omni veſtigali
 aut portorii onere statim levare in om-
 nibus ditioribus suis, eamque immunita-
 tem perpetuam etiam apud heredes &
 posteros prestare: praedones portuum &
 littoribus Frisiae Orientalis prohibere:
 Vicissim si quis huius aut cuiuscunque rei
 vel alterius causa, in qua Virium iudi-
 cium Hamburgensium subire non detra-
 habit, vim ei facere conabitur, Senatus
 auxilio ei mittet Sclopetarios milites 300
 stipendio suo, sumptu in cetera impen-
 dia ipsius: & si quid per hoc auxilium
 capiatur ex hoste, cuiuscunque id sit gene-
 ris, soli cedet Ulrico: sed idem captivos, si
 quos continget ex hisce 300. in hostis ve-
 nire potestatem, suomet redimere ac-
 tenebitur. Embda, arx Lerortbana, imò
 ceterae arces omnes, quae aut habebat
 Ulricus, aut etiam in posterum erat occu-
 paturus, Senatui Hamburgensi, quoties
 usus eius in quemcunque hostem postula-
 bit, patebunt: Ulricusque pro viribus
 suppetias ei feret, armato etiam si necesse
 erit populo, qui est in fide ipsius: in primis
 bello Hollandico si quod erit cum populo
 Hamburgensi, poscente Senatu, tenebitur
 simili-

similiter cum cohorte 300 Sclopetario-
 rum eadem, qua prius dictum, conditione,
 auxilio Senatus eidem esse: non licebit ei
 in agro Amasano arcem novam extrue-
 re, aut ullam munitionem excitare, nisi
 ex consensu Senatus: similiter novum edi-
 ficium aut munimentum instruere Embda-
 nam & Lerorthanam arcem, nisi con-
 sentiente eodem Senatu non licebit: si
 quatenus ex voluntate eius opera huius-
 cemodi instituet eorum impensas, ad esti-
 mationem quatuor arbitratorum, Senatus
 exsolvet, antequam arcium possessio-
 nem recuperet: Vetera omnia sarta testa
 Vlricus conservabit sumptu suo. Quod si
 aquarum vis arcem Embdanam videbi-
 tur labefactare, non tamen fas sit Vlrico
 alio eam transferre nisi volente Senatu:
 & si interea fluctuum vi contingat ar-
 cem convelli, nihilominus à Senatu arcem
 repente integra ei pecunie summa de
 qua dictum prius fuerat restituetur:
 Embdanis illaesa manebunt iura omnia &
 privilegia quibus usi sunt, quam diu in
 fide fuerint Hamburgensium. Naufragia
 eiecta in littus Frisia Orientalis, Domi-
 nis civibus Hamburgensibus Vlricus sine
 diminutione reddet: ij mercedem opere
 ex aequo & bono servatoribus solvent:
 Captivi utrimque dimittentur incolumes
 ac sine pretio; etiam illi quos ex Cohorta

Adolphi Ducis Slesvicensis, quæ in auxilium Hamburgensium fuit, Vlyricus intercepto habet in custodia: iniuriarum omnium oblivio erit, nec fraus. ii esse debet oppidanis aut rusticis, qui in fide Hamburgensium fuerant ante bellum motum, quod pro Hamburgeribus militarint, fietque illis restitutio eorum, unde vel eicci sunt vel sponte decessere: Ea que promissa sunt pro captivis dimissis, nondum tamen soluta, hinc inde remittentur. Si premoriatur Vlyricus ante desinitum hoc tempus, heredes in locum eius succedent, atque ad eadem præstanda erunt obligati. Ad restitutionem verò exactis Annis 16, si res devenerit, utraque pars à pactis his rursus erit libera, atque ab obligatione omni prorsus soluta. Et. Act. 7. Idem April. Anno 1453.

Conditiones hæc iuramento sunt confirmatæ, cui subsequuta est à commissariis Hamb. traditio quidem; sed ita providè adiit Vdalricus molem regiminis, ut non tantum exulantium novo coniugio, quam cum Focconis nepte iniebat, animos sibi coniungeret, sed etiam dignitatem cum investitura feudali à Friderico 3 Imperat., ne facilis denuò cooriretur tumultus ac rebellio, impetraret;

in quo tamen ita cautum se gessit, ut non tantum simul cum Wiardo Socio, propter senectutem, auctoritatē dividere sed etiam omnia cum summa moderatione animi tractare, & potius arbitrum quam iudicem cunctis se gerere videretur. Vnde nec Comes titulum, nisi interdum ob beneficium Cæsar's generosi nomen admittebat: attamen iudicibus provincialibus auctoritatem addebat, & iisdem simul quasi leniter obsequendo obtinebat, ut quantum eum mali timerent, tantum amarent boni. Emendans verò concedebat largiter, ut gratiosi & accepti propter usum communem commerciorum viverent Societati Hanseaticæ, cui & ipsi membrum constituissent, nisi restitissent Hamburg. quod diu eos retraxit, sed amplificare urbem non desit, sicuti etiam *Anno* 1455 statim splendidioribus ædificiis ea ipsius ope exornata & plateâ ad rivum Delfam æmploque adaucta fuit. Sed Hamburgenses, quum sibi iuris debitum adscribere non desinerent; nec tamen quid obtinere possent; tandem per interpositionem Groningensium inter Domum Vdalrici Comitis & eosdem tota *lis Anno* 1493 sub Ezardo

Comite ita funditus in modum am-
nestiæ & renunciationis totalis con-
fopita fuit.

*Totalis renunciatio prætensionis Ham-
burgensium, cum plenaria cessione iuris,
quod contra Emdanos sibi arrogab-
bant, sibi Edzardo Comite.*

Anno 1497. Mens.

Mart.

Hamburgenses, Emdam & arcem
Orthanam, quæque cum ijs colere-
bant, in universum dimiserunt Edzardo
& Vcent, omnique suo iure, quo i vel ha-
bebant, vel habere se putabant cedere.
Edzardus cum fratre vicissim: ppsis promi-
sit marcarum Lubeccensium 120 millia,
decennio proximo solvenda denis pensio-
nibus paribus: pollicitus etiam liberta-
tem & iura omnia ex pacto priore cum
Ulrico parente Emianis integra se reli-
turum: Vectigali Hamburgensis cerevi-
siae supra Scapios duos, aut quatuor stu-
feros Brabantinos in singulis tonnas, qui
modus iam in usu erat, nihil in posterum
adieclurum; eius cerevisia usum per
Frisiam suæ ditionis non minuturum, nec
posterios suos. Postremo commercia Fri-
siae & Hamburgensibus ceteris amicis libera-
ti essent utrimque statutum.

Sic

Sic demum rursus liberata Emdæ à tali regiminis onere, Metropolis facta est Frisiæ huius, ac liberius quoque cives eius commercium ex iure Stapulæ exercere ac maximè cum Anglis & Hanseaticis facere perrexerunt; unde, quod deliberarant diu, tandem *an. 1579.* miserunt oratorem ad conventum Hansæ, per quem petiére, ut recipi in societatem possent. Examinato verò eorum libertatis statu, nihil quidem illis denegatum fuit; sed saltem ut expectarent, donec consensus omnium civitatum Hansæ iuxta antiquam consuetudinem requireretur: velut etiàm conditiones receptionis communicatæ iis sunt, ad quas se declarare deberent. Interim sequenti anno, Anglis Mercatoribus ex Societatis Hanseaticæ urbe Hamburgo dimissis, Emdenses sedem in urbe sua tribuerunt, quod tractationem quidem distulit; tamen civitates in receptionem tum consenserant; licet Hamburgenses difficultates obicerent suas ex postfacto. Velut etiam sedes Anglorum non diu ibi fuit; sed usi sunt Hamb. miris artificijs, ac Anglos iterum quasi ex minutijs Emdæ offensos ad se alliocuerunt; sed tamen inde postea Stadam,

dam, & hinc iterum Hamburgum alioque commigrarunt, ut ibi pannos suos, quos antehac Antwerpiam deportare consueverant, conferrent, de quo supra quid actum est, & postea quid ulterius explicabitur. Interim Anno 1586 hoc intervenit, quum Ill. Ord. Belg. Groningam bello acquirere sibi studerent, quod Embdandis omnem comitatum in Anasid occluderent, frustra à Comite & urbe de hac vi & iniuria conquerentibus. Anno 1595 ipsi dissidium cum Comite querabant, ex meris suspitionibus conflatum, quasi Comes ille denegare iis studeret ius appellationis ad Cameram: unde, convocato milite, prima vice Ill. Ord. Belg. ad subsidium poscebant: tamen cum mutatione consilii. Nihilominus Anno 1597 in Delfziela ex interpositione Ill. Ord. transactio inter Comitem & urbem instituta fuit, ex qua plurimæ fluxerunt disputationes, quæ novum motum Anno 1599 causarunt, unde civitas non tantum 20000 Imperiales mutuo ab Ill. Ord. Stat., sed etiam præsidium militem recepit, unde Comes quasi ab urbe separatus manet, nec concedunt Ord. ut quidquam pastorum absque eorum

consensu suscipiatur. Quùm verò eodem tempore negotiationem Hispanicam ambiret urbs, inde toties confœderationi Hanseaticæ inseri etiam per intercessionem in gentes S. G. petivit, velut idem *An.* 1615, & 1616 bis conclusum fuit, nisi vetus rancor H. id distulisset, & suspicio subesset, quod singularis Belgarum praxis id potius urgeret, quàm ipsa negotii opportunitas, &c. attamen à pluribus pro membro Hansæ habetur iuxta conclusum commune.

CAP. VII.

De civitatibus Hanseaticis in Westphalia sitis & Marchia Clivensi reliquis, quæ in priori enumeratione de hinc restant cum Duderstadio.

DE Occidua Saxoniam sive Westphalia & eius origine in parte antecedenti *cap.* 7. in relatione de Saxonibus agente actum est satis. Unde apparet in quantùm errent illi omnino, qui nomen huic regioni absurdè à Vesta impositum affirmare audent; quùm merè illud Westfalix sit Saxonium, & à situ loci respectu gentis Saxonice

Saxonica Orientalis, atque ab eius signo bellico equi derivatum. Regio adeò est ampla, ut singularem Imperii Romani circulum constituat, atque tres potissimum contineat status: In Ecclesiastico Episcopos & Abbates: In seculari Duces, Comites Barones & liberas mixtæque conditionis urbes ac Republicas. Inter Episcopatus maximè hi quatuor, ut Monasteriensis, Osnabrugensis, Paderbornensis & Mindensis suam fundationem Carolo Magno debent. Colonienſis verò propter Archiepiscopi dignitatem & vetustatem in hoc & Ultraiectanum Leodiensemque inspectonem tenet. Antiquior enim est his omnibus adeò, ut etiam scriptores non inter se de eius stricta origine iuxta annorum determinationem benè conveniant in triplici maximè dissidentes opinione, quoties Severini primi Episcopi (quem tamen *Chr. Col. pag. 85.* Secundum facit) mentionem faciunt, quando initium alii regiminis eius ad *annum Chr. 346.* sub Constant. 2, nonnulli ad *an. 374.* Theodosi tempora, alii ad *an. 410,* Arcadii & Honorii ævum referunt, quem Evergislus, & hunc Solinus, ac Symoneus, post Re-

incant

medius &c. secuti sunt. Ducatus eius nobiles fuerunt Westphalia, in specie sic dicta, sive Westphaliensis, Angria, sive Angtivarica, Clivia, Iulia, Bergensis ac Geldria. Præter 18. Comitatus. Civitatum verò & urbium mentionem in recensione talium supra cap. 1. mentionem fecimus. Solummodo heic istud de utroque ducatu VVestphaliensi & Angriæ notandum est, quod ante aliquot secula, nimirum *anno Chr. 1182.* quum Fridericus 1. Imperat. Henricum Leonem ob perfidam desertionem in obsidione Mediolanensi perpetratum aliasque superbiæ nimias causas, ad triennium proscripsisset ex imperio, eidemque expugnatione iusta cum consensu omnium statuum Imperii omnes ditiones suas etiam hos ducatus eripuisset, statim Philippo Hynspergenfi Archiepiscopo Colon. ab eodem Imp. in perpetuam possessionem nova investitura sint attributi, quum iste Archiepiscopus Cæsari suppetias tulisset in hoc bello, & Dux Henricus Leo etiam huic multa damna ignominiosè sæpius incussisset. Angaria prope Herfurtum sita est, & principalis arx sive castellum erat olim totius huius regionis,

unde etiam Rex Witikindus collegium ipsi factum adiecit. Solemni verò ritu investituram hanc Gelhusi in aula tunc sua contulisse Imperatorem in Archiepiscop. illum, affirmat *Chr Col. pag. 176.* unde hunc titulum sibi meritò vendicat, nihilominus eundem tenent Duces Saxoniae Inferioris ex genere Comitum ab Anhalt, & pro suo tuerentur. De civitatibus huius regionis liberis in enumeratione supra cap. 1. legimus.

Quod si ex Embda ad, s. Amesium sursum tendatur per Lingam Comitum Tecklenburgensis quondam sedem aulicam, & inde ad 6. milliaria pergatur, influit ibi in Amesium rivulus Aa, postquam Monasterium urbem abluit, vera ubi Saxonum, qui Tencheteri dicebantur, portio fuit. Sed quum incolæ una cum Longobardis Italianam invasissent, ac tandem in patriam sedem essent reversi, in umbilico suæ regionis urbem amplam condiderunt, quam ad mutationem Italiae urbis Mediolanum primitus dixere, ut aliqui volunt. Attamen sunt, qui adiecerant, ibi constructam esse, ubi oppidum Mymingroda situm fuerit, quod nomen postea ita immutatum, ut vulgo *Munster* dicatur. Ece-

nim postquam Carol. Magnus ibi
Anno Chr. 785. Episcopatum consti-
 tuerat, à magnifico templo seu mo-
 nasterio urbi nomen hoc incolæ im-
 posuerunt, quod Monasterium voca-
 verint deinceps, sicut idem totus E-
 piscopus retinuit. Est igitur urbs
 totius Westphaliæ celeberrima atque
 eius Metropolis, sita in optima pla-
 nitie & feracissatis, unde etiam tanta
 incrementa accepit, ut subsidia com-
 muni commercio præstare non de-
 stiterit. Et quum in hoc studio vi-
 cinas civitates adsociasset, eò gratius
 hoc accidit confœderatis Hansæ, ut
 constantiori conamine se cum his &
 Coloniensibus coniungerent. *Quam-*
vis eius urbis positus ita sit accom-
 modatus, ut vis aquarum non facilè
 queat vim eidem inferre; tamen *An-*
no 1416. tanta ibi fuit effusio unda-
 rum, ut non solum noctu, dum ho-
 mines alto somno obruti iacebant,
 portas urbis à mœnibus ipsi separaret
 & omnia inundando dirueret; sed et-
 iam ultra 200. homines & 3000.
 pecora submergerentur; velut etiam
 cadavera per duo prope milliaria
 ab urbe dispersa; effluxis undis, sunt
 passim inventa. *Chr. Col.* Episcopi ut
 plurimum addicti paci vixerunt, un-

deetiam in hoc diuturno bello Bavico semper studuerunt medias fore partes, ne nimium implicarentur difficultatibus, velut & pro maiori damno evitando Ord. Belg. quogannis adhuc 12000. solvit imperiales, ut subditi eo tutius labori & victui commerciiisque addicti vivere queant.

Ab altera parte Lingensis territorii, quasi è regione versus septentrionem ultra Amesum flu. in distantia à Monasterio S. milliarium, ubi Harsivus vires suas sumere incipit, sita est urbs Osnabrugensis, quam alii Osenbrugam faciunt, quod à pellibus bovinis fuisset in prima delineatione circumdata. Incertam tamen eius originem historici reddunt, dum alii à Julio Cæsare urbem hanc inceptam esse perhibent, quod ex annalibus Saxonis haud inconvenienter probant: alii Comitibus ab Engern & præsertim Hermanno cuidam eiusdem perfectionem adscribunt. Est verò insignis & clari nominis civitas, cuius incolæ & cives assidui sunt in labore, & præsertim pinguem coquunt: cerevisiam, quæ vicinis locis non ingratum exhibet potionis usum præ reliquo eius generis. Dora
Harsa

Hæsa irrigatur amœnæ valli accômodo-
 data cernitur. *Anno Chr. 780* pri-
 mus ibi Episcopatus à Carolo Magno
 in memoriam victoriæ, quam à Sa-
 xonibus tum reportarat, fundatus
 est, cui provinciam circumiacentem
 addidit, & primum præsidem aut
 Doctorem Collegio aut scholæ præ-
 fecit Wihonem, qui male à P. Bertio
 Wiso vocatur: an vero Frisius, An-
 glusvè fuerit, disputant inter se hi-
 storici. Privilegio autem insigni eum
 Episcopatum, ut ab omni onere,
 quod à præfectis aut dominicis nun-
 ciis illi possit imponi, exemptus esset.
 Quum Ericus Dux Brunsvicens. de
 Grubenhagen 49. Præfulem ibi age-
 ret, questi sunt eius tempore cives du-
 ce quodam Imaro ab Obergk, de Se-
 natus & Canoniorum iniuria, quod
 agros emerent, & civium victum
 minuerent, nec Evangelii præconium
 liberè admittere vellent; sed potius
 omnia in avaritiam & ambitionem
 suam non sine tyrannidis specie ab-
 riperent, conscientiasque protervè
 torquendo cives undique tot miris
 modis & exactioribus aut enerva-
 tionibus supprimerent. Episcopus in-
 de occasiõnem sibi natam putans,
 quâ posset urbem penitus subiugare,

non tantum multam gravem disce-
 vit civitati; sed etiam, quàm solu-
 tio non statim sequeretur, continuo
 militares coëgit copias, ad obsiden-
 dum civitatem; quas etiam ita ad-
 ducebat, ut iam circumvallare &
 comneatus illi intercludere inci-
 peret. Verùm quàm Senatus vigi-
 lantiam adhiberet, & socias civitates
 Hanse propiores & potentiores, uti
 ordo id fert & pactum Hanseaticum,
 in consilii auxilium advocaret; ut
 alia suspicio inde enasceretur; Duces
 Brunsvicenses, & Comes Waldeccius
 sese interposuêre, & pacẽ persolutis à
 civitate 6000. aureis Rhenensibus,
 confecerunt: Etenim tanta erat Han-
 se auctoritas, ut facili assistentia
 quasvis differentias dirimere vel so-
 lo possent nomine. Post Ericum ve-
 rò Præsul factus est Franciscus Comes
 Waldeccensis Anno Chr. 1532, qui
 ut à Senatu doctrina Augustanæ
 Confessionis per Hermannum Bon-
 num Lubeca accersitum (qui &
 Chronicon Lubeccense eruditum
 perscripsit) introduceretur, præser-
 tim quàm ita se civitates Hanse in-
 terponerent, haud invitus concessit,
 ne novas crearet noxas suis. Franciscus
 excepit Ioñan, Comes Hoyensis

ANNO 1553, qui Monasterii obiit *AN-*
NO 1574. & tunc secutus est ex postu-
 latione, quamdiu antea subordina-
 rat, Henricus 3. Archiep. Bremanus,
 Dux Saxonie Lawnenburg. sed heic
 & Padeborni vices administraveris
 saltem usque ad annum 1585. su-
 stinuit. Hunc Wilhelmus Schenkin-
 gius excepit, sed post obitum huius
 eodem anno Bernhardus Comes Val-
 deccensis secutus est, qui & ipse tan-
 tum usque ad *ANNUM* 1591. super-
 fuit, in cuius locum successit est cle-
 ctione solita Philippus Sigismundus
 Dux Brunsvic. Guelphicus, qui, ob
 huius muneris & Episcopatus Ver-
 denensis rationem, Canonicatum Mag-
 deburg., quum ibi in altiori dignita-
 tis gradu ipsi spes non affulgeret, re-
 signavit; tamen Præpositi officium
 Halberstadenensis retinuit. Quum igitur
 Osnabrugenses fructum Hansea-
 tici fœderis satis luculenter percepe-
 rint, fideli observatione id coluerunt
 præ reliquis VVestphaliæ urbibus so-
 ciis, veluti etiam meis temporibus in
 conventibus adfuit missus Doctor &
 Consul Scaderus, mihi propter per-
 spectam integritatem & singularem
 animi candorem perquam charus,
 unde eum Carmine aliquo compel-
 labam,

fabam . cuius initium , nomen urbis
exprimens , sic se habet :

*O felix geni , vir dilectissime , salve ,
Consulis officium meritò cui credidit
illud ,*

*Atque sui partem fecit pia cura Se-
natus ,*

*Limpidus Hasa tue patrie quà mœ-
nia stringit ,*

*Nomine quem quondam prisco plebs
dixerat Csen ,*

*Vnde haud difficili nexu PONS iungi-
tur O S A E & C .*

Proximè hinc , priusquam ad sini-
stram partem versus Mindam Episco-
patum Vesteræ med. o loco , inter Pa-
debornensem & Bremensem , interia-
centem , quis se convertat , æquali
fermè spacio 7. milliarium , duæ ur-
bes Hanseaticæ Bielfelda & Herfor-
tum ab Osnabruga distant , quæ &
ipsæ saltem inter se duobus dissident
miliaribus .

Bielfelda autem inter Angariam
sedem principalem Antrivatorum in
Comitatu Ravensbergenfi , & inter
Comitatum Ritbergensem quasi me-
dium tenet , in loco sylvofo ac cæduo ,
monticulis adperso , unde etiam no-
men ipsi inditum apparet . Etenim
securibus , quod *biel* Saxonice dicitur ,
abscin-

abscindendæ erant primitus arborès, ut urbi campum spaciosum juxta montem vicinum curarent, velut Campus Germanis quoque *Felt* est. Incolæ huius civitatis non tantum bellicosi & ingeniosi sunt, quem communem genium cum tota gente habent; sed etiam singulare excolunt confectionem lintea minorum subtilium, & aliàs variis incumbunt vitium studiis, quibus se Hansæ insinuare solebant, velut etiam inprimis in laboribus, fide & fidelitate laudem sibi cum Herfurdanis conquisivêre. Arcem quoque propinquam in monte vicino versus ortum respicit, ut statim ex porta exeuntis oculis affulgeat: nec procul inderivus Lutter, qui se mox in alium fl. effundit, originem in fonte suo imperscrutabilem, unde & *Lutter Kolk* dicunt, habet.

Herfurtum civitas, quæ & Hervordia communiter dicitur, ad Wehrum fluvium ibi sita, ubi ex Bielfeldia versus Mindam tenditur, quæ inde ultra 4 milliaria non distat, ut prope medium locum ibi fluminis eius ex Lippiæ Comitatu & aula Dithinoldiana prolabentis occupet. Quùm ibi aliquot annes concurrant, potiori in

conditione vivunt cives præ Bielsfeldianis. Vbi verò Wehra fl. ex Hervordia ad Vesperam se flectit, Visurgis etiam quasi ad affluxum eius inclinans in cornu & apicem se exporrigit, ut excipiat, apud Remen pagum, illius incursum, & inde iterum ad Mindam urbem reflectitur. Velut ingeniorum heic, ita quoque terræ & frugum ubertas ac bonitas satis eximia est, ut inde merces varias in alios vicinos & remotiores locos transportare possint.

Minda verò diu ante Caroli Magni & Witikindi tempora floruit, loco amœnissimo ad Visurgim, qui Westphaliam à reliqua Saxonica dirimit, sita, & agris fertiles fœcundosque ad duo millia passuum versus meridiem & ortum, ac prata pascuaque uberrima & sylvam propriam versus Boream possidet, velut etiam ex alluvione fluvii huius navigabilis multa fecit commoda, bonamque coquit cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis, ut inde tam externis quàm internis civitatibus Hanseaticis luctosa præstet officia. De urbis huius nomine supra quædam ex opinione aliorum maximè, in parte antecedenti, cõmonuimus.

Quam

Quum Carolus Mag. novo Episcopa-
 tui heic locum quæteret, Witikindus
 ex nova devotione erga Christianam
 religionem conversus Imperatori ar-
 cem heic suam concessit, ut in ea An-
 no 780 firmaret sedem novo Episco-
 po, quasi diceret, Mea tua sunt. Heic
 verò iterum Bertii crassissimus error
 se exerit, qui deceptus in Mindæ vo-
 cabulo, magnam duarum Vibium
 diversissimarum, quæ plusquam 16
 miliaribus inter se distant, commisit
 confusionem. Nec habet Bertius, quo
 se heic excusare possit. Etenim verba
 eius admodum clara sunt, dum non
 tantum Mindam Episcopalem con-
 tra naturam urbis & positus eius ad
 trium amnium, Visurgis, Fuldæ &
 Werræ confluentes transfert; sed et-
 iam longum catalogum Episcoporum
 ad moderna tempora extendendo ap-
 ponit: quum in ea urb: Mynda quã
 ille sic describit, nulla unquam sedes
 Episcopalis fuerit; sed potius ante-
 hac aulam ibi in arce eleganti & val-
 de culta Duces Brunsvicenses ex li-
 nea Grubenhagica incoluerint, &
 vix duorum miliarium spacio Cas-
 sellam Landgraviorum Hassiæ Me-
 tropolim & arcem abiunctam à se
 habeat. Prius in nomina diversa de-
 buisset

buisset inquirere, quam lectores seducere voluisset. Namque scriptio & pronunciatio talium nominum populis ibi non est eadem, quod facile deprehendere potuisset, dum adeo temerè ipse Mindam & Myndam confundit. Minda quippe est urbs Episcopalis; Mynda autem urbs altera, ad Fuldæ ostium, quæ & Munda vocatur, sicut & adhuc in Ducatu Brunsvicensi est oppidulum, quod Mynder aut Münder & aliud *Holtz-Minden* appellatur: ut ita totus Episcopatus Padebornensis, Abbatia Corveiensis, & Comitatus Lippiensis cum Schawenburg, utranque hanc urbem ab invicem intercapedine admodum amplè separent. Quamvis hæc urbs pacis studio ut plurimum se dederit, velut etiam Franciscus Comes Waldeccius Præsul Anno 1530 ad officii huius dignitatem erectus satis æquam in omnibus actionibus suis se præbuit; tamen, quum Anno 1530 cives cum Senatu Augustanæ Confessioni se addicere inciperent, ecclesiastici varias moverunt difficultates, ut Mindenensis civitas, alia ratione fuerit à Canonicis ad Cameram delata; Quæ lis Anno 1530 ita finem sortita est, ut hoc demum anno publicè

blicè proscripta, & sub dio in omnium conspectu promulgata sit. Verùm quùm civitates Hanseaticę commendationes ipsi suppeterent apud Imper., & ipsa sub fœder. s Scmalcaldici, cuius focia erat, clypeo protegeretur, nihil inde tum damni tulit; sed incolumis usque ad *Ann.* 1547 latuit, quo Iodocus Croningius, Caroli V. Dux, Mindam deditam imperata facere coegit. Proscripta verò urbe Mindensi, Saxonix Dux elector, & confœderati Principes, prolixum & grave scriptum edidère, quo Cameræ iudicium in causis religionis & aliis inde emanantibus planè recusarunt.

Quod si hinc ex Minda trans Wehram fluvium iter ad ostium Visurgis versus Padebornensem Episcopatum per Lippiensem Comitatum reflectas, Lemgovia urbs & ipsa Hanseatica ad Pegam amnem in Wehram inter Detmoldum ac Hervordiam proruentem non ultra 2. milliariibus ab Hervordia distans sita est, quæ salvis privilegiis Dominum Lippiensem Comitatem agnoscit, ac fertilibus agris pascuisque lætis circiter abundat, cives quoque habet adfidiis laboribus adfectos, & in studio victus negotia-

tionis.

tionibusque perquam vigilantes. Atque quum sanioris doctrinæ *anno* 1550 sese cupidos ostenderent, invito tum Comite Simone, Evangelii culturam & Verbi divini planiores explicationes ambire cœperunt, velut etiam statim *eodem anno*, vocatis novis Ecclesiæ Ministris & adhibito consilio Brunsvicensis urbis, quæ Metropolim Hanseæ in hac vicinia refert, ad eius formam ritus instituerunt. Sic quoque *anno* 1578 nobiles fratres à Saltern, quos Dux Henricus Julius Brunsv. acerrimè persequebatur, quod in Comitibus Provincialibus urbi Brunsvicensi verbis defensoriis aliquot patrocinium præstitissent, Lemgovienſis Senatus recepit, & in sua fovit civitate, ne violentiæ quid pati necessum haberent; unde non parvam sibi invidiam & indignationem Ducis attraxit; quum inde prima causa tam funestæ dissensionis & belli cum Brunsvicensibus exorta sit.

Licet heic quid etiam interferendum esset de Hamela urbe itidem Hanseatica ad Visurgim, quæ 6 miliaribus distat à Lemgovia, quæ per Hildesiam in Ducatum Brunsvicensem tenditur; sed quum in superio-

ti parte de ea satis egerimus, nunc tamen trans Visurgim dextrorsum versus ultra Comitatum Plessensem ad Eichsfeldiam, hodiè Moguntinensis ditionem, quàm olim ante 293. pars Ducatus Brunsvicensis fuerit, ad Duderstadium paululum divertemur, ne & hæc Vrbs Hanseatica, in superioribus omissa, hac occasione indicta & minus indicata maneat.

Est igitur Duderstadium olim Ducatus Brunsvicensis linæ Grubenhagiæ urbs non minus antiqua, ad Vipperam fluvium milliari uno ab Hilligenstadio distans, in amnissimo & fertilissimo agro pascuis lætissimis circumfuso sita, respiciens versus austrum monticulos sylvosos. Magnæ fuit semper urbs libertatis, adeo, ut potissima regalia civitatis in vigore suo exercuerit, velut etiam ius monetæ cudendi habuit, quod apparuit ex contractu, quo Dux Brunsvic. Ernestus Henrici Mirabilis Grubenhagensis filius fratri Henrico 2. tertiam partem arcis Gebeldehusanæ pro 143 marcis & lacum adiacentem pro 24 marcis, Osterodici valoris & 16 schillingis, Obulorum Duderstadienorum; nec non tertiam partem Duderstadii urbis pro 200 marcis ad redem-

demptionem oppignoravit : Sed
 quum post obitum patris Henrici 2.
 filius ex primo coniugio Otto pro-
 pter belli Bohemici apparatus ab
 Ernesto patruale oppignoratorum
 bonorum summam repeteret, nec illi
 tam subitanæ postulationi solutio-
 nem promptam præstare valeret, nec
 ab Vrbe Goslatiensi quid artis, uti
 constituerat, mutuo acciperet, ipse
 cum consensu patruelis in relutio-
 nem Archiepiscopo Moguntienti 45.
 Henrico Furneburgico denuo Duder-
 stadium cum arce Gebeldehusano
 pro exigua pecuniæ summa *Anno*
 1357 oppignoravit, unde postea to-
 tius ditionis Eichsfeldiæ abalie-
 natio secuta est. Namque *Anno* 1358
 similem ob belli Neapolitani caus-
 sam à Gerlachio Nassoviensi 46 ar-
 chiepiscopo Mogunt. iterum aliquid
 summa in oppignorationem dictam
 accepit, cui pro 600 marcis Heiligen-
 stadium vicinum adiecit. Ac licet
 translatio huius Eichstadiani territo-
 rii cum civitatibus suis in Mogunti-
 num tali modo facta sit; tamen iuris
 privilegia sui urbibus & Duderstadio
 in primis mansit, unde quoque cum
 sociis perrexit firmiter fœdus Hansea-
 ticum & per cives suos eius pacta &
 statu-

statuta colere : velut etiam Mercatores huius urbis in numero simul inventi eius sunt, quos *Anno 1477* Iohannes Moscoviæ Dux in Emporio universalis Novogardiæ captivos usque ad redhibitionem detinuit, uti infra pluribus explicabitur in mentione pleniori Emporii illius. Quam autem litem hucusque hanc ob urbem & terram ditionis totius Eichfeldensis Duces Brunsvic. Archiepiscopo Mogunt. moverint & quomodo eam Iagemannus Cancell. Guelphicus ante 26 *Annos* cum rigore promovere studuerit, alterius loci est referre. Interim ad civitates Hanseaticas Westphaliæ Cliviæque nobis trans-Vesarim renigrandum est:

Warburgum autem, si per Gottinagam recta circa Cassellam Hassiæ versus Elsingam ad fluvium Dymmeliam iter flectatur, ubi civitatem alto monti impositam Bergensem inde dictam à sinistra parte relinquendo ad Calenbergum ibi traieceris, statim ad flumen occurrit, estque ea urbs inperquam fertili loco sita, unde & terra circumjacens, quam Dymmelia perluendo, in Visurgim apud Helmeishugum oppidum tendens, dissecat, Borda Warburgica dicitur. Nam-

que quousque circuitus hic se istius extendit, planities aliquo modo est & agro culto atque pascuis amcenis oppleta adeo, ut vicinis terris inde suas possit distribuere merces, velut & versus meridiem montosum, occasuiq; imminentem, tractum habet, quem fluvius, ille oblongè alluit, indeque sæpius se effundit. Comitatus olim titulo gavisa est. Et urbs iam præstanti commendatur cerevisia, in potu grata, qui parvo sumptu ad palatum genio indulgere cupiunt. Sunt ibi quoque in vicinia fodinæ metallica, ex quibus ferrum & plumbum maximè eruitur, & ferrum in fornacium formam ut plutinum effunditur, ut commercium Warborigenibus inde magnum accedat. Habet autem nomen à vicino monticulo & effusione crebra fluminis, quasi ex montis specula observare & importunitatem aquarum à campis avertere debeat. Sicut etiam in Zelandia Daniæ civitas cum arce ita monti imposita ad portum Falstræ habetur eiusdem nominis, cui idem officium impositum est, ut præcaveat fluctus marinos, quam *ANNO* 1568. Iohannis 3. Suecicæ Regis Patens Gustavus occuparat, sed sub huius regis Coronatione

natione Fridericus 2. Dan. Rex, red-
 dux cum Lubeccensium classe ex Re-
 valiensi felici expeditione, *an.* 1569.
 11. *Novemb.* recuperavit. Est quo-
 que in ducatu Brunsvicensi arx & di-
 tto Baronatus Warburgensis ad El-
 mum ultra milliare ab Helmæstadio
 non distitum, vetustissima est fami-
 lia & sola inter omnes hujus ordinis
 in Ducatu superstes, nomen quoque
 gestans ab officio, quod inspectionis
 causa ipsi additum fuit ab Imperato-
 re, ut ibi ad Elmum, sylvam in val-
 lositatibus variis amplissimam, cu-
 stodiam ageret, pro aversione tot de-
 prædationum cædium & spoliatorum,
 quibus ea regio, in antiquis tempori-
 bus, à prædonibus potentioribus, præ-
 fertim circa Hercyniam Sylvam, ut ad-
 huc tot undique speculæ indicant,
 afflictæ erat, ut supra explicavimus,
 quod civitates Saxonix inde coactæ
 fuerint tot confœderationes toties
 compingere, quæ Hanseaticis causam
 sui fœderis potissimam suscitarent.
 Sed hæc de diversis Warburgicis inte-
 rere volumus, ut Bertii error aver-
 tatur aliis, ne aliud VVarbergum quis
 sibi heic fingat pro civitate Hansæ,
 quàm VVestphalia novit.

Si versus occasum vero & paulo

ultra ad septentrionem à V. Varburgo iter quatuor miliaribus expèdiatur, urbs Hansæ Padebornensis affulget, insignis Episcopatu eo, quem ibi & in ditione hac Carolus Magn. circa *Anno Chr. 794.* fundavit, quæ ibi sæpius ob fœcunditatem terra circumiacentis stativa sua habuerit. Namquæ licet fructus generet variorum, ac fertilior sit circa Susatum atque Hammonam; tamen fertilissima est ad Padebornam & Lippiam, velut & gentem habet elegantis & proceræ staturæ robustamque corpore, & mente audacem. Quod aliàs de incolis universis VVestphaliæ dici solet, plures astutos versipellesque quàm stultos in ea gigni, id maximè de his proferri poterit; nec audiendus est heic facilè Heint. Iulius Dux Guelphius, qui hunc offundere versiculum huic nationi solebat: *VVestphalus est sine pi; sine pæ; sine pa; sine com; sine Veri.* Si modificationem admittat, non illaudabilis manebit.

Episcopatus autem iste suo ambitu 24. oppida, arces & præfecturas 20, monasteria 16, parochias 54. tenuit, unde Præsules usque ab Harimaro habuit potentes Duces, Comites & alios. *Anno Chr. 999.* tota hæc urbs

in æstate conflagravit, cum Monasterio Catoli Magn. & Bibliotheca: Privilegiata tamen ab Imperatore Ottone 3. renovata sunt cum nundinis, sub dato *Cal. Ian. Anno 1000. Seth. Cal. Anno 1530.* Præsul ibi erat Ericus Dux Brusvicensis Grubenhagius. quo tempore cœperant in urbe Paderborna liberius in Ecclesiasticorum vita impuriore & abusibus quibusdam taxandis cives offendi, eos obiurgant, & ex Choreâ digressi in templum occupato Choro per ludibrium cantiones sacrificulorum imitantur, & libros lacerant. Huic petulantiaæ Episcopus non immeritò gravissimè indignatus, urbem bis mille aureis multat, & immunitatibus quibusdã privat, & Senatum ac cives cò adigit, ut nunquam se Lutheranam religionem admittere in urbem velle, promitterent. Sed quùm nihilominus sibi Lutheranos vocarent concionatores, mortuo Erico, *Anno 1532,* Hermannus Comes de VVeda Archiepiscopus Coloniens. remedii causa electus est, qui etiam statim sub introductione concionatores tales captivos Arnspergam ad Rhuræ fluvii curvitatem, ubi Mœna fluv. quoque appropinquat, sitam, abduci iussit.

Verùm quum auriga in via propter cœlum nubilosum aberraret in pagum urbi Susato parentem perveniens, ibi statim à civibus Susatentibus agniti sunt captivi pastores, & in urbem eam abducti. Quamvis autem repositerentur à Præsule; tamen à Senatu illic defensi sunt ita, ut non nisi in ea urbe conveniri aut accusari possent. Quod adeò momordit Archiep., ut discessurum sese simulans cives inertes in hortum præsidiis septum convocaret, quasi erga eos clementiam esset declaraturus. Sed ex Charta nomina civium Evangelio faventium legi, & 16. tanquam rebelles in forum ad supplicium rapi iussit, quod etiam perfectum fuisset, nisi carnifex in conscientia iustior, ad atrocitatem rei exhorrescens, disertè proclamasset, se vindicem sceleratorum, & non innocentium esse. Inde quasi pudore confusus Præsul, accedentibus ad id mulierum eiulationibus, illos 16. in custodiam reduci, & post in propriis ultra anni spatium ædibus carceratos haberi mandavit.

Non procul à Padeborna præterlabitur Lippa fluvius, apud Lipspringiam oppidum à copioso fonte origi-

nem sumens; & inde recto fermè cursu super dimidiam VVestphaliæ partē tendit prope Vesaliã in Rhenum. Ad fluvium eum si pergatur 4. milliariibus, sita à Padeborna est Lippia sive Lipstadium urbs, cui Comites eiusdem nominis, ad quos spectavit olim ditio ea omnis, nunc ut plurimum cum Padebornensi tractu commixta, appellationem hanc imposuerunt. Magni nominis per aliquot secula fuit hæc familia, etiam ex historia Caroli Magni & Henrici Aucupis admodum celebris. Sicut & quidem circa *Annus Chr. 1150.* Bernhardus Comes urbem Lippianam condidisse fertur; sed tempore Henrici Leonis monasticum vitæ genus secutus est. Ex adverso huic urbi situm est Lipperadium, cui absolutè Comites imperant; magno sumptu conditum; sed nuper destructum. Urbs vero admodum commodè in fluv. Lippæ sita est, commerciiis variis & maximè lignis ad navium ædificationem aptis dedita, cuius cives admodum industrii & fortes habentur, ceu id hisce annis superioribus, ac quum Dux Christianus Brunsvicenses eos ita defatigaret, satis demonstrarunt. Historia adhuc recenti in memoria viget,

Unde meritò odiosis supercedemus. Memini, quænam Lipstadiensium tunc ad civitates Hanseaticas querela fuerint, ceu *supra in ant. part. cap. 18.* attigimus paucorum indicatione &c. Est alias quoque in Hungaria Castrum munitissimum Lippa, quod *Anno 1614.* Bethlehem Gabor pro cōmodo Turcæ vi occupavit, quod Ducem Transylvaniæ eum creasset.

Ad sinistram verò ulterius partem, si versus Hamona pergatur, inter Lippam & Ruram flumina 2. milliariibus à Lippia urbe distat Susatum in Marchiæ Clivensis Comitatu primaria urbs, quæ aliàs communiter Sost vocatur, & post Monasterium opulentissima amplissimaque est, decem populosis distincta Paræcis. Primæva fundatione castrum seu Præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paulatim urbem excreverit, ut tam spaciōsa amplitudine reliquas socias urbes antecellat. Est ibi templum celeberrimum miræ quoque magnitudinis, cum maximæ altitudinis turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem quasi Divum agnoscit. Volunt autem, Susati appellationem inde natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum quid,

ad

ad castrum illud, semper accesserit, ut à cotidiano incremento Susatum, quali *Zusatz* sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim præfecturas etiam minores, quas populari nunc lingua *die Boerden* indigitant, sed inde maxime, quod fertilissima sit tellus & perquam frugifera. Pertulit autem ex aliquot annis à morte Ducis Clivensis hucusque quamplurimas cum vicino Lipstadio adversitates, ut non solum militem prædiciarium nunc Electori Brandeb., nunc Belgis acere cogatur, sed etiam Dux Christianus Brunsvicensis variis eam infestavit modis. Et doctos & bellicosos procreavit viros, unde adhuc fœderis Hanseatici corpori in honore est, & si quid ad vicinas urbes sit fœderis nomine deferendum, aut communicandum reliquis, quod ad communem civitatum utilitatem spectet, quàm propter difficultates varias diù non potuerint in Conventibus præfentes comparere, ad hanc urbem aut Lipstadium maxime scribitur, & mès ipsi indicatur; cui meminimus etiam meis temporibus quidquam esse ante octo aut novem annos in Conventu Lubeccano observatum, quàm ma-

1002 R E R V M P. H A N S.
nus militum expeteretur. &c.

Hammona, sive Ham, ut vulgater hodiè vocatur, inde urbs Hanseatica sequitur, in Marchia Clevenſis Ducatus ad Lippæ flu. angulum, ubi rivum Dunckerum ex Borda Susatensis allabendo excipit, Monasteriſis diœceſeos fines sive terminos attingens. Commoditate optima Lippæ fluminis utitur usq; ad Vesaliam, quum terram fertilissimam una cum Susato possideat; proinde etiam eadem iactata est fortuna cum dictis civitatibus ex obitu usque Ducis sui Iohan Wilhelmi Cliviæ, qui ultimus familiam eam clausit masculi nominis. Ex eo tempore præſidarium militem nutrire coacta est. Distat autem tribus saltem miliaribus à Susato, & ex adverso ad Rhuram fluvium versus orum Frondenbergum oppidum sibi oppositum habet, cui in proxima vicinia Hanseatica terra Marchiæ huius urbs Vnna ad horulæ spacium adiacet, quando inde Dortmundâ pergitur, ut ita Vnna tertium angulum acutû efficiat respectu situs Hammonensis & Suiatensis sociatum urbium. Quamvis hæc urbs in lato campo sita sit ita, ut Rhuram saltem ex interstitio aliquo agnoscat; tamen

ante communem Marchiæ calamitatem non exiguis abundabat civium opibus, & maximè colebat veluti hinc Fœdus Hanseaticum, ut filiis suis ad negotiationes omnes aperiret januam, ceu gens ea adfœdus ardet laboribus, nec facilè succedere confringitur, & arguta procreat ingenia, quæ communi studio optimè coniunguntur, velut inde nomen ipsi impositum censetur ab aliis, quod Unitatem animorum quasi in Vna intentione foveant. At tribus milliaribus ab Hammona distat.

Sic etiam Tremothia sive Dortmunda hodie, olim Trotmannia appellata, in amplissimo Comitatu Marchiæ 2 milliaribus ab Vræa, & quasi intermedia inter Rhuram & Lippam fluv., ubi è regione Lunæum oppidum Lippæ incumbens spectat, distans sita est. Annales, veterumque, quæ extant, monumenta, declarant eò loci, ubi postea urbs Tremonenfis extracta est, duos olim pagos, veterem scilicet & novum extitisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermediæ sequerentur.

Sub id verò tempus, quàm Carolus Maen. hasce Provincias omnes subegisset, paulatimque oppidum coalescere

cere cœpisset, perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, Colonias non tantum suas huc deduxit, sed etiam iure municipali donavit, & arcem regiam, ac Comitem seu Vicarium regium, qui Imperatoris nomine urbem & territorium vicinum gubernaret, in ea constituit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano, fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio à Comite postea in Senatû translata est) *Conings-hofs-landt*, & cortes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros, ditionesque circumiectæ *Reichshofen* appellantur, quæ census suos frumentorum, ad aulam ibi regiam conferre tenebantur. Veluti etiam Rhenæ tale subsellium regium fuisse *Aventinus lib. 8.* notat, ubi Electores suum conventum celebrare solebant de arduis deliberantes: quod tempore Luiovi-
ci 5. Imper. factum, ubi tale decretum pro auctoritate conclusum fuit quod Wormatiæ in Curia legitur:

Astra Deo nil manus habent; nil Casare terra:

Sic Casar terras, ut Deus astra regit.
Vid. Sax Chron. Emanctis vero Caroli poster., sub Saxonum imperio ab Hunnis graviter tota cum reliqua Ger-

Germania , tum vero Tremoniensis
 etiam ager, *Anno 937* afflictus est, in
 quo agmen illorum ad internecio-
 nem cæsum esse memorant. Appella-
 tur enim in hodiernum diem , non
 modo rivus quidam , haud procul à
 porta aquilonati , in loco aquoso, *die*
Hunen trencke , Hunnorum aquatio ;
 sed etiam amplissima Solitudo ab
 eadem porta aliquando remotior , *die*
Streydtbeide , Campus pugnae , in quo
 aliquando graviter depugnatum esse,
 etiam ossa & arma ibidem sæpè tum
 ex terra effossa , tum in cavis arbori-
 bus reperta, ostendunt. Tempore Ot-
 tonis I. belli cum fratribus intestini,
 Trotmannia, Ottoni dedita, Witte-
 kindus meminit : & in Ludolphi
 filii ac Conradi generi adversus Ot-
 tonem seditione , Droomanni Otto-
 nem *Anno 938.* exercitum conscrip-
 sisse, Regino annotavit. & in Comi-
 tiis Tremonia ab Heintico II Imp.
 celebratis, quæ ibi *anno 1006* maximè
 propter luxum nimium clericorum
 indixerat , cœnobio Fuldano quæ-
 dam prædia ademit , ubi similis pœ-
 na aliis denunciata est. *Seth. Calv.*
 Meinwerco Episcopo tamen Padebor-
 nensi , ditiones maternas tum attri-
 buisse Imperatorem , Trotmundæ
annales

annales referunt. Sub Henrico 4. ob Saxonum rebellionem graviter afflicta, deinceps vero recreata sub Friderico Barbarossa Imperatore, qui aliquoties conventus ibi iuris dicendi causa habuit, plane floruit. Postea crescente vicinorum Comitum de Altona seu Marchiæ Westphaliæ potentia, diu cum illis colluctati, & incendio urbis tristissimo anno 1197 languefacti fœdera cum iis tandem fecerunt.

Quum verò Hamma ita illis omnia ædificia adsumfisset, Imperatores Consistorium hic dirimendis litibus per imperium esse voluerunt, & nundinas cum Privilegiis illis addixerunt, ædesque extruxerunt. Postea verò Friderico 3. Archiep. 56. Coloniensi admodum mirabili, autore & Duce, & omnibus vicinis Episcopis ac Comitibus eum juvantibus, gravissimam & maximè diuturnam Anno 1381. obsidionem totos viginti duos menses civitas sustinuit. Liberatam, civilis discordia, externo bello ferè periculis hor excepit. Quæ exacta inter cives viritum pro singulorum facultatibus Geometrica proportione pecuniâ, & dissoluto aere alieno, & plebeiis etiam in Senatum qui

qui totus ex nobilibus antea constabat, lectis, *Anno* 1400, sedata est. Deinceps cum vicinis Marca & Clivæ Comitibus ac Ducibus secutis, pacem ac fœdera certa hucusque servarunt: immediatè tamen Imperatorum Rom. Patrocinio subiecti, à quibus privilegia antecessorum, Frederici II. Ludovici Bavari, & Caroli III. de sententiis rerum controversarum inde à tota viciniâ petendis: vocatio militiæ, Extra urbem suscipiendæ: immunitas vectigalium extractionumque aliarum in toto imperio, & iurisdictio ac prædia, quæ Comites antiquitus habuerunt, partim ante 250. annos ex donationis gratia partim postcâ emptionis titulo ad se translata confirmata sunt ab Imp. Maximil. *Anno* 1504. Item à Car V. *Anno* 1520. Collegium Canonicorum in urbe primum Carolus Magnus D. Pantalconi consecravit: quod à filio & nepote Ludovico absolutum, postea Coloniam traduxit Hanno arch. & D. Mariæ ad gradus appellavit. Senatus igitur supradicto modo per urbem & Comitatum cum plena gladii potestate, quam Iohannes Steckius ex parte incam quoque contulerat, utitur, Præ-

torem Urbanum dirimendis litibus ipse constituit, cæteraque disponit, quæ liberæ civitates optimo jure sponere solent. Sic etiam cum auctoritate fœderi Hansatico nomen pridem dedere & conservarunt hætenus, licet variis ex bello vicino incommoditatibus obnoxia fuerit. Ac ut prudentiam suam eo clarius demonstrarent, *Anno 1543.* Gymnasium disciplinis liberalibus aperuerunt, cui tanquam primum Rectorem Ioh. Lambachium I. V. D. præfecerunt, qui per 40 propè annos laudabiliter officio eo functus est; Successorem quoque ei fecerunt Frider. Beuthusium optimum disciplinæ Ræmæ restauratorem, ex cuius informatione prodire hinc plurima clarissima ingenia: velut ego incredibilis eruditionis Theologum Casparem Pfaffradium p. m. inde emergentem vidi, & in Acad. Julia Collegam habui, de quo hoc affirmare aulam, quod doctiorem tunc nusquam deprehenderim, nec forrè in eo genere videbit unquam Guelphia tota. Sed vit optimus hoc passus est infertunium, quod propter sectationem Ræmæam maleferiati & inglorii illi Stagirenses, falsæque terministicæque

Philosophiæ (si tale nomen illis applicandum venit) Patroni hunc semper pessimè persecuti fuerint, præsertim quàm ipse Sanctius Verbum Dei sub captivatione cæcæ rationis percolendum in fidei cælestis conceptu alio & profus divino doceret: unde ex ægritudine animi nimia non potuit ea perficere, quæ optarat. Nihilominus iniquissimè eius & optimi Hofmanni scripta eruditissima à malevolis intercepta supprimuntur: fortè ut inde suis nominibus aliquando postea comparent falsam & inuariatam alicuius fuci gloriam, alienoque affulgeant orbi vultu clari, ceu plures novi, atque Politices magnæ aliquem D. H. A. scriptorem aut compilatorem, qui eodem modo se alienis plumis magnum venditat. At Optimus Pfsfradius noster *Anno 1622, in Febr. Helmastadii* diem suum obiit, cuius tortores quoque suum aliquando, quod tam divinum ingenium contra fas ex mera malitia iuventuti inviderint, sentient Dei iustum iudicium: cui inter aliæ hoc composuit distichon, dolore nimio confusus, quum plura nō posset:

*Pfsfradio similem non unquam
Italia cernet;*

Tantus vir Fidei cognitione fuit.

Ultima tandem his in oris urbs
 Hanseatica est Cosfeldia, 6 milliari-
 bus à Monasterio abiuncta, in plani-
 tieque ibi sita, ubi Dulgibini ut à Ta-
 cito vocantur, aut Dulgumnii Prol.,
 ad fluvium Lippam, sedem suam, un-
 de, Dulmena adhuc oppidum illud
 cum hoc nomine superest, habue-
 runt. Aliquot rivi & alveoli ibi ad-
 positum huius urbis confluant, ut ibi
 originem veram & vigorem suum
 accipiat fluvius Berckela, inde ad
 Statlohiam decurrens, ubi nuper An-
 no 1525 Serenissimus Dux belli Ge-
 neral. Iohan. Tzersclaes Com. de Tyl-
 si Duci Christiano Brunsv. suum ex-
 quisitè potentem obruit & penitus
 dissipavit ita exercitum, ut nunquam
 vires belli ritè recuperare potuit.
 Jehovæ quis non in parentum sinu
 sentiat manum !

Sed hæc de enumeratione urbium
 Hanseaticarum particulari sufficiant.
 Vbi hoc in genere notandū, quod qui-
 dè plures sint, quæ non amplius fre-
 quentant conventū Hanseæ; attamen
 invitantur sæpius, & præcipuis in
 Westphalia Belgioq; communicantur
 rebus necessaria, quæ ad commu-
 nem huius antiquissimi fœderis sta-

cum faciunt, ut inde ad alias deferantur minores, uti mox infra patebit. Namque nunc ad Corporis universi Hanseatici distributionem, & hinc ad aurea eiusdem vincula, & demum Emporia, & demum necessarias quæstionum informationes, quæ iam sequentur, propinquamus.

C A P. VIII.

*De amplissimæ & ita diffusæ Corporis
Hanseatici divisione, de quæ
que partium aut regionis
Metropoli.*

HActenus in explicatione Societatis Hanseaticæ, ut rem à capite iusto arcefferemus, (quod tot plurimis se passim politici scriptis suis involvant perplexitatum erroribus) iura societatis, libertatis, differentiam Reipublicæ & Fœderis, quæque partium inde profleant conditores, ac originem Hanseæ, eiusque confociationis nobilis, civitatum & urbium connexiones, fœderis huius intentionem primariam, cum historica deductione quadam, in pica enumeratione Urbium & Reipubl., nec non effectu principalis, &

fundamento ex parte, cui superinstructa est tam vasta moles, perlustravimus non sine debita circumspectione aut actionum examine. Restat igitur, quàm universitas corporis huius nondum ad umbilicum deducta sit, ut paucis ulterius nunc absolvamus, quis modus in applicandis mediis, observetur, & quibus virtutibus aut pactis tanta tamque diuturna confœderatio in suo vigore sit usque vividè conservata. Modus autem iste, quum in distributione membrorum eorumque divisione consistat, de ea ante omnia nunc agendum erit. Namque dum iam constat satis, quàm diffusissimè per plures regiones se hoc corpus extendat, necesse est etiam, ut noscatur, quo loco unumquodque eius membrum sit habendum.

Quippe ipsa natura hoc docet, quod nihil sine vero & solido possit coherere aut regi ordine. Etenim ordo non tantum est modus entium, ut *Bald.* habet in *prim. ff. n. 4.* sed etiam animam cuiusque rei representat. *Corras. de art. iur. part. 1. cap. 16.*, ut ordo talis modus sit efficax, sine quo nihil agi rectè queat, ait *Marant. in proœm. specul. num. 3.* Imo ordo si non
 serve-

servetur, quando pro forma rei est, actus omnis omnino corrumpit. *c. cum dilecta, de rescript* Nam in qualibet re & actione etiam minutissima suus rectè ordo quidvis perficiendi requiritur. Unde & duplex ordo temporis & naturæ haut inconsideratè à Ictis statuitur. *Bald. l. quoties volens, §. si quis, num. ff. de hered. Instit.* Ast sicut ordo naturæ est, ut maiori serviat minori, *Ias. l. cum quid, n. 43. ff. si cert. petat.* ita tempus in motu successionem attendit, ne quid in confusionem inordinatè præcipitetur, quâ nihil horribilius potest fingi, quàm *ἀταξία* confusionem pariat, & hæc rursus genitrix sit præsentissimæ perniciæ aut ruinæ.

Ordine enim destructo, destruitur omne ordinabile, ait *Menoch, conf. 172. n. 2.* quum nihil durabile absque ordine dari possit: velut etiam ipse Iehova totius universi constitutionem ita harmonicè composuit, ut ordinis dispositio temporis & rerum confusionem prohibeat, ne in ruinam sui impetum perversum faciat. Proinde *D. Nazianz, orat. 5.* rectè loquitur, dicens: Non est dissensionis & confusionis Deus; sed pacis & ordinis. Sic & *Chrysost. homil. 37. 1 ad Cor.*

virtù. 1. est verbum : Nihil æquè ædificat , ut ordo rectus , ut Pax , ut Charitas : sicut etiam contraria dicunt. Non solum autem in Spiritibus sed etiam in aliis omnibus hoc videtur. Nam sive in choro ; sive in navigio , sive in curru , sive in castris ordinem confundas ; & maioribus suo loco electis , in illorum ordinem minora induxeris ; omnia corrumpis , & sic , quæ sunt supra , fiunt in'ra &c.

Proinde pro evitanda corruptione tali aut confusione potius , iubet *Paul.* 1 *Cor.* 14. v. 40 , ut omnia fiant secundum ordinem decenter ; quum etiam plurimum sermo auditum ipsum obruat. Enimverò , ait *Tiemist.* in orat. 16. Ordo imbecillitatis indicium non est , sed à naturæ omnis mutatione , ac perturbat vacua : & quantò regia vis illa propius ab universitate , tantò magis ordine perfruitur. Tumultus autem & motus & agitatio , in minima parte eius , quod revera est , locum habet.

Ordine nam quod sit , cedit simul ordine iusto.

Ordine si facias , perages cuncta ordine cepto.

Non autem ita heic in confœderationis sermone hoc ordinem accipio ,

ut Politici de Republ. loquentes id faciunt : ubi dignitatis certæ statum certum submiscere eidemque adiacere solent ; velut etiam necessum est, ut inferior ibi in Republ. à superioris nutu dependeat ; & inde leges accipiat suas, quum non aliter inter imperantem & obedientem aut parentem concentus harmonicus conservari queat, nisi totam perturbare aut subvertere velis Rempublicam. Et enim *supra ex part. 2.* ubi de fœderibus actum est, satis constat, quomodo vim potentiamque omnem in caput suum tota massa corporis politici congesserit, & quantum discrimen inde intersit inter Rempubl. & Corporis talis fœderati constitutionem, quod ex pactis fœderis & eorum compositione coalescit. In Republica quippe Ordines pro officiorum regentium aut parentium dignitate distribuuntur secundum gradus, ut temperies in imperando & patendo quedam inde enascatur : At in fœdere nullatenus hoc permittitur, quum statim è vestigio naturæ essentiali suæ exuat & amittat, simulac paritatis æqualitas quæ in tali societate requiritur, ipsi subducatur, & aliquis superioritatis ius sibi arrogare velit.

Etenim ubi omnes sunt socii, ibi singulis quoque idem ius libertatis & æqualitatis in conditione pari manet, quod non fit in Republ., quum ibi corporis politici ratio planè dissimilis sit, & protenus ordinum diversitatem inæqualem conficiat, iuxta statuum conditiones, quæ huic vel illi maiorem dignitatis auctoritatisque honorè auget, aut imminuat, juxta legum aut gratiæ benedictionem præscriptionem, quæ cuius in officio suo proprio adicitur, aut cum privilegio assignatur. Veluti exemplum à principio tractatus huius Generalis in Imperio Romano introductum id satis demonstrat, in quo potissimùm quatuor principalia membra sive summa, præter Imperatorem, culmina Imperialis huius Reipubl. dantur: quæ omnes ita se invicem respiciunt, ut alterum alterius ministerio innitatur, unde & à multis sæculis solidè sic coaluit. Quorum si alterum membrum nimis intumescat, ait *Cisp. in lib. 6. c. 19. de Art. R.*, vel potentia, vel militari re, dubium mihi non est, quin detrimentum capiat Reipubl.

Quare imprimis opera danda est, ac hæc membra invicem à se alienentur,

nentur, nevé alterutrum nimis op-
 primatur : veluti Gracchus ille de-
 presso Senatorio ordine, & nimis ex-
 aggeratis reliquis, primùm & in publ.
 Romanam percussit. Coeluit enim
 hæc compages, veluti de Romana Re-
 publ. Tacitus affirmat, aliquot anno-
 rum fortuna & disciplina, quæ con-
 velli sine convellentium exitio pror-
 sus non potest. Quare per magni in-
 terest, Imperii huius unum caput ef-
 se: quo amputato, quod clementissi-
 mus Iehova avertat, quid aliud,
 quàm bella omnium inter se mem-
 brorum existent? ut quondam dixit
 Romanus Dux. Quo etiam consilio
 cautum est, ne quis externus ad Im-
 perium evehatur. Hic enim potentia
 externa fretus, & consortii impa-
 tiens, facilè libertatem Germaniæ
 pessumdabit. &c. Verum iam, ait
Heil. in Pol. cap. 7. pag. 1024, in Im-
 perio nostro prudentissima Ordinum
 temperies multis modis violatur :
 Principes & Nobilitas Civitates li-
 beras & populum deprimunt, & pau-
 cularum familiarum opulentia reli-
 quas ad maiora adspicere nō patiun-
 tur, quæ res maximas data turbas
 videtur, &c. Sed morbus hic ingra-
 vescens bonis consiliorum medica-

mentis facilè divertit poterit, mox
 sanctus non respuat medicus Ieho-
 va, & pœnitenti corde vitia depur-
 gemus affectuum, ut sic sanctiores in
 Christo per ductum sacrum Spiritus
 Dei, ad Iehovam revertamur Patrem
 clementissimum, qui neminem filio-
 rum respuit, si saltem ritè ex verti-
 sui norma, reiectis pravis animi opi-
 nionibus, secum resipiscat. *Stobæus*
serm. 43. de Republ. dicit, universam
 Rempubl. in tres ordines divisam
 esse; & unum quidem esse bonorum
 ordinem, publica negotia gubernan-
 tium: alterum ex viris robustis con-
 stare; tertium ex illis, qui res neces-
 sarias explent, & suppeditant. Nomi-
 no autem, inquit, primum quidem
 ordinem, Consiliarium: Secundum,
 auxiliarem: tertium, mechanicum.
 Et priores duos proprios esse dici-
 mus vitam liberam degentium: ter-
 tiam verò, victum labore quæren-
 tium. Ac Consiliarium quidem op-
 timum esse: mechanicum, deterior-
 em: auxiliarem medium. Item
 Consiliarium imperare oportet, me-
 chanicum parère: auxiliarem verò
 utrumque. Consiliarius enim, quid
 agendum sit, consiliis præfinit. &c.
 Cæterum singuli, inquit, trium isto-

rum ordinum denuò in tres alios subdividentur. Consilii enim quædam pars est primaria, alia rectoria, alia Senatoria, vel in commune consulens, &c. Ita apparet, quomodo in Republ. benè instituta ordo dignitatis cum gradu suam exerat facultatem, & quod talis æqualitas, quæ in Societatis Confœderatæ corpore requiritur, eidem proctus non competere valeat, nisi monstrum quoddam ætriforme quis per metamorphosin profundere velit, & procreare Holo-polii aut Ochlochorii congestionem sive abortum non vereatur: velut hodiè sunt, quos non pudeat eiusmodi defendere portenta in Univerſitate Politica; quùm tamen verum corpus Politicum absque eius legitima forma, quam Republ. determinando inducit, non possit dare. Et enim illud corpus, quod ex Confœderatione aut Fœderum pactis compingitur, non potest verè corpus Politicum nisi per analogiam vocari, quùm saltem umbram sive σκέλετος alterius referat. Atque quùm æmulationes multas in se contineat, & velut oppositionis naturam, qua alteri frænum aut habenas iniicere ut plurimum sudet; propterea quoque

ad dō

adeò odiorum habentur vero Rerum-
publ. corpori, ut inde in omnibus
regnis propè prohibeatur, velut etiam
*totus titulus in iure nostris Imperij Rerum,
de Colleg. & Corp. & Aur. Bull. Car. IV.
tit. 13. edit. An. 1326. inde clarus*
habetur, & frequenter inter Ictes
agitatur quæstio inter alias, an Fœ-
dus Hanseaticum sit licitum, ut in-
fra ex *Matth. Steph. lib. 2. p. 2. cap. 3.
de iurisd.* pluribus patebit. Absurdè
igitur omnes, imò & plusquam ab-
surdè faciunt, qui ex confœderato-
rum Holopoliis aut Ochlochorum
Confœderatorum Respubl. conân-
gere audent, & tali titulo ea vendi-
tare procacius. Certè illi demen-
strant egregiè, & non obscurum spe-
cimen suæ ignorantiaæ produunt, in
quantis rerum Politicarum hæteant
tenebris adeò, ut ne quidem prima
principia fundamentalia intelligant;
dum hoc manifestè ostendunt de se,
quod nondum discrimen vel minu-
tissimum, & quid inter Rempubl. at-
que Fœderis adumbratile corpus in-
ter sit, agnoverunt. Hanseatici vero
Fœderis antiquissimæ membra &
Respubl. sive civitates tantam arro-
gantiam sibi nullatenus vendicant:
ideoque ordines tales, quæ superiori-

tatem aliquam important, proflus à seſe excludant; & ſolummodo, propter æqualitatem ſaltē ſocii inter ſeſe fratresvè dici volunt. Atque hæc eſt potiffima ratio, quare tam diu hoc fœdus tanque ſimiliter conglutinatum coherere & tot ſecula exoptare poterit, præſertim cū ſinis fœderis huius videlicet cōmerciorū uſus, iuſtis decretis æqualiter inter omnia membra d' v' ſus eſſet, & conſervaretur communicatus ſingulis. Et licet interdum fuerint, qui chullite altius, & aliquid potentie ſuper alias Sociorum Reſpubl. extendere ſtuduerint, velut ex hæctenus inductis facile appatere, diligentius examinantia, queat: ut ſæpius hoc nobile corpus Confederatum paroxyſinis non levibus nec citra jaſturam ruine ſubiectum fuerit; tamen prudentiores ſocii, in quibus ſe Lubecenſium circumſpectio cum vigilantia, præ cæteris, maximè excellens oſtentavit, omni conatu in edelam iuſtam adhibere ſtuduerunt, ut reſarciri aut reſtitui ſuo quodammodo vigori poterit.

Quapropter, dum Ordinis mentionem heic inferimus, hæc eius *ſociorum* acceptionem volumus aut inter-

intendimus, quem *S. Script. ad Rom.*
3. v. 1. & Tit. 3. v. 1. & 1. Pet. 2. v. 13.
ordinem Politicum, indiget at: Sed
nuda saltem dispositionem, que
pro vitanda confusione adhibetur, &
diathesin determinat quandam, ut
communis & usitatus mos id ser-
loquendi, velut etiam *Cic. de Orat.*
vult quod talis ordo & dispositio ar-
gumentorum in orationibus persua-
soriis debeat observari. Unde etiam
1. Off. n. 142. Sic hanc definit mo-
dum seriei, dicens: Nam & ordinem
sic definiunt, compositionem rerum
aptis & accommodatis locis &c. at-
que ibidem *ὁ βραχίον* appellat in qua
intelligatur Ordinis conservatio. &
ibidem: Itaque videtur eadem vi-
utdinis & collationis fore. *2. de Orat.*
Ordo est, qui memoriæ maximè le-
men affert. sic & *1. de Orat.* Inven-
ta decet non solum ordine, sed etiam
momento quodam & iudicio dispo-
nere. Ita *de Clar. Orat.* ait: Sed ordi-
nem sequens, in memoriam non apte
& æqualem necessariò incurro &c.
Non enim alia ratione quid heic in
corpore confociationis fœderatæ ar-
cipi debet, quàm ne quid protuba-
ret, indeque quid inæqualitatis in-
ferat sociis. Unde & merito in *Paral.*

3. dicit Cic. Quicquid peccat, perturbatione peccatur rationis & ordinis: velut etiam domestica ordine administrati affirmat: *lib. 10. Epist. 6. ad Att.* quum nihil sit pulchrius in omni actione vitæ, dispositione atque ordine. *Oecon. 1.* Cæli quoq; signorum admirabilem Ordinem, insatiabilemq; pulchritudinem magis spectant. *Cic. in Hort.* Sic etiam omnium, quæ fiunt, quæque dicuntur, ordo ac modus adesse debet. *1. off.* His enim rebus, quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes & ordinem, honestatem & decus conservabimus, inquit *ibid. 1. off.* Unde negat quoque, in Consiliorum consessu, quæquam uni extra ordinem decerni, *in Orat. pro Demo sua,* sed potius hoc laudat rectè fieri, si ætatis observantia accedet, quum prudentiæ vis ex rerum experientia maximè efficacè profluat, ceu dicit: Ut quisque ætate antecederet, ita sententiam dicebat ex ordine. In *Vatin.*

Proinde in Confœderato corpore talis distributio unicè observari & retineri debet, quæ æqualitatis dispositionem in ordine suo conservet. Hoc etiam, nec aliud quid vult civitatum

tatum sive Rerumpubl. Hanseaticarum divisio, quæ exinde non una, sed triplex, imo quadruplex, celebratur & habetur.

Etenim primò, quàm respectum ad Romano-Germanicum Imperium, in quo etiam sedis fundamentum reperitur, maximè referat, dividuntur eius membra in civitates, quæ vel in Imperio vel extra Imperium sint sitæ. Aliàs verò propè omnes præcis illis temporibus, præquam tot vicinis provinciis exuerat Germania, exceptis locis Emporiarum, continebantur Imperio, uti ex superius relatis facilè colligitur. Sed nunc, quàm tot bellorum calamitatibus coarctati sint fines, extra Imperii terminos in provincias subductis sitæ civitates ab his ita distinguuntur, quæ Germaniæ Imperio inclusæ adhuc sunt. Secundò, respectu originarii contractus, quo, in plenus Republicæ civitatum corpori confœderatum hoc, coivère, aliæ civitates in ipso conventu Hanseatico vocantur Vandalicæ, *Die VVendische Städte*, aliæ Extra aut ultra Vandalienses, *Die Ueberwendische*, uti à posteriori completionem huius confœderationis divisio hæc orta ex parte videatur. Namque aliàs quoque hæc

substantia huius divisionis ratio, quasi ex officio submixto orta sit, quod ex litteris Lubecensium patet, sub dato, *An. 1624 ad Senat. Magd. dat. 29. Febr.* quibus interebantur hæc formalia: *Celare vest. Lon Pr. non possumus, quod priorem in effluxu tempore, ante aliquot menses ex more antiquo cum reliquis Vandalis civitatibus h. ec. communia verimus, ut consue suo nolui suggererent; Num hoc tempore conduceret, & necessitas talis esset, ut communis Harsæ conventus, atque secundum ordinationem ipsam, prius conventus Vandalicæ, institueretur & convocatio talis fieret? &c.* Ex quibus verbis manifestè apparet, quod distinctio hæc ex ipso usu & praxi antiqua desumpta fuerit, quam etiam adhuc stultè observant. Sed tamen ex historiis supra in parte antecedenti illatis, sicut etiam ex documentis, præsertim in Ottonis Ruffi Imperat. abisque, quæ vidi olim, & quarum copia in hac mutatione reum adempta mihi est, constat, quod fœderis huius auctores omniumprimò maximè archiepiscopi fuerunt, quàm antiquissima urbs Bardovicium, ab Henrico Leone circa *Annum Chr. 1189*, postquam 2172. annos steteret, esset diruta.

Etenim civitates Saxonix ita arctè
 tam in commerciis, quam in mutua
 defensione propter varias incurfiones
 confœderatæ cohærebant, ut etiam
 hoc modo omnes infestationes ve-
 à se propellerent, aut hostes finitima
 pedetent. in fingulari quasi hoc arti-
 ficio subiugarent, imò etiam pot-
 tus enervarent. Sicuti vestigia
 suppressione Sclavorum sat lucula-
 ta adduc hodiè id testantur, quàm
 artificiosè fœdere collegiorum omnia
 ipsis subtraxerint commercia, &
 prorsus à communitate & commu-
 nicatione sua excluderint. Quæ
 admodum etiam civitates omnes
 quæ, se adhuc Vandalias dici, am-
 nihil amplius ab antiquo usq; Va-
 dalici sanguinis habent, sed omnes
 Saxones suis compleverunt com-
 muniis & negotiationibus, etiam
 quàm illis temporibus nondum Be-
 dovicum esset perditum aut ex-
 ctum. Quippe hæc urbs principè
 unica erat fermè totius Saxonix,
 postea adiciebatur Mag. leburgum
 tropoleos titulo, ut id constat
 Privilegio eiusdem Imperat. citat-
 nem part. 2. producto, in quo ead-
 iura & Privilegia in commerciis
 tribuuntur, quæ habuere Mogun-

Colonia, & Tiela Bataviæ ad Rhenum. Verba hæc non frustra sunt posita, sed eam habent emphasin, quæ vix longo historię tractu possent definiri. Fœdus autem Hanzæ Anno 1169. ita fuit absolutum, ut eandem ferè nat. vitatem cum urbe Rostochensi agnoscat, quod supra aliquoties indicavimus, ut ita præ cunctis ad veritatē maximè Collinet *Matth. Steph. l. b. 2. part. 2. cap. 3. de Iurisdictione*, qui eius Originem ad *Anno Christi 1170.* refert, quum alii frustra tantopere de origine fœderis huius disputent.

Tertiaverò civitatum & Rerum publ. Hanzaticarum divisio ex Fœderis Hanzatici quidem prima compositione prodire videtur; sed tamen magis plagas mundi aut situs attingit, uti ad non minus in historiis & *Cron. Colon. Frisie, Belg. & aliis* usitata sic habetur: Velut etiam in Belgio talis locutio huius distinctionis, quæ aliæ civitates Hanzæ Orientales, aliæ fœderis Occidentalis dicuntur ab iis, qui penitus antiquitatem Hanzæ examinare secum volent. Namque *cap. 1.* huius tract. indicatum est, quod hæc civitates maris Occidentalis maximè cum Co-

lonia coluerint peculiare fœdus, quibus incurfus creberrimus Normannorum in Rhenum fluv. hanc necessitatem imposuerat, ut ita sua commercia & negotiationes contra eorum hostilitates salvarent. Postea quum viderent, quod Orientales confederatæ urbes Hanse Normannos mercibus Germanicis & rebus necessariis, quas ubertim navigationibus suppeditabant Norvegiæ, penitus in suam pertraxissent devotionem, per Coloniã maximè se his adlocavit, ut tutiores exercere possent incrementa. Unde divisio hæc in usum mansit, & continet plaga Orientalis Metropoles cum suis subordinatis civitatibus & Rebus publicis, veluti sunt Lipsica, Brunsviga, & Dantiscamive Gdanum, ut alii volunt, quibus annexa hæret Stockholmia in Suecia, ut infra monebimus: plaga verò Occidentalis complectitur Coloniã cum suis sociis, inter quas Tremonia, Monast. Noviomagum & Davantia adhuc primas tenent, quamvis olim Treia non minoris fuerit censura, quoad præca privilegia Imperii.

Quarta distinctio sumitur à plagis particularioribus, quibus univèrsa Hanse Teutonica, quæ à maris Fœderis

nici ultimo recessu, per Balticum & Septentionale ac Germanicum mare rursus ad Flandriam & Rheni interiores partes exiēditur, in quatuor regiones dividitur, unde & unicuiquē quasi ex pactis confœderationis aliquod ius speciale Metropolitanum assignare voluerunt, quod cuius regionis Hanseaticæ suam determinaret circuitum aut circulum, quos *Quartier* inter se vocant inde, quum totum corpus Hanse in quatuor partes principales distribuerint, uti est Quartierum Lubeccense, Colonienſe, Brunsvicense, & Dantiscanum, quod Bertius non ad eò congruè, citra experientiam negotii, & usum commodum, Borussicum vocat. Non enim Dantiscanū Borussiam tantū, sed etiam Polonicum & Livonicum tractum, aut eorum potius civitates aliquot in commerciis concernit.

Inter Metropoles autem tales Lubecce iterum munus principale attributū est, ut quasi caput universi corporis huius referat, quod rectius ex sequentibus patebit, uti paucis nunc de cuiusque officio agendum nobis erit, quod pro bono publico promovendo totius societatis Hanseaticæ, ex communi placito quatuor civitatibus

1010 RERUM P. HANſæ
iam dictis oblatum eſt.

C A P. I X.

*De officio proprio Metropolitanarum
urbium & Rerum publ. apud Han-
ſam extra conventum e-
rum publicum.*

QVùm tam vaſtum ſit Hanſæ cor-
pus, & tam ampla huius ſocieta-
tis publicæ negotiatio aut commer-
cia eius, ut communicatione feſti-
na interdum ſit opus; & naturæ
conſervandæ ratio, & ipſa neceſſi-
tas confœderatis hoc impoſuit, ut
medum connexionis tam longè in-
ter ſe diſſitis Rebus publ. convenien-
ter accommodatum confingerent.
Nec tamen ullius fœderis ratio ad-
mittit, ut ullam partem quid regimi-
nis, vel ſaltem ſpeciem eius aliquam
attribuere aut vindicare poſſit. Ideo-
que neceſſum fuit, ut ante omnia
in ipſa diatheſi quoddam caput con-
ſtituerent, ex cuius commoditate
omnes fructum correfpondentiæ
quam citiſſimum percipere & hau-
rire ſibi poſſent, quodque eſſet aptiſ-
ſimum ad conventus ordinarios an-
nuales & extraordinarios ibidem pro
SECRETUM

reram usu communi, d. bitè celebrando. Quum verò benè dispexisset locos & qualitates civitatum, convenientiorem urbem non potuènt inventu assequi præter Lubecam, quæ ex plena consensione caput totius Hanseatici Corporis & fœderis unanimiter constituerût, tum ob situm loci, quæ quasi in medio fermè habet, tum respectu civitatû ad mare Balticum tam iuxta Sueciã, Daniã, Livoniã, Borussia &c. quã occidentales & interiores partes Germaniæ; tum ob urbis civiumque potentiam & privilegia Imperialia, & quod ex locis Imperialibus acta ac quælibet postulationes aut dispositiones, nec non quidquid rerum usus expecteret sibi, possent huc traduci, & inde ordinationes cunctæ eò melius distribui. Ideoque in urbem non solummodo archiva omnia societatis universæ Hanseaticæ; sed etiam ius convocandi, & gravamina, monitiones, & cautiones recipiendi contulerunt, ita tamen, ut cum proximis civitatibus Brema, Hamburgo, Wismaria, & Lunæburgo, quoties necessitas id posceret, communicationem prius instituerent, & materiam in singulis conventibus secum examinarent,

prædeliberarent, & ritè pro faciliore expeditione omnium reliquarum civitatum disponerent; in quem finem quoque ibi: a: a: ium publicum ex inquis contributionibus iuxta cuiusq; civitatis Hanseaticæ conditionem proportionabiliter instituerunt, ut infra patebit. Atque ut ordine omnia fieri possint, rebus gerendis Actuarium destinarunt peculiarè, cui Syndici Hanseatici nomen propterea, (nò ut singulis ius diceret, ut loquitur *g. l. i. ff. quod cuiusque Univ. noni c. 1. extr. de Syndic.*, sed ut vices Universitatis vel collegialis corporis sustineret, iuxta *Spec. de act. ab Univ. & quali procuratoris vice fungeretur, Spec. de rest. in integ. §. quis autem, v. prælati*) imposuerunt: Velut et ille Syndicus & actor dici & similiter procurator valet. *Angel. §. fin. Inst. de Curat.* Et quoniam fas sit, ut Syndicus constituatur à Collegio collegialiter, non separatim à singulis, *Spec. de Synl. ubi Ba' d.* proinde haec id competit Lubecensibus, ut aliquem ordinare velint sine consensu sociorum; nec id expetunt, quod ipsi vidi, quod toties materia hæc de novo Syndico eligendo post obitum Domanni *An. 1619.* & sequentibus annis fuerit propo-

Gra. Sed ita convenit inter Lubec-
 censes & socios confœderatos, ut in
 Lubecenti urbe habitet liber hone-
 sto cum salario, quod ipsi ex arario
 Hanseatico, cui præiunt Lubecenses,
 quotannis porrigitur; cui memini
 Domanno 800 Imperiales præter ac-
 cidentia, quæ salarium ferri è exupe-
 rant, solutos esse. Etenim quoties
 celebratur conventus, pro recessu &
 labore exantlato, tunc quælibet civi-
 tas 5 aut 6 recompensationis ergo ipsi
 ex antiqua consuetudine solvere te-
 netur. Sic & Lubecensibus defertur
 ut plurimum hoc, si quædam Legatio
 sit ad externos Reges & Principes, aut
 etiam ipsam Imperatorem mittenda;
 sed id non perficitur, nisi prius sit de-
 cretum in publico confessu. Et quum
 nullæ litteræ neque ulla commissio
 conficitur quæ sine sigillo, Lubecen-
 ses tamen liberum Imperii Statum
 inter urbes Imperiales representent, &
 in clypeo urbis Aquilam ab Impera-
 tore Romano gestent; ideo Corpus
 hoc Hanse non tantum eius fidei se-
 ra committit, ut Urbis huius sigillo
 utantur; sed etiam putant, quod hac
 ratione auctoritas talis Imperii ma-
 ximè confirmet auctoritatem Hanse
 sue.

Scilus autem subscriptionis qui
 nam sit, id postea patebit, ubi de so-
 lemnitatibus conventuum agemus.
 In primis autem loco Directorum hoc
 incumbit, quod, si fortè gravamina
 commercii in Germania aut extra
 German. nascantur, & si alieni civi-
 tati hoc innotescat, atque ea sit quæ-
 cunque in Confœderatione velit, et-
 iam si sit minima, aut civilis in qui-
 piam earum, de communione aut
 gravamine indicium faciat Lubec-
 censibus, aut Syndico Societatis Han-
 seaticæ, protenus teneantur Directo-
 res non saltem ad materiam delibe-
 randâ referre; sed etiam cum vici-
 nis civitatibus iis de causis commu-
 nicationem inter se instituire. Vbi
 simul concessum est illis, media dis-
 picere, quibus eiusmodi infestationi-
 bus possit succurri: verùm non am-
 plius competit illis quid, nisi ut inter
 sese talibus de rebus agitent præli-
 berationes, & tamen omnia ad com-
 mune placitum dirigant: velut tunc
 quoque id dispiciunt, qua maturitate
 Conventus sit procutandus, & qui-
 bus curis supplenda ea, quæ ad dis-
 positionem faciant expeditiorem. Si
 quoque res sit, quæ periculum moræ
 importet, aut si quid in loco Directo-

rii petatur , ad quod respondendum inevitabiliter veniat , ne verò tum quid damni Societas Hansæ subeat, vel auctoritaseius alicubi vacillet, in talibus & similibus casibus licitum est Directorio quid ad talia respondere , sed non nisi in genere , & quod non tantum sint promoturi causam; sed etiam reliqua præstare velint, quæ ad fidem & diligentiam faciant. &c. Interim tamen officii ratio quoque hoc exigit , ut statim copiam responsi Dilatorii ad principales mittant Civitates ; quod sedulò iis temporibus, quousque membrum egi, observatum & laudabiliter à Dnn. Directoribus præstitum semper memini. Etenim hisce annis intricatissimis & difficillimis rerum , quibus tot accidere perplexitates adeo , ut tota Europa fermè miris & stupendis belli crudelitibus & turbis implicata, & non procul usque ad ruinam distracta fuit, variarum Legationum recursus ad Hansæ corpus inclutum facti sunt, ut sæpius uno tempore adversantium partium sollicitationes dissimiles & contrariæ adfuerint.

Quæ involutiones non incauere consiliis & expeditionibus cautissimis , sicuti Lubecenses certè quoque
in

in omnibus prudentiam singularem suam demonstrarunt, quod nemo abnegare poterit, cui saltē penitiora cognita sunt. Nam quod vulgus seductorum loquitur, aut in culinīs & fabulatonis conciliabulis, de rebus ignotis ut cognitis, iudicium blateratorium sibi fingit, suae vanitati & malignitati relinquendum est. Ego credo in is oculis, auribus & sensui: ipse novi quae viderim, annotarim & toties expertus fuerim, ut saepius admiratus fuerim, quod affectuum proptorum tantos sese exerere potuerint dominatores; quum saepius in ipsa effervescencia sese suppresserint continendo, quasi tot actus tentationes non animam vertunt; quod sane in seculata ipsa prudentiae summae permanet testimonium. Sic *Anno* 1621. *sub dato Lubeck 12 Novembri*, quum Hanseatici ita cuncti ad consilium standum, & auxilium à Nurnbergensibus & aliis civitatibus Imperii, quae certum absque mora & indubitatum responsum à toto petebant corpore, in motu illo belli, quo utrinque tam à Mansfeldico quam Bavarico milite inclusi tenebantur, nec tamen Hanseatici propterea possent convocati, implorati essent, expedi-

peditam & satis congruam resolutionem quidem postulanti-
bus exhibuê-
re, sed tamen stultim mentis & officii
rationem reliquis sociis declararunt,
eorum sententiam & suffragium pro
concluso petentes, uti ex adiecta co-
pia, ex Germanismo Latinitate dona-
ta, apparet.

*Litteræ Lubecensium ad Socios de
petito Norimbergensium.*

Permissa amicabili nostra salute. Ho-
norabiles prudentesque Domini, ami-
ci confœderati singulares: Quendam
Dom. Consules & Senatus Sacri Imperij
ac civitatis Norimbergensis ad nos accu-
lerunt, & iuxta indicationem adieci post-
scripti adhuc postularint, id Pr. V. adne-
xum plurimum detegit. Tam verò nos il-
lus bonæ Reipubl., tanquam præcipui
Evangelici Status in Imperio prægrava-
tam conditionem haud libenter, nec sine
indolentia debita, percepimus, optare-
mus quidem simul, quod ita à nobis co-
modo, & citati confidentiam suam & fidu-
ciam in nos deponunt, Consuli & succurri
posset: Quam verò nobiscum non inve-
niamus, quâ ratione id fieri queat; &
tamen ea in spe hæreamus, quod pericu-
lambus civitati imminens nunc tandem
cessa-

cessarit & penitus sublatum sit: Proinde absque ullius præiudicio ita censemus, quod dicto Senatusi communis resolutio in ea forma & sententia, uti in aduenio concepto exprimitur, facile possit reddere super quod tamen U. Pr. rationabilem consensum expetimus: Nos utrinque Divine protectioni huius commendamus Datum sub nostro signeto 12. Novembr. Anno 1621.

A V.

Censules Senatusque civitatis Lubecensis.

Conceptum Responsi Hanseatici ad Rempubl. Norimbergensem.

PRæmissâ amicabili officiositate nostrâ, Honorabiles, Prudentes & Sapientes, singulari amore colendi & charissimi Amici: U. Pr. S. satis explicitè deductas litteras, in quibus nobis periculosa statum, in quo civitas Norimbergensis hoc tempore hæret, & quid præterea duplex ille, circa eandem civitatem nunc in quartam septimanam se continens, exercitus designarit & commiserit, nobis recensuerunt, & simul ac quoddam consilium & opitulationem in talibus suis incommoditatibus ac necessitatibus à nobis pe-

tere voluerunt: Hoc omne nos Luberceses in Originali, nos reliqui verò in copijs vobiscum communicatus rectè accepimus, atque contenta eius plana perlegendò factu iquidè cognovimus. Et quum V. P. S. in eius Post-scripto simultaneam resolutionem à nobis & coadunitis civitatibus Hanseaticis poposcerint; inde antè omnia nos operosè amicas gratias dicimus, quod totum rei cursum, de quo valdè disparia nobis relata sunt, ita cum circumstantijs plenè explicare voluerint. Quod verò in his, & per occasionem eam utriusque partis inter scè colluctantis exercitus, contra Imperij constitutiones, cum violentia penetrantis, V. P. S. civitas & subditi atque adfuiti in dictum periculum incidrint, & præterea, quod illis in territorio, rapinis, spoliis, internecionibus, & incendijs alijsque hostilibus actionibus ingens damnum causatum, atque simul tamen à civitate immòdica nimia pecunie summa quasi minus extorta sit exinde nos, etiam ob reliqua cuncta perpessa damna, præsertim quæ propter Evangelicam nostram religionem subrepère, certè ea propter vobiscum nos urgentem admodum condolentiam gerimus & supportamus. Atque haud dubij confitemur, quod hoc omnigenarum damnosarum consequentiarum opus sit, si obediens Imperij

perij. Status iuxta possibilissimam accommodacionem submissionemque, ac: eius & contra compactatam accordantiam, & erectos Recessus, tum etiam Imperatoris gratiosa indulgentia, & similiè promissa assecuracionis, comodo onerari & pregravari debeat. At quod proinde mota omnis Evangelici Principes & Status causam & ansam arripere cogentur in hac vigilantem concertentis occasionem, & propter gloriam Dei eo contendere, ne per unius alteriusve Evangelici præcepti Status oppressionem, pro: totali extinctione atque exstirpatione Evangelicæ veritatis, periculosum melioramentum & progressus ita consueverit: Veluti etiam nos ex corde optaremus, ut sublimatus Status in Sacro Imperio, qui Evangelicæ Religionis adiutori & adiuvari sunt, Mediatores gratiosos agerent, & ad ante oculos imminentem totalem ruinam extinctionemque Germanici Imperij prævidendam & avertendam, maxime sollicitudine & curâ omnia subire intendere. Nos in loco nostro nihil ulterius hucusque impendere potuimus, quam ut depravatissimum & arummosum statum carissimæ nostræ patriæ, qui non unquam antea depravatiores atque periculosiores fuit, cum dolore deploraremus, & simul omnipotentem Deum precaremur, ut ille salu-

zaria remedia, ad sananda hæc tam profunda Reipublica Christianæ vuinera ex-
 altis appluere & concedere benignè vel-
 let. Et quemacmodum nos V. P. S., tan-
 quam Religionis agnatis, ac perquam di-
 lectis charæque amicis, hæc onera & in-
 commoditates planè minus cupimus, sed
 potius omnipotentem Deum precamur
 & invocamus, ut ex his necessitatibus &
 periculis eos eripiat, & impaciſſimo statu
 iuxta præſtimum florem & prosperitatem
 conſervare velit: Ita vix egrè nos ſecum
 invenire poſſumus, quid conſilij & realis
 auxilij nos V. P. S. & eius civitati in hoc
 caſu eſſet ſuggerendum, quæ non ſo-
 lummodo nos procul ſuis diſtiti ſimus,
 ſed etiam nos ſimiliter maxima ex parte,
 dum in hoc perturbato rerum ſtatu &
 collapſis Imperij conſtitutionibus unus-
 qui que ſua voluntati vivit, non vacua
 pertulerimus cura; ſed à perniciſſimis
 & impreſſionibus extranei exercitus plus
 quam ſatis impetiti & enervatiſſimis
 conque, ut etiam ex noſtra parte recep-
 tiones ſubditorum & vicinorum terrarum
 oculis cernamus & experiamur, neque
 adhuc tempus notare ſciamus, an nos
 aliquando conſtanter pacem hiis in locis
 conſequi & in ea acquieſcere tuto valea-
 mus. Poſtquam autem V. P. S. in lit-
 teris ſuis ipſi imbecilli, quod Sereniffimæ

Cels. in Bavaria exercitus bellicus, ab eius urbe digressus sit, & se in Palatine-
tum superiorem & inferiorem diviserit,
proinde nos ea subit spes fovens, periculum
hoc in eo cessisse & desisse, V. P. S. quo-
que tale votum assecutum esse, ut in fu-
turum à tali territorij devastatione &
iniquis postulatis securi esse valeant.
Ideoque nullatenus dubitamus, quod,
sicuti V. P. S. veras vias aggredi in-
ceperunt, & non solummodo Imperat. ac
Cesar. Maiest., nostri omnimodè supre-
mi Capitis, sed etiam aliquot summorum
Evangelicorum statuum opem & sal-
vationem implorarunt, ita inde quoque
non potenter satis assistentia & adiu-
vatio præstari ipsis queat. Atque, in
casum eum, si nos etiam in nostro exili
loco, fortean apud futuros Imperij, Circu-
lorum, aut alios conventus quid obtinere
possimus, ex quo V. P. S. & Civitati ali-
quid commodi & utilitatis emergere pos-
sit, nos non solummodo ad hoc præstan-
dum obligatissimos agnoscimus; sed etiam
prompti & parati semper inveniri ad hoc
cupimus: Atque his V. P. S., cui ad om-
nia gratiosa officia nos benevolè offeri-
mus, divinæ protectioni recommitimus.
Dat. sub signo civitatis Lubeccensis, ad
quod nos confitemur, 22 Oct. An. 1621.
V. S. Unite civitates Hanse Teutonice.

Ex his & aliis indiciis satis liqui-
dò apparet, quam arcto favoris mu-
tui vinculo ex communi commerciis
studio civitates Imperiales superio-
ris Germaniæ cum Hanseaticis cohæ-
reant connexæ, & quod sua semper
inter sese statim communicent græ-
vamina, & Consiliorum normam
propter causæ & status paritatem
petere ab invicem nunquam inter-
mittant. Quod certè sit sapienter,
& facit ad communis Imperii con-
servationem in omnibus difficulta-
tibus, ne quid diffidentiae subnasca-
tur aut interveniat, quæ semper rui-
nam importat singulis. Verum quam
prudens & cæuta sit responsio, id ipse
loquitur contextus & conceptus hu-
ius communicatio, ne quid facilè
precipitetur. In primis laudabiliter
hoc factum est, quod remissi sint
Norinberg. ad supremum Imperii
Caput, videlicet ipsum Cæsarem,
à quo deviare certè magnum cri-
men & nefas est summum. Ideo-
que memini, conceptas has litte-
ras omninò à civitatibus Hansea-
ticis esse approbatas. Tanti certè
est, bonum in rebus agendis ha-
bere viæ monstratorem aut du-
cem,

Ita quoque Norinbergenses, quum civitatum imperialium directio ab illa parte in eo collegio teneat an. 1618. in puncto cōmercii, quum Elector Saxonix nova commercibus Lipsensibus imposuisset vectigalia, id sedulò nomine sociarum civitatum & proprio communicabant. Sic quum Anno. 1613. Duces Lunenburgici in pago Bullenhusio ad Albi novum meditentur vectigal, & id Hamburgensibus esset exploratum, continuò indicium ea de re fecerunt Lubeccensibus, qui id sociis retulerunt, & indè nomine totius Hanse in gravamina & onera mercium pragravatarum in Albi per supplices explicata sunt Imperatori Matthias; ut nil amplius obtinere potuerint. Etenim inter Hamburgum & Magdeburgum iam 17. vectigalia; cuius Magd. unum & in Hamb. unum accedit, ut ita 19. numero interpolata sint, quæ supra modum merces pragravant pridem, ut ex lastæ pondere (uti id vocant mercatores) hauritur in itinere Albidos flum. 30. ferrent milliatum 3. Imperiales pro vectigali in universum, ex butyro, adipemelle & similibus 6. Imperiales, pro lasta; ex ligno verò binæ partes, &

saltem mercatori vix tertia maneat, sic solvendum. Nihilominus Duces Megapolitani Anno 1624. obtinuerant novā auctiōnē vectigalibus, quæ in suis ditionibus Beuzenburgensi & Domizensi imponere studuerunt. Hoc autem simulac percepissent Hamburgenses absque mora loco Directorii Hansæ denunciaverunt, unde etiam idem significatum fuit reliquis civitatibus Hanseaticis; Et quum in mente Martio conventum Lubecæ haberent, ea de re ita graviter deliberatum fuit, ut sub dato 20. Martii gravatam hoc cum multivariis incivis ita per supplices Electorib. Sax. & Brandeb. tanquam interessentibus propter subditos sic indicatum, ut eam Collegis Electoribus communem hoc damnum, cuius subditorum incervationem vergens, abrogare & revocare non dedignarentur; veluti hæc quoque supplicibus ad Imperatoris Maiest. perscriptum fuit, & demonstratum est, quod utroque in loco vectigalis Megapolitani omnem æquitatem auctio illa exuperaret. Namque quum antehac pro 60. passeribus totidemque lignis ædificio in minori forma destinatis 20 schellingi Lubecenses, vel 15. grossi Misnici

nici solverentur, nunc 25, ut per au-
 ctionem 10. grossi adiecti sint : Ita
 etiam pro modio magno, quod *Wispelium*
 vocitant, pisarum, hordei,
 granorum, mili, farinae, hordei ad ce-
 revise coctionem preparati &c. o-
 lim ibidem 1. Schill. Lubecent. 6. o-
 bulos, sive 1. gross. Münicun 3. obu-
 los, quis solverat ; tunc coactus pro
 quovis *Wispelio* 16. gross. Münicet
 olvere. Item ubi pro *Wispelio* tri-
 ei & siliiginis olim gross. Münic. cum
 3. obulis ; tunc verò 21. grossi Mün-
 nici exigebantur, ut ita fermè 19.
 partibus augmentum enormissimum
 & planè inauditum esset superaddi-
 tum, sicut etiam in aliis pluribus
 mercibus ad victum & amictum de-
 signatio Imperat. Mai. & Elector-
 ribus dictis transmissa est. Vnde
 maximi ponderis ratio æstimata
 fuit, quod tales exactiones iniustas
 & graves non tam in mercatorum
 quàm omnium subditorum impetii
 enervationem redundarent : quæ et-
 iam ita evicit contrarias obiectio-
 nes, ut pristino statui vestigalia fuerint
 restituta. Similiter quum tale quid
 triennio ante, videlicet *Anno* 1621.
 Dux Brunsvicensis in nova sui regi-
 minis & corruptæ monete Landco-
 riorum

restiorum forma per Ducatum undique suum tentasset, & à Brunsvicensibus, esset indicium factum ad locum Directorii Hanseatici, quod omni commerciorum generi novos exactionum titulos imposuisset, 18. *dis-Mensis Junij* in Camera Imperiali mandatum Lubeccenses, ex communi decreto Hansæ, contra dictum Principem obtinuerunt, ut idem cogere-tur ab incepto desistere. Velut in pluribus aliis vigilantiam & fidelem erga commune bonum in commerciiis & aliis Lubeccensium demonstrare satis possem, modò tempus & occasio iam sufficeret. Saluti certè hoc publicæ maximè prodest, & incolis & exteris, quod tam fideli cura sollicitudinem suam pro libertate patriæ in commerciis effundant, ut toties se opponant iniquitatibus statim, quoties novi adultores aut inventores aulici se exerunt, & novas mercibus impositiones argutiis pravis excogitant. Vnde etiam hoc officium adicitur Lubeccensibus, ut Advocatum in Camera sive Syndicum iudiciale ibi constituent & nomine Hansæ foveant: &c. Ita etiam generalis inspectio in extera & principalia Emporia Norvegiæ, Mus-

torum, Angliæ & Flandriæ illis demandata manet, velut & Consulari in Hispania: unde omnia gravamina, & nova onera, quæ contra Privilegia commercii libero imponuntur cuiusvis, in Bergis, Neogardis, Nervæ nunc, & aliis locis, ipsi statim denunciantur: Quamvis etiam Hamburgenses longè frequentiore navigationis usum in Angliam & Hispaniam conficiant, ipsi omnia tamen citra moram ad Lubecens. referentur.

Colonicenses autem Collegio quæsi additi fuerant olim quidem Lubecensibus; verum & iidem aliud quoque archivum servant, quod tanta alteri parti confederatorum maxime inservit. Atque in reliquis idem sustinent officium, quod reliquæ civitate: Metropolitana suffertur, quibus maximè hoc competit, ut, quoties ex loco Directorii materia deliberanda, certis articulis & capitulis suis distincta, mittatur principaliter ad eas, hæc quoque ante termines Lubecanum convocare in suas urbes possint reliqua membra ad eundem diem, ut materiam rectius inter se prædeliberent, & digerant, ac concoquant: veluti quoque tale

præliminæres conventus, Prædeliberato-
 rii aut Prædeliberationes apud
 eas vocantur; Vbi unaquaque civi-
 tas suam detegit sententiam, grava-
 mina profert & producit: ac si iter
 Lubecam nimis grave aut dissitum,
 nimivè incommodum pro tempore
 præter, tunc possit alteri civitati
 suas vices cum mandato offerre: sed
 necessum est semper, ut iusta & suf-
 ficiens subsit causa. Talis enim con-
 ventus Prædeliberatorius in Me-
 tropolitanis urbibus propterea maxi-
 mè instituitur, ut eò promptior Lu-
 becæ possit haberi expeditio, nec
 diu ibi detineantur, aut commorari
 dætius cum ingenti iactura tem-
 poris & sumptuum cogantur. Quam-
 vis autem principaliter ad Metro-
 politanos civitates mittant rei delibe-
 randæ articulos; tamen non propter
 ea reliquæ & potissimum primariæ
 civitates excluduntur; sed itidem il-
 læ articulos accipiunt: quod si non
 omnes, tamen ex Metropolitanis lo-
 cibus remittantur, si non sint ad-
 molam secreta, quæ convocatis
 in ipso demum conventu cum spe-
 ciali præmonitione ad fidem silentii
 præstandam detegantur; cui simile
 exemplum habuimus in causa ar-

dua *Anno* 1620. In particulati tamen hoc obtinent Colonienses commissione, ut Emporii Antwer pienſi curſum & adminiſtrationem bene obſervent, ac ſiquid propterea in aula Bruxellenſi ſit ſollicitandum, velet quoque tale munus ante pauculos annos aliquoties, etiam *Anno* 1621 bis ſuſtinuerunt, & propterea integram relationem ad Comitiam miferunt Hanſatica.

Apud Dantiſcanos idē modus eſt, & iuxta cōmune placitū retineri debet, ut illi Boruſſiacis ac Livonicis civitatibus Hālſędevinētis, ſicut & Polonicis convocacione tali prædeliberationes itidē determinent, mittant; articulos cōmunicandos. Etenim nulla civitas cōparere, tam in prædeliberacione quàm ipſo univerſali conventu Lubecę, debet abſque mandato & ſpeciali inſtructione ad ſingula capita, ut ita ſocij Hanſę & Metropolitani maximē certi ſint de ſententia & decreto magiſtratus & populi aut civium ex unaquaque Republ. Quippe non aliud eo modo curant nec curari cupiunt, quàm ut ad ſingulorum commodum, in quavis civitate, confœderatio Hanſę & eius integra conſervatio penetrare queat. Ac ſiquid

quid Eois Hansæ civitatibus aut Re-
bus. sit communicandum, commis-
sione singulari, quum non tantum
frequens ex Lubeca sit Dantiscum
navigatio; Sed etiam singulis Lunæ
diebus in quavis septimana, Ordina-
rius tabellarius ex Hamburga per Lu-
becam illuc transeurrat, illis of-
fertur.

Nec minus Brunsvicensium fides
& constantia in conservazione &
cultura exactiori fœderis^{Hansæ} Hanseatici
protus singularis est, quorum certè
actiones, ceu in omnibus ex integri-
tate maximè profuentes inveni, &
observavi præ cæteris, merentur, ut
peculiari conscribantur connotatio-
ne, qualem ex candore tali ipsis pri-
dem meditatus sum laborem. Quo-
ties enim tam ex communi officio,
quod omnibus ex iure fœderis com-
petit membris Hansæ, quàm ex par-
ticulati commissione ad eos defertur,
aut observatione propria perscrutati
notitiavè aliqua affecti sunt, nus-
quam sanè ita segnes inveniuntur,
quin communi damno vigilantiam
suam præveniendo adhibeant. Velut
id aliquoties ipse vidi & expertus
sum, quàm sollicitâ curâ suâ undi-
que pro boni publici commodo
omnia

omnia perfecerint, ut mox patebit
 Quoties materia deliberanda illis
 transmittitur, fidem suam & dili-
 gentiam nunquam vacillare patiun-
 tur, quum è vestigio necessaria exa-
 minent, ac, ne quid desit citra no-
 ram, si conventus communis HanŒ
 Lubeccensis instet, ceu fieri solet, ut
 non multum spacii supersit, convo-
 cationem civitatum Quartiri sui ad
 certum diem in urbe sua instituunt,
 &, quum quinque habeant Curias,
 propter tot regiones urbis, in Cuna
 veteris civitatis, ut vocant, magna
 cum solemnitate conventus celebra-
 tur, ubi plena de omnibus imo etiam
 minutissimis fit cõmunicatio, ut nul-
 lus dies sine fructu abscedat, & sin-
 gulari sũt gaudio iis, qui interfunt,
 & rem quamvis rectè metiri noscant,
 quum ita cordialiter vel ex candore
 cordis omnia tractentur. Ipse sepe
 interfui, ut testimonium hoc illis co-
 nomine debeam, quod nihil factuũ
 quam submixtum, proprii commedi-
 aut lucri causa invenerim, ut propè
 soli sint cum Lubeccensibus qui Sa-
 xonicam fidem cum reputatione tue-
 ri maximo studio ceu tenent: quum
 tamen hoc pestilentiſſimo malum
 proprii lucri & amoris sui propè om-

nia aliàs crudelissimè exagitet Hanſæ membra , ut ex superioribus satis planè colligi id poterit.

Sed ut de modo processus & communicationis quid constet legenti, exempli causa , actum (qui Anno 1604. 17 Februarij, quum de renovatione Fœderis communis Hanſæ tandem quid esset concludendum, ibidem celebratus est) paucis & brevibus delineabo, unde reliqua intelligens facile conitiet. Per 8 fermè annos diu , quæstio hæc an & quousque fœdus Hanſæ communis esset renovandum, agitata fuerat. Etenim variæ se , propter studium proprii commodi turpissimum , & dissidentiam aliquot principalium Urbium , ostentabant toties difficultates. Maximè vetò cum Directoribus rem hanc & coniunctionem fidelio rem indefinenterque urgebant Brunsvicenses. Sic & de partitione contributionum annuarum ; quam Quotisationem appellant, erant contentiones crebræ : tandem tamen sanior evicit sententia omnes obiectiões. Inde die dicto læti Brunsvicenses civitatibus sui Quartirii conventum indixere. Aderant quoque inter alios Magdeburgenses , quorum in reditu hæc

actorum

actorum & actitatorum relatio fuit compendiosa ; Quod Brunsvicenses tanquam Metropolis inter civitates Hanseaticas huius quartæ regionis ad 17 Febr. presentis 1604. Anni, quàm ad 27 huius Febr. mensis conventus Lubecæ ordinarius & solemnis esse indictus solito more, sui Quartini Vrbes prædeliberationis ergò convocasset. Proinde explicatum est porro, quomodo in adventu mutua congratulationes & salutationes cum consueta honorarii oblatione vini essent factæ, & articuli numero 17. ita prædeliberati in curiâ veteris Vr- bis, ut benè inter sese convenerint. Articuli autem materiæ concludendæ tum fuerunt hi.

1. *Quomodo diu ventilata* Confœderatio Hanseæ Teutonicæ in conservatione solida, redintegrandâ, renovanda, & quousque, juxta veterem stilum, extendendâ tandem esset.
2. *Quomodo* Hanseæ Contributio ordinariæ distribuendâ, & quænam civitates solum ad annuam contributionem essent admittendæ.
3. *Quia* Nerva in Livonia esset Sueco demolita, quomodo Empo-
eius

rium Neogardense in Russia aut potius Muscovia esset ad pristinam faciem, propter privilegia loci, reducendum, & quibus mediis id foret obtinendum.

4. *Quum etiam plurimæ difficultates Civitatibus Hanſæ in Londunensi Emporio Angliæ essent obiectæ, quomodo apud Regem novum Jacob. V I. renovatio privilegiorum & confirmatio eorundem esset quærenda.*

5. *De sumptibus & expensis variis, quæ in causâ Anglicana essent consumptæ, quum tot Legationibus & Commissionibus Cæsareis res esset pertractata, quomodo posset mutua compensatione quid institui, aut debita solvi.*

6. *Quum etiam Stadenſes Adventurios in monopolio suo contra Recessus Hanſeaticos & decreta communia, imò contra aperta Imperatoris Mandata recepissent, quomodo res hæc transigenda, aut quid contra eos tentandum, ut in viam reduci possent.*

7. *Quomodo Emporium Londinense restaurandum, & augendi essent eius proventus, ut ædificium posset reparari.*

8. *Qui-*

8. *Quinam ad rationes sumptuum excipiendas siue Rechnungen sint destinandi, & quomodo res hæc pertractanda.*
9. *Ac ne quoque penitus Emporium Antwerpense desuperetur, quomodo privilegia restituta in vigorem reducenda.*
10. *Quã multa & quot varia gravamina contineret negotiatio & navigatio Hispanica, & Portugallica, quid consilii capiendum, ut ea possent melioribus adornari conditionibus?*
11. *Quomodo Emporium Bergenense in Norvegia non tantum à gravaminibus & novis oneribus iuxta tenorem privilegiorum antiquorum liberandum, sed etiam in posterum conservandum, ne quid dæmoni simile pateretur, & maximè quomodo confirmatio tandem à moderno Rege Privilegiorum obtinenda.*
12. *Quomodo in universum Emporiorum omnium privilegia renovanda & in vigorem reducenda forent.*
13. *Quod etiam merito monopola & mercatorum nimis avara insolentia esset combenda;*

& illi, qui non ad regulas Hanſæ ſe ritè in commerciis ac mercibus emendis vendendisque componerent, mulcta retrahendi, ac quænam animadverſio gravior inſtituenda eſſet.

14. *Vt inæqualitas contributionum,* de qua multæ fuiſſent querelæ auditæ hætenus, ad æqualitatem ritè iuxta proportionem & conditionem Reipubl. cuiusque meritò deberet reduci.
15. *Vt reſtituerentur* etiam honoratis Colonienſibus varii ſumptus, quos impendiſſent Legationibus & aliis rebus Empotii Antverpienſis cauſa inſtitutis.
16. *Quomodo regula firmæ concipiendæ,* ut Conventus Hanſeaticè ordinati ritè obſervari & in vigore retineri poſſent, & quænam mulcta emanentibus conſtituenda.
17. *Quomodo Dux Carolus Sueciæ* ſe firmè hoſtem civitatibus Hanſeaticis ad mare Orientale declararet, & non tantum Lubeccenſibus, ſed etiam aliis Civitatibus naves ſuas in mari infeſtaret, detineretque, quodnam remedium huic malo quærendum, &c.

Hæc & eiusmodi, quum benè examinata & ventilata inter præsentés fuissent Civitates; tandem in prædeliberatione ita consensere, quod pacta Fœderis meritò ad necessariam adstantiam & defensionem dirigenda & in his ante omnia renovatio instituenda esset, quum civitates Hanseaticæ istius regionis maximum in hoc sibi quærerent fundamentum. Ideoque putarunt, quod renovatio talis Fœderis, ita esset formanda: Quod si Respublica aut civitas sive membrum aliquod fœderis huius à quopiam ita perturbaretur, ut propter privilegia, indulta, concessiones consuetudines aut regalia & libertatem status vim pateretur, nec flagellans ulla iuris via, ordine vè, nec ipsa justitia posset cohiberi; quod tunc confœderati, non tantum suppresso membro Consiliis, intercessionibus, Legationibus, & præmonitionibus succurrere confestim; sed etiam demum réali & efficaci ope adstantiaque pecuniæ, munitionis & militis succurrere & auxiliû ferre illi deberet. Deinde conclusum fuit, quod rectius & consultius fiat, si ordinariæ contributiones in annui speciem transmutentur; & illæ saltem casui alicui

in defensione membri cuiusdam suscipienda manerent, ubi etiam ulterius quid, pro viribus facultatis & conditionis, ac pro qualitate casus esset adiciendum. Si tamen interea quid remissionis ad certos annos in contributione posset obtineri, quod res non esset negligenda. Reliqui articuli; examinatis circumstantiis omnibus, & facti qualitate ponderata, ita inventi sunt, quod non nisi per consequentiam concernerent regionis huius aut Quartæ Brunsvicensis civitates; Ideoque ad maiora, sive pluralitatem votorum in ipso cōventu generali eos referendos esse. Interim tamen 11 & 16 articuli ita perlustrati sunt, ut meritò Lubecensium monita singularia, quæ cuiusque civitatis speciale Mandatū cum plenipotencia exigerent, in animadversionem recepta fuerint, quum expeditioni promptiori res accommodata eo modo censeretur. Sic etiam 16 articulum non solum æquitati, sed etiam auctoritati & reputationi consentaneum putarunt, ut eò rectius antiqui fœderis consuetudo in ordinem, eiusque auctoritas in observantiam iustam realiter revocari, ac dignitas omnis plenè recuperari pos-

fer; ad cuius devotionem & observantiam præsentibus singuli nomine Rerumpubl. suarum ex mandatis acceptis debitè obtulerunt. Quomodo autem Duci Carolo Sueciæ posset obviari, id communi deliberationi reservatum fuit, atque ne præcipitatio fieret, necessum putarunt, ut ad referendum prius consilia acceptarent, priusquam approbatio indigesta fieret. Exposita Colonienſibus merito refundenda existimarunt. Atque his ita conclusis, conventus particularis dissolutus tum fuit protenus. Ex quibus apparet, quod nihil temerè Civitates Hanſeaticæ suscipiant, sed benè prius secum digerant, & concoquant, quæ pro usu Reipubl. cuiusque in conservatione status sui faciant, ne ex imprudentia aliqua difficultatibus extremis aut iniquis incauti involvantur.

Præter has Metropolitanas cuiusque regionis civitates, habentur quoque subordinatæ in quovis circulo Hanſæ, ut, si fortè Metropolis quædã infortunio alicui exponatur, aut obsidione, quod sæpius accidit, implicetur; sint aliæ, quæ statim eius vices, in casu quovis obvio, subire queant; ne mora quid periculi gravioris facile causet:

causset: veluti in superioribus seculis aliquot expertum est hoc fœdus, in tam ampla sui vastitate casus; sicut etiam *Alber. Crantz. in Hister. Sax. lib. 10. cap. 5. & in Vand. lib. 9. cap. 7.* de Brunsvicensibus annotavit, quod illi per integros 8. annos exclusionem ab Hansa pertulerint, donec *Anno 1381.* apertam pœnitentiam cives per oratores suos egerint, non veriti perinde infamia notati videri, quo tempore Magdeburgenses & Hildesimenses eorum locum sustinuere; ceu etiam nuper in obsidione bina *Anno 1505, & 1615.* factum, ubi Magdeburgenses indefinente labore officium illud Metropolitanicum supplevere, non sine magno sumptuum dispendio. Idem quoque supra *cap. 1. huius part. 4.* quod in Colonensium exclusionem à Fœdere Hansæ *Anno 1475* acciderit, indicavimus ex parte; sicuti etiam, quoties plurima pertulit bella & obsidiones, toties officium hoc Metropolitanicum translatum fuit ad subordinatas civitates, quales sunt Tremonia, Neomagium, & Daventria aut Swolla. Quamvis Lubeca in Hansæ integra observatione passim deprehensa fuerit, ut non facile.

quid contra fœdus. illud deliquerit; tamen Anno 1603 in Legatione Muscovitica quid defectus subrepsit, unde actis controversia inter Civitates Hanseaticas omni Anno 1604. sub renovationis tempore agitata fuit, & fermè quinquaginta notæ pro distractione tali sibi conciliasset, in quod valdè Colonienses inclinabant, ut haberent socios æquales felatii in suis obligationibus commissis. tamen res ita transacta fuit, ut nihil pœnæ suberet. Quæ tamen passa est obfessionem, Hamburgenses, aut Lunæburgenses, eorum vices cum Breimensibus perfecêre.

CAP. X.

De Conventu universali Hansæ, Ordinariorum, Lubecæ instituto, eiusque solemnitatibus, sessionum ordine, votandi ratione, processu, & extraordinarijs Comitibus Confederatorum, alijsq; accidentibus.

EX antecedenti capite iam patet Hansarum conventum esse duplicem, alium universalem, alium particularem, & utrumque iterum ordinatum aut extraordinarium. Conventus universalis toti Hansætico corpori suo modo attribuitur, quum causæ eiusmodi tractandæ veniunt, quæ ad singula membra huius amplæ societatis spectent. Particularis verò ordinatiè respicit ad Metropoles cuiusq; circuli aut Quartirii, & earum subordinatas urbes, uti iam dictum est. Ante omnia autem, si Lubecenses ex consensu vicinarum Vandalicarum urbium præstituerint denominarintque civitatibus reliquis per Quartirii Metropoles aut immediate extra eas diem conventus, & miserint materiam deliberandam, necesse

est, ut strictè observetur terminus. Sicut & illi, qui mittunt, ad hoc tenentur, ut non alios, quàm iurata membra Reipubl. suæ, quorum unus ad minimum sit Consul aut Senator, & alter minister publicus sive Syndicus, Protonotarius, Consiliarius, Secretariusvè. Nec tamen quid obstat, si plures quam duos ordinate velint, & mittere suæ causæ legatos aut patronos, quod sæpius accidit, si quædam causa singularis maximi momenti, quæ Rempubl. aut commodum alicuius civitatis concernat. Unde hæc certa esse solet nota, si quædam civitas plures, quam duos mittat Legatos, quod in suæ Reipubl. commodum quid sit firmi actura, veluti *Anno* 1620. tres mihi adjunctæ fuerunt personæ, quùm actio Magdeburgensium, in præiudicio iuris stapulæ & inde emergentium gravaminum, coram deputatis in mense Novembri ventilaretur. Sic & Bremenses *Anno* 1621. & sequenti plerumque tres mittebant, quùm propter vectigal novum Oldenburgense, quod Vefari imponere studebat Comes ille, consilium & succursu impeterent. Sæpius quoque hoc agunt Hamburgenses præ cunctis aliis, etiam

iam tum, quum *Anno* 1620. maxime urgerent causam suam contra Regem Daniæ, quod novum oppidum Gluckstadium nomine ad Albin in præjudicium communis cõmercii, uti id indigitabant, condere incepisset. Nihilominus. etiam una sæpius admittitur persona, præsertim si per aliquot menses fortè subsistendum sit, uti mihi *Anno* 1620. contigit, quum per 19. septimanas in loco Directorii propter negotium urbium Lubeccens. & Hamburg. contra Ducem Lunæburgicum, in transactione Gammericana subsistere me cogerer.

Solemnitates autem, quæ in conventu, juxta stylum usitatum, adhibentur, aliæ sunt, quæ observantur in Consiliis & deliberatione, aliæ extra hæc. Extra consilium, aut tenentur in adventu, aut in discessu. In primo adventu est Directorum officium, ut cuiusque civitatis Legatos non tantum cum congratulatione visitent, & hospitalitate amicabili excipiant; sed etiam vini honorarii donatione eos afficiant, petantque ut consiliis se lubentes sistere & pro bono publico commerciorum & totius patriæ communis absolvere velint.

lint. Postea fit invitatio per officia-
 rium civitatis ad Consilia, ubi ste-
 mos strictè ex usu antiquo & lauda-
 bili observatur, ut in momento 8.
 horæ omnes legati in proscenio con-
 veniant, ubi simul continuo per se-
 premium Senatorii ordinis ad concla-
 ve ingrediendum invitantur: & præ-
 cisè hora 11. finiuntur deliberatio-
 nes, sic etiam à meridiè in puncto 3.
 horæ conventus est consilii & da-
 rat usque ad 6. hor., ut ita semper
 trium horarû spacio sessiones singu-
 larè matutinæ & pomeridianæ conti-
 niantur. Quando autem primus ad
 Consilia acceditur, per Syndicum
 Hansæ aut eius substitutum non se-
 lum fit nomine Directorum gratia-
 rum actio; sed etiam referuntur cau-
 sæ urgentes, quæ Directores & vici-
 nas urbes juxta stilum commove-
 rint, quod conventus ille institutus
 fuerit. Ideoque fit imploratio no-
 minis divini, & petuntur Legati, ut
 juxta tenorem instructionum sua-
 rum mentem Comittentium candidè
 explicate, & votorum ordinem ob-
 servate, ac in consiliis usque ad finem
 perdurare velint. Cui diversimodè
 respondetur: Interdum etenim ad ex-
 ordium hoc singulæ civitates juxta
 ordi-

ordinem sessionis recongatulo & salutando respondent; Quod si verò multæ adsunt, aut materia nimis ampla est propositionis, vices eæ deferuntur ad primam sessionis in latere dextero civitatem, ut nomine omnium ea deponat, quæ solemnitatis & curialitatis ratio exigit: Etenim heic in primis notandum est, quod in incluto hoc confesso, duo habeantur scamna sive latera, quemadmodum quoque in Comitibus Imperialibus idem mos est, sed heic maiori & accuratiori cum decentia, gravitate, & ordine observantur ita strictè, ut etiam minutissima urbs suam non tantum dicat sententiam, sed etiam audiatur in potioribus rationibus & argumentis, velut singulæ rationes exactè à Syndico annotari iubentur, ut ex protocollo tunc collatio saniorum votorum possit deprehendi, & tum non maiora saltem sed maximè potiora in sanitate sensus prævalent, quamvis aliàs maiora concludant. Proinde in arduis non tantum una vice fit repetitio votorum, sed etiam sæpius res agitatur: Atque si tum fortè discussio exigat altiorem indaginem, haud rarò votandi modus deponitur, & rogantur

Legat-

Legati, ut per discursura quoque plenius mentē & circumstantiarum rationem explicent, atque examinent: ubi tunc licitum est, ut quilibet cum modo, decore & suaviloquentia quadam absque austeritate suam quoque interserat sententiam, Tum quoque sæpius accidit, ut in re gravi, deputentur acutiores & prudentiores, qui inter se amicè de re proposita agant: Atque si tunc in quadam opinione conveniant, illud postea in pleno à Syndico Hansæ refertur, ut ita nil temerè concludatur; sed satis maturè examinentur, quæ maximi videntur ponderis negotia; veluti id *An. 1622.* &c. accidit in puncto corruptæ monetæ, ubi varia agitata sunt consilia, quomodo res pestilentissima & damnosissima cunctis aut posset incertitudine aliqua sisti, & ad determinationem firmam deferri, aut omnino ad primævum statum reduci, Quum ea calamitas totum pervagaretur fermè Imperium Germanicum, & Duces vicini perditio huic perniciosi maximæ lucto adhærerent, nec amplius audirent ordinem ab Imperii Statibus huic negotio præscriptū; sed in primis Dux Brunsvicensis suum exitum vitæ Landrostiorum, uti diceban-

cebantur, ita laxissimas habenas in 72. locis monetariis concessisset; multæ certè inde civitatibus Hanseaticis in mercatorum commerciis obiectæ sunt difficultates, quæ quarto demùm anno vix sine motu conspici potuerunt. Unde etiam adhuc differentes in civitatibus habentur valores, ut Bremenses cum reliquis Saxoniciis amplexi fuerint priscum Imperii valorem; Lübeccenses verò & Hamburgeneses sectati sint modum fermè Belgicum, ut iam his Imperialis tribus constet marcis, id est ex 48. schillingis, quæ olim 32. dicebantur Lübeccani. Pluralitas votorum in eo non profuit quicquam; sed heic quisque pro usu suæ terræ & loci ad regulam Imperii quàm proximè accedentem hoc constituit. Bremenses verò omnium maximè laudandi sunt, quod semper, etiam tempore corruptissimo, suum iacobacuum retinuerint Imperii valorem; sicuti ex ore Legatorum cum admiratione accepimus tunc, quod nullas non tantum agnoscerent corruptelas, sed etiam, quod Imperialium copia ingens cotidiè apud eos in usu commerciorum accresceret. Sanitas iudicii igitur quantum in votis & praxi valeat,

leat, hinc liquidò satis constat, ut non immeritò apud Politicos ventiletur ea quaestio, an publicis consiliis maiora, an vero saniora praevalere debeant Vota? Vide Arum. in discurs. Acad. de iur. pngl. disc. 9 n. 73. p. 178. & 179. Viet. de caus. exempt. concl. 5. Pro regula quidem hoc habetur undique, ut ille loquitur;

*Maxima pars semper concludit vota
Senatus: vel,*

*Maxima concludit pars per suffragia
votum.*

Namque, aiunt, nulla speranda esset concordia, nisi minorem pars maior vinceret. ceu in subsidium opinionis suae advocant, l. 7. §. fin. ff. de pact. l. 3. ff. quod cuiusque Universit. nom. l. 17. §. fin. & l. seq. ff. de arbit. l. 19. ff. ad municip. l. duo ex trib. 39. ff. de rep. iud. l. 15. C. de decur. l. 51. quod C. de legat. l. 160. ff. de Reg. l. 6. Ott. de I. pub. cap. 13 l. 2. Proinde concludunt: Vota saniora sunt quidem meliora ἀπλῶς, non tamen preferenda maiori parti. Quod alii ita modificant, ut distinguant inter causas politicas & negotia religionis, ut in politicis strictè sint maiora observanda, non tamen in causa religionis: alii, uti facit Ott. d. l., id

in dubio relinquunt. Quid verò aliud istiusmodi consultatores faciunt, quàm ut re ipsa demonstrent, quod potius profanū; quàm pium & Christianum approbent conventum consilii? Quæso enim quid potius observandum? num ab auctoritate hominum, an rectius ab auctoritate Dei dependendum? Aiunt enim; in consiliis publicis plurimum votorum potior est auctoritas? *Aram. d. l.* An non omnia ad Dei lenox gloriam in actionibus omnibus humanis referenda, ait D. Paulus? Nonne ea magis Christianis apprehendenda consilii vota; quæ maximè cum Verbo Dei conveniunt? Quo proximiora Verbo cœlesti, eò veriora & saniora, ait ille *Polit.*, quem etiam omnibus futilitatum magistris antefere soleo, quum candidissimè heic loquatur. Erenim absurda est distinctio, qua politica omnis saltem ad Ethnicismum abripitur: quasi Christiana politica possit esse absque Christo; quum omnes Christianorum actiones sint, quæcunque velint, ex dictamine Spiritus Christi profuere debeant, & se in pietate viva in quovis facto externo exercere. Ideoque ait *D. Paul. 1 Cor. 10. v. 31.*

Sive edicis sive bibitis, sive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Multò igitur magis consilia inde profluere, & in eum finem dirigi debent. At quomodo verè pia ille concipiat consilia, in quo non est Charitas Patris? ait Christus. Nam timor Domini initium Sapientiæ. *Prov. 1.7. & Psal. 110.7.* Sed vos, novi, inquit Iesus noster, charitatem Dei non habere in vobis. *Iohan. 5. v. 42.* Quare? Quia me non recipitis, sed potius gloriam ab hominibus captatis. Proinde non conformes sunt imagini Dei, qui carnalia sequuntur consilia. *Rom. 8.* Nam qui in carne sunt, Deo placere non possunt, quum Spiritus Dei non sit in illis. *Ibid. v. 8. 9.* nec habeant fidem. Nam quomodo vos potestis credere, ait Christ. *Ioh. 5. 44.* quum gloriam alii ab aliis captetis, & gloriam illam, quæ à solo Deo proficiscitur, non queratis? Sic illi certè seipso omninò separant à regno Dei, qui inde ex Verbo eius consilia non sument in omnibus vitæ actionibus. Nihil enim est, quod non Consilium Dei nobis detexerit: velut etiam id Consilium solidè verum est, ad quod nobis ubique vivendum. Ideo testor vobis, ait

D. Paul.

D. Paul., hodierno die, me purum esse à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annunciarer vobis (N. B.) *Omne Dei Consilium. in Act. Apost. 20. 26, & 27.* In hoc latet omnis sapientiæ thesaurus. Et mala est corruptio text. apud Titenberg, qui contra sensum D. Pauli interpretationem talem format, vobis omnibus Consilium Dei; &c. quem propterea correxit Vlenbergerus merito. Verbo enim Iehovæ nihil detrahendum, aut addendum, multò minus quid invertendum est. Sicut etiam pessimè corruptus habetur textus in Bibliis Lutheri, *Iohan. 5. 39.* ubi ponunt pro libidine auctoritatis suæ complenda: Scrutemini Scripturas, quasi ex jussu Christi id sit dictum, quum tamen Christus vanitatē scrutationis futilis talis reprehendat, dicens: Vos scrutamini & perquiritis Scripturam frustra, juxta opinionem vestram vitæ indagandæ veræ, nec tamē ad me venire vultis, ut pessima sit corruptio Verbi. &c. Sed ad Consilia saniora revertimur. Interim caveant sibi vani tales interpretes. Iudicium Dei subest certè grave. Consiliorum gubernatrix lex divina sit, ait *Cyprian. in Epist.* Si vox populi, vox

De. effertur, & Principi non negligenda, *Besold. de Consil. cap. 19 p. 329.* *Peretz fol. 24.* multò magis ipsi Dei aperta locutio nobis observanda venit, in qua nullus nos seducere error poterit, nisi proprias nobis stulti constringamus temerariæ opinionis aut cæcitatæ glossas. Ideoque nemo magis ineptus est, & insanus, quàm stultus & literalis doctus. Nam pietati verè in Christo obsequi, vera sapientia est, contra quam nihil facere, aut sentire decet, ait *Besol. in Consil. c. 12. n. 5. & 8.* Beatus ille, qui non litteralem, sed spiritualem ritè intellectum verbi Dei sibi conciliate studet. Vana enim multa sunt in artibus, & plusquam vana profana. *Vide Beat. August. 1 Confess cap. 13.* Plures in iis tradendis ineptiæ: ac si quæ inibi bona per se, ea sine charitate & humilitate pessima cense. Nam studia litterarum, ut plurimum suffocant dexteritatem, ait *Besold. d. l.* Ede ineptiâ litteratorum in administranda Republ., vide, *Canonibus dell' introduzz. lib. 5. c. . . & c.* Ideoque maximè plurimè hoc accidit quod Salomoni, 7 *Eccles. v 23*, ubi dicitur omnia illa exploravi per sapientiam. Dicebam; Sapientiam: sed illa erat longinquè

ginq̄ua à me. Ast paucissimi sunt,
 qui hoc agnoscant. (N.B) Prima
 indè sapientia est, contemere sa-
 pientiam eam falsam, quæ rationi &
 verborum strophis, & improbis ac
 superfluis argumentandi contentio-
 nibus, syllogisticationibusvè vanis
 utitur. *Ant. Meiff. part. 1. serm. 50.*
 Ita magna inest litterarum studiis
 Idololatria, aliorumque contemptus,
 diciturque ob id meritò atheismus
 litteratus iuxta *Besold. d.l.*, veluti
 exempla undique & maximè (prohi-
 dolor!) in Academiis passim haben-
 tur, ubi sub specie doctrinarum om-
 nis generis perfida perversitas cum
 ipso Ethnicismo imbibitur. Ideoque
 studia litterarum, ait rectè *Besold.*,
 non ita Deo sunt grata, ut vulgò pu-
 tatur, nec illis ita propè est Spiritus
 Sanctus, ut multi sibi persuasum ha-
 bent; unò passim iis blasphemia &
 contemptus Spiritus Christi propter
 nimiam simplicitatem, à superbis
 Habitualistis efficitur: quia fastum
 ingenis addunt, & nimiam elatio-
 nem falsis opinionibus ingenerant
 plerumque. At quem verè Spiritus
 Dei educat, in pace & humilitate
 ambulat, non secundum carnem, sed
 secundum Spiritum. Nam quod sa-

pit caro, mors est; quod autem Sapit Spiritus, vita & pax. *ad Rom. S. 5. & 6.*
 Væ igitur illis, qui politica consilia ita planè mundana efficiunt, ut nihil prope sacri ex Verbo Dei iis adscribant? Videbunt ipsi & sentient aliquando, qualem suis salutem maioribus votis attribuerint. An non omnia ex Fide & Spiritu proficere debent? An non sapè Deus inter multos unum respicit, quem saniori mente donet? Ecce quidem, ut loquitur Poëta,

*Est vulgus capitarum multorum bel-
 lua: longè*

*Bestia sed peior, quæ cœlica iussa re-
 linqvit,*

*Consilii que sui sequitur suffragia
 mundi.*

Quæso interim, an non omnes Christianorum actiones ad Verbum Dei se referre debent? Perquire Moïsem totum & scripta Prophetarum; Quæ Iehova decalogum edidit, & in forma præcepti protulit? Quid heic excipias negotii aut actionis, quod non cuiusvis mortalium competat? An non est norma omnium totius mundi generum? Quantò magis verò in Christiano amor & Charitas Christi requiritur; ut nisi sit aut possit bonum pro-

probari, quod non ex sincero amore erga Deum & proximi dilectione profuatur? Quod si igitur omnes, & tota Collegii alicuius universitas aberrat à tali norma, atque unus saltem è contra suffragia collegarum, ad pietatis quandam regulam, in materia proposita revocet, an non ille sit potius præ cuncto numeroso cœtu audiendus? Stultus aut malus certè sit, qui contra Deum & conscientiam heic quid cum pluralitate votorum facere aut concludere velit, ne quid gravius dicam. An non Christus verè solus tunc erat, quùm voluntatem Patris sui mortalibus in terris pro vera salute recuperanda retegeret? An non totus mundus ipsi contradicebat? Etenim omnes maximè Pharisæi & Doctores litterales vanæ doctrinæ suæ vota populi communia in se retrahebant, ut Christi vox nihil valeret, nisi eam miraculis confirmasset. Nihilominus sanitatem voti sui mundo obiecit. Proinde malignam falsitatem adhuc, & ignorantiam supinam in ambitiosis illis & cæcis hominibus, qui totum eruditionis & sapientiæ omnis, in carnalitate sua, a scribebant sibi regnum, tam graviter ipse culpat & repre-

hendit *Johan.* 5. 39, ut supra inculcavimus; dum ait, Vos scrutamini & ad unguem quasi examinatis Sacram Scripturam, sive Verbum Dei Patris mei. Namque, ait, vos putatis, quod in ea vitam obtineatis æternam; & certè ea est, quæ de me testatur (quia addit alibi, Ego sum via, veritas & vita. *Joh.* 14. 6. & *Joh.* 11. 25.) nec tamen ad me venire vultis, ut vitam à me habeatis. Clarissimè heic patet, quàm falsa sit eorum Scripturæ corruptio in vana interpretatione, qui ex modo indicationis & culpationis, imperandi formam conficiunt; ceu ipse audiivi clamantes dicere: Imperat heic Christus, ut scrutemur Scripturas; quùm ita dicendum magis esset; imo ille confutant corruptum judicium & cœcitatem perversam, quod carnalem intellectû verbo Spirituali & vivificanti adsoeient. &c. Inter Ictos tamen modernos & Politicos quoad hanc quæstionem, An vota numerari in Concilio & Comitibus publicis debeant; an vero ponderari? nemo fermè rectius, quotquot legere & videre mihi contigit, quamvis nec ille ex Verbo Dei quid decidat; tamen quàm proximè ad Veritatis vicinio-

rem & saniozem gradum accedendo, quid statuit, quàm *Anton. VVinterius part. alter. tract. de offic. A. fessor. cap. 10. n. 19. & seqq.* cuius verba cunctis aliis opinionibus præfero, quando dicit: In Statu populi, ubi de Republ. & grandi eiusdem negotio deliberatur, vix puto defendi posse istud, ut sententiæ numerari debeant indiscretè, nullo habito respectu personarum censentium. Heic enim verum est, quod dicunt prudentes; Unus pro millibus, & Vnius sapientis votum siue sententia pro millenis vulgaribus erit: Velut Antimachus hoc de Platone adseverabat, quùm ille à reliquis cunctis in poematis sui gravissimi lectione olim relinqueretur, clamans: Legam tamen, quamvis omnibus dura sit veritas, Plato enim mihi unus instat est multorum: Similiter Cicero in unico solius Catonis iudicio ob constantem veritatis amorem acquievit, inquiens: Cato ille noster, mihi unus est pro omnibus: quod inde in proverbium abiit: *Εἷς ἐμοὶ μύριοι Muret. lib. 16. var. lect. c. 5.* Si de Ethnicis suis ita sentire, quidque integri statuere ausi sunt Ethnici, quare non eò magis de iis inter Christianos statuamus, qui

quàm proximè ad Verbum Dei & pietatem votis suis accedant? Aliàs enim sæpius accidit, quoties à pietate deficiamus, ut optimi non semper optimè consulant. Experientia quippe testis est, aliquando prudentissimos insigniter fallere & falli. *VVintb. d. tr. c. 9. n. 27. & 28.* Proinde Divinus Rex David in omnibus vitæ actionibus, semper toties optavit & petiit à Deo, ut Spiritus Iehovæ illum in via & semita verbi cœlestis contineret, sicuti passim id *Psalmi eius 25. 62. 99. 119. &c.* Namque aliàs nusquam vestigia tuta tenemus. Nè nos per vitam cœlestis regula Verbi ducat perpetuo; sunt humana undique falsa. Ideoque monet *Proph. Dei Mich. 6. 8*, cuius adeo insignis est sermo sanctus, ut totius vitæ Christianæ cursum nobis demonstret clarissimè; ita dicendo, quod merito ab omnibus notetur: *O homo, indicatum est tibi factus, quid bonum sit, & quid Iehova à te requirat; videlicet; verbum observare Dei, exercere Charitatem, & ut humilem te coram Deo tuo præstes. &c.* In eo cuncta sunt reposita. Quod etiam Cicero suo more putavit ubique observandum, ne quid statueretur contra conscientiam, Namque

ait,

ait, si pietas absit, aut pietate sublata, tollitur omnis fides. 2. *de Nat. Deor.* Padeat ergo Christianos, quod à Christo in tantum passim & maxime in votis accedant; & tamen satis gloriosè palmam se obtinuisse sæpè existiment, si palliare splendidis futilitatibus & argutiis argumentosis rhetoricam noscant suam malitiam. Sed ad Consilia & vota Hanseatica, sessionesque Hanseæ revertimur.

Velut ritè sumores Politici tres potissimum hostes omnibus ponunt consiliis, videlicet, Celeritatem, iram sive affectus, & proprium commodum; ita sanè undique præsertim in arduis cavenda sunt. Omnia enim non properanti clara, certa que sunt; dum festinatio improvida est & cæca: *Livius hist. l. 22*, quàm nihil magni discriminis Consiliis tam inimicum quàm celeritas; *Liv. lib. 31*. Scelerata impetu, bona consilia mora valescere, ait *Tacit. 1. Hist.* quod & in proverbio est; Qui cupit, festinat; qui festinat, evertit. *Heid. in Pol. c. 2. pag. 415.* & ira furor est, qui nihil boni suadet. Namque ira hominis numquam ea facit, quæ iusta sint coram Deo, ait *D. Iacob. 1. v. 20.* & *Proverb. 15. v. 18.* Vir iracundus. xi.

xas creet; at mansuetus componit li-
tes *Ibid. cap. 26. 21. & 29. 27.* Quare
ait *D. Jacob. d. c. 1. v. 19* delicti fra-
tres, quisque mortalium sit prom-
ptus ad audiendum; sed tardus ad
loquendum, & tardior ad iram.

Quomodo verò regulæ tales, & quæ
modificationes pro meliori Cōsiliorū
& votorum usu vero adhibeantur in
conventibus Hanseaticis, id superius
fatis declaratum est. Sicuti etiam ta-
libus remediis, etiam hoc non fru-
stra adiectum viget, quod in sessioni-
bus publicis Hanseæ votorum respec-
tu Senatoribus & Consiliariis aut
Syndicis Rerum publ. Hanseaticarum
locus sit concessus; quum multum
interfuit inter Senatorem & Consilia-
rium, ut notat verè *Besold. in lib. de
Consil. Pol. c. 19. n. 1.* Nam velut nulla
ferè Reip. est, quæ non Senatui, vel
omnem vel maximam gubernandi
partem commiserit, ut inde eiusmodi
Senatores, tanquam pars Magistratus
publici, potestatem habeant de Re-
publ. statuendi: ita quoque æquum
est, ut eorum Consilarii id rite con-
sulendo constituent, quod ad salu-
tem Rerum publ. verè determinan-
dam facere debet. *Cuna. 1. de Rep. He-
bra. c. 12. fol. 109. & Besold. d. l. Ere-*
diti

nim comitiatalia, sunt conventus totius corporis, aut partis, ad aliquid sciscendum, decernendumvè Reipubl. causa. *Bert. apud Arum. part. 1. iur. publ. decis. 9. num. 8.* Ideoque nihil in Hanseaticis Consiliis facile præcipitari valet, & hoc maxime cavetur, ac, ut caveri queat, proinde commixtio hæc quoque sanctè observatur. Atq; quum etiam pessimum veri Consilii & iudicii venenū sit, si porrigat quid tacite sua cuiq; utilitas, nolunt ut in Consilium adhibeantur, de quorum amicis aut commodis agatur. Plerique enim ita sunt corrupta natura, ut, si lucellum aliquot ad se, aut ad eos, quos charos habent, pertingere vident, totum iudicium eò transmittant, & sic etiam optimis consiliis aut metus, aut cupiditas, aut naturalis eorum, quæ cum animo versant, amor obstat. *Bapt. Lenc. Obs. Pol. 222.*

Ordo autem votandi sic observatur, uti id sessiones requirunt. Vbi hoc notandum venit, quod sessiones civitatum longè aliter se habent, quàm Metropolitanorum & subordinatorum ratio fortè, superius indicata, innuit. Dictum proinde est antea, quod duo sint latera, quorum unum
in

in dextero ordine obtinet prioritatem in votando . Et licet Lubeccenses Directorium teneant, quasi præfides, ceu communis est locutio , quod Præfides votum in Consilio aut iudicio non habeant, nisi per accidens: *VVintb. de Adscj. part. 2. c. 9. nu. 8.* tamen in hoc collegio confœderato, in quo æqualis est paritas, Lubeccenses statim post propositionem, suum deponunt ad quamvis quæstionem votum ; quos Colonienses & Bremenses sequuntur , dehinc Rostochienses; qui exinde locum tertium tenent, quod eorum civitas, originem fermè suam cum fœdere Hanse colit; post Stralsundenses hos excipiunt, tunc Wisnarienses, Magdebutgenses, Brunsvicenses, Dantiscani, Hildesien-ses, Osnabrugenses , Stetincns. Gryphswald. Goslarcienses, Gottingenses, Eimbeccenses, Hannoverani, Hamelens. Colberg. Stargard. Anclamenses, Stadenses, Boxtehudani, Golnovienses, Thorunenses, Elbingens. &c. quos sequuntur Livonici. In sinistro vero latere, ordinem sessionis tenent primum Hamburgenses , Lunæburgenses, dehinc Nimwegenses, Daven-trienses , Campenses, Schwollenses, Zutphanienses, Arnheimenses, Bom-meliani,

meliani, Thielenses, Hardervicenses, Duisborgenses, Gronningenses, Bols-
 werdani, Ruermondani, Venloen-
 ses, Embricenses, Sufatenses, Dort-
 mundani, Monasterienses, Vesalien-
 ses, Mindenses, & reliquæ civitates
 Westphalici circuli usque ad War-
 burgam, quæ latus hoc claudit, ut
 infra quoque in ordine contributionis
 id patebit. Quod si quoque quæ-
 dam difficultas Directoribus movea-
 tur in conventu communi, tunc vi-
 ces eorum sustinet Colonia, & pri-
 mum quoque statim propositioni
 votum subnectit; veluti *Anno 1604*
 in mense Martio factum, quum, die
 Martis post Iudica, ex legatione Mos-
 coviana & Russiaca dissidentes inter
 se urbes Lubeca & Stralsunda, Re-
 lationes, correlationes, Replicas &
 Duplicas præsentibus Dn. Legatis
 submississent, & deputatione ac no-
 minatione à quaque parte facta, ex
 concessu discessissent, Colonienses
 statim repetita relatione votum suum
 Lubeccensibus opposuerunt ita, quasi
 ipsorum Legati communi nomine
 missi extra fines mandato præscri-
 ptos processissent, atque inde tene-
 rentur interesse pecuniarium resti-
 tuere; cui etiam Bremenses & aliæ
 ali-

aliquot civitates hoc addidêre, quod Lubeccensium illi Legati propterea ex conventibus & consiliis essent excludendi, si subesset quispiam dolus. Quamvis autem in hanc sententiam inclinarent maiora, tamen saniora id corrigere, quum de dolo nihil certi constare posset. Namq; quod nomine omnium Hanſatum primitus privilegia renovanda à Duce Magno Mœcoviæ petiissent, deinde quoque per iuramentum à dolo liberare se velent in casu necessitatis, id excusationem parere, iudicatum fuit: Unde tandem conclusum est, quum actio mandati extra dolum purgari posset, & nullitas sententiæ, non admitteret executionem, quod Lubeccensibus ad respondendum articuli aliquot essent proponendi; aliàs Syndicus Colonienſis D. Gronenbergerus multa Lubeccensibus regeſſit, donec tota controversia per interpositionem composita est &c.

Locus autem Conventus Hanſæ-tici ordinarius quidem est Lubeca: attamen si periculum aliquod interveniat, vel ratio tractatum id aliter ferat, fit interdum, ut ex accidenti aliquo locus alius conventui cuiſdam adſignetur, ut superius in parti-

antecedenti c. 16. explicavimus, quod
An. 1398. Roſtochiy & Anno. 1370.
Siralsundii, Anno 1410. Hamburgi, ut
refert *Frid in Chron. Stetin. part. 1.* Mo-
naſterii ac toties Lunæburgi celebra-
ti fuerint Conventus; ſicut etiam c.
1. huius tract. de Colonia agendo, ibi
retulimus quomodo propter invaſta-
tionem Danicam Hanſa communem
conventum ibi habuerit. Sic etiam
in diſſidio diuturno Anglicano, præ-
fertim quum illis Flandri in perni-
ciem Orientalium civitatum merca-
turæ Hanſeaticæ ſe adſociarēt, *An.*
1491. Antwerp. cōventus ſolēnis no-
mine univerſi Hanſeatici corporis
fuit habitus, quō cū magna venerunt
pōpa, ut diuturnum bellum propter
crebras piratarum qui ſe undiquaque
ſubmiſcuerant huic prætextui, ſpo-
liationes, cum Anglicanis poſſet
componi. Quum verò Bruggenſium
ſtapula & Emporium, dictas ob cau-
ſas, Antwerpiam eſſet pridem tranſla-
tum, & ibidem talia celebrarentur
Comitia ab Hanſis cum tanto ſplen-
dore, malè ſibi ominari cœperunt
Bruggenſes, quod non facilè Empo-
rium poſſet reſtitui: Ideo etiam ſuos
miſere illuc Legatos oratum, ut lis
& diſcrepantia poſſet componi, velut
etiam

etiam superiori tempore idem in cō-
 ventu Lubeccano petierant. Verum
 quū adhuc bello cum Anglis socia-
 to inhærent, res non potuit tam
 facilè transigi, sed jussi sunt benè spe-
 rare, ut rebus benè cū Anglicanis com-
 placatis, ipsi quoque in gratiam re-
 dire, ac Emporii juri restitui possent.
 Vno tum simul opere controversia,
 quam Hamburgenses cum Hollandis
 diu agitant, propter mercaturam
 nimis invidiosè agitatam, exami-
 nari plenius cœpit; sed nihil emenda-
 tum fuit eorum, quæ in questionem
 venerant; licet varia fuerint tentata
 media, quæ præjudicium tollerent.
 Sic ultra mensis spacium frustra tem-
 pus cum Anglis consumptum fuit,
 quum verba verbis, crimina crimi-
 nibus, & facta factis regerentur
 inutiliter. *vide Crantz. lib. 14. Vand.
 cap. 16.* Pro rerum etiam necessitate,
 non tantum conventus celebrantur
 in iis civitatibus, quæ membra Han-
 sæ repræsentant; sed quoque pro ne-
 cessitate causæ alia suis intentioni-
 bus & negotiis destinant loca; cum
 concessione superiorum, velut in nu-
 peris temporibus factum, in causa
 Brunsvicensium cum Duce Henrico
 Julio, ubi Anno 1605. in oppidò
 Duca-

Ducatus Lunæburgensis Walsrodano conventum habuerunt, in quo de primis fundamentis arctioris fœderis pro defensione civitatum Hausæ & Reipubl. Brunsvicensis admodum seriò actum est. Quum verò neque tunc res omnis planè posset confici; ad *Anni 1506.* initium multa sunt dilata, ubi tunc conventus Lunæburgi habitus est: sed plenior statim conceptio facta fuit 10 *April.* Brunsvigæ, ubi se tunc illis Dux Lunæburgensis associavit; uti infra explicabuntur; in primis ad arctiorem correspondentiam Colonia, Monasterium, Rostochium, Stralsundium, Daniscum, Hildeshæmum &c. requisitæ sunt, velut etiam Brunsvicenses in se receperunt, quod civitates Imperiales, in primis 4. Principales convocantes aut requirentes cæteras, videlicet Francofurtum, Argentoratium, Norinbergam, & Ulmam (vulgo *ausschreibende Städte* vocant) pro assistentia & correspondentia, quum itidem illæ conventum suum ad 11 *Maij* Wormatiæ essent celebraturæ, sollicitate vellent. Atq; ut eò rectius omnè à se propellerent vim cuiusque membri huius confœderationis, cõtributio usq; ad 45000 Imperiales facta est, cuius

additus est certus dispositionis mutuae modus, qui non minus fuit notabilis. Lunæburgi sæpius aliàs fuerit habiti conventus, ut infra patebit, sic & Ultraiekti, & Tremonia &c.

Quis verò modus consultandi & votandi, ac colligendi vota observetur ex prisca consuetudine in conventibus singulis, facilè ex hæctenus dictis potest percipi: quum pro te nata quid vis sit pertractandum: Attamen statuta & decreta publica id exigunt, ne quis extra oleum, quod dici solet, evagetur; sed ut scopum concisè pertingat in omni deliberatione; quum veritas & integritas non in argutiis multis aut amphiboliis ullis consistat, sed simplicem mentis expetat explicationem. Ideoque ita cautum est, ut omnes in mentis & commissionis explicatione ambiguitates & circumlocutiones evitentur: tum ipsa quoque honestatis ratio id exigat ita, ut quilibet peritus se comparet ad animi sensus sui dilucidè exprimenda, & quæstionis præsentis statum summariè formandū. Dum autem unaquæq; res secundum præscriptos articulos deliberatur, à Syn-dico quoque Hansæ eius substituto concipiuntur literæ variæ, quæ ad Impe-

Imperatorem, Reges, Principes, aut diversa regna & Respublicas aut consociata membra sunt mittenda, quæ non sine accurata cura perleguntur, bis terve etiam releguntur; ubi simul cuique Legatorum liberum est pro voto quid adicere, aut expungi quædam curare; quam industriam & cautiozem prudentiam sæpius in illis collaudare solitus sum; ita nihil temerè effundit, aut incogitanter ponit, ut, qui Hansæaticorum litteras in pleno concessu comprobatas legat, nihil frustra conceptum dicere queat. Proinde etiam accuratè stilus in conclusione & subscriptione ita observatur, ut inde facile constare possit, quomodo litteræ conceptæ & scriptæ sint. Sicuti etiam civitatis Lubeccensis sigillo, tanquam Directorii confirmatione utuntur, nec aliud admittunt aut adici sinunt, uti ipse vidi & audi vi in conventu Hansæ particulari, qui Anno 1625. 10. August. Borgerdorffii oppidi in Præfectura civitatis utriusque Lubeccensis & Hareburg designantis celebratus est, quùm Lubeccam pestis nimium inficeret urbem. Etenim quùm Lubeccenses legati non secum attulissent sigillum, nec

id civitati consultum putarent, & tamen diversi Legati Regis Galliæ, Regis Dan. aliique essent cum responsione certa dimittendi; quæstio hæc duplex formata, agitataq; fuit, ut aut præsentibus civitates subscriberent nomina, aut sine sigillo responsum in scriptis daretur. Legati, sine speciali commissione aut instructione non posse stilum communem corrigi aut mutari, sanctè affirmarunt, velut etiam ex retroactis antecedentia multa Bremenses allegarunt. Post varias disputationes, tandem medium inventum est, ut ad Legatos Regios mitteretur Secretarius Lubecensis, qui difficultates illis explicaret; ad quod saltem recedentiales petière, & ut saltem in scriptis resolutio illi traderetur, & concesserunt eo usque Hamburgum, ubi subscriptionem Lubecensium expectarunt. Aliàs verò subscriptione tali, aut in simili modo utuntur: Datum in Cæsarea libera & S. Imperii civitate Lubeca, sub Signeto urbis, ad quod omnes hoc pro tempore nos confitemur. In subscriptione: Unitæ civitates Hansæ Teutonicæ. Sub dato 29 Jan. Anno 1619. ad Elect. Brandenburg. propter æquum valorem mo-

netæ in solvendo vectigali. Sic & ad
 Duces Lunęb. & Megapolit. scriptum
 tunc fuit. Interdum etiam ita ha-
 berur: Datum in Cõventu nostro sub
 Urbis Lubeccensis signeto, cuius usus
 nobis est in communibus negotiis, 8
Octobr. Anno 1621. Unitæ Civitates
 Teutonicæ Hansæ heic iam congre-
 gatæ. Ceu tunc scriptum est ad Re-
 gem Sueciæ, quum civitates novam
 offerrent Legationem pro petitione
 confirmationis Privilegiorum, & si-
 mul se excusarent in puncto Confæ-
 derationis, quam Rex Sueciæ tunc
 apud Civitates & Confæderatos
 Hansæ ambiebat anxie. Interdum
 quoque in subscriptione poni solet:
 Deputati & Legati unitarum Civi-
 tatum Teutonicæ Hansæ; uti factum
Anno 1621. 14 Maii, ad civitatem
 Norinbergensem, quum novi grava-
 minis & oneris, quod Dux Frid. Vi-
 ricus Brunsvicensis novo vectigali
 commercii imposuerat, indicatio-
 nem Hanseatici facerent, ut reliquis
 quoque Germaniæ & Imperialibus
 civitatibus communicaretur. In-
 primis verò notabilis est præ cunctis
 aliis, quas inter tot centenas vidi,
 quam *Anno 1620 sub dato 23 Martii*
 ad Fridericum Regem novum tunc

Bohemiæ & alios Elector. ac Duces Civitatesque Euangelicæ Germanicæ Unionis, (uti dici tunc volebant) Norinbergæ congregatos miserunt, hæc subscriptio, quæ talis fuit, ut corresponderet titulo illorum, ad quos mittebatur; Unitæ Euangelicæ civitates Teutonicæ Hansæ. &c.

Quod si autem prius rationes emanentium examinatæ & pœntæ uni cuique iuxta statuta dictatæ, ac demum res omnes expeditæ fuerint, eandem commune placitum in certum coniecitur Receisum sive commune decretum, quod cuivis civitati inscriptis cum subsignatione, si ita petatur, Syndici nomine communi exhibetur, ut non tantum sit memoria certa actorum, sed etiam Statuti firmi id habeat locum, quod membris omnibus, quasi legem novam addit.

Expedienda verò omnia Lubeccensibus relinquuntur ita, ut postea in proximo conventu sequenti relatio inde fiat, si quid fortè minus ad votum successerit, aut quidquam fuerit obtentum. In Receisum quoque similis semper uniformis retinetur, ut causæ in exordio prægnantiores referantur, quare convocatio illa sit

facta,

facta, & quot civitates, atque quinam Legati adfuerint nominatim, & quid ad singulum articulum sit conclusum. Quo fit, ut vel ex nudis recessibus fermè tota Historia Hanseatica iuxta seriem continuam per-
 texi & confici queat. Sed nunc ad formale Unionis istius Hanseaticæ progressum nos facere oportet; Ex quibus reliqua de officiis, *Superius 2. cap. allatis*, Hanseaticarum civitatum præcipuarum plenius cognoscè poterunt, ne sit crebra opus repetitione.

C A P. X I.

De Statutis & Decretis antiquæ Hanse, atque eorum generali dispositione, iuxta conceptum D. Domanni Synd. Hanse.

FORMA igitur confœderationis Hanseaticæ partim consistit in universali unionis eius constitutione, partim in particulari fulcro. Universalis iterum aut constat ex veteris fœderis decretis & pactis, aut eorum renovatione. Particularis verò aut æqualitatem sociorum concernit,

aut inæqualitatem eorum, quando, videlicet Reges aut Duces Hanseatico corpori se submiserint, ut mox infra patebit. Vniversalia autem Decreta, quum olim ante 14 annos iussus esset ex communi Hanseaticorum placito colligere Syndicus Doct. Iohannes Diemannus, ea iuxta eius scripserim, huc ita referemus, ut ille tunc conceperat tali modo, cuius delineatio sic se habet :

Honorabilium Hanseaticarum civitatum Statuta & ordinationes, sive Recessus, De Receptione Civitatum, quæ Fœdus Hanseaticum ambiunt, & alius Ordinationibus.

Pars I. de communibus Hanseæ Decretis.

1. **Q**uod si civitas aut urbs quædam cupiat ab Hansa recipi, tunc tenentur Lubeccentes, aut alia quædam civitas, quæ propterea implorata fuit, ut omnes civitates legitimè convocentur, Atque tunc in litteris illis causæ specificæ explicabuntur, ut civitates diligenter considerare possint, num communi bono conducatur id, vel minus,

ut civitas illa admittatur & recipiatur. Et si hanc subsequatur incorporatio, è vestigio istud absq; mora omnibus Regibus & territorii Dominis, à quibus civitates Privilegia obtinent, per litteras indicandum est. *Ex Recess. de Anno 1440, & an 1447. art. 3.*

2. *Aliàs verò Civitates ille ordinariè tertio quoque anno à festo Pentecostes Lubecq; conventum solemnem habebunt: quod si tunc, aut si interea convocatio facta fuerit, quæpiam non comparuerit, ea tam diu, donec debitam pecuniæ mulctam una atque altera vice persolverit, ab Hansa exclusa erit: sicut etiam ille, in triplicatam pœnam ipso facto incidet, qui tertia vice emanserit. Recess. de Anno 1430.*

3. *Quæcumque civitas mulctam suam non persolverit, eius cives arrestabuntur debitè, donec mulcta sit persoluta Recess. de Anno 1434.*

4. *Quod si civitas quædam absentiam suam rationibus aliquot excusare studuerit, causæ tales à quopiam Senatore iuramenti vigore probabuntur, & obtineri aliter non debent. Recess. de Anno 1417 & 1441, & 1447, atque 1540.*

5. *Quaecunque verò civitas scitus non-nihil adveniat, pro unoquoque die absentiae 20. Imperial. thalerosolvere tenebitur. Recess. ijsd.*
6. *Quod si civitatibus Hanseaticis quispiam legatus in itineris accessu aut recessu ex conventu Hanseae captivus abducatur, tum continuo duæ in vicinia ita sitæ civitates totis viribus in id incumbant, ut captivus relaxetur. Recess. ijsd.*
7. *Ad conventum Hanseae legati uniuscuiusque civitatis credentiales secum afferunt. In Recess. de Anno 1369.*
8. *Haud ullius Civitatis Legati ex conventu Hanseatico, missis Dominorum domi relictorum avocatoriis, discedant, nisi prius advenierint, qui locum eorum suppleant. Recess. de Anno 1566.*
9. *Neque Syndicus, neque Secretarius quispiam in conventu Hanseae ad consilii sessionem admittetur, nisi simul Senatoris cuiusdam persona, ex ea civitate, à qua missus veniat, ipsi adsit una. Recess. de Anno 1418. H. Recess. anno 1441. & 1447. Exemplum Anno 1449. observatum est. Contraria tamen exenti-*

exempla fuerunt Anno. 1452. & Anno 1600. Olim etiam admissi sunt, videatur *Recess. de Anno 1369.*

10. *Sic etiam in universalibus cunctis Hansæ conventibus debent ex omnibus Emportis, & quidem singulis vicibus Senior, sive Altermanus & Secretarius mitti. Recess. de Anno 1553.*
11. *In conventibus Hansæaticis nulla unquam negotia privata tractari debent, nisi prius publica plenè fuerint expedita. Recess. eod.*
12. *Civitates quoque nunquam in Senatu tertia aut quarta parte surgent & inter sese consultabunt, atque sic sententiam suam deponent, sed unusquisque ad singulos articulos votum suum ordine deponat. Recess. de Anno 1497. art. 13.*
13. *Omne, quodcunque Civitates, quæ in Colonienâ confœderatione cõprehenduntur, concludunt, hoc omnes reliquæ, quæ Hansæ devinctæ sunt, servare teneantur. Recess. Anno 1369.*
14. *Quod etiam maximè sana in Hansæ conventu vota concludunt, illud minora, sive præsentia vel absen-*

absentia, approbare & sequi tenentur. *Recess. 2. de Anno 1417. 7. Re-
cess. 1363. & 1376. & 1. Re-
cess. 1600.*

15. *Hanseatici Recessus* nulli Principum aut Domino superiori communicari debent. *Recess. de Anno 1476. It: 1494. Exemplum vide in Re-
cess. An. 1499. It. 2. Re-
cess. 1600. Item an. 1604. in abt: Brunf. part. 2.
pag.*

16. *Qui semel unquam* contra ordinationem Hanseaticam quid dolose peregit, ille nunquam ullo tempore in ulla civitate Hanseatica pro cive excipi aut tolerari poterit. *Recess. de Anno 1391.*

17. *Qui in militia & bello* contra civitates Hansæ unquam servivit aut expeditionem subivit, ille itidem nunquam in æternum pro cive excipi valet. *Recess. de Anno 1521.*

18. *Quicumque civis* Hanseaticus tempore belli iuri civitatis reliquerit, ille nusquam in civitate aliqua Hansæ tanquam incela aut cive tolerari poterit. *Recess. 1. An-
no 1364.*

19. *Qui etiam aliàs* Hansæ renun-
ciaverit, nunquam in æternum
legi-

recipietur. *Recess. de Anno 1447.*

20. *Nemo in duabus civitatibus Hanseaticis simul civem agere valet, neque in duobus Emporiis simul Senioris partibus fungi. Recept. Anno 1470. 1498.*

21. *Nemo poterit Senioratum subire in ullo Emporio, neque Neogardix, neque in tribus illis regnis, multo minus privilegiis Hanseæ frui, nisi sit civis Hanseaticus, neque quis privilegiorum eorundem defensionem nanciscetur, nisi civis Hanseæ sit, aut civis talis minister.*

3 Recept. de Anno 1417. It. 1434. It. 1447. & 1395.

22. *Quicumque in pago, oppido aut ditone aliqua, cuius dominium spectet ad aliquam civitatem Hanseæ, natus fuerit, ille servi aut famuli alicuius ministerium subire quidem, ac Mercatorem agere in Emporio aliquo nullatenus quis potest, nisi domicilium & ius civis habeat, aut ex tali civitate sit natus. Recept. de Anno 1467. It. 1553. & 1554.*

23. *Quod si quis extraneus per septennium Hanseatico tali inservierit, aut per septennium in civitate Hanseæ aliqua ius civis possederit; etiam si*

etiamsi non homo liber extiterit, aut putatus sit ; nihilominus in Emporiis cunctis ad residentiam & negotia talia qualificatus est & admissibilis : Exceptis tamen Anglis, Hollandis, Seelandis, Flamingis , Brabantinis & Norimbergensibus, qui in his civitatibus recipi non debent. *Recess de An. 1447. & an. 1449.* Rationes alibi explicantur, cum correctione decreti.

24. *Qui sibi ius* Emporii & residentie competere merito putat, ille documentis iustis id prius probabit, & ea exhibebit, ut ex iisdem constet, quod Hanseaticus sit natus, & talia Documenta saltem concipient civitates Lubeca, Dantiscum, Riga, Colonia, Monasterium, Daventria, Magdeburgum, Brunsviga & Hildeshimium. *Recess de an. 1494. & 1497.*

25. *Qui in aliquo* Emporio residet, & extraneam ducit coniugem, illi eo ipso facto Hansam amittit. *Recess. de an 1497.* nec in ulla civitate Hanseatica ad ius civium admitti debet; velut nec ullus nauta Hanseaticus, qui ex Oriente in occasum navigationes suas exerceat, & ibi domicilium habeat, talem trans-

vehet,

vehet, nec ullus Hanseaticus eius bona acceptabit, & ipsi transmitter, sub pœna 3. marcarum auti, iactura iuris civitatis & mercaturæ aut negotiationis Hanseaticæ per 3. annorum spacium. *Recess. de an. 1447.*

26. *Nemo in civitatibus Hanseaticis coram Senatu ultra sex personas comparebit, quæ ipsi adstantiam præstent, sub pœna 2. marcarum argenti puri, pro qualibet persona, ultra 6. dictas; quæ statim ex bonis eius Commercia agentis persolventur.* *in Recess. de Anno 1417.*

27. *Quod si Senator quispiam contra alterum Senatorem in civitate Hanseatica verbis iniuriosis insurgat, dum negociantur, non ille loco privabitur statim; sed pœna pecuniaria mulctabitur.* *Recess. de an. 1318.*

28. *Cumcunque civitatis cives Magistratui in statu regiminis sese opponent, & dignitatem dominationis eidem prætipere conabuntur, illius civitatis Legati ad nullum Hanse consilium admittentur; sed cives admonentur, ut prius Senatum restituant, & Hanseis relevationem, pro ignominia præstent;*
Quod

Quod si hoc non perficiant, eacivitas ab Hanſis erit excluſa, & eius cives cum reliquis Hanſeaticis nihil commercii aut negotiationis commune habebunt; ſed nequidem tolerabuntur uſpſiam in Hanſæ aliqua civitate. *Receſſ. de Ann. 1447. & 1. Receſſ. 1417. & 3. Receſſ. 1317. Exemplum in Receſſ. 1318. 1327. Item 1347. & 1. Receſſ. 1354. & an. 1487.*

29. *Quod ſi quoque* Communitas benatum vel etiam, partem ſaltem Senatus altera eiſdem pars officio ſuo Magiſtratus privet vi, tunc ſtatim ipſo factò ea civitas perdidit ius Hanſæ tam diu, donec deportati plenè ſint reſtituti. *Receſſ. de Anno 1418. It. 1420. diverſimodè &c.*

30. *Qui ſeditioſum* in aliqua civitate movet, aut etiam cum ſeditioſis conſpirat, ac forſan ſe ſubducit, ille in nulla Hanſæ civitate ſalvum conductum inveniet; ſed ubicunq; deprehendatur, vitæ ſupplicio ſubiectus erit. *Receſſ. de anno 1412. It. 3. Receſſ. 1417. It. 1418. It. 1470. & 1317. nec non 1521. Exempla vide in Receſſ. 1447.*

31. *Quæcunq; civitas* atheiſmo anabaptilto

baptistico adhæserit, ea perdidit
ius Hansæ. *Recess. Anno 1335.*

32. *Inter litigantes duas urbes, Item,*
si universa civium communio, aut
paucæ personæ cum Senatu litigia
foveant, tunc corpus Hansæ iudex
mox competens erit. *Recess. de An-*
no 1312. It. 1317. It. 1327. & 1341.

Quod si civitas quædam huic se
opposuerit, ea 100. marcarum ar-
genti multam pensabit. *Recess.*
de Anno 1447

33. *Quod si mercatores duo Hansæ-*
tici litigia inter sese foveant, tunc
nemo eorum poterit aut debebit
Ecclesiastico alicui suum jus cede-
re, nisi cessionarius sequatur fo-
rum eius compromissarium, quæ
secundum *Recessus Hansæ* iudex
est competens. *Recess. de an. 1447.*

It. 1511. & 1517. Exempla in 1.
Recess. 1417. Pœna huius est; a-
missio iuris civium apud omnes
civitates Hansæaticas. *Recess. de an-*
no 1417. in Lubeca circa festum
Iohan. Baptistæ.

34. *Quod si quis Hansæaticus alteri*
apud extraneum magistratum ar-
restum injiciat, aut eius bona (solum
excepto casu necessitatis) aut eum so-
lùmmodo ibi in ius vocat, tunc ille

ex urbe deportabitur, sub pœna
marcæ auri. *Recess. de Anno 1470.*
& 1487.

35. *Quod si etiam* Hanseaticus quis-
piam, qui in Emporio aliquo
(conthoreo) residet, ordinariæ hu-
ius iurisdictionis in præiudicium,
processum aut alia iurisdictiona-
lia coram altero Magistratu inten-
tet, ille civitatibus Hansæ tres mar-
cas auri persolvere tenebitur; Su-
per hoc civitas illa ubi actor talis
offenditur, & quæ ob id à parte
læsæ implorabitur, executionem
promptam strenuè committet, aut
de suo talem pendet mulctam.
Recess. de Anno 1576.

36. *Si Ecclesiasticus* Hanseaticum
quempiam coram incôpetente aut
Ecclesiastico iudice in ius pertex-
here conetur, non ille in ullo
Hansæ civitate perseretur aut to-
lerabitur. *Recess. 2. de anno 1367.*

37. *Crucigeri illi*, qui propterea hoc
signum adsumunt, ut privilegio
loco Ecclesiastæ talis fruantur, in
nulla civitate Hansæ tolerati de-
bent. *In 1. Recess. de Anno 1375.*

38. *In civitatibus* Hanseaticis nequit
contractus emptionis fieri, nisi ad
minimum contrahens sit civis aut
incola

incola; aliàs impugnabitur statim.

10. *Recess. de Anno 1494.*

39. *In civitatibus Hanseaticis non amplius tantus navium numerus ædificabitur, velut antea; quùm tot inde cotidie incommoditates enascantur. Recept. de Anno 1430.*

40. *Nemo ex civitatibus Hanseaticis autũ argentum vè in extra loca pro artificiis inde conficiendis & absumendis exportabit. Recept. de an. 1418. & 1427. sub pœna vitæ & bonorum. Recept. de anno 1417. à festo Pentecostes.*

41. *Nemo emet aut vendet halcees, antequam captura sit perfecta; nec frumentum ante messem; pannum aut alia artificialia manufacture, priusquam fuerint confecta & absoluta: Si quis contra hoc quid tentet, tunc emptor pendet bona cuncta; venditor autem 10. marcas argenti pro multa solvet; qui talem contractum nullitatis annuntiabit, ille sextam partem ex bonis his confiscandis pro præmio accipiet. Recept. de anno 1447, art. 9. & alibi.*

42. *Frumentum nullum per Orfordium aut Balthen ab Albi aut Vilsurgi & è contra navigari debet,*

nisi ex civitate Hanseatica avehatur; quicumque nauta contrarium egerit, in nulla Hansæ civitate tolerabitur, nec ipsi quid cōcredetur pro vectione: Et quicumque mercator Hanseaticus contra hoc quid tenter, ille perdet bona ea cuncta: exttaneus autem ab omnibus commerciis, in & cum Hanseaticis communibus, penitus excludetur. *Recess. de Anno 1417. & 1447. ac 1440.*

43. *Nemo pannum fasciculatum emet & in alia loca ad colorificationem transportabit, nisi ubi cōfectus sit pannus talis, ibi quoque colore tingi & præparari debet, sub pœna perditionis panni. Re-
cess. de an. 1417. in Lubeca.*

44. *Pannus nullus extensivus, pansifilis aut pansivus, nec serica falso colore tineta, debet in civitatibus Hansæ vendi, sub pœna confiscationis. Re-
cess. de an. 1598. ubi una civitas contradixit H.*

45. *Sic nec aromata inutilia aut fucata in civitatibus, nec aliter, quàm secundum pondus vendi quid solidè debet, sub pœna confiscationis: & uncia quævis duos lotones Colonienses continebit.*
Recess.

Recess. de Anno 1507.

46. *Sal Colbergense* non infundatur vasis Lunæburgicis, sed solummodo minutulis ligamentis involvatur ligno, sub pœna amissionis.

Recess. de an. 1413.

47. *Nemo sal Paionicum* in ulla civitate Hansæ exponat, nisi hoc ipse emerit, aut afferri sibi curât. *Recess. de an. 1470.*

48. *Nemo piratis* arma bellica aut victualia vendat, sub pœna corporis & vitæ, ac bonorum confiscatione. *Recess. de an. 1417.*

49. *Nullus Hanseaticus* subiectus suspecta ex mari, aut famosa ex depredatione, bona sibi emat sub pœna vitæ. *Recess. de an. 1417. &*

1447. It. 1470. & 1498. Tum etiam taliter bona coempta civitatibus Hansæ in confiscationem concident. 1. *Recess. de anno 1447. art. 11.*

50. *Quod si verò* bona spoliata inscienter emat, tunc solummodo bona fisco Hansæ concident; at, ignorantiam suam juramento probabit. *Recess. de an. 1447. art. 11.*

51. *Quod si* Senatus, in Hansæ aliqua civitate, talia delicta non puniat, ille Hansæ 50 marcas auri pœnæ

loco solver. *Recess. de an. 1447.*

§ 2. *Quod si* ex civibus Hanseaticis quisquam extraneum vectigal sibi conductionis contractu devinciat, id suo faciet periculo, nec propterea ullam assistentiam in casu aliquo à civitatibus expectabit, *Recess. de an. 1497.*

§ 3. *Quicumque* minister illuc, ubi mercator dominus eius habitat, ad reddendas rationes pervenire recusabit, ille in nulla civitate Hanseatica locum civis inveniet, nec recipietur. 1. *Recess. & 3. de anno 1417. Item 1442. Item 1447. & 1440.*

§ 4. *Qui in una* civitate Hansæ aut etiam alibi pecuniam mutuo sumit & accipit, aut pignora excipit, & secum tamen aufert in alium concedendo locum habitandi, ille hoc facto amittet omne ius civitatis, nec in ulla civitate saluum conductum habebit, nec mercatoris ullius locum merebitur, multò minus ut debeat iure mercatoris defendi. *Recess. de an. 1417. & 1418. & 1470.*

§ 5. *Ita quoque*, qui propter debita expellitur, ille nequaquam ulla in civitate Hansæ tolerabitur.

1. *Recess. de anno 1398. & 1447.*

56. *Petulans decoctor aut defraudator, quem Bauckrottirer dicunt, si fugam arripiat, & campanæ signum ipsum ignominia affecerit, ac uspiam deprehendatur, per aliquot horas, in loco delinquentium publico, vinculis æneis sistetur spectaculo. Recess. de anno 1491.*

57. *Vbi indicia ad probationem doli sufficientia erunt, talis defraudator, nō aliter ac iuxta leges civitatis Lubecensis quàm fur suspendi debet. Recess. de an. 1545. vide etiam de hac materia. Recess. de an. 1540. & 1620.*

58. *Quod si senior & expertus quispiam vit in Emporio contra statuta quid deliquerit, ille duplicem exsolvet multam Recess. de anno 1525; in quo Recessu omnium Conthoriorum statuta sunt confirmata.*

59. *Conthorii administratores & Metropolitani quotannis rationes reddent, nec absque eorum consensu quidquam ex bonis eorum Conthoriorum alienare debent, multò minus quidquam oppignorabit quis, aut obligabit ea Chirographo. Recess. de an. 1592.*

60. *Neque Conthorienses* ulla Edicta aut Mandata publicare debent absque consensu civitatum Hansæ. *Recess. de an. 1364.*

61. *Nuli mercatorum* inhibitio fieri potest, ne dicat, quid & quantum mulctæ loco in Conthoriis persolverit, ne forte id constare queat. *Recess. de an. 1395.*

62. *Quicumque minister* hero suo se surripit, & aufugit, priusquam tempus obligationis suæ absolvat, ille intra anni spacium à nullo cive Hanseatico in servitium recipiatur. *Recess. de Anno 1395.*

63. *Quando colligationis vectigal* imponitur mercibus, nauta tanquam ex navibus & mercibus, velut & mercator ex suis mercibus pensionem aut censum porrigent. *in 4. & 5. art. Recess. de anno 1368.*

64. *At Principes & Duces*, tam Ecclesiastici propter bona, quæ œconomiaæ propriæ impendunt, exempti erunt. *in 4, & 5. Recess. de an. 1368.*

65. *Ad accipiendum vectigal* ponderis, quælibet civitas suis sumptibus certam ordinabit personam, necesse Hansæ æratio quid impendi debet. *Recess. 4, & 5. de an. 1368.*

66. *Nauta quilibet*, aut mercator, qui censum loci, ex quo cum nave discessit, non persolvit, ille postea, si incusetur, in duplum solvet, & mulctam præter id præstabit. *Recess. de anno 1530.*

67. *In mercimoniis* dispositione justum observabitur pondus & mensura, iuxta loci cuiusque præscriptionem; Sic vas vitrioli continebit 1300 libras: convolutum piscium, quos *Braunfisch* dicunt, continebit 32. membra, convolutum extensum maiorum asellorum 6 librarum navalium pondus: Convolutum pellium caprinorum 2 libr. naval. Sic & convolutum pannorum Flandricorum 20 membra, Anglicanorum 28. &c. *Recess. de annis 1497. & 1530.* ubi plures specificationes habentur.

68. *Sub pana*, confiscationis, mundæ quoque sint merces; sic corbis uvarum passarum contineat 100 libras; si verò quid desit, decurtabitur in precio emptionis. *Recess. de Anno 1507.*

69. *Nemo corrumpat* vinum Rhenum, sed ita in bonitate sua relinquatur, velut ex Dei benedictione natum est; quod si adulteratum

inveniat, iuxta crimen falsi iudicabitur. *Recess. de an. 1417.*

70. *Nulli extraneo concedetur, ut navim in ulla civitate Hanseatica ædificet, aut emat, sub pœna 3. marcat. auri, & Hanseaticæ iustitiæ. Recess. ex an. 1412. It. 1425. It. 1417. & 1476.*

71. *Nec quispiam Hanseaticus cum extraneo quotam navis colat, aut societatem mercis contrahat, sub pœna amissionis iuris Hanseatici & marcæ aureæ, nec non sub pœna amissionis eius, quod in quota societatis habet. Recess. de an. 1426. It. 1441. It. 1476. Item. 1440. & 1498. nec non 1454.*

72. *Nemo mercatorum Hanseaticorum nautæ extraneo suas imponet merces; sed in omnibus præferantur Hanseatici nautæ sub pœna 3. marcatum auri. Recess. de anno 1447.*

73. *Nec in primis Belgico nauclero versus Livoniam concedantur sub certo precio merces, sub pœna confiscationis bonorum, quæ ipsi fuerint imposita. Recess. an. 1425. vide ibidem plura.*

74. *Mercatores Flandrici non admittantur ad Societatem Orienta-*

lium civitatum, quàm tantam ex-
ercuerint erga eos crudelitatem.

Recess. de an. 1387.

75. Nulli extraneo & præsertim Hol-
landico concedatur, ut in Livonia
Russicam addiscat linguam. *Recess.*
de an. 1426. 1434. 1447. 1476.
1478. & 1517.

76. Nemo extra Hanseaticos in Li-
vonia commercia exercebit, nisi
in civitatibus ad mare sitis, quod
siquis in pagis & aliis oppidis lo-
cisque terrestribus inveniatur mer-
caturam exercens; ille perdet bona
alia coempta, & tam emptor
quam venditor. *Recess. de an. 1447.*
art. 12.

77. Extraneo nulli mercatori conce-
detur, ut ultra 3. menses in aliqua
civitate Hansæ vivat in commer-
ciis, aut apertam mercaturam tra-
ctet. Vide varia de his in *Recess. de*
anno 1434. & 1441.

78. Nemo extra Hanseaticos pannum
Anglicanum iuxta ulnæ mensu-
ram vendat; tamen in convoluto
fasciculo iuxta modum Hansæ li-
citurum erit. *Recess. de an. 1470.*

79. Nemo Hanseaticus cum extraneo
aliter, quàm in *labris* (ut loquun-
tur) id est in continenti satisfac-
tione

factione mutua commercia tractare debet. *Recess. de an. 1441.*

80. *Sic & si Hanseaticus extraneo Factori (ut vocant) alias merces, quam contactas & involutas ita mittat, sub pœna 3 marcarum auri. *Recess. de an. 1334. It. 1498. It. 1530. 1535. & 1540. nec non 1572.**

81. *Scoticis illis, qui hybernis temporibus in civitatibus passim emendant quasi panem, & in æstate promercalia tractant, imò etiam collectam & emunctam undique pecuniam aliis mutuò elocant, posthac in nulla civitate Hansæ hospitia hyberna concedantur. *Rec. de an. 1507.**

82. *Nemo obules aut nummos seligat ita, ut novæ monetæ destinet, & inde utilitatem sibi inhonestam quærat, sub pœna amissionis iuris civitatis, sic & in nulla civitate Hansæ ad ius civium unquam recipietur. *Recess. de an. 1417. Lubecæ.**

83. *Nec monetarius ullus nummos vel minutissimos confringet, aut in novam fusionem rediget, qui ipsius tempore fuerint in moneta producti, sub pœnâ 100 marcar. *Lubecæ.**

Lubeccensium, quoties hoc tentet.
Recess. de anno 1417.

34. *Quod si artificis famulus aut puer per legitimum tempus addiderit artificium, & in civitate Hansæ aliqua inde victum sibi quærere velit, iuramento se obstringet, quod contra Hanseaticas civitates nunquam in bellum sic progressurus. 1. Recess. de an. 1579.*

35. *Cuiuscunque artificii collega aut minister in aliqua Hansæ civitate sibi domicilium quærat, ut proprius sibi sit herus, ille documenta probatoria non à senioribus sui artificii, sed à Senatu civitatis suæ producere debet: aliàs propter documenta Seniorum consociati collegii sui nusquam in civitate Hansæ ad ius civium admittetur. Rec. de an. 1417.*

36. *Omnes artificum magistri suorum ministrorum nomina statim, simulac eos conducunt sibi, Collegii sui præsidibus & adfessoribus sive colloqui Dominis exhibebunt, in scripto, ut quovis tempore inde indicatio sumi queat. Rec. de anno 1549.*

37. *Manufactura cuiusque minister nullus sine litterali iudicio, quod vulgo*

vulgo *paſportum* dicunt, ex una in aliam dimittatur civitatem Hanſæ; nec uſpiam ſine tali ſigno recipiatur. *Receſſ. de an. 1549.*

88. *Magiſtris* tribuum & collegiorum in civitatibus Hanſæ nunquam competit, ut miniſtros ſuct multa aliqua afficiant pecuniaria; nec etiam expunctiones in regiſtro nominum facient, niſi id cum conſenſu magiſtratus eo in loco fiat. *Anno 1572.*

89. *Quando* collegii alicuius Magiſtri ex aliquot civitatibus vicinis conventum inſtituunt, & nove artificii ſui ordinationes conſtituere cupiunt; ad quemvis actum talem civitatis illius, in qua hæc pertractantur, ſigillum ratificationis ergo adhiberi curabunt, quod etiam tunc Magiſtratus cuiuſque loci confirmabit. *Receſſ. de an. 1482.*

90. *In Livonicis* urbibus nullus præfectorum commercia exercebit, quum mercatoris & præfecti diſcrimen ingens ſit, quod non confundendum, multas avaritiæ obſervationes: Si verò præfectus quis ad mercaturam convertat, præfecturæ munus reſignet. *Receſſ.*

cess. de anno 1417.

91. *Pelliones nulla ratione pellibus ullis sua excindant dorsa, sub pœna 3 marcarum. Recess. de an. 1418.*

92. *Quando civis Hanseaticus moritur in civitate aliqua Hansæ, ubi domicilium non habuerit, Senatus loci poterit bona relicta tam diu adservare, donec hæres eius adveniat, ubi portionem bonorum sibi talem vindicabit, velut extraneus pensare solet; tamen statutorum ratio & iura observentur potius. Rec. de an. 1434.*

93. *Vt res, necessariæ in conventibus singulis debitè pertractari possint, quotquot convocatæ sunt urbes, sistere se per Legatos suos debent; quæcunque verò absque iusta & legitima causa (quæ à civitatibus præsentibus examinabuntur) non mittet Legatos, prima vice 2 marcas auri, pœnæ loco solvet; secunda vice 3 marcas, & nihilominus observare tenebitur, quodcunque in conventu conclusum fuerit. Recess. de an. 1549. & 1556, nec non 1604.*

94. *Contra contumaces emanentium executio observabitur talis, quavis*

5 art. confœderationis novæ de
An. 1604. exprimit.

95. *Quæcunque* in conventu non iusto tempore comparuerit, ea civitas 20 Impetiales solvet, nisi legitima sit causa; cuius cognitio penes civitatum Legatos præsentis erit.
Recess. de an. 1604.
96. *Commune* ætarium Hansæ non saltem ex contributionibus ordinariis & annuis, sed etiam aliis impositionum modis institui debet. *Recess. de an. 1604.*
97. *Penus* argenti & pecuniæ, qui ex diversis inventionibus augendus venit, ad ætarium communis Hansæ retrahi debet; ut inde operata allevamentum sentiant. *Recess. de an. 1604.*
98. *Quoties* in Conthoriis aut Emporiis universalibus minister novus recipitur, honorarium quoddam leve, loco contributionis, æratio communi adijcere debet.
Recess. de an. 1604.
99. *Quod* si eiusmodi ministri, quorum negotiationes in Conthoriis sunt approbatæ, ius civium in aliqua Vrbe Hansæ acquirere sibi studeant, tales quoque, pro ratione status aut conditionis,
certi

certi aliquid in ærarium commune conferre debent. *Recess. de anno 1604.*

100. *Legationes absque necessaria & evidenti causa nunquam sunt institucndæ, ne abusus quis interveniat. Recept. de an. 1604.*

101. *Quoties Legationes subeundæ erunt, id prius in conventu debet concludi, ubi & deputatio & instructio ritè ex communi placito ordinanda erit; aliàs sumptus ex ærario communi non persolventur. Recept. de an. 1604.*

102. *Ac, ne sumptus in legatione aliqua nimium excrescant, cuique legato saltem 2 Ministri satis erunt, nec ultra 5 Imperiales ad cuiusque dici alimenta ipsi porrigantur, aut ex ærario rursus persolvi non debent. Recept. de an. 1604.*

103. *Si aliæ civitates his subdelegatos suos adiungant, illæ quoque onera præstare debent sua, nec ex ærario communi id erit persolvendum. Recept. de an. 1604.*

104. *Ac ne Legati quid damni subeant, & ipsa æquitas requiratur labores aliqua ratione recompensentur; cuique Legato pro itineris benignitate quid certi sol-*

vatur. Si locus sit ultra 4. aut 5. dierum spacio distans ad quem mittuntur, cuique 70. Imperiales, aliàs verò si brevius sit spacium, 30. Imperiales obferri debent &c. 105. *Quidnam ad ordinationē navaliū referri debeat, quidque in singulis observandum juxta Hansæ communis constitutionem, id sedulo heic notari debet, quod in 35. articulis ad ius Lubeccense est adiectum. Atq; hoc quū aliàs publicè extet, & passim in usu sit, non opus est, ut iam in singulis moneamus: quilibet id inde petat. ubi percipiet, quod accuratè casus omnes ibi sint præfigurati. Titulus est: Hanseatica ordinatio, rebus nauticis præsumpta, & Anno Chr. 1591. à confæderatis Hansæ Teutonice civitatibus in publico tunc cōventu decreta & approbata.*

Ex his & similibus statutis, quarum numerus longè potior est, si singuli examinentur ab aliquot seculis recessus, satis clarè perspicitur, quæ intentio in commerciorum conservandorum studio Hanseaticis fuerit, & quem sibi, per hanc prudentem disciplinam, in cohibenda mercato-

rum avaritia, præfigere voluerint scopum. Quamvis in plurimis commodum proprium se exerat; tamen id maxime ad casus diversos restringendum venit. Etenim ipsa constitutio undique id satis detegit, quod multivarii casus tales restrictiones procreant, ut technæ multiformes, & fallacitates in mercatura reprimere-
 rentur. Quippe etiam longinquitas temporis experientiam hanc illis addidit, ut quam plurimorum malitiam Hansæ socii prudentiores cohibere coacti fuerint. Qui rem sanioribus oculis penitus introspicere laborabit, facilè inveniet, quod in mercimoniis astutissima ingenia passim ex omnibus terræ partibus confluant: His, nisi disciplina acuta norma & modus ingeniosus satis præscribatur, adeoque iniiciatur acre frænum, facillimo motu in quævis abripiuntur fallacitatis extrema. Ideoque necessum est, ut honestatis vinculum heic connectatur, quod exorbitantias multorum ingeniorum in gyrum redigat, ut omnia in æquitate & iustitiæ moderamine eo rectius conservari possint. Nec est Magistratus, qui cuncta ita accuratè examinare aut penitus perspicere

queat, nisi illi quorū maximè interest, & singula in intimis penetralibus perferutati pridem didicerunt. Ac nisi experientia ipsa tot illis suggestisset dispositiones, diu minus fœdus hoc se contra tot avaritiæ, ambitionis, & proprii commodi portentosa violentissimæque monstra, per tot secula, conservare aut defendere potuisset. Veluti supra aliquoties explicavimus, quot & quantos osiores usque à principio fermè fœdus Hanzæ istud habuerit. Ideoque heic bene notandum dicit rectè *Rægman in Chron. Lætic. lib. 2, pag. 35*, quod communefœdus Hanseaticum non saltē nudi commercii causa, sed etiam propter communem tranquillitatem & pacis culturam, ut eo rectius in civitatibus & Rebus publ. firmior gubernationis regiminisq; disciplina, & inde profluens auctoritas cōservari queat. Atque hæc causa ferè est unica, quæ coacti sint, pœnis & mulctis honestatis humanæ normam in negotiationibus vitæ necessariis propagare.

Quum verò ex antiquis illis confœderationū pactis, ante annos plures, anno videlicet 1604. fœderis Hanseatici forma hisce temporibus accommodata, composita sit, ut

in eo frustra ad superiora recurratur
secula, eam nunc ita, ut verba eius
integre sonant, veluti etiam Dux
Henricus Iulius Brunsvic. in 3. parte
Scripti sui Apologetici pag. 854. ean-
dem publicis divulgavit typis, heic
subnectemus.

C A P. XII.

*De confœderatione communis Han-
sæ anno 1604. Lubeca in con-
ventu publico solemniter fuit
renovata, cum pleno om-
nium consensu.*

Quomodo ex antiquis partibus De-
cretis celeberrimum fœdus Han-
sæ communis cohercat, superiori capo
aliquo modo dictum est; Ex
qua forma autem pactorum inde ho-
dierna unio Hansæ conflata sit, id
nunc relegendum est: veluti supra id
aliquoties declaravimus, qua occa-
sione hæc renovatio Anno 1604.
mense Martio & Aprili sit facta. Te-
nor omnis verò rectius ex ipsis perci-
pitur verbis, qui ex vernacula Ger-
manica sic est translatus.

*Forma confederationis Universalis, sive
communis Hansæ. anno 1604. 21.
April renovata & approbatione
communi confirmata.*

NOs Consules Senatusque civita-
tum Hansæ Teutonicæ, quotquot
nostrorum, sigilla sua heic infra ap-
penderunt, manifestum facimus &
confitemur apertè in & cum vigenti-
harum literarum; Quin ex aliquot
centenis annis hucusque apud maio-
res nostros vetusta Christiana con-
suetudo atque celebris admodum
mos fuerit, ut, iuxta occasionē & mu-
tationem temporis & conditionis,
pro conservatione nostrorum verus-
simum, multâ & molestiâ & la-
bore, partim quoque maxima vita
& sanguinis impensione carissimè ac-
quisitorum communium privilegio-
rum, libertatum, antiquorum lauda-
bilium usum, consuetudinum, et-
iam erectarum, ac consensu sano ap-
probatarum pactorum hæreditario-
rum, nostræ & Hanseaticorum Con-
thoriorum salutis in regnis, Ducati-
bus & provinciis, ad corroboran-
dum, accretionem & emendationem
usitatorum commerciorum, negotia-

tionum, victuum, & salutarium prosperationum, in nostris civitatibus illi excitant hunc sibi usum, quem & frequenti observantia continuerunt, ad illam, semper inter nos omnimodè exultā, à maioribus traditam & fideliter conservatam Unionem, correspondentiam, confœderationem aut conjunctionem, cum necessariis ac maximè utilibus derogationibus & novis institutionum suppletionibus renovandum, adaugendum, & meliorandum: Atque hinc tandem præsentium harum inquietarum, perturbatarum & supra modum periculosarum distractionum & temporum mutationes & status, iam tale opus ad manus sumere, imò idem quoque ad perfectionem perducere summoperè exigant:

Quod proinde nos prædictæ Hanse Teutonicæ civitates in laudem & gloriam Omnipotentis Iehovæ, in Sacri Rom. Imp. Germanicæ nationis emolumentum, & aliàs quisque nostrorum in decentem sui legitimi Magistratus respectum, & honorem, communium nostrarum Rerum publ. prosperitatem, utilitatem & commodum, nec non promotionem om-

nis synceræ confidentiæ, & debita
vicinitatis correspondentiæ, nos om-
nes & præcipuè pro nobismet ipsis,
& nostris posteris, uti à maioribus
nobis id traditum & usu continuo
obtentum est, denuò amicabiliter
coadunivimus, coniunctione mutua
constrinximus, & convinculavimus;
veluti etiam iterum hisce nos ami-
cabili ratione coadunamus, coniu-
ctione mutua constringimus, & de-
vincimus invicem, in modo, forma
& specie, quemadmodum iam se-
quitur:

1. *Debemus ac volumus* nos & no-
strum quilibet singulariter Sacro
Imperio & Rom. Cæsare. Maiest.
etiam cuivis reliquo nostro legiti-
mo Magistratu respectivè in om-
nibus iustis & æquis conditioni-
bus lubentem & debitam obedien-
tiam, & quodcunque iisdem ex
jure, debitaque obligatione debe-
mus, id absque ulla recusatione
præstare & exhibere; attamen ex-
ceptis, cum reservatione cuiuslibet
civitatis, Exemptione, libertate, su-
perioritate & Magistratu, privile-
giis, iuribus iurisdictionis, pactis,
à maioribus obtentis usque usi-
bus

bus & consuetudinibus.

2. *Pro secundo debemus ac volumus* nos inter nos invicem, fideliter fraternè sincero veroque amore fovere, unusquisque alterius salutem & commodum libenter curare, & pro viribus cunctis promovere; atque si etiam (quod Deus prohibeat) aliquid adversi aut damnosi interveniat, unius præmonitiones quisque erga alterum sedulò perficere, & in similibus casibus fideli consilio succurrere alterique adistere; nullo autè modo alter alteri quid per insidiosam praxin supponere, nec, ab aliis ut fiat, cōcedere, approbare, consentire, sed potius, quantum in nobis, omne malum summoperè auxilio cuncto avertere.

3. *Pro tertio*, Ordinamus & volumus nos, ut communia Hanſæ commercia & negotiationes, quovis in loco dispersim sitæ, iuxta & secundum, exinde inter nos erectas, uniones, Statuta & Ordinationes, uti tenor hoc fert conceptorum Recessuum (in quorum gratiam, & pro ulteriori indicatione, atque ut constare possit, ad quos nam Recessuum & Statutorum

observantiam quisque sit obligatus, præcedente tamen honorabilium civitatum consensu, compendium quoddam certum componetur, & civitatibus communicabitur) à nobis, nostrarum Rerum publ. civibus, incolis & Mercatoribus unanimiter exerceri, & præterea dictis Recessibus & ordinationibus conformiter observari possint, atq; ut nemo, sit, quicumq; velit, dum in transgressione nominatorum Recessuum, Ordinationum, & Statutorum, à quoquam inter nos in nostris civitatibus aut Emporiis sive Conthoreis excusatus habeatur, sed à qualibet civitate illius suppositi, & pertinetes ad irrefragabilem observantiam & sequelam horum omnium, cum severitate cogi omninò debeat.

4. *Pro quarto*, si in posterum necessitas id exigat, ut honorabile Hansæ civitates ad conventum convocentur, tunc necessarii omni ponderatio, & convocationis expeditio penes honoratum Senatum Civitatis Lubeccensis, & reliquas civitates Vandalias, uti maiorum mos id exigat, adhuc erit, à quibus tamen etiam id diligenter observabitur

bitur & cürabitur, ne civitates ita sæpe & citò, sed forsitan circa annum tertium semel tantum, si tamen causæ tantam moram usquã pati velint, & præterea tempore æstatis, veluti quoque aliquatenus olim in usu fuit, & ad minimum quarto mense ante terminum, ad collegii coniunctionem conscribant, atque legatos earum non absque necessitate detineant; ac porrò, ut cæteris honoratis Quartitii civitatibus aut Metropolitans, nempe Colonia, Brunsvigæ & Dantisco, Vandalicarum civitatum Conventus eò citius ac spaciosè satis prænunciatur, ut illæ erga talem Vandalicatum urbium congregationem, an & quidnam sui aut ad regionem suam pertinentium civitatum causæ proponendum habeant, id prædeliberare, & versus Lubecam referre queant, idemque à prædictis honorabilibus Vandalicis civitatibus necessaria ulterius deliberatione prælibari, & ita articulis & litteris citatoriis inseri atque demum Hanseaticæ congregationi simul denunciari possit.

1. *Quando itaque huiusmodi dispositioni*

sitioni convocatio communis de-
 terminatur, tunc debemus & vo-
 lumus nos, pro quinto, quotquot
 nostrorum ad annum (cuius
 iam in hoc erecto Recessu ulterior
 mentio fit) non pertinent, per Le-
 gatos nostros & nuncios, iuxta for-
 mam & ordinationem, uti ea inter
 nos hisce temporibus complacita
 est, & dicto huic recessui inserta
 habetur, benevolè compatere, &
 commune argumentum ad utili-
 tatem publicam, salutem & incre-
 mentum fideliter consultare: atque
 si una aut plures ex hoc civitatum
 nostratum numero absque legiti-
 ma causa, quæ in communi con-
 cilio pro sufficienti agnosci queat,
 emanserit, vel aliàs non debito
 tempore & proprio die determina-
 to, qui in scripto denominatus
 fuit, non, sed non nihil serius, com-
 paruerit; tunc eiusmodi absentes,
 aut serò venientes civitates, non
 tantum, quod à cæteris conclusum
 & decretum fuerit, pro ratificato
 habere tenebuntur; sed etiam
 nobis in eam mulctam, quæ in
 An. 1556 confecta ordinatione ex-
 primitur, & in hoc edito Recessu
 repetita atq; explicata est, incidet.

6. *Quod*igitur pro sexto in communi Hanseatica congregatione unanimiter per totum, aut per maiores partes conscriptarum, & presentium tum coniunctarum civitatum, de 4 Conthotiis aut Emporiis, nempe Neogardensi, Londinensi, Antwerfio & Bergensi, deque eorum privilegiis, & inde profluentibus commerciis ac dependentiis, & quomodo dissipata de novo erigenda, atque erecta conservanda, Item, de pœna irroganda iis civitatibus, quæ contra Hanseaticos Recessus, Statuta & Ordinationes deliquerint (quippe aliæ propriæ civitatum causæ, actiones & pressuræ, quæ ad Conthoria & Hanseatica privilegia atque commercia non spectant, hisce non tanguntur) concluditur, illi nos absque recusatione & mora, etiam absque ulla Appellatione, reductione, aut alio effugio, quomodocunque nominari saltem queat, aut dici mereatur, effectum addeamus, & integre sinceri perfici curabimus, neque ab eo ullum proprium commodum, aut alia quædam similis causa nos dimovebit. Quod si verò una aut plures civi-

cates contra hoc se opponant, aut unquam per proprium commodum aut aliàs id fracturæ essent, illæ in Conthoriis & alibi ex nostris privilegiis & libertatibus nil commodi sentient amplius, nec iisdem aut civibus earum, incolis, addictis & devinctis ullum commercium aut negotiatio in unitis civitatibus concedetur, nec in iis pro civibus, nec earum manufacturæ ad opificium & laborem ullum recipientur; sed potius ab eo omni, prægressa denunciatione, retrahentur, donec eiusmodi civitates proptercà cum civitatibus communibus Hanseaticis ad eorum sufficientiam reconciliatæ & in gratiam restitutæ fuerint.

7. *Quandoquidem* etiam cuivis notum & manifestum est, quod hæc Hanseatica Societas, præcipuè in iam dictis Conthoriis & eorum privilegiis, cum defensione communis libertatis & iurium fundata sit, proinde nos volumus, pro septimò, quotquot nostrorum ad prænominatum annum non admittimur, illas, interdum & sub duratione huius decennalis Confœderationis, propter necessarias

expeditiones talium communium
causarum in Hanseaticis congrega-
tionibus, per commune aut per
maiora complacitas contributio-
nes & subsidiaria juxta usitatam &
inter nos conventam taxam; at-
que nos reliquæ, quæ ad annum
admissæ sumus, annum tale abs-
que recusatione & mora, in debi-
tis locis deponere, liquideque
persolvere, sub pœna & multa
ad primam abnegationem dupli, &
si abnegatio illa obstinata sit, sub
amissione Hanseaticorum privile-
giorum, etiam commerciorum &
juris civium & opificii in unitis
civitatibus, veluti in antecedenti
articulo indicatum fuit.

8. *Pro octavo*, In casu hoc, quem
Deus prohibeat; si quæpiam no-
stratum civitatum supra & con-
tra iustitiam, cui se aliàs lubenter
subiicere, & obedienter subiec-
tam porrigere vellet, mera violen-
tia supprimatur, coangustetur, &
obruatur, vel etiam exercitu belli-
co insultetur, & forte obsidione
cingatur, tunc nos reliquæ, &
præsertim Quattirii eius Metropo-
lis, in quo tales violentia coangu-
statis civitates sitæ, eam debita
con-

coniunctione excipiemus, eandēque, tanquam inter nos ex antiquo mos laudabilis fuit, contra violatores eius, iustitię sistemus scriptis, & pro illa tractationem subibimus, locis determinatis, atque, ut præsenti expressura extricari queat, pro viribus media quærere, & si, præter omnem spem quidē, scopum attingere nequeat, tamen taliū civitatū salutē libenter pernoscere, contraque eas nullatenus adversarios earum cū transmissione ullius nutrimenti, artoleriæ, pulveris, plumbi aut alterius bellicæ munitionis, vel etiam aliis in modis aut viis corroborare, aut ad talium conatum quidquam promotionis suggerere; sed potius dictis coangustatis civitatibus ad liberationem & sustentationem auxilium omne præstare, & iisdem omnimodâ re necessariâ pro precio, atque aliàs pro conditione, succurrere volumus.

9. *Nos quoque, pro nōno*, debitē cum omni diligenti cura hoc in nos recipimus, ut in nostris agnatis civitatibus omnis interna lis & motus, mediante divino auxilio, pro posse præcaveri, & si talia contra spem periculosa viderentur, præ-

convenientia media, & beneyolas
collaborationes, absque mora
componi, ad unanimitatem redu-
ci, & omnes disruptiones remo-
veri è medio queant: Proinde vo-
lumus in hunc finem illos antehac
decisos & aliquoties iam confir-
matos Recessus & Ordinationes
heic repetitas, & vigore huius
Unionis sequenti forma renovatas
esse; nempe, si in politicis & regi-
men concernentibus causis, inter
Senatum, tanquam ordinarium
Magistratum & cives incolasque
illius cognatæ Hanseaticæ civita-
tis, discordia, diffidentia, aut aliud
discrimen gravaminis, contra spem
exoritur & incidat, quæ inter
illos non componi aut transigi
possent, sed ad ulteriorem propa-
gationem se extenderent; tunc sta-
tim proximæ vicinæ civitates Hã-
sæ, ad requisitionem & expetiti-
onem Senatus, ut Legatos suos in
eum locum mittant, atque exor-
tam discordiam per benignas in-
terpositiones componant & transi-
gant, conari; at in casu, si bonû in-
cepta dissipetur, tunc civium com-
munionem ad decentem obedien-
tiam & respectum, erga suum Ma-

gistratum, & ad honestam deductionem illius, quod ipsis competere videatur, in locis & finibus, ubi competat, severè & omnium diligentia adhortari, etiam ad id cum aliis civitatibus, iniustis & æquis causis omnes posibles promotiones & adstantiam præbere, & ad id obligati esse debent, Quod si verò (quod Deus clementer præcaveat) accidat, ut unus aliquis, aut plures homines tumultum, periculosas conspirationes aut colligationes in ullis aliquot Hansæ civitatibus, adversus & contra ullius civitatis Senatum, eius potestatem, præminentiam & dignitatem, in præiudicium & damnum eius, quod probari possent, conficerent, & ab iis desistere, atque in jure & æquitate contenti vivere, sibi persuaderi non poterentur: tunc debemus nos & Volumus nos tales homines & eorum dependentes in nulla Hansæ civitate, nec vel in Conthorii ullius iure perferre aut saluum conductum ibi talibus concedere; sed illi, ubicunque deprehendi valeant, captivos ducere, & deducto maleficio, cum severitate punire,

punire. Similimodo cum iis procedetur, qui tumultus talis, Confœderationis aut conspirationis scientiam habent, & qui tales Magistratui suo non denunciaturi essent.

10. *Pro decimo, Volumus* pro institutione ulterioris amicitiae, ne ulli cives aut incola in nostris civitatibus & ditionibus inter se, aut etiã alias cohærentes civitates, cives & incolas aut illorum bona & possessiones propter alterius debita illegitimè, coarctare, nec arresto aut repressaliis detinere; sed quod unus cum altero ad nomina redactam tenet, ut hoc coram competente Magistratu & iudicio contra principalem aut fideiussorem secundùm ordinationem iurium denunciet, & persequi debeat; at tamen debet unusquisque Magistratus è contrà agenti patti subitaneum & expeditum ius ultra motam suppeditare, & administrare.

11. *Pro undecimo*, debent quoq; omnes illi denunciati & explorati, qui ob notoriam & sufficienter probatam inobedientiam atque rebellionem, aut etiam propter alias peccales causas, quæ enormes & su-

premæ infamiz notam contine-
rent, ex nulla Hansæ civitate, co-
gnitione iuris prævia, ciecti aut de-
portati (quod *versesten* dicunt)
essent, nec etiam omnes, qui petu-
lanter aufugissent, contra Magi-
stratum suum illegitimas urgentes
vias, minis, contumeliis & ca-
lumniis iniuciosis suscepissent, in
reliquis nostris agnatis civitatibus
non tolerari aut perferri, sed vel
ad competentem postulationem,
& propter id factam requisitio-
nem, contra tales, cui libet subitum
ius communicari; vel ad denun-
ciata & aliàs exploratam dictam
occasionem, talibus hominibus,
ut se ex nostris civitatibus & di-
tionibus absque mora recipiant,
severissimè imponetur, & ad id co-
gentur. Quod si verò ex supradictis
quispiam inveniatur, qui se ob ta-
les causas ad pendentiam iuris cr-
dinarii referret, atque id persequi
se velle promitteret, vel etiam in-
primis Cæsareas, aut aliorum legi-
timorum Magistratum defension-
nales, protectoriales, & salvos
conductus producere & demon-
strare posset, eiusmodi receptus in
civitatibus nostris, aut alius mo-
dus

dus nunquã denegabitur ulli, nisi
 ut promittant & cautionẽ præstet,
 quod putativum ius contra Hansæ
 civitates, contra quas id sibi com-
 petere existimant, legitimo modo
 persequi, & citra omnẽ iniuriam,
 etiam factum proprium, quærere,
 suscipere, promovere, intendere &
 ad finem perducere velint. In casu
 autem, illi contrà hoc contume-
 liis, calumniis adversus adversa-
 riam suam civitatem, aut aliàs il-
 legitimo modo quid suscepturi es-
 sent, & hoc Magistratui loci, ubi
 degerent, per denunciationem no-
 tificaretur; tunc debent illi talena
 porrò custodire, aut cohabitatio-
 nem non concedere; sed statim à se
 eum propellere tenentur. Neque
 debet aut vult ullus ex nobis, quẽ-
 quam prædictorum, qui, ex nomi-
 natis causis, aliquo usque tolera-
 tur, ad suæ civitatis ius excipere,
 prius & antequam per ordinarium
 ius & cognitionem à competente
 superiori Magistratu declaratio &
 sententia pronunciata sit, quod il-
 li à civitate ea, ex qua ille eiectus
 sit aut discesserit, injuria facta &
 illata fuerit: Neque etiam è contra,
 si dicta superioris iurisdictionis co-

gnitio, illis eiectis aut fugæ rei-
 contraria reddita sit, talibus alte-
 rior receptio & defensio in civita-
 tibus his, ubi per temporis spacium
 tolerati sint, amplius concedi de-
 bet.

2. *Pro duodecimo*, Quod si in po-
 sterum (quod Deus clementer pro-
 hibeat) accidat, ut interdum, ubi in
 causis & casibus, omnium nostro-
 rum salutem concernentibus, ad
 communem Hanæ conventum
 convocaturi essent, ulli legati, aut
 in adventu, aut recessu & reditu,
 sub itinere violenta impetitione &
 impetuositate læderentur, & bonis
 suis exspoliarentur aut captivi ab-
 ducerentur; tunc debemus & vo-
 lumus nos (ante omnia illi, qui
 loco, ubi factum damnosum com-
 missum est, aut læsi captivi tene-
 rentur aut adservaretur, quam proxi-
 mè adfuerit) omnes unanimiter hoc
 pro nostra habere causa, & omni o-
 pe id præstare, ut læsus sua bona re-
 cipiat, & ex custodia relaxati que-
 at; & quæ propterea impensæ in-
 sumptæ fuerint, hoc omnes nos
 civitates communes similiter cõ-
 pensabimus, veluti nostri maiores
 juxta indicationem *Recessus de an-*

no 1456. ulterius id comproba-
runt, ratum habuerunt, & inter se
constituerunt.

13. *Pro decimo tertio*, Debemus &
volumus nos tales compactiones,
quæ propter tribus, artificia ma-
nualia & eorum magistros, mini-
strosq; & alios adhærentes, in cõ-
muni Hanicæ consilio sub dato
Anni 1572. inter nos conventæ
& in illo tempore, erecto Reces-
sui insertæ, atque iam in isto præ-
senti revivæ & repetitæ sunt, una-
nimiter manutenere, & hoc om-
niterverè ad executionem perducere.

14. *Et volumus nobis* omne, quod
dictum iam est, in hic reservatum
esse; quod si quispiam ex no-
stris peculiariter, aut nos si-
multanei cum quopiam alio, ul-
lam ulteriorem compactionem
aut amicabilem correspondentiam
coleremus, quod illa per hanc U-
nionem non concideret, sed in ple-
no vigore & virtute manere de-
beat, modò illæ correspondentiæ
huic non contradicerent, aut deto-
gaturæ quid essent; quod nos et-
iam alios plures in hanc amicabi-
lem conjunctionem, prævia om-

dium approbatione , recipere ac
 suscipere licitum sit & queamus.

¶ *Concludendo*, debet hæc Christiana
 Unio & vinculatio ex hoc dato
 21. Aprilis, huius 1604. anni exor-
 dium sumere , & in consequens
 decennium absque interruptione
 ulla perdurare , excepto eo, quod-
 cunque in hoc fœdere de contri-
 butionibus & Annuo (ad quæ nos
 non ulterius & porrò quàm ad 10.
 annos dictos obligamus) compre-
 hensum est, donec in communi ali-
 quo conventu aliud inter nos col-
 locuti decreverimus & concluderim-
 us : Atque prius & antequàm
 id fiat , hæc ipsa in omnibus arti-
 culis & punctis , qui supradicto
 modo non excepti sunt , in pleno
 vigore , virtute & dignitate per-
 manere debet. Quam conditionem
 & eius articulos omnes &
 singulos, nos omnes & singuli sub
 fide & iuramento, quo nos Sacro
 Romano Imperio, & unusquisque
 aliàs porro suo singulari magistra-
 tu & civitati obstrictus & obli-
 gatus tenetur , etiam quàm charus
 nobis Dei & noster proprius ho-
 nor, virtus, emersio, & nostra-
 rum civitatum & cuiuslibet in illis
 salus

salus est, & esse debet, perpetuò
 constantet & infrangibiliter serva-
 re promissimus, & firmiter polli-
 citi sumus, in & cum vigore huius
 scripti. hocque omne, absque do-
 losa abstutia aut ulla aliqua argu-
 tia. In v̄tutatis testimonium nos
 supradictarum civitatum Depu-
 ti, iam præsentis Legati, huius Con-
 fœderationis Notulam nostris
 propriis manibus subscripsimus, &
 illarum usitatis sigillis corroboravimus.
 Actum Lubecę 21. April. Anno post Christi nostri Domini
 & Salvatoris natiuitatem 1604.

Vti locutionis Germanicæ idioma
 id postulat; ita Notula hæc Confœ-
 derationis Hanseaticæ latinitate do-
 nata est, ne alicubi à genuina senten-
 tia & mente concipientium aberratum
 quid videri posset. Ideoque
 nemo sanus elegantiam talem, quam
 inutiles & vani verborum phrasium-
 que Criticarum conquisitores, capta-
 toresvè nasutuli, & lenocinia futilia
 vocis pro rebus in leptoleschia sua e-
 nucleantes, heic sibi iure aliquo de-
 C c c c § poscere

poscere valebit. Nec id magnoperè curatur ab iis, qui sinceritati potius in rebus agendis mortalium student, & seriis incumbunt, quàm ut in vanis speculationibus totum vitæ tempus phantasticè syllogisticando (ut dici solet, & moderna id passim ferè & stulta fert consuetudo) frustra consumant. Interim hæc quatuor benè notentur in ista formula Fœderis; 1. *Quod maxima sit differentia inter convocationem Hanzæ communis, & particularis fœderis*, ut mox in sequenti pluribus patebit capite. Namque in hoc, tempus ordinarii conventus ad tertium annum ætatis restrictum quidem est: sed nihilominus clausula adiecta necessitatis omnia modificat. Ideoque supra indicatum est, quod Directores potius rerum & occasionum prudentes hucusque fuerint observatores, quàm quod saltem solemnitates respexerint nudi: velut etiam ne quid prædeliberationibus posset deesse, satis maturè, ut meminì & vidi toties, deliberanda, ad Metropoles contributariasque civitates mittere adhuc solent; quod in assiduo obrinent uso ut cuiusq; Quartarii civitates citè suscipiant & communia commerciorum

& status gravamina ponderare .
 1. *Atque licet artic. 9. huius Fœde-*
ris, de seditionibus civitatum agens,
cuique vicinæ Reipubl. suum deter-
minet officium in tali casu ; tamen
etiam heic dilectio proximi nemini
eorum strictam præscribit legem ;
quàm quisque etiam ex suo malo
vicinum prænoscere queat & exami-
nare damnum. Ipse aliquot exempla
memorabilia vidi ; quàm fideli ope
aliquot civitates alteri succurrere so-
leant. Inprimis & præcipuè ante
alias Vibes accuratam Brunsvicen-
sum, & curiosam satis ac laudatissimã
inspectionis suæ curam heic iterum
celebrare debeo, quum ipse fidem eo-
rum erga Magdeburgenses ita explo-
raverim Anno 1622. Etenim iam
tum per aliquot annos per versissi-
mi illi lucriperæ, & omnis rebellio-
nis auctores, aut præcursores ad mi-
nimum (quos M. Andr. Lampadius
Paß. Halens. Sax. rectissimè in scri-
pto optimè illi temporì accommo-
dato, ultimum Diaboli fœtum no-
minitabat) non etiam ad eò ad ulte-
rius suis corruptelis flagellaverant, ut
multi fame inopes perirent, & inde
vulgus cum plebe egena inciperet
auctores tales, qui primas etiam in
 Regi-

regiminis statu tenerent , nonnihil insolentius insultare. Nec in tali tumultu populus Magdeburgicus, ceu ut plurimum proutu simili fervere solet , uti historiæ passim testantur, erat ultimus. Petierant enim toties per directum & obliquum à Magistratu suo , ut molam nefariè in ruinam urbis introductam & ad Albim corruptissimæ monetæ destinatam abrogarent : interdum nec minæ rigorosiores aberant. Sed surdo narrabatur fabula. Pauci erant inter præcipuos , qui amicis monitionibus se corrigi patiebantur; licet & ipse officii ratione, sæpius tot pernicipi rationes toties illis demonstrando, precarer eos, quos debebam dehortari: Donec tandem ex singulari Iehovæ pœna , ipse Magistratus exordium seditionis moveret, in publicis nundinis, ubi omnis plebs sua industria facit in eo tempore intenta solet esse captiositatibus, proxenæ alicui & imperorum (ut tunc ex monetæ commutatione fraudulenta per libram vocabantur) quandam summam falsæ monetæ publico actu conficiendo : ubi sic lictores simul ædes eius spolio communi reliquerunt. Quomodo igitur turbis his mixtis obreus Senatus,

tus, nihil sua interpositione apud ple-
 bem communem obtinere posset, sed
 ipse undique lapidibus contusus pro-
 pe ad forum concidisset, satis præci-
 pitanter & immaturè, instinctu Præ-
 toris convocavit quidem ad arma
 cives; ubi miserè culpa talium au-
 ctorum ultra 100 trucidati sunt ho-
 mines: Verùm quùm cives sequenti-
 bus diebus ad saniozem mentem re-
 dident, & potius ad causam tantæ
 calamitatis publicæ & innoxii san-
 guinis recurrerent cogitationibus;
 omnes furore conciti sunt erga Sena-
 tum, permittendo adhuc plebi ali-
 quot ædium principalium expolia-
 tiones; mox quoque ipsam invadere
 curiam in foro armis apertis collecti
 studebant, ut pœnas ab iis exigerent,
 qui ipsis suspecti erant. In ipsa acie
 erat conspiciendum periculum om-
 nibus, nec quis ex curia prospicere
 audebat, nedum descendere. Quare
 morti usque vicini rogabant me, ut
 in forum descendens, aut Senatus
 aut meo nomine (adeò exosi erant
 cunctis) deprecationes gratiosas piè ad-
 tives interponerem. Quamvis exacer-
 batos noscerem omnes, & iam iam
 curiam irruituros; tamen pio & ex
 Verbo Dei petito sermone ita per Ie-
 hoyæ

horæ unici nostri gratiam constringere cæpi conscientias, ut statim omnem exuerent effervescentiam, & reconciliatione non ullam nisi de puniendo Kipperorum consortio amplius adicerent conditionem, sed ita tamen, ut iuris omnem processum meum deponerent officium, alii Senatus tanquam suspectis nihil credendo. Hoc, quàm Senatus justum æquumque diceret, & promittere publicam fidem, ut à præsentis mortis liberaretur periculo, tumulatus sanguinolentus & direptio bonorum quæ usque in quintum diem durabat, quasi in momento consopita facta omnis. Durissimæ autem, quàm mihi devolutæ essent vices, propter festinandum processum talē, ad indicationem à me factā statim suis adfuerunt Brunsvicenses Legatis, quos secuti sunt Hildesenses, quorum ope & auctoritate multæ factæ lites aliquo modo emolint; uti & tunc in concilio in ædibus meis per 6 Septimanas vixit Syndicus Brunsvic. D. Iohann. Cammannus, computer mihi carissimus: sed vulnus semper recluditur, quoties Senatus vacillaret in processu iuris, & multi lucem fugere viderentur, velut solet fieri, ubi quis factus

abhorret affligi gladio. Ne autē fides
 mea in periculo publico apud cives
 interposita, quid dāni pateretur, lega-
 rio publica ex hoc onere me salvavit.
 Sic etiam anno ab hinc proximo,
 quū Senatus communioni civium
 semper, in actionibus suis, per octen-
 nium fermē integrum, inde cunctis
 suspectus permaneret, nec deleri ante-
 cta ex memoria illis possent; imō
 variis importunitatibus adaugeret
 indignantiam omnium, atque mul-
 tudo aliquot non benē convenien-
 tia ad conventum Hansæ delata ani-
 madverteret; communitas aliquot
 ex civibus Lubecam misit, & gravis
 culpa reos in pleribus convicit ad-
 d, ut tandem ex Senatu deportati
 ant omnes, & nova Reipubl. forma
 induta civitas. Sed an satis commo-
 de, *id supra cap. 1. b. tr. dictum est.* Va-
 ria & quamplurima heic quidem es-
 sent notanda; sed culpa foret gravior,
 si esset huius loci, quod alii oppor-
 tunitati reservatur rectius. Lubecen-
 ses verò & Brunsvicenses cum Bre-
 manis & Hildesienbus omnia per-
 turati tunc sunt delicta, quamvis
 multa pallium meruerint. Hæc ta-
 men Hanseaticis debetur gratia, quod
 pro fœderis tantam tunc perfece-
 runt

riat industriam. Utinam modò haud
 novus sub ea herba lateret anguis.
 Cognita cui sunt acta, & hominum
 ingenia, stimulationis sacrorum vi-
 delicet facilè quid dispicere poterit.
 Etenim nec cor impœnitens unquam
 Iehovæ compescere poterit iram.
 Ideoque meritò *in art. 9. d.* tam cu-
 riosæ sunt Hanseaticæ civitates, in
 hoc, ut in tempore præveniat per-
 culosæ seditioni, quàm præsertim
 hisce turbulentissimis temporibus
 omnia in ruinam communem ver-
 gere videantur, nî Deus ipse, ex mise-
 ricordia, tantum à cervicibus nostris
 avertat exitium; quod anxie singulis
 momentis pœnitenti corde exoptan-
 dum est. 3. *Quod nans debins describitur*
 fit inter civitates annum saltem
 solventes, quos Annuistas dicunt, &
 inter illas, quæ ordinariæ contribu-
 tioni nomen dedere; atque inde Con-
 tributariæ vocantur, id infra *cap. 15.*
 plenius nonnihil explicabitur, ut
 jam non sit opus idem bis repetere.
 4. *Quod in articulo ultimo obliga-*
 tio ad 10 annorum spacium restrin-
 gitur, id quidem in observantia iusta
 vigorem suum obtinuit: sed quàm
 intercesserint alia quoque particula-
 ria Fœdera, de quibus nunc agemus,
 extensio

extensio huius Universalis facta est & dilata usque ad *Annus* 1627, licet meminero, quod graves quoque paroxyfmi id concusserint: ac faciliè in decadentiam incidisset, nisi aliundè fulcra denuo accepisset sua.

C A P. XIII.

De Confœderatione Hansæ particulari, & defensione eius mutua, ad paritatem Fœderis æqualis, dispositionemque eius directam.

Vera igitur universi corporis Hansæ sit et in qua constitutione propriam consistat, id satis ex superioribus, quantum pro temporis ratione sufficit, constare valet: Atque quàm tunc ad particularia nobis progrediendum sit, nihil commodius fieri potest, quàm ut in exemplis eius vigorem delineemus: Etenim nulla impressio rei & veritatis fortior est, quàm tantis tenebris obvelata sit ratio hominis, quàm quæ ex actis & factis, atque ex ipsa re & experientia testimonio locosumitur. Sed quàm Fœderis particularis forma etiam apud Hansam, *ut supra parte 2. tract.*

gen. docuimus duplex sit, ut quaedam ex paritate, alia ex imparitate componatur, & inæqualitate nihil fragilius, inconducibilius, nihil falsius & futilius sæpius detur, propter multas insidiarum suppositiones, quum nihil hñceri amoris in sese contineat; sed unicam, nec rarò tyrannicam sibi propositam occultè gerat utilitatem; ea propter de tali modo, qui in paritate consistat, tanquam constanziori & fideliori, ceu in ipso exemplo Universalis Fœderis, quod ex tot seculorum spacio feliciter floruit, id videre est, nunc prius quid in mediũ proferemus. sed nunquam rectius id præstari poterit, quàm ut ipsa nunc prodeant exempla; quorum aliud in veteri, & aliud in nova producemus forma; unde patebit quo fulcro Universale illud à particularibus sustentetur, & quænam ipsi auctoritas existens adiici possit, & olim pridem adiecta fuerit.

Circa An. Chr.

1399. Civitates passim & maxime Marchiæ Brandeburgensis à prædonibus ita infestabantur, ut nulli civitati, ac civium & mercatorum cuiquam amplius iura salva & tutæ pacerent usquam viæ. Ac licet illi à Principe suo peterent inspectionem,

tamen omnia frustra fuerunt. Et enim Iodocus Marchio Moraviensis, qui à Rege Hungariæ tum Sigismundo agnato suo hunc acceperat ex donatione liberali Marchionatum, nulli rei magis, quàm perpetuis emunditionibus contributionum incumberebat; unde nihil iustitiæ supererat passim; sed omnia habebantur venalia; & maximè in eius absentia. Quisque igitur ex libidine & avariæ ductu rapiebatur, ut nulli aures paterent æquitatis. Quod quum perferre urbs Brandeburgensis, tanquam Hanseatica & commercii studio unice dedita, perferre non posset, huic malo remedium quærens, plures ad se convocavit civitates Marchiæ, cum quibus hoc pepigit fœdus, ut ex copia apparet.

Notula fœderis antiqui particulari inter pares reciprocum, videlicet civitates aliquot Hanseaticas Marchiæ & alias extraneas.

NOs Senatores ex civitatibus Neomarchiæ Brandeburgensis, qui nunc sunt, & a. huc sunt futuri, & æternæ urbis Brandeburgensis, novæ urbis Brandeburg.

burg. , Berlinensis , Colonicensis , Francofurtensis , Krossensis , Strausbergensis , Monchebergensis , Landsberg. , Minnevald , Ebersvald. (iam vocatur Neostadium) Bernoviensis , Spandoviensis , Navenensis , & Belitzensis , confitemur & attestamus pro nobis , unus Senatus alteri , quod nos , ex consilio & pleno mandato civium nostrae communitatis , unanimiter inter nos convenimus & convinculati teneamur ; ac volumus indissolubili constantia observare talia membra & articulos , uti in hoc scripto continentur.

1. P. imò ponimus nos & volumus , ut civitates , quae territoriales litteras habent in terram aliquam , bona & proprietates , & confirmatorias terre libertatis , iuris & antiquarum consuetudinum , eas conservent , in qua etiam unanimiter subsistemus.
2. Rursus ponimus nos & volumus , Quod si quispiam ex vicis & civibus feudum possideat ab Ecclesiastico aut seculari dominatione , & quamvis non habet litteras , & tamen in quiete sit possessione , illum debemus & volumus defendere , & in iure ac antiqua consuetudine conservare.
3. Ulterius ponimus nos , Quod si
quæ

quis ceteris virorum aut civium ab Ecclesiastico aut seculari Dominatu, tunc debet illa civitas, in qua vocatur, defendere eum tanquam semetipsam, nec dimittet eum illuc proficisci. Atque si necessarium sit, tunc citantur partem aliquam civitatum, aut omnes: & quas illi advocant, ea illuc venient, & fideliter adstant ipsi, ut iura eidem maneant.

4. Adhuc ponimus nos & volumus, Quod si quispiam civitatem propter libertatem sine hereditate, feudi, proprietatis, aut antiquae consuetudinis aut iuris violenter impugnet, tunc debemus nos omnes civitates illam civitatem in iure suo, libertate, & consuetudine nostro conatu conservare. Similiter quoque unicuique civium in civitatibus, aut viro, qui circa eas habitant, debemus nos & volumus opem prestare, ut illis ius suum maneat, & ab eo non dimoveantur.

5. Item ponimus nos & volumus, quod nulla civitas ullius rei commode se privari sinat, quod alias civitates aut terrae simul concernat, aut attingere queat, nisi prius id fiat cum consensu & mandato omnium civitatum & virorum.

6. Sic etiam volumus constantiter servare,

D d d d 3 vare,

vare, ut, quod uni contingit civitati, idem nobis omnibus civitatibus universim contingat : & in eo perseverabimus ita, ut nos omnes in universum in honestate, & iure Brandenburgico acquiescere velimus, veluti nos omnes eo beneficio gratie affecti sumus ex antiquo usque & fundo terra.

7. Præterea volumus, quod nulla civitas, se intricare & implicare in alterius civitatis iura & privilegia debeat. Si autem id fiat, tunc reliquæ civitates circumcirca civitatem ad æquum & ius reducendo cogent.

8. Si etiam fiat, quod quispiam civitatum causa aut virorum quid loqueretur, & proponeret civitatem & virorum aut religionis necessitatem, vel alicuius civitatis singulariter, & quis illi propterea in iugnaretur, ac iniuriosè eum in se calumniaretur, aut id diceret, tunc non habemus talis fidem; sed potius in eo ipsum manebimus ne inde quid damni pati cogatur, vel in bonis vel corpore, aut honore.

9. Si quoque fieret, quod ulla civitas ab hac unione recedere vellet, aut abcederet, ne, in ea constanter permaneret recuperet, ea nulli uti privilegij debet, velut reliquæ civitates in Neemarchia

el:ia Brandeburgensi, & ab omni op e
& consilio omnium ciuitatum excludi
debet.

10. Quod si etiam viri siue Manni
huic unioni se dedere aut in ea perma-
nere vellent, nihilominus nos ciuitates
omnes hanc unionem constanter & to-
taliter seruabimus, nec quidquam in
hoc impedimento erit.
11. Quæcunque etiam ciuitas, viri
aut ciues ciuitatum æquitatem & iu-
stitiam sibi attribui nolunt, eos neque
hac unionem defendemus.
12. Nec etiam quisquam nisi ciuitati-
bus concedet, ut quis per eam transe-
quitur obuelata aut oppallata facie.
13. Item conuenimus inter nos & ser-
uabimus hoc, quod omnino prædones,
qui terram undique despoliant, in
ciuitatibus captivi teneri debeant, ubi-
cunque inueniantur, & una ciuitas
alteri in litteris conscriptos hostes eius
tradet, quinam illi sint &c.
14. Omnes hos ante præscriptos articu-
los & pacta promittimus nos Sena-
tores ex prædictis ciuitatibus pro no-
bis & nostris posteris, una ciuitas al-
teri in a. s. fiduam & firmam conserva-
tionem, sub fide optima, absque con-
tradictione, mala interpretatione, &
variis exceptionibus. In huius testi-

monium & magnam confensionem, quod hoc optimè, simul seruari, nec cum benè meditato animo quinque ciuitatis, velut antiquæ & nouæ ciuitatis Brandenburgiæ, Berlinensis, Coloniensis & Francofurtensis secretum internè scienter imprimi ad hanc Unionem & leges curauimus, quæ scriptæ sunt in noua ciuitate Brandenburgensi, post Christi natiuitatem 1399. Anno, die S. Primi & Felici Sanctorum martyrum.

Quamvis hæc confœderatio concisè admodum loquatur; attamen ea continet & complectitur, quæ vix in alia ulla inueniantur, ut ita meritò speculum egregium cunctis veteræ & solidæ fidei Saxonum exhibeat; imò rubore hodiernum afficiat mundum, & omnes eius amicos & Pelagicos, qui potius vanitate amphibologici sermonis & sesquipedalium verborum, in ampullis pyrgopolinacodonis ac Scharrebombardonis preparatorum, delectantur, quam ut candide & sincere quid proferant. Hodiè quidem mos est, ut blandiloquis ceremoniis multa venditentur cotidiè verba; sed facta qui præstet virida, vix inuenitur operatius.

Non

Not iste maiorum fuit genius , qui
 periculosissimos se credebant statim, nisi
 linguæ fidem factò persolvissent ipso.
 Vnde illud proverbium Saxonibus
 natum: En manum fidemque. Quum
 igitur in tantum devii simus facti à
 vestigiis patrum , hæc nos cotidè
 premit pœna , ut ipsi inter nos adeò
 perversi nobismetipsis simus iniuriis
 & perpetuo torqueamur belli crudelis
 flagellio. Nam nec tunc vera pax est,
 quando eam nobis imaginamur ad-
 modum placidam. An non id vidi-
 mus scitis expressè antea in aulis pa-
 risiis, in curiis, in tribunalibus variis?
 Verè expertos mihi heic requiro ce-
 lites, qui id non diffiteri poterunt.
 Etenim nonnè ubique clancularii
 species belli agitabantur? Quisnam
 bonorum erat securus à malis perse-
 cutoribus? Vbinam inveniebatur iu-
 stitia? An poterat in aulis deprehen-
 di? Quid poterat sine venali precio
 obtineri? Vbi pietas vera? ubi probi-
 tas? An non utraque in raro exerci-
 tio suo sarcasticè satis explodebatur?
 Quisnam adhuc redit ad pœniten-
 tiam? Annon igitur perversitatis est
 summæ, quod nostram culpam in-
 flagellantes convertere, & nos domi-
 nostræ nunquam ritè examinare cu-

piamus? Iehova est, qui in suis nos executoribus ad saniozem revocat vitam. Tu verò, ô homo maligne, quur non revocantem audis, aut eius flagra agnoscis debitè? An non inde iustè nos percutiat? Quisnam igitur ausit dicere (ait *Ierm. Proph. in lamert.* 3. 37.) quod hæc fiant absque Iehovæ præcepto? Et quod ex ore Excelsi neque mali quid, neque boni prodeat? Quur ita in vita quiritantur homines? Quilibet potius quiritetur contra peccata sua, &c. Verum hunc modum nemo agnoscere cupit: unde quoque communis est stilius, ut quisque suam sibi viam carnalitatís quarat, & si non possit aliud invenire medium, ad fœdus recurrunt. Fœdus, Fœdus, communis est perditorum & populi clamor. Ast Iehova ait, *Ier. 8. 12.* ne dicatis, fœdus. Populus iste nil loquitur nisi fœdus. Proinde Salomon ditissimus & potentissimus rectius ad Iehovæ nomen confugiendum vociferatur, *Prov. 18. 10.* quum ibi vera arx inveniat. Et verè, inquit, Nomen Domini fortissima turris, & huc confugit Iustus, atque ibi in edito conservatur loco. Cui ita consensum suum David adiicit; dicens: Iehova, petra mea,

mea, & propugnaculum meum, & liberator meus, Deus fortis meus, rupe mea, ad quem me recipiam, clypeus meus & cornu salutis meæ, egressus locus meus. *Psal.* 18. 3. Nam qui confidunt Iehovæ, similes sunt monti Zionis, nec unquam concident, sed permanebunt in seculum. *Psal.* 125. 1. An vero firmiter Iehovæ confidant, qui carni suæ vivunt? Spiritus vertiginis, vertiginosa cuique infundit. Inde lis ex lite creat litem: & superbia nunquam in sorte suâ novit contenta vivere, ut vicinus vicino hinc sit oneri. Sic etiam quum diu satis modum subiugationis totalis Dux Guelphicus per annos aliquot quævisset Brunsvicensi urbi vicinæ suæ, & scopum quoque propè attingisset, viæ antiquæ rationem ineundam putarunt pressi, quum propius non invenirent medium, nec iustitiæ pateret amplius locus. Quamvis causa non satis prægnans à parte Ducis; tamen infensio exacerbabat iram, eandemque inflâmarat ita acriter, ut nil nisi vindicta & subiugatio contexerent. *uti Acta Hist Brunsv.* 3. *capitulum.* id satis apertè loquuntur & comprobant. sed quod Hansæ socii ex prisca addidicerant experientia, id

id ad manus sumpserunt : & ut humana sunt consilia ; ita res novæ confœderationis non caruit pluribus difficultatibus. Ideoque sæpius nunc Lubecæ , nunc Bremæ , nunc Brunsvigæ , nunc Lunæburgi celebrati sunt conventus aliquot civitatum Hansæ , quæ defensionis scœdus conficere satagebant , ut ait *Dux Henr. Jul. in añ. Hist. Brunsv. part. 3. pag. 873.* Tandem id Lunæburgi Anno 1607 die purificat. Mar. 3. Febr. plenè absolutum est , in hac forma , ut in sequentibus exprimitur , quod Principem ita planè perturbavit , ut de armis , quæ huc usque vario usu torserat in eos , desperans , ad calamispicula & iuris quodammodo processum denuò se converteret , & volumina actorum ederet ingentia , ut ipse illius Principis poeta Meibomius ad effigiem eiusdem cum subscriptione aliquot versuum tunc istud attestabatur his verbis :

Ad Symbolon Ducis :

IN VTRUMQUE PARATVS.

Elige me , qualem cupias ; In utrumque paratus.

Qua calamum verso , verso etiam arma manu.

Marte laceſſibus , reſpondeo Martem :

Nec eſſes,

*Ni mihi ſic cordis ius pietasque , fe-
rix.*

*Nunc, calamo læſus, calami tibi cetera
repono:*

*Si ſapis, & Marti & Palladi cede
mee.*

Satis acutè quidem dictum : ſed
an Chriſtiana ſit hæc locutio, id di-
iudicet D. Paulus, qui *ad Rom.* 8. 21.
cicit : Ne vincitor à malo ; ſed vince
bono malum. & *v.* 17 : Nemini ma-
lum pro malo reddatis viciffim. & *v.*
19 : Non ipſi voſmet ipſos ulciſcen-
tes dilecti, ſed date locum ita. Scri-
ptum eſt enim : Mihi eſt ultio, ego
rependam, dicit Dominus. *Id. ad*
Galat. 5 : Ex charitate ſervite alii
aliis. Nam lex uno verbo completur :
Diliges proximum tuum ſicut te-
ipſum. Quod ſi alii alios mordetis,
& devoratis ; videte, ne viciffim ali-
ab aliis conſumamini. &c. Sic *1 Theſſ.*
v. 10. & *1 Pet.* 3. 9. *vide.* Verum an
Ethnicus, poſſit eſſe Chriſtianus ve-
rus ? An Ethnicifini ſedulus ſectator,
queat Chriſtianiſmum promovere ?
Eiuſmodi videlicet ſtimulatores un-
dique advolabant, unde pacis conſi-
lia ſatis ſuppreſſa fuerunt. Namque
ubi

ubi voluntas regis pro lege est , ut ait Iust. , ibi nemo non potius gratiam captat , quàm veritati alumnum se præstet. Sic & Caselius quidam senex malè ominosum carmen edebat , quod Saluti Publicæ scilicet inscripserat , civitates Hanseaticas malè exagitando ; ubi tales inveniebantur versus :

*Quis verò furor est , parentes legibus
æquis,*

*Certâ pace bonisque frui non velle pa-
ratis ?*

*Non vos libertatis amor, ne dicite: sed
vos,*

*Nequaquam populis optanda, licentia
perdit.*

*An non tanquam tabe perimus? Ne-
nè videris ,*

*Quando domi neglecta iacent com-
mercia rerum ,*

*Non ita compleri deinceps araris ge-
zû ?*

*Quin sic dira fames paulatim irripit
ad omnes,*

*Quam vos pro merito primum tolera-
re necesse est. &c.*

*At sociæ tot stant à nostris pa-
tibus urbes ,*

*Quarum certa fides, benèque explore-
ta voluntas !*

Fortè sui facti pridem iam pœnit-
tet unam:

Fortè alias plures: neque nunc nova
fœdera pangent.

Aut trepidè facient, taciteque: ita
quando lubebit,

Quæque pedem tutò referet. sibi proxi-
ma seraper.

At nunc, quando palam perversa
alienaque causa est,

Imperium nè orbi turbent, regesque
laceſſant?

Auctor erit nemo, credam: pax ur-
bibus usu est: &c.

Dicere sed populo Verum, nimis ardua
res est,

Sapeque id officium crudeli morte pia-
tur: &c.

O vos magnificæ tectis & turri-
bus Urbes,

Vota Deo facite, & date munera Pa-
cis ad aram:

Non vos bella decent, non vos contem-
tio, non lis,

Sed neque seditio, nec conspiratio fal-
lax.

Fallit enim: quam res per sepe minu-
ta diremit.

Cur hastas capitis? Sceptra adsurgite
regum:

*Vos ius Imperij, Regum vos arma
tuentur;*

Ipsi vos reges orbis genuere salutis.

*Nonne locus Regum est, ubi vestra pa-
latia lucent?*

*An non arma dedere hortos, sylvasque
virentes?*

*Plura adeo: servant vobis hæc omnia
Reges.*

*Nulla sit Urbs, nisi sint Reges, rerum-
que potentes:*

*Nil magis ex re sit populis, & militat
Urbi. &c.*

Sic nunquam simulatione suace-
ret seductio quævis. Verum quum
eadeo passim exorsa fuerit hæc confæ-
deratio cunctis, meritò huc quoque
referenda est: quas si nil aliud; ta-
men hoc fructus habuit, quod ter-
rori fuerit suis osoribus. Proinde
se habet in translatione sua.

*Confœderatio aliquot civitatum Han-
seaticarum, defensionis maximè Brunsvi-
censium destinata; anno : 607. Lu-
nalurgi 3. Febr. inita.*

NOS Consules & Senatores anti-
quæ Hanseæ Teutonicæ, quotquot
nostrorum sigilla sunt hec appensa,
manifestam facimus & confitemur
his pro nobis & nostris posteris co-
ram unoquoque singulo; Postquam
(proh dolor!) tempora & rerum
momenta propè undiq; , quò diutur-
niora cò perturbatiora sese exerunt,
ita, ut etiam si salutariter ponderatæ
constitutiones Pacis secularis, &
quodcumque ulterius ad conserva-
tionem huius ex bona consideratio-
ne institutum, præterquam quod
factiositates & violentæ suppressio-
nes supra modum excreverunt: Tum
summè extimescendum, nisi poten-
tioribus violatoribus sat firma resi-
stentia obviametur, & suppressis per
commodas celeresque op!tulationes
succurratur: quod tunc imbecillio-
res contra dictam constitutionem
Pacis secularis, nisi penitus suppri-
mantur, at tamen ipsorum obtenta &
à maioribus tradita Regalia, domi-
E e e e nia.

nia , Privilegia & iura notabiliter prægravari, nec non commercia impediti possent; Atque hinc divina, Naturalia, etiam communiter conscripta iura, ac facti Imperii Recessus & Ordinationes, ex rationalibus considerationibus causisque concessere & admisere, quod, contra iniquam pacis publicæ turbationem & vim, ad se protegendum, aliis pro conditione sua cum talibus se coniungere, & propter inevitabilem defensionem, super iam dictam pace publica fundatam, in vinculum certum coire licitum sit. Nos quoque hoc in memoriam revocamus. Licet in nostris per vetustis Hanseaticis confœderationibus, & earum diversis temporibus reassumptis renovationibus, salutatiter atque satis benè constitutum sit, qua ratione una civitas alterius necessitati in pressuris iuxta omnigenè communium iurium & Imperii constitutionum & ordinationum normam , consilio & auxilio condolenter succurrere, nullog; cum defectu adesse debeat.

Quùm verò nihilominus animo adversum sit, quod talis consuetudo ab aliis in disparite iudicium accipi velit, ad minimum quoque in Hanseaticis

seaticis confœderationibus iste defectus est, quod in modò reciprocae adſistentiæ & defensionis, & necessariatum requisitarum præparationum hucusque nulla certa dispositio & ordinatio constituta sit: Quod propterea, in propagationem nostræ pervetustæ Hanseaticæ cognationis, eandemque ad moderna difficilia tempora & rerum momenta aliquo usque, quantum possibile, ad accomodandam, iuxta exemplum nostrorum laudabilium maiorum & antecessorum, nos cum benè prædeliberato consilio, considerare, in honorem Dei omnipotentis, & Sacri Romani Imperii communisque patriæ salutem, per sequentes punctos & articulos inter nos Unionem composuerimus & contraxerimus: Quod etiam facimus & vigore huius scripti, quemadmodum firmissimè fieri debeat, possit & valeat, perficimus.

1. *Principio* præmunimus nos, & protestamur solemniter, quod ante omnia Rom. Cæs. Maiest. noster clementissimus Dominus expressè exceptus, absque hoc etiam nullius alterius Regis, Electoris, Principis ac Domini regali super-

riori iurisdictioni præiudicium aut damnum adici, multò minus hæc unio in cuiusquam summi aut imi status offensionem, aut quenquam contra ius & æquitatem defendendam; sed unicè in hoc vergere debeat, quæ ratione quisque nostrum in perturbatis periculosis temporibus & rerum momentis, ubi (proh dolor!) amor erga iustitiam & communiter erga proximum refrigerata est, vis & iniustitia palmam obtinet, & multi in æquo & bono nullam satietatem inveniant, et omni parte simulac cum nostris adiunctis civibus, incolis, subditis & agnatis, contra iniustam vim in vigore iuris & æqui, mediante divina gratia, se defendere, protegere atque manu tenere queat.

2. *Quum verò æquum, Christianum & iustum sit, ut nos, si ulla prohibita factiositas se exerat, nisi periculum summum in mora sit, & tempus id saltem admittat, aciè & prius legibus aut benevolentia quàm armis quid prosequamur; debet nemo, qui in unione hæc comprehensus est, quam diu firma spes & media ad compositionem*

aut iuris vias, per quas nostrates defendi queunt, supersunt, ad in-
 necessarias distractiones ullam o-
 pem aut assistentiam expectari :
 sed ad pressam legitimam invocatio-
 nem, conditione occurrentis ne-
 gotii, per missionem iuxta possibi-
 lem diligentiam, benè explorata,
 illos, quorū notoria iniquitas in-
 venta est, & propterea admonita,
 & utramque partiē, sive unus aut
 bini in fœdere sint, adhortatione
 urgere, pro mutua æquitatis com-
 positione, aut ut exortas differen-
 tias ad celerem compromissum
 perducant, atque in eum ca-
 sum Appellationi, Reductioni, Re-
 visioni, Restitutioni in integrum,
 & reliquis aliās in iure ordinatis,
 & adm:ssibilibus mediis & distra-
 ctionibus, quomodocunque no-
 minari queant, aut valeant, resi-
 gnent & renuncient: sive etiam, si
 uni aut alteri parti id non compla-
 cum fuerit, tunc in ordinario &
 legitimo jure satietatem & suffi-
 cientiam accipiat, & inde ab in-
 cepta offensione & facto desistat.

*Quod si eo usque tunc hoc omne
 nil proficiat; sed contra omnem
 iuris legitimi oblationem, unaci-*

vltas aut plures inter nos contra
 pacem publicam in corpore, pos-
 sessione & bonis violenter lædete-
 tur: Huiusmodi à nobis & reliquis
 cognatis, sine longiori protractio-
 ne & mora realiter adfisteretur, hac
 ratione & ita : ut ad deliberatio-
 nem contra iura suppressorum, in
 nostris confœderatorum civitati-
 bus & eorum territoriis & ditio-
 nibus, prout iuxta qualitatem of-
 fensionis singulis vicibus, in uno
 aut altero loco, maximè accom-
 modatum censebitur, conscriptio
 necessarii militis, locus collectio-
 nis & numerationis, liberi transi-
 tus, & ad tempus receptio conce-
 datur illi; milites, pecunia, provi-
 sio victus, & munitionis bellici
 suppeditatio præstetur; è contrà ve-
 rò adversariis & offendentibus ab-
 negetur profus & abscindatur
 idem.

4. *Atque hæc* opitulatio & adfisten-
 tia non tantum contra internos
 Sacri Rom. Imperii, sed etiam quæ-
 libet, qui supra & contra iura
 quæquam nostratum vi in ma-
 ri aut terra impugnat, concepta
 esse debet; at tamen cum hac mo-
 deratione, quod minus obligat

esse velimus confœderato presso, extra fines S. Rom. Imperii alio modo, quàm sequens declarat articulus, ad præstandum auxilium; nisi hoc subsit, quod impetitia talis in mari aut terra extra Imperium, propter hanc confœderationem, tum vigore eius debita opitulatio cuiquam confœderatorum adiici debebitur; in quem casum reliqui confœderati presso plenum auxilium non aliter, tac si in Imperio esset factum, præstare omninò tenebuntur.

5. *In casu* proinde ita quædam ex nostra coniunctarum civitatum societate extra Imperii fines obrueretur, atque inde ad defensionem sui progredi cogeretur; tunc nos reliqui coaduniti offendenti & pacis publicæ fractori, omnes conscriptiones, transitus, militem, armationes, receptiones, suggestiones frumenti, alimentorum, munitionum, & omnium necessitarum, in nostris iurisdictionibus, ditionibus, pro summa facultate impedire, & è contra nostris confociis pressis tale cunctum libenter concedere, & bonis consiliis, promotorialibus, legationibusque

non aliter, ac si in ipso esset Impetio, adistere debemus; at tamen, ut realis opitulatio, & quod ab ea dependet, modificetur, nec inde una præ altera iniquiter prægravetur; sed in eam viam, ut ex omni parte tolerabilis sit, dirigatur; atque etiam præterea pressis pro conditione periculi, habita prius communicatione; & prævio unanimi decreto, pecuniæ auxilio, quantum salutarum necessitatum militum & nautarum requirat, ex aërio, de quo in sequenti articulo mentio fiet, succurratur & accedatur: Cæteri verò sumptus, qui defensionis, extra fines Impetii impendendi veniunt, à pressis solummodo comparari debent.

6. *Si tunc iuxta occasionem offensionis, conscriptiones loci, collectionis numerationis & armationis, transitus, & receptiones denominentur aut instituantur, tunc singula vice, non tantum in genere, bona ordinatio institui; sed quoque per destinas advectura alimenta suppeditari debent, ut subditi & addicti inde nihil oneris percipiant. In casu autem, si contra spem, nostri subditi & addicti,*

ex omiffa folutione, vel aliàs in alijs modis damno afficerentur, illud omne, prævia legitima liquidatione, iuxta æquitatis rationem reponetur, & perfolveretur.

7. *Hæc quoque Unio cum casibus fe contra pacem publicam violentiis extendentibus, cum talibus quoq; casibus intelligi debet; Quod fi publicatæ alicui fententiæ definitivæ iuris nulla paritio aut executio obtineri poffet, quod tunc noftris confocijs, cauffæ victoribus, ad prævias legitimas Executoriales, & inde confeutam banni declarationem, iuxta ftilum & tenorem Ordinationis Cameralis, fimiliter adiutricem manum exhibere, nec institutæ Executioni quid denegate velimus: attamen, fi executio nimis gravis & ponderofa foret, ut alij plures, iuxta dictam Camera Ordinationem, attrahantur, & omnes expenfæ, quæ Executioni impendantur, ex bonis executioni fubiecti refundantur, & reftituantur.*

8. *Velut etiam fi niliter omnibus illegitimus arrestis, & commerciorum oppilationibus, quæ via ordinaria iuris haut cõmodè abrogari*
Eecce 5 pote-

poterunt, ad læsi confocij, aut eorum agnatorum postulationem, & prædeliberatum commune consilium, arrestis contrariis & commerciorum restrictionibus contrariis, præcipuè iis in locis, ubi commodè fieri potest, obviati & remedia opponi debent.

9. *Quum igitur iam hoc salutare defensionis opus absque constanti Directione non subsistere possit aut valeat, proinde coangustata civitas statum suum quàm primò ad honorabiles Lubeccenses, & illismet ipsis pressura obiecta ad honorab. Bremenses deferret, & protenus absque mora momentoque citius, ad cæteras confœderatas civitates, usitatas convocationes & denunciationes mittere, & conventum iuxta conditiones circumstantiarum in commo- & idoneo loco, ex plenitudine officii, instituere debent, atque contra conscripti suos legatos cum sufficienti mandato illuc sub dicto tempore ablegare teneatur.*

10. *Atque dehinc pro conducibili judicatum est, quod singulis vicibus, quoties necessitas requirat, pressa civitas, si possibile sit, cum*

Domino Præfecto militiæ; aliàs verò, si hoc à civitate hostilitati expositâ perfici nequiret; tunc una aut binæ viciniore civitates directionem defensionis, & quod inde dependet, habere; atque illæ omne & quodvis per idoneas commodasque, & quantum fieri potest, eas personas, quæ rerum talium experientia prævalent, & cognitionem tenent plenam, in effectum deducere debent.

ii. Si vero offēsiō ab unius aut alterius consociæ civitatis magistratu aut Principe eius proficiscatur, & inde hæc subterfugiat directionem defensionis: tūc illi isthæc, velut & similiter succursus militaris & missio armorū omniū remittetur, condonabitur; attamē tenebitur ad hoc, quod pro rata parte & loco militaris succursus & missionis armorū ipsi cōpetit, pecuniam cōtribuere, & eidē, quidquid inhibitione & respectivè aversione vecturæ, transituū, & aliàs, cōsultum in decreto videbitur, sese accommodare.

12. *Ut etiam*, quando necessitatis & periculi poscentis causa (quod Deus in gratia avertat) ad realem consummationem & Executionem.

nem huius coniunctionis perveniat, directio belli defensivi eò rectius succedat, nec communi saluti in detrimentum ingens ac irreparabile dānnum, si subitanea necessitas ingruat, Generalis quispiam sufficiens bello præfectus, alique officarii desint; exinde in hoc conventu, ut Generalis talis sive Præfectus futuri exercitus equestris & pedestris, velut & magistri equitum & capitanei pro annuo salario constituentur, decretum est.

23. *Et quum* in his omnibus absque ingenti pecuniæ summa nihil fructuosè effici queat aut valeat, proinde unaquæque confociata civitas ad hoc æqualiter 10000 Imperiales, quos aut realiter statim contribuet, vel etiam pensionem annuam, videlicet 600 Imperiales, initio à festo Paschatos instantis sumpto. *Anni huius currentis 1697.* atque si unius aut alterius civitatis necessitas & periculum exigat tunc quoque, simul ac à civitatibus confœderatis conclusum fuerit, ad minimum intra 14 dies, facta denunciatione, summam capitalem in futurorum coangularet.

torum restitutionem & satisfactionem, nisi quid ex benevolentia illis condonetur, in paratis nummis expendere, & propterea specialem obfirmatam cautionem & affectationem exporrigere, & etiam in capsulam arariam apud Hamburgenses depositam, ac binis clavis (quarum una in manu Lubecensium, altera Hamburgensium est) munitam è vestigio jam transmittere obligata & obstricta tenebitur,

14. *Atque ut simul verus defensionis scopus attingatur, nec illa in ignominiam aut damnum honorabilium civitatum deferatur: ideo in eum casum, quando pressis hac contributione realis liberatio prestari minus poterit, ulterior conventus habebitur; & non tantum quomodo defensio talis commodissimè continueretur, è vestigio deliberabitur; sed etiam in modum & formam, quomodo optima conventio institui possit, coangustatis, donec ad realem liberationem, consilio & facto adiumentum addatur.*

15. *Præcipuè unaquæque in hac coadunatione comprehensa civitas,*

tas, tot arma & armaturas, quot quot ad tres Compagnias sive cohortes militum pedestrium requiruntur, in numero chlamydom, pectoralium, loricaum, galeatum, vittarum, lancearum, hastarum, scloporum omnis generis, bombardarum, pulveris tormentarii copia, thecarum, laguncularum, lignorum, securium, &c. omni tempore in armamentariis suis parata habebunt, & simul necessarii pulveris ac globulorum promtuarium adseruabunt, atque hoc omne, sicut etiam similiter iura conditionem & vicinitatem cuiusque loci, ex armamentariis re tormentaria bellica, uti necessarium erit, cum globis tormentariis sufficientibus ac pulvere, ad nostrum tamen periculum & sumptum, in casu necessitatis porrigere tribuntur. sic & decentem preservationem & inspectionem, quod videlicet in ipsorum quota nihil desideretur, à Domino militati præfecto, qui occasione bona effectum dabit, perpetietur.

16. *Quodcumque* autem ex talibus armis & armaturis, & aliis mutationibus, pro occurrenti reuer-

statu, militibus porrigitur, illud juxta æquabilem taxam ex communi ærario persolveretur. Aliàs verò ad cuiusque sumptus ad manus procurabitur.

17. *Similiter ex omni parte cum civibus nostris, subditis & ministris, & nostratibus prompti adesse volumus,*

18. *Nec quispiam, qui in necessitatibus & angustiis fuit, in quibus confœderati ipsi adstantiam præstitère, hanc facultatem habebit, ut absque eorum consensu, consilio, scientia & voluntate ad transactionem progrediatur aut complanationem aliquam; sed quodcumque in his suscipitur, secundum commune ius fiat.*

19. *Et hæc coniunctio in proximos sequentes 10. annos durabit, nec ante effluxum temporis ulli parti concessum erit resultare: ita, quod si civitas quædam id intendat, illa totam huic penuri & universo defensionis negotio deputatam contributionis quotam nobis relinquere, & nihil inde recipere debet.*

20. *Atque in his reliquis civitatibus aggressus ad hanc actiorem coniun-*

iunctionem minus impeditus erit; sed apertus manebit, & iuxta commune consilium aliæ plures in id recipientur.

21. *Post effluxum* decennium cuiusque civitatis liberum erit arbitrium, num Unio hæc renovanda, & magis extendenda sit, an vero una aut plures renunciare eam velint.

22. *In primis* autem hæc coniunctio communi Hanseaticæ Societati, quæ inter has & alias communes honoratæ Hanse civitates viget, nec nō etiam aliis Unionibus, quæ cum aliis erectæ sunt, aut in posterum erigi possent, ne tamen huic cojunctioni contrariæ sint, præiudicare aut detrahere quid debet, sed separatæ causæ manebunt.

Quod omne & singulum nos ex omni parte firmiter, in constanti fidelitate & bona fide, loco iuramenti servare promissimus & polliciti sumus: omnes fideliter absque dolo & argutia. In testimonium huius, nos nostrarum civitatum Sigilla ad has litteras scienter appendi curavimus, quæ datæ sunt, die Martis post purificat.

Martii

Matix: erat 2. dies mensis Febr.
Anni post Christi nostri Salvatoris
nativitatem 1607.

Quamvis huius Fœderis arctioris:
inter Hanseaticas aliquor civitates
maximè attribuatut Brunsvicensium
necessitati; tamen alia tacita ratio
lubest, quæ statim se quidem in 2. ar-
ticul. exerit: sed quum eadem sit caus-
sa Fœderis arctioris imparium, quæ
nam heic lateat subtilitas & clancu-
lata argutia, *infra in cap. 14.* expli-
cabitur. Hanseatici quidem satis
prudentes se probant in omnibus; at-
tamen stilius iste satis demonstrat,
quod alios tunc admiserint artifices,
qui ex aulis, quid pro commodo suo
suggererunt, ut suo loco patebit. In-
terim heic obiter notandum, quod
Notula ea fœderis, quam *Dux Brunsv.*
in part. suorum act. Brunsv. pag. 370.
planè falsa sit, & non cum hac iam
posita concordet. Inde cuilibet rem-
d iudicabit: quamvis ille multas im-
pudisset propterea corruptelas; ta-
men supposita accepit.

C A P. X I V.

De Confœderatione Belgarum cum aliquot Hanse Saxonica Civitatibus illustrioribus, ac principalioribus, An. 1616.

24 April. inita, & 13 Jun. An. eiusd. Haga-Comitis iuramento solemniter confirmata.

AD patitatem Fœderum Hanseaticorum meritò quoque refertur illud, quod antehac cum Ill. Ord. Belgicis inierunt Hansæ socii. Superius explicatum est, quod quàm plurimæ civitates Belgicæ pridem ante aliquot secula in Confœderatione cum Hansæ Orientalibus civitatibus vixerint; proinde ex parte fœderis antiqui renovationem dici voluerunt, velut etiam eo titulo citè venditum fuit, quò in tot Principes intra & extra Imperium illud ita suspectum Imperatori ipsi & Regibus passim reddere conarentur. Stimulum autem potissimum suo Administratori suggerabant Capitulares illi irregulares, ait Dau., propter civitatem Magdeburg., quam penitus subiugare toties præter fas nimium insolescentes intentant,

rant frustrà , quùm nuncernerent inde commoditatem omnem sibi abscissam. Sic & Ducis Brunsvic. adsenatores idem urgebant , propter eam urbem. Ideoque magna undique dispergebatur fama , ut concitarentur ex variis locis dissimiles opinionum diversarum sententiæ , quæ ut plurimum in calumnias varias erumpebant. Etenim qui civitatibus suum statum liberiores & fortunam invidebant , varias conviciorû pluriùm causas congerere non desinebant. Verum *Thuanus lib. 6. Hist. continuat. pag. 358. & 359.* interim propius ad scopum collimat originalem, quando bello illi , quod *Anno 1613* inter Reg. Daniæ & Sueciæ tum fervebat ad eò , ex parte huius conjunctionis occasionem primariam imputat. Namque Rex Daniæ non tantum ab initio belli Suecici omnibus mercibus, quæ per mare Balticum importabantur, aut exportabantur, ingens vectigal, ut sic impensas in illud bellum factas recuperaret, imposuerat ; sed etiam toties civitatibus Hanseaticis privilegia & jura, à maioribus non sine sanguine & onere summo acquisita & tradita, iniò juramenti fide æterna tum cor-

robotata, confirmare denegarat peritus : Tum quoque & Belgæ & Hanseatici Legatos miserant ad Regem rogatum, ut se nimio hoc onere vectigalis liberaret. Verum quum admodum esset responsum Regis, ut aut vectigal Mercatores penderent, aut in transitu, per fretum Sundicum, suas merces in naves Danicas transferrent, quod videbant utrinque sibi damnosissimum, & è contra Danis lucrosissimum; non tantum Lubeccenses atque reliqui Hansæ Socii aliquot hoc universale incommodum totique Imperio Germanico perniciosum, item Regis novum apparatus bellicum, & ad Imperatorem per Legatos supplicibus detulerunt; sed etiam, quum Rex Daniæ in conatu admodum strenuè pergeret, ut civitatibus Hansæ & maximè Lubecæ naves cum mercibus retineret, imò & in portu Lubeccensem hostilem impetum faceret, ibi naves mercibus onustas illi eripere per archithalassum suum laborans : inde cum Ordinibus Belgæ de fœdere novo incundo consilia inceperant; præsertim quum etiam cernerent, quod ex aula Imperatoris nulla in præsentibus periculis fulgeret ulla. Proinde hunc in

nem à civitate Lubeccensi primitus Legati missi sunt Hagam-Comitis, qui supra modum humaniter cum singulari congratulatione omnium accepti & auditi sunt. Etenim occasio maioris effectus, quæ universo commercio per tot regiones maximè prodesse, & omnia in pristinum statum redigere posset, exinde expectabatur à singulis. Quare res diu operata non diuturnâ deliberatione indiguit; consultum putarunt omnes, ut Legati non sine fructu discederent; quo factum fuit, ut *4 Calend. Junij* Fœdus utrinque sit certis articulis conceptum, non verò pactum, ut vult Thuanus. Etenim Lubeccenses non tantum in sese receperunt, quod referre vellent resolutionem conceptam; sed etiam novum deliberationis obtinuerunt terminum. Unde factum est, quod Magdeburgenses, & Brunsvicenses, unâ cum Lubeccanis Hagam suos miserint Legatos circa *11 Mens. Septemb. eiusdem Anni*, ubi propior collatio instituta fuit, uti ex sequenti patet Extracto Recessus; quem inter se certitudinis causa composuère: veluti etiam plures tales habiti sunt, quùm tractatus hi ultra triennium excrevisserent, priusquàm

in certam normam potuerint redigi.
Sed primus Recessus in singulari ca-
pite iuxta Extractum, ita se habet:

*Extract. Recessus primi de Confæ-
deratione Hanse cum Ill.
Ord. Belg. inita.*

AD Compictionem illius, sub hodierni
diei dato, confecti patli, inter Domi-
nos Commissarios a Præpotentibus Do-
minis Staticis Generalibus unitarum
Provinciarum Belgicarum, cum Dom.
Legatis civitatis Lubecensis, & Dnn.
Legatis civitatum Magdeburgensis &
Brunsvicensis, in receptionem eorum
Magdeburgensium & Brunsvicensium
propter tractatum Confæderationis, à
Præpotent. Dnn. Stat. initum, in præ-
ximè Mense Maio, cum Dominis Consu-
libus & Senatu civitatis Lubecensis; ac
præcipuè & specialiter ad satisfactionem
5. Articuli in eodem tractatu, qui con-
cernit contributiones; est tandem pro
placito huius ad referendum & ulterius
proponendum promissio facta, quantum
pertinet ad quotam contributionis, quod
civitates Magdeburg. & Brunsvicenses
simultanè pro una ferre debeant dimi-
diam partem respectu quota Lubecen-
sis. Ita adimpletum in Haga Comitum

ad placitum & ratificationem, velut superius mentio facta, atque hoc à respectivè Dn. Commissarijs subsignatum est 20 Septembr. in 1613 Anno.

C; Biesman, Dirick Paß, Magnus V. D. Aylva, Ab. Condors, Martinus Nordanus Reipubl. Lubecens. Legatus, Thomas Franzius D. & Reipubl. Magdeb. Synd. & Legatus, Iohannes Roerhant D. ac Reipubl. Brunsvicensis Synd. & Legatus, Hermannus Schrader Consul Brunsvic., Ioan. Oleman Reipubl. Brunsv. Secretarius.

Licet autem non sine appetitu Ord. Belg. ex stimulatione mercatorum hoc Fœdus & eius perfectionem urgerent; tamen vana impedimenta sunt civitatibus Hansæ Orientalibus & maximè Saxonis obiecta, velut etiam hisce negotiis bellum Brunsvicense intermisceretur, quod inde maximè suam sortiebatur deprope-rationis maturitatem. Sed & interim aliæ civitates, quibus offerebatur toties, de acceptatione dubitabant, quum punctus contributionis illis videretur difficilior. Nihilominus, ut quasi cum beneficio Ord. Belg. ad

Se magis allicerent Hanseaticos, hinc
 tam promptum Brunsvicentibus, u-
 tra tractatus Lunæburgi habitos, in
 suæ obsidionis necessitatibus succur-
 sum sub Duce Hungarico Frederico
 Princip. Auragn. Anno 1615 præstite-
 runt. Hoc fidei singularis exemplum,
 quum quasi probam acciperent civi-
 tates, reliqua omnia inde integritati
 protenus imputate non dubitarunt;
 sed ineeperunt ardentiori utrinque
 consolidationem Societatis diu ex-
 petitæ studio ambire. Ideoque, &
 Lubecæ, & Lunæburgi, & Brunsvigæ
 conventus habiti fuere, veluti quo-
 que in primis Brunsvigæ iterum An-
 no 1615, sub compositione belli eius-
 dem utriusque partis Legati conve-
 nerant, qui negotium fœderis in unum
 particularis diuturnum tandem ad
 perfectionem perducerent, quod qui-
 dem etiam factum est; sed 5 Artic-
 lus adhuc in disputatione manit, &
 eo usque conditiones Fœderis saltem
 sint ratificatæ, veluti ex subsequenti-
 bus Recessuum extractis patet, que
 ita se habent:

*Extract. Recessus in part. contri-
but. super Fœd. Hanse-
Belgicum.*

AD Impletionem Tractatus inter Pre-
potentes Dnm. Staticos Generales li-
brarum unitarum Belgicarum Provin-
ciarum, & honorabilium Orientalium
Hanse civitatum ab altera parte erecti,
& specialiter ad satisfactionem & Arti-
culi concernentis dispositionem, & quotã
in contributione, est ad invicem trans-
actum, promissum & acceptatum, quod
civitates Rostochiensis & Stralsundana
que il et unam, VVormaria demidiã,
Magdeburgum & Lunenburgum quai bet
eram. Grypswaldia & Aniamum
singula dimidiã, erga centum unitarum
Belg. Provinciarum, & erga 12 a: que
dimidiã civitatis Lubicensis susterre
debeant & contribuere. Atque de his di-
versa consonantia acta pronotitia respe-
ctive coadunitarum confecta & erecta
sunt, que erunt, & consueverunt in eadem
virtute & vigore, ac si principaliter tra-
ctibus expressè essent inserta. In cujus
testimonium, ista l. ec. acta per respectivè
unitarum Commissarios, plenipotentia-
rios & Legatos subscripta sunt, & ulte-
rius cum unitorum maiori sigillo corro-
borari

1194 R E R V M P. H A N S.
torari debent. Ita factum in Brunsvi-
vicensi urbe, 26. Mensis Decembr. in
Anno 1615.

Ex nomine Præpotentium Dnm. Ord. Io-
han. Biel, Frederick vande Sande,
Diderick Sucke. Ex mandato & no-
mine civitatum Rostock, Stralsundÿ,
V Vismarie, Grypswaldie & An-
clamÿ Iohan. Domannus Doct. Ex
mandato civit. Magdeb. Georg. Hein-
ricus Bolfrasius D. & Synd. Vigere
mandati & in nomine civitatis Lune-
burg. subscripsit Iohan. Melbeccius D.
& Consiliarius.

Sed quum civitates Hansæ nimi-
absolutè hæc concepta putarent; &
necessum esse cernerent, ut prius ra-
lia deuoð in Conventu Lubeccensi,
ne ulli civitatum quid præiudicii
in re ardua subreperet, referrentur,
explicationem aliquam huic alio
recessu subiici curarunt, cuius verba
sic se habent:

Modifi.

Modificata explicatio Recess. superioris Brunsv.

ETiamsi factum, quod hodie inter Præpotentes Dominos Staticos Generales unstarum Belgij Provinciarum, & civitates Rostochium, Stralsundam, VVismariam, Magdeburgum, Lunaburgum, Grypswaldiam & Anclamum Unio sit conclusa, & subsignata; utamen inter utriusque partis Commissarios, plenipotentiarior & Legatos ita conventum & consensu approbatum est, quod insuper de his, in de!stis locis relatio debeat fieri, & prædictæ civitates ante 1 Martij ad Dominos Lubeccenses tanquam Directores suam perscribent sententiam, inde intra 14 dies Præpotentes Domini Statici Generales, & Dnn. Directores sibi met invicem utriusque partis resolutionem in scriptis notificabunt, & postea (si opus hoc ab utraque parte complacito approbatur) unitæ civitates Legatos suos circa 10 Maij Hagam Comitum mittere debent, ut unio ista iuramento confirmetur, & subsignetur, & etiam Præpotentium Dnn. Stat. iuramentum & ob- signationem accipiant. Actum in Brunsviga 27 Decembr. Anno 1615. Dnn. Commissariorum & Legatorumque eadem fuit

1196 R E R V M P. H A N S.
fuit , quæ proximè superius notata
fuit.

Confœderationis huius tractatu
ibi sic peracto , confestim novæ au-
ditæ sunt passim querelæ , quæ per
diversas undique spargebantur aulas:
ac velut antea ex suggestionè Ad-
ministr. Magd. concitatus erat Ele-
ctor Saxonix, qui id sub dato Dresdæ
11 Febr. Anno 1614 denunciaverat
Imperatori , ac sub eodem dato quo-
que ad Magd. dehortatorias scripse-
rat satis acres ; ita nunc graviore lon-
gè idem Admin. ex instinctu Capi-
tularium suorum diffundebat suspi-
ciones. Rumores erant varii & dis-
similes : longè autem dissimiliori
iudicia , quæ se maximè tunc move-
bant , quum tempus mittendorum
Legatorum Hagam-Comitis circa
Mensem Majum instaret. Meri ten-
tabantur conatus pro dissuasionibus,
multæque cognoscebantur litteræ:
sed quum nequeant omnia referri,
nec locus iste talia capiat ; sufficiat
saltem hac vice pernoscere epistolam
unam Administr. Halensis ad Magde-
burgenses, & eorum egregium ac fun-
damentale satis responsum ; unde sa-
cilè possunt reliqua conici, quæ sub
fuerint,

fuerint, conamina, & quorsum in-
næ eiusmodi tendere voluerint.

*Litteræ D. Administrat. Archiep.
Magd. sive Halensis, ad ci-
uitatem Magdebur-
gensem.*

P Ræviâ nostra salute, Honorabiles, ho-
norati & prudentis dilecti fideles,
Postquam nos iam tandem plena fide
dignam accepimus relationem, quod vos
atque ulla aliqua caussa, urgente necessi-
tate, aut periculo, ad conclusionem &
confirmationem novæ confœderationis ad
Dnu. Generales Statutos vestros di-
misi sitis, uti vestrum habet decretum:
& tamen eiusmodi novæ intentatæ con-
fœderationes, iuxta conditionem vestri,
& nostræ veteris civitatis Magdelur-
gensis status, iuri, pactis, atque etiam
Cæsareis pœnalibus Mandatis & prohi-
bitionibus adversantur: Proinde omninò
nobis hoc incumbit, ut tali proposito, præ-
cipuè si id Rom. Cæsar. Marc. sacro
Imperio, nobis & nostro Archiepiscopa-
tus, omnibus eius adiunctis membris &
subditis in respectum, damnum, & igno-
rantiam vergeat, hisce & vigore harum
expressè contradicamus, & obloquamur;
Cum adiecta benevola adhortatione: ut
tamen

tamen sub hoc opere ita procedatis & pergatis, ut coram optimè memorata Cas. Mai. tanquam nostro ex omni parte supremo capite, nobis, tanquam territorij principe, & nostris fidelibus Provincialibus, quorum indubitabile membrum vos estis, tàm coram communi civitate & civibus, propter graves ad hoc requisitos sumptus, & alias posthac prævistas supra modum immensas contributiones, & periculosas consequentias, cum fundamento defendere possitis. Quod nos, ex postulatione nostri territorialis gerendi officij, inevitabilem ob necessitatem vobis celare nolimus, & manemus alias in gratia vobis adhiberi. Datum in arce nostra Sancti Mauritzburgi Hale 14. Aprilis, Anno 1616. Christianus Wilhelmus, man. prop.

Ad quod monitorium satis conveniens responsum Magdeb. dedere; ita tamen, ut prius 27 April. plenè expedirent Legatum suum, videlicet D. Boltrafium Syndicum; quod ita suadebat D. Dauthius, cuius verba erant in litteris ad Senatum: Nil iam vobis respondendum, si salvi esse velit. Nam capitulares illi hostes civitatis, qui authores & continuatores sunt gravaminum, noscunt satis,

lis, (N. B.) quod stante Fœdere Belgico, gravamina stare non possint : & quod fœdere illo sublato, gravamina perpetua futura sint. Connexionem talem quærat Argus, & videat ipsemet : Factum tamen hinc est, quod Syndicus cum 29 April. sit dimissus : unde sequenti die resolutionem talem Principi miserunt, satis congruam.

*Responsio Magdeburg. Civitatis ad Litteras D. Administr. sub dat.
30 April.*

Reverendissime, Illustrissime, alto stemmate profate Princeps, Clem. Domine ; cum oblatione nostrorum subiectissimorum officiorum V. R. D. nos hisce detegimus, quod eius litteræ de 24 huius à nobis cum debita reverentia acceptæ & in perfectione audite sint ; ex quibus percipimus, quod V. R. D. iam tandem pro certo relatum sit, quomodo nos absque ulla aliqua causâ, urgente necessitate, & periculo, ad conclusionem & confirmationem nova consæderationis, ad Dominos Gen. Stat. nostrates mittendos decreverimus ; contra quod V. R. G. contradictionem mittunt, cum adhortatione annexa &c. Iam verò V. R. G. hisce nos

CUM

cum simili contradictione ad ea omnia, que in U. G. R. litteris, nobis, civitati, eius iuribus & consuetudinibus nostris opponuntur, haud celamus, quod inter sese aliquot honorabiles civitates, que Hanse vocantur, & in 4. Quartiria aut regiones (in quarum una, Extravandalica sive Ultraethnica dicta, nostra civitas primaria est) divisiuntur, per vetustam coniunctionem, amicitiam & confederationem pro conservatione & propagatione commerciorum, nec non civitatum libertate & iuribus, exererint: Ad tale Hanseaticum foedus etiam olim Belgicae civitates pertinebant; que tamen conventus Hanseaticos, propter periculosa & dururna bella, ex longotempore studio visitare haud petuerunt. Postquam autem legitima consideratio facta est, quam eximia arte annos plures negotiatio ex nostris & aliis Hanseaticis civitatibus in Belgio exercitata fuerit, & quod per singularem Dei gratiam & benedictionem ibi nunc pax sit restituta à maxima parte Hanse Teutonice decretum & conclusum est, quod merito a tunc illa societas & Confœderatio cum Belgicis civitatibus, atque ita cum capite ipso; quod Generales Statuci referunt, renovaretur. Hoc omne sine ullo præiudicio & respectu Rom. Cesar. Maiest. nostrarum

omni parte Clementissimi Domini, sicut
 & totius Sacri Imp. Rom. factum est;
 Nec Electoribus atque Principibus in
 debita additione, obediencia & subiectione
 quid detractum, sed multo magis in
 emolumentum & salutem totius Sacri
 Imperij Romani & harum etiam terra-
 rum susceptum est. Ex tali quoque re-
 novatione pervetusta societatis, & pre-
 sertim, quod huius civitatis Imperium,
 eius stapula & negotiatio inde eximie me-
 liorari, atque omnia nostra civitati, toti
 quoque Archiepiscopatu in utilitatem
 & prosperitatem singularem dirigi de-
 beant, nobis pollicitationes certa facte
 sunt; velut etiam propterea nos bonam
 concepimus spem; unde non a reliquis nos
 separare debuimus, nec potuimus; in quo
 finem etiam antehac ex consensu & com-
 muni placito omnium statuum & ampli-
 regimini omnia suscepimus. Tunc que-
 que iam pridem a correspondentibus &
 alijs Hanse civitatibus Rom. Caf. Mai.
 nostro ex omni parte Clementissimo Do-
 mino, sufficienter litteris exquisitis & ai-
 sertis in debita subiectione explicata sumi-
 oranie, indubitanter unde confidimus,
 S. Caf. Mai. id non male esse accepturam,
 velut & similiter de V. R. G. nos spes
 talem concepimus. Omnibus autem il-
 lis, qui nobis & civitati nostre non recte

capiunt, sicut etiam cunctis, quæ in V. R. G. litteris nobis aliter imputantur, & nobis & nostræ civitati iura & consuetudines contraria esse, aut ita haberi queant, eodem modo & vigore harum si-vo-liter & expressè contradicimus & obloquimur. Nostra & nostri amplioris regiminis intentio, velut antea diximus, planè non est, quod renovata hæc Confederatio in V. R. G. aut ullius alterius præiudicium debeat extendi aut dirigi. Et manemus V. R. G. ad subiectissima officia devotè obligati. Datum sub se-creto civitatis nostræ 30 April. Anno 1616.

V. R. G.

S. & ad omnia
parat.

Consules, Senatores & tribuum
Magistri civitatis Mag-
deburg.

Quamvis autem D. Administ. sub 30 May novæ miserit contradic-
tiones cum refutatoriis, & Provincia-
libus idem suggestum fuerit; tamen
ex Consilio Dautii non amplius re-
sponsum est, præsertim quum Lega-
tus pridem Hagam cum 12 Articulis
instructiois esset dimissus, cuius ex-
peditio

peditio nec est huius loci. Extra controversiam itaque est omnem, quod variae istius confœderationis causæ cuique quidem parti propriæ fuerint; sed nihilominus communis commercii respectus in mari non fuit exiguus, ceu id rectè explicat Meteranus in *Histor. Belg. lib. 33. ad An. 1616.* quum eo tempore tot piratarum & Turcarum tempestatibus impetuosis negotiatio omnis esset exposita, quem ibi quilibet consulere poterit. Quum autem Confœderatio ea, ut ait Meteranus, memorabilis sit, & multas ubique passa sit flagellationes, rectè eius copia ibi delineata habetur, quam etiam hec juxta genuinam translationem ex Belgicæ linguæ idiomate huc repetemus.

*Confœderatio Ill. Ord. Belg. cum aliquot Hanseaticis civitatibus Orientalis Saxonie Anno 1615.
Brunsvigæ imita.*

NOs Consules & Senatus Cæsareæ libertatis, & S. Rom. Imperii civitatis Lubeccensis, manifestum his facimus & confitemur, quod inter Præpotentes Dom. Staticos Generales

1204 R E R V M P. H A N S.
unitarum Provinciarum Belgicarum
ab una, & communionem Hansea-
ticarum Civitatum ab altera parte
Confœderatio, & amicabile unio
constituta sit, in forma & modo, uti
sequitur:

*Postquam ante vetusta & imme-
morialia tempora, ad commune Fœ-
dus Hanseaticum, non tantum rela-
tæ fuerint Orientales Hansæ civita-
tes ad Eoum mare, unâ cum illis ad
Albim & Visurgim, atque circiter il-
lic; sed etiam Belgicæ civitates ad Se-
ptentrionale ac Australe mare,
Mosam, Vahalim, Rhenum, Isalam &
alios fluvios, amnesque, in memora-
tum Septentrionale & Australe sese
exonerantes, sitæ, & invicem simul-
tanè in firma Unione amicitiæque
cohæserint, nec non in vicinis regnis
& terris multas communes liberta-
tes, & iura, etiam Privilegia, per bene
merita contractusque obtinuerint,
eosdem quoque communi consilio,
mediis ac potentia, interdum etiam
armis defensivis propugnarint, & in
possessione conservarint: Atque hinc
Belgicæ civitates Hansæ interea pro-
pter diuturnum bellum, & nonnullæ
quoque propter intercedentes discor-*
dias

dias in visitatione communium
 Hansæ conventuum impeditæ, tum
 simul propter propria sua gravamina,
 communis Hanseatici fœderis onera
 non potuerint perferre, quod propè
 apparentiam disruptionis, aut separa-
 tionis, apud vicinos aliquot invenit,
 qui propterea quoque antiqua Privi-
 legia & transactiones infringere &
 annullare tentarunt, donec tandem
 eò deventum est, ut aliquot in locis
 omnis scientia & cognitio de Han-
 seaticis Privilegiis dissimulata fuerit,
 nedum quod ad observantiam eo-
 rundem tenerentur, aut ullum Col-
 legium Hanseaticarum civitatum
 agnoscere, aut cum eo tanquam cum
 communitate aliqua aut Societate
 quidquam tractare, vel earum Lega-
 tos eo loco (quo par erat) habere aut
 censere voluerint: Quod proinde in-
 teressentes de novo in coniunctio-
 nem coëgit, & necessitatem hanc iis-
 dem imposuit, ut media & vias om-
 nes excogitarent, quomodo, post Dei
 auxilium, erumpenti malo obviam
 irent, & suam communem liberta-
 tem, iura, & juris competentiam cor-
 roborarent, & conservare valerent:
 atque inde iam in hoc cursu anno-
 rum maximus numerus Belgicarum

civitatum Hanſæ ad conjunctionem Præpotentum Dominorum Staticorum Generalium liberarum unitarum Provinciarum accenſeri cepit, membraque ſunt huius ſtatus, ut ita cum illis non ſeparatim, ſed cum totius univerſitatis corpore Præpotentum eorum Dominorum longè melius convenientiusque tractari quidvis poſſit : Quam ob cauſam quoque nunc ab aliquot annis huc uſque iſtud négotium ex omni parte incurioſam & admodum diligentem deliberationem deductum eſt ; ſimulque propterea diverſæ communicationes per litteras & Legatos inſtitutæ & habitæ ſunt, veluti quoque interea Domini Conſules & Senatus liberæ & S. Imperii civitatis Lubecceſis, cum ſupradictis Dominis Staticis Generalibus iam dudum in *Menſe Maio Anni dicti* 1613. in hunc finem quid certi concluſerunt. Quapropter hoc inde evenit, quod, poſt habitum maturum & tempeſtivum conſilium, honoratiſſimi Domini Statici Generales, per infra nominatos Deputatos, & honorabiles Orientales Hanſæ civitates, per ſuos reſpectivè Mandatarios, Legatos, & Deputatos infra nomina-

tos , cum supra dictis Dominis Stativ-
cis Generalibus , antiquam illam
Vnionem & Amicitiam invicem re-
novarint , se porro amicabiliter &
firmiter coniunxerint, coadunierint,
& conglutinarint, atque subsequen-
tes punctos articulosque, sub hodie-
no dato , tandem consensu mutuo
contraxerint atque decreverint:

1, *Pro primo* , quod coniunctio hæc
aut Vnio non debeat esse directa
ad offensionem ullius, sed tantum
ad conservationem & sustentatio-
nem liberæ navigationis, commet-
tiorum & mercatum, in Orien-
tali Septentrionalique mari, simu-
lac in fluminibus, amnibus & flu-
entis , se in Orientale Septentrio-
naleque mare exonerantibus; nec
aliud quid acceptum heic esse de-
beat, ita, ut respectivè confœdera-
ti, eorum cives, & subditi, iure
omnium gentium, & impetratis ac
obtentis libertatibus, iuribus, Pri-
vilegiis & à maioribus traditis
consuetudinibus in prædicto Ori-
entali & Septentrionali mari, ut-
que ad Capita extenso, & in præ-
dictis fluminibus, amnibus &
aquis, absque impedimento ullo

uti & frui queant; Atque etiam, quod contra illos, qui cives, incolas & subditos Vnicorum, vi & illegitimis mediis, impedire, turbare, atque aut uni unitorum præ altero commercia suppressere, aut inhibere, vel unius, præ altero, merces vendibiles suas singulariter vectigali onerare aut prægravare vellent, simultanei Vniti, suos defendere & tueri debeant, ut multiformes impositiones, quæ eorum civibus, incolis & subditis in immensam suppressionem, & turbationem communium commerciorum & navigationibus contingunt, penitus removeantur, atque è contra ea navigatio ac commercia S. Imperio, toti Germaniæ, vicinis regnis & terris, nominatimque unà unitis in commodum & utilitatem converti & augeri valeant.

2. Ideoque hæc Unio nihil præiudicii afferet amicitia, quæ à Rom. Cæs. Maiest., tum S. Imperio, etiam cum Regia Mai. Gallia, & Magnæ Britannia, cumque omnibus Evangelicis Electoribus, Principibus, & Statibus S. Imperii, huc usque cum Dominis Sarcicis excolitur.

colitur : Velut etiam honorabiles
 Hansæ civitates expressè protestan-
 do sibi reservant , quod , uti huc
 usque semper sub Rom. Cæs. Mai.
 & S. Imperii protectione , tutela,
 additione & subiectione vixe-
 runt , ita etiam in posterum sub
 eadem vivere & permanere velint,
 nec non unaquæque civitas quæ
 mediatum recognoscit Magistra-
 tum, ea ipsa, quod iustum est, præ-
 stare omni tempore cupit , atque
 talia similiter ab eodem expectare
 debet : eodem modo cunctis Vni-
 tiseorum uniones , Iura , Statuta,
 Ordinationes & similia omninò
 in totali & plena dignitate immu-
 tabiliter & absq; læsione ulla per-
 manebunt, omnè tamen hoc, salvo
 præsentis fœdere.

3. *Vniti omnes & singuli* hosce arti-
 culos fideliter & integrè observa-
 re , & eosdem iuramento confir-
 mare debent.
4. *Domini Statice* Generales Unionem
 hanc in utilitatem communis Bo-
 ni dirigent, attamen ita, ut in om-
 ni, quodcunque suscipietur , una-
 quæque pars liberum suum reti-
 neat votum ; in quem finem sem-
 per à parte Orientalium Hansæ ci-

vitatum aliqui Hagã aut in alium locum, ubi Dom. Statici Generales conventum sunt habituri, mittentur, qui adesse possint consiliis, quæ hanc Unionem, atque inde dependentia tangant: Atque ita è contra Dominis Staticis Generalibus liberum erit, Commissarium sistere Lubecæ, aut ubi necessitas id conditioque exiget, ut consilia cò melius communicari, & illud, quod citò efficiendum fuerit, cò rectius observetur.

5. *Uniti* contributiones suas, ut quisque obligatus tenerur, & quantum præterea quolibet tempore concludetur, suis sumptibus in pecunia, navibus, milite equestri & pedestri, cum omnibus pertinentiis & debita munitione paratas & benè ordinatas habebunt, & iis in locis, ubi necessarium & determinatum fuerit, comparebunt: veluti in singulari scripto nominatarum Hansæ civitatum earundemque contributiones quotæ & taxationes consignatæ & expressæ sunt.
6. *Quod si* nunc apud illos, qui commercia, & navigationem impediunt, & contra prædicta privile-

gia & transactiones agunt, præviã
gratiosã & amicabili tentatione,
nequeat obtineriet, quod juris ra-
tiones & ipsa æquitas postulat;
tunc defensivè contra illa cum
violentia procedi debet, veluti
propterea prius constitutum id
fuerit, ut prædicta privilegia &
transactiones serventur, & com-
mercia navigationesque libertati,
& securitati restitui queant: Quod
si etiam, una aut altera civitas pro-
pter hanc Unionem, aut propter
prædicta communia & singularia
privilegia, angustetur, infestetur,
damno afficiatur, aut aliis viis in
perniciem abripiatur, tunc illi pro
aversione & liberatione memora-
ti oneris & reparatione damni
subita & fidelis assistentia præsta-
ri debet.

7. *Atque si tunc cum utriusque par-
tis consensu ad arma perveniatur,
continuò uniti eorum cives, incol-
as & addictos, tam militarem
quam nautarum gentem, quæ ad-
versæ parti inservit, sub amissione
vitæ & bonorum, avocare debeat,
nec etiam similiter concedent, ut
adversariæ eidem parti, ex civita-
tibus suis & ditionibus pecunia,
milites,*

milites, naves, munitiones, arma, victualia aut eiusmodi quid bonorum transmittatur aut concedatur; sed illud sub pœna vitæ inhibebunt, idemque, quantum possibile est, prohibebunt, ne ex aliis fiat locis.

8. *Si etiam* apud adversam partem Vnitorum subditi, naves, bona, & debita, in ditione eius arcestantur, aut in mari detineantur, abripiantur, & spolio exponantur, tunc in Vnitorum terris, civitatibus atque jurisdictionibus similiter id fieri debet, atque contra quemvis opitulatio talis, defensio & prohibitio præstabitur.

9. *Vnitorum* naves unius. & alterius portibus & fluviis liberè & absque impedimento uti debent, & in iis necessaria sua quæque expedite aut reparare, ita tamen, ne quispiam ex illis ulla violentia utatur, sed, quod expetit, sibi comparet, & cum gratia persolvat.

10. *Sic &* Vnitorum subditis undique in terris illis huius Vnionis jus civium concedi, & hæreditates, quæ ad eum pertinent, irrecusabiliter tradi debent, ubi persolverit tamen censum aut Exusuram trigesimi,

simi, sive decimi nummi, iuxta cuiusque loci consuetudinem & usum, atque id omne absque discrimine religionis, quæ in Sacro Imperio recepta aut admissa est; attamen quisque civilem præstabit, & Statutis Dei subiectum & conformem exhibebit.

11. *Nemo* Vnitorum absque alterius consensu & voluntate cum adversaria parte transactionem & complanationem inire debet, aut aliàs quid suscipiet, quod alteri præiudicium aut in commodum create valeat; sed potius id intendet, ut pax in communi conserve- tur, & Vnitorum cives, incolæ, subditi, naves, bona & negotiationes ab omni onere (& hantâ) liberentur, & ad priora privilegia & libertates tuto & absque impeditione rediri queat.

12. *Quod si* etiam pax aut treugæ (sive induciæ) cum adversa parte conficiendæ sint, tunc id fieri debet ex communi consilio & placito, nec ullo modo aliter.

13. *Confœderatio* hæc 12. annis durabit, & ex communi placito ulterius continuari poterit. At si quis Vnitorum propter eam, aut quæ
indè

inde dependent, stante adhuc fœdere, aut post finitionem eius, in mari aut terra impetitione aut damno afficiatur; tunc unus alteri contra unumquemque fidelem opem & adſiſtentiam præſtare debet.

14. *Si quisquam potentior Dominus, regio, aut Status in hanc Vnionem pervenire cupiat, cum honestis conditionibus recipientur. In rei testimonium huius pro Præpotentibus Dominis, atque pro unitis Hansæ civitatibus diversa in omnibus consonantia Instrumenta erecta, & confecta sunt, ac ab utriusque partis Commissariis, Mandatariis & Legatis subscripta: quæ etiam, factâ ab utraque parte relatione, alterius iuramenti præstatione, & cuiusque in maiori appenso sigillo legitimè corroborati debent; quod factum in Mense Decembri Anno: 615.*

Hæc ita Brunsvigæ confecta est Confederatio eo ipso tempore, quum Vrbs cum Duce Frider. Ulrico in medio belli tumultu transigeret. Multum quidem hæc continet, & præsertim in Exordio pauca verba continent res
inger-

ingentes, quæ longæ Historiæ deductione indigerent ex antiquis temporibus. Verum quum non sint huius loci, *infra in 5 parte, ubi de Emporijs universalibus quid agendum erit*, plenius hæc & talia persequemur; sed tamen ita, ut secreta non nisi intelligentibus patere queant, quum talis, haud omnium stomachis æquè concoquendus veniat.

Consummationem autem plenam & manum quasi ultimam, tandem Hagæ per Legatos Hanseaticos, ut supra diximus, *Anno 1616. 13 Junij* accepit, ubi & mutua vice juramenta sunt præstita postero die. Brunsvigæ autem Notula fœderis superis positi subscripta est ab iisdem, qui superius fuerunt in transactione quotisationis nominati. Sed ut omnia usque ad perfectionem compleantur, juramenti formam nunc subnectemus, uti à Dn. Præsidente Dnn. Gen. Staticorum, in præsentia totius collegii *14 Junij, Anno 1616. præstita fuit,*

Forma & Contenta Iuramenti,
Fœderi Hanse-Belgico
adnexa.

EGO promitto & iuro in nomen & animam Præpotentum Dominorum Generalium Vnitarum Belgicarum, vigore, propterea mihi oblato, Mandati, quod supradicti Dnn. Statuci omnes & singuli, fœdus hoc, & inter eorum Præpotentiam & Honorabiles Hanse civitates, Lubecam, Bremam, Hamburgum, Rostochium, Stralsundum, Wismariam, Magdeburgum, Brunsvigam, Luneburgum, & Grifhsvaldiam hedierno die obfignatum, & confirmatum contractis, in omnibus suis punctis, clausulis & articulis assidue, firmiter & infrangibiliter conservare, & eidem omnia fideliter præstare velimus, omne absque dolo & argutio, ceu Deus illi adiutor sit verus.

Ita etiam vice versa à Dno. Legatis Hanseaticarum civitatum idem præstitum fuit debita solemnitate, ac saltem formalia mutatis nominibus fuerint expressa. Quæ autem ex eo tempore Historica huc referri debeant, & uti singula sese habeant, non est litus loci; sed ea, quantum mihi sunt

sunt cognita, alibi plenius explicabuntur. Interim hoc benè notandum, quod stilus iste planus & liquidus, quid antiquitatis cum maiori fide sapiat, quàm aliàs id mos fert aliorum, qui semper aliquid argutarum exemptionum submiscere solent.

C A P. X V.

De altera parte Fœderis Hansæatici particularu, quod cum imparibus aliquoties olim, & nunc ante paucos annos fuit initum.

QVAMVIS Fœderum natura hæc sit essentialis & propriè genuina, quod nunquam, citra corruptionem sui totalem, in speciem aliquam Reipubl. aut regiminis alicuius firmi possit transfundi aut transformari, tamen sæpius accidit, quod potentiores, per eius occasionem, sibi eiusmodi arripiant commoditates, quæ facillè eorum adaugeant potentiam & ambitionem, avaritiamve intumescere faciant. Etenim hoc certissimum est, quod nunquam superiores inferiorum consociationem frustra ambiant; ita talis actio semper abest ab

omni amore & integritate , inquit
 Pol. Atqui ubi amor & dilectio Dei
 & proximi non fundamentum sub-
 sternit intentionibus hominum; ibi
 nihil aliud nisi hypocrisis pessima
 expectanda venit , quæ meris blandi-
 mentis perversitates suas nugaciter
 vendit mortalibus ; imò optimum
 semper luctum sub specie religionis
 & pallio Christi sibi quærere gaudet.
 Væ illis, qui fallacitates tales non in
 tempore agnoscere discunt ! Ideoque
 certè semper duriores ipsorum sunt
 partes , qui ad directorium Fœderum
 adsident, quàm qui Reipubl. clavum
 torquent : tanta prudentia , circum-
 spectio, versuta cautio, cura diligēs &
 assidua, nec minus providus metus,
 cum animosa spe & fideli dispositio-
 ne , in futurum semper prospiciente,
 opus est , ut nusquam ferè pietas ad-
 mitti queat, quò omnia sublesta fide
 subornentur, & alter alterum insidiis
 perpetuò subagitare laboret . Nam
 fœderum consociationes hodiè in
 tanta mundi malitia nil aliud sunt,
 quàm meræ explorationes virium &
 expiscationes facultatum, cum inqui-
 sitionibus intentionis cuiusque &
 consiliorum ; quæ si quis potentior
 penetrârit altius, facilè causam fingit,
 quâ

quâ se promissis, alia interpretatione
 voti adhibita, subducatur, ut sic ex
 proximi damno suum conficiat lu-
 cum, aut ambitionem libidinofam
 expleat. Ita variis Fœderum artificijs
 luditur, ut nuspian centocolorum
 cautiosatis accurata applicari queat:
 & quo quis in fallendo argutior, t̄
 cum artificio tergiversationis id cō-
 modè fiat, cō prudentior habetur,
 non aliter ac hodiè fit in Academijs,
 ubi quò quis ferventius impudentis-
 simam garrulitatis loquacitatem ex-
 erere & exercere possit, cō quoque
 doctior & eruditione futili præstan-
 tior censeatur. Si quis verò ad mo-
 destam pietatem & veritatem tales
 importunas terminorum vanorum
 nugacitates revocet, in quævis perse-
 cutionum præcipitia abripitur. Sic
 mundus undique amat decipi, & in
 suis futilitatum nequitijs gaudia sibi
 quærit summa. Hinc quoque fit,
 quum nemo in tenera ætate ad ve-
 ram Verbi Cœlestis normam & eius
 culturam solidè piam revocetur, nec
 timor Domini initium Sapientiæ ti-
 t̄ habeatur, sed undique fucata, sai-
 tem non cordialis effulgeat pietas,
 quod, in quibuslibet actionibus hu-
 manis publicis & privatis, nuspian

Sincerus applicetur rebus agendis
 amor & inde profluens fides ac inte-
 gritas. Sed quis fundamenta ritè cu-
 rare satagit, dum quilibet sub specie
 Christianismi tam strenuum se agere
 semper Ethnicum satagit? In fœde-
 rum illusionem quid viderim toties, id
 memini satis, quàm fermè nullum
 tempus extiterit, in quo frequentio-
 res de fœderibus fuerint gloriatio-
 nes. Quicumque quid alti speravit,
 aut se offensum usquam putavit, in-
 vidiamvè ac vindictam secum clan-
 sulariè conceperat, vel limitum bo-
 norumque propagationem cum ho-
 nore actiori constituerat; fœdus sta-
 tim fremere incepit, ad quod recur-
 sum est passim. Verum ad Deum qui
 pœnitenti corde seriò reverteretur,
 usque rarus fuit, ut Iehova summus
 quoque in suis consiliis mortales re-
 linquere, & Spiritui vetiginis suo
 omnes justo iudicio tradere coactus
 fuerit. Paucissimi tamen id ritè ob-
 servando animadvertere, sanisque
 perspicere oculis potuerunt. Qui asse-
 ccati sunt tale quid, nec seduci se passi
 fuere, Iehovæ certè magnas habeant
 gratias. Proximo suo in pietate suc-
 currere decet, juxta præceptum Chri-
 sti, quod nihil, nisi amorem sincè-

rum exigit: Verum petulantiam alterius & malitiam petulantiam, peccatis-que sanguinolentiam è augete velle, Verbum Dei nusquam concedit. Lubecensium curam apertius profectò non sine prudenti fuit perspicacia. Ideoque non omnibus fidere voluerunt fœderum oblationibus. Multa audire & parùm fidere, non certè incautum est proverbium, præsertim in talibus tamquè arduis negotiis. Ideoque laudabilis semper mos fuit civitatum Hanscaticarum, quod non facilè dignitate superiores in suum admiserint consortium; sed ut plurimum necessitatis extremæ legem secutæ sunt.

Nam ex imparitate gluten compositum, nunquam ritè coalescit; ut ait ille: *Belua multo criss capitum, concordia discors, usq; sub hoc litu fœdere sapè lætet.* Veluti egregium huius rei discutsum mox subnectam, quæ consiliis publicis vir litteratissimus inter ICTOS antepaucos annos civitat. Hansc suggererat, quum tãtopere An. 1620 fœderis Hãscatici receptionem deposceret & ambiret sibi Rex Sueciæ, quã etiam tum prudenter sed honestè dissimulabant Hanscatici, ut mox patebit.

Nihilominus plurima adsunt exempla in Historiis, quod civitates de-

cessitatis causa cum potentioribus
& Regibus ipsis fœdera ad tempo-
ris aliquod spacium inierint.

Sic Anno 1399 Lubeccenses cum
Regina Daniae Margarita inierunt, ut
per eam occasionem iura sua, contra-
ctus, & privilegia commercii liberi
in Dania confirmarentur, nec non
Wismarienses ac Rostochienses in
gratiam reducerent; quod hac ratio-
ne impetrarunt satis commodè.
Similiter Anno 1417. statim quàm
Senatus antiquus Lubeccensis ab Im-
peratore Sigismundo, per Erici Regis
Daniae non minore curam restitui-
tus, & Vrbs ex hano liberata esset, in
publico conventu Hanseatico, ex de-
bita congratulationis affectione, ut
gratitudinem quoque demonstrarent
suam, fœdus mutuae adfidentiae in
necessitatibus à Rege oblatum detre-
stare non potuerunt: sed ad certum
succursum mutui subsidii & 1600
militum se mutuò obligarunt. Nec
firmius fœdus quoque recensent in-
ter alia Historici, quàm in honesta-
tis terminis & amicitiae diu observa-
tum fuerit. *Reckm. Chr. Lub. pag. 54.*
Et quamvis in officii huius limiti-
bus libenter permansissent Lubec-
censes cum Hanfis: tamen quàm Rex
Ericus

Ericus tandem crudelitatem submissam suam pergeret, coacti sunt Lubecenses cum reliquis Hansæ sociis foederi renunciare, unde non exigua orta est clades, ut suprâ relatum est. Ita quoque cæteræ civitates Hansæ in Brunsvicensi Quartirio propter sociæ civitatis Hildesie defensionem Anno 1485. ex necessitate foedus cum vicinis Principibus & Comitibus pepigere ad Annos 20, contra Episcopum Hildesensem Bartoldum Landspergium. Historia quàm sit memorabilis & maximè ad illustrationem huius rei faciat, & inde patefcere queat, quàm concisè res arduas brevibus complexi fuerint maiores nostri, præ nimium fucatis & maximè fictis amphibologiis huius seculi, quibus tot ampullas in nugaci pompa & solemnitate admodum superciliosa, cum variis manuum bastationibus, vendere solent; paucis eam heic interficemus. Tum quoque ratio commerciorum Hanseaticorum potissima in his exprimitur; unde discent potentiores, quanti sit, liberum propter avaritiam suam & suppressionem proximi commercii impedire casum.

Anno 1484. ex more solito Nobiliss
H h h h 4 les

les aliquot, qui onera cuncta ut plurimum à se suisque humeris in civitatem cervicem devolvere solent, uti ait *Letzner. in Chron. Dass.*, hoc etiam Bartoldo Landsbergico persuaserant, ætatum eius non rectius posse expleri, quàm ex accisa cerevisiæ Hildesienfis. Episcopus voti statim compos fieri expetens, impositionem talem tres Schillingos ex quolibet vase sibi deputans à civitate postulate incepit: Verum Hildesienfes id contra privilegia sua, consuetudines, libertatem & omnia iura sua esse, affirmabant; nec decere, in egenorum populique universi deceptionem, immiui mensuram. Quæ recusatio adcomordebat Episcopum, ut cum nobilibus & vicinis conspiraret contra hanc urbem; Et, quùm Dux Brunsvic. Fridericus in Calenberga cum urbe ipsa faceret, commovit ita fratrem Ducis Wilhelmum, ut is sub specie fraterni colloqui ex propria domo ægotum captivum abduceret. Hac re peractâ, non tantum merciorum com meatum intercluserunt urbi, sed etiam Dux publica inhibitione omnibus vicinis & civitatibus interdixit eundem, *sub dato Convers. Pauli die Anno 1485*, ac
substi.

substituit filium Henricum executorem : simulque armato milite interceptum fratris Comitem Rethbergensem & similiter captivum detinuit. Verum quum Hildesimenses Socios Hansæ implorarent, & ipsæ quoque civitates communium commerciorum causam hanc cernerent, atque præterea propter crudelē fratris Ducis Brunsvic. capturam, se coniungerent vicini circumcirca Comites ; Conventus civitatum Hanseaticarum Brunsvigæ habitus est ; ubi in consilio communi decretum fuit, quod mittendæ essent monitoriales prius ad Principem, priusquam concuterent armis, quæ tales fuerunt :

Notabilis Epistola Hanseaticarum civitatum aliquot, ex conventu Brunsvicensi Anno 1485. ad Vilhelmum Ducem Brunsv. in causa Hildesimensium missa.

Excelsè nate & Illustris Princeps, Clemens dilectæ Domine ; Nobis importuna quadam in scriptis concepta & obsignata admonitio præceptioque, controversam causam Ducis Henrici, V. Cl. f. h h h h s lē,

ly, nostri gratiosi Domini, & eius adhe-
rentium concernens, ab una, & Senatus
Hildesheimensis ab altera parte, à V. Cl.
transmissa & tradita est, quæ inter alia
huius est tenoris, quod nos cum aurigis
nostris, civibus & Mercatoribus ab omni
vectura & portationis comœatu in ur-
bem Hildeshamiam abstinere debeamus;
atque si quispiam illud negligeret; quod
eius bona & mercimonia confiscari aut
alia ratione ipsi auferri deberent. Ad hæc
V. Cl. ita hanc reponimus scientiam,
quod importunum tale præceptum, abs-
que nostra scientia, consilio, & consensu,
à nullo V. Cl. maiorum obtigerit, ex quo
certè æterna perniciës irrogaretur homi-
nibus. Nos quoque ex gratia & anti-
quissima consuetudine, à Dominis ad
Dominos, usque in hæc tempora obtinui-
mus hoc, quod si nos non simul quid in
consilio concludamus; ita nec debemus
manuteneæ factum. Quando igitur iam
non in causis his quid consulimus (ut
V. Cl. novit) non tenebimur etiam id in
facto perficere. Quod etiam nos in æternam
perniciem, ob aliorum virilitatem, qui
extra V. Cl. terram habitaverunt, & cum
hac controversia in V. Cl. ditionem per-
venerunt, simul aggredi debeamus. spe-
ramus quod ad hoc non sumus obligati.
Nos confidimus quoque, quod nec V. Cl.,

nec quispiam alius S. Imperij liberas vias, citra illius Imperij voluntatem & consensum, praecludere possit, & viatori negotiationes suas impedire. &c. Si verò cogitaret noster Clemen. Dominus Dux Henricus, aut quispiam, quod Hildesheimenses non sine conventionem relinquendū essent, illos iuri sisteremus, velut etiam, iuxta illorum oblationem, eorundem compotes sumus, sicuti id in litteris ad ipsam nostrum Clementem Dominum Ducem Henricum nos offerendo perscripsimus: quod tamen repudiatum fuit, nec ad fructum pervenit. Quare humiliter & efficaciter petimus, quod V. Cl. talem intempestivam monitionem & praecipionem, ad nos directam, cassare, & aeternam perniciem terrae huius propter alienorum virilitatem, non committere velit: sed V. Cl. potius iterum suum dilectum filium Ducem Henricum, nostrum quoque Clementem Dominum, adire, ut dissilatio & persecutio contra Hildesheimenses incepta abrogetur, & controversa discrepantia benifica tractatione componatur. In casu autem transactio talis amica disrumperet, tunc causa ad iuris exolutionem deferenda foret: ubi ad omnem adhibendam diligentiam prompti sumus, neque etiam in nostro labore, diligentia, studio & sumptu quid deerit.

Quod

Quod si vero huius amicabilis petitionis fructus ad nos retire nō posset (quod tamē non speramus) tunc Hildeshemensibus (contractus & Confœderationis causa) ita adstricti teneremur, quod illorū & illi nōstrorum de iure compotes simus; unde nec debemus nec possumus solos in necessitate relinquere, ad quod etiam hūc nos offerimus. Petimus quoque, ut id in gratia clementer accipiat, uti vastatio terrarū, & miserorum innocentium hominū damnum prohibeatur. Hoc re-compensamus & officii reponimus nos in subiectione erga V. & P. Cl. quam Deus diu in beatitudine conservare velit. Et petimus V. Cl. responsum. Dat. Brunsvic. &c.

Legati civitatum Hanse Goslarię, Gotingę, Hannoverę, Eimbecca & Brunsvigę; iam in Brunsvigę congregati.

Quę iura & privilegia antiqua civitatum Hanseaticarum etiam in his locis fuerint, ex hisce factis colligi potest, ut nihil in impediendis commerciis, à Principibus potuerit suscipi aut concludi, nisi cum consensu civitatum factum fuerit. Quum verò nihil responderet Princeps ad has, pro
maiorę

maiori excusationis cautela trium civitatum Hanseaticarum Gottin-
gensis, Eimbeccensis & Northeimen-
sis Legatos ad Ducem Wilhelmum,
Hardeſſiæ tunc degentem, miserunt,
qui idem peterent. Sed, quum nec sic
audiret interpositionem, & potius
bina obsidione premeret cum Episco-
po urbem, fratremque durius tracta-
ret in custodia Mundenſi, vicini
Episcopi & Comites cum civitatibus
Hanseaticis illius loci Confœdera-
tionem firmam Brunſvigæ infe-
runt, ut ex translatione apparet.

*Confœderatio aliquot Episcoporum &
Comitum VVeſtphaliæ cum civita-
tibus quibusdam Hanſeaticis
in Quartirio Brunſ-
vicenſi.*

EX Dei gratia, Nos Conradus Osna-
brugenſis, Simon Padebornenſis, &
Henticus Mindenſis, Episcopi, Ericus
& Antonius Holſteinenſis & Schom-
burgi Comes, nostro & nomine No-
bilibus Generoſorum Dominorum
Othonis & Iohannis noſtrorum di-
lectorum fratrum, Iobſtus Comes
Hoienſis & Brockhuſii, Bernhardus
Nobilis Dominus in Lippa, Rudolſus
Nobi-

Nobilis Dominus in Diepholt ; & nos Senatus civitatum Goslaræ, Magdeburgi, Brunsvigæ, Lunæburgi, Hildeshæmii, Gottingæ, Stendalia, Hannoveræ, & aliarum civitatum, quas præterea nos vigore contractuum & Confœderationis Hanseaticæ ad hanc causam pertrahemus, Constatimur manifestè pro nobis & posteris nostris & hæredibus, quod in Dei laudem, Sanctæ Ecclesiæ Christianæ, & in Rom. Imperii honorem, atque in nostrarum terrarum subditorumque, nec non nostrarum civitatum omnium in salutem, nos coadunaverimus & coniunctione coiverimus, hanc ob causam: Postquam Excelsè natus Princeps ac Dominus, Dns. Fridericus Brunsvic. & Lunæburgensis Dux, per eius Cels. morbum coniugi suæ dil. Margarethæ subductus, & in locos, ubi Cels. eius nunquam placere potuit, abreptus, ac talibus hominibus, cum quibus antehac nunquam conversari lubenter quivit, ad curandum commendatus est; atque ita per hoc exportatur ab arcibus & dominiis terræ, quæ summe nominatus Princeps in possessione habuit, atque eius coniugi fundus ex pacto dotali, quod pridem ex iure facti

seri debūisset, nondum traditus; Ac præterea, postquam Generosus & Nobilis Dominus Ioh. Comes Rethbergenensis in diffidatione atque custodia cum suis prorsus molestissimè circumdatus & captivus est: Arque etiam, quod honesta planè civitas Hildeshæmensis iam contra juris oblationem, & nobis denique civitatibus cunctis per inhibitionem vecturæ, regię viæ ratione victus nostri præclusæ sunt; sicut & Hildeshæmū ac reliquæ civitates in libertate sua & veteri consuetudine turbantur & impediuntur: Propterea coniungimus nos & contractu hoc coimus, sub cuiusque partis propriis sumptibus, dānis, carceribus, & iactura, præsentēs, in modum sequentem, ad 20 annorum spacium à dato hoc istius scripti:

1. *Et primò*, quod nos prædicti Domini debeamus & velimus esse inimici, & hostiliter tractare è vestigio, Reverendi in Deo Episcopi Battoldi Hildeshæm., Excelsè natorum Principum & Dominorum, Dn. Wilhelmi & Henrici eius filii Brunsvicens. & Lunæburgens. Ducum, Vitorum Diœceseos Hildeshæmen-

hæmensis, eorum omnium ditio-
nibus, terris & subditis, & ubi-
cunque erit competentia: & no-
strorum Dominorū unus plures-
vè, debent ac volunt semetipfos in
personis Hildeshæmii cum nostra-
tibus quam primum sistere. Ac
protenus, quando hoc factum est,
debemus & volumus nos civitates
prædictæ postero die hostes esse
Episcopi Hildeshæmensis. Diocæ-
seos, vitorum, terræ eius & subdi-
torum, & hostiliter eos persequi.

2. *Nos civitates antenominatæ de-
bemus & volumus etiam diffida-
tionis litteras statim è momento,
à dato huius compactiois & for-
deris, obsignatas tradere in ma-
nus Senatus Brunsvicensis: Atque
protenus, quando dicti domini
nos cum litteris aut orali nuncio
advocari curant, tunc debemus &
volumus Senatus Brunsvicensis,
diffidationis litteras cum nostris,
contra Excelsè natos Principes
Brunsvic. prænominatos, absque
mora transmittere, & absque dolo,
nisi accidat hoc, quod nobis præ-
dictis Dominis ac civitatibus, iux-
ta omnium nostrorum consilium
& consensum obtingere possit, i*
scipius

scriptus memoratis Dominis Brunsvic. & Lunæburg., quod cuique: in hac pactioe & Confœderatione continetur, & nobis Dei, honoris & iuris ergo debetur.

3. *Etiã* debemus nos Domini prædicti unum aliquem, qui idoneus fuerit, cum 50 Equis Brunsvigana ad eius & aliarum urbium Equites. in earum sumptũ mittere, ut illarum turmas ducat & gubernet. Et quando Domini & civitates omnes in campum progrediuntur, & oppida, cives, pagos, captivos, spolia, rapinas & contributiones, & occupant, dimidiam partem commodi Domini, & honorabiles civitates alteram habebunt partem.

4. *Civitates* autem volunt Dominis pro occupatis arcibus, oppidis, si forte oppignorata & obligata fuerint, dimidiam partem pecunie solvere. Si verò victæ arces & oppida non oppignorata fuerint, tunc nos civitates sæpius nominatis Domini dimidiam partem secundum taxationem honestam solveamus, & illas arces ac oppida subiugatas nobis vendicare, quod nos Domini supradicti absque ulla exceptione consentite volumus.

5. *Si contingat verò,* quod nos Domini aut civitates, quispiam aut nostrorum unus solus occupet, aut si unus nostrorum in uno loco, & alius solus in alio loco quid occupet, quisque suum sibi soli servabit commodum, excepto tamen eo, quod ad spoliū pertinet, illud iuxta Equitum ius dividetur. Si verò discordia & differentia exoriatur (quod non esse debet) eam ad tollendum aut componendum, penes duos erit dominos, qui ita à Brunsviga mittentur; & honorandus Senatus Brunsvigenfis & Gottingensis mittet simul. Et si nos Domini & civitates ad Duce[m] veniamus, ut tunc una pars æquè atque altera, & quisque pro viribus absque fraude sequatur & auxilium ferat.

6.] *Quod si etiam nostrorum cuiquā quid obtingat, & in infortunium incidat, tum unus alterius juri aderit, atque quodcunque ita pro iure habetur, acceptare alter debet, & sequi, sis tamen ne una pars alterā deserat, donec cuiusq; causa apud alterum totaliter in amicitia, aut iure agitata & composita sit.*

7. *Nec*

7. *Nec ulla pars absque alterius consensu cum quopiam transigere, aut pacem inire debet.*
8. *Si etiam ulli inter nos postea alias ob causas, inimicitia ab adversariis, durante hoc fœdere, adiiciatur, & nos Domini civitatum, aut civitates Dominorum decenter & cum iure compotes fieremus, tunc nemo nostrorum adversæ dictæ parti quidquam auxilii, solatii aut adstantiæ præstabit; in nullo prorsus modo, quomodocunque fieri possit.*
9. *Atque hæc unio, confœderatio & compactio, non debet omnibus reliquis pactis, à nobis prænomi- natis Dominis & civitatibus cun- ctis & singulariter factis, præjudicare quidpiam. Omnes præscri- ptos hos punctos & articulos, hu- ius pactiois & fœderis, promitti- mus nos prædicti Domini & civi- tates omnes, & singuli pro nobis & nostris hæredibus ac posteris, quod in certa fide, firmiter & inconcul- se, absque ulla arguta astutia simul optimè observaturi.*

Atque in huius testimonium nos Conradus &c. (ut nomina superius posita sonant ordine) no-

Nra sigilla pro nobis & nostris posteris & hæredibus scienter ad hæc litteras appendi curavimus. Sic & nos Senatus civitatum Gosl. Magd. Brunsvic. Lunæb. Hildesh. Gott. North. Stend. & Hannob. nostrarum civitatum Sigilla iuxta prænominatorum Dom. Sigillum pro nobis & nostris posteris scienter his appendimus. *Brunsv. in Anno post Christi Domini nostri nativitatem 1485, die Sabbath: post Laurent. D. Mart.*

Funestum certè inde exortum est bellum, quod utramque partem adeo defatigavit, ut tandem coacti sint inter sese transigere anno sequenti, ubi tamen omnia privilegia, libertates, obligationes, consuetudines, mores, usus & feuda manserunt integra civitatibus, & singula de novo ratificata iis fuerunt à Principibus. *Vide Letz. in Chron. Daß. p. 48. & Bant. Part. 4. Chron. Brunsv.* Sic etiam Duces Lunæburg. & Megapolitani non adeo pridem fœdera cum Hanseaticis evolverunt civitatibus, ut supra indicavimus. Verum quum stilus planè sit diversus, iuvat quoque eius copiam huc transferre; sed tamen heic notan-

notandum est, quod in plurimis eadem verba & contenta habeat fœderis huius conceptio, quam supra attulimus de civitatis Brunsvicensis defensione sub dato Lunæb. An. 1607. Ideo non opus ut omnia iterum heic transferantur; sed tantum in forma Extracti notabimus ea, quæ Ducibus applicata sunt in suis casibus. Occasio autem unde sit orta, supra satis indicatum est.

*Extract. Confœderationis particularis
& arctioris, quam cum Duce Lunaburg. Hanse aliquot civitates Anno 1606. pepigere
re Lunaburgi.*

EX Dei gratia nos Ernestus, Dux Brunsvicensis & Lunæburg. sicut etiam Consules & Senatores postnominatarum honorabilium Hanse civitatum, Lubecæ, Bremæ, Hamburgi, Magdeburgi, Braunsvigæ & Lunæburgi, manifestum facimus & confitemur hisce pro nobis & nostris posteris coram omnibus & singulis. Postquam (proh dolor!) tempora, &c. (reliqua, quæ heic sequuntur; omnia superius in antecedenti capite in notula confœderationis, harum civita-

rum de Anno 1607. possunt cognosci, quum eadem fermè sint, usque ad articulum 9, qui heic cum 10. coalescens ita mutatus est, ut sequentia verba habent:)

9. *Quum* itaque hoc salutare defensionis opus, absque firma directione non possit perfici, etiam pro æquo habitum sit, ut, propter principalem præ eminentiam, nos Dux Ernestus, in eo nemo alius præ nobis respectetur: inde ea nobis unanimiter demandata est, etiam à nobis clementer excepta & acceptata est: at tamen simul ad hoc complacitum est, & expressè constitutum, quod nos cum consilio & consensu honorabilium civitatum & eorum Deputatorum & Legatorum (ad quod singulis vicibus, ex quolibet civitate duo capaces & idonei & pro posse, tales personæ, quibus res cognita hæc est, & interfuere notitiis, ordinabuntur) pergere, & ad implorationem coangustatorum à nobis Duce Ernesto, tanquam Directore, aut in absentia nostra à Consiliariis nostris, ad civitates inter 8 dies aut, si fieri queat, adhuc celerius, usitato modo

convocationes & denunciationes mittere, conventusque, iuxta occasionem circumstantiarum, in commodis locis instituere, & quodcumque cum & à consociatis civitatibus decretum fuerit, perficere in adiumento velimus. In casum autem ita res munita sit, ut ea etiam nullam moram pati, & conventus non subito ita fieri queat; tunc Ipsius P. Cl. iuxta summa præditam discretionem, cum consensu unius aut duarum vicinarum urbium, concessum erit, quomodo pro utilitate Confœderatorum, coangustatæ urbi celerrime consilium & auxilium sit suggerendum, & nihilominus convocatio civitatum dicto modo suam habeat effectum. &c.

[*Sic & 12 articulo superius posita confœderationis ætioris, qui hinc 11. habetur, ubi de præfêto militari agitur, hæc formalia cum 2. sequentibus articulis interferenda sunt, que ita sè habent:*]

11. *Atque ne in subitanei casus necessitate supremus militiæ præfêtus & alii officarii desint, proinde ad acceptionem talis militariæ præfêturæ muneris, Reverêdiss. Il-*

Illustrissimus excelsè natus Princeps ac Dn. Dn. Augustus postulatus Coadiutor Diocesis Razeburgensis, Dux Brunsv. & Lunæb., respectivè noster dilectus frater & clemens Princeps ac Dn. debitè requisitus, D. E. & P. G. etiam juxta tenorem constituti muneris & Reverfalium rogatus est, atque ab honoratis civitatibus hæc oblatio facta, in casum, si E. P. G. iuxta inevitabilem voluntatem omnipotentis (quod diu prohibeat) morte præveniatur, quod tunc ipsius Dn. fratrum quispiam, cuius P. G. ad hoc munus qualificatus, ante alios respectari debeat: aut aliàs nobiscum Duce Ernesto propter idoneum Successorem huius muneris in suprema Præfectura militari, prout communi salutis optimè consultum videri queat, se conformabunt.

2. *Quod si* tunc res occurrant, in quibus Domini Præfecti usus sit necessarius, tunc eidem tam nostri Ducis Ernesti Consilarii, quam etiam civitatum, de quo superius mentio agitata, juxta dictum modum & explicationem, pro Consiliariis Bellicis & Commissariis ordinantur.

adiungentur, & secundum talium consilium procedetur.

13. *Inde etiam* nos omnes Confœderati è vestigio cum consilio Dn. Præfecti exercitatos Equitum Magistros & Capitaneos in provisionis munus accipiemus, ex communitæratio salarabimus, & victum legitimum præbebimus; etiam iuxta conditionem status & consilii communis, ad arbitrium Dn. Præfecti, vel aliàs, demittemus.
14. *Et quum* in his omnibus absque conspicua pecuniæ summa nil fructuosè effici possit aut valeat, proinde nos Ernestus in principio 20000 Imperiales & quælibet confœcia civitas 20000 Imp. thaleros dimidiam partem circa Michaelis fest., residuam circa proximum Paschatos sequens fest., vel etiam, si ita necessitas requirat ad nativitatem Christi, sicut etiam quilibet confocius quotannis 1000 Imperiales contribuemus, & in depositionis arcam, quæ ad hoc in Brema, Hamburgo, & Lunæburgo deputabitur, dicto die absque ulla mora sub pœna dupli., persolvemus: Atque ad administrationem huius & annuas rationes talis pecuniæ,

cuniæ, certæ, idoneæ, divitiis præditæ aut aliàs firmæ possessionis personæ, quæ in eo loco, ubi pecuniæ deponuntur, domicilium firmum, sub periculo illius consociati Magistratus & Senatus ordinabuntur & juramento etiam diversis clavibus obligabuntur cum eo mandato, ut media & vias excogitent, quomodo maxima pars comportatæ pecuniæ, iuxta communem consensum, & nostrum confœderatorum omnium periculum, in commodis & securis locis, ita in mutuum exponere possint, ut non solum debito tempore pensiones, sed etiam per cambium singulis vicibus, quoties necessitas exigit, abque diuturna mora, capitalis summa in potestatem pristinam redigi queat. Atque administratores & Quæstores semper ad postulationem quæsturæ suæ omnibus Sociis, aut eorum Deputatis liquidas rationes reddere debent.

15. *Si fortè res in eum redigeretur statum, ut summa capitalis & penus non sufficeret, sed ulterius quid erogandum foret, tunc id singulis vicibus fieri, nec mora ulla interici debet,*

[Ad 17. articulum illius, qui heic 18. est, adiecta sunt hæc verba:]

18. --- Nos etiam præterea necessario milite equestri & pedestri in cuiuslibet sumptum paratos adornabimus ita, ut coangustato in casu necessitatis citissimè, priusquam ad exteram conscriptionem procedi possit, cum certo numero militum, iuxta tenorem supra memoratæ taxæ, adisti queat, & quot hac ratione copiæ mittuntur, ex commune ærario salarium accipient.

19. --- *Aliàs 18. --- adicitur hoc:*

Quodcumque autem in hac defensione à nobis fortè occupatum fuerit, & peracta transactione, supererit, inter nos consociatos æqualiter dividi debet.

20. --- *Aliàs 19.* Atque hæc conjunctio per proximè sequentes continuos 20 annos durare debet, & ante hoc tempus nulli parti aut civitati resultatio concedetur, ita; si quis id tentare conabitur, ille non tantum ad peram & hoc totum defensionis opus contributam quotam in dispositionis communis arca relinquet, atque nihil exinde recipiet, sed etiam, in casu

si resultator coangustatus fuerit, & ipsius causa defensio suscepta, omnem sumptum impensum sufficienter refunder.

21. *Si quoq;* nos Dux Ernestus inter hos 20 annos (quod in voluntate Dei positum est) morte præveniremur, tunc nihilominus cum nostris in regimine Successoribus hæc coniunctio continuabitur, & quasi in hoc casu nulla mutatio facta esset, servabitur.

22. --- *Alias* 20. Post decursum autem 20 annorum cuiusvis libero arbitrio & electioni relictum erit; An hæc coniunctio renovanda & ulterius proroganda sit; an vero ab eo desistere velit. In quem ultimum casum ille, qui resilire cupit, tantum, quantum supra quotam eius in defensionem eiusdem impensum fuit, refundere & restituere debet. Si autem contractus iste nostro omnium aut maximæ partis consensu dissolvatur, tunc illud, quod in communis depositorii arca præsto est, æqualiter inter nos consocios divideretur, aut si quid debiti restat, id similiter persolveretur.

[23. *Integrè ex superiori fœdere d. pe-
satur.*]

24. *Præsertim* hæc coniunctio, nec nobis Duci Ernesto aut nostris posteris, nec consociis civitatibus, in possessione regalium, libertatum, iurium, multò minus nobis Duci Ernesto in singularibus transactionibus, quas cum nostra civitate Lunæburgensi colimus, nec etiam quas civitas Lunæb. incunctis privilegiis iurisdictione, litteris, non solum ipsi civitati huic à nobis datis, sed aliàs quæsitis, obtinet, veluti etiam communi Hanseaticæ civitati, quæ inter has & omnibus reliquis communibus Hansæ civitatibus viget, nec etiam aliis Unionibus, quæ cum aliis erectæ sunt, aut in futurum erigi valeant, attamen ne huic coniunctioni contrariè opponantur, quidquam præiudicii aut detractionis afferre debent; sed causæ separatæ erunt & manebunt.

In testimonium huius, nos Dux Ernestus has litteras propria manu subscripsimus, & nostrum Princip. Sigiillum scienter appendi curavimus, atque etiam, ut nostri Ducis Ernesti in regimine sequente Successores

cessores eò magis obligati & devincti teneantur, in nostræ prædictum mortis casum, (quem Deus diu prohibeat) huic omni, quod huic contractui insertum est, ab ea parte debitam præstare fidem & observantiam. Inde ex nostro mandato Reverendi, Nobiles & Strenui ac doctrina sublimes nostri dilecti Provinciales status & Consilarii Dn. Cunrad de Bothmar, Abbas Domus S. Michaelis in Lunæburg, Iohan Hartmannus ab Erffa Locumtenens, Fridericus à Bergen Capitaneus Blekedensis, Otto Grothius, Wasinuedius à Medingen Provinciæ Consil. D. Iohan Hildebrandus Cancellarius, & D. Ericus Hedeman aulæ Consiliarius, cum Provincialium præscientia & consensu, non tantum ad testimonium, quod contractus iste toti Ducatui Lunæburgensi in commodum exitium & utilitatem erectus, & inde in omnes sequentes in regimine Duces, quam diu sic idem duret, intellectus sit; sed etiam hec in obligatione, in loco Provincialis status, propriis manibus subscripsere, & appensis suis usitat. Sigillis corroboraverunt:

Similiter nos idem supra nominata civitates, sub bona integra fide loco iuramenti promissimus & polliciti sumus. Omne fideliter absque fraude & dolo. *Actum Lunæb. in septimana Vocem iucunditatis. &c. Anno 1606.*

Ipsa littera quidem & accuratè adhibita solemnitas cum adiunctione Provincialium, heic satis demonstrat oculariter, quanta cum cura & sollicitudine providentique animo & cõsilio benè prædeliberato Dux ille Lunæburg. Ernestus p. m. hoc egerit, ut constantem & perpetuam correspondentiam coleret cum istis sex & aliis Hanſæ confœderatis Rebus publ. Velut etiam obligatio hæc simul non tam Fœderis continui notulã, quàm firmi alicuius contractus formam (ceu id quoque verba expressa aliquoties disertè continent) exprimit, unde & toti Provinciæ & posteritati sequenti sancta eius commendatio committitur adeò, ut non tantum *per 20 Annos* duratio eius observari; sed etiam semper tempore convenienti renovari debeat, in quem finem id ita sedulò inculcatur. Attamen, priusquam 20 istiusmodi *Anni*, imò

ne

ne quidem decennium completum esset, post obitum Ernesti huius, quum fortè novi Consiliarii novæ spei affulsionem concepissent, & pœnitentia quadam tantæ perpetuitatis, in amicitia constanter colenda, fortè ducerentur, ab hoc contractu adeò præproperè recessum est, ut *Anno 1615. 19 Octobr.* alia confœderatio, quæ maximè in 6. art. contra Lubec. & Hamb. (uti actus ille executivus *Anno 1620* tum id testabatur) directa apparet, cum Duce Christiano fratre defuncti & Episcopo Mindensî instituta fuerit, in cuius notulâ quâ plurima, quæ nonnihil arctius vinculata continebant, penitus sunt correctæ, & alia specie induta, atque saltem ad decennium directæ. Veluti etiam constitutio succursus plane et notulâ in annexum Recessum translata est, nec post *An. 1620* amplius in observacione ulla mansit, postquam suam tunc executione propria ad Albim intentionem persecuti fuerant, ut supra id dictum est. Atque hoc quum æquitati magis consentaneum undique vendicaretur, factum est. quod etiam *Anno sequenti 1615 10. Junij*; Iohannes Albertus Dux Megapolitanus, eodem modo huic confœderati-

fœderationi adsociaret, sicuti ex sequenti Extracto id cognosci poterit, quo utriusque Ducis obligatio continetur.

Extractum Confœderationis duplicis, quam Dux Christianus Luncb. & Dux Iohan. Albertus Megapoli. cum supra dictis 6 Civitatibus Har. & Saxonico-Vandalicis in renovatione sua, An. 1615. & 1616. iniere.

Notum; postquam ex Dei Gratia nos Iohan. Albertus Dux Megapolitanus, Princeps Vandalix, Comes Schwerinensis, terrarum Rostochiensis & Stargardensis Dominus ex certa relatione addidicimus, quod Reverendiss. Exaltè natus Princeps, Dn. Christian postulatus Episcopus Diœcesios Mindens. Dux Brunsv. & Luneb. noster amicè dilectus cognatus, affinis, Dn. Patens & Compater, ante exiguum temporis spacium, deliberatis satis maturè rebus omnibus, ex admissione omnium divinorum & mundanorum jurium, confœderationem quandam defensionis & nautentionis, salutaris pacis publicæ, cum 6 honorabilibus civitatibus,

Lubecca, Brema, Hamburgo, Magdeburgo, Brunsviga & Lunæburgo, iuxta modum uti de verbo ad verbum capitulis & annexa eius notula sonat, benevolè contraxerit :

Ex Dei Gratia , Nos Christianus, postulatus Episcopus: Diocesis Mindenensis, Dux Brunsv. & Lunæb., velut etiam nos Consules & Senatores post-nominatarum honorabilium Hansæ civitatum , Lub. B. H. M. Braunsv. & Lunæb. notum facimus & confirmamus erga unum quemque, &c.

[*Modificata hæc Confœderatio 22 art. quidem continet, & in ijs prope eadem loquitur, quæ supra artibus Fœdus Hanseaticarum 6 Civitatum ponit, paucis nonnullis mutatis, & 20 Annis ad decennium saltem reduëtis; sed quum vis maximè emnis in annexo Recessu consistat, cum hæc solum modo interferemus, ut non opus sit superflua posita his repetere.]*

Recessus Christiani Episcopi Mindens. &
 Ducis Brunsv. & Lunab. civitatum-
 que sex Harsseaticarum, Fæde-
 ri eorum archiori an-
 nexus.

EX Dei gratia, Nos Christianus postu-
 latus Episcopus Diœceses Mindensis,
 Dux Br. & Lun., sicut etiam nos Cons.
 & Senatores post nominatarum Hanse
 Urbium, Lub. Br. H. M. Br. & L.
 notum facimus & confitemur huic erga
 quemlibet, quod nos iuxta tenorem inter
 nos sat consideratè erecti Fœderis, pro
 ulteriori declaratione illius & 9. arti-
 culi, & reali manutentione salutaris pa-
 cis publicæ eoque coniunxerimus. &
 convenerimus, facimusque hoc idem &
 in vigore harum litterarum: ita & hoc
 modo: quod non minus nos Dux Chri-
 stianus, quàm etiam nos quævis præno-
 minatarum 6 Urbium, continuo 50 Equi-
 tes & 200 pedites, atque ita in totum
 350 equites & 1400 pedites, qui omnes
 sat exercitati & ad efficacem promotio-
 nem huius defensionis idonei, apti, & qua-
 lificati sint, cum omni, quod in fortibus,
 aptisque officarijs, munitionibus, armis,
 sclopetis, muniti- nibus, extra illud, quod
 ad cuiusque necessitatem requiritur, præ-

huius succursus completionem, ad minimum; 300 equitum loricas, sclopetos, 1000 peditum sclopetos, 400 peditum loricas, cum tot lanceis, 3000 libras inflammatoriorum, 200 centenas libras pulveris, etiam tormenta bellica. Et que præterea singulariter cuique competunt, salario expectantis conducere, aut iuxta conditionem cuiusque melius adhuc parari esse, ac, quoad duratio Fœderis huius est, constanter absque intermissione, conservare, ut numerus talis, iuxta Unionem Fœderis, coangustato absque mora statim adsit cum omnibus necessariis rebus, omnia præstare velimus & possimus. Quod succurrentibus. simulac liberatus fuerit, iuxta equitatem restituere: Actamen in hoc incumbemus, ut aut ex offerentibus bonis damnum ipsi resarciatur, aut ipse offendens huic satisfaciat. sed et succurrentes saltem ad favorem obligati tenebimur. &c. In reliquis leges Fœderis servabimus fideliter absque dolo &c. In testimonium nos Dux Christ. &c. Etiam nos Consules &c. Prædicti nostri ex omni parte Sigilla ad has Literas appendi curavimus. Actum in Urbe Lüneburg. 19 Octobr. Anno 1615.

Atque hinc istius constructionis contenta & complexus honestus,

Christianus, æquus, & erga quemvis summi & imi status propugnabilis inventus, & extra hoc etiam rite censetur, quod nos, ob consanguinitatem & vicinitatis correspondentiam alter alteri, iuxta divina & naturalia iura, ad succursum & auxiliarem manum præstandam obligati teneamur, ut proinde, præviâ huius rei matura deliberatione, nos pro nobis & posteris in talem Unionem liberè & bono consulto insinuaverimus, & ad talis coniunctionis firmam præstationem obligaverimus: facimus hoc etiam hisce & vigore harum litterarum ita & hoc modo, quod omnes & singulos Unionis condiciones & insitos articulos firmiter servare vclimus, atque nostri posteris non minus, ac si nos à principio consultationibus his interfuissemus, & statim comprobassemus, omnia præstabunt. Quod omnè integrè firmiterque ad servandum sub fide Principis, nostri honoris, dignitatisque promissimus & sanctè polliciti sumus; Velut nobis quoque Ducis Christiani dilectio, & memoratæ civitates conformem obligationem tradiderunt, exhibueruntque. Omne hoc fideliter absque dolo. In testi-

monium huius obligationis 7 exempla confici curavimus, & sub nostra manu ac Sigillo appenso plenè ratificavimus, ex quibus unum Duci Christiano, & reliqua 6 honorabilibus civitatibus exempla tradita sunt.

*Actum 10 Junij, Anno post Christi nati-
vitatem Salvatoris nostri 1616.*

*Iohan. Albertus Dux Meg-
kelenburgensis.*

Hand opus est, ut de effectura-
lium Fœderum quid amplius his
adiiciatur, quàm ipsa imparitatis ra-
tio satis omnia explicare & nos do-
cere queat, quantum iis rebus & in-
geniis potentiorum confidendum,
quàm rarò subsit constantia, & quæ-
vis fortuna aut occasionis commodi-
tas quidvis facili mutare nutu que-
at. Ipse interfui pluribus eiusmodi
actionibus. Exempla quoque odiosa
habentur, Eventus rerum si quid
monstret tragicum, nimis serò tunc
sapere cupimus Phryges, Tum quo-
que mundus in eam planè detusus
est desperationem, ut nec pietati aut
virtuti limites amplius constant in-
ter quævis delicta & vitia. imò ut ipsa
opera tenebrarum pro pietate, & vi-
tia

ra summa pro virtutibus censeantur..
 Sic commodum & utilitas pro fine
 ultimo habetur cirra pietatis & con-
 scientiæ respectum, ut verus amor er-
 ga Deum & proximum planè ubique
 apud mortales expirât: nec amplius
 vestigia ullarestant. Imò audivi, qui
 utilitatem pro summa regula sibi ha-
 berent, dicendo; Apage cum tua con-
 fœderatione omni, si pietatem, aut
 honestatem utilitati & commodo
 præferat. Ergo cerne fundamentum!
 Obstupefactus putavi, quasi ipsam
 audivissem tale vocis fulmen into-
 narier ex Satana. Gloriæ tamen sin-
 gulari sibi duxit, quod sub specie pie-
 tatis & simulatione Christianæ reli-
 gionis in vinculum tale potuerit ho-
 mines cogere, cum risu hoc effun-
 dens verbum: Tali hamo inescate &
 piscati decet stultos mortales, ut quis-
 que suo rectius invigilet commodo.
 Sub specie religionis & boni publici
 maxima huius commercii vis latet:
 &c. Pudet plura referre. Sic homi-
 nes iam non pudet ulterius leones,
 urfos, pardosque agere: sed quàm ip-
 sam diaboli induerint formam, ef-
 fundunt crudelia quęvis: tam diu
 sese continent, donec quemlibet in
 casses coegerint, ait ille.

Quod quum usu longo quoque didicerint Hanseatici, non facile cuivis Spiritui habent fidem, sed potius rem facto probari prius satagunt: ceu ipse Christus monet, ut ad fructus respiciamus mortalium, ex quibus bonitas arboris affulget, & in oculos maximè prudentum incurrit. Namque etiam qualitas luminis ex serenitate lucis conspicitur. Ac nisi quid verè in amorem gloriamque solidam Iehovæ & proximi dilectionem referatur, omnia in vanitatem & nugacitatem suam cum operibus tenebratum recidunt. Proinde Christus præcipit seriò hoc cuivis mortalium *Matth. 5. 16.* ut in luce ambulemus, ait: Luceat lux vestra, coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem vestrum illum, qui est in cælis. At quis hoc intelligit, aut perficere staret? Ita magnum discrimen ponit inter politica & Christiana opera: Et nihilominus vehementer iactant, quod in ipsis crudelitibus sæpè gloriam Dei quærant. An vera gloria Dei furo & hypocrisis se affici sinat? An possit esse cruenta? An non principium aut exordium cuiusque Fœderis, quod

titulo tenus defensionis colore co-
 nestare satagunt, id satis apertè testa-
 tur? Et novimus satis clarum inter po-
 tētes, qui absurdū putat, nec sine effe-
 vescentia cordis furit, quoties quis, ad
 pietatis officium eum revocās, crude-
 litatē & atrociam facinora belli ipsi dis-
 suadet: nihilominus semper pacis si-
 mulat & vēditat studiū, reprehendens
 in aliis strenuè, quæ ipse toties cotidie
 delinquit longè crudelius, causis suis
 fictæ prætensionis & iustitiæ semet-
 ipsum decipiens. Ita non videmus
 manticæ, quod in tergo est: Et quis
 tamen se non in malis suis perspicua-
 cissimum putat? *Vid. Ioan. 9.41.*

Sed redimus ad imparitatem Fœ-
 deris Hanseatici particularis; veluti
 ibi ex parte pro fundamento ab aliis
 habitum fuit, fœdus 6 civitatum;
 ita quoque Rex Sueciæ alterum sibi
 modernus selegerat, quod Hanseati-
 cæ nonnullæ civitates Orientales
 cum Dn. Staticis Generalibus inie-
 rant *Anno 1616*, ut supra d. ctum.
 Non tantum enim magnæ id inde
 censebatur famositatis & auctorita-
 tis; sed & Rex inclutus Sueciæ suas
 proprias habebat causas: quum ipse
 ante sexennium cum Ill. Ord. Stat.
 Fœdus 15 *Annorum* simile iniisset.

Res hæc tunc magnæ cōsiderationis
 iudicata fuit ab omnibus ad eò , ut
 diu agitaretur quæstio illa ; An cum
 Rege Fœdus pangendum ? Et quoque
 ipse Rex apud Legatos Hanseaticos
Anno 1620 id urserat, responsum ca-
 tegoricum exigens , ubi simul termi-
 nos ad Sinū Bothnicum extenderat ;
 unde nonnulla quidem suboriebatur
 circumspèctio altioris cogitationis.
 Nihilominus satit accuratè perlustra-
 batur articulatim Fœderis Belgici
 dispositiō , & in 8 articulis plurima
 pro ratione status illius, temporis, &
 regiæ intentionis (quantum ex rela-
 tione Legatorum patebat) digereban-
 tur rectius. Memorabilis autem in-
 ter alia tunc fuit præcipui I Cti p. m.
 cuiusdam G. H. B. mihi dilectissimi
 sententia , quam in scriptis exhibe-
 bat. & , quàm notabilia dicat , non
 inconueniens erit, eam hæc pro parte
 inferere, quæ ita se habet :

*Brevis Resolutionis Consideratio de
Confœderatione Suecica, Han-
seaticis An. 1620. non-
nullis proposita.*

QUÆNAM honorabilium civitatum intentio, tam à principio erecti Fœderis Hanseatici, quàm etiam postea in renovatione eiusdem, fuerit, ex scriptis Recessibus passim constat. Quùm autem successu temporis experientia demonstrârit ipsa, quod tale Fœdus scopo proposito non esset sufficiens, de extensione eius melioritate consilia suscepta sunt. Hinc quoque enatum, quod tandem inter aliquot Civitates Hansæ ex longo tempore apud maiores in usu fuerit, ut ita privilegia & iura, tum quoque libertatem commercii & negotiationum per mare & terram cõrectus assecurarint & conservare poterint. Veluti etiam tandem Fœdus Belgico-Hanseaticum in eum finem directum est. Unde simul perspicitur, quod Regia Dignitas Suecica eandem modò intendat metam. Si in proposito hoc firmiter ea cupit correspondere cum Hanseaticis, nec aliud quid præsumi valeat; nulla erit diff-

difficultas in quaestione, An cum eadem hoc ineundum sit Fœdus ? Etenim, quum punctus iste in 14 Articulo Fœderis Hanſæ-Belgici pridē ratione, quod honestis & practicabilibus conditionibus alii quoque Potentiores Principes & Respubl. in id recipi debeant, decisionem suam obtineat ; huius quaestionis resolutio plana erit. Quare progressus ulterior patere debet, ad cautelas heic observandas. Vbi se statim Politicorum sententia exerit, in qua periculosura meritò habetur, quod cum Impati- bus, adeoque Potentioribus fœdera non ineunda sint. Namque experientia ipsa testatur, quomodo in omnibus Reges & Principes semper, ad privatam suam commodum, sub specie publici, oculos teneant reflexos. Atque si hoc obtineant, tunc in consequentibus fœdus nil amplius curatur: Imò ut plurimum sæpiſsimè contra proprios confœderatos coabuntur. Velut nupertimum exemplum cum civitatibus Lub. & Hamb. id apertè demonstrat. &c. Ut taceam, quæ Potentiorum affectio sic erga civitates & communiones, quomodo sub prætextu amicabilis correspondentiæ & amicitiae erectæ haud rati-

civitates in securitatem pertrahant, ut pro voluntate sua pedetentim eas subigant, aut etiam in totalem præcipitent ruinam. Imò haud obscurè quoque id intendere solent, ut vires civitatum expiscentur; quas ubi exploraverunt, fœderatos non solum ludibrio exponunt, sed nec quicquã subsidii præstant in necessitatibus. &c. Præterea heic considerandum venit, quod multiplicatio Fœderum, multas pariat distractiones, enervationes virium, aliasque causas infinitas difficultates ita, ut etiam subsidia, quando diversis locis impendenda veniunt, communiter in impossibilitatem erumpant. Sic Regem Sueciæ quoque hodiè cernimus gravibus vicinorum differentiis fermè obvium; unde honorabilibus civitatibus assistentia, si fortè belli alicuius viribus in proprio infestetur regno, aut obruatur, planè esset futura intolerabilis. Velut etiam plures hisce possent addi rationes, &c. Nam quis potentiores ad fœderis observantiam coget, si fidè amplius non curent? &c.

Etiamsi autem tales & eiusmodi motivæ ingentis sint importantiæ; ne facilè quis prudens his quid solidi obicere possit: Attamen hisce difficulta-

cultatibus, si constans & firma constitutio cum obsidibus & idoneis conditionibus fœderis muniatur, satis tutò obviari poterit. Hoc præsuppositum si solidum structuræ fœderis fundamentum porrigat, & loco proptii commodi certa integraque fides supponatur; tunc omninò prægnantes causæ ad fœdus ineundum nobis succurrunt. Namque ipsa dies id aperit, quomodo civitates Potentioribus quasi sedes in oculis sint, earumque libertatibus & privilegiis quidvis derogatum velint, ut unice earum quæratæ ruina. An vero civitates tanto robore satis confirmatæ & communitæ sint, ut tot impetitionibus sufficienter resistere queant absque aliorum adstantia confederatorum, & sic suum satis manuteneant statum; id meritò considerandū venit, & altioribus ponderandum examinandumvè rationibus.

Quod si nō, uti metuo; certè occurratum foret opus proflus, eiusmodi recusare media, quæ quasi ultro in inscientibus offeruntur. Quid est firmitus? ut quis sit solus in necessitatibus, an ut socium fidum habeat adstantiæ, sive clandestina aut aperta petatur violentia? Quod ita

que ad Regem Sueciæ attinet, licet sit potentior; attamen publicè constat, quàm sincera & integra affectione civitates & earum prosperitatem foveat. Nec mirum! Etenim, ut illarum status ritè conservetur, maximè eius interest, & quidè adeò, &c.

Sed heic iubet Plato quiescere, ait ille, ne Harpocratici articuli tangantur, &c.

Tandem ita concludebat. Opus igitur Fœderis huius nunc recumbit in conditionibus Fœderis, & præsertim in puncto defensionis & contributionis. Quemadmodum iam Defensio talis in cõsignatis punctis optimè concepta videtur; ita ab hac parte illud principaliter respiciendum, in quibus necessitatis casibus unumquodq; foret observandū. &c.

Verum non opus est, ut omnia explicentur, quæ successu caruere suo; velut etiam optimus ille ICtus hæc & eiusmodi saltem arbitrio Civitatum Hanse ad meliorem & saniozem discussionem surrogabat, uti ipsius id testatur ad Consiliū hoc conclusio, quam ita formavit. Quod omne tantum modò pro benevola adhortatione in huius rei mentionem coniecere volui, meliori sententiæ me officiosè submitiendo. Quælibet civitas suam propius examinabit secum salutem,

1264 R E R V M P. H A N S.
suetem, veluti quoque id ante om-
nia, quod universo Collegio honora-
bilitati Hansæ civitatum Unionis
prosperitatem, commodum, & emo-
lumentum vergere queat, rectius
considerare noverit. *Præsens, 29 De-*
cembris. Anno 1620.

Verum quum Rex Privilegiorum
confirmationem & abrogationem
gravaminum commerciis communi-
bus impositorum de die in diem dif-
ferre inciperet, nec ad officiosissimas
& amicabiles civitatum litteras di-
rectò responderet, ipse quoque dispi-
ceret ad commercia non nihil atter-
eius, si fortè vectigalia uberiora in
aliam eius intentionem redundare
possent, potissimus huius consilii
conceptus & formatio propior coa-
cidere & defervescere cœpit, ut vana
ex vatis colligi potuerint, quæ ab-
stionem ab alienatam declararet.
Ideoque non mirum, quod Resolu-
tionis suprascriptæ rationes primordia-
les in suum redierint circulum, &
confirmationem negativæ adiecerint.

Sed tantum quoque de Fœderibus
impatitatem in membris Hansæ co-
cernentibus: nunc restat in hoc passu,
ut ad nervum contributionis pro-
grediar.

grediamur, cuius ratio potissimum ex pactis Anno 1604 renovatis constat; ubi simul aliæ divisiones civitatum Hanseaticarum sese exerent.

C A P. XVI.

De Contributionibus diversis Civitatum Hanseaticarum, & aliâ inde emergente Civitatum divisione.

EX diverso rerum respectu, diversâ quoque sumuntur distributiones, veluti supra satis id explicatum est, & indicatum in quot partes Principales potissimum dividatur corpus Hansæ. Sed si nunc ulterius progrediamur, & fomentum eius perspiciamus, plura se exerent in membrorum divisione. Formæ autem Fœderis rectè subnectitur eius fomentum, quod in contributione consistit. Etenim vita hominis nullatenus diu in corpore vigere posset, si naturale ipsi subducatur aut negetur nutrimentum: Sic membra Corporis Hanseatici faciliè dissiparentur, aut inter sese protenus dissilirent, nisi contributio id suggereret alimenti, ut inde publica utilitas eo rectius curari posset. Firmis
LIII enim

enim talium præstationum primæ-
 vus est, & omninò esse debet com-
 moditas Reipublicæ, ut pulchre ait
P. Helg. 1. quæst. iur. 17. n. 3. & seqq.
Klock. de Contrib. Concl. 1. lit. C. Proin-
 de etiam cum ipsis imperiis, & alicu-
 ius corporis constitutione emerfisse
 dicitur ritè ad hoc, non, ut poten-
 tiores inde plebem medullitus exu-
 gerent; sed ut tam pacis, quàm belli
 tempore res & personæ civium in-
 tuto esse possent. *Klock d. l.* Nam fi-
 unt conferendi in publicum causa,
 ad sustinendos sumptus, quos corpus
 aliquod sive Respubl., necessitate ut-
 gente, facere cogitur. *Cour Lug. in
 meth. sua c. 8. n. 13. Vincel. de collect.*
c. 1. n. 11. Unde omnes, qui recipiun-
 tur in locum talem, idem sustinere
 coguntur, ut munera nobiscum fa-
 çiant eiusmodi. *l. 1. ff. ad municip. l.*
18. ff. de Verb. Sig. idque per ordinem
 pro modo fortunatum. *l. 1. C. de mun.*
patrim. lib. 10. Et quamvis etiam col-
 lectæ dicantur à colligendo, tamen
 hoc vocabulum nimis strictum est,
 & potius Reipublicæ quadrat, quàm
 ut heic locû invenire queat. Est enim
 collecta incerta, irregularis, ac secun-
 dum casus, & occurrentes necessita-
 tes Reip. aliquando maior, aliquando
 minor.

minor. l. 6. §. fin. ff. de muner. l. in hono-
rib. ff. de Vacat. mun. ubi Bart. Surd.
Cous. 146. n. 19. VVesemb. cons 27. num.
24. tom. 5. Olim donum dicebatur
& erat liberæ voluntatis. Vincent. de
Franch. decis. 56. n. 17. Ideoque longè
generalius, accipitur rectè cōtributio,
& in confœderatione ita habet ra-
tionem muneris ex pacto, veluti et-
iam hoc loco nobis idem significat.

Verùm quùm alii & præsertim
Ægidius Thomat. libellum egregium
conscripserit de talibus Reipubl. col-
lectis, & quot speciebus veniant, ita;
ut prope innumerus sit earum cū-
mulus, uti rectè sic exclamat *Klock.*
d. l. & concl. 3; Ecqua hodiè novorum
tributorum Illas non excogitata? non
inventata? suis talia examinanda re-
ctius relinquimus auctōribus; nos ad
distinctionem nostrarum in Hansa
contributionum convertentes.

Quamvis autem auctōres varias
hec confingant distinctiones, ut aliæ
dicantur publicæ, aliæ privatæ; vel
imperiales, & Provinciales: aut ex-
traordinariæ & ordinariæ; tamen
potius existimo, esse subdistin-
ctio- nes, quùm non omnia ita ritè expri-
mant & contineant genera contri-
butionum. Etenim sæpius non ani-

madvertuntur omnes, quæ clancula-
 rariè & atcano modo congeruntur;
 seu quamplurimas in Belgio novi:
 & maximè lucrativæ habentur, quæ
 absque sensu & motu populi possunt
 cum artificio cogi. Unde vidi etiam,
 qui in talibus se singulares rerum in-
 ventores ibi offerrent, & gloriaren-
 tur, quod ultra 100 noscerent modos.
 Proinde rectius poterunt ita dividi,
 ut Contributiones aliæ sint apertæ
 aut manifestæ, aliæ occultæ: Mani-
 festæ iterum sunt vel Ordinariæ aut
 Extraordinariæ. De occultis autem
 nobis non erit agendum apud Han-
 sam, quùm arcana ubique impene-
 trando pertingant; nec secreta sint re-
 velanda. Ordinariæ autem rursus du-
 plices ibi habentur. Aut enim in
 Conthoriis Vniuersalibus colligun-
 tur, aut apud membra Hansæ. Atque
 hæ iterum in collectione apud mem-
 bra Hansæ sunt duplices: Aut in cer-
 to annuo iuxta proportionis iustæ
 dispositionem, ut mox patebit, aut in
 quotifatione casuum persolvuntur.
 Illæ autem civitates Hansæ, quibus
 quotifatio in Contributionibus Or-
 dinariis adiecta est, solummodo ad
 conventum communem convocan-
 tur, ut ibi deponant votum; reliquis
 verò,

verò, quas Annuitas dicunt, non competit votum immediatè, sed mediatè & saltem iis temporibus, quando renovatio Fœderis Hanseaticæ communis instat; tunc Quartirii cuiusque Metropolis singula suæ dispositionis membra convocat in locum certum, atq; illæ cum iisdem agunt, tractantque necessaria: veluti etiam Colonienses *Anno* 1603 fecêre, qui tunc Civitates Hanseaticas omnes sui Quartirii ad Monasterium convocarant, ubi inter alias res deliberandas variæ habitæ sunt tractationes de Contributionibus Ordinatis & Annuis: maxima pars voluit annuis includi. Hoc itaque quùm per solitam relationem iterum *Anno* 1604 ad communem Hansam in eorum conventum, qui principaliter renovationi Fœderis cõmunis destinati erant, delatum esset, varia & multiformia consilia super hoc puncto habita sunt: Vbi tandem Coloniensibus in commissione singulati oblatum est, ut nomine communi cum reliquis civitatibus, quatum residuum adhuc expetebatur, plenè tandem transigerent, & ad annum certum restringerent. Quod verò jam cum cæteris, quæ in conventu Monasteriensi præ-

ientes fuerant , in perfectam transactionem redactam fuerat , id per commune placitum ab omnibus presentibus approbatum & ratificatum fuit ita, ut Annuitis illis comparatio in conventibus & aliis incommoditates usque in decemium liberæ relictae fuerint, atque quæque civitas in gravaminibus suis quem mittere, aut per Metropolim suam subordinatas vè civitates necessaria petere posset. Veluti etiam tum loco Brunsvicensium , qui tunc bello impliciti hærebant, commissum est, ut similiter cum civitatibus Annuitis sui Quartitii transactionem juxta modum Colonensium perficerent, quod etiam fideliter præstitere.

In specie autem Vrbs Staverensis Frisiae tunc in conventu Hansæ per Legatum suum Trinckium Andringam ritè Anno 1604 obtinuerunt singulari pacto , quod singulis annis circa festum Pentecostes 35 Imperiales pro annuo mittere deberet. Sic etiam Boxtehudani per suum ibidè Secretarium id impetrarunt, ut nil amplius, quam 20 Imperiales pro annuo quotannis solvant; sed tamen ut ad locum Directorii suo mittant periculo utriusque,

Quum verò Stralsundenses, Stetinenses, Griphswaldani idem ferè petere viderentur, ut ad annuam pensionem possent admitti, exprobratio gravis cum reprehensione non levi obiecta fuit illis, ne quid in malā pertraheretur consequentiam, præsertim quàm Contributiones Conthoriorum non tales essent, ut possent ad sustentationem sufficere. Ideoque notabile est Decretum, quod tunc ad normam æquitatis compositum est. Ut inde providentia & circumspèctio æqua civitatum ritè cognosci possit, quàm amicabiliter undique cum sociis suis agant, lubet paucis heic inferere; cuius verba proinde in Recessu hoc modo sese habent.

Decretum Publicum Hansæ communis Anno 1604 in Mens. April. ad 5 Articulum Contributionis in Fœdere, qui tunc in deliberatione 2. fuit.

AD articulum Contributionis, Annuum spectantis, decretum est. Licet ante hac sæpius, imprimis etiam Anno 1601. constitutum sit, quod aliquot non adeò divitiis pollentes civitates ad Annuum admitti, & ab alijs ordinarijs con-

LIII 4 tribis-

tributionibus exempti esse deberent. quum
 autem tale in abusum abreptum sit ; &
 aliquot præpotentes civitates solummodo
 quoque ad annui præstationem recurrere
 velint , & præterea metuendum , quod
 confusionem in Contorijspariat , acta-
 lium civitatum multitudo reliquis , que
 ad contributiones oneraque ordinaria fe-
 renda constricte sunt , molestias & præ-
 iudicia creet , tam in participatione pri-
 vilegiorum , quam defensionis , velut & in
 libertate vectigalium apud civitates ali-
 quot invicem gignere possit : Proinde iste
 punctus ad materiam prædeliberandam
 simul dimissus , & iam in consuitationem
 maturiorem deductus fuit , sicut quoque
 principaliter in Consilio Deputatorio , &
 nunc in pleno post discussionem sufficien-
 tem conclusum est : Quum iam cum ali-
 quot civitatibus annua causa transactio
 instituta , & ex parte res non amplius inte-
 gra sit ; prætereaque maxima parte re-
 liquarum , que propter annum sollici-
 tant , & defensionem atque intercessiona-
 les , que vincula Confæderationis inserte
 habentur , nec iniquum sit , ut una civitas
 vicina alteri tale officium , etiam si nulla
 esset confæderatio præstare deberet ; nec
 non præter hoc omnia laudabile sit , ne
 corpori totæ Hanse labefactio quædam
 inijceretur , sed in sua id retineretur au-
 thoritate

Auritate & dignitate ; Quod tandem prior consideratio non planè ex manu dimittenda esset ; sed quum aliquot civitatibus cò annis præstationem transigendam , atque earum (Annuistarum) votum , quoties communis conventus institutus per Metropoles Quartirij aut subordinatas meritò , in loco deputato , ab illis peteretur , & consilijs id adiici ita deberet : ad conventus autem ut convocarentur , non esset necessum ; per decennium hoc , quasi speciali beneficio , acquiescere in suo statu possent . In quem casum etiam Confirmatio Privilegiorum apud Extraneos reges in ipsarum usum ita comparari posset : sed ad ulteriora Corpus Hanse non deberet adstringi . &c .

Sic etiam ad 7 Articulum Confœderationis tunc de Contributionibus in Emporeis Universalibus aut Conthoritis , constitutio , sub eodem conventu , Anno 1604 , in firmum Decretum redacta est , quæ similiter eorum verbis explicanda venit .

*Ad articul. 7. Confœderationis de
Contributione Conthoriorum
Decretum Hanse com-
munis.*

PRO plena constitutione articuli
Confœderationis, contributionem
etiam apud Conthoria honorabilium
Hansæ Civitatum concernentis, Do-
mini Legati primitus in Consilio de-
putatorio, & postea in pleno decre-
verunt, quod media ulteriora con-
quiri debeant, quomodo quoque aliis
viis pecunia & penus colligi, & ita
honorabiles civitates, quantum fieri
potest, à nimis contributionibus re-
levari queant: In primis ordinabunt,
quod Conthoriorum penus in æra-
rium quoddam certum congeratur,
& inde communia onera rursus ex-
olvantur: similiter quoque debe-
bunt ministri & famuli, quando ad
proprii commercii participationem
progrediuntur, pro commodo com-
munis Societatis, cetti quid contri-
buere & ærario deponere; ex quo se-
niores & provisores quotannis, inte-
gram designationem ad locum Dire-
ctorii transmittent, quæ inde statim
reliquis civitatibus ad perlustrandum
com-

communicabitur: Similiter etiam, quando ministri nonnulli (præsertim qui in Hansæ aliqua civitate natus fuerit) qui in Conthoriis commercia agitant, sedem sibi in aliqua civitate Hansæ & domicilium figere satagunt, ut certam pecuniam pro commodo communis Hansæ Senatui loci deponere, & inde in commune ærarium transferri possit: Veluti etiam spes est, quod, si instantes Legationes in Daniam & Angliam expeditæ fuerint, tunc expensæ per Vniversale Annum communium civitatum compensationem accipere, & veteres contributiones restringi sic queant: Præterea ad placitum hoc reductum est istud, quod si in omnibus & singulis Hansæ civitatibus, illi, qui ius civium sibi acquirere velint, significationem aliquam, quum eo ipso simul fruitionem privilegiorum Hanseaticorum adeant, pro conditione suæ sortis honorarii loco largiâtur; Ac quæ præterea sic commode æratio publico excogitari & adiici possint, talia honorabiles civitates. ulterius pro bono publico Hansæ in praxin deducere omni diligentia conabuntur, &c.

Verum hæc & eiusmodi, quum non tantum naturã extraordinariorum contributionum, sed etiam arcanarum ingrediuntur, meritò ad eas remitti debent. Liqueat nihilominus ex hæctenus dictis, quænam nomine ordinario civitatibus Hansæ in considerationem heic veniant, quum neque Annua sub eo numero, iuxta vulgare Hansæ locutionẽ, in talẽ referre velint aut comprehendere; sed extraordinem eiusmodi ponant. An verò satis congruè hanc sibi distinctionem fecerint, meritò quis dubitet. Et enim quod iuxta *Bart. in l. unicam. C. de mulier. & in quo loco. lib. 10. num. 13.* aliæ contributiones sint Ordinariæ aliæ Extraordinariæ, id quoque *Constit. Imperiales, præsertim de An. 1570. §. V. Vieu vol nun. & c.* approbant. Sed Ordinariæ proinde dicuntur, quod ex lege aut statuto, consuetudineve certam, firmam, & annuam habent præstationem: unde iusta & indubitata dispositio munerum & expensarum possit in ipsa Regiminis facie fieri. Veluti exemplum vivum habemus in Belgio, ubi status totius ratio firmiter potest cogi, tam belli, quàm pacis tempore, iuxta firmitudinem proventuum, quos sibi ex omnibus

intra:

intradis certis , quas propterea Publicanis suis ad certam & indubitatam summam quotannis solvendam elocant, & singulis *Annis Calend. Aprilis* fit talis renovatio ; Vbi juxta discussionem præteriti anni rationes novas ineunt , in quibuscunque materiis vectigalium, pensionumvè; ceu infinitos habent modos quidvis reformandi , ut suo loco in Arcanis Reipubl. nostris id plenius explicatur. Extraordinariæ autem contributiones dicuntur, quæ singulis annis cum firmitudine certa non recurrunt, nec uniformiter solvuntur; sed per accidens secundum necessitates occurrentes. *Bart. d. l. unica. n. 37. Joseph. Ludov. decis. 43. n. 9. Jul. Ferret. de gabell. n. 475. & 478. Geil. lib. 2. o. s. 52. n. 9. & 10. VVintzl de coll. c. 1. n. 13, & 14.* Ideoque annua illa , quæ civitates quotannis solvunt , potius essent ordinariæ dicendæ contributiones, quàm quod ad locum extraordinem redigi deberent : Improperia tamen Hanseaticorum locutio inde est, quod non tantum ordinarias iis civitatibus attribuant , quæ conventibus semper sunt præsentibus ; sed etiam quod singulis negotiis, publicam totius corporis utilitatem concernentibus,

tibus, statim expeditionem adiacere queant cum resolutione efficaci. Nam si fortè ærarii penus non sufficiat, fit inter præsentis computatio, quidnam contribuendum, & quantum cuique in quotisatione sua aut parte simpla, dupla, tripla, &c. sextupla, septupla. &c. vel dimidia sit rei efficiendæ adiacendum. Alia tamen Annuum meritò ordinariis contributionibus ex natura certitudinis accenseri debet; & meritò Extraordinaria dicuntur, quæ ex casibus accidentariis suam feruntur originem, ut antea de ministris & novis civibus constitutionem eiusmodi factam *ex Recess. de Anno 1604* adduximus. Sic etiam in eodem Recessu habetur Articulus de pœna emanentium aut serò venientium ad Conventum Hanse, cuius verba iterum adducere lubet.

*Ad Artic. 5. Confederationis, de
Pœnis aut mulctis.*

QUOD ad mulctam spectat eorum, qui Indictos Hanseatici conventus terminos non visitant, aut debito tempore non comparent, in eo primitus Oratio, quæ Anno 1549. & 1556. hæc res distincta

æstlinata fuit, nova vice denuò approbata & confirmata est hoc modo, ut illi, qui absque legitima causa quæ à civitatibus Hanse in communi dijudicari debet, emanserint, prima vice mulctam 2. marcarum auri, secunda vice 3. marcarum auri irremissibiliter persolvere debeant: Et nihilominus ab illis, omne, quod in conventu decretum fuerit, irretractabiliter præstari, firmiter servari. & persici debeat: Quod si verò tertia vice visitatio aut presentatio, sive prioris decreti ratificatio iterum intermitteretur; tunc contra eam civitatem aut civitates Hanse eo modo, quemadmodum §. Articulus iam excita nove Confœderationis & notula inserta id exprimit, procedetur.

Quod itidem ad eos pertinet, qui debito tempore se non sistunt: Complacitum est, & approbatum, quod omnes & singule honorabilium civitatum in isto tempore, & ita mature suos, ut deputati in termino instituto die ritè comparere queant; ablegare velint, Si autem in mora fuerint, & nullas legitimas causas, quæ à presentibus pro sufficienti queat agnoscì proponere noscant; tum pro quovis & singulo die, quo seriores comparuerint, quam in citatione dictus fuerit, irremissibilis pœne mulctam 20 Imperialium pendere, & nihilominus omnia ante ipso-

rum adventum pertractata , ratihabere debeant.

Sic tales & eiusmodi extraordinaria contributiones plures in æratium colliguntur, quæ ex optimi ordinis ratione sedulò observantur, unde fit, ut semper justo tempore confluant ad conventum, aut se eò maturius excusent, & nihilominus vota sua mittant, aut vicinæ civitati ad deponendum ipsorum loco offerant. Nec memini, quam diu interfui consiliis, quod unquam ultra diem fuerit nobis expectandum, donec omnes advenerint, ex tot dissitis locis. De Arcanis autem sive occultis contributionibus ut iam agamus, non est opus, quàm secretiora non tantum non sint revelanda; sed etiam ad mercaturam sive commercia ipsa & Emporia eorumque iura & privilegia sint reiicienda, de quibus in singulis plenius in sequenti parte, cum Deo, agemus. Quamvis autem ordinaria contributionis civitates Hantæ ex dictis pactis novis ad decennium ab Annuistis fuerint ita distinctæ; tamen quàm respectu firmitudinis in contributione differentiam talem verè non efficiant: ideoque neque id

in enumeratione civitatū omnium, quæ adhuc corpus constituunt. Et conservant Hansæ, non attendendum putamus : sed saltem cuique suam annuam assignabimus quotam , ut rectius quoque numerus civitatum omnium constare possit. Hoc tamen simul heic animadvertendum est ; quod adhuc nonnullæ civitates, quas Wehnerus iuris controversi facit, adhuc mediatè Hanseatico corpori includantur , uti sunt omnes eæ , quæ Ill. Ord. Belgici suæ confœderationi inclusas tenent ; sic etiam ex iure & privilegiis Emporiorum ferè omnes adhuc itidem ex consequenti Hansæ adhærent ; licet directò non pro membris sese venditent. Quare non iniquè agam, si omnes totius & universi Corporis Hanseatici, alias civitates contributarias , & immediatas ; alias verò mediatè huic addictas & extra contributionem evidentem positas faciã. Sed quo nomine in Annuo quæque veniat , & quantæ aut qualescunque sint universim in numero, id ex sequenti notatione Matriculæ colligi facilè poterit.

Enumeratio Civitatum & Rerumpublicarum Hanſæ plena; Ac primò earum, quæ Contributariæ directò dicuntur, seu Matricula eas continet.

1.	Lubecca. <i>quotan. Imperial.</i>	100.
2.	Colonia.	100.
3.	Brema.	60.
4.	Hamburgum.	80.
5.	Rostochium.	50.
6.	Stralsunda.	50.
7.	Wismaria.	25.
8.	Magdeburgum.	40.
9.	Brunsviga.	50.
10.	Dantiscum.	80.
11.	Lunæburgum.	60.
12.	Stetinum.	40.
13.	Gryphswalda.	25.
14.	Hildeshæmium.	30.
15.	Goslaria.	30.
16.	Gotinga.	30.
17.	Eimbecca.	10.
18.	Hannovera.	25.
19.	Hamelæ.	20.
20.	Colberga.	25.
21.	Stargarda.	25.
22.	Anclamum.	18.
23.	Stada.	20.
24.	Buxtehuda.	18. nunc 20. 25. Gol-

P A R S I V.

128.

25.	Golnovia.	8.
26.	Ihoruna.	20.
27.	Elbinga.	20.
28.	Koningsberga.	60.
29.	Braunsberga.	20.
30.	Riga.	50.
31.	Revalia.	50.
32.	Dorpatum.	20.
33.	Parnovia.	20.
34.	Colmenum.	100.
35.	Neomagnum.	35.
36.	Davantria.	50.
37.	Campenum.	40.
38.	Schwolla.	23.
39.	Zutphania.	30.
40.	Arnhemia.	30.
41.	Bommelia.	10.
42.	Thiela.	10.
43.	Hadervicum.	30.
44.	Duisburgum.	20.
45.	Stavera.	25. June. 35.
46.	Groninga.	35.
47.	Bolswerda.	30.
48.	Ruermunda.	25.
49.	Venloa.	20.
50.	Emericum.	30.
51.	Osnabruga.	30.
52.	Sufatum.	35.
53.	Tremonia.	30.
54.	Monasterium.	40.
55.	Vesalia.	30.

M m m m 2.

56. Min.

56.	Minda.	30
57.	Padeborna.	20
58.	Hervorda.	16
59.	Lemgovia.	16
60.	Lippæstadium.	10
61.	Bilefeldia.	10
62.	Vnna.	25
63.	Hamma.	25
64.	Warbergum.	10

Sequitur nunc

Enumeratio Civitatum Hanseaticarum ex antiquo Fœdere desumpta, quarum quaedam extra Ordinariam contributionem constitutæ sunt, quas alij Politici controversi iuris putant; Et tamen adhuc partim Corpori Hanse aut mediæ iure Emporij Universalis, aut alia Confederatione adhuc inhaerent, & induta referunt eius membra, partim Anno 1512 fuerunt in sepeparationem redactæ.

1.	D Ordracum, aliàs iuxta series	3
	65.	
2.	Amstelrodamum.	63
3.	Enckhusa.	63
4.	Vittraiectum.	61
5.	Zirickzæa.	63
6.	Briela.	71
	7. M...	3

30	7.	Mittelburgum.	71
20	8.	Wiringia.	72.
15	9.	Hindelopia.	73.
15	10.	Stendalia.	74.
10	11.	Halberstadium.	75.
15	12.	Ascherlebia.	76.
20	13.	Erfurcum.	77.
25	14.	Northusia.	78.
15	15.	Vlyssæa.	79.
	16.	Mulhusium.	80.
	17.	Helmæstadium.	81.
	18.	Northæmium.	82.
	19.	Halla Saxonix.	83.
	20.	Berlinum.	84.
	21.	Brandeburgum.	85.
	22.	Rugewaldium.	86.
	23.	Serveſta.	87.
	24.	Soltquella.	88.
	25.	Francofurcum ad Oderam.	89.
	26.	Vratiſſavia.	90.
	27.	Harlinga.	91.
	28.	Duderſtadium.	92.
	29.	Berga.	93.
	30.	Wisbya.	94.
	31.	Stockholmia.	95.
	32.	Melwinga.	96.
	33.	Landsberga.	97.
		Et alix adhuc Boruffiæ Livoniæque civitates.	
	34.	Dinantium.	98.
	35.	Traiectum ad Moſam.	99.
		M m m m 3	36. Hal-

36.	Hasseltum.	100.
37.	Ryffellia.	101.
38.	Elburgum.	102.
39.	Inowynka Boruff.	103.
40.	Embda.	104.
41.	Kylonia.	105.
42.	Daraburgum.	106.
43.	Armunda.	107.
44.	Neostargardia.	108.

Numerum Civitatum Hanseaticarum diversi Auctores diversum faciunt. *Meteranus lib. 39. Hist. ad Annum 1596. 72.* vult fuisse; *Chytraeus* & qui eum sequuntur ultra 80. incertum statuunt, unde *VVeimernus in obs. pract.* ad vocabuli *Hansestätt* explanationem, 83. vult fuisse; sic & *Thuanus in Histor. sue lib. 51. pag. 838.* civitates indeterminatè plures quam 80, itidem facit, ex *Chytræi* opinione. *Bertius in Comment. rerum Germ. lib. 3. cap. 4. saltem 66. recenset*, in hoc itidem secutus *Chytræum*, qui vult, quod Hanseaticarum urbium tantum 66. cives ad Privilegia Hanse in Emporiis exterarum gentium fruenda, solè admittantur. Cuius rei vel adsertionis certitudinem sanè nec in Recessibus nec Privilegiis Hanseaticis ullis, quàm tamen bina antehac ingentia volumina pervolvem, inve-

invenire potui. Velut etiam malè
 statuit, quod urbes ex, quæ ob causas
 in Recessu *Anni 1518.* expositas par-
 tim ex Fœdere Hanſæ eiectæ fuerunt,
 partim renunciarunt, semper exclusæ
 ab eo maneant, ceu ipse quoque Cata-
 logum eorum recenset: quum tamen
 non tantum Dux Brunsv. Heinticus
 Jul. in *act. Hist. Brunsv. part. 3. pag.*
 359. in exemplo civitatis Ascherſlo-
 biensis contractum probet; sed etiam
 ipse *Anno 1620* ex commissione
 Communis Hanſæ has vices susti-
 nuerim, ut cum aliquot egerim civi-
 tatibus talium in puncto annui &
 residuorum, quæ tamen ex numero
 sunt earum, quas ipse recenset; & pu-
 tat ex Hanſa penitus eiectas. Ut re-
 ctius cum Bertio quis facere possit,
 qui iuris controversi calescit. Ve-
 rum isti omnes, ut ipse quoque Chry-
 stus in *Chron. Sax. lib. 23. ad Annum*
 1572 confitetur, ex auditu, non ex
 vera actorum inspectione talia ha-
 bent; quum tamen ipse antehac ne-
 cessaria penitus perquisiverim in
 hoc, ut numerum exactum civita-
 tum omnium haberem, nusquam re-
 ctius aut alicundè id cognoscere &
 accipere potui, quam ex antiquis il-
 lis, quotquot earum mihi cernere

contigit, transactionibus & privilegiis; eorundemque confirmationibus. Sic in transactione Stralsundensi sub dato, proximo die post Dei adscensionem, Anno 1370, quam cum Rege Daniæ Waldemaro 3. Civitates Hanseaticæ inierunt, in belli diuturni consopitionem, sic & in Confirmatione Privilegiorum cum eodem sub dato eiusdem temporis & loci Stralsund., quã plurimæ recensentur ordine Civitates Hanseaticæ, quorum nomina sic exprimuntur, uti ex Extracto utriusque patebit. Et enim integras heic ponere Copias, iam non est opus, quum talibus historicæ relationi Emporiorum Universalium in parte quinta sequenti, cum Deo reservaverimus. Ideoque saltem exordium finemque heic inseremus, pro maiori dictorum fide obtinenda.

Extract.

*Extract. Transactionis Stralsunden-
sis. Civitatum Hanseaticarum
cum Valdemaro 3. Re-
ge Danorum de
An. 1370.*

IN Nomine Patris, Filij, & S. Spiritus
Amen. Notum sit omnibus, qui
litteras has vident aut legi audiunt,
quod nos Henricus à Putbusche, Ca-
pitaneus Regni Danici, Nicolaus
Erße Episcopus Lundunensis, Ericus
Episcopus Odenseensis, Nicolaus
Episcopus Rotschildensis, Iohannes
Teberbachius. Capitanus Wittenge-
bergenfis, Victor Myltæus in Neu-
bau, Iechelius Olfesen, & Heerbran-
dus Buchtrus, Capitanei in Holbe-
cha, Otto à Ludewe, de lungeschove-
da, Iacobus Myelsteinus, Capitanus
Seburgensis & Gorgæ, Reitæus Capi-
taneus Korsensis, Henricus Ionfius,
Pellæus Parysenus, Eques in Selandia,
Ionius Pellæus, Capitanei Callavien-
fes in Iutlandia, Heino Kabolus,
Henricus Kettelburgus, Equit. & Ca-
pitanei in Vmlandia, Henricus Molt-
kæus Capitanus Warbergenfis Se-
landiæ, Henricus à Stein, Eq. & Ca-
pitaneus Wisenbergenfis à Samsovia,
M m m m s Offe-

Offenus Bassæus Eques, Puckeman-
 nus à Langke, Peter Eckelseckius, Ca-
 pitanei Lacholmienses, Tuckæus Pe-
 tisenus Capit. Orstenensis, Petrus Ny-
 gelsenius Capit. Lintholmensis, Iec-
 kelius Nigelsenius Capit. Aldenbur-
 gensis, Petrus Axelius à Brigeteshol-
 mio, Bestius à Parys, & Petrus Fal-
 kenkopffius, & Consiliarius nostri
 clementissimi Domini, Excelsè nati
 & Ducis, Regis Woldemari Regni
 Danici, cum mandato, voluntate, &
 plenipotente consensu nostri Domini
 prædicti, & nosmetipsi, ex prædelibe-
 rato animo, & libera voluntate con-
 stitutam habemus firmam, constan-
 tem, æternam reconciliationem, &
 finem omnis belli, dissidii, & contro-
 versæ, quæ fuerunt inter Dominum
 nostrum, regnum eius, & *Mantua*
 eiusdem, & opitulatores ab eius par-
 te; ac inter Civitates, veluti *Lube-*
cam, Rostochium, Stralsundam, VVysma-
riam, Gryphsvaldiam, Stetinum, Col-
bergam, Neo-Stargardiam, Coloniam,
Hamburgum, Bremam; in Prussia Col-
menam, Thoruniam, Melvynckiam,
Danskam, Konigsbergam, Landsbergam,
 & omnes civitates reliquas, quæ in Prus-
 sia sitæ sunt; in *Livlandia, Ryzam,*
Dorfcum, Revaliam, Pernoviam, &

alias civitates in his sitas; Ad mare Austri-
 um Batav. Kempenam, Daven-
 iriam, Utrechtum, Schuivollam, Hassel-
 tum, Gruningam, Zyrichsgaam, Bry-
 leam, Mittelburgum, Ormundam, Har-
 devicum, Rütkseldiam, Ellburgum, Tie-
 lam, Staveram, Ambsterdamum, Dor-
 drechtum, &c. & præterea omnes ci-
 vitates, cives, mercatores & eorum
 ministros, qui cum illis in illorum
 bello continentur, & iure ab altera
 parte iis competunt, ac ab iisdem de-
 pendent: omnibus iam licitum est,
 quærere dehinc regnum Daniæ, &
 terram Schonix in omnibus finibus
 & terminis, & quod liberè per ter-
 ram & mare valeant currere navi-
 giis & recurrere in omnes tractus
 cum bonis & mercaturis suis, absque
 ulla turbatione pro usu libero om-
 nium, quæ habent, & ad exercendum
 mercaturam per iura sua, & solven-
 dum tale vectigal, ut ex antiquo te-
 nentur ita, ut postea scriptum est.
 Etiam debent tractum maris liberum
 præstare; & habebunt in omni Regno
 Daniæ, & terra Schonensi, & in om-
 nibus locis Regni Danici, usque in
 æterna tempora; & liberi erunt in
 bonis naufragis, sive vocetur *Fracht*,
 aut maris repertum, aut quocunque
 modo

modo appelletur in hoc modo. &c. Præterea Litteræ hæ non impedimento esse debent, omnibus illorum reliquis litteris & Privilegiis, quas possident, siue eas à Rege Daniæ obtineant, iis utentur, & in plena potentia manebunt. Et omnia isthæc prædicta privilegia durabunt in æternum; & contra illa nemo defendetur, nec etiam ulterius quid à quoquam postulabitur; & relinqui debet quisque in iure suo & Privilegio, velut superius scriptum est; & postea detur illis Lubeccanus pro duobus Schonannis nummis. Præterea, omnia prædicta capita & articulos & singulos promittimus bona in fide absque dolosa argutia, loco nostri Domini Regis & posterorum eius, & loco omnium incolarum huius Regni Daniæ, & omnium posterorum, quod omne hoc in æterna tempora prædictis civitatibus, civibus, mercatoribus, ministris, assidue, firmiter & infrangibiliter servari debeat, absque omnivariis effugiis, exceptionibus, rationibus iuris tam Canonici & Secularis. Præterea, debet in hoc prænominato opere omnis discordia & controversia, quæ inter nostrum Dominum Regem & eius posteros in

Regno Daniæ ab una parte, & hinc inter prænominatas Civitates & ci-
 ves, ab altera parte fuerunt, omnia
 debebunt consopita & reconciliata
 esse in æterna tempora. Et propter
 maioris testimonii causam, & secu-
 ritatem, nos Henricus à Putbusche
 Capitaneus Regni Daniæ & Eques, &
 Krabius, cum Dominis Archi & E-
 piscopis, veluti superius scripti sunt,
 nostrorum quilibet suum Sigillum
 ad litteras has cum scientia & vo-
 luntate appendit: *Quæ data & scriptæ
 sunt, in Stralsundio post Dei nativita-
 tem, Anno tredecimo in 70 Anno, pro-
 ximo die post Dei adscensionem.*

Sic etiam in privilegio, quod idem
 Rex Woldemarus 3. Dan. sub eodem
 Dato Stralsundii obsignatum Civita-
 tibus Hansæ concessit, nomina civi-
 tatum nominibus Statuum & Sena-
 torum ac Nobilium suprascriptorum
 Regni supposita ita habentur, veluti
 suo loco in 5 parte Hist. Empotiorum
 plenius integra copia Privilegii in-
 terferetur: *Lubecca, Rostochium, Stral-
 sundium, VVismaria, Gryphsvalda,
 Stetinum, Colberga, Neo-Stargardia,
 Colonia, Hamburgum, Prema (id est
 Brema.) In Prussia, Colmenia, Thorunia,
 Ino-*

In novvijncka, *Dantiscum*, *Konigsberga*,
Landsberga; *In* *Liflandia*, *Ryga*, *Dor-*
ptum, *Revalia*, *Pernovia*; *Ad* mare
Australe *Belg.* *Campana*, *Deventria*,
Vtrechtum, *Schuvolla*, *Hasseltum*, *Grü-*
ninga, *Zyrichsea*, *Bryela*, *Myddelbur-*
gum, *Hardevicū*, *Damburgum*, *Stavera*,
Dordrechtum, *Ambsterdamum*. &c.
 Hoc Privilegium concessum est civi-
 tatibus ob damnum perpeſſum in
 diuturno illo bello, quo temerè infe-
 ſtatæ fuerunt. Quæ verò fuerint li-
 bertatis conſeſſiones, id parte ſequen-
 ti explicabitur ſuo loco: Namque
 iam non tempus eſt, ut aliquid ulte-
 rius addatur. Quare patet ex omni-
 bus ſuprà inductis, quod ultra cen-
 tum & octo, cum Bruggis, quæ olim
 Emporium Univerſale conſtituta, jam
 ab antiquis temporibus in Fœ-
 dere Hanſeatico fuerint, citra illas
 quatuor Vrbes in diverſis Regnis, ubi
 Emporia conſtituerant, quorum ex-
 plicationem mox paucis ſubnecte-
 mus.

CAP. XVII.

*De civitatibus aliquot Hansa in dicta
iura transactione & Privile-
giis comprehensis.*

Licet autem satis in præcedentibus actum sit de numeratione & loco civitatum Hanseaticarum ; Tamen sunt nonnullæ, quarum mentio vix paucis factum est, ut meritò pleniori descriptione essent tangendæ, veluti sunt *Stoc?holmia in Suecia, VVisbyia in Gotlandia, Melvvinga, Landsberga & Inouvjncka in Borussia, Rugevvaldium & Neostargardia in Pomerania ; Kylo-
nia in Holsatia ; Harlinga, Amstelroda-
mum, Damburgum, Armunda in Se-
landia ; Ryssellia, Dallurgum, atque Has-
seltum, utrumq, Dinantium, Traiectum-
que ad Mosam in Leodicensi, Brabantia,
& Flandria.* Sed non patitur loci præsentia, ut cuncta pluribus deduci queant. Ideoque saltem paucis, & quidem strictim, non, uti Urbium talium insignis splendor & laus summa id exigit; sed pro delineatione saltem aliquot insigniores tangemus.

Primas autem, inter omnes eiusmodi, partes meritò sibi quoad clari-
tatem

tatem nominis & magnificentiam rerum gestarum in commerciis, sibi vindicat *Amstelrodamum*, cuius gloria certè ea est hodiè, ut exiguo calamo omninò nequeat delineari, quàm ex tam exili exordio ad tantam summitatem fastigii præ cæteris urbibus cunctis; quotquot iam inter civitates Hanseaticas, & alias exteras florenter vigent, elevata sit. Etenim sic ad eam ex omnibus terræ partibus confluat commercia, ut pœnè divitias omnes mundi in sese transtulisse videatur; Sic etiam Colonias in Orientales & Occidentales orbis partès cum ingenti quasi pompa, nec sine victoria summa deducere ausa fuit. Res pœnè miraculo usque ad stuporem similis videtur, si quis saltem cotidiè ad navigantes, avehentesque merces tot, nec non ad urbem vastam iacentes & quasi munientes eam, naves contueatur: usque adeo ultra sexcentas naves videas ex Oriente, Occidète, & utroq; Polo, confluerè per omnia commercia; velut ipse aliquando per mare Australe ad eam urbem tendenti vidi Comites nobiscum ite ultra trecenta vela, quod me in admirationem coniecit fermè ultimam, ut sciretarem, me nihil rarius uspiam vidi-

Sic videas ibi stabulari nunc Italos, Hispanos, Britannos, Scotos, Gallos, Sarmatas, Cimbricos, Polonos, Norvagos, Livonos, Germanos, & si qui alii Septentrionali sub axe latent, præterquam, quod ex America & India usque Orientali huc congesta & convecta bona cotidiè adportari videamus, in magnorum opum usibus, & eorum cumulis. Sed unde hæc fortuna ibi tam splendidè habitat in tam ditissimo Emporio? Nonnè hoc maximè debetur commerciis & negotiationibus Hanseaticis, ex Antwerpia illuc translatis? Vix credo quenquam esse, qui hoc negare audeat, quod iis ingeniositas inde sic aucta sit. Namque, si ad originè eius retratur, primi loci conditores & accolæ piscatores & pastores fuere, qui tuguria primum incoluerant, & stramine rectas casas, quum initiò piscatorijs viculus sub ditione nobilissimæ gentis Amsteliam gradatim accrevisset, & lignicis tandem pontibus, mœnibus, turribusque munitus, in oppidi formam redactus esset, nomen inde gestans simul, quod Amstela fluvius aggere inclusus, in Tyam se infundat, aliquot Canalibus urbem distinguens. Quum vero navali operi fati stentè

incumberent, portus clarior inde redditus est adeò, ut vicini quoque eorum ope & studio frequenter uterentur, & oppidum velut publicum quoddam Emporium ita efficeretur. Devolutum verò ad Comitatum variis Privilegiis illud tunc Guilielmus 3. Comes Hollandiæ Anno Christi 1342 exornavit, unde quoque Hanseaticis se adiungere non desit, quæ consociatio non leves ipsi adiecit vitias, veluti id satis luculenter apparet, ex transactione Stralsundensi & Privilegio Waldemari 3. Regis Dan. de Anno 1370, ubi non tantum simul Amstelrodamenses fuerunt inclusi; sed etiam iidem præ reliquis omnem operam impenderunt studii commerciorum & eius conservandis, quod tunc Hanseæ Socii in Scania sibi fixum supra dicto modo comparaverant. Namque, ut eò magis in ordine & usu firmo id sibi constanter retinerent, nec facilis perturbaciones paterentur in possessione tali, dicti Hanseæ Socii Collegium Emporiale ibi adornarant, & suos iuxta ius Stapulæ præfecerunt Advocatos aut Seniores: Inprimis verò ibi captura halecum, & mævelliam, animaliumque & bo-

prævalebat. Inde Amstelrodamenses quoque suæ parti & loco attributo, in hac assignatione factâ, eò attentius, cœu-industrii homines & promotione urbis suæ, commercio fervidè dediti, invigilate voluerunt. Quapropter, ut eò accommodatius cum potestate plena ibi in Schonia locum suum tuerentur, hanc gratiam à Domino suo & Principe, Alberto Palatino Ludovici Imperat. filio nato secundo, Comite 23. Hollandiæ ad industriam & civitatis suæ statum relictus feliciusque in commerciorum promotione promovendum, singularem facultatis liberæ dispositionem in Privilegii forma obtinuerunt Anno 1391. Hoc quùm Clarissimi hominis vir præ cunctis Belgis hodiè, Dn. Petrus Scriverius, mihi cum ipsa interpretatione & monitis prudentibus communicavit, nec ab ullis adhuc sit manu publicatum, in tanti viri observantiam, in utraque lingua huc apponere debui; quod ita habet:

*inter Privilegia Amstelredamensium,
in Urbis archivis Plenipotentie Im-
perialis vernaculum Diploma de
Anno 1391 ita
sonat:*

Vande Voochdije op Schonen.

AELBRECHT by Gods genaden
Palijs-grave opten Rijn, Hertoge
in Beyeren, Grave van Hengouwen,
van Hollandt, van Zeelandt, ende
Heere van Vrieslandt, Doen cont al-
len luyden, dat wy gegeven hebben,
ende gevē met dese Brieve, voor ons,
ende voor onse nacomelingen, On-
sen lieven ende getrouwen Schepenen
ende Rade onser Stede van Amstelre-
damme, dat zy tot eeuwigen dagen
jaerlickx eenen Voocht setten mo-
gen ende sullen, de landen Schonen
op haren VVitten, ende t'landt dat zij
nu daer hebben, of naemaels daer
vercrighen moghen van den Co-
ninck van Denemarcken, alle sac-
ken ende recht van onser Stede we-
gen te bedrijven ende te bewaren, al-
zy daer te doen hebben. In oorconde
desen Brieff besegelt met onsen Seg-
le. Gegeven opten vjen dach van
-Aprille

Aprille, int Jaer ons Heeren MCCC
 een ende 't negentich, nae den loop
 van onsen Hove.

*Quae ad hunc modum non incommode in-
 terpretatus est vir literatissimus,
 licet se nonnihil palpare in te-
 nebris putet.*

NOS ALBERTVS Dei gratia
 Comes Palatinus Rheni, Dux Ba-
 varia, Comes Hannonia, Hollandia, Ze-
 landiaeque, & Dominus Frisia: Omnibus
 notum facimus, Nos dilectis ac fidelibus
 nostris Scabinis ac Senatoribus urbis no-
 stre Amstelredamensis concessisse, ac
 concedere hoc Diplomate, nostro & po-
 sterorum nostrorum nomine, ut in per-
 petuum quotannis Praefectum sive Ad-
 vocatum constituent, quodque in terris
 quas in Scania ad eorum sponsionem,
 op haren Wetten, & in terris quas nunc
 possident, aut postmodum à Rege Danica
 accepturi sunt, res omnes iusque urbis
 nostrae bono publico administrarent & cen-
 serent, cum eò negotiorum causa de-
 ventum fuerit, aut morabuntur. In cuius
 rei veritatem ac testimonium Litteras
 hasce Sigillo nostro signavimus. Datum
 VI Aprilis, anno Domini Millesimo tre-
 centesimo primo & nonagesimo, stilo Cu-
 riae nostrae.

N n n a ; Quam.

QUAMVIS hæc, in vocabulo *Witten* quæ latent, uti vir acutissimi ingenii non iniquè censeret, aut corrupta non-nihil, aut sanè perquam obscura primitus videri queant, ut vix per nebulam quasi cognoscatur, quid sibi velint: tamen historiæ cognitio non parum luminis addit, ut supra id declaravimus: Tum quoque ipsa locutio id demonstrat, quod amanuensis sit error, quando scripsit *in haren Witten*, pro *Wetten*. Etenim *Wetten* est verbum veterum Saxonum, uti vulgatum id satis habetur in iure *Municip. Magdeb. sive Weichbitico* passim, & *Landr. lib. 3. art. 64.* ubi propriè explicatur, quid *Wette* sit in emenda iudici solvenda. vide *gloss. Weichb. art. 129.* & *Ioach. Greg. in comp. iur. Sax. lib. 2. tit. 6.* Unde *Wetung* nihil aliud est, quam sponsio solemnns, quæ ut plurimum fit inter mercatores, ut testatur *Schneidevv. in §. sub conditione, Inst. de verb. obl. in fin.* ubi ait; in magnis civitatibus sæpè sic concertant, & alter alteri per solemnem stipulationem aliquid promittunt, si hoc vel illud factum fuerit, &c. velut etiam heic consuli potest, *God. in l. 7. de verb. sign.* Atque quùm talis modus frequentissimus sit,

sit, singularia quibusdam in locis statuta de his habentur : sicuti *Francos. ad Moen. Statutum est expressum in text.* Quod adhuc contractum Sponsionis, *der VVettunge*, spectat &c. quando duo Sponsionem faciunt, id est *VVet-zen* &c. debet omninò servari &c. de qua re potest etiam *Stracha in tract. de mercatura in verb. Sponsion.* cognosci. Unde ita ex usu mercatorum quoque ad iudicium *die VVette* est translatum & quasi foriculatorium factum ceu Epigraphe M. Aurelii habet Romæ inventa, quod in præfatione ad Lectorem huius Tractatus annotavimus. Sic etiam superius *part. 3.* indicavimus, quid *VVitte* Vandalicum vocabulum sibi velit, quod huc non quadrat nisi abusivè. Quod verò ad vocem *VVetten* in hoc Privilegio Amstelrodamentium attinet, id ita historia ipsa satis testatur, quod aliter accipi non possit, quàm de Sponsione ea, quam civitates tunc in occupatione Schaniæ (quæ veteribus Scandinavia est Regni Daniæ pars, Sueciæ Norvagiæque contermina, ut rectè ex Plinio ac eius rhapsoda Solino notavit Dn. Scriverius) ex facta transactione in communi commercio civitates Hansæ constituerant, ut fir-

nam ita conservarent Emporii ibi possessionem. Unde quæque Sponsionem hanc in sese susceperat, ut cum plenipotentiâ sui superioris posset ius suum in possessione firma conservare. Inde Amsterodamenses quoque sufficienter sic comparere & ius suum acquirere idemque firmiter conservare voluerunt, ut cum auctoritate & concessione Principis sui id obtinerent, nec reliquis sociis inæquales videri possent. Accrevit itaque hoc oppidum potentia & privilegiis iuribusque, mediante fœdere Hanseatico, & ardenti commerciorum studio: donec oppidum sub Mariâ demum Burgundicâ Maximilianî I. Imperatoris Vxore, muro claudi inceptum esset Anno 1482, & postea, quàm tempestas persecutionis & belli expelleret Brabantos Flandrosque, ac Antverpiæ Emporium Hanseaticum commerciis suis ita denudaretur, sibi hunc locum mercatores commodû invenissent, An. 1585, latius urbis pomerium extendi cœpit, ut ipsa vallo undique & latissima fossa cingeretur; Paucos tamen ante annos amplitudo talis ultra dimidium excrevit, propter ingentem populorum, confluentium & mercaturæ

immensæ.

immensam potentiam, quæ ita ibi
 floret, uti nusquam amplius per Eu-
 ropam invenitur totam. Superstructa,
 autem universa urbs prælongis qui-
 busdam & crassis, quod satis est, pa-
 lis, festucâ & aliis machinis, altè in
 aquosum illum fundum pactis, quàm
 paludosum minimequè firmum ob-
 tineat solum: quæ caussa est, quur æ-
 dificiorum fundamenta incredibili
 impendio jaciantur, quorum im-
 pensæ subinde reliquam structuram
 si non excedere, tamen æquare pu-
 rantur. Conficiuntur heic plurima
 omnis generis navigia adè, ut etiam
 Reges talium opificio & structura,
 maximè delectentur; ceu quoque
 nuper Rex Galliæ tres ibi regias na-
 ves condi sibi curavit, quæ sumptu
 planè summo in immensum exres-
 cebant splendorem, uti eas ipse nota-
 vi oculis. Sed quod maximè quis
 miretur, simulac ut aliqua ex am-
 plissima & numerosa navium classe
 vario mercium genere appulit, ea in-
 colatum est opulentia, ut quicquid
 illæ advexerint mercium, ipsi statim
 inter sese coëmant; sic, ut naves intra
 quintum sæpius vel sextum diem
 exonerentur, & ad suos illicò reversi
 queant. In primis iam Collegia mer-

catorum duo Americanum, & Indiarum Orientalium maximè celebrantur, quæ totum permeate non verentur undiquaq; & circummetiti orbem, & inde merces in Europam passim distribuere. Sed quis brevibus omnia comprehendat, quæ tantis cotidie elevantur divitiis & potentia?

*Si quis divitias congesti cernere mins-
di,*

*Et miranda novis adiecta habitacula
regnis*

*Expetat, Amstelæ cognoscat sedulus
Urbem.*

Ac veluti omnes unitarum Provin-
ciarum Amsterdamo sua inde officia
cotidie destinant urbes; & maxime,
quæ commoditate tali sitis fruun-
tur; sic etiam *Harlinga*, inter eas, non
ultima est, præsertim quum in oppor-
tuno commodoque satis loco, ubi
Frisia angulum suum ad mare occi-
dum extendit ad Flevi ostium, sita
sit: Et distat saltem Leuca una à Fra-
nekeræ, quæ nunc Academiam Friso-
rum alit. Habet autem *Harlinga* ar-
cem prævalidam, & in ea præsidia-
rium militem, quum ex eo ostio om-
nis navigatio versus Septentrionem
& Orientem instituatür cotidie, ut
auxilium quoque adsit, si forte piratz

strumpant, aut navigantes incommodent; veluti naves bellicæ ibi semper sunt ad manus, quæ firmiorem reddunt communis maris Australis portum.

Traiectum ad Mosam, sive Traiectum superius, vulgò Mastrichum ad differentiam Traiecti Belgici sic dictum, est urbs insignis ad flumen Mosæ: ibi ad quatuor milliaria Leodici Episcopatus terminum attingit, ad cò ut etiam eum Dominum alterum ex Fori' Lovaniensium Comitum donatione agnoscat. Etenim duos habet Dominos, ut pars concernat Ducem Brabantiae sive Hispaniae Regem, & pars Leodicensem Episcopum; Et quamvis Dux Brabantiae superiores sibi vendicet partes; tamen miræ & variae concertationes fiunt de iurisdictione, præsertim quòd talis ibi sit confusio finium, ut pœne nulla vera habeatur differentia, quod nusquam alibi auditur: Nilominus duplex tribunal cives eius agnoscunt; quo verò & subditos suos Princeps, & subditi vice versa Principem suum agnoscant; Vnde à priscis temporibus mirabilis illa invaluit consuetudo, ut in filiis genus maternum præferatur, hoc pacto; ut si alterutrius,
sive

sive Regiæ sive Episcopalis iurisdictionis mulierem, duxeris tibi uxorem, filii-eo coniugio nati, illius futuri sint subditi, cui subiecta est mater. Exteri autem, si qui suas heic figant sedes, primo statim ingressu: die profiteri tenentur, utri Principum velint esse subiecti, & sub eo postea vivunt, & eius sequuntur mores atque auspicia. Est autem urbs solo ampla, antiqua, & probè aduersus hostiles adsultus munita, commercii vicinorum incumbens admodum, pulchris simul & crebris ædificiis densa, quam medio ferè interluit flumen, unde ponte magnifico & pulcherrimi operis lapide strato connectitur.

Memorable hoc est, quod ibi accidit *Anna* 1474, quod, quum civitates Hanseaticæ bello trienniali se fatis cum Anglis defatigassent, Carolus Burgundus, qui Eduardi Regis Magæ Britanniæ sororem uxorem duxerat, Anglos cum civitatibus Hansæ ibi reconciliaverit: Sic & bellum diuturnum composuit quidem, sed mox redintegratum fuit. Transactio talis adhuc in archivis extat.

Inde si iter versus Antwerpiam quis per mediam Brabantiam ad fluvium

vium Demeram, qui quasi intersecator est, habeat, ad dictum flumen 4. milliariibus distat quidem alterum *Hasseltum*, à Leodio verò 6. Urbs certè minimè contemnenda, ædificiis & civibus admodum frequens; respicit tamen Dominum Episcopum Leodicensem ex Comitatu Lossuffensi, & si inde ad Mastrichum tendatur intermedium locum oppidum Bilsenium habet, per quod itur: cui etiam adiacet Curingia, ubi amœnissimum palatium visitur ab Episcopo & Cardinali Mariano extractum. Est etiam ad Mosæ ripam Beringia oppidum.

Alterum verò Hasseltum, sive Hasselctum ad Vidrum fluv. Trans-Iselaniæ oppidum est lautum & dives, & navigationi accommodatissimum, ut volunt, atque quum hinc ita libertatis jure in commerciis pleniore uteretur, Hansæ se addixit olim.

In eadem ditione Leodicensi *Dinartum* quoque antiquitus à Diana dicta urbs sita est, dextræque Mosæ fluminis ripæ adsidet, ac Boviniaco, quod ad alteram ripam est, leucæ tantum quadrante, at Leodio plusquam 12 leucis abiungitur. Fuit olim urbs magni nominis, ac mercimonis

moniiis variis floruit ; sed tam bella, quàm aliterum humanarum casus sæpius eam destruxerunt. ut videre est apud *Froiss. lib. 1. hist. pag. 32. & 34. Comine. comm. hist. Gall. lib. 2. p. 399.* Quùm perpetuis incursionibus usque ad *Annum 1466* vexassent Bovillos, Carolus Burgundus dirui eam iussit, quod obstinati cives in obsidione 8 mensium vix tormentis & alia vi maiori cogi potuissent, sed se in loca subterranea abdidissent. Galus postea eam & arcem monti impositam demolitus est. Sed tamen paulatim resurrexit; quia ager in eius finibus admodum probus, & compluribus nigri marmoris, ferri, æris, ac aliorum etiam lapidum operatorum venis longè uberrimus: unde & divites multi cives, quique passim ipsa usque Britannia negotientur.

Quamvis inscriptio transactionis Stralsundensis superius citata, heic quoque nominet civitatem aliam *Hansæ Sysseliæ in Belgio*; tamen rectè mecum viri Clarissimi (*velut inter omnes est & viget inclutum illud lumen litteratorum Dn. Petrus Scriverius*) in hoc faciunt, quod iterum sphalma amanuensis quis commiserit, & S pro R sit positum, ut meritò *Rysseliæ*

ſit legendum. Cuius rei ratio etiam
 non eſt à veritate aliena. Etenim ſu-
 pra eſt dictum, quod plurimæ civi-
 tates in diſtractione commerciorum
 inſerviant principalibus ſuis mariti-
 mis, & fluminibus publicis adiacen-
 tibus, ut per diverſas ſolidæ terræ par-
 tes eò rectius merces poſſint diſtri-
 bui. Talis quoque *Ryſſelia* ſive *Ryſe-
 la* eſt, præſertim quum eiſmodi
 domesticas habeat & comparet ſibi
 ex textura merces, quas poſſit ſuppe-
 ditando reponere maritimis & in
 alias terras navigantibus urbibus Hå-
 fæ. Sed iuvat heic meum audire Scri-
 verium, qui iudicium ſuum mihi
 ſciſcitanti iſthæc regeſſit in ſcriptis
 verba: Scribendum certè (ne dubita)
Ryſſelia ſive *Ryſela* civitas Flandriæ
 Galli gentis, hodieque negotiatione
 florens: Diſtat Ypra & Tornaco
 quinque Gandavo & Brugis tredecim
 milliaribus. In nomen Latinum In-
 ſulæ perperam obſcureque tranſiit.
 In veteribus diplomatibus Iſla, Gal-
 lis Lille, Flandris *Ryſele*. Muris eam
 foſſisque cinxit, & arce, aulaque ex-
 ornavit Balduinus Flandriæ Comes,
 cognomento Manſuetus, circa An-
 num M. LXVI. Vnde & ipſe (niſi fal-
 ſor) dicitur Balduinus Lilanus, ut ita
 Lila.

Lila Balduino V. inter præstantissimos Flandriæ Principes, illustre agnomentum induerit. Patria est, & natalis sedes insignis Viri Domitici Baudii; nobis (dum fata Deusque sinebant) amicissimi. Ornatur præterea Galthero Episcopo Mageloneasi, qui scripsit super Psalterio Davidis & Epistolar. lib. 1. Alano, & Galtero Castillono, Theologis; Francisco Hemmo, aliisque viris clarissimis. Matthia Lobelio in Historia Stirpium Augeriæ adnumeratur de Busbeque Illanus sive Rysselanus est, Cæsareæ Mai. Constantinopoli Legatus &c. Alii tamen Cominis in Fländria volunt, quod in medium relinquo. Est urbs tantâ magnitudine, quàm copiosis mercimoniis, nobiliû domiciliis, populique multitudine opulenta atque celebris: ex Liza per Deulam fluvium, muros arcemque urbis præterlegentē, Lizæque ad Deulemondam incurrentem, magnas opportunitates affecta est, tantamque Emporii famam, ut nulli Belgicarum urbium, præterquam Antwerpæ & Ambsterdam posthabenda existimetur. Camera computationum à Philippo Audax Anno 1385. est adeptæ, & ab huius nepote Philippo Bono Burgundo, Or-

dinis } Aurei Velletis, Brugæ instituti
 primum Capitulum festumque in
 D. Petri Fano triduanum, quod regi-
 ficè inchoatum est *Anno* 1431. die D.
 Andreæ sacra. Cætera parco scribere
 , petenda ex Historicis Flandriæ.
 De Cassellania Lilana Gallicè lucu-
 lenter scripsit *Florentius vander Haer*,
 in D. Petri ibidem Thesaurarius, quo
 libro me donavit auctor tempore In-
 duciarum. Haftenus vir insignis Scri-
 verius : Aliàs tamen cognati nominis
 est *Ghifstella*, duobus leucæ trientibus
 Aftenburgo, Brugis verò duabus leu-
 cis abiungitur. Oppidulum minimè
 contemnendum, ubi plurimæ fiunt
 sayæ, panni similes merces. Est au-
 tem hæc magni momenti, & verè il-
 lastris Dynastia, censeturque domus
Ghifstella unà cum *Halovina* inter an-
 tiquissimas Flandriæ.

Sic etiam ab altera parte Bruggæ,
 versus Septentrionem, quâ Middel-
 burgum tenditur, duobus leucæ tri-
 entibus distat pagus *Sysseele* quidem;
 sed de eo non potest præsumi, quod
 unquam ab Hanfis potuerit recipi,
 quùm Libertatem pleniorẽ civita-
 tum illæ expetierint semper; uti ex
 superius introducto Exemplo *Am-
 stelredamensium* id patet, quod pleni-
 O o o o potent

potentiam Comitum sui in facultate liberæ negotiationis Scanicæ producere prius debuerint, quàm ad plenam possessionem eius admitti poterint, aut satis idonei & capaces habiti sint, veluti etiam in confesso pleno sæpius de hoc disputarier & ventilarier hoc audivi, quousque civitates recipi ad fœdus Hansæ possent, aut ulterius tolerari, si non plena fruerentur libertate, quod supra quoque in casu Lunæburgensium factum esse indicavimus.

Mentio quoque fit in supradicta transactione *Ornamundæ*, vel potius *Arnamundæ*, uti rectè aliquot viri docti in hoc mecum conveniunt, ceu inter alios quoque est optimus vir D. Guilielmus Brasserus, Ducis Holsatiæ modo Consiliarius & Residens apud Illustres Ord. Conf. Belgii, qui ita id in litteris ad me attestatur, dicens: De Etymo *Ornamundæ* rectè hoc mihi in mentem venit, quod sit, quæ hodie *Armuyda* vocatur; Oppidum Seelandiæ in *Walchria* quondam florentissimum, & etiamnum meo tempore abhinc annis 25 frequentissimum. Proximè distat à *Middelburgo*; sicut & tum ab *Hanseaticis* tuis olim, etiam ante 20 annos ab *Hollan-*

Hollandorum navibus ex Hispania navigantibus, aliisque vicinis regnis sæpius visitatum fuit; in primis Hollandorum ita frequens fuit portus, ut in proverbium abierit hoc: *Arnhem is het Hollandfche Kerckhoff*. Quippe ita fida erat statio navibus maiori- bus cum oppido satis commodo & minimè contemnendo. Nunc verò salebrosis arenis è mari obiectis ita portus est obstructus, ut accessus na- vium, quæ antea patebat introitus facilis, iam nobis sæpè videntibus, planè nullus sit: unde inquilinorum ædes ex parte vacuæ & ruinam mini- tari videntur: quod, quàm sæpius viderim ex animo dolere non destiti, ob tantam rerum vicissitudinẽ in tam brevissimo temporis spacio. &c. Sic etiam consentit in hoc nobiscũ; quem antehac dixi lumen litterato- rum Belg. *D. Petrus Scriverius*; cuius verba heic iterum lubet referre, quæ ita se habent in epistola ad me data: Illud de mercatoribus Liguæ Teuto- nicæ (id est fœderis Hansæ, ut in pri- vilegio Danico appellatur) certissi- mum est; & quò magis cogito, eò commentum istud meum magis mi- hi se probat. De Ornemunda, rectè coniecit quisquis est, cui Arnhemuyda

in mentem venit ; si aliàs *Roremunda* in actis Hanseaticis sit nominata,

Est autè *Arnemuda* Walgræ Selandicæ perexiguum & murorum hodiè expers opidum : sed quod portum habuit tota Europa celebratissimum. Lud. Guicciardinus (qui scripsit circa *An. 1510. LY.*) testatur nonnunquã in hoc portu conspici quadringentas quingentasvè ordinarias naves : nec cessari unquã à novis subinde omne genus navigiis cõstruendis. Idem portu celebratissimum dicit, ob navium undique appellentium , & in varias rursus terrarum plagas discedentium propè innumeram multitudinem, ita , ut sæpenumero exeuntes hinc videas, & singulis hisce Provinciis & Regnis, Hispania, Lusitania, Gallia, Angliaque redeuntes tricenarum, quadragenarum , imò & centenarum nonnunquam, ac ducentenarum navium classes. Itali & Hispani (eodem auctore) *Ramyra*, Belgæ *Armyda* nuncupant. Sita est *Arnemüda* mirabili prorsus & excellenti opportunitate ad ipsum Oceani littus. Municipium olim fuit *Mittelberg*. subiectum. Celebre factum ob navium stationem, ac portum tutissimum , qui nunc pulvinis atq; arenis maris obductus,

vix veterias minoresque naves admittit. Nobilissimus Pater Douze (heu quondam noster!) Arnemundam oppido nomen præbuisse annotat ad oram annalium suorum, *Holland. lib. 5. pag. 299.* ubi in contextu agit de Warmunda Municipio Lugduno-Batavæ vicino. Quâ quidem voce (inquit) nihil aliud quàm Varni ostium significari, satis acceptum est mihi: à fluvio videlicet non ignobili, qui *Rostochium* celebrem Megapolitani Ducatus hodiè alluit Academiam. Ita à Vandalis quondam, novæ per hæc loca Coloniæ deductoribus antiquitus denominatum, primariæ apud nos hodiè celebritatis municipium. Eadè ratione scilicet, quâ Arnemundæ quoque (portuoso inquam Walchriæ nostræ municipio) ab Arni fluminis ostio nomen inditum. Arnemunda haut ita diu opidum fuit, cœpitque primùm Anno 1572 in potestatem Principis Aurantiensis cedi, qui Arnemundam ab Hispanorum imperio liberavit, & sui in posterum juris esse voluit; variis insuper privilegiis & immunitatibus eam exornans, tum vallis undique, propugnaculis, fossis & portis communiens. De quo vidè Belgio-

graphiam Guicciard. , ubi ibidem paginâ præcedente habes distantias à celeberrimis Emporiis Europæ & Hansæ, & extra eam &c.

Sic etiam de *Dalburgo* aut *Damburgo* quod habetur in actis Hansæis, putant aliqui amicorum, esse de *Talburga* oppido maritimo, in Galliis propè Britones sito, accipiendum: Alter, meum magnum quem dixi amicum, coniecturam proximam putat, quod fortean sit *d'Elburgum* legendum, quum vulgariter dicatur *Ter Elburg*. Verum quum aliàs sæpius *Elburgum* per se nominetur expressè in actis, & quoque *Middelburgum*, de iis non potest esse suspicio. Proinde consentiunt mecum in hoc & inclinant in *Damburgum* sive *Domburgum* Selandiæ, Reipubl. *Middelburgensis* sive *Walchtiæ* municipium, præsertim quum etiam indigenæ de veteri Emporio multa jactent; velut & turres præ se ferre urbis reliquias & vestigia adhuc videntur. Ast illud *Talburgum* (ait Scriverius meus) mihi non satisfacit; quod existimem Liguæ Teutoniæ non fuisse consonum. Etenim ulsanè alia urbs amabo inter confœderatas Hansæ Gallicarum, nedicam à re annotatum sit? In quo mecum
planè

planè consentit, quùm nec mihi verisimile videatur, nec in actis Hanseaticis Gallicam usquam invenerim talem, quum etiam scopus & finis universales fœderis Hansæi, qui in Imperii Romano-Germanici emolumentum maximè directus est, id non permittat.

Verum, omissis reliquis, versus mare Orientale revertimur. *Kilonia* sive *Chilonium* in Holsatia ad sinum Baltici maris urbs insignis Ducum Holsatiæ sita est, quam Anno 1273 Gerhardus I Holsatiæ & Schavvenburgii Comes privilegiis claris ornavit. Anno vero 1315. Gerhardus II. jus municipale Lubeccensi simile eidem concessit, quod cum privilegiis cunctis Nicolaus Anno 1390, ac consequenter Successores omnes idem confirmarunt; sed de ea supra part. 3. in Lubecæ Historia quoque egimus. Atx ibi insigniter conspicua Principum habetur.

VVabuya in Gotlandia, sive *Visbium*, olim quoque magni nominis urbs fuit, nec ultima inter civitates Hanseaticas, adeò, ut ibi etiam leges nauticæ consensu mercatorum & civitatum Hanseaticarum conditæ dicantur. De eius origine, & quàm lites expo-

TOTO RERUM P. HANS.

fuerit merces, supra aliquid par. 3. quum de Wineta ageremus, protulimus. Anno 1398 miles Domus Teutonice ex Borussia impressionem fecit & occupavit urbem diruitque eam variè. Anno vero 1408 restituta est Danis cum Gothia pro 9 millibus aureorum nobiliorum, unde mansit sub eorum potestate; sed exigua ibi habentur commercia.

Pauca heic tandem de *Stockholmia* Sueciæ regali urbe quoque subnectemus, ne illa hac vice omissa videatur, quum Hanseaticis urbibus, præsertim ad mare Balticum sitis, singulare præbeat Emporium; unde quoque in parte 5. pluribus de ea agemus. Sita autem est ad sinum Codanum ita ut ex eo Meilerus quasi fluvius ad 3. miliaria prius sese extendat, quàm urbem in medjis paludibus quasi depositam attingat. Quum totius regni Emporium referat, Germani, Angli, Galli, Scotici & Belgæ non sine magno lucro ibi negotiati sunt; inprimis Lubeccenses & Stralsundenses præ Hanseaticis aliis singulari gaudent privilegio: deferuntque eò pannos, vina, lintea, sericum, ludulum, libros, coria præparata, supellectilem auream argenteamque.

que &c. ac inde, præter pecuniam, referunt, ferrum, æs, chalybem, æs, cuprum, pelles, pisces, buryrum, caseos ingentis formæ, instar lapidis quadrati compactos, sebum, ligna, equos, cruda coria, & alias plures merces, quas natura ipsi concessit. Sed rex modernus ipse se mercaturæ jam inseruit, & ceu ex ipsius Consiliario audivimus, hoc perficiet, ut ipse terræ suæ fructus disponere queat, & commerciorum quoque agere ibi habenas, quum nimium simplices huc usque fuerint eius incolæ, in quem finem quoque copiam comparavit navium: & ex aliis locis præsertim ex Belgio, colonos acquirere studet, quos præ cæteris ad tempus ornat libertatis & aliis privilegiis; unde nec Hansæ civitates confirmationem privilegiorum suorum & gravaminum abrogationem obtinere potuerunt, ut supra indicatum est. Sed quæ ad Emporii huius ius faciunt, inferius pluribus explicabitur, quum iam ad Emporia Universalia pro conclusione huius loci sit nobis prodeundum.

C A P. X V I I I.

*De quatuor Emporijs Universalibus
Hanse, que & Conthoria di-
cuntur, eorumque con-
ditionibus.*

DEstinaveram quidem fini & sub-
iecto eiusque dependentiis in Fœ-
dere Hanse partem quintam, sedis lo-
co in sequentibus; ubi de Mercatura,
Monopoliis chábico, mercibus, Em-
poriis eorú. iure, ordine, ritu, conser-
vatione, privilegiis &c. agetur: sed, ne
conclusioni etiam huic quid deesse
videretur, pauca quædam de Empo-
riis Vniversalibus iam subiiciemus,
reliqua, de trāfactionibus & re histo-
rica, pleniori deductioni tū reservan-
tes. Vti mercatorum autem semper
arguta fuerunt inventa in iis, quæ
vatiis in terræ partibus ad populorú.
gentiumque sustentationem & re-
gnorum cōservationem necessariam
facerent; ita maximè Hanseaticorum.
in primis laudatissimus fuit conatus,
Atque cum cernerent, quod facile
miræ & variæ possent interruptiones
& interturbationes fieri, proinde
hoc à principio intenderunt statim,

ut firmam intentionem sine damnis
 expensarum facerent. Aliàs enim nul-
 la ratione diu subsistere potuisset.
 Ideoque Hansam ita auctoritate Re-
 gum & Potentiorum terræ Domino-
 rum confirmari curarant, ut ab utra-
 que parte in his sibi solidum procu-
 rant fundamentum, & omne com-
 modum utrinque redundaret in uti-
 litatem publicam salutemque om-
 nium, uti ipsa norma Confæderatio-
 nis ubertim satis id declarat.

*Ex antiquis igitur temporibus hu-
 cusque, navigationes suas & negotia-
 tiones commercii Orientalibus (ut
 vocant) exercuerunt Hansæ illius
 Socii, velut eorum ope ad Belgas, An-
 glos, Nortvagos, Gallos, Hispanos,
 Africanos, Italosque delatæ sunt
 merces necessariæ, videlicet, frumen-
 tū varii generis, triticum, hordeum,
 siligo, lana, cera, corium, canabis, li-
 num, pix solida & liquida, chalybs,
 ferrum, lignum, asseres, trabes quer-
 neæ, & abiegnæ, mali, vitriolum,
 pisces aridi, balsamenta, auripigmen-
 tum, sal nitri, & quicquid præterea
 terræ Septentrionales ad usum hu-
 manæ vitæ benignè suppeditare pos-
 sent. Utque cōmodior esset mercium
 talium.*

talium & similium distributio, impetrarunt tum non infeliciter institutum, extractis illic ad commercia agitata ingentibus aulis, & sub disciplina certa constitutis collegiis, obtentisque variis privilegiis. Ei quum grata ita essent diversis regionibus eiusmodi Servitia, principales sibi tales elegerant locos, in quibus ipsorum metces possent exponi, & regionum iterum haud difficulter recipi. In cuius rei testimonium adhuc in aliquo vigore conservant illa Emporia Universalia & primatia, quae olim 4 fuerunt: videlicet Betgae in Norvegia, Novigardium in Russia, Londinum in Britannia, & Brugae in Belgica; quarum tamen duo Novigardium & Bruggae maximam passasunt iniuria temporum & tempestatum ingruentium mutatione, quum illud ad Revaliam & Nerviam, hoc vero Antwerpiam, non sine gravi locorum eorum jactura & extremo detrimento, translata sint.

Hisce autem in urbibus liberum permittumque erat omnibus in Hanseaticis urbibus natis, morari, mercaturam exercere & privilegiis frui Teutonicae Societatis, iuxta leges in eam rem à reliquis urbibus ipsarumque lega-

legatis de publica sententia constitutas. Habent autem leges illæ capita ad honestam juventutis educationem pertinentia. Iuvenes enim in illis collegiis domo procul educabantur, qui simulatq; ad coniugium animum appulissent, cogebantur in patriam aut aliò discedere, ac per proxeneta[m] juvenem vel famulum res suas administrare. Collegio præerat in singulis urbibus Præfectus Senior, quem alii consulem, ipsi Aldermanum vocabant. Is cum assessoribus constituerebat Senatum Mercatorum, habebatque adiunctum sibi Secretarium, Quæstorem, Archimagistrum, aliosque necessariorum munerum Administratores, qui cum Lubeccensi Senatu communicabat res plerasque, ac controversias diiudicabat, nec dabatur ab ipsorum sententia, nisi ad alias civitates Hanseaticas appellatio; veluti de his supra in decretis Hanse actum est.

Primum autē Bergarum in Norvegia Emporium uti in Hânseaticis apud Normannos constitutum ante aliquot secula fuerit, & ubi sita sit hæc urbs, id in parte anteriori satis explicatum est; veluti etiam causas continet ea series, ob quas magis expressa
antiqui

antiqui fœderis vestigia, quam alibi, remanserint. Crebra illa mutatio impetuosa & inconstans, quâ tria illa regna Septentrionalia, Norvegia, Suecia & Dania inter se tam variis vicibus coierunt, & semetipsa nunc dissiparunt, nunc obruerunt, mox alternis subiugationibus mirè torserunt, fecit sanè, quod civitates Hansæ quoque sæpius variam subire & sentire coactæ sint concussionem: Ac nisi necessitas remedium interposuisset hoc, quod mercibus huius fœderis non possent carere, certè planè disiecta fuisset ibi Hansa. Sed Deus ita naturam conglutinavit mutuis officiis, ut nemo sibi solus absque alterius ope vivere possit. Nihilominus artificia varia potentiores illius loci tentarunt, ut propriis possent subsistere viribus: sed neque hoc satis assequi & pro voluntate adimplere potuerunt: Tractu tamen temporis Daniæ nobilitatis sordibus (inquit Tivannus *lib. 51. hist. Gall.*) factum est, ut multum illi nobilitati decederet. Ipsi enim sub Friderico I I, quæstu alieni, institoriam faciebant, translatis ad se mercatorum cõpenciis. Quàm autem ea de re, apud Daniæ Regem Fridericum Lubeccenses Sociisque Hansæ

Hansæ Teutonici per legatos quæsti
essent, promisit ille quidem se immu-
nitates semel ipsis concessas regia fide
servaturum: sed quod promiserat non
præstitit. Passus enim est Danicam
nobilitatem navigationibus merca-
torum commoda intervertere, & col-
legia opificum, quæ Socii Belgæ suis
domiciliis iuncta communi secum
libertate frui patiebantur, omninò
abolevit. Sic etiam modernus Rex
22 legationibus eò perducere non po-
tuit, ut plenum dedisset responsum;
sed variis gravaminibus res distracta
semper fuit, cum ea excusatione,
quod esset ex Regni proceribus mis-
sus, qui Originalia in loco Direc-
torii perlustrarent, quùm ipsi om-
nia non essent plenè cognita, & res
tali informatione indigeret. Nihilò-
minus consuetudinem in observan-
tia retinuerunt Socii & mercatores
Hansæ in Conthorio quousque pos-
sent. Interim rigorositas disciplinæ
quoque remissionem accepit, ut o-
lim quasi ex vaticinio locutus id sit
Kirchnerus in *Republ. disp. 14. in hypoth.*
1, ubi sic ait: Bergensium in Norvegia
mercatorum consuetudo, quæ tyro-
nes suos Collegio ibidem imitando
multo immanis, quàm olim Laco-
nes

nes ad aram Dianæ, & puberes & impubes, ad animæ usque exhalationem cædebant, ludo, uti appellant, Neptunio (*vvasferspiel*) accipiunt, & singulis annis ad octennium usque (quod tamen postea ad triennium reductum est) miserrimè flagellant, ac tantum non excoriant & enecant, (*Coler. in calend. perpet. mens. Maii*) ne quidem in Barbarorum moribus ferenda: Civili verò jure omnes eiusmodi ludi prohibiti, ex quibus injuriæ & crimina oriuntur. §. 9 ff. de iur. docend. ratio. Nec sufficit causa, quum horum frequentiam tam immani inauguratione deterritam voluerint, ne monopolii utilitas decresceret. *Coler. d. l.*, quæ tamen inter collegiorum pacta nullatenus sunt ferenda. Similia certè in manumissionibus veteribus raphismata & alapæ emancipatoriæ, quæ manumittendis infligebantur, quas Iustinianæa humanitas sustulit. *l. 6. C. de emancip. Novell. 81. in princ.* Erant in Berytiensi Academia Ludi tales quoque Scholastici, quibus novitii tam docentes, quàm discentes excipiebantur. *d. l. §. de iur. doc. rat.* Sed mala consuetudo abroganda, sicut Rittershusius olim meus amicus summus, qui

qui acriter impugnat hunc morē in-
scitum in Orat. parent. Eliæ Putschii,
itidem quondam amici mei. Henrici
Molleri carmen de hoc Empōrio ta-
le est, Insignia eius tangens:

*Norvegiæ ceu Berga caput, bicoloribus
armis*

*Gaudet, sic laudis fert monumen-
ta sua.*

*Dimidiam, forma penitus nigricante,
volucrem*

*Dicitur atherea quæ dare tela Io-
vi.*

*Hoc dextrum clypei latus est, ac fulget
ut aurum,*

*Altera pars veluti purpura Coa-
rubet.*

*Atque loco capitis Salpam diadema
gerentem*

*Portat, hyperborei dona beata ma-
ris.*

Secundum Emporium Novogard-
iæ est in Russia, quæ urbs quondam
potentissima & amplissima fuit Rus-
sorum, ad gradum latitudinis 58.
longitudinis 62. sita, 40 milliaribus
à Nerva Livoniæ portu versus ortum,
36, à Plefcovia, 120 à Mosqua, hæc
tempore Russiæ & Moscoviæ Metro-
poli, ultra 400 fermè ab Hansæ Teu-
tonicæ mercatoribus; imò & ante ea

tempora frequentata fuit, & merceres Russicæ, pelles, cera & alius generis multa inde petita sunt, & ex Lubeca passim sparsa. Bello etiam inter Livonos & Russos funestissimo vigente, Lubeccenses proprio periculo in Russiam progredi, & negotiationem suam ibi exercere poterant, & nihilominus in Livonia sub Magistri Ordinis protectione tuti manebant, vigore privilegii à Godfrido Magistro ipsis Anno 1299 concessi. Circa *Anno enim* 1477. ob sævitiam & perfidiam Iohannis Moschi Revaliam inde translatum est emporium, quum habitationes Hansis Neogardix destruerentur. Sed neque illic perpetuum fuit, sed annis saltem circiter 50 pro temporis ratione exerceri solita sunt commercia, dum Russis cum Germanis libera fuit commutatio. At quum Revalienses saltem ad suos adstringerent omnia cives, nimium avari, perdidere hanc confluentiam Hanseaticorum. Nervam enim inde delegerunt negotiorum suorum sedem sibi, concurrentibus eodem Anglis, Belgis, & Gallis. Ægrè hoc quidem tulit Livonici ordinis magister, deique injuria tanquam sibi facta graviter conquestus est apud Ferdinãd. I

Imperat. ; nec tamen revocari in locum eum potuerunt : Sed potius hoo egerunt Hanſæ, ut in priſtinum Neogardiæ reciperentur locum, ceu Anno 1603 ibi legatos habuerunt, & nuper Anno 1620 tantum obtinuerunt, à Magno Moſcoviæ. Duce Demetrio, quod illis licitum ſit ibi erigere ædes, ceu & locus certus iterum deputatus eſt, quod ipſe tunc in conventu Hanſæ à Lubeccenſibus referri audivi, ut frequens ſit ibi iam com meatus, quod admodum dolent Revalienſes, qui id pluribus teſtati ſunt, litteris ad conventum communem. De huius Emporii Inſigui etiam Mollerus hos habet verſus:

*Moſchorum pingues Neogardia nota
per agros,*

Orbe genit tales in bicolore notas.

*Dimidiam imperij volucrem, pes cuius
in & ala,*

*Diſſelloque nigrum lucet in orbe
caput.*

*Dextera pars Clypei tenet hanc, ſpica
ſtabilis auro :*

*Caruleus ſuſſert arma ſiniſtra lo
cus.*

*ſcilicet argento ſplendentem diſtincta
clavens*

Ianitor ut cœli Petrus habere ſolens.

Tertium Emporium Hanſis exhibet Londinum in Anglia. Quamvis hoc ad *Annus Chr.* 1206 ab Henrico 3. Anglorum rege huic Societati Hanſaticæ attributum aliqui dicant; tamen ipſe textus diplomatis haud obſcurè indicat; altiorem eius originem ſubſeſſe; velut & in eo dicitur, Hanſaticas civitates Regi naves cœplures ad belli auxilia ſubminiſtraſſe, ea lege, ut ſi quæ caperentur, frangerentur, perirentvè, illis Rex adnumera-
 rata pecunia ſolveret. Ceſſit ea res tam feliciter, ut Rex Hanſaticorum opera, ſuperatis hoſtibus, victoriam reportarit. Sed quum reditum pararent ad ſuos, tum immanis claſſem affixit tempeſtas, ut plæreque naves merſæ undis perierint. Rex autem quum ſolvendo non eſſet, videns debitum ex moracreſcere, ita cum Hanſicæ Teutonicæ mercatoribus tranſegit, ut ipſis cōcederet in ſuo regno facultatem mercaturam plenè exercendi, importandi, exportandique merces, ſoluta tantum centeſima parte pro vectigali. Arque hoc ille privilegium irrevocabile ſibi poſterisque voluit, veluti etiam à 14 regibus fuit poſtea in ſucceſſionibus tot confirmatum, & aliis inſuper tractatibus

& transactionibus auctum. Et quia
 Confœderatorum summam fidem
 certaue auxilia posteris reges dubiis
 temporibus experti sunt, præsertim
 in bello quod Eduardus 3. circa An.
 1327. adversus Gallos gessit, sancie-
 verunt, negotiatores Teutonicos il-
 lius collegii nullis novis vectigalibus
 tributis, exactiõibus, subsidiis, aliis-
 que præstationibus in posterum oner-
 andos, sed immunitates ipsis olim
 concessas indultasque integras atque
 inviolatas perpetuò relinquendas es-
 se. Estque decretum illud peculiari
 diplomate confirmatum, & à Richar-
 do 2. Henrico 4, 5, & 6. religiosè ob-
 servatũ. Donec ardente inter Anglos
 Danosque bello, quum in freto Da-
 nico Anglorum naves fuissent inter-
 ceptæ: naves vicissim Teutonicæ 60
 ab Anglis captæ spoliataeque sunt, ut
 supra dictum est; quæ res postea à
 Carolo Burgundo ad Mosam Traie-
 cto composita est Anno 1474. Ab eo
 tempore per Annos circiter 80 sub
 Richardo 3. Henrico 7, & 8, atque
 Eduardo 6, Germani immunitates in
 Anglia retinuerunt, licet Dantiscani
 non nihil eas turbarint, ut videre est
 in *Meter. hist. Belg. lib. 18. ad An. 1597.*
 & *lib. 19. p. 817.* Domus ipsorum

ibi creata dicta fuit *Stract-off*, à chalybe, eò, quod ingentem vinum chalybis illuc deferrent. Eum nunc nec importat, nisi cui singulariter à re hoc indulgetur. Primarium inter privilegia hoc erat, quod non pendere nisi centesimam & eius dodrantem pro vectigali; quodque exempti essent ab aliis exactiõibus. Arctioribus Reipubl. temporibus, si obsidio Londinum premeretur, unam tantum Urbis portam, quam Episcopi vocant, defendere obstricti. De iniqua autem Parlamenti sententia contra Hanam Anno 1552. lata & quæ inde consecuta sunt, vide *Clytr. Chron. Sax. lib. 23*. Mollerii quoque versus in Imperium & Insigne Londinense hi sunt:

*Londinum, vario quod Tamesis alit
æstu,*

*Fert Aquilam Clypeo sub bicolori
nigram.*

*Hæcque caput geminum campo sustulit
in alto,*

*Sed geminos tubo figit in orbes
pedes.*

Aurati collo diadema cohæret utraque

Quale coronatus Casar habere solent.

*Et super incumbit veneranda Insignis
Monarchæ,*

Quæ nulla Maliforma rotunda creata

Bruggis demum in Flandriâ olim
 4 Hanſæ Emporium conſtitutum
 fuiſſe, diximus, quod iuxta ſenten-
 tiam nonnullorum à Teutonicis mer-
 catoribus cœpit circa *Annus* 1262
 frequentari, duravitque diu ibi ad-
 modum negotiatio, florentibus ſatis
 Brugenſium rebus, unde etiam in ni-
 miam incidere petulantiam adeo, ut
 ſimul Eois civitatibus ſæpius invi-
 diam oſtenderent. Sic etiam *An.* 1378
 arreſto detinebant mercatores Han-
 ſæicos ex Orientali parte, nec am-
 plius iuſtitia ibi patebat ullis. Ideoq;
 in publico Conventu Hanſæ *Anno*
 1387 concludebatur, quod nulla am-
 plius ad Flandros deportati cominer-
 cia deberent, atque hoc per Edictum
 publicabatur per omnes civitates. De-
 mû *An.* 1487. quum compleviſſent in
 hoc fatalem periodum, multum ami-
 ſit hæc urbs de priſtina opulencia per
 ſeditionem, capto Maximiliano Rege
 Rom., & quibuſdam præcipuis mi-
 niſtris in eius conſpectu occiſis. Tunc
 enim portu eorum à Friderico Cæſare
 obſtructo, cōmercium omne tranſla-
 tû eſt Dordracû, poſt Antwerpſiam. At-
 que propterea quoque maximè civi-
 tates Hanſæ egregiam præſtitere Im-
 peratori adſiſtentiam, ceu Lubec-

censu in primis tunc magna fuit gloria. Inde etiam eò facilior fuit Imperator in hoc Indulto, ac concessit Colonix, ut Societatis Hanseaticæ civitates posthac negotiorum suorum sedem Antwerpix, quò se prius converterant, figerent. Quum enim Lubecensium rogatu ad privilegia Societati à Iohan. 2. Brabantix Duce Anno 1315. concessa, & per Antonium item Brabantix Ducem confirmata Anno 1409. res fuit facilior expeditionis. Sic quum Philippi Regis ab Antverpiens. exorati auctentur Anno 62 superioris seculi accessisset, in Comitibus Societatis Hanseæ decretum est, ut publica quoque domo collegium ibi confirmaretur, in qua propriam jurisdictionem Senatus mercatorum haberet, eaque de re cum Senatu Antverpiensi tractatum est, dependens à Societate Hanseæ 60000 Caroleorum. Extat hodie superba & magnifica, velut & Bruggis adhuc, domus; sed ex tempestate belli dilapsis aliis mercatoribus, magna ex parte deserta, & minor domus vendita est, quum videatur divina Dei clementia hoc bonum nunc Amstelredamensibus traditum, ut antea dictum est, cum quibusdam Europæ Empo-

riis pridem antecedit. De Brugis. Mol-
leri itidem versus hi habentur:

*In clypeo bicolore, biceps bicolorque
volucrum*

*Regina, est signum, Flandrica Brug-
ga, tuum.*

*Alter a pars Aquila ceu flavet, & al-
tera nigra est,*

*Ceu Sinus hic clypei flavus, & ille
niger:*

*Sic Aquila in medio que pectore cla-
ra nitescit,*

*Hunc illumque pari Stella colore
refert.*

*At tamen haut cœant in eadem sede
colores;*

*Sed retinent iustas in statione vi-
ces.*

Verum hæc ista vice sufficiant, quæ
reliqua omnia de Mercatura, & de
jure Emporiorum, ab historiis depen-
deant, nec non de Consilio Hansæ per-
petuo ad ultimam partem reiiciamus.
Possent heic multæ subnecti quæstio-
nes; sed easdem alii reservavimus loco
in sequentibus: Saltem propter calû-
niatores varios, qui Hansæ suam in-
vident cõmoditatẽ, patrocinium Mat-
thiæ Steph. I Cti ex l. 2. part. 2. c. 3. de
iurid. cõclusionis loco subnectemus
in ea quæstione, quam ipse formavit;

CONCLUSIO.

*An fœdus Hansæ ut cōspiratio, an
verò legitimum censerī debeat?*

Licet regulariter prohibeatur tot. tit. de colleg. & corp. Aurea Bulla Caroli 4. tit. 15. edita Anno 1356. Quis tamen ignorat permittere ius, colligationes & cōfœderationes hominū, si fiant ad aliquod bonum? puta si quis timeret se oppressum iri à suis vicinis & adversariis, certè eo casu licitè potest inire cum quibusdam ut eò melius se ab iniuriis, quas metuit, defendat. Est namque species eadē defensionis, quæ tam quo ad res quam personas licita est de iure permissa. l. ut viri. & ibi: Dd. D. de iust. & iur. l. 1. C. unde vi. Et hoc expressè tenet Bartol. in extravag. ad reprimendum in verb. occultè, ubi dicit, Ligas vel societates quæ hodiè fiunt inter civitates vel Barones, aut alios recognoscentes superiorem, si fiant ad ipsorum defensionem, iuri subsistere. Pari ratione valent huiusmodi cōfœderationes, si ineantur à civitatibus vel principibus non agnoscentibus superiorem, ut nobiliter ait Bar.
solus

solus in l. ult. D. de colleg. illic. Licet enim conspiratio accipiatur in malam partem, tamen etiam potest fieri in bonum finem, uti modo dictum. *Folin. in cap. cam. l. & A. de iure iudic. Boss. tit. de unionib. & collegat. num. 10. in fine.* Atque ita iudicio Camerae Imperialis Anno 1553. foedus inter Wirtzburgensem & Bambergensem Episcopos, ac civitatem Noribergensem adversus Marchionem Albertum initum, pro licito fuit iudicatum, cum illud non solum, legibus permittentibus, ad sui suorumque defensionem inierint, sed id quoque heretatu & iussu Imperatoris Caroli V. fecerint, *Myns. cent. 6. obs. 2.* Quin & Foedus Hanseaticum à Carolo IV confirmatū legitur *VVarem. ab Ercnb. in meditam. pro foederib. cap. 2. n. 44.* & in rescriptis Camerae Imperialis, nec non etiam in recessibus Imperii passim nominatum & approbatum. *de Anno 1542. §. Demnach. vers. dergleichen auch die Hänse vndt Seestädte. & vers. Dieuveil es aber ansehnliche vermögere städte. Anno 1576. §. VVir vollen auch. & Anno 1549. §. Desgleichen vers. zusamt der Hatsen undt Seestädten.* Ne dicam, conventus Hanseaticos Imperatores & Reges & Principes splen-

splendidissimis suis legationibus dignatos esse : ut & adhuc paucis ab annis nimirum *Anno 1598*, uno eodemque tempore Imperatorum Regum Hispanicum & Polonicū Legatos Comitibus Hanseaticis interfuisse notorium ferè est. Etsi Societas illa à *Carolo 4* confirmata est , certè non credendum est, per eam Auream Bullam eiusdem Imperatoris aliqua in parte sublatam : at confirmatam esse eiusdem constitutione, probabiliter constat ex *d. Aurea Bulla c. 15. vers.* illis confœderantibus & Ligis duntaxat exceptis quas Principes ac civitates & alii super generali pace terrarum Provinciarum inter se sortasse noscuntur. Alias enim nostræ declarationi specialiter reservantes , in hoc decernimus vigore permanere, donec de his aliud dixerimus ordinandum. Quæ verba moderantur præcedentis §. verba, ibidem fecerint hætenus, &c. ac sanè absque omni absurditate accipi ita possunt, ut Societas Hanseatica pro pace, à defensione Imperii Germanici recepta, inclusa sit, ne Imperator sibi contrarius videatur. Quia & Societatem sive Fœdus hoc confirmat immemorabile tempus ultra *400 Annorum*, quod plusquam pactum,

contractus , Privilegium ac quævis legitima concessio operatur , vel certè privilegii à Principè ex certa scientia concessi vim & vigorem obtinet: *pernotata Sixtin. lib. 1. de Regalibus c. 5. n. 138. & seqq.*

Cæterum quia tam amplæ Societatis negotia sine conventibus & legationibus expediri non possunt, meritò illis jus indicendorum conventuum & emittendarum legationum competit. Nec enim omnino privatæ vel privatorum loco habendæ sunt civitates Hanseaticæ , quippe quod inter eas Imperiales , Lubeca , Colonia , Tremonia: reliquæ mixtum statum obtinentes certis singularibus privilegiis ornatae : consistitque in iis ipsis non minima pars ornamenti & firmamenti Reipubl. Romanæ in partibus maritimis. Præterea fœdus illud Hanseaticum ab Imperatoribus, Regibus, Principibus & rebus publicis eximiis immunitatibus , Privilegiis & libertatibus donatum esse, nemo est, ut opinor, qui non sciat.

Et exinde verè concludendum est, eiusmodi civitatum Hanseaticarum confœderationes licitas esse , nec conspirationis speciem sapere. Imò fœdus illud tamquam pro pace ac defen-

defensione Imperii Germanici receptum, magni fieri debere.

Sanè adversus supremum principem nunquam valere confœderationes & Societates, recte docuit *Baldus* in l. 1. D. Quod cuiusque univers. non. Ardi. diac. in c. si quis. & C. conurbationum 11. quest. 1. Sic eadem attestatur *Barth. Muscul.* in dissert. de fratern. concl. 1. 1. 15. & 16. ita dicens: Indulget tamen quilibet hic potest suis inventionibus, cùm sit res præiudicii experta, & nulla in nominibus statuetur da religio. *Carol. Paschal.* in legat. c. 77. p. 521.

Huius societatis Hanseatice initio magna fuit utilitas contra Danos & Suecos, qui in Holsat. Lunæb. & Saxonie regiones irruebant. *Crantz.* lib. 1. *Vandal. rer. c. 1. VVarem.* ab *Erico.* lib. 11. c. 2. n. 44. existimans penitus examinata natura huius fœderis parum habesse, quin sapiat quoad nonnullas civitates speciem conspirationis, cùm multæ civitates eo contineantur, quæ Regalia à Cæsare non habent, & mediatè subiectæ Imperio; itaque bonum esse quòd sua potentia uti nesciant. cum quo consentit *Dn. Anb. Knich.* in quest. An civitates Imperii habeant jura territorii. n. 475. eadem ratio:

ratione quod subditi contra Principes confœderationes inite nequeant. *Aur. Bulla Carol. 4. cap. 15. de conspir. verb. inter civitatem & civitatem. & vers: insuper confœderationem & pacta, &c. adde Bod. 1. de Republ. 7. num. 77. P. Greg. 23. de Rep. 3. n. 8.* Sed, etsi non omnium civitatum, hoc fœdere in-nexarû, æqualis libertas sit, in dubium tamen illud revocare, cuius initia ipsis vetustatis tenebris propemodum sunt obscurata, inanis erit operæ, val-deque periculosa, quin potius optan-dum, ne unquam posthac Hanseati-cus populus occasionem habeat vires suas & potentiam experiundi; nec enim facilè in disputationem vocan-dum illud, quod de jure non valet, si de facto fiat. *Cagnol. in l. si quis ma-ior. n. 216. C. de transact. Io. Köpen. decis. 21. n. 18.* Et annosam quercum trans-fert, qui vestitos ævi nostri mores in melius mutare conatur. *Anton. He-ving. tr. de fideiuss. c. 30. n. 46.* Cumque Aurea Bulla in specie non loquatur de hoc fœdere, eoque posterior, con-tra illud allegari nequit; nam valet argumentum: Hoc lege cautum non reperitur, ergo apponi non potest. *l. in prævaricationibus. §. f. ff. de prævaricat. l. illam. C. de collat. c. illa devotionis. Ne scdo*

sede vacant. Crav. cons. 6. n. 87. & cons. 90. n. 2. Et leges futuris regulariter dant formam negotiis l. 7. C. d. ll. l. 29. verb. qui in posterum. C. de Testam. l. 3. C. Theod. de constit. Princ. Coler. de process. execut. p. 1. c. 10. n. 86. nisi nominatim de preterito disponant. dol. 7. l. unic. §. 4. C. de contr. iudic. l. ult. C. de pact. pign. Novell. 12. 13. 66. Cuiac. lib. 5. Feud. p. 375. Hottom. 1. obs. 11.

Quin. mō si verum est fœdus Hanseaticum à Carolo 4. confirmatum, ver. simile non est id per Auream Bullam eiusdem Imperatoris qua in parte sublatum. At prius ex Warem. antè apertum, probabiliterque constat ex d. *Aur. Bulla c. 15. vers. illu confæderationib.* & iugis duntaxat exceptis, quas Principes ac civitates & alii super generali pace terrarum ac Provinciarum inter se formasse noscuntur, illas enim nostræ declarationi specialiter reservâtes, in suo decernimus vigore permanere, donec de his aliud duxerimus ordinandum, & c. Quæ verba moderantur præcedentis §. *verbis in eadem consist. ibi: fecerint hætenus, & r.* ac sine omni absurditate accipi possunt, ut fœdus Hanseaticum pro pace ac Defensione Imperii Germanici receptum, includant, ne Car-

rolus

tolus Carolo contrarius prohibeatur, &c. His quoque addi potest, quæ Arumæus habet in *discursu 6. ad Aur. Bullam Caroli 4. num. 9.*, ubi similiter plenè de hac agit quæstione. Sic & cognosci poterit *Rutger. Ruland. de commiss. lib. 5. cap. 4. num. 56.* an ritè ærarium & ius collectandi sibi adscribere queant? An Legatos mittere possint? An status formetur ex fœdere? An leges condere queat? Et quo loco eorum statuta & decreta habendæ? Item quomodo iure Lubecensis utantur, id habet *Matth. Steph de iurid. lib. 2. part. 1. c. 7. n. 340. & seqq.*

Verum nemo rectius quid certi statuere poterit, nisi plenè prius in factò secundum privilegia Conthoriorum quoque sic informatus, & cognoverit, quæ inde dependant historiæ, atque, quænam libertas commerciis propriè competat &c. Proinde hæc & talia, uti dictum est, suo reservavimus loco. Interim quilibet bonus huic cognitioni æquum adferet animum, nec quid aliorum abripiet, quàm nihil heic dictum velim, quod non ædificationi publicæ ritè inservire queat. Sperò enim, hi-

1346 RER. HANS. PARS IV.
storias. ad minimum lucis aliquid
hinc accepturas. Absit maligni-
tas animi, nec interpreta-
tio boni mala esse
poterit.

IEHOVA SALVS MEA.

E I N I S.

INDEX CAPITVM;

Partis Posterioris, alias respectu ante-
cedentium quartæ.

CAPVT PRIMVM.

*De secunda Fæderis Hanseatici univer-
sali regione, & eius quarta Metropo-
li, videlicet Colonia Agrippina, deque
huius origine; & quomodo caput fuerit
fæderis in altera parte Societatis sue
pristinæ: cum civitatibus VVestphaliæ,
Cliviæ, Geldriæ, Brabantia, & Frisiæ
utriusque, &c. Pag. 763.*

CAP. II. *De civitatibus aliquot Cliviæ
ad Rhenum & Geldriæ ad Mosam,
fæderi Hanseatico devinctis. 839*

CAP. III. *De civitatibus Hanseaticis
Geldriæ ad Vahalim, item Hollandiæ
& Zelandiæ. 864*

CAP.

- CAP. IV. De reliquis in Belgio Gel-
 drie Nabalica civitatibus Hanse, cum
 Transsyalanis & Flevicis. 909
- CAP. V. De Civit. Hanseaticis in utra-
 que Frisia, ut moderna fert locutio. 933
- CAP. VI. De urbe. Embdana, &
 quousque Hanseatica dici queat, ubi
 & de Hamburgens. callidis attentatis
 iterum agitur. 955
- CAP. VII. De civitatibus Hanseaticis in
 Westphalia sitis & Marchia Clivensi
 reliquis, que in priori enumeratione
 dehinc restant cum Duderstadio. 975
- CAP. VIII. De amplissimi & ita diffusi
 Corporis Hans. divisione, deque cuiusque
 partis aut regionis Metropoli. 1011
- CAP. IX. De officio proprio Metro-
 politanarum urbium & Rerum publ.
 apud Hansam extra conventum ea-
 rum publicum. 1030
- CAP. X. De Conventu universali Han-
 sa, Ordinariisque, Lubecce instituto,
 eiusque solemnitatibus, sessionum or-
 dine, votandi ratione, processu, & ex-
 traordinariis Comitibus Confederato-
 rum, aliisque accidentibus. 1063
- CAP. XI. De Statutis & Decretis an-
 tique Hanse, atque eorum generali
 dispositione, iuxta conceptum D. Do-
 manni Synd. Hanse. 1095
- CAP. XII. De confederatione communis-

Hansa, quæ anno 1604. Lubeca in cō-
ventu publico solemniter fuit renova-
ta, cum pleno omnium consensu. 1125

• CAP. XIII. De Confœderatione Han-
sæ particulari, & defensione eius mu-
tua, ad paritatem Fœderis equalis
dispositionemque eius directa. 1153

• CAP. XIV. De Confœderatione Bel-
garum cum aliquot Hansæ Saxonice
Civitatibus illustrioribus, ac principa-
lioribus, An. 1616. 24 April. inita,
& 13 Jun. An. eiusd. Haga-Comitis
iuramento solemniter confirmata. 1186

• CAP. XV. De altera parte Fœderis
Hanseatici particularis, quod cum im-
paribus aliquoties olim & nunc ante
paucos annos fuit initum. 1217

• CAP. XVI. De Contributionibus di-
versis Civitatum Hanseaticarum, &
aliâ inde emergente Civitatum divi-
sione. 1265

• CAP. XVII. De civitatibus aliquot
Hansæ in dictâ iam transactione &
Privilegiis comprehensis. 1295

• CAP. XVIII. De quatuor Emporijs
Universalibus Hansæ, quæ & Conho-
ria dicuntur, eorumque conditionibus.

1322.

• Conclusio. An fœdus Hansæ ut conspi-
ratio, an verò legitimum censeri debeat?